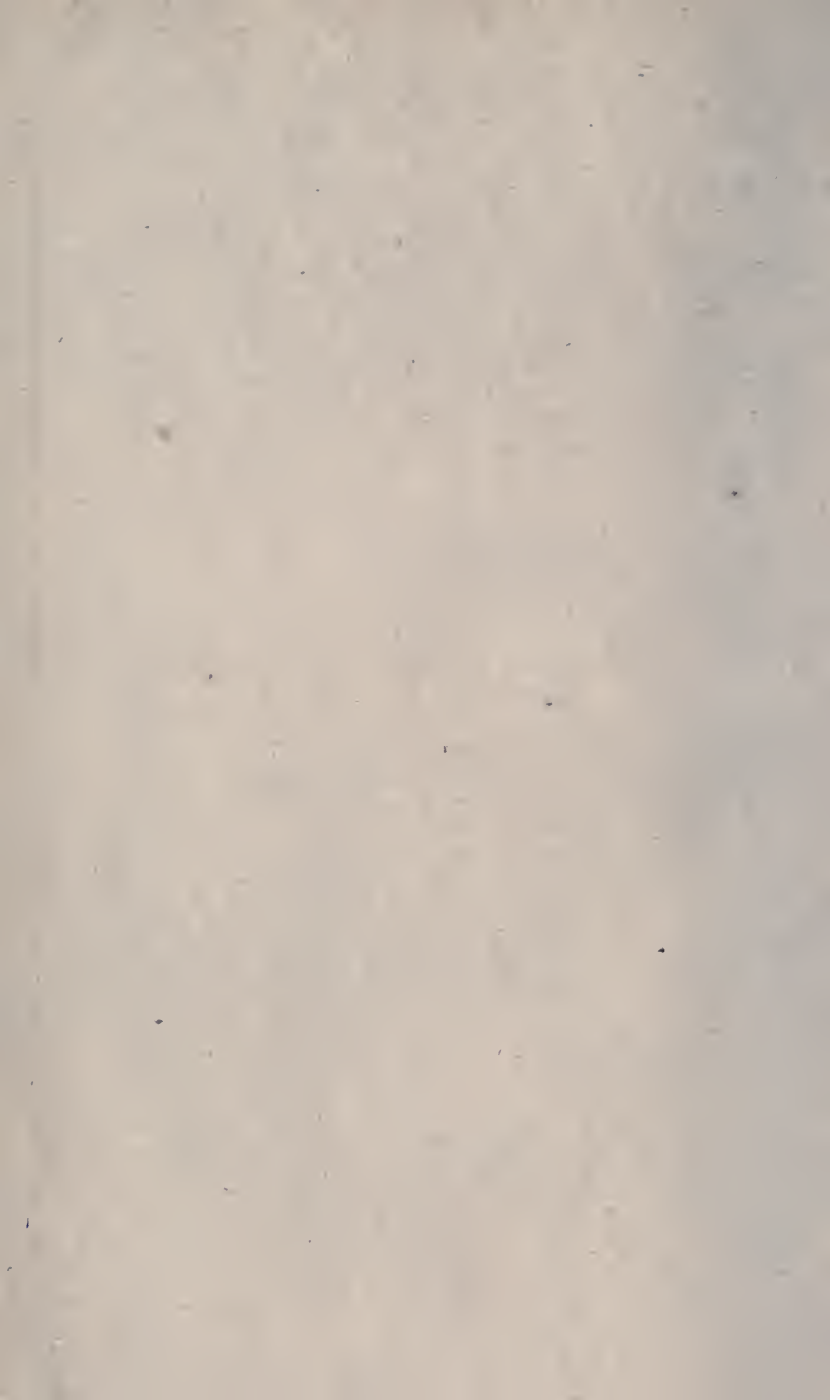

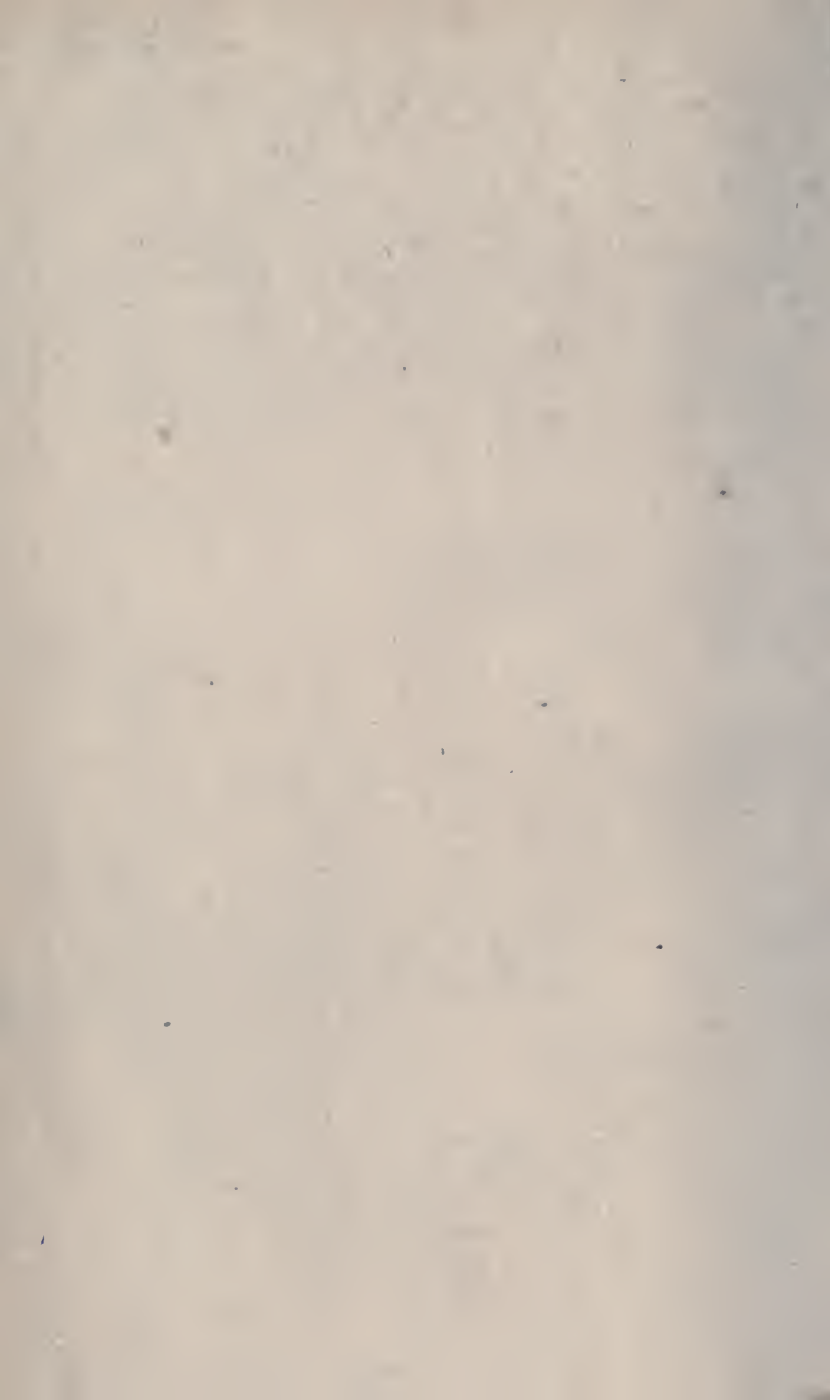
UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00848493 3

WORLD BANK

LIBRARY

INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

WASHINGTON, D. C.

**NOWOČESKÁ
BIBLIOTHÉKA,**

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO VII.

JANA SWATOPLUKA PRESLA
WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIŠ.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

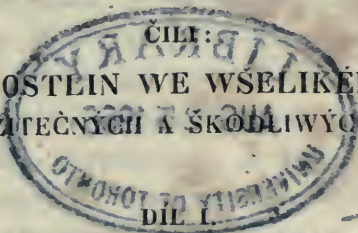
1 8 4 6.

Umoř. Zoucheř. 1120
26/10/4
JANA SWATOPLUKA PRESLA,

DOKTORA W LÉKAŘSTVÍ, C. K. Ř. W. PROFESSORA PŘÍRODOPISU
NA WYSOKÝCH ŠKOLÁCH PRAŽSKÝCH, ŘEDITELE C. K. PŘÍRODOPISU,
AUDA NĚKTERÝCH UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ,

y. J. Klíčka
**WSEOBECNÝ
ROSTLINOPIS,**

ČIL: *LIBRARY*
POPSÁNÍ ROSTLIN WE WSELIKÉM OHLEDU
UŽITEČNÝCH A ŠKODLIWÝCH.

JOS. KLÍČKA

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXIII.

Umoř. Zoucheř. 1120
W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1846.

QK
95
P74
díl 1

1113547

Tiskem Karla Vetterla.

PŘEDMLUWA.

Hodlaje vydáwati rostlinář, nawrhnul jsem sobě plán, dle něhož by byl obsahowal všecko, co o rostlinách w ohledu na jejich rozmanitost a rozličnost, co w ohledu na žiwotoslowí, co w ohledu na jejich upotřebení w hospodářství polním, lesním a domácím, w řemeslech, w uměních a lékařství paměti hodného. Těch čtyřidcet dewět swazků, jež od roku 1822 až do roka 1835 jsem wydal, dokazují to mé snažení. Nahlízím, žeby ani pětkrát více swazkůw nebylo stačilo k wywedení toho welikého plánu. A snad ani mé síly skrowné nebylyby tomu wystačily, protože každý se dowtipí, jaká to byla práce, když já byl nucen netoliko obrazy krešliti, ano i text spisowati, k čemuž mi bylo čerpati z welikého množství knih jednajících o předmětech tak rozdílných. Já ale nelitowal žádné práce, protože jsem se kojil nadějí, že národu našemu podám práci, jakowá w nižádné cizí literatuře se neuachází. Má naděje byla zklamána. Obecenstwo zastesklo si nad tau obšírností, protože tehleáž literatura naše podávala knihy nejwýš dwadeciarchowé. Nyní la-

skawému obecnstwu podávám zkrácený rostlinář, jenž obsahuje rostliny ve všelikém ohledu užitečné anebo škodlivé, k jejichž popisům připojen jest užitek a škodlivost ve stručných a krátkých slovech. Přidal jsem též rostliny w žiwotoslovném ohledu znamenité. Wywolil jsem saustawu přirozenau, jsa toho mínění, že pomocí její možná jest zapatřiti ideu o weškeru rostlinstwu. Začal jsem podlé Decandolla s nejsloženějšími a zakončil nejjednoduššími. Linnéowa saustawa není k tomu dostatečna, ačkoli má zase do sebe tu přednost, že začátečníkowi jest snadnější. Abych žádosti jeho wyhowěl, přidal jsem na konci rozpořádání všech pokolení rostlinowých, w tom spisu awedených, podlé saustawy Linnéowy.

Maje ohled na ty, kteříž by se chtěli oddati studium rostlinoslovnému, uwedl jsem wšude nejznamenitější knihy s obrazy, hlavně takové, ježto w pražských knihownách se nacházejí. Tím bude možná, aby w pochybnostech utekl se k těm prostředkům, aby nabył w nich náležitého swětla a poučení. Jelikož w textu nadpisy všech knih jsau zkráceny pro uspoření místa, přidal jsem wyčet auplných nadpisůw jejich. Tu a tam jsau toliko jména spisowatelůw, na wětším díle též zkrácená, která w řečeném wyčtu také jsau auplná.

Ten spis owšem založen jest na počátcích rostlinoslowí, kteréby vlastně byly měli dříve na swětlo wyjiti. Jelikož ale 32 obrazy s wíce 1976 wykresy nemohly dosti brzo býti hotowy, jelikož

text nemohl před jejich zhotovením dříve se tisknauti, aby w odvolávání se na výkresy nestal se nemilý zmatek, jímžby užitek jejich byl zmařen, opozdilo se vydání těch počátků. Kdyby naši knihtiskařové byli lépe zaopatření všemi věcmi k tisku potřebnými, mohly již na konci čerwence hotowy býti. Tak ale není naděje, že před koncem toho roku na světlo wyjdau. Kdo tedy knize, již laskawému obecnstwu podávám, chce řádně porozuměti, powinien jest počátky rostlinoslowí pilně studowati. Ku snadnějšímu studium poslanží hlavně slowník k řečeným počátkům přidaný, který všecky výrazy w rostlinopisu užíwané buď wyswětluje, buď poukazuje na místo w textu, kdežto o nich se jedná. Začátečník nesmí hledáním a zase hledáním se unawiti. To i powinien bude dělati ten, jenžto po tu dobu užíwal knih eizojazyčných. Ten najde usnadnění tím, že we slowníku ku každému výrazu českému jest přidán význam latinský a německý.

Bohužel, že studium rostlinoslowí w našem krásném a přebohatém jazyku zůstaweno toliko pilností sankromné větších obětí žádající, protože po tu dobu nejsme tak šťastni, abychom o tom jakož i o jiných předmětech slyšeli žiwá slowa wykládajícího učitele, která studia wúbec, obzwláště ale tak nazwaná autoptická, wykládáním a okazowáním předmětů usnadňují a k žádanému prospěchu rychleji přiwozují. Studium sankromné rostlinopisu usnadňuje se welmi auplnými obrazy rostlin. Jelikožby ale sbírka obrazů rostlin všech w tom spisu popsanych byla welmi

IV

weliká, dostatečněby posloužila žádostem menší, která obsahuje repräsentanty všech řádů a podřadí. K velikému slovníku přírodnickému »Dictionaire des sciences naturelles« přidaná jest sbírka w tom smyslu pro všechny tři obce přírody. Rostlinopisecká, o níž tu mluwiti můžeme, obsahuje skoro 500 obrazůw. Takový spis musí se zůstawiti budaucnosti. Zatím laskawý vlastenče upokoj se tím spisem a přijmi jej tau upřímnau myslí, kterauž já jej tobě podávám. Žádám, aby we studium rostlin našel hojnost potěšení, a rozkoše i newyčerpatelný pramen poznání Wšemohaucnosti.

W Praze 1. kwětna 1844.

Spisowatel.

WYČTĚNÍ A WYSWĚTLENÍ

zkrácených jmen spisovatelských a nadpisův knihových.

Achar. ACHARIUS. (Prodromus Lichenographiae Sueciae 1798. 8o. (Methodus Lichenum 1803. 8. — Lichenographia universalis. 1810. 4o. Gottingae. — Synopsis methodica Lichenum. Lundae. 1814. 8o.)

Act. angl. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. London. 1665 et seq. 4o.

Act. ber. Mémoires de l'Académie royale des Sciences de Berlin. Berlin. 1770—1816 4o. Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 1814 et seq.

Act. bon. De Bononiensi scientiarum et artium instituto Commentarii. 4o. Bononiae. 7 vol. 1748—91.

Act. haf. Shrivter of natur. historie selskabet. 8o. Kiøbenhavn. 1790 et seq.

Act. helv. Acta helvetica physico-mathematico-botanico-medica. Basileae. 1751—1787. 4o.

Act. holm. Abhandlungen der königlich schwed. Academie der Wissenschaften. Tom 1—41. Lips. 1749—81. 8o.

Act. holm. nov. Neue Abhandlungen der königlich schwedischen Academie der Wissenschaften. Tom. 1—12. Lipsiae 1784—92. 8o.

Act. leop. Academiae Caesareo-Leopoldinae Naturae Curiosorum Ephemerides. 1670—1722. Francof. et Lips. Tom. 5. 4o. — Acta physico-medica Academiae Caesareae Naturae Curiosorum 4o. Vol. 10 1725—54. Norimbergae. — Nova acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. 7. Vol. 4o. 1757—83. Norimbergae. — Nova Acta physico-medica Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum. Bonnae, též s nadpisem: Verhandlungen der kaiserlichen Leopoldinisch-Carolinischen Academie der Naturforscher. Bonn. 4o. 1818 et seq.

Act. mon. Denkschriften der königl. bairischen Academie der Wissenschaften. München. 4o. 1818 et seq.

Act. nat. cur. w. Act. leop.

Act. pal. Historia et Commentationes academ. elect. Scientiarum Theodoro-Palatinae. Vol. 1—3. Manheimii 1766—75. 8o.

- Act. par.* Mémoires de l'Académie royale des sciences. Vol. 1. 1766—1788. Paris.
- Act. petrop.* Commentarii Academiae Scientiarum imp. Petropolitanae. Tom 1—14. 4o. Petropoli 1724—1751. Novi Commentarii Acad. scient. imp. Petropolitanae. Tom. 1—20. Petrop. 1750—1776 4o.
- Act. soc. lin.* Transactions of the Linnæan Society. London. od r. 1791. 4o.
- Act. taur.* Mémoires de l'Académie royale des sciences de Turin. Od r. 1782.
- Act. ulyss.* Memorias da Academia real das ciencias de Lisboa. Lisboa. Od r. 1780.
- Act. ups.* Nova Acta reg. Societatis upsaliensis. Upsaliae. Od r. 1773. 4o.
- Adans.* ADANSON (Michaël).
- Afz.* AFZELIUS (Adam).
- Ag.* AGARDH. (Dispositio Algarum Sveciae 1811. 4o. — Synopsis Algarum Scandinaviae. 1817. 8o. Icones Algarum. 1820. 8o. — Species Algarum 1820, 8o. — Systema Algarum. 1824. 8o. Icones Algarum europæarum 1828).
- Alt.* ALTON. (Hortus kewensis. 3. vol. 8o. London. 1789. ed 2. 5 vol. London 1810—1813).
- A. et Schwein. nisk.* ALBERTINI et SCHWEINITZ. Conspetus fungorum in agro niskiensi. Lipsiae. 1805. 8o.
- Albert fung.* ALBERTI. Del modo di conoscer i Funghi mangerecci. Milano. 1829. 4o tab. col.
- Aldin. farn.* ALDINUS (Tobias). Exactissima descriptio variarum quarumdam plantarum, quae continentur Romae in horto Farne-siano. Fol. Romae. 1525.
- All. et Allion.* ALLIONI (Carolus). Flora Pedemontana. 3. vol. Fol. Taurini 1785.
- Amm. ged.* AMMERLING (Karel). O domácích jedech a kazi-jedech. W Praze. Swaz. 1—3. 8o.
- Amoen.* G. LINNAEI Amoenitates academicae. Vol. 1—9. Lugdb. 1749.—1785. 8o.
- Andr.* ANDREWS (Henri). The Botanists repository for new and rare plants. 4o. London 1797. a dále.
- Alp. aeg.* ALPINUS (Prosper). De Plantis Aegypti liber. 4o. Venetiis 1592 16d. 2 Patavii. 1640.
- *exot.* Id. de plantis exoticis libri duo. 4o. Venetiis 1629.
- Amm.* AMANN (Joannes). Stirpium rariorum in imperio Rutheno sponte provenientium icones et descriptiones. 4o. Petropoli. 1739.
- Ann. gen. sc. phys.* Annales generales des Sciences physiques. Par Bory et Drapiez. Bruxelles. 1819, Vol. 8. 8o.
- Ann. mus.* Annales du Museum d'histoire naturelle. Vol. 1—15. 4o. Paris. 1802—1813.
- Ann. of. bot.* Annales of Botany, by C. König and I. Sims. Vol. 1—2. 8o. London 1805—1806.
- Ann. sc. nat.* Annales des Sciences naturelles. (Par A. de Brongniart et Guillemin). Paris. 1822. seqq. 8o.
- Ard. sp.* ARDUINO (Petrus). Animadversionum botanicarum specimen 4o. Patavii 1759.
- Aruda permam.* ARUDA DA CAMARA. Centuria plantarum pernambucensium in Kosters Travels 1816. 4o. (Isis 1818. p. 978.

As. res. ASIATIC RESEARCHES. Transactions of the Physiological Class of the Asiatic Society instituted in Bengal. 4o. Calcutta. 1788. a d.

Aubl. AUBLET (Fusée). Histoire des Plantes de la Guïane francaise. 4 vol. 4o. Londres. 1775.

Auct. Autorum, t. rozdílných spisovatelůw.

Banks ic. BANKS (Josephus). Icones selectae plantarum, quas in Japonia collegit et delineavit F. Kaempfer. In fol. Londini. 1791.

Barr. BARRELIER (Jacobus). Plantae per Galliam, Hispaniam et Italiam observatae. Opus posthumum a Bern. Jussiaeo. In fol. Parisiis. 1714.

Bart. med. BARTON (William). Vegetable materia medica of the united stetes etc. London. 1821. Vol. II. 4o

Bartl. BARTLING (Fried. Gottl.) Ordines naturales plantarum. 1830.

Batsch BATSCH (Ang. Joan. Georg. Carl). *Idem* Elenchus Fungorum. 4o. Hallae. Fasc. 1—3. 1783—1789.

Batt. BATTARA (Joan. Ant.). Fungorum agri Ariminiensis historia. 4o. Faventinae. 1759.

C. Bauh. BAUHIN (Caspar.). Phytopinax sen Enumeratio plantarum ab herbariis descriptarum. 4o. Basileae. 1596.

J. Bauh. BAUHIN* (Joan.). Historia plantarum universalis. 3. vol. in fol. Ebroduni 1650—1651.

Beauv. PALLISOT DE BEAUVOIS. Essai d' une nouvelle Agrostographie. 8o et 4o. Paris. 1812.

— *owar.* *Idem.* Flore de royaume d' Oware et de Benin. Fol. Paris. 1805. et seq.

Beech. voy. wiz Hook. et Arn.

Berl. Jahrb. Berlinisches Jahrbuch der Pharmazie und für die damit verbundenen Wissenschaften. Berlin. 1795—1802. Neues Jahrbuch der Pharmazie. 1803—1811. Deutsches Jahrbuch für die Pharmazie. 1815—1837.

Berl. Schrift. Schriften der Berlinischen Gesellschaft naturforschender Freunde. Berlin. 1780—1785. Vol. 6. 8o.

Bernh. BERNHARDI (F. F.) Manipulus plantarum.

Bertol. op. BERTOLONI (Ant.). Amoenitates italicae, sistentes opuscula ad rem herbariam et zoologiam spectantia. Bononiae. 1819. 4o. tab. 6.

Bess. BESSER (W. S. J. G.). Primitiae Florae Galiciae. Vol. II. Viennae. 1809. 12o.

Besl. eyst. BESLER (Basilius). Hortus Eystettensis. 2 Vol. in Fol. Norimbergae. 1612.

Bieberst. MARSCHALL DE BIEBERSTEIN (L. B. Fried.). Flora taurico-caucasica. 8o. Charkoviae. 1808

Bigel. BIGELOW (Jacob.). American Medical Botany. 3. vol. 4o. Boston. 1817—20.

Bisch. allg. Bot. BISCHOFIE (Theoph. Guil.). Lehrbuch der Botanik. 8o. Tom 1. vol. 1—3. Tom 2 vol. 1. 2. Stuttgart. 1834.

— *Term.* *Idem.* Handbuch der botanischen Terminologie und Systemkunde. Heft 1—6. 4o. Nürnberg. 1830—42.

Blak. BLAKWELL (Elizabeth). A curious herbal containing 500 cuts of the usuel plants. 2 vol. in fol. London. 1737.

— *Idem* Herbarium Blakwellianum emendatum et auctum cum praefat. D. Ch. J. Trew. Cent. 1—6. Fol. Norimbergae. 1750—75.

- Blumè.* BLUME (C. L.). Flora Javæ nec non insularum adjacentium. Bruxelles. 1828. et seq. Fol.
- *jugland.* Idem in Flora Javæ, Fasc. VIII.
- *rhyz.* Idem Ueber die Rhizanthea (in Flora oder botanische Zeitung 1825. Tom. 25).
- *Rumphia,* s. Commentationes botanicae, inprimis de plantis Indiae orientalis. Lugduni Batavorum. 1835. Fol. Tom. Ins.
- Boec. rar.* BOCCONE (Paulus). Icones et descriptiones rariorum plantarum Siciliae, Melitæ, Galliaë et Italiae. 4o. Londini. 1674.
- *mus.* Idem: Museo di Pianta rare della Sicilia, Malta, Corsica, Italia, Piemonte et Germania. 4o. Venetia 1697.
- Boerh. lugd.* BOERHAVE (Hermannus). Historia plantarum, quæ in horto acad. Lugd. Batavorum crescunt. 2 vol. in 12o. Romæ 1727. ed. 2. Londini 1731. ed. 3 Londini 1738.
- Bolt. fil.* BOLTON (James). Filices Britanniaë. 4o. Pars 1. Leads. 1785. Pars 2. Huddersfield 1790.
- *fung.* Idem: An history of fungusses growing about Halifax. 4o. Huddersfield. Pars 1. 1787. 2. 1788. 3. 1789. Append. 1791. Překlad německý: Geschichte der merkwürdigsten Pilze. Aus dem Englischen von C. L. Willdenow. — Berlin 1795—99. III. Tbl. Čtvrtý díl vydal Nees von Esenbeck. 1820. 8o.
- Boudt.* BONDÉ (Nicolaus). Dissertatio de cortice Geoffreaë surinamensis. 8o Lugd. Bat. 1788.
- Bonpl. malm.* BONPLAND (Aimé). Description des plantes rares cultivées à Malmaison et à Navarre. Fol. Paris. 1809. seq.
- *mel.* Idem: Monographie des Melastomes et autres plantes de cet. ordre. Fol. Paris. 1809. seq.
- *wiz H. et Bonpl. et H. Bonpl et Kunth.*
- Bonpl. nav. wiz. Bonpl. malm.*
- Bont. hist.* BONTIUS (Jacobus). Historia naturalis et medica Indiae orientalis in Pis. Ind. Or.
- Bont. jav.* in Guil. Pisonis et G. Marcgravi historia naturali Brasiliae.
- Borch lett.* DE BORCH (Michel Jean). Lettres sur les Truffes du Piemont. 8o. Milan. 1780.
- Bory. St. Vinc. il. fort.* BORY DE ST. VINCENT (J. B. M. A.). Essai sur les îles fortunées, ou précis de l'histoire generale des Canaries. Paris. 1803. 4o.
- Bot. mag. wiz Curt. mag.*
- Bot. reg. wiz. Edw. Reg.*
- Bot. rep. wiz. Andr. rep.*
- Bot. Zeit.* Botanische Zeitung. Regensburg. 1802—7. Vol. VI. 8o. Od roku 1818 a d. Flora oder hotanische Zeitung. 8o.
- Bradl. succ.* BRADLEY (Richard). Historia plantarum succulentarum. Decades. 5. 4o Londini. 1716—27.
- Bram. chin.* BRAM. Plantae chinenses. London. 1810. Fol.
- Bregn. cent.* BRÉYNIUS (Jacobus). Exoticarum plantarum centuria. Fol. Gedani. 1678.
- Brid.* BRIDEL (Samuel Elias). Muscologia. 4 part. 4o. Gothæ et Parisiis. 1797—1803.
- *Supp.* Idem. Muscologiae recentiorum supplementum seu species Muscorum. Pars 1—2. 4o. Gothæ. 1806—12.
- Broter.* BROTERO (Felix Avellar). Flora lusitanica. 2 vol. 8o. Olissiponæ. 1804.

P. Brown. BROWNE (Patrick). The civil and natural history of Jamaica. Fol. Londini. 1756. ed. 2. 1789.

R. Brown. BROWN (Robert). (Prodromus florae Novae Hollandiae et insulae van Diemen. Vol. prim. 8a. Londini 1810. — On the Asclepiadeae in So. ex Act. soc. Werner. Edimburgi. 1811. Zlatiněná Karlem B. Preslem.)

Bruce it. BRUCE (James). Travels to discover the source of the Nile. 5 vol. 4o. Edimburgh. 1790. Přeložená francouzské: Voyage aux source de Nil en Nubie et Abyssinie. 13. vol. in 8o. et atlas in 4o. Londres. 1790.

Buchan. BUCHANAN.

Buchoz ic. BUCHOZ (P. F.). Collection des fleurs, qui se cultivent tant dans les jardins della Chine, que dans aux de Europe. Paris. 1716. Vol. II. Fol.

Bull. herb. BULLIARD. Herbarium de la France. 600 planches. Fol. Paris. 1790 seq. Vol. I—IV.

— *Idem.* Histoire des Champignons de la France. Fol. Paris. ann. VI. (1798).

Burch. voy. BURCHELL (W. J.). Travels in the interior of southern Africa, with a new map and colored and black engravings. London. 1824—25. Vol. 2. Fol.

Burm. af. BURMANN (Joannes). Rariorum africanarum Plantarum decades. 4o. Amstelodami 1738—39.

— *cap. viz* *Burm. af.*

— *segl.* *Idem.* Thesaurus zeylanicus. 4o. Amstelodami. 1737.

Burm. ind. BURMANN (Nicol. Laurent.). Flora indica. 4o. Lugd. Bat. 1768.

Buxb. cent. BUXBAUM (Joann. Christ.) Plantarum minus cognitarum Centariae quinque. 4o. Petropoli. 1728—40.

Camb. CAMBESSEDE.

Cass. CASSINI.

Catesb. CATESBY (Mark). The natural history of Carolina, Florida etc. 2. vol. Fol. London. 1741—43. Edit. germ. a Seliymann.

Cav. diss. CAVANILLES (Ant. Jos.). Monadelphiae classis Dissertationes decem. 4o. Vol. 1—8. Parisiis. Vol. 9—10. Madriti.

— *ic.* *Idem.* Icones et Descriptiones Plantarum, quae aut sponte in Hispania crescunt aut in hortis hospitatur. 6 vol. in fol. Madriti. 1791—1800.

Cavol. CAVOLINI.

Chaix. CHAIX.

Cham. et Schlechtend. CHAMISSO et SCHLECHTENDAHL.

Chantr. conf. GIROD-CHANTRANS. Reserches chimiques et microscopiques sur les onferves, Bisses et Tremelles. 4o. Paris 1802.

Chois. CHOISY (P. D.). Prodromus d'une monographie des Hypericinees. Genève. 1821. 8o.

Clus. CLUSIUS seu L' ECLUSES (Carolus). Rariorum plantarum historia. Fol. Antverpiae. 1601.

— *pan.* *Idem.* Rariorum aliquot stirpium per Pannoniam observatarum. 8o. 1583.

— *exot.* *Idem.* Exoticorum libri X. Antverpiae 1605.

— *cur. post.* *Idem.* Curae posteriores. Opus posthumum. Antverpiae 1601. in fol. et 4o.

Coleb. COLBROOK.

Colla rip. COLLA (A.). Hortus ripulensis s. enumeratio planta-

rum, quae Ripulis coluntur, additis stirpium rariorum v. nondum satis cognitarum: aut forte novarum notis, descriptionibus et iconibus. Augustae Taurinorum. 1824. 4o.

Colum. ecphr. COLUMNA (Fabius). Minus cognitarum stirpium Ecphrasis. Romae. 4o. 1616.

Commel. amst. wiz. Comm hort.

Comm. hort. COMMELYN (Joannes). Horti medici Amstelodamensis rariorum plantarum descriptiones et icones. Pars primæ. 1637. Pars altera 1703. Amstelod. Fol.

Comm. prael. COMMELYN (Casparus). Praeindia botanica ad publicas plantarum demonstrationes. 4o. Lugd. Bat. 1703.

— *rar.* Idem. Horti medici Amstelodamensis plantae rariores et exoticæ. 4o. Lugd. Bat. 1706.

Comm. mosq. Mémoires de la Société impériale des naturalistes de Moscon. 4o. Moscon. 1811 et seq.

Condan. De la CONDAMINE (Ch. Mart.). Voyage dans l'interieure de l'Amérique meridionale. 8o. Maastricht. 1773.

Cook. it. COOK (James). Premier voyage de Cook. 8. Neuchâtel. 1773.

— *voy.* 2. Idem: A Voyage towards the South Pole in the years 1772—1775. London. 2 vol. 4o. 1777.

Corda Arb. CORDA (Joan. A.). Icones Fungorum Abbildungen der Pilze und Schwämme. Vol. 1—3. Fol. Pragae. 1837—39.

— *Prachtfl.* Idem. Prachtflora europäischer Schimmelbildungen. Dresden. 1839. Fol.

Cornut. can. CORNUTI (Jacob.). Canadensium plantarum aliquarum nondum editarum historia. 4o. Paris: 1635.

Coult. disp. COULTER (Thom.). Mémoire sur les Dipsacées, yènève. 1823. 4o.

Crantz aust. CRANTZ (Henr. Joan.). Stirpium austriacarum fasc. 1—6. Viennae, 1762—1769. 8o. et 4o.

Cup. CUPANI (Francisc.)

Curt. lond. CURTIS (William). Flora londinensis or plates and descriptions. Fol. 2 vol. seu fasc. 70. London. 1777 seq. — Edit. 2 et continuata a W. J. Hooker. 1815 seq.

— *mag.* Idem. The botanical Magazine. 8o. London. 1—12. 1737—1798 Continued by Sims et Hooker. 13—44. 1799—1836.

Cusson. CUSSONE.

Cyroll. monogr. CYRILLI (Dominic.). Cyperus Papyrus. Parmae. 1796.

Dalech. lugd. DALECHAMPS (Jacob.). Historia generalis plantarum. 2 vol. Fol. Lugduni. 1586—87.

Decand. DE CANDOLLE (August. Pyram).

— *ast.* Idem. Astragalogia. 4o. et Fol. Paris. 1802.

— *diss.* Idem. Recueil des mémoires sur la Botanique. Paris. 1813. 4o.

— *gr.* Idem. Histoire des plantes grasses etc. Fasc. 1—28. Paris 1799—1805. 4o. et fol.

— *mem.* Idem. Collection des mémoires pour servir à l'histoire du règne végétale. 4o. Paris. 1828—30. 4o.

— *organogr.* Idem. Organographie vegetal etc. 1827. 8o.

Decaïssu DECAÏSSU.

Delann. am. Mordant de LAUNAY. Herbiere general de l'antenn, contenant les figures faites et coloriées d'après nature de tous les vegetaux utiles ou qui peuvent orner les jardins et les serres etc, avec l'histoire et la description de chaque plante. Pa-

- ris. 1811 seq. — Continue depuis la 12me livraison par M. *Loiseleur-Deslongchamps*, Wice než 80 swazkŭw až ilo r. 1825.
- Delil. aeg.* DELILLE (Al. Rafen.). Mémoires botaniques extraits de la description de l' Egypte. Paris. 1813. Fol.
- Delil. descr. wiz Delil. aeg.*
- Descourt.* DESCOURTILZ (M. E.). Flore medicale des Antilles. Paris. 1821—28. Tom. VI. 8o.
- Desf. atl.* DESFONTAINE (Renè Louische), Flora atlantica. 2 vol. 4o. Paris. 1798—99.
- Desmaz.* DESMAZIERS (J. B. H. J.)
- Desp.* DESPORTES (J. B. R. P.)
- Desr.* DESROUSSEAU w. Encyclop. bot. vol. 4.
- Desv.* DESVAUX. Journal de Botanique. Paris. 8o. 1—5. 1808—14.
- Dicks.* DICKSON (James). Plantarum cryptogamicarum Britanniae fasciculus 1—3. Londini. 4o. 1785—93.
- Dict. class.* Dictionnaire classique d' histoire naturelle. Paris. 8o. 1821 et seq.
- Dict. sc. nat.* Dictionnaire des sciences naturelle. Strasbourg et Paris. 1816—30. Tom. 1—60. atl. bot. 1—3 8o.
- Dill. el.* DILLENIIUS (Joan Jacob.). Hortus elthamensis. Vol. 2. Fol Londini. 1732.
- Dillen.* Idem. Historia muscorum. 4o. Oxonii. 1741. Ed. 2. London. 1763.
- Dillw.* DILLWYN (L. W.). Synopsis of the British Confervae. 4o. London. 1802—14. — Ed. germ. cur. *Weber et Mohr.* 8o. Götting. 1802 seq.
- Dittm.* DITTMAR. w. *Sturm.*
- Dodon.* *pempt.* DODONAEVS s. DODOENS (Rembertus). Stirpium historiae pemptades. Fol. Antverpiae. 1644.
- Donati adr.* DONATI (Vitaliano). Saggio della Storia naturale marina dell' Adriatico. 4o. Venezia. 1750.
- Donn.* DONN (James). Hortus Cantabrigensis, or a Catalogue of Plants etc. Cambridge 1796. Ed. 6. 1811. Ed. 7. 1812. Ed. 8. augm. by Pursh 1815.
- Drev. bot. Bild.* DREVES (Friedrich). Botanisches Bilderbuch. Leipzig 1794 seq. Band 1—5. 4o.
- Drev. et Hayn. pl.* DREVES et HAYNE. Choix des plantes d' Europe Fasc. 4. Leipzig. 1802.
- Dryand.* DRYANDER (Jonas) w. Philos. transact., w. acta acad. holm. w. Transact. of the Lin. soc.
- Duch.* DUCHESNE (Ant. Nicol). Histoire naturelle des Fraisiers. 8o. Paris. 1766.
- Duham.* DUHAMEL (DU MONCEAU, Henry Louis). Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en France en pleine terre. 2 vol. 4o. Paris. 1755. — Edit. germ. et notis illust. a C. C. v. Oelhafen. 3 vol. 4o 1762—63.
- *nov.* Idem Traité des arbres et arbustes, qui se cultivent en pleine terre en France. Seconde edition, considerabilment augmentée, publiée par *Michel et Loiseleur-Deslongchamps*. Paris. Fol. Vol. 1—5. 1801—25.
- fr.* Idem. Traité des arbres fruitiers. 2 vol. in 4o. Paris. 1768. — Ed. 2, 3 vol. in 8o. Paris 1732. — Ed. 3. par *Poiteau et Turpin.* Paris 1808 seq. Fol.
- Dumort.* DUMORTIER. Silloge Jungermannidearum. 1831. 8.
- Dun. sol.* DUNAL (Michel Fèlix). Histoire naturelle médicale

et économique des Solanum et des genres qui ont été confondus avec eux. 4o. Montpellier. 1813.

Duroi. DU ROI (Joh. Phil.). Die Harbkesche wilde Baumzucht. 2 vol. 8. Braunschweig. 1771—72.

Düsseld. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. Düsseldorf. 1821—30. Fasc. 1—18. Fol.

Düsseld suppl. Vollständige Sammlung officineller Pflanzen. V Supplementhefte. Düsseldorf. 1833. Fol.

Edw. reg. EDWARDS (Siedenharn). The botanical Register described by Bellenden Ker. 8. London. 1815 et seq.

Ehr. pict. EHRET (Georg. Dionis). Plantae et papiliones rariores. Fol. London. 1718—59.

Ehrenb. EHRENBERG.

Ehrh. EHRHART (Friedr.). Beiträge zur Naturkunde. Hannover und Osnabrück. 8o. Vol. 1—7. 1787—92.

Ellis cor. ELLIS (John). Corallines. London. 1755. 4o. francuzsky A la Haye. 1756. německy 1767.

— *dion.* Idem. Botanical description of the Dionaea muscipula. 4. London. 1770.

Engl. bot. SMITH (Jam. Ed.) and SOWERBY (Jam.). English Botany, or colored figures of british plants. 26 vol. 8o. London. 1790 et seq.

Ephem. nat. cur. Academiae naturae curiosorum Ephemerides, seu Miscellanea curiosa. 4o. Frankofurti, Jenae, Lipsiae aut Norimbergae. 1670—1722.

Eschweiler rhiz. viz. Act. leop. ESCHWEILER (Fr. G.). De Fructificatione generis Rhizomorphae commentatio. Accedit novum genus Hyphomycetum. Elberfeldiae. 1822. 4o.

Esenb. hor. berol. w. Nees.

Esp. ESPER (Eug. Joan. Christ.). Icones Fucorum. 4o. Norimberg. Vol. 3. 1797—99.

— *zocph.* Idem. Die Pflanzenthiere. Vol. 4. 4o. Nürnberg. 1791 et seq.

Fauj. S. Fond. FAUJAS DE ST. FOND. Mémoire sur le Phormium tenax. 4o. Paris. 1813.

Ferr. flor. FERRARI (Joan. Bapt.). Flora seu de florum cultura libri IV. 4o. Romae. 1633. ed. 2. cur. Bera. Rottendorffio. Amstelodami. 1645.

Feuill. FEUILLEE (Louis.). Journal des observations physiques, mathematiques et botaniques faits dans l' Amerique meridionale etc. 3 vol. 4o. Paris. 1714—15.

Fisch. FISCHER.

Fl. dan. Flora danica. Icones plantarum sponte nascentium in regnis Daniae et Norvegiae etc. Fol. Hafniae. vol. 1—3 auctore G. C. Oeder 1761—70.; vol 4 et 5 auctore O. F. Miller, 1771—72; vol. 6 et 7. auct. M. Vahl. 1787—1805; vol. 8 auct. J. W. Hornemann, 1806—16.

Fl. mex. MOÇINA et SESE. Florae mexicanae icones ineditae.

Fl. wetter. G. GAERTNER, B. MEYER, und J. SCHERBIUS, Oekonomisch-technische Flora der Wetterau. 8o. Frankf. a. M. Vol. 1—3. 1799—1801.

Flac. mad. DE FLACOURT (Étienne). Histoire de la grande ile de Madagascar. 4o. Paris 1661.

Forsk. FORSKAOL (Petrus). (Flora aegyptiaco-arabica. 4o. Hafniae. 1775. — Icones rerum naturalium. Hafniae. 1776. Fol.)

Forst. esc. FORSTER (Georg.). *Plantae esculentae insularum oceani australis*. Hallae. 1786. 8o.

— *fl. ins. aust.* Idem. *Florulae insularum australium prodromus*. Goettingae. 1786. 8o.

Forst. gen. FORSTER (Joan. Reinh.). *Characteres generum plantarum, quas in itinere ad insulas maris australis collegit*. Londini. 1776. 4o.

Fries. FRIES (Elias). *Systema mycologicum. Gryphiswaldiae*. Vol. 1—3 1821—29. 8o.

— Idem. *Lichenographia europaea reformata*. 1831. 8o.

— *obs.* Idem. *Observationes mycologicae, praecipue ad illustrandam floram Suevicam. Havniae. 1815—18. Vol. 2. 8o.*

Fuchs. FUCHS (Leonard.). *De historia stirpium commentarii insignes*. Basileae. 1542—45. 8o. Parisiis 1543. 12o. Lugduni. 1546. 8o. 1547, 12o. 1546, 8o. 1549, 8o. 1555, 12o.

Gaertn. GAERTNER (Jos.). *De fructibus et seminibus plantarum*. 2 vol. 4o. Lipsiae. 1788—91.

Gaert. GAERTNER (Car. Fried.). *Supplementum Carpologiae* 4o. Lipsiae. 1805. seu *Gaert. Fruct.* vol. 3um.

Gaud. GAUDIN (J.).

Gawl. GAWLER (John Bellenden) *později Ker, wiz to jméno.*

Ger gallopr. GÉRARD (Ludov.). *Flora Gallo-provincialis*. 8o. Paris. 1761.

Giftsch. GIFTSCHÜTZ.

Gin. GINANNI (Franc.).

Gisek. GISEKE (Paul. Dieter.) et SCHULZE (J. Dom.). *Icones plantarum*. Hamburgi. 1777.

Gled. GLEDITSCH (Joan. Gottl.).

Gmel. sib. GMELIN (Joan. Georg.). *Flora sibirica*. 4 vol. 4o. Petropoli. 1747—69.

— *it.* Idem. *Reise durch Sibirien*. 4 vol. 8o. Göttingen. 1751.

Gmel. fuc. GMELIN (Sam. Gottl.). *Historia fucorum*. 4o. Petropoli. 1768.

— *it.* Idem. *Reise durch Russland*. 3 vol. 4o. Petersburg. 1770—74.

Good. GOODENOUGH (Samuel). *Observations of the british species of Carex*. 4o. London. 1794.

Gouan. ill. GOUAN (Ant.). *Illustrationes botanicae*. Fol. Tiguri. 1773.

Greville. GREVILLE (Robert). *Algae britannicae* 1830. 8o.

— *scot.* Idem. *scotish cryptogamic Flora*. 1822. 8o.

Guillem. senegamb. *Flore de Sénégambie, ou description, histoire et propriétés des plants qui croissent dans les diverses contrées de Sénégambie; recueillies par Leprieur et Perrotet, décrites par J. A. GUILLEMIN, S. PERROTET et A. RICHARD*. Paris. 1831—34. Fasc. 8. 4o.

Guimp. GUIMPPEL, WILLDENOW und HAYNE. *Abbildung der deutschen Holzarten*. Berlin. 1810 seq. Vol. II. 4o

Guss. GUSSONE.

Hall. helv. DE HALLER (Albert.). *Historia stirpium Helvetiae indigenarum*. 3 vol. Fol. Bernae. 1768.

Haw. HAWORTH (Adr. Hardy). *Observations on the genus Mesembryanthemum*. 8o. London. 1794.

— Idem. *Synopsis plantarum succulentarum*. 8o. Londoni.

Hayn. HAYNE (Frieder.). Getreue Darstellung der in der Arzneikunde gebrüchlichen Gewächse. Vol. 12. 4°. Berlin. 1805 seq.

— *Idem* et WILLDENOW (Carol. Ludov.). Termini botanici iconibus illustrati. Fasc. 10. 4°. Berlin. 1799.

Hedw. fund. HEDWIG (Joan.). Fundamentum historiae naturalis muscorum frondosorum. Partes 2. 4°. Lipsiae. 1782.

— *frond.* *Idem.* Descriptio et adumbratio muscorum frondosorum. 4 vol. Lipsiae. 1787—99.

— *gen.* *Idem.* Filicum genera et species recentiori methodo accommodatae analytice descriptae a Joan. Hedwig, iconibus ad naturam pictis illustratae Roman. Adolph. Hedwig. Fol. Lipsiae. 1801.

— *spec.* *Idem.* Species muscorum frondosorum. Opus posthumum editum a F. Schwägrischen. 4°. Lipsiae et Parisiis. 1801.

— *stirp.* *Idem.* Stirpes cryptogamicae novae aut dubiae iconibus adumbratae additaque historia analytica illustratae. Vol. 4. Fol. Lipsiae. 1785—93.

— *theor.* *Idem.* Theoria generationis plantarum cryptogamicarum. 4°. Petropoli. 1784.

— *trem.* *Idem.* Tremella Nostoc. 4°. Lipsiae. 1788.

— *obs.* HEDWIG (Roman. Adolph.). Observationum botanicarum fasc. 1. 4°. 1802.

Herit. ger. L'HERITIER (Carol. Ludov.). Geraniologia sive Erodii etc. historia. Fol. Paris. 1787—88.

— *sert.* *Idem.* Sertum anglicum seu plantae rariores. Fol. Paris. 1788.

— *stirp.* *Idem.* Stirpes novae aut minus cognitae. Fasc. 6. Fol. Paris. 1784—85.

Herm. lugd. HERMAN (Paulus). Paradisus Batavus. Opus posthumum ed. G. Sherard. 4°. Lugd. Bat. 1698. Ed. 2. *ibid.* 1705. mutato titulo solo.

Hern. mex. HERNANDEZ (Francisc.). Rerum medicarum Novae Hispaniae thesaurus etc. ed. Recchio. Fol. Romae. 1651.

Hillair. fl. bras. DE SAINT HILLAIRE (August). Flora brasiliensis meridionalis. Paris. 1821—35. 3 Vol. 4°.

— *pl. us.* *Idem.* Plantes usuelles des Brasiiliens. Paris. 1824. seq. 4°.

Hoff. crypt. HOFFMANN (Georg. Franc.). Vegetabilia cryptogamica. 2 Fasc. 4°. Lipsiae 1787—90.

— *germ.* *Idem.* Deutschlands Flora. 4. vol. 12°. Erlang. 1791—1804.

— *lich.* *Idem.* Plantae lichenosae. 2. fasc. Fol. Lipsiae. 1789—1791.

— *sal.* *Idem.* Historia Salicum iconibus illustrata. Fol. Lipsiae. 1785.

— *umb.* *Idem.* Plantarum umbelliferarum genera. 8°. Mosquae. 1814. ed. 2, 1813.

Holmsk. ot. HOLMSKIÖLD (Theodor). Beata ruris otia Fungis danicis impensa. Edit. a Fiborg. Havniae. 1799—99. Vol. 2. Fol.

Hook. ex. bot. HOOKER (Will. Jackson). Exotic Flora. London. 1823 seq. 8°.

Hook. jung. *Idem.* Monographia of the British Jungermanniae. 20 fasc. 4°. London. 1812—16.

H. et Tayl. HOOKER (Will. Jacks.) et TAYLOR. Muscologia britannica. 2. vol. 1818.

Hook. et Arn. Idem et WALKER ARNOTT. The Botany of *Beechey's* Voyage. 4o. London. 1830.

Host gram. HOST (Nicolaus Thomas). Icones et descriptiones Graminum in Austria crescentium. 3 vol. Fol. Vindobonae. 1811—30.

— *sal.* Idem. Salix. Viennae. 1830. Fol.

Houtt. Pf. syst. HOUTTUYN (Mart.). Des Ritters von Linné Pflanzensystem nach der Anleitung des Houttuynischen Werkes. 14. vol. 8o. Nürnberg 1777—83.

Huds. HUDSON (Will.). Flora anglica. 8o. London. 1762. ed. 2. vol. 2. 8o. Ibid. 1778.

H. et Bonpl. equ. DE HUMBOLDT (Alexandr.) et BONPLAND (Aimé). Plantes équinoxiales. 2 vol. Fol. Paris. 1808—16.

H. B. et Kunth. Idem, idem et KUNTH (Car. Sigism.). Nova plantarum genera et species. 4 vol. Fol. 4o. Paris. 1815 et seq. — Editio in 8o absque iconibus, vol. 4. 1822—25.

Hunt. HUNTER (Alexand.).

Jacq. am. JACQUIN (Nicol. Jos.). Selectarum stirpium americanarum historia. Fol. 1763.

— — *pict.* Idem. Eadem adjectis iconibus pictis. Sine anno.

— *aust.* Idem. Florae austriacae icones. 5 vol. Fol. Vindobonae. 1773—78.

— *coll.* Idem. Collectanea ad Botanicam etc. spectantia. 5 vol. 4o. Vindobonae. 1786—96.

— *fragm.* Idem. Fragmenta botanica. Fol. Viennae. 1800—1809

— *h. vind.* Idem. Hortus botanicus vindobonensis. 3 vol. fol. Vindobonae. 1770—76.

— *misc.* Idem. Miscellanea austriaca ad Botanicam etc. spectantia. 2 vol. 4o Vindobonae. 1778—81.

— *obs.* Idem. Observationes botanicae. 4o. fasc. Fol. Vindobonae. 1764—71.

— *or.* Idem. Oxalis monographia iconibus illustrata. 4o. Vindobonae. 1792.

— *var.* Idem. Icones plantarum rariorum. 3 vol. fol. Vindobonae. 1781—93.

— *schönb.* Idem. Plantarum rariorum horti caesarei Schoenbrunnensis. 4 vol. Fol. Viennae. 1797—1804.

— *stap.* Idem. Stapeliae cultae. Fol. Vindobonae. 1806—15.

— *Jacq. ecl.* JACQUIN (Jos. Franc.). Eclogae botanicae. Fol. Viennae. 1811—16.

Jaum pl. fr. JAUME SAINT HILLAIRE. Plantes de la France. 4 vol. Paris. 1805 seq.

Journ. bot. wiz. Desu journ.

Journ phys. Journal de Physique, ou Observations de Physique, la Chimie et l' Histoire naturelle 4o. Paris. 1773—78. par Rozier, 1778—85 par Rozier et J. A. Mongez, 1786—92 par Rozier, Mongez et J. C. Lametheric. 1792—1816 par Lametheric.

Jundz. JUNDZILL (Jozef.). Opisanie roślin w Litwie, na Wolyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, gako i oswoionych. Wilno 1830. 8o.

Juss. JUSSIEU (Ant. Laurent.). Genera Plantarum. Paris. 1789. 8o. Ed. Usteri. Tarici. 1791. 8o.

Ad. Juss euph. JUSSIEU (Adrien). Tantamen de Euphorbiacearum generibus. Paris. 1824. 8o.

Isis. Encyclopädische Zeitschrift, vorzüglich für Naturgeschichte,

vergleichende Anatomie und Physiologie. Von *L. Oken*. Leipzig. 1811. seq.

Kaempf. KAEMPFER (Engelbert.) *Amoenitates exoticae*. Fasc. 5 vol. 4o Lemgoviae. 1712.

— *ic. sel. wiz. Banks. ic.*

Kaulf. fil. KAULFUSS (Georg. Fried.). *Enumeratio filicium, quas in itinere circa terram legit A. de Chamisso*. 1824. 8o.

Ker. reg. wiz. Bot. reg.

Kern. KERNER (Joan. Sim.). *Hortus sempervirens*. Stuttgart. 1795—1805. Vol. 9. Fol.

— *Idem.* Giftige und essbare Schwämme. Stuttgart. 1786. 8o. c. 16 tab. col.

Kniph. cent. KNIPHOFF (Joan. Hier.). *Botanica in originali sen herbarium vivum. Centuriae 12*. Hallae. 1757—64. fol.

Knorr. KNORR (Georg. Wolfg.). *Deliciae naturae selectae*. Norimbergae. 1766—69. Vol. 2 Fol.

Koch. KOCH (Gnil. Dan. Jos.). *Synopsis florae germanicae et helveticae*. Francof. ad M. 1836—37. Vol. 2. 8o.

— *umb. Idem.*

Kostelecky. KOSTELECKY (Vincenc.).

Krapf. VON KRAPF (Karl). *Beschreibung der um Wien herum wachsenden essbaren Schwämme*. Wien. 1782 Hefte 1—2.

Krock. sit. KROCKER (Ant. Joan.). *Flora Silesiaca renovata*. Vratislaviae. 1787—90. Vol. 2. 8o.

Krombh. KROMBHOLZ (Vincenc. Jul.). *Naturgetreue Abbildung und Beschreibung der essbaren, schädlichen und verdächtigen Schwämme*. Prag. Hefte 1—7. 1831—41. Fol. Atlas Hefte 1—7. Fol.

Kunze myc. KUNZE (G.) et SCHMIDT (J.). *Mycologische Hefte*. Leipzig 1817. Vol. 1. 2. 8o.

Kütz. diat. KÜTZING (F. Traug.). *Synopsis Diatomearum*. Hallae 1834. 8o

Labillard. LABILLARDIERE (Jac. Jul.). *Novae Hollandiae plantarum specimen*. Paris. Vol. 2. 1804—1806. Fol.

— *nov. cal. Idem.* *Sertum austro-caledonicum*. Paris. 1824 4o.

— *Idem.* *Relation du voyage à la recherche de la Peyrouse*. Paris. 1798. 2 vol. in 4o. et 8o. avec atlas in fol.

Lafit. gin. LAFITAU (Jos. Franc.). *Mémoire concernant la plante de Ginseng, découverte en Canade*. Paris. 1718. 12o.

LAGASC. LAGASCA (Mariano). *Amenidades naturales de las Españas*. Orihuela. 1811. 4o.

Lam. MONET DE LA MARCK (Jean. Bapt.). *Encyclopedie methodique, Botanique*. Paris. 1783—96.

— *Idem.* *Illustration des Genres*. Pl. 900 et 2 vol. de texte. 1791 seq. 4o.

Laman. LAMANON.

Lamb. cinch. LAMBERT (Aylon. Bourke.). *Description of the genus Cinchona*. London. 1797. 4o.

— *pin.* *Idem.* *A description of the genus Pinus*. London 1803. Fol. Vol. II.

Lamour. LAMOUREUX. *Thalassiphytes*. Paris. 1813. 4o.

Langsd. fil. LANGSDORF et FISCHER. *Icones filicum*. 1810. Fol.

Lapeyr. pyr. PICOT DE LA PEYROUSE (Philipp.). *Flore des Pyrénées*. Paris. 1795—1801. Fasc. 4. Fol.

— *voy. wiz. Labillardiere relation,*

Laroch. DE LA ROCHE,

Leand. sacr. LEANDRO do Sacramento. Nova plantarum genera in act. acad. monac. VII.

Leers. LEERS (Joan. Dan.). Flora herborenensis, Coloniae Allobrog. 1789. 8o.

Lehm. LEHMANN (J.). Monographia Potentillarum. Hamburg. 1820. 4o.

Lenz schw. LENZ (H.). Die nützlichen und schädlichen Schwämme. Gotha. 1831. 8o.

L. afric. LEO AFRICANUS.

Leschen LECHENAULT.

L. Hoffm. LINK (Hear. Fried.) et HOFFMANNSEGG. Flore portugaise. Rostoch. et Berolini. 1806. seq. Fas. 10. Fol.

Less. LESSING.

Letts. LETTSOM.

Lightf. scot. LIGHTFOOT (John). Flora scotica. London. 1777. Vol. 2.

Lin. LINNE sen LINNAEUS (Carolus). Systema naturae. Lugd. Bat. 1735. Fol. — Ed. 2. 1740. 8o. — Ed. 3. Hallae 1740. 4o. — Ed. 4. Paris. 1744. 8o. — Ed. 5. Hallae 1767. — Ed. 6. Holmiae. 1748. — Ed. 9. Lugd. Bat. 1756. — Ed. 10. Holmiae. 1758—59. Fol. 2. 8o. — Ed. 11. Hallae. 1760. 8o. Vol. 3. — Ed. 12. Holmiae. 8o. 1766—68. 8o. Vol. 3. — Ed. 13. cur J. E. Gmelin. Lipsiae. 1788—93. Vol. 3 seu part. 10. 8o.

— *clif* Idem. Hortus Cliffortianus. Amstelodami. 1739. Fol.

— *gen* Idem. Genera plantarum. Leidae. 1737. 8o. — Ed. 2. Leidae. 1742. — Ed. 3. Leidae. 1752. — Ed. 4. Holmiae. 1754. — Ed. 5. Holmiae. 1764. — Ed. 6. Viennae. 1767. Ed. 7. cur. J. J. Reichard. Francof. Moen. 1778. — Ed. 8. cur. J. C. D. Schreber. Francof. Moen. 1789—91. Vol. 2.

— *lap.* Idem. Flora lapponica. Amstelodami. 1737. 8o. Ed. 2. cur. J. C. Smith. Londini 1792.

— *med.* Idem. Materia medica. Holmiae, 1749. 8o. — Edit. Schreber 1772.

— *mus.* Idem. Musa cliffortiana. Leidae. 1736. 4o.

— *spec.* Idem. Species plantarum Holmiae 1753. Vol. 2. 8o. — Ed. 2. Holmiae 1762—63. Vol. 2. 8o. — Ed. 3. Viennae. 1764. 8o. — Ed. 4. cur. Joann. Jacob. Reichard. Francof. Moen. 1779—80. Vol. 4. 8o. — Ed. 5. cur. C. L. Willdenow. Berolini. 1797—1810. Tom. 5. vol. 10. 8o.

— *syst.* Idem. Systema vegetabilium. Ed. 13. cur. J. A. Murray. Götting. et Gothiae 1744. Göttingae, 1784. Parisiis 1798. — Ed. 15. cur. J. J. Roemer et Jos. Aug. Schultes. Stuttgartiae. 1817—30. Tom. 7. Vol. 8. Mantissa in lum vol. 1822. 8o. — Ed. 16. cur. Curt. Sprengl. Göttingae 1825—28. Vol. 5. 8o.

Lin. f. dec. LINNAEUS FILIUS (Carolus). Plantarum rariorum horti upsaliensis decas 1 et 2. Holmiae. 1762—63. Fol.

— *fasc.* Idem. Plantarum rariorum horti upsaliensis fasciculus. Lipsiae. 1767. Fol.

Lin. trans. Transactions of the Linnean Society. London. 1791. seq. 4o.

Lindl. coll. LINDLEY (John). Collectanea botanica; or figures and botanical illustrations of rare and curious exotic plants. London. 1821. Fasc. 1—6. Fol.

— *ros.* Idem. -Rosarum monographia, or a Botanical history of Roses. London. 1820. 8o.

Link diss LINK (Hen. Fr.). Dissertationes botanicae, quibus accedunt primitiae horti botanici Rostochiensis. S. lwerin. 1795. 4o.

Link et Otto selt. Pfl. Idem et OTTO (J. G.). 'Abbildungen und Beschreibungen seltener Pflanzen im Berliner Garten. Berlin. Fas. 1—9. 1821 seq. 4o.

Linu. LINNAEA, Journal für die Botanik. Von Schlechtendal. Berlin. 1826 seq.

Lob. hist. DE LOBEL s. LOBELIUS (Mathias). Plantarum seu Stirpium historia, Antverpiae. 1576. Fol.

Lob. ic. Idem. Stirpium icones Antverpiae. 1591. 4o.

Lodd. cab. LODDIGES (Conr.). Botanical Cabinet, London. 1817 seq. 12o.

Loeffl. it. LOEFFLING (Petr.). Iter Hispanicum, eller Resa til spanska etc. Holmiae. 1758. 8o. — Ed. germ. Berl. Hvalsand. 1766.

Lois. LOISELEUR DE LONGCHAMPS.

— *h. am.* Idem et Madame Lucie DEVILLE. Nouvel herbar de l' amateur, contenant les descriptions, les figures, la culture, l' histoire et les propriétés des plants rares et nouvellet cultivées dans les jardins de Paris. 1830 seq. 8o.

Lour. DE LOUREIRO (Joann.). Flora cochinchinensis. Ulyssipone. 1790. Vol. 2. 8o. — Ed. cur. C. L. Willdenow. Berol. 1793. Vol. 2. 8o.

Lyngh. LYNGBYE (H. C.). Tentamen Hydrophytologiae danicae. Hafniae. 1819 4o.

Macart voy. STAUNTON (Georg.). An authentic account of an embassy in China. London 1797. 4o. Vol. 2.

Mareq. MARCGRAVIUS (Georg.). Historia rerum naturalium Brasiliae Amstelodami. 1658. Fol.

Marsd. sum. MARSDEN (Will.). The history of Sumatra. London. 1783. 4o. — Ed. 2. 1784.

Mart crypt. MARTIUS (C. Fr. Ph.), Flora cryptogamica erlangensis. Norimb. 1817. 8o.

Mart. gen. VON MARTIUS (C. F. Ph.). Nova genera et species plantarum, quas in itinere per Brasilium collegit et descripsit. Monachii. 1823—29; Vol. 4 Fol.

— *mat. med. br.* Idem. (C.). Specimen Materiae medicae brasiliensis, Monachii. 1824. 4o.

— *palm.* Idem. Genera et species Palmarum, Monachii. 1823. Fol. Fasc. 6

— *Kartoffel.* Idem. Die Kartoffel-Epidemie der letzten Jahre oder die Stockfäule und Rinde der Kartoffeln. München. 1842. 4o.

Mart. cent. MARTYN (John). Historia plantarum rariorum. Centuriae 1 decas 1—5. London. 1728. Fol.

— *rust.* MARTIN (Thomas). Flora rustica. London. 1772—1794. 8o.

Mass. stap. MASSON (Francis.). Stapeliae novae. London. 1796; Fol.

Math. Háj. MATHIOL (Petr Ondřej). Herbář jinak Bylinář. Na českou řeč od Thadeáše Hájka z Hájku přeložený. W Praze. 1562. Fol.

Math. Wel. Tentýž. Herbář jinak Bylinář, spravený od Joachyma Kamerarya. Přeložený od A. Hubera z Riesenbachu a D. A. z Weleslawna. W Praze 1596. Fol.

M. Bieb. wiz BIBBERST.

Med. MEDICUS (Fried. Casim.).

- Mem. inst. nat.* Mémoires de l'Institut national des sciences et des arts. Paris. 1796 seq. 4o.
- Mem. soc. gen.*—Mémoires de la Société de Physique et d'Histoire naturelle de Genève. 4o.
- Mem. soc. h. n. par.* Mémoires de la Société d'histoire naturelle de Paris. Paris 1799. 4o.
- Mem. mus.* Mémoire du Muséum d'histoire naturelle. Paris. 1815 seq. 4o.
- M. et Koch.* MÄRTENS et KOCH.
- Menouv. voy. qua.* THIERY DE MENONVILLE. Voyage au Guaxaca en Nouvelle Espagne. Nêmecky: Reise nach Guaxaka in Neuspanien. Leipzig 1789. 8o.
- Mentz pug.* MENTZEL (Christ.). Pugillus plantarum rariorum. Berolini. 1682. Fol.
- Mer. sur.* MERIAN seu GRAEFFIN (Maria Sibylla). Dissertatio de generatione et metamorphosi insectorum surinamensium cum plantis, floribus et fructibus, quibus vescuntur. Hagae. Com. 1726. Fol.
- Metzg.* METZGER. Europäische Cerealien. Heidelberg. 1824. Fol.
- E. Mey.* MEYER (E.). De plantis labradoricis libri tres. Lipsiae. 1830. 8.
- *esseques.* MEYER (G. F. W.). Primitiae florum essequenboensis. Goettingae. 1818. 4o.
- Mich. gen.* MICHELI (Petr. Ant.). Nova plantarum genera. Florentiae 1729. Fol.
- Michx. am.* MICHEAUX (Andreas). Flora boreali-americana. Paris. 1803. Vol. 2. 4o.
- *querc.* Idem. Histoire des Chenes de l'Amerique septentrionale. Paris. 1801. Fol. — Ed. germ. cur. Kerne. 1802.
- *arb.* MICHEAUX (André Franç.). Histoire des arbres forestiers de l'Amerique septentrionale. Paris. 1810—13. 4o.
- Mill. ic.* MILLER (Joan.). Icones plantarum. Londini. 1780. Fol. Ed. germ. Abbildungen der nützlichsten und schönsten Pflanzen. Nürnberg. 1768. II Theil Fol.
- Mirb.* BREISSEAU-MIRBELL (C. F.).
- Moench.* MOENCH (Conrad).
- Mol.* MOLINA (Giov. Ign.). Saggio sulla storia naturale del Chili. Bologna. 1782. 8o. — Ed. gall. Essai sur l'histoire nat. du Chili. Paris 1789. 8o.
- Morett.* MORETTI.
- Moris. hist.* MORISON (Robert). Plantarum historia universalis oxoniensis. Oxonii 1780. Fol.
- *oron. wiz. p̄edešlý.*
- Müll infus.* MÜLLER (Otto Frideric.). Animalcula infusoria. Havniae 4o.
- Munt.* MUNTING (Abrah.). Phytographia curiosa. Leydae. 1702—27. Fol.
- Murr.* MURRAY (Joan.). Andr. Wiz Lin. Systema vegetabilium. ad 13.
- Nectoux voy.* NECTOUX (H.). Voyage dans la haute Egypte, avec des observations sur les diverses espèces de sené. Paris. 1808. Fol.
- Nees.* NEES AB ESENBECK (C.). Das System der Pilze und Schwämme. Würzburg. 1816 seq. Vol. 2. 4o.

- *cin.* Idem et NEES AB ESENBECK (Th. B. L.). De Cinnamomo Disputatio. Bonnæ. 1823. 4o.
- Idem. Horæ physicae berlinenses. Bonn. 1820. Fol.
- Nees et H. NEES VON ESENBECK (E.) und HENRY. (A.). Das System der Pilze. Bonn. 1837. Vol. 2. 8o.
- Nees et Mont. NEES VON ESENBECK et MONTAGNE. Jungermanniarum } herbarii Montagneani species.
- Nestl. NESTLER (C. G.). Monographia de Potentilla. Paris. et Argentorati. 1816. 4o.
- Nicols. dom. NICOLSON. Essai sur l'histoire naturel de Saint-Domingue. Paris. 1776. 8o.
- Nitsch inf. NITSCH. Beiträge zur Infusorienkunde. 1817. 8o.
- Noisett. fruit. NOISETTE (Louis). Le jardin fruitier. Paris. 1813. Fasc. 2. 4o.
- Noron. NORONHA.
- Nutt. NUTTAL (Thom.). The genera of North American Plants and a Catalogue of the species. Philadelphia. 1818. Vol. 2. 12o.
- Oed. OEDER (Georg. Christ.). w. *Fl. dan.*
- Olivi adr. OLIVI (Jos.). Zoologia adriatica. Bassano. 1792. 4o.
- Oliv. voy. OLIVIER (Guil. Aug.) et BRUGUIÈRE. (Jean. Guil.). Voyage dans l' Empire Ottoman. Paris. Vol. 3. 4o.
- Ortey. ORTEGA (Cas. Gomez).
- Otto. OTTO (J.) Versuch einer Anordnung der Agaricorum. Leipzig. 1816. 8o.
- Otto. OTTO (J. G.) in Verhandlungen der berliner Gartenbau-gesellschaft.
- Pall. astr. PALLAS (Peter Simeon). Species astragalorum descriptæ et iconibus illustratae. Lipsiæ. 1800. Fol.
- ross. Idem. Flora rossica. Petropoli 1784—1788. Fol. Vol. 2. Edit. in 8o. Francof. et Lipsiæ. 1789—1790. Part. 2
- ill. Idem. Illustrationes plantarum imperfecte vel nondum cognitarum. Lipsiæ. 1803. Fasc. 4. Fol.
- it. Idem. Reise durch verschiedene Provinzen des russischen Reichs. Petersburg 1771—1776. Vol. 3. 4o.
- Pall Beauv. owar. w. Beauv. owar.
- Parkinks. par. PASKINSON (John). Paradisi in sole paradisus terrestris, or a garden of flowers. London. 1629. Fol.
- Paters. it. PATERSON (Will) A narrative of four journeys in the country of the Hottentots. London. 1789. 4o. — id. germ. cur. J. R. Forster. Berlin 1790. 8o.
- Pav. PAVON (Jos). wiz R. et Pav.
- Perrot. seneg. w. Guillem senegamb.
- Pers. PERSOON (Christ. Henr.). Synopsis plantarum seu Enchiridion botanicum. Paris 1805—1807. Vol. 2. 12o.
- Idem. Synopsis methodica fungorum. Gottingæ. 1801. 8o. Part. 2.
- Idem. Traité sur les champignons comestibles. Paris. 1819. 8o. — Ed. germ. cur. Dürbach. Heidelberg. 1822.
- obs. Idem. Observationes mycologicae. Lipsiæ. 1796. 8o.
- ic. Idem. Icones et descriptiones fungorum minus cognituum. Lipsiæ. 1799—1800. Fasc. 2. 4o.
- ic. pict. Idem. Icones pictæ specierum rariorum fungorum. Paris et Strass. 1803. Fasc. 2. 4o.
- myc. cur. Idem. Mycologia europæa. Erlangæ. 1822—25. 8o.

- Pet. Thyar. afr.* DU PETIT THUARS (Aubert). Plantes des Iles de l'Afrique australe. Paris 1804. 4o.
- Pet. gaz.* PETIVER (James). Gazophyllacium naturae et artis, Londini 1702—1704. Decad. 5. Fol.
- *Fil.* Idem. Pterigraphia americana. Londini. Fol.
- Phil. Frans.* Philosophical Transactions of the Royal society of London, London ab anno 1685. 4o.
- Piso.* PISO (Guil.) et G. MARGRAF. Historia naturalis Brasiliae ed. Joann. de Laet. Amstelodam. 1648.
- Plenk.* PLENK (Jos. Jac.). Icones plantarum medicinalium. Viennae. 1778. Centur. 12. Fol.
- Pluk. alm.* PLUKENET (Leonard). Almagestum botanicum seu phyt. onomasticon. Londini 1696. 4o.
- *mant.* Idem. Almagesti botanici mantissa. Londini 1700.
- *am.* Idem. Amaltheum botanicum. Londini. 1705. 4o.
- *phyt.* Idem. Phytographia seu Stirpium illustratio. Londini. 1691. Vol. 4. 4o.
- Plum. am.* PLUMIER (Charles). Description des plantes de l'Amerique. Paris. 1693—1713. Fol.
- *fil.* Idem. Traité des fougères de l'Amerique. Paris. 1705. fol.
- *gen.* Idem. Nova plantarum Americanarum genera. Paris. 1703. 4o.
- *ms.* Idem. Opus manuscriptum Parisiis asservatum.
- *ed. Burm.* Idem. Plantae americanae a C. Plumier detectae et a J. Burmanno editae. Amstelodami. 1755. Fasc. 5. Fol.
- Počátk.* PRESL (Jan S.). Počátkové rostlinoslowí, W Praze. 1846. 2 dily.
- Pohl bras.* POHL (Joan). Plantarum Brasiliae icones et descriptiones. Viennae. 1826. seq. Vol. 2. Fol.
- Poir.* POIRET (J. E. M.). Encyclopedie methodique. Dictionnaire botanique, Viz Lam. Diction. continué par Poirét. Paris. 1804—1808. Vol. 5—8. 4o.
- Poit.* POITEAU et TURPIN. Traité des arbres fruitiers de Duhamel. Nouv. edit. Paris. 1808. seq. Fol. Viz Duham. nov.
- Presl lob.* PRESL (Carol. Bořivoj.). Prodrromus Monographiae Lobeliacearum. Pragae. 1836. 8o.
- Presl.* PRESL (Joan. Sw.). w. Počátk. Rostl.
- Pr. v. Neuwied.* Reis. Prinz zu WIED-NEUWIED. Reise nach Brasilien. Frankfurt a. M. 1820.
- Pursh am.* PURSH (Frider.). Flora borealis americana. London. 1814. Vol. 2. 8o.
- Raddi.* RADDI (Gius.). Jungermannographia etrusca. Modena. 1808. 4o.
- Rad. pyr.* RADIUS (Just.). De Pyrola et Chimophila specimen. Lipsiae. 1821. 4o.
- Räusch.* RÄUSCHEL (Ern. Ad.).
- Rafin.* RAFINESQUE SCHMALZ (C. S.).
- *med.* Idem. Medical Flora, or manual of the medical botany of the United States of North America. Philadelphia. 1828—30. 8o. vol. II.
- Rauw. it.* RAUWOLF (Leonh.). Aigentliche Beschreibung der Raiss in die Morgenländer. Laugingen 1582—83. 4o. — Ed. ang. in Ray. coll. trav. London. 1693—1738. Vol. 2. 4o.
- R. et Pav.* RUIZ (Hippolitus) et PAVON (Jos.). Flora peruviana et chilensis. Madridi. 1793—1802. Vol. 3. Fol.

— *prod.* Idem. Florae peruvianae et chilensis prodromus, Madridi. 1794. Fol. — Edit. 2. Romae 1797. 4o.

Rebent. neom. REBENTISCH (Joan. Fr.). Prodromus florae Neomardicae. Berolini. 1804. 8o.

Red. lil. REDOUTÉ (P. J.). Les Liliacées. Paris. 1802—16. Vol. 1—8. Fol. Text. auctore A. P. De Candolle. Vol. 6—7. Text. auct. F. De la Roche. Vol. 8. Text. auct. A. R. Delile.

— *ros.* Idem. Les Roses peintes par P. J. REDOUTÉ, décrites et classées par C. A. THORY. Paris. 1817—20. Vol. 2. Fol. et 4o.

Red. et Thor. ros viz *Red. ros.*

Reich. REICHARD (Joan. Jac.). Viz *Lin. syst. plantar. cur. Reichard.*

Reichenb. ac. REICHENBACH (H. G. L.). Monographia generis Aconiti. Lipsiae. 1820. seq. Fol.

— *ill.* Idem. Illustratio generis Aconiti et Delphinii. Lipsiae. 1823 et seq. Fol.

— *cr.* Idem. Plantae criticae seu Iconographia botanica. Lipsiae. 1823—36. Vol. XI. 4o.

— *ic.* Idem. Týž spis.

— *hort.* Idem. Hortus botanicus seu Iconographia botanica exotica. Lipsiae 1827—30. Vol. III. 4o.

— *mag.* Idem. Magazin der ästhetischen Garten-Botanik. Leipzig. 1821—26. 4o.

Reit. et Ab. REITER und ABEL. Abbildung der hundert deutschen Holzarten. 1790. 4o.

Retz. RETZIUS (And. Joan.). Observationes botanicae. Londini. 1774. Fasc. 6. Fol. Ed. 2. Lipsiae 1779—91.

Rheed. VAN RHEEDE TOT DRAKENSTEEN (Henric.). Hortus indicus Malabaricus. Amstelodami. 1678—1703. Vol. 1—12. Fol.

Rich. RICHARD (Louis Claude). De Orchideis europaeis annotationes. Paris. 1817. 4o.

— *con.* Idem. De Coniferis et Cycadeis. Paris. 1826. Fol.

— *bot. med.* RICHARD (Achill.). Botanique medical ou histoire naturelle et medicale des medicamens etc. Paris. 1823. Vol. 2. Ed. germ. cur. G. F. Kunze. Medicinische Botanik. Berlin. 1821—26. Vol. 2. 8o.

— *hydr.* Idem. Monographie de genre Hydrocotyle. Bruxelles. 1820. 8o.

Risso. RISSO (A.).

Riv. mon. RIVINUS (Aug. Quirin.). Ordo plantarum flore irregulari monopetalo. Lipsiae. 1690. Fol.

— *pent.* Idem. Ordo plantarum flore irregulari pentapetalo. Lipsiae. 1699. Fol.

— *tetr.* Idem. Ordo plantarum flore irregulari tetrapetalo. Lipsiae. 1691. Fol.

Roem. arch. ROEMER (Joh. Jac.). Archiv für die Botanik. Leipzig. 1796—1805. Vol. 3. 8o.

— *et Ust. mag.* Idem et USTERI (Paul). Magazin für die Botanik. Zürich. 1787—90. 12 Stück. 8o.

R. et Schult. ROEMER (John. Jac.) et SCHULTES. Viz *Lin. syst. Vegetab. ed. Roem. et Schult.*

Roes. Insectenb. ROESEL DE ROSENHOF (August. Joan.). Insecten-Belustigungen. Nürnberg. 1746 et seq. Vol. 1—4. 4o.

Roques champ. ROQUES. Histoire des Champignons comestibles et vénéneux Paris. 1822. 4o.

Rosc. BOSCOE.

Rostl. O přirozenosti rostlin anebo Rostlinář. W Praze. 4o. Díl I. 1823. Wydaný B. W. hrabětem z Berchtoldu a Janem Sw. Preslem. Díl II a III. Janem Sw. Preslem 1825 a. d. (Díl I. II. a III. obsahují dohromady 49 swazků).

Roth, cat. ROTH (Alb. Wilh.). Catalecta botanica. Lipsiae. 1797—1805. Vol. 3.

Rottb. ROTTBOEL (Christ. Friis.). Descriptiones et icones plantarum rariorum. Havniae. 1773. Fol.

Roxb. ROXBURGH (Will.). Plants of the coast of Coromandel. published under the direction of sir Joseph Banks. London. 1795—1816. Vol. 3. Fol.

Rudb. elys. RUDBECK (Olaus). Campi Elysi. Upsaliae. 1701. Lib. 2. 4o.

Ruiz. bey. RUIZ (Hippolit). Memoria sobre la Bejuco de la Estrella. Madrid. 1808. 8o.

— *quin.* Idem. Quinologia o tratado etc. Madrid. 1792. 4o. — Edit. germ. Goetting. 1794. 8o.

Rumph. RUMPHIUS (Georg. Everh.). Herbarium amboinense. Amstelodami. 1750. Vol. 6.

— *auct.* Idem. Auctuarium ad herb. amboinense. Ibidem 1755.

Ryjč. RYČ (F. G.) Wyobrazení nejzáležitějších zdejších stromů a křů. Podlé Bechsteina, Hartiga, Reitra a Abela. W Praze 1826. Fol. (Text také německý).

Sabbat. rom. SABBATI (Liberat.). Hortus romanus. Romae. Fol. Vol. 1. auct. G. Bonelli et L. Sabbati. 1772. Vol. 2—5. auct. N. Martelli et L. Sabbati. 1774—78. Vol. 6—7 auct. Const. Sabbati et N. Martelli 1780—84.

Sabin. SABINE.

Salisb. par. SALISBURY (Rich. Anth.). The Paradisus Londinensis, the figures by W. HOOKER. London. 1805—1808. Vol. 2. 4o.

— *prodr.* Idem. Prodronus stirpium in horto ad Chapel Allerton. Londini. 1796. 8o.

Sant. it. SANTI (Georg). Viaggi al monte Amiata. Pisa. 1795. 8o. — e per la Toscana 1798—1806. Vol. 2.

Savi SAVI (Cajetan).

Schaeff. SCHAEFFER (Jac. Christ.). Fungorum, qui in Palatinatu et Bavaria circa Ratisbonam nascuntur icones. Ratisbonae. 1762—70. Vol. 4. 4o.

Scheuchz. agr. SCHEUCHZER (Joan.). Agrostographia. Tiguri. 1719. 4o. — Ed 2. add. A. Halleri epicrisi. Ibid. 1775. 4o.

Schk. SCHKUHR (Christ.). Botanisches Handbuch. Wittenberg. 1791—1803. Vol. 3. 8o.

— *car.* Idem. Beschreibung und Abbildung der Riedgräser. 1812. Ed. gall. Histoire des Carex ou Laiches. Leipzig. 1802. 8o.

— *crypt.* Idem. Deutschlands kryptogamische Gewächse. Wittenberg. 1806. 4o.

Schmied. w. SCHMIEDEL *ic.*

Schmiedel ic. SCHMIEDEL (Cas. Christ.). Icones plantarum. Erlangae. 1791—97. Vol. 3. Fol.

Schmiedt myc. w. Kunze *myc.*

- Schmidt* SCHMIDT (Fr.). Oesterreichische allgemeine Baumzucht. Wien. 1792. Vol. 3. Fol.
- Schneev.* SCHNEEVOGT (G. Voorhelm). Icones plantarum rariorum Harlem. 1793. Vol. 2. Fol.
- Schrad. germ.* SCHRADER (Henr. Adolph.). Flora germanica. Götting. 1806. Tom. prim. 8o.
- *haloph.* Idem. De Halophytis Pallasii. Götting. 1810. 4o.
- *h. gott.* Idem. Hortus gottingensis, seu plantae novae et rariores etc. Gottingae 1809. Fas. 1—12. Fol.
- *journal.* Idem. Journal für die Botanik. Götting. 1799—1803. Fasc. 10. 8o. Neues Journal für die Botanik. Götting. 1805—10. Fasc. 8. 8o.
- *n. gen.* Idem. Nova genera plantarum. Lipsiae. 1797. Fol.
- Schreb.* SCHREBER (Joan. Christ. Dan.).
- *gr.* Idem. Beschreibung der Gräser. Lipsiae. 1769—79. Vol. 2. Fol.
- *phasc.* Idem. De Phasco observationes. Lipsiae. 1770. 4o.
- Schult.* SCHULTES (J. A.). w. R. et Schult.
- *lav.* Idem. Baierns Flora. Vollständige Beschreibung der im Königreiche Baiern wild wachsenden Pflanzen. 1. Centurie. Landshut. 1811. 8o.
- Schulz barb.* SCHULZ (C. Fr.). in Nov. act. acad. caes. nat. eur. Vol. XI.
- Schwägr. suppl.* SCHWAEGRICHEN (Friedr.). Species muscorum Hedw. Supplementum primum. Lipsiae. 1811. 4o.
- Schwein.* SCHWEINITZ.
- Scop carn.* SCOPOLI (Joan. Ant.). Flora carnolica. Viennae. 1760. 8o. Edit. 2 aucta. Ibid. 1772. Vol. 2.
- *del.* Idem. Deliciae Florae et Faunae insubricae. Ticini. 1786—88. Vol. 3. Fol.
- Seba.* SEBA (Alb.). Locupletissimi rerum naturalium thesauri descriptio. Amstelodami. 1734—65. Vol. 4. Fol. — Ed. 2. Paris. 1827 seq.
- Secret. K.* SECRETAN.
- Seligm.* SELIGMANN w. Catesb.
- Shaw. afr.* SHAW (Thom.). Travels and observations relating to several parts of Barbary and the Levant. Oxford. 1738. Fol.
- Sibth.* SIBTHORP (Joan.). Flora graeca. Ed. J. E. Smith. London, 1806. seq. Vol. 4.
- Sickler Obst.* SICKLER. Der deutsche Obstgärtner. 1794. Fasc. 22. 8o
- Sieb.* SIEBER (Franc. Guill.).
- *voy.* Idem Reise nach Creta. Leipzig. 1823. Vol. 2. 8o.
- Sims. maq. w. Curt.*
- Sloan* SLOANE (Hans). A voyage to the Madera, Barbados, Nieves, s. Christophers and Jamaica etc. London. 1707, Vol. 2. Fol. Wübec uvååll se : Historia plantarum jamaicensium,
- Smith.* SMITH (James Edward).
- Idem. Engl. bot. w. Engl. bot.
- *exot.* Idem et Jam SOWERBY; Exotic Botany. London. 1804—1808. 8o.
- *nov. Holl.* Idem. A specimen of the Botany of New-Holland. London. 1793. 4o.
- *spic.* Idem. Spicilegium botanicum. London, 1791—92. Fasc. 2. Fol.

- *tracts*. Idem. Tracts relating to natural history. London. 1798. 8o.
- Sol. obs.* SOLANDER.
- Sol. - menth.* SOLE (Will.). *Menthae britannicae*. Bath. 1798. Fol.
- Sonn. it. guin.* SONNERAT (P.). Voyage à la Nouvelle Guinée. Paris. 1776. 4o.
- *it. chin.* Idem. Voyage aux Indes orientales et à la Chine. Paris. 1782. Vol. 2, 4o. Ed. 2. 1806. Vol. 4. et atlas. 4o.
- Sowerb.* SOWERBY (James). Coloured figures of English Fungi. London. 1796—1814. Fol. Suppl. 1815 seq.
- Spalding scut.* SPALDING (Lyman). Geschichte der Einführung und des Gebrauchs der Scutellaria lateriflora (Sculleap). Aus dem Englisch. Leipzig. 1822. 8o.
- Spreng. ant. bot.* SPRENGEL (Curt.). Antiquitatum botanicarum specimen. Lipsiae. 1798. 4o.
- *syst. veg. w. Lin. syst. veget.*
- Stackh.* STACKHOUSE (John). Nereis britannica. London. 1795—97. Fasc. 2. Fol. Edit. act. nov. Oxonii. 1816. 4o.
- *extr. of Bruce.*
- Staunt. w. Mincart. voy.*
- Steff.* STEFFENS.
- Sternb. sax.* COMES DE STERNBERG (Caspar.). Revisio Saxifragarum iconibus illustrata. Ratisbonae. 1810. Fol. Suppl. I, Ibid. 1822. Suppl. II. Pragae. 1831.
- Sturm.* STURM (Jacob). Deutschlands Flora. Pars 1. Phanerogama. Fasc. 1—88. Pars 2. Cryptogam. Fasc. 1. etc. Nürnberg. 1798 seq. 12o.
- Suensk. bot.* PALMSTRUCH et VENUS. Suensk. botany. 1806 seq. Fasc. 1—100. 8o.
- Swartz fl. ind. occ.* SWARTZ (Olaus). Flora Indiae occidentalis. Erlangae. 1797—1806. Vol. 3. 8o.
- *obs.* Idem. Observationes botanicae. Erlangae. 1791. 8o.
- *syn.* Idem. Synopsis filicum, earum genera et species. Kiliae. 1806. 8o.
- Sweet ger.* SWEET (Robert). Geraniaceae or natural order of Geraniums. London. 1818 seq. 8o.
- *brit. gard.* Idem. The british Flower-Garden and ornamental shrubbery. London. 8o.
- Swert. flor.* SWERTIUS (Eman.). Florilegium tractans de variis floribus. Francof. 1612. Fol.
- Thuill.* THUILLIER (J. L.). Flore des environs de Paris. Paris. 1790. 12o. — Ed. 2. Ibid. 1799. 8o.
- Thunb. cap.* THUNBERG (Carol. Petr.). Prodrum plantarum capensium. Upsal. 1794. Vol. 2. 8o.
- *jap.* Idem. Flora japonica. Lipsiae. 1784. 8o.
- *ic. jap.* Idem. Icones plantarum japonicarum. Upsal. 1794—1801. Decad. 3. Fol.
- *gard.* Idem. Dissertatio de Gardenia. Upsal. 1780. 4o.
- Till. pis.* TILLI (Mich. Aug.) Catalogus horti pisani. Florentiae. 1723. Fol.
- Tode meckl.* TODE (Henr. Jul.). Fungi mecklenburgenses selecti. Luneburgi. 1790. 4o.
- Tourn. cor.* PITTON DE TOURNEFORT (Joseph). Corollarium institutionum rei herbariae. Paris. 1702. 4o.

- *inst.* Idem. Institutiones rei herbariae. 1717—19. Vol. 3. 4o.
- Trans. hort.* Transactions of the horticultural Society of London. London. 1812 seq. 4o
- Tratt. arch* TRATTINICK (přáwodně *Dráteník*). Archiv der Gewächskunde Viennae. 1811 seq. Vol. 5. 4o.
- *aust.* Idem. Fungi austriaci ad specimina viva cera expressi cum descriptione. Viennae. 1804—1805.
- *essb.* Idem. Essbare Schwämme. Wien. 1809 Ed. 2. 1830.
- *tab.* Idem. Observationes botanicae tabularium rei herbariae illustrantes. Viennae. 1811—12. Fasc. 4. 4o.
- *thes.* Idem. Thesaurus botanicus. Viennae. 1805—19. Fasc. 20. Fol.
- Trew. Ehr.* TREW (Christ. Jac.). Plantae selectae ab Ehret pictae. Norimbergae. 1750—73. Fol.
- Trin.* TRINIUS (Car. Bernh.).
- Turn.* TURNER (Dawson). History of the Fuci. London. 1809. Vol. 2. 4o.
- Idem. Fuci or coloured figures and descriptions of the plants to the genus Fucus. London. 1808. Vol. 3. Fol.
- Tussac.* DE TUSSAC (F. R.). Flora Antillarum. Paris. 1808—30. Vol. 4. Fol.
- Uster. ann.* USTERI (Paul). Annalen der Botanik. Zürich. 1791—93. 6 Stücke. 8o
- Vahl ecl.* VAHL (Martin). Eclogae americanae. Havniae. 1796—99. Fasc. 3. Fol.
- *dec.* Idem. Icones plantarum in Eclogis descriptarum. Havniae. 1798—99. Decad. 3. Fol.
- *symb.* Idem. Symbolae botanicae. Havniae. 1790—94. Fasc. 3 Fol.
- *fl. dan.* Idem. w. *Fl. dan.*
- Vaill. pak.* VAILLANT (Sebast.). Botanicon parisiense. Lugd. Bat. et Amstelod. 1727. Fol.
- Valent. amb.* VALENTYN (Fr.). Oud en nieuw Ostindien-naauwkeurige Verhandelingen von Nederlands Mogentheyd in die gewesten. Amsterdam 1724—26. Vol. 5. Fol.
- Vand. fasc.* VANDELLI (Domin.). Fasciculus plantarum. Lisboae. 1771. 4o.
- Vauch.* VAUCHER (Jean Pierre). Histoire des Conferves d'eau douce. Genève. 1803. 4o.
- Vent. cels.* VENTENAT (Etienne Pierre). Description des plantes nouvelles ou peu connues de jardin de J. M. Cels. Paris. 1800. Fol.
- *malm.* Idem. Jardin de Malmaison. Paris. 1803—1805. Vol. 2. Fol.
- *choix.* Idem. Choix des plantes. Paris. 1803—1808. Fasc. 10. Fol.
- *till.* Idem. Monographie du genre tilleul. Paris. 1802. 4o.
- Vill.* VILLARS (D.). Histoire des plantes du Dauphinè. Grenoble. 1786—88. Vol. 3. 8o.
- Vittad.* VITTADINI. Descriptione dei Funghi mangerecci più comuni de l' Italia e de velenosi, che possono co' medisimi confondersi. Milano. 1835. 4o.
- Idem. Monographia tuberaceorum. Mediolani. 1831. 4o.
- Vivian.* VIVIANI (Domin.).

Volk. nor. VOLKAMER (Joh. Christ.). Nürnbergische Hesperides. Nürnberg. 1708. Fol.

Wagn. WAGNER.

Wahlenb. lapp. WAHLENBERG (Georg). Flora laponica. Berolini. 1812. 8o.

Wallich as. WALLICH (N.). Plantae asiaticae rariores. Londini. 1830. seq. Fol.

— *nep.* Idem. Tentamen Florae nepalensis. Londini. 1824. Fol.

Wallr. ann. WALLROTH (Fried. Guill.). Annus botanicus seu supplementum 3 ad Floram hallensem. Halae. 1815. 12o.

Walth. hort. WALTHER (Aug. Frid.). Designatio plantarum horti ejus. Lipsiae 1735. 8o.

Wangenh. am. VON WANGENHEIM (Fried. A. Jul.). Beschreibung einiger nordamerikanischen Holzarten. Götting. 1781. 8o.

Web. conf. w. Dillw.

— *goett.* WEBER (Georg Henr.). Spicilegium Florae Göttingensis. Gothae. 1778. 8o.

Weig. obs. WEIGEL (Christ. Ehren.). Observationes botanicae. Gryphiae. 1772. 4o.

Weihe. NEES et WEIHE. Deutsche Brombeersträucher. Bonn. 1822. Fol.

Weinm. WEINMANN (Joan. Guil.). Phytanthoza iconographica. Ratisbon. 1737—45. Vol. 4. Fol.

Weiss crypt. WEISS (Fr. G.). Plantae cryptogamicae Flora gottingensis. Gotting. 1770. 8o.

Wendl. coll. WENDLAND (Joan. Christ.). Collectio plantarum tam exoticarum quam indigenarum. Hannoverae. 1805. seq. 4o.

— *er.* Idem. Ericarum icones et descriptiones. 1798. seq. 4o.

— *her.* Idem. Hortus Herrenhusanus. Hannoveriae. 1798—1801. Fol.

— *obs.* Idem. Bemerkungen über einige Pflanzen. Im Römers Archiv für Botanik. Tom. 1.

— *sert.* Idem. Sertum hannoveranum Gottingae. 1795—97. Fol.

— *ac.* WENDLAND (H. E.). Commentatio de Acaciis aphyllis. Hannover. 1820. 4o.

W. et Kit. COMES WALDSTEIN (Francis.) et KITABEL (Paul). Descriptiones et icones plantarum rariorum Hungariae. Viennae. 1802—12. Vol. 3. Fol.

W. et Mor. crypt. WEBER (Fried.) et MOHR (D. M. H.). Deutschlands cryptogamische Gewächse. Kiel. 1807. 12o.

W et Mohr Reise. Idem. Naturhistorische Reise durch einen Theil Schwedens. Göttingen. 1804. 8o.

Willd. WILLDENOW (Car. Lud.). Species plantarum. Viz. *Lin. spec.*

— *amar.* Idem. Historia amaranthorum. Turici 1790. Fol.

— *Baumz.* Idem. Berlinische Baumzucht. Berlin. 1796. 8o. Ed. 2. Berlin. 1811.

— *h. ber.* Idem. Hortus berlinensis. Berolini. 1806—10. Vol. 2. Fol.

Wim. et Grab. WIMMER (F.) et GRABOWSKY (H.). Flora Silesiae. 1827.

Wither. WITHERING.

Woodv. med. WOODVILLE (Will.). Medical Botany. London. 1790—93. Vol. 3. 4o.

Wulf. WULFEN.

Zannich. ist. ZANNICHELI (Joan. Hier.). Istoria delle piante che crescono nei Lidi intorno a Venezia. 1735. Fol

Zan. hist. ZANONI (Jacob.). Istoria botanica. Bologna. 1675. Fol.

Zorn. med. ZORN (Joan.), Icones plantarum medicinalium. Norimbergae. 1779-84. 8o.

Zuccar. ZUGCARINI.

ODDÍL PRVNÍ.

ROSTLINY CEVNATÉ.

PLANTAE VASCULARES.

Rostliny složené ze sklípkatiny a céw.

ČÁST PRVNÍ.

ROSTLINY JEWNOSNUBNÉ.

PHANEROGAMAE.

Rostliny cevnaté s dvojími údy rozplemeňowacími (plodidly a rodidly) a s pravým klem' w semeně.

TLUPA PRVNÍ.

ROSTLINY DWOJDĚLOŽNÉ čili SAUCEWNÉ.

DICOTYLEDONEAE s. ENDOGENAE.

Rostliny cevnaté, jewnosnubné, všamorostaucí; kel o dělohách dwau anebo více přesleněných; céwy na saustředné wrstwy (w kmenu) rozpostawené.

SHLUK PRVNÍ.

ROSTLINY DWOJÓBALNÉ.

Rostliny 2děložné čili saucewné s okvětím dvojnásobným, z kalichu a koruny složeným.

TŘÍDA PRVNÍ.

ROSTLINY LOŽNOKWĚTÉ. *THALAMIFLORAE.*

Rostliny prostoplátečné, jichžto plátky wynikají z lůžka kwětowého.

PRYSKYŘNÍKOWITÉ. *RANUNCULACEAE.*

Kalich 3—6lupenný, často barevný, w paupěti střechovitý nebo chlopnitý. Plátky stejnopočetné nebo nadpočetné, nejčastěji medníkowitzé, někdy žádné. Tyčinky prosté, množitě, pořidku tolik jich co plátkůw. Waječnik z worečkůw množitých, přeslenowitzé nebo zawitě nahromaděných, w prvním případě někdy dole srostlých, malo kdy jednoduchý, mnohowaječný. Čnělek co worečkůw, někdy překrátkých. Plod množitý z měchýříkůw mnohosemenných, pořidku dohromady srostlých w plod tobolkowitzý, u wnitř pukající, anebo z holének nepukawých, jednosemenných. Semena w holénkách kolmostojná nebo wisutá, w měchýřících rovnovážná, we dwau řadách po šwech přirostlá. Bilek weliký; kel přemalý.

Zeliny, byliny, polokře, řídka kře. Listy střidawé, řídka střičné, celé nebo rozmanitě rozdělené, řídka složené a palistnaté. Kwěty obojaké pravidelné nebo nepravidelné, ojedinělé, hroznčné, wrcholičné, latěné.

Nyní se zná asi 700 rodů (w 27—30 pokoleních), nejwíce w mírném a studeném polnebí, obzvláště na sewerné polokauli, z rovin až na hory k čáře sněhowé rostaucel. W krajinách obratníkových nejméně jich, a to jenom na wysokých horách. Ewropa a Asie nejwíce jich žiwí, Afrika a Australie nejméně.

W nejmnožších přewládá prwek obzvláště prudký, nejwíce těkawý; mnohé jich jedowaté, lptawě ostré, nebo mamiwě ostré.

Některé jich dáwají léky mocné; mnohé honosí se krásným kwětem; w technickém a rolnickém ohledu jsau nepatrné.

Pro snadnější přehled pokolení rozděljuje se na patero podřadí: První čtvero má prašniky wněšné, poslední ale wnitřní.

1) *PLAMÉNKOWITÉ.* Kalich w paupěti chlopnitý a často po kraji webnutý. Plátky žádné nebo ploché (bez medniku). Holénky nepukawé. Semeno wisuté, Listy střičné.

2) *KONIKLECOWITÉ.* Kalich w paupěti střechovitý. Plátky žádné nebo ploché. Holénky. Semeno wisuté. Listy střidawé.

3) *ŽARAUŠOWITÉ.* Kalich w paupěti střechovitý, Plátky ploché nebo nad neltem s jamkau medowau a šupinkau, pořidku dwojplyské. Holénky. Semeno přímé. Listy střidawé.

4) *ČEMEŘICOWITÉ.* Kalich w paupěti střechovitý. Plátky trubkowitzé, nejwice dwojplyské, mednaté

někdy žádné. Měchýřiky mnohosemenné, pukající, někdy w tobolku pauzdratau srostlé.

5) *PIWONKOWITÉ*. Okvětí dvojnásobné, 4—5-lupenné, dříve rozvíti střechovitě. Kalich stálý. Plátky ploché. Prašníky vnitřní. Měchýřiky, někdy zbobulelé, na vnitřní straně mnohosemenné.

Podřadí 1.

PLAMÉNKOWITÉ. *CLEMATIDAE*.

PLAMÉNEK. *CLEMATIS*. WALDREBR.

Pokrywka nižádná. Kalich 4—5lupenný, korunovitý; lupeny w paupěti chlopnité, někdy po kraji wchnuté. Plátky žádné. Tyčinky množité. Holénky osinaté se čnělkau niřowitau, často prodlauženau.

P. přímý. *C. recta* Lin. Jacq. aust. t. 291. Plenk t. 441. Schk. t. 151. Sturm f. 8. Düsseldorf. 6. t. 19. Rostl. 1. ob. 9. Plamének Mat. Háj. 286. B. — Wel. 335. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (3—4' vysoká,) lysá; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw řapíkatých, wejčítokopinatých nebo přisrdčitowejčítých, nejcelejších; kwěty konečné, latněné; lupeny kalichowé rozkladité, trojžilé po krajích, na konci a hřbetu plšnaté, wnitř bílé. Holénky srdčitozakulatělé, ocasem dlouhým perowitě wausatým ukončené. — Na kopcích suchopárných, wyslunných, též w pasekách po Ewropě mírné a teplé. Kwěte od čerwna do září. ♀.

Listy čerstvé na jazyku a w hrdle násilně pálí, pak je čerwení, zpryskuj a wředowati; listy suché skoro jsau bezčinné.

P. plotní *C. Vitalba* Lin. Jacq. aust. t. 308. Plenk t. 442. Schk. t. 151. Rostl. 1. ob. 10. Barwinek III. Mat. Wel. 334. Z kořenu vyhání mnoho kmenůw pnulých, hebkých, wětewnatých (6—10' dlouhých), křowitých; listy peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojůw wejčítokopinatých, zubatostřihaných, zakončítých, dole uřatosrdčítých; kwěty na konci rozeh rozpostawené we wrcholík latowitý, listnatý, listu kratší; lupeny kalichowé 4 rozložené, wně běloplštité, u wnitř ponážlutle bílé. Holénky wejčité; smačknuté, čnělkau prodlauženau perowitě wausatau ukončené. — W Ewropě mírné a polední. Čechy snad jsau nejsewernější krajina, kdežto roste. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Má se jako předešlý, účinkůw jest ale silnějších.

P. srdčítý. *C. virginiana* Lin. Kmen pnulý, listy trojmo sekané: úkrojůw srdčítých, ostrých, hrubě zuba-

tých anebo laločnatých; kwěty dvojdomé, latněné. Podobá se předešlému. — Roste w Americce sewerné.

P. nicé. C. integrifolia Lin. Jacq. aust. t. 363. Rostl. 1. ob. 11. Kořen mnoholetý; lodyhy přímé (2' vysoké), hranaté, dřevnaté; listy stříčné, jakoby poloobjímavé, sedavé, nerozdělené, vejčítokopinaté nebo kopinaté, nejcelejší, ostré; stopka konečná, jednokvětá; kwět rozvitý níci; lupeny kalichowé čtyry, kopinaté, u prostřed a u wnitř pěkně tmawomodré a lysé; holénky s dlouhými ocasy. — Roste w Rakausích, Uhřích, Krajině, Tatarsku, Sibíři, na Kawkazu, w Lakonii, na Pyrenejích. 4.

BARWÍNEK. VITICELLA. ZAUNREBE.

Pokrywka nížádná, lupeny kalichowé w paupěti zdvojnásobněné, chlopnité. Holénky s ocasy krátkými, lysými nebo pýřitými, nikdá pernatými.

B. smutný. V. deltoidea Moench. Clematis Viticella Lin. Sibth. t. 516. C. altera Clus. p. 122. f. 1. Barwínek II. Mat. Háj. 186. — Wcl. 334. Kmeny pnulé (6—10' dlouhé), dřevnaté, hebké, welmi wětewnaté; listy celé nebo trojmo nejsloženější: úkrojůw nejcelejších, nebo 2—3-laločných, vejčitých, tupých, hrotitých; stopky (nejwice po 3) jednokvěté, delší listu; kwěty (2'' w průměru) níci, u wnitř tmawofialové, wně bledší a barwy mdlé; holénky smačknuté, okrauhlé, krátkau, lysau čpělkau ukončené. — W plotech a křowistích Ewropy jižné. Kwěte od máje do srpna. 7.

U nás dělají se z něho besfdky, k čemuž wýborně se hodí pro hustotu a dlouhé kwětení. Jest odrodek plnokvětý. Wlastnosti jeho jako plaménkůw.

WĚTWINA. ATRAGENE. ATRAGENE.

Pokrywka žádná, lupeny kalichowé čtyry, w paupěti skoro zdvojnásobněné. Plátkůw mnoho rovných, o polowic kratších kalichu. Holének ocasy dlouhé, wusaté. Dělohý w semeně přiblížené.

W. horní. A. alpina Lin. Jacq. aust. t. 241. Schk. t. 150. Sturm f. 20. Kmeny položené, sotwa se pnauci, šlahauowité; listy dwakrát trojmosečné: úkrojůw vejčítokopinatých, zakončitých, pilowaných; kwěty modré, někdy bílé a žlutawé; stopky jednokvěté, listu delší; plátky nákopistowité, tupé. — Roste na horách, obzwláště wápnatých, we wýšce mezi 400 a 1000 sáhy, jako

w Rakausích, Krajině, Tyrolích, Šwýcařích, Sawoji, Piedemontu, Delfinátu, Prowincii. h .

Podřadí 2.

KONIKLECOWITÉ. *ANEMONEAE.*

ŽLUTUCHA. *THALICTRUM.* WIESENRAUTE.

Kwěty nejčastěji obojaké. Kalich 4—5lupenný: lupenůw wejčitých, plátkowitých, průšiwých. Tyčinky mnohé. Worečkůw 4—15. Čnělky krátké nebo dlouhé. Holénky sedawé nebo nožkaté, mnohými brázdami délnými zorané, někdy trojhrané, někdy trojkřídle, někdy napuchloměchýřkowité.

Kořeny mrcasaté nebo chuchlaté; listy střídawé, na mnoho rozsekané, někdy palistnaté: kwěty latněné.

Ž. menší. *T. minus* *Lin. Fl. dan. t. 732. Jacq. aust. t. 419. Schk. t. 151. Rostl. 1. ob. 11.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, (1—3' vysoká,) poněkud klikatá, oblá, siwojínowatá; listy wejčité, střičně peřenosečné: úkrojůw lysých, příokrauhých, na konci zubatých, wezpod siwých; lata složená, hroznowitá; kwěty prosté, nici, 4lupenné: lupenů eliptičných, tupých, po kraji zažlutlých, u prostřed bledě zelených, průšiwých; tyčinek 14; holének 2—4 podluhowatých, obak ostrých, hnědých. — Na lukách písčitých po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a čerwenci. 4 .

Ž. luční. *T. flavum* *Lin. Fl. dan. t. 939. Jacq. aust. t. 421. Rostl. 1. ob. 12.* Kořen mnoholetý, mrcasatý: lodyha přímá, třebas na sáh vysoká, oblá, nejlysejší, wětewnatá, brázdowaná; listy wejčité, třikráte střičně wyštěrbené: úkrojů klinowitých či klinowitě kopinatých, trojsečných s laločky kopinatými, ostrými, nejcelejšími; celý list nejlysejší, wezpod skoro siwý; lata mnohonásobná; kwěty přímé; holénky podluhowaté, tupým zobánkem ukončené. — Na lukách bujných, bahnitých, po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4 .

Listy a kořeny čerstwé s kamencem močené barwí tkaniny na žluto, skoro šafránowo; salmiakem bledší barwy se nabývá. Mladé listí obměkčuje břicho: kořeny mají tauž moc, silnější ale.

KONIRLEC. *PULSATILLA.* KÜCHENSHELLE.

Pokrywka trojlistá, od kwětu zdálená; listůw rozličně dělených. Kalich z 5 lupenůw korunowitých.

Plátky žádné. Tyčinek mnoho. Holénky mnohé, dlouhými ocasy wausatoperovitými ukončené.

Byliny bezlodyhé; kořen rovnovážný nebo mrcasatý, listy kořenové řapíčité, peřenosekané nebo laločnaté: květy ojedinelé nebo okoličené.

K. obecný. *P. vulgaris* Mill. *Anemone pulsatilla*
Lin. Fl. dan. t. 153. Plenk t. 455. Sturm f. 7 et 46.
Hayn. l. t. 22. Düsseld. 9. t. 24. Rostl. 1. ob. 12. Koniklec *Mat. Háj. 169.* Kořen mnoholetý, skoro na píd' dlouhý, co malík tlustý, temně černohnědý, mrcasatý; listy po květu vyhánějí z kořenu: dospělé asi $\frac{1}{2}$ pidi dlouhé, peřenosekané; dříp trojených, nasekaných v laloky stříhanozubaté, jejichž úkrojky čárkovité, ostré; květ dříve listův vyrazí a dospívá, a podepřen o stvol nejvýš 3 palce vysoký, oblý, zelený, bělonejhuňatější; pokrywkové listy mnohodílné: lalokův čárkovitých, huňatých; stopka jednokvětá; květ maličko nachýlený, ze šesti lupenův fialových, rozložených, kopinatých, ostrých, vně huňatých; okolo tyčinek řada žlaz nožkatých. — Roste na kopcích kamenitých, výslunných, po celé Evropě. Kwěte v dubnu a květnu. ♃.

K. wisutý. *P. pratensis* Mill. *Anemone pratensis*
Lin. Fl. dan. t. 611. Schk. t. 450. Rostl. 1. ob. 13. Koniklec luční, zvoněk kuchyňský, větrnice. Kořen nepravidelnými wysedlinami nerovný, tmavě černohnědý, vnitř bělavý. Nať po květu teprva dospívá. List čtyřjarmě stříčně peřenosečný: dříp protisečných s úkrojky čárkovitými, ostrými; stvol na půl pidi vysoký, jednoduchý, přímý, oblý, huňatý; pokryvka přímá, mnohosečná: úkrojů mnohodílných, huňatých; stopka jednokvětá; květ wisutý, zvonkovitý, ze 6 lupenův kopinatoeliptických, na konci ochlípěných, tmavě fialových, vně bledších, huňatých, za kalichem řada žlaz nožkatých; holénky s dlouhými osinami. — Roste na místech kamenitých, výslunných, v Evropě tu a onde. Kwěte v dubnu a květnu. ♃.

Ten rod se potřebuje v lékařství (*Pulsatilla nigricans*) a jest prudší předešlého.

SASANKA. ANEMONE. ANEMONE.

Pokryvka trojlistá, od květu odlehlá: listův rozličně dělených. Kalich z 5—15 lupenů korunovitých. Plátky a medniky žádné. Tyčinek mnoho. Holénky mnohé, ostré, bezocasé.

Byliny: kořen mrcastý, bambulínatý, listy sekané nebo celé, květy ojedinelé nebo mnohé.

A. Kořen bambulínatý mnoholetý.

S. proměnlivá. A. coronaria Lin. Knorr. *dcl. t. A. 4. Lam. t. 496. f. 1. Rostl. 1. ob. 15.* Růžička I. *Mat. 198.* A. Listy všechny kořenové, dlouhořapičné, trojhrané, trojsečné: dřip mnohodílných s laločky čárkovitými, hrotitými; listy pokryvkové sedavé, mnohodílné; květ (2—3½" v průměru) vysoko červený, nachový, fialový, modravý, lilákový, žlutavý, bílý anebo peřestý; lupenů kalichových nejčastěji 6 eliptických anebo podlauhloeliptických, vně pýřitých. — W jižné Evropě a Lewantu. Kwěte od března do května. ♀.

Pro krásu svých květůw se chová často w zahradách, kdežto i plná bývá.

S. peřestá. A. pavonina Lam. A. hortensis latifolia Clus. 1. v. 261. p. 262. f. 1. 2. Podobá se předešlé. Listy trojdílné: dřip klinovitých, stříhanozubatých; listy pokryvkové sedavé, podlauhlé, celé nebo nedostříhané; kalich lupenůw 10—12 kopinatých, nejostřejších. — W jižné Evropě. Odrodek její, *Sasánka skhwělá* (*A. fulgens*), rozeznává se větším květem a lupeny dole zauženějšími. Kwěte téhož času. ♀.

S. hvězdovitá. A. stellata Lam. A. hortensis Lin. Curt. mag. t. 123. Sibth. t. 515. A. hortensis latifolia Clus. 1. p. 249. f. 3. p. 250. 252. 253. f. 1. 2. Růžička II. *Mat. herb. 188.* A. *Rostl. 1. ob. 16.* Listy trojdílné: dřip klinovitých, stříhanozubatých, pokryvkové sedavé, podlauhlé, celé nebo nedostříhané; lupenůw kalichových 10—12 podlauhlých, tupaunkých. — W Evropě jižné a Lewantu. Kwěte téhož času. ♀.

Jako předešlá w zahradách se sází.

S. srdčitá. A. palmata Lin. Andr. rep. t. 172. A. hortensis latifolia Clus. 1. p. 248. f. 2. Listy srdčité, přikrauhlé, tupě 3—5laločné, zubaté, pokryvkové sedavé, trojdílné; lupenůw kalichových 10—12 podlauhlých, žlutých. — Roste w Evropě jižné a Africe sewerné.

B. Jiné mají kořen oblý, tenký, dlouhý.

S. hájní. A. nemorosa Lin. Fl. dan. t. 549. Plenk t. 453. Engl. bot. t. 355. Schk. t. 150. Sturm f. 14. Hayn. 1. t. 24. *Rostl. 1. ob. 14.* Pohanina bílá; růžička hájní. Listy trojsečné: dřip rozklaných, stříhanozubatých, kopinatých, ostrých, pokryvkové řapičité jako kořenové vyhlížející: lupenů kalichových 6 eliptických (bílých). Roste w hájích, křovištích po celé Evropě. ♀.

S. pryskyřníková. *A. ranunculoides* *Lin. Fl. dan. t. 140. Engl. bot. t. 1484. Rostl. 1. ob. 14.* Pohanina neb růžička žlutá. Listy kořenové, 3—5sečné; dříp třikrát ponasekaných, stříhanozubých, pokrywkové přířapikaté, trojdílné, stříhanozubaté; lupenů kalichových 5—6 eliptických (žlutých). — Roste w Evropě sewerné a prostřední. ♀.

Ta i předešlá bylinka jest za čerstwa ostrá, kůži zpruzující.

C. Jiné mají kořen swazečně mrcasatý.

S. lesní. *A. sylvestris* *Lin. Bull. t. 59. Curt. mag. t. 54. Schk. t. 150. Rostl. 1. ob. 15.* Mák polský, růžička III. *Mat. Háj. 168. C. Wel. 198. f. 3. C.* Listy trojmo anebo pěťmo sečné; dříp na konci stříhanozubatých, pokrywkové řapikaté, podobné; stopka ojedinelá; lupenů kalichových 6, eliptických (bílých). — W Evropě mírnější. Kwěte na jaře a w jesení. ♀.

Powahu má jako předešlé.

JATERNÍK. HEPATICA. LEBERKRAUT.

Pokrywka trojlistá, ku kwětu přiblížená, jednokwětá, kalichová: listůw celých. Lupenůw kalichových 3—9 dvoj — trojradých. Tyčinek a worečkůw mnoho. Holénky bezocasé.

Byliny bezlodyhé; kořen mrcasatý, listy řapíkaté, z pupenůw kořenových na mnoze vynikající, 3—7laločné, kozowité, stwoly jednokwěté.

J. trojlaločný. *H. triloba* *Chaix. Rostl. 1. ob. 16. Anemone hepatica* *Lin. Fl. dan. t. 612. Engl. bot. t. 51. Sibth. t. 513. Schk. t. 150. Sturm f. 7. Hayn. 1. t. 21.* Jaterník. *Mat. Háj. 252. — Wel. 299. C.* Jaterník, podlíska, podléska. Listy trojlaločné: lalokůw nejcelejších. — Roste w lesích, křowistích stinných. Kwěte pozdě w zimě a časně z jara. W zahradách býwá plný. ♀.

HLAWÁČEK. ADONIS. ADONIS.

Kalich 5lupenný, přitlačený; lupenůw někdy u wzniku oddělených. Plátkůw 4 — 15: nehtu nahého. Tyčinek mnoho z dolejška lůžkowego vyniklých. Worečkůw mnoho. Holének mnoho na lůžku walcowitém nebo kulowatém, čnělkau krátkau hrotitých.

Zeliny nebo byliny; lodyha s listům peřenoděleným: úkrojůw mnohosečných s úkrojky čárkowitými; kwěty na wětřích konečné, ojedinelé, čerwené nebo žluté. Některé jsau letní.

H. podzimní. *A. autumnalis* *Lin. Schk. t. 152. Curt. lond. 2. t. 37. Engl. bot. t. 308.* Lodyha přímá (9'—1' vysoká) rozkladitowětewnatá, lysá jako celá zelina: li-

sty trojnásobně vyštěbené: úkrojův přeúzkých, čárkovitých, ostrých; květy konečné, ojedinelé (6—9" w průměru); lupeny kalichové lysé, rozložené; plátky (nejvíce 8) obvejčité, na konci zaokrouhlené, podduté, nejvíce w polokauli sklímené, krvavé, na dně černé; holénky w elipsowitau ($\frac{3}{4}$ " dlahau) hlavičku shlaučené, úkosně wejčité, hrotité. — W jižné Ewropě na rolich, dále sewerněji zdiwočelý. ☉.

W zahradách přečasto k ozdobe.

H. plamenný. *A. flammea* Murr. *Jacq. aust. t.* 355. *Reichenb. f.* 495. 496. Hoříkwět. Podobá se předešlému; liší se ale lupeny kalichovými chlupatými, plátky podlahlými anebo podlahle okrouhlými, rozloženými, rovnými, stejnobarewnými, šarlatowými nebo rusými, a holénkami na hořeníu kraji blízko pod hrotem krátkým, wždy čerwenawým, s okrouhlým zaubkem. — Roste w Čechách, Rakausích. ☉.

H. miniowý. *A. aestivalis* Lin. *A. miniata* Jacq. *aust. t.* 345. Hoříkwět. Kalich dole draslawý; plátky ploché, podlahlé, tupé, kalichu dwakrát delší; holénky sítkowanoswraskalé, w klas prodlažený rozpostawené; květy drobné. — Roste jako předešlý. ☉.

Jiné jsau byliny (kořenu mnoholetého).

H. jarní. *A. vernalis* Hayn. 1. t. 4. *Diüsseld. suppl.* 1. t. 19. *Rosil.* 1. ob. 18. Falešné kořeni černé, falešný český ellebor *Mat. Wel.* 433. *C. Lin. Curt. mag. t.* 134. *Schk. t.* 152. *Sturm f.* 56. Z kořenu mnohohlawého vyniká mnoho mrcasů silně wlašeníčkatých; lodyhy přímé, málo wětewnaté ($\frac{3}{4}$ —1' vysoké), oblé, nahoře řídce chlupaté; listy dwakrát peřeně dělené čili vyštěbené: úkrojůw jednoduchých anebo stříhano- neb dělenozubatých, s úkroji neb úkrojky čárkwitokopinatými; květy konečné, ojedinelé (2" w průměru), krátce stopkaté; lupeny kalichové podlahlé, na konci zaokrouhlené, dole chlupaté; plátkůw 10—12, dwakrát delších nežli lupeny, kopinatopodlahlých, tupých, na konci malinko zaubkowaných, krásně žlutých nebo ryzých. — Na kopcích wýslunných až do jižného Šwédska, též w sewer-né Asii. Kwěte w dubnu a kwětnu. †.

H. jarwový. *A. pyrenaica.* *Decand.* Listy kořenové dlahořapičné, řapiku trojsečného: úkrojůw mnohosečných, nejhořejší sedawé, holénky wejčité, hladké, dole na přič obraubené, wybihající w zobánek smačknutý, swinutý. — Na Pyrenejích, w Uhřích, Taurii.

Účinkův ostře jedovatých; w Rusku asiatském kořen se potřebuje w lékařství, u nás někdy místo kořenu čemeřice černé se poskytuje. — Krásná to rostlina, která se výborně hodí do našich zahrad.

Podřadí 3.

ŽARAUŠOWITÉ. *RANUNCULEAE.*

LAKUŠNÍK. *BATRACHIUM. FROSCHFUSS.*

Kalich šlupenný, padavý: lupenův dole newytažených. Plátkův 5, na nehtu bezšupiném jamkau mědonosnou opatřených. Tyčinek a worečkův mnoho. Holének mnoho vejčitých, tupých, wraskami na přič čárkovaných.

Byliny wodní; kořeny kosmaté; lodyhy plowající; listy střídawé, nejlysejší, wnořené zubaté, náložité, potopené vláskowitomnohosečné; stopky ojedinelé, jednokvěté, protilisté; kwěty bílé, na nehtu žluté.

L. říční. *B. fluitans Rostl. 1. ob. 19. Ranunculus fluitans Lam. Fl. dan. t. 376. Sturm f. 67. R. fluviatilis Willd.* Lodyha plowající, oblá, třebas 2—3 lokte dlouhá; listy všecky ponořené, sochatomnohosečné: dřip čárkowitých, nejdelsích, rovnolehlých; plátky (9—12) obwejčité, kalichu delší; holénky lysé, na přič swraskalé, neobraubené, krátce špidlaté. — W řekách bahnitých, znenáblých, po celé Ewropě, Americě a Africe sewerných. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Nať jeho usušená w Anglii a Francii dobytku howězřmu místo jiné píce se dáwa.

PRYSKYŘNÍK. *RANUNCULUS. HAHNENFUSS.*

Kalich šlupenný, padavý: lupenův dole newystávajících. Plátkův 5, řidko 10, u wnitř na nehtu šupinkau zmnožených. Tyčinek a worečkův mnoho. Holénky vejčité, smačknuté, hladké nebo ježaté, aniž čárkované, čnělkau hrotité.

Zeliny nebo hyliny zemní; kořeny kosmaté, swazečnaté, duchlaté; lodyhy oblé; listy celé zubaté nebo mnohodlné, nejwíce kořenové, přowé, u wzniku wětřwí anebo stopek stojící; stopky konečné, džlabřčkové; kwěty bílé, žluté, zřidkakdy nachowé.

P. jazykowitý. *R. Lingua Lin. Fl. dan. t. 755. Rostl. 1. ob. 20, Metolunik.* Kořen mnoholetý, mrcasatý; lodyha třebas na sáh vysoká i wyšší, přímá, málowětewná, oblá, na dél brázdowaná, dole lysá, dutá; listy střídawé, tuhé, všecky pošwau lodyhu objímající, kopinaté, dolejší třeba na střewíc dlouhé a palec široké, po kraji nejcelejší

nebo malínko pilované, tupaunké; stopky protilisté, oblé, 1kwěté; kwět rozvitý, průměru 1 palce, krásně žlutý, lesklý. — W bahnech a wodách stojatých po celé skoro Ewropě. Kwěte w čerwenci. 4.

Náleží k nejprudším swého pokolení; moří prý zwřáta.

P. plamének. R. *Flammula* Lin. *Rostl.* 1. ob. 19. Podobá se dle jmění předešlému. Mnohem menší. Listy lysé, čárkované nebo kopinaté nebo přiwejšité, dolejší řapíkaté; lodyha někdy kořenatějící; stopky protilisté, holénky hladké. — Roste w celé Ewropě, též w Asii sewerozápadní, Africe a Americe sewerných. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

P. plaziwý. R. *reptans* Lin. *Fl. dan.* t. 108. Jmění předešlého. Listy čárkované, nejcelejší, lysé; lodyha plaziwá, u každého kolénka kořenatějící. — Roste w bažinách po březích jezerních w Ewropě, též w Číně.

Účinky toho a předešlého jsau jako pryskyřnska jazykowitzého, mnohem však slabší.

P. plstnatý. R. *illyricus* Lin. *Jacq. aust.* t. 222. *Sturm f.* 46. *Rostl.* 1. ob. 22. Kořen složený z bambulin wřetenowitých; lodyha přímá (1—1¹/₂' vysoká), jednoduchá, mnohokwětá; listy prwotní celé, čárkowitzokopinaté, ostatní trojdílné: lalokůw celých anebo tupě trojdílných; kalich podchlípený. — Na pažitech, z Čech až do Taurie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Účinkůw jako p. hlíznatý.

P. ledwinitý. R. *Thora* Lin, *Jacq. aust.* t. 442. *Rostl.* 1. ob. 20. R. *scutatus.* W. *Kit.* t. 187. Woměj štírowý, *Mat. Wcl.* 396. C. Oddenek kořenowý, šiký; lodyha přímá (asi píd' vysoká), jednoduchá, 2—3kwětá; listy celé: kořenowé řapíkaté i s lodyhowým sedawým ledwinité, zejkwované, podkwětní, stříhané. — Na skalínách a pastwinách sněhu wěčnému blízkých, u hor jurských, Alp, Apenin, Tater. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen nemá chuti, tím prudší ale nať, w čem se prý srowná-wá s p. lýtým čili lítkem.

P. mnohobarwný. R. *asiaticus* Lin. *Sibth.* t. 518. *Rostl.* 1. ob. 22. P. zahradní turecký. Kořen mnoholetý, ze swazku bambulin podlahlowřetenowitých a z mreasů mezi ně položených; lodyha přímá (1¹/₃—1¹/₂'), jednoduchá, nebo dole wětewnatá, i s listím, stopkami a kalichy huňatá nebo pýřitá; listy kořenowé trojmo nebo dvojtrojně sekané: dříp zubatých aneb stříhanotrojsečných; kwět nádherný (1¹/₂—2¹/₂" w průměru); lupeny kalichowé odstálé, pak ochlípené, wejčité nebo wejčítokopinaté, ostré; plátky obwejšité, tupé;

klas holénkový walcowitý; holénky silně smačknuté, hladké, lysé, w hrot hákowitý zkončené. — W Lewantu, též na Ostrowech řeckých. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Ten krásný rod u nás w zahradách se sází, kdežto se mění kwítím jednoduchým, poloplným a plným, bílým, žlutým a čerweným, jednohwarewným, w rozdílných měnách, buď peřestým. Též jest ostře jedowatý.

P. všelístý. *R. auricomus* *Lin. Engl. bot. t. 642. Fl. dan. t. 665. Rostl. 1. ob. 21.* Oddenek ($1\frac{1}{2}$ " dlouhý) kolmojdaucí, mnoho mrcasůw trásnatých wysilající; listy kořenowé řapíkaté, srdčitookrauhlé, některé celé na hořením kraji laločnatostřihané: laločkůw hluboce tuponebo ostrozejkowaných, po kraji wněšním drobně zejgowané, jiné trojdílné, dříp obwejitých, zejgowaných, anebo dřípatostřihaných, a dřípek zejgowaných; listy lodyhowé rozdělené w 7 nebo 5 dříp čárkowitých, kopinatých, celých anebo přízubatých; kwět (asi $\frac{1}{3}$ " w průměru) žlutý: lupeny kalichowé kopinaté, ostré, pýřité, kratší plátkůw obwejitých. — Na pastwinách, w plotech, hájích po Ewropě, w západní Sibíři, na Žapaně, w Pensylvanii. — Kwěte w jaře a w létě.

Náleží mezi mírnější.

P. lýtý. *R. sceleratus* *Lin. Fl. dan. t. 371. Curt. lond. 2. t. 42. Engl. bot. t. 681. Plenk t. 456. Rostl. I. ob. 12.* Pryskyřník I. *Mat. Wel. 196. A.* Litík, lutík, žarauš, jaskyr. Kořen letní mrcasatý; lodyha přímá (1 — $1\frac{1}{2}$ ' vysoká), dutá, wětewnatá, mnohokwětá, nejwíce lysá jako ostatní díly; listy trojdílné: dříp trojlaločných, tupě střihaných, nejhořejší trojdílné: dříp podlaubločárkowitých, celých, přikwětní podlauhlé, kořenowé a dolení řapíkaté, nejhořejší skoro sedawé; stopky protilisté, oblé, čárkované, co list dlauhé, ojedinělé, jednokwěté; kwět malý (3—4" w průměru): lupeny kalichowé kopinaté, ostré, bílé, nejlysejší, nehlopené; plátky sotwa delší kalichu, pršiwé, podlauhlé, bledě žluté; plod klasowitý z holének předrobných, obak vypuklých, u prostřed nejautleji swraskalých, kratíčkým hrotem ukončených. — Roste w příkopch a potociích po největším dílu Ewropy a Asie. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Nejprudší a nejedowatější ze všech našinských; sušením ale jak ostatní té powahy pozbywá, načež bez nebezpečnstwí se může jísti.

P. prudký. *R. aeris* *Lin. Curt. lond. 1. t. 39. Engl. bot. t. 652. Plenk t. 458. Sturm f. 16. Rostl. 1.*

ob. 23. Prýskyřník III. *Mat. Wel.* 196. C. Oddenek letní krátký, dole uťatý, mrcasatý; lodyha přímá ($1\frac{1}{2}$ —3' vysoká), oblá, málo větwnatá, mnohokvětá; listy kořenové dlauhořapičné, dlanitě dělené na pět dříp klínowitých: prostřední trojsečné, pobočních dvojsečných, s dřípkami ostře zubatostríhanými; listy pňové sedavé, trojdílné: dříp čárkowitzkopinatých, nejhořejší jednoduché, sedavé; stopky dlauhé, oblé, hladké; kwěty ($1\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ " w průměru); lupeny kalichové rozložené, kopinaté, tupé, náhuňaté; plátky obwejčité, na konci vykrojené, dwakrát delší kalichu, ryzé, silně lesklé; waječník polokulowatý; holénky smačknuté, patrně obraubené, čnělkau maličko ohnutau ukončené. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě, Americe sewerné, Sibíři. Kwěte od kwětna až do srpna. ♃.

Za čerstwa velmi prudký, takže krávy prý, nažrawše se ho, čerwené mléko dojí. Usušený, zdá se, není již tak ostrý a dobytku neškodí. W zabradách býwá plnokwěť.

P. mnohokwěťj. R. *polyanthemos* Lin. Welmi podobá se předešlému, liší se ale stopkami brázdowanými, lodyhau mnohokwětau i s řapiky odstále chlupatau, kalichem chlupatým, holénkami wětšími, přitupými. — Roste na lukách, w hájích, mýtech po Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

P. pňitýj. R. *lanuginosus* Lin. *Fl. dan. t.* 397. *Sibth. t.* 519. Též podobá se p. prudkému; listy kořenové trojsečné, hedbáwité: dříp zubatě ponastříhaných; lodyha přímá, mnohokwětá, i s řapiky sehnutochlupatá, stopky oblé; holénky se čnělkau háčkowitau. — Na wrších lesnatých Ewropy prostřední a jižné. ♃.

P. lezawj. R. *repens* Lin. *Fl. dan. t.* 795. *Curt. lond. Engl. bot. t.* 516. *Sturm f.* 46. *Rostl. 1. ob.* 24. Prýskyřník II. *Mat. Wel.* 196. A. Zarauž, zarůž, zaružel. Oddenek krátký, všude mnoho mrcasůw vypauštějící; lodyha ($1\frac{1}{2}$ ' vysoká) oblá, změlka praužkowaná, dole oblaukowitzá, k zemi nakloněná, pak přímá nebo wstaupawá nebo rozestřená, vyhánějící z úžlabička listu kořenowého neb nejdolejšího odrostky dřiw oblaukowitzě k zemi skloněné, pak položené, a z konečného kolénka kořenatějící, plaziwé; listy peřeně trojené: dříp klínowitých, stríhanozubatých; stopky oblé; lupeny kalichové kopinaté, ostré; plátky obwejčité, žluté, lesklé; plod kulowatý z holének skoro okrauhých, obak wypuchlých, po kraji tupém žlábkatých. — Na lukách a pastwinách wlhkých po celé Ewropě, Sibíři, Americe sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♃.

Ten rod jest mírný, neboť u nás se dělají z něho polívky kořínkové, po nichž nikdo ještě se nerozstolal. W zahradách velmi čerstvě se rozplouje a květy naplňuje.

P. bambulínatý. R. *bulbosus* Lin. *Fl. dan. t. 551. Plenk t. 457. Schk. t. 152. Rostl. 1. ob. 23.* Kořen mrscasatý; lodyha nad kořenem napuchlá w bambulinu kulowatau, asi co kukuřicowé semeno welikau, přímá, ($\frac{1}{2}$ —2' vysoká), návětwtitá, oblá, brázdowaná, odstále měkce chlupatá; listy kořenowé na řapících dlouhých trojsečné, připeřeně sekané: dříp trojsečných, stříhanozubatých, jichž poslední řapíkatá; stopky oblé, brázdowané; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, ochlípené, chlupaté; plátky obwejšité; plod kulowatý z holének skoro okrauhlých, po bocích vypuklých, břitkých, na konci se čnělkau ohnutau. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě a Americě sewerné. Kwěte w jaře a w létě. ♀.

Trochu slabší pryskyřníka litého; kwětauci rostlina ostroty své pozbyla, wymeli se kořen. W zahradách býwá plnokwětý.

P. rolní. R. *arvensis* Lin. *Fl. dan. t. 219. Blak. t. 31. Schk. t. 152. Rostl. 1. ob. 24.* Kořen hned se rozdělující; lodyha přímá, oblá, dole lysá, nahoře pýřitá ($\frac{1}{3}$ —2' vysoká), wětewnatá; listy lysé, prwotní podlahlé, na konci zubaté, kořenowé trojdílné, pňowé na mnoho klané; stopky ojedinělé, konečné, oblé, jednokwěté; kwět $\frac{1}{2}$ " w průměru široký; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, huňaté, rozložené; plátky obwejšité, smačknuté, ploské, po kraji ostny dosti dlouhými, na konci maličko ohnutými, tupými ježaté, na bocích buď s ostny překrátkými, buď bradawickami; čnělka stálá, dlouhá, tuhá. — Roste na rolích, zelnistích po Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Powahami podobá se p. bambulínatému.

ORSEJ. FICARIA. FEIGWARZENKRAUT.

Kalich 3lupenný, padawý. Plátkůw 9, u wnitř dole jamkau medonosnau opatřených. Tyčinek a waječnikůw mnoho. Holénky četné, hladké, smačknuté, tupé.

Byliny lysé: kořen chuchlatý, lodyha návětwtitá, listy řapíkaté, nárožité, stopky jednokwěté, úžlaběčkové anebo konečné, kwět žlutý, chuchelky někdy w úžlaběčku nebo na straně kořena.

O. jarní. F. *verna* Huds. *Rostl. 1. ob. 24.* F. *rannunculoides* Mocnch. *Ranunculus Ficaria* Lin. *Fl. dan.*

t. 479. *Engl. bot. t. 584. Sturm f. 11. Hayn. 5. t. 27.* Celidonia menší *Mat. Háj. 175. — Wel. 206. A.* Raupík, raupové kořeni. Bambuliny wrćenowité anebo kejowité, hladké, bledě hnědé, wnitř bílé, na palec dlauhé, swazkowitzě nahoře spojené, a mezi sebau mrcasy vypauštějící; lodyha dříwe přímá, pak položená, jednoduchá, na píd' dlauhá; listy kořenové a dolejší pňowé srdčité, nejtupěji hrubozejkované, hladké, lesklé, pěkně zelené, často u prostřed skwrnau hnědau znamenáné, hoření menší podobné; lupeny kalichové kopinaté, tupé; plátky kopinaté, podlauhlé nebo náobwejtité, tupé, žluté, rozložené; kwět 1" w průměru. — Roste na lukách, w plotech wlhaunkých, na zelništích, po Ewropě a Berbersku. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Nejméně všech předešlých prndký. Bambuliny jsau před kwětením ostré, potom ale mírné; listy mohau se beze strachu požíwati. Rostlina brzo dokonává svůj zrůst, takže pak w kypré zemi zůstanau jenom bambulinky, ježto pak deštěm se obnažují, takže sprostý lid má za to, že jsau žito s nebe spadlé. Jsauce ale škrobnaté, mohau lidem za potravu slaužiti: díleb z manky jejich upečený jest dobrý a dokonce neškodliwý.

Podřadí 4.

ČEMEŘICOWITÉ. HELLEBOREAE.

BLATAUCH. CALTHA. KUNBLUME.

Kalich barewný, z 5 lupenůw padawých. Plátky nižádné, tyčinek mnoho. Waječnikůw 5—10. Plod z měchýříkůw 5—10, smačknutých, rozložených, jednopauzdřých, mnohosemenných.

Byliny nejlysejší, lodyhy listnaté, oblé, listy srdčité nebo ledwinité, přiwěskůw nezpřimených.

B. bahní. C. palustris Lin. Plenk t. 451. Schk. t. 154. Sturm f. 8. Rostl. ob. 25. Koňské kopyto III. Mat. Háj. 255. A. — Wel. 302. A. Boleočko, blatauch, máslenka, žlutá tolita, měsíček, čerwilák, žluták. Kořen mrcasatý; lodyha (1—2' vysoká), oblá, brázdowaná, lysá, dutá; listy srdčité buď přiokrauhlé buď okrauhlé; lalokůw okrauhlených, odstáwajících anebo wzhůru wystáwajících, nejtupější, lesklé, tupě anebo okrauhleně zejkové; řapíky brázdované, nejlysejší, kořenové někdy 1½' dlauhé; nejhořejší listy sedawé; stopky konečné a z úzlabička hořejšího ojedinělé, oblé, nápýřité, jednokwěté; kwět brzo palec w průměru: lupenůw obwejtých, na lici pěkně ryzých; plod z měchýříkůw smačknutých, kosowitých, swraštlých, hrotitých, semena wejcowitá. —

Roste na místech vlhkých, podlé lauží, bahen, po celé Evropě. Kwěte z jara. 4.

Panpata do octa naložená potřebují se místo kaparek. Kořeny w sewerné Evropě k pečení chleba se berau.

UPOLÍN. TROLLIUS. TROLLBLUME.

Kalich barewný, 5—10—15 lupenný, padawý. Pláteků 6—30 malých, dole trubkowitých, jednopyských. Tyčinek a worečkůw mnoho. Měchýřiky mnohé, sedawé, přioblé, mnohosemenné.

Byliny příné, lysé, prostřední mezi pryskyřníky ryzokvětými a čemeřicemi; kořeny mrcasaté; listy kořenové a lodyhowé řapkaté, mnohosečné; kwěty konečné, žluté, a pro mnohé lupeny barewné pryskyřníkům plnokvětým podobné.

U. západní. T. europaeus Lin. Schk. t. 153. Sturm f. 5. Hayn. 1. t. 12. Rostl. 1. ob. 25. Bublínka. Lodyha třebas $1\frac{1}{2}$ vysoká, přímá, oblá; listy okrauhlé, dlanitě klané na pět dříp klinowitých, s dřípkami klinowitými, ostře stříhanozubatými, kořenové a dolejší lodyhowé řapkaté, hořejší sedawé; stopky oblé, čárkované, nejlysejší, kalich lupenůw 15 skoro sklímených w kauli, okrauhlých, nejtupějších. — Roste na lukách podhorních, vlhkých po celé Evropě. Kwěte od kwětna do srpna. 4.

Newinná to rostlina; hodí se dobře do našich zahrad pro swau ozdobnost.

TALOWÍN. ERANHIS.

Pokrywka pod kwětem mnohosečná, kwět sedawý z 5—8 lupenůw barewných, plátkowitých, podlauhlých, padawých. Plátekůw 6—8, trubkowitých, nejkratších, nestejně dwojplyských. Tyčinek 22—30. Waječník z 5—6 worečkůw. Měchýřiky nožkaté, semena kulowatá, jednořadá.

Byliny; oddenek hlízowitý, podzemní; listy kořenové dlouhářapčné, na mnoho klané, nejlysejší, po odkvětení zrostající, rašící, sehnuté, přiswilé; stwol jednoduchý, oblý; kwět žlutý, w pokrywce sedawý.

T. západní. E. hyemalis Salisb. Rostl. 1. ob. 26. Hel-leborus hyemalis Lin. Jacq. aust. t. 202. Woměj zimní Mat. Wcl. 394. C. Lupenůw kalichowých 6—8, podlauhlých. — Roste na místech stinných, vlhkých, na patách wrchůw, na kopcích lesnatých w Evropě západostřední. Kwěte časně na jaře nebo ku konci zimy. 4.

Rostlina ostrá.

ČEMEŘICE. HELLEBORUS. CHRISTWURZ.

Kalich stálý z lupenův 5, často barevných. Plátkův 5—10 nehetnatých, trubkovitých, nejkratších, dole užších, ve dně žlázkau medowau opatřených. Tyčinek 30—60. Měchyřiky prosté (3—10), kožnaté. Semena dvojřadá, pupkatá.

Byliny lysé; listy kořenové řapíkaté, znoženě nebo dlanitě dělené, pňové často žadné, rozličné; lodyhy větewnaté nebo přívětwité.

Č. černá. *H. niger* Lin. Jacq. aust. t. 201. Plenk t. 446. Hayn. 1. t. 7. 8. Düsseld. 2. t. 20. Rostl. 1. ob. 26. Ellebor černý I. Mat. Háj. 362. B. — Wel. 341. C. Čemeřice, čemerka, kýchawka, sw. ducha koření, černé koření. Oddenek krátký, mnohonásobný, mnoho vlášení dlahélio, tlustého, wně tmawohnědého vypaustějící. Listy samé kořenové, na řapících dlahých, hladkých, nahore skoro oblých, dole pošwujících, znoženě dělené: úkrojůw 7—9, krátce rapíekatých, kožnatých, kopinatě podlahblých. (nákopinatých nebo náobwejitých), ku konci drobně zpilowaných, lysých; na lici špinawě tmawozelečných, wezpod bledších. Stwol oblý (3 — 8" vysoký), trochu nižší listůw, s listem jediným, kořenowému podobným. Kwěty weliké (1½" w průměru) nachýlené, dost rozložené: lupeny okrauhlowejčité nebo eliptičné, tupé nebo ostraunké, bílé, na dně nejwice zelenawé, zwenku nejčastěji červenawě nabělilé; plátky mnohem kratší kalichu, čiškowité, dwojpyské, zelené, na kratičkém nehtu sedící, padawé; plod kalichem obalený z 5—9 měchyřikůw wejčítopodlahblých, čnělkau stálau rohatých. — Roste na wřších suchopárných, na lesnatých horách a podhorích Ewropy prostřední. Kwěte od prosince až do března.

Rostlina we všech částkách ostrá, prudká a jedowatá. Kořen w lékařstwí užitečný, místo něhož i jiný se brává. Kwět zimního času se vyskytuje, a proto sází se do donic.

Č. zelená. *H. viridis* Lin. Jacq. aust. t. 106. Schk. t. 154. Hayn. 1. t. 9. Düsseld. suppl. 2. t. 22. 24. Rostl. 1. ob. 27. Ellebor černý I. Mat. Wel. 431. C. Dle jmění podobá se předešlému. Stwol chudowětwtivý a pod wětewmi listnatý; listy řapíkaté, znoženě dělené: úkroje sedawé, dlahze kopinaté, ostré, ostře a hluboce zpilowané, wezpod žilnatoswraskalé, tutěž lysé nebo pýřičkowané; kwěty zelené: lupeny kalichowé přiokrauhlé, ostraunké; plátky čiškowité, smačknuté, s pyskoma wewinutýma. — Roste w lesích a křowistích wywýšenějších po Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w březnu a dubnu.

Kořen máje vlastnosti předešlého jako on se potřebuje.

Č. *smrdutá*. H. *foetidus* Lin. Black. t. 57. Plenk t. 449. Hayn. 1. t. 10. *Düsseld. suppl.* 2. 23. 24. Rostl. 1. ob. 28. Ellebor III. Mat. *Wcl.* 432. A. Oddenek skoro kolmojdaucí, 5—10 palců dlouhý, kratší vlášení vypaustějící; lodyha (1—2' vysoká) přímá, oblá, listnatá; listy znožosekané: úkrojův podlaubločárkovitých, přes tři čtvrtiny od konce zpilovaných, kožnatých, tuhých; k hořejšku lodyhy zvětšuje se řapík, a w té míře zmenšuje se list; kwěty níci, mnohé w hrozen rozpostawené, stopkaté, u vzniku stopek listenem opatřené; kalich kulowatý, baňatý: lupenůw přikrauhlých, nejtupějších, ze žluta zelených; plátky kratší kalichu, čišowité, nedodwojpyké, na krátkých nehtech; plod z 3 měchýřikůw nadmutých, čnělkau rohatých.— W krajinách Ewropy západnější, prostřední a jižné. Kwěte w podzimku a zimě. 4.

Též k jedowatým rostlinám náleží.

ČERNUCHA. NIGELLA. NIGELLE.

Kalich 5lupenný, barewný, korunowitý, rozložený, padawý. Plátkůw 5—10 malých, dwojpykých, na neltu s jamkau medonosnou. Tyčinek mnoho w mnohonásobných řadách na 8—10 swazkůw rozpostawených. Worečkůw 5—10, wíce méně dole srostlých, dlouhými čnělkami rohatých. Měchýřikůw tolikéž, w tobolku 5—10-pauzdrau wíce méně srostlých, u wnitř pukawých, čnělkami stálými rohatých. Semena mnohá, wejčitohranatá.

Zeliny; kořen malý, kolmojdaucí, málo mrcasatý; listy zpeřeně sekané, vláskowitě mnohodlné; kwěty konečné, bílé nebo modrawé, semena kořená.

Č. *obalená*. N. *damascena* Lin. Schk. 1. 146. Hayn. 6. t. 15. Rostl. 1. ob. 29. Kmin černý planý. Mat. *Háj.* 224. B. Kořen letní, útlý, kolmojdaucí; lodyha přímá, 1' i wyšší, nejčastěji od dola odstálowětewnatá, lysá jako celá rostlina; listy dle obvodu kopinaté, hořejší širší, dwakrát zpeřeně střihané: úkrojůw čárkowitých, přeostřých; kwěty konečné, ojedinelé, obkličené pokrywkau z 7—10 listůw lodyhowým podobných složenau; lupeny kalichowé podlaublokopinaté, ostré, rozkladité, bledě modré s tmawějšími žilami; plátkůw 5—8, jasně zelených, modře naběhlých, s pyskem hořením širokookrauhlým, tupým, s dolením wejčitým dlouhowlasým; prašniky bezosinné; měchýřikůw 5, srostlých w tobolku zakulatělau,

napuchlou, mázdřítou, čnělkami podwinutými rohatau, nahoře s šterbinami pukající, a kromě 5 pauzder semenonosných ještě s prázdných mající; semena ve vnitřním úhlu trojhraná, napříč swraskalá, černá. — Roste w osemi w krajinách podlé moře středozevního. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Oblíbená rostlina zahradní, často kwět naplňující proměněným plátkům a jedné částky tyčinek w lupeny kalichowé.

Č. domácí. N. sativa Lin. Plenk t. 438. Sibth. t. 511. Hayn. 6. t. 16. Düsseld. suppl. 2. t. 1. Rostl. 1. ob. 29. Kmín černý domácí Mat. Háj. 224. — Wel. 283. Lodyha přímá (1 — 2' vysoká), hranatá, pýřitá: wětwi přímě odstálých; listy drobně pýřité, dle obvodu srdčité, zpeřenodwojdilné: ukrojůw čárkowitzkopinatých ostrých; kwěty konečné, ojedinelé na stopce 1/2" dlouhé, w průměru 3/4 palce, bílé nebo žluté: lupeny kalichowé obwejšitopodlauhlé, nehetnaté, žilnaté; plátky mnohem kratší, dwojplyské, zelené; prašníky tupé, plod z méně měchýřikůw, nežli jest worečkůw, složený, čnělkami přímými rohový; měchýřiky nenafauknuté, na wnitřních hranách a na žebrách hřbetních měkkoostenné; semena mnohá, podlauhlá, černá. — Roste s předešlou. Kwěte w létě. ☉.

Semena kořená potřebují se jako předešlého rodu ku kořenění a slowau *kmín černý* (Semina Nigellae, Cumini nigri, Melanthii).

ORLIČEK. AQUILEGIA. ACKEELI.

Kalich 5lupenný, padawý, barwený, plátkowitý. Plátkůw 5 nahoře otewřených, dwojplyských: pysku wněšného planého, wnitřního nejmenšího, dolů prodlažených w ostruhu dutau, na konci mozolatau, mezi lupeny čnější. Tyčinek mnoho do swazkůw 5 — 10 postawených; nitky wnitřní pometaové, bezprašničné, rozšířené, blanowité, podlauhlé. Worečkůw 5. Měchýřikůw tolikéž mnohosemenných, čnělkami brotých.

Byliny přímé; kořeny mrcasaté; listy kořenowé nebo dolejší dlouhořaplčné: řapsky trojsečné, dwojtrojně sekané: ukrojů trojsečných, zubatých, často tupých, hořejších w laloky čárkowitz dělených anebo sekaných; kwěty konečné, modré, bílé, růžowé anebo nachowé, žřádka špinawě žluté.

O. obecný. A. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 695. Plenk t. 437. Hayn. 3. t. 6. Rostl. 1. ob. 30. Orliček Mat. Háj. 174. B. — Wel. 205. C. Oddenek šiký, oblý, mrcasatý, často mnohohlawý; lodyha přímá (třebas 2' vysoká), oblá, čárkowaná, lysá nebo pýřitá, nahoře wětwtitá; li-

sty dvojtrojně sekané: úkrojů okrauhlých anebo širuce obvejčitě okrauhlých, dvoj-trojlaločných s laločky tupě a hrubě stříhanowraubkowaných, na líci tmavě zelené, wezpod sívé; kwěty veliké, konečné, nicí, modré aneb fialové, (pořídku růžové nebo bílé); kalich lupenůw kopinatých, tupaunkých, rovných, plochých; plátky s ostruhau, do wnitř hákowitzě ohnutau, a s wněšným pyskem velikým, nejtupějším, mělce wyřízuutým, o polowie kratším ostruhy, maličko kratším tyčinek anebo co ony dlauhým; 10 nedošlých tyčinek kopinatých o $\frac{1}{2}$ kratších nežli tyčinky plodné; worečky zdělí tyčinek; semena černá, lesklá, předrobně prohlubeně tečkowaná. — Roste na lukách horních a lesních po velikém dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

U nás w zahradách pro ozdobu obyčejná rostlina, kteráž netoliko rozmanitými barwami se mění, anobř i kwět naplňuje (Mat. Wel. m. u. výkres prawý), budže tyčinky se mění w plátky ostruhaté, ostruhami do sebe zastrčené, budže plátky s nejmnožšími tyčinkami zji-načňjí se w lupeny ploché, barwené. Jindy potřebowala se w lékarstwf.

O. jarní. *A. canadensis* Lin. *Curt. mag. t. 246. Schk. t. 146.* Podobá se předešlému. Ostruhy plátkowé jsau ale rovné, čnělky a tyčinky čněji, lupeny kalichowé přiostré, maličko delší plátkůw; úkrojky listowé trojené, na konci přitupé, stříhanozubaté. — W Americce sewerné i u nás w zahradách pro ozdobu hojně se sází.

OSTROŽKA. DELPHINUM. RITTERSPORN.

Kalich šlupenný, barwený, padawý: lupenu hořejšího w ostruhu dutau prodlauněného. Plátky 4 někdy dohromady srostlé, hořejší 2, dole na přiwěsky (wnitřní ostruhu) w ostruze zawřčené, prodlauněné. Tyčinek mnoho. Woreček 1—5, často 3. Měchýřikůw tolikéž oddělených. Semena mnohá suchozbobulelá.

Zeliny kořene drobného nebo byliny kořene přiswakowitého; lodyhy přímé, wětewnaté; listy řapkaté, dlanitě mnohosečné; kwěty hroznaté, modré nebo bílé, pořídku růžové nebo peřesté, přeřídko žluté; listeny 3 u každé stopečky.

A. Koruna na pohled prostoplátečná; woreček a měchýřik ojedinelý.

O. znamenaná. *D. Ajacis* Lin. *D. clatius* Clus. 2. p. 206. *f. 1.* Swalník králowský. *Mat. Háj.* 289. Lodyha wztyčená (1—2' vysoká) jako ostatní díly wíce méně pýřitá, jednoduchá nebo na málo přímých wětwi rozdělená, jichž každá jako lodyha nosí hrozen dlauhý, bohatý, hustý; listy mnohokrát 3—5sečné: úkrojůw čár-

kowitokopinatých až i úzkočárkovitých s úkroječky ostrými; stopečky dlouhé cō listen čárkovitý nebo kratší, u prostřed ještě s dvěma listenoma; květy modré, fialové, růžové, bílé, peřesté; ostruha kalichová rovná nebo wzhůru obrácená zdělí svého lupenu; koruna w jedinou trubkovitau ostruhu prodloužená s lalokoma postraníma krátkýma a prostředním delším dvojsečným, na jehož wnitřní ploše nejčastěji několik tmawých, kolmojdaucích a úkosných čar; waječnik jednoduchý a měchýřík též ojedinelý, weliký (1" dlouhý) skoro plsnatě pyřitý, na konci ufatý, a čnělkau překrátkau na jedné straně rohatý.— Roste w Lewantu. Kwěte od čerwna až do srpna. ☉.

W zahradách přehojně sázený rod a obyčegně *ostrožkau anglickau* čili *užkau* nazýwaný, často proměňuje se kwětem dopola nebo zcela plošm. Tmawé čárky mají jakousi podobnost se řeckým slowem AIA nebo AIAI, protož rostlina ta byla starými básnký *Ajaxowi* wěnowána.

O. pyřitá. D. pubescens. Decand. D. consolida luxurians Sibth. t. 504. Podobá se předešlé a zdá se, že s ní se mate. Má ale lodyhu wyšší (2—2½' vysokau), štíhlejší, nahoře na wětwe delší odstálé rozdělenau, stopečky delší listenůw, dwakrát delší ostruhu lupenowau a hlavně měchýříky wejčítopodluhowaté, neufaté, anobřž w čnělku dwakrát delší se končící a hustě pyřité. ☉.

Těž w zahradách jako předešlý se sází a mívá nejobyčejnější kwěty modré, dštem plné.

O. polní. D. consolida Lin. Fl. dan. t. 683. Plenk t. 433. Rostl. 1. ob. 30. Swalník králowský Mat. W'cl. 338. Ostrožka, stračka, ostruha rytířská, swalník. Lodyha (¾—2' vysoká) rozkladitě wětewnatá, přímá, oblá, pyřitá; listy trojsečné: úkrojňw protisečně klaných s laloky čárkovitě kopinatými; hrozen konečný, welmi řídký, krátký (sotwa více 7 kwětůw nesaucí); stopečky rozewřeně, delší kwětu a listenu, ostruha lupenowá maličko nahnutá a kosowitá, oblá, tupaunká; měchýřík ojedinelý, walcowitý, obak zostřený, lysý. — Mezi obilím po celé Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Kwěty jejt býwaly jindá w lékařstwí užíwány. Tyto treje swrdu popsané rody jsau prudec mámiwé.

B. Plátky čtyry rozdělené, a 3—5 wolečkůw.

O. rewolistá. D. Staphisagria Blak. 265. Plenk t. 434. Sibth. t. 508. Düsseld. 15. t. 6. Rostl. 1. ob. 30. Wšiwec nebo wšiwá bylina Mat. W'cl. 452. Wšiwec, hni-doš, kapucínské semeno. Lodyha přímá (2—3' vysoká),

jednoduchá nebo málo větvitá, oblá, chlupy dlauhými rovnovážnými obrostlá; listy obsírné, okrauhlé, srdčité vykrojené, dlanitě 5—9laločné: lalokův klínovitých trojsečných, s ušty někdy stříhanozubatými nebo celými, ostrými, pýřitými; hrozen konečný, dlauhý, řídký; stopečky nejméně palec dlauhé, dwakrát delší kwětu, jako lodyha a stopka chlupaté, 1kwěté; listence na stopečkách sedící; ostruha nejkratší tlustá; waječníky huňatý; měchýříkův 5 welkých baňatých; semena kulowatotrojhraná, tlustá, černá, řadami dulkowaná. — Na místech rumných, na Tenerifě, u Gibraltáru a w krajinách podlé Moře středozemního a jaderského. Kwěte w kwětnu a čerwnu.

Semeno jeho welmi prudké (*kapucluské*) potřebuje se w lékářstwu.

WOMĚJ. ACONITUM. EISENHÜT.

Kalich 5lupenný, plátkowitý, někdy padawý: lupenu hořejšího (lebky) obsírného naddutého, 2 pobočných (křídel) okrauhlých, 2 dolejších podlauhlých. Plátkův 5: 2 nejmenší nehtowité, často w tyčinky proměněné, 2 hořejší pod lebkau přiložené dlauhonehté, na konci w míšek rozšířené se dnem míšku nebo koncem plátkowým (ostruhau) mozolowatým, ohnutým, ústí prodloužené w pysk podlauhlý, vykrojený. Tyčinek mnoho. Měchýříky 3—5 mnohosemenné.

Byliny: kořeny hlíznaté (řepowité); listy pňowé dlanitě 3—5 dšlné: lalokův stříhanozubatých anebo mnohosečných. Hrozny konečné, stopky gednokwěté z úžlabička listenůw vynikající a dwa listence nesaucí. Kwěty weliké, neprawidelné, modré, bílé nebo žluté.

W. jedhoj. A. Anthora Lin. Jacq. aust. t. 382. Plenk t. 436. Reichenb. ac. t. 1. ill. t. 69. Rostl. 1. ob. 38. Jedhoj Mat. Wel. 469. Mníšek dobrý. Kořen řepowitý (2—3" dlauhý) asi palec tlustý, potraušený mreasy; lodyha, 1—1½' vysoká, oblá, přímá, malíčko prohýbaná, hustě listnatá; listy znoženo-šdílne, několikoušetné: úkrojůw krátkých, tupých, odstálorozewřených, rovných, ostrých, čárkowitých; hrozen mnohokwětý, běwný; stopka, stopečky, kwěty a plody pýřité; stopečky přímě odstále, sigmowité prohnuté; listeny čárkowité, stopeček dwakrát kratší, ostré; listence kratíčké; kwěty pýřité, rusé: lebka polokulowatá, napřed nad koncem wtačená nebo jako wyříznutá, ostrá, otvoru brwitého, pobočné lupeny přiokrauhlé, rohaté, u wnitř a po kraji chlupaté, nejdolejší nestejně; plátky rusé,

ohnuté s nehtem útlým, ostruha kuklowá ostře podlo-
mená, hlavata, na hřbetě ztenčená, s pyskem obsrdčitým;
worečkůw 5 pýřitých; měchýřkůw 5 pýřitých, čněl-
kau rohatých. — Na horách vápenitých, suchopárných,
w Ewropě prostřední teplejší a jižně chladnější, též na
Uralu a Kawkazu. Kwěte w srpnu a září.

Od dáwná se měl ten rod za lék proti všelikému jedu.

W. psímor. A. *Lycotinum Jacq. aust. t. 380.*
Reichenb. ac. t. 50. 51. 54 — 58. Rostl. 1. ob. 31.
W. wleš Mat. Wel. 394. Psímor, wlímor. Oddenek
hlizovitý, mnohomrcasý. Lodyha přímá, 2—2½ vysoká,
oblá, hladká, pýřitá; listy pýřité, dle obvodu okrauhlo-
ledwinité, přes prostředek dlanito 5—7 dílné: lalokůw
trojsečných, stříhaných, s ušty kopinatými stříhano-
sečnými; hrozen nejvíce jednoduchý, pýřitý; listeny
dolení trojdílné, hořejší celé kopinaté; listence čár-
kowitzé; stopečky kratší kwětu; kwěty rusé, malíčko pý-
řité; lebka homolowitá, vysoká, tupá, nad koncem napřed
malíčko wtačená; ostruha zawitá, pysk obwejtý. — W
hájích chlumních po Ewropě sewerné a prostřední.
Kwěte w létě. ♀.

Wšecky díly té rostliny jsau jedowaté.

W. Šalamaunek. A. *Napellus Lin. Hayn. 12. t. 12.*
Reichenb. ill. t. 1—3. Düsseld. suppl. 4. t. 21. 22. Wo-
měj šalamaunek, zlý mníšek, mordownik. Oddenek z
několika hliz řepowitých, krátce mrcasatých; lodyha
¾—4' vysoká, wztyčená, jednoduchá, řídce nahoře málo-
wětwa; listy na líci tmawě zelené, lesklé, wezpod bled-
ší, dlanitě 5—7dílné: lalokůw dole klinowitzé zúže-
ných 3sečných s úkrojky, stříhanotrojsečných nebo stří-
hanozpilowaných na uštíčky kopinaté nebo čárkowitzé;
hrozen konečný, jednoduchý, dole řídce wětewnatý, hu-
stý mnohými kwěty tmawě fialowými, pořídku bledě mo-
drymi nebo bílými; lebka polokruhowitě wypuklá (též
trochu wyšší nebo nižší) s krátkým zobanem; plátky na
nehtu proti lebce obráceném rownowážné, s ostruhau
krátkau, málo prohnutau, přihlawatělau; worečky tři,
hned po odkwětení rozewřené, pak ale zpřínené; seme-
na ostře trojhraná, na hřbetu tupě swraskalá, černo-
hnědá. — Na horách vysokých a nižších w Ewropě pro-
střední a dílem i sewerné. Kwěte od lipna do srpna.

Ten rod co do srstnatosti, délky řapku a stopek, širokosti
úkrojůw a lalokůw listowých, hroznu delšího, hustšího nebo řidšího,
ostruby delší nebo kratší, welmí se proměňuje.

Ten a následující rozeznávají se prvkem prudce mániwým,

a poskytují výborné léky. W zahradách se šází pro ozdobu, několi řídkěji následujícího.

W. pravý. *A. Stoerkianum Reichenb. ill. t. 71. Rostl. 1. ob. 34.* *Aconitum intermedium Decand. A. neomontanum Willd.* Woměj, šalomúněk, zlý mníšek, mordownik, swolina. Od předešlého liší se takto: skoro celý lysý; lodyha tuhá, wztyčená; listy znoženě šdilné: lalokůw trochu širších protisečnotrojsečných: uštůw čárkowitokopinatých, ostraunkých; hrozen konečný, řidši. dole obyčejně menšími hrozniky obkličeny, protož hrozen nálatowitý; lebka vyšši, krátkohomolowitá: nehty plátkowé méně zkříwené; ostruha delši, hákowitá; waječnik po odkwětení sewřený, nejwice pometající. — Na předhoří alpském a nižších horách w prostřední Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Hojný w zahradách.

W. obecný. *A. Cammarum Lin. Jacq. aust. t. 5. Rostl. 1. ob. 32.* *A. Cammarum et rostratum Reichenb. ill. t. 7. 8. 11. 30. 39.* *A. variegatum Lin.* Jména prostonárodní předešlého. Lodyha přímá; listy znoženě šlaločné: lalokůw odstálých, klinowitých, trojsečných: uštůw kopinatých, ostrých (kratších a širších); hrozen dole wětewnatý; stopečky kwětu kratši, odstálé; listence drobníčké; lebka wysoká, humolowitá nebo zwonkowitá; plátky přímé, do předu nakloněné; ostruha hákowitá; waječnik odkwětly sewřený. — Na horách wysokých a nižších w Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách řídkěji se nachází.

Podřadí 5.

PIWOŇKOWITÉ, *POEONIACEAE.*

PLOŠTIČNÍK. *CIMICIFUGA. WANZENKRAUT.*

Kwěty s jedním nebo s kolika worečky. Měchýřiky pukawé.

P. smrdutý. *C. foetida Lin. Lam. t. 487. Rostl. 1. ob. 34.* Kořen mnoholetý, šiko w zemi běžící, s mnohými mrcasy; lodyha letní někdy sáh wysoká, oblá, pýřitá, wětewnatá; listy dolejší trojmo anebo dwojtrojně sekané, na dlauých řapících, na tré rozdělených, jichžto prostřední nejdelši, dwakrát stříčně zpeřenodělený a nesaucí úkroj listowý trojmo dělený nebo sekaný: úkrojůw wejčítokopinatých, stříhanozubatých, se zu-

by ostrými: řapíku díly pobočné trojmo sekané; o-
statně k jiným podobné; lata klasatá, konečná; stopky
hustě pyřité, stopečky taktěž oděné, jednokvěté, oje-
dinělé: listence štětinovité; květy pomětáním mnoho-
manželné; kalich 4lupenný, lupenů okrauhlých; oboják
má plátky 4, tyčinek mnoho, nitky dlouhé, woreček
jeden nebo dva: samiči květ má mnoho plátkův (po-
metalých tyčinek) čárkovitopodlauhých; worečky 4—5;
plod z 2—5 měchýříkův nožkatých, lysých; semena
podlauhlá, šupinatá. — W hájích a lesích na Tatrách až
k mezím liskovým, w Dawurii. Kwěte w létě. 7.

Rostlina puch mámiwý wydává, jeuz w zahradě se umirňuje.

SAMOROSTLÍK. ACTAEA. CHRISTOPHORSKRAUT.

Květy o jednom waječniku. Měchýřík zbobulatělý,
nepukawý. Semena jednořadě připewněná.

S. klasatý. A. spicata Lin. *Blak. t. 565. Fl. dan.*
t. 589. Lam. t. 448. c. t. Schk. t. 139. Sturm f. 21.
Hayn. 1. t. 44. Düsseld. suppl. t. 17. 48. Rostl. 1. ob.
36. Samorostlík, wranec, kristoforowá tráwa. Oddenek
na mnoho mreasůw rozdělený; lodyha $\frac{1}{2}$ —1 střew. vysoká,
oblá, přimá, nejlysejší, málowětewná a málolistá; listy na
řapíku rozdílně vysokém, oblém, na wnitřní straně brá-
zdau opatřeném sedící jsau trojmo sekané: úkrojůw
opět trojmo nebo zpeřeně sekaných, uštůw jářma nej-
dolejšího a lichých řapičkatých, bořejšího jářma se-
dawých, sudých, wejčitých nebo srdčitowejitých, ane-
bo wejčítokopinatých, lichých, kopinatoeliptičných ane-
bo kopinatých, všech trojlaločných, ostře stříhanozpi-
lowaných; list pňowý hoření trojmosekaný: lalokůw
dolejším podobných; stopka konečná, nesaucí; brozen
wejcowitý, stopečky zdělí kwětu pyřité, odstálé; listen
u každé stopečky čárkovitý, co ona dlouhý; kalich př-
šiwý: lupenůw okrauhlých, tupých; plátky přšiwé, čár-
kowitzopodlauhlé, co lupeny kalichowé dlouhé, zažlutlé;
tyčinek mnoho; woreček jediný, lysý; bobule na sto-
pečkách, rownolehle odstáwajících, podlauhle zakulatělá,
černá, lesklá, jínowatkau bílau pokrytá; dužnina čerwe-
ná; semena mnohá. — W lesech wlhauných po celé
Ewropě, též w Sibiři. Kwěte w čerwnu a lipnu. 7.

Kořen jeho místo černošemeřičného se potřebuje. Ačkoli zpy-
tatelowé nesrownáwají se o jeho účincích, nicméně jest jisto, že ná-
leží k podezřelým.

NONOLIST. PODOPHYLUM. FUSSBLATT.

Kalich o 3 lupenech velikých, poddutých, barvených, prchavých. Koruna o plátcích 6—9 priokrauhlých, poddutých, po kraji chobotnatých. Tyčinek přemnoho. Waječník jediný; čnělka žádná; blizna tupá, řasnata. Bobule 1pauzdrá, ukončená bliznau stálau. Semen mnoho zakulatělých.

N. štítnatý. *P. peltatum* Lin. Lam. t. 440. Trev. Ehr. t. 29. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 178. Kořen mnoholetý, složený z bambulin několika, dosti tlustých a z mrcasůw dužnatých, rozplazujících se a nové rostliny vyhánějících; lodyha jednoduchá, přímá, nejlysejší, dutá, praužkovaná, na 8—10" vysoká, na konci rozdělená na dva řapíky nesaucí po jednom listu štítowitém, na 5—7 lalokůw hlubokých, nepravidelných, na konci stříhaných rozděleném, tenkém, zeleném, na rubu bledším, nejlysejším; tam kde z lodyhy počátek herau, vyniká z úzlabička stopka krátká, nachýlená; kalich barvený, veliký; koruna bílá, o 9 plátcích zaokrauhlých; bobule žlutawá, wejčitá, zakulatělá s bliznau tupau, řasnatau. — W rozdílých krajinách Ameriky sewerné. Kwěte i z jara. 4.

PIWOŇKA. POEONIA. PFINGSTROSE.

Kalich z lupenůw 5 nálistowitých, nestejných, před rozwitím chlopnitých, okrauhlých, stálých; plátkůw 5 (někdy 6—10) okrauhlých, přistejných; tyčinek mnoho; terč dužnatý okolo worečkůw 2—5 hrubých; blizny sedawé, tlusté, srpowité, dvojlupenné, kadeřawé; měchýřikůw 2—5, bliznau stálau ukončených, dle šwu wnitřního pukajících. Semena mnohá zakulatělá.

Byliny, řdko polokře; kořen mnoholetý, krkn tlustého, přirownolehlého, mrcasůw buď všech buď některých wálcowitých a jiných w bambuliny wejcowité nebo wálcowité ztlustlých. Listy střdawé řapkaté dvojrojně sekané. Kwěty konečné, obšrné.

P. lékařská. *Paeonia officinalis* Lin. Plenk t. 432. Hayn. 5. t. 26. Düsseld. 3. t. 13. Piwoňka. Mat. Háj. 274. *B.* Piwoňka samice. Mat. Wcl. 321. Oddenek hlizowitý s mrcasy mnohými, ztlustlými na hlizy podluhowaté, ostře zakončené; lodyha přímá, 1—2' vysoká, jednoduchá nebo málowětwná, tuhá, oblá, sotwa tupohraná, lysá, listnatá; listy dlahořapíčné, dwakrát anebo třikrát trojmo sekané: úkrojůw kopinatých anebo podlahlých, po kraji celých, na lici skoro mdlé, sotwa siwé, na rubu bledě nebo nasiwěle zelené, lysé, pyřičkované,

úkrojkův pobočných sbíhových, prostředního laločnatě stříhaného, někdy celého; stopky konečné; květy ojedinelé, konečné, převeliké (3—5" v průměru); lupeny kalichové dva, vnitřní rozšířené v list plochý, tři vnitřní okrauhlé, silně prohlubené, aksamitové; plátkův na rostlině plané 8 obvejčitých, nestejně vykrajovanozejkovaných, tmavě karmasinových; nitky šidlovité, nachové, prašníky žluté; worečky vejcovité, bělohuňaté, dřívě přímé; blizna nachová nebo žlutavá; měchýřiky nad prostředkem podhnuté anebo od dola odstálé; semena vejčitá, dřívě vysoce červená, pak černá, lesklá.— W lesech horních po Evropě jižné. Kwěte w květnu a červenu. †.

Jedna z nejkrásnějších bylin zahradních a tudy velmi obecná, kdežto nejčastěji oko těší květem převelikým, plným, (tmavě karmasinovým, krvavým, růžovým anebo bělavým). Kořen a plátky ještě někdy w lékařství se potřebují. Semena (*zubové korály*) na nitě nawlečená věší se co prostředek powěrečný na krk dětem, jímž se zuby řezají.

P. cizí. *P. peregrina* Mill. *Sims mag. t.* 1050. Podobá se předešlé a často se s ni mate. Listy trojmo sekané, úkrojů všech žlabovitě prohnutých, všech dvoj - trojlaločných, bezleských, na lici sivých, wzpod šedivých, nebo ponamodrale šedých, lysých nebo pýřitých; měchýřiky plstnaté, více odstávající, okřiwené.— W Evropě jižné.

Těž u nás w zahradách. Její květ karmasinový tak snadně se nenaplňuje.

P. celá. *P. corallina* Retz. *Engl. bot. t.* 1513. *P. mas. Weim. t.* 776. *f. a. b. t.* 777. *f. a. t.* 178. *f. a.* Mrcasy má masité, nikoli však hlizovitě ztlustlé, nébrž nitovité; listy dvojtrojně sekané: úkrojůw vejčitých, lysých; měchýřiky plstnaté, od dola sehnuté a okřiwené.— Na suchopářích lesních po Evropě a Anglii jižných, Sibirii.

Těž u nás zahradní. Co do účinkůw srownává se tento rod a předešlý s prvním.

P. bělokvětá. *P. albiflora* Pall. *ross. 2. t.* 84. *Andr. rep. t.* 64. 612. Bylinná; měchýřiky lysé, sehnuté; listy dvojtrojně sekané: úkrojůw lesklých, trojdílných, s úkrojky vejčitokopinatými.— Roste w Sibirii Zabajkalské, w Mongolii, Dawurii.

Květy bílé nebo růžové. Hlízy její Mongolové a Dawurčané w polévkách zawařeně jedí, a semena na kaši roztlučená k čaji přidávají.

P. ušclnatá. *P. anomala* Lin. *Andr. rep. t.* 514.

Schk. t. 144. P. fr. 5. glabris patent. Gmel. sib. 4. t. 72. Bylinná; měchýříkův 5 lysých, spleštilých, tupých; listy dvojitrojně sekané: úkrojův lysých, zpeřeně dělených: lalokův kopinatých, zakončitých. — W celé Sibirii, na horách Altajských.

Mongolové a Tatarové Krasnojarski sušené hlízy místo kofeín s masem rozvaňují na kaši, *uré* nazwanau. Těž proti zimnici.

P. křovatá. P. Moutan Sims. mag. t. 1154. Bonpl. malin. t. 1. 23. P. suffruticosa Andr. rep. t. 373. 448. P. arborea Donn. Polokeř, dole dřevnatý, holý, hladký; listy dvojitrojně sekané: úkrojův vejčitopodlauných, wezpod siwých: kwěty přeweliké růžové nebo bílé; měchýříkův 5 (těž 2—9) huňatých. W Číně, a Žapanu. H .

We vlasti její od nejdávnějších časův pro krásu se sází; před několika desetiletími přišla k nám, kdežto chová se w donicích, ačkoli w mírnějších krajinách i zimu snáší. Zvýší býwá 2 — 4', ba i (w příznivých okolnostech) 10'; kwěty její plné nabývají průměru 6" i více. Znamenitý odrod jest *piwoňka maková*, *Paeonia papaveracea Andr. rep. t. 463*, jejížto terč ohwaječukový w sumku džšowitau zwětšený obklíčnje plod daleko na horu.

Řád 3.

HODARKOWITÉ. *DILLENACEAE*.

Kalich 4—5lupenný, stálý, w paupěti střechovitý. Plátkův 4 nebo 5. Tyčinek přemnoho, zřídka kdy 5—10, prostých anebo mnohobratrých, někdy jednostranných: prašníky na dél u wnitř anebo po straně pukající. Worčkův mnoho (5 — 15) přesleněných, ano i ojedinelých buďto srostáním buď pometáním; blizny jednoduché. Měchýříky tobolkowité, dvojchlopné nebo zbobulelé, prosté nebo srostlé, čnělkau hrotité, o semeně mnohém anebo dvojím, pometáním jedním. Semena nahá nebo míškem dužnatým zastřená. Kel přemalý, w dolním konci bilku zavřený, s kořínkem proti pupu čelícím.

Stromy, kře, polokeře. Listy skoro vždycky střídawé, pořádku stříděné, jednoduché, zpeřenožebřé, celé nebo zubaté, často kožnaté a stálé, nejvíce bez palistův. Kwěty obojaké nebo jednodomé nejvíce pravidelné, ojedinelé (konečné), hrozněné nebo latněné (obyčejně žluté).

Do toho řádu náleží asi 140 rodů we 22 pokoleních, ježto jediné přebývají w podnebí horkém a w mírném jižním. Řád ten nedá se snadno vyznačiti; spojuje předešlý řád s následujícím. Iměním podobá se také růžowitým a cistowitým. Oplývají tříslovinou; plod šfawnatý, též kwěty a listy některých jsou kyselé; protož potřebují se některé k wydělávání koží a w lékařství; ovoce dletem se jí; listy některých velmi škrablawé užívají se k hlazení dřewa a kowův.

AKARA. TETRACERA. TIGARESBAUCH.

Květy pometáním dvojdomé nebo mnohomanželné. Kalich 4—6 lupenný: lupenů zaokrahlých, v paupěti střechovitých, stálých, po odkvětení často přirostlých a poddutých, jichž jeden vnitřních druhý krajema obklíčnje; květ samčí: tyčinky mnohé, na konci zozšířené; květ samičí: worečky 3—5: čnělky jednodurhé, ostré; měchýřikův tolikéž na vnitřní straně pukajících, přídvojlhopnitých; semeno 1—2 wejcowité, lesklé w mísku.

Kře nebo stromky, často pnulé, větwe oblé. listy střídawé, řapíkaté, lysauké, často na lci draslawé, waječné, celé nebo zubaté, kožnaté vždy zelené, kwěty latněné nebo hrozněné.

A. olšolistá. *T. alnifolia Willd.* *T. potatoria Afz.* Keř pnulý, větwi oblých, lysých; listy řapíkaté, střídawé, podlauhlé nebo náeliptičné, dolé zúžené, sítožebré, kožnaté, na lci lysé, na rubu přilysé, přebledé rezawé, ku konci někdy zaubkowané; laty konečné; nápýřité; kalich 5 lupenný, wně s 2—3 listeny lupenům podobnými, kratšími; lupeny stálé, plátky obwejšité, kaliehu sotwa delší, padawé; worečky 4 na konci pýřité, měchýřiky 4 o semeně jednom černém w mísku bílém. W lesích w Guinei a Sierra-Leoně. \bar{K} .

Ta rostlina proto znamenita, že u wnitř mnoho wody pitelné zawírá, která z nřznuté větwe wytká; tím keř ten pro ony krajiny horké a chudowodé jest náramně důležitým, a protož w hořejší Guinei u welikém počtu se sází a slowe *keř wodný*.

A. okrauhlolistá. *T. Tigarea Decand.* *Tigarea aspera Aubl. t. 350. Lam. t. 226.* Keř pnaucí se na nejvyšší stromy, nejwětewnatější, wšude chlaupky nejmenšími, hákowitými draslawý; palisty 2 padawé, malé; listy střídawé, řapíkaté, wejčitozaokrahlé, přihrotité, celé nebo sotwa wykrajowané, obak draslawé; lata nejwětewnatější, mnohokwětá; kalich stálý; plátků 4—5 bílých, poddutých; kwět samčí s přemnohými tyčinkami; kwět samičí: měchýřiky 4—5 nazrzawělé, dvojlhopné. — Roste w Guianě a Kayeně. Kwěte w lednu. \bar{K} .

Francauzowé nazývají ji *Liane rouge* pro barwu, již zpařenina wodowá nabývá, která proti čemě čili přijici se potřebuje.

HLAZURKA. DELIMA. RASPELSTRAUCH.

Kalich 5 lupenný, stálý. Plátkůw 4—5 přioakrahlých. Tyčinek přemnoho. Waječník 1 zakulatělý. Čnělka 1. Blizna hlawowitá. Měchýřik mázdrowatý, dvojlhopný, 1pauzdřý. Semeno jedno nebo dvě w mísku zawřené, ojedinelé.

Kře se pnaucí, jako akary vyhlízející.

H. užitečná. *D. sarmentosa* Lin. *Burm. ind. t. 37. f. 4. Lam. t. 475.* *Tetracera sarmentosa* Vahl. Wětwe oblé, listy bukowým podobné, vejčité, krátce řapíkaté, na konci zpilované, tuhé, škrablawé, zpeřenožebné; lata běwná, nahá, listu delší s wětwičkami huňatými; kwěty obojaké; kalich 5-(6)-lupenný; plátky žádné; tyčinky zdělí kalichu; mēchýřík vejčitý, lysý, čnělkau hrotitý; semeno 1 malé, černé, dole míškem zaubkowaným obklíčené. — Na Ceylonu.

Listy její velmi škrablawé a tuhé potřebují se ke hlazení rozdlňých látek.

KURÁTA. CURATELLA. CURATELLE.

Kalich stálý, otewřený, 4—5lupenný: lupenůw přiokrauhlých, nestejných. Plátkůw 4—5 zaokrauhlých. Tyčinek mnoho. Worečky 2 přiokrauhlé, dole strostlé; čnělky ničowité s bliznau hlavowitau. Mēchýříky 2, dvojchlopné, u wnitř pukající, chlupaté, 1pauzdré, 1—2 semené. Semena wejcowitá, lesklá.

Stromky, listy vejčité, škrabawé, řapíky křídlaté, kwěty hrozně nebo latněné.

K. americká. *C. americana* Lin. *Aubl. 4. t. 232. Lam. t. 479.* Stromek se pnēm zatočilým, na hoře wětewnatým 7,—8' vysokým, kůry draslawé rozsedalé; wětwe roztraušené, listy krátce řapíkaté, vejčité, chobotnaté, čeřité, na lici nejškrabawější, wezpod bledší, síowité hustožebné, méně škrabawé, po řapíku sbíhawé; hrozny ze starých wětwi wyniklé postranní; listen pod každau wětwičkau a stopečkau; lupeny kalichowé přiokrauhlé, wně pýřité pak ohnuté; plátky bílé, skoro zdělí kalichu; tyčinek asi 60 bílých s prašniky žlutými; waječniky zakulatělé, draslawé. W Kayeně. 5.

Kayenštř potřebují list ke hlazení dřewa.

HODARA. DILENJA. DILLENIE.

Kalich 5lupenný, plodonosný, velmi rozšířený. Plátkůw 5 stálých. Tyčinek mnoho prostých, stejných; prašniky čárkowité. Worečkůw 10—20, jednočnělečných, srostlých pak we plod jediný mnohopauzdrý, dužnatý, s pauzdry mnohosemennými, ukončený čnělkami paprskujícími, bradawičnatými.

H. ozdobná. *D. speciosa.* *Thunb. Smith. exot. t. 2. 3. Syalita Rheed. 3. t. 39.* Strom ztepilý, 40—50' wy-

soký, s korau tlustau, šedau : wětwi popelawých, swraskalých, rozkladitých; listy na konci rozeh zblížené, krátkořapíčné, asi kaštanowým podobné, eliptičně podlauhlé, jednoduše zpilované, lysé, zakončité nebo tupé, zpeřenožebřé; stopky ku konci rozeh ojedinele, 1kwěté, 1palečné; kalich obširný, lysý: lupenůw poddutých, tupých, stálých; plátky bílé, obwejšité, skoro 2 palce dlouhé; tyčinek přemnoho, mnohem kratších nežli plátky; worečkůw mnoho, srostlých w bobuli kulowatau, brázdowanau, 20pauzdrau, 20 čnělkami paprskujícími wěčenau; semen w každém pauzdru mnoho. — Roste w Malabaru, okolo Kochinu a Mutanu, na Žawě, Ceyloně. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Stromu toho za kwětění překrásného plody překyselé, též plátky náwinné a slizké přidávají se do jídel a slauží k dělání syruwu velmi obyčejného, kůra ale kmenowá slauží k wydělávání kůže a kůra kořenowá k hojení.

H. eliptičná. D. *elliptica* Thunb. *Songium* Rumph 2. t. 45. Strom, jehož kmen loket w průměru; listy eliptičnowejšité, ostré, hluboce zpilované, 2' dlouhé, 7—8" široké, na řapících 2palečných; stopky 1kwěté; plátky bílé, padawé, plod zpleštilé kulowatý, 20pauzdrý, pak zwíci pomaranče, krátkostopečný, u wnitř štáwau šafránowau, slizkau naplněný; semena hnědá, smačknutá. — Roste na Celebesu wýchodním. 5.

Owoce nakyslé, pak sladké, požívá se surowé, anebo s rybami wažené místo citronůw; dříví čerstvé měkké, pak twrdnaucí; z kmenu naseknutého vytíká mnoho soku.

D. zpilovaná. D. *serrata* Thunb. *Sangius* Rumph. 2. t. 46. Strom s korau swraskalau, bělawě popelawau, s wětwezi wehnutými; listy 9—18" dlouhé, 5—9" široké, krátkořapíkaté, eliptičnowejšité, kolčatozpilované; kwěty pometáním dvojdomé; stopky trojkwěté. — Roste na Žawě a Celebesu.

Owoce twaru a velikosti pomaranče, bělawé, žlutawé nebo šerwenawé jesti z kyselá sladké, jedlé. Kůra její, též i předešlé, w lékařstwi se užívá.

Řád 3.

ŠÁCHOLANOWITÉ. *MAGNOLIACEAE.*

Částky kwětowé trojmo postawené. Kalich lupenůw 3—6 padawých. Plátkůw 3—27 mnohořadých, podplodních. Tyčinek mnoho, prostých, z lůzka pod waječnikem wynikajících; prašniky přirostlé, zdělené. Worečkůw mnoho, na lůzku připewněných, buď přeslinowité,

buď klasovitě zpořádaných, jednočnělečných; ěnělky krátké, blizny jednoduché. Plod složený z tolika toboľic co worečkůw, jednopauzdrých, 1-mnohosemenných, buď šterbinau nahoře pukajících (měchýřiky), buď přidužnatě-lych, nepukawých, buď nožničkowitých, shlaučených nebo poposrostlých buď wšišku běwnau nebo hustau, buďto w přeslěnek. Semena w kautu wnitřním toboľkowém přirostlá: bilek dužnatý; kel rovný, malý, dolejší.

Stromy nebo kře ozdobné. Listy střídawé, zpeřenožebré. Palisty dwa, swinuté, rozhy ostře ukončujíc. Kwěty ozdobné, často silnowonué.

Rozděľují se na podřadí:

1) *BADYÁNÍKOWITÉ*. Měchýřiky přeslenowitě postawené, pořádku pometáním ojedinelé. Listy proswítawé tečkowané.

2) *ŠUTOŇOWITÉ*. Tobolice na prodlauženém lůžku klasowitě rozpostawené. Listy netečkowané.

Podřadí 1.

BADYÁNÍKOWITÉ. *ILLICIEAE*.

BADYÁNÍK. *ILLICIUM. STERNANIS*.

Lupenůw kalichowých 6—3, plátkowitých. Plátkůw 9—30, wnitřních, menších. Tyčinek 6—12. Měchýřiky nahoře pukající, 1semenné.

Kře wždy zelené, nejlysejš.

B. pravýj. I. *anisatum* Lin. *Plenk t.* 440. *Lam. t.* 493. *f.* 2. *Düsseld.* 16. *t.* 23. *Wagn.* 2. *t.* 175. Keř zwýši 8', wětwi hladkých, odstálých; listy drobné, okrauhlé, tupé, krátkořapíčně, kožnaté, směstnané; šupiny pupenowé wejčité, krátké, wypuklé, padawé; stopky z pupena ojedinelé, pro směstnanost paupat; ale shlaučené 4—5 čárek dlauhé, 1kwěté; kalich 6lupenný; plátkůw 27—30 čárkowitých, ostrých, otewřených; tyčinek asi 30; worečkůw 8 anebo wíce, každý swau ěnělkau opatřený; plod z osmi měchýřikůw přeslenowitě rozpostawených, wejčitokopinatých, ostrých, dřewnatých, 1pauzdrých; semena se skořápkau křehkau, hnědoryšawau, lesklau, wejčítá, smačknutá. — Na Žapanu, Nypónu, w západních stranách Kantonu Čínského, též pro ozdobu tamtéž se sází. Kwěte w dubnu. ☞.

Plody po chuti a zápachu kořenné, slowau *badyán* a potřebují se w lékařstwí a rosolkářstwí.

B. poswátnýj. I. *religiosum* Zuccar. Strom 12—25'

wysoký; listy eliptické, obak zaužené, zostřené; květy bělawě žluté; tyčinek 18—20; plody dužnaté, chuti nekořenné. — W Číně půwodně roste. 5.

Popowé buddhowi jej přesadili již dáwno do Žapanu, kdežto se má za poswátý strom, který blízko chrámůw se sází a jehožto wětwe mi spolu s jinými rostlinami ozdobnými oltáře a hřbitowy se okrašluj.

ROZPYLEC. DRIMYS. WINTERSTERNANIS.

Kalich celý nebo 2—3dílný, stálý nebo padawý. Plátkůw 6—24 jedno—dwojřadých. Tyčinek mnoho: nitky na konci tlustší a tak oddělená pauzdra prašnikowá nesaucí. Měchýřiky shlaučené, zbobulelé, mnohosemenné, 1pauzdré.

Stromy wždy zelené, lysé. Listy krátkořapíčné nejcelejší. Palisty swinuté, padawé. Kwěty boční nebo úzlabíčkové.

R. lékařský. D. *Winteri Forst. gen. t. 42. Mill. ic. D. punctata Lam. t. 494. f. 1. Winterana aromatica Sol. obs. 5. t. 1. Wintera aromatica Murr. Plenk t. 439. Hayn. 9. t. 6. Düsseld. 9. t. 7.* Strom 6—40' vysoký, nedaleko moře w půdě skalnaté kolatý, na rowině útly, ztepilý; wětwe oblé, bradawičkami po odpadlých listech nerowné; kůra tlustá; wně šediwělá, wnitř naryšawělá; listy střidawé, podlahlé, wejčítokopinaté, celé, žilau jedinau prostřední opatřené, wezpod siwé, útlíce nebo patrněji tečkowané, kratičce řapikaté; stopky úzlabíčkové nebo nákonečné, zblížené, často 1kwěté, jednoduché, pořídka rozdělené; kalich 2-3lupenný; koruna o 6 plátech podlahlých, bílých; čnělky maličko bokowé: bobul 4—6 obwejitých. — W úwalích wyslunných w úzině Maggellanské a na Stadtenlandu Ameriky jižně. Kwěte w prosinci. 5.

Od toho stromu pohodí kůra, *winterownu* čili *maggellanskau* (*cortex Winteranus vel Magellanicus*) nazwaná, w lékařstwí užitečná, jenž ale nesmí se pomásti s kanelau blau.

R. granadský. D. *granatensis Murr. H. et Bonpl. equ. 1. t. 58. Hillair. pl. us. t. 26—28.* Agi, canella de Paramo. Strom 3sáhový; listy řapikaté, kopinatopodlahlé, obak zakončité, 3—4" dlauhé, sotwa 1" široké, na lici tmawě zelené, na rubu bělosiwé, se žilau wystálaunkau; stopky úzlabíčkové, ojedinělé, 1" nebo delší, na konci nesaucí 2—3 stopečky caulowé, 1kwěté; plátkůw bílých asi 12. — W Nowé Granadě, Brasílii. 5.

Kůra (*Cortex malaubou*, nebo w Brasílii *casca d'anta*) srownáwa se s předešlau.

R. čilský. D. *Chilensis Decand. Boique Feuill. 3. t.*

6. Arbor della Canella. Keř ztepilý; kůra velmi kořenná; větve oblé; listy podlaublé, dole ztenčené, skoro obvejčité, kožovité, nejlysejší, krátce řapikaté, na rubu sivé; stopky hned nejkratší, úzlabíčkové, na konci nesaucí 4—5 stopeček 1kwětých, v okolík postavených, prodlažených, hned stopky žádné, takže stopečky nepostřeďečně z úzlabíčka nejhořejšího vyniklé a nahlačené, nejvyš caulové; kalich, o 2—3 lupenech, pozdě padajících, snad stálých, vejčitých, tupaunkých; plátkův 6—9 podlaublých, přístupých, kalichů dwakrát delších; tyčinky nejkratší, worečkův 5—6 na lůžku malém kulovatém; bobule waječné, přismačknuté, tupé. — W bahnech w Číli. \bar{R} .

Kůra má vlastnosti předešlých. Indianové podlé svých pověr nechají ženu žrečku na strom wyléztí, a na zemi se uvrhnuvše, wůli běsowu očekávají.

Podřadí 2.

ŠUTOŇOWITÉ. *MAGNOLIEAE*.

KYSOPA. *MICHELIA*.

Kalich 3lupenný, padavý, listenem taulowitým, bokmo pukavým, padavým obklíčený. Plátkův 6—12 mnohořadých, s wněšními wětšími. Tyčinek mnoho; prašniky čárkovité. Měchýřiky běwnauce w klas rozpostavené, přizbobulelé, na konci pukavé, mnohosemenné.

Stromy ozdobné wýchodoindské. Listy celé. Kwěty úzlabíčkové, ojedinelé.

K. kopinatá. *M. Champaca* *Lin. Lam. t. 493. Champaca* *Rheed. 1. t. 19. Sampaca* *Rumph. 2. t. 69.* Strom kůry popelawé, dříví měkkého, kmenu wyvýšeného, wětwi nemnohých; listy kopinaté, lysé, jasně zelené; kwěty šafránové, den toliko nejlibezněji wonicí, uwadlé smrdící; měchýřiky zbobulelé, bledě zelené, zakulatělé, hwězdowitě tečkované; semen 6 začerwenalých, hranatých. — Roste w Indii celé, obzvláště w krajinách malajských, na místech wlbkých. Skoro wšudy se sází. 5.

Oblíbený wůbec pro lbezný zápach kwětu, z něhož táluan wonnau wodičku. Kořen a kůra, woda z kwětu, olej a ovoce w lékařstwu se potřebují.

ŠACHOLAN. *MAGNOLIA. MAGNOLIE*.

Kalich 3lupenný, padavý, někdy nižadný. Plátkův 6—12, 2-, 3-, 4-řadých, padavých. Tyčinek mnoho;

prašníky vněšné. Měchýříků mnoho klasovitě, hustě nahlaucených, na vněšném kraji pukajících, 1 — 2semenných, stálých. Semena zdužnatělá násrďčitá, na šnúře pupeční nejdelsí, z měchýříkůw wisutá.

Stromy nejkrásnější. Listy celé; palisty dwa swinuté w homologitý pupen. Kwěty u koncůw wětwiček, dříwe rozwitf listenem jedním anebo dvojím pukajícím, prchajícím anebo stálým zastřené.

Š. *hrubokvětý*. *M. grandiflora* Lin. Lam. t. 490. Duham. nov. 2. t. 65. *Michx arb.* 3. t. 1. Rostl. 2. ob. 44. *M. altissima*. Catesb. 2. t. 61. *M. max. fl.* Trew Ehr. t. 33. 35. Strom nádherný, na 60 ano 90' vysoký; kmen nejčastěji přímý s wětwezi skoro přesleněnými, a koš skoro homologitý dělajícími; listy přezimující, střídawé, kožnaté, tlusté, eliptičné nebo podlauhlokopinaté, nejcelejší, patrně po kraji čeřité, dole ostré, na konci krátce a tupě zakončité, na lici lesklé, tmawě zelené, mladé wezpod plsti hustawu ryšawau přikryté, starší oplchalé, bledě zelené, na řapících nejwýš palec dlouhých; kwěty konečně ojedinelé, pokrywkau pršiwau zastřené, weliké, 7—10" w průměru dlouhé, bělostné, silně wonné; lupeny kalichowé tlustauké, nakožnatělé; plátkůw 9—12 nejčastěji rozšířených, eliptičně podlauhlých, dole zaužených. Worečky hustě narezawěle chlupaté, w čnělky krátké, šidlowité, hákowité nebo zkraucené ukončené; plod asi šišce podobný, wejcowitohomologitý, 2 — 4" dlouhý, nachowý, složený z mnohých tobolic trojrohých; semena, žiwě miniowá, na dlouhých šnúrách bílých wisutá, srdcowitá. — W jižnějších státech Ameriky sewerné. Kwěte od kwětna do lipna.

Strom ten nekwětauč, ještě wíce ale kwětauč přepýšný, který u nás jenom w mírnějších krajínách zimy snášf, jioak musf se postawiti do sklenku nebo přikryti. We vlasti jeho potřebuje se kúra trochu kořená co lék posilující.

Š. *swýj*. *M. glauca* Lin. Duham. nov. 2. t. 66. *Michx arb.* 3. t. 2. Schk. t. 148. Rostl. 2. ob. 45. Předěslému podobný, nižší ale, toliko k 5—10, 20—30' dospíwající, pořídku 40' vysoký; listy na zimu padající, časně w jaře rašící, jsau eliptičné, tupé, na rubu swé, 6" dlouhé, 2" široké; kwěty wonné, bílé, 2—3" w průměru široké, složené z 9—12 plátkůw, ztažených, wejčítých, poddutých; plod wejcowitý, tupý, přídužnatý, zelenawý, 12—18" dlouhý. Z Masachusetu až do Floridy a Luisiany. 5.

Listy kořenaué chutnají asi jako šišworec a užíwají se w Americe proti pakostnici a zimnicím; též do Ewropy pod jménem dříwaw wirgiuské se dowázela, kdežto brzo w nepaměť přišla. Bobro-

wé rádi žerán jeho kůru, protože i slowe bobrůwým stromem. Kwěty těžko a silno wonice působí slabým lidem bolení hlavy, oškliwost, anobřž prý náhlíce a dny zapálčiwé ztužujf.

Š. ochlípěný. *M. umbrella Lam. M. tripetala Lin. Michx arb. 3. t. 5.* Strom zwýši 30—35'; listy padawé, kopinaté, nejodstálejší, dospělé lysé, mladši na rubu pýřité, 1—2' dlahé; kwěty 7—8" široké, bílé, z 9—12 plátkůw složené, jichž wněšné wisuté; plod wejcowitý, nachowý. — Z Nowaboraka až do Karoliny a Georgie, z Virginie až do Karoliny. 5.

Naše zimy dobře snáši. Kwěty wonf jako předešlého.

Š. auškowaný. *M. auriculata Lam. Michx arb. 3. t. 6. And. rep. 573. Sims mag. 1206.* Strom wětwi oblych, popelawých, na konci listnatých; listy padající, lysé, wezpod přisíwé, kopistnatowejšité, dole srdčité; anšek tupých, přiblížených, 6—9" dlahé, 4—6" široké; plátků 9 podlahých, asi 4" dlahých, chlopně měchyřikowé ostré, maličko na konci ohnuté. — W Americewewerné, na wrších Aléghanských, podle potoků a wrchowišf. 5.

Kůra jest kořennější předešlého, hořká, protože častěji w lékařstwf se potřebuje. Ten rod naše podnebí lépe snáši.

Š. ozdobný. *M. Yulan Desf. Bonpl. nav. t. 20. M. conspicua Salisb. par. t. 38. M. precia Corr.* Strom zwýši 30—40', u nás keř 1—2sahowý; wětwe jako borowičné rozpostawené; listy po odkwětení wýrážející, padawé, 3—4" dlahé, 2—2½" široké, obwejšité, náhle zakončité, z mládi pýřité, dospělé lysé; kwěty nejwonnější přímé, 6—9plátečné, 2" dlahé, bílé, ponaderwenalé; čnělky ochlípěné. — W Číně. Kwěte od února až do dubna.

Člňané si ho pro ozdobnost a wonnost kwětu welmi wáží, a tudy w zahradách hojně sázejf. Kwět jeho majf za wýznam upřímnosti a lásky, a básníci o něm zpíwajf. Paupata a mladé kwěty do octa naložené s rýží jedf. anebo se zázworem k úprawě jídel potřebujf. Plodůw usušených a rozmičlněných ku kýchání, a též zwáženiny z nich proti zimáčím a rýmě užíwajf.

LILJOWNÍK. LYRIODENDRON. TULPENBAUM.

Kalich 3lupenný, padawý, barwený. Plátkůw 6, zwonkowitě sklímených. Tyčinek mnoho, prašníky dlahé, pauzder bočních, přiwnitních. Worečky střechowité; blizna kulowatá, sedawá. Toboličky nožnickowité, w šišku homolowitau nahromaděné na lůžku čárkowi-

tém hustě střehovitě, padavé, 1pauzdré, nepukavé, dvojsmenné, na konci w křídlo kopinaté vybihající.

L. oboený. *L. tulipifera* Lin. *Michx arb.* 3. t. 5. *Duham. nov.* 3. t. 18. *Plenk t.* 44. *Schk. t.* 147. *Guimp. t.* 29. *Rostl. 2. ob.* 47. *L. Trev Ehr. t.* 18. Strom 16 — 24' anobř 120 — 130' vysoký; kmen 30' tlustý, oblý; kůra lehká, rozsedlá, na mladých jako mramorovaná; dříví bílé, haubovitě; větve hojné, oblé, sedohnědé; listy střidavé, padající, okrauhlé, dole srdčité vykrojené, čtyřlaločné; lalokůw vejčitých, tupých, nejcelejších; veliké listy jsou šestilaločné, an menší místo třetího dolního páru lalokůw toliko dvě zubůw mají: chobotů okrauhlených, na lici sytě zelené, wezpod nasiwělé, bledě zelené, 7" w průměru, řapíky oblé, zdělí polowičky listové; kwět konečný, ojedinelý, veliký, ozdobný; stopka krátká, oblá; listeny dva padavé; lupeny kalichové 3 eliptičně podlauhlé, podduté, odstávající, bledě zelené, u wnitř ponáčervenálé; plátkůw 6 obvejčitých, nejtupějších, bledě žlutavě červenavých, dělajících dohromady korunu baňatozvonkovitau; plod hnědý. — Na místech úrodných mezi Champlainem jezerem a Konektikatem řekau w Americe sewerné. 5.

Strom ten spěšně roste, a sází se u nás do sadůw a stromoradůw, kdežto snáší i nejkřutější zimu. Dříví není walno, jsouc měkko a křehko. Kůra s mladších větwiček obzvláště s kořena jest hořká a ostrokořená, protož w Americe jí potřebují proti zimním; též i w Evropě jí wychwalowali mnohokrát.

Rád 4.

LÁHEWNIKOWITÉ. ANONACEAE.

Kalich 3dílný, pořidku 3lupenný, někdy obkliččený listenami, a tudy jakoby 4 — 5lupenný. Plátkůw 6, někdy dole srostlých, we dwau řadách střidavých, w paupěti chlupitých, 3 wnitřní někdy chybující. Tyčinek nejčastěji mnoho, přitlačených, a lůžko často polokulowaté přikřýwajících; prašníky se spojídlem širokým, přes pauzdra pelowá sahajícím, na konci zláznatým. Worečkůw mnoho, wintowitě anebo střehovitě rozpostawených, pořidku skrowných neb ojedinelých: čnělek krátkých, blizen jednoduchých. Měchýřiky wyschlé nebo zbobulelé, rozdělené anebo srostlé, mnoho — jednosemenné. Semena na šwu břišním připewněná. Bilek twrdý, s brázdau na přič, šterbinatý nebo děr-

natý; kel malíčký, u pupu v bílku položený, děloh krátkých, celých.

Stromy nebo kře. Listy střídavé, nejčastěji kožnaté, nejcelejší nebo sotva zubaté, zpeřenožebřé, mladé zdvojnásobené, často pýřité, bezpalisté. Stopky často úzlabíčkové, též poboční nebo protilisté, často listenaté; ojedinelé, 1 - mnohokvěté.

Sem náleží více 200 rodů (v 20 pokoleních), toliko mezi obratníky v Americe, Asii a Africe rostoucích. Mnoho jich má květy velmi voňavé, též i kůra, listy a plody nejmnoužších jsou chutí a zápachu kořeného. Jsou ale, jenž i smrdí, (láhevník), ačkoli jejich ovoce, přechází veliké, masité, jest ovocem velmi oblíbeným. Máloukterých dříví potřebuje se k stavení a v řemeslech; některých se rozeznává velikou hořkostí.

LÁHEVNÍK. ANONA. FLASCHENBAUM.

Kalich 3dílný, nebo 3laločný: lalokův poddutých, přírodních, ostraunkých. Plátkův 6 tlustaukých, se vnitřními menšími nebo chybuujícími. Prašníky mnohé, přisedavé, na konci hranaté, rozšířené, lůžko přikrývající. Plodkův mnoho srostlých v bobuli jedinau, sedavau, v kůrce měkkoostenné, šupinaté anebo sítkované, u vnitř masitau, v obvodu s paudzry mnohými, 1semennými.

L. měkkoostenný. *A. muricata* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 5. Merian sur. t. 14.* Strom 8—15' vysoký, dřeva přetvrdeho, bělavého, kůry hnědé, velmi vonné, jako listy a květy. Listy vejčitokopinaté, lysé, lesklé, zelené, vepod bledší, netečkované; stopky úzlabíčkové, ojedinelé, 1květé; květy velké; plátky vněšně kožnaté, zelené, u vnitř špinavěžluté, vnitřní tupé, žluté; prašníky dole chlupaté; plod masitý, posetý všude ostny měkkými, vejčitými, ostrými, ohnutými. — Na Antillách, Jamaice, Mexiku, v Brasílii, Peruui, na ostrovech Maurických. 5.

Ovoce toho stromu jest vůlec v nadvypočítaných krajinách velmi oblíbeno. Z rozříznutého lžce se vybere maso, a kůrka chutí protivně a zápachu terbentinového se zahodí. Jest odrodek chutí kořenější a sladší, a vydávající zápach ambrau a skořici, a masa v ústech se rozplývajícího.

L. šupinatý. *A. squamosa* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 6. Lam. t. 494. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 18. A. tuberosa Rumph. 1. t. 46. Atamarañ Rheed. 3. t. 29.* Strom 12—20' vysoký; listy krátkořapíčné, eliptické aneb podlauhlokopinaté, ohak ztenčené, na konci tupaunké, dole ostré, lysé, prosvítavě tečkované, kalně žlutavě zelené, málo lesklé, vepod bledší, z mláďi pýřité; květy proulisté a boční, ojedinelé anebo (po 3—4).

shlaučení, krátce stopkaté; zelenavě žluté, vonavé; laloky kalichové široké, krátké, tupaunké; koruny sotwa se rozvíjejí; plátky podlaublé, dole prohlubené, tupé, na konci trojhrané; plod zwici pomaranče kulowatě wejcowitý anebo tupě homolowitý, wně pahrbky šupinowitými porostlý, zelený, modrawým nebo šedým jiním naběhlý, masem bílým, šťawnatým naplněný; semena eliptičná, smačkuutá nebo nepatrně hranatá, kaštanowá nebo černawá, trochu lesklá. — W Americe jižně a tamtéž i w ostatních krajinách obratnikowých hojně sázený. 5.

Owoce ještě chutaější jest předešlého, a tadyž předek všude drží, ačkoli kárka též se zahazuje. Kůra, listy, nezralé owoce a semena potřebují se také w lékařství.

L. šcroploidj. *A. Cherimolia Mill. A. tripetala Ait. Wendl. obs. t. 3. f. 24. A. Trew Ehrh. t. 49. Quinanabus Feuill. 3. t. 17.* Strom, 3—4 sáhy vysoký, se wětweми wisutými; listy wejčitokopinaté, netečkowané, wezpod nejtenčeji plšnatohedwabné a ledě rezawé, 3—1" dlouhé, 2—2 1/3" široké; stopky protilisté, 1kwěté, ojedinelé, někdy potrojně, počtwerné, rezawě huňaté; plátkůw, 6: wněšných 3 podlauhých, kožnatých, přiwrěných, wně rezawě plšnatých, na konci přiohlých, dole poddutých, černau skwrnau znamenanych, 3 wnitřních nejmenších; plod zakulatělý, přišupinatý, černawý. — W Peruwii. 5.

Owoce toho druhu jest chuti nejlahodnější.

L. bahní. *A. palustris Lin. A. aquatica Sloan. 2. t. 228, f. 1.* Strom podle Sloane 30—40' zwýši; listy střidawé, odstále, wejčitopdlauhlé, sotwa zakončité, krásně žebnaté, nejlysejší, kožowité; stopky ojedinelé, na konci rozeh co řapik dlouhé, 1kwěté, lysé; 3kwěty žluté, jako láhewnika šupinatého, weliké; kalich 3dílný, skoro 3hraný; plátky 3 wněšné podduté, zaočkrauhlené, krátce zakončité, tlusté, kožowité, wně žebnaté, u wnitř lysé, ledě, dole krwawě skwrnaté, 3 wnitřní dwakrát kratší wněšných, užši, ostré, podduté, wně bělawé, u wnitř černokrwawé; bobule weliká, nejlysejší, skoro poličkatá, srdcowitá, s korkau kožowitau, dužnatau. — Na Jamaice. 5.

L. dlauholistj. *A. longifolia Aubl. t. 248.* Keč 15střewičný; listy podlauhlé, lysé, nejkratšeji řapikaté, sehnuté, obak obzwláště na konci zakončité, hrotité, zpeřenožebře, žebry na lici wtláčenými, wezpod wýstáwajícími, pobočnými, srůstlými w žilu s krajem rovnoběžnau; kwěty úzlabičkowé na stopkách řapíku mnohem

delších; květ veliký, přínachový; plátky všecky ostré, vejčítokopidlauhlé, vnitřní menší; bobule dužnatá, vejčítokulovatá, tečkowanosítkovaná, masitá, huspeninná. — Podlé řeky Galibi w Guianě. \bar{K} .

L. blatní. *A. paludosa* *Aubl. t. 246.* Keř 4—5-střewičný, nahoře wětewnatý; rozhy plstnatorezawělé; listy krátkořapičné, podlauhlé, ostré, na lici příplstnaté, tmawě zelené, na rubu plstnatohedwabné, ryšaworezawé, zpeřenožebřé, se žebírky rownoběžnými; kwěty úžlabičkové, ojedinělé, podwojné, krátkostopečné; plátky všecky wně příhedwabné, ostré, přisrdčité, vejčité, zelené; wněšné kožowité, vnitřní menší; bobule žlutá, wejcowitá, pahrbčky ostrými nazpátek hákowitými, měkkoostenná. — Na lukách bahnitých w Guianě. \bar{K} .

L. sílowanj. *A. reticulata* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 6. f. 2.* *A. maram* *Rheed. 3. t. 30. 31.* *A. maxima.* *Sloan. 2. t. 226.* *Catesb. 2. t. 86.* Podobá se l. šupinatému, jest ale ztepilejší, košatější a smradlawější, koňary odstálé, oblé, nahnědlé, rozhy nejútleji a přitlačeně pyřité; listy krátkořapičné, podlaublokopinaté, ostré, mladší na rubu připyřité, staré lysé, nejdrobněji proswítawě tečkované; stopky poboční, od doła wětewnaté, 3—4kwěté, kalich 3dílný: ušťuw 3úhlych, dole širokých, na konci ostrých; plátky wněšné, 3čárkowité, tlusté, 3hrané, tupé, wně nestejně a hnědé, u wnitř žlutawě bílé, dole wyhlubené a skwrnami černonachowými znamenáné, 3 wnitřní nejmenší, kalichu menší, podlauhlé, tupé; bobule hnědá, lesklá, uzráním nárusá nebo čerwenawá. — Na Ostrowech karybejských, na Malabaru se sází. 5.

L. lysj. *A. glabra* *Lin. A. maxima* *Catesb. 2. t. 61.* Strom 16střewičný; listy vejčítokopinaté, lysé, citronovým podobné; řapík oblý, 4—5" dlouhý; stopky protilisté, na dvě klané, 2kwěté, nesaucí listeny 2—3" široké, okrauhlé, podduté, padawé, na konci narýšawělé; kalich wně ryšawý, zwonkowitý, 3laločný: lalokůw širokých, nejkratších, někdy skoro uťatých; plátkůw 6 podlauhlych, skoro obwejtých, tupých, kalichů dwakrát delších; bobule homolowitá, wejcowitá, tupá, wně hladká, zeleně žlutawá; semena hnědá. — W Karolině, též na Ostrowech karybejských, kamžto snad přesazen. 5.

Owoce všech nadepsaných rodů we vlastech jedl. Láhewňka sfřowaného owoce na křižalky rozkrájené a usušené výborně prospívá proti běhawkám neodbytným; listy mámiwě zapáchající proti hlistám a wředům; semena jeho jako jiných dávájí wýtah katechu podobný.

ROZKYDEC. MONODORA.

Kalich 3lupenný. Plátkův 6 dvojřadých: vněšních kopinatých, širokých, vnitřních vejčitých. Prašníkův mnoho přisedavých. Waječnik jednoduchý, bliznau stálau wěncený. Bobule hladká, zakulatělá, 1pauzdrá, mnohosemenná: semena w dužnině hnízdiwá.

R. muskatový. M. myristica Dunal. Anona myristica. Gaert 2. t. 125. f. 1. Strom mírný; konáry i rozhy oblé, lysé; listy střídavé, na řapíku krátkém, tlustém, wždycky lysé, podlauhlé; maličko obwejité, dole náhle wejčité, skoro přísrdčité, sotwa ostré, na lici lesklé, na rubu nasiwělé, kožowité, 7—8" dlouhé, 2—2½" široké, zpeřenožebřé; stopky poboční 3" dlouhé, útlé, 1kwěté, lysé, dole nebo nad prostředkem opatřené listenem wejčítým, sedavým, 3—4krát stopky kratším; kwět veliký; kalich lalokův wejčitých, přítupých, odstálých, pak sehnutých, lysých, 6" dlouhých; plátkův 6: 3 wněšné podlauhłokopinaté, ostré, velmi řěřabaté, 8—9" dlouhé, 3 wnitřní wejčité, tlustší, málo kratší, přímoklimené; prašniky přisedavé; nejsměštanější, okolo waječnika přitlačené; waječnik jediný wejcowitý, na konci ztenčený, lysý bliznau sedawau ukončený; bobule zakulatělá, weliká, 1pauzdrá, kornatá; semena rezawá, w dužnině hnízdiwá, wejčitopodlauhlá, směštnáním hranatá. — Na Jamaice. 5.

Pro ovoce a semeno kořenné bedliwě se opatruje.

MUŠAUL. ASIMINA. ASIMINE.

Kalich trojdílný. Plátkův 6 odstálých, wejčito-podlauhłých, wnitřních menších. Prašniky mnohé, přisedavé. Worečky přemnohé, obyčejně 3, wejcowité nebo podluhowaté. Bobul co worečkůw, sedavých; semena přemnohá, w dvojnásobné řadě rozložená.

M. trojlaločný. A. triloba Dunal. Anona triloba Lin. Duham. nov. 2. t. 25. Michx arb. 3. t. 9. Schk. t. 149. A. fructu lutescente Catesb. 2. t. 85. Trew Ehr. t. 5. Duham. 1. t. 19. Strom nízký nebo keř; wětwe oblé, popelawé, bradawičkowané; listy weliké, krátkořapíčné, wejčito-podlauhlé, dole klinowitě zakončité, na lici nejlysejší, na rubu lysaunké; stopky krátké, ojedinělé; 1kwěté, přischnuté, zelené, chlupy měkkými, krátkými, jednoduchými, nachowými aksamitowé; kwěty přizwolkowité, před listim se rozwiřející; kalich 3dílný: ušůw

přístejných, poddutých, vejčitých, vně chlupatých chlupy černonachovými, krátkými; plátků 6 přikrauhlovejčitých, tupých, swraskalaunkých, pak sehnutých, 3 vněšních bledě nachových, 3 vnitřních menších vně nachových, u vnitř dole a nahoře nachových, u prostřed žlutých; prašniky dříve žluté, potom plavé; worečky 3 podluhovaté; bobule žluté, vejčité, podluhovaté, zvíci husiho wejce; semen 8—10 w dvojnásobné řadě. — Na místech potopených z Pensylvanie až do Floridy, též we Virginii, Karolině. \bar{n} . 5.

Owoce nemá obzvláštní chuti, nicméně se jídá. Kůra a listy smradlavé, na vředy přiložené je změkčujf. Též užíváné ženau na pot. Semeno působí dávení.

PŘEHRADEČNÍK. PORCELIA. PORCELIE.

Kalich nátrojdílný. Plátků 6: vnitřních trochu větších. Prašniky mnohé, přisedavé. Worečky 3—6. Bobul co worečkůw, wyschlých, kožnatých, sotwa dužnatých, sedavých, wálcowitých, přfhruzlatých, mnohosemenných; semena dvojnásobnau řadau zpořádaná.

P. leskolistj. P. nitidifolia R. et Pw. Strom ztepilý, 40loketný, nejkrásnější; wětwe napopelawělé, swraskalé, předrobně tečkowané; listy krátce řapikaté, dole zaokrauhlené, podlauhlokopinaté, zakončité, nejlysejší, na lici lesklé, obak žebernaté; stopky úzlabičkové, 1—chudokwěte, nahromaděné, na konci ztlustlé, wisuté; kalich uštůw ostrých, na konci podhnutých; plátky vejčité, bělawě nažlutawělé, ostraunké, tlustaunké, 4—5" dlouhé; bobule wně šwem po dél znamenáné, na lůžku plochem; semena podlauhloledwinitá. — Na wrších w hájích Peruwianských. 5.

Owoce jedí, listům na žluto barwí.

HROZNOWEC. UVARIA. TRAUBENBAUM.

Kalich 3dílný: uštůw wejčitosrdčitých. Plátků 6 vejčitých: 3 vněšních menších. Prašniky mnohé přikrywají lůžko polokulowaté. Worečky mnohé, často huňaté. Bobule mnohé dužnaté, wice méně nožkaté, wejčitokulowaté, mnohopauzdré, mnohosemenné. Semena dvojnásobnau řadau rozložená.

H. ceylonskj. U. zeylanica Lin. Gaert. t. 114. f. 2. Lam. t. 495. f. 2. Keř slahaunatý, wětwe swraskalé; listy wejčitokopinaté, lysé, zakončité, řapikaté; kwěty šarlatowé, hwězdowité; bobul 6—7 násrstitých, měk-

kých, popelawých, oblych, polopalcowých, chuti asi broskwowé. — Na Ceyloně. \bar{h} .

Owoce obyčejné jídlo we vlasti.

PANELA. UNONA. UNONE.

Kalich 3laločný, nejřídčeji 4laločný: lalokůw wejčitých, ostraunkých. Plátkůw 6 dvojřadých, se 3 wnitřními menšími. Tyčinek a woročkůw mnoho. Bobul mnoho nepukawých, nožičkatých, wejčitých anebo podlauhlých, 1- mnohopauzdrých, hladkých anebo hružlatých, mnohosemenných. Semena w řadě jednoduché.

Stromy někdy kře, wětwi někdy pnulých; listy nejcelejší, krátce řapíkaté, stopky často úzlabíčkové, 1- mnohokvěté, často listečněnaté.

Kůra a plody silně kořenné, přiostré, dráždiwé.

P. malabarská. U. Narum Dunal. U. zeylanica Lam. Willd (nec Lin.) Narum panel Rheed. 2. t. 9. Keř pnulý; wětwe oblé, prutowité, černawé; kořen mrcasatý, černokorý; listy nejkratšeji řapíkaté, podlauhlokopinaté, ostré, žebornaté, lysé, na líci zelenější a lesklejší; kwěty krátkostopečné, ojedinelé, poboční, odstálé; plátkůw 6 přiokrauhlowejčitých, wehnutých, poddutých, tlustých, dříwe ze zelena hnědých, pak čerwenawých, potom krwawých; prašniky přystěji kapaninawu mazawau, dříwe žlutawé bílé, pak ryšawělé, dole hnědé; bobule nožkaté, wejčitopodlauhlé, přihladké, uzralé rusočerwenawé, 1" asi dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semena přijejcowitá, — Na Malabaru a Molukách. \bar{h} .

P. ambóinská. U. musaria Dunal. Funis musarius Rumph 5. t. 42. Předešlé podobná, liší se ale listím dole srdčítým, eliptičnokopinatým, zakončítým; stopky má 1kwěté, ojedinelé, úzlabíčkové; plátky přiokrauhlowejčité, přistejné, sehnuté a nikoli wehnuté, jako u předešlé; bobule (10) nožkaté, podlauhlé, jsau oblejší a hružlatější, nežli předešlé. — Na Amboině, Baleyí, Soloře. \bar{h} .

Opice rády žeraw owoce její, takže při nich dají se polapiti. Z konárůw dělají parátka, ježto prý dásně posilují. Kůra kořenowá na Molukách proti kolice wětrowé potřebuje se.

P. womná. U. odorata Lam. t. 495. f. 1. Cananga Rumph. 2. t. 65. Strom ztepilý; kmen přímý, oblý, hladký, popelawý; wětwe hnědé, lysé; listy dvojřadé, krátce řapíkaté, wejčitokopinaté, zakončité, dole zaoakrauhlené, někdy přisrdčité, na líci lysé, wezpod sotwa pýřité; stopky boční, 1—4kwěté; kalich 3dílný: uštůw

wejšitých, tupých, vně přitlačeně aksamitových; plátkův 6 zelenavých anebo žlutavých, lahodně vonných, čárkovitých, ostrých, sotva palec dlouhých, stejných; prašníky přisedavé, směstnané, na konci zakončité hrotité; bobul asi 9 nožkatých, wejšitých, oblých, mnohosemenných, tupých, na konci pupečnatých, tmavě hnědých; semena bledě hnědá, lesklá, v masě sladkém lahodném hnízdíva. — Na Molukách, Žávě, v Číně. 5.)

Strom sázeji hojně pro vonavé květy, jež dávají do tabáku.

P. kořená. U. aromatica Lam. U. Zeylanica Aubl. 2. t. 243. Strom kmenu 20' i více vysokého s větve-
mi roztrašeny, obšírný koš dělajícími; listy wejšité, zakončité, lysé, nejcelejší, přisedavé; stopky úzlabičkové, 1—2kwětě, 4—5" dlouhé; kalich 3dílný: ušťův masitých, zaokrouhle wejšitých, ostrých, poddutých: plátkův 6: 3 vněšné delší wejšitopodlauhlé, vně hněaté, popelavé, u vnitř lysé, fialové, 3 vnitřní menší, lysé, fialové, s nelty širokými, poddutými; bobul 12—15 nazrzavělých, podlauhých přioblých, krátce nožkatých, na jedné straně dělně brázdovaných, 1pauzdrých; semena 3—6 okrauhlá, nazerzavělá. — W lesech w Guianě. 5:

Plod co koření se potřebuje.

P. athiopská. U. aethiopica Dunal. Egyptský pepř Mat. Háj. 106. B. Mat. Wcl. 179. C. Větve oblé, lysé, hnědě popelavé; listy nejkratšeji řapikaté, wejšitokopinaté, ostré, wezpod sivé, dospěle lysé, na zeburu prostředním pýřité; stopky nejkratší, kwět neznámý; plod složený z lůzka zakulatělého, potom asi 20 bradavicemi opatřeného a plodkův do okoliku rozpostavených, oblých, uzlatých, lysých, 5—6semenných, hnědých, chuti kořenné a štiplavé. — Roste w Ethiopii a Sierra Leoně.

Jindy se potřebował plod w lékařství a slaul pepř egyptský.

Dříví panely lesní (*Uvaria sylvatica*), w Kočičině rostaucí, potřebuje se ku stawění příbytkův.

HOŘKODREW. XYLOPIA. BITTERHOLZ.

Kalich 3—5laločný: lalokův wejšitých, kožnatých, ostraunkých. Plátkův 6, vněšných větších. Tyčinek mnoho na lůzku často kulowatém sedících. Měchýříků 2—15 krátce nožkatých, smačknutých, 1pauzdrých, 1—2semenných, buď pukavých, buď zbobulelých. Semena obwejšitá, lesklá, někdy míškem opatřená.

H. hedvábný. X. sericea Hillair. pl. us. t. 33. Ibirá

Marcgr. t. 91. Embira Piso t. 145. Strom asi jako břiza, dříví tuhého, kůry hnědé, bílé, pozbadané; listy kopinaté, hedvábité, 3" dlouhé, úzké, jako wrbowé; stopky překrátké, 3—4kwěté; květy na 1" dlouhé, bílé, wonné; plátky vněšné úzké, vnitřní 3úhlé; bobul 15 hladkých, jako léskowec velikých, tmavě červených, zavirájících semena 4 černá. — W Brasílii w lesech. 5.

Owoce kořenné a ostré jedí; semena usušená a rozmělněná potřebují na místo pepře. Z kůry hanžewné dělají prowazy a luntý.

H. křowitý. X. frutescens Aubl. l. t. 292. Lam. t. 495. Wětwe dvojřadé, bílými tečkami znamenáné, mladé s chlupy žlutoryšawými, hedwábnými, přitlačenými, huňaté, dospělé přilysé; listy podlauhlokopinaté, zakončité, tupaunké, po kraji připodchlípené, 2—3" dlouhé, 7—8" široké, nejkratěji přiřapíkaté, na lici lysé, zelené, wespod sívé a přikryté štětinami přitlačenými, bílými, někdy pak padajícími; stopka (1—3) úzlabičková, nejkratši; kalich chlupatý; ušťuw wejčítých, ostrých; plátky podlauhlé, přiwřené, wně hedwábné; květy 4 čárky dlouhé. — Roste w Brasílii, Guianě.

Dříví rodu tohoto a ostatních do toho pokolení náležejících jest hořko. Owoce potřebuje se co kořeni.

Rád 5.

CHEBULOWITÉ. MENISPERMEAE.

Květy (snad pometáním) jednopohlavé, nejčastěji dvojdomé, nejdrobnější; pokrywka 1—mnohořadá: řady z potrojných anebo počtwerných částek složené, padawé; plátky, někdy žádné. *Samec*: tyčinky jednobratré nebo řídčejí prosté, hned tolik co lupenů kalichowých a jim střičné, hned třikrátne nebo čtyřikrátne; prašníky wně přirostlé, nebo dolejškem na konec nitky připevněné. *Samice*: worečky buď mnohé jednočnělečné, dole nasrostlé, buď neoddělené, přemnohými čnělkami wěněčené, u wnitř mnohopauzdré, pořídku a nepochybně pometáním jednopauzdré. Peckowice skoro wždycky zbobulelé, lsemenné, úkosně nebo lunowitě smačknuté; semeno sautwaré; kel křiwý anebo obwodný; bilek žádný anebo skrowný, masitý; dělohy ploské, buď přiblížené buď zdálené we dwau dutínkách jádra položené; kořinek hořejší.

Křowiny šlahannaté, točiwé. Palisty žádné. Listy střídawé, řapíkaté, často celé štítnaté, dlanité, srdčítowejčité nebo podlauhlé, tupé nebo ostré, někdy na jednom pni a na dvojím pohlaví různě

tvaré, vždycky hrotité koncem hlavní žíly vyniklým. Stopky úžlabčkové hroznaté nebo klasaté. Rostou mezi obratřkoma aneb blízko nich. V nich převládá vytaženina hořká a sliz; některých ovoce jest jedlé, jiných mámiwě jedovaté.

KOKYL. LARDIZABALA. LARDIZABALE.

Kwěty dvojdomé neb mnohomanželně; kalich střídawě 2—3řadý, s řadau každau 3lupennau, lupenůw wněšných wětšich. Plátkůw 6 dvojrřadých, kalichu menšich, trošku wýš nežli kalich na lůzku připewněných. *Samcc*: tyčinky jednobratré, prašníků 6 wejčítých, oddělených, wně pukajících. *Oboják*: tyčinaek 6 rozdělených s pometawými prašniky, worečkůw 3—6 prostých; čnělka žádná; blizny hlawowité, stálé. Bobulí 3—6 masítých, podlahlých, pauzder 6 mnohosemenných.

Křowiny točiwé, lysé; listy jedno -, dwa - , třitrojué, s řapíkem na paí klaubnatým; hrozny samčí úžlabčkové, wětewnaté, swazečnaté; stopky samčí 1kwěté. Bobule sladkého, jedlého masa.

K. dwaurojný: *L. biternata R. et Pav. prod. t. 37. Lapeyr. roy. 4. t. 6. f. 7. 8.* Listy dwa - třitrojně: listky podlahlé, ostré, dole nestejně, tu a onde přízubaté; listeny dwa weliké, nestejně, srdčité, u dolejška stopeček. — W Čili a Peruwii. \bar{K} .

Bobule jsau sladké a lahodné, protož přinášejí se na trhy.

CHEBULE. COCCULUS. KOCKELSTRAUCH.

Kwěty dvojdomé, málokdy jednodomé nebo někdy obojaké. Kalich 6—9lupenný: lupenů do 2, řidčeji do 3 řad rozpostawených. Plátkůw 6 dvojrřadých. *Samcc*: Tyčinaek 6 prostých, protiplátečných, waječnik žádný. *Oboják*: Tyčinky žádné, někdy 6 pometawých. Worečky (3—9) jednočnělečné, s čnělkami na konci na dvě klanými. Peckowice zbobulelé (1—6), často úkosně ledwinowité, přismačknuté, 1semenné. Kel křiwý nebo obwodni; dělohy odstáwající.

Ch. padawal. C. peltatus Decand. Menispermum peltatum Lam. Convolvuli instar volub. Pluk. phyt. t. 24. f. 6. Pada valli Rheed. 7. t. 49. Kořen dlahý, tlustý asi mrkwowému podobný; pně tenké, zelené, chlupaté; listy štítowité, přitrojúhlé, zakončité, dole tupě utaté, nejcelejší, tlustaunké přiškrablawé; řapíky chlupaté; kwěty samčí drobné, na hroznech sotwa dwakrát delšich řapíku; stopky asi 3" dlahé; plod z každého kwětu ojedinelý, dříwe podlahlookrauhlý, přismačknutý, tmawě zelený, pak okrauhlejší, bělostný, lesklý. — Na Malabaru, Koromandelu. \bar{K} .

Kořen se potřebuje proti úplavici a zlaté žlté.

Ch. jamatá. C. lacunosus *Decand.* *Menispermum lacunosum* *Lam.* *Tuba baccifera* *Rumph.* 5. t. 22. Keř pnulý, ztlauští močného ramena, dospělý s korau roztrhaně swraškalau, s wětweми dlouhými, z mládí oblými; listy co papír tuhé, srdčité, zakončité, tupé, na lici zelené, lysé, wezpod rusé, wlnkowaté; řapiky sotwa kratši listu, u wzniku často wehnuté; hrozny samiči wynikají z wětwi staršich, $\frac{1}{2}$ dlouhé, velmi wětewnaté; kwěty drobné, bělawé, 6dílné, s plátký sehnutými, nepřijemný puch rozširujícími; bobule na způsob hroznůw nahromaděné, z každého kwětu 1—3, dříwe bělawé, pak černawě nachowé, s jádrem u wnitř bělawým, swraskalým. — Na skalách pomořských Ostrowůw celebšých, moluckých. \bar{h} .

Ch. korkowá. C. suberosus *Decand.* *Menispermum cocculus* *Lin. Mat. med. n. 175. Gaert. t. 70. Wallich in as. research. 13. t. 1. Spreng. in Berl. Jahr. 23. t. 1. Düsseld. 11. t. 7—8.* Keř točiwý, až na wreholky nejvyššich stromů se pnauci, s korau korkowítau, tluštau, rozsedlau, šedau; listy dlouhořapičné, široce srdčité, dole přiuřaté, napřed w malý brot se koncící, nejcelejší, celistwé, na lici tmawě zelené, lysé a lesklé, wezpod síwé, maličko otrubnaté, w úzlabičkách žebrowých wauřaté; kwěty samiči na welikých, bočních, wisutých, složených hroznech zelenawě bílé; kalich malý, 3lupenný; plátkůw 6 wejšitokopinatých, masitých, ohnutých; waječniky 3 s ohnutými, tupými bliznami; peckowice kulowatoledwinowité, co hrách anebo lískowý ořeř weliké, šedohnědé, ponačernalé. — Na Malabaru. \bar{h} .

Owoce toho a předešlého rodu slowan *chěbule* neb *kebule* (*cocculi indici*), jsou jedowatá a potřebují se w lékařstwě. W Indii wýchodní jich užíwají k chytání ryb a ptákůw, kteří jich se nažrawše zpitomějí, takže rukau polapiti se dají. W Angličanech neswědomitě sládkowé přidáwají ta jedowatá semena do piwa, aby se stalo opojiwější, což zaslubuje trestu jako trawiwstwí.

Ch. dlanitá. C. palmatus. *Decand. Düsseld. 8. t. 9. Wagn. 2. t. 230. Menispermum palmatum* *Lam.* *Colomba, Calumbo, Kalumb* *Asiat. res. 10. t. 5.* Kořen mnoholetý, hlizowitý, tlustý, s wětweми wřetenowitými; lodya točiwá, letní, jednoduchá, oblá, co brk huší tluštá, i s listim chlupatodraslawá s chlupy dlouhými, ryřawělými; listy řapikaté, odlehlé, skoro okrauhlé, dlanité, 5žilé, šsečné: úkrojkůw nejcelejších, zakončitých, hrozny nožičnaté, úzlabičkowé, listu kratši, jednoduché, sami-

čí složené, chlupaté, stopečky střídavé, květy sedavé; listeny kopinaté, hrbité, padavé; kalich 6lupenný: lupenůw stejných, podlauhých, tupých, lysých, dvojřadých. Plátkůw 6 drobných, klínovitě podlauhých, poddutých, masitých; tyčinek 6 maličko delších nežli plátky; prašniky 4laločné, 4pauzdré. — Roste na východním pomorí jižné Afriky, w Mozambiku.

Kořen na kotaučky rozkrájený, *kolombowj*, *kolumbowj* jmenovaný, potřebuje se w lékařství.

Ch. barwivská. *C. fibraurea* *Decand.* *Fibraurea tinctoria* *Lour.* Keř pnulý, wětewnatý, dlauhý, co rameno tlustý, ze vláken haužewných, ryzých složený; listy dole wejčité, na konci ostré, nejcelejší, lysé, nestejně žilnaté, žebnaté; řapiky dlauhé, oblé, dole naduřalé; květy bílé, drobné; hrozny podlauhlé, poboční; kalich žádný. Plátkůw 6 poddutých, zaokrauhých; samičí kwět má prašnikůw 6, 2pauzdrých, přisedawých, samičí ale waječnik trojnásobný, u prostřed spojený; blizny 3 na dvě klané; bobule 3 wejcowité, přismačknuté, bládké, 1semenné, drobné, žluté. — W lesech na Kočičině. \bar{R} .

Owoce není jedomo; rostlina celá chuti hořké; kořen žene na moč; wětwe u wodě zwařené dáwajf barwu žlatau stálan, ježto slauží základem k barwení kurkuman a swětlicí.

Ch. jedomá. *C. Cebatha* *Decand.* *Menispermum edule* *Vahl.* *Cebatha* *Forsk.* Keř celý lysý, wětwe oblé, listy střídavé, waječnopodlauhlé, na konci měkce hrotité, lesklé, celé, doleni vykrojené; řapík nejkratší; stopky samičí úzlabičkové ojedinělé, zdělí řapika, nesaucí 4—5 kwětůw nejdrobnějších, na konci w okolík rozpostawených, s paupaty aksamitohuňatými; květy zelené o 6 lupenech kalichowých, 6 plátcích a tyčinkách 6; prašniky žluté; stopky samičí dvojčatné, nitowité, 1kwěté, přímé, samčím podobné; waječnik jednoduchý, trojboký; čnělky 3 krátké, blizny vykrojené; bobule červená, jakoby ze 3, dole spojených složená. — W Arabii.

Bobule zralé jedomé, chuti jsau ostré; Arabowé dělajf z nich pálenku přesilnau (*chamr el Madjnum*), jež ocukrowaná méně opjí; bez cukru ale dělá nesnesitelné horko a žízeň.

POWÍZELKA. *CISSAMPELOS.* *GRIESWURZEL.*

Květy dvojdomé. *Samce*: Lupeny kalichowé 4 křížmo rozewřené. Plátky žádné; kotauč přimasytý; tyčinky nitek jednobratrých; prašniky čtyry jednopauzdré, wně pukající. *Samice*: Lupen kalichowý jediný postranní, plátek 1. Waječnik 1, wejčitý; blizny 3.

Peckowice zbobulelá, lsemenná, ledwinowitá nebo úkosně wejčitá. Bílek žádný. Kel dlauhý, oblý, obwodní; kořínek hoření.

P. pareira. C. Pareira *Lam. t.* 830. *Düsseld.* 12. *t.* 22. Capeba *Marcg. t.* 26. *Piso t.* 94. Clematis baccifera *Plum. am. t.* 93. Pně pnulé, lysé nebo přitlačeně pyřité; řapíky rozdílně dlauhé, často listu samého delší; listy zaokrauhlené, přísrdčité, na konci osínato-hrotité, dospělé na lici lysé, wezpod wíce méně hedwábitě pyřité, nikoli plstnaté, na obojím pohlawí štítnaté, takže řapík blízko kraje wchází; samčí kwět má stopky ojedinelé nebo zdwojené, od dola wětewnaté, co řapík dlauhé nebo kratší, hroznatochocholičené: wětwiček rozewřených, pyřitých; okwětí draslawé; kwěty samičí swazečnatě klasené, na hroznech listu delších; listeny sedawé, zaokrauhlé, na konci sotwa hrotité; bobule čerwcowé, zaokrauhlé, smačknuté, po kraji ztenčené a swraskalé, wsude chlupy dlauhými roztraušenými draslawé, 3''' w průměru. — Roste na Martinice, Jamaice, Domingu, sw. Tomáši, w Brasílii, Nowé Hispanii. †

Kořen její, pareira brava nazwaný, w lékařstwí se potřebuje. † Nepochybně že i jiné rody toho pokolení k témuž cíli se potřebují, jako jest p. guayaquilská, stříbrná, drobnoplodá (*C. guayaquilensis*, † *argentea*, *microcarpa*).

Řád 6.

DŘISTALOWITÉ. *BERBERIDEAE*.

Kalich padawý, 2—4 i často 6lupenný: lupenůw střídawě dwojřadých, wně šupinami jedno-mnohořadými opatřený. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, jim stříčných, často dwakrátých, podplodních, často dole a wnitř žlázkami nebo šupinkami zmnožených. Tyčinek co plátkůw jim stříčných: nitky krátké, prašníky podlauhlé, přirostlé, dwojpauzdré: pauzder často oddělených, od dola nahoru chlopní nápružnau se otwírajících. Waječník jednoduchý, wejcowitý, příúkosný, jednopauzdry; čnělka boční, nejkratší; blizna přiokrauhlá. Bobule nebo tobolka. Semena dole po boku připěwněná, pořídku ojedinelá, často 2—3, wejcowitá nebo kulowatá. Bílek masitý, často přirohowitý. Kel rowný, na úzlabičku a kořínku wíce méně ztlustlý; dělohy ploché.

Kře nebo byliny, často lysé. Listy řapíkaté, kořenowé nebo pňowé střídawé, buď jednoduché, buď na rozwětweném řapíku mnohosečné, buď složené; řapíkůw lístkowých a listečkowých w trny jednoduché nebo složené proměněných a listy mladými nebo druhot-

ajmi jednoduchými, pravému listí podobnými a v úžlabíčku sloučenými opatřených. Listy a listečky zpeřenožebřé. Kwěty hrozněné, konečné.

Po celém světě kromě Austrálie rozlosováné. Nejmnožší rozeznávají se převládající kyselinau w listech a plodech a prvkem hořkým počišťujícím w kůře a kořenu.

DŘITAL. BERBERIS. SAUERDORN.

Kalich lupenůw 6 dvojřadých: wněšných menších, wně se šupinkami dvěma nebo třemi. Plátkůw 6, na nehtu wnitř dvojžlázých. Tyčinek 6: nitky bezzubé, prašníky pauzder oddělených. Waječník wejcowitý; čnělka žádná; blizna terčowitá, u prostřed pupečnatá. Bobule wejcowitá, 1pauzdrá, 2—3semenná, na konci pupečnatá, nebo děrau průchodná a žebrem od díry začínajícím až dolů se táhnaucím opatřená. Semena 2, řídce 3, dole a po straně připěwněná, přímá, podlauhlá, se skořápkau škrupawau.

D. obecný. *B. vulgaris* Lin. *Fl. dan. t.* 904. *Lam. t.* 234. *f.* 1. *Engl. bot. t.* 49. *Plenk t.* 252. *Schk. t.* 99. *Hayn. l. t.* 41. *Düsseld. 2. t.* 12. *Rostl. 2. ob.* 29. *Mat. Háj. 42. A. — Wel.* 48. Dřital, dřištal, dřestěl, dráč, wančar, piwnik. Keř 4—10' vysoký, s kořenem žlutým, wětwitým, široko daleko se rozkládajícím, několik kmenůw vypaustějícím; kmeny rozdělené na mnoho wětwi prutowitých, hranatých, nahnědle šedých, trnatých; dřiwí žlutawé, křehké; trny nejodstálejší s dolejškem rozšířeným, pošwowitým, tři-paterodilné, nahoře jednoduché: částek nejostřejších, popelawých nebo čerwenawých; zúžlabíčka jejich wyniká swazek listů (2—6); které obwejitě, nejlysejší, střidawě zpeřenožebřé, na lici sytě zelené, wazpod bledší, po kraji wíce méně zpilowané; zubů brwau ukončených, na konci tupé, dole zúžené w řapík kratičký; saučasně se swazky listowými wystřelují hrozny, listu delší, wisuté, jednoduché, mnohokwěté; stopečky u wzniku s listenem; kalich podepřen listeny 3 malými, waječnými, tupými; lupenůw kalichowých rozewřených, wejčitých, tupých, zelenawě žlutých; plátky přímě odstáwající, podlauhlé, waječné, tupé nebo mělce wyříznuté, pěkně žluté se žlázkami pomarančowými; bobule (dřestěllice, dřistalky) podluhowaté, (skoro walcowité), na konci pupečnaté a prowrtané, stkwěle čerwené, maličko jínim popnuté. — Roste na stránich křownatých podlé lesůw w největším dílu Ewropy a w západní Asii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{R} .

Keř ten hojně w sadech se nachází. Kwět jeho rozšiřuje zápach těžký, mnohým protiwný, obzwláštíní. Dřestěllice obyčejně čer-

wené, sázením ale mění barwu w bělawau, žlutau, sialowau ba i černawau; nejwíce jsau překyselé; mají ale také sladké. W lékařstwu se potřebují a w domácim hospodárstwu dělají z nich syrup, luspeninu atd. Dříví a lýko jest pěkně žluté; posledněk barvení na žluto se potřebuje, a máje chuť hořkau a moc na stolici hnáti, w starších časech bylo w lékařstwu užíváno, aco i w nowějších časech opět se poraučelo.

Tyčinky kwětu toho rodu dole u wzniku a wnitř dotknuty bywše (n. p. třiskau, brkem atd.), rychle sebau mrští na waječník, načež pak opět zponěáhla se zdál.

Žeby keř ten jiným rostlinám škodil a obzvláště rezowatost a hluchost obilí zplozowal, není prawda.

LWISTOPA. LEONTICE. LÖWENBLATT.

Kalich o 6 lupenech pádawých, dvojřadých, střídawě wětších a menších. Plátkůw 6, wejčítých, bezezlázych; šupin 6 na nehtech plátkowých upewněných. Tyčinek 6 s nitkami nejkratsími. Waječník podlahlowejčítý. Čnělka krátká, úkosně z waječníka vyniklá. Blizna jednoduchá. Tobolka měchýřowitá, wejcowitá, blancowitá, 1pauzdrá. Semena 2—4, na dně tobolkowém připewněná, kulowatá.

Byliny lysé. Oddenek mnoholetý, hlízowitý. Listy kořenowé řápkaté, rozdělené, lodyhowé žádné nebo rozdělené. Kwěty řídce hrozněné, listeny podepřené.

L. obecná. *L. Leontopetalum* *Lin. Lam. t. 254. f. 1.* Lwowá stopa. *Mat. Wcl. 368. C.* Kořen s oddenkem hlízowitým, kulowatým, zpleštilým, hrboľatým, uzlatým, černawým; lodyha přímá, oblá, střewičná, hned jednoduchá, hned wětewnatá, a tudy nesaucí hrozen jeden anebo mnohý; listy kořenowé řápkaté, dwakrát trojnosečné; lodyhowé několiké, střídawé, přisedawé, se řápiem krátkým objímawým, trojmo zpeřenoscčné, úkroje všech obwejité, tupé, hroüté, dole ztenčené, některé přířápiowané, jiné stikající; hrozny často mnohé; stopečky prodlažené, útlé, přihranaté; listeny wejčité, ostré, podduté, mnohem kratší nežli stopečka; kwěty z brunátna červené; tyčinky kratší plátkůw; tobolka měchýřowitá, úkosná, mázdratá, bledá, tuawějšími žilami sítkowaná, hrotem zakončítá; semena 3—4, hnědá, kulowatá. — Na polích a rolich Ewropy jižné, Malé Asie. Kwěte na konec zimy. 4.

Halepané potřebují kořen na prach rozlučený místo mýdla k wyprawení šmuh ze tkanin a obzvláště šátkůw kašimirských. Turci jeho užívají, požewšé tuze mnoho opije. Jindá měli jej za lék proti halímu nštkauf.

SLADKOMĚŠKA. EPIMEDIUM. SOCKENBLUME.

Kalich 4lupenný, padavý, vně dvojlístenný. Plátky 4, podduté, u wnitr dole nesaucí šupinu plátkowitau, jinobarewnau, dutinu plátkowau přikrýwající. Tyčinky 4. Waječník wejcowitý. Čnělka 1, poboční. Blizna jednoduchá. Tobolka šešulkowitá, 1pauzdrá, 2chlopna, mnohosemenná: semena we 3 řadách, na šew břišní připewněná.

S. horní. *E. alpinum* *Lin. Lam. t. 83. Sibth. t. 150. Engl. bot. t. 438. Schk. t. 24.* Kořen oddenku plaziwého; lodyha nejdoleji šupinami hnědými oděná, přímá, 6—12" vysoká, jednoduchá, oblá; list jediný pod hroznem a naposled jakoby pokračování samé lodyhy; řapík na tré klaný, lysaunký, u wzniku a rozwětwení uzlatý a srstnataunký, na konci wětwiček nesaucí tré úkrojůw dlouhořapikatých, srdčitých, wejčítokopinatých, zakončitých, nejostřeji zpilowaných, tuhaunkých, lysých; hrozen přímý, wětwitý, s wětwičkami zdálenými, řídce 3—4kwětými; stopečky nitowité, prodlažené, chlupkowané, čerwenawé, přilepké; kwěty nachýlené; lupeny kalichowé nachowělé, otewřené; plátky nachowělé, otewřené; šupiny rusé. — Na místech stinných keřnatých předhoří a hor w Ewropě prostřední. Kwěte od března až do máje. 4.

Ozdobná a pro ústrojnost kwětu znamenitá bylina, w zahradách obyčejná. Jindá w lékařství se potřebowala; chut má zahořklau.

Řád 7.

OSLIZEŇOWITÉ. CABOMBEAE.

Kalich 3—4lupenný, prostý. Plátky 3 nebo 4, podplodní. Tyčinek 6—36, podplodních. Worečky (2—18) prosté nebo dole málo srostlé, dwójwaječné; čnělka jednoduchá. Měchýřiky blánaté nebo zbobulelé, nepukawé, 1—2semenné. Semena wisutá, bílkowatá. Kel malý na hoření konci bílkowém, (nepochybně w puchýřku zawřený a tudý na oko) nerozdělený.

Rostliny wodní. Listy střídawé nebo střčné, plowající štítowaté, potopené nitowitě mnohodlné bez palistůw; kwěty obojaké pravidelné, wnořené ojedinelé, úžlabčkové.

OSLIZEŇ. HYDROPELTIS. BRASENIE.

Kalich 3—4lupenný, barewný. Plátky 3—4, delší kalichu. Tyčinek 18—36. Worečkůw 5—18. Čnělka

nitovitá, pyřitá, do wnitř ohnutá, w ostrau bliznu ukončená. Měchýřiky 2—1semenné.

O. nachová. *H. purpurea Michx am. l. t. 29. Sims mag. t. 1147. Dict. sc. nat. atl. 2. t. 81. Brasenia.* Lodyhy položené, plaziwé, pak wzestaupawé, podlé hlaušky wodní 1—10' dlahé, útlé, jako stopky, řapíky a ruř listůw slizi prozračnau powlečené; listy střidawé, na řapících dlahých štítowité, plowající, waječné (2—4" dlahé, 1½—3" široké), celé, maličko wykrajowané, na líci lysé a lesklé, wezpod nachowé, lysé nebo aksamitaté; kwěty nahnědle nachowé (1½" w průměru), přímé, wy-nořené, w noci potopené; plodky podlahlé, nabřichatělé, ostré, ukončené w čnělku stálaw, wehnutau, na konci hákowitau. — We wodách stojatých Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Indianowé pryj ji w lékařství potřebujf.

Řád 8.

OŘEŠINCOWITÉ. NELUMBIACEAE. (*J. S. Presl. 1823.*) **NELUMBONEAE.** (*Bartl. 1830.*)

Kalich 4 — šlupenný, prostý. Plátkůw (nejčastěji) mnoho podplodních. Tyčinek mnoho, z nejdolejška lůžkowého wyniklých: prašníky dwojpauzdré, na nitkách poboční. Lůžko welmi zwětšené, čihowité nebo překoceně homolowité, na hoře nadduté, mnohými jamkami prohlubené, w nichž worečky jednopauzdré, jedno-waječné, jichž každý má čnělku jedinau, kratičkau, ukončující se w bliznu terčowitau, wyhlubenau. Plod: peckowice jednojádré, nepukawé, čnělkau a bliznau stálými ukončené, pohrauzené w jamkách lůžka zweličeného. Kel bezbilečný, dwojděložný, tlustý, we skořápce klíčící; dělohy tlusté, pírko oděté.

Byliny wodní, leknínům podobné, od nichž toliko plodem znamenitým a semenem se liší.

Toľiko jediné pokolení s pěti rody w Asii teplejš, Indii západní a Americe jižné rostaucími.

OŘEŠINEC. NELUMBIUM. NELUMBO.

O. krásný. *N. speciosum Willd. Delil. desc. t. 61. Smith exot. l. t. 31. 32. Rostl. 1. ob. 1. Bob egyptský. Mat. Wld.] 120. (nikoli obraz). Oddenek dlahý, rovnowážný, pod zemi plaziwý, uzlatý, dutý; listy z jediného uzlu čili kolinka ojedinělé, na řapících dlahých,*

až na powrch wodní sáhajících, oblych, měkkoostených, plowající, skoro okrauhlé, pupkowitzé, 1—2' široké, na dwau místech vykrojené, po kraji přičeřité, lysé, lesklé; stopky jako řapíky; kwět přeweliký (6" w průměru), růžowé nebo bílé, zápachu příjemného anisem nebo skořicí; plátky nestejně, wejčité, podduté, ostraunké; prašníky čárkowitzé, na konci vycházející w přiwěsek paličkowitzý; worečkůw 20—30 i wíce; peckowice elipsowitzé, $\frac{1}{2}$ " dlouhé, černé. — We wodách zponenáhla tekaucích Asie jižné a prostřední. Kwěte w létě. 4.

Starí Řekové a Římané jej znali, a *lobem egyptským* nazýwali; druhy rostl také w Egyptě. Peckowice, nezralé i zralé, w Asii mají se za potravu chutnan; tudž na mnohých místech se sází.

O. žlutý. *N. luteum Michx. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 180.* Podobá se předešlému, od něhož se ale liší kwětem menším, bladě žlutým, a přiwěsky prašnikowými, čárkowitzými. — W bahnech a wodách stojatých Ameriky sewerné.

Prospívá jako předešlý.

Řád 9.

LEKNINOWITÉ. *NYMPHAEACEAE.* (*J. S. Presl.*

1823. *Bartl.* 1830).

Kalich 4—6lupenný, prostý, zřidkakdy na waječnik přirostlý. Plátkůw mnoho, zponenáhla w tyčinky se proměňujících, podplodních, zřidka na waječnik přirostlých. Tyčinky mnohé, buď z lůžka buď z waječníka vynikající; prašníky dvojpauzdré, u wnitř na nitkách sedící. Waječnik prostý, mnohopauzdrý; čnělka žádná; blizna šitowitá, celá nebo paprskowitzé mnohoušetná. Plod: bobuse čili tobolka kožnatá, nepukawá, mnohopauzdrá. Semena mnohá, přehrádeční anebo lnízdiwá, se skořápkau kožnatau nebo dřewnatau. Kel bezbílenný, dvojděložný; dělohy maučnaté, píрко nepatrné.

Byliny wodní s listy střidawými, wzplýwawými, o řapíky dlouhé, pošwající podepřenými, dřív rozwinutí na dvě swinoutými; stopky dlouhé, jednokwěté; stopky a řapíky utržené neroní šťáwu mléčnatau.

Řád ten obsahuje 30 rodů (we 4 pokoleních), které po celém swětě (wyjmeli se Australie) jsau rozlosowány; největší díl jich na sewerné polokauli. Jsau to rostliny, s kwětem welikým, ozdobným, též někdy woňawým.

LEKNÍN. *NYMPHAEA.* SEEROSE.

Kalich 4—6lupenný, u wnitř barewný. Plátkůw

mnoho, z waječnika wynikajících pod tyčinkami. Tyčinek mnoho, též z waječnika wyniklých. Blizna ušetnatá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá, mnohosemenná: semena přebrádeční.

L. bělostný. *N. candida.* *Rostl. 1. ob. 2.* Leknin, lekutí, lekno, lekuta, taška bílá, štulík bílý, stulík bílý, wodní růže bílá; wodní lilium bílé. Oddenek mladý bambulínatý, starý někdy přes loket dlouhý, 2 palce tlustý, uzlatý, šikmo w bahně se plazící, mnoho vlášení kolmo pauštější. Listy někdy 1' dlouhé, $\frac{3}{4}$ ' široké; kožnaté, tlusté, jako waječné, dole srdčité vykrojené: uštůw nátupých, přiblížených, na konci okrauhlé, nejcelejší, dokonce lysé, na lici tmavě trávově zelené, lesklé, wezpod bledší, bezleské; řapíky podlé hlaubky wody vysoké, oblé, hladké, lysé; stopka jako řapíky dlouhá, oblá, hladká, lysá; kwět jediný, plowající, rozložený, w průměru 4" dlouhý; lupeny kalichové a plátky podlauble široce kopinaté, nejcelejší, tupé, první wnitř bílé, kratší druhých, na obojí straně bílých; tyčinek třeba 70: nitky čárkowitzé, wněšné širší; waječník wejčitohomolowitzý, komolý čili na konci ufatý, asi 1" vysoký, a w největším průměru příčném $\frac{3}{4}$ ", zelený; blizna konečná, u prostřed mělce prohlubená, a z té jamky vyniká čípeček medonosný; od kraje jamky jde 8 brázdíček k uštům, na něž kraj blizny rozdělen; ušty tyto kopinaté, nadchlípené, jakoby korunu osmihrotau dělající. — We wodách stojatých po Čechách. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

L. bílý. *N. alba* *Lin. 313. Fl. dan. t. 602. Engl. bot. t. 160. Schk. 2. t. 142. Sturm fl. ic. Lekno. Mat. Háj. 267. Wcl. 313.* Welmi podobá se předešlému rodu; rozeznává se ale waječníkem kulowatým, bliznau o 16 paprscích wzestaupawých, wehnutých. — We wodách stojatých po Ewropě celé, Sibirii a Americe sewerné. Kwěte w kwětnu a lipnu. ♀.

Oba tyto rody jsau ozdoba našich wod stojatých. Jindá potřebowal se oddenek, kwět a semeno w lékařství. Oddenek jest škrobnatý a mladý prý tu i onde se jídá, ačkoli trpký a náostrý; též jej potřebuji w barwířství.

L. poswátný. *N. Lotus* *Lin. Delíl. desc. t. 60. f. 1. Rostl. 1. ob. 3.* Jměním podobá se předešlým; listy ale má okrauhlé, přieliptičné, šitowitzé, ostrozubaté, wezpod na žebrách chlaupkowané, mezi žebrý pyřité: úkrojůw přiblížených; blizna až do prostřed na 24 pa-

prsků rozdělená. — W Egyptě, též w jednom wřidlu u Welikého Waradynu w Ubrích. †.

Rostlina, lotos starých Egyptanůw, byla poswátná Isisi a velmi důležitá w jejich bájepisu. Oddenek, listy, řapíky a stopky w Egyptě požíwají a semena maččnatá, jako za časů Herodotowých slauží k dělání chleba. Tamtéž w lékařstwi se potřebují.

STULÍK. NUPHAR. TEICHROSE.

Okwětí podplodní; kalich 5—6lupenný; plátkůw mnoho na hřbetě medonosných. Tyčinek mnoho podplodních. Blizna štítowitá, pramenitá. Tobolka kožnatá, mnohopauzdrá: semena hnízdiwá.

St. žlutý. *N. luteum Smith. Rostl. 1. ob. 4. Nymphaea lutea Lin. Fl. dan. t. 603. Blak. t. 597. Schk. t. 142. Lekno žluté. Mat. Háj. 267. B. — Wcl. 313.* Stulík, stulík nebo štulík žlutý, lekno žluté, lekuta žlutá, wodní růže žlutá, taška žlutá, stulkep. Oddenek několik střewiců dlahý a skoro dwa palce tlustý, zažlutlý, se šrámy mnohými střídawými od opadalých listůw a s mnohým vlášením; řapíky podlé hloubky wody dlahé, ostrotříhrané; špinawě tmawozelené, hladké; listy wzplývající, 10" i více dlahé, 6" i více široké, tlusté, kožnaté, podlahlé, srdčité, s úkrojema nátupýma, přiblíženýma, po kraji nejcelejší, na lici tmawozelené, lesklé, nejlysejší, na rubu bledší; stopky zdělí řapíka oblé, hladké, čárkowané, zelené, jednokwěté; kwět více 1" w průměru široký; kalich 5lupenný: lupenůw obwejítookrauhých, kožnatých, wně dole zelených, ostatně jako plátky žlutých, poddutých, klímawých; plátkůw 14 klínowitých, celých, poddutých, asi 2" dlahých, na hřbetě s jamkau medonosnou; tyčinek mnoho (třebas 160); waječník wejčitohomolowitý nebo láchwicowitý, 1" dlahý, zelený; blizna sedawá, štítowitá, změlka nálewkowitá, na wrchu s 17 nebo 14 prameny wysedlými, wstředně se rozbihajícími, kraje břítkého nedosahujícími, žlutawě zelená; bobule wyschlá nebo tobolka kožnatá, nepukawá, haubowitau hmotau naplněná, w níž hnízdí semena mnohá, podlahlá, asi 1" dlahá. — We wodách stojatých po Ewropě a Sibirii. Kwěte od čerwna až do srpna. †.

Bylina pěkná, měuě okázalá leknínu bělostného a bílého, jejichž má powahy.

Řád 10.

ŠPIRLICOWITÉ. *SARRACENIÆÆ.*

Kalich šlupenný, barwený, padawý, často podepřený pokrywkau malau, nestejně šlupennau, stálau. Plátekůw š nelietnatých. Tyčinek mnoho prostých. Waječník špauzdry. Čnělka 1 krátká; blizna přeweliká, stinidlowitá, šrohá. Tobolka stálau bliznau wěňčená, špauzdrá, šchlopná: chlopní z prostředku přehrádky wypauštějících, mnohosemenná. Semenice osowá, w kautech pauzdrowých čnějící. Semena nahá, bilečnatá. Kel rowný, malý, na dolním konci semena blízko pupu umístěný a kořínkem proti němu čelící.

Byliny. Listy kořenowé složené ze řapku welikého, dutého, wřecowitého a čepel malé, nejcelejší, jakoby wíko přiklopující nsta řapková. Palisty žádué. Kwěty obojaké, prawidelné, weliké, ojedinné, na konci stwolu.

Do toho řádu náležl jediné pokolení o 5 rodech, w teplejším dflu Ameriky sewerné rostaucích. Listům podobají se láčkowenkám, od nichž ale jinými znaky se liší; kwětům welmi přibližují se k leknawitým.

ŠPIRLICE. *SARRACENIA.* *SARRACENIE.*

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

S. nachowá *S. purpureá* *Lin. Mill. t. 241. Lam. t. 452. Curt. mag. t. 849. Pilaye ann. soc. lin. par. 4. t. 13. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 181. Sarracena Catesb. 2. t. 70. Bucanephyllum Pluk. am. t. 376. f. 6.* Oddenek krátký, tlustý, silně mrcasatý, wypauští stwol jediné nebo množité, přímý, $\frac{1}{2}$ —1' vysoký, oblý, na konci nicí, lysý; listy kožowité, žlutawě zelené, w růži rozpostawené, z dolejška položeného oblaukowité wzestupující: řapík dutý, wřece představující, nad prostředkem baňatý, u ušl trochu ztěsněný, a w úzký okraj podwinutý, na přední straně opatřený kylem širokým, křidlowitým, na obojim konci úzce wybihajícím, protažený žilami a žebry krwawými, a nesaucí na hořením konci čepel se zpřimující, širokovejčítaw, přiledwinítaw, wykrajowanaw, dole srdčité wyříznutaw a srdčitoušataw, skoro kápowité prohlubenaw a otwor dutiny řapikowé poněkud poklopující, na wnitřní straně chlupy dolů směřujícími, tuhými obrostlaw, krwawě žilnataw, wně jakož i řapík pyřitaw; dutina řapikowá až do $\frac{1}{2}$ výšky od dola chlupy dolů směřujícími srstnatá, ostatně lysá, přehladká, lesklá: kwět nicí, 2'' široký; pokrywka o 3 lupenech nestej-

ných, širokovejčitých nebo okrauhlých, tmavě nachových; kalich lupenůw větších, široce vejčitých, tupých anebo zaokrauhlených, wehnutých, hnědočervených; plátky menší lupenůw kalichových, podlauhlókopistowité, nad širokým nehtem kolenaté, pak wehnuté, a na blizně ležící, wně hnědočervené, u waitř jako kalich bledě zelené; tyčinky wšecky docela pod plátkami a bliznau zkryté, krátké, s nitkami nitowitými, swětle zelenými, a prašníky vejčitými, přiléhajícími, žlutkowými; blizna přeweliká, 1—1½" široká, listowitá, bledozelená, vypuklá, u prostřed mělce pupečnatá, po kraji ušty 5 ostrými, často dwauzubými podwinutá; čnělka krátká, walcowitá; waječník zakulatělý, 5brázdý; tobolka podobná; semena předrobná, skoro člunkowitá, smačknutinká, a na straně méně vypuklé kýlem silně wystáwajícím opatřená, hlinožlutá, pod čóckau zwětšowací zrníčkowaná. — Na bažinách Ameriky sewerné, od Karoliny až do Záliwu hudsonského. Kwěte w máji, čerwnu. 4.

Ten rod jakož i ostatní znamenity jsou řapíkem wřecowitým, wždycky až pod prostředek naplněným wodau čistau newonnau, ježto od rostliny samé wyměšena jsauc, opět se nahrazuje, jak wymizela. W dolním dílu té dutiny nalézají se wždycky mnohé ostatky zhnělého hmyzu do nich nalezlého a we wodě utopeného. U nás dobře se daří w donicích; náleží jí ale přezimowati we skleniku a wždycky pilně zaléwati.

Řád 11.

MAKOWITÉ. *PAPAVERACEAE.*

Kalich 2lupenný, řídce sróstlolupenný a čepičkowitý. Koruna prawidelná, 4plátkowá (řídce mnohoplátkowá nebo žádná). Tyčinky podplodní, nejčastěji mnohé (řídce co plátkůw). Waječník prostý, složený ze 2 nebo více worečků sróstlých. Tobolka wejcowitá nebo podluhowatá, nejčastěji chlopněmi pukající; semenic okolkowých a položených mezi chlopněmi, mnohosemenných (řídce málosemenných). Semena bílečnatá; kel přemalý, w dolním konci bilku zawřený; kořínek k pupu čelící.

Zeliny, byliny, (řídce) polokře s mlékem bílým, žlutým anebo čerwným. Listy střídawé, zubaté, zpeřenosečné, zpeřeně laločnaté. Kwěty obojaké, prawidelné, konečné, ojedinělé, okolíčené, latněné.

Náleží sem asi 70 rodů (z 12 pokolení) nejwíce w mírném podnebí rozšířených zemědlů. Wyznačují se štáwau mléčnatau, mámiwě ostrau, a náležejí k rostlinám jedowatým, jichž některé w lékařstwu se potřebují. Semena některých ostrá nebo mámiwá, jiných

mají w sobě olej, kterýž jako semeno samo se požívá, a olej ještě w řemeslech se potřebuje.

MÁK. PAPAVER. MOHN.

Kalich z lupenůw 2 poddutých, pršiwých. Plátky 4. Tyčinky mnohé. Waječník wejcowitý nebo obwejcowitý; čnělka žádná; blizna štítowitá z 4—20 prameňůw. Tobolka (makowice) podlauhlá, obwejcowitá nebo zakulatělá, 1pauzdrá, z 4—20 worečkůw prodlaženým lůžkem mázdřítým zawřených složená, pod terčem bliznowým malíčkými chlopněmi (koncemi jejich) pukající. Semenice mezichlopné, w nedokonalé přehrádky prodlaženě. Semena ledwinowitá, mnohá.

Zeliny, byliny, často chlupaté, plně šťawy mléčnaté, bílé.

M. snodárný. P. somniferum Lin. Lam. t. 451. Plenk t. 417. Hayn. 6. t. 40. Düsseld. 7. t. 24. Rostl. 1. ob. 28. Mák zahradní Mat. Háj. 322. — Wel. 382. Kořen letní, dlauze wřetenowitý, wětewnatý, wyháni lodyhu jedinau, přimau, 2—3' vysokau i wyšší, jednoduchau nebo málo wětewnatau, jako wšecky dily jinim siwým poprášena, lysau nebo přeřidkými štětínami obrostlau; listy weliké, podlauhlé nebo wejčítokopinaté, dole srdčité wykrojené, a lodyhu úkrojema objímající, po kraji poněkud kadeřawé, střihanowykrajowané: úkrojůw zubatých, zubami někdy tupými někdy ostrými, tlusté, siwé; stopky konečné nebo z úzlabička hořeního wyniklé, dlauhé, ojedinělé, oblé, siwé, rownowážně štětínaté, jednokwěté; kwět weliký, přezdobný, 3—4" w průměru dlauhý; kalichowé lupeny lysé nebo štětínaté; plátky wejčítokrauhlé (lilákové nebo růžové, nad nětím se skwrnau tmawě fialowau, pak bledší, až i celé bílé); nitky nitkowité, na konci paličkowité; tobolka obwejcowitá, kulowatá nebo wejcowitá, lysá, s bliznau osmi nebo wícepramennau, po kraji wraubkowanau; semena drobná, ledwinowitá, mřížkowaná. — W Lewantu a jižné Ewropě mezi obilím a na newzdělaných místech, tamtéž a w Asii teplejší a w Ewropě prostřední na mnoze sázený. Kwěte od čerwna do srpna. ☉.

α) Diwoký mák ten jest málokwětý, jehož kalichy a stopky štětínaté a zuby listowé w štětínu ukončené; od toho pochodí naše zahradní odrody.

β) Mák černý (*P. nigrum*), tobolek zukatělejších, pod bliznau děrami nejčastěji se otwřajících, se semenem šerým nebo černawým, plátky lilákowými, bledě červenými, se skwrnau tmawě fialowan.

γ) Mák bílý (*P. album*); tobolka wejcowitá, nejčastěji nepukající; semena a plátky bílé.

3) *Mák plný* (*P. s. flora pleno*), květy proměněním nejmno-
žích tyčinek v plátky menší, třepenité čili rozstříhané, plné, všech
barev, tomu rodu přínáležejších.

Semeno máku zahradního v hospodářství domácím a v lé-
kařství jest velmi váženo, též olej vytlačený netoliko místo dřevě-
ného, nanež i k malování se potřebuje; tobolek (makowice) nez-
ralé usušené užívají se v lékařství, a z týchž nařiznutých prýstí
se (v Lewantu a Indii východní) mnoho šťávy mléčnaté, která na
vzduchu tuhne dává *opium*, *spánek*, ježž Mohamedanové a v no-
vějších časech Čínové obyčejně k opíjení sebe používají, u nás ale
potřebuje se co lék mocný jednak pro sebe, jednak v rozdílných
zhotoveninách. Mák plný jest k ozdobě zahrad.

M. wleči. *P. Rhoas* *Lin. Blak. t. 2. Engl. bot. t. 645. Sturm f. 17. Hayn. 6. t. 38. Düsseld. 7 t. 4. Rostl. 1. ob. 37. Wleči mák Mat. Hij. 323. — Wcl. 383. C. Tleskanec, pleskanec, ohníček, panenka. Lodyha přímá, 1—2' vysoká, větewnatá, odstále štětinatá; listy jednoduše nebo dvojnásobně zpeřenodilné čili wyště-
ptané: úkrojůw zdělených, střihanozubatých, ostrých, s zuby chlupem štětínovitým ukončenými; řapíky pře-
dlaubé, i s kalichem odstále štětinaté; květy mnohé, na stopkách ojedinelé, tmavě šarlatové, dole tmavější, někdy tu černavé, třebas 3" v průměru dlouhé; nitky tenké štětínovité; blizna o 7—14 pramenech po kraji se zejky tupými, dotýkajícími se; tobolek obwejcowi-
tá, hladká, lysá. — Na rolích a polích po celém Starém světě sewerném a prostředním. Kv. v máji, čerwnu. ☉.*

Plátky diwokého potřebují se v lékařství. V zahradách pro ozdoby se sází, kdežto má květ jednoduchý nebo plný, rozdílně barvený, tmavěji světleji šarlatový, někdy bře obrabený nebo zcela bílý.

M. welokvětý. *P. orientale* *Lin. Knorr. del. t. R. 14. a. Curt. mag. 57. Lodyha 2—2 1/2' vysoká, jako listy a kalich štětinatě draslawá, jednokvětá; listy zpeřené dělené: úkrojůw podlaubých, hrubě zpilovaných; blizna 12—15pramenná; tobolek lysá, zakulatělá; květy 4—6" v průměru dlouhé, ohníwě čerwené. — W Armenii pod Kawkazem. ♀.*

Z nezralých makowic také může se dohýwati *opium*; Turci prý makowice jeho jedí, ačkoli jsou ostré a trochu palčiwé. U nás w zahradách k ozdobě tu i onde se sází.

PLESKANKA. ARGEMONE. ARGEMONE.

Lupeny 2—3 podduté, hrotem ukončené, měkko-
ostenné. Plátky 4—6. Tyčinky mnohé. Waječník wej-
cowitý. Blizny 4—7, hvězdovité, stálé, prosté, aniž na
plochu waječníka položené. Tobolek wejcowitá, 1pau-

zdrá, chlopněmi na konci pukající; semenice čárkovité. Semena kulovatá, dubkovaná. — Jediný rod.

P. kolcatá. *A. mexicana* *Lin. Lam. t. 452. Curt. mag. t. 243. Schk. t. 141.* Lodyha 1 — 1½ vysoká, přímá, oblá, větwnatá, jiním sívým přikrytá, pořádku žlutavě kolcatá: kolečův nejodstálejších; listy střídavé, poddlaublé, protiscěnochobotnaté: chobotův okrauhlých; úkrojův řídce zubatých zubami v kolec žlutavý vybihajícími, dole srdčité, lodyhu objímající, sívé, podlé žeber bílé; žebra zpeřená, na lici a rubu řídce kolcatá; květy konečné; stopky ojedinelé: lupeny kalichové přisívé, měkkoostenné, v kolec tuhý, dosti dlouhý ukončené; plátky veliké, žluté nebo bílé; tobolka palec dlouhá, pořádku dlouze, tuze a žlutavě kolcatá. — Na polích chlumních v Mexiku, Luisianě, z Floridy až do Kanady na Ostrovech karybejských, v Indii východní. W Evropě květe od čerwna do srpna. ☉.

Drží w sobě šťáwu žlutau jako náš wlaštwičník. W Americce potřebuje se w lékařstwí.

KREWNIČE. SANGUINARIA. BLUTKRAUT.

Kalich o 2 lupenech poddutých, kratších nežli plátky, padawých. Plátkůw 8 podlauhlých, wnitřních, střídawých, užších. Tyčinek 24. Prašníky čárkovité. Waječník 1, podlauhlý, smačknutý; blizna dlustaunká, dvojbrázdá, stálá. Tobolka 2chlopná, podlauhlá, břichatá, obak ostrá: chlopní padawých, semenir 2 stálých.

K. kanadská. *S. canadensis* *Lin. Lam. t. 449. Curt. mag. t. 162. Tratt. arch. 2. t. 74. 75. Biegel. 1. t. 7. Sanguinaria* *Dill. elth. t. 252. f. 325 — 327.* Pokan, (u Angličanůw nepravě) kurkuna. Kořen oddenku hnědého, oblého, podlauhlého, úkosného nebo rownowážného, z dola vypaustějícího mnoho mreasůw a nahoře z pupenu dvojsupiného list jediný řapikatý, ledwinitý, na konci jako šikový rozštípaný a hrubozubatý, lysý, na rubu přisívý; stwol jediný, ohlý, delší řapika, nahý, 1kwěť; kwět bílý, často a snadno se naplňující, 1½ široký; tobolka wřetenowitá, 2" dlouhá; semena čerwnawá. — W lesech suchých Ameriky sewerné z Kanady až do Floridy. Kwěte w březnu, dubnu. ♃.

Oddenek plný šťáwu krvawé, hořké a ostré, působě jako náprstok, uzponenáhluje bití srdce a žil, a žene na pot; u wětším dawku omamuje a dáwní dělá; wuč přiložený leptá. Potřebuje se w dobytčím lékařstwí. — Semena omamují jako durmanowá.

OKECEK. BOCCONIA. BOCCONIE.

Kalich o 2 lupenech vejčitých, padavý. Plátky žádné. Tyčinek 8—24, w řadě dvoj-, troj-, čtvero-, pěti- nebo šestinasobné: nitky nejkratší; prašníky dlouhé, čárkovité. Waječník vejčitý, smačknutý, přinožičitý. Blizny 2, odstálé. Tobolka eliptičná, smačknutá, dvojchlopná: chlopni od dola pukajících; semenice krauzkowitzá, stálá. Semeno 1 (druhé snad pometalé), na dně tobolky připevněné, dužninou měkkou obkličené.

O. dubolistij. *B. frutescens* *Lin. Lam. t. 394. Lodd. cab. t. 83. B. Plum. gen. t. 25. Trew. Ehr. t. 4. Chelidonium Sloane l. t. 123. Palo de Tinto, p. amarillo.* Keř 3—9střevičný, w skleníkách toliko 3—5střevičný, naplněný šťáwou ryšawě žlutou; kmen oblý, nestejný, tlustým dřeněm opatřený; šrámami opadalých listůw nerowný, wětewnatý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, protisečné: úkrojůw širokých, náostrých nebo přízpilovaných, na rubu plštnatoaksamitnaté, na lici siwé; laty konečné, na 1' dlouhé, přímé, směstnané; paupata wejcowitá; semena černá w dužnině ruměnné. — W dolinách mírných a horkých, též w půdě wydělané w Mexiku, Peruui a Indii západní. Kw. z října až do ledna. \bar{R} .

Štáwa toho kře leplawá zahání powlaka s očí a bradawice. Též do wnitř užjwají té rostliny proti zaprtalostem, žlutenici a blistám.

RŮŽKOWATEC. GLAUCIUM. HORNMÖHN.

Lupeny 2. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Tobolka šešulinowatá, dvojchlopná: chlopně až dolů pukající, dvojpauzdrá; semenice totiž smyčkowitá, vyplněná wrstwowou, přehrádku dělající, haubowitou, sklípkowanou, ukončená bliznou dvojčepelnou, po kraji ztlustlou, pak jako dvojpyskou. Semena w přehrádce skoro hnizdiwá, dubkowaná, bez hřebenu žláznatého wejčitoledwinowitá.

Byliny anebo zeliny se šťáwou ostrou šafránowou.

R. žlutij. *G. luteum* *Scop. G. flavum* *Crantz. Chelidonium glaucium* *Lin. Fl. dan. t. 585. Knorr del. l. t. R. 19. Schk. t. 140. Rostl. l. ob. 39. Mák růžkowatý* *Mat. Háj. 324. — Wel. 384. C.* Kořen dwauletý, silný, wětewnatý. Lodyha 1—1½ vysoká, přímá, lysá, siwá, málo wětewnatá; listy kořenové a nejdolejší pňové podlauhlé, střidawě protisečné: chobotůw obširných, nestejně zubatých; úkrojůw nejrozewřenějších, vykrajovaných, s úkrojky tupaunkými, cele siwošedé, obak krátkošětina-

té, drasné; listy pňové hořejší podlauhlé, po kraji ce nejdolejší dělené, nejhořejší vejčité, protisečně vykrajované, všecky dole srdčité a lodyhu úkrojema objímající; květy konečné, ojedinelé; stopka krátká; lupeny kalichové vejčité, siwé, měkkoostenné; koruna veliká; plátky obvejčité, nejtupější, nejcelejší, žluté, na nehtu černohnědé; tyčinek přes 60; waječník wálcowitý, skoro zdělí tyčinek; blizna veliká; plod šešulkowitý 6—9" dlouhý, bradawičnatodrasničký. — Na pomoři, pojezeři a pořiči šterkowitém anebo písečném po Ewropě z Dánska do Lusitanie, w Africe sewerné, w Americe sewerené. Kwěte od dubna do čerwence. ♂.

Jindá w lékařstwí užitwaný.

WLAŠTOWIČNÍK. CHELIDONIUM. SCHÖLLKRAUT.

Lupeny 2 lysé. Plátky 4. Tyčinek mnoho. Plod šešulinowatý, uzlatý, dvojchlopný, od dola nahoru pukající, 1pauzdrý: semenice smyčkowitá, tedy dvojnásobná, přehradkau okenatau spojená; blizna dvojlaločná. Semena nad pupem hřebenem žláznatým smačknutým opatřená.

Zeliny nebo byliny se štáwau ostrau šafránowan.

W. wětší. Ch. majus *Fuchs. Fl. dan. t. 676. Engl. bot. t. 1531. Schk. t. 140. Hayn. 4. t. 6. Düsseld. 3. t. 14. Celidonia wětší. Mat. Háj. 174. Wlaštowičník wětší. Mat. Wel. 204. Rostl. 1. ob. 40.* Wlaštowičník, krwownik, nebeský dar, celidonia, celduně, celiston. Kořen mnoholetý, silný, wětewnatý, čerweně hnědý; lodyha přímá 2—3' vysoká, oblá, hladká, žířdka hunatá, bledě zelená, rozdělená na wětwe nejodstálejší, střídawé, na kolínkách trochu napuchlá; listy řapikaté, střičně zpeřeně sekané: úkrojůw lyrowitých po řapiku sbihawých, přiwěsku dolejšího hořejších úkrojůw okrauhlého tupě zubatolaločného, hořejšího jako též úkrojůw dolejších, trojúhelného; úkroje prostřední, podlauhlé nebo podlauhlookrauhlé nebo přiókrauhlé, trojlaločné nebo zubaté; listy jsau ostatně na líci tmawě zelené, lyse, na rubu siwé, chlupaté; žebra hlawní hunatá; stopky protulisté na hořejšku lodyhy, delší listu; stopečky okoličené, 4—10, jednokwěté; kwět asi 1/2 palce w průměru; lupeny kalichové vejčité, podduté, pršiwé, zelené; plátky obvejčité, žluté, celé, pršiwé; tyčinek 20; waječník nitowitý, zdělí tyčinek; blizna sedawá, dvoj-pyská; šešulka 1 1/2" dlouhá, bledě hnědá; semena zwíci

makových, podlauhokulowatá, na kříž čárkovaná, hnědá s hřebínkem bílým. — Roste na místech stinných, vlhkých, rumných, podlé zdi a skal po celé Evropě, též do Ameriky sewerné přenešená. Kwěte od kwětna do září. 4.

Odrodek jeho má listy zpeřeně sečné, úkroje w laloky čárkovité, ostré, laločnatě rozstřhané, kwěty většší, plátky zpiłované nebo stříhané (Ch. laciniatum, *Flor. dan. t. 676.*)

Celá ta rostlina naplněná šťáwau mlékowitau šafránové barwy, na wzduchu tuhnaucí a hnědnauci, ostrau, leptawan, jedowatan. Sušením pozbývá největším dílem své ostroty. Nať a kořen čerstwé w lékařství potřebují. Šťáwau zahánějí se bradawice.

Řád 12.

RESZEDOWITÉ. *RESEDACEAE.*

Kalich 4 — 5dílňý, stálý. Plátky 4 — 6, s ušty kalichowými střídawé, nestejně, prostě. Tyčinek 10—24 podplodních, prostých. Medník šupinowitý mezi tyčinkau každau a plátkem na straně kwětu wzhůru obrácené. Waječník složený ze 3—6 worečkůw srostlých, na čechalce otwřený a nesaucí blizny 3—6, krátké, homolowité. Tobolka na čechalce otwřená, 1pauzdrá, mnohosemenná; semenice 3—6 nástěnné; pořidku bobule. Semena bezblíččna nebo s bílkem přeskrowným. Kel křiwý, s kořínkem blízko pupu položený.

Zeliny, byliny, podkře. Listy střídawé, celé, na tré klané nebo protisečné, bezpalisté. Kwěty obojaké, neprawidelné, na hroznech konečných, listenatých.

Do toho řádu náleží asi 30 rodů (w 3—4 pokoleních), jichž největší díl roste na březích středoziemního Moře a dále w mírných pásmech starého Swěta. Jměním, ústrojností kwětu a plodu podobají se makowitým, káparowitým a wítodowitým.

RÝT. *RESEDA.* RESEDE.

Kalich 4 — 3 — 6dílňý. Plátkůw co uštůw kalichowých, celých anebo rozdílně rozstřihaných. Tyčinek 10—24. Tobolka 3 — 5hraná, na čechalce otwřená, nahoře ukončená bliznami 3—6, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenice co blizen a s nimi střídawých.

R. reseda. *R. odorata* *Lin. Mill. t. 217.* Rezeda, rezetka, rozetka. Kořen letní nebo zimní; lodyha přímá nebo wzestaupawá, $\frac{1}{2}$ —1' vysoká, brázděnohraná, dole na hranách srstnatá, od doła wětwnatá; listy střídawé podlauhlo- až i čárkowitzokopinaté, tupé nebo ostrauké, wykrajované, šerpiwě brwité, dole klinowitě zaužené,

celé nebo na dvě i tři klané s podobnými laloky, dolení řapíkaté, hoření sedavé; květy na hrůznych přímých, konečných, řídkých, jednoduchých, pak velmi prodloužených; stopky dwakrát delší kalichu, dřívě odstálé, pak sehnuté; kalich 6dílný, odkvětew sotwa zweličelý; uštůw čárkowitzých, tupých, bezžilých, konečně podhnutých; plátkůw 6: nehtu okrauhloobwejitého, prohlubeného, šupinowitzého, krátce brwitzého, zelenawého, čepele třepenatě mnohodílné, bělawé, s dřípami čárkowitzé klinowitzými; tyčinek obyčejně 19, kratších koruny, z wětšihó dílu sehnutých, s prašniky wejčitými, bledě cihlowě rudými; waječník 3hraný, o bliznách 3, pořídku o 4—2, podepřený mednikem šupinowitzým, poloměsíčitým, wezpod prohlubným, krátce brwitzým, stálým; tobolka obwejcowitzá, baňatá, o nožku kratší delší podepřená, wisutá; semena ledwinowitzá, útle na přič swraskalá, nahnědle žlutá. — W Africe sewerné. Kwěte od lipna až do října. ☉.

Pro líbeznan wůni kwětůw sice nepatrných wůbec se sází w zahrádách na záhonky a do donic. Může mnoho let trwati, když w pokogi nebo skleníku se přezimuje a w prwním čase kwěty ořežují.

R. žlutý. *R. lutea* Lin. *Jacq. aust. t. 353. Lam. t. 410. Dict. sc. nat. atl. f. 3. t. 187.* Kořen ozimý; lodyha rozestřená, wzestaupawá, 8—15" vysoká, oblá, powrehně prauhowaná, wětewnatá, srstnatá; listy obwodem trojúhlé, lodyhowé prostřední, dwakrát protisečně, hoření na tři klané, kořenowé wejčitopodlauhlé, celé; hrozny konečné, přímé, husté, pak prodloužené; stopky zdělí kalichu 6dílného, s ušty čárkowitzými; plátkůw 6 zelenožlutawých, neprawidelných, nestejných, 4 hořejších dřipnatých, 2 dolních celých; tyčinek 18. — Na pahrbcích kamenitých a skalnatých, podlé cest, na winicích po Ewropě mírné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

R. obecný. *R. luteola* Lin. *Blak. t. 283. Fl. dan. t. 864. Schk. t. 129.* Rýt. Kořen ozimý; lodyha wztyčená, 1 $\frac{1}{2}$ —3' vysoká i wyšší, hranatá, lysá, jakož i ostatní díly, jednoduchá nebo nahoře prutnatá; listy dlauze kopinaté, dole obak zaubkem malým ostrým opatřené, ostatně celé a nejcelejší, stkwěle zelené, lesklé, dolení zúžené w řapík krátký, široký, hoření sedavé; kořenowé (prwoletní) w růži rozpoložené; květy na hroznu konečném, hustém, štíhlém, dřívě ničím, příklasowitzém; stopky asi zdělí kalichu 4dílného s ušty nestejnými, podlauhlými, tupými; plátky 4, přenestejné, žlutawě bílé, nebo bledě žluté, nejhořejší největší na 5—7 klaný, ostatní mě-

ně rozštěpené nebo celé; tyčinek 20—24 s prašníky žlutými; tobolka zakulatělowejcowitá, vně uzlatohrbo-latá, o uštech 4 zakončitých, přímých a 4 wehnutých. — Na místech písčitých a štěrečných, pastwinách wy-prahlých, podlé roli a cest, na zdech, po největším dílu Ewropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

Nati nežere dobytek; slauží ale obsahujíc w sobě mnoho bar-winy žluté k barwení na žluto obzwlášťe hebáwu, proto w některých krajinách, n. p. we Wlaších, w welikém množstwu se sází. Kořen a nat chuti hořké a zápachu řetkowého jindá se potřebowaly k wyprawe-ní potu a moče.

Řád 13.

KONOPAUROWITÉ. *DATISCEAE*.

Kwěty jednopohlavé, pořidku obojaké. Kwěty samčí: Okwětí 4 — šdílne. Tyčinky 4, před ušty okwětowé postawené, anebo wíce (asi 15); prašníky 2pauzdré, u wnitř délnau šterbinau pukající. Kwěty samičí: Okwětí trubkowité, 3—5hrané, s waječnikem srostlé: pokraje úzkého, 3—5zubého. Kwěty obojaké: Okwětí jako samičích. Tyčinek na kraji připewněných co uštůw zubowitých; prašníky wně šterbinami délnými pukající. Waječnik 1pauzdrý, obyčejně na čechal-ce otěwřený, se semenice 3—5 nástěnnými, žilowitými, mnohowaječnými, se zuby okwětowými se střida-jícími. Čnělky 3—5, obyčejně rozpoltěné, nepostředcě-ně w blizny ukončené. Tobolka krajem okwětowým a čnělkami owěнденá, 1pauzdrá, na čechalce děrau ote-wřená nebo krátce 3chlopná, mnohosemenná. Semena bilečnatá. Keř rowný, oblý, s dělohama překrátkýma a kořínkem zastředujícím, t. k pupu směrujícím.

Byliny, zřídka stromy, nemléčnaté. Listy střidawé, trojsečné nebo lichowystěrbené, zřídka celé a laločnaté, bezpalisté. Kwěty na hroznech anebo klasech latnatých dwojdomé nebo obojaké.

Dosawád znají 5 rodů w 3 pokoleních, po Lewantu, Nepálu, Žawě a Kalifornii rozšřených. Pro podobnost plodu stawí je někteří wedlé resedowitých, jiní wedlé dřiwowitých a zrnulowitých.

KONOPAU. DATISCA. STRICKKRAUT.

Kwěty dwojdomé. Kwět samčí: Okwětí šdílne. Tyčinek 5 — 15; prašníky přisedawé, čarkowité. Kwět samičí: Okwětí trubky s waječnikem srostlé, 3—5; hrané, pokraje úzkého, 3 — 5zubého. Čnělky 3—5, rozpoltěné. Tobolka wěнденá zuby okwětowými a čněl-

kami, na čechalce otevřená, 1pauzdrá, mnohosemenná, se semeníci 3—5.

K. obecný. *D. cannabina* *Lin. Schk. t. 336. Lam. t. 823. Cannabis lutea* *Alp. exot. t. 295. 296. 300.* Kořen mnoholetý vypauští mnoho lodyh, 5—8' vysokých, větvenatých, jako ostatní díly lysých; listy střídavé, řapíkaté, obak stkwěle zelené, lichowystěrbené: úkrojůw 11—21. nestejně kopinatých, dlauze zakončitých, střiha-nozpilowaných ano i protisečných; kwěty na hroznech úzlabíčkowých, dohromady dělajících latu silně listnatau; tobolka 3boká, 2—3rohá, ušty okwětowými, a čnělkami podhnutými wěнденá, uzráním náhnědá. — Na Kre-tě a w Malé Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. 7.

Na newonná chuti nepřijemně hořké; we Wlašch a Angličanech ji poraučejí za wýboruň lék protizimničný. Z lodyh robí konopí.

Řád 14.

DYMNIWKOWITÉ. *FUMARIACEAE.*

Kalich 2lupenný, malý, padawý, někdy žádný. Koruna neprawidelná ze 4 plátkůw: plátky buď wšecky srostlé, buď dolejší prostý a hořejší 3 srostlé. Tyčinek nitky postawené w dwa střičné swazky nebo bratrstwa. Prašníkůw 6 malých, bočních na každém swazku jednoměšečných, prostředních dwauměšečných. Waječník jednoduchý, prostý; čnělka nitowitá; blizna dvojčepelná. Plod wyschlý, rozličný, buď šešulinatý, dvojchlopný, mnohosemenný, buď nepukawý, 1—2semenný, wždycky se semeníci mezichlopnowau. Semena rownowážná, míškem dole opatřená; bílek dužnatý; kel zpodečný, w plodech nepukawých malý, w pukawých delší, nakřiwený; dělohy podlauhlé, ploché.

Zeliny nebo byliny lysé, útlé, wodošťawné. Kořeny letní nebo mnoholeté, třásnaté nebo hlíznaté. Lodyhy letní; listy střídavé, jednoduché nebo nejrozdělenější, lysé; hrozny konečné nebo protilisté, listenuaté.

Asi 70 rodů w 7 pokoleních, ježto kromě několika na Předhoří Dobré Naděje wšecky w podnebí mírném rostan. Hořká wytaženina w nich přewažuje, též mají sliz a soli.

DYMNIWKA. *CORYDALIS.* LERCHENSPOHN.

Plátky 4 buď wšecky dole srostlé, buď dolejší prostý a ostatní srostlé, ku konci kwětení wšecky prosté, padawé, dolejší čárkowitý, hořejší dole ostružnatý. Tyčinky dvojbratré. Šešulka 2chlopná, smačknutá, puka-

wá, eliptičně podlauhlá nebo čárkovitá, čnělkau často hrotitá.

Rostliny toho pokolení klíčejí jednan dělohan.

D. dutá. *C. tuberosa* Decand. *Rostl. 1. ob. 39.* *Fumaria cava* Mill. *Curt. mag. t. 232.* *Sturm f. 9. Schk. t. 194.* Rutka polní jiná *Mat. Haj. 350.* — *Wcl. 420.* *C.* Oddenek hlizovitý, kulovatý, vejcovitý nebo podlauhlý, dutý, z dola mrcasy nemnohé, tenké vyhánějící; z konce jeho vyniká lodyha 1, ze staršího 2—3; lodyha jednoduchá, přímá, 2—10" vysoká, hladká, sivě jínovatá, dvojlistá; listy měkké, trávově zelené, lysé, kořenové 2—1, řapíkaté, mladší po kraji nadehlípené, trojsečné: osekůw řapíkatých, dělených nebo sekaných na laloky podlauhlé, klinovité, nejtupější; lodyhowé 2, kratší, střídavé, řapíkaté, trojmo sekané: úkrojůw řapíkatých, trojsečných, s laloky klinovitými, stříhaně na dvě-tře-čtvero mnoho klanými, tupými: stopka konečná, ojedinelá; hrozen jednoduchý, 5—15kwětý; listeny eliptičně, nejcelejší; stopečky dwakrát kratší listenu, ojedinelé, jednokvěté; květy rownowážné, nachové nebo bílé; plod 2—3krát delší stopečky, klinovitý, smačknutý, čnělkau sláau hrotitý; semena 4—8, čočkovitě ledwinovitá, wraná, lesklá, s míškem bílým, čárkovitým. — W plotech, křovištích, hájích wlhaunkých skoro w celé Ewropě. Kwěte od března do kwětna. ♀.

Jindá kořen její (*radix Aristolochiae fabaceae*) w lékařství se potřebowal.

D. pcwná. *C. fabacea* Pers. *Fl. dan. t. 1394.* *Fumaria fabacea* Retz. *F. intermedia* Ehrh. *Schk. t. 194.* Podobá se velmi předešlé. Lodyha příjednoduchá, přímá, pod nejdolejším listem šupinu mající; listy 3—4, řapíkaté, dvojtrojmošéčné: osekůw podlauhlých, tupaunkých; listeny wejětité, ostré, delší nežli stopečka; hlizy celistwé čili hutné. — Jako předešlá. ♀.

D. prstnatá. *C. digitata* Pers. *C. bulbosa* Decand. *Fumaria solida* Ehrh. *Engl. bot. t. 1471.* *Curt. mag. t. 231.* Lodyha jednoduchá, přímá, pod nejdolejším listem šupinu nesaucí, listy 3—4, řapíkaté, dvojtrojmošéčné: osekůw klinovitých anebo podlauhlých, i s listeny na konci stříhaných; blíza hutná. Tamtéž. ♀.

RAUTIČKA. FUMARIA. ERDRAUCH.

Kalich, koruna a tyčinky jako u předešlé. Šesulin-

ka wejcowitá nebo kulowatá, nepukawá, jednosemenná, komolá.

R. pospolitá. *F. officinalis* Lin. *Blak. t. 237. Fl. dan. t. 940. Sturm f. ic. Plenk t. 545. Düsseld. 3. t. 15. Rutka polní Mat. Háj. 349. B. — Wel. 420. Rostl. 1. ob. 40.* Rautička, rutka polní, zemská pára. Kořen letní, útlý, wřetenowitý, málomrcasatý. Nať celá lysá zasiwělá, útlá, něžná; lodyha wětewnatá, přímá nebo maličko rozloženná, 6—10'' vysoká, ostře pětihraná; řapiky ostře trojhrané, od dola nahoru se zkraecující, nahoře žádné; listy střidawé, střidawě zpeřenosečné: osečkůw zpeřenosečných s osečky trojenými, zpeřenoprotisečnými neb na mnoho klanými a s osečičky čarkowitými nebo čarkowitopodlauhými, ostrými, plochými; stopky protilisté nebo konečné, přímé, dlahé, hranaté, nesaucí, brozen 12—30-kwětý; stopečky přímé, odstálé, kwětauci, 1—1½'' dlahé, plodonosné 2''; listeny kopinaté, o polowičku kratši nežli stopečka, zakončité; kwět růžowý, na konci krwawý, 2'' dlahý; lupeny kalichowé třikrát kratši koruny, wejčité, ostré, celé nebo střihaně zaubkowané; plátky 4, dolejší na žeburu zelenawé; waječnik kulowatý; čnělka nitkowitá; blízna dvojčepelná, hřebenatá; šesulinka hladká, zakulatělá, širši nežli delši, nejdrobněji dubkowaná, na hoře wmačknutá. — Roste na rolich, zelništích, winicech po celé Ewropě a skoro wšech ostatních země djlech. Kwěte od kwětna až do jeseně. ☉.

Nemá zápachu, chuti ale jest nepřijemné, hořké a při tom slané; potřebuje se w lékařstwi.

R. malokwětá. *F. parviflora* Lam. *Engl. bot. t. 590.* Podobá se předešlé. Lodyha rozprostřená; listy nejsloženější: osečičky žlábkowité; šesulinky kulowaté, přihroutičkaté; stopečky plodonosné, přímé, listenůw delši; hrozny řídké. — Roste s předešlau. ☉.

R. plocholistá. *F. Vaillantii* Lois. *F. Vaill. par. t. 10. f. 6.* Lodyha přimaunká; listy nejsloženější: osečičkůw čarkowitých, plochých; šesulinky kulowaté, sotwa hrotičkaté; stopečky plodonosné, přímé, delši listenu; hrozny krátké. — Roste tamtéž.

Poslední dwa rody míchají se s první, jim velmi podobnou, a mají stejné vlastnosti.

Řád 15.

ŘEŘICHOWITÉ. CRUCIFERAE.

Kalich 4lupenný, prostý, podplodní. Plátky 4, zříd-

ka žádné. Tyčinek podplodních 6, čtyřmoených (zřídka 4 nebo 2): 4 delší po dvou, před plodolistoma (u semenice stojícíma), ostatní po jedné proti lupenům u hřbetu waječnickowého stojící. Waječnik nejčastěji sedawý, Tobolka dwojpauzdrá, dwojchlopná, zřídka lpauzdrá a zawřená, napříč pauzdernatá, (a tenkrát oříškowitá nebo peckowitá,) buď prodlaužená, mnohosemenná (šešulka), buď zkrácená, (šesulinka). Semenice mezičlopňowá, stálá i s přehradkou dwa její díly spojující. Semena bezbilečná, nejčastěji wisutá. Kel zkříwený, někdy ohnutý nebo swinutý, jehož kořínek přiléhá na kraj nebo na hřbet dělohový.

Zeliny, byliny, řidčeji polokře. Listy střidawé, celé zubaté, střihané, jednoduše nebo dwojnásobně zpeřenosečné nebo protisečné, lyrowité. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné, na hrozny aneb chocholíky rozpostawené, řídce ojedinelé, úžlabčkowé.

Řád ten sestává z více 1200 rodů, nyní do 120 pokolení rozdělených, z většeho dflu rostancích w podnebí sewerném a mírném, takže jich nejvíce w Evropě, nejméně w Americě. Jižná polokaule také chuda jest na ty rostliny; ty které rostau mezi obratníkoma, nacházejí se na horách.

Wšecky přiosobují si prwek tĕkawý, prudký se silicí slančený, jenž nejčastěji we všech částkách se nachází, jindá ale w jedné přewládá. Semena jsau olejnátá. Některé jich jsau w domácím hospodářstwu, řemeslech a lékařstwu velmi užitečny, jiné jsau ozdoba našich zahrad.

Ten řád rozděljuje se na 5 podřadí.

1) **KRAJOKOŘENNÉ.** Kořínek klowý ku krajům děloh plochých přiložený. Semena smačknutá.

2) **BOKOKOŘENNÉ.** Kořínek na hřbet děloh plochých přiložený. Semena wejčítá, neobraubená.

3) **ŽLABODĚLOŽNÉ.** Dělohy na dél žlábkowité, kořínek do prohlubiny přijímající. Semena nejčastěji kulowatá, někdy obraubená.

4) **SWITODĚLOŽNÉ.** Dělohy čárkowité, swité čili raději kruhowité.

5) **ŘASODĚLOŽNÉ.** Dělohy čárkowité, napříč dwojřasé. Semena zpleštilá.

Podřadí 1.

KRAJOKOŘENNÉ. PLEURORHIZEAE,

a) *První částka má šešulky pukawé;*

FIOLA. MATHIOLA. MATHIOLE.

Šešulka oblá nebo smačknutá, prodlažená, dvojpauzdrá, dvojchlopná s bliznau sklímenau, dvojlaločnou: lalokůw na hřbetu ztlustlých anebo rohatých. Semena smačknutá, řadá, často obraubená. Byliny, zeliny, polokře; kwěty bílé nebo červené, brunátné.

F. zimní. *M. incana* *R. Brown.* *Cheiranthus incanus* *Lin.* Fiola, fiala zimní, lewkoje. *Mat. Háj.* 222. *B.* Ten polokeř porostlý pýřím měkkým, wětewnatým, šediwě plštnatý, 1—2' vysoký, přímý, wětewnatý; listy kopinaté nebo podlauhlé, tupé, nejcelejší, často řeřabité, měkké. Kwěty velké, dříwe chocholičené, pak na hroznech prodlažených, welmi woňawé; lupeny kalichowé čárkowité, přímé, na konci přiodstálé; plátky nehtu čárkowitého, čepele obwejšité, powykrojené, různobarewné, čerwewé, brunátné, bílé, nebo těmi barwami peřesté, nikdá ani modré ani žluté; šešulka 4—5 palcůw dlouhá, bliznama tlustýma ukončená, jakoby dvojrohá, oblá, maličko smačknutá, nezlazatá. — Roste na březích Moře středozemního, též w Taurii. Kwěte od čerwna až do září. ♀.

F. letní. *M. annua* *Sweet.* *Cheiranthus annuus* *Lin.* Zelina; lodyha přímá, 9—12" vysoká, jednoduchá nebo proti konci wětewnatá; listy kopinaté, tupé, šediwé, někdy skoro chobotnaté; plátky silněji wykrojené. — Na pomořích Ewropy teplé, okolo Damasku. ☉.

F. krlatá. *M. fenestralis* *R. Brown.* *Cheiranthus fenestralis* *Lin. Jacq. h. vind.* 2. t. 179. Polokřowitá i dvojletá; peň 8—12" vysoký, přímý, jednoduchý nebo nahore wětewnatý; listy nahore směstnané, podhnuté, obwejšité, tupé, celé, řeřabité, plštnaté, nejwýš 2" dlouhé, 8—10" široké; brozny přímé, mnohokwěté, zděli pně; šešulky pýřité, bezžlazé, dole trochu širší; semena rohatá, po kraji skoro křídlatá. — Kwěte na Kretě po skalách pomořských. ♀. ♂.

W zahradačh wšecky ty rody se sázejí a fioly nebo fialy nazývají; kwět mají jednoduchý; fiola ale zimní a krlatá nejčastěji býwají plné, a swými hrozny dlouhými, hustými a tuhými nemalau jsau ozdobau.

CHEJR. CHEIRANTHUS. LAK.

Třísel

Šešulka oblá, žilnatá, smačknutá nebo dvojsešná, dvojpauzdrá, dvojchlopná. Semena řadá, wejčítá, smačknutá. Kwěty žluté.

Ch. obcnj. Ch. Cheiri *Lin. Blak. t.* 179. *Schk. t.* 184. *Dict. sc. nat. atl. 3. t.* 182. Ch. fruticosus *Lin. Engl. bot. t.* 1934. Fiola žlutá. *Mat. Wel.* 309. Fiala žlutá, lak, Bylina nebo polokeč potom velmi wětewnatý, $1\frac{1}{3}$ —2' vysoký; wětwe dole holé, bradawičnaté po upadlých listech, nahoře hustě listnaté, šedé pýřím přitlačeným; listy kopinaté, ostré, na konci podhnuté, dole w krátký řapík ztenčené, celé (toliko nejdolejší mají obak po kraji jeden anebo dwa ostré zaubky), na oboji straně pýřím přitlačeným, sochatým šediwé, někdy ale líc lysý; kwěty weliké, na hroznech konečných; plátky tmawě žluté, až pomarančové (diwokých); šešulka dlauze nožičítá, 2—2 $\frac{1}{2}$ " dlauhá, podlé hřbetu smačknutá, pýřím přitlačeným, sochatým šedá; čnělka krátká, tenká, s bliznau welikau; semena smačknutá, plochá, okrauhlá, křídlatě obraubená, jasně hnědá. — Na skalách a starých zdech w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀. ♂.

Oblíbená to rostlina zahradní chowá se w půdě a krahutích až daleko na sewer. Kwěty isau jednoduhé nebo plné, tmawě pomarančové nebo sytě nahnědložluté až do tmawého hnědočerwenu, líbeznaŭ wůni rozšřrujfel.

+ RUKEW. NASTURTIIUM. BRUNNENKRÉSSE.

Šešulka oblaunká anebo zkrácená w šešulinku; chlopni poddutých, bezežebřých, nekýlatá. Semena drobná, neprawidelně dvojřadá, neobraubená.

Rostliny častěji wodní. Kwěty žluté, řřdce bílé.

R. řřřicha. N. officinale *R. Brown. Sisymbrium Nasturtium Lin. Fl. dan. t.* 690. *Curt. lond. 6. t.* 44. *Engl. bot. t.* 855. *Schk. t.* 187. *Sturm f.* 43. *Hayn. 5. t.* 32. *Düsseld. 11. t.* 6. Řřřicha potoční *Mat. Háj.* 151. 13. Řřřicha potoční I, *Mat. Wel.* 248. Lodyha dole plaziwá, t. položená, z kolínek kořenatějící, pak wzestaupawá, 1—2' dlauhá, hranatá, nahoře wětewnatá, docela jako listy lysá; listy zpeřenosečné, hořeni 8—7jařmé, doleni 3jařmé, wšecky s lichým: úkroje poboční eliptičné, konečný wejčítý, wšecky přisřdčité, wykrajowané; řapík šipowitě ušatý, lodyhu objímající; kwěty chocholičené; plátky bílé, delší kalichu; šešulky na prodlaužených hroznech čarkowité, oblé, uzlaté, hladké, s čnělkau krátkau, tlustaŭkau, a bliznau malau, tupau; semena swětle hnědá, sílowitě swraskalá. — W pramenech, potočích, přikopích, podlé rybníkůw (wždycky we wodě) po

Ewropě, Asii, Africe a Americc. Kwěte od kwětna až do září. ♀.

Řeřicha potočně slouží k děláni salátu a protož we mnohých krajinách jako jiná kuchyňská byliny se seje u velikém množství. Též i w lékařstí jako lžičnik se potřebuje.

BARBORKA. BARBAREA. BARBAREB.

Šešulka čtyrhraně dvojsečná s chlopněma poddutě kýlatýma. Semena jednořadá.

B. obecná. *B. vulgaris* R. Brown, *Erysimum barbarea* Lin. *Fl. dan. t. 985. Engl. bot. t. 443. Schk. t. 183.* Celá rostlina lysá, 1—1½" vysoká; lodyha oblá, prauhovaná, wětewnatá; listy doleni lyrowité, t. j. zpeřenosečné: úkrojůw doleníh čárkowitzých, konečného zaokrouhleného, nejwětšího, zubatě chobotnatých, hořejší obwejšité, zubaté; plátky žluté, kopistkowitzé; šešulky úkosně přímé, nedokonale čtyrhrané, rovné, 9" dlouhé, čnělkau půldruhočárkowanou špidlaté. — Roste w plotech, na lukách wlhkých po celé Ewropě. Kwěte od kwětna až do srpna. ♀.

B. raučí. *B. praecox* R. Brown, *Erysimum praecox* Smith. *Engl. bot. t. 1129.* Welmi podobá se předešlému. Menší a méně wětewnatá; kořen dvojletý; listy doleni lyrowité: laloku konečného, wejčitého: hoření zpeřeně dělené: lalokůw čárkowitz podlaublýh, nejcelejších, střiěných; šešulky dwakrát skoro delší. — Na lukách wlhaunkých podlé příkopůw po velikém dílu Ewropy. Kwěte od dubna až do září. ♀.

Oba rody, obzwláště druhá, we Francii a Anglii se sázejí a co salát požíwají (roquettes des jardins, early winter-cress). První na půdě masné a obzwláště w zahradách kwěty naplňuje.

ŘEŘICHA. CARDAMINE. SCHAUMKRAUT.

Šešulka sedawá, čárkowitzá, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, skoro užších přeřrádky ztlustlé, často zpružně odskakujících, se čnělkau krátkau anebo žadnau, bliznau přijednoduchau. Semena wejčítá, neobraubená, jednořadá.

Kořeny někdy hlízáté. Kwěty bílé nebo růžové.

Ř. hořká. *C. amara* Lin. *Curt. lond. 3. t. 36. Schk. t. 188. Engl. bot. t. 1000.* Kořen rownowážný, po stranách mrcasatý. Lodyhy dole často kořenatějící, wcestaupawé, někdy přímé, někdy z úzlabička wýběžky vypaustějící, 4—5" vysoké, lysé, hranaté, brázdowané; listy lysé, zpeřenosečné: úkroje kořenowitzých okrauhle

wejčité, příchobotnaté, hořeních wejčité podlahlé, zubatě rohaté; plátky bílé s nehtem žlutým; tyčinky tříkrát delší koruny, s prašniky tmávě červenými anebo fialovými, pak černavými; čnělka nitovitá, ostrauká s bliznou ostrau; šešulka 10—12''' dlouhá, dwakrát delší nežli nožička. — Podlé pramenůw, potokůw, na místech wlhkých, lesnatých po Ewropě, obzvláště prostřední a sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Nač té rostliny rozeznává se chutí silnou, čistě hořkou, a tu a onde potřebuje se na salát (řeřicha hořká), též atkoli řídčeji w lékařství se podává.

KYČELNICE. DENTARIA. ZAHNWURZ.

Šešulka sedavá, kopinatá, na konci ztenčená, smačknutá: chlopní plochých, bezžilých, užších nežli přehrádka, často pružně nadwinujících se, čnělkau nitowitau a bliznou přijednoduchau ukončená. Semena wejčítá, neobraubená, jednoduchá.

Oddenek rownowázný, masitý, neprawidelně zubatý, málo mrcasatý. Kwěty hroznaté, bílé, hlinozazlutlé nebo přičerwenalé.

K. cibulonosná. D. bulbifera Lin. Fl. dan. t. 361. Engl. bot. t. 309. Schk. t. 183. Zubowá bylina. Oddenek rownowázný, zubatý, útlý; lodyha přímá, nejednodušší, oblá, dole nahá, 1—2' vysoká; listy roztraušené, dolní nemohé, řapíkaté, zpeřenosečné: úkrojůw 5—7 podlahlokopinatých, řídce zubatých, po kraji přibrwitých; hoření podlahlé, kopinaté, přízpilowané, nářapíkaté; wšecky skoro, obzvláště hoření a wadnauci, z úzlabička vypauštějící cibuličku zakulatělau; hrozny chocholikowité, 5—8kwěté, přímé, konečné; stopečky nitowité, 4''' dlouhé; kwěty bílé nebo bledě růžowě nabělé; kwěty, alespoň šešulky, pro plození cibulek pometawé. — U pat wrchů stinných, wlhkých, po celé Ewropě. Kwěte měsíce dubna a máje. ♃.

Kořen jindá w lékařství se potřebowal.

b) *Druhá částka má šešulinky pukawé.*

MĚŠIČENKA. LUNARIA. MONDVIOLE.

Šešulinka nožičitá, eliptičná nebo podlahlá, semenicema žilowatýma obraubená, plochá, dwojpauzdrá, s přehrádkau blanowitau, stálau, chlopněma bezžilýma. Šnúry pupeční na přehrádku přirostlé. Semena odlehlá, obraubená.

N. zostrěná. L. rediviva Lin. Lam. t. 561. f. 1. Vio-

la latifolia. *Clus. 1. p.* 297. Kořen mnoholetý; lodyha 2—4' vysoká, přímá; listy huňaté, doleni střičné, hoření nejčastěji střidawé, dlauhořapikaté, wejčitosrdčité, zakončité, z hruba zubatě zpilowané; zubůw hrotitých; kwěty woňawé, nachewělé nebo nachowé; šešulinky dlauze nožičité, kopinaté, dole i nahoře ostré, zakončité, čnělkau sotwa 2''' dlauhau, ostrau špidlaté. — Roste w lesech horních po Ewropě prostřední. Kwěte od dubna až do srpna. 4.

M. ztupěná. L. biennis Lin. Lam. t. 561. *f.* 2. *Schk. t.* 182. Kořen letní nebo ozimý, skoro wřetenowitý, tlustý, kolmojdaucí, málowětwitý. Lodyha přímá, wztyčená, wětewnatá, oblá, chlupatě škrablawá; listy doleni střičné, řapikaté, srdčité, zakončité, hoření někdy střidawé, wejčité, zakončité, wšecky nestejně zubatě zpilowané: zubůw příkomolých; kwěty newonné, tmawě fialowé, řídce bílé, weliké, na hroznech běwných; plátky s čepelí klinowitě obwejitau; šešulinky nožičité, široce waječné, nejplošší, dole i nahoře nejtupější, zokrauhlené, čnělkau 4—5''' dlauhau ukončené; semena srdčité okrauhlá, nejplošší, obraubená. — W Ewropě jižné. Kwěte w máji a čerwnu. ♂.

Ten a předešlý rod w zahradách pro ozdobu se sází.

LŽIČNÍK. COCHLEARIA. LÖFFELKRAUT.

Šešulinka zokrauhlá nebo eliptičná, napuehlá, a tím jakoby zakulatělá: pazuder 2 mnohosemenných; chlopni na hřbetu zakulacených, se žebrem délným, wice méně čnějícím, Dělohy ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

L. lékařský. C. officinalis Lin. Blak. t. 227. *Fl. dan. t.* 135. *Lam. t.* 558. *f.* 1. *Tratt. arch. 5. t.* 236. *Engl. bot. t.* 551. *Hayn. 5. t.* 28. *Düsseld. 3. t.* 2. *Cochlearia Mat. Wel. 248.* Kořen ozimý; lodyha přímá nebo wzestaupawá, 1½' vysoká, od dola wětewnatá, jako ostatní dily lysá; listy šlawnaté, přimasité, jasně zelené, kořenowé na dlauhých řapících, široce wejčité, dole tupě srdčité, přizubaté, lodyhowé sedawé, wejčité, dole objímawé, hrubě zubaté až nasekané; chocholiky konečné, pak po odkwětení w dlauhé a běwné brozny se proměňující; šešulinky skoro kulowaté, maličko smačknuté; chlopni velmi vypuklých, znamenanych žilau prostřední a s několika tenkými; čnělka krátká; blizna malá, hlawičkowitá; semena čerweně hnědá, uzlatě

škrabawa. — Na všech přímořích a na slatinách w Ewropě sewerné a prostřední. Kwěte w březnu a kwětnu. Jest odrod se šešulinkami elipsowitými, dwakrát delšími než širšími, dolů trochu ztenčenými, co nožičky dlouhými, nebo maličko kratšími.

Lžičnk čili lžičn hlina má rozemnutá zápach čpawý, rozkausaná chuť ostran; jest přední rostlina protikurdějná, a w sewerných krajinách potřebuje se na salát. Semena též ostrá jako řeřichy zahradní, druhdy w lékařství se potřebowala.

KŘEN. ARMORACIA. MEERRETTICH.

Šešulinky nemaji na hřbetě chlopňowém žily. Ostatně všecko jako u lžičnika.

K. obecný. A. rusticana Fl. wetter. Cochlearia Armoracia Lin. Blak. t. 415. Plenk t. 513. Schk. t. 181. Hayn. 5. t. 29. Düsseld. 13. t. 21. Křen Mat. Wcl. 128. Kořen wně nahnědlý, u wnitř bílý, oblý, tlustý, dlouhý, hluboce do země wnikající, na wětwe kolmo se rozdělující a welmi bujný, prudký; lodyha přímá, 1¹/₂—3' vysoká, oblá, brázdovaná, dutá, lysá jako ostatní dily, nahoře wětewnatá: wětewmi útlými, bezlistými, a rozdělená jakoby na latu poněkud okolikowitau; listy tlustaunké, dost lesklé, se silnou prostřední bělawau žilau: kořenové přeweliké na řapících 1—2' dlouhých, srdčité nebo wejčitopodlauhlé, nestejně zejkwané, dolní lodyhowé kratčejí řapíkaté, menší, zpeřenodilné čili wyštěptané, jakoby hřebenaté: ůkrojůw celých anebo přizubatých, tupých, hořejší wejčifokopínaté, zejkwané zubaté, nejhořejší čarkowité, dole zaužené, často nejcelejší; kwěty chocholičené, bílé: šešulinky na hroznech prodlaužených, běwných, elipsowité, napuchlé, s kratičkau čnělkau a hlawatau bliznau; semen obyčejně málo. — Na pomoří sewerné Ewropy, též podlé potokůw a řek, na mnohých místech zdiwočelý. Kwěte od kwětna až do lipna. ♃.

Kořen za čerstwa má zápach a chuť čpawě pronikající, slzen působící a nepřijemný cit po koži lehkowé wzbuzující; požívá se rozličným způsobem k masu; řídčejí potřebuje se w lékařství. W mnohých krajinách se sází a tím pozbývá částku své ostroty a slowe pak křen mandlowj.

PENÍZEK. TILASPI. TÄSCHELKRAUT.

Šešulinka smačknutá, plochá, na konci wyříznutá, s přehradkau podlauhlau nebo waječnau, s čnělkau nitowitau nebo nejkratší, s chlopněma člunkowitými, na

hřbetu blanau křídlatýma. Semena w každém pauzdru mnohá, řídce 2, vejčitá, neobraubená. Dělohy malíčko nadduté, ploché, přiléhawé.

Kwěty bílé.

P. polní. T. *arvense* Lin. *Blak.* t. 68. *Fl. dan.* t. 793. *Engl. bot.* t. 1659. *Schk.* t. 214. Penizek II. *Mat. Wel.* 193. C. Lodyha přímá, jednoduchá, oblá; listy podlauhlé, zubaté, lodyhowé sedawé, nejmenšíma auškoma přístřelowité; kwěty drobné; šešulinka obwejšitokrauhlá, hluboce vykrojená: lalokůw nejtupějších a mezi seabau nejkratši čnělku majících, chlopni nejsmačknutějších, obraubených, křídlem listowitým, břítkým; semen w každém pauzdru 6—7 hnědých, obwejšitých, saustředně čárkowaných. — Na rolích a polích po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ☉.

Nať třená zapáchá řesnekem. Buřeň mezi obilím.

KOKOŠKA. CAPSELLA. HIRTENTÄSCHEL.

Šešulinka smačknutá, plochá, trojhraná, na konci uřatá s přeřrádkau skoro čárkowitzau, s chlopněma kýlatýma, smačknutýma, na hřbetě nekřídlatýma, s čnělkau nejkratši. Semen w každém pauzdru mnoho. Dělohy přiléhawé.

K. pospolitá. C. *bursa pastoris* Mönch. *Thlaspi bursa pastoris* Lin. *Fl. dan.* t. 729. *Curt. lond.* t. t. 50. *Lam.* t. 557. f. 2. *Engl. bot.* t. 1485. Kokoška. *Mat. Háj.* 154. Kokoška čili pastuši tobolka. *Mat. Wel.* 175. Kořen letní, kolmojdauci; lodyha oblá, wětewnatá; listy kořenowé do kola rozložené, k zemi skoro přitlačené, dole zaužené, celé, zubaté, zpeřenosečné nebo chobotnaté, lodyhowé skrowné, přímé, podlauhlé, dole střelowité; hrozny konečné, prodlažené; stopečky nitowité, bezlistenné, mnohem delši nežli šešulinka; kwět drobný, bílý, někdy bez plátkůw. — Na rolích a polích po celé Ewropě, Asii. Kwěte od března až do září. ☉.

Chatí jest měně ostré ostatních toho řádu; jindá se potřebowala w lékařstwi.

STĚNIČNÍK. IBERIS. SCHLEIFENBLUMĚ.

Plátky 4 nestejné, dwa wněšné wětši. Tyčinky prosté, bezzubé. Šešulinka s chlopněma člunkowitýma, kýlatýma, nejsmačknutějšíma, dole vejčitá, na konci chlopni obraubená laločkoma, čnělkau stálaw, nitowitau špidlatá, s přeřrádkau někdy rozpoltliwau, nejuzši; pau-

zdra 1semenná. Kořínek na vněšné straně klowé; dě-
lohy přiléhavé.

Polokře, byliny nebo zeliny. Kwěty bílé nebo nachovělé.

St. okoličnatý. I. umbellata Lin. Curt. mag. t. 106. Schk. 1. 179. Penizek III. Mat. Wel. 174. Kořen mrca-
satý; lodyha jako ostatní díly lysá, přímá, chocholikovitě
wětwnatá, řídce jednoduchá, 6--12'' vysoká; listy roz-
traušené, dolní kopinaté w řapík ztenčené, ostré, někdy
tupaunce zubaté, hořejší, nejcelejší, kopinaté, na diwo-
kých čárkovitě; chocholiky i po odkvětení nadduté,
mnohokvěté; kwěty husté, často nachovělé, zřídka bí-
lé; stopečky 3''' dlouhé, někdy pýřité; šesulinky směst-
nané, wejčíté, nahoře vykrojené, s lalokoma nejostřej-
šíma, trojúhelnýma, co pauzdra dlouhýma; semena wej-
čítá, plochá, červeně hnědá, neobraubená. — Roste
na wýsluních po Ewropě jižné. Kwěte od čerwna až do
srpna. ☉.

U nás obyčejně w zahradách se sází a k obraubení záhonkůw
potřebuge. Semena (*horčice sedlská*) jsau ostrá a jindá w lékařství
užitečná.

*St. hořký. I. amara Lin. Engl. bot. t. 52. Thlaspi
amarum Tab. ic. 462.* Lodyha přímá, wětwnatá; listy
kopinaté, ostré, zubaté, lysé; brozny mladé chocholiko-
wité pak prodloužené; kwěty bílé; lupeny po kraji bla-
nowité; plátky 2 hoření dwakrát delší kalichu, 2 dolní
čtyřikrát, obwejíčtě klínowité. Šesulinka okrauhlá, na-
hoře těsně vykrojená, s čnělkau laločky sotwa přewy-
šující. — Na polích a rolich w Ewropě jižné a prostře-
dní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Jako předešlá ačkoli řídčeji w zahradách se sází. Nač hořká.

CHAULIWKA. ANASTATICA.

Tyčinky bezzubé. Šesulinka břichatá, dvojpauzdrá,
pukawá, čnělkau nišowitau, přibákwitau ukončená:
chlopní poddutých u konce s přiwěskem kožnatým, přič-
ným, auškwitým, uwnitř přičkau čili braničkau nedo-
konalau na dvě dutinky rozdělených; šwy patrné; pře-
hrádka širokaunká; pauzdra 2semenná. Semena wisutá,
w každé dutince jedno, přiokrauhlá, plochaunká.

*Ch. jerišská. A. hierochuntica Lin. Jacq. h. vind. t. 58.
Lam. 1. 555. Schk. 2. t. 179.* Kořen tenký jednoduchý;
lodyha nízká, z krku nejwětwnatější, přimaunká, ro-
zewřená, oblá, chlupatopýřitá, dospělá dřewnatá, oly-
salá, s wětwnami w kauli schaulenými; do wody namo-

čená opět se rozkládá; listy podlauhlé nebo wejčité, w řapík ztenčené, tupé, přicelé, pýřité, 1 $\frac{1}{2}$ '' dlahulé, $\frac{1}{2}$ '' široké; hrozny krátké protilisté; kwěty přímé, sedawé, drobné, shlaučené; kalich huňatý; plátky bílé, nehetnaté, obwejíčné. — Na písčinách w Egyptě, Palestině, Barbarii, Syrii a Arabii. Kwěte w máji a čerwnu. ☉.

Zelina mladistwá, rozestřená, starší zdřewnatělá a w kauli stěsnaná. Jindá o ní rozdílné poboňky se powídaly, jako n. p. že suchá toliko na den narození Páně se otwírá, že znamená hodinu porodu a j.

c) *Třetí částka má šesulinky nepukawé.*

POWÁZKA. RAPISTRUM. REPSDOTTER.

Šesulinka dvojčlánečná, strukowatá, kožnatá, sotwa smačknutá: článkůw sotwa se rozdělujících, jednosemenných, dolního pometawého, hořeního zakulatělého, swrskalého; čnělka dlahá, nitowitá. Semeno w dolením článku wisuté, w hořením přímé.

P. ozimá. R. perenne *Berg.* Myagrum perenne *Lin. Jacq. aust. t. 414.* Kořen bílý hluboký; lodyha 1 $\frac{1}{2}$ '' wysoká, přímá, oblá, čarkowaná, rozewřeně wětewnatá, dole přidraslawá, nahoře lysá; listy dolní weliké řapíkaté, zpeřenodělené čili wyštěptané: úkrojůw obak 4—5 podlauhlých, ostrých, s choboty ostře zubatými, nyní přilysé, nyní na žebrách bílých s chlupy tuhými roztraušenými; listy lodyhowé menší, chobotnaté, zpeřeno-sečné, nejhořejší podlauhlé, zubaté. Hrozny nejmnožši, dělající latu rozloženau; kwěty drobné, žluté; šesulinky lysé, přímé, s článkem dolním podlauhlým pometawým anebo úrodným, zakulatělým, s hořením wejčítým, přismačknutým, w krátkau čnělku ukončeným; někdy obě pauzdra úrodná, a tenkrát šesulinka uzlatá. — Na polích w Ewropě prostřední teplejší. Kwěte w lipnu. ♃.

Buřeň w obilí.

Podřadí 2.

BOKOKOŘENNÉ. NOTORHIZEAE.

a) *Některé mají šesulku pukawou.*

WEČERNÍČKA. HESPERIS. NACHTVIOLE.

Šesulka tuhá, přičtyrbočná anebo smačknutá, čnělkama sedawýma, klimawýma ukončená. Semena podlaublá skoro trojhraná, wisutá, jednořadá. Dělohy ploché.

Květy červené až i náhnědé, pořádku bílé.

W. smutná. H. tristis Lin. Jacq. aust. 102. Schk. t. 184. Lodyha přímá, 2' vysoká, hladká, bělawá, nahoře nejwětewnatější; buď lysá, buď chlupy dlauhými, odstálými wíce méně draslawá; listy kořenowé řapíkaté, nejhořejší sedawé, wejčité, ostré, celé, nebo hrubě zubaté, lysé nebo pýřité, 2—4" dlauhé, 1/2—1" široké; hrozny konečné, běwné, mnohokwěté; stopečky kwětauci sotwa zděli kwětu, pak ztlustlé a třeba na 2" prodlažené; kwěty w noci zápachající, špinawě z běla nebo hlinožluta nahnědle červenawé; kalich 5—6" dlauhý; nehty plátkowé zděli kalichu, čepele podlauhlé, rozložené, úkosné, přičerřité; šesulka smačknutá, rowná nebo přizatočilá, 5" dlauhá, lysá, čnělkami klíma wýma ukončená. — Roste podlé lesůw Ewropy prostřední, mírné a jižné. Kwěte w dubnu až do čerwna. ♂.

W. změnná. H. matronalis Lam. t. 564. f. 1. H. inodora et matronalis Lin. Fl. dan. t. 934. Engl. bot. t. 731. Rostlina proměnná. Kořen ozimý; lodyha jednoduchá nebo nahoře wětewnatá, jako listy chlupky jednoduchými nebo sochatými draslawá; listy krátce řapíkaté, wejčitokopinaté nebo přisrdčité, wíce méně zpilowané, zakončité; kwěty bílé, růžowé, brunátné anebo těmi barwami peřesté, nočního času silně woňawé, we dne bezwonné, w konečné hrozny rozpostawené; šesulky čtyrboké (3" dlauhé), lysé, uzélkowané, nejčastěji křiwolaké; semena skoro wálcowitá, hnědá. — Na lukách wlhkých a kopcích suchých, křownatých po Ewropě jižné a místem i prostřední. Kw. w máji a čerwnu. ♂.

Obě nadjmenowané rostliny pro zápach se sázejí.

HULEWNIK. SISYMBRIUM. RAUKE.

Šesulka sedawá, oblaunká nebo průuhelnatá; chlopní poddutých, skoro bezčnělečná, přehrádkau blanowitau dvojpauzdrá. Semena wejčítá nebo podluhowatá, jednořadá. Dělohy ploché.

Květy žlté nebo bílé.

H. obecný. S. officinale Scop. Erysimum officinale Lin. Fl. dan. 560. Curt. lond. 5. t. 50. Schk. t. 183. Sturm f. Hayn. 2. t. 13. Kořen malý, přijednoduchý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, odstále wětewnatá, listnatá, oblá, pýřitá; listy náhuňaté, nebo skoro olysalé, řapíkaté, krackowité i úkroje konečného, wětšího, trojúhlého, pobočních obak 2—3 podlauhlých, přímoúhlých, celých

anebo zpředu hrubě zubatých; hrozny prodlažené, tuhé, klasovité; stopečky nejkratší, přímé; květy nejmenší, žluté; šešulky přímé, k stopce přitlačené, oblošidlovité, čnělkau nejmenší hrotité, příhuňaté, $\frac{1}{2}$ " dlouhé. — Na místech rumných podlé zdí a cest, po celé Evropě, Africe sewerné, Taurii. Kwěte od kwětna do srpna. ☉.

Jindá býwal w lékařstwu velmi wážen.

H. welodělnýj. S. Sophia Lin. Fl. dan. 528. Hayn. 5. t. 33. Lodyha 1—2' vysoká, přímá, oblá, wětewnatá, pýřim řídkým, wětewnatým obrostlá; listy řapikaté, dwa-krát zpeřenosečné: úkrojůw čárkowitzých, ostrých, celých anebo nastříhaných, lysé nebo pýřité; hrozny pak prodlažené; stopečky odstálé, níwovité, 4—5", kalichu 4krát delší; květy drobné, rusé, přichocholičené; kalich lysý; plátky kratší kalichu, skoro lžičkowitzé; tyčinky zděli kalichu; šešulky přímé, čárkowitzé, oblaunké, lysé, čnělkau sedawau ukončené, 9—10" dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semena drobná, ryšawá, lřadá. — Roste na zdech, místech rumných po celé Evropě. Kwěte w lipnu. ☉.

Druhdy w lékařstwu oblíbený.

ČESNÁČEK. ALLIARIA. LAÜCHEL.

Šešulka skoro čtyrboká, oblá: chlopni čarau hřbetowau a čárkami wystáwajícími hranatá, dvojpauzdrá přehrádkau blanowitau, s čnělkau nejkratší a bliznau zpleštilau. Semena přiwálcowitá. Dělohy čárkowitzé prodlažené.

Květy bílé.

Č. obecnýj. A. officinalis Decand. Erysimum Alliaría Lin. Blak. 372. Fl. dan. 935. Schk. t. 183. Česnekowá bylina *Mat. Wcl.* 290. Kořen wřetenowitzý s mnohými nřecasy; lodyha přímá, 2—4' vysoká, nahoře wětewnatá, oblá, lysá, maličko prauhowaná; listy řapikaté, srdčité, ostré, nestejně zubaté, lysé; chocholik pak prodlažený w hrozen řídký; šešulky hranolowitzé, přímé, na stopěcce odstálé, mnohokrát kratší. — We křowišťích po celé Evropě, w Taurii, Persii. Kw. w máji. 4.

Nač a obzwlášťe semena třená zápáchaji česnekem; druhdy ko kořen přidáwata se do salátu; též měla swau cenu w lékařstwu.

b) Druhá část má šešulinky.

LNICE. CAMELINA. LEINDOTTER.

Šešulinka pukavá, obwejcovitá nebo kulovatá, celá, tupá, čnělkau stálu hrotitá, přešrádkau blanowitau dwojpauzdrá; chlopni břichatých, pauzder 2semenných. Semena podluhowatá, neobraubená.

L. obecná. *C. sativa Crantz.* *Myagrurn sativum Lín. Schk. t. 178. Engl. bot. 1254. Lnice Mat. Wcl. 468.* Kořen útlý; lodyha 2—2½ vysoká, oblá, nahoře wětewnatá; listy buď chlupaté buď lysé nebo olysalé, kořenové podlauhlé, tupé, w řapík zaužené, prostřední lodyhowé kopinaté nebo podlauhlokopinaté, celé nebo zaubkowané, střelowité: lalokůw ostrých, lodyhu objímajících; kwěty na konečných chocholicích ryzí, pak blednaucí, skoro bělající; šešulinky na hroznech welmi prodlauzených, řídkých, klinowitě hruškowité, na hřbetu maličko smačknuté, krajem plochým, ostrým obklíčené, 8—12semenné: chlopni s patrnau žilau kyl dělající, útle a sítkowitě swraskalé; semena podluhowatá, žlutohnědá, útle zbodaná. — Na místech wzdělaných a newzdělaných, obzwláště mezi obilím a lnem po nejwětším dilu Ewropy. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

L. zubatá. *C. dentata Pers.* *Myagrurn dentatum Willd.* Welmi předešlé, podobná, listy lodyhowé prostřední ale jsau užší, hrubě zubaté nebo chobotnaté nebo chobotnatoprotisečné; šešulinky zakulatělohruškowité, nahoře tupější, po boku čtyřzebré, čnělkau kratší ukončené; semena dwakrát wětší, patrněji tečkowaná. — Roste mezi lnem. ☉

W některých krajinách oba tyto rody u welikém množstwi se sázeji pro olej předobry a sladký, ježto ze semena jejich se wytlačuje.

WESNOWKA. LEPIDIUM. KRÉSSE.

Šešulka wejčítá, smačknutá, pukající; chlopni kýlatých, na hřbetě hned bezkřídlych, hned na konci krátce křídlatých; přešrádka blanowitá, úzká, hned zdělí chlopni hned jich kratší, načež pak šešulinka na konci wykrojená; čnělka skoro žádná nebo nitowitá. Semeno w každém pauzdru ojedinelé, wisuté, přitrojhnané nebo smačknuté. Dělohy podlauhlé nebo čárkowité.

W. obecná. *L. Draba Lín.* *Cochlearia Draba Lín. Jacq. aust. 315. Turecká řeřicha, Mat. Wcl. 176.* Kořen kolmojdaucí jednoduchý, bělawý; lodyha ojedinelá, přímá, oblá, 1—1½ vysoká, pýřitá, na konci chocholicenatowě, tewnatá; listy objímawé auskoma ostrýma, přisrdčité-

kopinaté nebo podlauhlé, hrubě zubaté, popelavě pýřitě nebo našedivělé, dolní dole ztenčené; hrozny mladé, chocholičnaté, pak prodlažené, přímé, w chocholík rozpostavené; stopečky odstálé, nitovité, 3—4'' dlahé; kwěty bílé; šešulinka přísrdecovitá, wejcowitá, napuchlá, na konci ostrá, w čnělku 1 $\frac{1}{2}$ '' dlahau wybihající, s chlopněma spíše poddutýma nežli kýlatýma; semeno w každém pazdru jediné, obwejcowité, hnědé. — Podlé cest, též w rolích a zelnístích w Ewropě jižnější a prostřední až do Čech. Kw. w kwětnu až do srpna. ☉

Obtížná buřeň.

W. řeřicha. *L. sativum* *Lín. Blak. t. 23. Schk. t. 180. Sturm f. 9. Hayn. 6. t. 11. Řeřicha zahradní Mat. Háj. 151. — Wel. 173.* Celá zelina lysá, siwě jínatá; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, wětewnatá; listy dolní řapikaté, nepravidelně nastřihané nebo protisečné s dřipami podlauhlými, tupými, nejčastěji celými, nejhořejší sedawé, čárkowitzé, nerozdělené; chocholiky konečné a protilisté, konečně w hrozny prodlažené; stopečky zděli kwětu a šešulky; kalich otewřený; plátky s čepelí podlauhlau, tupau; šešulinka na stopku přitlačená, okrauhlá, na konci s těsným výřezem, krátkau čnělkau, přehrádkau podlauhlau, dole ztenčenau, chlopněma kýlatýma, na hřbetu křídlatýma, tupýma; semeno jediné w každém pazdru, ryšawé; dělohi jedna trojdílná. — Na polích w Lewantu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉

W Ewropě hojně se sází. Z mládí potřebuje se na salát hlawně s polním salátem; druhy proti kurdějům w lékařství se užíwala. Sázaná má dvoji odrodek; první má listy po kraji čeřité (*L. s. crispum*), druhý listy dolní celé anebo úkroge široké (*L. s. latifolium*).

W. šivolistá. *L. latifolium* *Lín. Fl. dan. 557. Engl. bot. 182. Piperát Mat. Háj. 165. B. — Wel. 195. B.* Bylina lysá; kořen kolmojdaucí, tlustý; lodyha přímá, oblá, hladká, 1—2' vysoká; listy kořenowé dlahze řapikaté, wejčité, tupě připilowané, hoření sedawé, wejčité kopinaté, celé nebo přizubaté; wětwe a wětwičky na konci hrozněné: hroznůw w latu nahromaděných, jiných protilistých; listy na latě ostatních mēnší, nejhořejší pometawé; kwěty drobné, bílé, přemnohé; kalich bělawý, rozložený; plátky obwejčité, dole ztenčené; žlásky zelené 4 před plátky; šešulinka wejcowitá, čnělka krátká s bliznau hlawičkowitau. — Na slatinách, na pomorí w Ewropě jižné až do Šwéd, též w Sibirii. Kwěte měsice čerwna a lipna. ♃.

Chut má za čerstwa ostrau, trochu páčiwau, skoro pepřowitau,

kteřá usušením zužizí: před řasy byla lék proti kůrdějím velmi wážený; též w kuchyních co koření se potřebuje, a tudíž w zahradách se sází.

BORYT. ISATIS. WAID.

Šešulinka obwejitá nebo pořidku zaokrauhlá, jednopauzdrá, poskosmačknutá, korkowitá, někdy po kraji křídlatá, celá: chlopní 2, sotwa pukajících, člunkowitých, na hřbetu wíce méně w křídlo prodlažených. Semeno 1 (druhé nepochybně pometawé), wisuté, podluhowaté. Dělohly plosko nadduté.

Kwěty žlté.

B. barwíršký. I. tinctoria Lin. Lam. t. 554 f. 1. Engl. bot. 97. Schk. t. 188. Weyt Mat. Háj. 176. 177. Weyt Mat. Wcl. 207. Boryt. uřet, weyt. Lodyha přimá, 1¹/₂—3' vysoká, nahoře velmi wětewnatá, oblá, silně listnatá, lysá, anebo (obzwláště dole) wíce méně chlupatá; listy síwé, se žilau prostřední bilau: kořenowé podlauhlé, tupé nebo ostrauké, w dlauhý rapik zaužené, wíce méně chlupaté, lodyhowé podlauhle kopinaté, dole střelowité, objimawé; hrozny na konci lodyhy rozpostawené w latu obširna; kwěty dosti drobné; kalich lupenů otewřených, úzkých, podlauhlých; šešulinky na stopečkách skoro wláskowitých, nahoře ztlustlých, wisuté, klínowité, podlauhlé, přetupé, skoro wykrojené, třikrát delší nežli širší, černawé, obak žebrem (šwem mezi chlopněma) protažené; semeno podluhowaté, žlutohnědé, hladké. — Roste na kopcích rumných, wyslunných, na zdech podlé cest po Ewropě jižné a prostřední, též w Lewantu. Kwěte w kwětnu a w čerwnu. ♂.

Dwa jsau hlawní odrody, jeden šešulinek wětších, druhý menšch; první má list buď lysý buď wíce méně chlupatý. Rostlina ta má látku, kteřá náležitě obdělána mění se w barwinnu modrau, indychu podobna, a jako on k barwení se může potřebowati anebo s ním užíwati. Pro tu přičinu u velikém množstwí se sází. Chlupatý odrodek neradi widí. Semeno dáwá olej ke lněnému podobný.

Podřadi 3.

ŽLABODĚLOŽNÉ. ORTHOPLOCEAE.

a) První část má šešulku na děl pukawau.

KAPUSTA. BRASSICA. KOHL.

Šešulka oblaunká, dwojpauzdrá, dwojehlopná: pazder mnohosemenných, chlopní poddutých anebo pro-

středni žilau sotwa příkýlatých; čnělka stálá, homolo-
witá, buď bezsemenná, buď lsemenná. Semena w každém
panzdru jednořadá, zakulatělá.

Květy žluté.

K. obecná. B. oleracea Lin. Zelice. Lodyha přímá,
2—3' vysoká, 1/2—1" tlustá, nahoře wětewnatá, lysá
jako wšecky ostatní dily; listy síwé, doleni lyrowité, pro-
tisečné, řapíkaté, hořeni podlauhlé, dole více méně zú-
žené, docela sedawé; hrozny již před rozkwětením silně
prodlaužené a řídké; kalich přímý, zawřený; plátky s
čepelkau podlauhlau, přičeřitau, žlutawě rusau, zřídka
bílau; tyčinky přímé; stopečka welmi odstálá; šešulky
přímé, dlouhé (2 1/2—3"), oble 4bočné, krátkým zobanem
ukončené; chlopně wedlé prostřední žíly s mnohými
silnými síťowitě spojenými; semeno zakulatělé, často
trochu zpleštilé anebo hranaté, černohnědé.— Roste na
pomocích w Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětu-
nu a čerwnu. ♂.

Toho radu možná patero odrodkůw rozeznati.

a) *Kapusta diwoká* čili *planá*. B. o sylvestris. B. oleracea
Huds. Engl. bot. t. 637. Lodyha vysoká, wětewnatá, často mnoho let
trvající, dřewnatější, s listům zdáleným, jasněji zeleným. Od té
pochodí více 2000letým chowaním mnohé odrodky. K ní nejpo-
dobnější jest *kapusta křowitá* (B. o. fruticosa), sázen(m málo od-
číslená.

β) *Kapusta zimní* čili *jarmus*. (B. ol. acephala); lodyha (koš-
šál) jednoduchá, vysoká, zelená; listy zdálené, řapíkaté, pupeny
mnohé w úzlabčkách. Sem náleží. a) *jarmus celolistý*, integrifolia,
s listům chobotnatě protisečným; b) *jarmus vlastní* čili *kadeřawý*,
sabelica, kadeřawka, s listům více méně hluboce chobotnatým; lokůw
mnohodřipných; c) *kapusta pupenatá*, gemmifera, Sprossenkohl, s li-
stům bublinowitým, nerozděleným, s pupeny čili hlavičkami mnohými; ma-
lými, zawřenými, úzlabčkowými, a s podobnou konečnou. Jarmus ještě
proměňuje se velikostí, hrubostí úkrojkůw a barwou.

γ) *Kapusta hlawatá*; s lodyhau (koššálem) jednoduchau, zkráce-
nau, s listům welmi přiblíženým, hořejším hlawowitě sklmeným. Sem
náležejí dvoje odrodky: a) *kapusta* (wlastně), kadeřawé zeli Mat.
Háj. 117.— Wel. 138. s listům bublinatým, w hláwku řídkau sklmeným;
b) *hlawatice*, zeli hlawnté Mat. Háj. 117. B.— Wel. 138. C. s li-
stům nebulinatým, w hláwku zawřeným. Twar kapusty a hlawatice
a barwa jejíh nejau stálé; kapusta obecná, tmawě zelená, hlawatice
bledě zelená, někdy modrá, čerwená nebo taktěž naběhlá.

δ) *Brukew*, B. o. Canlo-rapa, řepné zeli Mat. Wel. 138. C.
Lodyha (koššál) nad zemí napuchlá w hlízu masitau. Podlé barwy,
zrání, dílem podlé rozdělení listůw jest mnoho měn.

ε) *Kapusta kwětná*, B. o. botrytis; stopky hroznowé, chocho-
licené, shlawčené, před rozkwětením welmi masité, zkrácené, ztlu-
štělé, kwěty často pometawé. Hlawně dvoje odrodky: a) *Prokolice*,
ásparagoides, lodyha (koššál) vyšší, listy prodlaužené, síwé, s wět-
wemi hroznowými prodlauženými, masitými; b) *Zeli kwětné*, karfiol

Mat. Wel. 137. Lodyha (košťál) nízká; listy podlauhlé, síwé; hláwky (růže) konečné, tlusté.

Wšeliké tyto odrodky n nás se sázejí a požíwají se co wariwo; některé hrubější slauží za píci dobytku.

K. řepka. B. Napus. Lodyha 2—3' vysoká, tenší nežli předešlého rodu; listy wšecky síwé, nejdolejší lyrowité, zpeřenosečné, řapíkaté, z mládí přídraslawé nebo brwité, starší lysé, hoření srdčité, objímawé, wždycky lysé; hrozny před rozkwětením prodlažené, řídké; kalich pak do pola otewřený; plátky s čepeli obwejítau, rownokrajnau, čistě žlatau; tyčinky kratší, odstálé, wze-staupawé; šešulky odstálé, dlauhé (2—2 $\frac{1}{2}$ "), smačknuté, ukončené w zohan dlauze homolowitý, tupaunký ($\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{3}$; chlopní obnášející); semena kulowatá, modrawě černá, lesklá. — Wlast neznámá. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉ ♂.

Následující známe odrodky:

a) *Řepka*, olejka B. N. oleifera, s kořenem tenkým, dlauze wřetenowitým a košťálem dole neztlustlým. Sem a) *řepka jarní* a b) *ozimá*, jichž poslední se sází co rostlina olejná a tu i onde co wariwo se potřebuje.

β) *Tuřín, dumlík*. B. N. rapifera, Napobrassica; hoření díl kořenu a nejdolejší košťálowý zweličený w hlízu; tuřín žili dumlík jest bílý, žlutý nebo čerwenawý a slauží co wariwo a co píce pro dobytek.

K. řepa. B. Rapa. Lodyha jako předešlého; doleni listy lyrowité, protisečné, řapíkaté, tmawě zelené, wždycky draslawé, hoření wejčité, srdčité, objímawé, síwé, lysé; hrozny za kwětení chocholičené; kalich pak docela otewřený; plátky s čepeli eliptičně obwejítau, plochau, ryzí; tyčinky kratší, odstálé, wze-staupawé; šešulky přímé, 2" dlauhé, oblé, ukončené w zohan šidlowitý (asi zdělí $\frac{1}{3}$ šešulkowé); semena menší řepkowých, kulowatá, černá, lesklá. — Wlast neznámá. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♂ a ☉.

Hlavně dvoje odrodky:

a) *Řepák*. B. R. oleifera. Planá řepa *Mat. Wel. 125. C.* Kořen tenký, tuhý. a) *Řepák jarní*, b) *ozimý*.

β) *Řepa*. B. R. rapifera, B. Rapa. Kořen ztlastlý, hlízowitý, masitý, jedlý. Podlé twaru jest *okrahlice* *Mat. Háj. 103. B. - Wel. 125.* s kořenem kulowatým, více méně pleskatým, *wodnice*, *wodnaka*, *wodňáčka*, *wodní řepa* *Mat. Háj. 104.* — *Wel. 125.*; s kořenem podlauhlým, *kolník*, *Mat. Wel. 126. C.*

Řepák jest olejná rostlina, řepy ale jsau wariwem wúbec známým; štáwa řepowá a wýwarek ze slupek jejích někdy w lékařstwu se potřebuje.

K. horčičná. B. nigra Koch. Sinapis nigra *Lin. Fl. dan. 1582. Engl. bot. 969.* Horčice černá *Mat. Háj. 141.* Sinapi *Mat. Wel. 171, C. Blak. 446.* Listy wšecky řapíkaté, doleni lyrowité, zubaté: úkroje konečného pře-

welikého, laločnatého, hoření kopinaté, celé; kalich docela otewřený; šešulky $1\frac{1}{2}$ —1" dlouhé, k stopce přitlačené se zobanem tenkým, $1\frac{1}{2}$ " dlouhým; semena kulowatá, nawejcowatělá, hnědá, patrně zpichaně tečkowaná. — We šterku podlé řek po Ewropě jižné a prostřední, na rolích až do sewerné Ewropy. Kw. w čerwnu a lipnu. ☉.

Tu a onde u velikém množství se sází pro semeno, jenž slowe horčice černá nebo zelená, a slauží k jídlu jako křen a w lékařstwi.

HORČICE. SINAPIS. SENF.

Šešulka čárkowitá nebo podluhowatá, oblaunká, dwojpauzdrá: pauzder mnohosemenných, dwojchlopná: chlopní poddutých se 3 nebo 5 rovnými silnými žilami, čnělkau hned krátkau, ostrau, hned zobanowitau, oblau nebo mečowitau ukončená. Semena w každém pauzdru jednořadá, zakulatělá, w zobanu žádná nebo ojedinelá.

Kwěty žluté.

H. bílá. S. alba. *Lin. Blak.* 29. *Lam. t.* 566. *Engl. bot.* 1677. *Sturm f.* 8. *Hayn.* 8. t. 39. *Düsseld.* 8. t. 12. Horčice černá *Mat. Hij.* 141. B. Horčice II. *Mat. Wcl.* 171. C. Lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ —3' vysoká, wětewnatá, lysá nebo skrowně chlaupkowaná; listy řapikaté, lyrowité, zpeřenodilné čili wyštěptané: úkrojau 5 — 7 anebo 9 wejčítých anebo okrauhlých, hrubě a nestejně zubatých, skoro laločnatých, konečného nejwětšihó s dvěma nejhořejšíma stikawého, dwaú nejdolejších nejmenších, lysé nebo chlaupkowané; chocholiky konečné, ježto pak prodłużuji se w hrozný běwné; kalich docela otewřený; plátky s čepeli obwejitau, čistě žlatau; šešulky nejodstálejší, skoro rownowážné, oblé, uzlaté, drasawé: chlopní s žilami 5, čnějicimi, zobanu co chl opně dlouhého, mečowitého, maličko kosowitého; semena nakulowatá, hlinožlutá nebo hnědá, zpichaně tečkowaná. — Na mistech newzdělaných, mezi obilim po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu, až do lipna. ☉.

Tato rostlina ještě hojněji se sází nežli horčice černá čili kapusta horčičná pro semeno, jenž se potřebuje zadělané na stál a w lékařstwi; méně jest ostro nežli semeno černohorčičné. Ze semena též dobrý olej k jídlu se wytlačuje.

H. rolní. S. arvensis *Lin. Fl. dan.* 753. *Curt.* 321. *Engl. bot.* 1748. *Schk. t.* 186. *Hayn.* 2. t. 14. Lodyha přímá, 1— $1\frac{1}{2}$ vysoká, wětewnatá, dole řidce chlupatá; listy skoro lysé, wejčité, nestejně, nestejně zubaté, dole řapikaté, dole usaté nebo skoro lyrowité; kalich nejotewřenější; stopčky 2—3 čárky dlouhé; šešulky lysé, oblé, a

zlaté, přímé, 1" dlouhé: chlopní se 3 žilkami, pauzder 9—12semenných, zobanu 4" dlouhého, šidlovitého, sotwa dvojsečného.— Mezi obilím po celé Evropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Buřeň někdy velmi obtížná.

ROKETA. ERUCA. RUNKE.

Šešulka wejčítopodlauhlá, dvojpauzdrá, dvojhlopná: chlopní poddutých, hladkých, zobanem mečovitým, sotwa chlopní kratším ukončená. Semena kulowatá.

Kwěty bílé nebo žluté.

R. obecná. *E. sativa*. *Lob. ic. t. 204. f. 1. Dod. pempt. 708. f. 1. Brasica Eruca Lin. Blak. t. 242. Sibth. t. 646. 647.* Lodyha přímá, 1½' vysoká, wětewnatá, chlupatá; listy dlouhé, řapíkaté, lyrowité, zpeřenodílné: úkrojůw zubatých, ostrých, skoro lysé, zelené; stopečky kratší kalichu padawého; kwěty bílé nebo rusé, z černawa fialowě žilnaté, w hrozny konečné rozpostawené; šešulky skoro 1" dlouhé, auzké, maličko smačknuté, ukončené zobanem, 3—4" dlouhým. — W jižnějši Evropě podlé cest, w zelníštích, rolich. Kwěte we Španielích w zimě, w sewernějších krajinách později, třebas i w čerwnu a lipnu. ☉.

Zelina chutí prudké, zápochu protiwného; Wlachowé rádi ji přidawají do salátu místo kořenů. Též w lékařstwě se potřebuje.

b) Jiné mají šešulku nebo šešulinku nepukawou.

KATRÁN. CRAMBE. MEERKOHLE.

Čnělka žádná nebo krátká. Blizna hlawičkowitá. Šešulinka kožnatá, dvojčlená: článkůw nepukawých, 1pauzdrých, dolejšiho pometawého, nožičkowitého, hořejšiho zakulatělého, 1semenného. Šnůra pupeční ze dna pauzder wyniklá, přímá, na konci sehnutá a nesaucí semeno wisuté kulowaté. Dělohy tlusté, přilistowité.

K. pomorská. *C. maritima Lin. Fl. dan. 316. Engl. bot. 924.* Kořen tlustý, wětewnatý, mnohohlawý, w zemi mnoho odnoží wyhánějící. Nat' lysá, přimasitá, jiním siwým setřitelným popnutá; lodyha přímá, 1½—2' vysoká, asi prst tlustá, od dola latowitě rozwětwená, oblá; listy eliptičnopodlauhlé nebo přiokrauhlé, chobotnaté, řerabaté, zubaté, se silnými žilami wezpod čnělčicemi, kořenowé přeweliké, 1' dlouhé, řapíkaté, lodyhowé kratších řapíkůw, přikwětní podlauhlé nebo čárkowité sedawé; kwěty mnohé na hroznech dohromady dělajících

rozewřenau latu; stopečky 5—10" dlouhé; plátky co křída bílé, krátkých nehtůw; nitky dlouhých tyčinek sochaté; šešulinka vejčité zakulatělá, dřive masitá, pak suchá, bliznau štítowitau, sedawau ukončená. — W píska pomorském po Ewropě. Kwěte w máji a čerwnu. 4.

Wyhnané mladistwé lodyhy, z jara z kořenu so tlačíc, před swětlem pomočí nádob wálcowitých na hoře otewřených chráněné jsan bílé, masité, něžné, welmi chutné a tudy w Angličanech wůbec oblíbené; protož i tam hojně se sází. Uwařené podobají se chřesti, chutnají jako brnkew a již časně z jara na stůl přicházejí.

K. wýchodní. C. tatarica. Jacq. rar. t. 129. Kořen dlouhý, wřetenowitý, 2—1' dlouhý, oblý, mnohohlawý, wně černohnědý, uwnitř bělawý, masitý, sladký; lodyha 2—3' vysoká, hranatá, přimá, dospělá lysá; listy kořenowé malé, celé, dolení zpeřeně laločnaté: lalokůw podlauhých, zubatě sekaných, ostrých, nejhořejší celé, podlauhlé, často chlupaté, wšecky síwé, mladši na řapíku a žebrách draslawé, buď dospělé lysé, nebo po kraji řídec chlupaté; lata obšírná; nitky tyčinek delších sochaté; šešulinka kulowatá, 3" w průměru široká, přimásitá, tlustaunká, hladká. — Roste na Morawě, w Horwátech, Sedmilhradsku, Rusku, Taurii. Kw. w březnu a kwětnu. 4.

Kořen jako celer na salát se připravuje, též i kořen wařený pro sladkost se jí. Mláde lodyhy na způsob anglický pěstowané dalyby snad take wýborné wařiwu.

OUNICE. RAPHANUS. RETTIG.

Šešulka oblá, čnělkau homolowitau ukončená, nepukawá, kožnatá nebo korkowitá, 2pauzdrá, nebo 1pauzdrá, přeřrádkau miznaucí, buď pauzdra nepřetrženého buď zúženinami nad sebau mnohodutinná. Semena jednořadá, kulowatá, wisutá. Dělohy tlustaunké.

Kwěty rusé, bílé, modrawé.

O. řetkew. R. sativus Lin. Lam. t. 566. Řetkew Mat. Hij. 105. — Wcl. 127. B. Lodyha přimá, 2—3' vysoká, tupohraná, nasiwěle jínatá, draslawá; listy lyrowité: osekůw zaokrauhkých, tupě zubatých, draslawé, dolení řapíkaté, hořejší kratšejí řapíkaté, ostřejí zubaté, ušaté, nejhořejší podlauhlokopinaté, skoro celé; chlocholíky kwětaucí běwné; pak w hrozny 1/2' dlouhé wzrostající; kalich zawřený; plátky s čepeli obwejšitau, tupau, lilákwau, fialowě žilnatau, proti nehtu bílau; šešulky na stopečkách odstálých, 1 1/2" dlouhých, oblé, w zohan homolowitý prodlauzené, prohlubeně na dél žilnaté, málo uzlaté anebo nic, nepukawé, 2pauzdré; se:

mena dvojřadá, obklíčena sklípkatinou haubowitau. — W prostřední Asii až do Číny a Žapánu, všude jin-de sázená. Kwěte od čerwna do srpna. ☉ a ♂.

Sázením zwrhla se hlawně w troje odrodky, které opět rozličně se proměňují.

α) *Řetkew olejná*. R. s. *oleiferus*, R. *chinensis*. Kořen tenký, wřetenowitý, wětewnatý, tuhý. Ten odrodek nepochybně nejwíce plané řetkwi se podobá.

β) *Řetkew polná a zahrádní*. R. s. *vulgaris*. Kořen weliký, tlustý, masitý, buď jako okrauhlice anebo wodnice wyhlřžejsí, chuti prude, štíplawé. Ten odrodek zase proměňuje se kořenem zakulatě-lým nebo dluhým, wně černým, našeralým nebo šediwým. Sem též náleží řetkew ozimá a letní.

γ) *Řetkwička*. R. s. *Radicula*. Kořen malý, tlustý, masitý, řepowitý, chuti mírné, wodnaté. Proměňuje se opět kořenem zakulatělým nebo podluhowatým, bílým, čerweným anebo sialowým.

Semeno řetkwe olejné dáwa mnoho oleje k pálení wyborného; u nás ale snad nikde se nesází. Řetkew a řetkwička letního času u weliké hojnosti se jedí; černá řetkew nejprudší potřebuje se někdy w lékařství na místo křenu.

O. rolní. R. *Rhaphanistrum* Lin. *Fl. dan.* 678. *Curt. lond.* 267. *Engl. bot.* 856. *Schk. t.* 188. *Hayn.* 2. *t.* 15. Ohnice. Podobá se předešlému rodu, we všech dílech ale jest menší. Listy jednoduše lyrowité; kwěty bílé nebo žlutawě bílé, sialowě žilnaté nebo sirkowé a žlutě žilnaté; šešulky uzlaté, růzencowité, uzralé na dél žebérkowané, rozdělující se w články jednosemenné, delší zobanu od stálé čnělky pochodícího. — Po celé Ewropě mezi obilím. Kwěte měsíce čerwna a lipna. ☉.

Buřeň to někdy w obilí welmi obtížná. Před časy domýwali se, že semeno působí chorobu, *Raphania* nazwanau, již nyní připisují raději námeli, a protož námelka slowe.

Podřadí 5.

SWITODĚLOŽNÉ. SPIROLOBEAE.

RUKEWNÍK. BUNIAS. ZACKENSCHOTTE.

Šešulinka peckowitá, nepukawá, přičtwerboká, mladší dwojpauzdrá: pauzdra dozralých na dvě dutinky na přič rozdělená, čímž šešulinka jako čtyrpauzdrá; pauzdra lsemenná. Semena zakulatělá, ulitowitá; dělohy čarkowité, swinuté.

R. kolcatý. B. *Erucago* Lin. *Jacq. aust.* 340. *Schk. t.* 189. Lodyha přímá, 1—1¼' vysoká, oblá, žláznatá, a někdy kosmatá; listy kořenové w růžičku rozpoložené, krackowité; šešulinky čtyrboké, na hranách hřebo-naté. — W Ewropě jižné. Kwěte w dubnu až do lipna. ☉.

We Francouzích prý jedí uaf jako wařivo.
Z pátého podřadí není ani jediný rod důležitý.

Řád 16.

KAPAROWITÉ. *CAPARIDEAE*.

Kalich 4lupenný: lupenůw nyní prostých, stejných anebo nestejných, nyní dole w trubku srostlých, s pokračem rozličným. Plátky 4, křížmo postavené, často nehetnaté a nestejně. Tyčinky skoro obplodní, z nejdolejška kalichového vynikající, zřídka čtyřmocné, často řadau čtyřnásobnou rozpostavené, určené dle množství nebo neurčené. Lůžko polokulovité anebo zdělené, často žláznaté. Nožka z lůžka vyniklá, autlá. Waječník tédy nožkatý, vejčitopodluhový, ze dwau worčkůw složený. Čnělka žádná nebo nitovitá. Plod rozličný, šešulinovitý nebo bobulovitý, jednopauzdrý, pořidku jednosemenný, často se semenícema mnohosemennýma, mezichlopnýma w plodu pukawém. Semena často ledwinovitá, bezbilečná. Kel křiwý. Dělohy listovité, rovnauké, skoro přiléhawé.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Palisty žádné nebo trnowatější. Listy střidawé, řapíkaté, jednoduché nebo dlanitě složené. Kwětenství rozličné.

Ten řád obsahuje wíce 250 rodůw (w 19—20 pokoleních), jichž neywětší díl náleží horkému podnebí obojí polokoule; přeskrowný počet sahá až do teplejšich krajin mírného podnebí. Anstrojnost plodu a kwětu nejwíce podobá se řechowitým a makowitým, prvkem prudkým, těkawým ale wíce prwním. Mnohé zapáchají silně a obyčejně nepřjemně, a ty jsau w lékařství nžitečné; jiných paupata nebo plody zralé a nezralé se jídají.

Ten řád rozděluje se na dwoje podřadí:

1) *LUŠTĚNICOWITÉ*. Plod šešulkovitý, dwojchlopný. Listy často složené.

2) *KAPAROWÉ*. Plod wíce méně bobulovitý, nepukawý.

Podřadí 1.

LUŠTĚNICOWITÉ. *CLEOMEAE*.

SAUNITKA. GYNANDROPSIS. GYNANDROPSIS.

Kalich 4lupenný, otewřený. Plátky 4. Lůžko zdělené. Tyčinek 6, okolo lůžka jednobratrých, u konce jeho prostých. Šešulka 1pauzdrá, w kalichu na konci lůžka nožkau podepřená.

S. pětilístková. *G. pentaphylla Decand.* Cleome pentaphylla *Lin. Sims. mag.* 1681. Lodyha přímá, 2' vysoká, větewnatá, jako listy a kalich žláznatě pýřitá; listy dlauhoriapikáté, nejdolejší a nejhořejší trojlístkové, prostřední pětilístkové: listkůw obwejšitých, celých anebo drobauncé zpilovaných; kwěty na předlauhých řídkých hroznech a na stopěčkách dlauhých, předstálých; lupeny kalichowé kopinaté; plátky dlauhonehetnaté, bílé nebo bledě pleťowé; waječník podepřený nožkau předlauhau, nitowitau, nachowau; šešulka prodlaužená, oblá, šidlowitě ztenčená, draslawá. — W Indii wýchodní a Africe prostřední, do Indie západní přenešená. ☉.

Rostlina za čerstwa má zápach protiwný a jest prudká, tak že na kůži položená silně ji zapaluje a zpryskuje; w naduwedených krajinách potřebuje se co lék a hoj welmi aučiniwý; uwařená a připrawená ale požívá se co wafiwu.

LUŠTĚNICE. CLEOME. CLEOME.

Kalich 4lupenný, otewřený, přistejný. Plátky 4. Lůžko připolokulowaté. Tyčinek 6. Šešulka pukawá, w kalichu nožkatá nebo sedawá.

L. weliká. *C. gigantea Lin. Jacq. obs.* 4. t. 76. Keř wice 6' vysoký, přímý, aksamitopýřitý, přílepký; rozdělený na větwe jednoduché, rozložené; listy střidawé, řapikáté, 7lístočné: listkůw kopinatých, nejcelejších; ostrých, brwitých, sedawých, se žebry obak 30 — 40; kwěty rozpostawené w hrozen jednoduchý, konečný, 2^á dlauhý; stopka a stopěčky lepkawé; lupeny kalichowé brwité; plátky podlauhle, zelenawé, čebíté; tyčinek 6 mnohem delších nežli plátky; lůžko u nehtůw s několika žlázkami medonosnými. — Roste w Kayeně. ě.

Zápach té rostliny přehlusný, chut palčiwá.

MALONOŽKA. POLANISIA. POLANISIE.

Kalich 4lupenný, otewřený. Plátky 4. Tyčinek 8—32. Lůžko malé. Šešulka w kalichu sedawá nebo sotwa nožkatá, čnělkau patrnau ukončená.

M. lepká. *P. viscosa Decand. Cleomé icosandra et viscosa Lin. Burm. zeyl. t.* 99. *Rheed. 9. t.* 23. Chlupatožláznatá; lodyha 2' vysoká s větwemi wzestaupawými; listy 3—5lístočné; listkůw obwejšitoklinowitých anebo podlauhých, sedawých, nadraslawělých; kwěty na klásech úžlabičkowých, ojedinelých; koruna žlutawá dwakrát delší kalichu; plátky podlauhle, wejšité, skoro stejné;

waječnik skoro sedavý; šešulka podlahlá, oblá, sedavá, čarkovaná, žláznatochlupatá. — Roste w Indii východní. ☉.

Chuti jest ostré a štiplavé asi jako našinská horčice; rozmačkána, na kůži přiložena ji málo zapaluje. Zemínové jedí nař w salátu s jinými zelinami. Semeno roztlučené potřebnější jako my horčici.

Podřadí 2.

KAPAROWÉ. *CAPPAREAE.*

ČESNEKOWŇ. *CRATAEVA. CRATÆVE.*

Kalich 4lupenný. Plátky 4, kalichu větší. Tyčinek 8—28. Lůžko zdělené nebo polokulovaté. Bobule nožkatá, tence kornatá, vejčité kulovatá, u wnitř masitá. Kře bezbranné; listy trojlístkové.

Č. ostrolistá. C. Tapia Lin. Malus americana Comm. hort. 1. t. 67. Tapia Plum. gen. 1. 21. Apioscorodon Pluk. alm. 1. 137. f. 7. Strom 30—36' vysoký; kmen přetlustý s korau zelenau, na hoře rozdělený na mnohé wětwe, dělající koš rozkladitý, hustý; listy střidavé, řapíkaté; listky vejčité, zakončité, dole nestejně, lysé, zelené, celé, s prostředním mnohem větším, podlahlo vejčitým, více 5" dlouhým, 2" širokým; kwěty konečné na dlouhých stopkách, dělající dohromady latu řídkau; rozkladitau; lupeny kalichové dole srostlé, vejčité, náostré, mnohem kratší nežli koruna; plátky vejčité, zakrauhlé, tupé; tyčinek 8—16 z lůžka walcowitého wyniklých, dwakrát skoro kratších nožky a plátkůw; bobule kulovatá. — Na Ostrowech karybejských a w Americe teplejší. 5.

Plod zwěci asi pomaranče má kůrku hnědau a maso maučnaté s mnohými semeny černými, ledwinowitými, chuti jest náwinné, zápáchá ale česnekem, který zápach přechází na zwřatu jím krmená; něměně se jí.

Č. vejčitá. C. gynandra Lin. Arbor americ. Pluk. phyt. 1. 147. f. 6. Ten rod podobá se předešlému, liší se ale tím. Listky jsau menší, málo tlusté, vejčité, ostré, nejceelejší, nejlysejší; kwěty proti konci wětwi zpořádané w hrozny latowité; stopečky roztraušené, jednokwěté; tyčinek 20—24, z lůžka walcowitého wyniklých, delších nežli plátky; prašniky nachové; nožka waječnikowá zdělí kalichu; bobule wejcowitá, hnědá, česnekem zapáchající. — Roste na Jamaice we křowistích.

Č. kopinatá. C. religiosa Forst. esc. 45. Nirvala Rheed. 3. t. 42. Po do morto. Strom zvýší 30—40', sotva déle 40 let trvající; kůra hladká, šerá; dříví tvrdé, žlutavé; větvi nemnoho; listy kopinatocliptičně, ostré, na píd' dlauhé, vonné; květy na hroznech konečných; kalich lupenůw velikých, bílých; plátky drobné, zelenavé; tyčinek 20—28, co plátky vysokých, s nitkami čerwenými z lůzka kruhowitého vyniklých; bobule waječná zwici wejce slepičiho, zelená s dužninau bílau, šťawnatau; semena mnohá, žlutawá, přetwrdá, hranatá. — We skalách a písku pomořských na Ostrowech společných a w Indii východní. Kwěte měsíce čerwna a lipna a raší i zraje w listopadu a prosinci. 5.

Květy líbezne wínem zapáchajf. Owoce takowé též chuti a wůně jídá se; též jakož i listy ke hnání na moč se potřebuje. Kůra a semena příkladajf se na wředy, aby uzrály.

RÖZKLAN. MORISONIA. MORISONIE.

Kalich obwejcowitý, na dvě klaný. Plátky 4. Lůzko malé. Tyčinek 20, dole skoro jednobratrých. Bobule nožkatá, kulowatá. — Rod jediný.

R. tupolistý. M. americana Lin. Jacq. am. t. 97. Cav. diss. 6. t. 183. M. Plum. ic. 263. Bois niabonia. Arbor Diaboli. Strom neozdobný, přímý, řídko 15' přewyšující; listy podlauhle, tupé nebo zakončité, nejcelejší, lesklé, kožowité, střidawé, němnohé, střewičné nebo delší; řapík dlauhý, dole a na konci ztlustlý, půldruhlopalcowý; z konárůw a rozeh wynikajf roztraušené kwěty na stopkách krátkých, tlustých, obyčejně po 4 nebo 5, málo vonné, špinawě bílé, 6" široké; plod hnědý, ryšawě pozbádaný, 1½" tlustý, s 16 brázdíčkami, s dužninau bělawau; semena bělawá. — Na chlumech hustě porostlých Ostrowůw karybejských. 5.

Owoce nejedomé slauží k měkčení wředůw, kwěty k wylánění tašemce.

KAPARA. CAPPARIS. KÄPPERNSTRACH.

Kalich 4dílný. Plátky 4. Lůzko malé. Nožka útlá. Tyčinek mnoho. Šešulka přizbobulelá, nožkatá. Kře listí jednoduchého, celého.

K. obcná. C. spinosa Lin. Duham. 1. t. 43. Blak. 417. Kapara Mat. Háj. 165. — Wcl. 192. D. Rostl. 2. ob. 41. Keč 4—8' vysoký, s wětweimi dlauhými, prostřenými, oblými, maličko křiwolakými, ku konci šedě

pýřitými; listy wejčité nebo okrauhlowejčité, nejcelejší, na konci vykrojené, staré nejlysejší, mladé šedopýřité, se žilau prostředni w malý hrot ukončenau, krátce řapikaté, trochu masité, zelené, lesklé; palisty trnowité, ostře homolowité, háčkowité, žlutawé; stopky úžlabičkowé; ojedinelé, oblé, z mládi šedoplštnaté, pak olysající; kwětauci dwakráte delší listu, jednokwěté; paupě okrauhlowejcowité, tupé, z mládi šedoplštnaté, pak olysající; kwět ozdobný, 3" zšířil; lupeny kalichowé wejčité, nejtupější, kožnaté: dwau po kraji mázdřitých a pýřitých, čtvrtého wětšího, měšcowité poddutého; plátky obwejčité, na konci okrauhlené, bílé nebo bledě růžowé; tyčinky mnohé, delší koruny: nitek nachowých a prašníkúw žlutých; waječnik obwejčítý, na nožce skoro co tyčinky dlauhé; blizna paličkowitá skoro beze čnělky; plod zbobulelý, podluhowatý, hruškowitý. — Na skalách a zdecli wýslunných w Ewropě jižné a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

K. ostráunká. C. Fontanesii Decand. C. spinosa Lin. Sibth. 486. Rostl. 2. ob. 40. Podobá se předešlé, rozeznává se ale listy na konci ostrými, newykrojenými, wejčítými, lysými, plody obwejčítými. — Roste w rozsedlinách skalnich a na polich neurodných w Mauritanii a na Sicillii. \bar{h} .

Od těch křúw pochodí *kaparky* čili *kaparlata*, t. paupata do octu naložená, ježto slauží kořením do rozličných jídel. We Wlaších také plody jejích se tak potřebují. Kůra kořenowá hořká a ostrá druhdy w lékařstwi se užíwala.

Řád 17.

SLIWAUCHOWITÉ. *FLACOURTIANAE.*

Kalich 6—7lupenný nebo dělený. Plátkúw co lupenúw, řídce žádných. Tyčinky z lůžka wyniklé, s plátky tejnočetné nebo dwakrátne, mnohokrátne, někdy w šupinky medonosné proměněné. Waječnik sedawý nebo nožkatý, 1pauzdřý. Čnělka 1 nebo žádná. Blizen wíce, wíce méně rozdělených. Plod 1pauzdřý, hned bobule nepukawá, hned tobolka 4—šchlopná, dužninau naplněná. Semena skrowná, tlustá, často mískem z dužniny wysýchawé připevněná na semenicech 2—9, wětewnatých, postěnných. Bílek dužnatý, přiolejnátý. Kél rowný, malý, s kořínkem proti pupu směřujícím a s dělohama plochýma.

Kře anebo nřzké stromy. Listy střídawé, celé, kožnaté, bezpalisté. Kwěty úzlabičkové, pravidelné, někdy různopohlavé.

Ten řád obsahuje asi 30 rodů w 9 pokoleních, ježto nejvíce rostau mezi obratnkoma obau polokaulů; některé jsau na Předhoří dobronadějném domowem. Některé mají ovoce jedlé, jiné prudké neb mámiwé, jedowaté; mnohé we vlastech w lékařství se potřebuj.

SLIWAUCH. FLACOURTIA. FLACOURTIE.

Kwěty dvojdomé. Kalich 5—7dílný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek na lůžku polokulowatém přemnoho, hustých: nitěk dole bezežlazých. Čnělka 4—9pramenná, skoro sedawá, nahoře na dél brázdowaná. Bobule skoro kulowatá. Semena co kost twrdá.

B. madagaskarský F. Ramontehi *Herit. stirp. t. 30. Lam. t. 826.* Keř 8—10' vysoký, s wětweni střidawými, rozloženými, bradawičnatými, popelawými: bradawičky někdy prodłużuj se w trny ostré, šidlowité, ojedinelé nebo dvojité, delší řapiku; listy střidawé, wejčité, nastřelé, wraubkowané, pěkně zelené, asi 1½" dlouhé; řapiky přečrátké, čerwenawé, pýřité; kwěty na malých hroznech konečných, složených z 2 nebo 3 kwětůw samých a 6 samičích na kratičkých žlutawých stopečkách; plod podobný malé sliwě, pěkně čerwený, pak tmawě fialowý. — Na Madagaskaru u veliké hojnosti. \bar{K} .

Ovoce jest sladké, ačkoli zůstawuje po sobě přechut ostrau. Jádra chutnají jako slwowá. Celý keř velmi podobá se sliwoni, odkud Madagaskar dostal jméno *ostrowem slwowým*.

B. zakončítý F. cataphracta *Roxb.* Keř anebo dost veliký strom se kmenem velmi trnatým, wětweni skoro bezbrannými: listy střidawé, krátce řapikaté, wejčité podlauhlé, zakončité, zpilowané; kwěty drobné na hroznech hojných úzlabičkowých a bočních chudých; tyčinky zdělí kalichu; waječník obklíčený kraužkem laločnatým, žláznatým; čnělka 4—6pramienná; bobule zwičí slivy nachowělá, 8—12semenná. — W Indii wýchodní. \bar{K} . 5.

We vlasti ovoce lahodné se jí. Listy wonné a pupence zahorklé, rabarbaru chutnající, užswají se k posilnění žalůdku.

B. křowitý F. sepiaria *Roxb. t. 68. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 150. Courou Moëlli Rhed. 5. t. 39.* Keř přewětewnatý, trnatý, 5' vysoký, s wětweni na konci trnowatějicimi; listy swazečné jako u dřistalu obwejitopodlauhlé, wykrajowanospilowané, ¾" dlouhé, ¼" široké; kwěty drobné, ojedinelé w úzlabičkách, o 100 tyčinkách; kwěty samičí kalichu šzubého, koruny šplátečné; bobu-

le zvíci a tvaru hrachu, červené, pak černé, šťavnaté, nakyslé; semena 4—8, hranatá, ve 4 řadách.—W půdě písčité, obyčejný w Indii východní. Pořád květe a zraje. \bar{h} .

Owoce oblíbené na trhu obecné. Listy, kořen a kůra proti otrávení.

B. lahodný *F. sapida Roxb. t. 69.* Strom nízký, nepravidelného kmene; listy eliptické, vykrajovano-zpilované, dole tupé, na konci tupaunké, 1—2" dlouhé, $\frac{3}{4}$ —1" široké; stopky 3kwěté; lupeny kalichové vyhlížeji jako plátky, útlé, žlutavě bílé; tyčinek 50 dlouhých na kruhu čišovitém; bobule větší hrachu, 10semenná.— Na horách Indie východní. Skoro pořád květe: 5.

Owoce přelahodné a oblíbené přinášeji na trhy.

HUBOKOR. HYDROCARPUS.

Květy různopohlavé. Samec: kalich šupenný s lupenoma vněšnýma wejčítýma. Plátkůw 5, po kraji chlupatých, u wnitř šupinaw zmožených. Tyčinek 5. Bobule kulowatá, čtyrmi bliznami wěččená, korkaw hau-bowitaw oděná.

H. jedowatý. *H. inebrians Vahl. Gaert. t. 66. f. 3.* Makulu. Strom na Ceyloně rostaucí, jehož bobule do wody uwržené činí, že ryby se jich nažrawše zpitoměji, protož za čas zralosti své nesměji se jisti, působící dáwení a jiné chorobné okazy.

H. olejnatý. *H. pentandra Hamilt. in lin. trans. 13. p. 501. Marotti Rhœcd. 1. t. 36. Pangium Rumph 2. t. 59.* Strom ztepilý, kmene 2' tlustého, wětwi hranatých; listy podlahlé, zubaté, na píd dlouhé, 5" široké; kwěty ojedinelé, úzlabičkové, 5mužné; bobule zvíci pěsti, dřewnatá, naplněná dřewem, w němž hnízdí semena hranatá.— W lesech pomorských Indie východní. 5.

Ze semena wylaučuji olej, jěž páli a proti wraženinám potřebuji. Též jedí močené a wařené, proto že sarowé škodí a kařata moří. Koraw omanuji ryby. Šťawa z listů moří wši a čmelky; listy házeji do wody a omračuji raky, jenz bez uškození jstí se mohau.

Řád 18.

ORELÁNÍKOWITÉ. *BIXINEAE.*

Kalich 4—7lupenný; lupenůw dřiw rozwití střechowitých. Plátkůw 5, někdy žádných. Tyčinky neurčité, z lůzka nebo terče na dno kalichowé připewněné.

ho wyniklé: nitky prosté, prašníky dvojpauzdré. Waječník nadokwětní, sedawý, 1pauzdrý. Wajéčka na 1—7 semenicech stěnných připewněná. Čnělka 1, nerozdělená nebo na dvě i čtvero klaná. Tobolka nebo bobule 1-pauzdrá, mnohosemenná. Semena na semenicích stěnných, blanau dužnatau obalená. Bilek dužnatý nebo nejtenší. Kel zawřeny, náprímý nebo křiwý; dělohy listowité; kořínek k tytlíku patřící.

Stromy nebo kře, často lysé. Listy střídawé, jednoduché, weliké, někdy prozračně tečkowané. Stopky úžlaběkowé, jedno-mnohokwěté, listenkowané. Wůbec jsau jmění rozdlného.

Řád ten obsahuje 28 rodů w 41 pokoleních, rostaucích mezi obratníkoma Ameriky, Asie a Afriky.

ORELÁNÍK. BIXA. ORLEANBAUM.

Kalich šlupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinky mnohé, podplodní, prosté; nitky nitowité; prašníky wejcowité. Čnělka 1, dlauhá, na konci skoro kopistowitě smačknutá. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná: chlopní wně štětinatě jezatých, u wnitř semenici čárkowitau, děl-nau nesaucích. Semen 8—10 na každé semenici, dužni-nau maučnatau, barwenau obalených.

O. barwírskýj. B. *Orellana* Lin. *Rostl.* 2. ob. 42. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 149. *Urucu Sloan.* 2. t. 191. f. 1. Strom 15—30' wysoký; kmen přímý, šedokorý, wětwi mnohých, hnědých, oblých, hladkých, lysých; rozhy kwětauci oblé, šupinkami naryšawělými, drobníčkými hustě jakoby poprášené; listy kožnaté, střídawé, podlauhle wejčité, dole změlka srdčité, tupě zakončité, obak nejlysejší, na lici pěkně zelené, náleskné, wezpod bledé, pětizilé; řapíky skoro oblé, sotwa zdělí polowičky listowé, přikwětní šupinaté jako hořejšek rozhový; kwěty konečné, u wreholik rozpostawené; stopka a její rozwětwení člankowaná u dola každé stopečky, i s lícem kalichowým šupinatě poprášená; lupeny kalichowé okrauhlé, dole pahrbkem opatřené; koruňa dwakrát delší kalichu, asi růži plané podobná, růžowá; prašníky štěrbinau konečnau pukající; waječník huňatý; tobolka zaokrauhlá, smačknutá, 2—3" dlauhá a široká, hustě štětinatojezatá; semena w míšku čerweném, dužnatém, mazawém, silně zapáchajícím, wejcowitá, zwící malého hrachu, se slupkau bělawau; bilek tlustý, dužnatý; kel skoro rowný, s dělohama welikýma, na přič uprostřed řasnatýma. — Podlé potokůw a židel w Americe obratní-

kové, kdežto jakož i na Ostřowech západoindských hojně se sází.

Dužnina mazawá, čerwená, semena obkličující, wodan vypláknutá a na bochníky slinětená slowe *orleán, ruku*, a slauží k barwení wny a hedbáwí, a druhy také w lékařstwu se užíwala.

O. šupinatý. B. *Urucurana Willd.* Nadpospanému we všem se podobá, toliko že jeho listí jest wezpod šupinaté, bílé, a tobolky mají tlustší štětiny. — Roste w Brasílii. Též dáwa *orleán*.

Řád 19.

CISTOWITÉ. CISTINEAE.

Kalich šlupenný, stálý: lupeny 2 wněšné menší nebo žádné, 3 wnitřní w paupěti zatočilé. Plátkůw 5, zřídka 3, stejné, w paupěti na sobě zatočilé, naopak proti lupenům kalichowým. Tyčinky nejčastěji mnohé, prosté. Waječník prostý. Čnělka 1, niřowitá. Blizna jednoduchá. Tobolka složená ze chlopní 3—5, zřídka 10, buď u prostřed wnitřku mající semenici niřowitau, načež tobolka 1pauzdrá, buď semenice prodlaužená wíce méně w přeřrádku, načež tobolka dokonale nebo nedokonale mnohopauzdrá. Semena tudy buď postěnná, buď na kraji přeřpáčky wnitřním připewněná, drobná. Bílek maučnatý. Kel zatočilý nebo křiwý w bilku.

Kře, polokře nebo byliny. Listy prwotní wždycky střičné, ostatní střičné buď střidawé, jednoduché, zpeřenožebřé, celé, s palisty anebo bez nich. Kwěty různopohlavé, pravidelné, často okázalé, konečné, ojedinelé, shlaněné nebo hrozněné, jednostranné.

Pokolení čtvero obsahuje wíce 200 rodů, jichž nejwětší díl roste podlé Moře středozeemnšho; jižná Ewropa jich má nejwíce. Mnohé krasokwěté, jiné pryskyřiči wonnau znamenité, již wycoují; jiných listy prýšči hmotu manowitau, sladkau.

CIST. CISTUS. CISTENROSE.

Kalich šlupenný, nestejný, nebo šlupenný, stejný. Plátkůw 5, padawých. Tyčinek přemnoho. Čnělka 1 nebo žádná. Blizna hlawatá. Tobolka 5—10pauzdrá, 5—10chlopná: chlopní u prostřed přeřrádečných.

C. křetský. *C. creticus Lin. Jacq. rar. t. 95.* Keř přeřwětewnatý, hned přímý, 4—5' vysoký, hned rozprostřený, s wětewmi z mládí zelenými, huňatě plštnatými, přilepkými, za stáří lými, hnědými; listy střičné, řapikaté, wejčité, tupé, w řapík zaužené, celé, řeřabitě,

žilnatě swraskalé, obak chlupatě plstnaté, špinavě zelené, z mládí našedivé, dolní listy užší, kopinaté; řapíky rozšířené, 3žilé, brvité, u vzniku (nejčastěji) podwau srostlé; kwěty ojedinelé anebo 3—4 rozpostawené we wrcholik konečný; stopečky zdělí kalichu 3lupenného: lupenů huňatě plstnatých, žilnatých, 2 wněšných podlahle wejčítých, ostrých, 3 wnitřních široce okrauhých, hrotitě zostřených; plátky dwakrát delší kalichu, obwejčité, celé nebo mělce wykrojené, karmasínowé se žlutawým nehem; čnělka zdělí tyčinek; blizna weliká, hlawowitá, nahoře zpleštilá; tobolka kratší kalichu stálého, wejcowitá, huňatá, 5pauzdrá, 5chlopná. — Na kopcích kamenitých suchoparných w Evropě jižné a Lewantu. Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{h} .

C. ledon. *C. Ledon.* *Lam.* Keř 1—2' vysoký; listy srostlé, podlahle kopinaté, žilnaté, na lici lysé, lesklé, wezpod huňatohedwabné; kwěty 4—5, chocholičeno-wrcholičené, mírně weliké, bílé, konečné, na stopce dost dlauhé, která jako kalich huňatohedwabná. — Roste w jižné Francii. \bar{h} .

C. bobkolistý. *C. laurifolius* *Lin.* *Ledon latifolium* *Clus.* 1. p. 77. Keř 3—6, vysoký; listy řapíkaté, podlahlókopinaté, na lici lysé, na rubu šediwě plstnaté, se řapíky dole rozšířenými, srostlými; kwěty bílé, dost weliké, rozpostawené na způsob okoliku konečného, stopkau prodlaženau podepřené; tobolky 5pauzdré. — Roste w jižných Francauzích, we Španělich. \bar{h} .

C. cypreský. *C. cyprius* *Lam.* Keř 5—6' vysoký, s wětewi odstálými, z mládí šedozelenými, za stáří tmawě hnědými; listy podlahlókopinaté, na obojnu konci zaužené, po kraji připodwinuté, rovné, zřídka přičeřité, trojžilé, na lici lysé a tmawě zelené, na rubu šediwě plstnaté, střičné, řapíkaté, se řapíky rozšířenými dole srostlými, pošwowitými; stopky 1—3kwěté, prodlažené (4—6" dlauhé); kalich 3lupenný: lupenů wejčitozakrauhých, krátce zakončitých; koruna skoro 3' w průměru široká; plátků obwejčítých anebo zakrauhých, bílých, nad nelhem žlutým se skwrnau černě krwawau; blizna skoro sedawá, weliká, štitowitá; tobolka 5pauzdrá a 5chlopná. — Na Cypru ostrowě a nepochybně jinde w Lewantu. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

C. ladanonosný. *C. ladaniferus* *Lin.* *C. ledon* I. angustifol. *Clus.* 1. p. 77. Keř 4—5' vysoký; listy wšecky sedawé, dole srostlé, čarkowitě kopinaté, na lici lysé,

na rubu plštnaté; květy pěkné, bílé, nebo nad nehtem se skvrnau černě krvawau, asi 3" w průměru široké, na stopce úzlabičkové nebo konečné, střichnými listeny opatřené; tobolky 10pauzdré. — Roste na kopcích we Španělich, Portugalu. \bar{h} .

Rozhy, listy a stopky naduwedených rodů přjští hnotu pryskyřicowitau, lepkawau, silně a příjemně zapáchající, která způsobem welmi obřizným, obzvláště s cistú cyprského a kretského, též i s ladanonosného se sbírá, a *ladanum* pryskyřice slowe. Druhdy se potřebowala w lékařství; poněwadž ale zřídka pauhé dostati možná bylo, zůstawiła k dělání woňawek a t. d.

DEWATERNÍK. HELIANTHEMUM. SONNENRÖSCHEN.

Kalich šlupenný, nestejný, řídce šlupenný, stejný. Plátkůw 5 padawých. Tyčinek mnoho. Čnělka 1 nebo žádná; blizna hlawičkovitá. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná: chlopní nesaucích u prostřed semenici sedawau nebo w nedokonalau přelhrádku prodlauwenau.

Kře, polokře, byliny nebo zeliny. *Decandolle* popisuje 124 rody; my jenom jedinau uwedeme.

D. obecný. *H. vulgare Gaert.* *Cistus Helianthemum Lin. Fl. dan. t. 101.* Slunečný kwět *Mat. Wel. 266. C.* Poloker 3" — 1' vysoký; kmen wětewnatý, položený, vyhánějící wice méně wětwiček wzestaupawých, zeliných, slabých, tenkých, oblých, dole wlnkowaných, nahore skoro plštnatě drašlawých; listy střichné, řapikaté, dolení zaokrauhlé, hoření wejčité nebo čarkowitopodlauhlé, tupé nebo ostraunké, u po kraji maliníko podwinuté, brwaté, krátce chlupaté aneb wezpod plštnaté; palisty čarkowité, brwaté, delší řapiku; hrozny konečné, běwné, jednostranné, listenaté, oblaukowité sehnuté; lupeny kalichowé 2 wněšné, malé, wejčité anebo podlauhlé, tupaunké, 3 wnitřní mnohem wětší, širóce wejčité, tupě špidlaté, se žilami wysedlýma; kwět veliký; plátky obwejčité, celé nebo zaubkowané, ryzé, někdy dole šafranowé, pořidku bílé; tyčinky mnohem kratší kalichu, žluté; waječník kulowatý, bíle plštnatý; čnělka 2—3krát delší waječníka, s bliznau blawičkowitau; tobolka wejcowitá wlnkowaná. — Na lukách, tráwnicích wyslunných, suchých, podlé lesůw, na rowinách a wrších až k mezim sněhowým po Evropě. Kwěte od čerwna do srpna. \bar{h} a \bar{h} .

Druhdy listy slabě wráskalé w lékařství se užíwaly.

WIOLKOWITÉ. VIOLARIEAE.

Kalich 5lupenný, stálý: lupenův často nestejných. Plátkův 5 nejčastěji nestejných: hořejšího (doleního překocení květu) nejčastěji ostruhatého nebo kuklowitého. Tyčinek 5, s plátky střídavých. Prašníky nejčastěji na pestík přitlačené, oddělené nebo lnauci, nejčastěji s blanovitým přívěskem na konci. Pestík ze 3 woročkův srostlý. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, stálá. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně toliko 3pauzdrá, 3chlopná, nejčastěji mnohosemenná. Semena s nedokonalým míškem u pupu, bílečnatá. Kel rovný, nejčastěji s velikýma dělohami a kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, pulokře. Listy nejčastěji střídavé s palisty prostými. Kwěty obojaké, nejčastěji nepravidelné, úzlaběčkové, ojedínělé nebo řídceji nahtaučené.

Řád ten obsahuje 250 rodů ve 16—19 pokoleních, po celém světě roztrašených, jichž nejvíce v mírném podnebí, ačkoli dobrá částka také mezi obratníky. W kořenech obsahují prvek dáwiwý, *wiolkowinu* (Viola), pročež některé jsou lékařské.

WIOLKA. VIOLA. VEILCHEN.

Kalich 5lupenný, nestejný: lupenův dole w přívěsek prodlažených. Koruna 5plátková, nepravidelná: lichého (doleního, vlastně hořejšího) ostruhatého, ostatních čtvero po dwau stejných. Prašníky skoro sedavé, na konci s přívěskem mázdrowitým, w trubku sklímené (a však nesrostlé); nitky krátké dwau tyčinek u lichého plátku stojících s přívěskem ostruhovitým. Čnělka dolů ztenčená a sehnutá; blizna rozličná. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná; semenice po dél chlopni u prostřed.

Pokolení to dle *Decandolla* obsahuje 150 rodů.

W. wonná. V. *odorata* Lin. Fl. dan. 309. Sturm f. 11. Hayn. 3. t. 2. Düsseld. 2. t. 7. Fiola Mat. Háj. 353. B. Fiola modrá Mat. Wcl. 426. Bezlodyžná; kořen oddenku úkosného, uzlatého, dlouhého, wylánějíciho mnoho wýběžkův; listy řapíkaté, krátce pyřité, široce srdčité, tupé anebo krátce zaostřené, zejkwané, tmawě zelené, prwní ledwinitě srdčité, všecky pak olysající; palisty kopinaté, ostré, žláznaté a brwité zubaté; stopky zdělí listu, jednokvěté, u prostřed dwa listeny kopinaté nesaucí, odkwěté prostřené, na konci wzestaupawé; lupeny kalichové podlahlé, tupé, lysé, někdy krátce brwité; koruna tmawě fialová, řídceji

červenavá nebo bílá, libowonná: plátky obvejčité, lichý širší a vykrojený s ostružkou nejtupější, ostatní 4 zaokrouhlenotupé, dva prostřední nad krátkým nehtem wausaté; blizna hákovitá; tobolka zakulatělá, napuchlá, chlupatá, na púdú přitlačená, anebo do ni utkwělá; semena čihovitá, bílá. — Roste w křowistích, hájích, plotech, na místech stinných největšího dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w březnu a dubnu. ♀.

Wšbec známá rostlina a oblíbená pro příjemný květu svého zápach; protož hojně w zahradách, se sází, kdežto netoliko, jak řečeno, barva květu se proměňuje, anobř jsou odrody s květem plným, mnohem větším, a pak i odrůdek pořáde květaučf.

Wiolky té květy modré potřebují se w lékařství k dělání syrupu modrého, alkaliemi zelenajšho, kyselinaami ale modrajšho. Oddenek mnoho wíolkowiny obsahující druhdy se potřeboval w lékařství.

W. srstnatá. V. hirta *Lin. Fl. dan.* 618. *Engl. bot.* 891. Podobná předešlé, má ale následující znaky: chlupatá, bez výběžkůw, listy srdčité, palisty žláznatě zubaté, lupeny kalichové wejčité, tupé, po kraji brvitě, plátky dva prostřední přiwausaté, ostružka lichého přímolowitá, medníky lysé, blizna hákovitá, ostrá, nahá; tobolky opuchlé, chlupaté, semena napuchlá, hnědá. — Roste na podobných jako předešlá místech a vlastech. ♀.

Květ její nemá wůně.

W. psí. V. canina *Lin. Engl. bot.* 620. *Sturm f.* 2. *Hayn.* 3. t. 3. *Reichenb. ic.* 1. t. 74. 75. 7. t. 601. Oddenek mnoholistový, dolů spauštějící silný kořen kolní (kolový, srdečný) a wzhůru vyhánějící několik lodyh wzestaupawých, 1—10' vysokých, hranatých, jednoduchých anebo málowětewných, lysých nebo pýřičkowaných; listy střidawé, řapíkaté, podlauhle, wejčité nebo široce srdčité, zpilowanozejkované, lysé anebo přiwlnkované, ostrauké, dolení tupé; řapíky bezkřídle; palisty kopinaté nebo podlauhle kopinaté, zakončité, hřebenowitě teničce třepenaté, prostřední často kratší řapíku; stopky ojedinelé, úžfabičkové, delší palistu, nad prostředkem s listenoma šidlowitýma, jednokwěté, lysé; lupeny kalichové kopinaté nebo wejčitokopinaté, zakončité, lysé; koruna nejčastěji bledě fialowá, někdy bílá, newonná: plátkůw obvejčitých, náwejčítých anebo podlauhých, všech tupých, lichého zaokrouhleného nebo slabě vykrojeného s ostruhau rozdílně dlauhau, plátkůw 2 prostředních nad nehtem wausatých; čnělka bradawičkovaná, přiohnutá; tobolka hranatě elipsowitá, tupá, hrotatá; semena hruškowitá, hnědá. — Roste na lu-

kách lešních, wřesowitých, krajích lešních po Ewropě celé, Asii sewerné. 4.

Kořen té rostliny jindá lékem slaužil.

W. trojice. V. tricolor. Trojice, trojičná bylina, macoška. Kořen útlý, mrcasatý, jedinau nebo wíce vyhánějící lodyh wzestaupawých, 3"—1' vysokých, hrana-tých, jednoduchých nebo častěji rozloženě wětewnatých, wíce méně přitlačeně pýřitých; listy řápkaté, zejkwané, lysé nebo po žilách roztraušeně chlaupkwané, krátce brwité, nejdolejší wejčitosrdčité, přetupé; palisty velké, zpeřeně dělené: úkrojůw bočních čárkwitých, ko-nečného mnohem wětšího, listowitého, nejčastěji zejkwaného; stopka 2—3krát delší swého listu s listenoma blízko kwětu; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; koruna rozdílně barwená, bezwonná nebo přeslabě wonná; plátkůw širokých, přetupých, lichého s ostruhau dwakrát delší přiwěsků kalichowých; ostruha u wnitř se dvoji řadau chlupůw; ostatní čtvero plátkůw nadchlípených, střechowitých, s prostředníma silně wausatýma; tobolka elipsowitá, tupě trojhraná, ostrá. — Na polích, suchých lukách, newydělaných místech a w lesech Ewropy a sewerné Asie z rowin až k mezím sněhowým. Kwěte od kwětna až do zimy. ☉. ♂.

Tento rod mnohonásobně se proměňuje. Nejhlawněji rozeznáwaji se dwoje odrodky:

α) *Trojice hrubokwětá, zahradní, štěpná*. V. t. grandiflora Fl. dan. 623. Mat. Háj. 354. B. — Wel. 427., jejížto koruny jsau delší kalichu.

β) *Trojice polní*. V. t. parviflora. V. arvensis Mat. Háj. 355. — Wel. 327., jejížto koruna kratší kalichu. Hrubokwětá, s mnohonásobnými odrodky w zahradách pro ozdobu hojně se sází.

Ten odrodek i onen potřebuje se w lékařstwí.

CHYBOROH. JONIDIUM. BRECHVEILCHEN.

Kalich šlupenný, bez přiwěskůw dole. Koruna šplátkowá, neprawidelná: plátka lichého nejwětšího, dlouhohetného, bezostružného, čtyř ostatních po dwau rozpostawených. Tyčinky blízke; prašniky s násadkau blánowitau na konci; nitky dvě lichému plátku střičné, wzadu a dole nesaucí žlázku mednatau. Čnělka přikejowitá s blíznau rozlčenu. Tobolka 1pauzdrá, šchlopná; semenice po celé délce chlopní.

Ch. dáwivý. J. Ipecacuanha. Viola Ipecacuanha Lin. Hílur. pl. us. t. 11. Düsseld. suppl. 5. t. 21. Pombalia Ipecacuanha Vand. fasc. 7. t. 1. P. Itubu Decand. Po-

lokeř anebo bylina lysaunké; kořen oblý, wětewnatý, silně mrcastý; lodyh několik wzestaupawých, jednoduchých anebo rozloženě wětewnatých, oblych; listy střidawé, podlauhlé anebo eliptičné, ostré, w překrátký řápk zaužené, přitlačeně zpilowané; palisty kopinaté, zakončité; kwěty ojedinelé, úzlabičkové, krátce stopkaté; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, žláznaté, brwitě; koruny bělawé: plátku lichého s čepeli přewelikau, kosočtwerečnau, napřed krátce zakončítu, po stranách zaokrauhlenau, s nehtem žlábkowitým, dlahým; plátků prostředních úkosně wejčité podlauhlych, tupých, kalichu delších, ostatních sotwa zdéli kalichu čárkowitě kopinatých, ostrých; nitky dole wausaté; prašnik s násadkau blánowitau, skoro čtyrúhlau na konci; tobolka elipsowitá, trojbočná, ostrá. — Na půdě písčité, kameňité w Brasílii. ♀, ♂.

Kořen jeř velmi bohatý na wiolkowinu silné působí dáwení, a tudy w Brasílii k tomu cflí se potřebuje. Taktěž se mají jiné toho pokolení rody w Americe horké a Indii západní rostanci.

Rád 21.

SAUTŘASNATKOWITÉ. SAUVAGESIAE.

Kalich šlupenný, stálý. Plátkůw 5 w paupěti okolo sebe zatočených. Wěvec ze mnohých vláken na konci kejowitých složený a dole s korunau srostlý. Tyčinek 5, plátkům střičných, střidawých, s 5 šupinami zwadlymi, později padajícími. Waječník 1pauzdry. Čnělka 1, s jednoduchau bliznau. Tobolka 1pauzdrá anebo na dně trojpauzdrá, mnohosemenná. Semenice na krajích chlopnových. Semena drobná, sítkowaně dubkowaná, bilečnatá. Kel střední s kořinkem k pupu, čelícím, a s překrátkýma dělohama.

Křěcky, zeliny, byliny; listy střidawé s palisty prostými, stálými, často lířebenowitými, brwitě nasekanými. Kwěty obojaké; pravidelné, ojedinelé nebo podwojně, řdce hrozněné, úzlabičkové.

Ten rád má jediné pokolení o 6 nebo 7 rodech, ježto skoro všěcky w Americe obratníkové rostau.

SAUTŘASNATKA. SAUVAGESIA. SAUVAGESIE.

S. zakončítá. S. erecta *Aubl. t. 100. f. A. B. 13. Jacq. am. t. 55. f. 3.* Zelina položená nebo přímá, 4"—2' vysoká, wíce méně wětewnatá, oblečtyrboká jako ostatní dily lysá; listy překrátce řápkaté, široce

nebo auzee kópinaté, ostré, přízpilované, blízké nebo zdálené, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '' dlauhé; stopky nitowité, ojedinelé nebo podwojné w úzlabičkách; lupeny kalichowé rozewřené, wejčitě podlauhlé, hrotatě zakončité, plodonosné zawřené; plátky sotwa delší kalichu, obwejitě, špidlaté, bílé nebo pleťowé; wěnce tmawě nachowý; tobolka prodlauženě wejcowitá, přecostrá, okwětim stálým obkličaná. — Na lukách wlhkých, blízko wod w Indii západní a Americé obratnikowé. ☉

Zelina ta sliznatá a zahořkle kořená potřebuje se we vlasti své k léčení rozličných chorob.

Řád 22.

ROSNATKOWITÉ. *DROSERACEAE.*

Kalich 5lupenný, stejný, stálý, dříve rozvíti střechowitý. Plátků 5 oddělených, podplodních, s lupeny kalichowými střídawých. Tyčinky zwicí plátkůw nebo dwa — třikrátne, prosté, podplodní, wadnauci, stálé. Prašníky dwojpauzdré, šterbinau pukající boční. Waječník jednoduchý, sedawý. Čnělky 3—5, buď dole srostlé, buď rozdělené, na dvě klané nebo wětwitě. Tobolka 1—3pauzdrá, 3—5chlopná: chlopni po kraji více méně wehnutých, od hora pukající. Semena buď podlé žily prostřední chlopňowé dwojradá, buď na dně tobolkowém shlaučená, wejcowitá, lesklá, nahá, buď teničkým mískem zastřená. Bílek dužnatý nebo chruplawý. Kel rowný, osowý, k pupu čelící, tupý; dělohy tlustaunké.

Zeliny, byliny útlé, buď nesaucí chlupy na konci žláznaté, buď nejlysejší, řídko polokře. Listy střďawé, mladší někdy zawilé co kapradí. Řapíky dole palistami na brwy rozdělenými opatřené. Stopky mladší též zawilé. Kwěty obojaké, pravidelné, konečné, ojedinelé nebo častěji hrozňené.

Dosawad známo 50 rodů (w 6 pokoleních) po celém světě rozptýlených, a jednak až přes sewerný kruh točnowý jdaucích. Nejmnohší milují půdu wlhkau, bahnitau; některé mají drážditelné listy. O vlastnostech chemických ničeho newíme.

ROSNATKA. *DROSER*. *SOKNENTHAU.*

Kalich hluboce 5dílný, stálý: lupenůw nejčastěji nestejných. Plátkůw 5, wadnauciel. Tyčinek 5. Čnělek 3—5, jednoduchých anebo dwojdílných, s wětwičkami kejawitými a bliznami celými nebo wykrojeně na dvě klanými. Tobolka 1pauzdrá, 3—5chlopná, mnohosemenná;

semena nejdrobnější na semenicech postěných, mískem zastřená.

Zeliny nebo byliny na rašelínách rostoucí, nejvíce bezlodyhé; listy brvami žláznatými, drážditelnými opatřené; květy jednostranné na hroznech zavilých, někdy ojedinelé.

R. okrauhlolistá. D. *rotundifolia* Lin. *Blak.* 433. *Engl. bot.* 868. *Drev. Hayn. pl. 1. t. 2. Fl. dan.* 1028. *Rostl. 2. ob.* 43. Rosička, rosnatka, rosa slunečná, bylina slunečná, rosník. Zelinka nebo bylinka útlinká, bezlodyžná; kořen malý, mrcasatý; listy všechny kořenové, rovnovážné, na zemi v růži rozložené, na lodyze nebo stvolu nejkratší, střídavé, okrauhlé, nejtupější, dole více méně klínovité, a tak v řapík přecházející, podduté a jako lžicovité, po kraji a na lici s brvami štětinovitými, nachovými, žlázky kulovité, taktéž barvené, a kapačinu lepkavou vylučující nesaucími, ku středu listu zponenáhla se zkracujícími, na rubu lysé, žilí; řapíky listu tolikrát delší, čárkovité, nachové, všude chlupaté; listy dřív rozvinutí s čepelí dle délky složenau a dolů schnutau, na řapík přitlačenu; ze samého kořena vynikají stvolý 4, 3, 2 anebo 1, přímé, jednoduché, nahé, lysé, zvýší prstu anebo půldruhého, mnohokrát delší listův i se řapíky, dřívě zavilé, nesaucí hrozny 2, 3, někdy 1; květy střídavé, jednostranné, na kratičkých stopečkách, a listenem čárkovitým, co stopečka dlouhým, opatřené; lupeny kalichové kopinaté; plátky bílé, skoro vejčité, tupé, delší kalichu; nitky šidlovité; waječník zakulatělý; čnělky 3 dvojdílné; blizny paličkovité; tobolka podluhová, na konci 3—4chlopná, 1pauzdrá. Semena mnohá, podlauhlowejcovitá, nahoře kratičce hrotatá, w mísku podlauhlém, blanovitém, sítkovate žilnatém zawřená. — Na mistech rašelinných, obzvláště na rašeliwce po Ewropě prostřední a sewerné, též w Americe sewerné. Kwěte od polowice čerwna až do srpna. 4

R. wzestaupawá. D. *longifolia* Lin. *Engl. bot.* 868. *Schk. t.* 87. D. *intermedia* *Drev. et Hayne 3. t. 3. B. Rostl. 2. ob.* 48. Dle jmění předešlé podobná, menší; listy obwejíte; řapíky delší nežli čepel listowá; stvolý wzestaupawé, maličko delší listůw; čnělky na dvě klané; semena obwejcowitá, nahá, na powrchu žlázkami paličkovitými celá pokrytá. — Na rašelinách nikdy newysýchajících w sewernější Ewropě. Kwěte s předešlau. 4.

R. dlauholistá. D. *anglica* Huds. *Engl. bot.* 869. D. *longifolia* *Drev. et Hayn. pl. 3. t. 3. A. Rostl. 2. ob.* 48.

Jmění předešlých; dokonce podobá se rosnatce wze-
staupawé, od níž se liší, že má listy podlauhlé, tupé,
dole ztenčené; řapíky lysé, sotwa delší, nežli čepel;
stwoly přímé, listůw dwakrát delší; blizny celé: tobolky
podluhowaté; semena míškowaná. — Na rašelinách ni-
kdy newysýchajících, tamtéž, ačkoli nejde tak daleko na
sewer. 4.

Wšecky tyto troje rody jsau chuti nakyslé a zahořklé, poně-
kud ostré; druhdy w lékařstwí, obzvláště rosnatka okrauhlolistá,
byly welmi wážené, anobř w nowějších časech zase se poračely.
Že prý dobytku a hlawně owcím welmi škodí, není prawda.

MUCHOLAPKA. DIONAEA. FLIEGENFALLE.

Lupenůw kalichowých a plátkůw. 5. Tyčinek 10—20.
Prašníky bokem pukající. Čnělka 1. Blizna terčowitá.
Tobolka šchlopná, 1pauzdrá. Semena mnohá w pod-
statě sklípkaté dna tobolkowého ponořená.

Bylina bezlodyžná, lysá.

M. podivná. D. *Muscipula* Lm. *Ellis. n. act. ups.* 1.
t. 8. *Lam.* 362. *Vent. malin. t.* 29. *Ker. reg.* 785. *Dict.*
sc. nat. atl. t. 185. *Rostl.* 2. ob. 49. Kořen mrcasatý; listy
wšecky kořenowé na způsob růže rozprostřené, na řa-
pících klínovitě křídlatých, s čepelí okrauhlau, žlaloč-
nau, brwami širokými, šidlowitými obraubenau, žlábkow-
witau, na líci žlázkami sedawými a několika trny po-
traušenau, často čerwenawě naběhlau, na rubu jako
řapíky co tráwa zelenau; stwol přímý, pidowý, oblý,
lysý, dole s listenem wejčítým, ostrým; lupeny kalicho-
wé wejčité, ostré; plátky podlauhle obwejčité, tupé, na
konci po obau stranách kápowitě nadchlípnuté, inlé-
kowé, se žilami 7 co woda jasnými; tobolka zakula-
tělá; semena předrobná, wejcowitá. — Na rašelinách w
teplejším dílu Ameriky sewerné, hlawně w Karolině se-
werné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉, ♂, (dle některých 4).

Rostlina přepodiwná jest welikým stupněm drážditelnosti
swých listůw. Sebe menším dotknutím čepel listowá rychle dle hla-
wuf žlly se sklímí; při čemž brwy obau krajů do wnitř se ohybují
a sebe křižují. Jak mile hmyz na list si sedne, obě polowičky listo-
wé drážděny tak jsauce, rychle se sklímí a udělají past, z kteréž
hmyz nemůže wen. Čím více wězeň se pohybuje, tím taužejí zawírá
se past; konečně hmyz darmo snažíw se wyniknauti, zemdlí a utí-
chne, načež list, necitě draždila, se otwírá zponenáhla a hmyza na
swobodu puští. Drážditelnost ta wyvyšuje se teplem, a w našich hříš-
nech možná dobře ten okaz pozorowati, posadlí se nějaký malý
hmyz na list. Žeby hmyz polapený slaužil rostlině potrawau, není
wěc zkauškami dokázaná.

Řád 23.

LÁČKOWKOWITÉ. *NEPENTHACEAE.*(J. S. Presl 1820. *NEPENTHEAE* Ad. Brongn. 1824.)

Květy dvojdomé. Kalich hluboce 4dílný: uštůw křížmo postawených, w paupěti střechowitých. Kwěty samčí: tyčinek asi 16, w slaupek pewný srostlých; prašniky wně připewněné, w kulowatau hlawičku nahromaďené, 2pauzdré, na dél pukající. Kwěty samiči: waječník prostý, 4pauzdrý, mnohowaječný: waječka připewněná po obojí ploše přehrádek, wzestaupawá. Blizna sedawá, štítowitá, 4laločná. Tobolka 4boká, bliznau ukoučená, 4pauzdrá, 4chlopná: chlopni seěmo pukajících, mnohosemenná. Semena dlouhowřetenowitá, s obšírným sklipkowaným obsemením, bílečnatá. Kel rowný, osowý: děloh čárkowitých, kořinku doleniho.

Byliny, polokře. Listy střidawé, nkončené láčkan, wičkem zawřitelnau. Kwěty konečné nebo zdánliwě poboční, na broznych nebo latách.

Jediné to pokolení obsahuje 4 rody, toliko w Asii mezi obratňkové a na Madagaskaru rostaucí.

LÁČKOWKA. *NEPENTHES.* KANNENSTAUDR.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

L. molucká. N. *phyllamphora* Willd. *Phyllamphora mirabilis* Lour. *Cantharifera* Rumph 5. t. 59. f. 2. Kořen hlizowitý wypauští lodyhu jednoduchau nebo málowětewnau, přimau, tuhau; listy střidawé, řapíkaté, kopinaté, na píd dlouhé, 2" široké, jejichž žila silná přes list se prodlužujíc na způsob rozwiliny nese láčku (čili wřecko) přimau, dole baňatau a ostrau, 5—6" dlouhau, 2" širokau, po kraji třepenatau a opatřenau na hořením konci wičkem okrauhlosrdčitým, ostrým, čerweným a dokonale uští její přiklopujícím; láčka ta z mládí docela zawřená wičkem a naplněná sokem co woda čistým, který za dne do pola se vypaří, proto že wičko se otewře, na wečer wičko opět se přiklopí, a přes noc woda opět se nashromaždí; wnitřek té láčky jest porostlý mnohými žlazami, z nichž sok ten se wylučuje. Jak mile wičko zcwrklo, woda docela se ztratí. Na konci lodyhy jest brozen řídký; tobolky zdělí 1" a zilauští brka. — Na Molukách a w Kočincině. 4.

Pro swé láčky náleží ta rostlina mezi diwy w Indii. Obywatele mají tu powěrn, žeby přšelo, kdyby nrhli jednu láčku. protož chtějíce suché powětrí, chrání se to udělati; naopak trhájí

wšecky, potřebují deště, jsauce pevně přesvědčení, že musí přijíti. Též dětem, nemohoucím ve spaní moče držeti, wylévají wodu z láček na hlavu a jim jí dávají pít, majíce za to, že ta šťawa naprawuje nezdržliwost moče. Kořen wraskawý, list chladící a občerstwující. Dobývají z nich přetahowáním mok, jehož užívají w horečkách a wně potřebují na rúži a d.

L. indská. *N. destillatoria* Lin. *N. indica* Lam. *Dict. sc. nas. atl.* 3. t. 4. *Utricularia* Pluk. *alm.* t. 237. f. 3. *Bandura zeylanica* *Burm. zeyl.* t. 17. Kořen tlustý, dužnatý; lodyha přímá jakoby háubowitá, oblá, nejjednodušší; listy sedawé, střidawé, lysé, waječné, nejcelejší, dole zaužené a nejdoleji objímawé, žebernaté; žíla mnohem silnější wyniká z listu nese na konci láčku skoro wálcowitau, 3—4" dlahau, 1" tlustau, hladkau, čárkowanau, u wnitř obyčejně pěkně modrau, po kraji hladkau, rownau a opatřenau wíčkem okrauhlým, tupým; kwěty latněné, konečné; ušty kwětu samčího pilowané, samčího nejcelejší; semena drobná, jakoby w mísku wřetenowitém, obak nejostřejším. — Na místech wlhkých, stinných Indie wýchodní a na Ceyloně. †.

O ní totéž znamenati co o prwní.

Řád 24.

TOLIJOWITÉ. *PARNASSIEAE.*

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, před jichžto každým šupina, šětinatě mnohodílná, žláznatá. Tyčinek 5 prostých. Pestík složený ze 4 worčkůw srostlých; waječník 1pauzdrý; blizny 4 sedawé; místo čnělky otvor na waječníku. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4chlopná. Semence rozšířené w přehrádky nedokonalé, středochlopné. Semena míškowaná, bezbílččná. Kel rowný s dělohami přemalýma tupýma.

Jediné pokolení s 8 rody.

TOLIJE. *PARNASSIA. EINBLATT.*

T. bahní. *P. palustris* Lin. *Fl. dan.* 584. *Engl. bot.* 82. *Drev. et Hayn. pl.* 3. t. 13. *Schk. t.* 96. *Sturm f.* 13. *Hayn.* 2. 42. *Rostl. 2. ob.* 49. Oddenek wice méně kolmojdaucí, asi co brko hawrani tlustý, mrcasatý; lodyha přímá, $\frac{1}{2}$ —1' w vysoká, nejjednodušší, hranatá, maličko zkraucená, lysá, 1listá a 1kwětá; listy kořenowé srdčité, nejcelejší, 7—9žilé, 8" dlahé, o něco užší; řapíky dole pošwující, asi 2—3krát listu delší; list lodyhowý jediný pod

prostředkem, objímavý, sedavý, jako kořenový; lupeny kalichové kopinaté, tupé, nejlysejší, stálé; plátky obvejčité, podduté, rozložené, bílé, mnohožilé, nejtupější, na kraji hořením útlaučce zaubkované, asi 3" dlouhé, padavé; šupiny protiplátkové obvejčité, w 9—13 dřipštětínových, na konci žlázku kulowatau zelenau podporujících, až do pola rozklané, na čepeli zelenawé zdělí tři čtvrtin plátkových; tyčinek 5 s plátky střídavých, stálých, co šupiny dlouhých; prašníky podluhowaté; waječník wejcowitý se 4 bliznami okrauhlymi, po kraji brwitými; tobolka zakulatělowejcowitá, 4brázdá, 1/2" dlouhá, lysá, bledě hnědá. — Na lukách wlkých, bařinných, obzvláště vyšších, až k mezim sněhowým po Ewropě až do Lopárska, w Asii a Americie sewerých. Kwěte w lipnu až do zář. 7.

Rostlina ta i sprostému znamenitá druhdy w lékařstwí se užíwala; po dnes lid wenkowský na seweru má ji za lék žaludek posilující.

Řád 25.

WITODOWITÉ. *POLYGALAE.*

Kalich 5lupenný nebo 4dílný, dřiw rozwití střechowitý, s wnitřními lupenoma wětšíma, plátkowitýma. Koruna neprawidelná ze 3 anebo 5 plátkůw, trubkati nitkowau wíce méně srostlých, zřídka prostých. Tyčinek nejčastěji 8, s plátky srostlých, jednobratrých, na konci we dwa swazky střičné, stejné rozdělených, po řidku 3, 4, 6, jednobratrých nebo prostých: prašníky 1pauzdré, na konci děrau se otwirajici. Pestik ze 2 worečkůw srostlých. Čnělka 1, zřídka 2. Tobolka 2pauzdrá, 2semenná, řidčeji peckowice anebo nožnička, 1pauzdré, 1semenné. Semeno wisuté, často dole opatřené nedokonalým míškem, někdy chlupaté, čuprynaté. Kel osowý, rowný, s kořinkem wzhůru obráceným, bilečnatý aneb bezbilečný.

Kře, byliny, zeliny. Listy nejčastěji střídawé, nejcelejší a celé, bezpalisté, článkované. Kwěty obojaké, neprawidelné, úžlabčkové nebo na hroznech listenatých.

Sem náleží asi 340 rodů (w 13 pokoleních), ježto přebýwají w pásmě obojím, mírném a obratňskowém, nejwětší díl ale w pásmě jižnomírném a hlawně w Africe jižné. O přibuznosti nejsau rostlinici sjednoceni. Wyznačují se obzvláštňm hořkým, škrabawým, hnušiwým prvkem, *senegowinau* (*Seneginum*) nazwaným; řidce přewládá třislowina.

Kalich z 5 lupenůw, jichž 2 wnitřní přeweliké, křídlowité (křídélka). Plátkůw 3—5, srostlých w korunu dwoj-pyskau; pysk hoření na dvě klaný, dolení člunkowitý, tyčinky zastírající, napřed hřebenowitě nebo střapcowitě rozsekaný. Tyčinek 8, dwojbratrých nebo jenom dole jednobratrých. Tobolka smačknutá, 2pauzdrá, 2semená. Semena zastřená míškem malým, na tré klaným, přílehawým.

W. pospolitý. P. vulgaris Lin. Křížek. Witod. Kořen tence wřetenowitý, prohýbaný, dřewnatý, málowětewný, vypauštějící trs neweliký; lodyhy dole wětewnaté a položené anebo wzestaupawé, 3—6' dlahé, tenké, útlé, oblé nebo náhranaté, lysé anebo krátce pýřité; listy střidawé, sedawé, auzce kopinaté, ostraunké, dole zaužené, dolení zponenáhla kratší a tupější, eliptičné nebo obwejité; hrozny konečné, mnohokwěté, odkwětlé jednostranné; kwěty modré, brunátné, růžowé, bílé; listeny 3 pod každým kwětem, mázdřité, okrauhlé, ostré: prostřední wětší, postranní o polowičku kratší nežli stopěčka kwětu docela rozwitého; lupěny kalichowé 3 wněšné menší, podlahlé nebo kopinaté, ostré, 2 wnitřní wětší (křídélka), eliptičné, w krátký nehet zaužené, dřiwě barewné, potom blednaucí, 3žilé: žil na konci úkosnau žilkau spojených, prostranní wně žilnaté žilami w oká spojenými; tobolka obwejitá, wykrojená, dole w překrátkau nožku zaužená. — Na lukách suchých, pažitech wylunných, lesech řidkých w nejwětším dilu Ewropy, z rowin až na Alpy. Kwěte od kwětna až do lipna. 4.

Rod to velmi proměnlivý. Troje jsau hlavní odrody:

α) *wětší*, major, *P. vulgaris Reichenb. ic. f. 52.* křídélka široká co tobolka a máľčko delší nežli opa.

β) *ostrokřídlá*, oxyptera *Reichenb. ic. f. 46. 49.* křídélka mnohem užší nežli tobolka.

γ) *alpská*, alpestris, nižší, listy kratší a širší, hrozny krátké, lushé.

Kořen té pěkné rostliny poraučí se co lék mocný, ačkoli málo se potřebuje.

W. čuprinatý. P. comosa Schh. t. 294. Reichenb. ic. f. 54. 56. Velmi podobný předešlému. Lodyhy často přímé, jindy prostřené; listy čarkowitokopinaté, nejdolejší eliptičné; hrozny konečné, mnohokwěté; kwěty hřebenaté; křídélka eliptičnoobwejitá, trojžilá: žil po-bočních wně wětewnatě žilkowaných, na konci žebérkem úkosným spojených; nožka waječnikowá za kwěte-

ní co waječník dlabá nebo kratší; listeny poboční zdělí stopečky a delší paupěte. — Roste na těchto místech. 4.

W. dlahonožičný. P. major Jacq. aust. 413. Mnohem větší předešlých; hrozny konečné, mnohokvěté; kwěty $\frac{1}{2}$ " dlahé, růžové, hřebenate; křídélka eliptičná, trojžilá: žil pobočních wně wětewnatě žilnatých, na konci žebrem úkosným spojených; nožka waječníková za kwětení tři anebo čtyřikrát delší waječníka. — Roste na suchopářích, pažitech w Morawě a w dolních Rakausích. 4.

W. hořký. P. amara Lin. Kořen a lodyha jako u w. pospolitého; lodyhy ale wždycky nižší; listy kořenové nebo lodyh starších málo prodlažených obwejitě, tupé, jichž hořejší přeweliké, růžowitě rozpoložené; listy letošních lodyh podlahloklinowité nebo obwejitě kopinaté; hrozny konečné, mnohokvěté; kwěty drobnější předešlých, bledě modré nebo bělawé, pořídku tmawě modré, do sialowa; křídélka čili wnitřní lupeny kalichové podlahlé nebo wejčité, 3žilé: žil nahoře sotwa spojených, pobočních wně málo rozwětwených, s wětewkami oka nedělajícimi; tobolky jako wítodu pospolitého. — Na lukách suchých, wlkých a bahnitých, na suchopářích písčitých, po rowinách až na hory k wěčnému sněhu. Kwěte od kwětna do lipna. 4.

Mnoho má odrodků; jsau ale troje hlawní.

α) *Prawý*; genuina Jacq. aust. 412. Reichenb. ic. f. 43. 44. Kwěty wětší, tmawě modré; křídélka buď užší nežli dospělá tobolka nebo co ona široká;

β) *předhořský*, alpestris Reichenb. ic. f. 45. Nižší; listy i hoření eliptičné, dolní někdy jenom růžowitě rozpoložené;

γ) *drobnokvětý*, parviflora, austriaca Reichenb. ic. f. 42. uliginosa Reichenb. ic. f. 40. 41. Kwěty dwakrát menší.

Wšecky částky zelinné wyznačují se hořkostí patrnau, a tudíž wšeliké odrody bez rozdílu potřebují se co lék hořký, posilující.

W. senega. P. Senega Lin. Plenk t. 549. Berl. Jahrb. 10. t. 5. Bigel med. 3. t. 30. Woodw. med. 3. t. 93. Düsseld. 12. t. 12. Kořen mnoholetý, wětewnatý, wně šediwý, u wnitř bílý, ročně wyhánějící přemnoho lodyh, 8—10" vysokých, přimaunkých, jednoduchých, oblých; listy střidawé, sedawé, kopinaté, nejhořejší zakončité, lysé a jasně zelené; hrozny klasowité, konečné; kwěty drobné, nehřebenate, bílé nebo růžowé; křídélka kalichowá okrauhlá, tupá, žilnatá; tobolka eliptičná, wykrojená. — W Americě sewerní. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen jeho na jedné straně hranan opatřený w nemocech plí-

cněl se potřebuje; zemřinové američtí užívají ho proti užtknutí jedovatých hadův.

W. jedovatý. P. venenosa Juss. Keř 2—3' vysoký; listy řapíkaté, obvejčité, zakončité, největší, lysé; květy úzlabičkové, hrozněné; hrozny 2—3" dlouhé; dva lupeny kalichové rozewřené; pysk korunový hoření na dva díly rozdělený, dolení na tolikéž lalokův, opatřených násadkou hřebenowitau. — Na Žawě ostrowě. \bar{h} .

Welmi jedovatý, tak že panhé dotknutí již nebezpečné příspadky působí.

W. dáwiwý. P. Poaya Mart. spec. t. Kořen kolmojdaučí nebo příukosný, 4—5" dlouhý, nahoře ztlauští brka a přiwětwtivý, tu a onde škreený, uwířilý, bledě hlinožlutý; lodyha letní přimá, hranatá, 6—10" vysoká, dole několika wětwe mí opatřená, lysá; listy přisedawé, $\frac{1}{2}$ —1" dlouhé, wejčítodolauhlé, ostré, třikrát trojžilé, siwé, lysé; hrozny wálcowité, wzħuru tenknaucí, přiběwné; květy růžowé; kalich křidel ostrých, žilnatých, koruny delších; člunek zelenawý, ukončený protahem malým, baňkowitým, třepenatým; tobolka smačknutá, přičtyrboká, slabě wykrojená; semena bílá, huňatá. — W Brasílii. Kwěte w lednu a únoru. \bar{h} .

Kořen jeho podobá se po aučinku ipekakuanze, protož i w Brasílii k týraž koncům, obzwláště proti horečkám žlučným, se potřebuje.

RATANHIA. KRAMERIA. KRAMERIE.

Kalich stejný, 4—5lupenný, u wnitř barwený. Plátky 4—5, jichž dwa zaokrauhlé, beznehetné, ostatní 2 nebo 3 delší, nehetnaté, někdy dole srostlé. Tyčinky 3—4, dole wíce méně srostlé. Plod nepukawý, kulowatý, štětinatokolcatý, 1pauzdry, 1semenný.

R. trojmužná. K. triandra R. et Pav. per. 1. t. 93. Berl. Jahrb. 11. t. 1. Hayn. 8. t. 13. Keř s kořenem rownowážně plaziwým, podzemním; pně mnohé, přimé, rozdělené na wětwe hojně, huňaté; listy střidawé, husté, na konci rozeh drobné, wejčité podlauhlé, ostré, kožnaté, tuhé; květy ojedinělé, w hořejších úzlabičkách na stopkách překrátkých s listenoma ke kalichu přibliženýma; lupeny kalichové podlauhlowejčité, ostré, wně huňaté; plátky 4: 2 hoření ohnuté, nehetnaté, s čepeli skoro kopinatau, 2 dolení sedawé, zaokrauhlé, přetupé, na waječnik přitlačené; tyčinky 3 prosté, wzestaupawé; nitky tlusté, oblé; prašník 1pauzdry, homolowitý, na konci dĕrau se otwírající; waječnik s waječkoma wisutýma; čnělka dlouhá, ohnutá, ukončená bliznau přema-

lau, zakulatělau, 2laločnau; plod kulowatý, co hrách weliký, tečkami chropawý, nepukawý, o 2, anebo pome-táním o 1 semeně. — W Peruwii. **K**.

Kořen (radix ratanhia) jest lék wážený, posilující a welmi swraskující.

Řád 26.

DĚROMUĐKOWITÉ. *TREMANDREAE*.

Kalich 4—5lupenný: lupenůw stejných, někdy do-le srostlých, w paupěti chlopnitých. Plátkůw 4—5, pro-stých, stejných, w paupěti wewinutých, tyčinky obkliču-jících. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw, po 2 proti kaž-dému plátku, oddělených, podplodních. Prašníky 2—4-pauzdré, děrau nebo trubkau pukající. Čnělka 1. Bli-žna 1—2. Tobolka wejčitá, smačknutá, 2pauzdrá, 2chlo-pná: chlopní u prostřed přehrádečných, pauzder nej-častěji 1semenných. Semena na konci přehrádky po-wěšená, wejcowitá, na pupu nahá, přiwěskem ukončená. Kel walcowitý, rowný, w ose bilku dužnatého, s kořin-kem proti pupu čelícím, tedy hořením.

Křěcky útlé, často přímé, a chlupy žláznatě hlawičkowitými opatřené. Kwěty prawidelné, obojaké, ojedinele, úžlabčkové.

Dwoje pokolení, *čtweromuďka* (*Tetratheca*) a *děromuďka* (*Tre-mandra*), asi 9 rodů, w Australii rostaucích, obsahující, jsau málo známá, tak že o jejich wlastnostech a upotřebení nic říci nemůžeme.

Řád 27.

SLIZOPLODOWITÉ. *PITTOSPOREAE*.

Kalich 5lupenný, padawý, prostý, w paupěti stře-chowitý. Plátkůw 5 podplodních, do prostředka srostlých, dřiw rozwtí střechowitých. Tyčinek 5 podplodních, oddělených, s plátky střidawých. Waječník 1 prostý, 2—5pauzdrý. Čnělka 1. Blizen co pauzder waječniko-vých. Plod: tobolka nebo bobule 2—5pauzdrá: pau-zder mnohosemenných, někdy nedokonalých. Semena zawinutá w dužnině slizké. Kel malý, wedle pupu w bilku dužnatém zawřený: kořínek dlauhaunký, děloh nejkratsích.

Kře nebo strůvky. Listy střidawé, jednoduché, kožnaté, bez-palisté. Kwěty obojaké, úžlabčkové nebo konečné, ojedinele nebo hromadné.

Řád ten obsahuje 30 rodů ve 4 pokoleních, rostoucích v teplejších krajinách na jižné polokouli, a hlavně v Australii.

SLIZOPLOD. PITTOSPORUM. KLEBSAME.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5, na nehtech v trubku swinutých. Tobolka 2—3chlopná, 1pauzdrá: chlopní u prostřed nedokonale přehrádčitych. Semena v dužni ně pryskyřičnaté.

P. rezavý. *P. ferrugineum* Ait. Sims. mag. t. 2075. Cortex filarius Rumph 7. t. 7. Listy eliptické, obak zakončité, na líci lysé, na rubu po žilách a řapiku rezavě plstnaté, stopky konečné, nahlaucené, okoličené, wětewnaté. — Roste w Guinei a na Molukách.

Na Molukách dělají z lýka jeho prowazy.

SWITEČKA. BILLARDIERA. BILLARDIERE.

Kalich o 5 lupenech zakončitych. Plátkův 5 s nehty po kraji přiswilými, přiblíženými. Bobule elip-sowitá, čnělkau ukončená.

Polokře často pnulé, australské se stopkami úzlabíckowými, 1—2kwětými, s bobutemi jedlými, ježto hlavně dává rod následující.

S. olysala. *B. scandens* Smith exot. t. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 130. *B. canariensis* Wendl. her. 3. t. 15. Wětwe pnulé, mladší huňaté, starší olysající, listy 1½" dlouhé, 2" široké, čárkowitě kopinaté, celé, stopky 1-kwěté, huňaté, kwětu hlinožlutého kratší; bobule aksamitowé. — Na Nowém Hollandu.

Řád 27.

POKRAJENCOWITÉ. FRANKENIACEAE.

Kalich na 4—5 kláný nebo tolikozubý. Plátkův 4 nebo 5 dlouhonehetných, dřív rozvití střechowitých, maličko nawinutých. Tyčinek 4 nebo 5, oddělených; často tolikéž neplodných nitěk na nehty plátkové přirostlých a w ústí korunowém zuby dělajících; někdy jedno nebo druhé těch vláken podporuje prašník. Čnělka 1, na 2—4 klaná s jednoduchými bliznami. Tobolka 1-pauzdrá, 2—4 (nejčastěji 3-) chlopná, mnohosemenná. Semena podlé obojího kraje chlopnowého. Kel rovný, w bílku střední; dělohy listowité, oddělené.

Polokře nebo byliny. Puě oblé, nejwětewnatější. Listy střídne nebo přesleněné, bezpalisté, dole prodlažené w blánu objímawau,

často žláznaté, podlahlé, celé, po kraji podchlípené. Kwěty na konci a w rozporách sedawé, listmi opatřené, často růžowě lialowé.

W řádu tom jsou 2 pokolení s 20 rody, náležejícími teplejším končinám sewerného mírného pásma w starém Swětě na pomorích; málo jich jest w Americě jižné, na Předhoří dobromadřejším a Nowohollandu. Ani ústrojím ani vlastnostmi se uewyznačují.

POKRAJNEC. FRANKENIA. FRANKENIE.

Čnělka na tři klaná: uštůw podlahlých, u wnitř bliznatých. Tobolka 3—4chlopná, mnohosemenná.

Rostliny nejčastěji rozprostřené, dle jmění dauškám podobné.

P. poprášený. *F. pulverulenta* *Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 189.* *Anthyllis valent. Clus. 2. t. 186. f. 2.* Listy obwejíčné, vystřížené, lysé, wezpod poprášené, na řapíku brvité; kořen malý. — Na pomorích písčitých po Ewropě, Sibirii, Taurii. ☉, ☿.

TUČNUŠKA. BEATSONIA. BEATSONIE.

Čnělka na dvě klaná: uštůw bliznau kulowatau ukončených. Tobolka 2chlopná, chudosemenná.

T. šrucholistá. *B. portulacifolia*. Keř mírný, listi přiokrauhlého, masitého, lysého, kwětu bílého. — Roste na bralách, na pomorí jižném Ostrowu helenského, kdežto listi jeho za thé se potřebují. ☿.

Řád 29.

KAUKOLOWITÉ. *SILENEAE*.

Kalich trubkowitz nebo baňatý, 5 - (řídce 6 -) zubý neb na patero klaný, stálý. Plátkůw 5, řídce 6, nehetnatých, podplodních, často s nitkami srostlých w trubku, obkličující nožku. Tyčinek 10, řídce 5 anebo 6. Waječník 1pauzdrý anebo na dně 2—3pauzdrý, mnohowaječný. Čnělek 2—5, oddělených. Tobolka mnohosemenná, 4, 6 nebo 10 zubami pukající, řídce zbobulelá a nepukawá, anebo lsemenná, obpukawá. Semena na semenici slaupowitz, nahoře prosté, bilečnatá. Kel obwodní, kruhowitý s kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, polokře, řídce kře, se pněm a wětwezi uzlatě článkatými. Listy stříčné, nejcelestí, bezpalisté. Kwěty prawi-delné, obojaké, řídce různopohlavé, na wreholcích konečných, roz-dwojowaných, řídce ojedinečné.

Řád ten obsahuje 350 rodů w 9 pokoleních, ježto hlavně ná-

ležejí oběma mírným podnebím, ano některé i za kruh sewerný jdau, w krajinách meziobratnikowých jest lich přemálo, a to jenom na nejvyšších horách. Nejmožší nejsau znameniti obzvláštním prvkem; některé rozeznáwaji se mydlicowinau (Saponin), kteráž spojena s wyaženinau škrablawau; tyto rody se w lékařstwi potřebuji.

HWOZDÍK. DIANTHUS. NELKE.

Kalich wálcowitý, 5zubý, dole šupinami zmnožený. Plátkůw 5, dlouhohletných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4zubatě pukající. Semena štítowitá, na jedné straně vypuklá, na druhé prohlubená a wystáwajícím hřbítkem protažená.

Pokolení z wice 100 rodů, nejčastěji bylenných, s lodyhami uzlatě člankowanými, listim stříčným, dole wice méně srostlým.

H. karafilát. D. *caryophyllus* Lin. *Blak.* 85. *Engl. bot.* 214. *Curt. mag.* 39. Karafilát domácí *Mat. Háj.* 157. *B. — Wel.* 182. Hwozdík, hwozdíček, hwozdička, karafilát, karafiát. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, vyhánějící řídký trs z mnoha pňůw položených, prodlažených, welmi wětewnatých, krátkých, vypauštějících lodyhy kwětauci přímé, 1½ — 3' vysoké, uzlatě člankované, oble čtyrboké, málowětewné, lysé, siwé; listy čárkowité, stříčné a dole srostlé, ostře žlábkowité, hladké, toliko proti dolejšku šerpiwaunké, málo podhnuté; kwěty ojedinelé na konci lodyh a wětwi, welmi libowonné; šupiny kalichowé přitlačené, přikosočtwerečné, krátce zakončité, o ¾ kratší kalichu wálcowitého, jehož zuby wejčítě podlauhlé, maličko klimawé; plátky obwejíčné, nestejnozubé, bezwause, pleťowé (w zahradách cihlowé, rumělkowé, tmawě tisawé, žlutawé, šediwé, bílé, a těmi barwami peřesté). — Roste na skalách a zdech w Ewropě jižné, w prostřední tu i onde zdiwočelý. Kwěte od lipna do srpna. ♀.

Wůbec známá a pro ozdobu i vůni oblíbená rostlina zahradní, ježto w kruhulech a w půdě se sází, Náramné množství odrodků. Kwěty snadně se plní. Plátky před časy užíwali se w lékařstwi.

H. rychlíček. D. *caesius* Smith. *Engl. bot.* 62. *Dill. ult. t.* 298. *f.* 385. Rychlíček. Podobá se následujícímu rodu. Pně 3—6'' vysoké, trsnaté, přijednokwěté; listy tupaunké, po kraji šerpiwé; šupiny kalichowé přiokrauhlé, krátké; plátky zejkwované, pýřité. — Roste na skalách, w prostřední Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Tento raučl hwozdík w zahradách hojně se sází, a jest také odrodek plný pleťowý. Wzdycky příjemně woní.

H. peristý. *H. plumarius* Lin. *Clus.* 1. t. 284. D. serotinus *W. et Kit.* 172. Pně nekvětauci položené, dílem plaziwé, 1' dlauhé nebo delší, dělající trs veliký, hustý, nízký; lodyhy květauci wzestaupawé, 6"—1' vysoké, 2—5kwěté, i s listím a kalichy síwé; listy čárkowitzé, po kraji šerpiwé; kwěty ojedinelé, konečné; šupiny kalichowé přiwejité, nejkratšeji zakončitaunké; zuby kalichowé tupé; plátky obwejité, až do prostřed laločnatě mnohoklané, částky čepelové celé obwejité, růžové nebo bílé, nebo dole nachowě nebo žlutawě skwrnaté, a tu wíce méně wausaté. — Na skalách a kopcích w prostředni mírné Ewropě. Kwěte w lipnu a w srpnu. ♀.

W zahradách hojně se sází a k obraubení záhonkůw se potřebuje. Často býwá plnokwětý a růžowý. Odrodek jeden jest s plátky bezwausými. Též proměňuje se s kalichy delšími nebo kratšími.

H. čínský. *D. chinensis* Lin. *Mill. ic.* 811. f. 2. Lodyha wzestaupawá; rozdwojowaná, na kolínkách silně napuchlá, na doleních článeích nepatrně čtyrboká, na hořeních na straně naproti wětwi hlubokým žlábkem protažená, pýřitě šerpiwá; listy čárkowitzé kopinaté, dole ztenčené a srostlé, po kraji škrablawé; kwěty ojedinelé nebo podwojné na konci wětwi, podepřené listenoma čárkowitzé šidlowitýma, newonné; šupiny kalichowé podlauhle, prodlaužené w špičku listowitau, čárkowitzé šidlowitau, odstálé, dlauhé co kalich anebo trochu kratší; kalich tlustý, walcowitý, čárkowaný, se zuby podlauble kopinatými, tupaunkými, osinatými; plátky obwejité, na kraji wyhlodaně zubaté, na líci karminowé, růžové nebo bílé, u prostřed se skwrnawá velikýma, tmawě nachowýma. — Roste w Číně. Kwěte od lipna do září. ☉, ♂.

Ten rod často w zahradách pro ozdobu se sází.

H. bradatý. *D. barbatus* Lin. *Clus.* 1. p. 287. Kořen starý mnohohlawý, wyhánějící trs z lodyh přímých, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ ' vysokých, jednoduchých, oblých, s kolínky napuchlými, hladkých a jako ostatní díly lysých; listy kopinaté, širší nebo užší, dole w krátký řapík ztenčené, a tu srostlé w botku 2—3" dlauhau, hoření užší, zponáhla přecházející w listeny, jichžto wněšné zdělí kwětůw anebo jich delší; kwěty konečné, směstnané w chomáček na konci rowný, newonné; šupiny kalichowé wejité, šidlaté, zdělí kalichu, po kraji blanowitzé, šerpiwaunké; kalich walcowitý, čárkowaný; zubůw kopinatých, dlauze a tence zakončitých, po kraji pýřitých;

čepel plátková obvejčitá, nestejně zubatá, růžová, malíčko wausatá. — Na Pyrenejích a Alpách, v jižných Francauzích a Němcích. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách obyčejná kwětina; barwa kwětu býwá také karmínová, docela nachová a bílá, obyčejně tmavě znamenaná.

H. kartauzek. D. *Carthusianorum* Lin. *Jacq. rar. t.* 467. *Sturm f.* 57. *Reichenb. ic. t.* 732. Karafilát planý *Mat. Háj.* 158. Slzičky. Dle jměni podobá se předešlému. Lodyha přímá, tenká, přišerpiwá, nahranatělá, podlé místa rozdílně vysoká, od 1'' — 1'; listy čárkovité, trojžilé, po kraji šerpiwé, dole srostlé w boku prodlužující se málo nad kolinko; kwěty rostliny diwoké červené a po 5 (někdy i méně, třebas jenom 1) w chomáček shlaučené, konečné, sedawé nebo stopecnaté; listeny podlahlé, osinaté, kratší chomáčku; šupiny kalichové wejčité, osinaté, kratší kalichu. — Roste na wýslunich trawnatých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

W zahradách sází se hojně a měni se barwau kwětůw červenau, bílau; mezi oběma prostřední.

MYDLICE. SAPONARIA. SEIFENKRAUT.

Kalich trubkovitý nebo baňatý, 5zubý, dole nahý, plátkůw 5, dlauhochetných. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci 4 zubami pukající. Semena ledwinowitě kulowatá.

M. lékařská. S. *officinalis* Lin. *Blakw.* 113. *Schk. t.* 121. *Plenk t.* 346. *Hayn. 2. t. 2. Mat. Wcl.* Mydlíce. Oddenek podzemní, plaziwý, mnoho odnoží wysilající, ohlý, na kolínkách mrcasatý; lodyha wzestaupawá, 1 $\frac{1}{2}$ —2' vysoká, oblá, uzlatě článkowaná, přijednoduchá; listy stříčné, podlahlé, eliptičné, ostré nebo zakončité, dole w krátký řapík ztenčené a tu srostlé, celé, 3žilé, lysé, co tráwa zelené; kwěty na chomáček přiokolikowitý, složený postawené; kalich wálcowitý, obyčejně 1'' dlauhý; zubůw krátce wejčitých; plátky nehtu co kalich dlauhého nebo delšího; čepele klinowité, mělce wyříznuté nebo uťaté, bledě pleťové nebo bílé, dole opatřené šupinau dwojdiľnau, ostrau, která s ostatními dělá w ústi korunowém wěnc: tobolka na nožce krátké, tlusté. — Roste na březích potočních, říčních w nejwětšim dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Její kalichy jsau delší nebo kratší; celá buď lysá, nebo po lodyze po stopkách a kališích pýřitá. W zahradách, kdežto se sází pro lřbeznau wůni kwětůw, také plná.

Kořen leží a listy v lékařství se potřebují a vyznačují se mydlicowinau (Saponin), prvkem škrablavým, hořkým, a protože s wodou se pěň jako mýdlo, odtud bylina jméno dostala.

ŠATER. GYPSOPHILA. GYPSKRAUT.

Kalich šzubý aneb na patero klaný, dole nahý. Koruna o 5 plátcích, dolů zponenáhla klínovitě se úžící. Tyčinek 10. Čnělky 2. Tobolka 1pauzdrá, na konci šchlopná. Semena ledwinowitokulowatá.

Plátky bílé anebo světle růžové.

Š. mydlicowý. G. Struthium Lin. Kali vermiculatum Barr. t. 119. Bocc. mus. 2. t. 122. Kořen tlustý, mnohohlavý, střewičný; lodyha dole křowitá, 1½ vysoká, jednoduchá, šerpiwaunká; listy dužnaté, polooblé, delší nežli meziuzli lodyhowé, w jejichž úžlabíčku listy drobné, swazečné; kwěty směstnané, bílé. — Roste w Španielích. **h.**

Jindá kořen potřebowal se w lékařství, nyní na místo mýdla k praní šatů jej potřebují.

SILENKA. SILENE. SILENE.

Kalich wálcowitý, kejowitý anebo baňatý, šzubý, dole nahý. Plátkůw 5 nehetnatých. Tyčinek 10. Čnělky 3. Tobolka na dně 3pauzdrá, na konci šchlopná. Semena ledwinowitá.

Kwěty někdy mnohonanželné anebo dvojdomé.

Největší w celém řádu pokolení, obsahující dle *de Candolla* 217 rodů, rozdílných kwětenstwím.

S. kůpkowá. S. Armeria Lin. Engl. bot. 1398. Sturm f. 21. Kořen malý, wřetenowitý, mrcasatý; lodyha přímá, ½—1½ vysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, oblá, uzlatě člankowaná, jako ostatní díly lysá, jako listy siwě jínowatá, pod hořenimi kolínky lepnatá; listy stříčné, wejčité nebo wejčítopodlauhle, objímané, nejdoleji srostlé, ostré nebo krataunce zakončité, nejhořejší dole srdčité, nejdolejší tutěž zúžené, podlauhle; kwěty mnohé, chomáčené, dohromady dělající chocholík konečný, u prwniho rozwětwení podepřený listomá kratšíma nožek, u ostatních rozwětwení listy dwa malé kopinaté; kalich dlauze kejowitý, blánitý, 10žilý, dole púpkowatě wtačený: zubůw wejčitých, tupých; plátky nehtůw co kalich dlauhých s čepeli obwejitau, mělce wykrojenau, zejkwowanau, pěkně karminowau, dole s šupinama dlauhýma, ostrýma, dohromady dělajícíma wěnce 10dílný; tobol-

ka podluhowatá, o štíhlau nožku co ona dlahau podepřená. — Roste w teplejšim dilu mírné Ewropy na místech skalnatých we křowí. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Rostlina w zahradách pro ozdobu obyčejná.

S. nachýlená. S. nutans Lin. Fl. dan. 242. Drev. bot. Bild. 4. t. 12. S. infracta W. et Kit. t. 213. Oddenek mnohohlawý, úkosný; lodyha přimá, 1—2' vysoká, oblá, přišerpiwá, pokrytá pýřim wylučujícím hmotu lepka-wau, dole hustě listnatá; listy dolení kopistowité, hořeni kopinatočárkowité, střičné, nejdoleji srostlé; kwěty nachýlené, rozpostawené w latu jednostrannau; kalich oble baňatý s 10 žilami; plátky nehtůw úzaunkých, co kalich dlahých, čepeli hluboce rozpoltěných, bílých, s uštoma čárkowitýma, ku konci malíčko se rozšiřujícima, nejtupějšima; šupiny dole na čepelích předlahé, dělající dohromady wěnac 10lupenný; tyčinek 10 s nitkami střídawě delšími a kratšími, dole dohromady w trubku kratíčkau srostlými, ježto nitkami kratšími přirostlá na dolejšek nehtůw plátkowých; tobolka podlahle wejcowitá, dole 3pauzdrá, šesti zuby pukající. — Po křowistích skalnatých, lukách suchých po Ewropě. Kwěte měsíce čerwna a lipna. ♣.

S. pětiskwná. S. quinquevulnera Lin. Engl. bot. t. 86. Pýřitá; lodyha wětewnatá, někdy jednoduchá, přimá, $\frac{1}{2}$ —1' vysoká; listy kopinaté, pýřité, dolení tupé; kwěty rozpostawené w latu jednostrannau; kalichy nejhuňatější 10žilé, zubůw krátkých; plátky s čepeli zao-krauhlau, celau, tmawě nachowau, bíle obraubenau; wěnac 10šupinný. — Roste na polích písčítých w jižné Ewropě. ☉.

S. ušnice. S. Otites Pers. Cucubalus Otites Lin. Fl. dan. 518. Engl. bot. 85. Kořen hrubý, masitý, hluboko do země jdaucí; lodyha přimá, 1—1 $\frac{1}{2}$ ' vysoká, málo-wětewná, sotwa pýřitá, skrownolistá; listy dolení mnohé kopistowité, přimasité, lysé, siwé, hořeni kopinaté; kwěty drobné, dvojdomé, přesleněné a přeslinky w klas rozpostawené; kalich samičí kulowatý, samičí přikejowitý; plátky čárkowité, nejcelejší, bezšupiné, a tudý ústí korunowé nahé. — Na pahorcích suchoparných po Ewropě. Kwěte w lipnu. ♣.

S. nadmutá. S. inflata Smith. Cucubalus Behen Lin. Fl. dan. 910. Engl. bot. 164. Kořen hluboko do země se ženaucí wypauští pně oblé, sochaté, wětwi na zemi položených, z jejichž koneůw wystupují lodyhy jednoduché,

1—1½' vysoké, oblé, lysé; listy obvejčitokopinaté, obak ostré, nejlysejší, nasiwělé, přimásité, stříčné, dole srostlé; květy latněné; kalichy puchýřovité, wejcowité, sítkované; plátky nehtu klínovitého, čepele na dvě klané, nahé, bílé; čnělky nejdelší; tobolka wejcowitá. — Na lukách, w křowinách. Kwěte od kwětna do srpna. ♣.

S. trpasličná. *S. pumilio* Wulf. *Cucubalus pumilio* Lin. Jacq. aust. 5. app. t. 2. *Caryophyllus* sylv. VII. *Clus.* 1. p. 285. Kořen wětewnatý, vypaustějící trs dosti hustý z lodyh překrátkých; listy čárkovitě kopistowité; tupé, nápýřité; stopky krátké, jednokwěté; kalichy nafauklé, chlupaté. — Na horách korytanských, wlských. ♣.

KNOTOWKA. LYCHNIS. LYCHNIS.

Kalich trubkovitý, 5zubý, nahý. Pláteků 5 nehetnatých, na ústí často wěčnitých. Tyčinek 10. Čnělek 5. Tobolka 1—5pauzdrá, na nožici dlouhé nebo žádné.

To pokolení liší se od předešlého toliko 5 čnělkami. Rody wíce méně se silenkami podlé jmění se srownávají, wyznačují se ale kwěty wětšími.

S. smolníčka. *L. Viscaria* Lin. *Fl. dan.* 1032. Kořen dřewnatý, wětewnatý, mrcasatý, o několika hlawah wypaustějících trs: lodyhy přímé, 1½—2' vysoké, jednoduché, oblé, uzlatě člankované, lysé, pod kolinkami lepem wyprýstělým černohnědým z déli ½—1" popnuté; listy kopinaté, ostré, celé, jasně zelené, lysé, dole pawučinatě pýřité, doleni w řapik zaužené, hoření sedawé, přímé, stříčné, nejdoleji srostlé; wrcholiky skrownokwěté, stříčné, na hořenim dilu lodyhy skoro latu hroznowitau dělající, u každého rozdělení opatřený listenoma wejčítokopinatýma, zakončítýma; kalichy kejowité, ½" dlouhé, po 10 žilách pýřité: zubůw krátkých, wejcowitých, ostrých; nehty plátkowé zděli kalichu; čepele plátkowé obvejčité, mělce wykrojené, po kraji čerité, jakoby zej-kované, dole opatřené šupinau zaubkowanau, dwojdílnau, jasně nachowé, řídko bílé; tobolka podluhowatá, 5pauzdrá, na tlusté nožce o polowic kratší. — Na lukách suchých, pahorcích křowištných po welikém dilu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♣.

Planá již ozdobná, protož w zahradách býwá hojně sázena, kdežto zbujní a kwět naplní.

K. plamenčice. *L. chalcedonica* Lin. *Clus.* 1. p. 292. *f.* 1. Plamenčice, plamenčík, hastald. Lodyhy 1½—3' vysoké, přímé, jednoduché, oblé, klaubnaté, šerpiwé;

listy wejčitokopinaté, ostré, dole slabě srdčité a objimawé, co tráwa zelené, na lici šerpiwé, na rubu s roztraušenými tuhými chlupy, po kraji šerpiwě brwité; wrcholík směstnaný w chomáček hustý, mnohokwěťý, nahoře rovný; kwěty na krátkých stopečkách, podepřené listeny kopinatými, šidlatě zakončitymi, jichž nejdolejší jsau kalichu delší; kalich kejowitý, oblý, $\frac{3}{4}$ '' dlahý, 10žilý, světle zelený, chlupy dlahými, článkowanými huňatý: zubů wejčitokopinatých, zakončitých; plátky nehtu co kalich dlahého, čepel na dvě klané, dole nesaucí šupinku na dvě klanu, ohniwě čerwené (karmínowé), řidčeji pletowé nebo bílé: tobolka wejcowitá, ťzubá, dlahau nožkau podepřená. — W Asii prostředni a sewerné. Kwěte od čerwna do srpna. ♀.

Rostlina w zahradách wábec oblíbená. Celá, obzwláště kořen, podobá se co do wlastností mydlíci obecné, a w Sibirij prý slauží k mytí místo mýdla.

K. růže sw. Marie. *L. coronaria Mat. Wel.* 290. *C. Agrostemma coronaria Lin.* Růže sw. Marie; kaukol zahradni. Kořen wětewnatý; lodyha wzestaupawá, pak přimá, $1\frac{1}{2}$ —2' vysoká, oblá, tuhá, nahoře rozdwojowaná, i s listím a kalichy hustě a bíle plstnatá; listy podlahlé, ostré, dolení dole zaužená, hoření přivejčité, menší, stříčné, úole srostlé; kwěty dlahostopečné, ojedinelé w rozporách a na konci wětwiček; kalich nakožnatělý, baňatý, 10hraný: hran střidawě wyšších a nižších; koruna mnohem delší, 1'' w průměru široká, na lici nejčastěji krásně nachowá; nehtůw co kalich dlahých, čepelí okrauhle obwejčitých, přetupých anebo wykrojenných, nepatrně zejkwovaných; wěnc ze šupin 10 tuhých, ostrých, přímých; tobolka wejcowitá, 1pauzdrá, 5 zuby pukající, bez patrné nožky. — Na pahorcích kamenitých, wýslunných po Ewropě jižné a teplejší prostředni. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

W zahradách našich wábec oblíbená; mění se kwětem pletowým, docela bílým, nebo bílým s wěncem čerweným.

K. kaukol. *L. Githago Lam. Agrostemma Githago Lin. Plenk t. 356. Schk. t. 124. Sturm f. 5. Kaukol Mat. Háj. 225. B. — Wel. 283. C. Kaukol, tetřice.* Lodyha přimá, jednoduchá, nebo nahoře málowětewná i s listím a kalichy přitlačeně chlupatá; listy kopinatě čárkwité, ostré, dole žilné, w krátkau počhu srostlé; kwěty ojedinelé, konečné, na dlahých stopkách; kalich 10hraný: zubůw čárkwovitých, ostrých, delších trubky kalichowé a dílem i koruny weliké; plátky čepelí obwej-

čítých, mělce vykrojených, na lci nachových, bez šupin věncových; tobolka 1pauzdrá, šzuba, bez nožky. — Roste na rolích mezi obilím. ☉.

Rostlina celému světu známá, ozdobná, někdy ale w obilí buzení obtížná; semena její veliká, černá, na powrchu zrnkatě nerovná, škodí zdraví, jestli mnoho jich w mauce zemleto.

Řád 30.

PTAČINCOWITÉ. *ALSINEAE.*

Kalich 4—5lupenný, nejčastěji stálý. Plátkůw 4—5 na dně kalichu připevněných a často na krauzku zláznatém stojících, zřídka kdy žádných. Tyčinek dwakrát více nežli plátkůw, řídko tolikéž nebo méně. Waječník 1pauzdrý; mnohowaječný. Čnělek 2—5 oddělených. Tobolka více méně hluboko pukající (chlopněmi nebo zuby), mnohosemenná, řídko chudosemenná. Semena na semenici střední slaupowité nebo na dně tobolkowém sedící. Kel obvodní, krauzkowitý, řídko skoro rovný u prostřed bílku.

Zeliny nebo byliny, někdy polokře, skrowné, něžné, s lodyhau a wětwezi článkowanými. Listy střčné, nejcelejší, bezpalisté (řídko palistnaté). Kwěty obojaké, na wrcholcích konečných rozdwowovaných, někdy ojedinele. Kwěty bílé.

Ten řád obsahuje asi 300 rodů (w 21 nebo více pokoleních), náležejících podněbí mírnému a studenému, hlawně na polokauli sewerne, dšlem vyšším horám.

PLEWEL: HOLLÖSTEUM. SPURRE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5 zubatých. Tyčinek 5 nebo pometáním 3—4. Čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, na konci 6 zuby pukající. Kel mezi bílek ohnut.

P. okoličnatý. H. umbellatum *Lin. Fl. dan.* 1204. Kořen nitowitý s několika tenkými mrcasy, vypauštějící několik lodyh jednoduchých, článkovaných, dole zlomených, a tak wzhůru obrácených, dole lysých, nahoře pýřitých, lepнатých, 2—8" vysokých; listy trochu masité, nejcelejší, sivé; kořenové eliptické, lodyhowé wětší, wejčité, ostré; kwěty konečné o nestejně dlauhé stopky podepřené, okoličené, u dola opatřené listeny přemalými, wejčítými, kwětauci přímé, pokwětlé sehnuté; lupeny kalichové wejčité, stálé; plátkůw 5 podlauhých, tupých, trojzubých; tyčinek 3, někdy 4 ano i 5; čnělky 3 s bliznami pírkowitými; tobolka wálcowitá, na konci pukající 6 chlopněmi podwinujícími se; semena na slaupku

středním připewněná, mnohá, srdčité podlauhlá. — Roste na rolích, auhorech, zahradách. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

W zahradách jest buřeň, na auhorech jest ale owcm přijemná pastwa.

KOLENEC. SPERGULA. SPARG.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, celých. Tyčinek 5 nebo 10. Čnělek 5. Tobolka 5chlopná, mnohosemenná. Některé jich mají palisty, jiné nic.

K. rolní. S. arvensis Lin. Fl. dan. t. 1033. Kořen tence wřetenowitý nebo wětewnatý, vyhánějící lodyhu jedinau, přimau, nebo několik kolem rozšířených a z hořejška wětwe wzestaupawé vypauštějících; lodyha wůbec 6—12" dlahá nebo delší, jednoduchá nebo wětewnatá; listy střičné, wětwičkami listnatými, překrátkými, z úžlabička wyniklymi ale jakoby přesleněné, sedawé, čárkowitě šidlowité nebo nitowité, tupaunké, na lici nadduté, na rubu brázdau délnau opatřené, námasité, tmawě zelené, nejčastěji chlaupky žláznatými pokryté, dole nesrostlé; palisty na každé straně sudky listowé: blánka krátká, široce wejčítá, teničká, bělawá; stopečky wrcholiku mnohokrát sochatě rozděleného nitowité, dole s listenoma wejčítýma, zwadlýma, odkwětlé sehnuté; lupeny kalichowé rozložené, wejčité, bezžilé blanowité obraubené: plátky trochu delší kalichu, wejčité, na konci zaokrauhlené; tyčinek 10, někdy pometáním 7 nebo 5, i méně; tobolka wejcowitá, trochu delší kalichu, až přes polowičku 5chlopná; semena kulowatě čočkowitá, drobně bradawičnatá, černá, obklíčená krajem auzkým, žlutawým, hladkým. — Na polích a rolích, obzwláště písčítých, w největším dílu Ewropy až do Loparska. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Rozeznávají se troje odrody:

α) *domácí* (sativa), semena čistě černého, lysého, předrobnými tečkami škrablawého;

β) *obecný* (vulgaris), semena s bradawičkami bělawými, pak nahnědlými;

γ) *nejwětší* (maxima), we všech dílech holemý, semena třebas třikrát wětšího.

Wýbornau jest písčá bylinau, která obzwláště se hodí na pískey a do krajin, kdežto jiná píse nechce se dařiti. Může se krmiti za čerstwa nebo co seno; kráwy a owce rády jej žeraw, a prwní wíce dojí.

PTAČINEC. STELLARIA. STERNMIERE.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 na dvě klaných nebo 2-dílných. Tyčinek 10 (řídčeji 3 nebo 5). Čnělky 3. Tobolka 6chlopná, mnohosemenná.

P. obecný. *S. media Vill.* *Alsine media Lin. Fl. dan.* 438. 525. *Engl. bot.* 573. *Schk. t.* 58. *Sturm f.* 1. Kuřimor, kuří střewce *Mat. Hdj.* 336. *B.* Kuří střewce menší *Mat. Wct.* 404. *C.* Kuřimor, kuřistřewce, ptačinec, plewel, žabinec. Kořen tenký, dlouhomrcasný, vypauštějící trs z lodyh slabých, položených, z dolního kolénčí kořenatějších, nahoře wzestaupavých, rozdwojovaných, na článcích střídavě řadau chlupův opatřených, jinak lysých; listy střičné, vejčité, krátce zakončité, lysé, dolní dlouhořapíkaté, hoření sedavé, dole brvité, tu všecky srostlé; květy ojedinelé w rozporách a úzlabičkách; stopky jednostranně chlupaté, odkvětlé velmi prodloužené a sehnuté; lupeny kalichové podlauhlokopinaté, tupé, 1žilé, blanau obraubené, na hřbetu autle pýřičkované; plátky kratší kalichu, rozpolťené; tyčinek nejčastěji toliko 3—5; tobolka podluhowatá, trochu delší kalichu, dopola 6chlopná. — Na místech wydělaných, rumištích, podle cest po celé Ewropě, a nyní do sewerné Ameriky a jiných swěta dílů přestěhowalý. Kwěte celý rok. ☉.

Na půdě masné buje dostává 10 tyčinek a jest wětší; na půdě neúrodné, písčité nemá ani plátkův.

Buřeu to w zahradách, na winicích a rolcích bujitel a obtížná; w jaře ale, když jiné píse se nedostává, ráda widěná. Ptáci zpěwawí rádi ji žeraw.

PÍSEČNICE. ARENARIA. SANDKRAUT.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 celých. Tyčinek 10, nebo pometáním méně. Čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, na konci 6—3chlopná, mnohosemenná.

Rody toho pokolení též se rozdělují na palistné a bezpalistné. Z posledních následující příklad.

P. trawolistá. *A. graminifolia Schrad. h. goett. t.* 5. *A. filifolia Bieberst.* Lodyhy přímé, jednoduché; listy šidlowitě niřowité, zpilowanošerpiwé; lata roztrojená, pýřitá, řídká; kalichy nejtupější, skoro třikrát kratší plátkův obwejitých. — Na skalách po Kawkazu. ♀.

ROŽEC. CERASTIUM. HORNKRAUT.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5 na dvě klaných. Tyčinek 10. Čnělek 5. Tobolka 1pauzdrá, walcowitá nebo ku-

lowatá, na konci pukavá; chloupní 10 podvinutých nebo nadhnutých.

R. polní. C. arvense Lin. *Fl. dan.* 626. *Engl. bot.* 93. *Schk. t.* 125. *Sturm f.* 8. Kořen předlauhý, tence wřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, vypaustějící trs z lodyh dole kořenatějících, wzestaupawých, které kwětauce zwýši 6'', přímé, huňaté chlupy odstálými, dole často sehnutými, nahoře jako i stopky žláznatě chlupaté; listy stříčné w kratičkau pošwu srostlé, čárkowitě kopinaté, až i podlauhle kopinaté, ostré nebo tupaunké, přilysé nebo krátce chlupaté, dole brwitě; listeny wejčité, tupé, blanowitě obraubené; stopky delší kwětu, wzdycky přímé, sehnuté pýřité; lupenůw kalichowých 5 wejčité nebo podlauhle kopinatých, tupých, pýřitých, široce blanowitě obraubených; plátkůw 5, dwakrát kalichu delších, hluboce wyřiznutých, bílých, silně proswitawě žilnatých; tyčinek 10; tobolka delší kalichu podluhowatá, na konci 10 zuby rozehnutými pukající. — Na polích, palaucích, podlé cest a roli w nejwětším dílu Ewropy až na Předalpi a Alpy wzstupující. Kwěte w dubnu a kwětnu, na horách později. 4.

Jindá kwěty w lékařství se potřebowaly. Náleží k polnímu raučimú kwětu, jímž welikým a bílým palauky ozdobuje.

Řád 31.

LENOWITÉ. *LINEAE*.

Kalich 5lupenný nebo 4dílný, dřiw rozwití střechowitý. Plátkůw 4 nebo 5 stejných, prawidelných, podplodních, w paupěti stočených. Tyčinek co plátkůw, dole srostlých w krauzek, mezi nimi tolikéž zaubkůw. Waječnik 5—4pauzdrý: pauzder s waječkoma wedlé sebe stojícima. Čnělek co pauzder (4—5) oddělených. Tobolka nejčastěji kulowatá, 5—4pauzdrá, na pohled 10—8pauzdrá, pro nedokonalau přehrádku (zdwojnásobeným nitroobplodím zplozenau), 8—10semenná. Semena bezbiblečná. Kel rowný s kořinkem nahoru čelícím.

Zeliny, bylíny nebo polokře. Listy nejčastěji střidawé, jednouché, celé, bezpalisté, místo palistůw dole s malčkými žlázkami. Kwěty obojaké, we wrcholík rozpostawené, řídčeji ojedínělé, w hlubších rozworách lodyhy.

Sem uáleží asi 80 rodů (we dwau pokoleních), ježto skoro wšecky přináležejí mírnému podnebí. Jsau sice po wšech země dílech rozlosowány, nejwce ale jich w zemích podlé Moře středozemního.

LEN. LINUM. LEIN.

Lupenů kalichových, plátků a tyčinek po pěti. Čnělek 5, velmi řídce 3.

L. přeužitečný. *L. usitatissimum* *Lin. Blak. t. 160. Plenkt. 243. Düsseld. 8. t. 6. Len Mat. Háj. 95. — Wel. 115.* Kořen tenký; lodyha nejčastěji ojedinelá, přímá, nahoře wětwnatá; listy střidawé, kopinaté, trojžilé, lysé; kwěty na latě konečné, běwné, rozdwójowané, před rozwitím nachýlené; lupeny kalichové wejčité, ostré, trojžilé, drobně brwité, bezezlazé, skoro zdělí tobolky zralé; plátky mnohem delší kalichu; obwejčité, swětle blankýtné, jako tyčinky; waječník wejcowitý; čnělka málo delší tyčinek s kejowitými bliznami; tobolka skoro kulowatá, krátce hrolitá; semena obwejčitá, smačknutá, hnědá, hladká, lesklá. — Půwodně nepochybně roste w Lewantu, snad i w Ewropě jižné, kdežto jako i w Ewropě prostřední a Ámerice sewerné u welikém množstwi se seje. Kwěte od čerwna do srpna; kwěty toliko před polednem rozwité. ☉.

Hlavně rozeznáwají se dvoje odrody:

α) *Len mlacowý* čili *stepý*, s lodyhou wyšší, jednodušší, listům, kwítím a tobočkami menšími, s posledními nepukawými, semena tmawějším.

β) *Len prahlý, hlediwý, zřelý*, s lodyhami nižší, wětwnatou, listům, kwítím a tobočkami wětšími, jichž poslední se lanštějši díli pukají; se semeny bledšími, rančejšími. Tyto dvoje odrody newrhan se setím.

Každému známo, že len jest rostlina nejdůležitější, z jejíhožto wlákna předeného dělá se plátno nejpěkočjši a nejtrwanliwější. Semeno dáwá olej lněný, wysušiwý, w lékařstwi, uměních a řemeslech užitečný. Semeno lněné samo jest lékem a hojidle.

L. čistiwý. *L. catharticum* *Lin. Blak. t. 368. Plenkt. t. 244. Schk. t. 47. Curt. lond. 3. t. 26.* Štíhlý, 3—6" vysoký, lysý, s lodyhou nitowitou, nahoře rozdwójowaně rozwětwnau; listy střičné, po kraji šerpiwauké, dolní obwejčité, hoření kopinaté; kwěty na stopkách dlauhých, chlupowitých před rozwitím nachýlené (někdy čtyřelánkové); plátky dwakrát delší kalichu, se žilami proswitawými a nehem žlutým; tobolka kulowatá, zdělí kalichu. — Na lukách, pastwinách, w největším dílu Ewropy. Kwěte od čerwna až do srpna. ☉.

Druhdy zelinka pro moc mírně počišřující w lékařstwi se použíwala.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE*.

Kalich 5-, řídce 3—4dílný, před rozvitím chlopnitý, vně často opatřený kalíškem z lupenův prostých anebo srostlých. Plátkův co uštův kalichových, s nimi střídavých, podplodních, před rozvitím skraucených, hned oddělených, hned dole na trubku tyčinkowau přirostlých. Tyčinek co plátkův anebo mnohem více podplodních: nitek v trubku srostlých; prašníkův 1pauzdrých, příčnáu šěrbinau pukajících. Waječník 5—mnohopauzdrý, t. j. složený z worečkův přesleněných, pořídka hlawowitě nakopených anebo docela prostých. Čnělek co worečkův buď oddělených buď srostlých; bližen co worečkův více méně oddělených. Plod 1, nejčastěji tobołkowitý, chlopněmi pukající, anebo w mnoho plodkův (holének aneb měchýříkův) se rozpadající; pazdra 1—mnohosěmenná. Semena bezbilečná nebo se skrowným bilkem. Kel rovný nebo křiwý; dělohy zchumlaně řasnaté.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Listy střídawé, často řapíkaté, zubaté, laločnaté. Palisty 2, prosté. Kwěty obojaké, welmi pořídka jednodomé, nejčastěji prawidelné, ojedinělé nebo shlaučené, w úžlaběčkách nebo na hroznech konečných.

Řád ten obšírný obsahuje více 556 rodů (w pokoleních 23 rozlosowaných). Asi $\frac{2}{3}$ jich rostau mezi obratníkoma, ostatní w obau mřných podnebh. Po všech země dílech jsau rozšířeny. Rostliny sem náležející již jměním, obzwláště ale ústrojností kwětu se rozeznáwají. Mnoho krasokwěťých; některé w řemeslech a rolnictwí, jiné w lékařstwí důležitý. Hlawní prwek jest škrob.

Rozdělují se na dwoje podřadí:

- 1) *SLÉZOWITÉ* (wlastně). Kalich w paupěti dokonale chlopnitý. Tyčinky w trubce mnohořadé, wněšné kratší.
- 2) *CEJBOWITÉ*, Bombaceae. Kalich w paupěti nedokonale chlopnitý. Trubka nitková na konci na patero klaná.

Podřadí 1.

SLÉZOWITÉ. *MALVACEAE*.

KUPOSEMENKA. MALOPE. HERZPAPPEL.

Kalich obkličeny kalíškem, složený ze 3 lupenův srdčitých. Měchýříky přemnohé, 1semenné, w hláwku nahlaučené.

K. obecná. *M. malacoides* Lin. *Sabbat. rom.* 1. t. 50. *Lam. t.* 583. *f.* 1. *Cav. diss. t.* 37. *f.* 1. *et* 27. *lit.* X. Z

kořena letního vychází několik lodyh, 8—12" vysokých; listy střídavé, vejčité, zejgowané, nebo některé tupě na tré klané, chobotnaté nebo protisečné, lysé nebo chlupaté; palisty podlaubločarkowité; stopky úzlabičkové, zděli listů, 1kwěté; kwěty nachowělé nebo fialowé, někdy docela bílé. — W Ewropě jižné a Africe sewerné. ☉.

Listy a kwěty potřebují se jako slézůw našinských.

SLÉZ. MALVA. MALVE.

Kalich 5dílný s kalíškem 3lupenným. Čnělek mnoho dole srostlých. Holének mnoho přeslenowitě rozpostawených, pak se oddělujících a na wnitřní straně šterbinau pukajících.

S. jínolistý. M. *Alcea Lin. Cav. diss. 2. t. 17. f. 2. Sims. mag. t. 2197. Blak. t. 309.* Kořen dlauhý, wětewnatý, silně mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, nahore jako i wětwe a řapiky chlupy hwězdowitými, krátkými obroslá; listy na lici obroslé chlupy jednoduchými, na rubu hwězdowitými, dolení srdčité nebo ledwinitě okrahlé, přicelé nebo laločnaté a nestejně z hruba zejgowané, hoření dlanitě 5dílné: lalokůw skoro kosočtwerečných, na tré klaných, tupě střihamozpilowaných anebo protisečných; stopky úzlabičkové, ojedinělé, nejhořejší také shlaučené, plštnatě srstnaté chlupy chomáčenými; kalich a kalíšek šerpiwý; ušty posledního eliptičné; kwět weliký, 2" w průměru široký, růzowý: plátky obsrdčité, na nehtu silně brwité: slaupec, okolo něhož plodky rozpostawené, zšíří plodkůw, homolowitě wywýšený, brázdowaný; plodky hladké, lysé. — Na pahorcích wýslunných skoro po celé Ewropě. Kwěte od lipna až do září. ♀.

Krásná ta rostlina zasluhowalaby místo w našich zahradách. Před časy kořen a listy byly lékařské, an mají aučinky jako sléz lesní a proskurník obecný.

S. pířmowý. A. *moschata Lin. Cav. diss. 2. t. 18. f. 1.* Welmi podobný předešlému; chlupy na lodyze a stopkách nejčastěji jednoduché; listy dolení ledwinité, zestřihamé, hoření hluběji a autleji mnohodělené: lalokůw čarkowitých; ušty kalíškové čarkowité; plodky hustě srstnaté. — Roste na podobných místech jako předešlý, w celku ale wzácněji jest. ♀.

S. lesní. M. *sylvestris Lin. Cav. diss. 2. t. 26. f. 2. Blak. t. 22. Fl. dan. t. 1223.* Kořen dlauhý, hluboko do země wnikající, málo wětewný, mrcasatý, bělawý;

lodyha přímá nebo wzestaupawá, 2—3' vysoká, wětewnatá, roztraušeně srstnatá nebo přilysá; listy dlauhořapikaté, ledwinitě okrauhlé, dole uřaté, až do prostřed 5—7laločné: lalokůw wejčitých, zejkwonaně zpilowaných, slabě pyřitých anebo přilysých; palisty 3 wejčité, podlauhle, ostré, brwitě; řapiky a stopky srstnaté; stopky nahlaučené před kwětením a po něm dost přímé; uřty kaliřkowné kopinaté nebo podlauhle i s kalichem chlupaté; plátky mnohem delři kalichu, hluboce wykrojené, skoro obsrdčité, nánachowé, do lilákowa padající, tmawěji čarkowané; slaupek užři jednotlivých plodkůw (10—12) ledwinitých, obraubených, sířowitě swraskalých, lysých. — Skoro po celě Ewropě podlé cest, rolí, plotůw a zdí na rumu. Kwěte od čerwna do září. ♂, ♀.

Kwěty, řřději listy, se sbřrají a co obměkčující a obkladky lék se potřebují. Pro hezkost měly w zahradách se sázeti.

S. maurěćnůskij. *M. mauritania Spreng. M. mauritiana Lin. Cav. diss. 2. t. 25. f. 2.* Zelinný; lodyha přímá; listy řlaločné, tupé, jako řapiky a stopky lysauké, nikdá nesrstnaté; kwěty wětři, tmawěji; plátky mělce wykrojené; uřty kaliřkowné wejčité nebo waječné. — W jižně Ewropě a sewerné Africe. ☉.

U nás w zahradách hojně se sází. Nyní tu a onde kwět jeho w lékárnách místo kwětu slězu lesního se nachází, jehož má aučinky.

S. okrauhlostij. *M. rotundifolia Lin. Cav. diss. 2. t. 26. f. 3. Fl. dan. t. 721. Slěz zajeři Mat. Háj. 112. — Wcl. 133. C.* Kořen dlauhý, čistě bílý, masitý; lodyha wětewnatá, rozložená, oblá, připyřitá, 1' dlauhá, wzestaupawá; listy na dlauhých, pyřitých řapících podepřené, srdčité okrauhlé, nejtupěji řlaločné, zubaté; kwěty drobné, 3—4, úřlabičkowé, bělawé nebo čerwenawé; lupeny kaliřkowné řidlowité; kalich laloků dole w trubku srostlých, na konci ostrých; plátky eliptičné, na konci wykrojené, dole srdčité, dwakrát delři lalokůw kalichových. — Podlé cest a na rolích po celě Ewropě. Kwěte skoro celě léto. ☉.

Listy toho slězu sliznaté w lékařřtwí se potřebují.

S. přeslenatij. *M. verticillata Lin. Cav. diss. 2. t. 25. f. 3.* Lodyha přímá, 1 $\frac{1}{2}$ —3' vysoká, málo wětewná, přilysá; listy srdčité okrauhlé, tupě řlaločné: lalokůw wejčitotrojůhlých, zubaté zejkwonaných, přilysých; řapiky na lici huřnaté; kwěty na stopkách překrátkých, úřlabičkowé, strbaulené, jakoby w polowičné přeslínky, lodyhu obkličující; kalich přinařauklý, hwězdowitě chlupatý; lupeny kaliřkowné čarkowitě kopinaté; kwět malý;

plátky dwakrát delší kalichu, dole bělawé, nahofe červenawé; slaupec silně u prostřed prohlubený, užší nežli plodky okrauhlé, po hřbetu na přič swraskalé, lysé. — W Čině. Kwěte od čerwna do září. ☉.

Rostlina ta sliznatá w její vlasti se potřebuje w lékařství jako některé nadjmenowaných; též u velikém množství na pfcí se sází. U nás dobře se daří.

S. kadeřawj. *M. crispa* *Lin. Cav. diss. 2. t. 23. f. 1.* Lodyha 4—6' vysoká, přímá; listy veliké, okrauhlé, dole hluboce, srdčité, tupě 7laločné, drobně zubaté, pěkně kadeřawé, přilysé; kwěty drobné, bělawé, w úzlabíčkách nahlauchené, sedawé. — W Síríi. ☉.

Pro ozdobný list se sází w zahradách. Bohatá jest na sliz, a tuhá vlákna w lodyze podobají se konopí.

PROSKURNIK. ALTHAEA. EIBISCH.

Kalíšek podkwětní na 6—9 klaný. Plodky 1semenné čili holénky w přeslínec rozpostawené.

P. lékařský. *A. officinalis* *Lin. Blak. t. 90. Plenk t. 638. Düsseld. 5. t. 8. Cav. diss. 2. t. 30. f. 2.* Sléz vysoký *Mat. Háj. 113.* — *Wel. 134. C.* Ibišek. Kořen silný, masitý, málo wětewnatý, wně nahnědlý, u wnitř bílý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, málo wětewnatá, i s listim a kalichem měkce šedě plšnatá; listy nestejně zejgowané, srdčité nebo wejčité, dolení 3laločné, hoření 3laločné; palisty čárkowitě šidlowité, padawé; stopky mnohokwěté, úzlabíčkowé, na konci lodyhy dělající často latu; kalíšek hluboce na 9 klaný; ušťuw šidlowité kopinatých; plátky dwakrát delší kalichu, klinowité, na konci wlačené, bledě růžowé; slaupec na konci wlačený; holénky hladké, plšnaté, neobraubené. — W Ewropě prostřední a jižné na místech wlhkých, obzvláště na slatinách a na pomořích. Kwěte od lipna až do září. ♄.

Té rostliny kořen welmi škrobnatý, list a kwět w lékařství welmi wážené hojně se potřebují, protož tu a onde u velikém množství se sází.

P. konopnolistj. *A. cannabina* *Lin. Jacq. aust. 101. Cav. diss. 2. t. 30. f. 1.* Lodyhy přímé, tenké, málo wětewné, pýřité, 5—6' vysoké; listy pýřité, wezpod přisediwé, dolení dlanitě dělené, hoření 3dílné s laloky auzkými, hrubě zubatými; stopky úzlabíčkowé, mnohokwěté, běwné, delší listu; kwěty dost drobné, červenawé. — Roste w jižné Gallii, Itálii, w Pannonii, Kwěte w srpnu až do října. ♄.

Ve Španiělech nakládajíce s lodyhami jako s konopnými, dělají vláčna, jeto k týmže koncům jako konopě se hodí.

P. topolowka. A. rosea Cav. diss. 2. t. 28. f. 1. Alcea rosea Lin. Blak. t. 54. Plenk t. 542. Düsseld. 4. t. 1. Sléz zahradní aneb římský Mat. Wel. 133. C. Topolowka, topolowka růžová. Kořen wřetenovitý, wětewnatý, silně mrcasatý, bílý; lodyha wztyčená, 5—9' vysoká, jednoduchá nebo nahoře málo wětewnatá, i s listím a kalichy šediwě srstnatá chlupy chomáčenými; listy okrauhlé, srdčité, 5—7laločné, zejkwané, swraskalé; palisty na 3—5 klané: ušťuw kopinatých, zakončítých; kwěty w úzlábicku ojedinelé, překrátce stopkaté, k hořejsku přiblížené a dělající lrozen klasowité, konečný, weliký; kalíšek na 6—7 klaný: ušťuw wejčité nebo podlahhle kopinatých; plátky mnohem delší kalichu obsrdčité klinowité, silně vykrojené, až i obsrdčité, růžové, brunátné, krawé, černě brunátné, též žluté a bílé anebo těmi barwami peřesté; slaupec na konci polokulowatě wysedlý s krajem zaubkowaným; plodky srstnaté s křídloma krajníma zaubkowanýma. — W Lewantu; od dáwna w zahradách ewropeiských. Kwěte w lipnu až do října. ♀.

Topolowka jest bez odporu nejkrásnější zahradní rostlina, její kwěty jednoduché, na polo nebo docela plné. Černě brunátné kwěty potřebují w lékařství; kořen jako proskurníka lékařského tu i onde se užívá.

STOLA. LAVATERA. LAVATERE.

Kalíšek podkwětní na tré klaný. Plodky jako pře-dešlých dwau pokolení.

St. obecná. L. thuringiaca Lin. Jacq. aust. 311. Cav. diss. t. 32. f. 3. Schk. t. 123. Lodyha 1—1½ vysoká, přímá, plstnatá; listy příplstnaté, rohaté, hoření 3laločné: laloku prostředního delšího; stopky ojedinelé, 1-kwěté, řapíku delší; kalíšek pod prostředek rozčíslý: ušťuw obwejčítých; plátky vykrojeně na dvě klané, bledě růžové s tmawějšími žilami; slaupec homolowitě wywýšený, plodky přesahující a je nepřikrywající. — Podlé plotůw po Ewropě východní, prostřední a jižné. Kwěte w srpnu a září. ♀.

Listy a kwěty, podobné proskurníkwým, tu a onde se místo nich potřebují, a w Rusku také kořen místo kořenu proskurníkwého berau.

St. stromowitá. L. arborea Lin. cav. diss. 2. t. 139. f. 3. Schk. t. 123. Kořen ozimý vyhání lodyhu nejje-

dnodušší, na 8—9' vysokou a čo rameno tlustou; listy veliké, řapíkaté, okrauhlé, dole srdčité, skoro aksamitnaté, trohé, násobené: lalokův okrauhlených; kwěty nachově fialové nebo modrawé, w poměru k velikosti celé byliny malé (sotwa 1" široké), po 3—4 w každém úžlabičku na stopkách nestejných. — W Malé Asii a Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Welmi čerstwě roste, w prwním roce zwýšší muže, w druhém 10', a kwěte pořád. Listy a kořen se potřebují jako proskurnáskové.

DRÁSALKA. URENA. KLETTENPAPPEL.

Kalich obkličěný kalíškem na 5 klaným čili složeným z lupenůw 5, do pola srostlých. Prašniky na konci trubky nitkowitzé. Měchýřikůw 5 tobołkowitzých, sklímených, lsemenných, wně často ježatých kolci na konci pramenitými.

D. nauzová. M. Lappago *Smith.* Lappago amboinica *Rumph* 6. t. 25. Kříček; listy tupě wykrajowanochobotnaté, přisrdčité, na rubu šedopýřité, jednožlázné; kalíšek lalokůw 5 kopinatých, čo kalich dlouhých. — Na Amboině. ☞.

Měchýřiky chytají se na šaty, anobř i na prsty pewně, takže sotwa sundati se mohou. Nemají jiného užítku, nežli že z nich k ukrácení chwěle skládají rozličné figury čłowěčí a zwřecí.

SKORNAUTEC. MALVAVISCUS. TUTENPAPPEL.

Kalich obkličěný kalíškem mnoholupenným. Plátky přímé, dohromady swinuté. Blizen 10. Měchýřikůw 5, zbobulelých, jednosemenných, hned příoddělených, hned w plod 5pauzdřý srostlých.

S. stromowitzý. M. arboreus *Cav. diss.* 3. t. 48. f. 1. M. *Dillen. elth.* t. 170. f. 208. *Burm. am.* t. 169. f. 2. *Hibiscus malvaviscus* *Lin.* *Achania malvaviscus* *Swartz.* Keř přewětewnatý, 10—12' vysoký; wětwe hladké, lysé, bělawé, rozhy pýřité, listnaté; listy srdčité, celé nebo 3—5laločné, zakončité, řapíkaté, střidawé, nestejně zej-kované, měkké, wisuté, asi 3" dlouhé, šerpiwaunké chlupy hwězdowitzými; palisty niřowitzé; kwěty ladné, dost veliké, pěkně šarlatowé, ojedinělé, úžlabičkowé a skoro konečné; kalíšek z lupenůw 10—12 stejných, čárkowitzých, skoro zděli kalichu zwonkowitzého, o 3—4 lalocích nestejných; plátky asi 3krát delší kalichu; plod bobule dužnatá, lysá, o 5 pauzdrech lsemenných. —

Na skalách vápenných Jamaiky, Mexika a Nowé Granada. Kwěte skoro celý rok. \bar{H} .

Kořen, list a kwěty prospívají v lékařství jako proskurníkové.

PROSWIRNÍK. HIBISCUS. HIBISCUS.

Kalich na 5 klaný, s kalíškem 5—mnoholupenným. Čnělek 5 dole srostlých s hlavičkovitými bliznami. Plodky srostlé v tobolku špauzdrau, šchlopnau: chlopni u prostřed přehrádečných, pauzder mnohosemenných, řídčeji lsemenných.

§. 1. Měchýřky nebo tobolky pauzder mnohosemenných. Semena lysá. Koruna rozložená. Kalíšek 5lupenný. Kalich 5laločný, na dél nepukající.

P. svátečný. H. Rosa sinensis Lin. Cav. diss. 3. t. 69. f. 2. Flos festalis Rumph 4. t. 8. Sheu-pariti Rheed. 2. t. 17. Keř přeladný, bezbranný, 12—15', u nás sotwa 5—6' vysoký, asi lísee podobný, s tlustším ale kmenem a korau šerau, snadně odlupliva, wětlemi dlouhými, pro mnoho kwětů nahnutými; listy wejčité, zakončité, lysé, dole nejcelejší, nahoře hrubě zubaté, přistřižané, na prst dlouhé, 3" široké; stopky úzlabíčkové, zdělí listu, ojedinělé, 1kwěté: kalíšek 7lupenný; koruna veliká, stkwěle šarlatowá, též i bílá, nebo žlutě a čerweně peřestá, newonná, den trvající. — W Číně a Kočičině a odtud přesazený do Indie východni, kdežto jako we vlasti pro ozdobu všude w zahradách se sází. Kwěte skoro po celý rok. \bar{H} .

Hindowé kwět welmi sobě libujíce zastrknjí do vlasůw a potřebují při hodech a slavnostech, anobř i při pohřbech. Keř dospěw 8—10 roků naplňuje kwěty. Hindice černí kwětim oboř a wlasu, a barwa nedá se smýti. Angličanowé tamě usedlí černí jím obuw, při čemž dostávají race modré jako indychem; umyjí se ale šćawau citronowau, zdeřwenají, nažež wodau barwa zmizí.

Listy sliznaté rozmačkané příkládají se na otoky a wředy.

P. syrský. H. syriacus Lin. Cav. diss. 3. t. 69. f. 1. Keř 6—8' vysoký s korau šedohnědau; listy krátce řápkaté, obwejčité, kosočtwerečné, obwejčité, nad prostředkem až ku konci nestejně a hrubě zpilované, kožnaté, 3žilé, na líci lysé, wezpod s chlupy přitlačenými, nejčastěji 3—4dílými; palisty nitowité; kwěty krátce stopečnaté, ojedinělé w úzlabíčkách konečných; kalíšek skoro zdělí kalichu, chlupem krátkým, hwězdowitým šedě plštnatého, 6—8lupenného: lupenůw čarkowitých; koruna mnohem delší kalichu, w průměru 3 $\frac{1}{2}$ " široká, plátky okrauhle obwejčité, tmawě růžowé, lilákové nebo bílé, na dně se skwrnau tmawě krwawau, paprsky wy-

pauštějící; tobolka dwakrát delší kalichu přitlačeného, plstnatá chlupem hvězdovitým; semena hranatě ledwinovitá, skoro hladká, na hřbetu řádan chlupův hřívnatá. — We Španielích, w Italii ale a w Krajině zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. ☿.

W jižné Krajině, obzvláště ale we Wlašech, dělají z toho kře ploty kwětem ozdobné. Též u nás w zahradách se sází, na zimu ale stawí se do skleníku.

§. 2. Měchýřky mnohosemenné. Semena lysá. Kališek z lupenůw na konci sochatých anebo zubem hrubým zinožených.

P. suratský. H. *suratensis Cav. diss. t. 33. f. 1.* Herba *crinalium Rumph 4. t. 16.* Narim pouilli *Rheed. 6. t. 41.* Lodyha oblá, přímá, tuhá, 2střewičná, nahoře nachowěle skwrnatá; řapíky rownowážné, oblé, co list dlouhé, jako lodyha potrašené chlupy a wezpod kolci hojnými, ohnutými; listy 3" dlouhé, odstálé, dlaniaté, do pola na patero klané; dříp kopinatých, zpilowaných, roztraušenými štětinkami na rubu po žebrách ohnutě kolčikowaných; palisty ledwinité, objímané, hladké, brvité, zwíci palce; stopky zdělí řapíka, kolcaté, na konci srstnaté; lupeny kališkové tam tupozubé; koruna $\frac{1}{2}$ " weliká, žlutá, we dne černonachowá. — W Indii východní. ☉.

Listy sliznaté chutnají jako šowík; wař je s rybami, čmžto žláwa zčerwená.

§. 3. Měchýřky mnohosemenné. Semena lysá nebo po čárce na hřbetu přilhuňatá. Koruny otewřené. Kališek lupenůw 8—15 celých.

P. konopnj. H. *cannabinus Lin. Cav. diss. 3. t. 52. f. 1.* *Ketmia indica Ehr. t. 6. f. 1.* *Alcea benghalensis Comm. hort. 1. t. 18.* Lodyha 3střewičná, potrašená kolci zpřimenými; wětwe nemnohé, jednoduché; řapíky odstálé, zdělí listůw, wezpod potrašené kolci rownými; listy doleni nerozdělené, wejčité, prostřední 3laločné, hoření 3dílné, plstnaté, bezbranné, se žilau prostřední na rubu žilnatau; kwěty sedawé; kališek z lupenůw šidlowitých, přímých, kolcatých; kalich mrtnatý, na každé dřípě žlázu mající; koruna weliká, žlutá, u wnitř hnědá; plod zakulatělý, chlupatý, kalichem a kališkem zastřený. — W Indii východní a na Senegalu diwoký a sázený. ☉.

Z kůry dělají konopí na prowazy a pytlowinu; listy sliznaté a nakyslé slauží co zelenina; ze semena dobývají olej na jídla a k pálení.

P. jedomý. H. *esculentus Lin. Cav. diss. 9. t. 61. f. 2.* *Alcea americana Comm. hort. 1. t. 19.* A. *maxima*

Sloan. t. t. 133. f. 3. Lodyha přímá, 3—6' vysoká, jednoduchá nebo málowětewná, chlupatá; listy dlouhořapikaté, dole srdčité, tupě šlaločné, tupaunce zubaté, šerpiwaunké; kwěty krátkostopečné, přeweliké, skoro zwonkowitzé, bledě sirkowé, we dně tmawě brunátné; kalíšek 10lupenný, padawý, jako kalich na jedné straně až dolů rozčísly; tobolka weliká, 2—4" dlouhá, šhraná, 10brázdá, rowná nebo nakřiwělá: semena skoro kulowatá, šediwá, lysá. — Půwodně w Americce jižné, nyní po wšech země dílech mezi obratníkoma a teplých krajinách mírného podnebí se sází. ☉

Plody welmi sliznaté nézralé připrawují rozdílým způsobem k jídlu, a mladé listy slauží co zelenina. Též může w lékařstwí místo našinského proskurníku se potřebowati, a semena jsau jeden káwowých surogátůw.

P. proměnlivý. H. mutabilis Lin. Cav. diss. 3. t. 62. f. 1. Rosa sinensis Mer. sur. t. 31. Flos horarius Rumph. 4. t. 9. Hina - pariti Rhecd. 6. t. 38 — 41. Keř zwýši 6' wětewnatý; listy srdčité, rohaté, šlaločné, zakončité, zubaté, jako rozhy připlštnaté, skoro co ruka weliké: řapiky a palisty plštnaté; stopky úžlabičkowé, ojedinelé, zdělí skoro listu; kalíšek 8—10lupenný; kalich uštůw prodlažených, 5žilých; koruna weliká, přečrása a znamenitá proměňowáním barew, neboť ráno, rozwiwši se, jest čistobilá, w poledne bledě masowá, na wečír růžowá, se západem slunce wadne; tak se proměňuje, když slunce swití; pakli obloha zakalená, trwá čistá bělost přes poledne, a to znamení, že na wečír bude přšeti; u nás kwět trwá 2—3 dní; plod jest syrečkowitý, šbrázdý, s mnohými měsíčitými semeny. — W Indii východní. Kwěte celý rok. Trwá toliko š let. Ĥ.

Kůra, listy a kwěty sliznaté a obměkčující potřebují se jako proskurník.

P. pízmoový. H. Abelmoschus Lin. Cav. diss. 3. t. 62. f. 2. Cattu gasturi Rhecd. 2. t. š8. Granum moschatum Rumph. 4. t. 15. Lodyha 3—6' vysoká, přímá, draslawá; listy štítowitzé srdčité, 7rohé, zakončité, zpilowané, draslawé; stopky úžlabičkowé, delší řapíku; kalíšek 8—9lupenný; lupenůw podlauhlých, řeřabatých, přízaubkowaných; koruny dost weliké, žluté, na dně nachowé; tobolka huňatá, wejcowitá, jehlanowitá, 2" dlouhá; semena weliká, zakulatěle ledwinowitá, čárkowaná, šedohnědá, často pízmem zápachající. — W Indii východní a Egyptě, odkud do Ameriky jižné přesazen. ☉

Semena jsau w řečených krajinách oblíbená pro líbozaj zá-

pach, ano i w lékařství se potřebují, ku kterémuž konci i do Evropy přivázela se a *pířmowými* (Bisamkörner) slaula.

§. 4. Měchýřky o mnohých semenech lysých. Koruny rozšířené. Kalíšek mnoholupenný. Kalich pak puchýřowitě nafauklý.

P. hodinový. *H. trionum* *Lin. Lam. t. 584. f. 3. Cav. diss. 3. t. 64. f. 1. Schk. t. 193.* Kořen tenký, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, $\frac{1}{2}$ —2' vysoká, od dola wětewnatá, roztrášeně ztuha chlupatá, na článcích s čarau kratších hunin znamenaná; listy nestejně zejkwane zpilované, dolní celé nebo 3rohé, hoření 3dílné: lalokůw klínowitých anebo kopinatých, jichž prostřední předlanhý a často skoro protisečný, postranní nestejně 3dílné; palisty šidlowité aneb přišťetinowité; stopky ojedinelé, w úzlabíčkách nad prostředkem článcowané, pod článkem s chlupy roztraušenými, nad ním ale hustými, tuhými; kalíšek 10—16lupenný: kalich nafauklý, bělawý, žilnatý a žebernatý; koruna 2 nebo 2 $\frac{1}{2}$ krát delší kalichu, plátkůw obwejitých, u wnitř sirkowých, na dně černě brunátných, wně wíce méné taktéž naběhlých: prašníky ryzé; nitky, čnělky a blizny černě brunátné, tobolka zwětšelym kalichem zastřená, černě zelená, hružlatá, draslawá; semena ledwinowitá, černohnědá, s uzlíčky žlutawě hnědými. — Roste w Africe, Italii, Krajině jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kwěty jeho autlé w jistých dobách denních se rozwfjejí a trawjí několik hodin. W našich zahradách hojně se sází.

§. 5. Měchýřky o mnohých lysých semenech. Kalíšek 1lupenný, mnohozubý.

P. kyselý. *H. Sabdariffa* *Lin. Cav. diss. 3. t. 198. f. 1. Bonpl. nav. t. 29. Lois. amat. t. 296.* Lodyha zwýši 2—5', zelinná, twrdá, nejlysejší; listy lysé, zubaté, dolní wejčité, nerozdělené, hoření 3laločné, dole klínowitě zúžené; řapíky dlauhé; kwěty úzlabíčkové, ojedinelé, přisedawé; kalíšek 12zubý a čerwený nebo zelený, přilysý; kalich žlutawý; koruna zwonkowitá, bledě žlutá, ponáčerwenalá, u wnitř nachowá, 2" dlauhá; plod wejcowitý, šhraný, u wnitř plný chlupůw bílých; semena ledwinitá, černá. — W oboji Indii. ☉.

Kořen hořký otwřá; kůra a listy kyselé obsahujce mnoho kyseliny šťowkové jedí se co zelenina, a protož rostlina na Antilách a w Karolině se sází; paupata přednžnatá zadělawají do cukru a jsau prý dobrá k jídlu.

P. úpowý *H. tiliaceus* *Lin. Cav. diss. 3. t. 55. 1. Pariti Rheed 1. t. 30. Novella Rumph 2. t. 73.* Keř 12—15' zwýši, někdy jednokmený, stromowitý, na stře-

wíc tlustý, ozdobný; kůra snadno dá se laupati; dříví bílé, lehké; listy 6" dlouhé, 8" široké, přikrauhlosrdčité, zakončité, zejkwané, na rubu šedopyříté; palisty velké, wejčité, objimawé, padawé; stopky úzlabičkové a konečné, jednoduché nebo rozdělené; kwěty dost velké, zwonkowité, žlutawé, u wnitř hnědonachowé; kalíšek 10zubý; kalich delší o lalocích 5 kopinatých; plod plstnatý, 5brázdý: pazder 5semenných. — W Indii východni, Ostrowech jižnomořských, nyní též w Indii západni, Skoro celý rok kwěte. \bar{K} .

Strom ten sázejí w ulicích pro stín, též do plotůw, a náleží k utěšeným. Z lýka dělají dobré prowazy a luntý. Velikými listy přikrývají lokyně své košky. Kořen hojnoslizý, jakož i listy a kwěty potřebují jako my proskurník.

§. 6. Kalich utatý; kalíšek 3lupenný, padawý.

P. topolowj. *H. populneus* Lín. Cav. diss. 3. t. 55. f. 1. *Bupariti* Rheed. 1. t. 29. *Malvaviscus populneus Gaert.* t. 135. *Thespesia populnea Correa an. mus.* 9. t. 25. f. Strom ladný, mírně vysoký, 1½ tlustý, vždy zelený s pěkným košem, žádným hmyzem netrpící; listy na píd dlouhé a skoro taktéž široké, přikrauhlosrdčité, zakončité, 7žilé, na řapících co prst dlouhých; kwěty 4" velké, zwonkowité, žlutawé, dříwe toliko dole pak docela nachowé; plátky zaokrauhlé, na konci 3árkowané, trochu oblaukowité; kalíšek lupenů 3árkowitých, prchawých; kalich wylhží jako mísa žaludowá o 5 velmi nepatrných zubech; plod kulowitý, kruchý, 3pauzdrý, wně stříbrně bílý; semena 3hraná, hnědá, obrostlá hauminau žlutawau, — W Indii východni a na Ostrowech společných. 5.

Dříví bílé, měkké, jako jedlowé, s lety ale méně patrnými, potřebují na nástroje hudební. Z kůry dobývají lýko. Z poraněných wětwi a na polo zralých plodůw prýští se šfawa lepkawá, žlutá, kteran, jakož i zwařenou listowan, obracují proti kožním chorobám; kořen ale užíwají w horečkách žlučných a proti anplawici.

P. pomoršský. *H. litoreus.* *H. macrophyllus* Oken. *Novela litorea Rumph* 2. t. 74. Strom anebo keř s kmenem křiwým, brzo rozwětweným; listy na píd dlouhé, 5" široké, koenné a plné halek, ostatně jako u předešlého uzpůsobené, toliko že jsau 3žilé a kratšími řapíky podepřené; kwěty žlutawé, dole krwawé, okolo 3 hodin se zawírající, na wečer masowé barwy nabýwající, a padající tmawočerwené; plod 2" tlustý, 1" vysoký, dřewnatý, černý, o 15 semenech velikých, bezchutných. — Po skalnatých pomorích na Molukách. 5, \bar{K} .

Dříví wněšné jest bílé, dřev ale hnědý, černawě merhowaný;

chutná kořeně a nůwinně, nemá hořkosti předešlého, a tudy přjsemně se užívá; protož objčejný lék proti klání w boku a žření od wětrů pochazejícímu; též i truhláři je potřebují. Listy kořeně a zakyslé z mládí slauží co zelenina a w betelu. Z kůry dobývají lžke.

BAWLNIK: GOSSYPIUM. BAUMWOLLE.

Kalich pohárowitý, tupě 5zubý, s kalíškem velikým ze 3 lupenůw srdčitých, dole srostlých. Čnělky 3 nebo 5, skoro docela srostlé. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5chlopná: pazder mnohosemenných. Semena dlahau wlnau zaobalená.

B. zelinýj. *G. herbaceum* *Lin. Blak. t. 354. Cav. diss. 6. t. 164. f. 2. Bawlna Mat. Háj. 96. B. — Wcl. 116. C.* Lodyha 1—3' vysoká, přímá, wice méně wětwnatá, nahoře bawlkwovaná, až i plsfnatá; listy srdčité okrauhlé, 3—5laločné: lalokůw wejčitých, tupých, hrotnatých, celých, na lici šerpiwaunké, na rubu pýřité, a nad dolejškem prostředni žily podlahlilau žlazau opatřené; řapiky krátce huňaté, černě tečkované; kwěty úžlabičkové, ojedinelé, krátkostopečné, skoro 2" dlahué, bledě žluté, we dně brunátné; lupeny kalíškové zstřihaně zpilované; tobolka wejcowitá, ostrá, 3chlopná, zwici wlaského ořechu; semena wejcowitá, co hrách veliká, přikrytá wlnau dlahau, bílau, a pýřim pevně přirostlým, krátkým, bílým. — W Lewantu a Egyptu, kdežto od nejdáwnějších časůw se sází; odtud do obojí Indie, a později do nejjíznější Ewropy přesazen. ☉, ♂.

B. indskýj. *G. indicum* *Lin. Cav. diss. t. 169. Rumph 4. t. 12.* Lodyha 10—12' vysoká, wětwi pýřitých, na konci skoro wlnkovaných; listy mírně veliké, 3—5laločné: lalokůw tupých, krátkých, wejčitých, wezpod bezežlazých; kwěly dost veliké na krátkých stopkách; lupeny kalíškové na konci málo nastřihané; plátky žluté, dole se skwrnau černě brunátnau; tobolka wejcowitá, homolowitá, ostrá, 3—4 chlopněmi se otwírající; semena černawá we wlně bělostné. — Roste na místech wlhkých Indie východni, kdežto i sází se. ☉, ♂.

B. stromowitýj. *G. arboreum* *Lin. Cav. diss. 6. t. 165. Cudu pariti Rheed. 1. t. 31.* Strom 15—20' vysoký; wětwe na konci chlaupkované; listy 3laločné dlaniťe: lalokůw kopinatých, štětinkau krátkau hrotitých, wezpod žlazých; řapiky trochu huňaté, jako i žily na rubu; palisty drobné, šidlowité; stopky krátké, ojedinelé, 1kwěté; lupeny kalíškové celé, někdy trojzubé; koruny nahnědle červené; tobolka wejcowitá, ostrá, 3—4.

chlupná; semena w bawlně hojně, přebíle zaobalená. — Roste w Indii východní, též w Arabii a Egyptu; w Indii pro měkkost a bělostnost obzvláště se hledá. 5.

B. révolistý. *G. vitifolium* Lam. Cav. diss. 6. t. 166. *G. arboreum* Mer. sur. t. 10. *G. latifolium* Rumph 4. t. 13. Wětwe skoro lysé, jako řapíky potrašené tečkami; listy veliké, dolení šlaločně dlanité, hoření šlaločné, wezpod 1žlazé, přeostře, na lici lysé, wezpod plstičkované; kwěty veliké, žlutawé, we dně nachowé; lupeny kalíškové dřipnaté; kalichy dole šžlazé. — Roste w Indii východní. 5.

B. srstnatý. *G. hirsutum* Lin. Cav. diss. 6. t. 167. *G. frutesc.* Pluk. alm. t. 299. f. 1. Lodyha 3—4' vysoká, rozkladitě wětewnatá, wětwičky a stopky srstnaté; listy hoření srdčité, nerozdělené, dolení 3—šlaločné, wezpod 1žlazé; kwěty ku konci wětwiček postawené, veliké, našpinawěle nachowé; tobolky wejcowité, 4pauzdré, skoro zwíci jablka; semena zelenawá w bawlně přetenké. — W Americe horké. ☉, ♂.

B. žlutý. *G. religiosum* Lin. Cav. diss. 6. t. 164. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 136. Polokeř 3—4' vysoký s wětewmi rozkladitými, chlaupkowanými, s wětwičkami černě tečkowanými; listy srdčité, pýřité, 3—šlaločné: lalokůw trojúhelných, ostrých anebo přizakončitych, wezpod na prostřední žíle jednožlazých; kwěty veliké (w průměru 3palečné), jako u bawlníka zelinného barwené; kalich žlutý, přitroj lupenný, dřipnatý, huňatý; tobolka wejcowitě eliptičná, ostrá, 4—6chlupná; semena s bawlnau dlahau, žlatau a pýřím krátkým, žlutým, pevně wáznaucim. — W Indii zadní a w Číně, kdežto hojně se sází; též do Indie západní přesazen, १, 4. ♂.

B. barbadský. *G. barbadense* Lin. *G. frutesc.* Pluk. alm. t. 188. f. 1. Keř 6—15' vysoký; wětwičky pýřité nebo lysé jako řapíky a stopky; kalichy a tobolky černožláznatě tečkované; listy dlahořapíkaté, dole srdčité, 3—šlaločné: lalokůw wejčitych, napřed silně zaužených, hrotitých, na lici přílysé, na rubu pýřité nebo plstí pak dilem miznauci porostlé, na třech posledních žilách žlázu nesaucí; stopky úžlabíčkové nebo protilisté, též konečné, nejčastěji kratší řapíku; lupeny kalíškové přeweliké, dřipnaté; kalich přemělece tupozubý; kwět veliký (rozwitý 3" w průměru) jako bawlníka zelinného barwený; waječník huňatý; tobolka wejcowitá, ostrá, lysá, 3chlupná; semena černohnědá we wlně tenké, bílé, snadně šňatelné, bez pýři. — W Indii západní netoliko

diwoký, ano i sázený; též přenešený do Indie východní, Afriky a jinam. \bar{H} .

To jsou rody, ježto v rozdílných krajinách mezi obratníky a podle nich v mírných podnebních se sázejí pro bavlnu. Dlouhým sázením, podnebním a půdou rozmanité mají odrody, tak že těžko bývá ustanoviti, co rodem, co odrůdkem.

Rozdílné bavlníka rody, jsouce doma v krajinách meziobratníkových, toliko tam anebo blízko obratníků v podnebních mírných se daří. Na severné polokouli v Evropě, Asii a Americe vůbec až k 40°, v některých krajinách ještě k 41°; n. p. ve Wlaších až po Neapoli, ve Španělských po Valencii, v Asii sahá až do Číny a Bucharska, a v Krymu na jižné anebo až ke 45°. Na jižné polokouli sází se až k 30°. Mezi těma mezema bavlníky se všude u velikém množství sázejí. Mezi obratníky sázejí se ještě vysoko na horách, n. p. v Americe ve výšce 4200' nad mořem. Ze semen vytlačuje se olej, který ve vlastech bavlníkových jest váženým lékem.

Bavlníky sázejí se pauze pro bavlnu, která stala se náramně znamenitým zbožím kupeckým; co hotovení tkanin bavlněných v Evropě a zvláště Angličanech takové náramně pokroky udělalo, takže veliké jich množství do Indie obojí do Číny se zavázl, ačkoli odtamtud i bavlna i obdělávání jí vlastně pochází.

PODSLUNEČNÍK. SIDA. SIDA.

Kalich na 5 klány, bezkališečný. Čnělek mnoho, dole srostlých. Plod složený z měchýříků 5—30, přeslenovitě postavených, s osau více méně srostlých, ostrých nebo zobanitých, uzráním od sebe se oddělujících, nejčastěji 2chlopných, 1—mnohosemenných.

Pokolení to více 200 rodů obsahuje.

P. kanárskýj. S. canariensis Willd. S. alba Cav. diss. 1. t. 3. f. 8. Keř nízký s kmenem lysým, oblým, větvenatým; větve popelavé; listy střídavé, přisedavé, vejčité, podlahlé, tupaunké; hořeni užší, čárkovitokopinaté, ostré, zpilované, na lici zelené a lysé, na rubu bělavě měkce pyřité, 1palcové nebo delší; řapíky překrátké; palisty štětínovité; květy ojedinelé, úžlabičkové, na stopkách co list dlouhých, 1kwětých, nitovitých, jednokolenných; kalich lysý, zelenavý, hranatý: uštův plochých, příkosočtwerečných, ostrých; koruna bílá, málo delší kalichu; měchýříků 9—10 hnědých; hranatých, 1semenných, 2hrotých. — Na Ostrovech kanárských. \bar{H} .

Kanářané potřebují jeho listy na místo čaje (kanárským zvaného); chuti jest nahořklé, lahodné, a žene na pot. Listy trhují pozorně a suší ve stínu. Aby nemohly nawlhnouti, schowávají je v nádobě čisté, zavřené.

P. homolatýj. S. pyramidata Cav. diss. 2. t. 1. f. 10. et 6. t. 194. f. 1. Keř 2—3střewičný, přímý; listy

přítokrahlosrdčité, zakončité, lysé, 3palcové: stopky mnohokvěté, chocholičené činí dohromady latu konečnou, listnatou; květy drobné, žluté, měchýříkův s aksamitnatých, krátce dvojhrotých. — W křovištích na pomorí Indie západní. \bar{h} .

Kořen, květy a semeno potřebují we vlasti jeho jako my sléz, z lodyh dělají kartáčky na zuby.

P. dvojrohý. S. *Abutilon* Lin. *Houtt. syst.* 8. t. 61. *Abutilon Avicennae* Mat. *Wel.* 134. C. Lodyha přímá, 2—5' vysoká, jednoduchá nebo málo větěvná, oblá, jako celá rostlina hustě aksamitově pýřitá; listy dlouhořapikáté, široce srdčité, zakončité, zubaté; palisty šidlowité, přehavé; stopky nad prostředkem klaubnaté, kratší řapíku, úzlabičkové, 1květé; ušty kalichové kopinatě vejčité, na plodu se zweličující; koruna dwakrát delší kalichu, žlutá: plátkův obvejčitých, uťatých; měchýříkův 10—15 uťatých, dvojobaných, černavých, mrtnatých čili chlupatých, nejčastěji 3semenných; semena úkosně ledwinovitá, tmavě hnědá, s uzličky bílými, plewovitými. — W Ewropě jižné, w Asii prostřední, Americe sewerné. Kwěte od čerwna do září. ☉.

W Číně se sází, proto že vláknó jeho jako konopí dává se zdělávati. W lékařství může se potřebowati jako sléz a proskurník.

Podřadí 2.

CEJBOWITÉ. *BOMBACEAE.*

CEJBA. *BOMBAX.* WOLLBAUM.

Kalich zwonkowitzě bandaskowitý, skoro uťatý nebo neprawidelně na 3—5 klaný. Plátkův s nejdolejší srostlých. Tyčinek mnoho jednóbratrých anebo nahoře pětíbratrých. Čnělka 1 s bliznou hláwowitou, šlaločnou. Toholka dřewnatá, špauzdrá, šchlopná: pauzder mnohosemenných. Semena wlnau hustau obalená.

Stromy weliké, listí prstnatého, kwítí welikého, nejčastěji pohoňšho.

B. malabarská. *B. malabaricum* *Decand. Rhced.* 3. t. 52. *Roxb.* t. 218. Strom 50—100' vysoký; kmien 6—7' tlustý, kolcatý, s korau hluboce rozsedlou, šedau a košem welikým, skoro přeslenowitzě větěwnatým; wětwi též mnohými kolci naježených; listy dlouhořapikáté, prstnaté, t. zpětěné nebo zsedmené; listky podlauble kopinaté, obak zakončité, celé; palisty malé, padawé; květy chomáčené před listím pučící: kalich tlustý, kožnatý, ne-

stejně 2—3laločný, pak hlouběji rozštípnutý; plátky asi 4" dlouhé, eliptičně podlauhlé, ostré, masité, dřívě rozložené, pak podwinuté, vně bledě červené, u wnitř červené; tobolka elipsovitá, na obojím konci ztenčená; nepatrně šhraná, 5—6" dlouhá, k okurce podobná; semena obwejcovitá, černavá, wlnau bílau hedwábowitau obkličena. — W Indii východní. 5.

Bawlna od toho stromu pochodící, krátká jsauc, nehodí se ku předení; dobrá ale jest k wycpávání polštářkůw, podušek a matrac. Kůra kořenová a kmenová, též hojný med kwětový, jsau lékařstwím w Indii východní.

C. sedmená. *B. septenatum Jacq. am. pict. t. 261. f. 55.* *B. heptaphyllum Lin.* Rozeznává se kmenem nekolcatým, korau tlustau, korkowitau. — Roste w Kartageně.

C. čihowitá. *B. Ceiba Lin. B. quinatum Jacq. am. pict. t. 261. f. 54.* Strom ještě wyšší a tlustší nežli cejba malabarská; kmen kolcatý; listy pětěné: listky kopinaté, celé, zaubkované, ostraunké; kalich malý, zwonkowitý, drobně šzubý; plátky dole srostlé; trubka tyčinková dwakrát delší kalichu, nálewkwitá, rozdělená na pět pramenůw; waječník pětihraný; tobolka weliká, čihowitá, na konci wlačená, přikrytá wlnau krátkau. — Roste w Americe jižné, obzvláště okolo Kartageny. 5.

Toho rodu a předešlého kůra kořenová a semena slauží w lékařstwí, listí mladé, sliznaté Negrům za zeleninu, bawlna jako cejby malabarské k wycpávání, kmény wydlabané za kocábky, do nichž třebas 150 lidí se wejde.

KAPOK. ERIODENDRUM. WOLLBAUM.

Kalich holý, tupě šlaločný. Plátkůw 5, dohromady a s trubkau tyčinkowan srostlých. Tyčinky nitek dole w krátkau trubku srostlých, na konci šbratřých se swazky až na konec srostlými a tu 2—3 prašníky ne-saucími. čárkwité nebo zatočilé a jakoby jediný prašník představující. Ostatně jako cejba.

K. celolistečný. *E. anfractuosum Decand. Bombax pentandrum Lin. Cav. diss. 5. t. 151. Jacq. am. pict. t. 182. Eriophoros javanica Rumph 1. t. 80. Pania paniala Rheed. 3. t. 49.* Strom 30, anobrž i 100' vysoký, dříví welmi lehkého, křehkého, wětwi wisutých, kůry zelenawé, poseté bradavicemi welikými, homolowitými, kolcowitými; listy prstěné, ze 7—9 listkůw kopinatých, celých, anebo zpilowaných, ostrých; řapíky předlauhé;

kwěty úzlabičkové, chomáčené; koruna bílá, vně huňatá; swazkůw tyčinkových 5 s 2 nebo 3 prašníky zatočilými; tobolka zdělí $1\frac{1}{2}$ k okurce podobná; semena zwici hrachu, wejcowitá, ostrá, zaobalená we wlně krátké. — Roste w Indii obojí. 5.

Bawlna krátká slauží k dělání polštářůw.

ŽLUTOWLNIK. OCHROMA. BLEICHWOLLE.

Kalich dole trubkowitzý, přinálewkowitzý, sotwa na patero klaný: uštůw planých, 3 okrauhlýh, 2 ostraunkých. Plátkůw 5, kalichu delších. Prašníky zatočilé. Blizen 5. Tobolky s chlopněmi u wnitř wlnau hedwábowitau oděnými. Semena podluhowatá.

Ž. *jchlatačný*. O. *Lagopus Swartz*. *Bombax pyramidale*. *Car. diss.* 5. t. 153. Strom 20—40' wysoký s wětweми rozkladitými, rozhami hladkými, křehkými, sochatými nebo roztrojenými; kůra tlustá; dříwi lehké, bílé; listy weliké, 1' i wíce dlauhé, řapikaté, srdčité, zaokrauhlé, na líci lysé, na rubu plstnaté, rozdelené na 5 nebo 7 lalokůw přemělkých, zaubkowaných; kwěty mnohé, přeweliké, bledě rudé, na stopkách ojedinělých, úzlabičkových, přetlustých, 3—4" dlauhých; tobolka skoro wálcowitá, šbrázdá, 10hraná, 1' i wíce dlauhá; semena we wlně čerwenawé. — Na Jamaice a Antillách. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Wyprawují, že pěknost klobaukůw plstěných anglických pochodí přimícháním bawlny toho stromu. Dříwi lehké jako korek.

KOLPERÁK. POURRETIA. POURRETIE.

Kalich nahý, šdílňý, zwonkowitzý, stálý. Plátkůw 5. Tyčinky srostlé w slaupek na konci šbratřý. Prašníky 1pauzdré. Blizna hlawowitá. Tobolka kožnatoblánatá, s 5 křídly nejwětšími listowitými, nepukawá, mnohopauzdrá, pauzdry nejmnožšími pometalými 1pauzdrá, 1semenná.

K. jaworolistý. *P. platanifolia H. et Bonpl. pl. quin.* 2. t. 133. *Cavanillesia platanifolia H. B. et Kunth*. Strom ztepilý; kmen 60střewičňý, 2—3' tlustý; listy přištitowité, 5—7laločné, na 1' dlauhé, podepřené řapiky o polowičku kratšími; kwěty $1\frac{1}{2}$ " dlauhé, w okoliky rozpostawené; kalich čerwenawý; plátky jazykowité, u wnitř masowé, wně rezawoplsté; tobolky podluhowaté, křidel skoro 3" dlauhých. — W Kolumbii. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Semena sladká a olejnatá jedí; olej z nich dobytý potřebujf w kuchyni a lékařstw.

KAŠTANÁK. CAROLINEA. CAROLINEE.

Kalich skoro uřatý, stálý. Plátkůw 5, předlauhých. Trubka tyčinkowá nahoře na patero klaná. Čnělka předlauhá, šblizná. Tobolka dřewnatá, pak 1pauzdrá, šchlopná, mnohosemenná. Semena holá.

Stromy okázalé, listůw prstěných, kwětůw krásných, přewelikých, úžlabíčkowých.

K. zpanily. *C. princeps* *Lin. Aubl. 2. t. 291. 292. Cav. diss. 3. t. 72. f. 1. Lam. t. 589.* Strom 30—40' vysoký, kmenu rovného, na všecy strany rozvětweného; listy o dlauhých řapicich pětěné nebo osmené, prstěné: lístkůw wejčítokopinatých, zakončítých, celých, lysých; palisty krátké, padawé; kwěty přeweliké, krásné, ojedinělé, úžlabíčkové, na krátkých stopkách; kalich zwonkowitý, nepatrně šzubý, kořnatý; plátky čárkowitopodlauhle, na konci podhnuté, tlustaunké, u wnitř žluté, wně zelenawé; trubka tyčinkowá trochu kratší koruny, až do prostřed na š swazkůw rozdělená, červená, s prašníky nachowými; čnělka delší tyčinek i s bliznami červená; tobolka elipsowitá, tisawě huřatá, 6—7" dlauhá; semena tisawá, zwicí kařtanůw. — W Americie jižné, obzwlařtě w Guianě, na místech mořem zatopených. Kwěte w lednu až do března. 5.

Toho krásného stromu list mladý a kwět se jí co zelenina, semena pečená jako u nás kařtany. Též co lék má swau sláwu.

K. znamenitý. *C. insignis* *Swartz. Bombax grandiflorum Cav. diss. 5. t. 154.* Strom wyřší a štiblejši nežli předeřlý. Listy sedmené: lístkůw obwejščítě podlauhých; kwěty přeweliké, přecozdobné, ojedinělé, úžlabíčkové; kalich obřirný, chobotnatý; plátky auřké, 5" dlauhé, nejčervenějši, přímé, na konci okrauhleném rozložené; trubka tyčinkowá jako koruna barwená, trochu kratší než ona, ukončená prašníky drobnými, wáhatými; čnělka tlustá, delší tyčinek s bliznau šzubau; tobolka skoro kulowatá, zwicí děřské hlavy. — W Brasilii, na Martinice, Tabagu a j. 5.

Jako první se potřebuje.

K. nádherný. *C. fastuosa* *Detand. Xiloxochitl Hern. mex. 68. (ob. předobr.).* Podobá se předeřlým. Listy pětěné: listky obwejščité, tupé; kalich uřatý, nejcelejši; plátky co krew červené, od dola podwinuté. — Roste w Nowé Hispanii na místech mírně horkých. 5.

Kořenová kůra w lékařství se potřebuje.

ZADOPELNÍK. CHEIROSTEMON. HANDBLUME.

Kalich přízvonkovitý, šedilný, vně dole 3listenný: uštůw padawých, dustých, u wnitř barwených, dole dubkowaných. Plátky žádné. Tyčinky nitek srostlých w trubku na konci na patero klanau: uštůw jednostranných, na konci čnějícím hrotitých, na hřbetu nesaucích prašniky 2, čárkovité, na dél pukající. Čnělka 1 s bliznau ostrau. Tobolka podluhowatá, šhraná, šchlopná: chlopni u prostřed přehradky často huňaté nesaucích. Semen w každém pazdru 15—18, wejčitých, masičkem opatřených.

P. wodoklenovitý. Ch. *platanoides* H. et Bonpl. pl. eq. 1. t. 44. Tiles ac. petrop. 5. t. 9. Lam. t. 976. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 139. Strom má kmen 15' vysoký, 1½" tlustý, koš hustý, wětwe rozewřené; listy střidawé, řapíkaté, srdčité, š—7laločné, na lici lysé, na rubu plštnaté, plawé; palisty kopinaté, prchawé; kwěty weliké, ojedinělé, stopkaté, protiřapíčné, na konci rozeh; stopky 1kwěté, plštnaté; kalich korunowitý, 1½" dlauhý, vně plštnatý, narvšawělý, u wnitř pěkně čerwený; nitky tyčinkowé představuji jakoby ruku s prsty; tobolka černě plštnatá, dřewnatá, 3" dlauhá. — W Mexiku. Kwěte w listopadu až do ledna. 5.

Dlauho znali toliko jediný strom u Toluka a Indiané se mu kořiti. Později Humboldt a Bonpland wfce jich našli a zewrub popsali. Kwěty proti padaucnici potřebuji.

BAHOBAB. ADANSONIA. ADANSONIE.

Kalich holý, padawý, šedilný. Plátkůw š do střed skoro srostlých. Trubka tyčinkowá wzhůru rozšířená a rozložená. Čnělka nejdělsí. Blizna pramenatá nebo hwězdowitá. Tobolka dřewnatá, nepukawá, 10-pauzdrá: pazder mnohosemenných; semena obklíčena dužninau maučnatau.

Toliko jediný rod známý.

B. prstnatý. A. *digitata* Lin. Cav. diss. 5. t. 15. Lam. 588. Baobab *Alp. aeg.* t. 67. Strom 60—70' vysoký; kmen toliko 10—15' vysoký, 20—27' ale tlustý, a tudy ze všech známých stromů nejtlustší; wětwe na wšecky strany se rozkládající, 60—70' dlauhé a co kmeny stromowé tlusté, dělaji koš 120—150' široký, který konci na zemi sahaje dělá kupu ohromnau, polokulowatau, takže z blizka jako malý les wyhlíži; kořeny wodorowně pod

zemi rozbihající se v délku 100—120'; listy na dlouhých řapících pětěné nebo sedmené, prstěné (na mladých trojené nebo ojedinelé): listky obvejčitoeliptičné, ostré, dole klínovité, z předu více méně zubaté, lysé; palisty šidlovité; stopky ojedinelé, z úzlabiček nejdolejších listův, 1kwěté, odvislé; ústy kalichové kopinaté, ostré, podvinuté; plátky obvejčité, tlustaunké, rozložené na rovnou, bílé, 4" dlouhé, a kwět rozvitý jest 4" dlouhý a 6" široký; tobolka obvejcovitá, elipsovitá, 1—1¹/₂ dlouhá, plsnatá, nejčastěji 10pauzdrá, s přeřrádkami kožnatými, časem od slaupku se oddělujícími; semen po 50—60 v každém pazdru, úkosně ledwinovitých, černých, na začátku ponořených v dužnině červenavé, haubovitě, pak bílé a maukovité. — W Africe meziobratnikové a odtud do oboji Indie přesazen. List paustí v listopadu, čerstvým se ozdobuje v kwětnu, v lipnu kwěte a v říjnu ovoce zrá. 5.

Strom ten ne co do výšky ale co do objemu nejlirornnější, přerýdite rostaucí v prvních letech. Jeho stáří užasuje všecku obraznost. Strom roční má kmen v průměru 1', 1¹/₂", a výšku 5', 100letý průměr 4', výšku 29', 1000letý průměr 14', výšku 53', 5150letý průměr 30', výšku 73'. Wšecky dly jeho jsau bohaté na sliz. Strom jest obywatelům Afriky meziobratnikové nejnžitečnější. Listy rozmáčkane, lalo nazwane, jsau každodenní přísada jídel; dužnina z plodův, příjemně náviná, jest potrava občerstvující a žizeň hasící. Listy a plody jsau lékem přechasto užívaným proti nemocem zimničným a běhawkám. Slupky plodové obsahuj mnoho drasla, protož na Senegalu dělaj z popele a oleje palmového mýdlo.

BATAN. DURIO. DURIO.

Kalich nahý, nepatrně šlaločný. Plátkův 5, kalichu menších. Tyčinek mnoho, 5bratrych; prašniky zkrauce-né. Waječnik nožičitý, šupinatý. Čnělka nitovitá s bliznau kulowatau. Bobule veliká, zakulatělá, měkkoo-stenná, 5pauzdrá, 5chlopná; semen v každém pazdru 4—5, wejcovitých, zaobalených dužninau bílau, sliznatau, na způsob míšku.

B. indský. D. zibethinus *Lin. Lam. t. 661.* Durio *Rumph 1. t. 29.* Strom vysoký, alespoň z owocných nejvyšší; koš řídký, rozložený, chudolistý; kůra žlutavě popelawá, listy střidawé, odlehlé, mírně řapikaté, wejčitopodlauhle, celé, zakončité, na líci zelené a lysé, na rubu šupinaté a bledě hnědopopelawé, 5—6" dlouhé, 3" široké nebo širší; kwěty bledě žluté vynikaj pod listy z wětwe ano i ze samého kmene, we swazcích na stopce konečné, tlusté, krátké; kalich žlutý uštůw

okrauhlených; plátky špinavě bílé, podduté jakoby lžícovitě; na větších tlustších zůstávají asi 3—4 plody, na tenších větších se nalézající slauží malým papuchům potravau; plody jsau zwíci člowěčí hlavy, podlahukulowatě; kůrka twrdá, tlustá, aniž dřewnatá, všude posázená kolci žlutavě zelenými, měkkými, hrnatými, jakoby brilianty, wně má 5 šwů, podle nichž plod uzraw rozděluj se; w každém pazdru 2—4 semena, jako holubí wejce weliká, podstatau kaštanům podobná, a zaobalená dužninau bílau, slizkau a tenkau slupkau. — W Indii východní na Malakce, Žáwě, Borneu až na Moluky okolo domůw a polí, někdy w lesech. Zraje w kwětnu a čerwnu, někdy po druhé w listopadu. 5.

Dužnina obsemenná, jako smetana wyhlížějící, jest nejhlawnějši díl toho owoce jedlého. Mnozí mají to owoce za nejwýbornějši w Indii, w čemž ale přichozi se nesrownáwají. Chuť jest lahodná a sladká, zápach ale nepřijemný, jakoby cibulí zhnílan, který též i owoce wydává a po celém domě rozšiřuje. Neuwyklí ani nechťjí zůstati, kde je jedl. Nikdá se nečesá, nobřz necháwá se upadnauti. Za den nebo dwa již kazí se a černá. Když se urodilo, obyčejně následují nemoci, protože wlhké powěťři tenkrát panje a že se ho lid nemůže nasytiti, čímž anplawice a zimnice zlě powstáwají. Člowěk zmůže 1—2 kusy. Rozeznáwají troje odrody: bornejské jsau weliké jako čbán, tak že muž má jedno co nésti. Podlahlé, nejlepší, obzwláště ryzi a na konci tupé, w každém pazdru 1 nebo 2 semena mnohou dužninau obalená majici. Kulowaté malé mnoho mají semen, jsau špatnějši, wodnaté a rostau na Bandě. Jádra surowá nejedl se, dobrá ale jsau wařená nebo pečená; dělají ale prý dušnost. Dříwí twrdé dává dobrá břewna a stežně. Strom nerádí sázejí okolo domůw, protože owoce těžké padaje, porušnje střechy a lid.

Malajowé nazýwají strom batan, kwěty bnaa, a owoce durion, durian, dupioan, dureyn, dury.

ZKRAUCENEC. HELICTERES. SCHRAUBENBAUM.

Kalich trubkovitý, na patero klaný. Plátkůw 5, jazýčkowitonchetnatých, nahoře přízubatých. Tyčinek 5—10—15, na horu srostlých w trubku baňkowitau na konci mnohoklanau. Waječník dlauhonožičný. Čnětek 5, dole srostlých. Měchýříkůw 5, 1pauzdrych, mnohosemenných, u wnitř pukajících, často pravidelně zkraucených, někdy rovných. Semena bezbilečná.

S. lískolistý. H. Isora Lin. Reichenb. mag. t. 48. f. 2. H. Pluk. alm. t. 245. f. 2. Fructus regis Rumph 7. t. 17. f. 1. Isora Murri Rheed. 6. t. 30. Keř wypauští z kořena daleko se rozkládajícího mnoho kmenůw přímých, kteréž wydáwají mnoho wětwi slabých, tak že na wodra

položiti se musejí; listy lískovým podobné, srdčité, vejčité, zubatozpilované, zakončité, šerpiwé, na rubu plštnaté, 6" dlouhé, 5" široké; stopky úzlabíčkové, 2—4kwěté; kalich trubkowatokejowitý, skoro 2pyský; koruna nestejná, skoro 1¹/₂" dlouhá; plátkůw 3 hořejších mnohem menších, barwy proměnné, dříwe jasné nachové se žilami tmavě modrými, pak stkwěle žluté, černě tečkované, potom masové a konečně miniowé; tyčinek 10; plod wálcowitý, dlouze hrotitý, aksamitnatý, zdělí malíku, z 5 měchýříkůw hranatých, zkrauceňých, naplněných semenem černým, drobným, hranatým. — Na Malabaru a Molukách, w půdě písčité. Kw. pořad \bar{n} .

Kořen žlutawý, zahorklý potřebuje se proti ujmání w břiše a wyraženinám; u wodě, w níž plody byly močeny, kaupají děti na křeče trpící.

Řád 33.

MĚŠEŇOWITÉ. *BYTTNERIACEAE*.

Kalich holý nebo kališkatý, z lupenůw 5, wíce méně dole srostlých, před rozwitím chlopnitých. Plátkůw 5, podplodních, s ušty kalichowými střídawých, dříw rozwití zatočených, rozličných, řídce nestejných anebo žádných. Tyčinky zwíci lupenůw kalichowých anebo plátkůw, dwakrátne, mnohokrátne: nítek wíce méně jednobratrých, některých pometawých; prašniky zadní 2pauzdré. Worečkůw 5, nejřídčeji 3, rozdělených anebo w jeden waječník srostlých. Bilek olejnatý nebo dužnatý, řídce žádný. Kel rowný s kořínkem dolním, děloma buď listowitýma, rownýma, buď řasnatýma, buď okolo pířka stočenýma, buď nejtlustšíma (w semenech bezbílých).

Stromy, kře, polokře, řídčeji byliny. Listy jednoduché, celé, laločnaté, dřšpaté. Palisty prosté. Kwěty obojaké, náramně řídce různopohlawé, pravidelné, nahé nebo kališkaté. Stopky úzlabíčkové, protílité, 1—mnohokvěté.

Decandolle uwádí 220 rodů, w 35 pokolení rozdělených, ježto skoro wšecky rostau w krajínách meziobratňkowých, některé w horkém dřlu mířného pásma. Jako slézowité obsahují mnoho slizi, a tudy mají ty samé aučinky.

Řád ten rozděluje se na šestero podřadí, jež někteří mají za obzwláštní rody a jichž uwádíme patero.

1) *LEJNICOWITÉ*. *Sterculiaceae*. Kwěty různopohlawé. Kalich nahý, šlaločný, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 5, 10, 15, 20, nejdoleji jednobratrých. Waječník často nožkatý, z 5 worečkůw oddělených složený.

Bilek olejnatý nebo žádný. Kel přímý, děloh w bilku plochých, listowitých, bez bilku nejlustších, nestejných, s kořínkem wejčítým, krátkým.

2) *KAKÁOWNÍKOWITÉ*. Byttnerieae. Plátky nejčastěji dole poddutoklenuté, na konci w jazýček prodlažené. Tyčinek 10—30, i wíce. Nitek 5 plátkům stříčných jalowých, jazýčkowitých; nitky ostatní střidawé, ojedinělé nebo po třech, pětibratré nebo řidce jednoprašničné. Waječnik 5pauzdrý: pazuder často 2semenných. Semena bezbílččná s dělohama tlustýma, buď bílččnatá s dělohama listowitýma, plochýma nebo swinutýma.

3) *LICHOKWĚTCOWITÉ*. Lasiopetaleae. Kalich 5dílňý, plátkowitý, stálý nebo wadnauci. Plátky drobné, šupinowité, řidce žádné. Tyčinky nitek šidlowitých, dole srostlých, buď 5, plátkům stříčných, buď 10, střidawě pometalých. Prašniky na nitky přiložené s pytlíčkomu přiblíženýma. Waječnik 3—5pauzdrý: pazuder 2—8waječných. Worečkůw 5 dwojchlopných, často ztuha srostlých anebo připrostých. Semena wozpod masičkatá. Bilek dužnatý. Kel přímý. Dělohy ploché, listowité.

4) *KASLÍCOWITÉ*. Hermanieae. Kwěty obojakké. Kalich 5laločňý, stálý, někdy kališkatý. Plátkůw 5, před rozwitím zkraucených. Tyčinek 5, dole jednobratrých, protiplátečných; prašniky wejcowité, 2pauzdré. Worečky w jeden plod srostlé. Bilek dužnatě maučňatý. Kel zawřený, nakřiwený s kořínkem dolením, dělohama plochýma, listowitýma, celýma.

5) *KLANOCHOWITÉ*. Dombeyaceae. Kalich 5laločňý. Plátkůw 5 přinestejnostranných, dřiw rozwití zkraucených. Tyčinky mnohokrátňé, řadě, jednobratré, řidce wšecky plodňé, nejčastěji některé neplodňé, nitowité nebo jazýčkowité, jiné 2—3 mezi dwěma neplodňýma wíce méně srostlé. Čňělky 3—5, srostlé nebo prosté. Wajččka w pazudrech 2 nebo množší dwojřadá. Kel rowňý w ose bilku dužnatého. Dělohy listowité, často na dwé klané, ploché nebo schumlané.

Podřadí 1.

LEJNICOWITÉ. *STERCULIEAE*.

Wšecky přebýwají mezi obratňkoma. Kromě slizi mají ještě prwek hořký nebo swraskawý, řídčejí kořenňý. Semena mnohých jsau jedlá. Lýko nejmnožších může se potřebowati co konopí.

LEJNICE. STERCULIA. STINKBAUM.

Kalich 5laločný. Tyčinek 10, 15, anebo 20, dole srostlých w krátký pohár; prašníky po 1 nebo 3 na jedné nitce. Waječnik (nejčastěji) nožičitý s čnělkou křiwou. Měchýříkůw 5, oddělených, nahoře pukajících, nejčastěji mnohosemenných.

L. wejčitá. S. Balanghas *Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 143.* (plod). *Rheed. 1. t. 49.* *Rumph amb. 3. t. 107.* Strom okázalý kmenu asi 10' w průměru širokého, s korau tlustau, popelawau a dřiwim bílým; wětwe dělají koš hustý, obšírný; na konci rozeň jsau listy střidawé, asi 9" dlahé, 3" široké, wejčitokopinaté, tupaunké, dole zaokrauhlené, nejcelejší, obak přílyse; řapíky u prostřed ztenčené, o $\frac{2}{3}$ kratší listu; klasy úzlabičkové, odwislé, po odpadání listůw se rozwijející; kalich zwonkowitz, ušťůw čarkowitz, na konci spojených, wně chlupatých; waječnik dlahonožičný, huňatý; čnělka sehnutá; měchýříky wejčité neb obwejčité, předstálé, lep-ké; semena nemnohá, elipsowitá, černohnědá, lesklá, 3,4" dlahá. — W Indii východní. Kw. w únoru až do dubna. 5.

Semena pečená, chutnajíce jako pečené kaštiny, hojně se používají. List a šťawa plodowá slauží w lékařství. Z kmenu prý prýščí se hmota ke klowatině arabské podobná.

L. zakončítá. S. *acuminata Beauv. ow. 1. t. 24.* Strom mírně vysoký; listy střidawé, podlahulé, celé, zakončité, lysé, dlahořapikaté; kwěty úzlabičkové, latěné; prašníky jednořadé; měchýříky lsemenné: semena weliká, dužnatá, špinawě červená, do fialowá; taktěz i kalich barwen. — Roste w Africe w králowství Owar-skobeninském.

Semeno jeho, *kola* či *guru* zwané, podobá se mandli a má tu obzwláštnost do sebe, že naprawuje chuf wody špatné, když se kanzá, nežli voda se pije. Podobnan vlastnost mají také semena *lejnice plstnaté*, S. *tomentosa Guill. et Per.*

L. baňatá. S. *urceolata Smith. Rumph amb. 3. t. 107.* Dle jměni podobá se předešlým; listy eliptičné, podlahulé, ostré, wezpod bledé a drobníče aksamitnaté; lity staženě, chudokwěté, sotwa delší řapíku; kalich bankowitz, po kraji huňatý. — Nedaleko Amboiny a na ostrowě Hominoa řečeném.

Semena její jsau jedlá.

L. kropnatá. S. *guttata Roxb. Rheed. 4. t. 61.* Listy wejčité, tupé, tlusté, lysé, celé; hrozny přichomáčené, odstálé, listu delší; kalichy u wnitř wlničkowané, otewřené. — W Malabarsku na wrších.

L. župrynatá. *S. Ivira Swartz. S. crinita Cav. diss. 5. t. 162. Ivira pruriens Aubl. t. 279.* Strom 60' vysoký, s větve mi velmi odstávajícími; listy dost velké, střídavé, řapíkaté, vejčité, lysé, na konci zakončité, celé, řídce trojlaločné; květy latěné, samčí desítimužné; měchýřiky dole chlupy štětinovitými, tuhými porostlé, uvnitř se štětinami zrzavými, drobnými, palčivými. — W lesech Ameriky horké. 5.

Rodu toho a předešlého lýko se zdělává jako len anebo kónopě a slauží k dělání tkanin na šaty a ku předení prowazůw.

L. smradlawá. *S. foetida Lin. Cav. diss. 5. t. 141. Rumph 3. t. 107.* Strom velmi vysoký kmenu přímého, rovného, velmi větewnatého; listy obšírné, řapíkaté, na konci rozeh, složené z 7—9 listkůw podlahlých, zakončitých, štítowitě rozpoložených; řapíky překrátké; květy velmi smradlawé na latách běwných, konečných, odwislých, chudowětewných; kalich načerwenalý, wně pýřitý, uvnitř plstnatý, s ušty hlubokými, kopinatými, na konci podhnutými; měchýřiky 3" dlahé, wejcowité, ledwinowité, zakončité; semena zakončitá, černá. — Na Malabaru a Amboině, Kwěte w březnu. 5.

Semena olaupaná jsau velmi lahodná a dáwají mnoho oleje,

LISTOHRANÁK. HERITIERA. HERITIERE.

Květy mnohomanželné. Kalich šzubý. Kwěty samčí: Tyčinek 5—10, s nitkami w trubku srostlými, na jejímžto konci prašníky. Kwěty obojaké: Prašníkůw 10, sedawých, 2 mezi každým worečkem waječnikowým. Worečkůw 5, lěnělečných, pak se proměňujících w měchýřiky kýlatokřídlaté, nepukawé, pometáním jednosenné. Bilek žádný. Kel nejtlustší.

L. pomoršský. *H. litoralis Ait. Samandura Lin. Balanopteris tothila Gaert. t. 99. Nagam Rheed. 6. t. 21. Rumph 3. t. 63.* Strom překrásný, křiwý, zwýši 20 mužůw a ztlauští 1; větwe oblé, rozdelené; listy směstnané, 6" dlahé, 3" široké, střídavé, řapíkaté, waječné, jednoduše žebernaté, na líci zelené, lesklé, na rubu bělawé, pýříčkowané, atlasowitě lesklé; řapíky tlusté, 6—10" dlahé, tuhé; květy drobné, neaubledné, mírně stopkaté, na latách úžlabíčkowých, listu kratších, řídých, střídavě větwitých, ryšawě plstnatých; měchýřiky hwězdowitě rozewřené, člunku podobné, twrdé, přídřewnaté, lysé, lesklé, co slepičí wejce velké, obsahují

po jednom semeně vejčitozakulatělem, bradawičnatém.
— Na Filipinách, Molukách, Ostrowech indských. Kwě-
te w srpnu až do listopadu. 5.

Plod suchý jest lehek, tak že se může mti za kus korku, a
rapotí. Ptáci a netopýrowé žerau semena a rozšwají je. Též slau-
ží kořenfm na jídlo, a zwařenina proti auplawici. Ze dříw dostí
twrdého a těžkého dělají wesla a stežně, z wětwiček parátka, jež na
jednom konci we způsob štětee roztlaukají.

Podřadí 2.

ΚΑΚΑΩΝΙΚΟΨΙΤΕ. BÜTTNERIEAE.

KAKAOWNÍK. THEOBROMA. CACAOWAUM,

Kalich šlupenný. Plátkůw 5: nehtu rozšířeného,
kylatého nebo žlábkowitého, čepele jazýčkowité. Ty-
činek 15, w trubku na 10 klanau srostlých: uštůw 5
šidlowitých aneb jazýčkowitých, bezprašnikowých, ostat-
ních 5 (střídawých) nesaucích po 2 prašnicích, plá-
tkům střičným. Blizna šdílňá. Tobolka špauzdrá, ne-
pukawá. Semena w dužnině máslowité hnizdiwá, bezbí-
lečná. Dělohy tlusté.

K. pravýj. T. Cacao *Lin. Catesb.* 3. t. 6. *Blak.* 373.
Plenk 578. *Lam.* t. 653. *Düsseld.* 9. t. 1. Strom 20—40'
wysoký: kmenu přímého, rovného, tenkokorého, s
wětlemi mnohými, autlymi; listy podlauhlé nebo wejči-
topodlauhlé, na konci ostré, dole zaokrauhlené, celé,
žebnatě žilnaté, obak lysé a stejnobarewné; řapiky
u prostřed ztenčené a tudy na obau koncech ztlustlé;
palisty čárkowitošidlowité; stopky wíce méně nahlauče-
né, 1kwěté, nitowité, i s kalichem pýřité; lupeny kali-
chowé delší koruny rozložené, kopinaté, zakončité, rů-
žowé; plátky nehtu silně prohlubeného, wzestaupawé-
ho, a čepele obwejité, ostré, dole zaužené w nitowitau
nožičku, žluté, čerwenawě žilnaté; trubka tyčinkowá
dole pohárowitá; nitky neplodné čárkowité šidlowité,
žkrát delší bratrstew plodných, užších, rozehnutých;
čnělka nitowitá, na patero klaná; plod elipsowitý, na
obau koncech ztenčený, 6—8" dlouhý, 10brázdý, špi-
rawě citronowě žlutý, ponačerwenalý, pod skořápkau
dřewnatě kožnatau naplněný dužninau bělawau, mno-
hosemenný; semena rownowážná, řadowitě nad se-
bau položená, wejcowitá nebo wejcowitě podluhowatá,
smačknutá, wně čerwenawě hnědá: jádra tmawě hnědé-
ho, rozsedlého; složeného ze kle. — W Americie jižně,

kdežto také jako w Indii západní, w Asii a Africe obratníkových se sází. Kwěte pořad. 5.

Od toho stromu přicházejí *semena kakáová*, ježto podle krajín, w nichž se sbírají, se rozeznávají na rozdílné druhy. Ze pražených semen a oloupaných dělá se s cukrem, též i kořením, *čokolada*. Ze semen nepražených vytlačuje nebo wyvaří se *másto kakáové* (butyrum Cacao), olej hustý, w lékařství užitečný.

K. dvojbarvý. *T. bicolor Humb. Bonpl. pl. acqu. 1. t. 30.* Podobá se předešlému; listy ale má podlahlé, úkosně srdčité, wezpod bělawé, žilí; plody peckovité, wejcovité, nepukavé, hedwábité. — W audolich horkých Nowé Granady.

K plstnatý. *T. guianensis Willd. Cacao guianensis Aubl. t. 275.* Listy zakončité, vykrajowaně zubaté, wezpod plstnaté; plod wejčitý, šhraný, plstnatý, náizravý. — W lesech Guiany.

Semena tolo a předešlého rodu též jmenem semen kakáových do obchodu přicházejí, obyčejně s pravými pomíchaná.

NEKRMNICE. ABROMA. ABROMA.

Kalich šdílný. Plátkův š, nehtůw dole rozšířených, měšcovitých. Trubka tyčinková na 10 klaná; uštůw š, nesaucích po 3 prašnicích, š střidawých plátkovitých. Tobolka špaudrá, škřídla, mnohosemenná. Semena míškovitá. Bilek dužnatý. Dělohy listowité, na přič zprohýbané.

N. veliká. *A. augusta Lin. A. fastuosum Jacq. vmd. 3. t. 1.* Strůmek 6—7' vysoký; rozhy měkce aksamitnaté, bladké; listy na dlouhých řapících, veliké, dospělé wezpod lysé anebo s pýřím nejjednodušším, dolení dlanitosečné, š—žilí, hoření wejčítokopinaté, nerozdělené; křídla toboľková na konci uřatá s hranau wněšna ustraunkau. — W Indii východní. Kwěte pořad. 5.

N. nádherná. *A. fastuosa Brown. Sal. par. 102.* Rozhy měkkoostenné; listy dospělé pýřím hwězdowitým a jednoduchým, roztraušeným šerpiwé, dolení ostře šlaločné, hoření wejčité, přisrdčité, nerozdělené; křídla toboľková na konci přiuřatá s hranau wněšna ustraunkau prodlauženě zakončita. — Na Timoru a Nowém Hollandu.

N. měkká. *A. mollis Decand.* Rozhy měkkoostenné; listy dospělé pýřím nejkratším, měkkým, hustým, a štětinami hwězdowitými aksamitnaté, dolení srdčité nebo přiokrauhlé, sotwa přilaločné, hoření srdčité, nejkratšeji zakončité, zpilowané. — Na Moluckých ostrowech.

Tyto troje rody netoliko pro krásu celého wzrůstu a kwětu okázalé, anobř i znamenité pro lžko tuhé, ježto se zdělává co

konopě, a tudíž pro krajiny naduvedené velmi důležité; též kůra kořenová prvního rodu jest hojilem proti vyraženinám.

KWAZUMA. GUAZUMA. GUAZUMA.

Kalich o 5 lupenech, nebo z lupenův rozdílných, srostlých 2—3dílný. Plátkův 5, na konci 2rohých. Tyčinky nitek dole sotwa 1bratrých w trubku nejkratsi, čnějci, rozdělenau na lalokův 5 pometalých a nitek 5 s laloky střidawých, na konci na tré klaných, tři prašniky nesaucích. Čnělek 5 sklímených. Tobolka dřevnatá, bradawičnatá, bezchlopná, špauzdrá, desiti řadami děr proditá, mnohosemenná. Semena wejcowitá.

K. jilmolistá. G. ulmifolia Lam. t. 637. Tuss. ant. 4. t. 24. G. Plum. ic. 144. Trew. Ehr. t. 76. Cenchramedia Pluk. alm. t. 77. f. 2. Strom zwýši 40', ztlausti muže; kůra hnědá; listy 3" dlauhé, 1½" široké, srdčité, wejčité, z mládí žlutowlné, pak obak lysé, nestejně zubaté; kwěty na hroznech malých, stopkau wlnatau podepřených, úzlabičkowých, drobné, žlutawé; kalich o 3 lupenech poddutých, plšnatých, sehnutých; koruna málo wětši kalichu; tobolka twrdá, dřevnatá, bradawičnatá, o 5 paudzrech, w nichž po několiká semenech ledwinowitých a se sladkau, slizkau dužninau. — W Americce jižně a Indii západní. Kwěte w čerwnu až do září. 5.

Dužninu z plodůw rádi cucají, též i jisté piwo z nich waif. Nejhlawnější ale užitek toho stromu jest na aleje stinné, protože ošetiením náležitým může dostati koš pěkný, hustý. Dřwi jeho bílé, tuhé, hebké, obzwláště na dílo bednářské dobré. List jeho wybora píce pro dobytek. Zwařeninu z listů a kůry potřebují proti wyraženinám, obzwláště malomocnosti. U nás toliko w hříznech wydrží.

LUNTOWNÍK. COMMERSONIA. COMMERSONIE.

Kalich 5dílný, korunowitý, stálý. Plátkův 5, dole rozšířenopytlowitých, na konci dlauze zakončítých. Tyčinek 10, dole srostlých, střidawých, pometalých, plátkowitých, na konci hwězdowitě rozložených, střidawých, plodných, sídlowitých, třírohých. Prašniky obak šterlinau pukající. Čnělek 5. Waječnik o 5 paudzrech 3—4waječných. Tobolka 3—5chlopná, ježatá, štětínami huňatá.

L. lysolistý. C. echinata Forst. gen. t. 22. Lam. t. 248. Restiaria alba Rumph 3. t. 119. Strom mírné wýšky; kmen s korau hladkau, šero- a hnědostrakatau, ztlausti muže; koš řídký; rozhy wlnkowané; listy stři-

dawé, řapíkaté, wejčitokopinaté; někdy dole srdčité, ostré, zpilované, na lici lysaunké, u wnitř zelené, na rubu bělawé, pýřité; kwěty bílé, předrobné, na latách úzlabičkových; ušty kalichowé wejčité, ostré; plátky čárkowitzé, nejrozloženější; tyčinky nitek překrátkých, prašníkŭw zakulatělých; tobolka twrdá, zakulatělá, ježatá, w každém pazdru semena dvě, wejčitopodluhowatá, ryšawá, na konci černawá, dilem oděná míškem přetenkým, blanowitým. — Na Molukách a Otahaitě 5.

Dříví lehké, netrwanliwé; nakauřené ale slauží ku krytí střech, na ploty, koly, též i k pálení. Amboinští dělají luntý, které jsau lepší kokosowých a ewropských, což množstwí chudých dlapcůw a holek prací zaopatřuje.

MĚŠEŇ. BYTTNERIA. BYTTNERIE.

Wšecko jako u luntowníka, nitky ale tyčinkowé plodné jednoduché, aniž třírohé, a tobolky nejřidšími kolci a chlupy opatřené, nebo holé a lysé.

M. srdčitá. *B. cordata* Lam. Cav. diss. 5. t. 150. Strůmek šlahauatý, 8střewičný nebo wyšší; kmen 4hraný: hran sehnutokolcatých; listy srdčité, zakončité, zpilované, na rubu žlázé a pýřité, 3" široké; řapíky bezbranné; stopky přitrojené, úzlabičkowé, nestejně, 7kwěté; kwěty bělawé; tobolka kulowatá se semeny trojhranými. — W Peruwii okolo Limy w plotech. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Listy roztlučené slauží proti užtknutí welikých pawaukůw.

KYNÁR. KLEINHOVIA. KLEINHOVIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5, jichž jeden ostatníceli déle ustřížený. Tyčinky nitek dole w baňku srostlých, jednobratřých, nahore 5bratřých, jejichžto swazky na hřbetu mají tři prašníky, proti plátkům postawené. Waječník nožkatý. Blizna přízejkowaná. Tobolka nafauklá, čihowitá, 3hraná, 3pauzdrá, 6semenná. Semena zakulatělá.

K. obecný. *K. hospita* Lin. Cav. diss. 5. t. 146. Lam. t. 734. Cati marus Rumph 3. t. 113. Strom jměním lípě podobný, zwýší našinské jabloně; kmen tlustý, nízký, wijawý, hrbolatý, s korau laupající se; wětwe přímé, s korau šfáwnatau, snadno slupliwau jako u wrb; listy 1½ dlouhé a taktěž široké, 5—7žilé s mnohými žebry; palisty čárkowitzokopinaté; kwěty bledě nachowé, přemnohé, drobnické, na hroznech latowitých, konečných a úzlabičkowých, přímých, řídkých. — W

Indii východní, na Filipinách, Molukách a Žávě. Skoro celý rok květe a zraje. 5.

Mladý list chutná jako slézový a třený zapáchá fialkami, jímž proto si hlavu natírají; šťáva jest hnědá a na kůži swrbí. Pod šírem strom anhedný a ztepilý, okolo domů ale nehezký, nízký, protože větve pořád se utínají, které ale brzo novými se nahrazují, jak to naše wrby dělají. Dříví měkké, bledé, w starých kmenech žlutavé s černými žilami a skwrnami. Prospěšně dělají se z něho ploty. Z kšéř dělají rozličné pleteniny; z mosorůw stěnky a pro tuhost nožnice. Na Žávě obzvláště se starají o to, aby dostali velikých mosorůw.

Podřadí 3.

LICHOKWĚTCOWITÉ. LASIOPETALEAE.

LICHOKWĚTEC. LASIOPETALUM.

Kalich stálý. Plátkůw 5, žlazovitých. Tyčinek 5, prostých; prašníky na zádech děrama pukající. Waječník 1 o 3 pauzdrech dwauwaječných. Tobolka 3chlopná, přehrádek z prostředka chlopni wynikajících. Semena s míškem dřipnatým.

L. rezawý. L. ferrugineum Smith in Andr. rep. t. 208. Vent. malm. t. 59. Sims mag. t. 1766. Strom 3—5' vysoký; rozhy rezavě plstnaté; listy čárkowitokopinaté, nejcelejší, střidawé, přistříčné, řapikaté, přiřeřabaté nebo přízubaté, na lici lysé, na rubu narezawěle plstnaté, 6—8" dlauhé; kwěty na wrcholicích úžlabíčkových, všecky stopečkaté, wisuté; kalich skoro jehlatcowitý, příkožnatělý, po obojím powrchu plstnatý, šušetný, podhnutý; plátky přemalé, tmawě nachové. — Na Nowém Hollandu. 5.

Podřadí 4.

KAŠLICOWITÉ. HERMANIEAE.

PROSTOOSKA. RIEDLEIA. RIEDLEIE.

Kalich na patero klaný, nahý nebo 1—3listenný. Plátkůw 5 otewřených. Tyčinek 5, dole jednobratrých. Čnělek 5. Worečkůw 5, pak dáwajících tobolku zakulatělau, 5pauzdrau, 5chlopnu, složenau z měchýříkůw 2 zakulatělých, na dél pukajících, 1—2semenných, okolo prosté osy.

P. obecný. R. corchorifolia Decand. Melochia corchorifolia Lin. Dill. elth. t. 176. f. 217. Tsieru ureu Rheed.

9. t. 73. Zelina přímá; listy vejčité, přilaločnaté, zpilované, lysé, 2" dlouhé, 1" široké; květy přikonečné, strbaulené, sedavé; tobołka kulowatá, nabnědlá, chlupatá. — Na Ceyloně, Žávě. ☉.

Na Kočičně potřebuje se jako našinské slézy.

SAMOŠ. WALTHERIA. WALTHERIE.

Kalich na patero klaný, opatřený kalíškem pobočným, 3lupenným, padavým. Plátkův 5. Čnělka 1. Bližna kystovitá. Worečkův 5, pometawše 4 zůstávají měchýřík jediný, lpauzdřý, dvojchlopný, lsemenný.

S. obecný. *W. americana* Lin. *Lam. t. 570. f. 2.* *W. arborescens* Cav. *diss. 6. t. 170. f. 1.* *W. indica* Jacq. *rar. t. 130.* Keř několik střewicůw vysoký, přímowětewnatý, s rozhami naryšawěle hustoplstými; listy střidawé, řapíkaté, vejčité, řasnaté, ostré a nestejně zubaté, obak plštnaté, z popelawa bílé; palisty kopinaté, padawé; květy úzlabičkowé, w strbaulky stopečnaté nahlaučené; kalich přeplštnatý: uštůw wlasowitých, s lupeny kalíškowými vejčitými; koruna žlutá, sotwa delší kalichu; měchýřík plštnatý. — W Americe horké a Indii západní. Kwěte pořad. \bar{h} .

Listy a květy sliznaté potřebují se we vlastech jeho na místo proskurníka čili vysokého slézu.

KAŠLICE. HERMANNIA. HERMANNIE.

Kalich přínahý, zwonkowitý, na patero klaný. Plátkův 5. Tyčinek 5: nitek nejdoleji jednobratřých, kopinatých, často křídlatých. Čnělek 5 w 1 srostlých. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, pauzder mnohosemenných.

Kře žlutokvěté, na Předhoř dobré naděje. Decandolle uwádí 42 rody.

K. proskurníkolistá. *H. althaeifolia* Lin. *Curt. mag. 307.* *Cav. diss. 6. t. 179. f. 2.* *H. aurea* Jacq. *schocnb. t. 214.* Křiček 2' vysoký; listy plštnaté, vejčité, řasnaté, zejgowané; palisty vejčítokopinaté, 3 — 5žilé; stopky 3kwěté, listu delší; kalichy nafauklé, hranaté, pyříčkowané; koruny ryzé.

K. oholná. *H. denudata* Lin. *Cav. diss. 6. t. 187. f. 1.* *Jacq. schocnb. t. 422.* Křiček 2' vysoký, wždy zelený; docela lysý, s wětewí přímými, oblými; listy zdalené, kopinaté, ostré, krátce řapíkaté, dole zaužené, od prostředka až na konec nestejně zpilované, přikwětní sedawé, celé; palisty zelinné, úkosně vejčité, zakončité, žilnaté; stopky 2—4kwěté; kalich polokulowatý, až do

prostřed na patero kláný, s ústý trojliranými, zákön-
čítými, přimázdřítými, rozvětveně žilnatými: koruna
dwakrát delší kalichu, žlutá.

H. lavandulolistá. *H. lavandulaefolia* *Lin. Cav. diss.*
6. t. 180. f. 1. Jacq. schoenb. t. 215. Jméni předešlé.
Listy aksamitnatě plšfnaté, kopinaté, tupé, nejcelejší;
palisty čárkovitě šidlowité; hrůzny chudokvěté; kalichy
hranaté.

H. womá. *H. odorata* *Alt.* Podobná k předešlé.
Listy aksamitnaté, klinowité, kopinaté, tupé, dělení pod
koncem 3—žubé, hoření celé; palisty čárkovitě šidlo-
wité; kalichy zvonkovité, šedoplšfnaté; s ústý tupými;
koruny žluté.

Wšecky tři rody u nás dobře se daří a snadně přezimují w
sednici anebo chladném skleňníku. Poslední rod pro vůni květůw
příjemný.

MAHRANKA. MAHERNIA. MAHERNIE.

Kalich nahý, zvonkovitý, na patero kláný. Plá-
tkůw 5, s čepeli obsrdčítou, s nehem rownaunkým. Ty-
činek 5, dole jednobratrých, u prostřed rozšířených w
uzlíček anebo misčičku. Čnělek 5, někdy srostlých.
Tobolka 5pauzdrá, šichlopná, mnohosemenná.

Jměním podobají se kašlicem a též jsau na Předhoří dobré
naděje domowem.

M. vyštěpaná. *M. pinnata* *Lin.*, *M. bipinnata* *Lin.*
Cav. diss. 6. t. 176 f. 1. Listy lysé, dwakrát zpeřeno-
dělené: úkrojůw čárkowitých; palisty přínastříhané;
stopky úžlabičkové, dlauhé, 2kwěté; květy odstále,
růžowé.

M. olysala. *M. glabrata* *Cav. diss. 6. t. 200. f. 1.*
Jacq. schoenb. 1. t. 53. *M. odorata* *Andr. rep. t. 85.* Kří-
ček 1' vysoký; listy pýřím hwězdowitým, roztrášeným
tečkowaně šerpiwé, kopinaté, zpeřenosečně zubaté:
zubůw nerozdělených; palisty čárkowitě kopinaté: liste-
ny žláznaté, brwité; stopky předlauhé, 2kwěté.

Oba rody w kruhulích se sázejí, na zimu do skleňníku chlad-
ného se stawí; poslední rozeznává se vůní příjemnou žonkylami.

Podřadí 5.

KLANOCHOVITÉ. DOMBEYACEAE.

NESTÝDLIWČ. PENTAPETES.

Kalich padawý, s kališkem 3lupenným, jednostran-

ným. Plátkův 5. Tyčinky s nitkou třetí vždycky neplodnou. Čnělka jediná, na konci 5zubá, anebo čnělek 5. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, mnohosemenná. Semena nahá, ani křídlatá.

Zeliny.

N. šipatý. P. phoenicea Lin. Mill. ic. t. 200. Ker reg. t. 575. Lam. t. 576. f. 1. Dombeya phoenicea Cav. diss. 3. t. 43. f. 1. Lodyha přímá, přikrytá pýřím řídkým; listy šipovitě kopinaté, zpilované, řapíkaté; palisty rovné, kopinaté, padavé; květy skoro ojedinelé, na stopkách kratších nežli řapíky, ohnuté, za rozvíjení nicí, pak zpřimené; lupeny kalíškové kopinaté, padavé; kalich hluboce 5dílný: uštův vejčitých, přeostřých: koruna krásně šarlátová, otevřená, zvonkovitá, s plátky zaokrouhlými; prašníkův 15; čnělka 1, na konci 5zubá. — W Indii východní. Kwěte w srpnu. ☉.

W zahradách obyčejná, a slowe *kwět bezbožný* (flos impius), protože květy jeho pořad wísejí a pod listím se ukrývají, jakoby nesměly na nebe se díwati.

KLANOCH. DOMBEYA. DOMBEYE.

Kalich 5dílný, stálý, podepřený kalíškem 3listým, jednostranným. Plátkův 5. Tyčinek 15—20; nitky sotwa dole dohromady srostlé, 5 pometalých, 2—3 plodné mezi pometalýma. Čnělka 1, na konci rozštípená na blizen 5 připodhnutých. Měchýříkův 5, 2chlopných, 1—mnohosemenných, w tobolku ztuha spojených. Dělohy zehumlané, rozštípené.

K. okolíkatý. D. umbellata Cav. diss. 3. t. 41. f. 1. Lam. t. 576. f. 2. Keř; listy lysé, srdčité, vejčitopodlahlé, dluze zakončité, přiwykrajované; okoliky kulowaté, jednoduché; stopky dwakrát delší řapíku; plátky na konci zaokrouhlé, na straně srpovitě ohnuté; plod plštnatý, kulowatý, složený z 5 měchýříkůw 2chlopných, 1semenných. — Na Burboně ostrowu. 5.

Z lžka dělají užitečné prwazy.

KŘÍDLOZRNEC. PTEROSPERMUM. FLÜGELKERN.

Kalich 5dílný, dole přitrubkovitý, nahý nebo kalíškatý. Plátkův 5. Tyčinek 20, jichž 5 neplodných. Čnělka přiwálcowitá. Blizna tlustaunká. Tobolka dřewnatá, 5pauzdrá, 5chlopná. Semena w křídlo prodlažená s bílkem skrowným anebo nižádným.

K. jaworolistý. P. acerifolium Willd. Lam. t. 576.

f. 2. *Pentapetes acerifolia* Lin. *Cav. diss.* 3. t. 41. Listy srdčité, tupé, zubaté, lysé, asi 6" dlouhé; květy přeweliké; kalich nahý; plody weliké. — W Indii východní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

K. plutolistý. P. suberifolium Willd. *Lam. t.* 576.

f. 1. *Pentapetes suberifolia* Lin. *Cav. diss.* 3. t. 576. f. 1. Strom rozeh přikrytých wlnkau rezawau; listy podlauhle, zakončité, na konci hrubě přízubaté, kožnaté, na lici lysé, na rubu plštnaté, 3—4" dlouhé, řapikaté; květy ojedinelé, úzlabičkové, w hrozny skoro rozpostawené; stopky sotwa delší řapiku; kalich nahý, plštnatý: uštůw 5, čarkowitých, ostrých; koruna trochu delší kalichu, bílá: plátkůw obwejitých, skoro zakončitých. — W Indii východní. 5.

Tyto dwa rody, též i *k. lysnauč, P. glabrescens*, dáwají we vlastech květy sliznaté w lékařství; listy na prach rozmělněné užívají se co tabák šňupací proti hlavy boleuf.

Řád 34.

LÍPOWITÉ. TILLACEAE.

Kalich nahý, 4—5lupenný, dříve rozwití chlopnitý. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých, často na nehtu jamatých, celých, zřídka kdy žádných. Tyčinky podplodní, prosté, často neurčené, řídce určené. Prašníky wejcowité nebo zakulatělé, 2-pauzdré, šterbinau dwojnásobnau, délnau pukající. Žlázek toliko co plátkůw, jim střičných, přirostlých na nožku waječnikowau. Waječnik 1, z plodkůw 4—10 srostlých. Čnělek tolikéž w 1 srostlých, s bliznami často prostými. Tobolka wícepauzdrá. Semena w pauzdrech mnohá. Bilek dužnatý. Keč rowný s dělohama plochýma, listowitýma.

Stromy nebo kře, řídčeji zeliny. Listy jednoduché, dwojpaliště, často zubaté. Kwěty úzlabičkové.

Decandolle uwádí 23 pokolení s 151 rody, jichž toliko $\frac{1}{15}$ w podnebí mírném roste, ostatní $\frac{14}{15}$ ale mezi obratškoma. Sliz a třšlowina jsau jejich přewládající prwky.

OBNITEČ. SPARMANNIA. SPARMANNIE.

Kalich 4lupenný. Plátky 4, zaokrauhlé. Tyčinek přemnoho, wněšné neplodné, uzlaté. Čnělka nitowitá s jednoduchau bliznau. Tobolka jezatá, šhraná, špauzdrá: pauzder 2semenných.

O. okolikátý. S. africana Lin. Lam. t. 468. Vent. malin. t. 178. Sims. mag. t. 726. Keř 6—20' vysoký, ozdobný, s větvelemi přímými, oblými, jako listy řapíky stopky a kalichy srstnatými; listy na dlouhých řapících vejčitosrdčité, lalokův na sobě ležících, dlouze zakončité, změlka laločnaté, nestejně dwakrát zejkwané, žilné, na lici jasně zelené, wezpod bledě; řapíky oblé; palisty šidlowité, w dlouhou špičku nitowitau wybihající, mázdrowité, padawé; kwětů 10—16, rozpostawených w okolík konečný, (jakoby) protilistý, o dlouhou stopku podepřený, před rozwitím nachýlený; lupeny kalichové kopinaté, ostré, bílé, rozložené; plátky bílé, klínowité obwejšité, 1½—2krát delší kalichu, bílé; tyčinky kratší, plátkůw: wněšné neplodné, skoro růžencowité, na konci se žlázkau tmawě nachowau; wnitřní plodné, černě brunátné, stejně tlusté, s prašníky úkosně připewněnými, okrauhle ledwinowitými a širokým spojidlím; čnělka zdělí nebo trochu delší tyčinek, žlutawá; blizna malá; tobolka hustě ježatá, hnědá; semena podluhowatá, černá, na jedné straně kýlatá. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w březnu až do lipna. ☞.

We wešších zahradách we kruhlicích se sází a skoro celý rok kwěte; na zimu musí se postawiti do chladného sklenošku. W Indii západní, kamž od dáwna jest přesažen, dávájí listy a kwěty co lék slizký, bolest uchlácholující.

LOHOWA. CORCHORUS. CORCHORUS.

Kalich šlupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Čnělka přinížádná. Blizny 2—5. Tobolka šidlowitá nebo kulowatá, 2—šchlopná, 2—špauzdrá: chloupní w prostřed přehrádečných. Semena dvojřadá.

Zeliny, byliny, kře, stromy.

L. zelní. C. oltorius Lin. Lam. t. 478. f. 1. Chorchorus Comm. hort. t. 12. Sesamum Mat. Wcl. 112. Zelina 1—2' vysoká; lodyha oblá, wětewnatá, jako osatní dily lysá anebo pýřitá; listy o kratší nebo delší řapík podepřené, wejčité podlauhlé, zakončité, nestejně a skoro dwakrát zpilowané; zuba nejdolejšího po každé straně listu w štetinu dlouhou se končícího; stopky krátké, ojedinelé, w úzlabíčkách 1—2kwěté; lupeny kalichové čárkowité kopinaté; plátky obwejšité podlauhlé, tupaunké, čerwenawě žluté; tobolka přímá, oblá, krátce zobanitá, šbrázdá, 10žebrá, šedohnědá, 1½—2" dlouhá, špauzdrá, šchlopná, mnohosemenná; semena hranatá, čerwenawá, nedokonalými přičkami oddělená. — Mezi

obratnikoma w Asii a Africe, w Americe jižně ždiwoděly. — Kwěte od září do prosince, u nás od čerwna do srpna, byw z jara naset. ☉.

Lohowa jest w Lewantu, Egyptě, Indii východní a Americe meziobratnikowé nejobyčejnější zeluf rostlinau; též w lékařství se potřebuje, protož i hojně tam se sází.

L. trojpauzdrá. *C. triocularis* Lin. Jacq. *h. vind. t.* 173. Předešlé jest velmi podobná; toboleky ale má sídlowitě trojbočné, 3chlopné, šerpiwé; listy wejčitopodlauhle, zpilowané: zubů nejdolejších často štětinowitých. — Roste w Arabii. ☉.

L. kulatá. *C. capsularis* Lin. Jacq. *col. 2, t.* 120. *Gania sativa* Rumph *5. t.* 78. *f.* 1. Liší se od předešlých tobolekami zakulatělými, zpleštelými, swraskale měkkoostennými, lysými; listím podlauhlym, zakončitym, zpilowaným: zubů nejdolejších štětinowitých. — Roste w Indii východní. ☉.

Oba tyto rody we swých vlastech se potřebují jako první rod, z poslední nabývá se jako z konopě vláknó, jež jako konopí se potřebuje.

RÚZNOZRNÁK. TRIUMFETTA. TRIUMFETTE.

Kalich 5lupenný, tupý, nebo často pod koncem špidlatý. Plátkůw 5 nebo zřídka nižádných. Tyčinek 10—30, prostých anebo nejdoleji sotwa srostlých. Waječník zakulatělý. Čnělka jedna. Měchyřiky 4, wíce méně srostlé w toboleku se štětinami údičkowitými. Semena w každém pauzdru 2 nebo 1. Kel překoceny.

R. chytlawý. *T. Lappula* Lin. *T. fr. echinata* Plum. *ic.* 255. *Lappula bermud.* *Pluk. alm. t.* 217. *f.* 7. Keř zwýši muže; listy přikrauhle, dole srdčité, nestejně zubaté, přihuňaté, šzilé, 3laločné lalokami zakončitymi, 1" dlauhé, 3/4" široké; kwěty žluté, jako řapikowé; toboleky zwíci hrachu, hnědé, na šaty se chytajíci. — Na Karybejích a Bermudách. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☼.

Celá rostlina, obzwláště kořen, chutná sliznatě zatrpkaie a zahořkle, a potřebuje se jako vysoký sléz proti běhawce a auplawici. Z kůry dělají konopí.

R. polotrojaločný. *T. semitriloba* Lin. Keř; listy dole wejčité, 3laločné, mőzolatozpilowané, obak aksamitnaté, dolejší příšlaločné, hoření podlauhle, nerozdělené; kalichy pyřité, příšpidlaté; plody kulowaté, ježaté; štětinami zpátečnými chlaupkowané. — Na Ostrowech karybejských.

Celá jest slizká, beze wšě hořkosti, a zwařenina její we vlastní prospíwá proti auplawici.

BLAHOKAMÝK. GREVIA. GREWIE.

Kalich 5lupenný, kožovitý, u wnitř barwený. Plátkůw 5, dole u wnitř žlázkau nebo šupinkau zinnoženných, dole z lůzka nožicowitého wyniklých. Tyčinky mnohé, z konce lůzka wyniklé, prosté; prašníky zakulatělé. Čnělka jedna. Blizna 4laločná. Peckowice 4laločná, ze 4 pecek, pometáním ze 2—3, 2pauzdrých, 2semenných, pometáním 1semenných. Kel přímý.

L. východní. *G. orientalis* Lin. *Lam. t.* 467. *f.* 2. *Gaert.* 1. 106. *Pai paroea Rhced.* 5. *t.* 467. *Frutex* baccif. malab. *Pluk. alm. t.* 50. *f.* 4. Keř stromowitý, vždy zelený, kmenu co rameno tlustého, rozeh oblých, huňatých; listy wejčité, podlauhlé, 3žilé, zejkwané, na rubu přišerpiwé, tupě zakončité, 4" dlauhé, 2" široké; kwěty drobné, newonné, užlabičkowé, po 3 na stopkách; lupeny kalichowé úzké, třikrát delší plátkůw bělawých a zdělí tyčinek, wně žlutohuňaté, u wnitř bělawé; plod zakulatělý, z čerwena žlutý, bělohuňatý, o 4 peckách. — W Indii východní. Kwěte w plišti. \bar{H} .

Kořen čerwenawý, ostrý a kořený potřebují, jakož i listy a owoce proti bolení audůw.

B. stříbrný. *G. asiatica* Lin. *Falsé Sonner. it.* 2. *t.* 138. Strom; listy liskowým podobné, srdčité, přtokrauhlé, nestejně zpilowané, na lici lysé, na rubu šediwé, 3—5žilé; palisty čárkowité, šidlowité, 3" široké; řápek ztlustlý, krátký; stopky 2—4, 2—3krát delší řápeku, 3kwěté; lupeny kalichowé podlauhlé, wně wlnaté, u wnitř žluté; plátky kratší, karmasinowé; plod zbobulelý, zakulatělý, tmawě čerwený, 2peckowý. — W Indii východní. 5.

Owoce lahodné, nakyslé, chladící na mnoze jedí, a protož i ten strom w Pondichery sázejí.

BEZKADÝN. MUNTINGIA. MUNTINGIE.

Kalich 5—6dílný, padawý. Plátkůw 5—7. Tyčinek mnoho prostých. Waječník sedawý, kulowatý, dole chlaupky přemnohými obkličeny. Čnělka žádná. Blizna hlawowitopramenitá, stálá. Bobule 5pauzdrá, mnohosemenná. Semena w dužnině hnizdící. Kel maličký.

B. bílý. *M. Calabura* Lin. *Jacq. am. t.* 107. *Gaert. t.* 59. *M. f. sericeo Plum. am.* 205. *Calabura Pluk. alm. mant. t.* 152. *f.* 4. *Loti arb. fol. Sloan. t.* 194. *f.* 1. Strom malý, 12střewičný, rozdělený na wětwe dlauhé,

huňaté, a ty na rozhy dvojřadé, čímž dospívá k výšce 30'; listy přisedavé, úkosně srdčité, zakončité, zubaté, hedvábnaté, 5" dlouhé, dvojřadé; květy úžlabičkové, podvojně neb ójedinělé, asi co malinikové veliké, bílé; bobule jako višně, žlutavě růžová, bělosemenná. — W Indii západní a Americe sewerné. Kwěte w dubnu a květnu. 5. \bar{h} .

Lýko natrpkalé, sliznaté potřebuj proti zapálení očí, listy proti běhawce, květy jako květ lípový do thé, ovoce lahodné jedí, a z lýka dělaji provazy.

LÍPA. *TILIA*. LINDE.

Kalich ódilný, padavý. Plátkůw 5, u wnitř nahých anebo šupinkau zmnožených. Tyčinky mnohé: nitek prostých anebo mnohopauzdrých. Waječník kulowatý, huňatý, lénělečný, 5pauzdrý: pazder 2waječných. Tobilka kožnatá, nepukawá, pometáním 1pauzdrá, 1—2semenná. Dělohy chobotnatě zubaté.

Stromy s korau ohebnau, dřívím lehkým. Rody rozděluj se na dwa díly: 1) první nemaj na plátcích šupinky, 2) druhé je maj, wěnc dělajef. K prvním náležej první čtyry rody, k druhým ale ostatní.

L. malolistá. *T. microphylla* Vent. *Til. t. 1. f. 1.*
T. parvifolia Ehr. *Fl. dan. t. 553. Schh. t. 141. Hayn. 3. t. 46. Düsseld. 4. t. 30.* Lípa malolistá *Rostl. 2. ob. 37.* Lípa zimní *Hart.* Lípa *Mat. Háj. 45.* — *Wel. 51. C.*
 Lípa skalní. Strom pěkný, 60—120' vysoký, s kmenem 3—6', anobrž i 8—10' w průměru širokým, s košem velikým, hustým, kolem zawřeným; kůra kmenowá rozsedlá, šedohnědá nebo šerá; haluzy hladké, trochu prohýbané; sinítky nahnědle zelené, hnědé nebo červenavě hnědé s bílými bradavičkami; listy střidavé, přiokrauhlé, dole srdčité vykrojené, nejčastěji stejné, t. lalokůw obau stejných, zakončité, ostré, nejostřeji zpílowané: ostří zubowých žlázkau červenau ukončených, 5žilé, na líci tmavě zelené, nejlysejší, wozpod bledě zelené, w úžlabičkách žilowých a žebrowých wausaté chlupy rezawými; řapiky oblé, lysé, hladké, kratši listu; wrcholík na rozhách úžlabičkowý, z 8—2 kwětů složený; listen čárkowitě kopinatý, podlauhlý, tupý, dole zaužený, skoro blánkowitý, pak sítkowaně žilnatý, přebledě zelený, asi do pola na stopce přirostlý u próstréd; květy bělawé; lupeny kalichowé kopinaté, lysé, žlutavé, nejlysejší; plátky podlauhlé, kopinaté, žlutavé; tyčinky delší plátkůw; nitky prosté; prašníky zakulatělé; waječník wejcowitě kulowatý, hustě huňatý; čnělky

zdělí tyčinek anebo delší; ušty bliznowé konečně rovnovážně rozšířené; tobolka hruškovitá nebo zakulatělá, nepatrně 4—žhraná, kratším delším hrotem (zbytkem čnělky) ukončená, s oplodím tenkým, křehkým; semena obwejtítá. — W lesech horních po celé Evropě až daleko k seweru, též w Asii sewerné. Kwěte w lipnu. 5.

L. wlasatá. T. pilosa. Rostl. 2. ob. 39. Jměním podobá se předešlému rodu. Smítky hnědé, zazelepalé, oblé; rozhy řídaunce chlupaté; listy na rozházch úkosně zaokrauhlosrdčité a zaokrauhlowejčité, asi 3" dlouhé, 2 $\frac{1}{2}$ " široké, hořejší parabolické nebo zaokrauhlowejčité, dole skoro klínovitě, všecky krátce zakončité, po kraji až k dolejší třetině zpilowané; zubů zakončitých, žžilé: žil a rozdělení jich bělawě chlupatých, wezpod w úzlabičku žlutawě wausatých, na líci tmawě zelené; řapíky kratší listu, ku konci hustochlupaté; stopka delší řapíku, 1—3kwětá; lupeny kalichowé kopinaté, po kraji bílé, plstnaté; tobolka kulowatá, co boliatý hrách, weliká, dřewnatá, twrdá, nepatrně žebřnatá, plstnatochlupatá. — W Čechách. 5.

L. welikolistá. T. grandifolia Lin. Vent. Til. t. 4. f. 2. Hayn. 3. t. 46. Düsseld. 4. t. 17. T. platyphylla Scop. T. cordata Mill. T. cordifolia Bess. T. europaea β Lin. Rostl. 2. ob. 39. Strom dle jmění předešlým podobný, wzrůstu ale jest rychlejšího a ztepilejšího; listy dolejší přiokrauhlé, srdčité, hoření méně srdčité, dole jakoby úkosně uťaté, všecky zakončité, nejostřeji zpilowané, na líci tmawě zelené, po žilách autle pýřité, wezpod jasnější a pýřité; rozhy a řapíky dříwe huňaté, pak olýsalé; wrcholík 2—3kwětý; listen až dolů po stopce běžící; kwěty žlutawější; ušty bliznowé přímé; tobolka čihowitá, wystále 3—4—žžebra, dřewnatá, tlustá. — W lesech Ewropy jižnější a prostřední, sewerněji se jenom sází. Kwěte o 2 nebo o 3 neděle dříwe než lípa malolistá. 5.

Nalézá se ještě we dwau odrodčích:

β) rozhy zelené, listy wezpod přlýsá;

γ) rozhy w zimě a z jara před wyrážením listůw co korál čerwené, tyčinky waitřní často rozšřfené, prašníky ale nesanci.

L. chlupatá. T. hirsuta. Rostl. 2. ob. 38. (omylení Lípa welikolistá, Tilia platiphylla). Strom dle wzezření dokonce podobný lípě malolisté. Listy ale toho rodu jsau většší, wezpod na hlawních žebřách chlupaté; tobolky zwící hrachu bohatého, elipsowité, huňaté, patrně pětžebřé; též rozeznává se listeny plodonosnými; které u té lípy jsau zdělí stopky i s plody anebo wa-

líčko kratší, u lípy malolisté ale jest ten listen patrně kratší. 5.

Wšecky nadřčené rody, obzvláště lípa malolistá, u nás samy od sebe rostou, a též ve stromořadích, sadech anglických, okolo wesnic se hojně sázejí. Dříví jest lehké, měkké, tuhé, drobnolakné, bílé, jež potřebují truhláři, sástružníci a řezbáři, co paliwo a stawiwo se nehodí; z kory dělají se rozdílné nádoby; z lýka tuhého dělají se rohožky, prowazy; uhlí potřebuje se ku kreslení, práškům na zuby, a hlawaě na prach ručníčný; kwět lípawý, výbornou wíni rozšiřující, za sucha skoro bezwonný, potřebuje se w lékařstwu co thé; rozhy jsou sliznaté a při tom zatrpkalé. Z kwětu sbírají wěly mnoho medu. Ze semen může se vytlačowati olej k mandlewému podobný.

L. lysá. *T. glabra Vent. Til. t. 2. T. americana Lin. Mich. arb. 3, t. 1. T. canadensis Michx.* Strom 60—80' vysoký, jmění našinských lip; listy široce wejčité, dole nestejně srdčité, nebo častěji polosrdčité, též úkosně utaté, dlouhokonečné; zpilované zubami hrotitými, nadhnutými, tlusté, po kraji brwitě pýřité, ostatně přilysé; wrcholik 6—mnohokwětý; wětwiček rozkladitých; listen na stopce až dolů přirostlý, na konci méně tupý, a dole méně zaužený nežli u rodů naduwedených; kalich a plátky, co do tvarů jako předešlých; plátky dole uwnitř zmnožené šupinkau, někdy colupeny kalichowé dlouhau, a neřídka prašník nesaucí; ušty blíznowé sklímené; tobolka zakulatělá, bezžebrá, anebo u dna slabě 5. žebrá s oplodím tlustým, twrdým. — W Americe sewerné, z Georgie až do Kanady.

Ten rod, mající wětší kwět a list, nežli předešlé našinské, též u nás w sadech a stromořadích se nachází. Zdá se, že méně se proměňuje, nežli našinské. Wlastnostmi neliší se od našinských.

L. řídkokwětá. *T. laxiflora Michx arb. 3, t. 3. Duham. nov. 1, t. 51. T. pubescens Ait. T. caroliniana Mill.* Strom zwýší 40—60'; kůra šedá; rozhy čerwenawé nebo oliwowé; pupeny wejcowité, tupé, pýřité; listy 2—5" dlouhé, 1—3½" široké, na rozlách nekwětaucích trebas 1' dlouhé, a 6—8" široké, srdčité nebo přivejčité, krátce zakončité, totiž dolení srdčité, neb okrauhlosrdčité, přistejnostranné, hoření dole úkosně utaté, polosrdčité neb okrauhlené, zpilowanozubaté zubami stejnými, drobnými, přiblíženými, hned nestejnými, wětšími a zdálenějšími, zmládí obak aksamítnaté později olýsající; wrcholiky řídké 9—30kwěté, přilatowité, šedé; listeny 2—4" dlouhé, pýřité; plátky čarkowitopodlaublé, kratší pestiku, hluboce vykrojené, jejichž šupiny trochu kratší kalichu; tyčinek 40—50; tobolky wejčito-

kulovaté co hrách veliké, šedé, bezžebřé. — W Georgii a Karolině. Kwěte w lipnu. 5.

Kwěty jejt wydávajf wůni asi narcisem, silnějši a lahodnějši, nežli našinské. Ostatně taktěž se potřebuje.

L. stříbrná. T. *argentea* Desf. T. *alba* W. et Kt. 1. t. 2. T. *panonica* Jacq. T. *tomentosa* Moench. T. *rotundifolia* Vent. Til. t. 4. Duham. nov. t. 52. Podobá se předešlým. Listy má srdčité, přizakončité, dole přinestejně, zpilované, wezpod bělostně plšnaté, na lici lysé, skoro čtyřikrát delši řapiku; plod wejcowitý, žeber newystáwajících, oplodí tlustého, silného. — W Uhráčli, Sedmihradsku a w ěwropě jihowýchodojžné. U nás w sadech se nalézá. Jest odrodek listůw wezpod přeslabě plšnatých zelenawých. 5.

POSLUPAN. APEIBA. APEIBA.

Kalich na 5, zřidka na 4 klaný. Plátkůw 5, zřidka 4, nehetnatých, kalichu někdy kratších. Tyčinky mnohé; nitky krátké; prašniky dlouhé, na konci s laločkoma listowitýmna. Čnělka jedna, rozšířená w bliznu nálewkwowitau, zubatou. Tobolka zakulatělá, zpleštilá, kožnatá, štětina mi měkkými nebo bradawičkami tuhými šerpiwá, 8—14-pauzdrá. Semen w každém pazdru mnoho drobných na semenici dužnatou střední připewněných.

P. lysý. A. *glabra* Aubl. t. 214. Lam. t. 470 f. 1. Strom asi 12střewičný; kmen 8" tlustý má kůru hladkou, zelenou, dřiwí měkké, přelehké, bílé; wětwe autlé, wisící, rozdělené; listy střidawé, podlahlowejčité, zakončité, nejcelejši, lysé, 4" dlouhé, 2" široké; řapik krátký; palisty padawé; kwěty zelenawé, podkonečné, po 6 na hroznech protolistných; kalich dužnatý; plátky zaokrahlé; tobolka kulowatá, kožnatá, šerpiwá. — W Guianě. 5.

Garipané a Galibowé, trance welmi rychle dwa kusy dřewa oblá a ostrá dohromady dělajf oheň a protož Kreolowé strom jmenují bois a méche.

P. člunowj. A. *Cymbalaria Aruda da Camara*. Apeiba Marcg. t. 124. Strom kmene 24—30střewičného, 1½ tlustého; listy wejčité, kopinaté, srdčité, sítkowané, na lici lysé, na rubu z hněda rezawé; tyčinky jednobratré; kalich 11penný, na tré klaný; tobolka 10pauzdrá, jezatá, zpleštilá, dole se otwirající. — W pralesech, w Pernambuku. 5.

Dřiwí necelistwé, přelehké snadno wodu pohlcuje; nicméně po-

moštlí Pernambučané, svazujíce několik klad, dělají prámy (Jan Gaudas). Z kůry vláknaté dělají provazy k obecnému užtku.

JEHLOWEC. SLOANEA. SLOANEA.

Kalich o 4—7 lupenech kopinatočárkovitých, vně přiaksamitnatých, uvnitř barevných, hned nejdoleji, hned do pola srůstlých. Plátky žádné. Tyčinek mnoho: nitky skoro žádné; prašníky nejdelsí, krátce zakončité. Waječník jediný. Čnělka jednoduchá, niřovitá. Tobolka kořnatodřevnatá, zakulatělá, štětinnami nadřevnatělými ježatá, 4—5pauzdrá, 4—5chlopná: pazder 2—3semenných. Semena w mísku dužnatém.

J. zubatý. *S. dentata* Lin. *S. grandiflora* Smith. *S. Plumieri* Aubl. *S. Plum. ic.* 244. Strom 40—50' vysoký; kmen 2' tlustý; dříví čerwenawé, twrdé, celistwé; kůra tlustá, rozsedalá; wětwe hebké; listy střidawé, lysé, řapikaté, kořowité, wejčité, někdy dole přisrdčité, vykrojené, weliké, ostré, zubaté; palisty 3úhlé, srdčité, zubaté; řapiky dlauhé; kwěty drobné, žlutawé, na hrozních úžlabíčkowých, stopkau dost dlauhau podepřených, opatřené dole listenem šupinowitým; kalich 1lupenný, 5—6zubý; tyčinek 200; tobolka wyschlá, weliká, wejcowitá, hnědočerwená, ježatá, 3—6chlopná a tolikopauzdrá; w každém pazdru semeno 1. nebo 2—3, zawinutá mískem dužnatým, štáwnatým, čerweným. — W lesech Guianských. 5.

Semena jedl jako my kařtany. Rozemleté přiřkládají na otoky a wředy w kařiřce; se syropem kujawnska obecného proti chrkání krwe; kůra wnitřní, slizká a trpká prospívá w auplawici a běhawce.

Řád 35.

MASTNOPLODOWITÉ. ELAEOCARPEAE.

Kalich wně nahý, 4—5lupenný, dřív rozwití chlopnatý. Plátky 4, 5, s lupeny kalichowými střidawé, podplodní, na konci laločnaté nebo třepenaté. Lůžko žláznaté, někdy čnějřící. Tyčinek 15 nebo 20, s nitkami krátkými, prostými, prašníky prodlauženými, niřowitými, čtyřbočnými, 2pauzdrými: pazder děrau podlauhlau na konci pukajřících. Waječník mnohopauzdrý. Čnělka 1. Semena w pazdřích 2 nebo více. Bílek dužnatý. Kel rowný děloh listowitých plochých.

Stromy nebo kře. Listy střidawé, jednoduché.

Decandolle počítá sedm pokolení s 20 rody. Někteří ten

řád spojný s lípovitými, od nichž se skutečně jenom rozeznávají plátky ušetnatými a prašníky dvojděrnými.

MASTNOPLOD. ELAEOCARPUS, OELFRUCHT.

Kalich šlupenný. Plátkův pět, na konci roztrpepných. Prašníky u děr štětinaté, Čnělka 1, sídlovitá s bliznau jednoduchau, Peckowice 1—5pauzdrá se škořápkau swraskale brázdowanau, s pauzdry lsemennými.

M. malabarský. E. Perim-Kara Dec. Perim-Kara *Rheed.* 4, t. 24. Strom výšky znamenité, kmenův tlustého, a kůry šedé, u wnitř nachowělé; listy překráce řapíkaté, eliptičně kopinaté, zpilowané, lysé, tmawózelené a lesklé; palisty drobné, padawé; kwěty na hroznech jednoduchých běwných, náchylných, kratších nežli listy, bílé a wonné; lupeny kalichowé kopinaté, ostré; plátky málo delší, roztrpepné; peckowice zwícei a twaru olivky modrawě nachowá s peckau hladaunkau. — W Malabaru. Kwěte w lednu a čerwnu. 5.

Owoce lahodného, nawinně sladkého, požtwají dřem za syrowa, dřem naloženého do cukru, soli nebo octa, a přidawají mu moc žalůdek posilující. Ze twrdých škořápek dělají w Indii wychodaf ozdoby na náramky a obojky.

M. kopinatý E. lanceolatus *Blum*, Listy kopinaté, zdalčně zpilowané; hrozny odwislé, delší listůw; plody waječné, pecky swraskalé, kolekaté. — Na Žawě.

W lékařstwí se potřebuje jeho kůra lékem posilujícím a na moč pudícím.

M. zpilowaný. E. serratus *Lin. Rumph* 3, t. 107. *Burm. zeyl.* t. 40. *Ganitrus sphaerica Gaert.* t. 139. Podobá se předeslému. Listy má kopinaté eliptičně, zpilowané; hrozny úzlabičkowé; plody kulowaté, s peckau swraskale brázdnaťau. — W Indii wychodni.

Owoce jeho jako prwního se potřebuje.

M. podlauhlý. E. oblongus *Smith. Rumph* 3, t. 102. Jmění předeslého; listy wejčité podlauhlé, ostré, nejcelejší; pecky wejčité, podlauhlé, lsemenné. — Na ostrowech Moluckých.

Owoce málo dužnaté a chutné méně jest předeslých oblíbeno. Dříví pevné, trwanliwé hodí se ke stawení.

Řád 36.

DWOJKŘÍDLÁČOWITÉ. DIPTEROCARPEAE.

Kalich na patero klaný nebo šdilný, před rozwtím chlopnatý, nebo střechowitý. Plátkůw 5, beznehet-

ných, dole spojených, v páupěti zkracených. Tyčinek přemnoho, prostých, anebo zlehka a nepravidelně mnohobratrých. Waječník 3—5pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 1, s bliznou jednoduchou nebo dělenou. Plod zwětšelym kalichem obkličeny, s oplodim kožnatým anebo dřewnatým; 1pauzdrý, 1semienny; 3ehlopný buď nepukawý. Semeno bezbílčné. Kel přímý s kořinkem wzhůru čelícím, dělohami zkracenými, swrašťelými, anebo nestejně a úkosně na sobě ležícíma.

Stromy ozdobaé, nejčastěji ztepilé. Listy jednoduché, celé, w pupenu swintuté. Palisty list newyrašilý zaobalující, padawé. Kwěty obojaké na hroznech úzlabíčkowých, řídce na latách konečných.

Ten řád sestává z 29 rodů w 7 pokoleních, jichžto 2 rostan w Africe západní mezi obratníkoma, ostatní w Indii východní a na ostrowech indského moře. Rozeznáwajíce se množstwím šťawy balsamopryskyřičné, w semenech mají silici a olej sádlowitý.

DWOJKŘIDLÁČ. DIPTEROCARPUS. ZWEIFLÜGELUSS.

Kalich na patero klaný; ušťuw 2 wětších a pak prodlužujících se w křídla předlauhá, sítkowaná, žilnatá. Nitky překrátké; prašniki předlauhé, židlowité, nebo čárkowité. Holénka dřewnatá, kalichem docela zastřená.

D. trojžilý. D. trinervis Blum. l. t. 1. Strom na 150—200' wysoký, přiměřeně tlustý, koše obšírného, řídkého; kůra nážlutě hnědá, brádwicemi přiokrauhlými, nábilými poseťá; rozhy oblé, kaštanowé, lysé, pozbadané, s pupeny konečnými, tenkohomolowitými, lysými, jasnozelenými, pryskyřičnatými; řapíky 2—2½" dlauhé, polooblé, žlabowité, wezpod na obojím konci ztlustlé; listy 7—12" dlauhé, 4—7" široké, wejčité, ostraunké, dole zaokrahlené, lysé, celé nebo proti konci wykrajowané nebo hrubě žejkowané, krátce zakončité, přirasnaté, kožowité, lysé, na lici sytě zelené a lesklé, na rubu bledší; stopky zděli a ztlaušti řapikůw, přímé, pak rozewřené a wisuté, obyčejně 3—5. řídce 1kwěté; stopečky u prostřed klabem přetržené, šedopýřité; kalich trubky walcowitozwonkowité, skoro 2" dlauhé, kožowité, šedoplsté, s chlupy dlauhými ojedinelými: ušťuw 3 menších, 3—4" dlauhých, široce wejčitých, tupých, na jedné straně jakoby auškowité ohnutých, dwau delších wíce 1" dlauhých, čárkowitých, po kraji plsnataunkých; plátky připolowičné, podlauhé, 2½" dlauhé, tupé, zkracené, odstálé, hlinožluté, na rubu šediwé luptaté; holénka wejčitohomolowitá, zakončitá, hustě, špinawě, žlutě dolů chlupatá, a ztluhá přikrytá trubkou kalichowou přidřewnatélau, lysau, bandaskowitau; ušty kalichowé pak

hnědočervené, menší $\frac{1}{4}$ —1" dlouhé, vejčité, po krajích podlnuté, větší 6—8" dlouhé, 15" široké, podlahlé, kopinaté, tupé, 3žilé, síťované; semeno vejcovité, dole slabě 5hrané, hnědočerné, nejlesklejší. — W pralesech na Žawě. Kwěte w srpnu. 5.

Z poražené kůry prýstí se mnoho pryskyřice, z níž we vlasti dělají masti a flastry, též jí užívají u wnitř w chorobách, w nichž u nás podávají balsam kopaiwu. Zhotovují také z ní pochodně a t. d.

D. wyseknutij. *D. retusus* Blum. 1. t. 2. Strom výškou a štíhlosti předešlému podobný; větve špinavě šedé, s bradavičkami podlahlými; rozhy bledě popelavé, autlé, hvězdovitě pýřité, s chlupy dlouhými, roztrašenými; pupeny homolowitošidlowité, bledé, hlinožlutě plšnaté; řapíky hvězdovitě pýřité; listy 7—10" dlouhé, 3 $\frac{1}{2}$ —6 $\frac{1}{2}$ " široké, vejčité, ostré, nad prostředkem skoro vykrajované, slabě řasnaté, pak celé, na lici lysé a lesklaunké, na rubu hvězdnatě pýřité, zmládí takéž plšnaté; stopky 1 $\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, oblaunké, obyčejně delší řapíku, sehnuté, 3—5kwěté, šedopýřité: kwěty jako předešlého, velmi wonné; kalich plodonosný velmi zwětšely a ztlustlý, z náhněda ponachowělý, roztrašeně chlaupkovaný, dole kulowatomískowitý, u prostřed hrbatý: ušty 3 menší sotwa 1" dlouhé, vejčité nebo waječné, přetupé nebo přísklimenté, delší dwa 8—9" dlouhé, nahoře 2" široké, podlahlé, uřaté, 5žilé, síťkované, oboje po krajích podlnuté. — W pralesech na Žawě. Kwěte w srpnu. 5.

Pryskyřice jako předešlého se potřebuje.

Jmenujeme ještě troje rody t. *D. ohrošilj*, *D. Spanoghei* Blum. t. 3, *D. pomořskýj*, *D. littoralis* Blum. t. 4. *D. mullj*, *D. gravilis* Blum. t. 5. kterých takéž se užívá.

D. hladkj. *D. laevis* Hamilt. *D. turbinatus* Roxb. t. 213. Strom welikánský s kmenem přímým, přetlustým, korau rozsedlau, rozhami smačknutými, dvojbrítkými, pýřitými; listy dvojřadé, krátkořapíkaté, vejčité, podlahlé, ostré, dole uřaté, přicelé, přičeřitančké, obak jako řapíky lysé, lesklé; palisty weliké, přimečowité, pýřité; kwěty okázalé na hroznech nachýlených, bílé, ponačervenalé; ušty kalichowé málo hrbaté; plátky auzké, úkošně klinowité, podlahlé; tyčinky zděli čnělky; blizna žušetná; holénka vejcovitá, ostrá, pýřitá. — W Bengalu a na Poloostrowu indském. 5.

Strom we vlasti velmi wážený pro sok balsamičný, jeož se potřebuje jednak co pokost (Wood-Oil), jednak co hojídlo. Toho soku jest tolik, že z jediného kmene za několik mēscůw třebas 400 másůw se nahýwá. Tím balsamem natírají domy a koráby. K tomu cíli udělají dole do kmene ránu a opálí jí. Po čtyrech nedělich ránu o-

sekají a opět opálí, načež zase slzí. Tak dělají od listopádu až do února.

D. zebnatý. *D. costatus Gaert.* *D. incanus Roxb.* Strom též holemý; rozhy chlupaté; listy vejčité, tupé, dole ostré, huňaté; trubka kalichová, škrídlá.

D. auzkolistý. *D. angustifolius H. et A. D. costatus Roxb.* Podobá se předešlému. Listy čárkovitopodlauhle, zakončité, dole zaokrauhlené, wezpod pýřité; palisty drobné, srstnaté; kalich šzebrý, náchlupatý. — Ten a předešlý w Chitagongu Indie východní.

Dávají lepší balsam, nežli první rod.

D. křídlatý. *D. alatus Roxb.* Takový též strom, jehož listy vejčitopodlauhle, nebo srdčitovejčité, zakončité, lysé, bezleské, brvité, wezpod drasnó; kalichy škrídlé. — Na Maskalu, na blízkém pomorí a w Pegu. W řečených vlastech dosazuje naduwedené rody.

D. čihatý. *D. turbinatus Gaert.* Nedává balsamu, s jeho kmenu ale náramného dlabají čluny třebas na 100 mužůw.

KOPÁLOŇ. VATERIA. VATERIE.

Kalich šdílný, stálý, pak neprodlauhžený. Tyčinky nitek překrátkých, prašníkůw čárkovitě šidlowitých. Tobolka šchlopná, šsemenná.

K. indská. *V. indica Lin. Gaert. t. 189. Lam. t. 475. Roxb. t. 288. Hayn. 11. t. 5. Elaeocarpus copaliferus Vahl. Poenoe Rheed. 4. t. 15.* Strom pěkný, ztepilý, s kmenem přímým, třebas 5' tlustým a košem obširným; listy řapikaté, podlauhle, ostré nebo tupaunké a vykrojené, celé, na lici tmawě zelené, na rubu žlutawě zelené, lysé, kožnaté, lesklé; palisty podlauhle; kwěty hrubé na latách velikých, konečných, bílé, zápachu liliemi; ušty kalichové podlauhle, i se stopkami a listeny hwězdowitě pýřité; plátky rozložené, málo delší, a však širší uštůw kalichowých; tobolka elipsowitá anebo obwejcowitá, dole wtačená, šbrázdá, kožnatá, 2 1/2" dlauhá; semeno wejcowité, celé pauzdro vyplňující. — Na poloostrowu indském, obzvláště w Malabaru. Kwěte w posuše. 5.

Balsam jasný, prozračitý, woňawý buď sám od sebe se prýščí z kůry, anebo z ran do ni nadělaných, a na wzduchu zponěáhla křehne w pryskyřici křehkou, jantarowitan, a jest druhem *kopálu wjehodoidnského*, jenž se potřebuje k dělání pokostu, co kadidlo w chrámech a co lék. Ze semen wywátí se olej pewný, lójowitý, z něhož se dělají swíce a mýdlo. Semena sama potřebují se tam co lék k šilení žalúdka.

P. kafrowj. *S. aromatica* *Colebrook. av. res.* 12. *ic. Hayn.* 12. *t.* 17. *Dryobalanops aromatica* *Gaert.* *t.* 186. *Pterygium teres* *Correa in Ann. mus.* 10. *t.* 8. Strom ztepilý, 100' převyšující, 7' tlustý; kůra hnědá; listy střičné nebo střidawé, krátkořapičné, náhle zakončité, 3—7" dlouhé, 1—2" široké; palisty drobné, padawé; kwěty latěné; tobolka waječná, dřewnatá, obkličena kalichem, jehož ušty w křídla 3palcowá prodlaužené; jádro má dělohy řasnaté a zapáchá terebintinou. — W lesech na Sumatře. Kw. w posuše. 5.

Kmen mladý obsahuje silici, dospěw ale k tlanštee 2' má kafr po brykách we šterbinách dřewných 1—1½" zdálených. Silici dobývají naseknauce kmen we výšce 14" nad zemí. Takovým též způsobem dostávají kafr, ačkoli sotwa 1 ze 100' stromůw ho má. Který ale jej w sobě drží, ten hned porazí a rozštípají. Kafr leží u prostřed někdy ztlaustř ramena, a mírný strom může ho dáti 11 liber, a ten slowe *sumaterský*.

P. silnj. *S. robusta* *Roxb. t.* 212. Strom holemý, z něhož udělaný tes zděli 30' a ztlaustř 2'; listy střidawé, podlauhlé, srdčité, hladké, 4—8" dlouhé; palisty srpowité; kwěty žluté na latách konečných; koruna weliká, 4krát delší kalichu, ¾" dlouhá, otewřená; tyčinek 25—30; blizna malá, tobolka útlá, 1—2semenná. — W Indii sewerné. Kwěte w posuše. 5.

Dřew jeho zawážeží do Kalkuty k stawením, ačkoli není trwanliwo. Dává ale mnoho pryskyřice damary, již námořstwo anglické w Indii místo našinské smoly potřebuje; čistší kusy ale ku kaděním we chrámech pohanských.

P. srdčitj. *S. Tumbagaia* *Roxb.* Rozeznává se od předešlého listini srdčitowejčítým, latami konečnými, tyčinkami mnohými (třeba 100), prašniky wausatými. — Wlast tataž.

Užitek jako předešlého.

Řád 37.

RUDOKLOKOWITÉ. CHLENACEAE.

Kalíšek 1—2kwětý, twaru a podstaty rozdílných. Kalich 3lupenný, malý. Plátkůw 5—6 podplodních, dole širších, někdy nejdoleji skoro srostlých. Tyčinky nyní přemnohé, řidčeji 10; nitek srostlých; prašnikůw zakulatělých, přirostlých anebo prostých, 2pauzdrých. Waječník 1—3pauzdrý. Čnělka 1, nitowitá; blizna trojnásobná. Tobolka 3pauzdrá, nebo pomětáním 1pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá nebo množitá,

w středu připewněná, překocena. Jádru bílečnaté. Kel osowý, zelený; dělohy listowité, čeřitě.

Strůmky nebo kře ozdobné. Listy nejčastěji s palistoma padawýma. Kwěty obojaké na latách nebo hroznech.

Celý řád sestává ze 6 rodů (we 4 pokoleních), na Madagaskaru rostaucích. O prwcích, jež mají, nic newíme.

KLANKLOK. SCHIZOLAENA.

Kališek 2kwětý, nedužnatý, třepenatý, pak rozšířelý, ušetnatý, lepnatý, klímawý. Kalich 3lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho: nitek tenkých, prašnikůw přirostlých. Tobolka kališkem zawřená, 3pauzdrá; pauzder mnohosemenných.

K. růžowj. S. rosea P. Thouars afr. t. 12. Strůmek listůw wejčitých, lysých; lavy konečné; kališek nejobširnější, nepráwidelně puklý. Rod nejpěknější:

RUDOKLOK. RHODOLAENA.

Kališek z 2 listenůw na kalich přitlačených. Kalich 3lupenný, poddutý, dužnatý, lepnatý. Plátkůw 5, baňkowitých, welikých, před rozwitím zkraucených. Tyčinek mnoho, kratších nežli plátky; prašniky čtyrhrané, wzadu na nitky přirostlé. Waječník 3pauzdrý, mnohosemenný.

C. pnulj. R. altivola P. Thouars. l. c. t. 13. Keř pnulý, welikými brunátnými kwěty okázalý.

Řád 38.

OKROWÁKOWITÉ. TERNSTROEMIACEAE.

Kalich lupenůw 5, poddutých, nestejných, kožnatých, střechowitých, tupých, stálých, často dole listenoma podepřený. Plátkůw 5, na terči podplodním stojících, buď prostých, buď dole přirostlých. Tyčinek mnoho podplodních, s plátky srostlých, s nitkami šídłowitými, krátkými, prašniky přímými, dvojpauzdrými. Waječník wejcowitý. Čnělky 2—5, prosté, wíce méně srostlé. Plod wejcowitozakulatělý, o tolika pauzdrách o kolika čnělkách, buď zbobulelý, wyschlý, buď ztobolčelý, pukawý. Semen mnoho, přirostlých na semenici střední s malým bilkem anebo žádným. Kel křiwý nebo ohnutý, s kořinkem dlouhým, k pupu čelícím, a dělohama podlauhlýma, celýma.

Stromy nebo kře. Listy kožnaté, přezimující, celé nebo zpi-
lowané, bezpalisté. Kwěty různopohlavé nebo mnohomanželné, oje-
dinělé nebo chomáčené, úžlabíčkové, někdy na hroznech anebo la-
tách konečných. Počítají do 67 rodů v 12 pokolení rozdělených, a
po Americe a Asii rozlosovaných. Největší díl mezi obratníky,
některé v sewerném mírném podnebí. O prvcích jejich dosavad nic
nevíme.

OKROWÁK. TERNSTROEMIA. TERNSTROEMIE.

Kalich o 5 lupenech, dole 2listenný. Plátkův 5—6.
Tyčinek mnoho v dvojnásobné řadě. Prašníky podlau-
hlé, lysé. Bobule přiwyschlá, o 2 pauzdrách 3—4se-
menných.

*O. zubatý. S. dentata Swartz. Toanabo dentata
Aubl. t. 227. Lam. t. 456. f. 1.* Strom ztepilý; kmen
25' zwýši; rozhy lysé, oblé, velmi přiblížené; listy řa-
pikáté, střidawé, pevné, wejčitopodlanhlé, lysé, tlusté,
zpiLOWané, skoro střihané, zakončité, dole zaužené, 3—4"
dlauhé, 2" široké; kwěty poboční, skoro úžlabíčkové,
ojedinělé; stopky jednoduché, lysé, oblé, sotwa zděli
řapika: kalich lupenůw wejčitých, celých, zakončitých,
dole opatřených šupinama žlutýma; koruna žlutá, o
5—4 plátcích; plod malý, kulowatý, zakončitý. — We
hwozdech Guianských. 5.

Kůra jeho k wydělávání kůže slauží.

SAKÁK. CLEYERA. CLEYERE.

Kalich 5lupenný. Plátky prosté, s lupeny kalicho-
wými střidawé. Prašníky přirostlé, wzadu štětinatě mrt-
naté. Čnělka 1. Blizny 2—3, oddělené. Bobule 2—3-
pauzdrá. Semena bezkřídla.

S. nadžilnatý. C. ochracea. Listy má eliptičně po-
dlauhlé, obak ostré, na lici žebernaté, celé. — W Ža-
ponu.

We vlasti své slauží s jinými rostlinami k ozdobe hrobům.

NAHAULEK. KIELMEYPRÁ. KIELMEYERE.

Kalich 5dílný, nekališkatý, stálý. Plátkův 5, jino-
stranných. Tyčinky prosté, s prašníky přiléhajícími.
Čnělka s 1—3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná:
chlopni u prostřed přehrádečných. Semeno na konci
obojím křídlaté.

N. ozdobjný. K. speciosa Hilair. t. 48. Malý strů-
mek s kmenem zawilým, wětewi korkatými, toliko pu-
peny konečné nesaucimi; listy na konci wětwi přiblíže-

né, přisedawé, wejčitopodlauhle, tupé, celé, na rubu po žilách pýřité; kwěty na krátkých hroznech, weliké, růžowé; ušty kalichowé wejčité, tupé, čerwenawě plstnaté; plátky dwakrát delší kalichu, slabě čerité, wně u prostřed pýřité; blizna žušetná, tobolka wejcowitá. — W Brasílii. Kwěte w dubnu. 5.

Listy jeho přestlznaté we vlasti dáwaj se do obměkčujících kaupelí.

STOČENÁK. COCHLOSPERMUM. SCHNECKENSAMEN.

Kalich šlupenný, střechowitý, bezlistenný, stálý. Plátkůw š nestejnostranných, stálých. Tyčinek přemnoho, prostých; prašníky přímé, 4pauzdré, děrau se otwírající. Čnělka a blizna jednoduché. Tobolka 3—špauzdrá, 3—šchlopná, chlopnosečně pukající. Semena příulitowitá nebo ledwinowitá, wlnatá.

Stromy, kře nebo podkře; listy střdawé, laločnaté; palisty padawé. Kwěty weliké, hroznowitě latěné. Kalich pak podhnutý, lupenůw dwau wněšných, menších. Prašňky čárkowité, na konci děrau pukající. Čnělka na konci hákowitá. Tobolka wezpod kalichem, korunau a tyčinkami obklíčená. Semena bílku dužnatého.

S. okázalý. C. insigne Hilair. t. 1. Wittelsbachia Mart. 1. t. 55. Maximiliana regia Schrank. Keř zwýší 2—6'; kinenu rowného, přijednoduchého; kůra rozsedalá, hnědá; rozhy oblé, na konci pýřičkaté; listy okresem okrauhlosrdčité, dopola šlaločné: laloků pobočnich menších, sehnutých, dolení 4" dlauhé, na řapících skoro taktěž dlauhých, 1—3žlabých, připýřičkatých, přílysé, na lici tmawější, počerwenalé, prostřední zponenáhla menší a na rubu pýřité, nejhořejší a nejmladší nejwýš 1" weliké, často jenom šlaločné, obyčejně obak pýřité; palisty čárkowitošidlowité; laty konečné, dlauho před listím se vyskytující; stopečky 1/2—1 1/4" dlauhé, pak prodlaužené a ztlustlé, pýřičkaté, dole opatřené listenoma čárkowitokopinatýma, prchawýma; kalich lupenůw pýřitých, nážlutých, čerwených a zelených, wněšných, kopinatých anebo waječných, wnitřních 3 podlauhých, wšech poddutých, nestejnostranných, příwukrojených, plátky obwejčité, wykrojené, podduté, 1—1 1/2" dlauhé, přetenké, žluté, s přemnohými tenkými, čerwenými čárkami; prašníky o polowici kratší; waječník huňatý, tobolka obwejcowitá, ostrá, 2" dlauhá, pýřitá, s wlnau dlauhau, hedwábowitau, na wnitřním kraji hnědá, na wněšném žlutá. — W Brasílii. Kwěte od března až do září. R.

Wywařeninu z kořena užívají proti rozdielným wnitřním bole-
stem, zvláště spadnutím s výšky způsobeným, ano prý hojí wnitřní
wředy.

S. sliznatý. *C. Gossypium Decand. Bombax Lin. Cav-
mon. t. 157. Bombax grandiflorum Sonner. 2. t. 133.*
Strom ztepilý, ozdobný, koše obšírného; listy šlaločné,
hoření na lici lysé, na rubu plšnaté, 2—8" dlouhé, na
řapicích takéž dlouhých: lalokůw wejčitých, ostrých,
nejcelejších; kwěty před listím rašící, veliké, žluté, sko-
ro latěné; kalichy lupenůw podlaublých; plátky obwej-
čité, hluboce wyříznté; tobolky široce čihowité, šlaloč-
né, zwicí husího wejce; semena ledwinowitá. — W Indii
wýchodní. 5.

Ze kmenu a wětwi poraněných prýští se šťawa klowatinná,
jež jako klowatina arabská může se potřebowati. Semenem nezra-
lým, rozetřeným může se pěkně na žlto barwiti.

S. barwířský. *C. tinctorium A. Rich. Fl. seneg. t. 21.*
Ten polokeř má kořen skoro zwicí hlavy dětské,
neprawidelný, mnoholetý, a vypaští mnoho kmenůw pří-
mých, 1' vysokých, oblých, nahoře listnatých; listy
dlaubořapíkaté, až do prostřed rozklané na 5 lalokůw
wejčitých, ostrých; kwěty zwicí 2", po odpadání listůw
z dolního dílu kmenůw vyrážející, na stopce 5—6"
dlouhé, oblaunké, šedoplšnaté, porostlé šupinkami dro-
bnými, zdálenými, poloobjimawými, na konci rozwe-
tvené a u wzniku každé wětwe nesaucí šupiny 3—4
delší, zakončité, zákrowaté; kalich šedoplšnatý: uštůw
waječnopodlaublých, ostrých; plátky skoro jako růžo-
wé, žlutě ale a barewně čárkowané; tobolka 2" dlouhá,
příplšnata, nedokónalá, 3pauzdrá; semena ledwinowitá,
docela přikrytá wlnau bílau, štětinowitau. — W Sene-
gambii. Kwěte w únoru, březnu. h.

Kořen potřebuj k prawawení čmýřaw a k barwení na žlto.

Řád 39.

KROSTENOWITÉ. *GORDONIACEAE.*

Kalich o 5 lupenech prostých anebo srostlých.
Plátkůw 5, dole často spojených. Tyčinek mnoho: nitek
nejdoleji jednobratrých, nitowitých; prašníkůw waječ-
ných, wáhatých. Worečkůw 5; více méně srostlých.
Čnělek 5, buď prostých, buď dole toliko srostlých, buď
až na konec skoro. Worečky tobolkowité hned nápro-
sté, hned w tobolku ztuha srostlé, 1—2semenné: chlo-

pní u prostřed přehrádky vypaustějících. Semena nemnohá; bilek žádný. Kel přímý: kořinku podlauhlého, děloh listovitých, na dél řasnatoswaskalých, pířka nepatrného.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, často padawé, waječné nebo podlauhlé, zpeřenožebré, bezpalisté.

Počítají sem 6 rodů w 3 pokoleních, jichž 5 w Americe, 1 w Asii rostau. Řád ten počítal Decandolle k okrowákwitým, Bartliny k théowuskowitým, jiní k slézowitým. Přemnohé rozdíly od toho trojího řádu dowolují obzwláštní řád udělati.

KROSTĚŇ. GORDONIA. GORDONIE.

Kalich o 5 lupenech kožowitých okrauhlých. Plátkůw 5, přinarostlých na trubku nitkowau. Čnělka 1; blizen 5. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná: pauzder 2semenných. Semena křídlem listowitým ukončená.

K. obecná. G. Lasianthus *Lin. Ellis act. angl.* 1770. *t.* 11. *Cav. diss.* 6. *t.* 161. *Lam. t.* 594. *Michx. arb.* 3. *t.* 1. *Bot. mag. t.* 668. *Alcea floridana Pluk. am. l.* 352. *f.* 3. *Catesb. t.* 44. Strom přeladný, homolowitý, pořád krásně zelený a kwitím bílým ozdobený; listy kožowité, lysé, wejčítokopinaté, obak ostré, zpilowané, 5—6" dlauhé, 2" široké nebo širší; stopky úžlabíčkové, ojedinelé, 1kwěté, zděli listu; kwět jako růže otewřený; kalich lupenůw chlupatých, poddutých, nejtupěšich, stálých; plátky wejčité, podduté, mnohem delší kalichu, bílé; tobolky wejcowité. — W stojatých wodách w Karolině. 5.

Kůru potřebují k wydlátávání kůže. U nás někdy w saděch.

Řád 40.

THEOWNÍKWITÉ. CAMELLACEAE.

Kalich 5—7lupenný, před rozwitím střechowitý: lupenůw wnitřních často wětšich, kožowitý, padawý. Plátkůw 5, 6, 9, s lupeny střídawých, dole často spojených. Tyčinek mnoho, nitek nitkowitých, nejdoleji mnohobratrých anebo jednobratrých, prašníkůw elipsowitých anebo zakulatělých, wáhatých. Waječník 1, wejcowité zakulatělý. Čnělky 3—6, nitowité, wice méně srostlé. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, pometáním 3semenná: chlopni buď u prostřed nebo po kraji přehrádkatých. Semena na kraj přehrádek wnitřní připewněná, weliká, tlustá. Bilek nižadný. Kel děloh welikých, tlu-

stých, olejnatých, dole jakoby článkovaných, kořínku nejkratšího, tupého, k pupu obráceného, pířka sotwa patrného.

Kře nebo stromy. Listy kožnaté, přezimující, zpilované. Kwěty obojaké, okázalé, úžlabčkové.

Do toho řádu náležejí 2 pokolení s 8—10 rody, ježto všechny přebývají v jihovýchodním dílu Asie. Hlavně obsahují prvek swraskawý v listech a koře, olej v semenech.

THEOWNÍK. THEA. THEESTRAUCH.

Kalich 5—6lupenný, stálý. Plátkůw 6—9, rozpořozených w 2 nebo w 3 řadách. Tyčinky nejdoleji w krátkau trubku srostlé. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3praskawečná: praskawek podle šwu břišního pukajících, po kraji do wnitř ohnutých, přeřradečných, lsemenných

T. čínský. *T. chinensis Sims. mag. t. 998.* Keř silně wětewnatý, 20—30' vysoký, sázený 4—5'; wětwe oblé, rowné nebo prohýbané, mladší hnědé, starší šediwé; listy krátce řapíkaté nebo podlauhlókopínaté, ano i obwejitopodlauhlé, ostré, řídce tupé, zpilované, lysé, lesklé; kwěty ojedinělé nebo po 2—3 w úžlabíčkách, krátce stopkaté, přímé nebo nici, wonné; lupeny kalichowé okrauhlé, wejčité, tupé, běloblanatě obraubené, u prostřed šedě plštnaté; plátkůw 6—9 rozpořozených, pak podhnutých, bílých, wněšných menších, úkosně wejčitých anebo obwejitých, wně zeleně naběhlých, wnitřních kosočtwerečně wejčitých; tyčinky přemnohé, kratší nežli koruna: nitok nitowitých, rusých, nejdoleji srostlých w trubku maličko s plátku spojenau; prašníky zakulatělé, tmawě žluté; waječník wejčitokulowatý, hedwábně huňatý; čnělky hlauběji nebo mělčejí na tré klané, zdělí tyčinek; blizny jednoduché, tupé; tobolka z tří praskawek zakulatělých složená, hnědozelená, maličko chropawá; semeno zwicí liskowého ořechu, twrdé, lesklé, hnědé, s pupem žlutým na plošší straně. — Sám od sebe w Číně a Asamu, kdežto jako i w pomeznicích krajinách jižních a wýchodních se sází. Kwěte od září do listopadu. \bar{H} .

Přijímají troje odrody stálé, jež proto mají za osobliwé rody.

α) *T. zelený.* *T. viridis Lin. Letts. mon. t. 1. Blak. 351. Plenk. t. 427. Lam. t. 414. f. 2. Hayn. 7. t. 29. Düsseld. 7. t. 1. Wětš listy, koruny nejčastěji z plátkůw 8—9.*

β) *T. hnědý.* *T. Bohea Lin. Letts. mon. t. 1. Blak. t. 552. Plenk. t. 426. Sims. mag. t. 998. Hayn. 7. t. 28. Dict. sc. nat. atl. 8. t. 153. Düsseld. 7. t. 3. Listy kratší, eliptičné, podlahlé, koruny nejčastěji šplátečné.*

γ) *T. tuj.* *T. stricta* Ait. Hayn. 7. t. 27.

Z toho kře potřebují se listy suché, a slowau čaj, čínské thé. W Číně, na Korei a Žaponu od nejdávnějších časůw théowník sázejí; letopisy zmiňují se, že w Číně již we 4tém věku byl znám, na Korei a Žaponu ale teprwa na začátku 9tého století; odtud rozšířil se dále na západ a jih. W nowějších časech přesadil se na Ceylon a Žáwu, kdežto a obzvláště na tomto ostrowě se dobře daří, také od tamtud již w jednom roce 1½ milionůw liber čaje (thé) do Hollandu bylo wywezeno. Pokusy k přesazení jeho do Brasilie, na Předhoří dobré naděje a na Helenu ostrow tak dobře se nepodařily. W nejnovejších časech w anglických osadách w Asamu našli celé lesy théowníkové, a jelikož Asamští dílem se znají w chování théowníka, můžeme se nadíti, že budaueně čaj nebudeme toliko z Číny kupowati. *Mayen* počítá, že w posledním desítiletí ročně z Číny do Ewropy a jejích osad alespoň 50 milionůw liber čaje wywezeno bylo.

Jest tomu více nežli 1000 let, co čaj jest národním nápojem w Číně, a podlé *Mayena* může se za to přijmouti, že 350 milionůw centů ročně w celém východu asiatském se ho zpotřebuje. Jelikož připravení pěknějších druhůw čajových jest praco a párawo, můžeme si předstawiť, mnoholi rukau tím znamenitým pro ony krajiny zbožím jest zaměstknáno,

W obchodu přemnoho druhů w čajových se zná, kterých rozdíl zakládá se na krajínách, w nichž théowník byl opatrowán, na rozličných odrodech, na času sbírání a na způsobu přípravování. W Číně a na Žaponu w jaře a na začátku září sbírají listy; jarní sbírka dává lepší čaj. Nyní je uwrhnu do wřelé vody na půl minuty; když osácky, rozhrnu je na veliké mělké zeledné páuwe ohřáté, na nichž je pořad míchají; dostatečně ohřáté rozhrnu po stolech, rohožemi přikrytých, a pak jedni rukama je swalují, a druhí je ochlazují velikými wějíři. Nyní je zbawí chuti ostré, hnušné, pražice je na železných plechách. Tak připravený čaj (alespoň některé druhy) nyní kořená jistými wonnými kwěty, a to z oliwy wonné, kamelie tupolisté, a snad i růže théowé. Nyní teprwa se bedá do truhlíček.

Do Ewropy prý r. 1610. holandskými kupci nejprvé přišel. R. 1638. byl do Rus přivezen a w Moskwě oblíben. Později přišel do Angličan, pak do Francouz a Němec. Nyní nejvíce se ho potřebuje w Angličanech, pak w Hollandu a w sewernějších krajínách; w jižnějších wůbec nelhubě se potřebuje.

Mírně pitý čaj wůbec jest zdravý nápoj, obzvláště w powětrí chladaém, mhlawém, wlkém, po obtížných pěších cestách a tělesném namáhání; též proti hostci a tučnosti příslušné se poraučí, anobrž zapuzuje ospalost a opilost.

KAMELLIA. CAMELLIA. CAMELLIE.

Kalich 5lupenný, několiká lupeny kalíškowými střechowitými podepřený. Plátkůw 5, dole spojených. Tyčinek mnoho, srostlých pod prostředkem w trubku. Čnělka se 3 bliznami. Tobolka 3pauzdrá, chlopni prostřed přehrádečných, zůstawujících osu trojhranau, prostau, 3semenná.

K. žapanská. *C. japonica* Lin. Cav. diss. 6. t. 160.

Jacq. rar. 3. t. 553. And. rep. t. 25. Lodd. cab. t. 329. 455. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 152. Keř anebo strůmek, 5—10' vysoký, rozeň lysých; listy krátce řapíkaté, eliptické, zakončité, ostře a přitlačeně zpilované; zubův žláznatě hrotitých, kožnaté, lysé, lesklé; řapíky široce žlábkovité; květy ojedinelé nebo množší, konečné, na větviích sedavé; lupeny kalichové obvejčité, na konci zaokrouhlé, v nitřku podduté, vně u prostřed hustě pyřité, nahoře brvaté; plátky zaokrouhle vejčité, vykrojené nebo zaokrouhlené, jednoduchých květův nejčastěji karmínové; tyčinky mnohem kratší plátkův, s nitkami šidlovitými, bělavými a prašniky vejčitými, bledě žlutými; waječník vejcovitý, lysý; čnělka nitovitá, kratší tyčinek; blizny ostré; tobolka číhovitá, nepatrně trojhraná, někdy 5hraná a špauzdrá, lysá; semena zwičí malých lískových ořechův, skoro polokulowatá, nepatrně trojhraná, tmawě hnědá, málo lesklá anebo nelesklá, s pupem skoro trojúhlym, pleťowým, pod hořejším koncem. — W Žaponu, kdežto jako w Číně od nejdáwnějších časůw se sází. Kwěte od prosince až do máje. 5, 7.

Asi u prostřed minulého wěku byla do Ewropy přewněšena, a jest nyní pro ozdobu všeobecná. Nyní znají se nesčíslné odrody, jichž největší díl náleží k nejkrásnějším rostlinám našich skleněnkůw. Kwět mají jednoduchý nebo wíce méně plný, karmínový, růžový, bílý, žlutawý, nebo bíle a červeně merhowaný, též plátky nasekané, třepenaté. Na Žaponu tlačí ze semen olej, jehož potřebují w domácínosti a lékařstwí.

K. tupolistá. B. Sasangua Thunb. jap. t. 30. Kaempf. 853. Sims. mag. t. 2080. Ker. reg. 567. Macart. voy. atl. t. 34. Jměni předešlé. Listy vejčité podlauhlé, užší nežli u předešlé, tupě zpilované, tupé, na lici tmawě zelené, lesklé, wespod bledé; květy konečné, přiojedinelé, mnohem menší nežli u předešlé, sedavé čili na stopce $\frac{1}{2}$ " dlouhé. Roste na Žaponě a w Číně. Kwěte w únoru až do kwětna. 5.

Listy w stínu sušené jsau západu příjemného; květy woní jako jasmín, protož je přidawají k čaji, aby zwoňawěl. Ze semen jejších, jako i následujících rodů, tlačí se olej k jídlu a w lékařstwí užitečný.

C. kissi. C. Kissi Wall. Listy vejčitopodlauhlé, zakončité, ostře zpilované; květy čnělečné, přiojedinelé, sedavé, úžlabíčkové nebo přikonečné. — Roste w Napaulii.

C. peckatá. C. drupifera Lour. Listy vejčitopodlauhlé, přízejkované; květy dvojené nebo trojené, konečné, šplátkové; peckowice špauzdrá. — W Kočičíně.

Řád 41.

SMRADLAWCOWITÉ. OLACINEAE.

Kalich tlupenný, přízubatý, za květení malý, pak zweličelý nebo zbobulelý (snad kališek). Plátky (snad lupeny kalichové) 4—6, podplodní, příkožovitě, před rozvitím chlopnitě, buď prostě, buď po dwau srostlé. Příwěsky wlasowité nebo nitowité z čepele nebo wedlé jejich kraje vynikající. Tyčinek 3—10, podplodní nebo naplátkové, s nitkami smačknutě šidlowitými, prašníky srdčitopodlauhými, přímými, 2pauzdrými. Waječnik prostý, 3—4pauzdrý. Čnělka 1, nitowitá. Plod (skoro peckowice) jednosemenný, (pometáním) 1pauzdrý, nepukavý, často kalichem zweličelým nebo zbobulelým zastřený. Semeno wisuté, dole pupečnaté. Bilek veliký, dužnatý. Kel malý, w bílku zawřený, wejcowitý, zpodinowý, kořínkem k pupu směřující, s dělohama nepřetrženými.

Stromy nebo kře lysé; listy jednoduché, řapíkaté, střídawé, bezpalisté, celé, řídce žádné; kwěty drobnauké, úzlabíčkové. — Místo toho řádu nejisté; snad náleží bliže santalowitých. *Decandolle* uwadí 21 rodů w 7 pokoleních, mezi obratníkoma rostaucích.

SMRADLAWEC. OLAX. STINKHÖLZ.

Kalich malý, celý, odkwětý zweličelý a zbobulelý. Plátkůw 6, po dwau až do prostřed spojených. Příwěskůw nitowitých 6, na 2 klaných, na čepeli plátkové připewněných. Tyčinky 3, přirostlé na plátky spojené. Peckowice wyschlá, 1semenná, kalichem obkličena.

S. ceylonský. *O. zeylanica* *Lin.* Strom nebo keř bezbranný s rozhami běwnými, hranatými, žlutě zelenými, autle na přič swraskalými; listy řapíkaté, wejčité nebo wejčité podlauhle, tupé, lysé, žilé, sotwa žebernaté; kwěty drobné, na hroznech jednoduchých, nejčastěji ojedinělých, úzlabíčkových, kratších listu wedlejšího; stopka nitowitá, po opadání kwětůw jakoby zubatá; koruna skoro nálewkwitá; plátky tupé, bílé. — Roste na Ceylonu. 5, \bar{K} .

Dříví jeho wydává pach hnusný, lejuu člowěčímu podobný; nicméně na Ceyloně má se za wážený prostředek proti horečkám. Listy se jedí co salát.

CITRONÍKOWITÉ. *AURANTIACEAE.*

Kalich baňkovitý nebo zvonkovitý, 3—5zubý, wadnaucí. Plátky 3—5, prosté nebo srostlé, wně z terče podplodního vynikající, dřiw rozvíti naličko krajem střechowité. Tyčinek buď co plátkůw, buď dwakrátých, buď mnohokrátých, z terče podplodního za plátky vynikajících, buď rozdílně mnohobratrých, buď wysoce jednobratrých, na konci wzdycky prostých a šidlowitých. Prašniky konečné, dolem přirostlé, přímé. Waječník wejcowitý, mnohopauzdrý. Čnělka 1, oblá. Blizna tu-staunká, přírozdělená. Plod (pomaranč) bobule mnohopauzdrá, s kůrkau kožowitau, husě posetau žlázkami siličnatými; pauzdra často naplněná dužninau měchýřitau, 1—mnohosemenná, Semena bezbilečná (často mnoho klůw zawírající). Kel rovný proti pupu a ose plodowé směřující.

Stromy nebo kře skoro wšecky nejlysejši, na listech, kalichu, plátcích, oplodí a dělohách mšky siličnatými opatřené. Listy střídawé, klabnatě připewněné, buď zpeřené, jedno-mnohojarmé, buď lístek lichý na řapíku někdy listowitě rozšířeném, klabem připewněný, buď list jednoduchý, snad toliko řapík listowitě rozšířený. Trny úžlabíčkowé newětewnatější.

ČTWERAL. *ATALANTIA. ATALANTIA.*

Kalich 4zubý. Plátky 4. Tyčinek 9, wysoko jednobratrých; nitky nahoře prosté; prašniky konečné. Waječník i čnělka huňaté. Plod kulowatý, 4pauzdrý, 4semenný.

C. samolistý. A monophylla *Decand.* Limonia monophylla *Roxb. t. 83.* Strom anebo keř, drobnotrnatý; listy wejčitopodlahlé, na konci wykrojené, 3" dlahé, 1½" široké; trny malé, jednoduché; stopky úžlabíčkowé na krátkých hroznech; stopečky dlahé a tenké; kwěty wonné; bobule zwicí muškátowé kulky, skwěle žlutá, šfawnatá. — W Indii wýchodní. Kwěte w čerwnu až do září. 5, 7.

Kůra kořenowá aromatičná, hořká, jakož i listy užíwaj se proti křečem; olej ze semen proti trháni w údeci.

TROJČLEN. *TRIPHASIA.*

Kalich 3zubý. Plátky 3. Tyčinek 6, řídko 5, a pátá pak plátku wětšimu stříčná. Prašniky přístřelowité. Plod 3pauzdrý, 3semenný. Klů w semeně wice.

T. trojlistý. T. trifoliata Decand. T. aurantiola Lour. Limonia trifoliata Lin. Lam. t. 553. f. 2. Jacq. rar. t. 463. Andr. rep. t. 143. Strůmek štřevičný, převětwnatý; listy krátkořapikaté, trojené: listkůw wejčitých, konečného často vykrojeného; trny malé, úzlabíčkové; kwěty ojedinelé, úzlabíčkové, bílé; bobule čerwená, wejcovitá s dužninau lepkau, sladkau, jedlau, newonnau. — W Indii východní, Kočičině, Čině. 5.
Owoce zadělávají do cukru a jedi.

KWASOPLOD. LIMONIA. LIMONIE.

Kalich 4—5dílný. Plátky 4—5. Tyčinky prosté, dwakrátne, někdy jedenkrátne. Plod bobulowitý, dužnatý, 4—5pauzdrý: pauzder 1semenných.

Kře. Listy jednoduché, trojené nebo zpeřené; trny úzlabíčkové nebo nížadné; kwěty úzlabíčkové.

K. vykrajowaný. L. acidissima Lin. Lam. t. 353. f. 1. Rumph 2. t. 43. Keř 7—8' vysoký; listy zpeřené, dwojjarmé: listky wejčité, přiwykrajowané; řapíky křídlaté; trny ojedinelé; kwěty na patero klané, bílé, na latách listů kratších; nitky dole welmi huňaté; plody wejcowité. — Roste w Indii východní. ě.

We vlasti *citrona nimbu* slowe, a jako w Americie jižné, kamž přesazen, se sází pro plody kyselé, jež co mladé citrony do cukru nakládají; chuť jejich welmi lahodná.

K. wraukowaný. L. crenulata Roxb. Rheed. 4. t. 14. Podobá se předešlému: listy zpeřené, 2—4jarmé: listky eliptičnopodlauhle, wraukowané; řapíky křídlaté; trny ojedinelé; kwěty na čtvero klané, 8mužné; plody kulowaté. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořad. 5, ě.

Tam mají list, kořen a plod za lék.

TLUSTOSLUPKA. MURRAYA. MURRAYE.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá. Tyčinek 10; nitky čárkowitošidlowité; prašniky zakulatělé. Plod zbobulelý, 2pauzdrý, pometáním často 1pauzdrý: pauzder 1semenných. Semeno wisuté. Slupka tlustá, wlnatá. Auško dělohowé nejmenší.

T. latnatá. M. paniculata Mal. Chalcas paniculata Lour. Camunium Rumph 5. t. 17. Strůmek zimoztrazi jměním podobný; kmen ztlaustí stehna, sotwa zvýší muže, jamatý a brázdowaný; wětwe oblé, šlahauowité, po jiných stromech se pnauci, jako u wrby snadno slupliwé; listy lichozpeřené: listkůw 15—10, na rubu hedwáb-

ných a žlutých, vejčitých, zakončitých, konečného největšího, 4" dlouhého, 2" širokého; květy úžlabíčkové, ojedinelé, na večer jako jasmín zapáchající, brzo padající; bobule červené, podluhovaté, 1/2" veliké o 2 semenech vlátných v dužnině červenavé. — V Indii východní, Číně a Kočínčině. 5.

Sází se pro koš hustý, pěkný stín dávající. Ze dříví tvrdého, žlutavého i pěkně skvrnatého a merhovaného dělají rozdílné práce saustrážnické, střenky, oštěpiště a d.

KUBÁRNÍK. BERGERA. BERGERE.

Kalich 5dílný. Plátkův 5. Tyčinek 10; nitky sídlowité, smačknuté; prašníky zakulatělé. Waječník 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka obhomolowitá. Plod bobulowitý, často 1pauzdrý, 1semenný. Semeno wisuté ve slupce mázdrowité. Auška dělohová největší.

K. zpilowaný. B. Koenigii Lin. Papaya sylvestris Rumph 1. t. 53. f. 1. Strom; listy střídavé, lichozpeřené: lístky střídavé, vejčitokopinaté, zakončité, pýřité, zpilované, nestejnostranné, řapíčkované; hrozny nejmnější w chocholík na konci rozeh nahlaučené; kalich přemalý, 5dílný; plátky rozložené; tyčinek 10, jichž 5 střídavě menších. — W Indii východní. Kw. w posuše. 5.

Dříví pevné potřebuje se na základy; z tlustých konárův řezají baly ku stawení korábůw.

PĚTOL. COOKIA. COOKIE.

Kalich na patero klaný. Plátkův pět, lodičkowitých, huňatých. Tyčinek 10; nitky čárkowité, prosté; prašníky přiokrauhlé. Waječník huňatý. Bobule zakulatělá, 5pauzdrá, pometaním 1—2 semenná.

P. kopinatý C. punctata Retz. Lam. t. 354. Jacq. schoenb. t. 101. Lansium sylvestre Rumph 1. t. 55. Strom mírné výšky, kmenu zahnědlého, kůry rozsedlé, bradawičnaté; rozhy oblé, zelené jako řapíky a stopky s bradawičkami drobnými; listy lichozpeřené: lístky vejčitokopinaté, zakončité, dole sotwa nestejně; lata obširná rozkladitá, konečná; květy bílé; plod žlutý s dužninau žlutau, ostře sladkau. — W Kantonu Čínském. Kwěte na začátku posuchy. 5.
Plody jeho jedí, a protož jej sázejí.

SPUHOPLOD. FERONIA. FERONIE.

Kalich plochý, 5dílný. Plátkův 5; podlahlých. Tyčinek 10; nitky prosté, dole rozšířené, huňaté; praš-

níky podlauhlé. Těř lůžkový, wýwýšený. Plod bobulovitý, mnohopauzdrý: pazder mnohosemenných, dužninau haubowitau obkličěných.

S. tmarý. F. elephantum Correa. Roxb. t. 141. Anisifolium Rumph 2. t. 43. Strom ztepilý; wětwe rozewřené; rozhy roztraušené, ozbrojené trny w rozhy někdy wzrostajícimi; listy na rozhách střidawé, na sněticích střičné, řapikaté, lichozpeřené, složené z 5 listkůw střičných řapíčkowaných, asi 1 1/2" dlauhých, lysých, lesklých, podlauhých, eliptičných, tupých, nejcelejších; řapík klaubnatý; kwěty na latách krátkých, konečných, úžlabičkových anebo pobočních; kalich padawý; plátky delší kalichu, ostré, rozložené; nitky dole welmi chlupaté; bobule zwicí pěsti, marhanu podobná se skořápkau drasnau, šerau, přídřewnatau, mnohopauzdrau; pazdra o semenech mnohých, žlutých w dužnině. — Na wrších w Indii wýchodní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dužnina zapáchá kořením, chutná sladce, a tudyž obyčejná jest potrawa. Z kůry prýští se klowatina, do barew malřských lepší wšech jiných.

OSLIZÁK. AEGLE. SCHLEIMAPFEL.

Kalich 3—5zubý. Plátky 3—5, odstálé. Tyčinek 30—36, prostých; prašniky dlauhé, čárkowité, brotité. Blizna přisedawé. Bobule pak dřewnalějici, čihowité kulowatá, mnohopauzdrá: pazder mnohosemenných. Osemení dužnaté, slizí potažené. Auška dělohová nejkratší.

O. líbezny. Ac Marmelos Correa. Roxb. t. 143. Crataeva Marmelos Lin. Bilacus Rumph 1. t. 81. Covalam. Rheed. 3. t. 37. Strom vysoký s kmenem welmi tlustým, s wětweami mnohými, silnými, welmi rozdělenými, rozhami oblými, majícimi trny dwojené, dlauhé, úžlabičkové; listy střidawé, řapikaté, trojené: listkůw wšech řapíčkatých, wejčítě podlauhých, lysých, zpilowaných; kwěty bělawé, wonné, na malých hroznech stopečnatých, úžlabičkových anebo konečných; bobule zwicí pomaranče s kůrkau twrdau, dužninau sliznatau, hustau, žluta-wau. — W Indii wýchodní. Kwěte w posuše. 5.

Indowé welmi rádi owoce to jedí, ačkoli jest trochu silného zápachu a cmti mdlé, sladké, protož Ewropané jeho si newází. Lepší jest pečené w popeli nebo s cukrem přistrojené. Semena jsau náramně hořká.

CITRONÍK. CITRUS. CITRONEBAUM.

Kalich baňkowitzý, na 3—5 klaný. Plátkůw 5—8. Tyčinek 20—60: nitky smačknuté, více méně dole srostlé a mnohobratré; prašníky dlanhé. Čnělka oblá; blizna polokulowatá. Bobule 7—12pauzdrá: pauzder mnoho-semených, dužnatých. Osemeni blanowité. Auška dělohowá nejkratší.

Stromy nebo kře; trny úžlaběčkové; listy ojedločelé na řapíku často křídlatém, listowitém.

C. medský. *C. medica* Lin. Strom 10—15', anobrž w dobré půdě a podnebí přízniwém 30—60' vysoký, s korau hladkau, šediwau a košem silně wětewnatým, planý ano i zahradní s trny úžlaběčkowými; listy jsau wejčítopodlahlé, ostré nebo tupaunké, slabě zpilowané, kožnaté, hustě a proswítawě tečkowané (puchýřky siličnatými; řapík holý nebo uzaunkým křídlem obraubený; kalich krátce na patero klaný; plátky bílé, někdy čerwenawě naběhlé; tyčinek 30—40; plod elipsowitý nebo zakulatělý, na konci puklatý, bledě žlutý. — W Asii meziobratníkowé, kdežto jako i w teplých krajinách wšech zemědilůw se sází; w Ewropě střední musí se w zimě do pomarančowny postawiti. Kwěte celý rok, nejwice w kwětnu až do srpna. 5.

Několiko tisíciletým (we Wlaších 1800letým) chowaním ten rod proměnil se mnoholičně, takže hlavně následující odrodky přimauti se mohau:

α. C. m. cedrátowý. *C. m. Cedra.* *C. medica* Risso. Rostl. 2. ob. 50. Cedrátník, cedrátowý strom; owoce: cedrát, citrínowá jablka Mat. Wel. 69. Citronowá či medská jablka Mat. Wel. 78. *C.* Řapíky nahé, listy podlahlé, ostré, kwěty nachowé, 40mužné, často bezpestíkowé; plodůw podluhowatých, swraskalých kůrka žlutá, dužnina nakyslá.

β. C. m. citronowý. *C. m. Limonium.* *C. Limonium* Risso. Rostl. 2. ob. 52. Duham. nov. 7. t. 28. Limaník, citroník (wlastně); owoce: limoun, citron, citrín. Limoun Mat. Háj. 70. — Wel. 79. Řapíky pětkřídlaté; listy podlahlé, ostré, zubaté; kwěty 35mužné, často bezpestíkowé; plodůw podluhowatých kůrka nejtenší; dužnina nejkyselejší.

γ. C. m. limetta. *C. m. Limetta* C. Limetta Risso. Duham. nov. 7. t. 26. f. 2. Rostl. 2. ob. 51. Řapíky nahé; listy wejčité, dole zaokrauhlé, zpilowané; kwěty 30mužné; plodůw kulowatých pupek tupý, kůrka tenká, dužnina nejkyselejší. Sem též náleží obzwláště *bergamota*, plodu hruškowitého, kůrky nejsladší, bledě ryzé, wůně lbezné.

Tyto odrodky opět rozmanité proměny ukazují, o nichž wiz Rostlinář 2. st. 325 d.

Citrony nebo wlastně limouny jsau w horkých krajinách owoce welmi oblíbené občerstwující a chladící, jež do seweruějších krajin u weliké hojnosti se posílá; šťawa jeho potřebuje se w barwístwí, lékařstwí, w domácnosti k dělání punče, limonady, do jídel, kůrka

citronová užívá se v kuchyňích co koření; z ní se dobývá *silice citronová* čili *cedrátová* příjemného zápachu; listy mají moc posilující a křeče tišící. Z bergamotových kůrek dobývá se *silice bergamotová* do voňavek užitečná. Kůrka cedrátová do cukru zadělaná slouže *citronát* čili *sukáda*.

C. pomaranč. *C. Aurantium Lin.* Podobá se velmi předešlému rodu. Strom 20—40' vysoký s korau dost hladkou, šerau a košem mnohovětevným, hustolistým; hlavně se liší řapíky široce obraubenými čili křídlatými, květy nejčastěji docela bílými, plody kulovými, nepuklatými, červeně žlutými. — V týchž krajínách roste a chová se. Květe skoro pořád, hlavně od května až do srpna. 5.

Pomaranč čili strom pomarančový dosahuje velikého stáří, a rozeznává se náramnan aurodností, neboť celý rok květe a dospělý a zdravý může ročně 20,000 plodův nésti. Pomaranč také tisíciletým chovááním proměnil se rozdílně, a hlavně odrody jeho jsou následující:

α. *G. p. kalot C. a vulgaris. C vulgaris Risso. Rostl. 2. ob 54.* Kalotník, kalotový strom, ovoce: kalot. Řapíky křídlaté; listy eliptické, ostré, wranbečkované; květy 20mužné; plodův kulovatých kůrka tenká, nadršená, dužnina prudká, trpká.

β. *G. p. sladký. C. a. dulcis. C. aurantium Risso. Rostl. 2. ob. 53. Duham. nov. 7. t. 35. f. 3.* Pomarančí *Mat. Haj. 70.* — *Wel. 79. C.* Strom: pomaranč, pomarančník, pomarančový strom; ovoce: pomaranč, pomoranč, pomeranč. Řapíky přinahé; listy vejčitopodlahlé, ostré; květy 20mužné; plodův kulovatých kůrka tenká, dužnina sladká. Sem také náleží *pomaranč český* (*Apfelsine*). O jeho proměnách v rostlináři 2 st. 336. Kůrky hladké, dužniny nejšťávnatější, sladké. Pomaranče v horčejších krajínách ještě více se jedí nežli limouny, za to ale nezaslají se v takové hojnosti. V lékařství potřebuje se ovoce nezralé, hořké, kůrka zralých, jejich listy, méně květy vůně přelshzné; z kůrek pomarančových dobývá se *silice pomarančová*, z květův *silice nerolová*, ježto do voňavek se potřebuje hojně.

C. pompel. C. decumana. Lin. Pompel-Muse Rumph 2. t. 24. f. 2. Podobá se pomaranči; řapíky křídlaté, listy tupé, vykrojené; plody největší, tlustokoré. — V Indii východní.

Ovoce jeho jest mnohem větší, třebas 10—14 liber těžké s kůrkou tlustou a dužninou přelahodnou; protož netoliko v Indii východní, anobrž i v jiných krajínách podobného podněbí hojně se sází. Bílý díl kůrky nakládá se do cukru a slouže v obchodu *citronát*.

Řád 43.

TŘEZALKOVITÉ. *HYPERICINEAE.*

Kalich 4—6dílný nebo toliklupenný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, s částkami kalichovými střidavé, před rozvitím zkraucené. Tyčinek mnoho, řídce 5—10, nej-

doleji na 3—6 swazkůw srostlých, řídčeji prostých anebo jednobratrých: nitky dlauhé; prašníky váhaté, drobníčké. Waječnik jednoduhý, prostý. Čnělek více, někdy w jednu srostlých. Blizny jednoduché, řídčeji hlavičkovité; tobolka mnohochlopná, mnohopauzdrá, s chlopněmi do wnitř ohnutými a připevněnými na semenici slaupowitau střední; někdy bobule. Semena přemnohá buď na semenici střední slaupowité, nebo na wnitřním kraji chlopní do wnitř ohnutých, bezbílčná; dělohy zdálené.

Byliny, kře anebo stromy, šťáwau klejoprskyřičnau naplněné, listy stříděné, celé, nejřídčeji střídawé, zejgowané, nejčastěji měchýřky proswítawými tečkowané. Kwěty obojaké, konečné nebo úzlabíčkové na rozdwowjaných wreholcích, nejčastěji žluté.

Řád ten obsahuje 9, dle jiných 12 pokolení, asi 230 rodů, jichž polowička roste w mírném podnebí, druhá mezi obrátníkoma; na sewerné polokauli jich wíce nežli na jižné, a více nežli polowička náleží Americe, w Ewropě jich asi 40. Klejoprskyřice žlutá a silice jsau jejich hlavné prwky; některých šťáwa ztwardlá potřebuje se místo guty.

ŽLUTOL. VISMIA. VISMIE.

Kalich šlupenný. Plátkůw, 5 u wnitř nejčastěji huňatých. Tyčinek mnoho, mnohobratrých; žlázek 5 se swazky tyčinkowými střídawých. Čnělek 5, s bliznami štitowitými. Bobule špauzdrá, kožnatá.

Stromy nebo kře jihoamerické s wětwezi čtyrhranými, listy často huňatoplšnatými, řídce proswítawě tečkowanými; kwěty na latách složených. Prýščí se z nich šťáwa žlutá, která zkřehnanc dáwá hmotu ke gutě podobnan, a k malowaní co *guta americká*, goma lacra, užitečnan; též jí potřebují k počištwání a proti kožním nemocem.

Ž. sedawolistý. V. sessilifolia Pers. Aub. 2. t. 312. f. 2. Kmen hranatý, listy eliptičně kopinaté, ostré, dole srdčité, lysé; řapík nejkratší, tlustý; paupě kulowaté; kalich wejčitopodlauhý; laty mnohodělené.—W Guianě. 5.

Ž. guianský. C. guianensis Pers. Aub. 2. t. 311. Coa Opia Març t. 96. Piso t. 124. Pao de Lacra; bois d' Acoissois, de dartre. Kmen čtyrhraný; listy wejčitokopinaté, zakončité, dole rozšířené, wezpod naryšawělé, na lici lysé; řapík krátký; kalich wejčitý, tupý, huňatý; kwěty wreholičené; bobule wejcowitá. — W Guianě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Ž. kayenský. V. cayenensis Pers. Hypericum cayenense Lin. Kmen oblý; listy wejčitokopinaté, zakončité, wezpod tečkowané, bledé, na lici naryšawělé; řapík žlázkowitý; kalich tupý; paupatá kulowatá, laty mnohokwěté. — W Guianě a Kayeně.

Žr. širolistý. V. latifolia Chois. Hypericum latifoli-

um *Aubl. t. 312. f. 1.* Stromovitý; listy vejčitozakončité, přisrdčité, wezpod krátce plstnatě ryšawé, na lici zelené; řapiky nejkratší, tlusté. — W Guianě.

Zvaženinu užíwají proti zimnicem a tření zrny šťawy se používají. Koran snadně slupliwau kryjí střechy, protože pro šwau pryskyřičnatost dlahu nepropauští deště.

KREWNIČEK. ANDROSAEMUM. CACILIEŇKRAUT.

Kalich 5dílňý: uštůw nestejných. Plátkůw 5. Čnělky 3. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Tobolka zbobulelá, přijednopauzdrá, s 4 semenicemi nástěnnými.

K. užitečný. A. officinale Allion. A. vulgare Gaert. Hypericum Androsaemum Lin. Blak. 94. Androsaemum Mat. Wel. 326. Polokeř 2—3' vysoký, lysý, s wětweimi oble dvojsečnými; listy stříčné, weliké; 3" dlahé, 2" široké, široce vejčité, tupé, anebo zatlačeně, dole slabě srdčité, poloobjimawé, celé, na lici sytě zelené, wezpod pihawé; kwěty 3--6 nebo wíce na wrcholicích okolikowitých konečných, 1/2" w průměru dlahé; stopky hořem tlustnaucí, postranní, u prostřed se šupinowitýma listenoma; lupeny kalichowé, vejčité nebo waječné, tupé, celé, listowité, 2 wnitřní menší; plátky přistějně dlahé, co kalich obwejíčité, bledě žluté; tyčinky zdělí plátkůw; waječník kulowatý: čnělka krátká, hákowitzě podhnutá; blizny nepatrné, uťaté; bobule kulowatá, černě modrá, málošťawá. — Na místech wlhkých, stinných w Ewropě jižně a prostřední mirné. — Kwěte od lipna do záři. 4. h.

Plody, méně ostatní díly té rostliny, jsau naplněny šťawau červenau, klejopryskyřičnau. Jindá w lékařstwi se potřebowala na kwětaucf.

TŘEZALKA. HYPERICUM. JOHANNISKRAUT.

Kalich z lupenůw 5, wíce méně srostlých a nestejných. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, dole mnohobratrých, řídce množství určitého. Čnělky 3—5. Tobolka blanowitá, 3—5pauzdrá, 3—5chlopná.

T. obecná. H. perforatum Lin. Blak. t. 15. Plenk t. 382. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 42. Düsseld. 4. t. 8. Zwoneček červený Mat. Haj. 278. B. Wel. 325. C. Zwoneček, zwonec, děrawec, křížek, swatého Jana bylina, krewniček, třezalka. Lodyha přímá nebo wzestaupawá, 1—2' vysoká, oblá, dvojsečná, wětewnatá, lysá jako celá rostlina, často červenawě naběhlá, černě obdál řečkowaná; listy stříčné, sedawé, vejčité, podlahlé ne-

bo podlahlhočárkowitzé, tupé, celé; husté a prosvítavé zbdené, wezpod podlé kraje řídějí, u prostřed s tečkami černými, obdálnými; kwěty na konci wětwi bořených rozpostawené w chudé wrcholíky, jenž dohromady dělají chocholík složený; lupeny kalichowé kopinaté, přeostřé, celé, prosvítavé zbdené; plátky podlahlé do obwejíta nebo do úkosně kosočtwerečna, tupé, čistě žluté, wezpod podlé kraje též i u prostřed černými žlázkami tečkowané nebo čárkowané; tyčinky přemnohé (80—100) we 3 swazcích; prašníky na konci se žlázkau černau, tečkowitau; čnělky 3, rozewřené, nitowité, s bliznami malými, hlawičkowitými; tobolka wejčítá, tupě 3hraná, 3pauzdrá, 3chlopná. — Na wýsluní po kopcích a pahorcích, na zdech, podlé cest, skoro po celé Ewropě, Asii, Africe a Americe sewerných. — Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

W prstech rozetřená wydává šfáwu čerwenau a zápach pryskyřičný, nenepřijemný; taktéž zabarwuje olej s natí zwařený. Jindá nat kwětaucf a ten olej w lékařstwi se potřebowaly.

T. čtverohraná. *H. quadrangulare* *Lin. Fl. dan. t. 640.* Lodyha 4hraná, přímá, wětwnatá, listy wejčité, tupé, prosvítavé zbdené, po kraji černě tečkowané; lity mnohokwěté, lupeny kalichowé eliptičné, tupé. — Roste podlé přikopůw, na březích po Ewropě. ♀.

T. čtverokřídla. *H. tetrapterum* *Fries. H. quadrangulare* *Smith.* Lodyha slabě křídlatě čtyřhraná; listy wejčité, hustě prosvítavé zbdené; lupeny kalichowé kopinaté, ostré. — Jako předešlá. ♀.

Ta a předešlá pro podobnost s třezalkau obecnu sbírá se s ní.

T. hezká. *H. pulchrum* *Lin. H. dan. t. 73.* Lodyha oblá, dole krátkowětwná; listy srdčité, wejčité, tupé, poloobjímawé, prosvítavé zbdené, po kraji podchlípnuté, wezpod siwé; lupeny kalichowé obwejíté, přetupé, po kraji žlázkami sedawými jakoby wraubkowané; plátky tmawě žluté, wně čerwenawě naběhlé. — Na chlumech a wřesowístích. ♀.

T. chlumní. *H. montanum* *Lin. H. dan. t. 173.* Lodyha oblá, přímá, nejčastěji jednoduchá; listy objímawé, wejčité, tupé, nejautleji prosvítavé zbdené, wezpod po kraji černými žlázkami tečkowané; wrcholik hustý, chudokwětý; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, jako listeny žlázkami nožičitými brwité. — Na chlumech wýšších. ♀.

Ten rod a wšecky naduwedené potřebují se w barwířstwi.

PEREPOWITÉ. *GUTTIFERÆ.*

Kalich 2—6lupenný, často stálý: lupenův okrauhlých, blanovitých, střechovitých, někdy nestejných a barevných. Plátky 4—10. Kwěty obojaké, jednodomé, dvojdomé a mnohomanželné. Tyčinky četné, pořídiku určené, podplodní; nitky rozdílně dlouhé; prašníky prodlažené, přirostlé na dél, u vnitř pukající, řídce nejmenší a děrama u vnitř pukající, jindy na hřbetu nitek přirostlé a vně pukající. Waječník prostý. Čnělka žádná nebo jediná, často krátká. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá, anebo na konci čnělky mnohoušetná. Tobolka zbobulelá, nebo bobule nebo peckowice s oplodím tlustým, mnohochlupným: chlupní buď po kraji do vnitř wehnutých a připewněných na semenici jedinou střední, anebo na semenice obzvláštní, tlusté, a tak přehrádky dělajících, buď jednoduchých bez přehrádek. Plod buď 1pauzdrý, málosemenný, suchý nebo dužninau naplněný, w níž semena haizdí, buď mnohopauzdrý: pauzder jedno nebo mnohosemenných. Osemeni tenké. Bilek žádný. Kel rovný. Dělohy tlusté, nyní oddělitelné, nyní w jedno srostlé.

Stromy, kře, někdy přizíwné, napuštěné šťawau klejopryskyřičnau. Listy střičné, nejděje střidawé, krátce řapíkaté, jednožilé, rovnoběžně žebnaté. Kwěty často hrozněné, úžlabíčkové nebo latěné, konečné nebo shlauchené, poboční.

Decandolle uwádí w 21. pokolení asi 100 rodů, mezi obratníkoma, největším dílem w Americe a Asii, rostancích. Klejopryskyřice bílá, zelená nebo žlutá jest jejich prvkem wýznačným.

PEREPA. *CLUSIA. CLUSIÆ.*

Kwěty mnohomanželné. Kalich 4—8lupenný: lupenůw po dwau střičných, střechovitých, stálý. Plátky 4—7. Tyčinky četné, we kwětu samičím kypetné, a dělající okolo waječnika kruh krátký, tlustý. Blizna sedawá, štítowitá, pramenatá. Tobolka kožnatá, 5—12chlupná, 5—12pauzdrá, mnohosemenná. Dělohy drobné, oddělené; kořínek přeweliký.

P. růžowá. C. rosea Lin. Jacq. am. pict. t. 31. Tussac. 4. t. 15. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 155. 156. Cenchramidia Pluk. alm. t. 157. f. 2. Catesb. car. t. 99. Strom 20—30' vysoký, kořáním skály (dle jiných i stromy) pewně objímající; listy střičné, krátkořapíkaté, obwejšičité, tupé nebo wykrojené, kožnaté, lysé jako celá rost-

lina, na lici sýťě zelené a lesklé, wezpod bledě zelené; stopky konečné, krátké, tlusté, nejčastěji 3kwěté; lupenůw kalichowých 6, dwa wněšné mnohem menší; koruna 6plátečná (3—4" w průměru), bílá, u wnitř pěkně růžově naběhlá; plátky obwejitě, wykrojené, trochu podduté; pestík a kruh tyčinkowý popnuté hmotau žlutau, slizkau; blizna 6—10pramená; tobolka zakulatěle elip-sowitá, 2" dlauhá, 6—10pauzdrá, zelená; semena elip-sowitě wálcowitá. — W Indii západní a Americě jižně. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Padši semeno na strom, klífí brzo, mázeli se udržeti; kořeny se plazí po kůře, wnikají do ní, a ssají z ní šťáwy, tak že pak takowé stromy brzo hynau; též klífí semeno na skalách, načež kořeny ke skalám silně lnuu. Wětwe jeho jsau dwojho způsobu, jedny ženau do výšky a dělají koš hustý, druhé ohybnější se a wnikajíce do země kořeňují se a wyhánějí wětwe. Tak se množí nesmruň; a kdyby nebylo překážky, jeden strom by zarostil obšírnau krajinu a ndusil jiné stromy. We všech dílech, kromě plátěch, obsahuje šťáwu klejopryskyřičnau, žlutawau (dle jiných zelenawau, na wzduchu černající), ostrau a hořkau, jež dílem sama seban z kůry se prýští a twrdne, a potřebuje se w lékařstwu a co dehet a smůla.

P. bílá. *C. alba* Lin. *Jacq. amer. t. 166. Plum. am. t. 87. f. 1.* Podobá se předešlé. Kwěty častěji oboj-aké; kalich mnoholupenný; koruna 5—8plátkowá, bílá; kruh hustý nitek na konci wtačených, komolých, anebo tyčinek 5—10, krátkých; blizen 5—6; listy jako předešlé, newykrojené. — W Americě horčejší. 5.

Smůlu z ní wydobytau potřebují Karaibowé k natírání lehkých barek.

MANGOSTANA. GARCINIA. MANGOSTANE.

Kwěty jednodomé, mnohomanželné. Kalich 4lupenný, stálý. Plátky 4. Tyčinek mnoho (15—30), často nej-doleji mnohobratrých. Prašniky wejitě. Čnělka žádná. Blizna 4—8laločná. Waječník samičích kwětůw bez kruhu nitkowého. Bobule nejšťawnatější, 4—8pauzdrá. Semena w míšcích. Dělohy tlusté, slepené.

M. ceylonská. *G. zeylanica Roxb.* Strom mírné weli-kosti; listy stříčné, krátkořapikaté, eliptičně kopinaté, lysé, obak tmawě zelené a lesklé; kwěty úzlabičkowé a konečné, dwojdomé: samičí po 3 i wíce shlaučené, stopkaté, samičí ojedinělé, skoro sedawé, trochu wětší; lupeny kalichowé zaokrahlé se wněšnýma menšíma; plátky podlauhlé, rozšířené, žluté; tyčinek asi 30, w samičích 6—8 kypetných; blizna štitowitá, nepatrně 6—8laločná, bradawičnatá; bobule zwíci malého pomaranče, 6—8brázdá, žlutá. — Na Ceylonu, kdežto jako w Tranquebaru se sází. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Totě pravý strom, z něhož pochodí hlavuě *guta*, známá maláská barva, ježto také w lékařství se potřebuje. Prýští se z ulomených rozeh a rau do kůry nadělaných co štáva, ježto na slunci vysýchá w klejoprskyřici, a we způsobě koláčů nebo raubkůw u velikém množství se wyváží. Slove *gutau ceylonskau*, jakož i *guta* od žlutoštau waječnolistého. (w. doleji.)

M. kočičnáská. *G. cochinchinensis Chois.* *C. amboinensis Spreng.* Stalagmites Cambogioides *Murr. Rumph* 3. t. 32. Strom okázalý. Listy wejčítopodlahlé, přičtré; rozhy 4bočné; kwěty poboční, shlaučené, nejkratšejí stopěčnaté, bělawé; bobule žlutě čerwená, hruškowitá, zwici slíwy, pupkatá. — W Siamu, Kočičině a na Molukách. 5.

Owoce tuhé, nakyslé zapáchá asi jako hrušky zhniličelé. List mladistwý, příjemně kyselý asi jako šťowfk, přidává se k rybám wařeným. Kořen a kůru přidávají do nápoje (*sagueer*), aby zakyslel. Dřiwí žluté, twrdé, těžké, se dřeněm, nehodí se k stawení.

M. drobnoplodá. *G. pictoria Roxb.* Strom 60' wysoký; listy podlahlé; kwěty poboční, ojedinělé, sedawé, žluté; bobule wejcowité, 4brázdě, zwici weliké wišně. — W Indii východní. Kwěte w únoru. 5.

Ten a předešlý dāwají způsob guty pěknější, jenž ale k nám nepřichází.

M. kowa. *G. Cova Roxb.* Listy wejčité, zakončité; rozhy oblé; kwěty samičí poboční, 4—5, shlaučené; kwěty obojaké, ojedinělé, konečné, kratčejí stopkaté; blizna celá, swraskale 6brázdá; bobule wejčité kulowatá. — W Indii východní.

Dāwá též gutu, špatnějšího ale způsobu,

M. lahodná. *G. Mangostana Lin. Lam. t. 405. f. 1.* *Mangostana Rumph* 1. t. 43. *Mangostana.* Strom překrásný, prostřední výšky, z daleka citronowému podobný, s košem hustým, mnoho stínu dāwajícím, pravidelným, parabolowitým; listy střičně, krátkořapikaté nebo široce kopinaté, tlusté, tuhé, lesklé, na lici jasné zelené, wczpod nahnědle zelené; kwěty nejčastěji dvojdomé, konečné, zwici kwětu šipkowého, samičí dosti dlauze stopkaté, po 3—9 shlaučené, samičí ojedinělé, řidce trojené; lupeny kalichowé okrauhlé, rozšířené; plátky trochu wětší, zaokrauhlé, dužnaté, u wnitř žlutawě čerwené, wně zelenawé, čerwenawě naběhlé; bobule zwici mírného pomaranče s korau tlustau, haubowitau, linauwě hnědau nebo šerau, žlutě skwrnatau, s dužninau welmi šťawnatau, bílau, 6—8semenná. — Na Ostrowech indomošských a na úzině Malakěnské, kdežto také, jako i w Indii zadní přehojně se sází. Kw. skoro pořad. 5.

Dřiwí hodí se jenom ku pálení. Z kmeuu a wětwi prýští se

šťáva žluavě žlutá, vodnatější, nenžitečná. Ovoce velmi lahodné má se za nejlepší a nejdelnější v Indii východní; chutná prý hrozny winnými, jahodami, třešněmi a pomaranči, voní jakoby malinami; protož se jí hojně a také proti zlým horečkám se potřebuje.

M. malabarská. *G. malabarica* *Lam. t. 405. f. 2. Rheed. 3. t. 41.* Veliký a krásný strom, 24' vysoký, kmenu 15' v obvodu tlustého; dříví bílé a přetvrdé; listy mírně řapíkaté, lysé, tlusté, lesklé, vejčité, tupé; květy bílé, na stopce krátké, větewnaté, vůni líbeznau a kořennau vydávající; bobule kulovaté, zwici pomaranče, dříwe zelenawé, červenawé a pýřité, potom olysálé, popelawé, naplněné dužninau zelenawě bílau, lep-kawau, překyselau, ležením kyselosti pozbývající, slad-nauci a dosti lahodnější; semen 8—10, pravidelně do kola w dužninu rozpoložených, w mísku zawřených. — W Indii východní, velmi obecný na Malabaru. 5.

Ovoce jedí, ačkoli není tak dobré, jako mangostana.

M. celebesský. *G. celebica* *Lin. Mangostana celebica Rumph 1. t. 44. Desc. 7. t. 489. Brindonia Pct. Th. Stalagmites Don.* Podobá se m. lahodné listím, kteréž ale jest trochu užší a ostřejší, žeber méně patrných; rozhy přičtyrhrané; květy má menší, konečné, obyčejně po 3 okoličené, stopečkaté, bílé, wonné; plody trochu vět-ší, jako šafrán žluté, 8semenné. — Na Molukách.

We vlasti potřebuje se ovoce jako mangostana, toliko že není tak váženo. Nyní i na Ma-karénách a Antillách se sází. Z ran do kůry nadělaných prýší se šťawa sliznatá, skoro bezbarvá.

M. lichá. *G. Cambogia* *Desr. Cambogia Gutta Lin. Blak. t. 392. Plenk t. 421. Hayn. 9. t. 4. Düsseld. 17. t. 23. Wagn. 2. t. 174. Mangostana Cambogia Gaert. t. 105. Coddam pulli Rheed. 1. t. 24.* Strom ztepilý, jehož kmen někdy sotwa dwa mužowé obejmouti mohau; koš hustý, obšírný; kůra červená, u wnitř bělawě žlutá; rozhy oblé; listy krátkořapíkaté, 3—6" dlouhé, 1—2½" široké, eliptičnokopinaté, obak ostré, po krajích malíčko podchlípnuté, tlusté, tuhé, na lici tmawě zelené, na rubu bledší; květy překrátce stopkaté, 9" široké, červenawě žluté; kalich lupenůw přídužnatých, okrauhlýh, dwau wněšných trochu menších; plátky vejčité, tupé, rozšířené; tyčinky kratší nežli koruna, 16—20; wa-ječník zakulatělý, 8—10brázdý; bobule zakulatělá, žlutá, zwici malého pomaranče, brázdowaná; semen 8—10 za-winutých w dužninu kašowitau, žlutau. — Na Malabaru a Trawankuru. Kwěte měsíce února a března. 5.

Ovoce netoliko jedí, anobrž i w lékařství potřebný. Od ni

nepododl guta čili gumiguta, jak obyčejně se domnívali. Štáva toho stromu čerstvá zapáchá terebintianu, a vysychá zponenábla w hmotu hnědan.

M. pupkatá. G. *Kidia Roxb.* Strom veliký; kůra přihladká, šedohnědá; větve mnohé, pravidelně rozložené; listy široce kopinaté, 4—6" dlouhé, 1—1½" široké, ostré, tuhé, lesklé; řapík krátký, dole po obojí straně opatřený mozolem žlazovitým, černavým anebo hnědým, malým; květy dwaudomé: samčí na okolicích malých, konečných anebo pobočních, dost veliké, žluté, na stopkách klínovitých; samičí ojedinelé, sedavé, samčím podobné; kalich lupenův vejčitých, tupých, dužnatých, stejných; tyčinek mnoho, prostých; ve květech samičích jsou neplodné a srostlé ve 2 swazky, na 3—7 klané; waječník 3—8brázdý; blizna hluboce na tolikéž ušťuw rozšířených rozdělená; bobule jako malé pomaranče, tmavě žluté.— Na Ostrowech andamanských, w Indii zadní, řídko na Poloostrowu indském. Kw. w únoru a březnu. 5.

Owoce má chut ostran, nicméně příjemně náwinnan, protož wúbec se jí, ano i w lékařstwu se potřebuje. Strom též přýští gutu, nehrubě dobru.

M. kopinatá. G. *lanceolata Roxb.* Listy auzce kopinaté, ostré; květy ojedinelé; blizny 6—8laločné; bobule čihowité. — W Silhetu.

M. nachowá. G. *purpurea Roxb.* Listy kopinaté, tupaunké; plody kulowaté, nachowé, 8semenné. — We východních dílech Indie východní.

Oba tyto rody pro lahodnost owace we vlastech swých se sázejí.

M. stopkatá. G. *pedunculata Roxb.* Strom ladný, 60střewičný; listy krátkořapikaté, podlauhlé nebo přibowejčitopodlauhlé, tupé, ½—1' dlouhé, na rubu opatřené přemnohými rovnoběžnými žilami, ku kraji běžícími; květy konečné, dlouhostopečné, dwaudomé: samčí postawené na wreholík malý, na tré klaný, listnatý, samičí ojedinelé; kalich lupenův přísrđčitých, přistejných, dužnatých; plátky sotwa delší, podlauhlé; bobule veliké, třebas 2liberné, žluté. — W Bengalu. Kwěte od ledna až do března. 5.

Plody chuti náwinoé, velmi lahodné jako citrony dávájí do jídel, též dělají z nich chladíel nápoj; ano jedí je swěží anebo sušené na cestách mořských delších.

M. latnatá. G. *paniculata Roxb.* Listy podlauhlé nebo podlauhlokopinaté, křížmostojné; květy bílé: samčí po 5—7 na klasech krátkých, tuhých; blizna naddutá, přicelá; bobule zakulatělé, žluté, wišnowité, 4-

semenné. — W Silhetu, kdežto jakož i w Bengalu se sází. 5.

Owoce ješj po mangostanách prawých nejlepší, a tudy vůbec oblíbené.

WIŠŇOWKA. HEBRADENDRON. MORELLE.

Kwěty dvojdomé. Kalich 4lupenný. Plátky 4. Tyčinek mnoho, dole srostlých; prašníky puškovité, víčkem se otvírající. Blizna 4laločná. Bobule kulowatá, 4pauzdrá, pauzder 1semenných. Semena bezbilečná.

W. obecná. H. morella *Wight ill. t. 44.* Mangostana *Morella Gaert. t. 105,* Cambogia gutta *Lin.* Strom; listy stříčné, podlauhlowejčité; kwěty úžlabičkové, klubčené, masové; bobule zvíci wišni. — Na Ceylonu. 5.

Owoce jedomé. Od něho pochází guta ceylonská.

MASTELNÍK. PENTADESMA. BUTTERBAUM.

Kwěty obojaké. Kalich 4—5lupenný. Plátky 4—5. Tyčinek mnoho w 5 swazkúw srostlých. Čnělka jednoduchá. Bobule veliká, o 3—5 semenech hranatých.

M. obecný. P. butyracea *R. Brown. in Tukeys Congo. p. 74. Dox. in hort. Trans. 5. p. 457,* Strom zwýši 40—60'; listy kopinaté; kwěty pěkné, veliké, čerwenawé; plody hruškovité, hnědé, naplněné šťáwau žlutau, másłowitau. — Na Sierra-Leoně. 5.

Zemínové sokem owocným mastí jídla, ačkoli poněkud terebintinau chutná.

ŽLUTOŠŤAW. XANTHOCHYMUS. GUMMIGUTTBAUM.

Kalich 5dílný, nestejuý, střechowitý. Plátkúw 5, wejčitookrauhlých. Mednikúw 5, protiplátkowých. Tyčinek 15—20, až nahoru pětibratrých: swazkúw s plátky střidawých; prašníky podlauhlé. Čnělka nejkratší. Blizna 5laločná, dlahá, otewřenauká. Bobule největší s oplodím kožnatým, žlutým, 3—5pauzdrá. Semena 3—4.

Z. kopinatý. X. pictorius *Roxb. t. 190. X. tinctorius Decand.* Strom ztepilý; listy stříčné, úzce kopinaté, řapikaté, zděli 1', zšíří 3"; kwěty 4—8, na okolicích úžlabičkowých, na palec široké, žlutawé bílé; tyčinky po 4 srostlé w úzké stužky, mezi nimiž žlutý lupínek; bobule co prostřední jablko, a však ostřejší. — W Indii východní, w údolích wlkých. 5.

Owoce pěkného pohledu dozrawši jí se, a chutí jest našin-

ských jablek; nezralé ale poskytuje způsob guty. K tomu cílí dužninou z plodu vyškrábat; vyhlíží jako smetana, jest pěkně žlutá a ostrá, po několika dnech ztvrdne a pozbude ostroty; dobře se hodí k malování s vodou. Z kůry prýští se též mnoho mléka, ježto hustne a žlutne, a též jako barva se potřebuje.

Ž. sladký. X. dulcis Roxb. t. 207. Strom pěkný; kůra hladká, tmavě z hněda zelená; větve rozkřité; rozhy žlábkovité a kýlaté; listy podlauhlé, ostré, 6" dlouhé, 2—3" široké, tuhé, hladké a lysé; řapíky krátké, dole na přič swraskalé, na vnitřní straně protahem dužnatým opatřené; květy chomáčené v malé swazky z úzlabíček listův opadalých, tedy boční na smičích, t. loňských rozhách, zelenavě bílé; kalich lupenův nestejných, zaokrouhlých, poddutých, v kauli sklímených, jakož i plátky; waječník 3pauzdřý; blizna šlaločná; bobule zwící jablka, kulowatě waječná, jasně žlutá, 1—5semenná; semena tmavě skořicowá, bleději žilnatá, zawinutá kaši dužnatě šfawnatau. — Na Molukách. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Owoce chuti lahodné a sladké jedí s welikým oblibením.

Ž. waječnolistý. X. ovalifolius Roxb. Stalagmites Don. Gambogia Gutta Burm. Rozeznává se silnějším rozwětwením, listy waječnými, lesklými, kwěty pobočnými, mnohomanželnými, t. samčími a obojakými pomíchanými, waječnými 3pauzdřými, bobulemi trochu menšími, waječnými, 1—3semennými. — Na Ceylonu a w její jižnějším dílu Poloostrova indského.

Z poraněné kůry prýští se weliké množství soku, křehnaucého w gutu lepší.

MAMEJ. MAMMEA. MAMMEI.

Kalich 2lupenný, barwený. Plátky 4, wejčité, kožnaté. Tyčinek mnoho, nejkratších; prašníky nejmenší, podlauhlé. Čnělka jediná, stálá. Blizna hlavičkowitá. Bobule dužnatá, kyptem čnělkowým často ukončena, Semena 4, nebo pometáním 2—3.

M. americký. M. americana Lin. Jacq. am. t. 181. f. 82. Tussac. 3. t. 7. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 157. Mammei Plum, ic. 170. Malus persica Sloan. 2. t. 217. f. 3. Strom 60—70' vysoký, s košem welikým, homolowitým, hustolistým, rozhami čtyrhranými; listy stříčné, překráteč řapíkaté, obwejíčné nebo wejčité, okrouhlé, tupé, celé, lysé jako wsecky díly, kožnaté, tmavě zelené, proswitavě tečkowané, wozpod se žebry přebližkými, rovnoběžnými; kwěty ojedínělé, na smičích roztraušené,

krátkostopečné, bílé, přewonné; lupeny kalichowé (2—3) wejčité, podduté, kožnaté; plátky dwakrát delší kalichu ($\frac{3}{4}$ "), obwejitě zaokrahlé, lžicowité; bobule skoro kulowatá, nepatrně 3—4boká, stálaw čnělkau krátce brotitá, přeweliká, 3—7" w průměru dlauhá, žlutě hnědá, křížmo brázdowaná. — W Indii západní. 5.

Strom we vlasti nejkrásnější. Slupka wučšná kožnatá, nejedlá, wnitřní k tomu ještě má chuť přehořkau; za to ale dužnina žlutá jest velmi kořená a lahodná, tak že we vlasti čerstwá a rozdílne přistrojená se jí; přičtá se tomu owoci též moc žaludek posilující; z kwětu jeho táhau oblíbenau rosolku (Liquent aux Créoles). Dřwí na trámy, stoly, stolice se potřebuje. Z kůry přýštl se klowatina. Jž zapuzují blechy pšecné, kteréž pod nehty na nohan se wštrají.

M. vykrojenj. *M. emarginata* Moc. et Sess. Podobá se předešlému, listy ale má obwejitě, nejtupější, na konci vykrojené; plody kulowaté, menší, 2semenné. — W Mexiku.

BELUTA. MESUA. MESUR.

Kalich 4lupenný, stálý. Plátky 4. Tyčinek mnoho, dole srostlých. Čnělka 1. Blizna tlustá, poddutá. Tobolka twrdá nebo kožnatě haubowitá, 1pauzdrá, 2—4pauzdrá, 1—4semenná.

B. železná. *M. ferrea* Lin. Nagassarium Rumph 7. t. 2. Strom dřewa přetwrdého a tudý železným nazwaného; listy střičné, na lici lysé, wezpod stříbrné, eliptičnokopinaté, ostré; kwěty úzlabičkowé nebo stopkaté, skoro ojedinělé, o krátkau stopku podepřené, libezný zápach wydávající, asi pšizněm; lupeny kalichowé wejčité, podduté, stálé; plátky prawidelné, s maličkým nehtem, čeřité, uřaté, tupé; tyčinky zdělí koruny, s prašniky wejcowitými; waječník zakulatělý; tobolka ořchowitá, zakulatělá, ostrá; semeno zakulatělé. — W Indii východní. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Dřewo toho stromu jest twrdo, tak že obyčejnau sekerau nedá se sekati. Kwěty potřebují se w lékařstwí.

B. ozdobná. *M. speciosa* Choiss. Belluta Tsjampacam Rheed. 3. t. 53. Strom ohromný, jehožto koš lípowému podobný; kůra tlustá, kořená, hořká; listy čarkowitě kopinaté, přiostré, na píd dlauhé, 2" široké, kořenné a hořké; kwěty sotwa stopkaté, úzlabičkowé, asi jako šípkowé, bílé, wonné; plátky zaokrahlé, prawidelné; plod zralý 4semenný. — W Indii východní. Kwěte od čerwna do srpna. 5.

Dříví jako předešlé. Kořen, kůra, listy a ovoce, též olej ze semen vytlačený v rozdílných nemocích se užívají.

PONA. — CALOPHYLLUM. SCHÖNBLATT.

Kalich 2—4lupenný, barvený. Plátky 4, žluté. Tyčinky mnohé, dole mnohobratré nebo prosté; prašníky podlauhlé. Čnělka tlustá. Blizna jednoduchá nebo hlávkovitá. Peckovice kulovatá nebo vejcovitá, pomětáním 1semenná, pořádku 2semenná.

P. obvejčitá. C. Inophyllum *Lin.* Bintangor *maritima Rumph 2. t. 71.* Ponna *Rheed. 4. t. 38.* Strom dle některých zpráv 90' vysoký; kmen 12' prý tlustý rozkládá se na mnoho větví; rozhy oblé; listy stříčné, krátce řapíkaté, obvejčité, často vykrojené, delší jedné pidi a poměrně široké, přelustě rovnoběžně žebernaté, kožnaté, lysé, lesklé; květy na hroznech běvných, úzlabičkových, woňavých, bílých; stopěčky 1kwěté, často stříčné; peckovice dřive zelená uzráním hnědné; dužnina vněšná a jádro přehořké. — V Indii východní. Květe skoro pořad. Ovoce zraje v březnu a září. 5

Z poraněné kůry prýští se šťáva žlutavá, hustá, ježto na vzduchu křehne v pryskyřici, *takamahaka* jmenovanou, která jindá v lékařství se potřebovala. Dříví z náramného kmene dobro na náprawy, kola, kleče lodní, prkna, stroje válečné veliké. Listy na modro barví. Strom ten třeba 300 let trvá.

P. zaužená. C. Bintangor *Roxb. Rumph 2. t. 71.* Podobá se stromu předešlému, liší se ale listím vejčitopodlauhlým, vykrojeným, dole zauženým; plody většími. — Na ostrovech Archipelagu indského.

Užitek jako předešlého.

P. eliptičná. C. Tacahamaca *Willd. Düsseld. 15. t. 2.* C. inophyllum *Lam. Pluk. alm. t. 147. f. 3.* Velmi se podobá předešlé. Listy má vejčitoeliptičné, ostrannké, řidčeji vykrojené; ostatně jest jako předešlá. — Roste na Burbonu a Madagaskaru.

Z toho stromu prýští se balsam mariánský čili *takamahaka burbonská*, v lékařství užitečná

P. kalaba. C. Calaba *Jacq. am. t. 165. — pict. t. 248. Desc. 2. t. 74.* Strom ztepilý, z kmene hned nad zemí větve vypaustějeji, rozeh čtyřhraných; listy vejčité, obvejčité nebo podlauhlé, tupé, vykrojené, celé, lesklé, kožnaté, pevné, rovnoběžně žebernaté, krátce řapíkaté, stříčné, 4palcené; z úzlabička vynikají hrozníčky palečné, jednoduché, běvné, nejčastěji 1kwěté ze stopěček 1kwětých, stříčných; květy bělostné, libo-

wonné, obojaké nebo samčí; peckovice zelená s nemnohou dužninou zelenou; pecka lysá, žlutavě popelavá s jádrem bělostným. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

Z jader vytlačený olej potřebují k pálení a malování; dříví těžké, hebké, velmi trvanlivé.

P. obwejšitá. *C. spurium Choisy*, *C. Calaba Lin.* *C. apetalum Willd. Rheed.* 4, t. 39. Podobá se předešlému; liší se listím menším, obwejšitým; hrozny chabými, listu přidelšími; kalichem dwaupenným a korunou dwauplatečnou. — W Indii východní.

Owoce dřínkám podobné, lahodné, náwinné jedí; ze semena dobývají olej na swětění. Kůra kořenová silně zapáchá, jsaucí chutí nepříjemné, trpké.

KANELLA. CANELLA. CANELLE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5, příkožnatých, siwomodrých, dřív rozvíti zkraucených. Tyčinky w trubku srostlé; prašníků 15. Blizny 3. Bobule 3pauzdrá, po metáním někdy 1pauzdrá: pauzder 1—2semenných.

K. bílá. *P. alba Murr.* *Winterana Canella Lin. Blak.* 206. *Plenk t.* 363. *Hayn. G. t.* 5. *Düsseld.* 12. t. 1. *W. aromatica Forst. comm. goett.* 9. t. 7. *Brow. jam. t.* 37, f. 3. *Cat. car.* 2. t. 50. Strom 20—50' vysoký; wětwe, s korau šedau, skoro bílau; listy střidawé, jednoduché, skoro sedawé, obwejšité, dole klinowité, jasně zelené, lysé, na lici lesklé, kožowité, netečkowané nebo (z mláďi) proswitawě tečkowané; kwěty na wreholiku konečném drobné, nachové, wonné; kalich lupenůw tupých, širokých; plátky dole rozšířené, natlustlé; nitky srostlé w dutinu bandaskowitau, co koruna dlahau a taktěž barwené; prašníky wně na nitkách podlahlé, srdcowité, 2pauzdré; waječník wejčítopodlahowatý, 3pauzdrý; čnělka tlustá, krátká, ukončená bliznau slabě 3laločnou; bobule o 1, 2 nebo 3 semenech černých, lesklých. — W lesech na Karybejích a Americe horřejší. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od toho stromu a jmenowitě mladých wětwiček jelo přichází w lékařstwí užitečná kůra, *bílá skořice*, *kůra winterská neprawá*, *cortex Canellae albae*, *Winteranus spurius* nazwaná, a rozeznává se od prawé kůry winterské bledší barwan a řdkostí wětší. Na Antillách potřebuje se co koření.

K. bobkolistá. *C. laurifolia Lodd* *C. alba. Swartz act. sac. Lin. lond.* 1. t. 8. Liší se od předešlé listím hobkowému podobným, zauženým, tmawě zeleným, na rubu bledším, nikoli bělawě siwým, kwitím fialowým, sil-

ně, skoro pízmem wonicím, tyčinkami 20. — W Indii západní.

Kůra jako přešlá jmenovaná obchodem k nám přichází a také působí.

K. úzlabíčková. *C. axillaris Nees et Mart.* rozeznává se listím waječným, wezpod bledším, kwitím úzlabíčkovým nicím, plátky waječnými a tyčinkami 10. — W Brasílii.

Kůra její kořená slowe *paratado*, jsauc poněkud dubové podobná.

MANIŽNÍK. MORONOEBA. SYMPHONIE.

Kalich šlupenný. Plátkůw 5, kožowitých, dřív roz-wití společně zkraucených. Tyčinky 3—5bratré, waječ-ník obklíčující a dělající brázdu zawitau; prašníky wněj-ší, čárkowité. Čnělka 1. Blizen 5, pramenitých. Bo-bule špauzdrá: pauzder chudosemenných. Semena bez-bílečná.

M. kulatý. *M. coccinea Aubl. t. 313. Lam. t. 644.* *Symphonia globulifera Lin. fil.* Strom kmene 40' wyso-kého 2' tlustého, dříví žlutawého; rozhy 4hrané; listy střičné, podlauhlé, obak ostré, 4" dlahé, 1½" široké, krátkořapikaté; kwěty pěkně čerwené, ojedinelé nebo chomáčené na konci rozeh; stopky křiwé, pak zpřímené; lupeny kalichowé podduté, tlusté, žlutawé, zaokrauhlé, stálé; koruna kalichu delší, z plátkůw wejčitých, sotwa otewřených; tyčinky stkwěle čerwené; plod wejcowitý o 2—5 semenech welikých, hranatých, ryšawě plstnatých. — W Guianě.

Ze všech dřív jeho prýští se sok žlutý, pryskyřicowitý, hojný, obzwláště ze kmene a wětví, na wzduchu hustnauš a čerwenajší. Kreolowé jím natírají barky, lodi, rowazy a j. S jinými pryskyřicemi jej smíchawše, dělají pochodně. Galibowé jím připewňují broty železné a zuby rybí na špy. Dříví mladé hodí se na obruče, ze starých stromůw ale na dážiny.

MANDLAUŠ. PLATONIA. PLATONIE.

Kalich šlupenný: lupenůw 2 menších. Plátkůw 5. Tyčinek jest mnoho, srostlých w kruh rozdělený na swazkůw 5; prašníky wnitřní. Blizna, špramenná. Bo-bule kulowatá, špauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá, u wnitřním kautu překocená. Kel přímý w mno-hém bílku.

M. jedomý. *P. insignis Martius 3. t. 288. f. 2. 289. Ba-curi Arruda.* Strom, jehož kmen 4' tlustý, we výšce 30' dělá koš hustý; listy podlauhlé, 5" dlahé, 2½" ši-roké; kwěty koncěné, ojedinelé, 1½" široké, růžowé, u

vnitř bílé; tyčinek 300; čnělka $1\frac{1}{2}$ '' dlouhá; bobule zvlá-
ci pomaranče obsahuje 23 semena, bílou dužninou při-
krytá. — W Pernambuku. Květe w srpnu. 5.

Dužnina owočná lahodná, náwinná, sladká, s cukrem zaděla-
ná velmi oblíbená. Jádra olejnata jako mandle se potřebuji.

Řád 45.

KAPUCHOWITÉ. *MARCGRAVIACEAE.*

Kalich 2—7 lupenný: lupenůw wejčitých, často kožnatých, střechovitých. Koruna podplodní, buď srostloplátečná, čepičkowitá, celá, nebo na konci roztrhaná, buď oplátečná, odkvěšši obříznutá a padawá. Tyčinky určené, často neurčené, buď vynikající z lůžka, buď z blány podplodní: nitky dole rozšířené; prašníky prodloužené, dolem připewněné, u vnitř pukawé. Waječník 1, prostý, často brázdowaný. Čnělka 1, rozdilně dlouhá. Blizna jednoduchá nebo hlavičkowitá. Tobolka kožnata, obyčejně zakulatělá, mnohochlopná, sotwa pukající: chlopně u prostřed přehrádkaté: přehrádky tenké, prohnuté, nahoře a dole přirostlé, po kraji semenonose-
né, od středu zdálené, a tudy plod 1pauzdry. Semena nejdrobnější, nejmnožší w dužnině hnízdiwá.

Kře někdy pnulé; listy střidawé; kwěty okoličité nebo klasené; stopky nahé nebo často s listeny hned jednoduchými, hned wně poddátými, hned kopinatými

Decandolle uwádí 4 pokolení s 9 rody, ježto kromě jedné australské všecky w Americe jižné a Indii západní rostau. Místo w saustawě pro neznámost semena nejisté; o vlastnostech též málo wíme.

KAPUCHA. *MARCGRAVIA. MARCGRAVIE.*

Kalich 6dílný, stálý, wejčitě zakulatělý, kožnatý, střechovitý, nestejný. Koruna kožnatá, homolowitá, celá, po odkvětení dole obříznutá a padající. Tyčinek mnoho, jednau řadau vyniklých z blány waječník obkličující; prašníky podlauhlé, délně pukající. Čnělka přížadná. Blizna tlustá, stálá. Tobolka kožnatá, zbobulelá, zakulatělá.

K. okoličnatá. *M. umbellata* Lin. *Jacq. am. t. 96.* *Tussac. 4. t. 13. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 154.* *M. scandens.* *Lam. t. 447. Plum. ic. 173.* Keř 25—30' vysoký, kořeny wětrnými jako břečtan wzhůru se plazící, s wětwezi kwětnými wisutými; listy střidawé, skoro sedawé, wejčitě e-

liptičné, nekwětaucích wětwi wejčité, tupé, lysé, mladší po kraji drobně žláznaté; kwěty rozpostawené w okolíky konečné, jednoduché; stopečky často drobně bradawičnaté; listeny kožnaté, kápowité, oblé, kéjowité; lupeny kalichowé wejčité, poddaté, 2 wněšné wětši; koruna wejcowitě kulowatá, bezbarewná; blizna krátce laločnatá; tobolka skoro kulowatá, nejčastěji 10pauzdrá, naplněná dužninou síkwěle čerwenou, w níž semena mnohá, drobná, čerwená hnízdi. — Na Antillách a w Americi horčejší. \bar{h} .

We vlasti wětwe a listy její co lék a hojidle se potřelují, ženauce na moč.

Do toho řádu náleží ještě *čepičník* (*Antholoma*), *kukelbík* (*Norantea*), a *suruba* (*Ruyschia*).

Řád 46.

BEJUKOWITÉ. *HIPPOCRATEACEAE*.

Kalich 5. (řídce 4—6.) lupenný, nejmenší, do prostřed srostlý. Plátkůw 5 (řídce 4—6), stejných, podplodních, před rozwitím chlopnatých. Tyčinky 3, řídce 4—5: nitěk dole srostlých w trubku tlustou baňkowitou anebo terč; prašníky 1pauzdré, na konci napříč pukající nebo 2—4pauzdré. Waječník w trubce nitkové trojbočný, prostý. Čnělka 1. Blizna 1—3. Plod: hned 3 plodky nožničkowité, hned zbobulelý, 1—3pauzdrý. Semena w každém pauzdru 4, po dwau na osu připewněná, některá pometawá, přímá, bezbilečná. Kel rovný; kořínek dolení nebo ku zpodku čelici; dělohy ploché, eliptičně podlauhlé, přídužnaté.

Kře nebo strůmky, dšlem pnuté. Listy střčné, jednoduché, nákožnaté; palisty padawé; kwěty obojaké, drobné, hroznaté nebo chocholičené anebo chomáčené.

Nyní znají 41 rodů w 8 pokolení rozdělených, ježto wšecky w krajinách meziobratnkowých rostau.

BEJUKA. *HIPPOCRATEA*. *HIPPOCRATEE*.

Plátky často na konci s prohlubinkou. Tyčinky 3; prašníky 1pauzdré, napříč na konci pukající. Worečky 3 (nebo pometáním 1—2) nožničkowité, 2chlopné: chlopní nejsmačknutěji kýlatých. Semena dole křídlatá šnúrau pupečnou nejrozšířenější.

B. obsrdčitá. *H. obcordata* Lam t. 28. f. 2. *H. scandens* Jacq. am. t. *G. Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 162. Keř

po stromech se pnaucí, rozdělený na větve nejdelší, oblé, hebké, často po celé délce nesaucí větvičky stříčné, rozkladité, listnaté a kwětnaté; listy vejčité nebo kopinaté, lesklé, zlehka zpilované, řapíkaté, 3" dlouhé, na místech stinných třebas 6"; chocholíky wětewnaté, někdy obšírné, úžlabíčkové, stříčné, někdy konečné, listu kratší; kwěty newonné, ze žluta zelenawé: tobolky obvejčité, lysé, hnědé; semena hnědá. — Na Ostrowech karybejských a Nowé Hispanii. Kwěte w prosinci a w dubnu. 5.

B. aksamitnatá. H. velutina *Afzel.* Keř; listy podlauhlé, zakončité, nejcelejší, wezpod žilnaté, ryšawě huničkované; plod není znám. — Roste w Guinei.

Tu a předešlau co léky we vlastech jejich potřebuj.

B. čuprynatá. H. comosa *Swartz.* Keř pnulý; listy vejčité, zakončité, nejcelejší, dole tupé nebo přisrdčité; stopečky latové mnohodílné, chlupaté; worečky podlauhlé nebo obvejčité. — W lesech na Hispaniole.

Semena sladkoolejáa na ostrowě tom jedí.

WILNOKWĚT. SALACIA. SALACIE.

Kalich šdílný. Plátkůw 5, nehtem širokým na kalich připewněných. Wěnc baňkowitzý, dužnatý mezi plátky a pestikem. Tyčinky 3, u wnitř na wěnci postawené: nitky dolejškem širokým sklímené; prašníky na konci přirostlé, dvojpauzdré, s pauzdroma rozčapilýma. Waječnik 3pauzdrý: pauzder mnohosemenných. Čnělka krátká, tušlá. Bobule kulowatá, mnohosemenná. Semena wejcowitá, kožnatá.

W. senegalský. *S. senegalensis Decand.* Hippocratea *senegalensis Lam.* Keř: listy podlauhlé, zakončité, hladké, lesklé, zpilované; stopky shlaučené, z bradawice úžlabíčkové wyniklé, 1kwěté. — Roste w Senegalsku. 7.

Bobule toho rodu a jiných požiwají.

TERČEL. JOHNIA. JOHNIE.

Prašníky 3, na konci wěnce baňkowitzého sedawé. Bobule mladší 3pauzdrá, s waječkem 1—2 w každém pauzdru štitowitými, dospělá chudosemenná.

T. celolistý. *J. salacioides Roxb. 1. t. 172.* Strůmek; listy celé; kalich šdílný; plátky sedawé; kwěty pomarančowé, drobné; bobule 2—3semenná. — We východním Bengalsku. 5.

Bobule se jedí.

Řád 47.

RUDODREWOWITĚ. *ERYTHROXYLAE*.

Kalich 5dílný. Plátkův 5, podplodních, dole širokých, u vnějš zmožených šupinau řasami zplozenau, střídawých s lupeny kalichowými, stejných, před rozwitím krajema přiložených. Tyčinek 10, dole w baňku srostlých: prašníků dolem připewněných, přímých, dvoj-pauzdrých, na dél po straně pukajících. Waječník 1-pauzdrý s waječkem jediným, wisutým, anebo 3pauzdrý: pauzder postranních prázdnych. Čnělky 3, s bliznami hlawičkowatými, anebo skoro až na konec w 1 srostlé. Pec-kowice 1semenná. Semeno hranaté. Bilek rohowitý. Kel čárkowitý, rowný, střední. Dělohy čárkowité, ploché, listowité. Kořínek hoření oblý, rowný; pírko nepatrné.

Kře nebo stromy. Rozhy přikryté palisty ostrými, často střechowitými a smačknutými. Palisty úžlabíčkové. Listy střídawé, pořádku střídané, nejmožšich lysé. Kwěty drobné, bělawé nebo ze žluta zelenawé. Stopky dole listenaté.

Přijímají 30 rodů we 2 pokoleních, ježto wšecky mezi obratníkoma a obzwlášť w Americi rostau. Skoro wšecky mají dřewo pewné, čerwenawé nebo nahnědlé, dužninu plodowan kyselau a w kůře čerwenau barwiau.

RUDODREW. *ERYTHROXYLON*. ROTHHOLZ.

Kalich 5dílný, dole šhraný. Čnělky 3, od dola oddělené. Semena hranatá.

R. koka. *E. coca*. *Lam. Cav. diss. 8. t. 229*. Keř 2—4' wysoký s wětweми mnohými odstálými, šupinatě bradawičnatými; listy wejčité anebo wejčité podlauhlé, dost tupé, jednozilé: žily obak čnějící a obklíčené obak čarama přioblaukowitými; palisty drobné, poloobjimawé, ostré, wadnaucí; kwěty po 2—3 na postranních chomáčcích, bílé, drobné; bobule wejcowitá, ostrá, čerwená. — W Peruwii, též sází se tam. Kwěte od ledna až do března. \bar{h} .

Peruwiané osekají keř, když plody nžrály, seberau listy a usuší je we stónu. Listy ty smíchané s popelem quinoowým žwýkají jako Hindowé betel, připisujíce jim wšemožné dobré účinky, takže bez nich nemohau býti, jako mnozí z našincůw bez tabáku, s tím rozdilem, že našinci o dobrém působení jeho nic newědí. Účinek prý jest ten, že žwýkající necítí ani hladu ani žízně, že ochráněni jsau před těžkomyšlností, umdlením a unawením na cestách.

O *r. korkatém*, *E. suberosum* *Hillair*. wíme, že korau swau slauží k barwení na čerweno.

R. mnohokvětý. *E. areolatum* *Lin. Desc. 6. t. 442.*
E. carthaginense *Jacq. am. t. 178. f. 1.* *E. Brow. jam. t. 38. f. 2.* Strůmek anebo keř 10—12'; kůra barevná; větve dlouhé, odstálé, drasné; listy řapíkaté, obvejčito-eliptické, dole zaužené, na konci tupé nebo přívykrojené s malickým hrotíčkem; květy často přikrývají celou rozhu, drobné, bílé, vonné; kalich trubkovitozvonkovitý: ušťůw wejčitych, ostrých; plátky odstálé, podlahlé, tupé, nadduté, dole nesaucí šupinu o polowici kratší, přímou, po kraji čeritau; plod podlahowatý, dřestělci podobný, zakončítý, šarlatowý. — W Indii západní a Kolumbii. Kwěte w lednu a únoru. 5, \bar{h} .

Listy a mladé rozhy prý dladí, kůra posiluje. Z plodůw, kyselinu citronowau a jablkowau, sliz a cukr obsahující, dělají syrup, jenž žene na stolici a na moč; dělají též z nich s listím masti.

R. hondský. *E. hondense* *Kunth.* Keř; listy obvejčitoeliptické, na konci zatačené, nepatrně hrotité, dole ostré, blanowité, lysé, na rubu násiwé: palisty zdělí řapíku; květy ojedinelé nebo po 2—4 nahlaučené na stopkách řapíku delších. — W Kolumbii. \bar{h} .

Listy potřebujícíe jako prwnjho rodu sázejí keř ten.

Řád 48.

MAMAROWITÉ. MALPIGHIACEAE.

Kalich 5dílný často stálý. Plátkůw 5, s lupeny kalichowými střidawých, na terč podplodní připewněných, nehetnatých, někdy skoro nestejných, přeridce žádné. Tyčinek 10, střidawých s plátky, tamtéž připewněných, řidčeji jich méně, někdy ojedinelé; prašníky zakulatělé. Waječník 1, často 3laločný, z worečkůw 3, wíce méně srostlých. Plod 3worečkový neb 3pauzdřý, někdy pometáním 1—2pauzdřý, suchý nebo zbobulelý: pazuder 1semenných. Semena w pauzdrách wisutá, bezbílěčná. Kel wíce méně křiwý nebo rovný, s kořínkem krátkým, dělohama listowitýma nebo tlustaunkýma.

Kře nebo strůmky. Wětve někdy pnulé. Listy stříděné nebo (přeřídko) střidawé, jednoduché, netečkowané, často obak palistnaté. Kwěty hrozněné nebo chocholičené, stopeček u prostřed často klaubnatých a 2listenných.

Do toho řádu náleží wíce 250 rodů w 25 pokoleních, ježto skoro wšecky rostau mezi obratníkoma a to w Americe; Asie má 18 rodů, Afrika jenom 5. W nejmnožších přewládá tříslowina; některé wo dřewě mají čerwenau barwínu; bobule mnohých jsau jedlé.

MAMARA. MALPIGHIA. MALPIGHIE.

Kalich 5dílný, dole vně opatřený 8—10 žlázkami. Plátky nehetnaté. Tyčinky nitek dole nejkratšeji jednohratých. Čnělky 3, oddělené. Peckowice o 3 peckách.

M. palciwá. *M. urens* Lin. Mill. dict. t. 181. f. 1. Cav. diss. 8. t. 235. f. 1. Lam. t. 381. f. 1. Strůmek 15—18' vysoký, kmenu tenkého a wětwi nemnohých, přímě odstálých, lysých; listy překrátce řapikaté, wejčité podlauhlé nebo podlauhlóeliptičné, ostraunké, wezpod draslawé chlupy přiloženými, tenkými, tuhými, u prostřed připewněnými, obak pichawými; palisty krátké, ostré; stopky úžlabičkové, okoličnaté, nahlaučené, 1- nebo chudokwěté, o polowici kratši listu swého; kalich o 10 žlázkách; plátky stejné dlauhé, řasnatě brwaté, čerwenawé bílé; peckowice kulowatá, 3hraná, zwici třešně, čerwená. — W Indii západní a Americe jižné. 5.

Chlupy její rády wníkajíce do kůže, působí obtížné a silné pálení. Owoce chuti trpké a kyselé jí se připrawené, též jakož i kůra w lékařství slauží.

M. lysá. *M. glabra* Lin. Mill. dict. t. 181. Cav. diss. t. 234. f. 7. *Cerasus jamaicensis* Comm. hort. 1. t. 75. *Arbor baccifera* Sloan. 2. t. 207. f. 2. Strůmek 15—20' vysoký, s korau hnědau, hladkau, s wětweni a rozhami stříčnými, mnohými rozewřenými; listy wejčité, nejcelejší, lysé, 1" dlauhé, $\frac{3}{4}$ " široké, lesklé, zelené; stopky úžlabičkové, okoličnaté, 1 $\frac{1}{2}$ " dlauhé, 2—3kwěté; plátky nachowé, lzíčkowité, brwité; plody wišním podobné, čerwené, hladké, o 3—4 brázdách a tolikéž semenech čili peckách draslawých, srostlých. — W Indii západní, Brasílii. \bar{h} .

Owoce zasladlé a lahodné wúbec náleží k zájedkům čili wetům; též proti horečkám zlučným.

M. marhanolistá. *M. puniceifolia* Lin. *M. mal. puniceifolia* Plum. gen. 4. t. 166. f. 2. *Cerasus americ.* Pluk. alm. t. 157. f. 4. Strůmek křowitý, 12' vysoký; listy wejčité, nejcelejší, lysé, ostré; stopky úžlabičkové, jednokwěté; kwěty bledě čerwené; owoce wětší nežli wišně, o 3 peckách dřewnatých spíše nežli kamenných. — W Americe jižné. 5.

Kůra k wydělávání kůže slauží; též prýští se z ní klowati-na, prospěšná proti chorobám plicním a mýchřowým.

OBHRČOWEC. BYRSONIMA.

Kalich 5dílný, vně dole opatřený 8—10 žlázkami (hrčemi) hrubými. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek

10, dole krátce jednobratrých. Čnělky 3. Peckowice s peckau 3pauzdrau, 3semennau.

O. diviznolistý. B. verbascifolia *Decand.* Malpighia verbascifolia *Lin. Aubl. t. 184. Cav. diss. 8. t. 240.* Keř křivý, bakulatý, několik střewiců vysoký, 3" tlustý; dříví čerwené; listy kopinatoobwejšitě, nejcelejší, obak plštnaté, popelawé, 8" dlauhé, 4" široké; hrozny konečné, na stopce 1" dlauhé; kwěty žluté; peckowice zelené, chlupaté, zwicí hrachu, s pečkami 3hranými. — Na polích pomorských w Guianě. \bar{h} .

Zwařenina z kořene a kmene, trpká a čerwená, potřebuje se na rány a k čistění wředůw.

O. klasatý. B. spicata *Decand.* Malpighia spicata *Cav. diss. 8. t. 237.* Strom zwýši 30—40', šerokorý; listy kopinaté, lysé, na rubu rezawé, 3" dlauhé, konečné, přímé, směstnané, přiaksamitnaté; kwěty drobné, wonné, žluté; plátky špovitě, nejtupější; peckowice kulowaté, žluté, zakyslé, nepřijemné. — Na Domingu, Guadalupě, Porto - rikku, w Brasilii. 5.

Owoce užíwají proti auplawici, kůru a čerwené dříví k wydělávání kůže.

SAUČNĚLÁK. BUNCHOSIA. BUNCHOSIE.

Kalich 5dílný, wně dole 8—10 žlazami opatřený. Plátky nehetnaté. Tyčinek 10, dole jednobratrých. Čnělka 1, jednoduchá nebo na konci na 2—3 klaná. Peckowice o 2, nejřídčeji o 3 pečkách, tu plochých, tam vypuklých.

S. meruňkovej. B. armeniaca *Decand.* Malpighia armeniaca *Cav. diss. 8. t. 238.* Strom; listy wejčitopodlauhle, ostré, kořowité, lysé, 4" dlauhé; hrozny skoro zdělí listu; kwěty žluté; čnělky skoro rozdelené. — W Peruwii. 5.

Owoce welikosti a barwy meruňk má jádra prý jedowatá.

JINOKŘIDLICE. HIPTAGE. HIPTAGE.

Kalich 5dílný, dole wně 5žlazý. Plátky třepenité. Tyčinek 10, jedna ostatních wětší. Worečky 3, pomětáním často 1—2, 4křídle, s křídly nestejnými.

J. hroznatá. H. Madoblota *Gaert. t. 116.* Gaertnera racemosa *Roxb. t. 18.* Molina benghalensis *Cav. diss. 9. t. 263.* Banisteria benghalensis *Lin. Madoblota Sommer. voy. 2. t. 135.* Strom malý, kmenem a wětewi daleko se wzpínající; listy wejčítokopinaté, zakončité, 4" dlau-

hé, 2" široké; hrozny konečné, 3" dlabé; květy veliké, wonné, bílé; plátky nestejné, jako mađalu obecného, s hořejším u prostřed pěkně žlutým; worečky 3—1, co hrách veliké, o 1 semeně, křídlaté křídly nestejnými, jichž největší 1½" dlouhý, 3" široký. — W Indii východní. 5.

Strom ten nachází se we všech zahradách pro ladnost swau a vůni květůw, kterými ozdobují modly.

OBLETKA. BANISTERIA. BANISTERIA.

Kalich 5dílný, wně dole 8—10žlazý. Plátky zokrauhlé, nehetnaté. Tyčinek 10: nitky šidlowité, dole spojené. Čnělky 3, na konci často listowitě rozšířené. Worečky nepukající 3, jednosemenné, pak se oddělující, ukončené křídlem jednoduchým, blanowitým, po straně nahoře ztlustlým. Semeno 1 wisuté w každém worečku.

O. rohatá. *B. angulosa* *Lin. Cav. diss. 9. t. 252.* *Clematis anguloso fol. Plum. am. t. 92.* Keř s kmeny předlauhými, tenkými, hebkými, šlahounowatými, obdál uzlatými; listy veliké, srdčité, tupě rohaté, přihauslowité, na rubu plsnaté nebo hedwábopyřité; řapíky na konci 2žlazé; květy žluté, okoličnaté, konečné. — Na Domingu, Kayeně. Ĥ.

RŮZNOKŘÍDLÁK. HETEROPTERIS.

Wšecko jako u obletek, čnělky ale méně na konci rozšířené a křídla worečková dole ztlustlá (jako u jaworůw) a nikoli na konci.

R. ryzolistý. *H. chrysophylla* *H. B. et Kunth. Banisteria chrysophylla Lam. Cav. diss. 9. t. 245. Jacq. schoenb. t. 105.* Keř pnulý; listy wejčitopodlauhle, ostrauké, proti konci přichobotnaté, na rubu ryze a leskle plsnaté; řapíky nejkratší, na konci dvojžlazé; květy úžlabičkové, latněné. — W Brasílii a u Karakasu.

Řád 49.

JAWOROWITÉ. ACERINEAE.

Kalich 5-, řídčeji 4—9dílný. Plátkůw tolikéž okolo terče podplodního připewněných, s ušty kalichowými střídawých, často stejnobarewných, řídčeji žádných. Tyčinek 8, řídčeji 5—12, z terče podplodního vynikají-

cích; prašníky dvojčatné. Worečky dwa. Čnělka jediná. Blizny 2. Plod složený ze 2 (řídce 3) nožniček, 1pauzdrych, 1—2semenných, smačknutých, nahoře prodlaužených w křídlo mázdrowité, rozewřeně, dole po straně ztlustlé. Semena na dno pauzder připewněná. Slupka wnitřní přídužnatá. Bilek nižádný. Kel křiwý nebo swinutý, s dělohama listowitýma, neprawidelně swraskalýma, s kořínkem oblaunkým, ke dnu pauzdrowému směřujícím.

Stromy. Listy stříčné, často jednoduché, řídce složené, bezpalisté. Kwěty hrozněné nebo chocholičené, úžlabíčkové, často pometaním dvojdomé nebo mnohomanželné, někdy bezplátečné.

Do toho řádu náleží asi 32 rody we 2 pokoleních, ježto po sewerném mírném podnebí jsau rozlosowány. Wšecky zawiraji štáwu wíce méně cukernatou, hned čistan hued mlékwitau. Dřiwí jest pevné, trwanliwé; w kůře jest třístowina a někdy také barwina.

JAWOR. ACER. AHOŘN.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek nejčastěji 8, w samičím kwětu patrně delších. Listy jednoduché.

J. klen. A. *Pseudoplatanus Lin. Duham. 1. t. 36. f. 1. Fl. dan. t. 1575. Schmidt t. 12. Rostl. 2. ob. 31.* Klen, klenice, klenka. Strom ozdobjný, 30—60' anobř 100' wysoký; kmen rowný, přímý, s korau z hněda šediwau, wětwe stříčné: smítky a kmeny mladé s korau hladkau, z hněda zelenau, lesklau; rozhy zelené, autle čárkowané; listy okrauhlé, dole srdčítě wykrojené: chobotu ostrého, šlaločné: lalokůw podlauhle kopinatých, tupě zakončítých, hrubě, nestejně a tupě zubatých, anebo zubatě zpilowaných, pětizilé: žil žebernatých, na líci tmawě zelené, wezpod zasiwěle šedé, wšude lysé, w úžlabíčku žil na rubu se swazky chlupůw bělawých, hustých, z mládí na rubu huninami přikryté; řapíky polooblé, na líci autlým žlábkem protažené, lysé, cō list dlauhé; z konce rozeh wynikaji hrozny přímé, stříčně wětewnaté, wětwičky na dvě—tré klané, jichž jedna nese kwět samčí, druhá obojaký, nejhořejší jednoduché, jichž prwní nesau kwěty obojaké, na konci samčí: wětwičky wšecky chlupatě pýřité, pak oplchající; ušty kalichowé tupaunké, lysé; plátky kopinaté čárkowité, maličko kratší kalichu, lysé; kwěty samčí místo waječniku mají swazek chlupůw, a tyčinek 8, kalichu dwakrát delších; kwěty obojaké s tyčinkami 8, kalichu kratšími, waječnikiem na terči s tyčinkami sedícím dwójlaločným, dole chlupatým; lalokůw tupě kopina-

tých, přirozewřených: čnělka 1, delší kalichu; blizny 2, nitowité, podnuté; nožničky křídel přirozewřených. — W lesech wyvýšenějších Ěwropy prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a őerwnu. 5.

J. mléčnatý. *A. Platanoides* *Lin. Mill. ic. t. 8. f. 2. Schk. t. 351. Schmidt. t. 3. 4. Rostl. 2. ob. 34.* Jawor německý *Mat. Wel.* Jawor. Strom výšky a jmění předešlého; kůra kmenová a wětwowá hnědá, na wětwich mladších hladká, hnědá, lesklá, na rozbách zelená; wětwičky nalomené šťáwu mléčnatau ronící; listy stříčné, okrauhlé, dole srdčité, šlaločné: lalokůw podlauhých, zakončítých, se zuby mnohými, hrubými, též zakončítými, ostrými, 5—7žilé, zpeřenožebřé, nejlysejší, na lici sytě zelené, wezpod bledší; řapíky oblé, listů kratší; dřiw dokonalého rozwinutí listůw vynikají kwěty zelenawé, w chocholik zakulatělý postawené; stopky jako její wětwe a stopečky nedostříčné, nejlysejší; kwěty na stopečkách ojedinelé; kalich nejlysejší: ušťůw podlauhle kopinatých: plátky podlauhle čárkowité, tupé, kratší ušťůw kalichowých; tyčinky kratší kalichu: nitek nitowitých, lysých; waječnik nejlysejší; čnělka zdělí tyčinek; nožničky 2, 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhé: křídel podlauhých, rozewřených, pak zahnědlých. — Roste na chlumech po Ěwropě. Kwěte w kwětnu. 5.

Oba tyto stromy, ačkoli u nás samy od sebe rostau, wošly pro ozlobu do sadůw anglických a stromofadí. Dřiwí pewné, twrdé, netoliko výborné paliwo, anobř ku pracem truhlářským, sanstružnickým a řezbářským; z kořena, májšeho włákna pěkně zawitá, řezají se hlawně dřinky německé. Nawrtané roní mnoho šťáwy (jaworky) sladké mnohým cukrem, který ale se newydobývá.

J. cukrowý. *A. saccharinum* *Lin. Duham. 4. t. 8. Michx. arb. 2. t. 15. Trattin. arch. 1. t. 3. Rostl. 2. ob. 35.* Strom krásný, 24—62' vysoký, nejčastěji dosahuje 50—60'; listy wyhlížejí jako jaworu mléčnatého, rozdělují se ale, že na rubu jsau pýřité a síwé; kwěty wyskytují se s listím na chocholicích krátkostopkatých, nachýlených; stopečky chlupaté, autlé; plody mnohem menší nežli jaworu mléčnatého, křídel rozewřených. — W aužlabích podlé řek a potokůw Ameriky sewerné z Kanady až do Pensylwanie. Kwěte s jaworem mléčnatým. 5.

J. wlnatoplodý. *A. eriocarpum* *Michx. A. dasycarpum* *Willd. A. rubrum* *Wangenh. Rostl. 2. ob. 35.* Strom řídce 40 anebo 50' vysoký, kmen ale 12—15' w obvodu tlustý, na konci na welmi mnoho wětwi, široce se rozkládajících, rozdelený; listy stříčné, dole uťaté, přes

polovičku dlانيتě šlaločné: lalokůw nestejně střiřanozubatých, chobotů tupých, na líci tmavě zelené, málo lesklé, wezpod siwě bílé, obak lysé; řapíky kratší listu; kwěty klubčené, krátce stopkaté, samodi, často též obojaké, bezkoruné, pětimužné, nahnědle nebo čerwenawě žluté; waječniky plšnaté. — W Americe sewerné, Kwěte w březnu a dubnu. 5.

J. červenj. A. rubrum Lin. Schmidt t. 6, 7. Rostl. 2. ob. 33. Strom třebaš 70' vysoký a kmenu 3—4' w průměru širokého; smítky bradawičnaté s korau šedau, u wnitř mdle čerwenau; listy wejčité, dole wíce méně patrně srdčité, wykrojené, dlانيتě šlaločné: lalokůw podlauhle kopinatých, nejostřejších, nestejně střiřanozubatých, na líci sytě zelené, wezpod siwé a na žebrách i žilách chlupaté; řapíky nejlysejší; kwěty dřiw listůw se wyskytující, stopkaté: stopek kwětu delších, w klubko nahromaděných; samodi a samiči na jednom kmenu, čerwené, o pěti uštech kálíchowych a 5 plátcích; waječnik lysý. — W krajinách wlkých, bahnitých w Americe sewerné. Kw. w březnu a dubnu. 5.

Z mzy těchto tři rodů amerických hlavně se cukr (jaworowec) w Americe sewerné wydobývá. Stromy ty snášejí naše podnebí, a mohlyby se také k tomu cíli sázeti, kdežto kwaka nemůže růsti.

J. babyka. A. campestre Lin. Schmidt. t. 13. Rostl. 2. ob. 30. Babyka, babka, černoklen, černý klen, Keř stromowitý, řídko strom 40střewičný, welmi wětewnatý; kůra z hněda šerá, korkowitá, tlustá, rozsedalá, obzwláště na smítcích welmi tlustá; listy střičné, okrauhlowejčité, dole srdčitowykrojené, šlaločné, obyčejně hrubozubaté, šžilé a žebernaté, 2 1/2" dlauhé a tolik široké; řapíky obyčejně delší listu; hrozny konečné, přímé, chlupatopříté; stopečky 1kwěté; kwěty zelenawé; nožničky 2, křidel čárkowitopodlauhlých, tupých, nejrozewřenějších, rownowážných. — W plotech, křowistích, hájích po celé Ewropě. Kwěte na začátku kwětna. 7, 5.

Dřiw přetwrdé, těžké, bílé, ponážlutlé k rozličnému dřiu údobné, někdy merhowané, k wykládání pěkné. Wětwe rowné k holem a tréstkám užitečné.

J. habrolistj. A. tataricum Lin. Pall. ross. 1. t. 3. Duham. nov. 4. t. 9. Schmidt t. 12. Rostl. 2. ob. 29. Paklen, paklenek, neklen. Keř stromowitý, 12—24' vysoký, wesměš babyce podobný, přímější wšak a méně rozkladitý, skoro jehlatec čtyřstěnný představující; kůra nahnědle popelawá; dřiw bílé, twrdé, hnědožilé; listy střičné, wejčité, srdčité wykrojené, zakončité, tu-

paunce dwakrát zpilované, celé, obyčejně 3laločné: lalokůw nepatrných, 2—3" dlouhé, 1½—2" široké, lysé, wezpod na žebrách pýřité; řapíky skoro zděli polowičky listowé; hrozny složené, směstnané, přímé, konečné; nožničky 2: křídel přímých, rovnoběžných, obwejitých, nejtupějších. — Podlé řek w půdě hlinaté w Rusii ewropské. Kwěte od března až k začátku kwětna. \bar{K} . 5.

Dříví přetvrdé. Ze šťáwy možná cukr wařiti. Nožničky proti zimnici užívají.

PÁJAWEC. NEGUNDO. ESCHAHORN.

Kwěty dwojdomé. Kalich nejmenší, nestejně 4—5-zubý. Plátky žádné. Kwěty samčí chomáčené na stopkách vláskowitých. Prašniky 4—5, čárkowité, sedawé. Kwěty samičí hrozněné.

P. jasanolistý. *N. fraxinifolium* Nutt. *Acer Negundo* Lin. *Schmidt t. 14. Duham. nov. t. 7. Rostl. 2. ob. 36.* Strom sotwa 50' přewyšující, kmenu 20" w průměru širokého; rozhy hladké, zelené, skoro siwé; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: listkůw kopinatých, dole ostrých, zakončitých, hrubě řídce a ostře zpilowaných, lichého ostatním podobného nebo často 3laločného, na lici swětle zelené, wezpod bledé; řapíky polooblé; kwěty dřív listůw vynikající; samčí po jednom na stopkách vláskowitých, dlouhých, pýřitých, přímých, chomáčených; kalich 4zubý, zelený, malý; tyčinky 4: nitek vláskowitých, kalichu delších; prašniky čárkowité podlaublé; kwěty samičí o dlouhých stopečkách na dlouhý hrozen rozpostawené; kalich jako samčí; waječník ak-samitnatě pýřitý; nožničky dvě křídel nejprimějších, sewřených, na konci přesahujících, dole u wnitř odstáwajících. — Podlé řek w půdě kypře, powodním podrobené, w Americé sewerné. Kwěte w dubnu. 5.

W Americé jako naduwedené jawory se potřebuje k dobývání cukru.

Řád 50.

MAĎALOWITÉ. *AESCULEAE* J. Presl (1820).

CASTANEACEAE Link (1821). *HIPPOCA-*

STANEAE Decand.

Kalich 5lupenný, podplodní. Plátkůw 5 nebo 4, nestejných, podplodních, dřív rozviti střechowitých. Tyčinek 7—8, z terče podplodního vyniklých, pro-

stých, nestejných. Prašničky podlauhlé, skoro přiléhavé. Waječník jednoduchý, zakulatěle trojbočný, trojpauzdrý: pazder dvojwaječných. Čnělka jediná, nitowitohomolowitá, ostrá. Tobolka kožnatá, 3chlopná, 3pauzdrá, pometáním 1—2chlopná a tolikopauzdrá, chlupní u prostřed přechrádečných: pazder 1semenných. Semena hrubá, se slupkou kožowitau, pupem neboli tytlíkem obšírným, jakoby otřeným, záhnědlošedým. Bilek nížádný. Kel křivý, překocenný; děloh přetlustých, hrubolatých, za klíčení w osemeni zawřených, podzemních, pířka hrubaunkého, dvojlístého, kořínku homolowitého, křiwého k tytlíku čelícího.

Stromy nebo kře. Listy stříčné, složené, pěťčeno - nebo sedmenodlanité: lístkůw zpeřenožebrých. Hrozay konečné, přilátowité; stopěcky klabnaté.

MAĐAL. AESCULUS. ROSSKASTANIE.

Kalich zwonkowitzý, 5laločný. Plátkůw 5, rozložených s čepeli wejčítau. Tyčinky nitek nakřiwených. Tobolka jezátá.

M. obecný. A. Hippocastanum *Lin. Schk. t. 104. Schmidt t. 38. Plenk t. 293. Hayn. 1. t. 42. Düsseld. 5. t. 11. Rostl. 2. ob. 37.* Koňský kaštan *Mat. Wcl. 66. D. Mađal,* kaštan diwoký, koňský. Strom ozdobný, 60—80' vysoký. Kmen přímý, dole někdy 11' w objemu, kůry napopelawěle hnědé, rozsedlé; smítky hladké; rozhy lysé; pupeny weliké, mnohau klejopryskyřící lesklé; listy weliké, často w průměru na střewíce dlouhé, složené z lístkůw 7—5, obwejičtě klinowitých, zakončitých, dole a nahoře ostrých, sedawých, hrubě zubatých, se zuby ostře zaubkowanými, zpeřenožebrých, w úžlabičku žeber hlawních se swazkem chlupkůw bílých, u wzniku ze řapíku s wlnau ryšawau; řapík kratší listu; hrozen na rozlách konečný, složenný, ozdobný, homolowitý, a tudý latowitý, přes půl střewíce dlouhý, přímý, na krátké stopce, ježto jako její další částka a wětwičky bělawě pyřitá; kalich zwonkowitzý, nestejně na patero klaný: zubůw okrauhlených, nejtupějších; plátkůw 5, přiokrauhlých, nejtupějších, po kraji maličko řeřitých, wšude wnitopyřitých, rozložených, dolejších 2 menších, bílých, u prostřed se skwrnama žlutýma nebo čerwenýma; nehty krátké; kwěty hořejší na hroznu pometawé, samčí; tyčinky (7) sehnuté a pak wzestaupawé, pyřité; prašničky wejcowité, žluté nebo čerwené; waječník zelený; čnělka o maličko kratší tyčinek s bliznau ostrau, tobolka

skoro kulovată, kožnatá, kolecatá, někdy 2" w průměru široká, 3chlopná, 3pauzdrá, pometaním 2—1pauzdrá; semena (maďalky) weliká, lesklá, světle kaštanová (tisa-wá), tmawěji žihaná, uschlá tmawější a mdlá. — W Tibetu a Persii sewerovýchodni, a do Ewropy před 2¹/₂ wěkem přesazen a wůbec oblíben. Kwěte w dubnu a kwětnu 5.

Jest odrodek tobolek bezbranných.

Dříví kmenové a wětrowé slauží saustružníkům a řezbářům, oddeukové truhlářům. Maďalky zbawené hořkosti slauží ke krmení howad a koní; též se může z nich dobýwati škrob a kořalka. Kůra mladých wětwiček a semena potřebují se w lékařstwě.

PAWIA. PAVIA. PAVIE.

Kalich trubkowitý. Plátky 4, přímé, auzké. Tyčinky rovné. Tobolky bezbranné.

P. červená. *P. rubra* Lam. t. 273. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 165. 166. *Aesculus Pavia* Lin. *Trév. Ehr.* t. 15. *Duham.* t. 19. Strom 12 — 20' wysoký nebo keř, na kmenu a starších wětwich s korau dosti hladkau, šedo-hnědau, na rozhách červenawau; listy pětěně dlanité; listky eliptičně nebo podlauhle kopinaté, zakončité, nestejně zpilowané, lysé, wezpod w úžlabíčkách žebrowých wausaté; kwěty na hroznech špinawě tmawočervené; kalich delší nežli stopečka, obhomolowitý nebo wálcowitý, u prostřed nabánatělý; plátky dwa hoření s čepeli menší, prohlubenau, a nelitem širokým, wlnatým, skoro zdělí dwau dolních plátkůw; tyčinek 7 chlupatých, nahore lysých, kratších nežli plátky a jimi obklíčených; tobolka příkulowatá. — W jižnějších krajínách sewerné Ameriky. Kwěte w kwětnu a čerwnu 5. ě.

Chowá se w sudech, řídceji ale nežli maďal, obecný, protože naši zimu těžejí snáší. Kořen zwařený a roztlučený potřebuje se w sewerné Americe na místo mýdla ku praní wlněných tkanin.

P. rusá. *P. flava* *Decand.* *P. lutea* *Poirr.* *Aesculus flava* *Ait.* Podobá se předešlé, jest ale wyšší; řapíky pyřité; listky pětěně nebo sedmené, podlauhlé, kopinaté, obak ostré, zakončité, wezpod a na žebřích po wřechu pyřité, kwěty rusé; tyčinky kratší nežli koruna 4-plátkowá — Roste na wřích we Wirginii, Karolině, Kentukách 5.

U nás tu a onde w zahradách.

WELOZPODOWITÉ. RHIZOBOLEAE.

Kalich z lupenův 5, více méně srostlých. Plátkův 5, tlustaunkých, s lupeny kalichovými střídavých, na terci podplodním i s tyčinkami sedících, a na jejich trubku dole přirostlých, přístejných. Tyčinky nejčetnější v dvojnásobné řadě; nitrořadých často kratších a neplodných. Waječník prostý, 4pauzdrý, 4waječný. Čnělky 4, s jednoduchými bliznami. Plod z holének ořechovitých 4 slepených, pometáním z 3—1. Holénka každá zakulatělá, nepukavá, 1pauzdrá, až do uzrání spojenau zůstávající. Semeno veliké, ledwinowité, wisící na šnůře pupeční rozšířené v masísko haubowaté, dvojla- ločné. Kel bezbílčný, s kořínkem nejwětším, wzestaupa- wým, sestawující celé jádro mandlowité, a zkrývající pniček čili pírkó a malé dělohy we žlábku nebo trubce.

Stromy wětwi uzlatých. Listy střčné, dlanitě trojené, pětěné. Kwěty obojaké, hrozněné, bezlistenó.

Sedmeré rody, ústrojností kle ode wšech řádůw nejrozdílnější, dělají jediné pokolení, k mandlům podobné, a toliko w Americo meziobratňkové rostaučí. Semena wšech jedlá podobají se chutí mandlům a wíaským ořechům. Olej z jader wytlačený se potřebuje, a dříwí obzwláště k stawení korábůw.

WELOZPOD. CARYOCAR. CARYOCAR.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

W. mandlonosný. *C. amygdaliferum Cav. ic. 4. t. 361, 362.* Strom oliromný, 180—240' vysoký, s košem obširným, zpleštile kulowatým; listy trojené; listky podlauhle kopinaté, zdáleně zpilowané, lysé, wezpod w úzlábičkách žebrowých wausaté; kwěty veliké, na hroz- znech konečných, se stopkau a stopečkami huňatými; kalich pohárowitý, na patero klaný; plátky wejčité podlauhlé, tupé, prohlubené, dužnaté; tyčinek asi 200, wněšných více nežli dwakrát kwětu delších; plod slo- žený z holének 2, řidčeji z 3—4, ledwinowitých, zelených a tmawěji skwrnatých. — W lesech okolo Santa - Fe de Bogota. Kwěte w říjnu až do ledna. 5.

Semena potřebují na místo mandlí a wytlačují z nich wýborný olej.

W. lysý. *R. glabrum Pers. Rhizobolus Saouari Cor- rea in ann. mus. 8. t. 5. f. 2. Saouari glabra Aubl. t. 240. Pekea ternata Poirr.* Welmi předešlému podobný. Kmen welmi vysoký, 4' tlustý; wětwe rozkladité; rozhy

mají listy stříčné, řapíkaté, lysé, trojené: lístky tuhé, vejčité, kopinaté, přizubaté, zakončité, se žebry vystávajícími, 3—4" dlouhé; palisty přehavé; ovoce tvaru a velikosti vejce slepičího: kůrka hnědá, nerovná, tlustá, pak pukající a padající; pod ní vrstva dužniny rozplývavé, sladké, co máslo husté, zelenavé, v níž semeno všude ježaté, a obsahující jádro dosti velké, lahodné. — W Guianě planý a sázený. 5.

Jádro jako mandle chutná a dává dobrý olej. Ovoce přináší se na trhy, protože je Kreolové rádi jedí, jako my vláské ořechy. Ze dříví dělají čluny, tesy, hřebeny a t. d.

W. máselný. C. butyrosum Willd. Pekea butyrosa *Aubl. l. t. 238. Lam. t. 486. f. 1.* Strom asi 80 střeoviců vysoký, dřeva tvrdého, červenavého, hutného; větve stříčné; listy dlanitě pětěné: lístky vejčité, celé, lysé, ostré, 5—7" dlouhé, 3" široké; květy na hroznech stopečkami podepřené; kalich dužnatý, rozdělený na 5 lalokův hlubokých, kožnatých, prohlubených, popelavě aksamitnatých; plátkův 5, velikých, bílých, tlustých, zaokrouhlých; tyčinky trochu delší koruny; plod z holének 4, rusých, ledwinovitých, přikrytých slupkou 3" tlustou, u vnitř potaženou hmotou máslovitým, žlutavým, mezi prsty se rozhrívajícím; pod tou slupkou jest skořápka dřevnatá, stětinami tuhými vrstvou máslovou a slupku pronikající porostlá. — W Guianě, Kayeně, kdežto také se sází a pekea slowe. Kw. w červenou a lipnu. 5.

Jádra potřebují místo mandlí, a hmotu máslovitou k máštění jídel, nenlí másla; štetiny máslo dělajícím jsou obtížny, zapichující se do rukou. Dříví slouží k stavění korábův.

Řád 52.

MYDELNÍKOWITÉ. *SAPINDACEAE.*

Kalich 4—5dílný nebo 4—5lupenný. Plátkův obyčejně tolikéž, někdy jeden, řidčeji všecy chybí, často na lici u prostřed huňaté, žláznaté, nebo přívěskem plátkovitým zmnožené. Tyčinek dwakrát více nežli plátkův, na terč podplodní připevněných, s nitkami prostými. Waječnik zakulatělý, 1—3pauzdrý: pauzder 1—3-, řidčeji wicewaječných. Čnělek co pauzder, s čnělkami jednoduchými. Peckowice nebo tobolka 3pauzdrá nebo pometáním jednopauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá, w wnitřním kautu připevněná; bezbilečná. Kořínek klowý čelící ke dnu pauzdrowé-

mu, s dělohama více méně nad kořinek nadhnutýma, někdy rovnýma.

Stromy, kře, někdy pnulé, řídce byliny pnulé. Listy střídavé, nejčastěji složené, trojené anebo lichozpeřené, nejčastěji bezpalisté. Květy obojaké nebo mnohomanželné, na hroznech anebo latách; stopky někdy zakrsalé, na rozviliny proměněné

Řád ten obsahuje asi 300 rodů (v 38 pokoleních), ježto skoro všechny přináležejí horkému pásmu; málokteré rostau kromě obratníkůw; w Americe jižné jich nejvíce, ačkoliw i w starém světě se nacházejí. Mnohé jsau jedovaté, jiné se potřebují w lékařství. W plodech nalézá se prvek ostrý, mýdlovatý; některých plody jsau ale jedlé; stromovitě dávají dřewo pevné, trwanlivé, často pěkně barvené.

Řád ten obsahuje patero podřadí.

1. *KURUROWITÉ*. Paulliniaceae. Kře nebo byliny pnulé. Plátky šupinau zmnožené. Waječník 3pauzdrý; pauzder 1waječných. Kel křiwý.

2. *MYDELNÍKOWITÉ*. Sapindeae. Stromy nebo kře přímé. Plátky wausaté nebo žláznaté, nikdá ale šupinau nezmnožené. Waječník 2—3pauzdrý; pauzder 1waječných. Kel křiwý nebo rovný.

3. *DODONKOWITÉ*. Dodonaceae. Kře přímé. Plátky u prostřed šupinau zmnožené, někdy žádné. Waječník 3. řídce 2pauzdrý; pauzder 2—3 waječných. Kel rovný.

4. *MAGONKOWITÉ*. Magoniaceae. Stromy přímé. Plátky nahé. Waječník 3pauzdrý; pauzder mnohowsaječných. Kel rovný.

Podřadí 1.

KURUROWITÉ. PAULLINIACEAE.

SRDCŮVNICE. CARDIOSPERMUM. HERZSAAME.

Kalich 4lupenný; lupenůw dwau menších. Plátky 4, u wnitř zmnožené šupinami nestejnými. Žlázky 2, podplodní mezi plátky a tyčinkami. Tyčinek 8. Čnělky 3. Worečky 3, nafauklé, blánité, w ose srostlé, na hřbetu křidlaté, bezchlopné. Semena kulowatá s pupem širokým srdčítým. Dělohy tlusté, nestejně.

S. lysá. *C. Halicacabum* Lin. Lam. t. 317. Halicacabum Rumph 6. t. 24. f. 2. Zelina; lodyhy lysé, slabé, pranžkowané, 3—4' dlouhé; listy střičné, lysé, dwakrát trojsečné; lalokůw wejčítokopinatých, řapičkatých, střiřhanozubatých, na lici pěkně zelených; z úzlabiček

hořeních vynikají stopky ojedinělé, nitovité, opatřené na konci anebo pod stopečkami rozvilinami jednoduchýma, střičnými; květy drobné, bílé, skoro v okolík běwný rozpostavené; stopečky krátké, někdy 2—3kwěté; plod ze 3 worčkůw nalauklých, přilýsých, zelených, w jichž každém semeno kulovité, přehládké, dopola bílé a černé. — W Indii východní. Kwěte skoro pořad. ☉.

Indowé semena nawlekují na šnůry, jimiž ženské a děti se ozdobují.

SERJANA. SERJANIA. SERJANE.

Kalich šupenný. Plátky 4 nehetnaté, u wnitř dole šupinau zmnožené. Žlázy 4, nestejně mezi plátky a tyčinkami. Nožničky 3, 1semenné, dole křídlaté, po dél šwů břišních srostlé.

S. smrtiwá. S. lethalis Hillair. Keř přewysoký, pnulý, wětwi oblých, lysých; listy dwakrát trojené: listky eliptičně kopinaté, zakončité, zaubkované, nejlysejší; hrozny úzlabičkové, přiwětewné, pýřičkované, na konci we 2 rozwiliny wybihající; lupeny kalichowé pýřité, nestejně: dwau wněšných menších; plátky obwejšité; šupiny prostředních wejčité, na konci srdčité rozštípené, kápowité, po kraji huňaté, na dwau postranních plátcích čárkovitě podlauhlé, tupé, na rubu kýlaté a pod koncem kápowitým z tenka zakončité; plod hruškovitý, šedohuňatý, škrídlý. — W pralesech brasilských. ☞.

W tom a jiných rodech toho pokolení jest obsažen prwek mámiwě jedowatý, a domníwají se, že wosa lešeguana w Brasílii swůj přejedowatý med nejwětším dšlem po kwětech toho kře sbírá.

S. třítrojná. S. triternata Willd. S. frutescens Plum. ic. t. 212. Paullinia triterna Lin. Jacq. amer. pict. t. 260. f. 29. Keř 20' vysoký, pnulý: wětwi oblých, lysých, brázdowaných, dlouhých, hebkých; listy třikrát trojené, lesklé, střidawé, mnohé: listky sedawé, různotwaré, některé ostré, jiné tupé, na konci zaokrauhlené, wejčité, wíce méně široké, proti konci nestejně zubaté, zaužené w řapíček, pobočení skoro okrauhlé, každé tré listkůw má řapíček křídlatý: kwěty hojné na hroznech úzlabičkových, na 2 nebo 3 wětwičky rozdělených s rozwilinami střičnými, drobné, bělawé; lupeny kalichowé, rozložené, wejčité, tupé; koruny trošku delší; plod ze tři nožniček dole w křídlo rozšířených, blánatých, proswitawých. — W lesech na Sw. Dominiku. ☞.

Domníwají se, že Indianowé jí potřebují k jedowatění šípůw. Negrowé podnes jí omamují ryby, takže jich snadně weliké množstwu nachytají; ryby bez uškózení mohau se jísti.

KURURA. PAULLINIA. PAULLINIÉ.

Kalich šlupenný, přínestejný. Plátky 4, u wnitř šupinaw zmnóžené, místo pátého mezera. Tyčinek 8, přínestejných. Tobolka kožnatá, špaudrá, šchlópná. Semena míškem blánatým dopola přikrytá.

K. tupoplodá. P. Cururu *Lin. Jacq. obs. 3. t. 61. f. 4.* Cururu scandens. *Plum. ic. t. 111. f. 2.* Keř pnulý: wětwi hebkých, s rozwilinami úžlabičkowými; listy střidawé, řapikaté, trojené: listky přisedawé, podlauhle, dost weliké, přizakončité, zubatě zpilowané; řapík předlauhý, w celé délce křídlatý; kwěty rozpostawené na hroznech hustých, vynikajících s rozwilinami z úžlabiček; lupeny kalichowé, krátké, přiokrauhlé; plátky podlauhle, na konci maličko zaokrauhlené; tobolky hruškovité, tupé, bezkřídle. — Na Antillách, w Americce horké. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{h} .

Guiaňané dělají ze štáwy jed *wurara* zwaný k napauštění šípůw.

K. krutá. P. pinnata *Lin. Lam. 318. f. 5. Jacq. obs. 3. t. 62. f. 12.* Clematis šphylla. *Plum. ic. t. 91.* Strůmek wětwi o třech anebo čtyrech hranách lysých, pnulých; listy lichozpeřené, dwojjařmé: listky wejčité kópinaté, zejgowané, sedawé, lysé, lesklé; řapík křídlatý; kwěty skoro sedawé, rozpostawené na hrózny úžlabičkowé; tobolka hruškovitá, bezkřídla, mladši trojbrada-wičná, přidřewnatá, šarlatowá. — Na suchoparích písčítých w Brasílii, Mexiku, Guianě, na Antillách a w Africe obratnikowé. Kwěte w lipnu až do září \bar{h} .

Kořen a semena její nejjedowatější, jichž Negrowé otroci k otráwení sebe potřebují.

K. jižná. P. australis. *Hillair.* Kmeny tenké, šplihawé anebo pnulé, wětewnaté, šhrané, po hranách náčerwené, w prohlubinkách pyřité; listy lichozpeřené, 3—4jařmé: listkůw jařma doleniho dwakrát anebo jednoduše trojených, hořenich jařem trojených: listečky řapikaté nebo alespoň dole w řapíček ztenčené, tupé, hrotité, střihaně nebo hrubě zpilowané, na zpodině klínowité, celé, dwa poboční obwejčité nebo podlauhle; prostřední 2—3krát delší, podlauhly, zakončité; řapík sotwa obraubený; laty bočné, dlauhostopečné, $\frac{1}{2}$ —2" dlauhé, chudokwěté, na zpodině o dwau rozwilinách; stopka autlá, lysá, hranatá; stopečky pyřité; kwěty růžowé; listeny kópinaté; kalich ušlůw wejčítých, poddutých; plátky obwejčité; tobolka hruškovitá. — W Brasílii w lesech uraguayských. Kwěte w lednu a únoru. \bar{h} .

Má se jako serjana smrtiwa.

K. nápojná. P. sorbilis Mart. Keč pnulý kmenův a větvi hranatých, lysých; listy zpeřené, dvojjařmé: listky podlahlé, chobotnatě zubaté; řapíky bezkřídle, hranaté; hrozny přímé, srstnaté, s květy skoro přesleňnými; toboľky bruškovité, hrotité, u wnitř huňaté; semena černá. — W Brasílii. \bar{R} .

Ze semen rozdrobených a wodau zhnětěných dělají šišky nebo kuličky, které usušené slowau *guarana*, a jichž skrowné množství s wodau a cukrem rozdělané slauží k dělání nápoje k limonádě podobného, w Brasílii velmi obyčejného. Guarane též připisují moc léčící zimnice a žaludek posilující.

Podřadí 2.

MYDELNIKOWITÉ (wlastně). SAPINDEAE.

MYDELNÍK. SAPINDUS. SEIFENBAUM.

Kalich 4—5lupenný, barwený. Plátky 4—5, bezšupinné, na líci žláznaté nebo wausaté. Tyčinek 8—10. Waječnik 3., řídce 2pauzdry. Čnělka 1 s 3, řídčeji 2 bliznami. Plod z peckowic 3, pometáním obyčejně 1 nebo 2. Semena nahá.

M. pravý. S. Saponaria Lin. Lam. t. 307. f. 1. Nux americana Comm. hort. 1. t. 94. Strom 20—30 wysoký, větvi rozkladitých; listy zpeřené, 2—5jařmé: listkůw kopinatých anebo wejčítokopinatých, celých, slabě čeřitých, ostrých, listku konečného dлаuze zakončitého; řapíky křídlaté w celé délce; laty konečné, z hroznůw klasowitých složené, pýřitě plstnaté; kwěty nejčastěji strbaulené, drobné, bílé; lupeny kalichowé 4; plátkůw tolikěž; peckowice wejčité, ojedinělé nebo po 2—3 srostlé, zwícei wišně, červeně žluté, co wosk lesklé; semena kulowatá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w lipnu až do září. 5.

Dužnina peckowičná má tu wlastnost do sebe, že rozetřena s wodau se pění jako mýdlo, a protož se potřebuje ku praní bělizay, která pro prudký prvek w dužnině obsažený díšwe bře škodu nežli obyčejným mýdlem. Plody též i kůra potřebují se také w lékařstwi.

M bobkolistý. S. laurifolius Vahl. S. trifoliatum Lin. Puerinsii Rheed. 4. t. 19. Strom větvi oblých, lysých, praužkowaných, na konci málo pýřitých; listy sudě zpeřené, 3jařmé: listkůw řapíčkowaných skoro stříčných, wejčitých, podlahlých, tupých, lysých, celých; řapíky bezkřídle; kwěty na latách hustých, konečných, pýřičkowaných, s listeny kratkými, wejčitými; kalich z 5 lupenůw wejčitých, zaokrauhlých; koruna bílá z 5 plát-

zakulatělé; na palec tlusté, docela červené, kšticemi obrostlé; pecka podlauhlá, hořká, ztuha wáznaucí na dužnině bílé, zahořkle sladké. — Na Žawě a Kočinčině w lesech; též jí sázejí pro ovoce wúbec oblíbené. 5.

D. malj. E. Longana Lam. Dimocarpus Longana Lour. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 175. Strúmek wětší předsleho. Listy 4jarmé: listkůw podlauhle kopinatých, wazpod se žebry zpeřenými, wystawajícimi; kwěty na latách řídkých; bobule kulowaté, přihladké, půl palce tlusté, někdy po 2 nebo 3 srostlé: dužniny sladké, náwinné, méně wážené. — Na ostrowě sw. Mauricia a w Indii západní přesazený. Ovoce není tak wážno. Kwěte w únoru až do dubna. 5.

PRÍMOTEAŇ. CUPANIA. CUPANIE.

Kalich 5lupenný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena přímá, míškem zastřená.

P. plstnatá. C. tomentosa Swartz. Plum. ic. t. 110. C. americana Lin. Trigonis tomentosa Jacq. Strom mírný, dřewa bělawého, koše obširného; listy střewíc dlahbé, zpeřené, 3—4jarmé: listkůw obwejitých, wtlačéných, na rubu nejautleji aksamitně plstnatých, na líci lysých, zpilowaných, střidawých, wněšných wětších; brozny jednoduché, přímé, úzlabíčkové, 7palečné: stopečky krátké; kwěty drobné, přemnohé, s plátky nažlutými; tobolka jako třesně weliká; semeno wejcowité, černě modré, do pola zaobalené míškem žlutým. — W Indii západní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5.

Jádra majíeť chuť jako kaštany se jedí; listy a tobolky trpké proti nemocem měchýřowým, kúra k wydělávání kůže se potřebuje.

MEDOPLOD. MELICOCCA. HONIGFRUCHT.

Kwěty často mnohodomé. Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky hned žádné, hned 4—5 lysé, na terě podplodni připewněné. Tyčinek 8. Waječník 2—3pauzdrý, 2—3semenný. Čnělka 1, přitrojaločná. Peckowice nebo bobule kornatá, pometáním často 1pauzdrá, 1semenná. Semeno haspeninaw obalené.

M. obecný. M. bijuga Lin. Jacq. amer. t. 72. Juss. mem. Mus. 3. t. 4. Mognos, Knippen. Strom ztepilý, košatý, wětewnatý, ozdobný; listy 2jarmé, lesklé, střidawé, s řapíkem zpleštile plochým, hned křidlatým, hned holým: listkůw náwejitých, tupaunkých, nejcelejších, nej-

kratčeji řapíčkowanych, wnitřních střídawých, wněšných wětších; hrozny jednoduché nebo w málo wětwi rozdělené, konečné, s kwěty drobnými, mnohými, s plátky bělawými; plodů zakulatělých, skoro palec w průměru tlustých asi 30 na jednom hroznu pohromadě, s kůrkau zelenau, lysaunkau, asi 2 nehty tlustau, u wnitř hladkau a docela prostau, dužniny, ježto wyřatá podobá se weličnosti, twarem a barwau žloutku wejcowému, huspeninowatá, jedlá, chuti sladké, nawinné, a pozatrpkalé, — Na Antillách a w Karakasú. Kwěte w dubnu. 5.]

Rozkousnuwše slupku odwrhnuu hořejší polowičku, a zuby wytáhnuu dužninu a semena: dužnina na jazyku se rozplyne, a semena se wplywnau. Semena na způsob kaštanůw pečená jedí. Jednoho odrodka kwěty lšbeznuu wůni wydáwají, druhého ale jsau newonné.

M. nakyslý. *M. trijuga* Juss. *mem. Mus.* 3. t. 8. Schleichera trijuga Willd. Scytalia trijuga Roxb. Strom ztepilý; listy střídawé, střewice delší, 3jařmé: lístkůw wejčítých, 4" dlouhých; klasy úžlabíčkové, prodlažené, (5" dlouhé), wětewnaté; kwěty na patero klané, bezplátečné; peckowice kulowaté, 2—3pauzdré: slupky křehké; semena 2—3, obalená w dužninu bílaw šřáwnatou, příjemně nawinnau. — Na Ceylonu a Timoru. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Dužninu plodů těch (Conghas) jedí. Kůra trpká s olejem proti nemocem kožním.

M. olejnatý. *M. oleosa.* Schleichera oleosa. Cusambium Rumph 1. t. 57. Strom dost veliký, s košeni newelikým; listy padawé, lichob- aneb sudozpeřené, 4—7jařmé: lístkůw wejčítokopinatých, 8" dlouhých, 2" širokých; kwěty na klasech tenkých, jehnědowitých, na prst dlouhých, wisutých, úžlabíčkowých, jako winěnky veliké, zelenawě žluté; owoce zwíci lískowého ořechu žlutawé: skořápka kruchá, plná krátkých kolcůw, pod ní dužnina nakyslá a pecka hladká, 1pauzdrá, pistácií podobná, nejpříjemněji chutnající. — W Indii a Kočínčíně. 5.

Owoce jedf po jšdle k uhašení žizně. Z jader wytlačujf olej žlutý, wonný, nahořklý, jehož užíwají k mazání u swcení; křehne jako lůj a nezlukne. Též jádra roztlučená a s bawlnau smichaná nawinujf na hůlky bambusowé a pák je jako swíce.

ŽELEZODREW. STADMANNIA. STADMANNIE.

Kalich šzubý. Plátky žádné. Tyčinek 8. Waječnik podluhowatý. Čnělka nejkratší. Blizna trojbočná. Bobule zakulatělá, pometáním 1semenná.

kův podlauhých nehetnatých, po kraji plstnatých, nejbělejších; plod drobný, kulovatý.—W Indii východní. 5.

Plody takéž slouží ku praní bělizny a tkanin hedvábných, k wyváření nádobí stříbrného; w lékařství potřebuje se listí a kořen; též ze dřeva dělají citary a lřebyny.

M. vykrojený. *S. emarginatus Vahl.* Strom větvi lysých, oblých, popelawých; listy na řapících bezkřídých, sudě zpeřené, 4—6jařmé: listky kratičce řapíčkové, podlauhlé, dole zaužené, tupé a vykrojené, celé, lysé, kožovit, wezpod chlupaté; kwěty na latách obšírných, nejsloženějších, konečných, pýřitých; kalich pýřitý z lupenů 5, wejčitých; plátkůw 5, podlauhých, wně chlupatých, kalichu maličko delších, po kraji plstnatých; peckowice 3, čihowité nebo kulowaté, žlutawé, obrostlé srstí hustau. — W Indii východní. Kwěte w říjnu a listopadu. 5.

M. rarák. *S. rarak Decand. Rarak Rumph 2. p. 134.* Strom dle jmění podobný jedli s tenkým kmenem. Řapíky bezkřídle; listky 10—12jařmé, podlauhlé, zakončité, nejlysejší, blanowité; plody jako kulky ručnicné, se šwem wystawajícím, dříve žluté, pak čerwenawé; dužniny žlutě čerwené, slizké, ostré. — Na Žawě.

Dužnina plodowá takéž se potřebuje. Ze semen saustruhowaných dělají růžence, wylížejší jako ze dřewa ebenowého, jsau ale lehčí.

M. stírawý. *S. detergens Roxb.* Mydelniku vykrojenému přepodobný, rozeznává se listy 4—5jařmými, wždycky lysými, listky přístřidawými, plody kulowatými, lysými, obyčejně jednopauzdrými. — W Indii východní.

Plody se k mytí potřebují.

M. senegalský. *S. senegalensis Poir.* Rozhy rovné, tenké, pýřité, z mládí rezawé; listy weliké, střidawé, zblížené, 2—3jařmé: listkůw přelysých, wejčité kopinatých, přízakončitých, obak žebernatých; řapíky bezkřídle, zpleštilé, čárkowané, pýřité; plod kulowatý, zwicí jahody. — W Senegalsku.

Owoce jeho jedí. Též owoce *mydelníka křowatého*, *S. fruticosus Roxb.* na Molukách, a *mydelníka jedlého*, *S. esculentus Hillair*, w Brasílii rostaucího se jí a zvláště tolo líbezně chutná.

PODDUŽÁK. BLIGHIA. BLIGHIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 8. Čnělka nejkratší. Blizny 3. Plodky 3, srostlé, dužnaté, na konci pukawé. Semena ojedinelá, sedící na mísku největším, dužnatým. —

P. lahodný. *B. sapida* Koenig. *ann. of. bot.* 1806. 2. t. 16. 17. *Akeesia africana* Tussac. t. 3. Strom podobný k mydelníkům, 60' vysoký. Lístky vejčítokopinaté, žebnaté, 3—4jařmé; řapíky bezkřídlé, pyřité; hrozny úzlabíčkové; semena kulovata, lesklá, černá v mísku bílém. — Roste w Guinei, odkud na Ostrowy karybejské přesazen.

Míšek plodový lahodný, podobný brzlíku, připravují a jedí; též w lékařství na obklady a woda z kwětů k líčení slauží.

DWAUSLIWÁK. EUPHORIA. ZWILLINGSFLAUME.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, na líci u prostřed přichlupatých, podhnutých. Tyčinek 6—8. Waječník dvojčatný. Čnělka 1. Blizny 2. Worečky 2, nepukawé, 1pauzdré, u wnitř dužnaté, pometáním někdy 1, kulowatý, kožnatý. Semeno 1. Dělohy tlusté, často slepené.

D. lahodný. *C. Lit-chi* Desf. *C. punicea* Lam. t. 306. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 173. *Scythalia chinensis* Gaert. *Lit-chi chinensis* Somm. *it. t.* 129. Mírný strom 18' vysoký, wětwi mnohých, skoro rownowážně odstáwajících, kůry šeré, bíle zkropené, dřiwí bílého, měkkého s mnohým dřeněm; listy zpeřené, 2—6jařmé: lístky kopinaté, zakončité, celé, řízilé, lysé a lesklé; kwěty drobné, zelenawě bílé na latách konečných, welikých, běwných; kalich 4—5zubý; tyčinek 6—8; plody nejčastěji ojedinělé, řídce dvojčaté, wejcowité, sescowitými bradawičkami hustě porostlé, zwicí holubiho wejcete nebo wětši, na jedné straně hnědě čerwené, na druhé zelené; semeno elipsowité, zwicí liskowého ořechu, obklíčené pláстикem tlustým, dužnatým, šťawnatým, swětle modrawým, proswitawým. — W Číně jižné a Kočičíně, a odtud do Indie východní a západní přesazený. Kwěte w březnu, zraje w čerwnu. 5.

Owoce toho stromu náleží k nejwáženějšímu w Číně a Kočičíně, protož i tam se obyčejně sází. Chutná asi jako našinská slíwa, a obyčejně se jí k čaji. Též se snší a do obchodu zaslá. Císař čínský, aby měl toho wýborného owoce co ročně hojnost, nutil swé poddané, aby stromy kwětaucí z Kantonu do Pekingu na worech náramným namožením a nákladem přewázeli; obyčejně tak se to nařídí, že tam se dostanou, když owoce právě dozralo.

D. kštičnatý. *E. Nephelium* Decand. *Nephelium lappaceum* Lin. *Lam. t.* 764. *Marsd. sum. fig. Bont. jav. f.* 109. Rambutan, rambostan. Malý strom wětwi rozkladitých; listy 2—3jařmé: listkůw kopinatých, žebnatých; kwěty drobné, bílé; bobule obyčejně dvojčatné,

Ž. hroznatý. St. syderoxylon Decand. Lam. t. 312. S. oppositifolia Poir. Cupania syderoxylon Camb. Arbor palorum Rumph 3. t. 65. Strom z kořena vyhánějící wice kmenůw sotwa co stehno tlustých, prohýbaných, někdy hranatých a brázdovaných; listy střidawé, zpeřené, 3—4jařmé: listkůw střičných, waječných, podlaulých, kožowitých, na konci wyříznutých; hrozny klasowité, střewic dlauhé; kwěty drobné, bílé, skořící libezně wonící; bobule co kulky ručičné weliké, trojbrázdé. — W Indii východní a na Burbonu ostrowu, na pomoří a w lesech nízkých. 5.

Dřewí jeho twrdé, těžké, sukaté, červené potřebují na štáchlowí, koly a t. d.

Podřadi 3.

DODONKOWITÉ. DODONAEACEAE.

SWITEL. KOELREUTERA. KOELREUTERE.

Kalich šlupenný. Plátky 4, nepravidelné, dole skoro šupinaté. Tyčinek 8. Čnělka 1, tlustá. Tobolka na dně 3pauzdrá, 3chlopná, nadmutá, pauzer řidce 3- nebo mnohosemenných. Semena zakulatěle wejcowitá, bezmíšečná.

S. latnatý. K. paniculata Laxm. nov. com. pet. 16. t. 18. Duham. nov. t. 36. K. paulinoides Herit. sert. t. 19. Sapindus chinensis Lin. Keř anebo strůmek, 8—15' wysoký, s košem w průměru welikým a rozhami žlutě hnědými, praužkowanými; listy střidawé, lichozpeřené: listkůw podlaulhle wejčitých, dole klinowitých, střihanozubatých, obak lysých. toliko na prostřední žile pýřičkowaných, na lici tmawě, wezpod bledě zelených; kwěty na latách nebo spíše hroznech složených, welikých, konečných, žluté, dilem nad nehty červeně skwrnaté; tobolky trojhrané, jehlancowité, sítkowaně žilnaté, 1½" dlauhé; semena wzestaupawá, co hrách weliká, černá, lesklá, s pupem malým, bělawým, u prostřed walcowitě wywýšeným. — W Čině. Kwěte w lipnu. Ɣ.

Zastulowalby u nás hojněji býti sázen, an naše zimy dobře snáší.

DODONKA. DODONAEA. DODONÆ.

Kwěty pometáním často mnohomanželné nebo dvojdomé. Kalich 4dílňý, padawý. Plátky žádné. Tyčinek 8 s nitkami nejkratšími, prašniky podlaulhlými nebo čárko-

witými. Čnělka nitovitá, od křídel tobolekových oddělená; blizna často na tré klaná. Tobolka 2—3chlopná, 2—3pauzdrá, 2—3křídla, w kautu wnitřním 2—3hraném semenonosná. Semena dvojčatná, zakulatělá.

D. lepká. *D. viscosa* Lin. *Lam. t.* 304. *f.* 1. *Staphylo-*
dendron Plum. ic. t. 247. *f.* 1. *Aceri affinis Sloan. 2. t.* 162.
f. 3. Keř či strůmek 5' vysoký, přímý, wětewnatý, lepkawý
a smradlawý s rozhami hranatými; listy obwejitopodlau-
hlé, dole klínowité, nejcelejší, střidawé, sotwa řapikaté;
kwěty na hroznech rozpostawené, drobné, zelenawé; se-
mena co brách weliká, křiwá. — W Indii západní, Americ
jižné a Guianě. Kwěte w kwětnu až do října. 5. \bar{R} .

Semena chutnají jako kařtany; listy se potřebují w lékařství.

Podřadí 4.

MAGONKOWITÉ. MAGONIEAE.

MAGONKA. MAGONIA. MAGONIE.

Kalich 5dilný, nestejný. Plátkůw 5, bez přiwěškůw.
Tyčinek 8, w kruhu jednoduchém anebo dvojnásobném
stojících, dolů sehnutých. Čnělka 1, s bliznou 3laloč-
nau. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná, mnoho-
semenná. Semena obkřídlatá.

M. pjiřitá. *M. pubescens* Hillair *am. sc. nat.* 12. *t.*
12. 13. *Phaeocarpus campestris* Mart. Strom mírně
vysoký s korau korkowitau; listy sudozpeřené, 8jařmé
i s rozhami pýřité; listkůw waječných nebo podlahle
waječných, 8jařmých, na konci wykrojených, ostatně cě-
lých; laty konečné, běwné; kwěty zelenawé, černě čer-
weně skwrnaté; tobolky kulowaté, 3hrané, 2—3" wel-
ké; semena hnědá s křídlem kořowitým. — W Brasílii.

Jedowatá jest jako serjana smrtiwá a kurura jižná; nepo-
chybně že z jejího kwětu alespoň dílem wosa lešegnana swůj jedowá-
tý med sbírá; též jako ty dwa rody k chytání ryb se potřebuje.

Řád 53.

MAHAGONOWITÉ. CEDRELEAE.

Kalich na 4—5 klaný. Plátky 4—5; dřiw rozwití
střechowité. Tyčinky tolikrátne nebo dwakrátne, prosté
nebo jednobratré. Waječník 5. zřidce 3pauzdrý, o nož-
ku podepřený, řidčejí obkličeny kruhem anebo baň-
kau: pauzder mnohowaječných. Čnělka s bliznau hláw-

kowitau, laločnatau. Tobolka dřewnatá, 5—3chlopná, 5—3pauzdrá, se státau semenici slaupkowitau a pauzdry mnohosemennými, řídce 2semennými. Semena w každém pauzdru dvojřadá, křídlatá, dolů střechowitá, řídce přímá, bezbilečná nebo bilečnatá. Kel rovný; kořínek proti pupu (tedy nejčastěji wzhůru) čelící.

Stromy. Listy střídawé, sudo- řídce lichozpeřené, řídčeji jednoduché, bezpalisté. Kwěty obojaké na latách úzlabčkových.

Rád ten obsahuje 19 rodů (w 8 pokoleních) w krajích uezio-bratnfkowych. Rozeznáwají se dřívím přetrwanliwým, přepěkným, rozdílně barweným; w kůře obyčejně mají prwek hořký, swraskawý.

MAHAGON. SWIETENIA. MAHAGONIHOLZ.

Kalich přemalý, na 4—5 klaný. Plátky 4—5. Trubka zubatá, pestik obkličující, na jejížto wnitřní straně 8—19 prašníkůw. Čnělka přečrátká. Tobolka 5pauzdrá, 5chlopná, mnohosemenná. Semena dolů střechowitá, bilečnatá.

M. americkýj. S. Mahagoni Lin. Cavan. diss. t. 209. Plenk t. 336. Hayn. 1. t. 19. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 170. Arbor Catesb. 2. t. 81. Strom 80—100' vysoký, s košem široko daleko rozloženým, hustým; listy 3—5jařmé, zpeřené; listky řapičkové, wejčité kopinaté, ostré, dole nestejně; kwěty na hroznech wětewnatých (latowitých), listu kratších; kalich na patero klaný; plátkůw 5; tobolka wejcowitá, co pěš weliká, červenawě hnědá; semena podlahlá, smačknutá, na jednom konci křídlatá. — Na skalnatých místech w Indii západní a Americe jižné. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Hlawně ten strom dáwa krásné dřewo, mahagonowým, mahonowým (Mahagon, bois d' Acajou) zwané, jež do Ewropy na mnoze se zawází, a tu zdělává na štáchlowí; též lodí se z něho stawí, proto že jich čerwi neporušují, a že kaulemi dřelowými se netřífší. Kůra slabě wonná, přečrátká a trpká, amarantowau zwaná, potřebuje se jako china proti lichoradkám a průjemům; semeno dáwa olej karapatowý, počišťující; z poraučené kůry prýšší se klowatina jako arabská.

M. senegalskýj. S. senegalensis Desrouss. Guillemín seneg. t. 32. Strom 100' vysoký; listy 3jařmé; listky waječně podlahlé, kožowité, tupaunké; kwěty drobné; bělawé, s růžowými nitkami na latách úzlabičkowych; kalich na čtewero klaný; plátky 4; prašníkůw 8; blizna terčowitá, 4pramenná; tobolka zwící broskwe, 4pauzdrá, 4chlopná, w každém pauzdru 6 semen w jedné řadě. — W Senegambii, na Předhoří zeleném; na Antilly přesazen. Kwěte w březnu až do kwětna. 5.

Dříví podobné k předešlému, co takové do Evropy se přiváží; kůra hořká a trpká místo chiný, zwarek listový proti krvácení, pryskyřice z kmenu co kýchadlo se potřebuje.

M. protizimníčnj. S. febrifuga *Roxb. t. 17. Hayn. 1. t. 20.* Soymida febrifuga *Ad. Juss.* Strom 60střevičný; listy zpeřené, 3—6jařmé: lístkův podlaublívejčitých, 4'' dlouhých, 2 1/2'' širokých; květy bílé na velikých latách; kalich 5lupenný; plátkův 5 rozložených; tyčinky nitek srostlých v koflik, rozdělený na 10 lalokův 2zubých; prašníkův 10; tobolka dřevnatá, špaůzdrá; semena mnohá, wisutá, křídlatá, bezbílččná. — W Indii východní. Kwěte w posuše. 5.

Kůra (*Cortex Soymidae*) hnědá, zápachu kořeného, chuti hořké a trpké, potřebuje se místo chiný.

ČESNEKOWNÍK. CEDRELLA. CEDRELE.

Kalich nejmenší, 5zubý, Lůžko wyvýšené, nožkovité. Plátkův 5, nehtem rozšířeným přiblížených, na lůžko přirostlých. Tyčinek 5, z lůžka vyniklých, s prašníky podlaublými. Čnělka 1. Blizna hlavovitá. Tobolka dřevnatá, špaůzdrá, šchlopná. Semena mnohá, smačknutá, dolů střechovitá, w křídlo dole zkončená. Bilek dužnatý.

C. hořkýj. *C. odorata* *Lin. Lam. t. 137. C. Brown. jam. t. 10. f. 1.* Pruno forte aff. *Sloan. 2. t. 220. f. 2.* Acajoui à planches. Strom ohromný, s kmenem 80' vysokým a přetlustým (12' w objemu), korau popelawau, dřívím čerwenawým, měkkým a woňawým; listy střídawé, lichozpeřené, asi 1' dlouhé; listky mnohé, řapičkowané, wejčítě kopinaté, ostré, wydawající obzwláště za horka zápach hnusný a škodliwý; květy mnohé, drobné, žlutawě bílé, rozpostawené na hrůzny latowité, rozkladité, obširné; plátky wejčítě podlauhlé; waječník kulowatý, krátkau nožkau podepřený, žlutawý, šhraný; tobolka jako mahagonu amerického, menší ale. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Dříví slauží k stawení přibytkůw a loděk; též dělají z něho police, truhly, ještíky, protože swým zápachem kořeným a chutí hořkan. jižto zděluje wěcem tam chowaným, zapuzuje hmyz. Z kůry se přýštlé klowatina, arabské podobná. Kůra, též i listy a mladé dřewo velmi hořce a hnusně zapáchají a chutnají, a slauží proti zimicem, kwěty proti křečům.

C. východoindskýj. *C. Tuna* *Roxb. t. 232. Tuna, toona.* Strom ohromný; listy na střewic dlouhé: listky wejčítě kopinaté, zakončité, někdy pilowané, wazpod bledě siwé, 4'' dlouhé; kwěty žluté, 3''' dlouhé, na latách

střevíc dlouhých, medem zapáchající; tobolka 8" dlouhá, 1/2" tlustá; semena 8" dlouhá, jichž po 9 v každém pauzdru, překocných na semenici slaupovitě. — V Indii východní na vrších. Kwěte v únoru. 5.

Dává veliké dříví k stavení, mahagonu podobné, lehčí ale. Kůra trpká s práškem ze semen bondoku obecného místo chinu proti zimnicem se užívá.

C. protizimičnyj. C. febrifuga Blum. Rumph 3. t. 39. Sotva od předešlého se rozeznává. Listy má vejčítopodlauhle, zakončité, nejcelejší, wezpod stejnobarvě, 4—5" dlouhé; tobolky podluhovaté, černavé, peckám oliwowým podobné. — Na Žawě a všech ostrowech moře indského. Kwěte od čerwna až do ledna. 5.

Kůra čerstvá voní zaslade a slabě kořeně, chutná zahořkle a trpce, a potřebuje se jakož i listy na místo chinu; w obchodu slove cortex cedrelae.

PRYSKOŇ. CHOROXYLON. GRÜNHOLZ.

Kalich nejmenší, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 10: nitek nejdoleji srostlých, ze hřbetu wěnce baňkowitzého vyniklých, ostatně prostých, paprskowitzě odstálých. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá: chlopni u prostřed přehradkatých. Semena w každém pauzdru 4, w křídlo úkončená, na přehradku připewněná.

P. zelenodřewá. C. Swietenia Decand. Swietenia chloroxylon Roxb. 1. t. 64. Strom ztepilý s korau hnědau, dřewem zelenawě žlutým, přetwrdým a pěkným; listy sudozpeřené, mnohojařmé: listky vejčité, příkosočtwerečné, tupé, dole velmi nestejně, wezpod sivé; kwěty drobné, žlutawé, na latách konečných; tobolka 1" dlouhá, hnědá. — Na vrších Indie východní. 5.

Množstwí veliké z něho se prýští pryskyřice, již jako naši z jehličatných stromůw potřebuj.

STRUHEL. FLINDERSIA. FLINDERSIE.

Kalich na patero klaný, krátký. Plátkůw 5. Tyčinek 10, vyniklých ze hřbetu wěnce baňkowitzého, zplozeného z rozšířených dolejškůw nitkových; nitky hořejšku šidlowitzého, odstáležo, střidawě neplodné. Tobolka 5-pauzdrá, 5chlopná, na 5 dětitelná: dílůw rozdělených děl-nau přehradkau, pak prostau, obak 2semennau. Semena primá, na konci křidlatá.

St. amboinskij. F. amboinensis Poir. Rumph 3. t. 129. Strom ztepilý, s korau hladkau; listy lichozpeřené, 3—7jařmé; kwěty na hroznech dlouhých, wisutých,

drobné, bílé, woňavé; tobolky wřetenowité, 6" dlouhé, 5hrané, měkkoostenné, u wnitř červené s nemnohou dužninou. — Na pomorí Hitoe a Ceramy, ostrowůw indských.

Dříví dobré k stavení. Z kolcatých chloupů dělají zemřnoué struhadla ke stranění měkkého koření, jako jest zázwor, kurkuma a t. d. Příroda jim to poskytuje, seč jejich rozum není.

KARAPA. CARAPA. CARAPA.

Kalich kořowitý, 4—5laločný. Plátky 4—5, kořowité. Tyčinek 8—10: nitky srostlé w trubku na konci zubatou, u wnitř prašniky nesaucí. Čnělka krátká. Bližna široká, uťatá, po kraji brázdovaná. Peckowice wyschlá, kulowatá, u wnitř dřewnatá, 4—5brázdá, 4—5chloupná. Semena tlustá, bezbilečná, w osemeni haubowitém.

K. guianská. C. guianensis Aubl. t. 387. Lam. t. 301. Persoonia guareoides Willd. Xylocarpus Carapa Spreng. Strom obromný; kmen 80' vysoký, 3—4' tlustý; dříví bílé; listy sudozpeřené, 8—10jařmé, 3' dlouhé; listky střidawé nebo stříčné, eliptičnopodlauhle, zakončité, kořowité, lesklé, 1' dlouhé, 3" široké; laty přímé; kwěty drobné, bělawé, 10—5mužné: owoce wejcowité, co pěst weliké, zobleně 4hrané, uzralé 1pauzdré, 4chloupné, o 4 semenech welikých, 3hraných, červenawých. — We všech lesech Guianských. 5.

Kmen slauží za stežně. Karaibowé dělají z jadér olej hořký, ostrý (karapowý). Jádra we wodě nwařená, několik dní na hromadě uleželá, olaupawše a jako kakáo na kameně nebo w dřewném hmožděří na těsto roztlukše, rozhrnan na necky sklonité, zlábkem opatřené, a položí na slunce; auprkem prýští se z něho olej a stká do kalebasy. Pak ještě těsto nasypau do pytlu a obtěžkají kamenem, jenž olej wytlačí. Olej míchají s orleanem a maží wlasý a tělo, aby ochránění byli před deštěm a blechami písečnými. Hořkau korau posilují žaludek a wyhánějí škrkawky.

K. guinejská. C. guineensis Don. C. Touloucina Guill. et Per. Afzelia splendens Hort. Strom podobný, ztepilý; wětwe předlauhé, pōdlnutowisuté; listy 2—3½' dlouhé, 6—12jařmé: listkůw waječnopodlauhých, 8—12' dlouhých, 2—3' širokých; laty úžlabičkowé a konečné, chablé, 1—3' dlouhé, rozewřené; kwěty bělawě různowé; tobolky weliké, zakulatělé, 5hrané; semena černočewená. — W Guinei. 5.

Olej hořký, ze semen wytlačený, potřebují jako karapowý.

K. molucká. C. moluceensis Lam. C. indica Juss. Xylocarpus granatum Koenig. Granatum littoreum Rumph

3. 4. 61. Strom 30střevičný, křivý, někdy několik kmenůw vypauštějící; listy pidi delší, zpeřené, přižářmé: listky stříčné, vejčité, ostré, 4" dlouhé, 2" široké; kwěty drobné, na latách wisutých, žlutawé; plod zwici marhanu čili jablka granátowého, též i zwici hlavy trojletého dítěte, často zpleštilý, na dél brázdowaný, puka- jící a naplněný semeny 12—20, hnědými, hranatými, wětšími kaštanu, welmi nepravidelnými, takže wyňatý nedá se opět do skořápky wměstnati. — Na Molukách na pomoří. 5.

Dříví čerwenawé, pěkně merhowané i swalowité, tak že ke stawení se nehodí; dělají ale z něho hřeby na lodi. Kůru hořkau dávají do ságowého nápoje; skořápka plodowá wchází za sucha do kadidel, též se potřebuje proti slabému žalúdku a chorobám kožním; kořen a kůru k stawení běhawky a auplawice; semeno přehořké proti hryzení.

Řád 54.

ZEDERACHOWITÉ. MELIACEAE.

Kalich na 4—5 klaný. Plátky w paupěti nejčastěji chlopnaté, někdy dole srostlé. Tyčinky nejčastěji dwařídce kolikrátne nebo tři-čtyřkrátne, na wnitřní stranu wěnce přirostlé, řídce jednobratré. Waječník 3—5chlop- ný, pauzder 2- (řídce 1—4-) waječných. Čnělka jediná, s 3—5 bliznami, často oddělenými. Plod 3—5pau- zdry (někdy 1pauzdry), bobule, peckowice anebo to- bolka 3—5chlopna, chlopni u protřed přelirádkatých. Semena bezkřídla, s bílkem anebo bez něho. Kel pře- kocný.

Stromy, kře. Listy skoro wždycky střidawé, lichozpeřené ne- bo dwakrát zpeřené, po řídku jednoduché, bezpalisté. Kwěty obo- jaké, nejčastěji na úžlaběčkowých latách, hroznech anebo wreholcích.

Do toho řádu přináleží 110 rodů (w 27 pokoleních rozděle- ných), ježto kromě 5 wšecky w krajinách meziobratnfkowých swěta starého a nowého rostau.

MYŘISEŇ. HUMIRIA. HUMIRIBAUM.

Kalich tupě 5zubý. Plátkůw 5, podlahlých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 10, w trubku na konci zubatau srostlých, s prašníky přímými. Čnělka 1. Bli- zna hlawowitá, skoro špramenná. Plod špauzdry: pauz- der 1semenných.

M. balsamata. H. balsamifera *Aubl. t.* 225. Myro- dendron amplexicaule *Willd.* Bois rouge, humiri, turi.

Strom na 50—60' vysoký, s korau tlustau, čerwenawau, dřewem twrdým, černawě hnědým; koš složený z wětwi mnohých, tlustých, wšamo rozložených; rozhy listnaté; listy střidawé, poloobjímawé, lysé, zelené, wejčité podlahlé, ostré, nejcelejší, po kraji podchlípené, 2—6" dlahé; kwěty bílé, welmi drobné, rozpostawené na chocholicích konečných, nahustlých, dole listenem malým opatřených; koruna mnohem delší kalichu: plátkůw kopinatých. — W Guianě a na Kayeně w lesech. Kwěte w dubnu. 5.

Dřiwí potřebujjí tesaři; z kůry dělají pochodně. Z ní se prýští šťáwa čerwená, balsanná, jako storaks wonná, jež jako balsam peruanský se potřebuje. Jest twrd a křehek, a slauží ku kadění.

M. mnohokwěta. *H. floribunda* Mart. 2. t. 199.

Strom 20—36' vysoký; kmen 1' tlustý, s korau šedohnědau, u wnitř čerwenohnědau, na wětwich bradawičnatau; koš wejcowitý nebo polokulowatý; rozhy smačknuté nebo přidwojsečné, nachowělohnědé, jako ostatní dily lysé; listy obwejčité nebo přiwaječné, nejcelejší, na konci přiwykrojené, dole w krátký řapík zaužené, 2—4" dlahé, 1½—2" široké, lesklé, tmawozelené; stopka společná 1½—2" dlahá, dwausečná nebo hranatá, na 3—5 wětwi hranatých, wrcholičených rozdělená; listeny drobné, 3úhlé, ostré, podduté, čerwenawé; kalich uštíw zaokrauhlých; plátky podlahlókopinaté, tupauké; nitky a čnělka luňatobrwité; waječník lysý, na konci wausatý. 8pauzdry; peckowice wejcowitá, 4—5" dlahá, černawě nachowá, černající, s dužninau tenkau, čerwenawau, sladkau, jedlau; pecka wejcowitá, ostrá, žlutawě rezawá; semeno waječné, sotwa 1" dlahé. — W Brasílii. Kwěte w srpnu a září. 5.

Z rau roní balsam wýborný, bledě žlutý, wonný, jako kopaiwa a peruanský užitečný.

HANTOL. SANDORICUM. SANDORICUM.

Kalich krátký, tupě žubý. Plátkůw 5, čárkowitých. Tyčinek 10 s nitkami srostlými w trubku 10zubau, w ústi prašníky nesaucí. Bobule jablkowitá s peckami 5, smačknuté wejcowitými, 2chlopnými, 1semennými. Semena s pupem oblaukowitým.

H. obcný. *S. indicum* Cav. diss. 7. t. 202. 203.

Rumph t. 1. 64. Strom dosti zteplý, se dřiwím u prostřed čerweným; kmen s korau popelawau; listy střidawé, lichozpeřené, jednojarmé, dlahořapíkaté: listkůw řapíekatých, welikých, wejčitých, zaokrauhlých, nejcelejších, zakončitých, na lici lysých, na rubu rezawě plst-

natých; řapíky plštnaté; kwěty rozpostawené na hroznech latowitých, úzlabíčkových, trochu listu delších; plátky čárkowitz kopinaté; bobule alespoň co pomaranč weliká, kulowatá, trochu zpleštilá, maličko plštnatá, setřená barwy žloutkové, s dužninou bílou, rozplývající se, obsahující 5 semen dost welikých, na hřbetu vypuklých, po stranách smačknutých, zawřených w mísku kožnatém, dole na dvě chlopně pukajícím. — Na Molukách, Filipinách, sám od sebe a sázený. Kwěte w lednu, únoru. 5.

Owoce welmi oblíbené jedí surowé a dušené, aby jídla suchá, jako ryby a j. nabyly chuti přisjemné, náwinné. Nežli dozrají a zežlutnou, nechají se warem přejítí, semena se wyndají, olaupají a obalí se cukrem. Též suší se na křížalky rozkrájené a místo limaunůw se potřebují. Kořen w lékařstwi.

DWOJNÁK. NAREGAMIA. NAREGAMIE.

Kalich čišowitý, 5zubý. Plátkůw 5, prostých. Tyčinek 10: nitky srostlé w trubku štíhlou, na konci přinafauklau, 10zejkau. Prašníkůw 10, na konci s přiwěskem malým. Čnělka nitowitá; blizna přihlawowitě štítowitá. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná. Semena dvojčatná.

D. křídlatý. N. alata W. et A. Naregamia Rhced.
10. t. 22. Keř 2—3' vysoký, nejlysejší; listy roztraušené, 3jařmé, se řapíkem široce křídlatým, přikopistowitým, 1—1½" dlouhým; listky sedawé, obwejšitoklinowité, tupé, nejcelejší, poboční 1½" dlouhé, ¾" široké, lichý trochu wětší, eliptičný, wšecky tlustaunké, měkké; z hněda zelené, lesklé; kwěty ojedinelé, úzlabíčkové, stopkaté, trochu krátsí řapíku, ¾" široké, bílé; kalich krátký; plátky podlahločárkowitzé, dolů zužující se, nejodstálejší nebo podhnuté; trubka tyčinkowá více ½" dlouhá, kejowitá; čnělka štíhlá; blizna malá, přihlawowitá, na tři krátké ostří rozdělená; tobolka malá, 3hraná o 3 chlopních okrauhlých; semena podluhowatá posmačknutá, ponakřiwená, bělawá. — Na Poloostrowu indském. R.

Kořen čerwenawě žlutý, přearomátný, hořký, náostřý, jest nowý lék proti zimnicím a některým chorobám nerwowým. Ostatní díly aromátně ostré potřebují se wně proti wyraženinám.

ZEDERACH. MELIA. ZEDRACH.

Kalich malý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 10 s nitkami srostlými w trubku na konci 20zubau, a wnitř w ústí prašníky nesaucí. Waječnik sedící na

lůžku powyvýšeném. Čnělka nitovitá. Blizna hlavovitá, 5hraná. Peckowice wejcowitá, s peckau 5brázdau, 5pauzdrau: pauzder 1semenných. Semena bílku dužnatého.

Z. hladkj. M. Azederach *Lin. Cav. diss.* 7. t. 207. *Lam. t.* 372. 1. t. 70. *Bot. mag. t.* 166. Azadirachta *Comm. hort.* Pseudosycomotorus *Mat. Wcl.* 102. Keř anebo strom 10 -- 20' vysoký, rozeh oblych, lysých; listy střídawé, padawé, dwakrát zpeřené: listky po 2—3 párech, složených z 3—7 listečkůw úkosně wejčítokopinatých, dlauze zakončitých, zpilowaných anebo nastříhaných, lysých, slabě lesklých; kwěty na latách wrcholikowitých, úzlabičkowých, běwných, bohatých, wonné; plátky podlauhle, napřed širší, tupé, přilysé, modrawé; trubka tyčinkowá fialowá; peckowice elipsowitá, zwicí wišně, bledě žlutá. — W Asii jižné a prostřední, odtud do jižné Ewropy a částky šewerné Ameriky přesazený a zdiwočelý. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} , 5.

Wšecky částky jeho jsau hořky. Kořen, kůru a plod potřebují proti hlistám; snadně ale působí závrat, dáwení, průjem a křeče; též i list, kwět a plod proti jiným chorobám se užívají. Ze semena vytlačují dobrý olej na switění.

ZADIRACHTA. AZADIRACHTA. ZADIRACH.

Wše jako u zedarachu; trubka tyčinkowá ale krátce 10laločná: lalokůw podhnutých; waječník 3pauzdrý; blizna 3dílná; peckowice 1pauzdra, 1semenná.

Z. indská. A. indica *Ad. Juss.* Melia Azadirachta *Lin. Cav. diss. t.* 208. Azedarach *Burm. zeyl. t.* 15. Azadirachta *Breyn. ic.* 15. Aria Bepon *Rheed. 4. t.* 52. Strom ztepilý, wždy zelený; kmen tlustý, černawokorý; wětwe rozkladité, hustolisté, hnědé; listy 3—4jařmé: listkůw wejčítopodlauhlych, nestejnostraných, přisrpowitě zkríwených, silně zakončitých, ostře zpilowaných, 3—4" dlauhých, 15—26" širokých, lysých, lesklaunkých, střičných; kwěty na latách úzlabičkowých, prodlaužených, hroznatých, o polowičku menších nežli zedarachowé, žlutawě bílé; peckowice malé, oliwce podobné, nánachowé; semeno podlauhloelipsowité, bílé. — W Indii východní. — Kwěte w pónše. 5.

Kůra hořká působí jako chioa pro obzwláštní prvek, dosawad newyzpytowaný. Listy se dávají proti mádre, hlistám, a w kaupelí proti bolení audůw; hořký olej ze semen w lékařstwu a řemeslech užitečný.

BŘESLENEC. TRICHILIA. TRICHILIE.

Kalich 4—5zubý. Plátky 4—5. Tyčinek 8—10: nitky nyní oddělených, nyní srostlých v trubku na konci u vnitř prašníky nesaucí. Tobolka 3chlopná, 3pauzdrá (řidko 2chlopná, 2pauzdrá): chlopni u prostřed přehrádkatých, pauzder 1—2semenných. Semena v míšku zbobulelém bezbilečná.

B. dáviwýj. *T. emetica Vahl.* Elcaja. Strom ztepilý; listy na píd dlouhé, lichozpeřené, čtyřjařmé: listkův eliptických wezpod huňatých, 2" dlouhých; kwěty jako citronové vyhlížející, zelenawě žluté, nahlaučené; nitky do pola v trubku srostlé; tobolka obwejcowitá, trojhraná, na palec weliká se semenoma skoro trojhranýma.—W Arabii na wrších obyčejná. Kw. w kwětnu, čerwnu. 5.

Tobolky prodáwají s woňawkami, kterými Arabky sobě hlawu natrají; kúra slauží k dáwení; ze semen a oleje sesamowého dělají mast proti swrabu.

B. hawanskýj. *T. havanensis Jacq. am. t. 175. f. 38.* *T. glabra Lin.* Strom ztepilý, wětewnatý, košatý, přehnusně zapáchající; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky obwejčité, lysé, wněšné wětší, nejcelejší, nejtupější, dole zaužené, sotwa řapičkowané, lesklé; hrozny úzlabičkowé, nejkratší, shlaučené, na krátkých stopkách.— Okolo Hawany na chlumech. Kw. w čerwnu, lipnu. 5.

B. trojlístkatýj. *T. trifoliata Lin. Jacq. am. pict. t. 123.* Keř 15' vysoký, přímný, celý, nepřijemně zapáchající, wětwe mnohé, oblé, roztraušené, dole z kmennu počínající, odstálé; listy lichozpeřené, ljařmé, (trojlístkaté), lesklé, střidawé, hojně, na řapiku sotwa palec dlouhém: listky obwejčité, dole klínowité, nejcelejší, nejtupější, sedawé, s lichým delším; hrozny úzlabičkowé, nejkratší, přišestikwěté; kwěty drobné; koruna bělawá, kalichu tříkrát delší; tobolky zelené, hnědě tečkowané; dříwe dokonale kulowaté, pak trojbrázdé; semena ojedinelá s mískem čerwewým.— Na palaucích suchých w Kurasau. Kwěte w dubnu, kwětnu. 7.

Kúru toho a předešlého rodu potřebují k dáwení; zwarkem kořena Negřice otrokyně zahánějí plod.

O *břeslenci počištujučím*, *T. cathartica Mart.* wíme, že má moc dolem počištowati.

B. pířmowýj. *T. moschata Swartz.* Strom 20' i vyšší; wětwe oblé, s koran lysau, praužkowanau; listy střidawé, zpeřené: listky střidawé, wejčité, zakončité, lysé, celé, na lici lesklé; kwěty drobné, mnohé, bělawé, rozpostawené na hroznech ojedinelých, úzlabičkowých; koruna plátkův srostlých, dwakrát delší kalichu; praš-

níkův 8—11; toboľky wejcowité, o 3 nebo 4 pauzdrách lsemenných; míšek semenový dužnatý, šarlatový. — W starých šumách sewerné Jamaiky.

Wšecky částky jeho zápachají pízmem, protož i strom ten slo-
we píznowým čili dřewem píznowým.

B. česnekowj. T. *alliacea* Forst. Listy zpeřené: listky kopinaté, ostré; hrozny úžlabičkové, nejsloženější. — Na ostrowě Namooe.

Ten strom zapáchá česnekem.

LANSA. LANSIUM.

Kalich 5dílný. Plátkův 5. Trubka nířowitá, kulowatá, po kraji celá, u wnitř s 10 prašniky. Čnělka krátká. Blizna plochá, 5pramenná. Bobule okornatělá, 5—1pauzdrá, 5—lsemenná; semena w míšku dužnatém, bezbílčenná.

L. domácí. L. *domesticum* Jacks. *Lansium* Rumph 1. t. 54. Strom dost vysoký, s kníem hluboce brázdowným, jakoby slaup prauhowaný čili z několika pňů srostlý; wětwe předlauhé, přímé; listy střídawé, zpeřené: listky wezpod pýřité, 1' dlouhé, co dlaň široké, jako papír šustící, na starších stromech ale jenom co ruka dlouhé a 3" široké, plné šedíwých skwrn, jako by wyschlé; kwěty bílé, drobné, na broznych 2' dlouhých, úžlabičkových; bobule jako šwestky, se slupkau žlutawau, laupawau, nezralé roní mléko hořké, bělawé, prsty černící; dužnina bílá, poloprozračná, ukazuje 5 dílůw jako w jablku; pět jader pleskatých, hranatých, zelených. — Wlastně na Molukách a Sundských ostrowech, sází se ale w celé Indii východní. Kwěte w prosinci; owoce od března až do srpna na stromě wisí, nežli uzraje. 5.

Nejlépe se dař w sadech lesnatých. Dřwí twrdé, trwanliwé. Owoce náwinné, zasladlé jako hrozny winné, a tak lahodné, že ne-
lze se jich dost najísti. Jádra hořká jako žluč se vypliwují nebo nerozkausaná polykají.

NÁLEL. MILNEA. MILNEA.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5, poddutých. Trubka nitková krátká, kulowatá, s 5 prašniky. Bobule wyschlá 2—mnohopauzdrá, uzralá 1pauzdrá; semeno w míšku wodorowné we wnitřním kautu, bezbílčenné, s kořínkem proti středu čelici.

N. chlumní. M. *montana* Roxb. *Rheed.* 4. t. 16.

Strom 40' vysoký, mírně tlustý, vždy zelený. Listy zpeřené, nejlysejší: listky veliké, eliptické; květy smradlavé na hroznech; čnělka rozštípnutá; ovoce na hroznech žluté se skořápkou tlustou, dužninou modravou, štávnatou, návinnou; semeno polokulovité, bledě modré, zasladle hořké. — Na Malábaru, Sumatře. Ovoce w dubnu a říjnu zr. 5.

Ovoce oblíbené, z jehož šťávy s cukrem dělají syrup proti kašli. Semeno se zázvorem a cukrem dělá stolicí.

GUARA. GUAREA. GUAREA.

Kalich nejmenší, 4zubý. Plátky 4, podlauhlé, tupé. Tyčinek 8 jednobratrých s trubkou na konci zubatou, u wnitř w ústech prašníky nesaucí. Blizna hlavovitá. Tobolka zakulatělá, 4pauzdrá, 4chlopná. Semena w pauzdrách ojedinělá, mískatá, bezbilečná.

G. hrubolistá. *G. grandifolia* Decand. *G. trichiloides* Lin. *Melia Guara* Jacq. *am. t. 176. Cav. diss. 7. t. 210. Lam. t. 301. Guidonia* Plum. *am. t. 147. f. 2. Guara.* Strom přímý, košatý, 25' vysoký; listy sudozpeřené, střídavé, lesklé; řapík 1—1½' dlouhý; listky (7—14 po každé straně) stříčné, waječnopodlauhlé, tupé, na konci zúžené, nejcelejší, krátce řapíkaté, zpeřenožilé s žebry (10—15) wespod wywstáwajícími; hrozny řídké, užlabíčkové, ½' dlouhé; květy stopkaté, newonné, brzo špinawější; trubka tyčinková bílá. — Na chlumech na Kubě. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Ovoce z daleka dokonce podobné hroznu winnému, toliko že jest dřewnaté, holénky předstawující, z jara swětle žluté, pak miniowé; semena twrdá. Kůra toho stromu ostrá, hořká, počištuje horem i dolem, a to lépe všech jiných lékůw, když pozorně se užívá. Zeslňowé majíce sílnou zácpu, užíví půl hrstky prášku z kůry udělaného. Zwařenina kůrowá činí taktéž, a však mírněji. Kůra hnědá, žlutě pozbádaná, zapáchá jako dříví pšzmem.

Rád 55.

ORLIČNICOWITÉ. LEEACEAE.

Kalich 5zubý. Plátkůw 5, dole srostlých, před rozwitím chlopnitých. Tyčinek 5 nebo 10, s polowičkami pometauw. Waječník 4—6pauzdrý, pauzder 1waječných. Čnělka s tlustou bliznou. Bobule 4—6pauzdrá: pauzder 1semenných, někdy několik pometawých. Semeno přímé, s bílkem chruplawým, pětilaločným. Kel oblý, ostrý, křiwý, nejčastěji wstřední.

Kře nešlahannaté. Listy střídané (nejhořejší střídavé), lichob-
nebo dwakrát zpeřené, málokdy jednoduché. Kwěty obojaké, nejčá-
stěji na latách anebo vrcholcích protilistých.

Do toho řádu náleží 14 rodů ve dvou pokoleních, mezi obrat-
nskoma w Asii a Africe rostoucích, neznamentých co do austroji a
užitku.

ORLIČNICE. LEEA. LEEA.

Kalich a koruna jak řečeno. Tyčinek 5: nitky
srostlé w trubku na patero klanů, nesaucí prašníky w
rozkolech. Plod a semeno jak udáno.

O. trnatá. L. spinosa Spreng. Aralia chinensis Lin.
Frutex aquosus mas Rumph 4. t. 44. Keř 6—9' wyso-
ký, trnatý, větvi nepravidelných, sukatých; listy zpe-
řené, 3—4jarmé: listkůw vejčitopodlauhých, zpilowa-
ných, wezpod huňatých; vrcholiky latowité, konečné,
běwné; kwěty běwné, bělawé; bobule smačknutě kulo-
waté, modře zelené, zwiei třešně. — Na Molukách, w
Čině, všude w polích, na březích a w lesech. Kwěte
a zraje celý rok. \bar{h} .

W nati a bobulech jest šťawa náostrá; kořen netoliko potřebu-
je se w lékařství, anobř i do wina palmowého, aby nezmysalo.

O. bezová. L. sambucina Willd. Aquilicia sambuci-
na Lin. Cav. diss. 7. t. 218. Staphyllea indica Burm. ind.
t. 24. Frutex aquosus fem. Rumph 4. t. 45. Keř větvi
hranatých, brázdowaných, beztrných; listy zpeřené,
3—5jarmé nebo jednoduché, na píd' dlauhé, 3—4" široké.
jakoby posypané pískem, na kůži silně swědicím: listky
podlauhé, zubaté; kwěty na latách úžlabíčkowých, dro-
bné, bílé; bobule co třešně weliké, zpleštilé, pupečna-
té, slabě šbrázdé, hnědočervené, pak černé, hladké,
s dužninou nachowau, w níž 5—6 semen černých. —
Na Molukách po polích a březích. \bar{h} .

Listí jed' co zeleninu; šťawa ze dříví proti zapálení očí, a
z bobul proti horečkám. Wojáci nosí dřewo při sobě, jehož drtinami
zasypají rány, kteréž jimi rychle se hojí. Kořen žwýkaný prý opět
nawracuje sílu mužskau. Semen ptáci nezobají.

O. welikolistá. L. macrophylla Roxb. má kořen hlizowitý, sliz-
natoswaskawý, červenau barwinau naplněný, tak že snad k barwení
slaužití může.

Řád 56.

ŘEWOWITÉ. AMPELIDEAE.

Kalich přemalý, celý nebo přizubatý. Plátkůw

4—5, se zuby kalichovými střídavých, upewněných wně na terči waječnik obkličujícím, dole oddělených, w paupěti chlopnatých, na konci nawinutých. Tyčinek co plátkůw, za plátky na terči připewněných, prostých, někdy pometawých. Waječnik prostý, 2pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělka překrátká nebo žádná; blizna jednoduchá. Bobule 2—1pauzdrá, skrownosemenná. Semena přimá, okolo slaupku krátkého připewněná, peckowitá. Bilek dužnatý, twrdý. Kel přímý, kořínkem dolů směřující.

Kře pnulé, šlahannaté, s kolínky uzłowitě ztlustlými. Listy palistnaté, dolení stříděné, hoření střídawé, řapíkaté, jednoduché, dlanité, zpeřené. Stopky protilisté, hroznaté, někdy pometawé, w rozwiliny se měňef. Kwěty drobné.

Dosawad známe 21,2 sta rodů (we 4 pokoleních), rostaucích nejwíce w plásách horkých a teplých podnebí mírně sewerného we swětě starém i nowém. Nejmnožší rody rostau w Asii; Ewropa nemá ani jediné, Nowholland jedinau. Skoro wšecy rozeznuawají se welikým množstwím prostých kyselin a hmot swraskujících; některé z nich nesau lahodné owoce.

RÉWA. VITIS. WEINREBE.

Kalich 4zuby. Plátkůw 5, na konci spojených a na způsob čepičky dole se oddělujících. Tyčinek 5. Čnělka krátká s bliznau hlawičkowitau. Pod waječnikem 3 šupinek s tyčinkami střídajících se. Bobule 1pauzdrá, 2—4semenná. Semena na konci krátkého středního slaupečku.

R. winná. V. *vinifera* Lm. Duham. 2. t. 1—6. Jacq. rar. t. 50. Jacq. *schocnb.* 425—427. Blak. t. 154. Lam. t. 145. Plenk t. 144. 145. Hayn. 10. t. 40. Düsseld. 11. t. 4. 5. Keř pnulý; wětwe hranaté, na kolínkách uzłowitě ztlustlé, třebas 30—40' dlouhé, po křech a stromech pnaucí a přidržující se rozwilinami; listy dlouhořapíkaté, okrauhlé, srdčité, mělčeji hlouběji 3—šlaločné, nestejně a hrubě zejkwované, zmládi wezpod wlnaté nebo huňaté (někdy i na lici wlnaté, brzo olysající); rozwiliny (ručičky) sochaté nebo rozdwjowané, na každé wětwičce listek šupinowitý nesaucí, na té neb oné kwětonosné, čímž se dokazuje, že jsau toliko brozny pometalé; hrozny někdy latowité, naproti listům wyniklé, kratší listu, husté; listeny šupinowité jako na rozwilinách, pršiwé; kwěty žlutawě zelené, wonné; bobule kulowaté nebo elipsowité (zelenawé, černě modré). — Prawdě podobno, že réwa winná půwodně roste w zemích mezi Mořem černým a chwalinským, kdežto w

Mingrelii, Georgii a w končinách mezi Kaukazem, Araratem a Taurem u velikém množství sama od sebe roste a hojnost hroznůw výborných nese, takže jich obyvatelé na podzim ani sebrati nemohauce tepruwa w jare přístím klidi. Odtud, zdá se, rozšířila se východně do Bucharska, na wysočinu perskau a jižný sklon imauský, též i k západu a jihu po březích středomořských w Asii, Africe a Ewropě teplé, a nejstarší letopisy o sázení jejím mluwí. Fokiowé založivše r. 600 před narozením Páně Massiliu přenesli také réwu. W Řecku dilem již před časem homerským ji znali; do Italie přišla později; Římané ji zponenáhla sewerněji do země podmaněných přesazowali. Nyní ta uslechtilá rostlina Ewropany do všech země dílůw jest přenešena; nalézámeť ji na Ostrowech kanárských, na Madeiře, na Předhoří dobré naděje, u wnitř Ameriky sewerné, w mírných končinách Ameriky jižné, na Nowém Hollandu. W rýnském údolí prospěšně se sází skoro až k 51 stupni sewerné šířky; w Čechách skoro také tak; w jiných krajinách Ewropy prostředni nedaří se tak sewerně; w Uhrách a we Francii totiž jenom až k 49 stupni, w Rusku jihozápadním ale toliko k 48—47 stupni. Výška, na které réwa winná sázeti se může, jest rozdílná dle rozdílu šířky. Co w prostředni Ewropě již we výšce 1500 nebo 1000 stě., ba i ještě níže nad mořem se nedaří, búi na jižném aubočí alpském až k výšce 2000, na Apeninách a Sicili až k 3000, a na Himalaji až k 10,000 stě. U nás kwěte obyčejně w druhé polowici čerwna, a zraje na začátku října, w jižnějších krajinách o 1. ano i 1½ měsíce dříve. \bar{R} .

Tisíciletým chováním w rozdílných podnebních, rozličných okolnostech a rozmanitým sázením réwa winná proměnila se w množství odrodkůw, jichž do té doby asi 1400 rozeznáwají, ježto se liší listem a owocem, takže někteří přijímají několikero základních rodů. Srownáwajíce ale všechny tři odrodky zhlédáme, že mnohouasobně a patrně předcházeji do sebe, a že nedají se zewrub rozeznati a wytknauti.

Hrozny winné swěží jsau owocem nejlahodnějším a nejzdravějším; též bobule česané a sušené (*hrozinky*, Rosinen) se potřebují w našich kuchyních a jsau důležité zboží krajín hojnowinných. Na březích středomořských, obzvláště w Řecku a Dalmacii klidí se *hrozinky malé*. Ze Syrie a Španiel přicházejí *weliké čili ciběby*. Znamenitější výrobky ale z réwy winné jest *wíno*, *láh* a *ocet*. Wíno jest šťawa z bobul winných čili winčnek wytlačená a kvašením lihovým proměněná, welni rozmanitá podle odrodku réwowého, podle podnebí, půdy, položení, chování a šetření, anobř podle powětrnosti; přemnoho záleží na zacházení se šťawau wytlačenau (*mostem* čili *muštem*). Za kvašení mstu odchází wřením přemnoho kyseliny

uhlíčenaté, která mu uděluje říznost a ty mořl, již neprozřetelně do sklepůw winných toho času webázejí. Ze mstu kwasfesho také ještě *droždí* se odděluje, z něhož též páli způsob pálenky (Cognak). Dříví a maťoliny na uhlí zpálené dávají dobran čern knihtiskařskou a modran barwu. Z jader vytlačují olej. Wína w teplých krajinách jsou bohatá na cukr a líh, w sewernějších ale na kyseliku. W krajinách hojnowinných, obzvláště w jižné Francii, přetahují z wína a z kominu (matolin, slupek) *wino žžené* či *pálenku*; též dělají z nich výborný *ocet*. Matoliny wodan polité dávají slabé wíno pro chasu; též se jimi prasata krmí. Wíno na sudech popíná dužiny škraloupem kamenným, *winný kámen*, *winná stříž* nazwanšm.

Ostatní rody réwowé w Asii mírné a na Žapánu rostaucí nesau sice jedlé bobule, nepotřebují se ale na wíno. W Americé sewerné ale, kdežto, obzvláště w prostředních státech, našinská réwa nedobře se daří, pokusili se w nowějších časech o sázení několika tam rostaucejch réw, i našli, že dalším šetřením dávají se také ušlechtili, a že také poskytají několikero odrodkůw. Rody k sázení nejprospěšnější jsou tyto.

R. prorostawá. V. *prolifera Rafin.* Keř jako réwa winná pnaucí se s wětweми slabě brázdowanými, chlupkowanými; řapíky krátké, chlupaté; listy okrauhlé, srdčité, ostré, 3—žlaločné, s ostrými výřezy a dole s laloky zaokrauhlenými, rozewřenými, ostře zpilowané, wezpod šedoplštnaté, se žilami rezawými; laty broznowité, prorostawé; bobule weliké, elipsowité, (černě modré, červené, bělawě zelené), se slupkau tlustau, tuhau a šťawau hojnau, sladkau. W lesech od Pensylvanie až do Karoliny a Ohia.

R. lahodná. V. *blanda Rafin.* Jmění předešlé; wětwe lysé; listy autlé, zpilowané, wezpod sivé a řídice pawučinaté; výřezůw obširných; lalokůw dolních na sebe položených; bobule kulowaté, se slupkau tenkau a šťawau sladkau, muskátowé podobnau. Z Pensylvanie až do Luisiany.

Hrozny obau těch rodů, obzvláště druhé, jsou lahodné a dávají dobré wíno, a proto w Americé sewerné tu a onde nyní se sázejí, majíce rozdílné odrodky s bobuleми wětšími a menšími i rozdílně barwenými.

R. letní. V. *aestivalis Mich.* V. *vulpina Willd. Jacq. schoenb. t. 425.* V. *labrusca Walt.* Jmění předešlých. Listy široce srdčité, 3—žlaločné, mladší, wezpod pawučinaté, dospěle lysé; hrozny zralé podluhowaté; bobule drobné, w létě zrající. Z Wirginie do Karoliny.

Těž i ten rod hodí se k sázení.

R. karybejská. V. *caribaea Decand.* V. *indica Swartz. Vitis Sloan. 2. t. 210. f. 4.* Listy srdčité, zakončité, čněle a ostře zubaté, na lici lysaunké, wezpod i se stopkami plštnaté. Na Jamaice we křowistích.

Ten rod se tím vyznačuje, že v kmeňu jeho a větvech se nachází množství mízy nejčistší a chladivé, ježto zeminaum často slouží k uhašení žlzně.

LAUBINEC. AMPELOPSIS.

Kalich přicelý. Plátkův 5 (jako u révy) od konce dolů se rozdělující. Tyčinek 5. Čnělka 1; blízna hlavičkovitá. Waječník nepohrazený w terč, 2—4waječný.

L. brčtanowj. A. hederacea Mich. Cissus quinquefolia Pursh. Vitis quinquefolia Lam. Hedera quinquefolia Lin. Cornul. canad. t. 100. Kerner t. 659. Keř po stro-mech a zdech do výšky 30—40 se wzpínající a roz-wilínami tu i onde jakoby připínající; větwe oblé, lysé, černohnědé; listy dlanité, 3—5listečné, obak lysé; listky řapičkované, podlauhlé, zakončité, od prostředka až na konec hrotitozubaté; rozwiliny rozdwojované, na konci míškovitě rozšířené, jimiž na stromy, skály, zdi se připínají; hrozný wreholíkovité, rozsochaté; kwěty zelenawé; bobule kulowaté, co hrách weliké, černomo-dré. W Americe sewerné. Kwěte w lipnu. \bar{h} .

Keř nejtuzší zimy naše dobře snášejíci; welmi bújejíci, mnoho-listý, a tudy k dělání laubí hustých a odřwání stěn přeúdobný, kdežto w létě tmawou zeleností listůw a w podzimku červeností jejich pěkně se rozeznává.

ŽUMEN. CISSUS. KLIMME.

Kalich přicelý. Plátky 4, od hora dolů se oddě-lující. Tyčinky 4. Waječník 4pauzdry. Bobule 1—4-semenná.

Z. širolistý. C. latifolia Vahl. Funis crepitans Rumph 5. t. 164. f. 1. Keř vyhánějíci do weliké výš-ky šlahauy čtyrboké, pnulé; listy jednoduché, srd-čité, wejčité, 6" dlahé, zakončité, štětinatě zpilované, na líci lysé, na rubu rezawě huňaté; palisty podlauhlé; na proti listu každému rozwilina tuhá anebo několik kwětů w hrozen rozstawených, bílých, drobných; bo-bule jako bezinky, driwe červené pak černawé. — W křowistích, na březích a po polích w Indii. \bar{h} .

Mají za to, že nad list jeho není žádného, jímžby čerstwěji nežit dužrál. Šlahauy ohřbané praští, jako když se laman, a potřebuj se na haužwe, welmi trwanliwé; též se dělají z nich oka na zwěř. Tlustšími šlahauy barwí na červenou.

Z. síwý. C. glauca Roxb. Schunambu Valli Rheed. 7. t. 11. Podobný předešlému. Z kořena mrcasatého a

zmateného vystřeluje loz mnoho šedých, maučkau bílau tu a onde potrašených, rozwilinami se přidržujících, mízau bílau naplněných; listy srdčité, zakončité, 6" dlouhé, někdy přilaločnaté, štětinatě zpilované, obak i s řapíky a stopkami lysé; palisty široce brázdované, tupé; vrcholíky nejsloženější; květy bílé; bobule větší hrachu, leskle černé, šťawnaté, štiplawé, o jednom semeně. — W Indii východní. \bar{h} .

Wýborný lék; wytlačená šťawa s olejem zwařená a co flastr přiložená rozháni otok; zwařenina s cukrem proti horečkám, kašli a hlízám plicním; kořen proti bolení zubůw.

Ž. násiný. C. caesia Afz. Šlahauw oblé, bledonásině jínawaté; listy srdčité, široké, rohatochobotnaté, štětinatě zubaté, obak swraskalé, škrablawé, wezpod příplstnaté. W Guinei na wrších.

Owoce lahodně kyselé jí se swěží a dělá se z něho dobrý ocet. Popel listowý s olejem palmowým dává masť na nštknutí hadí.

Ž. dužnatý. C. carnosa Lam. Folium causionis Rumph 5. t. 166. f. 2. Tsiori valli Rhced. 7. t. 9. Z kořena co prst tlustého, dužnatého, lepkawého wyháni šlahauw předlaubé, hauzewné, běwné, siwé, jako řapíky oblé; listy trojlístečné: listkůw 2—3" dlouhých, $\frac{1}{2}$ " širokých, dužnatých (jako u šruchy), wejčitých, tupých, zpilowaných, dřiwe mdlých, pak štiplawých: proti nim dlouhá rozwilina; květy na hroznech úžlabičkowých, dlouhostopečných, drobné, bílé; bobule větší hrachu, černé, se šťawau ostrau, ruce tmawě čerwenící a s 3 nebo 4 semeny hranatými. — W Indii východní. \bar{h} .

Wůhec známá rostlina, jejíž mladé listí se solí powažené se jí; též jsau zvláštní postředeck proti silným horečkám, když šťawau jejich se namaže hrud' a puls a trocha s wodan se jí požře.

Řád 57.

KAKOSTOWITÉ. GERANIACEAE.

Kalich 5lupenný, stálý. Plátkůw 5 (málo kdy po metánim 4, nebo žádně), s lupeny kalichowými střidawých, podplodních anebo z nejdolejška kalichowého vyniklých. Tyčinky s nitkami prostými nebo dole srostlými, we dwau, řídčeji we třech řadách, některé pomocawé. Waječník z worečkůw 5, dvojwaječných, wybiha-jících w čnělku pětihranau s 5 bliznaní. Holének 5, okolo slaupečku postawených, přiblanitých, nepukawých,

1pauzdrých, lsemenných, od dola wzhůru od slaupečku se odlupujících, s čnělkau stálau, rozdílně se swinující. Semeno wisuté, bezbilečné; kel křiwý, s dělohama swinutýma nebo hadowitě zkřiwenýma a kořinkem dolů směřujícím.

Zeliny, bylíny, polokře, málokdy kře. Listy nejdolejší stříděné, hořejší střídawé, jednoduché, celé, dlanité, řídkěji protisečné, Palisty patrné. Kwěty obojaké, ojedinělé nebo na sochatých wrcholcích anebo jednoduchých okolcích, úžlabíčkové nebo protilisté.

Do toho řádu náleží asi 490 rodů, do 8 pokolení rozdělených. Mnoho jich náleží mfrnému podnebí, mnohem více ale jižnému. Jižný konec Afriky jest na ně nejbohatější. W Ewropě jest ale 1/2 sta rodů. Mnohé rozeznáwají se ozdobau a hojností kwětůw, listůw často wonnými: tudíž w zahradách oblíbené.

KAKOST. GERANIUM. STORCHSCHNABEL.

Kalich šlupenný, stejný. Plátkůw 5, stejných, pravidelně rozstawených. Tvčinek 10, nejčastěji s dokonalými prašniky, dole sotwa jednobratrých s 5 delšími. 5 žlaz medowých dole u wětších tvčinek. Zobany (čnělky) holének napřed lysé a nadwinující se.

Zeliny, bylíny, málokdy polokře; listy dlanitě laločnaté, dělené nebo klané; stopky sochaté nebo rozdwowované (málokdy jednoduché, 1kwěté).

K. krvawý. G. sanguineum Lin. Cav. diss. 4. t. 76. f. 1. Fl. dan. t. 1107. Z kořena mnoholetého wystupuje několik lodyh wětewnatých, přímých anebo rozestřených; listy stříděné, okrauhlé, šdílné: lalokůw na tré klaných s laločky čárkowitzými; stopky úžlabíčkové, mnohem delší řapíku (1" dlouhé), u prostřed dwojlistenné; kwěty weliké, přes palec široké, krásně krawé, málokdy růžové: plátkůw přísrdečných. — Na suchopátích wyslunných podlé lesů w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Ze wšech ewropských má nejwětší kwěty, a tudíž pro ozdobu w zahradách se sází. Nač swraskawá, silně zapáchá, slanží k wydělávání koží; druhdy ji potřebowali proti krwotokům a na rány.

K. brunatý. G. phacum Lin. Cav. diss. 4. t. 89. f. 2. Herit. ger. t. 39. Lodyha přímá, chlupatá, asi 1 stř. wysoká, listnatá, oblá; listy střídawé řapíkaté, nejhořejší sedawé, šlaločné, střihaně zubaté, chupaté, měkké; kwěty dost weliké, černě hnědé, tisawé nebo růžowé šialowé, na stopkách protilistných, na hořejším dílu lodyhy dělající latu jaksi řídkau: plátky zaokrahlé, rozložené, celé nebo maličko wykrojené; nitky dole

chlupaté; holénky napříč řasnaté. — Na lukách horních ve Francii, Němcích, Čechách a Uhřích. 4.

K. lesní. *G. sylvaticum* Lin. *Engl. bot. t. 121. Fl. dan. t. 124.* Lodyha oblá, přímá, lysá, vyšší dvou střeovicův; listy přítlaločné; lalokův podlauhlých, střihanozpilovaných; květy veliké, červenavě modré s 5—7 bílými žilami, též zcela bílé, přichochohličené; plátky přívykrojené; nitky šidlovité, u prostřed brvitě. — Na chlumech. V Evropě.

Ten a předešlý rod v zahradách oblíbený.

K. luční. *G. pratense* Lin. *Cav. diss. 4. t. 87. f. 1. Engl. bot. t. 424. Čapí nůsek 2. Mat. Hag. 259.* Kořen tlustý, mnohohlavý; lodyha přímá, 1—2' vysoká, větwnatá, zdola wzhůru pýřitá, naňoře žláznatě huňatá; listy zaokrauhlené, dlanitě 5—7dílne; lalokův čárkovitě podlauhlých, střihanozpilovaných, dolní dlahořapíkaté, hoření sedavé; palisty zwadlé, kopinaté, dlahořakončité; stopky 2kwěté, dohromady dělající wrcholík; stopěčky odkvětlé sehnuté; květy veliké, 1—1½' široké, modré do lilákowa, řidčeji bílé; plátky obwejšitě, celé, dwakrát delší kalichu; nitky dole silně rozšířené a brvitě; holénky hladké i se zobánkem obdál žláznatě chlupaté; semena hnědá, přeaule tečkovaná. — Na lukách, podlé břehův, ve wlkých křowistích po Evropě prostřední a sewerné, Kwěte od kwětna až do srpna. 4.

Největší všech našinských kakostův; spolu jest rostlina ozdobná a proto v zahradách se chová. Nať balsamitě trpká; druhy ji potřebowali na rány a wředy.

K. skwrnatý. *G. maculatum* Lin. *Cav. diss. 4. t. 86. f. 2. Bigel. med. 1. t. 8. Dill. elth. t. 132. f. 159.* Kořen silný, hrbolatý; lodyha 2' vysoká, přímá, přihranatá, sochatá, nazpátek pýřitá; listy 3—5dílne, střihané zubaté, kořenové na dlahých řapících, nejhořejší sedavé, střičné; kwět veliký, nachový; platkův nejcelejších; nitky dole sotwa brvitě. — Z Kanady až do Karolíny. 4.

Kořen trpký, tříslovinu obsahující a tudy proti auplawici užitečný.

K. smradlavý. *G. Robertianum* Lin. *Cav. diss. 4. t. 86. f. Fl. dan. t. 694. Blak. t. 480. Plenk. t. 537. Čapínůsek II. Mat. Wel. 304.* Nať smradlawá, nejčastěji červeně naběhlá; lodyhy přímé, 1½ st. vysoké, větwnaté, pýřité; listy 3—5dílne; lalokův na tré kláně protisečných; květy noweliké; plátky celé, dwakrát del-

ší kalichu hranatého, osinatého, červené, málokdy bílé; holénky lysé, sítkovaně swraskalé; semena hládká. Po celé Evropě na skalách a zdech stinných. ☉.

Zaháná prý stěnice, a druhdy se potřeboval proti bĕhawkám, auplawicm a krwácení.

PUMPAWA. ERODIUM. REIHERSCHNABEL.

Kalich, koruna a medníky jako předešlého pokolení. Nitek 10, vněšných 5 širších, bez prašníkŭ, s lupeny kalichowými střídawých. Holének zobánky na přední straně draslawé, odděliwše se od slaupku nádkraucené.

P. přímowá. *E. moschatam* *Herit.* *Geranium moschatum* *Jacq. h. vind. t. 55. Cav. diss. 4. t. 94. f. 1. Plenk t. 536. Čapinůsek II. Mat. Hüg. 257, — Wel. 304. Čapinůsek přímowý.* Kořen dost dlouhý, wretenowitý, přiwětewnatý, mrcasatý; lodyha dříwe přímá, překrátká, pak prostřená, prodlaužená, $\frac{1}{2}$ —2' dlouhá, wětewnatá, huňatá; listy podlauhlé, nestejně srdčité, zpeřeně rozsekané: úkrojŭ řapíčkatých, wejčítých, nestejně zpilowaných; palisty wejčité, tupé, blanowité; stopky 5—9kwěté, pak welmi prodlaužené, i se stopěčkami a kalichy pýřitě přízláznaté; plátky sotwa zdělí kalichu, růžowé nebo lilákové; nitky lysé, pometawé, dole rozšířené, 2zubé; holénky srstnaté, dole zóstržené; semena obhomolowitá, hnědá. — Po polích, cestách, rumišťích hlawně w Evropě středomořské. Kwěte od kwětna až do září. ☉.

Celá nat zapáchá přímem, obzwláště za powětrí horkého a suchého; druhdy potřebowala se w lékařstwi.

P. bolchlawowitá. *E. cicutarium* *Leman. Fl. dan. t. 986. Schk. t. 190. 6.* Zelina jmění jest rozdílného; buď nepnitá, buď peň wyhánějící lodyhy wyšší nebo nižší (12—15"), položené, prostřené nebo skoro přímé, srstnaté; listy růžowitě rozložené, na zemi přitlačené, zpeřeně rozsekané: úkroje sedawé, protisečné, střihané, ostré; stopky 3—7kwěté, předlauhé; plátky nestejně, sotwa delší kalichu, červené nebo bílé s červenými žilami. — Roste wšude na místech zdělaných a nezdělaných. Kwěte od dubna až do září. ☉.

Zapáchá mrkwí; druhdy se potřebowala na rány a wředy. Dobrá píce pro dobytek.

ČAPINOS. PELARGONIUM. KRANICHSCHNABEL.

Kalich 5dílný: uštu hořeního wybihajícího w ostru-

hu mednatau, tenkau, podlé stopočky běžici a přirostlau. Plátkův 5, málokdy 4, wice méně nepravwidelných. Tyčinek 10, nestejných, jednobratrých, 3—6 bez prašníkův. Holénky na přední straně draslawé, s zobánky nadkraucenými.

Kře, polokře, bylíny, dílem přerozdílného jmění. Listy dlanitě nebo zpeřeně žilnaté, celé, laločnaté, nebo dělené, t. dlanitě protisečné, dwakrát zpeřeně dělené. Stopky jednokvěté, sobatě nebo mnohokvěté, okolkaté. Nyní počítají wice 300 rodů, jichž největší množství na Předhoří dobré naděje přebývá. W našich zahradách weliká část se jich chová, a křižowáním náramně množství odrodkůw a míšencůw naplozeno, které kwětináře těší překrásným kwětem, rostlináře ale nwrhují do největšího rozpaku, který je hodlá zpořádati a prvotní twary wyzpytowati.

* Nepnitě, kořene řepowitého.

C. dlouhokvětýj. *P. longiflorum Jacq. rar. 3. t. 521.* Listy wsecky kořenowé, lysé, kopinaté, nejcelejší, ostré; stopky přímé, zdělí listůw, nesaucí okolík složený, 4-květý; kwety čtyřmužné; ušty kalichowé podhnuté; plátky čárkowané, hlinožluté, dwa hoření s čarau širokau, tmawé čerwenau.

C. růžowýj. *P. roseum Ait. Andr. rep. t. 173.* Listy stříhanolaločnaté, plisnaté; okolík jednoduchý, shlaučenný; kwety shlaučené, jednobarewné: plátky 3 dolení mnohem menší.

C. řepowýj. *P. rapaceum Jacq. rar. 3. t. 510.* Geranium selinum *Andr. rep. t. 239.* Listy chlupaté, dwakrát zpeřeně rozsekané; úkrojůw čárkowitých, přitupých; plátky bělorůžowé, hoření nadlomené, přitečkowané, dolení klímawé.

** Pnitě.

Č. očetnýj. *P. acetosum Ait. Cart. mag. t. 103.* Geranium acetosum *Lin. Cav. diss. 4. t. 104. f. 3.* Polokeř asi 1½. vysoký; wětwe oblé, dužnaté; listy nejlysejší, obwejšité, zejkwané, přídužnaté, siwé, kyselé; palisty tupé; stopky předslauhé, protilisté, nesaucí okolík z kwětůw 2 nebo 3, dost welikých, z růžowa bílých; plátky prodlaužené, úzké, čárkowité, hoření dwa přímé, tři dolení wisuté; obyčejně 5 tyčinek plodných.

Č. páskatýj. *P. zonale Willd. Cav. diss. 4. t. 98. f. 2.* Polokeř (u nás) 2 lokte vysoký, wětewnatý; listy srdčité okrauhlé, mělce laločnaté, zubaté, na lici s páskem kruhowitým, černewým; stopky mnohokvěté; plátky klínowité; kwety jsau krwawé, čerwewé, růžowé, čerwenawé, bílé.

Rod w našich zahradách nejdéle známý, se mnohými odrodky a mšenci. Nejhlavnější odrod jest *capinos obraubený*, *P. marginatum*, jehož list kolem dokola jest bíle obrauben.

Č. špinivý. *P. inquinans* *Ait. Cav. diss. 4. t. 106. f. 2.* Jméni předešlého. Listy okrauhlé, ledwinité, pone- rozdělené, zejkwané, plšfnatě lepkavé; stopky dlahé, nesaucí mnoho kwětů w okolik rozstawených; plátky šarlatové, obwejitě klínovaté. — Na Ostrowu s. Heleny a na Předhoří dobré naděje.

List třený prsty na hnědo barví. Náleží k rodům nejpřekušším.

Č. hrboletý. *P. gibbosum* *Willd. Sweet. ger. t. 61. Cav. diss. 4. t. 109. f. 1.* Keř s wětwení dužnatými, úzlatými; listy střidawé nebo střičné, zpeřeně rozsekané: úkrojůw 1—2jařmých s lichým, tupých, klínovitých, střihanozubatých, konečného na tře klaného, sívé, lysé; palisty široké, stopky dlahé, protilisté, s okoliky mnohokwětými; koruna prostřední velikosti, zelenawě žlutá; plátky wejitě, skoro stejně veliké. Kwět nočního času, woní.

Č. smutný. *P. triste* *Ait. De laum. herb. am. t. 27. Corn. can. t. 10. Cav. diss. 4. t. 107. f. 1.* Kořen složený z několika hliz; peň skoro žádný; listy srstnaté, zpeřeně rozsekané: úkrojůw dwakrát protisečných, úkrojůw čárkovitých, ostrých; palisty wejitě; stopky asi 1' dlahé, 10 nebo 12 kwětů w okoliku nesaucí; plátky obwejitě podlahlé, bledě zelenawě žluté, hnědě skvrnaté, na večir wonné.

Č. štítnatý. *P. peltatum* *Ait. Cav. diss. 4. t. 100. f. 1. Curt. bot. mag. t. 20.* Keř štáwnatý, lysý; wětwe puclé, dílem položené, členaté, hranaté, asi 1' dlahé; listy štítnaté, šlaločné, dužnaté, někdy nedaleko středu s páskau černawau; stopky dlahé, rovné, nesaucí okolik ze 3—4 kwětůw čerwenawých.

Č. čtyrboký. *P. tetragonum* *Herit. ger. t. 23. Jacq. rar. t. 132. Curt. bot. mag. t. 126. Decand. pl. grass. t. 96.* Wětwe čtyrboké, někdy trojboké; členaté, dužnaté, dlahé, lysé, z mládí pýřité; listy srdčité, okrauhlé, rozdělené na 5 lalokůw hlubších anebo mělčejších, tupých, přízubatých, znamenáné kruhem čerwenawě nahnědlým; stopky úzlabíekové, 2kwěté.

Č. nejwonnější. *P. odoratissimum* *Ait. Dill. elth. t. 131. f. 138. Cav. diss. 4. t. 103. f. 1.* Lodyha dužnatá, nejkratsí; wětwe zelinné, dlahé, rozestřené; listy přiokrauhlé, srdčité, nejmenší, wonné, na dlahých řapících;

stopky úžlabíčkové, asi 5 květů w okolík postavených nesaucí; koruna malá, z plátkův růžových, přistejných. 4.

C. chlupatkový. *P. grossularioides* *Ait. Herm. lugdb. t. 289. Cav. diss. 4. t. 119. f. 2.* Lodyhy prostřené, čtyrboké, nejlysejší; listy srdčité, přikrauhlé, stíhané, zubaté, na dlouhých řapících; stopky nesaucí květy 2, malé, bledě pleťové barvy. 4.

C. hrubokvětý. *P. grandiflorum* *Willd. Andr. rep. t. 12.* Lysý, siwý; větwe přímé, dřevnaté; listy dlanité, šlaločné, dole srdčité; lalokův ku konci zubatých, ostrých; stopky 3květé; plátky třikrát delší kalichu; ostruha mednatá kalichu čtyřikrát delší; plátky bílé, hořejší 2 klinovitě obwejitě, dole krvawě čárkované.

C. plstnatý. *P. tomentosum* *Jacq. rar. t. 537.* Peň křovitý, dužnatý; větwe, stopky a listy srstnatoplstnaté; listy nejměkší, srdčité, šlaločné; lalokův tupých, zokrauhlých, málo zubatých; okoliky mnokokvěté, latněné; ostruha mednatá skoro třikrát kratší kalichu; plátky bílé, čarkau krvawau, nejkratší znamenáné; nitky krvawé; prašníky pomarančové.

C. motýlový. *P. papilionaceum* *Ait. Cav. diss. 4. t. 112. f. 1. Dill. elth. t. 128. f. 155.* Zwýší 2'. Větwe, listy a stopky přichlupaté; listy srdčité, přikrauhlé, rohaté, zubaté; okoliky latněné, mnokokvěté; plátky dolení šidlowitě čarkovitě, kratší kalichu, hoření mnohem větši, nachowělé, dole bílé, u prostřed nahnědlé. 7.

C. kuklatý. *P. cucullatum* *Ait. Cav. diss. 4. t. 106. f. 1. Seba 1. t. 26. f. 2.* Keř přepěkný, 4—6' vysoký; větwe a stopky měkce mrtnaté; listy veliké, ledwinité, kuklowité nebo raději nálewkwité, zubaté, pýřitě; okoliky 5květé; květy veliké, fialowě nachowé, přepěkné; plátky hoření mnohem větši, čerwenawě čarkované, dolení podlauhle; ostruha mednatá kratší kalichu. 7.

C. javorolistý. *P. acerifolium* *Herit. ger. t. 41. Geranium citriodorum* *Cav. ic. 1. t. 8.* Zwýší 1'; větwe oblé; listy dole klinovitě, celé, na konci dlanité, šlaločné, zubaté, mnohožilé, příhuňaté; palisty srdčité, wejitě; větwe a stopky nejměkčejí draslawé; okoliky přikvěté; květy dost veliké; ostruha mednatá kalichu přikratší. 7.

C. révolistý. *P. vitifolium* *Ait. Cav. diss. 4. t. 111. f. 2. Dill. elth. t. 126. f. 153.* Polokeř 3' vysoký, přímý; listy srdčité, trojlaločné, šerpiwaunké, tupé, zu-

baté; palisty široce srdčité; okoliky mnohokvěté, strbaulowité, dlahostopkaté; kwěty veliké, růžové; plátky dva hoření s čárkami černě krwawými; ostruha mednatá, trikrát kratší kalichu. \bar{h} .

Č. kadcravý. *P. crispum* Ait. Herit. ger. t. 33. Cav. diss. 4. t. 109. f. 2. Polokeř ozdobný. Kmen velmi wětewnatý, $1\frac{1}{2}$ vysoký; listy dvojřadé, přiokrahlé, dužnaté, dole příklínowité, na tré klané, čeřitě řasnaté, šerpiwé, zubaté, melisau wonicí; stopky pří2kwěté: kwěty ozdobné, bledě šialowé; plátky hoření zaokrahlené, tmawě čárkované. \bar{h} .

Č. dubolistý. *P. quercifolium* Ait. Cav. diss. 4. t. 119. f. 1. *G. terebinthinaceum* Murr. Listy srdčité, protisečné, s choboty okrahlenými: úkrojůw tupých, zejkwovaných, na líci podlé hlawní žily nahnědlé, wůně příjemné; rozhy a řapíky mrtnaté; palisty široké, ostré; okoliky přimnohokvěté; koruny swětle nachowé; plátky hoření tmawěji čárkované; ostruha mednatá, kalichu předelší. \bar{h} .

Č. lepnatý. *P. glutinosum* Ait. Herit. ger. t. 20. Curt. mag. t. 143. Jacq. rar. t. 131. *G. glutinosum* Cav. diss. 4. t. 108. f. 1. Polokeř 4—5' vysoký; listy srdčité, šipowité, šrohé, zubaté, lepnaté, lysaunké; okoliky 2—4kwěté; ostruha mednatá, trochu delší kalichu; plátky bledě růžové, nebo bělawé, nachowě čárkované, 2 hoření čárkované skwrnaté. \bar{h} .

Č. silnowomý. *P. graveolens* Ait. Herit. ger. t. 17. Ger. terebinthinaceum Cav. diss. 4. t. 114. f. 1. Keř největší we swém pokoleni; listy dlanité, 7laločné: lalokůw podlanhlých, tupých, zubatých, po kraji podhnutých; okoliky mnohokvěté; přistrbaulowité; ostruha mednatá, dwakrát kratší kalichu; plátky jasně nachowé: hoření tmawěji čárkované. \bar{h} .

Listy třeny jsauce zapáchají terebintinau, některé odrodky citroneim anebo růží.

Č. strauhavý. *P. Radula* Ait. Her. ger. t. 16. Cav. diss. 4. t. 101. f. 1. *P. revolutum* Jacq. rar. t. 133. Polokeř 3—6' vysoký; wětwi hustě šedohnatých; listy trojrohé, dlanitě dělené, pýřité, šerpiwé: lalokůw auských, protisečných, po kraji podwinutých, úkrojůw čárkowitzkých; palisty trojrohé nebo wejčité podlauhlé, zakončité, pýřité; stopky 3—7kwěté; delší listůw; plátky podlauhle kopistowité, růžové; tmawěji žilnaté; ostruha mednatá, kalichu trikrát kratší. \bar{h} .

Jeden w zahradách našich a w sednicích za okny velmi obyčej-

ný odrodek čili míšence z čapřlonosu stranhawého a silnowonného slowe *čapřinnosem růžowomým*, *P. roseum*, jež se rozeznává ukrojky kopinatými.

Ten rod a odrodek sice nejsou okázalé kwětem, list ale a celá nať wydávají (obzvláště třeny jsauce) zápach růží stolistau přifejný; též překapowáním dávají podobné výrobky, t. wodu a silici, růžowým velmi podobné, takže silici prý tau i prawá růžowá se porušuje.

Č. *balsamowý*. *P. balsameum Jacq. rar. 533*. Polokříček 1—1½' vysoký; listy dlanitě dělené, přiserpivé, dole klinowité: lalokůw kopinatých, obdál zubatých; okoliky chudokwěté; ostruha nejkratši; plátky pleťowé, podlauhlé, hoření 2 dole někdy skwrnaté. Nať obzvláště třená příjemně woní. ě.

Řád 58.

ŘEŘIŠNICOWITÉ. *TROPAEOLEAE*.

Kalich 5dílný, barwený: uštu hořeního ostružitého. Plátkůw 5, nejdoleji z kalichu vyniklých, s ušty jeho střidawých, nestejných, neprawidelných: hoření sedawé, obdálné, na ústí ostruhowé připewněné, 3 dolení nehetaaté, menši, někdy pometawé. Tyčinek 8, s nitkami prostými, waječnik ztuha obkličujícimi. Waječnik složený ze tří worečkůw, w ose srostlých, 1waječných. Čnělky 3, srostlé; blizny ostré. Worečky 3, nejdoleji na čnělce přirostlé, 1pauzdré, 1semenné. Semena weliká, bezbilečná, pauzdro vyplňující. Kel weliký, děloh 2 přímých, tlustých, z mládí prostých, pak ztuha slepených; kořínek mezi násadkama děloh waznaucí, se čtwerem bradawiček, kďřinky wypaustějících.

Zeliny rozprostřené nebo pnulé. Listy střidawé, bezpalisté, řapíkaté, štítožebré. Stopky užlaběčkowé, 1kwěté. Kwěty obojaké.

Malý řád, obsahující 19 rodů w 3 pokoleních, w Americi jižné rostaucích a rozeznáwajících se chutí a zápachem řeřichowými.

ŘEŘIŠNICE. *TROPAEOLUM*. KAPUCINERKRESSE.

Kalich 5dílný: uštůw w paupěti střechowitých. Plátkůw 5: 3 dolení nejčastěji menši. Tyčinky sehnuté. Worečky (holénky) 3, korkowité, nepukawé.

Ř. *wětší*. *T. majus Lin. Curt. mag. t. 23. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 133*. Turecká řeřicha, kapucínská řeřicha. Lodyha 5—6' vysoká, pnulá nebo točiwá, oblá, wětewnatá, dužnatá, štáwnatá, jako ostatní částky nejlysejší a siwě jínawatá; listy dluhořapíkaté, štítowité, přio-

krauhlé, powrebně šlaločné, 9—10žilé, stopky zdělí řapiku, 1kwěté; kwěty weliké, 1—1½" w průměru široké; ušty kalichowé pomarančowé, wejčítokopinaté, ostré: hoření do zádu prodlažený w ostruhu rovnau šidlowitau; plátky žiwě pomarančowé, tmawěji wystíněné, tupé: 2 hoření obwejité, 3 doleňi s čepeli wejčité zokrauhlau, s nehtem dlabým, žlábkowitým, brwitým; tyčinky mnohem kratši plátkůw; čnělka skořo zděli tyčinek, wzhůru tlustnaučí; worečky na hřbetu wypuklé, swraskalé, brázdowané, po stranách rovné; špinawě rusé. — W Peruwii. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

Zelina pro kwět obzwláštní oblíbená byla roku 1684 do Ewropy přinešena. Chowáním proměnila se w odrodek s kwětem tmawě čerweným. Paupata a nezralé plody mohau se zadělati do octa a jako kaprlata potřebowati. We vlasti jedí na místo locyky, a proti kurdějům potřebují.

Ř. menší. T. minus *Lín. Curt. mag. t. 98. Schk. t. 105.* Podobá se předešlé, jest ale we všech částkách menší; hlavně rozeznává se hrotičky, do nichž žily na listech vybíhají; kwěty 1½" w průměru dlanhé, bleději žluté. — Též roste w Peruwii.

W zahradách není tak obyčejná. Pod širým nebem jest rostlina letní, we sklenku ale ozimá. Jest odrodek plnokvětý.

Řád 59.

NETÝKALKOWITÉ. *BALSAMINEAE* (J. S.

Presl. 1820. A. Richard 1825).

Kalich šlupenný anebo pometáním šlupenný, padawý: lupeny nestejně: lichý ostatních mnohem wětši, ostružitý. Koruna šplátkowá, neprawidelná, podplodní: plátek lichý (wněšný) lichému lupenu střičný, ostatní po dwau srostlé. Tyčinek 5, ztuha obkličujících pestík; prašniky wíce méně srostlé, šterbinami na děl pukající. Waječník špauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka žádná. Blizen 5, oddělených nebo w jednu srostlých. Tobolka šchlopná: chlopni zpružně pukajících, mladši špauzdrá, částečným zmizením přehradek špauzdrá. Semena na semenici slaupowité wisutá, bezhilečná. Kel rovný s kořínkem hořením.

Zeliny dužnaté, lodyh na klaubech uzłowitě ztlustlých; listy střidawé nebo střěčné, jednoduché, celé, zpilowané, bezpatisté; kwěty obojaké nebo mnohomanzelné, úžlabšćkowé, ojediučlé, okoličené nebo chocholičené.

Nyní znají asi 50 rodů (we 2 nebo 3 pokoleních), jichž 4/5

náležejt horkému pásmu, a to Asii jižné. Z 5 seweromírnému pásmu náležejcích roste w Ewropě jediná.

BALSAMINA. BALSAMINA. BALSAMINE.

Prašníkũ 5, 2pauzdrých. Blizen 5, rozdělených. Tobolka wejcowitá, s chlopněmi na konci zpružně nadwinujícími se. Dělohy tlusté.

B. zahradní. *B. hortensis* *Desp.* *Impatiens Balsamina* *Lin. Blak. t. 583.* Kořen mrcasatý; lodyha wztyčená, 1½—2' vysoká, tlustá, dužnatá, ščáwnatá, jednoduchá nebo dole málo wětwnatá, nahoře pyřitá; listy sedawé, kopinaté, zakončité, dole silně zaužené, hrotitě zpilowané, na dolních zubech nesaucí žlázky weliké, hnědé, terčowité nebo miskowité, sytě zelené, na wrubu bledší; kwěty úžlabíčkové, po 2—4 nebo 1 na stopkách jednoduchých, pyřitých, listů mnohem kratších; lupeny kalichowé 2, přední málokdy přítomné (leđa na kwětech plných), 2 postranní přemalé, šupinowité, lichý nálewkowitý, helmowitý, nahoře wybíhající w ostruhu dlahau, nadhnutau, barewnau, pyřitau, kwětu kratší; plátek lichý, okrauhlý, poddutý, hluboce wyříznutý a w tom wyřezu nesaucí hrot dlahký, zelenawý; plátky postranní ze dwau srostlé, mnohem wětší, složené ze dwau lalokůw welmi nestejně welikých, okrauhle obwejtých; tobolka dlahze elipsowitá, příbaňatá, šbrázdá, tmawě zelená, pyřitá, pukající chlopněmi zpružně od konce se swinujícími; semena zakulatěle elipsowitá, wywýšeně tečkowaná, žlutawě hnědá. — W Indii wychodní. Kwěte od lipna do října. ☉.

Rostlina w zahradách a donicích wůbec sázená a oblíbená kwětem jednoduchým a plným, rozdílně čerweným, bíle a čerweně strakatým nebo docela bílým se měňící; též jest odrodek w zahradách krlatý s kwětem směstnaným. Listům barwf w Indii nelžy na čerweno; též se potřebuje na jízwy a we Wlaštech přidáwali ji do balsamu na jízwy, odkud jméno jeho.

NETÝKALKA. IMPATIENS.

Prašníkũw 5, 3 dvojpauzdré, 2 před plátkem hořením 1pauzdré. Blizen 5, srostlých. Tobolka hranolowitá, oblaunká, prodlažená, s chlopněmi od dola wzřuru se podwinujícími. Dělohy plochaunké.

N. ewropská. *J. Noli-tangere* *Lin. Fl. dan. t. 582. Schk. t. 270. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 134.* Docela lysá; kořen mrcasatý; lodyha přímá, 1½—3' vysoká, proswitawá, křehká, siwá, lesklá, oblá, na kolínkách ztlustlých

často tmavě tisavá, nahoře nejčastěji větwnatá: větvi dolejších střídavých, hořejších střídavých; listy dlouhopříkaté, vejčité, tupé, hrubě zubaté, se zuby dolejšími často hrotitými; stopky 3—4kwěté, kratší listu, pod něj ohnuté a odstálé; stopečky nitkovité; kwěty nachýlené a tím wzhůru přewrácené, citronové, červenavě tečkované; lupeny kalichové 2 přední (u dola lichého plátku) přemalé, šupinowité, 2 prostřední (čili postranní) zaokrouhlené, vejčité, ostré, lichý mnohem větší, nálewkovitě kápowitý, w dlouhou ostruhu nadkřivenau wyběhlý; plátky kalichu mnohem delší; tobolka walcowitá, nepatrně šhraná, ostrá, zelená, skoro 1" dlouhá, zralá nejmenším dotknutím nebo zatřesením chlopněmi od dola se podwinujícími pukající a semena elipsowitá, hnědá odmršťující. — Roste hromadně w největším dílu Ewropy a sewerné Asie na místech wlhkých, stinných. Kwěte od lipna až do září. ☉.

Wkročili mezi ty rostliny měsíce srpna, w němž tobolky dozráwají, budau ti semena do očí střikati, nad čimž se pozastawíš; též ti padne do očí proswítawost lodyhy; rostlina wytržená brzo wadne. Wlnu barwí na žluto. Druhdy se potřebowala k hojení ran a wředůw, též co lék na moč a pot ženaucí.

Řád 60.

ŠTAWELOWITÉ. *OXALIDEAE* (J. S. Presl 1820. Decand. 1824).

Kalich šlupenný nebo šdílný, stálý, stejný. Plátkůw 5, stejných, podplodních, w paupěti zkraucených. Tyčinek 10, dole jednobratrých, s 5 delšími. Waječník špauzdry, šhraný, w každém pauzdru více waječek nad sebau položených obsahující. Čnělek 5 nitowitých. Plod špauzdry, buď tobolka 5—10chlopná, buď bobule. Semena w míšku zpružně se otwírajícím, bilečnatá. Kel rowný, s kořínkem dolů čelícím.

Zeliny, byliny, řídko kře nebo stromy. Listy nejčastěji střídawé, prstnaté, řídčeji zpeřené; někdy toliko řapíky listowitě rozšířené. Palisty žádné nebo nepatrné. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, wrcholíčené, shlaučením okoličené nebo štrbanlené, řídčeji latněné nebo ojedinelé, užlaběčkové.

KARAMBOLA. AVERHOA. AVERHOA.

Lupenůw kalichowých 5, dole více méně srostlých. Plátkůw 5, s plátky střídavých, anebo 10, střídawě kratších, dole w krauzek úzký srostlých. Waječník hra-

natý. Čnělek 5, stálých. Bobule veliká, podlauhlá, 5-brázdá, 5pauzdrá. Semen w každém pauzdru málo, w kautě středním přirostlých. Kel rovný w bilku dužnatém s dělohama listovitýma.

Stromy listůw střídawých, lichozpeřených, lístkůw střídawých. Kwěty hrozněné, latněné.

K. ostrá. A. Carambola *Lin. Cav. diss.* 7. t. 220. *Prunum stellatum Rumph 1. t. 35.* TamaraTenga *Rheed. 3. t. 43. 44.* Strůmek 12—15' vysoký, kmenu 1' w obvodu, koše rozloženého, kulowatého, kůry nerowné, hnědé, dříví bílého se dřeněm měkkým; listy zpeřené, 4—5jařmé; lístky vejčité, zakončité, lysé: kwěty drobné, čerwenawé nebo nachowělé, rozstavené na hroznech latovitých, úzlabičkových: čepel plátkowá přiokrauhlá; tyčinek 5; obyčejně na každém hroznu toliko dwa plody, zwicí wejcete slepiěiho, žlutawé, 5brázdé, ostrohrané, se slupkau žlutawau, tenkau a dužninau jako slíwy plnau šťawy náwinné s jakausi hořkostí; semena nemají míšku. — W Indii východní diwoka i sázená. 5.

Owoce čili karambolky jedí se surowé a jsau welmi zdráwy obzwláště za počasí horkého; též s cukrem, wínem anebo mlékem wafené se požívají. Jest odrodek kyselý, jenž k uhašení zíně slauží.

K. tupá. A. Bilimbi *Lin. Cav. diss.* 7. t. 217. *Blingium Rumph 1. t. 36.* Bilimbi *Rheed. 3. t. 45. 46.* Strůmek sličný, nízký, toliko 10' vysoký: kmenu tenkého, koše pěkného, kůry černewě zelené, dříwe škrablavé drobníčkými kolci, pak hladké, dříví twrdého, dřeně bílého; listy 1' dlauhé, jasně zelené, měkké, pýřité, zpeřené, složené z 8—10 lístkůw užších; kwěty wětší nežli rodu předešlého (po 12) na hroznech z nejtlustších wětwi, z kmenu, anobrž i nad samým kořenem wynikajících, 5—6" dlauhých; kalichy pýřité; plátky nachowělé s čepeli waječnopodlauhlau; tyčinek 10; bobule podluhowaté, zoblelé, zwicí slepiěiho wejcete, malé okurce podobné, žlutawě zelené, tupě šhrané, dužniny žluté, autlé, šťawnaté, dříwe trpké, pak kyselé; semena bez míšku. — W Indii východní a do západní přesazená. Kwěte a zraje celý rok, od prwního až do padesátého. 5.

Owoce pro kyselost nelze jísti; potřebuje se ale do jídel. Zadělané do octa, soli nebo cukru, jí se místo kaplat, oliw. Též w lékařství ho užívají, dělajíce z něho syrup nebo zwařeninu. Listy dotknutím dolů se sklímují.

CITOBEYL. BIOPHYTUM.

Kalich 5lupenný. Plátkův 5. Tyčinek 10, prostých, 5 vněšných střídavě kratších. Čnělek 5, na konci vykrojeně na dvě klaných. Tobolka vejčitokulovatá, připětiboká.

Zeliny s lodyhan nahau, listům na konci swazečnatě přesleněným, přetrženě zpeřeným: listkův mnohojařmých, střídých; se stopkami na konci okoličnatě mnohokvětými.

C. podivný. B. sensitivum Decand. Oxalis sensitiva Ltn. Jacq. ox. t. 78. f. 4. Herba sentiens Rumph 5. t. 104. f. 2. Todda vaddi Rheed. 9. t. 19. Z kořena hlíznatého vzstupuje několik lodyh, jakoby stvolův sotwa na píd' dlouhých, na konci hořením nesaucích jako palma listy mnohé, na prst dlouhé, zpeřené, 12—14jařmé, $\frac{1}{4}$ " dlouhé, wezpod leskle nachové; z konce lodyhy vycházejí stopky skoro na prst dlouhé, na konci nesaucí několik kwitkův žlutých, malých, newonných; tobolka wejcovitá, 5boká; semen mnoho drobných. — W Indii wýchodní, na místech wlkých a stinných.

Když slunce na otewřené tobolky swítí, semena se rozstříknjí na 5—6' do očí, jakoby zabrániti chtěla pohlédnutí na rostlinu. Podivná jest ta rostlina tím, že listy její nesaňejší ani nejmenšího dotknutí člověka, zwřat anebo jiných věcí, anobř ani deště a wětru, ba ani dechnutí; dotkneli se jich někdo nebo padneli na ně několik písečkův, hned se dolů sklíní a zpodně plochy ztaha na sebe přiloží, jakoby se styděly okázati nach. Byli dotknutí slabé, pohnu sebau listky na jedné společné stopce; silnějším ale anebo pískem nasypaným wšecy listy se tak schauí. Zelina pak wyhlží jakoby zwadla a zůstane tak, až člověk anebo zwř se popozdálí. W noci, za deště a wětru též má stažené listy. Podiwno, že wždycky podlé cest a w zahradách roste, kdežto pořád lid chodí, jehož se tak bojí, a tím podobá se dřvkám, které rády se dáwají widěti, nikoliw ale sebe se dotknauti. Pohanům slauží spíše k powěrám a čarám nežli k léčen. Ženy jí otfrají swé děti, aby je ochránili před čarami. Bramanowé welmi jí sobě wází, domníwajíce se, že moc má smiřowati zamilowané. Jelikož ráno méně jest citelná, šutí, že tím rozeznati možná panny čisté od jiných; které obmýšlejí škádliti, wedau k zelině o polednách, kdežto paným dechnutím se stahuje, kterých ale nechtějí škádliti, zrána.

Kořen zahořklý užívá se proti kamenu a uštknutí strapanímu; nať podobné cluti potřebují na rány, proti ujímaní a nemocem hrudním.

C. spící. B. dormiens. Mart. act. mon. 9. t. 5. Peň polokřowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, pýřité: listky přisedawé, dole rohaté, podlahlé, tupé; stopky shlaučené, 1kwěté, z hromádky listenůw vycházející. — W Brasílii.

C. snící. B. somnians Mart. act. mon. 9. t. 4. Peň polokřowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, při-

šestijařmé, pýřité; listky konečné wětší, obwejičtopodlauhle, tupé, nejdolejší obsrdčité, ostré; strbaultky dlahostopečné, listenaté; čnělky delší tyčinek. — W Brasílii.

C. stydlíwýj. B. casta *Mart. act. mon. 9. t. 6.* Peň křowitý, okolikowatě wětewnatý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, lysaunké: listky přirostlé, přikosočtwerečné; swazky kwětowé přisedawé, listnaté; tyčinky delší čnělek. — W Brasílii.

C. stydlíwkwowitýj. B. mimosoides *Hillair. fl. bras. t. 21.* Peň křowitý, jednoduchý; listy přetrženě zpeřené, mnohojařmé, pýřité: listky čárkowitzopodlauhle, tupé; stopky huňaté, listnaté, 3kwěté; tyčinky delší čnělek. — W Brasílii.

Dráždlíwost listů jejich jest tak silna, jako některých citliwék; dotknuty bywše, stáhnau listy jako ke spaní.

ŠTAWEL. OXALIS. SAUERKLEE.

Kalich 5lupenný; lupenůw prostých anebo dole srostlých. Plátkůw 5. Tyčinek 10: nitky dole zkrátka jednobratré, 5 wněšných střidawě kratších. Čnělek 5, na konci štětcowitých anebo hlawowitých. Tobolka podlauhla nebo wálcowitá, 5boká.

Byliny bezlodyhé nebo lodyžnaté; listy rozdlílné, nikdy přetrženě zpeřené. *Decandolle* popisuje 154 rody.

Št. kyselýj. O. *Acetosella* *Lin. Jacq. ox. t. 80. f. 1. Plenk t. 354. Schk. t. 123. Fl. dan. t. 980.* Dětel kyselý nebo zaječí *Mat. Wcl. 299. ob. 2.* Štawel, aleluja, kysánek. Oddenek tenký, niřowitý, pod zemí wodorowně lezaucí, wětewnatý, šupinami dužnatými obrostlý, wšude mnoho mrcasů teničkých wypaustějící; listy kořenowé, na dlahých řapicích trojené: listky široce obsrdčité, pýřité, wezpod často ponáčerwenalé; stwoly 1kwěté, trochu delší řapíkůw, nad prostředkem opatřené listenoma srostlýma; lupeny kalichowé podlauhle, tupaunké, brwité; plátky dwakrát delší kalichu, podlauhle obwejičité, uťaté nebo mělce wyřiznuté, bílé, často čerwenawě naběhlé nebo růžowé, wždycky nachowě žilnaté, nad nehem se žlatau skwrnau; tobolka wejcowitá, ostrá; semena wejcowitá, na dél čeřitě šnorkowaná. — W lesech listnatých, stinných, wlhkých, po celé Ewropě a sewerne Asii. Kwěte w dubnu a kwětnu, zraje w srpnu. 4.

Odrodek jeho *drobnokwětýj*, O. a. *parviflora*, má dwakrát menší kwět a 5 tyčinek zděl kalichu. Šnad jest toliko rostlina samič se zakrsalými tyčinkami.

We všech dílech tě rostlinky nachází se šťáva příjemně kyselá dvojšťovanem draslčitým, který se z ní dobývá, jmenem soli šfowikové (Sauerkleesalz) známá a k wyprawení skwrn inkaustowych potřebná.

Št. tuhý. C. stricta Lin. Fl. dan. t. 873. Jacq. ox. t. 4. Kořen mnoholetý, kolmo jdaucí, mrcasatě wětewnatý, wyhánějící lodyhu ojedinelau, přímou, listnatou, vypauštějící pod zemí pazaušky lezawé, obdálně šupinaté; nař letní; listy střidawé, trojené: listkůw obsrdčitých; řapíky 2—3krát delší listůw; palisty nižádné; stopky úzlabičkové, 2—škwěté, skoro zdělí řapíkůw; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, přílseyé, na konci krátce wausaté; plátky dwakrát kalichu delší, obwejitě, přetupé nebo mělce wykrojené, jasně žluté, modrobarewně žilnaté, s nehty dole spojenými; tyčinky přes polowičku dohromady srostlé w trubku; tobolky na stopkách náprímé, šhrané; semena ledwinowitá, napříč čeritě čárkowaná. — Pochodí prý z Ameriky sewerné; nyní po Ewropě prostřední a jižné rozšířený tu i onde přehojný. Kwěte od čerwna až do října. †.

Št. růžkowatý. O. corniculata Lin. Jacq. ox. t. 5. Dětel kyselý neb zajecí *Mat. Wcl. 299. ob. 1.* Welmi podobný předešlému, liší se ale, že z jednoho kořena vypauští wíce lodyh wšady se rozprostírajících a dole kořeny do země wyhánějících a že zpoděk lodyh newyhání pazauškůw; palisty na řapík přirostlými a stopkami odkwětými sehnutými. — Rostlina welmi rozšířená, po všech swěta dílech rostaucí mezi obrátníkoma a obau pásmech mírných. Kwěte od kwětna až do října. †.

Z obau těch rodů jako z prwntho dobývá se sůl šfowikowá.

Št. hlíznatý. O. tuberosa Sav. O. corniculata Moll. Kořen z wíce hliz složenný; lodyha wětewnatá; listy wejitě; stopky okoličité. — W Čili.

N. kolníkowý. O. conorrhiza Jacq. Oxis Feuill. 2. t. 24. Kořen podobá se kolniku, zdělí 2", nahoře ztlauští 1', ostrý, wně šerý, s nemnohým wlašením; z toho wychází lodyha asi 1/2" vysoká, rozdělující se na wětwe 3,4 vysoké, oblé, listnaté; řapíky asi 2" dlauhé, nesaucí po třech listcích obsrdčitých; stopky delší řapíkůw a úzlabičkové nesaucí. kwět jediný, weliký, žlutý. — W Parakwaji.

Št. laločitý. O. lobata Sims mag. t. 2386. Kořen slíznatý; lodyha žádná; nař lysá; listky obsrdčité; stopky 1kwěté, delší řapíkůw; kwěty žluté, čerweně tečkowané. — W Čili.

Št. étwerolístkatý. *O. tetraphylla Cav. ic. 3. t. 237.* Lodyha žádná; listky na řapíku 4 (málokdy 3), obsrdčité, lysé, wezpod nasiwělé, stwoly nesaucí okolik ze 3—7 kwětůw; plátky bledě čerwené; čnělky nejdelší. — W Mexiku.

Št. jedlý. *O. esculenta Link et Otto selt. Pfl. 1. t. 11.* Kořcn řepowitý, 6" dlouhý, 3" tlustý, co ročně 60—80 hliz nasazující; lodyha žádná; listky na řapíku 4, obwejšité, na konci málo wyříznuté; kwěty okolíčenné, nachowé, čnělky kratší tyčinek. — W Mexiku, kdežto se pro hlizy jedlé sází.

Št. bahní. *O. palustris Hillair. O. papilionacea Willd.* Listky trojené, uřato trojúhelné, hedwábno huňaté; stwol okolíčitý; čnělka kratší tyčinek. — W Brasílii.

Št. tlustolodyhý. *O. crassicaulis Zuccar.* Lodyha wzestaupawá, dužnatá; listky obsrdčité, wezpod pýřité; palisty kopinaté, ostré, brwité; stopky prodlauzené, chudokwěté, okolíčité; tyčinky zdělí čnělek. — W Peruwii, Kolumbii a Mexiku.

Wšech těch rodů šřawelowých hlizy podobají se zemákům co do twaru a chuti, a wařené jako ony se jstí mohau. Nejznamenitější ale w tom ohledu jest šřawel hlíznatý a tlustolodyhý. Tento naše podnebí dobře snášejší, byl již mnohonásobně poraučen k sázení u velikém množstwu. Zdá se ale, že aurodností nerowná se zemákům.

Řád 61.

KACIBOWITÉ. ZYGOPHYLLAE.

Kalich šřlupenný, málokdy šřlupenný. Plátky (jichž co lupenůw) z lůžka wynikající a s lupeny střidawé. Tyčinek 10 (řídko 8) oddělených, podplodních, polowičkau lupenům, polowičkau plátkům střičných. Waječník jediný, 5—4pauzdřý. Čnělek 5 (4) w jednu srostlých. Tobolka řídko zdužnatělá, 5—4pauzdřá: pauder dle hřbetowého šwu pukajících, někdy nepukajících, lsemenných. Semena bez míškůw, často bez bílku; kel rowný, kořinek hoření, děloly listowité.

Stromy, kře nebo zeliny různotwaré, často s puňem a wětwezi na kolínkách uzlatými, šřlankátými. Listy střičné, licho- nebo sudozpeřené (přeřídko jednoduché), lístkůw nestejnostranných, netečkowaných. Kwěty obojaké, úžlabíčkové, po 1, 2 nebo 3 na stopce.

Do toho řádu náleží asi 60 rodů (w 10 pokoleních) rozšřřených po wšech země díleci, nejwíce ale po teplejších krajínách w obojím mírném pásmu; nechybují ale mezi obratnkoma.

We pni a kořenu nejčastěji mají prwky pryskyřičné, ostré a

hořké, anobř jejich nať zapáchá nepřijemně ba i mámiwě. Stroinowité se rozeznáwají pewným, twrdým dřiwím.

Řád rozděluje se na dwoje podřadí.

1. *NADSEDOWITÉ*. Tobolky nepukawé, na přič přepažené. Semena bezbílččná.

2. *KACIBOWITÉ*. Plod nejčastěji pukawý, bez přehrádek příčných. Semena bílččnatá.

Podřadí 1.

NADSEDOWITÉ. TRIBULEAE.

NADSEDA. TRIBULUS. BURZELDORN.

Kalich 5lupenný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Čnělka nížádná. Blizna polokulowatá, 5pramenná. Žlaz 5 za tyčinkami a 5 wně jich. Plod z pazder 5 (10), ořechowitých, pod sebau dwojpauzdrých, pazder 1semenných.

N. obecná. *T. terrestris* Lin. *Lam. t.* 396. *f.* 1. *Schk.* 1. *t.* 115. Kotwice zemská *Mat. Wel.* 342. Kořen tenký, dlauhý, bělawý, vyhání trs z lodyh $\frac{1}{2}$ —1' dlauhých, rozprostřených, pyřitých; listy lichozpeřené, 6 (5—7)-jařmé: listky přístejné, podlauhlé, tupé, dole úkosné, celé, brwitě; palisty wejčité; stopky ojedinelé, úžlabičkowé nebo protilisté, kratši listu; kwěty žluté; pazdra podlauhlá, na obojím konci uřatá, na hřbetu 2—4kolcatá, po swraskách hřbetních krátkokolcatá, uzráním se oddělující a rozpadající. — W Lewantu, Africe sewerné, Ewropě jižné. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

Plod zhora widěn wyskytuje se co kříž malteský. Druhdy potřebowali rostlinu w lékařstwí; staří Thrakowé prý ze semen dělali maňku chlebowau. Pazdra rozpadajíc a silnými kolci ozbrojená jsau obtížna dobytku a zahradníkům, zapichujíce se do noh bosých.

N. největší. *T. maximus* Lin. *Jacq. rar. t.* 462. *Lam. ill. t.* 346. *f.* 2. Lodyhy položené, 1—2' dlauhé, huňaté; listy zpeřené, 3—4 jařmé: listky konečné wětši; stopky kratši listu; kwěty $\frac{1}{2}$ " weliké, špinawě žluté; pazder 10, srostlých w plod. 10hraný, 10semenný. — Na suchopářich Ostrowůw antiłských. Kwěte pořád. ☉.

Kořen a nať w lékařstwí se potřebuje.

KACIBOWITÉ. ZYGOPHYLLEAE.

KACIBA. ZYGOPHYLLUM. DOPPELBLATT.

Kalich šupenný. Plátkův 5. Tyčinek 10: nitky uvnitř dole šupinavě zmnožené. Terč zláznatý, mednatý, podplodní. Čnělka a blizna 1. Tobolka podlaublá, šbočná, špauzdrá, šchlopná: chlopní pak zkraccených. Semena v pauzdrách mnohá, dvojřadá, v kautě vnitřním připevněná.

Kře, byliny. Listy často dužnaté, s palisty blanovitými. Stopky úžlabíčkové ojedinelé, 1kwěté.

K. obecná. Z. *Fabago* Lin. *Lam. ill. t. 375. f. 1. Dodon. pempt. 747. Lob. ic. 2. 2. p. 58.* Kořen mnoholetý; nať letní, 2—4' vysoká, lysá, složená z mnoha lodyh oblých, zelených, větewnatých; listy stříčné, zpeřené, ljařmé, řapíkaté: lístky stříčné, dužnaté, obwejité, ploché, celé, pěkně zelené; řapík ukončený malým hrotičkem; palisty drobné; kwěty úžlabíčkové a konečné; stopky přínie, obyčejně 2kwěté; plátky nerozdělené, pomarančové s bílými konci; tyčinky a čnělka na stranu ohnuté; tobolky wisuté, 1" dlouhé, šbočné. — W Taurii, Syrii a Mauritanii. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♀.

Mezi prsty třena jsauci smrdí; chuti náostré, hořké. W vlasti k léčení užitečná. Paupata na způsob kaprat zadělaná také se potřebují.

GWAJAK. GUAJACUM. FRANZOSENHOLZ.

Kalich šdílňý, tupý. Plátkův 5. Tyčinek 10: nitky nahé nebo přiwěskaté. Čnělka a blizna jednoduché. Tobolka přinožičitá, šúhlá, špauzdrá neb pometáním 2—3pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinelá, na osu připevněná, wisutá. Bílek chruplawý, šterbinatý. Dělohy tlustauňké.

Stromy dřewa twrdého, listůw sudozpeřených, stopek úžlabíčkových, 1kwětých.

G. obecný. *G. officinale* Lin. *Lam. t. 342. Plenk t. 331. Tuss. 4. t. 35. Desc. 7. t. 463. Düsseld. 12. t. 13. Wagn. 1. 1. t. 105. Pruno affin. Sloan. t. 222. f. 3—6. Arbor ligni Saneti Seba 1. t. 53. f. 2. Blak. t. 350.* Strom asi 40' vysoký s kmenem toliko co stehno tlustým, zponěnáhla rostaucí, nyní velmi zřidlý, protože se silně poráží; dřiwí přetyrdé, žlutě hnědé, asi jako buksowé,

hořké a kořenné, mezi korau sbírá se mnoho pryskyřice newonné; větve hojně dělají pěkný koš, a rozhy u každého půl palce opatřené bakulkau; listy zpeřené 1jařmé: listky waječné, tupé, lysé, tmawě zelené, 1/2" dlouhé, 1" široké, žilnaté; kwěty konečné, wrcholičené, dlouhostopečné, modré; tyčinky modré; čnělka červená; tobolka zdužnatělá, 1/2" dlouhá, obsrdcowitá, obraubená, nejčastěji 2—1pauzdrá; semena 2 nebo 1, černé. — Na Domingu, Jamaice. Kwěte w lipnu až do října. 5.

Dříví toho stromu w lékařství se potřebuje a slowe wihec *francouzské, gwajakowé, swaté*. Jádru toho dříví jest přetuhé a přetěžké, takže u wodě se potápí; dělají z něho rozdílné nádoby, n. p. šálky třecí. Též pryskyřice, taktéž nazwaná, wytíkající z kůry poraněné nebo ze dřewa zwrtaného a zahřátého, w lékařství se užívá. W našich hřřzních strom ten náramně zponenáhla roste, nabývá w délku sotwa 1" a w tlaušřku 1/8" za rok.

G. tenkolistý. G. jamaicense Tausch. Arbor ligni sancti Seba 1. t. 22. f. 2. Rod předešlému velmi podobný, od něhož se liší listy 2—3jařmými, přibírawě zpeřenými; listky obwejitými, mnohem tenšími a proswítawými, nežilnatými, nébrž patrně žebratými. — Roste jako předešlý na Antilách.

Poskytuje též pryskyřici a dříví gwajakowé.

G. tryšřolistý. G. sanctum Lin. Blak. t. 350. f. 3. 4. Comm. hort. 1. t. 88. Prvnímu rodu velmi podobný; jest ale wždycky nižší, kůru má tlustší, wně černawau, šedě skwrnatau, síťowitě swraskalau; větve bakulaté, přirozdwojowané; rozhy pýřičkaté; listy zpeřené, listky 4—7jařmé, waječné, tupé, hrotité, 8—20" dlouhé, 3—4" široké; řapíky pýřičkaté; kwěty okoličnostrbaulené, po-boční a konečné, pěkně modré; plátky podlauhlé, tupé, jakoby zaubkaté; tobolka 4hraná; semena červená. — W Brasílii a Indii západní.

We vlasti dříví jeho jako předešlých rodůw se wází a potřebuje a jest prý ostřejš a hořčí.

NAŠUPINEC. PORLIERA. PORLIERE.

Kalich stejný, 4lupenný. Plátky 4, sklímené. Tyčinek 8, na zádech tolikých šupin z lůžka vyniklých. Worečky 4, srostlé, peckowité, hezkřídle.

N. wlahojewný. P. hygrometrica R. et Pav. Keř; listy sudozpeřené, 7—8jařmé: listkůw čárkowitých. — W Peruwii a Číli na rumowinách.

O listech jeho se wyprawuje, že rozšřřice se okazují powě-

tří jasné, stáhnauce se ale deštiwé. Aučinky jako dřewa francanzského.

Řád 62.

MEDOKWĚTOWITÉ, *MELLANTHACEAE*.

Kalich weliký na patero klaný, stálý, nestejný : uštu doleniho menšího, dolů hrbatého a kápowitého, u wnitř se žlázu medodarnau. Plátkůw 5, jazýčkowitých, jichž 4 doleni sklonité, u prostřed spojené, pátý nejmenší. Tyčinky 4, podplodní : nitky 2 hoření oddělené, 2 doleni dole srostlé. Waječník 4pauzdrý. Čnělka s bliznau na otwero nedoklanau. Tobolka mázdrowitá, 4laločná, 4chlopná, chlopněmi wehnutými 4pauzdra : pauzder 2semenných, pometáním 1semenných, smačknutokřídlatých, po wnitřní hraně pukajících. Semena wejcowitá, bílku dužnatého, kle s dělohama malýma, kořínkem delším.

Kře ; listy střidawé, lichozpeřené ; palisty oddělené nebo srostlé ; hrozny klasowité, mnohokvěté. Jediné pokolení znakůw řadowých.

MEDOKWĚT. MELIANTHUS. HONIGBLUME.

M. širolistý. *M. major* Lin. *Herm. lugdb. t. 415. Mill. t. 53. Lam. t. 552.* Keř 4—7' vysoký ; peň přímý, lysý, skoro dřewnatý, malíčko bradawičnatý ; pazaušky zelinné, siwé ; listy weliké, přezimující, řapíkaté, střidawé, lichozpeřené : lístky stříčné, 2—3jařmé, wejčité, podlahlé, zpilowané, siwé, 2—3" dlauhé, po řapiku trochu sbíhawé ; palisty weliké, wejčité, mázdrowité, asi 1½" dlauhé, dohromady a se řapíkem srostlé ; kwěty weliké, stopečkaté, rozstawené w brozen čili raději w latu homolowitau s listeny wejčitými, ostrými. — Na místech wlhkých a bahnitých Předhoří dobronadějského. Kwěte w kwětnu až do lipna. ě.

List smrdí mámiwě jako durmanowý. Žláza kalichowá za celý čas kwětení roní kapaninu černawan, medowitau chuti náwinné w takowé hojnosti, že zatřesením kře jako déšť padá, a že listy i půda jsau jí barweny. Dobronadějsští předhořané med ten sbírají a jedí ; přikládají mu moc posilowati žaludek a dobře žiwiti.

Řád 63.

RAUTOWITÉ, *RUTACEAE*.

Ústrojnost kwětu jako kacibowitých. Tobolka 3—5pauzdra : pauzdra pak na koncích rozdělená a nejča-

stěji podlé švu břišního pukající, skoro vždycky mno-
semenná. Semena bílečnatá. Kel zavřený, oblaukovatě
křivý, s kořínkem wzhůru obráceným.

Kře nebo byliny; listy střídawé, rozmanitě dělené nebo nej-
složenější, řídko celé, žláznatě tečkované, bezpalisté; kwěty o-
bojaké, pravidelné, konečné, wrcholičené nebo ojedinelé, žluté,
málokdy bílé.

Sem náleží 30 rodů (we 4 pokoleních) rostaucích w starém
swětě, kromě 4 w pásmu seweromírném. Tečky pochodí měchýř-
ky silicí naplačnými a odtud nať zápachu silného, nejčastěji ne-
příjemného.

RAUTA. RUTA. RAUTE.

Kalich 4- málokdy 3—5dílný, stálý. Plátkůw toli-
kéž nehetnatých, přílžicowitých. Tyčinek dwakrát více
plátkůw. Děr mednatých 10—8 na terči podplodním. Waječník podepřený o nožku tlustau, krátkau. Čnělka
1. Tobolka zakulatělá, rozdělená na tolikéž pauzder co
plátkůw.

R. obecná. *R. graveolens* Lin. *Plenk t. 332. Duham.*
2. t. 61. Schk. t. 115. Hayn. 6. t. 8. Düsseld. 1. t. 19.
Wagn. 1. t. 34. Rauta domácí Mat. Haj. 217. B. Rauta
domáci neb zahradni Mat. Wcl. 253. C. Polokeř nebo
bylina lysá, siwá. Kořen dřewnatý, wětewnatý; lodyha
1½—3' vysoká, přímá, tuhá, oblá, málo wětewnatá; li-
sty řapíkaté, w okresu wejčité, siwé, dwakrát anebo tři-
krát wjstěrbené; osečky podlahlé, klínowité, obyčejně
tupé, tlustaunké, nadužnatělé, nejhořejší obwejitoklín-
owité nebo přikopistowité; listeny podlahlokopinaté a
kopinaté; kwěty na řídkých nepravidelně rozdwojowaných
wrcholicích: prwní na konci hlawní stopky šplátkowý a
10mužný, ostatní wšecky 4plátkowé a 8mužné; plátky
wejčité, silně próhlubené, lžicowité, náhle w nehet zau-
žené, po kraji celé nebo zaubkowané, žluté, názelené;
waječník krátce wejcowitý, mnohými bradawičkowitými
žlázkami posetý; tobolka zakulatělá, o 5 lalocích čnějí-
cích, zakulatělých, zapuštěnými žlázkami đubkowaná. —
Na kopcích wýslunných, suchoparných po Ewropě jižně.
Kwěte od čerwna do srpna. h.

Nať zapáchá silně a nepřijemně, a w nejdáwnějších časech
byla w lékařství wážená; též i nyní se, k témuž cíli potřebuje;
staří Římané jí potřebowali co koření, což tu a onde podnes se
stává.

R. rozcwřená. *R. divaricata* Ten. *Reichenb. pl. cr. 8. t.*
787. R. crithinifolia Moric. Podobá se předešlé, liší se ale
wětší zeleností, osečky čárkowitokopistowitými, wrcho-

líky potom rozewřenými, plátky dole přišípovitými, odstálými, tupými. — W Ewropě jižně obecná.

Aučinky má předešlého rodu.

R. listenatá. *R. bracteosa* *Decand.* Těz rautě obecné podobná; listy tuawě zelené nebo siwě orosené, oseky hustší a i osečky řapíčkaté, které poslední obwejšito- nebo podlahlokopistowité; obzwláště rozeznává se listeny welikými, širokými, wejčítými nebo srdčítými; plátky hluboce lžicowité; tobolka kulowatější: laloků ostrých, klímajících. — W Ewropě jižně obecná, těz w zahradách. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♣.

Užitku předešlých.

HARMALA. PEGANUM. HARMELKAUTE.

Kalich šdilný, stálý: uštůw dlauhých, dole často zubatých. Plátkůw 5. Tyčinek třikrát wíce nežli plátkůw: nitky dole rozšířené. Čnělka trojhraná. Tobolka přinožnicitá, zakulatělá, 3pauzdrá, na konci trojchlopná, mnohosemenná. Kel rowný.

H. mnohodílná. *P. Harmela* *Lin. Blak. t. 310. Lam. t. 401. Bull. t. 343. Schk. t. 21.* Lesní nebo turecká rauta *Mat. Wel. 260.* Kořen dřewnatý, 2—3' dlauhý, wyhánějící lodyh několik jarních, obyčejně od dola wětewnatých, asi 1—2' vysokých, lysých, oblohranatých; listy střídawé, sedawé, tučnaunké, siwé, netečkowané, dolení 3—5sečné: lalokůw neprawidelně mnohodílných, laločkůw čárkowitých, celých, wezpod naddutých, hořeni toliko wyštěptané: lalokůw obdálných; kwěty dosti weliké, ojedinělé, stopečkaté na konci rozeh anebo stříčné listům; kalich trochu delší koruny; uštůw kopinatých, ostrých anebo protisečných; plátky odstálé, podlahblé, tupé, 7—9''' dlauhé, 3žilé, bílé, wezpod zelenawé; čnělka jakož i prašníky pak ponakraucené; tobolka kulowatá, 3brázdá; semena mnohá, hranotoledwinowitá. — Na písčinách Ewropy jižně, Lewantu, Krymu co obřížná buřina. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♣ nebo ♠.

Naš zapáchá nepřijemně, chutná hořce a štiplawě a žene na moč. Turci potřebují semeno místo koření, čímž prý se obcerstwu-jí a opšejí; těz jím kadí. Semena pražená a kyselinau sirkowau truzená, dáwají barwu turecké přízi dosawád newyrownanau.

BLAHOWOŇOWITÉ. DIOSMEAE.

Kalich a koruna jako předešlých řádů; koruna nákalichová, někdy žádná. Tyčinky prosté, málokdy jednobratré, tolikéž co plátků anebo dwakrát více, polovička někdy bez prašníků. Pestík z 5 nebo 4 (řídčeji z klábnějších anebo jediného) worečků, srostlých aneb oddělených, jednopauzdrých, 2— po řídce 4wa-ječných. Čnělky w jednu srostlé anebo dole oddělené a toliko nahoře srostlé a bliznau brázdowanau nebo laločnatau ukončené. Worečky oddělené nebo w tobolku srostlé, po šwu břišním pukající; oplodí na dvě se roz-lupující, a wnitřní zpružně rozskakující. Semena bílečnatá nebo bezbílčnatá. Kel rovný nebo křivý; kořínek často wzhůru obrácený.

Stromy nebo kře, řídce byliny. Listy střídawé nebo střěčné, jednoduché, trojené nebo lichozpeřené, w spod často žláznatě tečkowané, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké, pravidelné, často w úzlabíčkách nahlačené, okoličené nebo chocholičené, někdy hrozněné ano i ojedinele nebo konečné, bílé nebo čerwené.

Blahowoňowité obsahují asi 1 $\frac{1}{2}$ sta rodů w 35 pokoleních, jichž více $\frac{5}{6}$ náleží pásmu mírnému na jižné polowici země; ostatní rostau mezi obratníkoma; jediná w ěwropě. Wšěcky rozeznávají se prwky pryskyřičnými a siličnými, jimiž pochodí jejich zápach, silný ano i nepřijemný; jiné mají ještě obzwlášť wytaženinu.

Řád rozděluje se na patero podřadí.

A. Kwěty nejčastěji neprawidelné.

1. *TŘEWDAWOWITÉ*. Pestík nahý. Listy zpeřené.

2. *KUSPAROWITÉ*. Pestík obklíčený wěncem baňkowitým nebo hrneowitým. Listy trojené nebo jednoduché.

B. Kwěty pravidelné.

3. *MRŠTNOPLÓDOWITÉ*. Plátky a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý nebo žádný. Dělohy weliké, wejčité. Listy jednoduché nebo složené.

4. *BORONKOWITÉ*. Koruna a tyčinky lůžkowé. Bílek dužnatý. Kel střední. Listy jako předešlých.

5. *BOŽSKOWOŇOWITÉ*. Koruna a tyčinky nákalichowé. Bílek přetenký nebo žádný. Listy jednoduché.

Podřadí 1.

TŘEWDAWOWITÉ. DICTAMNEAE.

TŘEWDAWA. DICTAMNUS. DIPTAM.

Kalich 5lupenný, padavý. Plátkův 5, nehetnatých, nestejných: 2 hoření zpřimčené, 2 postranní odstálé, 1 dolení sehnutý. Tyčinek 10, sehnutých. Waječník na konci žláznatě bradavičnatý, na nožce krátké, tlusté, pětilaločný; čnělka sehnutá, šidlowitá, s bliznau malau, tupaunkau. Plod z 5 měchýříkůw, wnitřní hranau srostlých, smačknutých, dozráním se rozdělujících, podle šwu břišního, wzhůru obráceného pukajících, 1—2semenných. Semeno wnitřní wrstwau obplodí se wybrkující.

T. bílá. *D. albus* *Lin.* *Jacq. aust. t. 428. Plenk t. 325. Schk. t. 114. Sturm f. 6. Hayn. 6. t. 7. Düsseld. 3. t. 5. Třewdawa* *Mat. Wel. 244.* Třewdala, třemdala, jesenka. Kořen tlustý, wětewnatý, dřewnatý, bělawý, wyháni jednu nebo několik lodyh jarních, 1½—2' vysokých, jednoduchých, přímých, slabě prohýbaných, oblých, dole pýřitých nebo huničkatých, nahoře žláznatě lepnatých; listy střidawé, lichozpeřené, 3—5jařmé: řapík auzce obraubený: lístky eliptičné, podlauhlé nebo wejčité, tupaunké, ostré, ba i zakončité, nestejně zpilowané zuby ostrými nebo tupými, proswítawě tečkowané, wezpod řídce pýřité; brozen weliký, pěkný, na lodyze konečný, složený z 12—15 kwětůw, 2" širokých, nachýlených, obyčejně zdělí stopečky žláznaté, u jejíhožto zpodku listen čárkowitý a na prostředku ještě jiný, aneb 2 střidawé; lupený kalichowé čárkowitě kopinaté, ostré; plátky eliptičné nebo eliptičně kopinaté, z našpinawěla bledě růžowé, s tmawějšími žilami a nehtem co lupeny kalichowé dlawhým; waječník huňatý, žláznatý. — Na stráních wyslunných skalnatých po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Celá nať a kwět zapáchá silně, dosti přjenně, mámiwě. Silice we dne za powětří suchého a teplého z kwětu wydymující dělá okolo rostliny páru, ježto dle hodnowěrných pozorowatelůw jest zapátitelná. Kořen její druhdy w lékařství (*radix dictamni*) býwal oblíben. Rostlina pro ozdobu w zahradách se sází.

Podřadí 2.

KUSPAROWITÉ. CUSPARIEAE.

KUSPARA. GALIPEA. GALIPEA.

Kalich krátký, 5zubý. Plátkův 5, srostlých w korunu řepicowitau nebo velmi přiblížených: trubky krátké, šboké, ušťw rozložených, ostrých. Tyčinek 4—7 podplodních, trošičku wáznaucích na plátcích, nestejných, někdy všech plodných, často 2 delších, prašníky nesaucích, a 2—5 kratších, neplodných. Medník potom jakoby klenutím waječnik obkličující. Čnělek 5, w jednu srostlých a dělajících bliznu 4—5brázdau. Wořečkůw 5 a pometáním méně, dvojwaječných: dvojwaječné pometáním jednosmenné; wnitřní oplodí oddělitelné. Dělohy veliké, swraskalé, dvojuché.

Stromy, kře lysé; listy střídawé, jednoduché, složené; stopky úžlabíčkové, mnohokvěté.

K. angostura. *G. officinalis* *Hanc.* Strom zwýši 12—20', kmenu 3—5" tlustého; wětwe nepravidelně rozšířené, s korau šedau, hladkau; listy na řapících střewičných i delších, trojené; listky na krátkých řapíčcích, skoro zdělí řapíka, nejcelejší, obak zaužené, lysé, lesklé, zelené; kwěty bílé, na hroznech dlouhých, stopkatých, úžlabíčkových a konečných, nepřijemně zapáchajících; kalich krátce zwonkowitzý, chlupatý, 5zubý; plátky 1" dlouhé, dole w trubku krátkau srostlé, ostatně podhnuté, chlupaté, 2 trochu delší a širší ostatních; tyčinek 7 nestejných: 5 neplodných, trochu delších, se žlázkami drobnými, okrauhlými, 2 kratších s velikými prašníky; waječnik dole obkličeny terčem příkožowitzým; čnělka a blizna jednoduché; tobolka srstnatá, o 1—2 semenech zakulatělých, černých. — Na wrších Kolumbie, obzwlášť w kraji Karonském a nad Orinokem. Kwěte w srpnu a září. 5.

Od toho stromu pochodí prawá kúra *angostura* čili *angostura*, přemocná, kořeně hořká, aučinkem chině a kaskarile podobná, a dáwno w Americě k aučelům lékařským užitečná. Též asi před 50 lety do Ewropy se přiwězla, býwajíc ale pomíchána korau jedowatau jí podobnou, *angostura neprawá* jmenowanau, přišla w nepamět.

K. lékařská. *G. Cusparia* *Hillair. us. t. 1.* *Cusparia febrifuga* *H. et Bonpl. eq. 2. t. 57.* *Lam. t. 923.* *Bonplandia trifoliata* *Willd. Tratt. arch. t. 90.* *Hayn. 1. t. 18.* Strom dost wysoký s korau šediwau, rozhami oblymi, zelenými, drobně a šedě tečkowanými; listy střídawé,

nahoře směstnané: řapík 8—10" dlouhý, nesaucí tři listky dlanitě postavené, hladké, lesklé, vejčité, podlahlé, ostré, celé; palisty nížádné; květy bílé, v úzlabíčkách listův hořených rozpostavené na hrozny co list dlouhé; kalich přizvonkovitý: uštův dosti hlubokých, vejčitých; koruna třikrát delší kalichu, z 5 plátkův na nitky přirostlých, a tak korunu 1plátečnau představujících; kalich a koruna přikryté chlupy chomáčenými; tyčinek 5—6, jichž 2 prašníkem opatřené, neplodné, dole rozšířené, nesaucí plátky; waječník tupě šhraný, špauzdry: pazder 1waječných, obklíčený, dilem zakrytý terčem; čnělka jednoduchá s bliznau šlaločnau; plod z worečkůw 5 na společné ose, 1pauzdrych, 1semenných, 2chlopných. — W Americe jižné podlé Orinoka, též i w jiných krajinách a na blízkých ostrowech. Kwěte w srpnu, září. 5.

Od toho stromu powodili jindá prawau *angusturu*, jest jí owšem podobná, slabších ale aučinkůw; nicméně jí potřebují w vlasti jako prawau.

PUCHOLIST. TICOREA. TICOREA.

Kalich šzubý. Plátkůw 5, w korunu 1plátečnau, nálewkwitau slepených, s trubkau dlouhau, krajem rozloženým, na patero klaným. Tyčinek 5—8, jichž 2—6 často neplodné; nitky jednobratré, na trubku korunowau přilepené; prašniky prosté, bez přiwěsku. Čnělka 1; blizna hlawatá, šlaločná. Waječník šlaločný: pazder 2semenných. Wěnce dužnatý, uřatý, u zpodu waječníka. Worečkůw 5, tupých, na hřbetě kýlatých, s wnitřním oplodim oddělitelným, sedících na nožce tlusté, na konci w terč špramenný rozšířené.

Kře lysé; listy střidawé, šlistkaté; wrcholky stopkaté.

P. jasmínokvětý. *T. jasminiflora Hillair. bull. phil. 10. f. D. Sciuris multiflora Nees et Mart. n. act. bon. 11. t. 18. f. A.* Keř 6—8' vysoký; listky vejčítokopinaté, zakončité, w řapíček ztenčené; laty běwnické; tyčinky 2—6 neplodné. — W Brasílii blízko Rio-Janeira. Kwěte w čerwnu až do dubna. 7.

P. protizimničný. *T. febrifuga Hillair.* Peň často stromowitý; listy trojené: listky kopinaté, zakončité, w řapíček ztenčené; laty směstnané; tyčinky 3—6, neplodné; květy o polowičku kratší nežli u předešlého; listeny skoro listowité; čnělka wystáwající. — W Minasgeraesu w Brasílii. Kwěte w lednu až do kwětna. 5 nebo 7.

Domníwaj se, že ten rod jest toliko odrodkem předešlého.

Zemkové pijí šťáwu z listu prwního rodu proti chorobě, *lobas*, u Ewropanůw *francoesia* zwané. Kůra druhé jest přehořká, swraskawá, a mocně zahání zimnici.

JINOČASKA. MONNIERA. MONIERE.

Kalich 5dílný: uštůw nestejných. Plátekůw 5, w korunu neprawidelnatu, 2pyskau srostlých. Tyčinek 5: nitek jednobratrých, přirostlých na trubku, 2 plodných, 3 neplodných. Čnělka 1. Worečkůw 5, nebo méně pometaním, dole přirostlých, 2chlopných, 1semenných, s wnitřním oplodím oddělitelným. Semeno s bílkem tenkým, rohovitým; kel překoceny s kořínkem ohnutým, dělohama listowitýma, ledwinitýma, na dvě klanýma.

J. huňatá. *M. trifolia* Lin. *Aub.* 2. t. 293. *Lam.* t. 596. *Jaborandi* *Marcg.* t. 36. *Piso. bras.* 215. Zelina s lodyhau dole dřewnatau, lysau, nahoře připýřitau, málowětewnau, nejčastěji sochatau; listy dost weliké, dole ní stříčně, hoření střídawé, trojlístkaté: lístky řapíčkové, wejčité, podlauhlé, ostré, 2" dlouhé, poseté proswitawými tečkami; stopky ojedinělé, úžlabíčkové a konečné, sochaté: wětwi rozewřených, nesaucích w rozporách kwět jeden; ostatní kwěty rozpostawené po wnitřní straně obau wětwi; kwěty bílé, malé, stopečkové, a plody austrojnosti naduwedené. — Na ostrowě Kayeně a w jiných stranách jihoamerických. Kwěte skoro pořád. ☉.

Kořen její jak pertrámowý chutí a zápach prudkých potřebuje se k wyláučení potu a moče; též proti jedowatým haubám a manioku prospíwá.

Podřadí 3.

MRŠTNOPLODOWITÉ. PILOCARPEAE.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 5—6dílný. Plátky 4—5. Medník koflíkowitý, celý nebo 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječníkem. Worečky 4, dele toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy stříčně, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholšky úžlabíčkové, sochaté.

AMPÁK. EVODIA. EVODIA.

Kwěty obojaké. Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5dílný. Plátky 4—5. Medník koflíkowitý, celý neb 4—5dílný, mezi tyčinkami a waječníkem. Worečky 4, dole toliko spojené, 2chlopné, 1—2semenné.

Kře; listy stříčně, 3lístkaté, žláznatě tečkowané; wrcholšky úžlabíčkové, sochaté.

A. širolistý. E. latifolia Decand. Ampacus latifolia Rumph 2. t. 61. Keř veliký, někdy strom ztlauští muže; kůra hnědá, šňawnatá, snadno sluplivá; listy na dlouhých řapících, složené ze 3 listkůw, 8—12" dlouhých, 4" širokých, vejčitých, ostrých, na rubu wlnkovaných; kwěty drobné, na latách úžlabičkových, řapíku delších, newonné; plod obyčejně složený ze 2 worečkůw zbobulelých, jako semeno koriandrowé velikých, zelených, obsahujících po semeně leskločerném, co horčičné semeno velikém, bezchutném, pak na 4 chlopně rozpuklých. — W řídkých křowinách pomorských na Molukách. **Ř, 5.**

Jeleni rádi hryzan kůru silně wonnau. Ze kmene prýští se pryskyřice žlutá, twrdá, ku kadění a připewnění hrotůw na jílce.

A. protizimničný. E. febrifuga Hillair. us. t. 4. Esenbeckia febrifuga Mart. gen. 3. t. 233. Düsseld. Suppl. 3. t. 20. Strom 30—40' vysoký, s korau žlutawě šedau; listky kopinatoeliptičné, ostré, 4" dlouhé, 1½" široké; lata konečná, pýřitá, 6" dlouhá; kwěty jenom 1½" dlouhé; medník jednoduchý. — Na chlumech w Brasílii. Kwěte w únoru a březnu. **5.**

Kůra jeho jest velmi hořká, jako angustura, místo níž i často se potřebuje; w obchodu slowe *china brasílská*.

A. úzkolistý. E. triphylla Decand. Fagara triphylla Lam. Ampacus angustifolius Rumph 2. t. 62. Xanthoxylon triphyllum. Podobá se předešlému, jest ale we všech částkách menší a křowitý; listy 6" dlouhé, 2½" široké, o 3 listcích vejčitých, zakončitých, na rubu lysých; laty poboční, rozkladitě wětewnaté, homolowité, asi co řapíky dlouhé. — Na Amboině a Filippinách.

Kůra silně wonf slauží ku kadění.

Podřadí 4.

BORONKOWITÉ. BORONIEAE.

BORONKA. BORONIA. BORONIE.

Kalich na čtvero klaný. Plátky 4, vejčité, stálé. Tyčinek 8, řídčeji 4, plátkům stříčné plodné, 4 střídawé neplodné: nitky brvité, wehnuté. Čnělky 4 zpřimené, přiblížené nebo srostlé. Worečky 4, dvojpauzdré, u wnitř srostlé w tobolku 4laločnau, 4pauzdrau. Semena w každém pauzdru přiojedinelá, vejčitá, smačknutá. Kel rowný w bílku dužnatém s kořínkem dolením.

B. zpilkovaná. B. serrulata Smith. traits. t. 2. Křiček; listy trapezowité, ostré, napřed zpilkované, lysé,

tečkowaně žláznaté; stopky náhromaděné, konečné; kwěty pěkně růžové; tyčinky draslawé, 4 delší, na konci rozšířené w terč skoro obsrdčité, s bradawičkau hlawičkowitau, sedawau. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Křídlek kwětaucí jest prawau ozdobau našich skleníku.

KMINOPACH. CYMINOSMA.

Kalich 4lupenný: lupenůw 2 skoro menších. Plátky 4, kopinaté, rozložené. Tyčinek 8, střidawě na lůžko a na dolejšek plátkůw připewněných. Terč dužnatý, osmilhraný okolo waječnika. Čnělka 1, přímá. Bobule 4pauzdrá: pazuder u wnitř papírowitých, jedno semených. Kel kořinku krátkého, děloh eliptičných.

K. stopkatý. C. pedunculata Decand. Jambolifera Lin. Vahl. symb. 3. t. 61. Schott. Rut. 3. t. 2. 3. Keř 4' vysoký nebo strůmek zwýši muže s korau šerau, kořenau, kořenem čerwenožlutým, ostrým; listy delší 6'', 2—2 $\frac{1}{2}$ '' široké, kopinatě eliptičné, střičné, celé, tečkowané; kwěty chocholičené; plátky čarkowitokopinaté, třikrát delší kalichu; plod podlahle kulowatý, se skorápkau tlustau, černo zelenau, a dužninau wodnatau, chutnau, modrau, w niž 4 semena twrdá, bělawá. — W Indii východní. \bar{h} .

Wšecky částky chutnají silně kořením, list a plody obzwláště kmínem; listím nakuřují mádru.

KOREA. CORREA. CORREA.

Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, dole přísklimené, nebo w trubku dlauhau srostlé. Tyčinek 8 pod terčem podplodním, šzlazým. Waječnik 8brázdý; čnělka 1, stálá. Tobolka ze 4 praskawek uťatých, smačknutých. Semena we všakém pazdru 2—3, lesklá, u wnitř připewněná; dělohy wejčité, wně wypuklé.

K. bílá. C. alba Andr. rep. t. 18. Vent. malm. t. 13. C. cotinifolia Salisb. par. t. 20. Keř zwýši muže, wšude, též i kalich a wenek plátkůw přikryté kůpkami chlupůw, wstředně se rozcházejících; listy střičné, wejčité, wezpod bělo- nebo ryšawoplštnaté, 1'' dlauhé, $\frac{1}{2}$ '' široké; kwěty 2—3 úzlabičkowé, $\frac{3}{4}$ '' dlauhé, bílé, anebo u wnitř bledě plešowé. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. \bar{h} .

Na Nowém Jihowalisu potřebují listí její na místo čaje.

Podřadi 5.

BOŽSKOWOŇOWITÉ. DIOSMEAE.

Božskowoň. DIOSMA. DIOSMA.

Kalich 5dílný, s terčem 5laločným srostlý. Plátkův 5. Tyčinek 5; nitky na konci žlázu nesaučí. Tobolka z 5 praskawek, rohem ukončených; nitrooplodí odpukawé. Semeno we všaké praskawce jedno s klem překocným.

Kře listí mnohého, úzkého, žláznatého, wonného, kwítk drobného, bílého nebo růžowého, ojedineělého nebo wrcholičeného. Wšecky na Předhoří dobronadějském rostau.

B. srstnatý. D. *hirsuta* Thunb. *Wendl. coll. 1. t. 27.* Keř zwýši muže, wětewnatý, nášediwý, srstnatý; listy roztraušené, čárkowité, 10'' dlauhé, $\frac{1}{2}$ '' široké, oble žlábkowité, wezpod tupě kýlaté, hrotité, žláznaté, huňatosrstnaté; stopky konečné, jednokwěté, přiwrcholičené, listu kratší; kalichy srstnaté; plátky obwejčité, kalichu delší, namodralé.

Celý keř mnoho obsahuje sílice a líbezne woní; často se potřejuje proti zastawení moče a proti křečům.

TĚHOZEW. BAROSMA. BUKKOSTRAUCH.

Kalich 5dílný. Plátkův 5. Tyčinek 10, 5 před plátky stojících, neplodných, plátkowitých a dělajících wěnc 5lupenný. Čnělka šidlowitá, s přemaličkau bliznau. Tobolka z 5 praskawek 1—2semenných.

T. zejgowaný. B. *crenata* Kunz. B. *odoratum* Willd. *Diosma crenata* Lin. *Lodd. cab. t. 404.* D. *latifolia* Andr. *rep. 1. t. 33.* *Parapetilafera odorata* *Wendl. coll. 1. t. 15.* Keř málo wyšší střewíce, wětwi hladkých, hnědých, rozeh dlauhých, běwných, jasně zelených, čtyrbranných; listy střidawé, wejčité, někdy podlauhle, dole zúžené, 1—1 $\frac{1}{2}$ '' dlauhé, $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ '' široké, kožnaté, tupé, žeber málo wystawajících, wezpod žláznatě tečkowané, chruplawě zejgowané, lysé, na lici sytě zelené; stopky 3—4'' dlauhé, úzlabičkowé, listeny 3—4, kopinatými, ostrými přikryté, přiojedineělé; plátky weliké, bílé, wejčité, podlauhle, rozložené, dole brwité, wně žláznaté; nitky plodné kratší plátkůw, brwité; praskawky weliké, žláznatě bradawičnaté, žlutawě zelené, o jednom semeni černém. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w říjnu, listopadu. \bar{n} .

Listy toho kře, *buku*, *boko* čili *tocho* nazwané, jsau západu pronikawého, obzwláště rautowému a kafrowému podobného. Hotentoti od dáwna jich a jiných toho pokolení a předešlého rodu potřebují w lékařstwu a lojictwu, a nedáwno i w Evropě je začli potřebowati.

T. zpilowaný. B. serratifolia Lodd. cab. t. 373. Bot. mag. t. 456. Tratt. thes. t. 69. Vent. malin. t. 77. Düsseld. 17. t. 9. Burch. voy. 1. p. 476. ic. Par. serrata Wendl. coll. 1. t. 34. Předešlému podobný; peň a wětwe tisa-wé, lesklé, i s rozhami zelenými, tisa-wé naběhlými, nejlysejší; listy stříčně, čárkowitzě kopinaté, tupé, tupaunce zpilowané, w každém úzlabičku zubowém žlázku mající, na rubu roztrauseně žláznaté, nejlysejší, wezpod hlavní žilau a dwěma žebroma opatřené; stopky úzlabičkové, ojedinělé, nahoře nesaucí dwa listeny kopinaté, na dolejších wětší, 1 $\frac{1}{2}$ '' dlauhé, na hořejších kratší a užší; hned nad nimi ještě několik listenůw čárkowitzých, kalichu kratších; ušty kalichowé wejčtokopinaté, tupaunké; plátky kopinaté, podlauhlé, tupé, kalichu třikrát delší. — Tamtéž.

Potřebuje se jako předešlý, a listy jeho slowau *buko dlauhé*.

SWILOKLEC. EMPLEURUM. EMPLEURUM.

Kwěty pometáním jednodomé nebo mnohomanžel-né. Kalich na čtvero klaný. Plátky nižádné. Tyčinky 4; prašniky delší tyčinek na konci žláznaté. Worečky 2, řidčeji 1, na wnitřní straně opatřené bliznau wálcowitau, zubowitau, pak luskowitzé, 2chlopné, 1pauzdré, 2waječné. pometáním 1waječné. Semeno lesklé. Dělohy nestejně, swinuté.

S. zpilkowaný. E. serrulatum Sol. Smith exot. 2. t. 63. E. Aitoni Gmel. Diosma unicusularis Lin. fil. D. ensata Thunb. Kříček lysý, žláznatý, 4' wysoký, wětwi metlowitých; listy střidawé, 1'' dlauhé, 2'' široké, úzce čárkowitzě kopinaté, zpilkowané, jako máta kadeřawá zápachající; kwěty drobné, po 1—8 w úzlabičkách. — Na Předhoří dobřonadějském. Kwěte w čerwnu, lipnu. $\bar{\kappa}$.

Listy jeho přicházejí k nám jmenem těžkowoně zejkwaného.

Řád. 65.

ŽLUTODREWOWITÉ. ZANTHOXYLEAE.

Kalich na 4—5 klaný nebo 4—5lupenný. Plátky 4—5, z lůzka wyniklé, zřídka žádné. Kwěty dwojdomé:

samčí s tyčinkami prostými, s tolika a dwakrát tolika co plátkův a nejčastěji s kypem wajeönika. Kwěty samičí tyčinek žádných anebo zakrsalých; plodolistůw tolik co plátkův anebo méně, srostlých anebo prostých. Worečky 2waječné. Čnělky oddělené anebo srostlé; taktěž blizny. Plod buď z měchýříkůw oddělených, nejčastěji 2chlopných, buď bobule čili tobolka, 1—2—5pauzdrá; worečky a pazdra 1—2semenné. Semeno wisuté, bilečnaté. Kel zawřený, rowný nebo nakřiwený, s kořínkem wzlhůru obráceným.

Strony nebo kře; listy střídawé nebo střěné, jednoduché nebo často zpeřené, nejčastěji proswítawé tečkowané, bezpalisté. Kwěty mnohomauželné nebo dwojdomé, pravidelné, úžlabíčkové nebo konečné.

Sem náleží asi 70 rodů (w 11 pokoleních), ježto rostau z největšího dílu w horkém pásmu; málokteré w obau mírných. Jako předešlé mají mnoho silice a pryskyřice, kromě hořkého prwku; některé také barwinu žlutaú.

Rozdělují se na čtvero podřadí.

1. *BOBOWCOWITÉ*. Čnělky rozdělené; tobolky; semeno přímé; kel překoceny, nejčastěji bezbilečný,

2. *ŽLUTODREWOWITÉ* (wlastně). Čnělky srostlé; tobolky; semeno překocené, bilečnaté.

3. *KŘÍDLATCOWITÉ*. Čnělky srostlé. Lůžko terčowité. Plod nepukawý, 1—5pauzdrý; pazder 1—2semenných. Bilek tlustý. Dělohy plochaunké. Kořinek hoření.

4. *KOŽARKOWITÉ*. Čnělka žádná; blizen 5. Worečkůw 5, 1pauzdrých, ušty žláznatými, zweličelými obklíčených. Semeno wisuté. Bilek žádný. Kel rowný s kořínkem hořením, dělohama dužnatýma.

Podřadí 1.

BOBOWCOWITÉ. CONNARACEAE.

PUPOLATEK. OMPHALOBIUM.

Kalich 5dílný, stálý, před rozwitím střechowitý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, nejdoleji jednobratrých anebo skoro mnohobratrých. Worečkůw 5, jednočnělečných, 2waječných, s několika často pometalými. Měchýříkůw 5—1, luskowitých, 2chlopných, pukawých, nožkatých. Semennadwě nebo ojedinělá, na dolejším dílu šwů měchýříkowých připewněná, míšečnatá, bezbilečná, děloh tlustých.

P. obecný. O. pinnatum Decand. Connarus pinnatus Lam. t. 572. Cav. diss. 7. t. 222. Rheed. 6. t. 24. Strom zwičí šwestkowého; wětwe dřeněm naplněné; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: listky waječnopodlauhlé, ostré, obak nejlysejší, zpeřenožebřé, se žebry postranními stikawými; kwěty drobné na latách konečných, prodlažených; plátky dole 2štětinné; waječnik ojedinělý, plsfnatý; tobolka 1½" dlauhá, ¾" tlustá, žlutá, na hřbetu pukající, obsahující semeno bobowité, wálcowité, černé, w dužnině zelenawé. — W Indii wýchodní na lukách písčítých. Kwěte w srpnu, zraje w prosinci. 5.

Owoce rozmačkané potřebuje se na audy ztuhlí; olej ze semen na bedelky; zwařenina listowá proti otokům wodnatým a uřknutí.

KLÍNOPLOD. CÆSTIS.

Kalich na patero klaný, před rozwitím chlopnitý. Plátkůw 5 i s 10 tyčinkami prostými nejdoleji z kalichu wyniklých. Měchýřiků 5 (1—4 někdy pometající), oddělených, lčnělečných, přinožkatých, kožnatých, zchlopných, luskowitých, na hřbetu pukajících, často wně a wnitř s chlupy žáhawými. Waječka we wšakém pazdru 2. Semena ojedinělá, na dně kolmo stojící, beziníšečná. Bilek dužnatý. Kel přímý s dělohama listowitýma, kořínkem hořením.

K. jedomý. C. monadelpha Roxb. ind. 2. t. 454. Keř; listy lichozpeřené, 2—3jařmé, nejlysejší: listky wejčítokopinaté, zakončité, lesklé. — W Silhetu Indie wýchodní. 7.

Dožninn wysoce žlatau, semeno zaobalující, zemkowé jedí.

STAWIPLAW. BRUCEA. BRUCEA.

Kwěty pometáním 1pohlawé nebo obojaké. Kalich 4dilný. Plátky 4. Samec: lůžko 4laločné; tyčinky 4, podplodní. Samice nebo oboják: tyčinky 4, neploďné nebo ploďné; worečky 4, oddělené nebo přisrostlé; čnělky žádné; blizny naštowicowité. Peckowice 4, 1pazdré, 1semenné; bilek skrowný. Kel překoceny, děloh waječných, dužnatých.

St. obecný. B. antidisenterica Mill. ic. t. 25. Herit. st. t. 10. Bruce it. t. 21. Lam. t. 118. Hayn. 8. t. 24. Dittseld. 9. t. 8. Keř přímý, mladému wlaškému ořechu podobný. Listy 1' dlauhé, lichozpeřené, 5jařmé: listky 3" dlauhé, nejcelejší, wezpod na žebrách jako i rozhy rezawě huňaté; hrozny úžlabičkowé, přetrženě klasnaté;

kalich huňatý; koruna sotwa kalichu delší, uvnitř nachová.
 — W Abysínii podlé údolí. Kwěte w dubnu, kwětnu. \bar{R} .
 Senárané rostlinu tu vůbec znají, a co lék proti úplawici
 sobě wáží. Kořen olaupáný a usušený na prach rozmělněn a denně
 2 lžice ho nemocným podávají. Někteří se domníwají, ač křiwě, že
 od toho kře pochodí angostura nepravá, jedowatých aučinkůw.

PAJASAN. AILANTUS. GÜTTERBAUM.

Kwěty obojaké a samčí smíchané. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, dole swinutých, před rozwitím zdwojnásob-
 něnochlupnitých. Terč krauzkowitý, chobotnatě šřasý. Tyčinek 10. Worečky 2—5, ze wnitřní strany wypau-
 štějící čnělky. Nožničky 2—5, podlauhlé, obak zakon-
 čité, nepukawé, 1pauzdré, 1semenné. Semeno po stra-
 ně w pauzdru připewněné, bezbílččné. Kel přímý, dě-
 loh listowitých, tupých, kořínku hořeního.

P. žláznatý. A. glandulosa Desf. ac. par. 1786. t. 8. Herit. st. t. 81. Duham. nov. t. 36. A. procera Salisb. Rhus hypsolodendrom Moench. R. Cacodendron Ehr. Strom přeztepilý, daleko nad lesní stromy swůj koš santikowitý podnášející; kmen 50—60' vysoký, a tlustý tak, že jej sotwa 2—3 muži obejmouti mohou; kůra šerá, hladká, na prst tlustá; dříví pěkné, hedwáb-
 něho pohledu, přetvrdé, bílé, hořké, silně zapáchající; listy 1½' dlauhé, líchozpeřené, 2—3járné; listky 7" dlauhé, širší nežli dlah, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole hrubě zubaté zuby wezpod žláznatými; lity konečné, nachýlené, 1' dlauhé; nožničky 5" dlauhé, 1" široké, co list tenké, se semenem kotaučowitým, žlutým, hořkým. — W Číně a na Molukách. Kwěte w plišti. 5.

We vlastech swých jest nejvyšším stromem a *ailanto* slowe. Nyní také w Evropě se sází do stromořadí pro pěkný stín. Kůra w lékařství užitečná.

Podřadí 2.

ŽLUTODREWOWITÉ. ZANTHOXYLEAE.

ŽLUTODREW. ZANTHOXYLUM. GELBHOIZ.

Kwěty obojaké nebo pometáním dwojdomé nebo jednodomé. Kalich 3—9laločný, častěji 4—5díloý. Plátkůw co uštůw kalichowých a s nimi střidawých, málokdy žádné. Tyčinek co uštůw kalichowých a jim střičných. Worečkůw co uštůw kalichowých, dole prostých

anebo srostlých, pometaním u menším počtu jsaucích, anobřz ojedinelých, zralých 2chlopných, 1—3semenných. Semeno lesklé.

Kře nebo stromy často ostnaté; listy často střídawé a tečkowaně žláznaté.

Z. zubotěšný. Z. ternatum Swartz. Keř bezbranný co muž vysoký, s korau šerau; listy trojené: lístky obwejšité, přivykrojené, lesklé, wezpod tečkowané; brozny úžlabičkové, složené; kalieh 3dílný; plátky, tyčinky a měchýřiky po třech. — Na Domingu ostrowě. \bar{h} .

Kořen kořený a ostrý obsalnje pryskyřici, barwinu žlutan a prwek hořký; žvýkán wyluzuje sliny, a tudyž se potřebuje proti bolení zubůw; plod chutí pepřowité.

Z. růžowonný. Z. emarginatum Swartz Fagara emarginata Swartz. Sloan. t. 168. f. 4. Strůmek 20' vysoký, s kmenem co stebno tlustým, někdy krátkými ostny přikrytým, s wětweni sehnutými; listy na konci rozeh, 4" dlahé, lichozpeřené, 2—3jařmé: listky 1" dlahé, 3/4" široké, wejšité, wykrojené, huňaté; kwěty drobné, bílé jako bezowé, 5mužné, 3čnělečné; měchýřiky 3 (pometaním 1), jako černý pepř, 2chlopné o 1 černém semeně. — Na wrších ostrowa Jamaiky. 5.

Dříwí bílé s oběrným dřeněm, wonné, tak že je jmenný *růžowonný*. Hoře daleko široko naplňuje wzduch lžbezným západem. Listy a rozly staužf k lázním a obkladkům drážďícím. Tobolky wonní asi jako bobek.

Z. kořený. Z. Rethsa Decand. Fagara Rethsa Roxb. Rheed. 5. t. 34. Strůmek 15' vysoký, s korau našerau korcowitau; ostny nejmnožší podhnuté, drobné; listy 1' dlahé, sudozpeřené, 8—16jařmé: listky 5" dlahé, 7" široké, kopinaté, kosowité, hladké, celé; plátky a tyčinky 4; měchýřik 1, zakulatělý co hrách, 1semenný. — W Indii východní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Lýko ostré a hořké; plody nezralé chutí kořeně, zsi jako kárky pomarančowé, a semena jako černý pepř, potřebují se co koření; s cukrem zadělané k posilnění žaladka a proti hlistám.

Z. jasmínolistý. Z. Pterota Kunth. Fagara Pterota Lin. Lam. t. 84. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 127. Pterota P. Browne t. 5. f. 1. Sloan. 2. t. 162. f. 1. Strom 20' vysoký, ostnatý; wětwe prohybané; dříwí twrdé, rusé, jako buksowé; wětwe mnohé, rozložité; listy 2" dlahé, lichozpeřené: listky 1/2" dlahé, obwejšité, přízejkowané; řapík auzee obraubený, na články se rozdělující, u wzniku jakoby palistoma opatřený, ostnoma hákowitýma; klasy úžlabičkové, kratší řapíku; tyčinky 4—5; waječníky 2; měchýřiky 2—1, kulowaté, asi co kaukolowé semeno weliké, čnělkau křiwau hrotité, swraskalé;

w každé semeno špinavě rusé. — W Indii západní w nížinách. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{h} .

Kůra žene na pot a barví ná žluto; listy kořenné, hořké posilují žaludek, vyhánějí wětry a silice z nich wydobyta k natírání dobrá.

Ž. pepřowj. Z. piperitum Decand. Fagara piperita Lin. Sio et Sansio Kaempf. t. 893. Strůmek kmenu 12' vysokého, wětwi skoro pnulých, dříwi lesklého, dřeně mnohého, zponenáhla rostauci; kůra hrbolatá, mastná; listy zdělí ruky, střidawé, lichozpeřené, ōjařmé: listky podlauhlé, 1" dlouhé, dole nestejně zejkwované; řapík šidlowitý, člankowaný; palisty jsau ostny polopalečné; brozny 1½" dlouhé, úzlabičkowé: kwěty drobné, zelenawé, na 5—8 částek rozdělené, o 7—8 tyčinkách; tobołky obyčejně 2, nožičité, zakulatělé, zwíci pepřowéto zrna, předrobně bradawičnaté, twrdé, červenawé, s jedním semenem černým, lesklým. — W Žaponu. Kwěte w srpnu, září. \bar{h} .

W celé Indii známý, jehož kůra, listy a plody chutnají jako pepř a místo něho se obzvlášť tobołky jeho potřebují.

Ž. jasanowj. Z. fraxineum Willd. Z. ramiflorum Michx. Z. Clava Herculis Lin. Duham. 1. t. 97. Keř 8—15' vysoký, s wětweми popelawými, rozhami lysými; listy lichozpeřené, 4—ōjařmé, ½" dlouhé; listky wejčité, konečný nejwětší, nepatrně zpilkowané, dole stejné, ikoro zakončité, tupé nebo ostraunké, mladé hustě pyřité, starší wezpod řídce pyřité, na lici olysající; řapíky oblé, bezbranné; palisty jsau ostny; kwěty postranní z paupat na loňských wětwičkách před listím vynikající w jednoduché, sedawé okoliky rozstawené, zelenawé, dvojdomé, bezplátečné; kwěty samčí 4mužné; kwěty samičí ze 4 waječnikůw nožičitých, po jedné čnělce s hlawičkowitau bliznau; obyčejně dozráwá z kwětu wšakého jenom jeden měchýřík co zrno pepřowé veliký, na powrchu swraskalý, 2chłopný, nahnědle zelený; semeno jedno, černé, lesklé. — W Saustátí seweramerickém. Kwěte w březnu a dubnu. \bar{h} .

Kůra jest ostrá a slabě kořenná, a potřebuje se hlavně proti bolení zubůw.

Ž. černokorj. Z. Clava Herculis Lin. Z. caribacum Lam. Z. carolinianum Gaert. Pluk. t. 239. f. 4. Strom 30—40' vysoký; kmen zwýší 16', ztlaustí 1', se silnými ostny a konopitými wětweми; dříwi žlutawé; kůra černá; listy 6" dlouhé, zpeřené, ōjařmé: listky 2" dlouhé, wejčité, vykrajowané zubaté, dole nestejně, sedawé,

proswitawě tečkované, nejlysejší: kwěty na latách konečných, velikých, před listím vynikající o 5 dílech; měchýřiky 3—5, nožičité, nerovné, lesklé, čerwené, se semenem leskle černým, malým, na tenké šnůrce. — W Indii západní a Karolině. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Semena a toholky přjemně zapáchají a vyhánějí moč a pot; listy wončí jako pomarančové proti wředům a bolení zubůw; kůra waitřní ostrá a kořená w zimních se užívá.

Podřadi 3.

KŘÍDLATCOWITÉ. PTELEACEAE.

KŘÍDLATEC. PTELEA. LEDERBLUME.

Kalich malý, 4—5dílný. Plátky 4—5, rozložené, podplodní, w paupěti střechowité. Tyčinek co plátkůw a s nimi střidawých. Lůžko napuchlé, šbočné. Waječnik 1: čnělka krátká; blizny 2. Nožička blanowitá, obraubená, 2pauzdrá: pauzder 2waječných, pometáním lsemenných. Semena wisutá, podlauhlá, bilku dužnatého, kle rowného, děloh přilistowitých, wejčitopodlauhých, kořinku hořeního.

K. ztenčený. *P. trifoliata* Lin. Mill. ic. t. 211. Trew t. 9. Duham. 2. t. 43. Lam t. 84. Schmidt t. 76. Schk. t. 25. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 128. Frutex virg. Dill. elth. t. 128. Keř 8—15' wysoký, wětwi lysých, hladkých, tmawě nebo zelenawě hnědých, rozeh, listů mladých a stopek pýřitých; listy dlauhořapikaté, trojené: listky e-liptičně obwejité, ostré nebo zakončité, prostřední dole silně klinowitě zaužený, postranní nestejnostranné, wšecky nepatrně zejgowané; kwěty zelenawě bílé na wreholících konečných rozpostawené, často čtyrmužné; kalich a plátky wně pýřité. — W jižných státech sewerne Ameriky. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .

Dříwí, listí a plody hořké a kořenáe potřebují na jizwy a proti hlistán, poslední také místo chmele do piwa. U nás w anglických sadech.

KAMOKOR. TODDALIA. TODDALIE.

Kalich 4—5zubý, stálý. Plátky 4—5 podplodní, w paupěti sotwa krajemi přiložené. Lůžko terčowité. Tyčinky 4—5. Čnělka nejkratší. Blizna utatá. Plod suchobobulowý s korau žláznatou, 4—5pauzdrý, 4—5semenný. Semena ledwinowitá, se skořápkau nejtlust-

ší, rohowitau, přikamenowitau, černau. Bílek nejlustší. Kel osowý, nakřiwělý. Dělohy čarkowité, plochowypuklé; kořinek hoření.

K. ostnatý. *T. aculeata Pers. Paullinia asiatica Lin. Jacq. obs. 3. t. 62. f. 1. Lam. t. 139. f. 1. Rheed. 5. t. 41. Burm. zeyl. t. 24.* Keř asi 2 mužůw zvýší, kmenu slabého, wětwi střidawých, někdy po stromech pnulých, ozbrojených ostny krátkými, hákowitými, mnohými, dole širokými a bělawými, na konci černawými; takowými též ostny jsau ozbrojeni řapíky; listy střidawé, řapíkaté, trojené: listky wejčitokopinaté, sedawé, lysé, tupé, celé nebo maličko zaubkowané; kwěty rozpostawené na hrozny úzlabičkové, listu kratší nebo delší, málo wětewnaté; stopečky krátké, nestejně, właskowité; kalich lysý, velmi malý; plátky wejčité, tupé, nadduté, mnohem delší kalichu; tyčinky delší plátkůw; waječník wejcowitý; plod zwicí brachu, drobně černoskwrnatý; semena wejcowitá, hladká. — W Indii wýchodní, na Ceylonu. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{K} .

Wšecky částky zapáchaj a chutnaj kořeně, ostře a hořce; kůra kořenowá a zelených plodůw w oleji škwařená potřebuje se co mast proti dně; listy zwařené w kumpeli proti wodnotělnosti; plody chutnajcí jako pepř.

TŘÍZRN. CNEORUM. ZEILAND.

Kwěty obojaké. Kalich 3—4zubý, malý, stálý. Plátky 3—4, stejné, w paupěti střechowité. Lůzko zakulatělé. Tyčinky 3—4. Blizny 3—4. Peckowice 3—4, zbobulelé, u prostřed spojené, 2pauzdré: pauzder 1semenných. Semeno wisuté, s bílkem dužnatým, kořinkem wzhůru přes dělohy polooblé nadkřiwěným.

T. lysý. *C. tricoecón Lin. Duham. 1. t. 60. Mill. ic. 1. t. 98. Lam. t. 27. Jaum. t. 5.* Wlčí pepř menší *Mat. Wcl. 441.* Křiček wždy zelený, hustý, 2—3' vysoký; listy střidawé, kopinaté, tupé, oliwowým podobné; stopky překrátké, úzlabičkové, 1—3kwěté; kwěty předrobné, žluté; kalich zubů 3, wejčitých: plátky 3, podlauhlé; tyčinky 3, krátké; plod trojworečný, zralý čerwný, uschlý hnědočerný. — Podlé Moře střezozemního, obzwláště wé Francii, Španielích po skalách. Kwěte w dubnu až do září. \bar{K} .

Peckowice wyschlé, hnědé, jsau jako celá nat chuti ostré a hořké; druhdy se potřebowaly k počišťowání a proti starým wředům.

T. poprášený. *C. pulverulentum Vent. cels. t. 77.* Keř 3—4' vysoký, celý popelawě poprášený; listy se-

dawé, 1—1½" dlouhé, tupé, podlauhlé, nejcelejší, dole zaužené a připodduťé; kwěty úžlabičkové, ojedinelé nebo po 2—3, stopkami jakoby vyniklé z pahrbku na zpodině listowé; kalich 4zubý; plátky 4, čárkowitzopodlauhlé, žluté; tyčinky 4; plody dvojworcěné, swraskalé, červené. — Na Ostrowech kanarských. Kwěte w dubnu až do srpna. \bar{h} .

Na Tenerifě se potřebuje na místo chinu proti zimnicím.

VRCHOLIST. SPATHELIA.

Kwěty obojaké. Kalich 5dílný, mázdřítý, barwený. Plátkůw 5, podplodních, w paupěti střechowitých. Tyčinek 5, s nitkami krátkými, 3špidlatými, dole rozšířenými a huňatými. Waječník obhomolowitý, 3úhelný, 3pauzdrý; pauzder 2waječných. Čnělka žádná; blizny 3. Peckowice podlauhlá, 3bočná, po hranách křídlatá, 3pauzdrá; pauzder 2waječných, někdy 2křídla, 2pauzdrá. Semena podluhowatá w pauzdrách ojedinelá. Bílek dužnatý; kel rovný, překoceny, s dělohami čárkowitzopodlauhlými, kořinkem krátkým.

W. řehabínový. *S. simplex* Lin. *Lam t.* 207. *Ker. reg. t.* 670. *Sloan. 2. t.* 171. Strom obzvláštní. Kmen 40' vysoký a 1" toliko tlustý. obyčejně jednoduchý nebo wětwe toliko 6" dlouhé z konce wyháňející, takže z daleka podobá se palmě; listy na konci krátkých wětwi, weliké, lichozpeřené, velmi podobné řehabínovým, řapík 3—4' dlouhý; listky střidawé, lysé, sedawé, kopinaté, dole wejčité, na konci ostré, po kraji zubaté; kwěty rozpostawené na latich rovných, dlouhých, wětewnatých: wětwe jednoduché, střidawé, nesaucí kwěty pěkné; koruna dwakrát delší kalichu, pěkně nachowá. — Na Jamaice po skalách podlé wod. 5.

Podřadí 4.

KOŽARKOWITÉ. CORIAREAE.

KOŽARKA. CORIARIA. GERBERSTRAUCH.

Kwěty obojaké, jedno. nebo dvojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, kalichu menších, mozolatých. Tyčinek 10, na lůžku připewněných. Waječník sedící na lůžku ztlustlém, 5pauzdrý, 5hraný. Čnělka žádná. Blizen 5, dlouhých, šidlowitých. Worečkůw 5, uzráním

skoro oddělených, přiblížených, nepukavých, 1semen-
ných, obkličovaných lupeny kalichovými a plátky zvět-
šenými, žláznatými. Semena wisutá. Bilek žádný. Kel
rowný, s kořínkem hořením, dělohami dužnatými.

K. myrtolistá. C. myrtifolia Lín. *Duham. t. 73. Lam. t. 822. Schk. t. 334. Düsseld. suppl. 1. t. 14.* Keř zwýší
muže s korau našerau; wětwe 4bočné, stříčné, ohebné,
mnohé, přimaunké; listy stříčné, jednoduché, wejčito-
kopinaté, ostré, třikrát trojžilé, přířapíkaté, lysé, 1 1/2"
dlauhé, 3/4" široké; hrozny konečné, přimaunké, mno-
hokwěté; kwěty drobné, zelenawé; stopečky stříčné ne-
bo na konci střídawé, opatřené dole listenem jedním,
u prostřed dvěma; blizny červené, jako růžky čnějící.
— We křowíštích a plotech Ewropy a Afriky středo-
mořských. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☞.

Listí a plody jsauce jedowaté působí záwrat, křeče, anobř
i smrt. Tudy nebezpečné jest porušení senesowých listů těmi listy.
We vlasti její se potřebuje k barwení na černo a wydělávání
koží.

Řád 66.

HOŘKOŇOWITÉ. *SIMARUBEAE.*

Kwěty obojaké nebo pometáním různopohlawé.
Kalich 4—5dílný, stálý. Plátky 4—5, podplodní, při-
mé, sedawé. Tyčinek tolik co plátkůw nebo dwakrát
wíce, wyniklých z terče podplodního, prosté. Waječ-
ník rozdělený na tolik lalokůw, kolik plátkůw. Čnělka
nitowitá, dole rozšířená. Worečkůw co plátkůw, na
lůžku klaubem připewněných, tobołkowitých, 2chlop-
ných, u wnitř pukajících, 1semených. Semena bez-
bílčná, wisutá. Dělohy 2, tlusté. Kořinek krátký,
hoření.

Stromy nebo kře; listy střídawé, zpeřené, welmi řídce je-
dnoduché, netečkowané, bezpalisté; kwěty prawidelné, okoličené,
hrozněné, častěji klasené.

Sem náleží 20 rodů (w 6 pokoleních), ježto skoro wšecky ro-
stau mezi obratníkoma w Americe. Wšeliké rozeznáwají se wytaže-
ninau přehořkau.

HOŘKOŇ. *QUASIA. QUASIE.*

Kwěty obojaké. Kalich malý, 5dílný, barewný.
Plátkůw 5, wětších kalichu, sklímených w trubku a ma-
ličko zatočilých. Tyčinek 10. Worečkůw 5, na nožce

šhrané; čnělka 1, předlauhá; blizna malá, šbrázdá. Tobolky.

H. obecná. Q. amara Lin. amoen. 6. t. 4. Plenk t. 333. Lam. t. 343. f. 1. Hayn. 9. t. 14. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 125. Düsseld. 13. t. 1. Wagn. 2. t. 238. Strom malý, 10—15' vysoký, často keř zwýší 6—10', s korau dosti hladkau, šedau, ponážlutlau; rozhy čerwenawě hnědé, lysé jako celá rostlina; listy lichozpeřené, 1—2jařmé, s řapikem článkowitzě křídlatým: listky kopinaté, podlauhle, zakončité, na líci lesklé, wezpod bledší, po žile a řapiku swětle nachowé; kwěty na hroznech konečných a přímých weliké, jasné nachowé; tobolky obwejitě elipsowitzě, maličko smačknuté, swraskalé, černewé. — W lesech w Surinamu, sázená w Guianě, sewerné Brasili a Indii západní. Kwěte skoro pořád. 5.

Dříví jeho jest pravě žili surinamské kwassiowé, wšech jiných lékůw hořkosti nejsilnější a nejčistější.

SIMARUBA. SIMARUBA. SIMARUBE.

Kwěty pometáním jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich malý, šdilný. Plátkůw 5, kalichu trochu delších. Tyčinek 5—10. Čnělka na konci dělená.

S. ztepilá. S. excelsa Decand. Hayn. 9. t. 16. Düsseld. 13. t. 12. Wagn. 2. t. 239. Quassia excelsa Swartz. act. holm. 1788. t. 8. Strom našinskému jasanu podobný, 80—100' vysoký; kmen často 10' w objemu; kůra popelawá, rozsedalá, haužewná, u wnitř bělawě rusá; wětwe odstálé, oblé; listy delší 1', zmládi pýřičkaté, pak olysalé, na řapících oblých lichozpeřené: listky po 8—15 krátkořapíčkaté, wejětupodlauhle nebo podlauhlokopinaté, dlauze a tupaunce zakončité, 2½—3½" dlauhé, 1—1½" široké, dole přinestejné, konečný děle řapíčkatý, užší, kopinatý, stejustranný; palisty u počátku listkůw kopinaté, předrobné, padawé; laty krátké, přirozewřeně wětewnaté, s kwěty mnohými, samčimi a obojakými; stopěcky příplšnatopýřité; listeny přemalé; kalich uštůw wejětých, ostraukých; plátky podlauhle, tupé, bílé; tyčinek 5, zděli plátkůw, (kwětůw samčích delší); waječník obyčejně ze 3 woročkůw, na terči walcowitém, uřatém; čnělka sotwa delší tyčinek, 3boká, na tré klaná; blizna ostrá; měchýřiky obwejitokulowaté, co hrách weliké, černé, pak chlopněma pukající; semena zakulatěloelipsowitá. — W lesech na Jamaice a Karybejích. Kwěte w říjnu, listopadu. 5.

Od toho rodu přichází dřeví *kwassiowé jamaické* čili *tlusté*, a rovná se w aučincích *kwassiowému* pravému.

S. guianská. S. guianensis Rich. S. amara Aubl. t. 331. 332. S. officinalis Decand. (dilem). Quassia simaruba Lin. Lam. t. 343. f. 2. Desc. 1. t. 14. Strom 60—70' též jasanu podobný; kmen rovný, třebas 2" tlustý; kůra přihladvá, šerá, z ran ronící šťáwu žlutawau, hořkau; rozhy náhnědé, lysé; listy sudozpeřené, 1—1½' dlouhé, na řapících oblých, na líci obzvláště proti konci žlabovitých: listky 10—16jařmé, překráice řapíčkáté, podlauhlé, dole zaužené, na konci tupé nebo maličko vykrojené nebo krátce a tupě zakončité, 4—5" dlouhé, 1—1½" široké, tlustaunké, kořowité, tmawě zelené; lata weliká, rozewřená, střidawowětwwá; listeny listowité, řapíkaté, kopistowité; kwěty krátkostopečné, bělawé, samčí a samičí pomíchané; kalich krátký, zwonkowitý; zubůw wejčitých, ostrauunkých; plátky podlauhlokopinaté, ostré, přížlabowité; tyčinky sotwa zdělí koruny, na zpodině se šupinawu obwejítau, huňatau; prašniky podlauhlé; kwěty samčí mají kypet waječnika, špauzdry; waječnik samičích na terči okrauhlém, 10 šupinami obklíčený; čnělka šbrázdá; blizna hlawowitá, pupečnatá: lalokůw 5; podlauhlojazykowitých, wýstředních; plody přioliowité, wywýšené sífnatožilnaté, černé. — W Guianě na místech písčítých. 5.

Kůra kořenowá a snad i kmenowá jmenuje se *simarubowá*, chutí slizké, welmi hořké, w lékařstwu užitečná jako dřeví *kwassiowé*.

S. hořká. S. amara Hayn. 9. t. 15. Düsseld 17. t. 13. Wagn. 2. t. 164. S. officinalis (dilem) Decand. Strom předešlému welmi podobný, takže tepruwa w nejnowějších časech byl rozeznán. Kořen sestává z wětwi mnohých, rownowážných, tlustých, daleko wybihajících a přikrytých korau nerownau, wláknatau, u wnitř za čerstwa tmawě žlatau, za sucha bledau; kůra na kmenu jeho a wětwich hladká, šedá, žlutě skwrnatá, pak šerá, u wnitř bělawá: listy ½—1' dlouhé, sudozpeřené na řapících oblých: listky střidawé, 8—4jařmé, krátkořapíčkáté, 2—3" dlouhé, ¼—1" široké, dole klínowité zaužené, na konci zaokrauhlené a opatřené hrotem překrátkým, tupým, přikořowité, na líci tmawozelené, lesklé, na rubu bledší; lata konečná z mnohých hroznůw řídkých; listeny podlauhlokopistowité, řapíkaté, listowité; kwěty dvojdomé; kalich uštůw wejčitých, ostrých; plátky podlauhlokopinaté, ostré, bělawě rusé; tyčinky zdělí plátkůw, se šupinami wejčitými, huňatými; prašniky čárko-

wité; kypet waječnika 10pauzdrý, waječnik aurodný 10 šupinami obkličeny; čnělka wálcowitá, nahoře na patero klaná: uštůw rozložených, podhnutých; blizny ostré; plody podlahloelipsowité, přismačknuté, hladké, černé; semena úkosně podluhowatá. — W lesech na Jamaice a Karybejích. Kwěte w dubnu. 5.

Kůra kořenowá bledší nežli předešlého stromu taktéž se jmenuje a potřebuje. Jest hořčejší.

S. měňawá. S. versicolor Hillair us. t. 5. Strůmek 5—10'; listy 5—12" dlauhé, krátkořapíkaté, ubírawě sudozpeřené; řapiky lysé, čerwenawé: lístky 4—7jařmé, střidawé, podlahlowaječné, 1/2—3" dlauhé, přetupé a zatlačené, na lici lysé a zelené, na rubu bělawé a zmladí pýřité; lata konečná, štihlá, z 5—9 wětwi střidawých, předlahlých, autlých, hranatých, přismačknutých, lysých, čerwených, u jich počátku listy malé, zpeřené; listeny dalšího rozwětwení kopistowité, w řapik zaužené; kwěty dwaudomé, přístrbaulené, překrátce stopečkaté, drobnými listencemi obkličené; kalich tlustaunký: uštůw wejčitych, tupých; plátky podlahlokopinaté, zaubkoma nestejnýma ukončené; tyčinky (10) kratší plátkůw, šidlowité, dole opatřené šupinau tlustau, kopistowitau, přetupau, brwitau; prašniky waječné. — W Brasílii, hlawně w Minas-Geraesu. Kwěte w srpnu. 5.

Kůra w Brasílii *cortex paraiba* zwaná, jest hořká jako předešlé a taktéž se potřebuje; též prý léčí uštkautí hadí,

SIMABA. SIMABA. SIMABE.

Kwěty obojaké. Kalich malý, mískowitý, šidlný, na patero klaný nebo 5zubý. Plátků 5, dole širokých, kalichu mnohokrát delších. Tyčinek 10, řídko 8, jichž polowička střičná uštům kalichowým, druhá plátkům: nitky na konci lysé, šidlowité, u wnitř w šupinku brwitau rozšířené. Čnělek 5 w 1 srostlých. Blizen 5, krátkých. Worečkůw 5, lsemenných.

S. guianská. S. guianensis Aubl. t. 153. Zwingera amara Willd.. Keř 6—7" vysoký, přímý; kmen oblý s korau rozsedlau a wětwezi rozkladitými; listy střidawé, řapíkaté, trojené čili lichozpeřené, 2—3jařmé: listky střičné, tuhé, lysé, zelené, wejčité podlahllo, celé, zakončité, asi 3 1/2" dlauhé, 1' j wíce široké, listek lichý řapíčkatý; kwěty úzlabičkowé, po 5—6 dělající malé chocholiky; stopečky krátké, nestejné, opatřené dole malým listenem na způsob šupiny; kalich lysý, o 4—5 uštůw hlubokých, ostrých; koruna bílá, trochu delší

kalichu, o 4—5 plátcích vejčitých, tupých; worečky 4—5, žlutavé, vejčité, $\frac{1}{2}$ " dlouhé, se skořápkou zelenou, tenkou, kožovitou, hořkou; semeno křehké, ve slupce hořké. — W Guianě w lesech. Kwěte w září. \bar{h} .

Kořen a kůra hořké, potřebují se jako jiné hořké hmoty rostlinné w lékařství.

WĚNCOVEC. NIOTA. NIOTE.

Kalich 4—5dílný: uštůw 2 wně žláznatých. Plátky 4—5, tupé, kalichu mnohem delší. Tyčinek 8—10, prostých, podplodních, dole šupinaw zmnožených. Waječník číhovitý, nawrchu 4—5laločný. Čnělka 1, nitovitá, z prostřed laloků waječnickových vyniklá. Tobolky 4—5 nebo pometáním 1—3, smačknuté, 1pauzdré, 1semenné.

W. obecný. N. tetrapetala *Decand.* Samadera tetrapetala *Wallich. as. 2. t. 168. Gaert. t. 159.* Karin njotti *Rheed. 6. t. 18.* Strom vždy zelený, 30' vysoký, co muž tlustý, s korau černou a dřívím bílým, hořkým; listy přehořké, 10" dlouhé a $2\frac{1}{2}$ " široké, střidawé, podlaublowejčité; stopky 1' dlouhé, wisuté, smačknuté, nesaucí okolik s 12 kwěty $\frac{1}{2}$ " dlouhými, wně rusými, u wnitř červenými, newonnými; plody ořehowité, 2" weliké, trochu smačknuté; skořápka tlustá, habowitá, lehká; jádro přehořké. — W Indii východní, na Ceylonu, podlé moře w písku. 5.

Wšecky díly, jsauce hořké; potřebují se proti slabosti žalúdka, běhawce a auplawici, listy proti horečkám, olej semenowý proti nemocem audůw.

Řád 67.

OCHNOWITÉ. OCHNACEAE.

Lupenůw kalichowých 5, dole sotwa srostlých, stálých, w paupěti střechowitých. Plátkůw podplodních 5, s lupeny kalichowými střidawých anebo 10, padawých, w paupěti střechowitých. Nitky často stálé. Prašniky 2pauzdré, dolejškem připewněné. Waječník rozdělený w tolik pazder co plátkůw. Čnělka 1, nitovitá, stálá, dole zakulatělá, zwětšená, dužnatá, nesaucí pazder čili worečkůw tolik co plátkůw, připewněných články na zwelčeném zpodku čnělky, přesleněných, 1semenných, nepukawých, přípeckowitých. Semena bez-

bílčonná, se klem rovným, kořínkem krátkým, dělohama tlustýma.

Stromy, kře; listy střídavé, jednoduché, palistnaté; květy pravidelné, obojaké nebo mnohomanželné, více méně hrozněné nebo vrcholíčené, řídkěji ojedinelé.

Sem náleží zajisté asi 50 rodů ve 4 pokoleních. Všecky náležejí hořkému pásmu, málokteré kromě obratníků a to jenom blízko nich. Někteří jich mají ještě hořký prvek, mnohem ale méně nežli hořkořowité, za to ale více tříslovin a v semenech oleje.

OCHNA. OCHNA. OCHNE.

Plátkův 5—10. Tyčinek mnoho; nitky nitowité, stálé; prašníky čárkovité nebo wejcowité, dvojnásobnou šterbinou od hora dolů pukající.

Kře nebo stromy starosvětové, hladké, štáwnaté, listův padavých; oka šupinatá; květy vynikají pod listův z ložského dřeva.

O. ztupená. *O. obtusata* *Decand. ann. mus. 17. t. 1.*
O. squarrosa *Lin. Roxb. t. 89.* *Metrosideros spuria*
Rumph 3. t. 13. Nizký strom, pohromadě rosta malé lesy dělající; peň nízký, tlustý; listy podobné skořicovníkovým, obwejitě nebo podlahlowejcitě, ostré, pilované, lesklé, 5" dlouhé, 2" široké; květy veliké; kalich zelený, stálý; koruna žlutá, newonná, 1/2" široká, alespoň složená z 8—10 plátkův podlahlých, padavých; tyčinek 5krát 10 v jedné řadě; blizna hlavowitá; peckowic 10, hustých na zwelíceném zpodku čnělkowém, pak rozdělujících se, žaludowitých, černých, co bob velikých, obyčejně 7—6 pometawých, mléka bílého plných; semeno se slupkau bílau. — W Indii východní. 5.

Celý strom a ovoce podobají se baobabu; dřwí jako železné rozděljuje se na twrdé jádro a běl čili blánu měkkau, u wodě se potopuje. Kůru žwýkají nemajíce pinaogu.

KLINOR. GOMPHIA. NAGELBEERE.

Plátkův 5. Tyčinek 10, s nitkami skoro žádnými, prašníky dlouhými, jehlatcowitými, přímými, na konci děrau dvojnásobnou pukajícími.

Stromy, kře, nejvíce americké; hrozny z konce wětwi listonosných vynikají.

K. olejnj. *G. Jabotapita* *Swartz. Plum. am. t. 158.*
Lam. t. 472. f. 2. *Marcg. t. 101.* *Piso t. 166.* Strom křowitý, mírně veliký, s korau šerau, hladkau, dřiwím měkkým, tuhým; wětwe hebké; listy hruškowým podobné, 3" dlouhé, 1" široké, přisedawé, wejcitokopinaté, obak ztenčené, od dola nahoru zejkwované, ostré; květy

na hroznech konečných; koruna třikrát delší kalichu, žlutá, líbezně vonící, asi jako fiala žlutá; plátky okrouhlé; bobule 2—5, sedavé, co pecky třešňové veliké, vejcovité, černé, dolejškem ponořené do zpodu čnělkového zwelčeného. — W Indii západní a Americe jižní. Kwěte w prosinci a lednu, zraje w březnu a dubnu. 5.

Bobule podobají se našinským brusničkám, taktéž barví, swraskavě chutnají a jedí se; ze semen vytlačují olej na swícení.

KÝWOŇ. WALKERA. WALKERE.

Plátkůw 5. Tyčinek 5; nitky krátké; prašníky vejčité. Peckowic 5, obwejšitoledwinowitých, lsemených, se čnělkau na dně; kel překoceny, hákowitz zobanité, bezbílčeny.

K. zpilowaná. *W. serrata Willd.* *Meesia serrata Gaert.* 1. t. 70. *Tsjocattí Rheed.* 5. t. 48. Strom 12' vysoký, kmenu tenkého, větwi mnohých, kůry čerwenawé, dřewa bílého; kořen hořký, kořený; listy střidawé, kopinaté, zpilowaně zejgowané; hrozny přichochoholicené; kwěty newonné; ušty kalichowé, kopinaté; peckowice lesklé, čerwenawé, hořké a kyselé, s jádrem bílým, ledwinowitým, hořce sladkým. — W Indii východní. 5.

Pořád zelená, kwěte a zraje. List a kwět dobře k upewnění dásní; zwařenina kořenowá proti dáwení.

PODTŘEDÍ DRUHÉ.

KALICHOKWĚTÉ. CALYCIFLORAE.

Kalich srostlolupeny, t. lupenůw dole wice méně srostlých. Lůžko wice méně na kalich dole přirostlé. Plátky a tyčinky z částky lůžka s kalichem srostlé wyniklé, a tudy nákalichowými nazwané. Plátky srostlé nebo prosté. Waječnik prostý nebo s kalichem srostlý.

Řád 68.

BRSLENOWITÉ. CELASTRINEAE.

Lupeny kalichowé 4—5, nejdoleji srostlé, od waječnika oddělené, dříwe rozwití střechowité. Plátkůw co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých anebo žádných. Tyčinek co lupenůw kalichowých, jim střičných, nákalichowých. Waječnik prostý, terčem přídužnatým

obkličný, 2—3—4pauzdrý: pazder 1 — mnohowaječ-
ných. Blizna na 2—4klaná. Plod: tobolka, bobule,
peckowice, nožnička. Semena nejmnožších, zvláště to-
bolkatých mískatá. Bilek dužnatý nebo žádný. Kel
rowný, osowý, dvojděložný.

Kře nebo stromy; listy jednoduché, řídce složené, často palist-
naté, střídavé nebo stříděné.

Do toho řádu náležejí asi 240 rodů v 31 pokoleních, rostaucích
ve všech světa dílech; v Americe jich ale mnohem více nežli v
Evropě.

Řád ten rozděluje se na troje podřadí.

1. *KLOKOČOWITÉ*. Semena kostěná, u pupu
uřatá; kel přímý, osowý, v bilku dužnatém, s dělohami
tlustýma. Listy složené.

2. *BRSLENOWITÉ* (wlastně). Semena mískatá,
u pupu neřatá; kel přímý, osowý, v bilku dužna-
tém; dělohy listowité. Listy jednoduché.

3. *CESMINOWITÉ*. Plátky dole širší, někdy sro-
stlé; plod nepukawý; kel rovný, osowý; bilek dužnatý.
Listy jednoduché.

Podřadí 1.

KLOKOČOWITÉ. STAPHYLLEACEAE.

KLOKOČ. STAPHYLLEA. PIMPERNUSS.

Kalich šdílňý, barwený, we dně opatřený terčem
miskowitým, šzubý. Plátkůw 5, přímých. Tyčinek 5,
okolo terče stojících. Waječník s 2—3 čnělkami, dole
srostlými a pak ztuhá přiblíženými a malými bliznami.
Tobolka kořnatá, nafauknutá, 2—3pauzdrá: pazder u
wnitř na konci pukajících, 1—2semených.

K. zpeřený. St. pinnata Lin. Engl. bot. t. 1580.
Rostl. 2. ob. 63. Klokočka Mat. Háj. 80. — Wcl. 94. a.
Keř 10—18' vysoký, s korau tmawě hnědau; wětwe
siwě zelené; listy lichozpeřené, 2—3jarmé: listky elip-
tičně podlauhlé, zakončité, drobně a ostře zpilowané,
lysé, na lici sytě zelené, wezpod siwě zelené, postranní
sedawé, lichý řapičkatý; palisty čarkowité, mázdrow-
wité; hrozny konečné, složené, odwislé; stopečky u
prostřed klaubnaté s listenoma padawýma, mázdrowitý-
ma; kwěty asi 4''' dlahé; kalich a plátky stejně dlahé,
bílé, často růžowě naběhlé, přímé, na konci sklime-
né; čnělky a pazdra nafauknutá, obyčejně 2; menase

weliká, zakulatělá, žemličkové barvy, lesklá, s pupem velikým, okrauhlým, bělawým. — Na chlumech w Ewropě jižné, a tu i onde w prostředni. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Dříví bílé, pevné potřebují saustružníci; jádra se jedí, ačkoli zwolna počišťují, i dobrý olej dávají; paupata tu i onde jako kaprlata se zadělávají a užívají.

K. trojlístkatý. S. trifoliata Lin. Schmidt. t. 81. Keř podobný; listy trojlístkaté: listky wejčité, zakončité, pravidelně zpilované, mladší wezpod pýřité; čnělky lysé; tobolky nafauknuté. — W Americe sewerné. \bar{h} .

U nás jako předešlý w sadech; může se taktěž potřebowati.

KOSTALKA. TURPINIA. TURPINIE.

Kwěty mnohomanželné nebo dvojdomé. Kalich 5dílný, stálý, po kraji barwený. Plátkůw 5, z terče wyniklých, s lupeny kalichowými střidawých. Terč 10zejkový. Tyčinek 5, z terče wyniklých, s plátky střidawých. Waječník 3hraný. Bobule 3hraná, 8pauzdrá: pauzder 2—3semenných. Semena kostěná, u pupu uřatá. Kel plošský, rovný, w bilku dužnatém. Dělohy tlusté.

Jmění klokoče.

K. awaená. T. pomifera Decand. Dalrymplea pomifera Roxb. 3. t. 279. Strom; listy 1' dlouhé, zpeřené: listky 3—7, 5" dlouhé, s přetlustými žebry; lity delší než širší: wětvi všech střičných; plody zakulatělé, pomarančové, jablkowité, asi jako mšpule, *žnekyjam* jmenowané. — W Silhetu Indie východní. 5.

Owoce se jí.

Podřadí 2.

BRSLENOWITÉ. EVONYMEAE.

BRSLEN. EVONYMUS. SPINDELBAUM.

Kalich 4—6laločný, rovný, dole terčem přikrytý. Plátky 4—6, rozložené, z terče wyniklé. Tyčinky 4—6, ze žlázek na terči stojících, s plátky střidawých. Čnělka 1. Tobolka 3—5pauzdrá, 3—5hraná: chlopni u prostřed přehrádkatých; pauzdra 1—3semenná; semena dužninau čili míškem obalená. Kel zelený, rovný, u prostřed bilku dužnatého.

Kře rozeh čtyřhraných, listůw wejčitých, často střičných, sowa palistnatých, stopok uřlabčkowých,

B. sprostý. E. europaeus Lin. Schmidt. t. 71. Engl. bot. t. 362. Fl. dan. t. 1089. Rostl. 2. ob. 64. Brslen Mat. Wel. 73. b. Brslen, brsnil, kněžské čepičky, kwadrátky, kněží múd'. Keř 6—20' vysoký, stříčně a rozkladitě či rozewřeně wětewnatý: wětwe starší oblé, s korau hladkau, hnědau; rozhy tupě čtyrhané, nahnědle zelené, hladké; listy stříčné, kopinaté, wice méně wejčité, wždy dole ztenčené a ostré, na konci ostré, jakoby někdy zakončité, nejlysejší, autle a tupaunce pilowané, krátce řapikaté: z úzlabička nejprwnějších listůw wynikají stopky stříčné, smačknuté, sochaté, w rozporách 1kwěté; kwěty 4audé, w rozporách stojící 5audý; kalich a koruna rozložené, poslední podlahlá, zelenawě bílá; terč žláznatý o hranách 4, po řídku o 5; tyčinky zděli lupenůw kalichowých, přímé; tobolka sytě růžowá, čihowitá, nejčastěji 4—3—2laločná: lalokůw na konci a hraně wněšné tupých, na dél pukajících, 1pauzdrých, 1semenných; semena we wnitřním kautu připewněná, podluhowatá, w mísku dužnatém, mazawém, sytě pomarančowém zawřená. — We křowistích, podlé lesůw, w plotech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Dříví jeho přepewné, žlutawé, potřebnjí na zboží saustružnické a na nástroje hudební; při zdělávání prý působí mdloby a dáwení. Plody silně počišťují; druhdy w hojictwí se potřebowaly.

B. bradawičnatý. E. verucosus Scop. Jacq. aust. t. 49. Schmidt t. 72. Rostl. 2. ob. 64. Keř předešlému podobný, 5—6' vysoký; wětwe oblé, hnědé, bradawičkami černými hustě pokryté; rozhy zelené, hnědè bradawičnaté; listy wejčité, někdy také kopinatowejčité, tupaunce zakončité, autle a tupě pilowané, nejlysejší; řapik listu mnohem kratší; stopky sochaté; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4 wejčité, zahnědle červené; tyčinky 4; tobolka jako předešlého, hlinožlutá nebo červená. — Po Ewropě wýchodnější, wlažnější. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Powah předešlého.

B. širolistý. E. latifolius C. Bauh. Jacq. aust. t. t. 289. Schmidt t. 74. Rostl. 2. t. 65. Keř třebas 20' vysoký; wětwe hladké, oblé; listy stříčné, wejčité, nejčastěji podlahlowejčité, kopinatowejčité, skoro 2 $\frac{1}{2}$ " dlauhé, 1 $\frac{2}{3}$ " široké, nejlysejší, ostré, někdy zakončité, autle pilowané; řapiky welmi krátké; stopky úzlabičkowé, třikrát sochatě rozdělené; ušty kalichowé okrauhlené; plátky 4, eliptičné, nejtupější, žlutawě zelené, wezpod ponačrwenalé; tobolky na stopce zdělené, wi-

suté, zakulatělé, 4—5hrané: hran ostrých, w křídlo břítké, okrauhlené prodlauzených, růžové; míšek semenový žlutohnědý. — W lesech a hájích z Delfinatu až do Taurie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Jako předešlé se potřebuje.

ZIMOKĚŘ. CELASTRUS. CELASTER.

Kalich nejmenší, 5laločný. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5. Waječník w terči 10čárkowaném ponořený. Čnělka 1; blizny 2—3. Tobolka 2—3chlopná: chlopní u prostřed dokonale nebo na polo přehrádkatých. Semeno 1, míškem obšírným, dužnatým wice méně zaobalené.

Kře; listy střidawé; stopky úžlabíčkové, mnohokwěté nebo latněné, konečné.

Z. *pnulý*. *C. scandens* *Lin. Schmidt. t. 140. Rostl. 2. ob. 78.* Keř 6—15' vysoký, pnulý, lysý, s wětweми dlouhými, tenkými hnědočerwenými, pak šediwými; listy eliptičné, zakončité, pilowané; kwěty na hroznech konečných a úžlabíčkových dvojdomé, zelenawě bílé; tobolky tupě 3hrané, miniowé. — W Americě sewerné. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Wětwe jeho otáčejí se ztuha o blízke stromy, tak že je udušují, protož keř ten slowe dusič; nemáli na blízku žádných stromů, wětwe dohromady se splítají. U nás jím obtahují se besídky. Kůra dítá dáwné.

Z. *jedlý*. *C. edulis* *Vahl. Catha edulis* *Forsk. Kath.* Strůmek přímý, lysý; wětwi zelených, klaubnatých; listy 2" dlouhé, střičné nebo střidawé, eliptičné, tupě pilowané; wrcholíky úžlabíčkové, sochaté. — W Arabii w káwištích a tamtéž se sází.

Arabowé rádi list jedlý, potwrzující, že pak možná celau noc bděti; tam prý mor newniká, kde strom ten stojí; kdo nosí wětwičku jeho za řadry, může bezpečně choditi mezi morem nakáženými.

MAYTEN. MAYTENUS.

Kwěty mnohomanželné. Kalich na patero klaný, malý, stálý. Plátkůw 5 nejrozloženějších, s lupeny kalichowými střidawých. Tyčinek 5, s plátky střidawých. Terč dužnatý okolo waječníku. Blizna sedawá, 2—3laločná. Tobolka 2—4chlopná: chlopní u prostřed přehrádkatých. Semena na dně nemnohá, mískatá. Kel ploský w bilku dužnatém.

Stránky; listy střídavé, jednoduché, kožnaté, přezimující, zubaté; květy úžlabíčkové, bělawozelené, nejmenší.

M. chilský. *M. chilensis* Decand. *Mayten Feuill.* 3. t. 27. *Senecia Maytenus* Lam. Strom kmenu 30' vysokého a větvi 10' dlouhých; listy 2" dlouhé, eliptičnopolahlé, dole ztenčené, nejzakončitéjší, zpilované; květy předrobné, nachové, větve všude přikrývající; tobolky zakulatělé, 2- řídce 3chlopné. — Všude w Chili. Květe w říjnu a listopadu. 5.

Dříví přetvrdé, žluté, červeně a zeleně skvrnaté. Skot velmi rád listy žere, tak že jiné píce nechá. Zvařeninau z rozeh se omývají, opuchnuvše w stánu jedovatého stromu, lithim nazwaného. Semena dávají olej.

TUKOSTROM. ELAEODENDRON. OELSTRAUCH.

Kalich nejmenší, 4—5laločný. Plátky 4—5, odstávající, dole široké. Čnělka nejkratší. Peckowice wyschlá: pecka dřevnatá, 5pauzdrá, pometaním 2—4pauzdrá; semena w pauzdrech 2, pometaním 1, přímá, podluhovatá; bílek dužnatý; kel osový, rovný; dělohy listovité; kořínek dolní.

Stromy, kře; listy lysé, střičné; stopky úžlabíčkové, chocholičené.

T. východní. *E. orientale* Jacq. *rar. t.* 48. *E. indicum* Gaert. Strom větvi střičných, uzlatých; listy proměnlivé: mladé čárkovité, zejgowané, 10" dlouhé, 3" široké, starší kópinaté, 3" dlouhé, 1 1/2" široké, ještě starší vejčité, vždycky jsau delší řapíku; květy úžlabíčkové, trojené; peckowice jako oliwy. — Na Madagaskaru. 5.

Dříví má pěkně červené, měkké, truhlářům užitečné. Kořen na wzduchu pěkně zčervená.

Podřadí 3.

CESMINOWITÉ. ILICINEAE.

SUDLIČNÍK. CURTISIA. CURTISIE.

Kalich 4dílný. Plátky 4, tupé, kalichu delší. Tyčinky 4, s plátky střídavé. Waječník a čnělka jednoduché. Blizen 4—5. Peckowice zakulatělá, šfáwnatá; pecka 4—5pauzdrá, 2semenná.

S. bukový. *C. faginea* Ait. *Lam. t.* 71. *Sideroxylon* *Burm. af. t.* 82. Strom vysoký, rozdělený na větve husté, korau hrubau, žlutawau přikryté; listy střičné, řa-

píkaté, kopinaté, lysé, ostré, asi 3" dlouhé, zubaté; květy drobné, nachové, na latě konečné; stopečky stříčné, s listeny drobnými, padavými; ústy kalichové vejčité, ostré; koruna delší kalichu: plátky vejčité, tupé; tyčinky kratší plátkův. — Na Předhoří dobré náděje. 5.

Dříví výborné k stavení přibytkův. Hotentoti dělají z něho kopiště.

KERATEC. MYGINDA. MYGINDE.

Kalich nejmenší, na čtvero klaný. Plátky 4, rozložené. Tyčinky 4, se plátky střídavé a jich kratší. Waječník zakulacený. Blizny 4, přisedavé nebo čnělkau jednoduchau podepřené. Peckowice wejcowitá, (nepochybně pometaním) 1pauzdrá, 1semenná. Semeno z konce pazdra odvislé, bílečnaté.

Kře rozeh čtyřhraných; listy stříděné, přiskožnaté; stopky úzlaběčkové, často na konci na tré klané nebo třikrát roztrojené; květy nejmenší.

K. močopudný. M. *Uragoga Jacq. am. t. 16. Lam. t. 76. P. Brown. t. 17. f. 1.* Keř přímý, 3—8střevičný, málo wětewnatý; kmen tlustý, sukátý, nestejný, s korau hnědau, u wnitř pomarančowau, dříví bělawého, nejhořejšího; listy wejčité nebo přisrdčité, přisedavé, zakončité, pilowané, pýřité; wrcholíky na tré klané; bobule čerwené, měkké, zwíci hrachu. — Na pomorí Ameriky horké okolo Kartageny a na ostrowě-sw. Martina. Kwěte od čerwna až do září. \bar{h} .

Zwařenina nebo zpařenina z kořena silně na moč žene, a tudý jich užívají w nemocech, w kterých toho třeba.

K. wejčítý. M. *Rhacoma Swartz. Jacq. rar. t. 311. Rhacoma Crossopetalum Lin. Crossopetalum P. Brown. t. 16. f. 1.* Nizký kříček sochatý s wětewmi zelenokorymi, málo pýřitými, po 4 hranách křidlatými; listy stříčné, wejčitokopinaté, tupaunké, wejčité, přiřapíkaté, lysé, zejgowané; stopky sochaté, wrcholičené, okoličité; květy čerwenawě bílé; čnělka krátká, niřowitá, na konci 4laločná; peckowice jako meruzalkowé, šarlato-wé. — Na pomorí Indie západní. Kwěte od kwětna až do srpna. \bar{h} .

Kořen též žene na moč.

CESMINA. ILEX. STECHPALME.

Kalich 4—5zubý, stálý. Plátkův. 4—5, podplod-

ních, s lupeny kalichovými střídavých, prostých anebo w korunu kolowitau srostlých. Tyčinek 4—5, s plátky střídavých. Waječník 4pauzdrý; blizen přisedavých 4—5, buď rozdělených, buď srostlých. Bobule 4—5semená; semen podluhovatých, na konci pupečnatých, přecocených; bilek dužnatý; kel w konci wáznaucí.

Kře vždy zelené; listy často kožowité; stopky mnohokvěté; kwěty obojaké, řídko pometáním dvojdomé nebo mnohomanželné.

C. ewropská. I. *Aquifolium* Lin. *Fl. dan.* t. 508. *Blak.* t. 305. *Engl. bot.* t. 496. *Plenk.* t. 72. *Lam.* t. 89. *Duham.* t. 1. *Schk.* t. 28. *Sturm f.* 7. *Hayn.* 8. t. 25. *Düsseld.* 2. t. 16. *Rostl.* 2. ob. 62. Lesní kopřiwa nebo bodlawá palma *Mat. Wcl.* 47. c. Ostrolist. Strom vždy zelený, 10—12, anobř i 40' vysoký; kmen u srownání s výškau netlustý, přímý, oblý, rozdělený na mnoho wětwi, nejwice přesleněných, ohebných, s korau hladkau, zelenau; wětwe mladé a rozhy ostrohrané; listy střídawé, wejčité, po kraji řeřabaté, ostré, hrubozubé; zubůw a konce kolcem ukončených silným, tuhým, narezawělým, nejlysejší, kožowité, tlusté, 3" dlauhé, 1½" široké; řapík listu mnohem kratší; z úzlabička listowého vynikají okoliky mnohé, po hromadě na stopkách kratičkých; plátky 4, dole srostlé w korunu kolowitau, bledě růžowau; kwěty obojaké nebo pometáním waječnika i samčí; blizen 4, sedavých; bobule dužnatá, čerwená, asi zwicí řeřabinky. — W stinných lesech po Ewropě mírnější a teplejší. — Kwěte w kwětnu a čerwnu, zraje w podzimku. \bar{h} . 5.

Listy nadepsané nacházejí se na křech mladších; na starších jsau toliko ku konci zubaté a dšlem celé; na ještě starších a w strom wyrostlých jenom celé a na konci w kolec wybšhajf. W záhradách pro ozdobu se sází, a tu se naskytují dwa odrody:

β . *ježatá* (echinatum), jejížto listy po obojí straně kolcaté;

γ . *strakatá* (variegatum) s listem bělostrakatým.

Dřwí welmi twrdé, hustowlákné, bílé, starších kmenůw u prostřed huďé, pro nepatrnau tlaůtku slauží na drobnější náčin, zwlášťe sanstružnické. Z wětwi dělají holi a bičičště. Wnitřní kůra dáwa lep na ptáky. W lékařstwi druhdy potřebowal se kořen, kůra kořenowá a wětwowá, též owoce.

C. bobkolistá. I. *Cassine* Ait. I. *caroliniana* Mill. I. *cassiuoides* Link. *Aquifolium* car. *Catesb.* 1. t. 31. Zwýší 1—2 mužůw; listy wejčitokopinaté, ostře zpilowané, rowné; žila prostřední, řapík a rozhy lysé; stopky boční, chocholikowité wětwnaté. — Na bahništích stinných w Karolině a Floridě. \bar{h} .

Potřebuje se jako předešlá.

C. dáwiwá. I. *vomitaria* Ait. I. *ligustrina* Jacq. rar.

t. 310. I. floridana Lam. Cassine peragua Mill. ic. t. 83. f. 2. Wendl. hort. t. 31. Cassine Catesb. 2. t. 57. Keř pěkný; listy podlauhlé nebo eliptičné, obak tupé, zekowané zpilowané, i s rózhami lysé; okoliky boční, přisedawé. — Na pomoři w Karolině a Floridě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

List jeř slowe *thé paraguajské*, ačkoli nepochodí z Paragwaje. Zemkowé tamnější od dáwna jeho k počišťowaní horem užíwají. Každé jaro k pití tomu se shromaždují a obřady rozdílné wykonáwají. Dříwe totiž wšcko staré nářadí wywrhnau ze swých chatřel. Pak listí natrhawše a do wřelé wody na kotel hodiwše, kolem do kola se postawí, a wůdce od nejprwnějšiho w důstojnosti po něm dostane zwařeniny té na šálku neb we skořápce mořské, nikdy nepotřebowané; pak pije ostatní lid též dle důstojnosti, až to pak na ženy a děti přijde. Tak dwa nebo tři dní pijí, až znamenají, že dost se počistili. Bez welikého namáhání dáwí, a mají za to, že takowé corodní léčení zbuzuje chuť, posiluje žaludek, a dodáwá hbitosti a srdnatosti na wojně. W ěwropě se ho neužíwá.

C. paraguarská. I. paraguariensis Hillair. Strom nejlysejší, výskau pomaranči podobný; listy klinowité nebo kopinatě podlauhlé, tupaunké, obdálně zpilowané; stopky úzlabičkowé, mnohodílné; blizna 4laločná; pecky žilnaté. — W Paragwaji a Brasílii okolo Kuri-tiby.

Listy swíží nemají žádného zápachu; suché a wodau wřelau zpařené wůni příjemnau wydáwají. W celé Americce jižné, ano i w Angličanech se potřebuje jako čínské thé, a slowe *maté* (thé do Maté).

ZIMOPLOD. PRINOS. WINTERBEERE.

Wšcko jako u cesminy; kwěty častěji pometaním dwojdomé, na šestero klané, 6mužné, plody 6semenné. Kře; listy padawé nebo přezimující; stopky úzlabičkowé, 1-kwěté.

Z. stremcholistý. P. verticillatus Lin. Duham. t. 23. Lam. t. 255. Bart. med. t. 17. Bigel. med. t. 56. Rostl. 2. ob. 67. Keř zwýši 2—3 mužůw; listy 3" dlauhé, padawé, wejčité, zakončité, zpilowané, wezpod pýřitě; swazky kwětůw samých okolikowité, úzlabičkowé; samiči kwěty hromadné, oboje na šestero klané; bobule čerwené. — W lesech wlhkých z Kanady do Wirginie. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Kůra hořká a trpká powah posilující, slauží proti běhawkám a zimnicem.

REŠETLÁKOWITÉ. *RHAMNEAE.*

Trubka kalichová s waječnikem spojená: ušty w paupěti chlopnité, určené, 4—5. Plátků tolikéž, zřídka nic, s ušty kalichowými střidawých, často šupinowitých s čepeli poddutau. Tyčinek co plátkůw s ušty kalichowými střidawých. Prašníky 2pauzdré. Waječnik buď s kalichem docela spojený, buď do pola, buď nejdoleji, 2—4pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělka 1; bližny 2—4. Plod častěji nepukawý: bobule, peckowice, buď nožnička, řídko tobolka. Semena přimá, bez mísku. Bilek žádný nebo častěji dužnatý. Kel rowný, osowý; kořínek dolení; dělohy listowité.

Stráňky nebo kře; listy jednoduché, střidawé, nejčastěji střídané, často palistnaté; kwěty drobné, často zelenawé.

Řád ten obsahuje asi 250 rodů w 25 pokoleních; rozlošowány jsan po obojm mírném pásmu všech swěta dílůw, takže nejwíce jich mezi obratníkoma a 40tým stupněm šírky. W Americi jich ale nejwíce.

Wytaženinan hořkau, prvkem prudkým, počišňujícím a některými barwinami se rozeznáwají. Některé nosí ovoce sliznaté, jedlé.

CICIMEK. ZIZYPHUS. JUDENDORN.

Kalich otewřený, na patero klaný, u prostřed trubky po odkwětení obríznutý, dolejšek stálý, s plodem posrostlý. Terč žláznatý, na kalich přirostlý, plátkůw 5 podporující. Tyčinek 5, před plátky postawených. Čnělky 2—3, jednoduché. Peckowice wejcowitá: pecka bezehlopná, 2pauzdrá, 2semená (po řídku 1—3pauzdrá, 1—3semená). Semena přikrauhlá, smačknutá, bezbrázdá, skoro bezbilečná.

Stráňky nebo kře; listy střidawé, trojžilé; palisty kolcatowatější; kwěty úzlabičkové; peckowice sliznaté.

C. obecný. *Z. vulgaris* Lam. t. 135. f. 1. *Hayn.* 10. t. 53. *Düsseld.* 16. t. 22. *Z. sativa* Duham. nov. 2. t. 16. *Rhamnus zizyphus* Lin. *Pall. ros.* 2. t. 49. Jujuba čili jujubowý strom *Mat. Háj.* 78. — *Wcl.* 90. *A.* Keř 6—8' nebo stránek 15—20' vysoký, velmi wětewnatý: wětwi rozewřených, oblych, hnědočorých, rozeh křiwolakých; listy střidawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupé, malíčko wyříznuté, ostraunce zpilowané, lysé; řapiky překrátké; listeny kolcatowatější, dřewnatější, jichž jeden menší podhnutý, druhý třikrát delší, rowný; z úzlabička listowého wynikají wreholiky řapiku asi 2—3krát delší; 3—5kwěté; bližny 2; peckowice podlauhle wejcowitá,

tmavě červená. — Původně w Syrii a snad také w Persii sevěrné podlé Moře chwalinského; za Augusta Sexta Papinia přenešen do Wlach, kdežto až ku patě Alpské rozšířen; též od nejdávnějších časů we Španie-lich, jižné Francii, na pomoří barbarském se sází. Kwě-
te z jara, zraje w létě. \bar{h} .

Owoce sliznaté, přesladké požívají w jižné Ewropě za čerstwa a sucha, a potřebují často proti nemocem hrudním.

C. jedlý. Z. Lotus Lam. t. 185. f. 2. Rhamnus Lo-
tus Lin. Desf. act. par. 1788. t. 21. Řešetlák datlowý. Keř vysoký, anobrž i strom jako malý hruškový s wět-
wemi bělawými, lysými, trnatými; listy střidawé, wejči-
té, podlauhlé, nejlysejší, nejtupější, někdy maličko wy-
řiznuté, obdálně autle zejgowané; řapíky překrátké; z
úzlábíčka rozhového vycházejí swazečky z 5—2 kwě-
tůw drobných; čnělky 3, blizny tupé; peckowice zaku-
latěle wejcowitá, ryšawá; pecka zakulatělá. — Na su-
choparích wýslunných w Ewropě středomořské, teplejší.
Kwěte w kwětnu, zraje w srpnu, září. \bar{h} .

Owoce to od dáwna we vlasti se požívá a Tunisané byli
druhdy lotožrauty (lotophagi) zwáoi, protože strom a owoce
jeho lotos se jmenowal. Lid ten podlé Polybia owoce do nádob na
tlučené schowáwal. Chutoá co datle a síky. Theofrastos prawí,
že lotos byl na ostrowě lotožrautském, nyní Zerbi zwaném, a na po-
moří blížkém obecný, takže wojsko Orfellowo táhna Afrikau ke Kar-
thagu, mnoho dní o tom owoci žiwo bylo. Homer w Odyssei (k
9) mluwí, že owoce jest chuti lahodné, takže moc má do sebe upa-
matowání na wlast zapuditi, a tudýž Ulyssowi mohlo zachutnati, ž
se mu pak nechtělo krajinu tak blaženau zůstawiti. Ještě podne-
zemkové owoce to sobě libujíce, dobytek jím krmí a jako druhdy
s wodau rozstřajíce dělají nápoj nedlauho trwající. Mungo-Parl
nalezl strom ten také we wnitřní Africe; Negrowé jeho plody jme-
nují toمبرغ, suší je, mančnatau dužninu rozmílají, placky dělají a
na slunci suší, které jako perník chutwají. Lotosem slowe také lek-
nfa poswátý a modrý, ořešinec ozdobaý, pak břestowec obecný, o
nichžto wiz na swém místě.

C. huňatokwětý. Z. Spina Christi Willd. Rhamnus
Spina Christi Lin. Nabeca Alp. 2. t. 19. Oenoplia spi-
nosa Clus. 1. 27. Rosl. 2. ob. 70. Strom zwýši pro-
střední hrušky; kůra na kmenu a wětwich bělawá do
popelawa; wětwe málo prohybané, oblé; rozhy na konci
huňaté; listy asi 2½" dlahé, 2" široké, wejčité, dole
zakončité, w řapík prodlauzené, na konci nejtupější a
ostrým úhlem wyřiznuté, lysé, zmladí wezpod huňaté,
po kraji drobaunce zpilowané; řapík 7—8" dlahý; z
úzlábíčka listowého vynikají chocholíky řapíku kratší,
mnohokwěté; čnělky 2, dole spojené; peckowice zwíci
malého jablka, nejčastěji ale třešně nebo ořechu wla-

ského s peckau 3pauzdrau. — W Palestině a Egyptu. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Plody jeho *nep* anebo *nap* zvané jsau chuti dobré, příjemné a tudy se jedí jako předešlé. Nezralé ale stahují a tudy w lé-kařství k posilnění střev se potřebují. O tom a předešlém rodu se domníwají, že z větwi jeho byl udělán trnowý wěneč, kterým Krista Pána židé korunowali a lidu na odiv dali.

C. jujuba. *Z. jujuba* Lam. *Rhamnus jujuba* Lin. *Mansana arborea* *Somm. it. t. 94.* *Malum indicum* *Rumph 2. t. 36.* *Perim toddal* *Rheed. 4. t. 41.* Strom prostřední výšky, kmenu křivého, kůry hnědé, rozsedalé; listy přikrauhlowejčité, tupé, přicele, wezpod jako i řapíky a rozhy nejkratčejí šedoplštnaté; palisty kelcowatějící, skoro ojedinelé, podhnuté; chocholiky úžlabíčkové, rozkladité, sochaté; kwět drobný, bílý, newonný; blizna jednoduchá; peckowice zwicí holubiho wejce žlutá, s dužninau návinnau, lahodnau. — W Indii w půdě písčité. Dwakráte do roka w březnu a září zraje a nosí od 10tého roku až do 100ho 5.

Owoce jeho chutná návinně asi jako jablka; též nezralé nakládají do soli a octa. Listy potřebují k hlazení drahých kamenůw, zwařeninu w horečkách, kůru hořkau k posilnění žalúdka, kořen k počišťování. Z větwi jistým dřevcem napřeháných přjstí se laka.

ČIŠNÍK. PALIURUS. STECHDORN.

Kwěty předešlého. Čnělky 3. Plod wyschlý, nepukavý, okrauhlý, obraubený rownowážně blanau širokau, 3pauzdřý, 3semenný. Semena wejcowitá, bezbrázdá, bilku přeskrowného nebo bez něho.

Kře jmění cicimkůw.

Č. kolcatý. *P. aculeatus* Lam. 1. t. 200. *Duham. 3. t. 17.* *Rostl. 2. ob. 70.* *P. australis* *Gaert. t. 43. f. 3.* *Zizypus Paliurus* *Willd.* *Rhamnus Paliurus* Lin. *Pall. ross. 2. t. 64.* *Bodlák 3. Mat. Wel. 46.* Židowský trn, trníwý řešetlák. Keř 10—12' wysoký nebo wyšší. Kmen zatočilý, rozdělený na mnoho větwi oblých, hnědých, rownaunkých; rozhy oblé, pyříčkowané; listy střidawé, wejčité nebo kopinatowejčité, tupě a krátce zakončité, 1½" dlauhé, 1¼" široké, lysé, zmládí na žilách autlince wláskowané, autle wraubkowané; řapíky překrátké; palisty mění se w kolce dvojčatné, jeden dlauhý, rowný, druhý kratší podhnutý; z úžlabíčka listů hořejších vynikají wrcholiky mnohem kratší listu; čnělky 3; peckowice wyschlá, zakulatělá, čerwenawě hnědá s peckau 3pauzdrau. — Na suchopařích wyslunných w Ewropě

středomořské a adriatské; též na Kawkazi, w Asii Malé, Africe sewerné. Kwěte a zraje od kwětna až do října. \bar{h} .

Dobry do plotůw pro dlouhé kolce. Kořen i list trpký, a dobrý proti běhawkám; plody proti těžkému močení; jádra olejnatá w nemocch plicních.

OKORALKA. BERCHEMIA. BERCHEMIE.

Kalich na patero klaný: uštůw padawých, spodku stálého, s plodem srostlého. Plátkůw 5, šupinovitých. Tyčinek 5, pod plátky vyniklých. Čnělka 1. Blizny 2. Peckowice přiwyschlá: pecka 2pauzdrá, 2semenná: semena bezbrázdá.

Kře bezbranné, wětwi přitochiwých; listy wejčité, nejcelejší, zpeřenožebřé; kwěty úzlabičkové, pometáním 2domé; plody někdy 1semenné.

O. čárkovaná. B. lineata Decand. Rhamnus lineatus Lin. Osb. it. t. 7. Pluk. am. t. 408. f. 3. Keř 8' vysoký, wětwi lesklých, rozeh pýřitých; listy wejčité, vykrajované, sítkované, $\frac{1}{2}$ " dlouhé; kwěty obojaké, bílé; čnělka 1; peckowice drobné, červené, s peckau 2brázdau. — W Čině a Kočindčině. \bar{h} .

Zwařenina kořenowá proti wodnotělnosti a zatwzrelinám w břiše.

ŘEŠETLÁK. RHAMNUS. WEGDORN.

Kalich na 4—5 klaný, po odkwětení často obřřznutý, dolejšek stálý, s plodem srostlý. Plátky někdy žádné. Tyčinky před plátky stojící. Čnělka na 2—4 klaná. Peckowice šfáwnatá nebo přiwyschlá, 2—4pauzdrá: pauzder oddělených, přeřidko 2semenných, na wnitřní straně pukajících; semena s hlubokau brázdau.

Kře anebo strůmky; wětwe často trnowatějící; listy zpeřenožebřé; palisty někdy kolcowatějící; kwěty často různopohlavé.

Ř. počistiwý. R. catharticus Lin. Fl. dan. t. 830. Schmidt t. 158. Hayn. 5. t. 43. Düsseld. 3. t. 10. Wagn. 1. t. 37. 38. Rosl. 2. ob. 71. Řešetlák Math. Hag. 43. — Wel. 46. Keř 5' anobrž i 15' vysoký, někdy stromowitý, zwýši 24'; wětwe a jejich částky oblé, šedohnědé; rozhy lysé, někdy pýřité, trnowatějící; listy na smítcích chomáčené, na rozhách střidawé nebo střičné, wejčité nebo přikrauhlowejčité, $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1" široké, dospělé obak lysé, mladé obak pýřité, na konci tupaunké nebo tupě zakončité, po kraji autle pilované: řapiky krátké; palisty prchawé, šidlowité; kwěty úzlabič-

kové, po 2, 3 nebo 5 chomáčené, dvojdomé, pořídku mnohomanželné; stopky oblé, lysé; zdělí řapíku; kalich na čtvero klaný; plátky 4, zelenavé; tyčinky 4; čnělka zdělí ušťův kalichových; blizna na 3—4—5 klaná; peckowice dužnatá, co hrách veliká, pak černá, 3—4semenná. — W křowistích, plotech po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a lipnu; zraje w podzim. \bar{h} :

Wšecky částky, obzvlášť peckowice, silně počjšnjí, protož i tyto jindá w lékařstwi se potřebowały. W peckowicích jest barwina žlutá, která kamencem se mění w zelenau, a ta slowe *zeleň řešetláková* (Saftgrün).

Ř. barwířský. R. tinctorius *W. et Kit. t. 255. Rostl. ob. 72.* Keř 4—5' vysoký; kůra tmavě popelawá, mladši požlutawá; dřiwí twrdé; listy nejčastěji stříčné, wejčíté, zejkwanozpilowané, tupaunké nebo nejtupější, asi 1" dlahé, obak pýřité, wezpod žilnatožebernaté; řapíky krátké, huňaté; palisty 2, delší řapíku, přímé, čárkowitzé, pýřité; kwěty mnohé, z dolejška růžeh wyniklé; stopky zdělí kalichu nebo kratši, lysé; ušty kalichowé wehnuté; plátky 4, bledě hliňožluté; tyčinky 4; peckowice černá, různotwará, nejčastěji obsrdčitá nebo z pahrbků 3—4 složená; semen co pahrbkůw. — W plotech winničných w Sremu, Banátu; Istrii, Wlaších a Francuzích. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Peckowice jako předešlého užitečné; lepší dáwají barwu.

Ř. skalní. R. saxatilis *Lin. Jacq. aust. t. 53. Clus. 1. p. 111. Rostl. 2. ob. 73.* Keř položený nebo přímý; listy wejčítokopinaté, pilkowané, lysaunké; kwěty dvojdomé, samiči bezplátkowé. — W Ewropě jižnější na skalách. Kwěte w kwětnu, čerwnu. \bar{h} .

Peckowice jeho w obchodu slowan *bóbky awiňonské* (graines d' Avignon) a slauží jako předešlých k týmž koncům.

Ř. líčiwj. R. infectorius *Lin. Rostl. 2. ob. 73.* Kříček 1' vysoký, položený, rozestřený nebo wzestaupawý; peň a wětwe střidawé, oblé, napopelawěle hnědé; rozhy oblé, pýřité, počerwenalé, trnowatějící; listy střidawé, wejčítokopinaté, cliptičné, zaokrahlowejčíté, dole ostré, na konci ostraunké nebo tupé, tupaunce pilkowané, obak pýřité, 8" dlahé, 4" široké, nejwíce ale menši; řapíky skoro zdělí čtřrtiny listowé, pýřité; peckowice zwicí wikwe, trubkau kalichowau podepřené. — Na suchopářích wýslunných w Istrii, Italii, Francii, Hispanii. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Od toho kříčku pochodí též *bóbky awiňonské* nebo *žluté* (graines d' Avignon, jaune) w barwířstwi užitečné.

Ř. olivovitý. *R. oleoides* *Lin.* Podobný předeslému; rozprostřený nebo náprímý; listy podlauhlé, tupé, celé, kožnaté, lysé, vezpod žebernatosítkované. — Na škrobovinách w Sicilii, Mauritanii a Řecku.

Peckowice taktéž prospívají.

Ř. červenodrvij. *R. Erythroxyton* *Pall. ross. t. 62.* Přímý; listy čárkovitokopinaté, zpilované, lysé; květy obojaké; peckowice podluhovaté. — Na skalách w Sibiři. \bar{h} .

Dříví naryšavěle červené, někdy dosti tmavé, nejtvrdší a křehké; peckowice k barvení jako předešlých rodův užitečné.

Ř. krušina. *R. frangula* *Lin. Fl. dan. t. 250. Engl. bot. t. 250. Duham. 3. t. 15. Schmidt t. 154. Hayn. 5. t. 44. Düsseld. 6. t. 21. Rostl. 3. ob. 74. Krušina Math. Haj. 64. — Wcl. 75.* Keř 4—6' vysoký, strom 20' zvýši, mnohovětewný; kmen větvi střidawých, s korau hladkau, tmavě šerau, nahnědlaui, běloskwrnataui; wnitřní wrstwa kůry žlutá; rozhy zelené, ponáčerwenalé, pýřité; listy wejčité, někdy skoro obwejčité, 2—3" dlauhé, 1½—2" široké, zakončité, tupaunké, nejcelejši, podlé žeber mělce brázdowané, starši obak nejlysejši, mladé nerozwinulé, po žebrách a kraji pýřité; řapik zdělí čtwtřtiny listowé; listeny kopinaté, ostré; květy 2—8 úžlabičkowé, na stopkách oblých, lysých, tkwětých; tyčinek 5; čnělka a blizna jednoduché; peckowice zwíci hrachu kulowatá, černošialowá; semena 2—4, narusálá. — W krowištích, plotech podlé řek, potokůw a rybníkůw po Ewropě mírné a studené. Kwěte w kwětnu a čerwnu, zraje w září a říjnu. \bar{h} , 5.

Aučinky lékařské jako řeštláka počistiwého; lýko obzwláště potřebuje se zweněti proti swrabu; ze dříví dělají se čepy do sudů pívnych, a nejlepší uhlí na prach ručnický; z peckowic též dělá se zeleň řeštláková.

Ř. jošina. *R. Alaternus* *Lin. Duham. 3. t. 14. Kern hort. semp. t. 657. Schmidt. t. 156. Rostl. 2. ob. 76.* Keř 15—20' vysoký; listy přezimující, kožnaté, lesklé, nejlysejši, různotwaré, přiokrauhlé, wejčité, eliptičně, kopinaté, přičárkowité, pilované, buď jednobarewné buď bělo- nebo rusostrakaté, 2" dlauhé, 1" široké; květy drobné, w úžlabičkách nahromaděné, vlastně krátkohrozněné, dvojdomé, zelenawě bílé, o 5 plátcích a uštech kalichowých; peckowice celé černé. W krajinách středomořských. \bar{h} .

Listy swraskawé potřebují se co thé proti zapálení hrdla; bobule nepřijemně hořké počišťují a též dávají barwu zelenau i

žlutau; dříví tvrdé, husté, těžké, červenawé saustružnáci a truhláři k vykládání potřebuj

Ř. theowj. R. thezans *Lin.* Wětwe rozkladité, na konci trnaté; listy wejčité, lysé, pilowané; kwěty w klas konečný, přilatowitý nahromaděné, na patero klane. — W Číně.

Sprostý lid zpařuje list jeho a co thé pšje, které ale těžkostí působí.

KŘIWOPUK. COLLETIA. KREUTZELSEN.

Kalich baňkowitý, dole sotwa s waječnikem spojený, na patero klaný, u wnitř huňatý nebo 4řasý. Plátky nižádné. Tyčinek 5, mezi ušty kalichowými. Prašniky ledwinowité, přijednopauzdré, dle brázdy podkowowité pukající; čnělka na konci 3zubá. Tobolka 3praskawečná, 3semenná, dolejškem kalichowým obkličena. Semena bezbrázdá.

Kře listu nemohlého, častěji střěného; wětwi trnatých.

K. trnatý. C. spinosa *Lam. t.* 129. C. horrida *Willd.* Křiček s trny silnými, listy přeřídkými, eliptičnými, nejlysejšími, 6" dlouhými, 3" širokými, padawými; stopědkami kratšími kwětu. — W Brasilii a Chili. \bar{h} .

Zwařenina dřewowá počištuje.

ZPODODĚR. CEANOTHUS. SECKELBLUME.

Kalich na patero klaný, zwonkowitý, po odkwětení prostřed obříznutý, dolejšku stálého s waječnikem přispojeného. Plátkůw 5, drobných, dlouhonychných, klemtých, řidko žádných. Bobule wyschlá, 3/ řidko 2—4-pauzdrá; praskawky papírowé, lžrné, dole prochodné, na wnitřní straně pukající. Semena wejcowitá, bezbrázdá.

Kře bezbranné; kwěty lrozněné.

Z. americký. C. americanus *Lin. Mill. ic. t.* 57. *Sims. mag. t.* 1479. *Duham. t.* 51. *Trcw Ehr. t.* 94. *Rostl. 2. ob. 77.* Keř 3—4' vysoký; kořen tlustý, červený, wětwe mnohé; listy wejčité, zakončité, pilowané, 3žilé, wazpod pýřité, 3" dlouhé, skoro 2" široké, pekně zelené; kytky zdělené, se stopkau pýřitau; kwěty bílé, drobné; bobule co pepř weliké, hnědé. — W Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do října. \bar{h} .

Kořen trpký k barwení a počišowání *užitěčný*; listy na thé slauží, kteréž nazýwa se *nowojersejské*.

WEJÍŘATEC. VENTILAGO.

Trubka kalichová dole s waječnikem srostlá, kraje na patero klaného. Plátkův 5, šupinovitých, z kalichu mezi ušty vyniklých. Čnělka nejkratší; blizny 2. Tobolka zakulatělá, bezchlopná, ukončená křídlem mázdrowitým, podlauhlým, 1pauzdrá, 1semená. Semeno bezbilečné, přímé; dělohy tlusté, nestejně.

Strůnky; větve ohebné, pnulé; listy střídavé, zpeřenožebřé; laty konečné.

W. nejcelejší. V. maderaspatana. Gaert. Roxb. t. 76. Rumph. 5. t. 2. Keř vysoký; kmen asi co lýtko tlustý, s korau rozsedalau; větve welmi ohebné, střídavé, lysé, oblé, rozdělené na větvičky oblé, článkaté a na stromy se připínající; listy střídavé, wejčité, mírně řapikaté, tuhé, tlusté, lysé, po obau stranách nejcelejší, ostré nebo tupaunké, podlé žeber hlavních na wrchu mělce brázdowané, a tudy jakoby násobené; kwěty drobné, zelenawé, mnohé, rozpostawené na latu dost obsírnu, konečnu, jejíž větve střídavé; ušty kalichové drobné, ostré; nitky krátké; tobolka zakulatělá nebo wejcowitá, malá, s křídlem mázdrowitým. — W Indii východni na pomoří, na wrších lesnatých. \bar{K} .

List a kwět smrdí. Wětwe šlahauowité jsau tuhé, takže jich nelze roztrhnauti: protož potřebujj je místo prowazůw do wody, ohřawše je a zkrautiwše jako u nás březowé větwe na haužwe.

HRANULE. GUONIA. GUONIE.

Kalich čilhowitý: trubky dlauze s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, stálého. Plátkův 5, kápowitých, s ušty kalichowými střídawých. Tyčinek 5, pod plátky hnízdiwých. Čnělka šdilná. Plod suchý, šboký nebo 3křídly, 3pauzdrý. Semena w pauzdrách ojedinelá, s bílkem dužnatým, dělohama listowitýma.

Kře pnulé; listy střídavé, palistnaté; rozhy některé w rozwilinu, jiné w stopku hroznatu ukončené; kwěty pometáním často mnohodomé.

H. domingská. G. domingensis Lin. G. glabra Jacq. am. t. 179. f. 1. — pict. t. 274. f. 96. Lam. t. 845. Pluk. alm. t. 162. f. 3. et t. 201. f. 4. Keř réwě podobný; kmen dřenať, tenký, šlahauowitý, vysoko po stromech se pnaucí, na konci rozdělený w rozhy tenké, zelené. rozwilinau ukončené a nesaucí listy wejčité, zakončité, tu a onde zpilowané, lysaunké, asi 2" dlauhé; řapiky

krátké; palisty malé, čárkovité; květy konečné, drobné, na malých brozdech, opatřené listenem jedním anebo dvěma, newonné, žlutavé; semena černá, lesklá. — W lesech na Domingu. \bar{R} .

Teu a jiné rody toho pokolení, jako hraule celolistá a zej-kovaná, dělají částku tak řečených liánůw čili křowin paulých, se stromů dolů wisících. Z hořkého dřewa popsaneho rodu dělají parátka, která dobře činí dásuřm; šťawa posiluje žaludek.

DUŽISTOPKA. HOVENIA. HOVENIE.

Kalich na patero klaný: uštůw podhnutých anebo podwinutých, trubky dolejšek stálý, s waječnikem sotwa spojený. Plátky s ušty kalichowými střidawé, swinuté. Tyčinek 5, podplátkowých, jimi obwinutých. Čnělka 1; blizny 3. Tobolka kulowatá, 3pauzdrá, 3chlopná, 3semenná. Semena wejcowitá, lesklá.

Stromy; listy střidawé; stopky úžlabíčkové, hroznaté, mnoho-květé, uzráním zwelichelé, zdužnatělé; částky kwětowé někdy početwerné.

D. sladký. H. dulcis Thunb, Lám: t. 131. Kaempf. 2. t. 809. Podlé Kaempfera jest strom pohledu prostředni hrušky; wětwe lysé, oblé; listy střidawé, řapikaté, wejčité, zakončité, pilkowané, dole stejné, trojžilé, 3" dlouhé; kwěty 4—5částkové, úžlabíčkové, rozpostawené na latu smačknutau, sochatau: stopka oblá, rozewřeně sochatá, po odkwětení dužnatějící, čerwenající a sladnaucí; kalichowé ušty pádawé; plátky wejčité, tupé, swinuté a zahalující tyčinky; tobolka kulowatá, zwící pepře; semena čerwená. — Na Žapanu. 5.

Stopky zdužnatělé a na stěblo ztlustlé, hnědé, chutnají lahodně asi jako hrušky pergamotky; strom slowe *siku, ken* nebo *ken pokanas*.

Řád 70.

BRUNKOWITÉ. BRUNIACEAE.

Kalich s waječnikem spojený, kraje krátkého, 5zubého. Plátkůw 5, z kraje kalichowého wyniklých a s ušty kalichowými střidawých, w paupěti často swinutochlopnitých, pak často poddutých. Tyčinek 5, z kalichu wyniklých před plátky; prašníky na záda připewněné, 2pauzdré, dwojnásobnau štěrbinau pukající. Waječnik 2pauzdrý. Čnělky 2, nitowité, někdy srostlé. Plod wyschlý, 2pauzdrý nebo pometáním 1pauzdrý, ne-

pukavý nebo rozdělující se na dvě praskawky mázdraté, u wnitř pukající, čnělkau hrotité. Semena w pauzdrách nemnohá nebo (pometáním snad) ojedinelá. Bílek nejtenší. Kel osowý, rowný, překoceny: děloh krátkých, kořinku homolowitého, dlauhého.

Kře dobronadějské wzezření wřesowého; listy drobné, čárkowitzé nebo trojboké, tuhé, nejcelestší, do záwitku nebo přeslínku rozpostawené, shlaučené; kwěty drobné, často konečné, shlaučené.

BRUNKA. BRUNIA. BRUNIE.

Kalich wíce méně s waječnikem spojený, šzubý. Plátkůw 5, nehetnatých. Tyčinek 5, wyniklých z kraje kalichowého u samých plátkůw. Čnělky 2, prosté nebo dole srostlé. Plod suchý, nepukavý, 2pauzdry, pometáním někdy 1pauzdry. Semena w pauzdrách nemnohá, wejčitopodluhowatá: bílek dužnatý, nejtenší; kel rowný, překoceny, s dělohama krátkýma.

B. uzlokwěťá. B. nodiflora Lin. Brycn. cent. t. 10. Wendl. coll. t. 35. Keř s korau čerwenawě hnědau, wětewemi střidawými, přímými; listy trojboké, wehnuté, ostré, střechowité, w patero záwitků rozpostawené, lysé, 1" dlauhé; strbauly kulowaté, asi 1/2" w průměru veliké, na rozhách konečné a dohromady dělající chocholik; ježle (konec rozhy kwětonosný) kulowaté, běle a hustě chlupaté; kwět wšaký obklíčený š šupinami lžicowitými, wně bělochlpými; kalich bělochlpý, uštůw 5, čárkowitzé podlaublých, jako trubka kalichowá bělochlpých: plátkůw 5, kalichu delších. — W auwalech na Předhoří dobronadějském. \bar{H} .

W zahradách s jinými rody se chowá na způsob wřesůw a ban.

STÁWKA. STAAYIA. STAAYIE.

Kalich spojený s waječnikem, po kraji rozdělený na uštůw 5, šidlowitých, mozolatých. Plátkůw 5, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 5, plátkům střičných. Čnělky 2, dole srostlé. Tobolka 2praskawečná, 2semená: praskawek uzráním často rozdělujících se.

Polokře; listy čárkowitzetrojboké, nepřítlačené; kwěty zpleštilostrbaulené, listeny střechowitými, paprskowitými, někdy barwenými obklíčené; ježle chlupaté a plewnaté.

St. welikohlawá. S. glutinosa Thunb. Wendl. coll. 1. t. 22. Brunia glutinosa Lin. Pluk. t. 431. f. 1. Keř 2—3' wysoký; listy čárkowitzokopinaté, trojboké, černohrotné, na dolení polowině též i rozhy řidce huňaté; strbauly

konečné; zákrow z listenůw jako listy vyhlížejících, paprskovitě rozpostawených, rozložených, rúsých, mnohem delších nežli kwěty a plewy. — Na Tabulním wrchu Předhoří dobroňadějského. \bar{H} .

Řád 71.

ŠICHOWITÉ. *EMPETREAE*.

Kalich prostý, 5dílný, w paupěti střechowitý. Plátkůw 5, s tyčinkami 3 prostými hluboko w kalichu připewněnými. Waječnik na terči žláznatém položený, 3—6 - nebo 9pauzdrý: pazder 1waječných. Čnělka krátká nebo žádná; blizna pramenitá. Bobule 3—9pauzdrá nebo pometaním 1pauzdrá, 3—9semenná. Semena přímá, bez bochu pupečného, bílečnatá. Kel rovný, osowý, s kořínkem dolů obráceným.

Kře nízké, wždy zelené, wřesům podlé jmění podobné. Listy střídawé nebo přestěněné, často shlančené, nejcelejše, kožowité, bezpalisté. Kwěty obyčejně dwojdomé nebo mnohomanželné, drobné, ojedinelé, nebo po 2—3 w úžlabičku hořenfch listůw.

Patěro rodů (we 3 pokolenfch), sem náležejšich, jest rozlosováno po podnebí mírném a na dře i studeném obojí polokaule, hlawně ale sewerné.

ŠICHA. *EMPETRUM*. RAUSCHBEERE.

Kwěty dwojdomé. Kalich 3dílný, o 3 listeny podepřený. Plátky 3. Kwět samčí: tyčinky 3, s plátky střídawé. Kwět samiči: waječnik kulowatý; čnělka překrátká; blizna o 6—9 pramenech. Bobule 1pauzdrá, 6—9semenná. Semena co kost twrdá.

Š. černá. *E. nigrum* Lin. *Fl. dan. t. 975. Lam. t. 830. f. 1. Erica baccifera* Mat. *Wel. 45.* Bahnowka. Keř položený, od dola rozdělený na wětwe 1 dlouhé nebo trochu delší, tenké, skoro ničowité; listy přesleněné, obyčejně trojnaté nebo čtwerнатé, ku konci rozeh velmi nahromaděné, podlauhlé nebo čárkowité, tupé, po kraji podwinuté, kraje w bílaw čáru spojené; kwěty ojedinelé w hořejšich úžlabičkách, hělawé nebo čerwewawé; samčí s nitkami wláskowitými, daleko čumícimi; bobule kulowatá, skoro zwici jalowce, pak černá. — Na rašelinách a mokřých wřesowišťich po Alpách a Podalpi, až na rowiny sestupující, w Ewropě a Asii sewerných a mírných. Kwěte od kwětna až do čerwna. \bar{H} .

Křček ten u welikém množství rostanců pohromadě, jest nej-

hlavnější rostlina, z níž rašelina se dělá. Bobule nepřijemně kyselé sewerané jedí a za protikurdějně mají. Na Gronsku dělají zpusob limonady a kvašením wíno jakési, nepřijemné. Že dělají záwrat, nezdá se býti prawda.

Š. bílá. *E. album* *Lin.* *Erica coris folio* *Clus.* 1. t. 45. Kříček jménim předešlému podobný, jest ale přímý; rozhy má pýřité; listy čárkowitzé, po kraji podwinuté, na líci šerpiwaunké, na rubu žlábkowitzé; kwěty klubčené, bezlistené, jsau buď samčí žmužné, buď samičí se 3 nitkami neplodnýmj, nebo obojaké, žmužné s tyčinkau 1 plodnau, tedy jsau mnohomanzelné trojdomé; bobule bílé, 3—9semenné. — W Lusitanii.

Bobule kyselé jedí; též dělají z nich limonadu, w horečkách užitečnau.

Řád 72.

SAMIDOWITÉ. *SAMIDEAE.*

Kalich stálý, 3—7, častěji šlupenný, trubkowitzý nebo beztrubkowitzý: uštůw w paupěti skoro střechowitzých, řídko chlopnitých, u wnitě často barewných. Plátky žádné. Tyčinek 2—3—4krát více nežli lupenůw kalichowitzých, dole 1bratřých, často střidawě neplodných a kratších, huňatých anebo brwitých. Waječník 1pauzdrý, prostý, Čnělka 1, Blizna hlawowitzá nebo přílačnatá. Tobolka kožnatá, špauzdrá, 3—5chlopná, mnohosemenná: chlopní nedokonale pukawých, u wnitě často skoro dužnatých, barwených. Semena připewněná na semenice náchlopné, měkkobradawičnaté nebo dužnaté, zawřená w dvojnásobné košilce (kromě mísku), pupěčnatá. Bilek dužnatý: Kel překocení, malý, s dělohama wejčítýma, listowitzýma, řasnatýma; kořinkem od pupu odwráceným, tupým.

Kře, stromy; listy střidawé, často dvojřadé, kožnaté, nejcelejší nebo pilowané, zpeřenožebřé, často proswítawě težkowané; palisty malé, prosté, padawé; kwěty obojaké, prawidelné, úžlabčkové, ojedinele nebo chomáčené.

50 rodů (we 3—4 pokoleních) roste mezi obratníkoma, nejmnožší w Americé, $\frac{1}{4}$ toliko w Asii, jedna na ostrowě sw. Mauricia a jedna na Nowé Kaledonii. O wlastnostech málo známo.

POLAUŠ. CASEARIA. CASEARIE.

Tyčinek 12 — 30, dole jednobratřých, střidawě prašniky nesaucích a neplodných, šidlowitých anebo kopistowitzých, často huňatých nebo brwitých.

P. wejčítý. *C. ovata* *Willd.* *Anavinga* *Rheed.* 4. t.

49. *A. ovata Lam.* Strom mírné výšky, pně často w průměru 2' tlustého; listy krátce řapikaté, vejčité nebo vejčitopodlauhlé, zakončité, slabě zpilované, na líci lysé, wazpod pýřité; kwěty drobné, bledě zelené, ojedinelé nebo po 2—5 na krátkých stopkách nahromaděné; kalich 5dílný: uštůw vejčitých, huňatých; tyčinek plodných 8 mnohem kratších kalichu, drážditelných; neplodné klínovitě kopistovitě, brvitě; čnělka zděli plodných tyčinek; blizna slabě 3laločná; toboľka kulowatá, co třešně weliká, stalau čnělkau hrotitá, dole kalichem obkličěná, zelená. — W Indii východní. Strom wždy zelený kwěte w březnu a dubnu, zraje w srpnu. 5.

Wšecky díly jsau hořké; listy w kaupeli proti bolestem w audech; šťawa z plodů k wyháněň potu a nečistot ze střěwa w nemocech zlých.

Řád 73.

STEJNOKOWITÉ. *HOMALINEAE.*

Kwěty obojaké. Trubka kalichowá krátká, obhomolowitá, často s waječńíkem spojená, kraj 5—15ušetný, w paupěti skoro chlopnitý. Plátkůw tolikěž, s ušty kalichowými střídawých. Žlázky ojedinelé, řídce dwojnásobné, u dola (nejřídčeji na prostředku plátkůw) sedawé. Tyčinky mezi žlázkami z nejhořejšího dílu trubky kalichowé před plátky wyniklé a tedy jim střičné, řídce ojedinelé, a tenkrát s nimi saučetné, buď potrojně nebo pošestně, chomáčené: swazkůw málokdy dole srostlých. Prašńíky dwojpauzdré, dwojnásobnau šterbinau pukající. Waječńík dole s kalichem spojený, nahore prostý, mnohowaječńý. Čnělky 3—5, jednoduché, niťowité nebo šídlowité. Tobolka nebo bobule 1pauzdrá. Semeníc niťowitých, mnohosemenných, náchlopných tolik co čnělek. Semena drobná. Kel bilkem obkličěný.

Kře, nízké stromy; listy střídawé, celé, zpeřenožebré, netečkowané; palisty prosté, padawé; kwěty pravidelné, láněné, hrozeněné nebo klaseně.

Náleží sem asi 20 rodů (w 6—7 pokoleních), rostaucích mezi obratńíkoma anebo blízko jich.

STEJNOK. *HOMALIUM.*

Trubka kalichowá spojená s waječńíkem, obhomolowitá: kraje 6—7dílného. Plátkůw 6—7. Žlázek 6—7. Tyčinky rozpostaweně na swazky 3 nebo 6, před plát-

ky postavené. Čnělky 3 oddělené. Tobolka na konci 3chlopná, mnohosemenná.

St. hroznatý. H. racemosum Jacq. am. t. 183. f. 72. Swartz fl. t. 17. Lam. t. 843. f. 2. Diet. sc. nat. atl. 3. t. 214. Strom 15—20' vysoký, jméním jilmu podobný, někdy křovitý; listy blanovité, eliptické, tupě pilované, krátce řapíkaté, 3" dlouhé. 1 1/2" široké; květy na hroznech co list dlouhých, úžlabičkových anebo končenných, bělavé; úšty kalichové čárkovitě kopinaté, huňaté; plátky trochu delší, vejčitopodlauhlé, rozložené, skoro huňaté nebo hedvábité; žlázky mezi plátky huňaté; tyčinky kratší plátkův; waječník dopola přirostlý, na hoření polowici srstnatý; tobolka vejcovitá, zakončitá, tvrdá. — Na Antillách. Kwěte w říjnu, listopadu. 5.

St. klatatý. H. Racoubea Swartz. H. spicatum Lam. t. 483. f. 1. Racoubea guianensis Aubl. 2. t. 236. Podobá se velmi předešlému, liší se ale listím kožnatým, zubatým, hrozny končennými, listu mnohem delšími, květy přisedawými, tyčinkami po třech u swazky sestawenými. — W Guianě.

Kořen obau trpký potřebuje se w lékařství k posilování.

PASWIDA. ARISTOTELIA. ARISTOTELIE.

Kalich zvonkovitý, 5dílný. Plátkůw 5, nejdoleji z kalichu vyniklých, s jeho úšty střídawých. Tyčinek 15—18, po swazcích, 3—4 obsahujících, proti úštům kalichovým postawených. Prašníky šterbinami pukající. Waječník prostý. Čnělky 3, dole přispojené. Bobule kulowatá, 3pauzdrá: pauzder 2waječných, 1—2semenných. Semena hranatá bílku dužnatého, kle plochého.

Pokolení nejistého místa.

P. žláznatá. A. Macqui Herit. stirp. t. 16. Lam. t. 399. Keř wětwi rozkladitých, 8' vysoký, wždy zelený; listy střičné, řapíkaté, podlauhlé, ostré, zubatozpilované, lysé, 2" dlouhé; palisty padawé; hrozny úžlabičkové, malé, zelenawé; květy drobné, bělawé; některé tyčinky neplodné. — W Chili podlé potokůw. Kwěte w kwětnu, čerwnu. \bar{R} .

Welmi prospěšný. Bobule fialové nebo bělawé, co hrách weliké jedí, nebo s hrozinkami dělají z nich způsob wína lahoduého, trpkého ale; z kůry zhotowují prowazy, ze dřewa nástroje hudební; listy k hojení wředůw a proti nemocem ústnu.

Řád 74.

PLNAUŠOWITÉ. CHAILLETIACEAE.

Kalich stálý, na patero klaný, u vnitř barevný, v paupěti střechovitý. Plátky z nejdolejška kalichového vyniklé, s ušty kalichovými střidawé, někdy s tyčinkami spojené. Plátky u nejmožšieh jim střičné. Tyčinky z kalichu vyniklé, uštům kalichovým střičné, s plátky střidawé; prašníky zakulatělé, 2pauzdré. Waječnik prostý, srstnatý, 2—3pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 2—3, krátké, prosté nebo srostlé. Blizny přilhawowité. Peckowice kůrky wyschlé, kožowité, pecky 2—3pauzdré: pauzder 1—2 často pometawých. Semena w pauzdrách ujedinelá, koncem zawěšená, bezbilečná. Kel tlustý, s kořinkem krátkým, hořením, děloh dužnatých.

Stromy, kře; listy střidawé, 2palisté, krátce řapkaté, waječné, ostré. zpeřenožebré, celé; kwěty úžlabčkowé; stopky často spojené s řapíky.

PLNAUŠ. CHAILLETIA. CHAILLETIE.

Kalich blaločný. Plátkůw 5, na dvě klaných nebo wykrojených. Tyčinek 5. Waječnik 2—3pauzdrý; čnělka 1—3, prosté nebo srostlé.

Stromy meziobratníkowé, jmění břestowce, s hrozny nebo wrcholky stopkatými.

P. swazččnatj. *C. Dichapetalum R. Brown.* *C. fasciculata Spreng.* *Dichapetalum Pet. Thuar.* Keř s wětwe-mi puulými, skoro bezlistými; listy podlahlé; kwěty úžlabičkowé, chomáčené; čnělky srostlé. — Na Madagaskaru.

HEBUCHA. TAPURA. TAPURA.

Kalich 5dílný; uštům brwitých, nestejných. Plátkůw 3, s tyčinkami dole spojenými, korunu srostlolupenau představujících: 2 delší 2dílné, třetí kratší 3dílný. Tyčinky 3. Čnělka 1, na konci na tré klaná. Plod neznámý.

H. sedokwětá. *T. guianensis Aubl. t. 48.* *T. sessiliflora Decand.* Keř wyšší 12', 4" tlustý, wětwi hebkých; listy 4" dlouhé, 2" široké; w úžlabičku asi 6 kwětůw žlutých. — W lesech Guianských.

Kreolowé potřebují wětwe do mazanek či stěn z trámůw složených, jejichž mezery cihlami vyplněny jsau.

ORLIČINOWITÉ. *AQUILARINEAE.*

Kalich čihovitý, kožnatý, 5laločný; lalokůw wej-
čitoostrých, rozložených, stálých. Wěvec baňkowitzý,
nejdoleji w kalichu přirostlý, 5dílný; uštůw na dvě klan-
ných. Tyčinek 10; nitky nejkratší, mezi ušty baňko-
wými čnějící: prašniky dlouhé, wáhaté. Waječnik pro-
stý, nožkatý, wejcowitý, bliznau krátkau, jednoduchau
ukončený. Tobolka wejcowitá, 2chlopná, 2pauzdrá;
chlopní u prostřed přehrádkatých. Semena w pauzdru
wšakém (pometánímli?) ojedinelá, mískatá nebo o-
casatá.

Stromy; listy střidawé, nejcelejší, zpeřenožebré.

ORLIČÍN. *AQUILARIA. ADLERHOLZ.*

Kalich na patero klaný. Prašniky prostředkem
zad připewněné, wáhaté. Čnělka žádná. Semena obkli-
čená dužninau haubowitau.

O. malačský. *A. malaccensis Lam. t. 356. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 248. A. ovata Cav. diss. 7. t. 224.*
Strom 60' vysoký; twětw dřewa bílého, ponážlutlého, s
korau ryšawěle šerau; rozhy přilhuaté a opatřené listy
střidawými, řapíkatými, náhle zakončitymi, lysými, wej-
čítokopinatými, celými, jako atlas lesklými, na líci pě-
kně zelenými, 3¹/₂" dlouhými, 2" širokými; kwěty dro-
bné, wrcholičené, kožowité, žluté, na stopkách krátkých
chlupatých; tyčinky krátké, na wěnci baňkowitzém mezi
jeho laloky; tobolka 1¹/₂" dlouhá, čihowitá; semena
malá, wejcowitá, ostrá, černá. — Na Malakce. 5.

Od dáwna od toho stromu berau dříví, *nepravým aloeowým*,
anebo *rajským* (lignum aloe, agallochi), též *orličím* (Garo) nazwa-
né, špinawě žluté, přerážnuté bílé tečky okazující, pryskyřičnaté,
poněkud pízmem zapáchající. Potřebují je na kouření a co postře-
dek proti křečům. Tak slowau i dřewa jiných stromůw.

O. molučský. *A. secundana Decand. Agallochum secundarium Rumph 2. t. 10.* Podobá se předešlému,
liši se ale listím podlauhle wejčitym, zponěnábla zakon-
čitym. — Na Molukkách.

Od toho prý nejwíce dřewa aloeowého do Ewropy přichází.

Řád 76.

ŘEČÍKOWITÉ. *CASSUVIEAE.*

Kalich na patero, pořádku na 3—4 klaný. Plátky a tyčinky nákalichové, posledních tolik anebo dwakrát tolik co prvních. Peštik nejčastěji z jediného waječniku složený, řídko ze 3 nebo 5, tedy čnělka 1, 3 anebo 5. Waječnik 1waječný. Peckowice dužnatá nebo wyschlá wždycky 1pauzdrá, 1semenná. Semeno powěšené koncem na šnúru pupeční, ode dna wzestupující, bezbílčné. Kel rovný nebo zkříwený.

Stromy nebo kře; listy střídawé, jednoduché nebo složené, bezpalisté, netečkowané; kwěty obojaké nebo jednopohlawé, drobné, na klásech nebo latách, někdy bezkoruné.

Znají dosawad více 150 rodů (rozdělených asi w 20 pokolení), rostaucích w krajinách horkých anebo w pásmech mřných Swěta starého a nowého. Ewropa má ale přemálo rodů; nejwíce jich w Americě a Asii jižných, w Africe.

Rozdělují se na dwoje podřadí.

1. *TRYŠLOWITÉ.* Dělohy tlusté.
2. *ŠKUMPOWITÉ.* Dělohy listowité.

Podřadí 1.

TRYŠLOWITÉ. ANACARDIEAE.

LEDWINOWNÍK. *ANACARDIUM. ANAKARDIENBAUM.*

Kwěty mnohomanželné, dwojdomé. Kalich 5dílný. Plátkůw 5, čárkowitých, zakoněitých. Tyčinek 10, s jednau nebo množšími delšími, prašníky u některých žádné nebo zakrsalé. Čnělka a blizna 1. Peckowice ledwinowitá, po straně pupečnatá, sedící na stopce zwelichelé, hruskwowité, dužnaté. Semeno s peckowicí sautwárné; kel rovný, děloh tlustých, poloměsíčitých, kořínku čnějícího.

Stromy; listy celé, zpeřenožebře; listy konečné.

L. západní. *A. occidentale* *Lin.* Strom mírný, kmenu tlustého, koše stinného, kůry šeré, kyselé; listy roztraušené, 3" dlauhé, 2" široké, hořejší dwakrát wětší, waječné, nejtupější, příwykrojené, dole sotwa ztenčené, z jara pěkně čerwéné, wonné; kwěty drobné na hroznech konečných, na píď dlauhých, růžowé, welmi wonné, obzwláště ráno; stopka owocenosná zwelichená; odrodu amerického, *Piso t. 58. Mer. sur. t. 16. Catesb. 3. t. 9. Jacq. am. t. 181. f. 35. Plenk t. 319. Lam. t.*

322. *Tussac* 3. t. 13. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 261., asi 10-krát větší ořech; odrodka východoindského ale sotwa třikrát; *Rheed* 3. t. 54. *Rumph* 1. t. 69.; stopka ta vyhlízí jako hruška, jest hladká, žlutá, s dužninou žlutavou, šťavnatou, lahodně vonnou, náwinnou; w prosinci wyroste z nich peckowice ledwinowitá, 1" dlouhá, taktěž skoro široká, 1/2" tlustá, šerá, se skořápkou hladkou; semeno též ledwinowité: slupka obsahuje šťáwu prudkou, leptawou, takže nelze peckowici prsty rozmáčknavati, aby kůže nebyla rozežrána; jádro též ledwinowité, co sniž bílé, mázdrou hnědou potažené, sladké jako mandle, bywši do wody studené položeno a omyto, jinak ostré. — W Indii východní, též w Americe jižní, Mexiku, na Karybejích. Kwěte w srpnu a září. Dočekává 30 let. 5.

Stopka zhruškwatělá náleží k výbornému indskému owoci, škoda že jenom 2 dni trwá; swou vůní naplňuje celou sednici; jedí ji svěží, obzvlášť wařenou; též cukrem jí zadělávají. Ze šťáwy vytlačené dělají wno dobré, silné, velmi trwawilé; též dobývají z ní kořalku a ocet. Brasiliané prý o to owoce wedau wojnu; wítězové rozbijí pod stromy swůj tábor, a zůstanou, pokud všeccko owoce není sněděno. To se stává w prosinci, lednu a únoru. Peckowice, wši slonové, drnhdy w Ewropě proti nemocem břišním, hrdnám a nerwowým se potřebowali. Olej we slupce potřebuje se proti zlým wředům a diwokému masu. Když peckowice nad swěcí hořící se nahřeje, wzdach wnitřní se rozprostraníw wystřikne olej hořící na všechny strany. Olej ten barví plátno nezrušitelně, též díwá jím se natírá, aby nehnilo. Z jádra slabě praženého dělají způsob čokolády chutné; jádra ale usuadňují zažwání, krotí oškliwost, dáwení a běhawku, vyhánějí hlísty. Díwá bílé, šťavnaté, neužitečné. Lid sprostý nosí peckowice na krku proti ujmnání.

DIWOPLOD. SEMECARPUS. DINTENBAUM.

Kwěty mnohomanželné, dvojdomé. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5 podlahlých. Tyčinek 5, všech prašníky nesaucích. Terč bankowitý we dně kwětowém. Wajeňík 1 sedawý, 1pauzdry. Čnělky 3. Peckowice smačknutá, srdcowitá, sedící na lůžku ztlustlém, zpleštilém. Semeno ledwinowité. Kel překocení: děloh doždužnatých, pířka 2listého, kořinku nejmenšího, mezi dělohama konec zkrýwajícího.

Stromy; listy celé, zpeřenožebřé; laty užlabičkové a konečné.

D. dlouholistý. *S. longifolium* Lam. t. 208. *S. Cassuvium* Roxb. *S. Anacardium* Lin. Desc. 2. t. 69. *Rumph* 1. t. 70. Strom ztepilý, pěkného wzezření; kměn ztlaustí stelma; listy weliké, kopinaté, obak zakončité, na přečrátkých řapících, zelené, na líci lysé,

vezpod pyřité; stopka hruškovitě zveličená, sotwa 1" dlauhá, a skoro taktěž široká, skoro trojhraná, tmavě zelená, měkká, wodnatá; peckowice hnědá, 1" delší, 1" široká we skořápce, jejíž sklípky naplněné šťawau olejiwitau, ostrau, palčiwau, leptawau. — W Indii východní na rowinách. 5.

Jádra peckowice swěžích olaupaná pekau w horkém popelu a jedí je pro sebe nebo s jinými krměmi, bud' požívají zadělaných w soli nebo cukru. Štáwa skořápkowá slauží místo inkanstu nepaušejšeho, též proti starým wředům.

D. širolistý. S. latifolium Lam. S. Anacardium obtusifolium Roxb. t. 12. Hayn. 1. t. 1. Strom ztepilý, přímý, s korau šerau; listy 1' dlauhé, 1/2' široké, vejčité, obak tupé, na lici lysé, tmavě zelené, na rubu bělawě pyřité; stopky ztlustlé, zwíci ořechu, hruškovité, dužnaté, žluté; peckowice 1" dlauhá, černá, smačknutá, srdčitá; skořápka dvojnásobná; wněšná kožowitá, wnitřní sklípkatá, šťawau černau, prudkau, jako u předešlého rodu naplněná. — W Indii na wrších. Kwěte w kwětnu až do srpna. 5.

Užitek jako předešlého.

LEPTOŇ. HOLIGARNA. HOLIGARNA.

Kwěty mnohomanželné, samčí a obojaké na rozdílých stromech. Kalich 5zubý; Plátkůw 5, dole přístrostlých, huňatých. Tyčinek 5, koruny kratších. Waječník s kalichem srostlý, 1pauzdry, 1waječný. Peckowice oliwkowitá, wejeowitá, přismačknutá, nepukawá. Bílek žádný. Kel překoceny; dělohy tlusté; kořínek podlauhlý, pod koncem položený.

Rod jediný.

L. dlauholistá. H. longifolia Roxb. t. 282. Rhced. 4. z. 9. Strom ztepilý, nádheřný, kmenu tlustého, wětwi dlauhých, kůry černé, z níž jako i z kořena poraněných roní šťawau lepkau, silně wontel a leptawau; listy roztraušené, podlauhlé, zakončité, zpeřenožebřé, celé, lysé, kožnaté, na píd' dlauhé, 1 1/2" široké, se šťawau palčiwau; řapíky krátké, obak 2 štětinky nesaucí; kwět drobný, skoro newonný, prudký a palčiwý na latách wřecholikowitých, delších pidi; owoce jako hrozny winné, modré, s dužniňau šťawnatau, palčiwau; pecka podlauhlá; jádro jako ořech liskowý, olejnaté, náhořké, prudké. — Na chlumech Indie východní; pořad, zelená kwěte a plodí; trwá 200 let. Kwěte w lednu. 5.

Strom obyčejně sázejí w rýžowistě a pšeniště, aby jeho

nebezpečnými vlastnostmi zapuzovali ptáky. Dříví bílé, husté sláží k děláni člunův, *mausu* nazvaných. Malří potřebují červenavé slzy z kůry, též i šťávu ostrau, lepkavau z ovoce s wápnem, aby na tkaniny bawlněné napsali nepauštěcí wýkresy. Štáva z kůry kůži zpřyskuje a potřebuje se proti wyražením. Indové tím stromem něcho netrpí; jiní dost málo se ho dotkauce velmi opu-
chnuu.

MANGIWA. MANGIFERA. MANGO.

Květy mnohomanzelné. Kalich 5dílný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 5, jichžto 4 často bez prašníků. Čnělka 1. Peckowice dužnatá, přismačknutá, pecka vláknny zaobalená. Semeno wejčitopodlauhlé. Keč přímý: děloh tlustých, dužnatých, kořinku krátkého.

Stromy wýchodoindské; listy celé, zpeřenožebřé; laty konečné; ovoce jedlé.

M. obecná. *M. indica* Lin. *Gaert. t. 100. Jacq. rar. t. 337. Lam. t. 138. Tussac 2. t. 15. Dict. sc nat. ul. 3. t. 262. Mao Rheed. 4. t. 1. 2. Mango domestica Rumph 1. t. 25.* Strom kmenu 30—40' vysokého, 18' w obvodu tlustého, koše obšírného, hustého; kůry černawé; listy veliké (9—11" dlouhé, 2½" široké) řapíkaté, střidawé, kopinaté, podlauhlé, ostré, kožowité, lysé, celé, řebaté, tmawě zelené; kwěty drobné, červenawé, rozpostawené na latách velikých, konečných; stopky barwené, opatřené listeny drobnými, wejčitými; lupeny kalichowé, padawé; plátky kopinaté, rozložené; tyčinek 5 má jediný toliko prašník, ostatní krátké; plod peckowice ledwinowitá, dole tlustší, rozdílně veliká, obyčejně zwicí husího wejce, však i zwicí dětské hlavy a ztíží 2, anobř 4½ libry, jsau také co slepičí wejce, veliké, planá sotwa jedlá, rozmanitě barwená, obyčejně žlutá, na jedné straně někdy ryzá, nezralá zelená, se slupkau tenkau; pecka veliká, smačknutá, wně vláknny oděná; jádro přehořké. — W Indii wýchodní, jmenowitě w Malabaru, Goe, Guzeratě, Balagatě, Bengalu, Pegu, Malakce, Ormusu, Persii, anobř na Molukach po ulicech, od dáwna, též w Arabii, na ostrowě sw. Mauricia, od r. 1782 na Jamaicae a jinde w Indii západní, konečně w Americe jižné. Zraje od srpna až do října, někdy i w dubnu a kwětnu; od 7ho až 100ho roku zelená se a nosí. 5.

Dříví měkké a míznaté hodí se toliko k pálení; nemá nížádné pewnosti, takže i sebe tlustší wětwe owocem se lámou; též podobeno řerwím, čímž wětwe samy sebau padají. Owocé mohau jenom chlapci desati, protože ani nejtlustším wětwám nelze wěřiti. Tím dřívím a sandalowým páli pohané swé mrtwé, též dělají z něho rakwe. Májemí jeho ozdobují brahmanowé o slawnostech swé cha-

trče; listům natřají a čistí zuby, stopky žvýkají s betlem místo pinangu.

Ovoce *manga*, *mangas*, *mao* zvané, po mangostaně má se za nejlepší a nejlahodnější v celé Indii a za mnohem lepší nežli všecko evropské, jako pomaranče, citrony, smokvy, hrozny vínne, broskve, marhanky čili jablka granátová a j. w. Chutná dobře, takže nechají jiného, jak mile se přinese na trh. Slupka se stahuje; dužnina žlutavá, vláknatá, tolik má šťávy, že když se jí, po hubě a po rukou teče; wycucá se, a vlákna se vyplivnou. Též rozkrájené jí se ve víně; též zadělává se do cukru anebo do otvřeného se nacpe zázvorn, česneku, horčice a soli, a pokropí se olejem a octem; též s rýží se požívá; anobřz co oliwky nasolené a zvařené na trh se přináší; konečně s cukrem dělá se powdli, ježto chutná jako zavařené chlupatky. Nezralé jest kyselo, a nakládá se jako okurky. Beze škody může se mnoho toho ovoce snísti. Též i opiče a myši je rády žerou. Bývá též čerwivé. Jádru podobá se mandli, jest bílé, hořké, a tudíž proti hlístům a běhawce. Klowatina z kůry se prýšťčí, hořká, potřebuje se proti anplawici. Manga ta dobře rozeznávají se musť od *Manga* bravy, jedowaté, od ostromléčnka *mangasu* (*Cerbera Manghas*) pochodící.

CADNÍK. STAGMARIA. STAGMARIE.

Kalich trubkovitý, roztržený. Plátků w 5, kalichu delších. Tyčinek 5. Čnělka 1—3. Peckowice dužnatá, pryskyřičnatá, ledwinovitá. Semeno jediné.

C. pokostodarný. St. *verniciflua*. *Rumph* 2. t. 86. Strom mangiwě podobný, plný šťáwy leptawé, nebezpečné; wětwe po 4 nebo 5 pohramadě, tlusté, krátké; listy roztrašené, 10" dlouhé, 3" široké, široce kopinaté a lesklé; kwěty bílé, s čerwenými tyčinkami na hroznech úzlabičkových, wisutých; na hroznu 3—4 plody, 2" tlusté, s nemnohou dužninou, peckau tenkoskuřepnou a jádrem bledě žlutým jako kaštan, mnoho pryskyřice prýsticím; na mladších stromech býwají plody zwíce pěsti. — Na Molukách a w Číně. 5.

Dříví dost pevné; w lžku obsahuje mléko ostré, kůži zpruzující, z něhož se dělá pokost čínský (cad), siamský a tunkynský; suchý nic neškodí, neboť z koflíků jin potřených bez ublížení píti možná. Totě pokost znamenitý, jímž w Číně wszeliké své zboží truhláček, netoliko stoly, stolice, truhlíčky, anobřz i stěny domovní natřají čili lakují, jako w Indii wšchodní lakau. Znamenito, že tarakáni (šwábí) to dříví čerstvé anobřz i plody bez úrazu žerou. Strom teprwa w 10 roku dostává pryskyřici. Mají za nebezpečno w jeho stínu spáti. Cent pryskyřice w Pekingu stojí 41 zl. stě., w odlehlejších krajínách třeba čtyřikrát anebo šestkrát tolik.

ČERNOTOK. MELANORRHOEA.

Kalich žlupenný, čepičkovitý; plátků 5; tyčinek

mnoho, krátkých. Čnělka 1. Peckowice 1pauzdrá, kožnatá, w kalichu zwelicelem zawřená, 1semenná.

Veliké indské stromy se štáwau lepkawan, černajšť, listůw jednoduchých, hrubě a hnědě žebernatých.

Č. užitečný. M. usitata *Wallich as. 1. t. 11. 12.*

Ohromný strom kmenu 40' vysokého, dole 13' w obvodu tlustého, dříwi celistwého, hnědého, mahagonowému podobného; listy obwejcítě, hnědě huňaté, 1' dlouhé; peckowice zwici třeshně, čerwená, zahalená kalichem zweliceným (2—3" dlouhým), čerweným. — Dělá se zorem zawalitým (*Shorea robusta*) a tektonau hrubau (*Tectona grandis*) šumy na pěwnině wýchodojndské. 5.

Hnědá štáwa dáwa pokost tak dobrý jako čínský, jímž také nádoby se natírají; tudyž zasílá se do obchodu. Dobrý strom může ročně 10 liber dáti; libra za 10. kr. Štáwa někdy zpruzuje kůži.

ŘEČÍK. PISTACIA. PASTAZIENBAUM.

Kwěty dvojdomé, bezplátečné. Samec: hrozen jehnědowitý, listenatý; listenůw 1kwětých; kalich na patero klaný; tyčinek 5, s prašniky přisedawými, 4bočnými. Samice: hrozen běwnější; kalich na 3—4 klaný; waječník 1—3pauzdrý; blizny tlustaunké. Peckowice wyschlá, wejcowitá s pečkau přikostnatau, 3pauzdrau. pometáním 1pauzdrau, 1semennau. Semena na dně připewněná, bezbilečná. Dělohy tlusté dužnaté, olejnaté; kořínek hoření postranní.

Stromy listůw zpeřených.

* Listy lichozpeřené, padawé. *Terebint. Terebinthus.*

Ř. *pistaciowj. P. vera Lin. Blak. t. 461. Lam. t. 811. f. 1. 2. Plenk t. 208. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 260. Düsseldorf. Suppl. 4. t. 17. Pistacia Mat. Háj. 79. B. Pistacie wlašské Mat. Wtl. 93. C. Strom 15—30' vysoký, wětwi dlouhých, rozkladitých; listy lichozpeřené, 2—4jarmé, řídko jednoduché; listky wejčité, přihrotité, dole obyčejně zaužené, málo kožnaté, lysé; řapík bezkřídlý; kwěty zelenawé: samčí na hroznech jehnědowitých, poděpřené listenem mázdrowitým; kwěty samiči na hroznech řídkých; peckowice elipsowitá nebo zakulatělá, $\frac{3}{4}$ —1" dlouhá, s ruhinau tenkau, suchau, skořápkau snadně na dwa díly pukající; semeno podluhowaté, nepatrně trojhrané, fialowě čerwenawé do hněda; jádro swětle zelené. — W Persii a Syrii, Viteliem přenešen do Wlach, odkud nyní rozšířen po Ewropě středomořské. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.*

Jádra slawau *pistacie*, sladké, chutné, olejuaté; w jižné Kwropě a Lewantu se jedí a olej z nich se vytlačuje; u nás je potřebuj cukráři; drubdy w lékařství obyčejné.

R. terebint. P. *Terebinthus* Lin. *Blakw.* t. 478. *Duham.* 2. t. 87. *Terebinth* Mat. *Häg.* 24. — *Wel.* 31. Strom dost vysoký, k velikému stáří dospívající; koš velmi nepravdělný; větve samičího wisičí; kůra šera, rozsedalá; listy lichozpeřené, 3—4jarmé: listků vejčito-kopinatých, dole zaokrouhlených, na konci ostrých, hrořitých, 2 1/2" dlouhých, 10" širokých, zmládí pěkně červených, pak tmavě zelených; řapík maličko obraubený; kwěty drobné, úžlabičkové; samičí na hroznech jehnědowitých, s tyčinkami nachowými; peckowice zwici hrachů, suché, kulowaté, modrawé; semeno červenawé, u wnitř zelenawé. — W Lewantu, do Wlach, Francie a Španiel přenešený. Kwěte w dubnu, zraje druhého roku w dubnu. 5.

Jádra *pistacium* podobná w Lewantu jedí. Na Chiú ostrowě u prostřed měsíce čerwa nasekávají kmen toho stromu od hora až dolů, a podstavují pláty kamenné, na něž w noci wylíká ščawa a hustne, která slowe *terebintina prawá*, *chijská* čili *ciperská*. Jeden strom 4—5' w obvodu tlustý nedá za rok wíce 12 nebo 16 lotůw; celý ostrow prý do roka jenom 1000 liber jí dáwa. Ta prawá *terebintina* jest bílá nebo ponarusalá, prozračitá, hustá, zápachu příjemného, feniklowého a chuti balsamowé, neostře; obyčejně se porušuje *terebintinau* benátskau od modřínu pochodící, nebo *strassburgsku* od jedle, anebo *obecnu* od borowice. W Lewantě jest obyčej tu *terebintinu* pořád w ústech mltí, protože prý posiluje a bělí zuby a naprawuje dech. W jeseni wyrostají na větewch a listech banky bílé, nebo červenawé jako na jilmeh; pochodících z uschnutí hmyzůho. Tyto háčky pak wzrostají w růžky co prst dlouhé, křivé, pryskyřičnaté, jako swatojanský chléb wyhlžející a slowan *Cornocarpa*, *Carobe di Gindea*. Dušní je kaňf jako tabák. Ty háčky a owocé potřebují k barwení hedwábí.

R. atlaský. P. *atlantica* Desfon. Strom krásný, 60' vysoký; kmen dole 2—3' w průměru tlustý; listy lichozpeřené, 3—4jarmé: listky kopinaté, dole přiztenčené, trochu řeřabaté, lysé; řapík mezi konečnými sudkami listkůw příkřídlatý; hrozny samičí konečné s malými hedwábími listeny; 5—7 tyčinek s červenými prašniky; kwěty samičí na hroznech řídkých; peckowice zakulatělá, přídužnatá, zwici hrachů. — W Berbersku a okolo Carohradu na místech písčitých.

Z kmenu a větwi prýští se pryskyřice rusá, chuti a zápachu kořených dosti příjemných, ježto ztuhlší na wzduchu podobá se mastyksu. Maurové ji w jeseni a zimě sbírají, hól jmenují a jako mastyks zwýkají, aby npevnili zuby a nabyli příjemného dechu. Owocé tom zwané, nakyslé jedí rozmačkané je s datlemi.

** Listy sudozpeřené nepadawé, *Trysla Lentiscus*.

Ř. tryšla. P. Lentiscus Lin. Clus. p. 14. Blak. t. 195. Plenk t. 710. Düsseld. 9. t. 16. Wagn. 2. t. 199. Lentiškus Math. Hág. 25. Strom lentiškový čili mastyksowý Wcl. 29. Tryšla. Mogleč. Strom w Lewantu 15' vysoký, w Ewropě keř; wětwe mnohé, zatočilé; listy přezimující, sudozpeřené: listky šjařmé, 1" dlouhé, 3" široké, kopinaté, někdy jsau čárkovité, jindy wejčité, trpké, wonné, kořowité, na lici tmawé zelené, wazpod bledši, nejlysejši; řapiky křídlaté; kwěty samčí předrobné, postawené w hrozen úžlabičkový, hustý; kwěty samiči též na hroznech úžlabičkových, řídkých; peckowice zakulatělá, čerwená, pak černewá nebo náhnědá. — W Berbersku, Lewantu a Ewropě středomořské. 5. Ĥ.

Chiané již 2000 let ten strom opatrují jako jinde winnau réwu. Z kmenu a wětwi neporaněných prýští se pryskyřice mastyksom nazwaná; obyčejně ale je nasekávají. Mastyks jest w zrnech rusých proswtawých, teplem a žwýkáním měknaucích a lžebných zápach dáwajících, obzwláště na paráži. Chiané přý corodně 50.000 centůw nasbírají, a 1000 centůw daní sultánowi odwádějí. Pořad jí žwýkají, aby upewnili zuby a dásně. a měli přijemný dech. U nás wycpávají jím kotlawé zuby, dělají z něho kadišlo, pokost, obzwláště pokost měďopisecký; jím slépují diamanty. Dřwí welmi trwanliwé na wykládanau práci. Listy msto škumpíny k wydělávání safiánu. Z jader wytlačují olej lepší dřewěného. W Ewropě ten strom nedává pryskyřice.

KRASOWÉTEW. COMOCLADIA. COMOCLADIE.

Kwěty ohojaké nebo jednodomé. Kalich 3—4dílný, stálý. Plátky 3—4. dlouhé, wětši. Tyčinky 3—4; krátké. Waječník 1. Čnělka žádná. Blizna 1. Peckowice wejcowitá, lpauzdrá, lsemenná. Bilek žádný. Dělohy tlusté. Kořinek hoření, zkřiwený.

Stromy americké podrowníkové se šťawan lepkawau. Listy lichozpeřené: listky střěné; laly běwné, wětwnaté; kwěty drobné, někdy na čtvero klané, krátce stopěčkaté, nachové.

K. ccolistá. C. integrifolia Jacq. Sloan. 2. t. 222. f. 1. Lam. t. 27. f. 1. Strom 15—20' vysoký, kmen sotwa tlustši holi, welmi křehký, s korau šerau, skoro wždycky jednoduchý, rozděluje se na konci na 3 nebo 4 wětwe; listy lichozpeřené, asi 2' dlouhé, welmi přiblížené, dělající jakoby růži: listky řapíčkaté, střičné, wejčitokopinaté, nejcelejši, lysé, 3" dlouhé, 1" široké; kwěty předrobné, tmawé nachové, w malých strbaulech na hroznech 2' dlouhých, úžlabičkových, přímých, owocem pak wisutých; peckowice zwícei a twaru oliwky male, čerwené, po uzrání černewé nachové. — Na suchopatích podhoří Antillského. 5.

Z kůry naitzonté prýští se šťáva černá, velmi leptavá, kůži zpruzující a skvrnu dělající, ježto zmizí dosazením čerstvé pokožky. Kolonisté potřebují jí ke znamenání svých otroků. Dřív červené může se potřebovati v barvěství jako brezalka, barvu ale dává špinavou. Truhláři dělají z něho všeliké náčiní, jež ale hor- kem brzo se hortí.

K. zubatá. *C. denta Jacq. am. t. 173. f. 4. — pict. t. 259. f. 2.* Strůmek předešlému podobný; lístky jeho přiřapíckaté, podlaublé, vyhlodanozubaté, na lici lysé, wezpod plstnaté. — W lesech na Kubě a Domingu, kdežto *Guao* slowe.

Lísty třeny jsauce působí, že prsty zhnílymi wejci zapáchají. Strom sám nepáchne, jak mile ale byl poraněn a šťáva se ukáže, hned řečný pach se cítí. Šťáva z kůry se prýšťelá swětlem a wzd- chem brzo černá a slouží k znamenání plátna. Wyprawují, že wel- mi nebezpečno zůstati w jeho stínu; *Jacquin* ale to má za powěda- ku. Dřív toho stromu hodí se k barvení tak jako předešlého.

HOŘKUCHA. PICRAMNIA. BITTERSTRAUCH.

Květy dvojdomé. Kalich 3—5dílňý. Plátky 3—5, podlaublé. Samec: tyčinek tolik co plátkůw, čnělicich. Samice: waječník wejcowitý; čnělka žádná; blizny 2. Peckowice wejcowitá, s peckau 2pauzdrau, 2semennau. Semena podlauhlá.

Strůmky. Lísty lichozpeřené: lístky střídawé, nejcelejší, řa- píckaté, wejčitokopinaté; hrozny protilisté, prodlaužené, wisuté, sto- pečky chomáčené.

H. protičemowá. *P. Antidesma Swartz. Berberis Sloan. t. 208. f. 2.* Keř přímý, kmen slabý s wětwezi tenkými, rozkladitými, popelawými, na málo rozeh rozděleními; listy zpeřené, 1' dlouhé i delší; listky řapíckaté, lysé, střídawé, eliptičné, tupé, celé; kwěty na hroznech ko- nečných, nitowitých, 1¹/₂' dlouhých, běwných, wisutých, bělawě zelené: stopčky w střídawé swazky spojené; lupeny kalichowé kopinaté; plátky trochu delší; waječ- ník trochu smačknutý, podluhowatý; blizny ohnuté; peckowice podluhowatá, zwici chlupatky, živě červená, pak černá. — Po wrších na Jamaice. Kwěte w srpnu. 5.

Negrowé mají ten keř za protičemowý; též pijí zpareniu z něho proti kolice.

Podřadí 2.

ŠKUMPOHTE. SUMACHINEAE.

ŠKUMPA. RHUS. SUMACH.

Květy obojaké, mnohomanželné nebo dvojdomé.

Kalich malý, 5dílný, stálý. Plátkův 5. Tyčinek 5, okolo terče oplodního postavených. Waječník 1pauzdry. Čnělky krátké 3 nebo blizny 3 sedawé. Peckowice skoro wyschlá, 1pauzdrá, s peckau kostnatau, (pométáním?) 1semennau, někdy 2—3semennau. Semeno bezbilečné, překocené, na šnůrce ze dna wzestupující. Dělohly listowité. Kořinek hoření přiléhající na pazu dělohowém.

Kře; listy střidawé, rozdílné, často složené.

* Listy jednoduché.

Š. ruj. R. *Cotinus Lin. Jacq. aust. t. 238. Plenk t. 238. Sibth. t. 290. Guimp. t. 30 Wagn. t. 165.* Žluté pryzily dřewo *Mat. Wel. 62. D. Ruj. Keř 4—10'* wysoký, přewětewnatý, s korau hnědau, dřiwim zelenawě žlutým; listy jednoduché, obwejcité nebo wejčité, na konci zaokrauhlé nebo slabě wykrojené, lysé, zpeřenožebře, wezpod siwé, na lici žlutawě sytě zelené, trpké, w jeseňi čerwenající; řapíky dlahé; laty obširné; stopečky odkwětlé welmi prodlahžené a neúrodné huninami dlahými, čerwenawými obrostlé; peckowice úkosně obsrdčité, lysé, z počátku zelené, pak černewé. — W Ewropě jižné od Hispanie až na Kawkaz. Kwěte w čerwnu. \bar{R} .

Dřiwí tmawě žluté, hedwábně lesklé slauží k wykládání a k barwení na žluto (*dřiwí rujowé, wisetowé, fisetowé* čili *wiset, fiset*), k čemuž posledněmu také kořen a listy údobné, které také k wydělávání koží se berau. Kůra místo chinu se chwálila.

** Listy zpeřené, Ijařmé.

Š. *pnulá, R. radicans Lin. Bot. mag. t. 1806. Daham nov. 2. t. 48.* Keř složený z mnoha šlahaukůw hebkyých, zmládi na zemi položených, pak po stromowi blízkém pnaucích se, a někdy wypauštějících kořání, jímž do kůry wníkají; listy střidawé, dlahořapikaté, zpeřené, Ijařmé čili žliskaté: lístky weliké, 6" dlahé, 4" široké, wejčité, celé, zelené, lysé, konečný na delší řapíčku; kwěty dwojdomé, na hroznech krátkých, 3" dlahých, bělawě zelených, úžlabičkowých; peckowice žlutawě bílé, brázdowané, zwicí pepře. — W Americi sewerné, dáwno do Ewropy přenešený, kdežto snadno se rozmnožuje. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{R} .

We vlasti se jí welmi bojí, protože dotknutím, ano i paulhými wýzewy může alespoň u některých lidí způsobiti puchnutí, pálení w twáři a rukau, anobř i zprýštění; w Ewropě, zdá se, pozbýwá té vlastnosti. Nicméně potřebuj se w lékařstwí proti lišejám, chromotě a nemocem břišním.

Š. jedovatá. R. *Toxicodendrum* Lin. Keř předešlému velmi podobný, takže někteří oba do jednoho rodu spojují; liší se ale listky vysekanorohatými, pyřitými. — W Americe sewerné a též w Evropě se sází. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Týchž aučinkůw jako předešlý jest.

*** Listy zpeřené, mnohojarmé.

Š. koželužská. R. *Coriaria* Lin. Duham. nov. 2. t. 46. Blak. t. 486. Kern. t. 362. Plenk. t. 232. Sibth. græc. t. 290. Sumach Mat. Hij. 58. — Wel. 67. C. Škumpa, škumpina. Keř 10—12' vysoký, s wětweми rozkladitými; korau huňatou přikrytými; listy lichozpeřené, 5—7jarmé, huňaté; listky eliptické, tupě a hrubě zubaté; řapíky nahé, na konci přiohraubené; kwěty drobné, zelenawé nebo špinawě bílé, na hroznech hustých, konečných; waječník bez čnělek, se třemi bliznami sedawými; peckowice huňatá, zwici čocky. — Na skalínách wýslunných w Evropě jižné, z Lusitanie až do Taurie. Kwěte w čerwnu, 5.

Wšecny dšly toho kře, mnoho tříslowiny obsahujce, jsau swraškawé. W Hispanii sázejí jej jako řěwu winnau, wštelky loketní corocně řezají, a k wydělawání koží, obzwláště kozíh na kordubán a salían potřebují. Kůra wětwowá barwí na žluto a kořenová na hnědo. Peckowice chuti kyselé a přijemné potřebují místo kořenů do jídel masitých.

Š. octná. R. *Typhina* Lin. Duham. nov. 2. t. 47. Z kořena mnoho odnoží. Keř 12—15' vysoký, nahoře rozdělující se na wětwe a smetky rozewřené, jejichž kůra, obzwláště na rozbách, hustě náryšawě srstnatá; listy lichopeřené, 8—16jarmé; listky kopinaté, zakončité, pilowané, wězpod chlaupkowané, siwé, 4—6" dlouhé, w jeseni na lici pěkně čerwenající, sedawé; řapík neobraubený, srstnatý; kwěty čerwenawé nebo žlutawé, přemnohé, rozpostawené w hrozen přímý, složený, hustý, konečný, jehož wětwe jsau srstnaté; bobule skoro ukryté chlupem kalichowým, zčerwenalým zwětšelým. — W Americe sewerné, dosti dlouho již w Evropě se sází k ozdobe. Kwěte w lipnu. \bar{h} .

Owoce zralé, jsa trpké a kyselé, slauží k zeslění octa, též k barwení klobaukůw na černo, listy k wydělawání koží. Z poraněné kůry prýští se šćawa mlékowitá, powahy klejoprskyřice.

Š. lysá. R. *glabra* Lin. Dill. elth. t. 243. Lam. t. 207. f. 1. Keř předešlému velmi podobný, rozeznáwa se ale snadně lysostí wětwi a listůw; listy 8—10jarmé, s lichým; listky kopinatopodlauhlé, pilowané, wězpod bě-

lawé; řapiky neobraubené; kwěty drobné, zelenawé; shlaučené na hrozni tlustém, konečném; owoce čerwené, aksamitowé. — W Americe sewerné.

Užívá se jako předešlá.

Š. *pokostová*. R. *vernificera* Decand. R. *Vernix Lin. med.* 151. Sitz. s. *Urus Kacmpf.* t. 792. Strom 12—20' vysoký, rozdělený na wětwe a smetiky rozkladité, lysé; listy stridawé, lichozpeřené, 5—6jarmé; listky wejčité, zakončité, nejcelejší, na konci lysaunké, wezpod aksamitopýřité; řapik neobraubený, jako rozhy měkce wlučowaný; kwěty zelenawě bílé, předrobné, přemnohé, postawené na latu běwnau w úzlabičkách listi hořenho. — W Žapanu. 5.

Z kůry poraněné prýšší se šťawa mlékovitá, na wzduchu hustnaucí a černající, kteráž Žapaně procediwše papírem co pawučinú wylhžějícím mšchají s $\frac{1}{100}$ oleje tojowého od stromu kŕ (*Uncarvillea tomentosa*) imenowaného. Ta mšchanina jest prawý žapan-ský pokost, kterýž po celém Žapanu w dřewěných nádobách prodáwají a který nemůže wypařiti se, proto že brzo popce se mázdrau černawan. Jelikož málo se ho dobude z jednoho stromu, jest drahá. Páry z něho jsau škodliwé, protož lakérowé, pracující s ním, zawazují si ústa i nos, aby nedostali bolení hlawy a pyskůw oteklych.

Š. *smradlawá*. R. *venenata* Decand. R. *vernix Lin. Big. med.* 1. t. 10. *Dill. clth.* t. 292. Předešlému podobný, rozdilný; ale listky wejčitokopinatými, nejcelejšími, zakončítými, wezpod sítkowaně žebnatými; peckowice bílé, s peckau brázdowanau. — W Americe sewerné; u nás w sadech se opatruje.

Listy čeny jsauce někdy kůži zpryskají; šťawa ze kře smrdí; dříví žlutě zápáchá zdechlanau.

Š. *kopálowá*. R. *copallina* Lin. *Jacq. schoenb.* t. 311. *Lam.* t. 207. f. 2. Z kořena wyniká několik kmenůw dřewnatých, 8—10' vysokých, rozdělených na wětwe a smetiky pýřité; kořen též wylháni odnože; listy lichozpeřené, 5—7jarmé; listky wejčité, nejcelejší, na lici lysé, lesklé, wezpod chlupataunké; řapik křídlatě obraubený, člankowaný; kwěty žlutawě zelené, na hroznech latowitých, řidkých, konečných; plody čerwené, pýřité. — Na škrobotinách Ameriky sewerné. Kwěte w srpnu, září. H.

Z toho kře prýšší se šťawa, ježto slowe *kopál americká*, a dohře od prawého kopálu, od kurbarylůw rozdílajících pocho líčho, rozeznati se musí. Diwoši nad Missisipin čekau kauri list jeho jako tabák.

Odrodek jeho, R. *leucantha* Jacq. *schoenb.* t. 342, nepauští z kořene odnoží a kwěty má bílé na hroznech směstnanějších.

Š. *korálowá*. R. *Metopium* Lin. *Sloan.* 2. t. 199. f.

5. *P. Brown. t. 13. f. 3.* Strom 25—40' vysoký, s korau hladkau, šerau; listy liehozpeřené, 2járné; lístky vejčité, nejcelejší, řapičkované, 2" dlouhé; květy zelenavé; peckowice podlahlé, 6" dlouhé, červené, s dužninou trpkou. — Po kopečích lešnatých na Jamaice. Kwěte w červenou. \bar{K} .

Z kůry prýští se pryskyřice žlutá, *doktorskau* nazwaná, na rány užitečná; též u wnitř se potřebuje k dáwení, počištění, proti žloutenci a obtížím močovým.

LÍTRÍK. LITHRAEA. LITRI.

Květy obojaké nebo dvojdomé. Kalich zvonkovitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 5—10. Blizna žlaločná. Peckowice zakulatělá, pryskyřičnatá.

L. palčiwj. L. caustica. Litri Feuill. t. 23. Lithi Molina. Rhus Miers. Hook. in Beech. voy. t. 7. Strom ztepilý, obyčejně ojedinelý, co muž tlustý, dřewa bílého, co ocel twrdého, usušením červeného; listy 2" dlouhé, 1" široké, střidawé, kopinaté, wezpod sítkované žebrenaté; stopky ikvěté; tyčinek 10; peckowice jablkowitá, tlustší nežli širší. — W Chili.

Z kůry prýští se zelená šťawa, welmi nebezpečná. Několik lidí poraziwše takových stromů a na weštr pokojně ztráwiwše wečeři, druhého dne náramně otekli, tak že nebylo rozeznati ani nosu, ani očí, ani jiných údůw.

ČICHOŠ. DUYAUA.

Květy 1—2domé. Kalich na čtvero klaný, stálý. Plátky 4, podduté. Tyčinek 8, pod terčem vyniklých, jichž 4 s plátky střidawé, delší; w kwětu samičím wšecky zakrnělé. Terč bankowitý, šzubý. Waječnik sedawý, 1-waječný, homolowitý, we kwětu samičím zakrnělý. Čnelky 3—4, nejkratší. Blizny hlawičkowité. Peckowice kulowatá s peckou kožnatau. Semeno 1, wisuté, bezbílečné, děloh plochých, kořínku hořeniho dlouhého.

C. wisutá. D. dependens Dicand. Amyris polygama Cav. ic. 3. t. 239. Schinus dependens Orteg. Keř anebo strůmek 8—18' vysoký, wždy zelený, silně zapáchající, s korau hnědau; listy kopinatovejčité, celé nebo na tré klané, 2" dlouhé, skoro 1" široké; květy bledě žluté, na hroznech úzlabičkowých, co list dlouhých; peckowice černé. — W Chili, kdežto *huigan* slowe. Kwěte w červenou. lipnu. 5.

Pryskyřice proti duč, zwařenina z kůry na jízwy; semena k posilowání žaludka a dělání jistého wina, *chicha* (čicha) nazwaného.

MOMBINOWITE. SPONDIACEAE.

Květy někdy dvojdómé. Kalich na patero klaný. Plátkův 5, zpod terče waječnik obkličujícího vyniklých, w paupěti příchlopnitých nebo střechovitých. Tyčinek 10. Waječnik 5pauzdrý, pometáním 2—4pauzdrý: pauzder 1waječných. Čnělek 5. Peckowice s peckau 2—5pauzdrau. Semena bezhilečná, na dně pauzdrowém připevněná, přimá. Dělohy vypuklaunké; kořínek dolení, rowný.

—Stromy; listy střídawé, lichozpeřené.

WINOB. SCHINUS, PFEFFERBAUM,

Květy 2domé. Kalich 5dílný. Plátkův 5. Samec: tyčinek 10; kypet waječnika. Samice: tyčinky bez prašníkův; waječnik 1, sedawý; čnělka žádná; blizny 3—4, přiblížené. Peckowice kulowatá, oplodí tenkého, dužniny nemnohé, pecky 1semenné, kostnaté, na obvodu wylhubené 6 jamkami, nejwonnější pryskyřici naplněnými. Semeno powěšené na šnůrku ze stěny wyniklau, smačknuté, bezhilečné; dělohy ploché, kořínek dolení.

W. obecný. S. Molle *Lin. Clus. cur. posth. t. 40. Feuill. t. 30. Seba 2. t. 5. f. 5. Gaert. t. 140. Mill. ic. t. 246. Lam. t. 822.* Repřowec. Strom ztepilý, ozdobjný, wždy zelený, krasolistý; kmen rozdělený na wětwe červenawé, dlouhé, hebké, tenké, wisuté, jako wrby smutné čili babylonské; listy lichozpeřené, 6—8jařmé: listky čárkowitokopinaté, ostré, hladké, lysé, zpilowané, po straně 1½" dlouhé, konečný dwakrát delší; kwěty drobné, krátce stopěckaté, žlutawě bílé, na latách řídkých, málo prohýbaných a opatřených listeny šupinowitými u počátku wětwiček; peckowice štáwnatá, kulowatá, 1pauzdra, zwicí brachu. — W Peruui a Mexiku; w Italii a Francii jižných pod širým nebem búi. Kwěte w lipnu, srpnu. 5.

Z listí a wětwi třených prýští se šťawa lepkawá, rozšiřující zápach kořený jako pepřem a feníkle; přikládá se na rány. Z kůry prýští se pryskyřice přewonná, na wzdachu tuhnaucí. Kůra suchá a na prach rozměluěná posiluje dásně a čistí wředy. Dužnina owocná jest sladká a dělají z ní wíno jakési, chutné, hořké, též syrup a ocet.

MOMBIN. SPONDIAS. MOMBINPFLAUME.

Květy někdy dvojdomé. Kalich na patero klaný, barvený. Plátkův 5, podlauhých, otewřených, w paupěti přichlopnitých. — Tyčinek 10, z terče zejgowaného, žláznatého vyniklých. Waječnik 1, wejcowitý. Čnělek 5 přímých, odstálých, jednoduchých. Peckowice wejcowitá nebo kulowatá, kypty čnělek tečkowitými wěnčená; pecka włáknatá, spauzdrá. W pauzdrách po 2 waječkách. Semena pometáním ojedinelá.

Hrozny úzlabíčkové, jednoduché nebo latowité.

* Pauzdra peckowá srostlá. — Listy lichozpeřené; lístky nejcelejších.

M. brundný. *S. purpurea* Lin. *S. Mombin* Lin. *S. Myrobalanus* Jacq. *am. t. 88.* *Gaert. 4. t. 104.* *Tussac 4. t. 8.* *Dict. se. nat. atl. 3, t. 263.* Strom 30' wysoký; s dřiwím bílým, křehkým; wětwe roztraušené, nemohé; listy střidawé, lichozpeřené; lístky asi 10jařné, wejčité, nejcelejší, o kratičkých řapíčcích; řapík smačknutý; kwěty čerwené, na krátkých hroznech, nejčastěji konečných; stopečky 4-řidko 2kwěté; ušty kalichowé, podduté, tupé; peckowice zwicí weliké šwestky, brunátná čili nachowá nebo žlutá, nebo těma barwama strakatá, s dužninau žlutau, měkkau, líbezne zápachající, chuti dost lahodné, nawinné, sladké. — Na Ostrowech karybejských (Domingu, Jamaice a j.), w Americě horké. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Američané welni stromu toho sobě wází pro owoce. Též powídla z owoce udělaná zawází se do Ewropy. Hřízenice jeho welni snadně se ujímají, a proto dělají z nich háje ano i meze; w krátkém čase nese owoce, a Jacquin wyprawuje, že wětew s nezralým owocem useknutá a zasazená netoliko se ujme, anobř i owoce dokonale uzraje. Jinak ten strom jest rozdílného wzezření: jestliže kmen w jisté výšce se utne, wyžene wětwe dlauhé, tenké, jednoduché, tak že strom pak jinak wyhlží. Listy a kůra za lék swráskující se potřebují. Diwochowé w Zálíwu hondnrském, oblibujíce si to owoce, chodí hledat jeho; dělají prý z něho jakési wíno.

M. žlutý. *S. lutea* Lin. *S. Myrobalanus* Lin. *S. Mombin* Jacq. *am. 139.* *Tussac 4. t. 33.* *Acacia* Marg. *t. 129.* *Piso t. 139.* *Mer. sur. t. 13.* *Plumb-tree* *Sloans t. 219. f. 1. 2.* Mombin, mombin, hobo. Strom přewysoký (40'), asi właskému ořechnu podobný, s košem přehustým, ošširným, korau popelawau; listy lichozpeřené, předlauhé, 4jařné; lístky 2—4" dlauhé, 1½—2" široké, wejčité, podlauhlé, ostré, nejcelejší, na jedné straně užší, na jakoby ufaté; kwěty drobné, bělawé, na látách běwných.

konečných, co list dlouhých; ušty kalichové ostré; plátky skoro kopinaté, ostré; blizny smačknuté, žlaločné; peckowice žlutá, ponáčervenalá, vonná, pokrytá slupkou teničkou a naplněná dužninou šťavnatou, náwinnou, asi jako našinská šwestka veliká. — Na Ostrowech karybejských a w Americe jižné. Kwěte w dubnu, zraje w srpnu. 5.

Dříví lehké, bílé, hodí se jenom k pálení a na zátky. Kůra a kořen proti běhawce. Ovoce jedí jenom děti; obyčejně předhazuje se prasatům; ostatně žene na pot, který žlut jest jako ono. Hřeznice přesnadno se ujímají. Diwochowé rádi w jeho šťáwu spí; z ovoce dělají jakýsi nápoj.

M. bakulatj. S. tuberosa Aruda pernam. Kořen má bakule naplněné šťáwou wodnatou, již pocestní w Brasilii napájejí své osly.

2. Ovoce jedlé.

M. hořký. S. Mangifera Pers. S. amara Lam. Ambulam Rhœd. 1. t. 50. Strom přewysoký s kmenem $1\frac{1}{2}$ tlustým, dřívím měkkým, lehkým, bílým; listy přeweliké, 2' dlouhé, lichozpeřené, 4—6jarmé; listky řapíkaté, vejčité, nejcelejší, zakončité; řapík oblý; kwěty drobné, bílé, na latách úzlabičkových, rozkladitých: stopěčky přichlupaté; plátky podhnuté, zeleně a žlutě přesté, po kraji maličko brvitě; peckowice veliká, wisutá, s dužninou tlustou, peckou žlutawou, wně měkkoostennou, o 5 pauzdrách. — Na Malabaru a jinde w Indii východní. Kwěte w lednu a pak w lipnu. 5.

Ovoce příjemně náwinné jest ohřbeno. Kůra a kořen proti běhawce; z ran prýští se pryskyřice žlutočervená, hořká, amrouau nazwaná, ku každě užitečná.

** Pauzdra pecková dole toliko srostlá, jezátá. — Listky zpilované.

M. sladký. S. cytherea Sonn. ú. 2. t. 123. Lam. t. 384. Gaert. 2. t. 103. Jacq. schoenb. - t. 272. S. dulcis Forst. Hevy. Strom ztepilý, 50' vysoký, koše hustého, dřewa bílého, lehkého, křehkého, kůry hladké, zelené; listy skoro střidawé, lichozpeřené; listky 4—6jarmé, waječnopodlahlé, zakončité, žebnaté, zpilované, lysé; kwěty drobné, na hroznech latowitých, úzlabičkových; ušty kalichové vejčité; plátky rovné, kopinaté; waječník na 5 částek rozdělaný, jichž wsaká má swau čnělku tlustou; peckowice waječwitá, jakoby z 5 srostlá, co pomaraně veliká, ryzá, suradlawá; dužnina promíchaná wlákný; pecka dřewnatá, jezátá, rozdělaná na 5 částek, dole toliko spojených, 1pauzdrých. — Na Ostro-

wěch společných, nyní přesazeny na ostrow sw. Mauricia. 5.

Owoce po chuti podobá se jablkům koženým, několi méně lahodné. Hřízenice snadno se ujmají.

Řád 78.

BALSÁMNÍKOWITÉ. *AMYRIDEAE*.

Kalich na 4—5, řídko na tři klaný. Plátky a tyčinky na dně kwětovém anebo na kalichu okolo terče podplodního připewněné. Tyčinek nejčastěji dwakrát více plátkůw (řídce 4krát anebo tolikéž). Pestík složený ze 2—5 worečkůw, až k bliznám srostlých, málokdy z jediného. Blizen tolik cō dílůw waječnikowých, sedawých nebo na čnělkách srostlých, málokdy prostých. Peckowice 2—5 anebo 1 (řídko toholka); pauzdra čili peckowice 1semenné. Semena překocná, bezbilečná. Kořinek rovný, hoření.

Stromy, kte Listy střidawé, řídčeji střěné, lichozpeřené nebo trojené, často tečkowaně žláznaté, nejčastěji bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednopohlavé, drobné, na hroznech anebo latách úzlabítkowých anebo konečných.

Sem náležá asi 70 rodů w 12 pokoleních, které, wjmeli se jich několik, mezi obratníkama starého a nového swěta rostau. Wšecky mají klejoprskyřice, jichžto mnohé w lékařstwi užitečné.

Řád ten rozděluje se na dvoje pořadí.

1. *ELEMOŠOWITÉ*. Pestík a plod jednoduché.
2. *KADIDLOWNÍKOWITÉ*. Pestík a plod z 2—5 částek složené.

Podřadí 1.

ELEMOŠOWITÉ. AMYRIDEAE (verae).

ELEMOŠ. AMYRIS. SALBENBAUM.

Kwěty obojaké. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, w paupěti střechowité, na lůžku stojící. Tyčinek 8, kratších kalichu. Waječnik podepřepný tlustým terčem; blizna sedawá. Peckowice 1semenná, se skořápkau tenkau, papirowitau.

E. obecný. A. Plumieri Decand. *Plum. ed. Burm. t. 100. Desc. 3. t. 212.* A. clemifera Lin. Keř anebo strom s korau hladkau, šerau; listy lichozpeřené, 1—2jarmé; listky wšecky řapičkaté, — wejčité, zakončité, přízpilo-

wané, wezpod huňaté; květy bílé na latách; peckowice kulowaté. — Na Antilách. 5.

Poskytuje druh *pryskyřice clemí*, jenžto k nám málokdy přichází obchodem; w Indii západní jako obecná se potřebuje.

E. balsamatý. A. balsamifera *Lin. Desc. 3. t. 211.* Strom ztepilý s korau hnědou, dřívím pak špinavě popelawým, pewným, pryskyřičnatým, přelibezně wonlím; listy 2jařmé: listky wejčité, zakončité, nejcelejší, nejlysejší, krátce řapičkaté; laty hroznaté, řidké, konečné; kalich nejmenší, plátky wejčitopodlauhle, pak sehnuté a prchající; tyčinky střidawě kratší a delší; blizna okrauhlá; plod wejcowitě podlauhlý. — W lesech na Jamaice. 5.

Wšickni dílowé jeho jsau welmi kořenné, a dávájí se do kapejí, obkladkůw a t. d. Balsam z něho wydobytý potřebuje se wně a wnitř. Dříví we vlasti *růžowým* zwané také do Ewropy se zawázl; slaužíť ku kaděnf a dobýwánf sílice, kteráž welmi podobá se dobyté z růžowého dřewa prawého.

E. jedowatý. A. toxifera *Willd. Lucinium Pluk. t. 201. f. 3.* A. balsamifera *Lin. Catesb. 1. t. 40. Seligm. 2. t. 80.* Strůmek wždy zelený; listy lichozpeřené, 2—3jařmé; listky wejčité, přísrdčité, zakončité, 3" dlauhé, 1 1/2" široké; hrozny wisuté, jednoduché, asi zděli řapíku; peckowice asi jako dřestělice, též hruštičkowité, fialowé, s peckau podluhowatau. — Na skalách w Indii západní a Karolině. 5.

Ze semena kape šťawa, jako inkoust černající a jedowatá prý; zatím je ale žeran ptáci, obzwláště dlask fialowý.

Podřadí 2.

KADIDLŮNÍKOWITÉ. BURSERACEAE.

KADIDLŮNÍK. BOSWELLIA. BOSWELLIE.

Květy obojaké. Kalich 5zubý, stálý. Plátkůw 5, obwejčitopodlauhých, nejotewřenějších, w paupěti krajemi přiléhajících. Terč mískowitý, zejkwany, pod waječnikem tyčinkonosný. Tyčinek 10. Waječnik podlauhý. Čnělka 1. Blizna hlafowitá, 3brázdá. Tobolka 3boká, 3chlopná, 3pauzdrá, od dola pukající. Semena w pauzdrách ojedinelá, křídlem mázdrowitým, širokým obkličena.

K. lysý. B. glabra *Roxb. t. 207.* *Canarium odoriferum Rumph. 2. t. 50.* C. balsamiferum *Willd.* Strom přewysoký, jehož kmen sotwa dwa mužowé obejmáuti mohau; listy lichozpeřené, 6—10jařmé; listky širokokó-

pinaté, tupé, zpilované, lysé, 1½" dlouhé, ½" široké; hrozny konečné, listu kratší (6" dlouhé); tobolka zvíci slivky. — Na vrších koromandelských a moluckých řídce. 5.

Dříví tvrdé potřebuje se na malé stežně; z něho prýští se nejwonnější pryskyřice, ježto se potřebuje co kadidlo, smůla, též na pochodně a k vyplnění autlého zlatého dříví.

K. zpilowanij. B. serrata Stakh. extr. t. 3. Coleb. as. res. 9. t. Hayn. 10. t. 46. Düsseld. 8. t. 13. B. thurifera Roxb. Strom vysoký; listy na koncích rozhowých shlauchené, lichozpeřene, 10jařmé: lístky wejčité, zakončité, zpilované, pyřité, ½" dlouhé; kwěty drobné, bledě hnědé, 4—10 na hroznech jednoduchých, úzlabíčkových; tobolka zvíci oliwky; w každém pauzdru wíce semen, jichž toliko jediné zraje, srdčítokřídlaté. — Na vrších Indie wýchodní. Kwěte w únoru až do kwětna. 5.

Z kmenu poraněného prýští se šťawa, ježto ztuhnouši jest kadidlo pravé (*Olibanum*), o němž se domníwali, že pochodí od jednoho rodu jalowcowého. Ta pryskyřice slowe arabský *tuban* a *gondur*: z prvního jména Řekowé udělali *libanos* a *libanotos*, z druhého *chondros*. Gondur ale zase pochodí od *kundura*, jména indského, a strom, kadidlo dáwající, slowe w témž jazyku *salai*.

BALSÁMNÍK. BALSAMODENDRON. BALSAMBAUM.

Kwěty dvojdomé. Kalich 4zubý, stálý. Plátky 4, čárkowitopodlauhlé, w paupěti dvojnásobněné, chloupnité. Tyčinek 8, pod terčem kraužkowitým upewněných; žlázky vypuklé mezi nimi. Waječnik 1. Čnělka 1, krátká, tupá. Bobule nebo peckowice ostrá, znamenaná 4 šwy, 1—2pauzdrá: pauzder 1semenných.

Stromy balsamité, arabské, listůw 3—5lístkatých, netečkowaných.

B. balesan. B. gileadense Kunth. B. Opobalsamum Kunth. Amyris gileadensis Lin. A. Opobalsamum Lin. Vahl symb. 1. t. 11. Plenck t. 155. Düsseld. 17. t. 14. Balesan Alp. aeg. t. 26. Gled. ber. Schrift. 3. t. 3. f. 2. Bruce it. 5. t. 2, 3. Keř anebo strom wětwi rozewřených, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé: lístky obwejčité, tupé nebo tupaunké, nejcelejší, hladké, lesklé, lichý wětší sudých: stopky 1kwěté, řapíku kratší; kwěty drobné, bílé; bobule zvíci hrachu, obwejčité, 4brázdé, na konci někdy bradawičkau opatřené, pometáním 1semenné. — W Arabii. 5.

Z kůry poraněné nebo sám od sebe prýští se slawný balsam mekčanský w malém množstwí, jenž do Ewropy se nepřiwází; jiný z wětwi wywařený přichází k nám w láhwech ołowěných, a jest kapa-

lina hřká, rusá, rosmarínau a citronem zapáchající, náhořce chutnající, obyčejně porušená terebintínau, jež pro drahotu nyní sotwa se potřebuje. W Judei a Egyptu opatruje se w zahradách, jak se o tom Plinius a Strabo zmiňují, ano Josephus Flavius powídá, že králowna Sába první balesau z Arabie poslala Šalomannowi do Judey, jenž pak se rozmnožil. Též Egyptané musejí čerstwé kře z Arabie si přivéztí, když jim wyhynau. Wladař mekčauský odvádí sultánowi kromě byssu indského, tenkého corodně ještě 3—4 libry balsamu, heji egyptskému 1 libru, průwodčím karawan ale půl. W Lewantu není lékn, jehožby tak často se potřebowalo jako toho balsamu, hlavně na rány, ježto prý za den se zahojí; též proti uššknutí hadřim a strupanřim. Za čas moru codenně půl draclmy polykají; taktěž i we zhnřkách a zápě střew, a w jiných rozřdřných nemocech; též prý ochraňuje twář od wrasek. Ano i plody (Carpobalsamum) tím způsobem se potřebují. Rozhy (Xylobalsamum) potřebují ke kaděň a do dryáku.

B. myrhwj. *B. myrrha Ehrenb. Düsseld. 17. t. 15. Wagn. 2. t. 240. a. b.* Keř anebo strom wětwi rozkladitých, hladkých, šerých, trnem ukončených, listnatých; listy 3listkaté: listky obwejité, na konci zaubkowané, tupé, lysé, konečně mnohem wětši nežli postranni (1^{'''} dlouhé); plody wejcowité, zakončité, zwici hrachu: — W Arabii. 5.

Z kůry prýšří se pryskyřice klowatá, dřiwé olejowitá, rusá, pak máslowitá a ryzá, twrdnací, hnědnací a slowe *myrha*, jež od nejdawnějších časůw potřebuje se ku kaděň w chrámech a přřhytcch, též i w lékařstwě.

B. katasf. *B. Katsf Kunth. Amyris Katsf Forsk.* Strom bezbranný, bělodřewý; listy dlanitotrojlistkaté: listky wejčité, lysé, na konci zpřilowané; stopky sochaté, shlaučené na konci rozeh; bobule kulowaté, na konci pupečnaté. — W Arabii šťastné. 5.

Od toho rodu též prý *myrha* přichází.

B. elemowj. *B. zeylanicum Kunth. Amyris zeylanica Retz.* Strom; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky řapíčkaté, wejčité, ostré, hladké, lysé; hrozny přetržené, plřfnaté, úžlabičkowé; kwěty strbaulené, pokrywkaté; kalich 3zubý; plátky 3; tyčinek 6; peckowice wyschlá s peckau 3pauzdrau, kostěna. — Na Ceylonu. 5.

Z toho stromu prýšří se pryskyřice *elemim wjchodoindským* jmenowaná.

ČIPA. ICICA. ICICA.

Kwěty častěji obojaké. Kalich 4—5zubý, stálý. Plátky 4—5, dole široké, wyniklé pod terčem, w paupěti chlopnité. Tyčinek 8—10. Waječnik 4—5pauzdřý: pauzder 2waječných. Terě okrauhlý. Čnělka krátká.

Blizny 4—5. Plod kožnatý, se skořápkou 2—3chlop-
nau, zawierající pecky 4—5, dužninou zaobalené.

Stromy americké pryskyřičnaté. Listy lichozpeřené, netečkovaně. Hrozny často jednoduché, úžlabíčkové; květy bílé.

Č. *jinolistá*. *J. heterophylla* Decand. *J. Aracouchini* Aubl. t. 133. *Amyris heterophylla* Willd. Strom 12—15' vysoký, 8" tlustý, dříví bílého, křehkého, kůry hladké, popelavé, větvi tenkých; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; listky řapičkaté, vejčité, zakončité, jednoduše žebnaté; květy na hroznech jednoduchých, ojedinelých, úžlabíčkových; ovoce zelené, 2—4chlopné, s peckami hranatými, dužninou bílou obalenými. — W lesech Guianských nad řekou Kuru řečenou. 5.

Poraněná kůra roní pryskyřici rusau, balsamnu, kořenau, dlanho kapalost zachováající, již Gallibové zchowávají wo skořápkách knjetových. *arakušini* jmenowanau, a potřebují ji k hojení ran a na dary přátelům. Karibové nazí míchají ji s olejem karapovým a orleánem. a tau masť natrají tělo a vlasy, aby se ochránili před deštěm a hmyzem.

Č. *zelenokvětá*. *I. guianensis* Aubl. t. 131. *I. viridiflora* Lam. *Amyris guianensis* Willd. Strom 15—18' vysoký, 1' tlustý; kůra rozsedalá, ryšavá; dříví bílé, lesklé; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; listky řapičkaté, podlauhlé, zakončité, nejlysejší; květy drobné, zelenavé, mnohé na chocholicích listu mnohem kratších; plody kožnaté, žlutavé, 2—4chlopné; pecky zaobalené dužninou červenou. — W Kayeně blize moře. 5.

Z kůry nebo dříví naseknutých prýští se šťáva balsamná citronem zapáchající, vyschnutím bělájící nebo rusá, místo kadidla w chrámech potřebovaná, též w lékařství užitečná. Negrowé rádi encají dužninu peckowau sladkou, lahodnou. Strom tam slowe *Bois d'Encens*.

Č. *elemová*. *J. Icariba* Decand. *A. ambrosiaca* Lin. *Marq. t. 98. Piso simp. t. 59. — hist. nat. t. 122.* Strom ztepilý; kmen newelní tlustý; kůra šerá; listy lichozpeřené, 1—2jařmé; listky řapičkaté, pudlanhlé, zakončité, 3" dlouhé; květy předrobné, zelenavé, 4au-
dé, přisedavé, w úžlabíčkách nahlaucené; ovoce jako oliwka, ryzé s dužninou lahodnou. — W Brasílii. 5.

Z kůry nakrojené teče pryskyřice feniklem zapáchající, *icika*, *almecegam* nebo *elemi brasílské* čili *západoindské* jmenovaná a do Evropy přivážená, kdežto jako pravé elemi (z Ethiopie pochodící) se potřebuje.

Č. *desítimůžná*. *J. decandra* Aubl. *J. pentandra* Aubl. t. 135. *Chipa*. Strom 40—60' vysoký, 2—3' tlustý; dříví bílé, málo pevné; kůra ryšavá; listy lichozpeřené, 2jařmé; listky řapičkaté, podlauhlé, obak

zakončité, lysé, nejcelejší; květy drobné, na latách běwných, trochu delších listu, 10mužné, šplátečné; blizna šlaločná; plod zwicí třešně, wejcowitý, ostraunký, šchlopný, obsahující pecky zaobalené dužninou růžowou, lahodnau. — We hwozdech guianských. 5.

Z kůry poraněné wytíká pryskyřice bělawá, balsamná, asi citronem zapáchající, kterážto zkřehlá místo kadidla w chrámech se potřebuje.

Ā. karana. J. Carana H. B. et Kunth. Amyris Carana Humb. Strom ztepilý, kmenu přímého; dříwí podobné mahagonowému a zapáchající jako cedrowé; listy šlistkaté: listky podlaublé, zakončité, lysé, na lici lesklé, wezpod bělawé, jínaté. — Okolo Jawity nad řekau Temi we lhotách orinockých. 5.

Kůra sama od sebe nebo poraněná roní pryskyřici bělawau, wonnan, jež *karanowá* (resina Carana) slowe, a w lékařství se potřebuje.

LEHKOŠ. ELAPHIRIUM. LEICHTHOLZ.

Kalich 4dílný, padawý. Plátky 4. Tyčinek 8. Čnělka 1, krátká. Blizna na dvě klaná. Tobolka zakulatělá, špauzdrá, šsemenná. Semeňa dužninou obalená.

Stromy. Listy štědawé, lichozpeřené, 4—5jařmé; řapík často obraubený; hrozuů wíce na konci rozech.

L. plštnatý. E. tomentosum Jacq. am. t. 71. f. 1—3. — pict. t. 106. Lam. t. 304. f. 1. Düsseld. Suppl. 3. t. 19. Fagara ortandra Lin. Strom neozdobný, někdy wyšší 20', celý naplněný šřáwau balsamnau, wonnau, lep kawau; dříwí bílé, přelehké; wětwe nemnohé, tlusté, dlouhé, neprawideľné; listy 2jařmé s lichým, obak plštnaté, letní: listky wejčíté, zubaté, tupé, sotwa 1" dlouhé; brozny jednoduché, 1—1½" dlouhé, konečné; kwěty drobné; kalichy bělawé; koruny nažlutlé; tobolka zelenawá, zwicí hrachu, z níž puklé prýští se balsam po kapkách; semeňa na nahém dílu černá, na přikrytém bílá: dužnina čerwewá, s chlopněmi nesrostlá. — Na štěrkowíštích w Kurasawu. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Karaibowé dělají ze dřewa pro lehkost sedla, jež pokládají toliko škarau skopowan. Pryskyřici z kůry wyprýštělanu mají za *takamahaku*, ježto se nepotřebuje wíce.

L. ztepilý. E. excelsum H. B. et Kunth. 7. t. 611. Podobný předešlému, jest ale ztepilejší; listky wejčité, zaubkowané, na rubu rezawě plštnaté; řapík společný, křídlatý, zejkwovaný; plody černoňné, zwicí pecek wišňowych. — W Mexiku.

Dává pryskyřici, též *takamahaka* zwanou.

L. kopálowý. *E. copaliferum* *Sessé.* *E. excelsum* *Kunth.* *Amyris copalifera* *Spreng.* *Copalli* *Hern. mex.* 45. *f.* 1. Listy pyřité: listky wejčité, zubaté; hrozny skoro zdéli listu, přetržené; kwěty shlaučné, nejkratšeji stopečkaté. — W Mexiku.

Z toho stromu prýští se *kopál mexický.*

NEPUK. PROTIUM.

Kwěty různopohlavé. Kalich na patero klaný, stálý. Plátkůw 5, sedawých, rozložených, zpod terče wyniklých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 10, kratších nežli plátky. Waječnik 3pauzdry: pazder 2waječných. Čnělka 1, jednoduchá. Terč utatý, 10žebry. Peckowice nepukawá, 3peckowá: pecky 2 často pometawé.

Strom; listy lichozpeřené; laty úžlabčkové.

N. žawský. *P. javanicum* *Burm.* *Amyris Protium* *Lin. Rumph.* 7. t. 23. *f.* 1. Strom nerowný, bakulatý; listy střidawé, 3jarmé: listky řapíčkaté, podlauhlé, ostré, řeřabité, 3" dlauhé, 1" široké; peckowice kulowaté, zralé žluté, s dužninou sladkou natrpkalou. — Po wrších na Žawě. 5.

Owoce jedí a také z něho silici dobývají, již w lékařstwi potřebují. W Batawii sázejí jej okolo domů a kladou na něj kámen, aby koš do šířky rostl. Dříví k stawění domůw, na stolice, kladiwa, hobly. Mladé listí jako zelenina. Jádra jedí.

BŘEZULA. BURSEEA. BURSERA.

Kwěty mnohomanželné. Kalich malý, 3—5dílný. Plátky 3—5, rozložené, w paupěti chlopnité. Tyčinek 6—8. Terč kruhovitý se zejky někdy 8. Waječnik 3pauzdry. Čnělka krátká, na konci na tré klaná. Peckowice podluhowatá, 3peckowá, s kůrkou šřawnatau, 3chlopnau; pecky 2 pometawé, jedna úrodná, dužnatá, 2waječná, 1semenná. Semeno wisuté, bilečnaté, děloh listowitých, swraštelých. Kořinek hoření, rowný, přímý.

Stromy balsamaté, americké; listy lichozpeřené nebo jednoduché (snad i lístkem lichým, pozůstalým); hrozny úžlabčkové a konečné.

B. wejčítá. *B. gummifera* *Jacq. am. t.* 65. — *pict.* t. 96. *Dict. sc. nat. atl.* 3. t. 264. *Comm. hort.* 1. t. 77. *Sloan.* 2. t. 199. *Catesb.* 2. t. 30. *Pluk. alm.* t. 151. *f.* 1. *Plum am. t.* 119. Strom ztepilý, jměním břize podobný; kmen přímý, přewysoký, s mnohými nadzemními kořeny a korau hladkou, hnědou, po kusech padající;

listy corodně padawé, lichozpeřené, 2—4 - někdy 1jař-
mé: listky wejčité, ostré, blanowité, nejcelejší, lesklé,
1½. ano i 2—3" dlahé; kwěty drobné, newonné, s
plátky bělawými, na broznych úzlabičkowých; pecko-
wice zelenawé, nachowě naběhlé, někdy také modré,
obzwláště balsamité; semena trojhraná, na jedné straně
zobledá, lesklá. barwy masowé, dužninau čerwenau obklí-
čená. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w březnu
až do dubna. 5.

Z kmenu prýšl se mok řídký, lepkawý, balsamný, wzduchem
tulpančf, jako terebintina zapáchající, proti ranám a běhawkám užiteč-
ný, jež někdy do Ewropy se přiwaží a pryskyřice *gomart* a *šibu*
čili *kašibu* slowe. Brosky a listy též přikládají na rány; kůra proti
hlistám; kořen podobá se aučinkem simarubě; též olej ze semen
wytlačený w lékařstwí jest užitečný, a slowe *balsám swižský* (*baume*
à *cochon*), proto že prasata ráda žerau plody: z té přičiny i strom
slowe *swižským* (*bois à cochon*).

KANÁRNÍK. CANARIUM. CANARIENBAUM.

Kwěty dvojdomé, mnohomanželné. Kalich 3zubý.
Plátky 3, podduté, klímawé, w paupěti střechowité. Tyč-
činek 6. Terč baňkowitý. Waječník wejčitokulowatý,
3pauzdrý. Čnělka krátká. Blizny 3, tečkowané, seda-
wé. Peckowice zdůžnatělá: pecka 3pauzdrá: pauzder 2
někdy pometajících. Semena we wšakém pauzdru 2,
ojedinělá, bezbileěná, wisutá. Dělohy na 6 částek po-
dlahlých, přilistowitých, rozdílně zkraucených rozdělené.

Stromy wýchodoindské; listy lichozpeřené; palisty padawé;
kwěty na broznych nebo latách.

* Pecky zralé, 1pauzdré.

K. obecný. C. commune Lin. *C. vulgare* Rumph 2.
t. 47. Besl. mus. t. 5. Bauh. hist. 1. p. 307. Kě nig ann.
bot. 1. t. 7. f. 2. C. mehembethene Gaert. 2. *t. 102.*
Strom ztepilý, ozdobný; kůra bílá; listy lichozpeřené,
3—4 - ano i 6jařmé: listky dlahze řapičkaté, podlah-
hlé, ostré, nejcelejší, 10" dlahé, co ruka široké, zapá-
chající silně pryskyřici; plátky bílé, tlusté, wonné; plod
jako wlaský ořech, slabě 3boký; rubina tenká, modrawá;
pecka twrdá, 3boká, při domácí 3" dlahá, 2" široká,
jako sklo křehká a pukající; jádro 3boké, jako mandle,
dwakrát ale wětší, ze 6 kusůw (částek dělohowych) a z
kořínku složená. — Na Molukách a w celé Indii wýchod-
ní sázený. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Ten strom jest tak důležitý zemkům jako kokosník, areka a
sagownik, z nichžto wездеjší potravu berau. Když owoce zdernal,
wysplihují na strom a sklátí je. Kanci diwočf tak rádi je žerau

jako žaludy. Strom netoliko se všude sází, auobrží i holubi a netopýrové, ztrávíce jenom rubiou, jej rozšiřují. Jádra netoliko jedl svěží, auobrží i co wariwo a s čajem, jako u nás mandle, od nichž těžko se dají rozeznati; příslušné požití jich působí běhawku. Dělalji z nich lahodný chiléh, *baggea* nebo *mangea* jmenowaný, na způsob holi na loket dlouhé a palec tlusté utwořený, protože těsto zatlačují do zlábků ze stébla bambusowého; ten chiléh jest twrdý a welmi zporý; dělají z nich jakési mléko, jnuž masti wariwo; s kokosem a cukrem dělají koláče, k wečeři oblíbené. Ze semen wytlačují olej chutoý do jídel a dobrý k pálení. Ze starých stromů prýští se silně wonná pryskyřice, z kteréž listům obwinuté dělají pochodně. Když strom začne mnoho pryskyřice roniti, přestane owoce nositi: pryskyřice tolik jest, že wisí na způsob rampachů a wyhlží jako elemi; dřwi dobré jest paliwo a slauží také k stawění korábůw. Strom jest obydlím mnohých rostlin příziwujch.

K. drobnoplodj. C. microcarpum Willd. Cànarium oleosum Rumph 2. t. 54. Pimela oleosa Lour. Amyris oleosa Lam. Strom zwicí jabloně; listy lichozpeřené, 2—4jarmé: listky wejčítokopinaté, zakončité, lysé, nejcelejší, 6" dlouhé, 2" široké; hrozny úzlabičkowé, prodlažené, mnohokwěté; owoce nicí, menší nežli jiných, jako oliwky a indychowě modré; jádro lojowité, nejedlé. — W Indii wychodni, Kočinčině. 5.

Z kmennu, jež nad kořenem wydlabují, prýští se mnoho oleje žlutawého, wonného, ježto k hojení ran se potřebuje a k natřání dřewěného nádobí; hojněji se potřebuje s indskou smolau damarowau a s kandelí z kůry bambusowé a trochau wápna k namazání korábůw. Ta míchanina nabude twrdosti kamenné a nesmrdí tak jako smola ewropská, tím obtížná lodníkům. Z dřwi twrdého a hnědého dělají prkna weliká k truhlářskému dlu.

**** Pecka zralá 3pauzdrá.**

K. holcmj. C. decumanum Rumph. 2. t. 55. Gaertn. t. 102. Jeden z nejztepilejších stromů na Moluckých ostrowech, často tlustý, takže 2—3 mužowé sotwa jej obejmouti mohau; listy lichozpeřené, 4—5jarmé: listky eliptičné, ostré, nejcelejší; hrozny chudokwěté, úzlabičkowé; peckowice zwicí husiho wejčete, čerweně zkropené; pecka 3" dlouhá, 2" tlustá, trojhraná, přetwrdá, 3pauzdrá; pauzdra lsemenná. — Na chlumech po Molukách. 5.

Z něho prýští se pryskyřice klowatině arabské podobná, již potřebují na pochodně, k zakonopění korábůw a upewnění nožůw do stfenek. Jádra nehrubě chutná jedl.

K. bílý. C. album Racusch. C. sinense Rumph 2. p. 154. Pimela alba Lour. Strom ztepilý, wětwi wzstau-pawých; listy lichozpeřené, 5—6jarmé: listky wejčítokopinaté, 6" dlouhé, 2" široké, nejcelejší, lysé, šerpiwé čili škrablawé, bledé, řapičkaté; řapiky oblé; hrozny

shlaučené, přikonečné; kwěty bledé; peckowice wejcowitá, 3boká, lysá, swraštelá, zeleně žlutá, trpce kyselá; pecka 3pauzdrá, přišestiboká, obak zakončítá; skořápky tlusté, nejtwrdší. — Po lesech w Čině a Kočinčíně. 5.

Ačkoli peckowice mají nadzmuřněnou chuť, nicméně je jedl swěží anebo s jinou potrawou; též naložené rozesílají; na cestách prý dobře žízení hasí a usnadňují zažíwání; jádra se nejedí. Na pecky wyřezávají twáře, a kdo jich nejwíce na ně wprawiti může, dostane odměnu; někdy jich býwá do 18 wypracowáno.

K. maurickýj. *C. mauritianum* Oken. *Bursera paniculata* Lam. *Colophonia mauritiana* Decand. Strom w lesech maurických nejwětší; kmen až k wětším 50' wysoký a 4—5' tlustý; listy lichozpeřené, 2—3jařmé: listky waječné, ostré, celé, lysé, kožowité; kwěty červené na hroznech. — Na Ostrowě sw. Maurice. 5.

Z kmenů dělají čluny ježto ale nejsou tak dobré jako z takamahaky a kalabaru. Prýští se z něho mnoho bělawé pryskyřice, kafru podobné, terebintinan zapáchající a welni potřebowané.

ČTWEROBŘICH. HEDWIGIA. HEDWIGIE.

Kwěty mnohomanželné nebo obojaké. Kalich 4-zubý, stálý. Plátky 4, do prostřed srostlé w korunu na čtvero klanau, w paupěti chlopnité. Tyčinek 8, dole na korunu přirostlé. Terč miskowitý, 8chobotný. Waječník 4pauzdrý, 8brázdý. Čnělka žádná. Blizna 4brázdá, tupá. Peckowice 4brázdá, wespod 4laločná, 4peckowá: pecky twrdé, tam hrbaté, 1pauzdré. Semena wisutá, bezbilečná; děloly tlusté, dužnaté, naddutploché; kořinek hoření.

Č. balsamitýj. *H. balsamifera* Swartz. *Tetragastris ossea* Gaert. 2. t. 109. *Bursera balsamifera* Pers. Strom ztepilý, šerokorý; listy lichozpeřené, 1' dlouhé: listky kožowité, řapíčkaté, wejčítokopinaté, nejcelejší; kwěty drobné, bělawé, na čtvero klané, 8mužné, bez žlázek mezi tyčinkami, na hroznech latowitých; peckowice jako lískowý ořech: rubina kožowitá. — Na chlumech Hispanioly západní. Kwěte w kwětnu. 5.

Z něho prýští se mnoho balsamu prozračitého, tmawě červeného, který jako balsam kopaiva se potřebuje k hojení ran a proti jiným chorobám; kůra proti zimnici, olej jádrowý jako mandlowý. Užíwání balsamu prý se naučili od prasat, odtud i jméno *bois cachou*.

OKOŽEŇ. MARIGNIA. MARIGNIE.

Kwěty mnohomanželné. Kalich na patero klaný. Plátkůw 5: w paupěti chlopnité. Tyčinek 10, na terci

celém. Waječník 5pauzdrý. Blizna sedawá, přišlaločná. Peckowice kožnatá, 1—5semenná, blizna wěncená. Stromy starosvětowé, meziobratnskowé. Listy lichozpeřené. Hrozny úžlabčkowé a konečné. Kalich stály: uštůw ostrých. Plátky dwakrát delší.

O. ostrolistá. *M. acutifolia* *Decand.* *Rumph* 2. t. 52. Strom mírný; listy mladistwé pyřité, chablé, pak lysé a drasné; listky podlauhlé, 5—10" zděli, 2—4" zšíři, na rubu přiswraskalé; plody elipsowité, krátce zakončité, poposmačknuté, černawé. -- Na Molukách. Kwěte w listopadu a prosinci. 5.

Kmen sám sebou nebo poraněný roní pryskyřici silně woňawau, měkkau, polotektau, černající a wysýchající, jako smola užitečnou a k dohýwání silice, jako terebintinowá wyblížející, prospěšnou. We vlasti slowe jako jiné podobné pryskyřice *damurau* černau, pro rozdíl od bílé.

Řád 79.

LUŠTINATÉ. LEGUMINOSAE.

Kalich 4—5lupený, obyčejně srostlolupenný, často dwojplyský. Koruna 1—4 - nejčastěji 5plátkowá, málokdy žádná nebo srostloplátečná. Plátky nejčastěji nestejné, hluboko w kalichu přirostlé, málokdy z lůžka prostě vyniklé. Tyčinek dwakrát tolik co plátkůw, řidko více nebo méně, tamtěž vyniklých, prostých anebo 2bratřích, s 9 dohromady srostlými a 1 prostým. Pestík jednoduchý (náramně pořídku dwojitý). Waječník prostý, s jedinou čnělkau z jedné strany (hořejšího kraje) vyniklau. Plod: lusk, nejčastěji 4pauzdrý, někdy na přič mnohopauzdrý branicemi (struk), 1—mnohosemenný. Semena na semenici podlé kraje (šwu) hořeniho připewněná. Bilek žádný. Kel rowný nebo křiwý.

Stromy, kře, byliny, zeliny. Listy střidawé, nejčastěji složené (zpeřené, prstité), palistěné; kwětenstwí rozličné.

Rozděluje se na dwa oddily.

1. **KŘIWOKELNÉ.** Kořínek na stranu wzhůru ohnutý a na paz dělohowý přiložený.

2. **ROWNOKELNÉ.** Kořínek rowný.

Oddíl 1.

KŘIWOKELNÉ. WIKWOWITÉ. J. S. Presl.

CURVEMBRYAE. Decand.

Obsahuje sedmero podřadí.

* *Listoděložné. Phyllobolae.*

Dělohy listovité, ploché, po wzklíčení za listy slaužící, průduchy opatřené; tyčinky prosté; lusk nepřetržený, nečláňkatý.

1. *JERLÍNOWITÉ*. Kwět motýlowitý; lusk nepřetržený, nečláňkatý.

2. *LEDENCOWITÉ*. Koruna předešlých; tyčinky s nitkami srostlými; lusk nepřetržený, nečláňkovaný.

3. *KOPEJŠNÍKOWITÉ*. Koruna předešlých; tyčinky nejčastěji s nitkami srostlými; lusk přetržený články příčinnými (struk).

** *Dužnoděložné. Sarcobolae.*

Dělohy tlusté, dužnaté, maučnaté, wzklíčením nezměněné, průduchůw nemající.

4. *WIKIOWITÉ*. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Lusk nepřetržený; dělohy we slupce neproměněné, pod zemí zůstávající.

5. *FASOLOWITÉ*. Koruna motýlowitá; tyčinky 1-častěji 2bratré (9 a 1); lusk mnohosemenný, nepřetržený, branicemi sklípkovatými často mnohopauzdřý, nečláňkatý. Kořínek nad pazem dělohovým ohnutý. Dělohy tlusté, wzklíčením nezměněné; listy první často stříčné.

6. *SISOWITÉ*. Koruna motýlowitá, oplodní; dělohy předešlých (4—5); tyčinky rozdílně spojené; kel křivý; dělohy dužnaté; lusk 1—2semenný, nepukavý.

7. *POMĚŘANOWITÉ*. Kalich puchýřovitý, uštůw nepatrných. Tyčinky podplodní. Koruna nižádná nebo o 1—2 plátcích.

Oddíl 2.

ROWNOKELNÉ. TAMARYNDOWITÉ. *J. S. Presl.*

RECTEMBRYAE. Decand.

Obsahuje čtvero podřadí.

8. *CITLIWKOWITÉ*. Kalich na 4—5 klaný nebo tolikozubý. Plátekůw tolikéž, skoro wždycky podplodních, stejných, nejčastěji prostých, w paupěti jako nšty kalichowé chlopnitých. Tyčinek mnoho, málokdy tolik co plátekůw nebo dwakrát tolik, podplodních, nejdoleji obyčejně jednobratřých. Lusk nebo struk málo—mnohosemenný. Kel rovný s pirkem nepatrným.

9. *JAKOROWITÉ*. Kwěty motýlowité. Plátky oplodní, w paupěti střechovité. Tyčinky oplodní, 1—2-

bratrě. Pírko patrně. Dělohy dužnaté, přídužnaté nebo olejnate.

10. *KASIOWITÉ*. Ústý kalichové w paupěti střechowité. Plátky oplodní, přistejné, řídko přimotýlowité, dřív rozvíti střechowité. Tyčinky s nitkami prostými. Lusky wyschlé. Dělohy listowité, pořídku dužnaté.

11. *TWRDOLOWITÉ*. Kalich 4laločný, w paupěti chlopnitý. Plátky nižadné. Tyčinek 10—25 oplodních, prostých. Lusk dužnatý. Dělohy tlusté.

Podřadi 1.

JERLINOWITÉ. SOPHOREAE.

WONODREW. MYROSPERMUM. BALSAMHOLZ.

Kalich zwonkowitý, 5zubý; stálý. Plátkůw 5, hořejši wětši. Tyčinek 10, prostých. Waječnik nožičitý, podluhowatý, blanatý, 2—6waječný. Čnělka poboční, nitowitá. Luska na nožce dole nahé, širokokřídly, nožničkowitý, nepukawý, 1pauzdřý, 1—2semenný, po straně čnělkau hrotitý. Semeno šťawau balsamowau obklíččené.

Stromy americké. Listy sudozpeřené: listky často střídawé, tečkowanoproswtawé žlázkami podlahločárkowitými.

W. peruanskij. M. peruíferum *Decand.* Myroxylon peruíferum *Lín. Bert. anocn. t. 1. Desc. 5. t. 360. Düs-schl. 15. t. 3. Wagn. 2. t. 226. Rostl. 3. ob. 1. M. pedicellatum Lam. t. 341. f. 1. Hoitziloxitl Hern. 51. Cabureiba Píso 119. Strom okázalý s korau tlustau, popelawau, hladkau, na rozích drobnými bradavičkami posetau; listy 11jařmé: listky střídawé, wejčitopodlahlé, proti konci zúžené, tupé nebo wykrojené, kožowité; hrozny konečné a úžlabičkowé, přímé, mnohokwěté, kalich uřatý, nepatrně 5zubý; plátky 4, doleni přeauz-ké, čárkowitokopinaté, hořeni dlahonebetný s čepeli okrauhlosrdčítau. — W Peruwii, Kolumbii, Mexiku. 5.*

Z nařezaného kmenu wytéká w březnu *balsam peruanský bílý*, vlastně rusý, silně zápachající, náostke a hořce chutnající, jakowý k nám málokdy přichází; my známe *černý*, jenž z wětš se wywaružo a špatnějš jest. Potřebuje se wě welikém množstwu chorob, obzwlášť na rány staré i čerstwé, jež hojí.

W. pýřitý. M. pubescens *Decand.* Myroxylon peruíferum *Lamb. chin. t. 1. M. pubescens B. et Kunth. Rostl. 3. ob. 2.* Strom wýšky znamenité; rozhy oblé, chlupaté; listky 5—6jařmé, někdy s lichým listkem; listky střídawé, řapičkaté, podlahlé nebo wejčitopodlah-

hlé, přízakončité, tupé a vykrojené, nejcelejší, sítko-
nožilnaté, blanovité, na lici lysé, wezpod chlupatopýří-
té: žila prostřední a řapičky plšnatochlupaté, naryšawě-
lé; řapík oblý, chlupatý; hrozny konečné a úžlabičko-
wé, 6—7" dlouhé; stopka hranatá, plšnatochlupatá; ka-
lich chlupatý. — Okolo Karthageny w kraji popoyanském
na výšce 500° se sází. 5.

Těž z toho rodu prýští se balsam pernanský.

W. toluanský. *W. toluiferum Rich. Desc. 15. t. 4.*
Toluifera balsamum Mill. Wood. med. 3. t. 193. Rostl.
3. ob. 3, lewý. Strom nejztepilejší; kmen proti středu
červený; dříví zápachu růžowého; kůra nerowná, dosti
tlustá; wětvičky oblé, bradawičnaté, lysé; listy sudo-
zpeřené, 7—8jarmé: listky střidawé, krátce řapička-
té, stejnostrané, zakončité, nejcelejší, po kraji náčerité,
sítkowanožilnaté, blanovité, nejcelejší, nejlysejší; řapík
lysý, náhranatý; hrozny malé, úžlabičkowé, na stopce
1" dlouhé; kalich tupé šzubý; koruna žlutá. — Neda-
leko Turbaka, Tolu, Korozalu a j. w Peruui. 5.

Z poražené kůry wytíká *balsam toluanský* (*balsamum tolu-
anum, de Tolu*), z počátku hustý co terebintina, ze žluta červenawě
hnědý do zelena; zápachu silného benzoem, jasmínem a kůrkami ci-
tronowými, chuti kořenné, hořké, nasladlé, méně hořké a perné
nežli jiných balsamůw; časem docela wyschne, ztwardne w pryskyřici
červenawau, ježto k nám w paškách plechowých se přiwází.

JERLÍN. SOPHORA, SOPHORE,

Kalich šzubý, dole zwonkowitý nebo příztenčený.
Plátky člunkowé na konci často srostlé. Lusk růžen-
cowitý, bezekřídly, mnohosemenný.

Stromy, kře, byliny. Listy lichozpeřené, často bezpalisté.
Hrozny konečné, jednoduché nebo latnaté,

J. žapanský. *S. japonica Lin. Jacq. schœnb. t. 353.*
Duham. nov. 3. t. 21. Andr. rep. t. 585. Strom 60 i více
střewiců zwýši, ozdobný; kůra na kmenu šedá, na roz-
hách tmawě zelená; listy lichozpeřené, 5—6jarmé: list-
ky střičné nebo střidawé, podlaublowejčité, dole zao-
krauhlěné, ostré, přeautele pýřité; řapík dole ztlustlý,
nerowný, pýřičkatý; lata na stopce 2" dlouhé, konečná
více 7" dlouhá, přímá; kalich dole zaužený; koruna
bílá, ponážlutlá; lusky zralé wisuté, lysé. — W Žapaně
a Číně. 5.

Dříví pevné, velmi užitečné, ježto prý při zdělávání působí
ušímaní a běhawku. W Žapaně prý slauží k barwení císařského o-
děwu na žluto.

G. plstnatý. S. tomentosa Lin. Lam. t. 325. f. 2. S. occidentalis Lin. Corallodendron Plum. sp. 101. Trav. Ehr. t. 59. Anticholerica Rumph 4. t. 22. Herm. lugd. t. 171. Strůmek zvýši 2—3 mužůw; listy, lichozpeřené, přezimující, na píd dlouhé, 7—9jařmé; listky 2" dlouhé, 1" široké, waječnozaokrouhlé, nejtupější, obak i s kalichy šedoplstnaté; hrozen konečný, zdělený; kwěty žluté; lusky na píd dlouhé; semena 4—5, wětši hrachu. — Na strmých pomorích, na Ostrowech moluckých. Kwěte w říjnu, listopadu. \bar{h} .

Ten strom mají za drahý lék proti třem nejnebezpečnějším chorobám: choleře, zapálení plic a otrávení, ježto wšecy slowau *upas*. Protož ustawičně se potřebuje, a semena i kořen s obzwláštními obřady a modlením se sbírají (*radix et semen anticholericae*).

PALNÍK. ANAGYRIS. ANAGYRIS.

Kalich šzubý, přídwojpyšský, Křídla delší nežli pawězka a kratši nežli člunek dvojplátkowý. Lusk nožičitý, smačknutý, mnohosemenný, 2chlopný, hranicemi neprawidelně nedopřetržený.

Kře. Listy trojené, nejcelejš. Palisty 2, w jeden protilisty srostlé. Kwěty žluté na krátkých hroznech.

P. smradlawý. A. foetida Bauh. Duham. t. 18. Lodd. cab. t. 740. Sibth. t. 336 Rostl. 3. ob. 4. Clus. 1. p. 93. Smrdutý strom Math. Wel. 451. Keř třebas dwakrát wyšši muže, welmi wětwnatý; kůra z zelena černawá; rozhy z bělawa přitlačeně pýřité; listy na rozhách střidawé, dlanitě trojené; listky 14" dlouhé, 6" široké, kopinaté nebo podlahukopinaté, dole ostré, na konci ostré nebo tupé, měkkohroté řapičkaté; řapiky 1/2" dlouhé; hrozny běwné, asi co list dlouhé, ze dřiwí staršiho 2—3letého wyniklé, 1duché; stopečky střičné, asi 4" dlouhé, 1kwěté; kwět asi 9" dlouhý; koruna žlutawá; lusk nožičitý, 6" dlouhý, 10" široký, čárkowitý, smačknutý, uzlatý semeny, chlopně tlustaunké, haubowité; semena bobowitá, nahnědle rusá. — Na kopcích wyslunných po Ewropě jižné. Kwěte w lednu až do března. \bar{h} .

Celý keř wydává puch silný, hnusný a obsahuje mnoho prwku dáwiwego; obzwláště semena k dáwení se potřebují; ostatní díly proti zastaweným krwotokům; též mají moc počišťowati a otoky rozháněti.

HOLOBLIZNÍK. VIRGILIA. VIRGILIE.

Kalich na patero klaný. Plátky přístejné, dlouhé:

pawézka po straně neochlípěná. Blizna bezfausá. Lusk smačknutý, podlauhlý, 2chlopný, mnohosemenný.

Stromy, kře. Listy lichozpeřené. Kwěty hrozněné.

H. žlutý. V. lutea Michx. arb. 3. t. 3. Delaun herb. am. t. 179. Strom 40' vysoký a vyšší; kmen v průměru 1': dříví tuhé, drobnowlákné, u prostřed žluté: kůra celistvá, zelenavá, hladká; listy střídavé, mírně řapíkaté, 6—8 i více palců dlouhé, lichozpeřené, listkův 9—11, střídavých, řapíkatých, vejčitých, skoro okrauhlých, zelených, nejcelejších, lysých, mírně zakončitých, 1" dlouhých; hrozny wisuté; koruny žluté; lusky smačknuté, kopinaté, obak ostré, 2" dlouhé, 6''' široké; semena zwíci čocky. — W Americe sewerné. 5.

Dříví prostřední dává pěknau, žlutau barwu.

PUCHOLUSK. BAPTISIA. BAPTISIE.

Kalich do pola na 4—5 klaný. Plátkůw 5, přístejných: pawézka na straně ochlípěná. Tyčinky padawé. Lusk nožičitý, mnohosemenný.

Byliny kwětů hrozných.

P. barwířský. B. tinctoria R. Brown. Sophora tinctoria Lin. Podalyria tinctoria Lam. t. 327. f. 1. Sims. mag. t. 1199. Bart. med. 2. t. 29. Rostl. 3. ob. 4. Zelina zwýší 2', nejodlehleji wětwnatá; lodyha oblá, nejlysejší; listy střídavé, řapíkaté, nejhořejší sedawé, nejlysejší, 3lístkaté: lístky zaokrauhloobvejčité, palisty štětinowité, nepatrné; hrozny konečné, přímé, běwné, 3" dlouhé, ojedinelé, mnohokwěté; stopka oblá, lysá; listeny vejčítokopinaté, ostré; koruna kalichu třikrát delší, žlutá; lusk huňatý, 14''' dlouhý, 6''' široký, blanowitý, nafauklý. — W lesech a na kopcích z Kanady až do Karoliny. ☉.

Z té rostliny dělal se způsob hrubého indychu, nežli prawý indych wynalezen byl; nyní z kořena dobývá se pěkná černá barwa. Kořen ostrý působí dáwení a potřebuje se proti zimnici.

Podřadí 2.

LEDENCOWITÉ. LOTEAE.

CHŘESTNATEC. CROTOLARIA. KLAPPERSCHOTTE.

Kalich 5laločný, předwojpyšký; pysk hoření na dvě, dolení na tři klaný. Pawézka srdčitá, weliká; člunek srpowitozakončitý. Tyčinky wšecky nitek spojených

w pošwu nahoře rozštípenau. Čnělka po boku wausato-pýřitá. Lusk napuchlý s chlopněma břiehatýma, často mnohosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy jednoduché nebo dlanitosložené, 3— řídko 5lístkaté; květy často žluté. Listenečky nejmenší wedle stopečky nebo dole u kalichu.

Ch. sítinový. *C. juncea* Lin. *Roxb. t. 193. Trew Ehr. t. 47. Bot. mag. t. 490. Tandalle-cotti Rheed. 9. t. 26.* Zelina zwýši muže; listy jednoduché, klinowitokopinaté, přiřapikaté jako lodyhy přitlačeně pýřité, brázdowané; květy žluté; lusky 1 1/2" dlabé, huňatoplstnaté, s 20 ledwinowitými semeny. — W Indii východní. ☉.

W jeho vlasti se sází u velikém množství a dává Indím nejlepší konopě, která nesázejí, ačkoli všude w Indii roste a lepší jest nežli z toho chřestnatce dobytá; k tomu cíli rostlinu tu obdělávají jako my konopě a len. Též čerstwá rostlina na píci pro dobytek se opatruje. Listy a květy prý omamují.

Ch. wyseknutý. *C. retusa* Lin. *Bot. reg. t. 253. C. major Rumph. 5. t. 96. f. 1. Tandalle-cotti Rheed. 9. t. 25.* Zelina; lodyha jednoduchá, zwýši muže, co prst tlustá a nadřewnatělá; listy jednoduché, podlaublé, klinowité, na konci wyseknuté, tečkowanoproswitawé, 3" dlabé, 1" široké; palisty štětinowité, rovné; brozen konečný, na píď dlouhý; květy wětší brachowých; lusky 1 1/2" dlabé, co malik tlusté, černohnědé; semena mnohá, ledwinowitá, černá, w lusku chřestající. — W Indii východní a nyní také na Ostrowech karybejských a sw. Mauricia. Kwěte w létě. ☉, ♂.

Listy nočního času se přiloží ztula na lodyhu, takže jakoby bezlistá wylíží; jsou sladké a slauží wariwem; taktéž květy se potřebují. Semena prý dělají jasný hlas, a kořen proti plití krwe.

Ch. bradawičnatý. *C. verrucosa* Lin. *Jacq. rar. t. 144. Car. t. 321. And. rep. t. 308. C. caerulea Jacq. C. angulosa Lam.* Zelina; lodyhy 2—3' vysoké, přímé, wětewnaté, pozprohýbané, lysé; wětwe ostré, 4hrané; listy překrátee řapičité, 2—4" zděli, 1—2 1/2" zšíří, tupé, wejčité, po krají přiřerité, na líci swětle zelené a přílysé, na rubu bělawě pýřité, někdy přiřbradawičnaté; palisty lodyhu objímající měsíčité, sehnuté; hrozny dlabé s kwitím mnohým, odwislým, swětle nachowomodrým; listeny šidlowité; kalich pýřitý; uštůw wejčítokopinatých; pawězka čárkovaná, bělawě modrá, na hřbetu pýřitá; lusk w kalichu sedawý, wálcowitý, 14—18" dlabý, chlupatý, černawý; semena žlutawě náhnědá, lesklá. — W Indii východní, nyní též na Maskarenách a Indii západní. Kwěte w létě. ☉.

Listy potřebují k dávení w horečkách břišních a žlučových; též vně a wnitř proti vyraženinám; kořen proti nadýmání a žření w břiše.

DRASOBÝL. ASPALATHUS. WITSCHEN.

Kalich s trubkou dole sotwa ztenčenau, 5zubý nebo na patero klaný: usůw přístejných. Pawězka krátkonožičitá, člunek 2hlavý. Tyčinek všech nitky spojené w trubku nahoře puklau. Lusk podlauhlý, často příukosný, málosemenný.

Kře, polokře. Listy na pohled chomáčené, pětnaté, čtvernaté, w skutku ale dlanitě, málokdy zpeřeně složené; řapík nejkratší; lístky sedawé. Asi 100 rodů známo.

D. wjchodní. *A. orientalis* Lin. Keř přímý: wětwi hranatých; listy trojené: lístky kopinaté, pyřité; kwěty weliké, zpětěné, chomáčené. — W Lewantu.

Dřwí jeho libě woní a slowe růžowjm.

HĽODAŠ. ULEX. HECKSAME.

Kalich 2listenatý, 2dílňý: pysk jeden 3zubý, druhý 2zubý. Tyčinky wšecky spojené. Lusk wejčitopodlauhlý, napuchlý, sotwa kalichu delší, mnohochlopný, chudosemenný.

Kře ewropské nejwětewnatější; rozhy a listy trnowatější; kwěty ojedinelé, žlté; lusky huňaté.

H. jarní. *U. europaeus* Lin. *Fl. dan. t. 608. Engl. bot. t. 742. Rostl. 3. ob. 5.* Keř přímý, zwýši muže, welmi wětewnatý: wětwe oblé, brázdowané: wětwičky loňské trnowatější; rozhy huňaté, listnaté; listy 3—4" dlouhé, 1/2" široké, čarkowité, nejostřejší, ploché, měkké, huňaté, loňské trnowatělé, tuhé, po kraji podwinuté, skoro oplchalé; z úžlabička listůw loňských wynikají kwěty ojedinelé, na stopkách 3—4" dlouhých, dole listenem opatřených; koruna motýlowitá, žlutá; lusk 4" dlouhý, chlupatý, 4—5semenný. — Na wyprahlých místech w Ewropě západní jižnější. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Ten trnatý keř prý dáwa dobru pći za čerstwa i za sucha krawám, koňum a kozám. Též dobré dáwa paliwo.

WÍTEČNÍK. SPARTIUM. PFRIEMEN.

Kalich mázdrowitý, pošwowitý, nahoře rozštipnutý, na konci 5zubý, přidwojplyský. Pawězka přiokrauhlá, násobená; člunek zakončitý, z plátkůw málo splených,

rozdělitelných. Tyčinky 1bratré. Lusk ploskosmačkнутý, mnohosemenný, bezžlazý.

Keř lysý; větve prutovité, oblé; listy nemínohé, kópinaté; květy na hroznech konečných, odstálé, žluté.

W. síťowýj. S. junceum Lin. Duham nov. 2. t. 22. Rostl. 3. ob. 5. Keř 8—10' vysoký, s kmenem dost silným, třebaš 3" w průměru tlustým, jenž vyhání mnoho větwi tenkých, síťowitých, autle čárkowaných, ohebných, nejlysejších; listy nejwýš 1½" dlouhé, 3" široké, řídké; květy dost veliké, žlté, líbezne zápachající; lusk čárkovitý, 2" dlouhý, 4" široký; semena mnohá; smačknutá, brunátnohnědá, lesklá. — Na suchoparích Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu, čerwnu. \bar{R} .

Pazuchy, květy a semena mají moc počišťowati, otwřrati a moč pudití, a protož druhdy potřebowaly se w lékařstwi. Na Sewenách krmí jsm owce a kozy, a z prautí dělají konopí. Kwěty do octa naložené slauží na místo kaprat. Pruty k pletení místo wřowých.

JANOWEC. COREMA. BESENGINSTER.

Kalich zwonkovitý, 2pyský. Koruna motýlowitá. Pawězka nehetnatá, obšírná, rozložená. Člunek nejtupější, rodidla nezawirající. Nitky jednobratré, střidawě delší a kratší, delší i se čnělkau zakraucené. Lusk ploskosmačkнутý, po krajích chlupatý, bezžlazý. Semena na pupu vykrojeném opatřená masičkem.

J. metlatýj. C. scoparium Rostl. 3. ob. 6. Spartium scoparium Lin. Fl. dan. t. 313. Genista scoparia Lam. Cytisus scoparius Link. Jetelice, janowec, witečnik; janošit. Keř přímý, 2—6' vysoký, mnohovětewný; větve prutovité, přímé, jako metly we chwošřeti, šhrané, lysé, rozhy chlupaté; listy prwní trojené, řídko chlupaté, sedawé: lístek prostřední obwejščitý, postranní okrauhloobwejščité; listy na rozhách úžlabíčkowých též trojené: listkůw podlahlokopinatých; z úžlabička prwních listůw vynikají květy veliké, ojedinelé, žluté; lusk skoro 2" dlouhý, srpovitý; semena mnohá, nahnědle rusá, lesklá. — Na suchoparích, obzwláště podlé lesůw po Ewropě mírnější a studené. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{R} .

Slauží k dělání chwošřat, co paliwo, steliwo; též připravují z prutůw wlákno na prowazy, sítě; květy k barwení na žluto; pěkné, tubé dřewo z kmenu k wykládanému dřlu; dobrá píce pro owce; popel jeho mnoho dáwa drasla. Rozhy prý jsau surrogat čmele na piwo.

KRUČINKA. GENISTA. GINSTER.

Kalich 2pyský: pysk hoření 2dílný, dolejší 3zubý, nebo kalich 5laločný: ušty 3 dolení až na konec srostlé. Pavézka podlaublowlaječná; člunek podlauhlý, nezavírající všecka rodidla rovná. Nitky jednobratré. Lusk ploskosmačkutý nebo řídko nabřichatělý, mnohosemenný, řídko málosemenný, bezžlazý

Kře žlutokvěté.

K. barviřská. *G. tinctoria* Lin. *Fl. dan. t. 526. Sow. engl. t. 44. Hayn. 2. t. 11. Rostl. 3. ob. 7. Spartium tinctorium* Roth. Žlutidlo, kručinka, stínawec, květina, janowec, kozi barwa, kozi brada. Polokeř (w sewerých krajinách) nebo keř (w jižných) 1—4" vysoký; wětwe přímé, tuhé, oblé, brázdované, dole lysé, hořejí wšude chlaupkované; listy střidawé, kopinaté, málokdy podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci nejostřejší, 9—12" dlouhé, 3—4" široké, o kratičké řapiky podepřené; kwěty na konci wětwi a wětwiček z úzlabička hořeního wyniklých w hrozny rozpostawené; stopky listůw třikrát kratší, oblé, lysé; kalich zubůw kopinatých, ostrých, dole s listenoma kopinatýma, střičnýma; koruna ryzí kalichu několikrát delší; nitky střidawě delší a kratší; lusk 8—9" dlouhý, čarkowitý, mnohosemenný. — We křowístich na pastwinách po Ewropě mírnější a studené. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{K} , \bar{K} .

Mladší wětwičky kwětaucí i s kwěty potřebují k barwení na žluto a zeleno; s kamencem a pak s křídán dělá se *Žlutidlo mizowé* (Schüttgelb). Dělať z toho polokře také chwošťata. Kwětaucí konce tu a onde potřebují w lékařstwí. Kráwy a kozy žeran mladé wětwičky; mléko ale z nich jest prý hořké. Žeby běsnost léčila, není prawda.

K sibiřská. *G. sibirica* Lin. *Jacq. h. vind. t. 190.* Welmi podobná předešlé, má ale listy skoro docela lysé, tmawě zelené, nakožnatělé, úkosně ohnuté, luský menší, přisrpowité, chudosemenné. — W Sibiri a w Ewropě jihowýchodní.

Taktěž se potřebují.

K. křídlatá. *G. sagittalis* Lin. *Mill. t. 259. f. 2. Jacq. aust. t. 209. Rostl. 3. ob. 7. Mat. Wcl. 454* (wýk. lewý). Polokříček 1' vysoký, vyhánějící mnoho wětwi rozestřených, oblých; wětwičky článkované, oblé, obak rozšířeninau listowitau, čarkowitau obraubené, lysé, zmládlí chlupaté; listy nejdolejší obwejité, nejtupější, ostatní waječnokopinaté nebo kopinaté; kwěty na konci wětwiček w klas hustaunký, 1—1¼" dlouhý rozpostaw-

wené, ryžé; lusk asi 9" dlouhý, ostrý. — Na pastvinách kopečných po Evropě prostřední: Kwěte w kwětnu, čerwnu. $\bar{\kappa}$.

Druhdy potřebowali ji w lékařství (summitates genistellae).

ČILIMNÍK. LABURNUM: BOHNENBAUM.

Kalich zvonkowitzý, 2pýský; pýsk hoření často celý, dolení přitrojzubý. Pawézka wejčítá, obšírná; člunek nejtupější, rodidla zawirající: Nitky 1bratré, stejné, s čnělkau wzestaupawé: Lusk ploskosmačknutý; mnohosemenný, bezezlazý. Semena bez masička.

Kře 3lístkaté; skoro všecky žlutokwěté.

Č. oblační. *L. nubigenum.* *Cytisus nubigenus* Link: *Spartium nubigenum* Ait. *S. supranubium* Lin. *Cytisus fragrans* Lam. Na první pohled docela podobá se witečnicku sitinowému, listy ale má 3lístkaté a wětwe brázdované; konce wětwi býwaji bezlisté. Keř nejkrásnější pro množstwi kwětu bílého a nejwonnějšího; listy řapíkaté, 3lístecné: listky čarkowité, drobné; stópký w úžlabičku listowém shlaučené, 1kwěté; kwěty bílé, drobné, nejmnnožší; lusk smačknutý; lysý, zčernající. — Na nejvyšších stráních wrcholkůw Pikowých na Tenerifu; kdežto *retama* slowe: $\bar{\kappa}$.

Kwěty mají mnoho medu a dāwaji wčelám wýbornau pastwu; protož všecky wsi okolní wynāsejí z počátku kwětna každého roku swé auly do blízi wrcholku.

Č. obecný. *C. vulgare.* *Cytisus Laburnum* Lin. *Jacq: aust. t. 306. Bot. mag. t. 176. Schmidt t. 22. Duham: nov: 5. t. 44: Rostl. 3. ob. 8.* Smrdutý strom II. *Mat. Wel. 464.* Čilimník, kozi jetel, kozi dětel, štědreneč. Keř 15—20' wýsoký; kmen našerale černohnědý; wětwe oblé, hladké, nahnědle zelené; rozhy oblé, hladké, pýřim nejprůtlačenenějším; bělawé; listy 3lístecné; listky pódlauhlokopinaté, dole ostré, na konci buď ostráunké, buď tupé, buď zaokrauhlené, nejcelejší, na líci nejlysejší, sytě zelené, mladé wozpod průtlačeneně pýřité, našiwělé; řapík delší prostředního listku, bělawě pýřitý; kwěty na hroznu jednoduchém, běwném, wisutém; 6—7" dlouhým; stopečky 1kwěté; koruna žlutá; lusk 2—3" dlouhý, smačknutý, nahnědle šediwý; semena mnohá, smačknutoledwinowitá, černohnědá, leskutinká. — Na Alpách nižších, a nyní všude w zahradách a saděch. Kwěte (u nás) w kwětnu. $\bar{\kappa}$ a 5.

W našich zahradách jest odrod listkůw zpeřenolaločnatých (dubolistý, quercifolium) a jiný řidší kwětu mdle růzowého: —

Dříví tvrdé, žlutavé, dají se pěkně barvití a leštiti, potřebují truhláři a saustružníci. Staré kmeny jsou dobrým paliwem. Listy dobytek rád žere. Semena jako některých předešlých ženau horem a dolem.

JEHLICE. ONONIS. HAUHECHEL.

Kalich zvonkovitý, na patero klaný: uštůw čárkovitých. Pawézka veliká, čárkovaná. Tyčinky 1bratré, desátá někdy prostá. Lusk často napuchlý, sedavý, málosemenný.

Zeliny, byliny, polokře. Listy 3—11stečné, málokdy lichozpeřené. Kwěty úžlabíčkové, stopkaté nebo sedavé, žluté, nachové nebo bílé.

J. obecná. *O. spinosa* Ait. *Fl. dan. t. 783. Hayn. 11. t. 43. Rostl. 3. ob. 12. A. antiquorum* Lin. *Jehlice Nat. Hág. 193.* Babí hněw. Polokeř; kořen lezavý, velmi dlouhý, dřevnatý, tmawohnědý, u wnitř bílý, wyhání mnoho kmenů dřevnatých, položených; wětwe oblé, 1—2řadě pýřité nebo chlupaté; wětwičky rozewřené, trnowatější; listy 3listečné: lístky podlauhlokopinaté nebo eliptičnokopinaté, ostré, po celém kraji nebo na hoření polowině pilované, žláznatopýřité; hoření listy jednoduché; řapíky $\frac{1}{2}$ " dlouhé; palisty polowejčité, do pola srostlé, ostré, po kraji prostém zejgowané; kwěty ojedinelé, úžlabíčkové; stopka $\frac{1}{2}$ " dlouhá; lusk málo delší kalichu, okrauhloobwejtý, hákowitz hrotitý, žláznatochlupatý 4" dlouhý, 4—6semenný. — Wšude po Ewropě na místech nezdělaných a na rolích co buřina těžko wyplemenitelná. Kwěte od lipna až do září. **h, 4.**

Kořen sliznatý a hořký dobře žene na moč, tedy w lékařství se potřebuje; dáwali jej jindá koňům proti kamenu w mčchýři. Dobytek mladau rád žere.

J. rolní. *O. procurrens* Wallr. *O. arvensis* Lam. *Rostl. 3. ob. 12. O. repens* Lin. *Dill. elth. t. 25. f. 28. Fl. dan. t. 783. Blak. t. 301. f. 2—3. Hayn. 11. t. 44.* Podobá se předešlé. Kmeny položené, rozdelené na wětwe wzstaupawé, kolem do kola pýřité, lepkawé; wětwe nejdolejší trnowatější; listy 11stečné, obwejté, dole ostraunké, na konci jako wyřiznuté, až ku třetině doleni zpilované, chlupaté, sotwa 5" dlouhé, 3" široké; řapíky mnohem kratší; kwěty úžlabíčkové, ojedinelé, na stopkách 1" dlouhých; lusk okrauhlý, na konci hákowitz hrotitý, žláznatě chlupatý, kratší kalichu, 2semenný. — Na místech písčitých w Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. **h, 4.**

J. kozí. O. hircina Jacq. hort. vánd. t. 93. Podobná je k obecné. Přímá; větvičky bezbranné, všude huňaté, přilepké; listy 3lístěčné: lístky podlauhlokopinaté, ostré, pilované; květy přídwojčatné: úšty kalichové huňaté, zdělí lusk. — Na polích a písčinách po Evropě. Wlastnosti obau jako prvního rodu.

AUROČNÍK. ANTHYLLIS. HAASENKLEE.

Kalich trubkovitý, 5zubý, stálý, pokvětlý více méně puchýřovitě nafauklý. Křídla skoro zdělí člunku a pawězky. Nitky 1bratré. Lusk wejčitý, 1—2semenný, řídko podlauhločárkovitý, mnohosemenný, wždycky kalichem zastřený.

Zeliny, byliny, kře různotwaré.

A. lékařský. A. vulneraria Lin. Fl. dan. t. 988. Schk. t. 196. Sturm f. 48. Rostl. 3. ob. 13. Auročnik, solník, bolhog. Kořen mnoholetý, vypauštějící malý trs z lodyh, nejdoleji položených, pak přímých, 6—12' vysokých, oblých, přitlačeně pýřitých; listy zpeřené, mnoholístěčné: nejdolejších listky nestejně, konečný největší, podlauhlý, parabolowitý, obak zaokrauhlený; listky postranni nejmenší, nestejně, weliké, kopinaté, hořejších listky kopinaté, konečný delší postranních; listky wšecky na lici lysé, wezpod přitlačeně pýřité, bledě zelené, nejcelejší; řapíky dolení konečného listku dwakrát delší, žlábkowité; palisty neoddělené; květy konečné, shlaučené w strbauly ojedinéle nebo dwójčatné, listem podepřené; kalich 5" dlahý, bělonazeenalý, pýřitý; koruna o 1/2 delší kalichu, žlutá; lusk o 1/2 kratší kalichu, nožkatý, nejtupější. — Na kopcích tráwnatých a w křowištích po Evropě. Kwěte w čerwnu. 4.

Starí lékařowé připisowali mu moc zastawowati čerwenku a dáwení krwe. Ostatně dobytek jej rád žere.

TOLICE. MEDICAGO. SCHNECKENKLEE.

Kalich přiwalcowitý, na patero klaný. Člunek od pawězky obdálný. Nitky 1bratré. Lusk mnohosemenný, různotwarý, wždycky srpowitý nebo zkraucený.

Zeliny, byliny, málokdy kře. Palisty někdy nasekané; listy řapíkaté, skoro wždycky 3lístěčné: listky často zubaté. Stopky užlabčkové 1—2—mnohokvěté. Kwěty žluté.

T. srpkowá. M. falcata Lin. Fl. dan. t. 233. Engl. bot. t. 1016. Rostl. 3. ob. 14. Kořen mnoholetý, hlubo-

ký, vypaští trs lodyh rozdílně dlouhých, vzestupavých anebo položených, čtyřhraných, střídavě větvičných; listy 3lístkové: lístky podlauhlé, proti konci širší, na konci vykrojené a zubaté, lysé nebo chloupkované, kratičce řapičkované: lístek prostřední trochu větší postranních; palisty kopinaté, nejostřejší, dole někdy s 1—2 zuboma; řapík zdělí palistu; květy úžlabičkové, w hrozen rozpostawené; listeny šidlowité: lusky srpovitě ohnuté, z hněda popelawé, 2—3semenné; semena podluhováta, ryšawě hnědá. — Na pastwinách, lukách suchých, na polích všude po Ewropě. Kwěte od čerwna do srpna. 4.

Dává dobrau písel, a protož i we Šwédech u velikém množstwí se sází.

T. wojtěška. M. sativa Lin. Schk. t. 212. Rostl. 3, ob. 14. Wojtěška, lúčinka, čudlek. Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, na mnoho střewiců do země wnikající wyháání trs lodyh přímých, střídavě větvičných, skoro 4hraných, 2—4' vysokých; listy 3lístkové: lístky obwejičtopodlauhlé nebo kopinatopodlauhlé, zakončité, na hoření třetině zubaté, zubůw nejostřejších, wezpod chloupkované, lístek prostřední větší; řapík zdělí polowičného prostředního lístku; palisty polosrdčitokopinaté, po kraji wněšném zubaté, proti konci skoro proti-sečné; stopky úžlabičkové, listu delší, nesaucí hrozen mnohokvětý; listeny šidlowité; koruna dwakrát delší kalichu, pěkně nafialowě bledomodrá; lusk dwakrát ulitowitě zakraucený, délně a na přič žilnatosítkowaný, zelenawě nahnědlý; semena 2—3, neprawidelně wejčítá nebo srdčítá, nahnědlá. — Půwodně prý w Hispanii a dle starých w Medii, a odtud její řecké jméno *μηδική* t. *πόα* a latinské *medica*; nyní po celé Ewropě se sází. Kwěte u nás od čerwna až do srpna. 4.

Welmi důležitá písel rostlina, která tu a onde u velikém množstwí se sází.

T. stromowitá. M. arborea Lin. Rostl. 3, ob. 22; *Κυτις* Theocr. idyll. V. 128. *Cytisus* Virgil. Plin. Keř na 6—7' vysoký, přímý, wětewnatý; wětvičky a rozhy oblé, wzhůru přitlačeně šediwě hedwábné; listy 3lístkové: lístky obwejičtosrdčité, nahore zaubkované, obak přitlačeně hedwábné, pak na lici olysající; palisty kopinaté, ostré, nejcelejší; řapík palistu mnohem delší; stopky ojedinělé, úžlabičkové, na konci nesaucí hrozen mnohokvětý; listeny šidlowité, padawé; stopečky listu dwakrát delší; lusk čarkowitý, jednau zakraucený,

smačknutý, na přelč žilnatý, sítkovaný; semena 2—3, skoro ledwinovitá. — Na kopcích výslunných w Neapolsku, na Sicilii a na Ostrowech řeckých. Kwěte celé léto. ☞.

Stař jí sobě velmi wážili, obzvlášť co pčci pro kozy. Znamenitá jest rostlina, že její pestík jest drážditelný, neboť dotknešli se zpodku jeho dřívkem nebo stéblem, wzhlřru wybrkne z trubky tyčinkové a přiloží se k pawězce.

T. pramenatá. *M. radiata* *Lin. Gaert. t. 155. f. 5.* Lodyha prostřená; listy 3lístecné; listky obwejšitosrdčité, zaubkované; palisty zubaté; stopky 1kwěté, listu delší; lusky blanowité, široké, smačknuté, ledwinité, po kraji se křídlem zubatým, sítkované žilnatým. — We Wlaších, Asii malé. ☉.

T. terčítá. *M. orbicularis* *All. Gaert. t. 155.* Lodyhy rozložené; listky obsrdčité, na konci zubaté; palisty laločnaté: laloky nejužší, rozewřené; stopky 1—2kwěté: lusky ulitowité, zpleštilé, lysé, nepravidelně sítkowano-žilnaté, po kraji tenké, bezbranné; semena mnohá, přitrojboká, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižné. ☉.

T. čihowitá. *M. turbinata* *Willd. M. polymorpha* *Lin. M. Moris. t. 15. f. 5.* Lodyhy rozpoložené; listky romboobwejšité, zubaté; palisty kopinaté, zubaté; stopky předwojkwěté; lusky ulitowité, wejcowité, obak nadduté, s krajem nejtlustším, čárkowaným, přirostlým; semena ledwinovitá, na konci uřatá, hladká, bledě rusá. — W Ewropě jižné. ☉.

T. zpletená. *M. intertexta* *Willd. Gaert. t. 155.* Jměním předešlé podobná: lusky ulitowité, kulowatowejcowité, s kolci nejrozewřenějšími, přitlačenými, jako zpletenými přikrytá. — W Ewropě jižné. ☉.

Poslední čtvero rodů uwedeno pro obzvláštní a neobyčejnou ústrojnost luskůw,

PÍSKAWICE. TRIGONELLA. KUHORNKLEE.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Člunek nejmenší, křídla a pawězka přifodstálé, korunu 3plátečnou představující. Lusk podlahlý, smačknutý nebo walcowitý, zakončítý, rownaunký, mnohosemenný.

Zeliny nejwornější. Listy 3lístecné: listek konečný řapíčkatý.

P. modrá. *T. caerulea* *Serr. Trifolium caeruleum* *Lin. Sturm f. 4. Blak. t. 284. Melilotus caerulea* *Lam. Seněnka modrá. Rostl. 3. ob. 15. Komonice planá nebo bílá* *Mat. Wěl. 257.* Kořen letní, kolmojdaucí, jednodu-

chlý; lodyha přímá, jednoduchá nebo střídavě větwnatá, oblá, nejlysejší, dutá, 1—3' vysoká; palisty kopinaté, šidlovitě ukončené, dole zubaté; řapíky dosti dlouhé; lístky vejčité, nejhorejší podlahlokopinaté, ostře zaubkované, nejlysejší; stopky úžlabičkové, ojedinelé, listu delší, na konci nesaucí strbaul pak podlahhlejší, mnohokvětý; listeny nejmenší, kopinaté; stopečky zdělí listenu; koruna modrá; lusk podluhowatý, čnělkau zobanitý; semena zakulatělá, tečkowanoswraskalá. — V krajinách kopečnatých, v štěpnicích po Čechách, Slezsku, Tyrolsku. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Celá rostlina má zápach silný, osobliwý, jako následující rod, tolikože silnější. Jindy brávali ji do thé proti neduhům prsním; wně slauží k děláni obkladkůw na zatvrdliny, otoky a wředy. Dobytek ji rád žere.

P. obecna. T. foenum graecum *Lin. Hayn.* 8. t. 41, *Düsseld.* 10. t. 14. Seněnka obecna. *Rostl.* 3. ob. 15. Řecké seno *Mat. Háj.* 93. — *Wel.* 113. Kořen letní, kolmojdaucí, nahnědlý, oblý, mrcasatý, wyháni lodyhu přímou, větwnatou, 1—2' vysokou, oblou, hladkou, přichlaupkowanou; listy 3lístčné, střídavé: lístky obvejčité nebo podlahlokopinaté, nejtupější, vyríznuté, po kraji proti konci řídko zubaté, nejlysejší, 12" dlouhé; řapík čárkovitý, proti konci se rozširující; palisty kopinatosrpovité, nejcelejší, měkká; kwěty úžlabičkové, dvojčatné, řídkěji ojedinelé, na kratičkých stopečkách; koruna kalichu dwakrát delší, bledě žlutá; lusk srpovitý, nezralý přímý, zralý podkřivený, 3" dlouhý, zobanem 14" dlouhým ukončený, čárkovitý, smačknutý, délně sítkovaný, mnohosemenný, bledě hnědý; semena čtyrhraná, smačknutá, dost weliká, tečkowanoswraskalá, nahnědložlutá. — Na mezích w Malé Asii, Berbersku, Ewropě jižné, kdežto se i sází. Kwěte přes léto. ☉.

Semena mají silný, nepřijemný zápach, jsou zahorklá, obsahují slič a silici, půwod toho západu, a od dáwna se potřebují co hoj obměkčující. W Egyptě dělají z máuky její a mléka kaši, po které prý Egyptanky welmi tlustnou. Sázeti ji též na píci, po níž prý mnoho semenem smrdí.

KOMONICE. MELITOTUS. STEINKLEE.

Kalich trubkovitý, 5zubý. Člunek jednoduchý; křídla kratší nežli pawězka. Lusk delší kalichu, kožovitý, 1—mnohosemenný, sotwa pukající, různotwarý.

Zeliny, byliny. Palisty s řapíkem srostlé. Listy zpeřenotrojlistčné: lístky často zubaté. Kwěty běwně brozněné, žluté, řídko bílé.

K. lékařská. M. officinalis Willd. Rostl. 3. ob. 16. Hayn. 2. t. 31. Düsseldorf. 7. t. 13. Trifolium Melilotus officinalis Lin. Blak. t. 80. Plenk t, 567. Komonice česká Mat. Háj. 217. — Wel. 257. Kořen letní, dlouhý, větvenovitý; lodyha přímá, 2—5' vysoká, odstále větvenatá, hutná, čárkovaná; listky kopinatopodlauhlé, nejtupější, dole ostrá nebo tupé, všude obdálně zubaté; řapík o málo kratší prostředního listku; palisty z dolejška širokého štětinovité; stopky úžlabičkové, 2—3krát delší listu; květy nerozvitě vzhůru střechovité, husté, rozvitě pak visuté, 2 1/2" dlouhé, žluté; zuby kalichové nestejně, zdělí trubky; pavézka hnědočárkovaná, zdělí křídel co člunek dlouhých; listeny štětinovité; tyčinka desátá oddělená, 9 spojených; lusky visuté, 1" dlouhé, obvejčité, čnělkau ukončené, potom černé, sítkované a dubkatě swraskalé, nejčastěji 1—2semenné; semena úkosně srdčitá, hnědožlutá. — Na rolich a polích po Evropě. Květe w lipnu a srpnu. ♂.

K. obecná. M. vulgaris Willd. Rostl. 3. ob. 16. M. leucantha Koch. M. alba Lam. Trifolium officinale β Lin. Sturm f. 15. Welmi podobá se předešlé, liší se ale listky podlauhlokopinatými, na konci uřatými a hrotičkovanými, květy bílými, jejichž pavézka delší křídel, co člunek dlouhých, luskem skoro obvejčítým, zeleným, též sítkované a dubkatě swraskalým, a semenem dokonale vejčítým. — Roste tamtéž. Květe téhož času. ♂.

K. rozestřená. M. Kochiana Wild. T. Kochianum Hayn. Lodyha vzstoupavá; listky čárkowitzopodlauhlé, zaubkované; palisty zubaté; zuby kalichové zdělí trubky; pavézka delší člunku; lusky 1—2semenné, skoro na přič dubkatoswraskalé, vejčité, smačknuté, zdělí čnělky; semena pravidelně vejcovitá, přismačknutá, hnědá. — Na rolich a polích w Čechách, Němcích a Francii. ♂.

K. rolní. M. arvensis Wallr. Lodyha dole největvenatější, vzstoupavá; listky obvejčité, nepravidelně zubaté; palisty šidlovité; hrozny nejdelsí; zuby kalichové přístejně, zdělí trubky; křídla zdělí pavézky, delší ale člunku; lusky vejčité, ostré, na přič dubkatoswraskalé, předwojsemenné. — Na rolich. ♂.

Ododek jeden má květ bílý. *M. Petipieriana Hayn.*

Nač květaucí swěží naduvedených newoní, usušená ale příjemně woní, jako pískawice modrá a obecná, toliko že slaběji. Chuti jsou zahorklé, mnoho mají slizi. Od dáwna se potřebují w lékařstwu,

obzvlášť první (herba florens Melloti), pro moc rozháněti otoky a napuchliny. Též přidávají se do šupacého tabáku.

JETEL, TRIFOLIUM. KLEB.

Kalich trubkovitý, stálý, bezezlázy, na patero klanný: ušťůw šidlowitých. Člunek kratší křídel a pawězky. Tyčinky 2bratré. Lusk malý, sotwa pukající, často wejčítý, 1—2semenný, kalichu kratší a jim zastřený, pořádku poddauhý, 3—4semenný, kalichu maličko delší.

Zeliny, byliny. Palisty se řapíkem srostlé. Listy dlanitě 3-, přeřídko 5lístčné. Kwěty strbaulené nebo hustoklasené, listenaté, nachové, bílé nebo hlinozluté. Plátky někdy srostlé.

J. návní. *T. agrarium* Lin. *Sturm f.* 1. *Rostl.* 3. *ob.* 17. Kořen letní, tenký, mrcasatý; lodyha oblá, delší nebo kratší 1', pod kolínky pýřitá, wzstaupawá, wětewnatá, hutná; listy 3lístčné, přisedawé: listky obdlauhlowejčíté, na konci wyřiznuté, po kraji na konečné polowině zaubkowané; palisty čárkowitzokopinaté, do pola s řapíkem srostlé; z úžlabiček listůw hořeních wynikají stopky ojedinělé, kratší listu, nesaucí strbaul wejcowitý, ostraunký, mnohokwětý; kalich zwonkowitzý, 5zubý: zub dolení delší, postranní dwa kratší nežli trubka, nejhořejší nejkratší; koruna žlutá; lusk maličký, 1semenný: semeno úkosně srdčité, nažlutlé, s kořínkem čnějícím. — Na lukách suchých po Ewropě. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

J. prostřený. *T. proeumbens* Lin. *Engl. bot.* 1. 945. *Sturm f.* 17. *Rostl.* 3. *ob.* 18. Předesešlému podobný. Lodyha wíce méně položená; wětwičky krátké, skoro přímým úhlem odstálé; listy 3lístčné, krátce řapíkaté: listky obwejčíté aneb obsrdčité, zaubkowané, konečný řapíčkowaný, postranní s nejkratším řapíčkem; palisty wejčíté, brwité, kratší řapíku; stopky úžlabičkové, zdělí listu nebo delší; strbaul wejcowitý; kalich zwonkowitzý: zubůw tří doleních stejně dlauhých, trubky delších, hoření 2 mnohem kratší; koruna swětle žlutá; semeno rusé s kořínkem málo čnějícím. — Na polích a rolích po Ewropě welmi hojný. Kwěte od kwětna až do října. ☉.

Oba tyto rody jsau wýbornau píci pro owce, a protož w Angličanech se sejí.

J. zurhly. *T. hybridum* Lin. *Sturm f.* 15. *Rostl.* 3. *ob.* 19. Jetel bílý, medowý, koniček. Kořen dlauhý wyháni malý trs z lodyh asi 2' dlauhých, oblých, brázdičkowaných, dutých, prohybaných, nejlysejších, wze-

staupawých; listy 3lístecné, řapíkaté; listky obsrdčito-klinowité, hořejší podlahlejší, wšecky zaubkowané, nejlysejší; palisty blanowité, wejčité, kopinatè ukončené; řapíky dolení mnohokrát delší listu a wzhůru se zkracující; strbauly úzlabičkové ojedinělé; stopka kwětaucí kratší listu, plodonosná ale 2—3krát delší, oblá, čárkowaná; kwěty na kratičkých stopečkách listenem kratičkým, šidlowitým opatřených, odkwětlé sehnuté; kalich uštůw skoro stejných, koruny mnohem kratších; koruna ponážlutle bílá, pak bledě čerwenající a skwrnu sytě čerwenau na pawězce nabýwající, konečné nahnědle se zabarwující; lusk wisutý, pukající, 2—4semenný; semena ledwinowitá, čerwenawě hnědá. — Na lukách nízkyh, wlhaunkých, obzvláště hlínatých po Ewropě. Kwěte od kwětna až do jeseně. 4.

We Francauzích welmi obyčejně se seje co rostlina píent; u nás by též zasluhowal, aby se lojněji sel, jelikož i na špatné půdě jest wydajný.

J. plaziwij. T. repens Lin. Fl. dan. t. 990. Sturm f. 15. Rostl. 3. ob. 17. Kořen mnoholetý, mrcasatý wyháni mnoho lodyh po zemi lezaucích, oblých, asi co špagát tlustých, z kolínek kořinky wypauštějících; listy 3lístecné: listky obwejčité, skoro zaokrauhlé, nejlysejší, o kratičké řapíčky podepřené; řapíky nejdelší, přímé, slabé, nejlysejší; palisty mázdrowité, úzce kopinaté, dlauze zakončité; z úzlabička wynikají stopky přímé, řapíku delší, oblé, brázdowané, tupě šhrané, nesaucí strbaul polokulowatý, pak kulowatý; kalich zubůw 2 hořeníh maličko delších trubky, 3 doleníh 2krát delších; koruna bílá; lusk okwětím stálým zastřený, z trubky kalichowé čnějící, srpkowitý, hružlatý: semen 4—6 okrauhlyh, bledě čerwenawě žlutých. — Na lukách a pastwinách wlhaunkých po Ewropě. Kwěte od kwětna až do srpna. 4.

Wýbornost té rostliny w rolnictwí wúbec jest uznána. Kwěty líbezne wůně a chuti nahořklé potřebují se co thé.

J. čerwenawij. T. rubens Lin. Jacq. aust. t. 383. Sturm f. 15. Rostl. 3 ob 19. Kořen mnoholetý, wětewnatý, hnědý, wysílající malý trs z lodyh přímých, wztýčených, oblých, celistwých, jednoduchých nebo kratičké wětwe wypauštějících 5"—1 $\frac{1}{2}$ " vysokých; listy 3lístecné: listky tulhaunké, nakožnatělé, čárkowitzokopinaté, podlahowaté, nejtupější, hrotičkaté, nejhuštěji a nejostřeji dwakrát zaubkowané, hustě zpeřenožilé, nejlysejší, 2 $\frac{1}{2}$ " dlauhé, $\frac{1}{2}$ " široké; řapík o hodný kus kratší listu; pal-

sty málo kratší svých listkův, hoření kratší, kopinaté, s koncem čárkowitzkopinatým, ostře zpilowaným; strbaul konečný, někdy 2, zprvu palistoma nejhořejšima zastřený na kratičké stopce, walcowitý, podluhowatý, 2" wice méně dlouhý, hustokwěťý; kalich zubů chlupatých, nestejných s 2 hořeníma nejkratšíma, pobočníma delšíma: dolením nejdelším; koruna kalichu delší srostloplátečná, pěkně nachowá, padawá; nitek prostá částka křidlatá; lusk obwejtý; semeno 1, obwejté, zelenawé, hnědě naběhlé. — Na pastwinách podlé lesůw a hájůw po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Některí hospodárowé jej velmi wychwalují co píci pro dobytek, obzvlášť pro owce,

J. nachowj. T. incarnatum Lin. Mill. t. 267. f. 1. Sturm f. 16. Rostl. 3. ob. 18. Inkarnat - Klee, farouche, farauche. Kořen letní wypauští trs z lodyh přímých, dutých, oblých, čárkowaných, wzhůru chlupatých, jednoduchých anebo málo wětewnatých, 1' i wice vysokých; listy 3listkaté: listky obwejtéokrauhlé, na konci wyříznuté, na hoření polowině drobně zaubkowané, obak huňaté, sedawé, asi 8" dlouhé, 7" široké; řapíky asi dwakrát delší listků wzhůru chlupaté; palisty asi zdělí třetiny řapíkové hrubě žilnaté, široké, na konci někdy osmahlé; strbaul klasowitý, ojedinělý nebo 2—3, přímé; kalich žebernatý, nejchlupatější: zubů štětinowitých, stejně vysokých; koruna kalichu 2krát delší, sytě pleťowá, čili nachowá, bledě nachowá, srostloplátečná; tyčinky nákorunné; lusk w kalichu se zuby hwězdowité rozloženými; semeno 1, obwejté, černawé hnědé, s kořínkem sotwa čnějícím. — Na pastwinách jižné a mírné Ewropy. Kwěte od čerwna až do října. ☉.

We Francii jej velmi wychwalují za wýbornau píci.

J. lauční. T. pratense Lin. Blak. t. 20. Fl. dan. t. 989. Sturm f. 5. Rostl. 3. ob. 20. Lauční jetel *Mat. Wel. 298. C.* Jetel, dětel, jetel lauční, čerwený, paličkowatý, dětelina, sturek, konicina. Kořen mnoholetý, mrcasatý, wypauštějící trs; lodyhy kwětaucí wzestaupawé, rozdílne vysoké, od 2"—2', duté, oblé, hladké, nahoře řídkochlupaté, jednoduché nebo wětewnaté; listy 3-, velmi řídko 4—5lístčné: listky wejté nebo podlaublowejté, skoro až obwejté nebo kopinaté, nejtupější, někdy wyříznuté, nejcelejší, na líci tmawozelené, u prostřed skwrnau bělawau, wice méně srdčítaw znamenáné, lysé, dle bujnosti půdy wětší menší; řapíky lodyhowé krátké; palisty kopinaté, zakončité, lysé; strbauly wej-

cowité nebo zakulatělé, husté, ojedinéle nebo 2—3; kalich chlupatý: zubů čtyř hořeních stejných, šidlowitých, ostrých, kratších trubky, dolního co trubka dlouhého; koruna pěkně červená, kalichu třikrát delší, srostloplátěná; tyčinky nákorunné, 1bratré; lusk w kalichu obwejtý, wickem pukající, semeno ledwinowité, smačknuté, nárusé. — Na lukách horních obyčejný w Ewropě. Kwěte w červenu a lipnu. ♀.

U nás jako i w Ewropě mírné a sewerné co pícní bylina přehojně a velmi prospěšně se seje, a tím se zplodil odrodek, jenž od samorostlého se dělí postawau vyšší, lístky wejčtějšími nebo kopinatými a strbanly kulowatými, nejwětšími. Jiný odrodek, též setím pošlý, má strbanly na dlouhých stopkách. Druhdy potřebowal se w lékařstwi.

LEDĚNĚC. LOTUS. SCHOTENKLEE.

Kalich trubkowitý, na patero klaný, Křídla skoro zdělí pawězky; člunek zobanitý, šidlowitý. Lusk wálcowitý nebo smačknutý, bezkřídlý.

Zeliny, byliny. Lísty dlanito 3lístěčné. Palisty listowité; stopky úzlabíčkové, 1—mnohokwěté, nahoře listenem přikwětním opatřené.

L. obecný. *L. corniculatus* Lin. *Schk. t. 211. Rostl. 3. ob. 24. Lotus Riv. t. 76.* Kořen mnoholetý, kolmojdaucí, wětewnatý, wně hnědý, silný, dřewnatý, vypauštějící mnoho lodyh jednoduchých, trs dělajících, položených, wzestaupawých, 1"—1' vysokých, oblých, lysých aneb wíce méně chlupatých; listy 3lístěčné: lístky velmi proměnlivé, obwejtité, wejčité, čárkowitzokopinaté, lysé nebo wíce méně chlupaté, nejcelejší, ostrauké, poboční nestejnostrané; řapík sotwa zdělí prostředního lístku; palisty prosté, polowejtité, buď nestejně čárkowitzokopinaté, ostré; z úzlabička hořeních listů wynikají stopky ojedinéle, oblé, delší listu, přímé, nesaucí okolik z 2—10 kwětů, jednostraný, nahoře rovný, an kwěty rownowážné; okolik se 3 listeny, listům podobnými; stopečky kratičké; zuby kalichowé kopinaté, do pola kalichu sahající, skoro stejné; koruna kalichu 3krát delší, žlutá, usušením zelenawě zmodrající; lusk přímý, 10" dlouhý, wálcowitý, hnědě nachowý, pukající chlopněmi zkrucujícími se, braničkami mázdrowitými mnohopauzdrý; semena mnohá, zakulatělá, červenawě hnědá. — Na lukách, pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w červenu až do října. ♀.

Druhdy w lékařstwi jako pískawice modrá užitečný, nyní s jinými lučnými rostlinami dobytka zůstawený.

L. jedlý. *L. edulis* Lin. *Cav. ic. t. 157.* *L. oligoceres* Moris 2. t. 18. f. 5. Kořen letní; lodyha přímá, chlupatá, málowětewitá, 9—12" dlouhá; listy 3lístecné: listky obwejšité, lysé; palisty wejšité, dole dost široké; kwěty 3—1, žluté, na stopkách 2krát delších listu; lusky tlusté, lysé, nakřiwělé, oblaukowitzé; semena kulowatá, smačknutá, tečkowanoswraskalá. — W Ewropě jižně, Egyptě. ☉.

Lusky mladé jsauce šťawnaté, sládké, asi jako brách zelený; tu a onde se prodávají na trhu a jedí se.

L. alepský. *C. Gebelia* Vent. *cels. t. 57.* Ozimý, lysý; lodyhy lehawé, nadřewnatělé; listky a palisty wejšité, nasiwělé; listeny skoro zdělí kalichu; kwěty dříwe žluté, pak růzowé; strbauły přitrojkwěté, dlouhostopkaté; ušty kalichowé zdělí trubky a mnohem kratší nežli koruna; lusky wálcowitzé, hružlaté, tlusté; semena kaštanowá, kulowatá. — Okolo Alepa. ♂.

Potřebuje se jako předešlý.

ČTWEROKARPEC. TETRAGONOLOBUS. SPARGELÉRBSE.

Kalich trubkowitzý, na patero klaný. Křídla kratší nežli pawězka; člunek zobanitý. Čnělka prohybaná; blizna nálewkwitá, pak úkosně zobanitá. Lusk wálcowitzý, čtwerem křidel obraubený.

Zeliny. Palisty široké, listowitzé. Listý 3lístecné; řapíky nekřídlaté; stopky úzlabsčkowé, 1—2kwěté, listenem opatřené.

Č. nachowý. *T. purpureus* Moench. *Rostl. 3. ob. 23.* Lotus tetragonolobus Lin. Kořen letní, nrcasatý; lodyhy někdy přímé, někdy lehawé, 2"—1' vysoké, oblé, hladké; odstále chlupaté; listy odstále a narezawěle chlupaté: listky obwejšité, dole ostré, krátce zakončité, tupaunké nebo ostraunké, nejcelejší, dužnaté, siwé; palisty wejšité, tupaunké, nejcelejší; řapíky kratší listkůw, silné; z úzlabička hořeních listůw vynikají stópy ojedinelé, kratší listu, oblé, nejodstáleji chlupaté, 1kwěté; listen na konci stopky podobný listu; kalich zubůw kopinatočárkowitzých, nejdolejšího trochu kratšího; koruna kalichu dwakrát delší, černě nachowá; tyčinky 2-bratré, střidawě kratší a delší; lusk asi 2" dlouhý, tlustý, jako nafauknutý; čtwerem blan náčeřitých na děl křídlatý; semena mnohá, zakulatělá, špinawě žlutá, černě tečkowaná. — Na polích w Ewropě jižně. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

We Wlaších a Francauzích jižných sázejí jej w velikém množ-

ství, a mladé lusky, nemající u vnitr mázdry tvrdé, jedí jako hrách zelený; jinde je strojí jako chřest (Spargel), k němuž chutí se podobají.

DĚTELNÍK. PSORALEA. PSORALEA.

Kalich na patero klaný, z lupenův 5 spojených. Tyčinek 10, často 2bratrých s desátou někdy dole s ostatními spojenou. Lusk zdělí kalichu, bezchlupný, 1-semenný, někdy v zoban ukončený.

Kře, byliny, žlázkami často bradavičnaté. Lísty rozličné; palisty se řapíkem rostlé. Kwěty rozličného rozpostavení, modré, bělavé nebo nachovělé.

D. pryskyřičnatý. P. bituminosa Lin. Lam. t. 614. f. 1. Dětel asfaltský Mat. Wel. 298. Polokeř 2—3' vysoký, přímý, větevnatý: větvi oblých; listy zpeřeně 3lístičné: listky vejčítokopinaté nebo kopinaté; řapíky dlouhé, pýřité, hladké; stopky úžlabičkové, 3—2krát delší listu, nesoucí strboul klasovitý; kalich pýřitý, dole opatřený listenem čarkovitokopinatým; koruny modravé. — Na místech newypravených v Evropě jižné. Kwěte v květnu až do října. ě.

Zapáchá nepřijemně pryskyřicí; jindá se potřeboval v lékařství (*Trifolium bituminosum*).

D. žláznatý. P. glandulosa Lin. Cullen Feuill. 3. t. 3. Ard. spec. 1. t. 11. Keř 6' vysoký, na všech dílech obrostlý žlazami vydávajícími zápach silný, asi rautau; listy ze 3 listkův vejčítokopinatých, zakončitých, lysých; řapíky žláznatoškrabavé; hrozny úžlabičkové, 2" dlouhé, stopkaté, delší listu; kwěty modře nachové, s křídloma a člunkem bělavými. — V Chili. Kwěte v květnu až do října. ě.

Lísty podle Moliny mocně vyhánějí hlísty a žaludek posilají; Feuillie zase vychvaluje jejich hojivost a čistivost.

D. jedlý. P. esculenta Pursh. am. 2. t. 22. Kořen jednoduchý, bambulínatý; nať chlupatowlasatá; listy dlanitě 3lístičné: listky vejčitoeliptičné, wezpod lysé; klasy přístrboulowité, úžlabičkové, stopkaté; listeny 3kwěté, vejčité, zakončité; koruna sotwa delší kalichu. Po březích Misury řeky v Americe sewerné.

Kořen jedlý.

MODŘIL. INDIGOFERA. INDIGOPFLANZE.

Kalich na patero klaný: ušťův ostrých. Pawězka zaokrauhlá, vykrojená. Člunek obak ostruhau šidlowitau opatřený, pak zpružně se slybující. Tyčinky 2bra-

tré. Čnělka nitovitá, lysá. Lusk oblaunký nebo ploský, nebo čtveroboký, mnohosemený, zchlupný, zřídka málosemený, vejčitý, ano i lsemený, zakulatělý. Semena wejcowitá, obak utatá, branicemi sklípkowanými často oddělená.

Zeliny, byliny, polokře; palisty od řapíku oddělené, drobné; stopky úzlabíčkové; kwěty hrozněné, nachové, modré nebo bílé; listy jednoduché, lichozpeřené nebo prstovaté: lístky dole často palíšťkaté; chlupy všesky nebo některé hvězdovité, přitlačené.

M. stříbrný. *J. argentea* Lin. *Herit. st. t.* 79. *Rostl.* 3. *ob.* 25. *J. articulata* Gouan. *ill.* 49. *J. glauca* Lam. *J. tinctoria* Forsk. Keř 2—3' vysoký, přímý; větve a rozhy oblé, bílé chlaupky předrobnými, přehustými, přilehajícími; palisty předrobné, šídlovité, pršivé; řapík polooblý; z úzlabíčka listův rozhowých vynikají hrozny listu mnohem kratší, přímé, mnohokwěté; stopky hranaté jako stopečky a kalichy chlupaté; listeny šídlovité; kalich zvonkovitý, žubý; zuby 2 hoření menší a lichý dolení delší; koruna kalichu delší, vně bělopýřitá. — W Egyptu, Arabii, Indii východní. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

M. srpatý. *J. tinctoria* Lin. *Rostl.* 3. *ob.* 24. *J. indica* Lam. *t.* 626. *f.* 1. *Sloan.* 2. *t.* 170. *Rheed.* 1. *t.* 54. Kříček 2—3' vysoký, přímý, větewnatý; větve oblé, dole dřewnaté, oblé, nahoře přitlačeně a bělawě pýřité; listy lichozpeřené, 3—7jařmé: lístky podlauhlé, dole ostré, na konci zaokrauhlé, měkkým hrotičkem ukončené, nejlysejší, mladé obak, staré na rubu chlaupky bělawými, přitlačenými porostlé, na lici zelené, wezpod nasiwělé; palisty šídlovité, kratičké: řapík podlé množstwi jařem rozdílně dlauhý; stopky ojedinelé, úzlabíčkové, hranaté, kratičké, nesaucí hrozen listu kratší; stopečky kratičké, u wzniku listenem šídlovitým opatřené, íkwěté; koruna růžowá; lusky husté, wisuté, walcowité nebo trochu smačknuté, srpowité prohnuté, hružlaté se šwem méně wystáwajícím, pýřité, hnědé, napopelawělé, braničkami mehlopauzdré; semena mnohá. — W Americe jižné, Indii východní, w Africe obratnikowé. Kwěte pořad. \bar{h} .

M. obecný. *J. Anil* Lin. Podobá se předešlému. Polokeř přímý; listy 3—4jařmé: lístky waječné, wezpod sotwa pýřičkaté; hrozny úzlabíčkové listu kratší; lusky smačknuté, nehružlaté, wisuté, oblaukowité s obojím šwem mozolowitým, čnějícím. — W Americe podrownikowé; w Indii obojí se sází jako předešlý. \bar{h} .

M. dvojsemenný. J. disperma Lin. *Trew. Ehr. t. 55.*
Lodyha zelinná, slabá; větve oblé, listy zpeřené, 4—6-
jařmé: listky eliptičnopolahlé, lysé; hrozny autlé, listu
delší; lusky oblé, přšhrůžlaté, hrotité, 2semenné, škra-
blawé. — W Indiích. ☉.

Z listůw těchto rodů dobývají indych, modř od starodáwna k
barvení na modro užitečnou; kořen a listy we vlasti w lékařství
potřebují. Pro tu příčinu modřil srpatý, obecný a dvojsemenný w
obojsi Indii u velikém množství se sázejí; modřil stříbrný k témuž
konci w Africe sewerné, w Indii východní a dílem i w západní chowají.
Indych z posledního rodu jest prý lepší nežli z prvnějších, ježto za-
se více ho poskytují.

ŽLONKA. CLITORIA. CLYTORISBLUME.

Kalich dole listenoma welikaunkýma opatřený, na
patero klaný. Pawězka obširná. Tyčinky 2bratré, s
plátky z nejdolejška kalichu vynikající. Čnělka na konci
přirozšířelá. Lusk čárkowitz, smačknutý, rovný, 2chlo-
pný, dolejškem čnělky zakončítý, 1pauzdrý, mnohose-
menný. Semena braničkami sklípkatými oddělená.

Zeliny nebo byliny paulé; listy lichozpeřené, často 1-, řídko
2—3jařmé; listky často palstkaté; kwěty úžlabíčkové, stopečka-
té, veliké.

Ž. okázald. C. ternatea Lin. *Sims. bot. mag. t. 1542.*
Ternatea vulgaris Kunth. *Flos caeruleus* Rumph 5. 31.
Schanga - Cuspi Rhed. 8. t. 38. Bylina; lodyha přípý-
řitá, po stromech do veliké výšky se pauci a ztuha
ztáčející, takže do kůry se zařezává; listy lichozpeře-
né, 2—3jařmé; listky waječné nebo wejčité; palisty ší-
dlowité; stopky ojedinelé, úžlabíčkové, 1kwěté; liste-
ny veliké, zaokrauhlé; kwěty veliké, modré nebo bílé,
u prostřed se skwrnau žlutawě bílau; lusky podlahlé,
smačknuté, rozšířené, lysé nebo maličko pýřité. — W
Indii východní, Arabii, na Kubě ostrowě. Pořád kwě-
te. h.

Veliká ozdoba zahrad; nesmí ale státi blízko stromu, jelikož
na něj se vypínajíc a otáčejíc jej ndušuje; protož sází se podlé be-
sédek, jež pěkně přikrývá. Kozy a owce rády žerau nat. Kwěty jedí
jako wariwo, obzwláště ale barwí jimi rýži na modro, jelikož Indo-
wé při hodech mají způsob rýži we 3—4 barwách postawiti na
stůl; též se jimi barwí plátno, barwa ale není stálá. Kořen tenký a
urcasatý potřebný k dáwení a počišťowání; taktéž i listy a semena
působí.

Ž. wirginská. C. virginiana Lin. *C. calcarigera* Salisb.
par. t. 51. Lodyha zwýšší 4', wzstaupawá i s listy ly-
sá nebo přípýřičkowaná; listy 3listečné; listky čárkowi-
té, wejčitopolahlé, eliptičné nebo wejčité; stopky

1—4kwěté; listeny kopinaté, asi zděli kalichu; lusky čárkovité, smačknuté. — W plotech sewerné Ameriky a Indie západní.

Z listůw dělájí obkladky na žlázy oteklé, z kwětu ale zpařeninu proti křečům a kniwosti.

PODAUTLEC. PUERARIA. PUERARIE.

Kalich zvonkowitý, tupaunce 2pyský: pysk hoření celý, sotwa 3zubý, dolejší na tré klaný. Koruna motýlowitá: člunek rovný, tupý, pawězka obwejitá. Tyčinky 1bratré. Lusk ploskosmačknutý, dole ztenčenožičitý, čnělkau špidlatý, 2chlupný, nepřetržený, mnoho-semenný.

P. hlízatj. P. tuberosa Decand. Hedysarum tuberosum Roxb. Keř do weliké výšky na stromy se pnaučí. Kořen přeweliký, hlízovitý; listy zděli pidi na řapících 1' dlahubých, 3listečné: listky wejčité, ostré, sítkowanožilnaté, na lici pýřité, wezpod i se stopěčkami a kalichy hedwábnohuňaté; palisty srdčité; kwěty weliké, stopkaté, dvojčaté nebo trojčaté, zažlutlé. — W Indii wychodní. Kwěte w posuše. \bar{h} .

Z kořena roztlučěného dělájí obkladky na otoky w kolenau.

LEKOŘICE. GLYCYRHIZA. SÜSSHOLZ.

Kalich nahý, trubkowitý, na patero klaný, 2pyský: ušty 2, hořejší wíce jiných srostlé. Pawězka wejčítokopinatá, rovná; člunek dvojhlawý nebo 2plátečný, rovný, ostrý. Tyčinky 2bratré. Čnělka niřowitá. Lusk wejčitý nebo podlahubý, smačknutý, 1pauzdry, 1—4semenný.

Byliny; kořeny nejsladší; listy lichozpeřené; hrozny úzlabíčkové.

L. lysá. G. glabra Lin. Lam. t. 625. f. 2. Rostl. 3. ob. 28. L. obecna Mat. Wel. 217. C. Lekořice, sladké dřewo, sladký kořen, osládeř. Kořen mnoholetý, vypauštěje mnoho wětwi rovných, asi co malik tlustých, oblych, wně našediwěle hnědých, u wnitř žlutých, široko daleko se rozkládá a wyhání tu a onde lodyhy přimé, 3—4' vysoké, oblé, mělce brázdowané, nejhořejji předrobně pýřité; listy lichozpeřené, 5—6jarmé: listky wejčité, tupé, vykrojené, hrotičkowané, obak žlázkami drobnými, žlutawými tečkowané; palisty pršiwé; stopky řapiku kratši, oblé, dole hranaté, nejautleji pýřité, nesauci klas s listeny kopinatými, pýřitými, pršiwými; kwě-

ty bledě modré; křídla fialová; lusk přímý, asi 10''
dlouhý, 3'' široký, čárkovitý, obak ostrý, hrotitý, 2—4-
semenný, úkosně žilnatý. — Na polích Ewropy jižnější.
Květe w květnu. 4.

L. žláznatá. *G. glandulifera W. et. Kù. t. 21.* Po-
dobná velmi předešlé; lodyha ale nahoře jest patrně
hranatá, lístky má podlauhlokopinaté, ostré nebo wy-
krojené, na rubu lepkavě pýřité, palisty wadnaucí a
lusky žláznatoježaté. — W Ewropě jihovýchodní až na
Kawkaz a do Sibíře.

L. ježatá. *G. echinata Min. Jacq. hort. vind. t. 95.*
Schk. t. 225. Lekořice *Mat. Wel. 217. C. Rostl. 3. ob.*
27. Kořen předešlé. Lodyhy 4—6' vysoké, přímé,
málo wětewnaté, oblé, brázdičkové, nahoře pýřité;
listy lichozpeřené, 4—5jařmé: lístky stříčné, kopinaté,
nejčastěji podlé hlavní žíly žlábkovité, nejcelejší, obak
tupé, na konci hrotité, staré lysé, krupičkami žlutými
pokryté; palisty z dolejška širokopinaté, ostré; stop-
ky ojedinelé, listu 3krát kratší, nesaucí strbawl zakulatě-
lý, hustokvětý; listeny wněšné podlauhlokopinaté, nej-
ostřejší, wnitřní kopinaté; koruna nafialowělá; lusk e-
liptičný, smačknutý, obak ostrý, wně až ku třetině do-
lení nebo docela ježatý, ostny nejodstálejšími, 1—2se-
menný; semena ledwinowitá, černohnědá. — Na polích
w Apulii, Tatarsku. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Ode všech rodů potřebuje se w lékařstwí kořen sladký *sludké*
dřevo a hlawně štáwa z něho wywařená a zawařená, *lekořičinaw* na-
zwaná.

Kořen *L. žláznaté* znali již staří Řekowé. Kalmukowé dě-
lají z listů thé.

ŠTĚDŘENEC. GALEGA. GEISRAUTE.

Kalich o 5 zubech šídlowitých, přistejných. Pa-
wězka obwejitopodlauhlá; člunek tupý. Tyčinky 1bra-
tré, desátá až do polowice srostlá. Čnělka nitwítá, ly-
sá. Blizna konečná, tečkovitá. Lusk oblaunký, hružla-
tý, úkosně čárkovaný. Semena wálcowitá.

Byliny lysé, přímé; listy lichozpeřené; palisty wejčité nebo
kopinaté, polostřelowité; hrozny úžlabičkové, jednoduché, mnoho-
kwěté; kwěty bílé, modré.

Š. obecný. *G. officinalis Lin. Mill. ic. 139. Blak. t.*
92. Schk. t. 208. Sturm 4. Hayn. 6. t. 34. Kozi rauta
Mat. Wel. 360. Jestřabína. Kořen mnoholetý; lodyhy
přímé, 2—4' vysoké, křiwolaké, wětewnaté, oblé, bráz-
dované, duté: listy lichozpeřené, 6—9jařmé; lístky ko-

pinaté, hrotité, lysé; palisty širokopinaté, polo- nebo nestejnostřelovité; hrozen delší listu; kwěty světle modré nebo bělawé; lusky odstálé, dost tuhé. — Na lukách wlhkých, podlé příkopůw w Ewropě jižné, w Lewantu a Africe sewerné. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

Před časy welikau sláwu měl w lékařstwí, nyní se wází co wybóná píce.

KOŽELUSK. TEPHIROSIA. TEPHIROSIE.

Kalich bezlistenný, přistejný, šzubý. Pawézka obširná, zaokrauhlá, wně hedwábná nebo pýřitá, odstále ohnutá; křídla na člunku tupém wážnaucí. Tyčinky rozličně spojené, 1—2bratré: tyčinka hoření někdy přirostlá. Čnělka niřowitá, blizna konečná. Lusk často sedawý, smačknutoploský, čárkowitý, mnohosemenný; chlopeně ploské. Semena smačknutá.

Kře, byliny. Palisty oddělené, kopinaté, šídlowité. Listy lichozpeřené, šlístkaté. Hrozny úzlaběčkowé; řídko protilisté. Kwěty bílé nebo nachowčelé.

K. jedowatý. *T. toxicaria Pers.* *Galega toxicaria Swartz. Tussac t. 20.* *G. frutescens Plum. ic. t. 135.* Polokeř 2—3' wysoký, přímý, s kořenem hlíznatým; listy 1' dlauhé, 18—20jařmé: listky podlahlokopinaté, tupé, přihrotité, na lici pýřité, wezpod stříbrnohedwábné, s pýřím obak přitlačeným; hrozny konečné; lusky čárkowitopřioblaunké, aksamitohuňaté, krátce hrotité. — W Africe horké, odkud přenešen do Kayeny a na Ostrowy karybejské. 4.

Ten a jiné rody (k. barwířský, rybářský a wykrojený) toho pokolení mají tu wlastnost, že listy jejich a rozhy nebo kořeny na kaši roztlučené a do wod uwržené omamují ryby, kteréž jidi se nažrawše na wodě plowau omámené a rukama chytati se mohau; požitý bywše člowěku neškodí.

K. rybářský. *T. piscatoria Pers.* *Galega littoralis Först.* *G. piscatoria Ait.* Křowitý; listy 5—6jařmé; listky podlahlé, tupé, wezpod chlaupkowané; palisty šídlowité; stopky dvojsečné; lusky tuhé, wzstaupawé, přihuňaté. — W Indii wýchodní a na Ostrowech tichomořských.

Wlastností předešlého.

K. barwířský. *T. tinctoria Pers.* *Galega tinctoria Lin.* Křowitý, lysý; listy 6jařmé: listky podlahlé, tupé, wykrojené, wezpod hedwábné; stopky úzlabičkowé, klašaté, zdělí listu; lusky tuhé, wisuté. — Na Ceyloně.

Na Ceyloně sází se u velikém množství a dobývá se z něho indych jako z modřilu.

K. senna. T. *Senna H. B. et Kunth.* Křowitý; větve přihranaté, lysé; listy 4jařmé: listky přibovějité, podlauhlé, vykrojené, hrotité, pýřité, přinasivělé; hrozny protilisté, dole 1listé; květy chomáčené; lusky napřímělé i s kalichy hřebelcovitě pýřité. — W Popo-
yanu Ameriky jižné.

W Americie potřebují list jeho místo senny alexanderské k počišťování.

K. apolinský. T. *apollinea Decand. Galega apollinea Delil aeg. t. 53. f. 3.* Polokřowitý, rozestřený, přitlačeně pýřitý; listy 2—3jařmé: listky obwejšitopodlauhlé, vykrojené, wezpod hedwábné; hrozny protilisté zdělí listůw; lusky přímoodstálé, 6—7semenné, pýřím nejdrobnějším přikryté. — Na rolích w Egyptu.

Listům a lusky jeho bývá senna alexanderská porušena.

NETWAŘEC. AMORPHA. AMORPHE.

Kalich 5zubý, obhomolowitě zwonkowitý; Pawězka wejšitá, naddutá; křídla a člunek žádné. Čnělka nitowitá, rowná, lysá. Tyčinky čnějící, nejdoleji 1bratré. Lusk smačknutý, wejšitý nebo měsíčitý, 1pauzdry, 1—2-semenný.

Kře, byliny; listy lichozpeřené, mnohojařmé, proswítawotečkowané, často dole palístkáté; palisty padawé; hrozny zdelené, často na konci wětwi příchomáčené; květy modrofialowé.

N. křowitý. A. *fruticosa Lin. Schk. t. 197. Mill. ill. t. 27. Schmidt 1. t. 30.* Keř 8—12' vysoký; rozhy oblé, autle čarkované, nahuňatělé nebo lysé; listy střídawé, lichozpeřené, 6—10jařmé: listky eliptičnopodlauhlé, obak zaokrauhlené, na konci maličko vykrojené a hrotičkem maličkým, měkkým ukončené; řapík polooblý, na lici žlábkowitý; palisty nejužší, asi 2" dlauhé; palistky štětínowité wedlé listkůw; z konce rozeh a úžlabíček nejhořejších wyuikají hrozny klasowité, někdy 6" dlauhé, wice méně tuhé; květy o krátké stopečky podepřené, husté, skoro rownowážné; koruna tmawě nachowě fialowá; lusk malý, drobnými bradawičkami žlazowitými přikrytý; semena 2, ledwinowitá. W Americie sewerwné podlé řek. Kwěte w čerwnu a lipnu. Ĥ.

Ozdobný keř w našich sadech a zimy naše dobře snášejíci. Jeho listky welmi citliwé, takže na uříznuté wětwičce za suchého powětrí brzo wadnan; w nich jest indych obsažen.

RATIPLOD. LONCHOCARPUS.

Kalich zvonkovitě baňkovitý, nepatrně 5zubý. Koruna motýlowitá: pawězka zaokrauhlá, odhnutoodstálá, křídla zdělí skoro pawězky a člunku. Tyčinky 2- nebo 1bratré. Lusk krátkonožičitý, podlahlokopinatý, rovný, ploskosmačknutý, ledwinitý; kořínek hákovitě ohnutý.

Stromy bezbranné; listy lichozpeřené; lístky stříčné, bezpalstečné, řapičkaté.

R. fialový. *L. violaceus* *H. B. et Kunth.* *Robinia violacea* *Jacq. am. t. 177. f. 49.* Strom bezbranný, přímý, 12střewičný; listy 3—6jařmé: listky wejčité, tupé, příwykrojené, lysé, proswitawě tečkowané, blánowité se žilau prostřední přičnělau; hrozny úžlabičkové, půlstřewičné, se stopečkami 2kwětými, mnohými. — W Karthageně, Guadalupě. 5.

Kwěty jeho mají vůni a barwu fialek modrých.

R. plotní. *L. sepium* *Decand.* *Robinia sepium* *Jacq. am. t. 129. f. 101.* Strom přímý, bezbranný, 30' zwýši, podobný našemu akátu; wětwe oblé, skoro přímé, nejdelší; listy 5—7jařmé: listky wejčité, tupé, zakončité, blanowité, na líci pýříčkowané, wczpod lysé, bledé; hrozny listu kratší; stopečky 1kwěté, kalichy uřaté; lusky lysé, podlahlé, tupé, ploskosmačknuté, podlé šwů mozolaté, 4semenné. — Na Ostrowě sw. Marty, w Karthageně. 5.

Obzwláště hodí se na ploty, jistě i za nejsuššího powětří se ujímajcí; má ale powahu zlan do sebe, že mnoho kwětů nosí, a že lusky pukajíce, semeno daleko široko vyhazují, kteréž snadně klíče, rolnictwí jest obtížné. Předcházejí tomu, uřezujíce wětwe odkwětlé. Šlahauy rozsekané a do wody uwržené omamují ryby, kteréž se jich nahltaly.

TRNOWNÍK. ROBINIA. ROBINIE.

Zuby kalichowé patrně kopinaté, 2 hoření kratší, bližší. Koruna motýlowitá: pawězka obšírná, člunek tupý. Tyčinky 2bratré, padawé. Waječník 16—20waječný. Čnělka napřed wauřatá. Lusk smačknutý, přisedawý, mnohosemenný: chlopně ploské, tenké, šwy semenonosné obraubené.

Stromy seweroamerické, trny palistnými často opatřené; listy lichozpeřené; lístky řapičkaté, dole palstkaté; kwěty bílé nebo růžpwé, hrozněné, úžlabičkové, často nicí.

T. obecný. *R. Pseudacacia* *Lín. Duham. 1. t. 42. — nov. 2. t. 16. Schmidt t. 32. Rostl. 3. ob. 29.* Akát, aka-

cie, trnownik. Strom krásný, 60—80' vysoký; kmen 2—3' tlustý, s korau dosti tlustau, rozsedalau, nazelenale popelawau, se dřívím žlutawým, tuhým, dost pevným; wětwičky trnaté; trny silné, twrdé, asi 1/2" dlouhé, holowité, nejostřejší, červenawě hnědé; rozhy s trny místopalistnými, řídece bezbranné; listy lichozpeřené, 5—9jařmé; lístky wejčité nebo eliptičnowejčité, obak nejtrupější, na konci maliníko vykrojené, dospělé nejlysejší; řapík oblý, na lici se žlábkem mēlkým; palisty: trny dřewnatější; hrozny w úzlabíčkách rozhových, listu málo kratší, mnohokwěté, běwné, wisuté, jednoduclé, ojedinělé; stopka a stopečky oblé, pýříčkowané; kwět líbezna wůni wydává; koruna bílá, mnohokrát wětší kalichu šálečkowitého; tyčinky jednobratré; blizna čárkowitá, na wnitřní straně hustě chlaupkowaná; lusky 2 1/2" dlouhé, 1/2 široké, čárkowité, dole ostré, na konci tupé, smačknuté, na hořením kraji obraubené, bělawě hnědé; semena ledwinowitá, hnědá, lesklá. — W lesech Ameriky sewerné obecný, nyní u nás zdomácnělý. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Strom rychle rostaucí, w 30lém roce již 1' tlustý; dřwí užitečné; kůra k wydělávání koží; kořen líbezne wůni a jako wětwičky jest sladký, protož proti kašli se potřebuje; kwěty k barwení na žluto, též dāwají wčelám dobrau pastwu; ze semen olej se tlačí.

Pěkný jeho odrodek jest *trnownik kulowatý*, R. umbraulifera, s košem sličně kulowatým.

T. lepnatý. R. viscosa Vent. cels. t. 4. Rostl. 3. ob. 30. Podobá se předešlému; strom 40—50' vysoký, trny nejkratší; lístky wejčité; rozhy a lusky žláznatolepnaté; wětwe smačknuté; listeny nadduté, padající, štětinau dlouhau ukončené; zuby kalichowé 3, dolejší zakončité; kwěty bledě červené, newonné. — W Americewerné podlé židel. Kwěte w čerwnu. 5.

T. štětinatý. R. hispida Lin. Mill. ic. 244. Rostl. 3. ob. 31. Štětowec. Strůmek ozdobný; trny žádné, místo nich palisty zelinné, čárkowité; wětwe, rozhy, řapíky, stopky a stopečky nejodstáleji štětinaté, červené; lístky obwejčité, hrotité; zuby kalichowé 3 dolejší zakončité; kwěty weliké, růžowé, newonné; lusky draslawé. — W Americewerné, u nás jako předešlý w zahradách. Kwěte w čerwnu. 5.

SESBANA. SESBANIA. SESBANIE.

Kalich na patero klaný nebo šzubý: uštůw přístejných, Pawězka wětší člunku, zaokrauhlá, násobená; člů-

nek tupý, dole na dvě klaný. Tyčinky 2bratré (9 a 1), s trubkou dole nauchatělou. Lusk zdělený, autlý, smačknutý nebo přiválcovitý, mezi semeny škrceň, však pro švy ztlustlé newlastně článkatý.

Kře nebo zeliny. Palisty kopinaté, pňové. Listy sduzpeřené, mnohojarmé, řápk w štětinu prodlažený. Stopky úzlabíčkové. Kwěty hrozněné,

S. egyptská. *S. aegyptiaca Pers.* Sesban *Alp. ex.* 82. *Aeschynomene* Sesban *Lin.* *Coronilla* Sesban *Willd.* Keř zwýši muže, lysý; kmeny náhranaté, wětewnaté; listy 10jarmé: lístky podlahločárkovité, tupé, lysé, přihrotité, drobné, celé; hrozny úzlabíčkové, mnohokwěté; kalich krátký, zubů 5, stejných; koruny malé, žluté, s pawézkau okrauhlau, netečkowanau; lusky smačknutooblé, hružlaté, dwakrát delší nežli stopka, třebas 1' dlahé. — W Egyptě, Senegalsku, Indii východní. Kwěte pořád. \bar{h} .

Rychle rostanc nabývá za rok wýšky 4 loket a tlaštky rama, pěkně wyhlíží, a za 3 léta poskytuje dost dobré paliwo. Potřebuj jej na meze do rolí; dáwa dobrý stín w krajinách horkých a na lesy welmi chudých. Semena potřebuj k zastawení bĕhawek a krwotokůw.

S. stromowitá. *S. arborescens Kostel.* *Aeschynomene* Sesban *Roxb.* *Rheed.* 6. t. 27. *Burm. zeyl.* t. 41. Keř stromowitý, 12' wysoký; kmen $\frac{1}{2}'$ w objemu: kůra rozsedalá, šedá, na wětwich lysá, lesklá, červeně žihaná, na rozhách metlowitých krátkochlupatá; listy 12—25-jarmé, 4—8" dlahé: lístky střidawé nebo střičné, 1" dlahé, 3" široké, podlahločárkovité, tupé, hrotité, na lici tmawě zelené, na rubu bledší a chlaupkowané; hrozny 8—12kwěté, odwislé; kwěty wětší nežli předešlé, wně krásně tmawonachowé, žlutě skwrnaté, někdy docela žluté; lusky přínitowité s koncem pichlawým; semena šedohnědá. — W Indii východní. Pořád kwěte. \bar{h} .

Listy samy sebau nebo s jinými léky w rozdělých nomozech užitečné. Dříví dáwa uhlí k ručníčnému prachu čili smudnku nejlepší.

S. konopná. *S. cannabina Pers.* *Ae. cannabina Retz.* *G. cannabina Willd.* Zelina; lodyha hranatá, lysá; listky mnohé, střičné, čárkovité, tupé, hrotité; stopka hladká, lysá; stopky 2čatné, 1kwěté; kwěty drobné; lusky welmi dlahé, čárkovité, nejlysejší, smačknuté. — Na Malabaru. \odot .

Lodyhy na způsob konopě zdělané dáwaj wláknó welmi užitečné.

S. bahní. *S. paludosa Jacq. h. vind. Decand. h. gen.* *Aeschynomene* paludosa *Roxb.* Zelina lysá; listky elip-

tičnočárkowitzé, tupé, hrotité, 10—12jařmé: hrozny při-
dwojkwěté; lusky oblosmačknuté, přibružlaté, zdělí ce-
lého řapíka; koruna rusá s pawézkau nahnědlau, člun-
kem na konci nachowělým. — W Indii východní. ☉.

Lodyhy té rostliny řezají se na tenčké lupeny, jež wyro-
wnané a usušené co papír, čínskjím nazwaný, slauží.

TURIA. AGATI. AGATI.

Kalich zwonkowitzý, uřatý, tupě na 5 zubů wykrojený.
Koruny pawézka waječnopodlauhlá, kratší křidel: kři-
dla podlauhlá, člunek obřirný, rownaunký, z plátkůw
dole a na konci prostých. Tyčinky 2bratřé (9 a 1)
přičnělé, s trubkau dole welikýma křidloma na wrchu
zmnoženau. Lusky ztenčenonožičité, smačknuté, čárko-
wité, 2chlopné, u wnitř zauženinami mnohopauzdré, pro
wystawající šew nečlankaté. Semena w pauzdrách oje-
dinělá, smačknutá, napříč wejčítá.

Stromy indské; palisty kopinaté; listy sudozpeřeně, mnoho-
jařmé. Kwěty nejwětš; hrozny malokwěté.

T. hrubokwětá. A. grandiflora Desv. Aeschynomene
grandiflora Lin, Tuss. 4, t. 5. Coronilla grandiflora Willd.
Sesbania grandiflora Poir. Dolichos arboreus Forsk.
Agati Rhced. 1, t. 51. Turi Rumph 1, t. 76. Strom
20—25' wysoký, wětwi přimých: kmen sotwa muž může
obejmouti: listy skoro zdělí 1', 20jařmé: listky 1 1/2"
dlauhé, 1/2" široké, w noci dolů sklímené, podlauhlé,
wykrojené; kwěty nemnohé na hroznech, 4" dlauhé,
1 1/2" tlusté, newonné, bělawé, s pawézkau žlutawau, pak
čerwenau; lusky 2 1/2' dlauhé, 1/4" tlusté, smačknuto-
čtyrhrané; semena mnohá, wálcowitá, menši fazolů. —
W Indii východní na místech písčítých. Dwa- nebo
třikrát do roka kwěte. 5.

Obyčejně ji sázejí před domy. Weliké kwěty s mlékem ko-
kosowým co wařiwu, ale mdlé, potřebují; mladé lusky a bílá seme-
na taktěž; lepnaté listy místo mýdla ku praní plátna a k obklad-
kům na zhněťěninu se potřebují, protož i žertem říkají, že w domě,
před kterým strom tento stojí, mnoho se perau. Ščáwa z listů proti
bedelkám a napuchlým brančím; zwařenina z kůry k dáwení.

LETKOLUSK. PISCIDIA. FISCHFÄNGER.

Kalich zwonkowitzý, na patero klaný. Koruna mo-
tyłowitá, člunek tupý. Tyčinky 1bratřé, desátá dole
prostá. Čnělka niřowitá, lysá. Lusk nožičitý, čárko-
wité, čtwerem křidel na dél zmnožený, branicemi me-
zisemennými přetržený. Semena waječná, smačknutá;

pup poboční; kel křivý; dělohy eliptičnopodlauhlé, tlustaunké; kořínek hákovitě ohnutý.

L. mámiwýj. P. *Erythrina* *Lín.* *Erythrina piscipula* *Lam. t. 605. f. a. Sloan. 2. t. 176. f. 4. 5.* Strom pěkný a ztepilý, 25' vysoký, jakoby nepořádně wětewnatý; wětwe oblé, žlábkowanohranaté, lysé, hnědé; listy střidawé, lichozpeřené, 3jařmé: listky wejčité, ostré, nejcelejší, 2" dlouhé, 1" široké; hrozny latowité, wětewnaté, ojedineělé, konečné, wisuté, zdéli 5"; wětwičky roztraušené, skoro stříčné, bělawě plstnaté; kalichy růžowé; koruna bílá, motýlowitá; lusk wisutý, 2" dlouhý i delší, auzký, smačknutý, čtwerokřídlý; semena hnědá. — Na Jamaice a Antillách w nížinách. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Wětwe a listy roztlučené a do wody whozené omamujt ryby, jež pak na wodě plowajíce, mohou se rukama vybrati; ryby ty ale brzo zase k sobě přicházejí.

ČIMIŠNÍK. CARAGANA. ERBSENBAUM.

Kalich krátkotrubkowitý, šzubý. Člunek tupý, skoro zdéli křidel a pawězky dosti dlouhých. Tyčinky 2-bratré (9 a 4). Čnělka lysá. Blizna konečná, uťatá. Lusk sedawý, mladší smačknutý, pak přiwálcowitý, mnohosemenný, čnělkau hrotitý. Semena zakulatělá.

Stromy nebo kře sibiřské a wýchodní. Listy sudozpeřené: listky hrotité, řapík trnem anebo ščetinau ukončený. Stopky úžlabčkové, 1kwěté, často chomáčené. Kwěty žluté, u jediného rodu načerwenalé. Palisty některých trnowatějící.

Č. *obecnýj.* *C. arborescens* *Lam.* *Robinia Caragana* *Lín. Duham. nov. 2. t. 19. Schmidt 1. t. 33. Rostl. 3. ob. 33.* Hrachowik. Keř 2½⁰ vysoký, hustě trsnatý, s korau zelenawě napopelawélau; listy sudozpeřené, 4—6-jařmé: listky wejčitopodlauhlé, nejcelejší obak nejtupější, na konci wykrojené a hrotičkem měkkým ukončené, huňaté, pak olysající; řapík polooblý, na lici žlábkem mělkým opatřený, netrnowatějící; palisty wejčitokopinaté, nejostřejší, pak se rozširující, twrdnaucí a trnowatějící, pupeny od dola zastírající; stopky po 2—5 z pupenu wynikající, 1kwěté, asi nad třetinau opatřené klaubem a listenoma nejkratšíma, nejtupějšíma; kalich huňatý; koruna žlutá; lusky přímé, wálcowité, za přičinau šwu hranaté, zobanité, zelenawě hnědé, s chlopněma po rozpuknutí zatočilýma; semena podlauhlozakulatělá, tisawá. — Podlé řek w lesích na místech úrodných anebo su-

chých w Sibíři. Kwěte (u nás) w kwětnu až do lipna, po druhé w srpnu až do října. \bar{h} .

Kořeny sladké porančejš msto sladkého dřewa; dříví žluté, tvrdé, tuhé nejlepš na díla sanstružnická. Z lýka může se dělati způsob lepu. List dává pěknau modrau barwu. Dobytek rád žere list. Semena jako hrách jedš, a tudy jméno *hrachowík*; též z něho olej vytlačnjš.

Č. písčíní. *C. Altagana Poir. C. microphylla Lam. Robinia Altagana Pall. ross. t. 42. Herit. stirp. t. 76. Hrachowik.* Keř předešlému podobný; listy 6—8jařmé, lysé, obwejšitozaokrauhlé, wyseknuté; řapíky bezbranné, palisty trnowatějící; stopky ojedinele; lusky přismačknuté. — Na písčínách w Dawurii. \bar{h} .

O tom rodu totěž znamenati.

ŽANOWEC. COLUTEA. BLASENSTRAUCH.

Kalich šálečkowitý, 5zubý. Pawězka wyrownaná, 2mozolatá, wětš člunku tupého. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Blizna boční, pod koncem čnělky hákowitým. Lusk nožičitý, člunkowitowejcowitý, napuchlý, mázdratý.

Kře bezbranné. Palisty drobné, pňowé; listy lichozpeřené; hrozny úžlabítkowé, chudokwěté, listu málo kratší.

Ž. obecnj. *C. arborescens Lin. Duham. nov. 1. t. 22. Curt. mag. t. 81. Schmidt t. 117. Rostl. 3. ob. 34. Owčí šocowice Mat. Wel. 443. C. Česká sennes, owčí šocowice, žanowec, měchýřník.* Keř 8—12' vysoký, přímý; kůra popelawá, dříví pěkně čerweně a žlutě žíhané; rozhy oblé, wzlůru přitlačeně chlaupkowané; listy lichozpeřené, 4—5jařmé; listky eliptičné, wice méně zaokrauhlé, na konci wyseknuté a opatřené nejkratšim hrotičkem, na lici žlutawě zelené, wezpod nasiwělé, mladistwé na rubu přitlačeně chlaupkowané; řapíky oblé, na lici mělce žlábkowité, též chlaupkowané; palisty wejšité, tupé, nejkratší; stopky úžlabítkowé, listu kratší, řídce delší, oblé, přitlačeně chlaupkowané, 3—5kwěté; kwěty jednostrané, odwislé, dost weliké; listeny kopinaté, mnohem kratší nežli stopečka, trochu delší kalichu; koruna kalichu 3krát wětš; lusk měchýřowitý, mázdratý, obak ostrý, nahoře hlubokau brázdau na dél opatřený, zawřený, nepukající; semena mnohá, smačknutoledwinowitá, hnědá. — We křowistích Ewropy prostřední a jižné. Kwěte od kwětna celé léto. \bar{h} .

Listy a semena ženau na stolici, a tudyž nawrženo, aby msto sennesi se potřebowali; škoda, že aučinku jsau tuze slabého. W sadech pro ozdabu se sází.

Ž. *krwawý*. *C. cruenta* *Alt. Schmidt t. 119. Schk. t. 201.* Podobá se předešlému; listy obvejčité, vykrojené, siwé; stopky přičtwerokvěté; pawézky hrbaté, tupé, nejmenší; lusky na konci otewřené; — Na Archipelagu, w Iberii, u nás w sadech. \bar{R} .

ČEČORKA. PHACA. BERGLINSE.

Kalich 5zubý: zuby 2 hoření obdálnější. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk přínapuchlý, 1pauzdřý, se šwem hořením, wehnutým, semenonosným, napuchlým.

Byliny listůw lichozpeřených, hroznůw úžlabčkových, stopkatých.

Č. *bétisská*. *P. baetica* *Lin. Astragalus lusitanicus Lam. Clus. 2. p. 234. Moris ox. 2. t. 8. f. 4.* Lodyha twrdá, 3hraná, ztlauští prstu, zwýši 2', přímá, čerwenawá, chlupatá; listy lichozpeřené, 7—10jařmé, wejčité, hrotité, wezpod huňaté; palisty kopinaté; hrozny mnohokvěté, jednostrané, bílé; člunek delší nežli pawézka; lusky podlauhlé, člunkowité, smačknuté; semena jako drobné boby. — W Hispanii, Lusitanii a Mauřenínsku. \bar{U} .

Kořen její náramně veliký, někdy co rameno tlustý, na píd dlahý, u wnitř bílý, twrdý co roh, duti špatné. Semena w hubě páli a jsau pry jedowatá.

KOZINEC. ASTRAGALUS. TRAGANTH.

Kalich pětizubý. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk 2pauzdřý nebo na polo 2pauzdřý, šwem hořením wehnutým, semenonosným.

Zeliny, byliny, polokře. Listy lichozpeřené, stopky úžlabčkové nebo kořenové, 1kwěté nebo klasaté.

K. bétisský. *A. baeticus* *Lin. A. triangularis* *Munt. t. 110. Rostl. 3. ob. 34.* Lodyha wíce méně wětewnatá, položená, wzstaupawá nebo skoro přímá, oblá, dutá, čárkowaná, pyřitá; listy 7" dlahé i delší, lichozpeřené, mnohojařmé, pyřité: listky podlauhlé, obak nejtupější, na konci wyseknuté, někdy nejkratším hrotičkem opatřené, nejcelejší; palisty wejčité, zakončité, ostré, mázdrowité; řapiky oblé, na lici se žlábkem mělkým; stopky úžlabčkové, kratši listu, oblé, čárkované; listeny wejčité, ostré; kwěty skoro sedawé; kalich trubkowitý; koruna třikrát delší kalichu, bledě žlutá; lusky klasečné, přímé, sedawé, asi 1" dlahé, tupě 3hrané, na hřbetu žlábkem opatřené, 2pauzdřé; semena mnohá, nestej-

ně 4hraná, nahnědlá. — Na lukách w Barbarii, Asii malé, Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do čerwna, u nás později. ☉.

Semena jeho poraučena byla co nejhlavnější surogat káwy a slaula *kácau kontinentní, švédskou, astragalowau.*

K. cizrnovitý. A. Cicer *Lin. Jacq. aust. t. 251. Rostl. 3. ob. 37.* (newyd.) Cizrna planá *Mat. Wel. 117. A.* Kořen mnoholetý, mrcasatý vyhání mnoho lodyh 1—1½ dlouhých, rozestřeně položených, oblých, brázdovaných, lysých anebo obzvláště nahoře wzhůru chlaupkovaných, nejdoleji wětewnatých; listy střidawé, lichozpeřené, 10—12jařmé: listky o kratičkých řapičcích, eliptické, podlahlé, obak ostraunké, na konci hrotičkem ozbrojené, chlaupkované, wezpod nášediwé; palisty kopinaté, ostré, na rubu chlaupkované; stopky ojedinělé, úzlabičkové, trochu delší listu; přímé, oblé, čárkované, nesaucí kwěty mnohé w klas rozpostawené, přímé, na kratičkých stopečkách; listeny kopinatočárkowitzé, brwitzé; kalich trubkowitzý; koruna bledě žlutá; lusky wejčitozakulatělé, hustě bělawě chlupaté, zobanité. — W plotech, na lukách a rolích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Dobrá píce pro dobytek.

K. širolistý. A. glycyphyllos *Lin. Engl. bot. t. 203. Fl. dan. t. 1108. Riv. tetr. irr. t. 103.* Kořen wětewnatý, mrcasatý, dlouhý, hluboký, vypaustějící lodyhy nemnohé, zelinné, od dola již wětewnaté, plihé, položené, klikaté, oblé, čárkované, lysé nebo chlaupkované; listy 5—7jařmé: listky krátce řapičkované, měkké, wejčité, nejtupější, s kratičkým hrotičkem, rovné, nejcelejší, nejlysejší; palisty kopinaté, nejostřejší, nejkratší; řapík zoblenný; stopky ojedinělé, úzlabičkové, tuhé, oblé, čárkované, nejlysejší, kratší listu, s kwěty w klas rozpostawenými, odwislými, o kratičké stopečky podepřenými; listeny kopinatočárkowitzé, brwitzé, kalichu nejlysejšího kratší; koruna kalichu třikrát delší, bledě žlutá; lusk přímý, mělce oblaukowitzý, nejtupěji 3hraný, hladký, lysý, hrotitý; semen 6—10 ledwinowitzých. — Po celé Ewropě w křowistích a hájích. Kwěte w čerwnu a w lipnu. ♃.

Listy nepřijemně sladce chutnajcí a semena jindá w lékařství se potřebowala. Dobytku poskytuje dobran píci.

K. klejodárný. A. gummifer *Labillard. Plenk. t. 563. Düsseld. 3. t. 14. Hayn. 10. t. 18. Rostl. 3. ob. 32.* Křiček nízký, přewětewnatý; listy sudozpeřené, 4—6jařmé,

listky drobné, stříčné, podlauhlé, ostré, lysé, siwě zele-
né; řapíky stálé, trnowatějící; palisty se řapíky srostlé,
wejčité, ostré, stálé; kwěty sedawé, nahlaučené, z ho-
řejších úzlabíček vyniklé, skoro klas skládající; listen
pod každým kwětem wejčítý, lysý; kalich šzubý, wlnau
dlauhau teničkau, bílau huňatý; koruna motýlowitá,
bledě žlutá; lusk podluhowatý, wlnatý; semen několik
ledwinowitých. — W Malé Asii, Armenii, sewerné Per-
sii. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .

K. pravý. A. verus *Oliv. voy. 3. t. 44. Düsseld. 11. t. 259. Hayn. 10. t. 7. Rostl. 3. ob. 34.* Keř předešlému
welmi podobný, 2—3' vysoký; wětwe asi 1" tlusté, pří-
mé, dole šupinami trnatými (palisty a řapíky ztrnowa-
tělými) ozbrojené; listy přiblížené, na konci wětwi 10"
dlauhé, zpeřené, 6—7jařmé: listky přeauské, čárkowité,
draslawé, štetinau ukončené; řapík co hrot listky pře-
sahující, žlutawý, a dolejšek nese dwa palisty dlauze
zakončité; kwěty žluté, 2—5, směstnané, úzlabíčkowé,
sedawé; kalichy tupě šzubé jako listeny wlnaté. — W
Malé Asii, Armenii, Persii sewerné, obzwláště okolo
Teheranu. \bar{h} .

K. kretský. A. creticus *Lam. Sibth. t. 736. Decand. ast. t. 33. Sieb. voy. t. 11. Wagn. 2. t. 191.* Keř 2—3'
vysoký, nejwětewnatější, trsowitý; wětwe černawé, pa-
listy hnědými a řapíky ztrnowatělými hustě porostlé;
listy 13—14" dlauhé, sudozpeřené, 4—8jařmé: listky
drobné, asi 2" dlauhé, kopinaté, podlauhlé, ostré, obak
bělawými chlupy plstnaté; řapíky jsau silné, jehlowité,
smačknuté, tuhé, ostré, w hrot wybihající načerwenalý,
dole plstnaté, trnowatějící a stálé, jako palisty weliké,
wejčité, ostré, rusé; kwěty úzlabíčkowé, 2—3, sedawé;
kalichy hustě bělowlnaté, šdilné, s ušty wasatopeřitými,
štetinowitými, trochu delšími nežli koruny bílé, nacho-
wě žilnaté; lusk zdělí kalichu podlauhowatý, tupý, lysý,
smačknutý. — Na patě Idy hory na Kretě. Kwěte w
čerwnu a lipnu. \bar{h} .

K. masilský. A. masiliensis *Lam. A. Tragacantha Pall. astr. t. 4. f. 1. Daham. 2. t. 100.* Kříček trsowi-
tý, menší předešlého; stopky pří4kwěté, zdělí listu;
kalichy wálcowité, tupé, krátce šzubé; koruny bílé;
listy 9—10jařmé: listky eliptičné, šediwé. — Na po-
moří písčitém okolo Masilie, Narbony, na Korsice, w
Mauřenínsku. \bar{h} .

Ode všech těchto rodůw kozincowých přichází klowatina *tra-*
gant nazwaná w lékařství, cukrářství a katunotiskářství užitečná.

Prýští se z kůry kořenové a kmenové od lipna až do září co kapalina slizká, na vzduchu křehlaucí. Nejvíce jí přichází od kořince pravého.

K. osinatý. A. aristatus Herit. Garid. t. 104. A. sempervirens Lam. Jměním podobný předešlým, nižší ale, trsowitodrnovitý; řapíky uschlé, méně tuhé a palisty zůstávají blanovité; listy delší; listky 6—9jařmé, podlauhlé, hrotité, 3—4" dlouhé, 1" široké, více méně huňaté, někdy toliko pýřité, a pak zelené; květy po 4—6 na krátkých stopkách; listeny a kalichy wlnatohuňaté: úšty kalichové dlouhé, kratší ale nežli koruna ponachowělá; lusky drobné, huňaté. — Na suchopářích po Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

W Morei dává traganť, jenžto u malém množství z Patrasu se wywází.

K. bezprutý. A. exscapus Lin. Jacq. rar. t. 561. Pall. astr. t. 64. Düsseld. 6. t. 17. Rostl. 3. ob. 35. Kořen kolmojdaucí, třebaš 4' dlouhý, asi na palec tlustý; vyhání trs; lodyha podzemní wětewnatá, nahoře starými palisty šupinatá; listy z konce wětew lodyhowých vycházející, 5—7" dlouhé, lichozpeřené, chlupaté, 5—15jařmé: listky wejčité, málokdy podlauhlé, tupé, nejcelejší, o kratičké řapíčky podepřené; palisty wejčité, nejostřejší, mázdrowité, brvité; řapíky oblaunké; z úzlabička wyunikají stopky 3"—2" dlouhé, nesaucí brozen z 5—12 kwětůw se stopočkami 1½" dlouhými, nejodstáleji naryšawěle, chlupaté; listeny podúzlabičkové, kopinaté, delší kalichu chlupatého, šzubého: zubůw šidlowitých; koruna žlutá; lusk wejcowitý, přismačknutý, hrotitý, chlupatý, čerwenawě nahnědlý. — Na kopcích wyslunných, skalnatých Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu. \bar{H} .

Jindá kořen chwálili proti čemě; přišel ale w zapomenutí.

DWOJPILKA. BISERRULA. SÄGEKRAUT.

Kalich na patero klaný. Koruna motýlowitá. Člunek tupý. Tyčinky 2bratré. Lusk smačknutoploský, 2pauzdrý: chlopní kýlatosmačknutých, po kraji chobotnatozubatých.

D. obecná. B. Pelecinus Lin. Clus. 2. 228. Giesk. ic. 4. t. 17. Schk. t. 209. Riv. tetr. t. 101. Zelina rozprostřená, pýřitá; listy lichozpeřené, mnohojařmé: listky obsrdčité; klasy stopkaté; úzlabičkové z 4—5 kwětůw drobných, modrawých složené; lusky čárkowitzé, po obojím kraji pilowité, zdělí 1". — Na ruminách, škro-

botinách Ewropy jižné a Asie Malé. Kwěte w lipnu, srpnu. ☉.

Podřadí 3.

KOPÝŠNÍKOWITÉ. HEDYSARÉAE.

ŠTIROWNÍK. SCORPIURUS. SKORPIONSWANZ.

Kalich na patero klaný: uštůw nestejných, ostrých. Člunek 2hlawý. Tyčinky 2bratré (9 a 1), 5 delších pod prašníkem rozšířených. Waječník brázdowaný. Čnělka nitowitá, ostrá. Lusk nadwinutý, přízawitý, složený z 3—6 článkůw, 1semenných, délně brázdowaných, s žilami často kolcatými nebo měkkoostennými. Dělohy čárkowité.

Zeliny listůw jednoduchých, celých, w řapík ztenčených, stopek úžlabíčkowých, listu delších, 1—4kwětých; kwětůw žlutých, málokdy nachových.

Š. *čerwikowj*. *S. vermiculata* *Lin. Moris. oxon. 2. t. 11. f. 3. Gaert. t. 155.* Lodyha wětewnatá, položená, 8—10" dlauhá, maličko pýřitá; listy podlahlé, nahoře rozšířené, dole w řapík ztenčené; kwěty žluté, ojedinělé, drobné na konci stopky; kalichy hluboce 5zubé; lusky, podobné k hausence swinuté, jsau lysé, skoro bez žeber wnitřních, žeber wně 10 nesaucích bradawičky nožičité, směstnané, na konci tupě rozšířené. — W končinách středomořských w Ewropě. Kwěte w lipnu. ☉.

ČIČOREČKA. CORONILLA. KRONWICKE.

Kalich zwonkowitý, krátký, 5zubý: zubů 2 hořejších přiblížených, přisrostlých. Nehty plátkové často delší kalichu: člunek ostrý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk oblaunký, štihlý, pak na články podluhowaté, 1semenné rozpadající se (struk). Semena wejcowitá nebo walcowitá.

Kře neb byliny. Listy lichozpeřené. Stopky úžlabíčkové, jednoduchý okolík nesaucí.

Č. *štírowá*. *C. Emerus* *Lin. Emerus major* *Mill. ic. 132. f. 1. 2. Kern. t. 624. Guimp. t. 135.* Keř 3—6' vysoký, lysý, s rozhami hranatými, brázdowanými, zelenými; listy lichozpeřené, 2—4jařmé: listky obwejtité, uťaté nebo slabě wyříznuté; palisty prosté, kopinaté; stopky 3—6kwěté, sotwa delší listu; plátky žluté nehtůw kalichu delších; struk oblaunký, zponenáhla na

články se rozdělující. — W Ewropě prostřední a jižně až k Podalpí vzstupující, we křovištích a na kopcích lesnatých. Kwěte od dubna až do lipna. \bar{H} .

Dříví tvrdé slouží na outlé řezby a práce saustružnické. Listy zvolna počišťující jindá w lékařství se potřebovaly; též mají w sobě barwinu indychowitau. W sadech pro ozdabu se sází.

C. pestrá. C. varia Lin. Schk. t. 205. Sturm f. 49. Curt. mag. t. 258. Clus. 2. p. 237. f. 2. Kořen mnohoretý vyhání lodyh několik rozestřených, 1—2" dlouhých, oblých, na dél pruhovaných, lysých; listy střídavé, lichozpeřené, 7—8jařmé: listky podlauhlé, nejtupější, hrotičkem měkkým ukončené, asi 8" dlouhé, 3" široké, nejlysejší, nejcelejší, stříčné nebo střídavé, nejdolejší k lodyze přiblížené; palisty nejmenší, kopinaté, ostré; řapíky wezpod zoblenné, nawrchu mělce žlábkovité; stopky úzlabičkové delší listu, nesaucí okolik z 16—28 kwětůw u wěnc rozpostawených, stopečkavých; nehty plátkové zdělí kalichu, jehož zuby nejostřejší; pawézka bledě růžová; křídla bílá; člunek bílý na konci černě nachový; struky čtyrhrané, přímé, nejlysejší, 1—1½" dlouhé, ukončené čnělkau dlouhou, ztwardlou. — Na lukách a polích w Ewropě a Taurii. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Chuť jest nepřijemně hořká, a působí dávení a stolici, a proto w nowějších časech w lékařství byla poraučena.

ROZSTRUK. ASTROLOBIMUM.

Kalich bezlistenný, trubkovitý, přistejně 5zubý. Člunek nejmenší, smáčknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk oblaunký, rozpadající na mnoho článkůw lsemených, nepukavých, oblých, obak ufatých.

Zeliny ewropské. Listy lichozpeřené; palisty žádné nebo rostlé w jeden protilistý, 2zubý; kwěty žluté, strbaulené, bezlistenné.

R. trojlístěčný. A. scorpioides Decand. Ornithopus scorpioides Lin. Cav. ic. t. 37. Zelina asi 9" vysoká, wzstaupawá, nejlysejší; lodyha oblá, dole wětewnatá; listy střídavé, sedavé, 3lístěčné: listky nestejně, konečné největší, waječné, 1½" dlouhé, 10" široké, obak nejtupější, řapíčkem podepřené, postranní zaokrauhlé, k lodyze přiblížené, 4" dlouhé a tolikéž široké, nejtupější; palisty nejmenší w jeden protilistý, 2zubý, mázdrovitý srostlé; stopky úzlabičkové, listu málo delší, oblé, 3—4kwěté, bezlistenné; kwěty žluté; lusky rozewřené, dolů oblaunkovitě podhnuté, náhruzlaté. — Na rolích Ewropy jižně. Kwěte w lipnu. ☉.

PTAČINOHÁ. ORNITHOPUS. VOGELSFUSS.

Kalich listenatý, trubkovitý, přistojně šzuby. Člu-
nek nejmenší, smačknutý. Tyčinky 2bratré (9 a 1).
Lusk smačknutý, rozpadající na mnoho článkůw mnoho
—jednosemenných, nepukawých, obak stejně ufatých,
rownoběžných.

Zeliny ewropské, huňaté. Listy lichozpeřené, palisty drobné,
na řapík přirostlé. Stopky úzlaběčkové, na konci okolík chudokvětý
nesaucí; květy drobné, růžové; pod květy listen. zpeřeny.

P. přemalá. *O. perpusillus* Lin. *Fl. dan.* t. 730.
Engl. bot. t. 369. Kořen dosti dlouhý, wětewnatý, mrea-
satý, někdy plný bambulinek zakulatělých, vypaustějící
malý trs z lodyh rozestřených, třebas $\frac{3}{4}$ dlouhých; li-
sty lichozpeřené, 7—8jařmé, nahuňatělé; lístky wejčité;
okrauhlowejčité, obwejčité nebo eliptičné, 1" dlouhé a
maličko užší, hořejších jarmo dolení k lodyze přibliž-
né; stopky úzlaběčkové, listu delší, nesaucí okolík ze
2—4 čerwených kwětůw, podepřený listenem lichozpe-
řeným, 2—3jařmým, ostatně jako list wyhlížejícím; stru-
ky 6—7" dlouhé, přímé, skoro rovné, maličko ohnuté,
smačknuté, pýřité, sítkované oky podlé délky roztažený-
mi: článkůw podlauhlookrauhých. Na polích Ewropy a
Barbarska. Kwěte w kwětnu, čerwnu. ☉.

Jindá w lékařství ji potřebowali (herba pedis avis).

PODKOWKA. HIPPOCREPIS. PFERDENHUSCHOTTE.

Kalich na patero klaný; uštůw stejných, ostrých,
Člunek 2hlavý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Čnělka niťo-
witá, ostrá. Lusk rozdělující se na mnoho článkůw
1semenných, podkowowitých, takže struk na hořením
kraji choboty okrauhlymi, mnohými wyřezaný se zdá.
Semena walcowitá, u prostřed w článku podkowowitě
zkřiwená; pup u prostřed křiwosti.

Zeliny, nebo polokře. Listy lichozpeřené; květy žluté, ú-
zlaběčkové, ojedinelé, sedawé nebo okoličené, na konci stopky ú-
zlaběčkové.

P. brvitá. *H. ciliata* Decand. *H. annua* Lagasc. *H.*
dicarpa Bieberst. Zelina na píd' dlouhá, nejlysejší; lodyha
hraná; listy lichozpeřené, 4jařmé; lístky obwejčité, na
konci vykrojené; listeny čárkowitzokopinaté, nejmenší;
stopky úzlaběčkové, kratší listu, 2—3kwěty okolík ne-
saucí; struky 12—13" dlouhé, $4\frac{1}{2}$ " široké, čárkowitzé,
oblaukowitzé více méně ohnuté, složené ze článkůw
podkowowitých, kruhowitě zawřených, nad semeny čár-

kovaných, huňatodraslawých, černawých, na dílech bla-
nowitých rusých; semeno w každém článku 1, oblé, tak-
též ohnuté. — W Ewropě jižné. ☉.

DWOJILÁK. DIPHACA. DOPPELHÜLSE.

Kalich na patero klaný, listenoma podepřený.
Člunek dwauplátečný. Tyčinky po 5 we dwau swaz-
cích. Waječnik 2worečný. Struky smačknuté, silně
škrčené.

Znamenité pokolení pro waječnik ze dwau worečkůw složený
a struk z jednoho kwětu dvojité.

D. kočičínský. *D. cochinchinensis* Lour. *Roraco*
Rumph. 3. t. 128. Strom mírný; kmen 8střewičný co
stehno tlustý; koš málo rozšířený, nepravidelný; kůra
hnědá, šfáwnatá; wětwe a rozhy krátké; listy lichozpe-
řené: lístkůw 15—17, střidawých, krátkořapíčkatých,
cliptičných, ostrých, 12—15" dlouhých, 5—6" širokých,
po kraji připodhnutých, lysých, na lici jasně zelených,
na rubu siwých; stopky podwojné a úzlabíčkové, kratší
listu, 1kwěté; kalich uštůw nestejných, doleního delší-
ho; koruna bílá; struky 2½—3½" dlouhé, 4" široké,
ostré, na konci ponakřiwené, rozpadající se na 6—8
článkůw waječných, 1semenných, brázdowaných, nestej-
ných; semena podlauhlłowaječná, hnědá. — W Čině,
Kočičině a na Molukách se sází. 5.

Štáwa nebo zwařenina z listůw proti wyraženinám, kůra
proti kniwosti, jakowá w celé Asii obratůwské nastydnutím přečasto
se wzbuzuje.

CHAULOSTICE. AESCHYNOMENE. SCHAMPFLANZE.

Kalich na patero klaný, 2pyský: pysk hoření na
dwé klaný nebo 2zubý, dolení na třé klaný nebo 3zubý.
Koruna motýlowitá. Tyčinek 10, na dwa swazky stejné
srostlých. Lusk smačknutý, napříč čárkovaný, tuho-
rowný. Semena w člancích ojedinelá, smačknutá.

Zeliny nebo kře podrowníkové. Listy lichozpeřené, mnoho-
jařmé. Palisty pološpovitě. Hrozny úzlabíčkové; listenco 2,
střžené pod kalichem. Kwěty často žluté.

Ch. škrablawá. *Ae. aspera* Lin. *Ae. lageraria* Lour.
Mimosa Brey. t. 52. Zelina přímá, 3—4' vysoká, wěte-
wnatá, oblá, hladká, lysá; listy 30—40jařmé, lysé; listky
čárkowité, drobné, ½" dlouhé; palisty dlouhozakončité;
hrozny úzlabíčkové, složené; stopky, kálích a koruny
draslawé; struky článkůw u prostřed škrabawobrada-

wičnatých, skoro přímouhelných. — W Indii východní a Kōčindíně.

Lodyha jest hanbowitá a měkká, takže rybáři w Kōčindíně místo korku berau pod páží otěpku jich, aby bez kóčabky ryby mohli chytati. Též dělají z nich tak nazwaný rýžový papír, rozřezující je na tenké lupeny, z něhož obyčejně dělají překrásné kwětiny.

Ch. citlivá. Ac. sensitiva Swartz. Peň křowitý, wětewnatý; oblý, hladký; listy 16—20jařmé; lístky čárkowitzé; hrozny lysé, se stopkami wětewnatými, chudokwěťmi; struky lysé z článkůw 8—10, skoro čtverečných, na hořením kraji rovných, na dolením změlka oblaukowitzých, u prostřed hladkých, podlé hořeního šwu příchlaupkowaných. — W Indii západní, Brasillii na místech písčonych podlé řek.

Jako některé citliwky, dotknuta jsauc, listy své stahuje.

Ch. indská. Ae. indica Lin. Neli tali Rhed. 9. t. 18. Cajatus Rumph 4. t. 24. Zelina; lodyha přímá, oblá i s listky čárkowitzými, 15—20jařmými lysá; stopka chudokwětá; struku lysého, tečkowaného článkůw 10—12, tu rovných, tam zaokrahlych. — W bahních, rýžowitích Indii východní.

Listy, welmi citliwy jsauce, nejmenším dotknutím se stahují. — W Indii sázejí ji do zahrad pro ozdabu a nat s jinými zelinami jedí.

NÁSOBNICE. LOUREA. LOUREE.

Kalich zwonkowitý, stálý, na patero klaný; ušťw stejně odstálých, plodonosný nafauknutý, sklímený. Koruna motýlowitá; pawězka obsrdčitá, člunek tupý. Tyčinky 2bratré (8 a 1). Struk z článkůw 4—6, plochých, lsemenných, násobenoohnutých, řetizkowaných, w kalichu hnizdicích.

Zeliny indské přímé; palisty štětínowitzé. Listy jednoduché nebo 3lístčné. Hrozny konečné.

N. nctopýřice. L. Vespertilionis Decand. Hedysarum Vespertilionis Lin. Jacq. rar. 1. 566. Bylina nebo zelina přímá, wětewnatá, 4 vysoká, nejlysejší; lodyha oblá, nábrantá, dost tuhá; listy střídawé, zelené, žlutě a čerweně peřesté, 3lístčné, obyčejně 1lístčné, s listkoma pobočnými pometalýma; lístek konečný, obsrdčitý, krátký, na šíř roztažený a tak napříč kopinatý; polowiček kosowitě podhnutých, 6" široký a 1/2" dlouhý, dole u řapiku srdčitý, zpeřenožebřý, podlé žíly hlavní na dvě se rozdělující; listky poboční málokdy přítomné, obsrdčité, nestejnostranné, s jednou polowičkou wytaže-

nější; řapík až k listku konečnému 1" dlouhý, oblý; na lici mělce žlábkovitý; palisty čárkovité, ostré; palistky šidlovité u listku prostředního, a pobočních, jejichž místo znamenají, když chybují; hrozny konečné a úžlabíčkové, dělající dlohromady chocholík; stopky a stopečky pyřité; listeny vejčité, nejostřejší, mnohožilé; pyřité, delší kalichu, pršiwé; kalich huňatý; květy bílé; kalichy plodónosné zweličené, nafauklé, sífkówanožilnaté, chlupaté. — W. Kočičíně. Květe w lipnu a srpnu. ☉, ☽.

Chová se w záhradách pro ozdoby, protože listy peřesté, nejmenším chuchem se ohybují, jakoby motýlowé létali.

STUŽKOWEC. DESMODIUM. BÜSCHELKRAUT.

Kalich dole 2 listenečný, až do prostřed 2 pyský; pysk hoření na dvě klaný; dolejší 3žilný. Koruna níž 2 tyłowitá; lpawězka zakrauhlá; čluněk tupý, neuhatý; křídla delší člunku. Tyčinky 2 bratré (9. a 1); nitky přistálé. Struk z člankůw mnohých, uzráním se rozdělujícíeh, smačknutých, ísemenných, blaňowitých nebo kožowitých, nikoli nebo sotwa pukajících.

Byliny, polokře, nejwíce podrownákové. Listy buď 1jařmé s lichým, buď jednoduché. Palstečky 2, u dola listku konečného, 1 podle pobočních. Hrozny, konečné, často běwné, listenaté.

St. okolikatý. D. *umbellatum* "Decand." *Hedysarum umbellatum* Lin. Jacq. *schoenb. t.* 297. *Folium Crocodyli Rumph 4. t.* 52. Keř nízký s kmenem co lýtko tlustým, wětwezi široko rozloženými, dřiwím twrdým, křebkým; rozhy oblé, prauhaté, jako řapiky, rub listůw, stopky a kalichy přitlačené wzhůru pyřité, nabělawelé; listy lichozpeřené, 1jařmé: listky vejčité, tupé, nákožnatelé, konečný 4" dlouhý, skoro 3" široký, poboční zdělí 3" zšíří 2", na lici nejlysejší; řapík oblý, brázdowaný, asi 1 1/2" dlouhý, dole ztlustlý, řapíček prostředního listku 3krát delší pobočních, 2čárkowých; palisty pršiwé; palistky čárkovité, ostré, nejkratší; wrcholky úžlabíčkové, stopkaté, mnohem kratší řapíku, mnohokvěté, s listy vejčitými; květy malé; struky co malik dlouhé, nakřiwené, smačknuté, přitlačené huňaté, na krátké nožce; člankůw asi 4" dlouhých, úkosně podlahhlých, nepukawých. — Na pomořích Indie východní, Ceylonu, ostrowu sw. Maurice, Madagaskaru.

Listy nátrpké a posilující požívají se swíží s rybami a ořechy kanárnfkowými. Ten křížek wzdoruje horku a bauřím na pomoři zna;

mená w symbolice lásku upřímou a stálou; protož posílají sobě jeho wětvičky.

St. wřiwýj. D. gyrans Decand. H. gyrans Lin. Jacq. rar. t. 562. Polokeř nebo bylina 3—4' vysoký, lysý; lodyha přímá, oblá, čárkovaná, dole co malik tlustá; listy střidawé, lichopeřené, 1jařmé: listky eliptičnopolahlé, tupé, konečný nejwětší, třebas 2 $\frac{1}{2}$ " dlouhý, 8" široký, poboční mnohem menší, asi 8" dlouhé, sotwa 2" široké; palistky konečného listku kopinaté; dlanze nejtenceji zakončité, pobočních šidlowité; řapík kratší listu, žlábkowitý, brwitý; řapíčky huňatopýřité; hrozny třebas 6" dlouhé, z konce wětwi a hořejších úzlabiček wyniklé dělají latu dlouhou: stopky delší listu jednoduché nebo wětewnaté na hořením dílu huňatopýřité, oblé; kwěty stopečkowané, před rozwitím zastřené listeny wejčitými, ostrými, lysými, mnohožilými, ráno fialowé, potom špinawě miniwé; kraj křidlowý modrý; struky $\frac{1}{2}$ " dlouhé, pýřité, hnědé; semena ledwinowitá, černá s bílým pupem, lesklá. — W Bengalu nad Gan-gau. h.

Roku 1775 byl do Ewropy přinešen, kdežto w hřiznech se musí chowati. Totě jediná rostlina, jejížto listy pořád se pohybují. Listky poboční totiž nahoru a dolů se míhají a spolu se wříví, listek konečný ale sem a tam se obracuje, pokud na něj slunce swítí. U nás w zimě není toho polybowání pozorowati a z jara rostlina obyčejně hyne; která ale zimu přečkala, kwěte w následujícím prosinci a nese semena w únoru.

KOPÝŠNÍK. HEDYSARUM. SCHILDKLEE.

Kalich na patero klaný: ušťw čárkowitošidlowitých, přistějných. Koruna motýlowitá: pawězka obširná, člunek úkosně uťatý, křídla mnohem kratší člunku. Tyčinky 2bratré (9 a 1); swazek jejich náhle zlomený. Struk složený z článkůw mnohých, smačknutých, 1se-menných, okrauhlých nebo čočkowitých, pravidelných, u prostřed spojených a tudy na šwu vypuklých.

Zeliny, bylíny, polokře. Listy lichopeřené. Stopky úzlabičkowé, jednoduché s hrozny latowitými. Kwěty weliké, bílé, rusé nebo nachové.

K. wlašský. H. coronarium. Lin. Gaert. t. 155. Schk. t. 207. Riv. tet. irr. t. 100. Dod. pempt. 549. Kořen mnoholetý: lodyha zelinná, rozestřená, 2—3' dlouhá, oblá, hustě čárkovaná, lysá, nejhořejši wzhůru pýřitá, prohybaná; listy střidawé, lichopeřené, 2—8jařmé: listky eliptičné nebo přiokrauhlé, obak nejtupější, na lici lysé, wozpod a po kraji pýřité; palistky polostřelo-

wité, ostré, překrátké; stopky úzlabídkové, ojedinele, listu delší, wzhůru pýřité, nesaucí hrozny jednoduché, latowité, wejčité, husté, skoro 2" dlouhé; listeny wejčité, ostré; kwěty na překrátkých stopečkách; kalichy bledě zelené se zuby dlouhými, tmavými; koruny veliké, červené, někdy bílé; struk z 2—5 článkůw okrauhlých, na plochách kolcatých, lysých. — Wej Wlaších na plukách. Kwěte w lipnu. ♂, ♀.

Dobrá rostlina pícní. U nás w zahradách pro ozdobu se opatruje.

WIČENEC. OXOBRYCHIS. ESPARSETTE.

Kalich na patero klaný: ušťw šidlowitých, přístejných. Koruna motýlowitá: člunek jakoby úkosně uťatý; křídla krátká. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk sedawý, lčlánečný, smačknutý, lsemenný, nepukawý, přikožowitý; ježatý, hřebenatý nebo křidlatý, na hořejším kraji tlustší a rowný, na dolenim tenší, wypauchlý.

Byliny ewropské nebo asiatské. Listy lichopeřené. Stopky úzlabídkové, zdělené, klas nesaucí. Kwěty červené nebo bělawé.

W. obecný. O. sativa Lam. Hedysarum oxobrychis Lin. Jacq. aust. t. 352. Schk. t. 207. Sturm f. 19. Wičeneec, wikweneec, ligrus. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wětewnatý, wyhánějící slabý trs z lodyh wstapawých, rozdílne vysokých (w dobré půdě třebas 3' vysokých) oblých, pranžkowaných, lysých anebo nejodstáleji chlupatých; listy lichozpeřené, 6—12jařmé: listky klinowitokopinaté, nejtupější, wyříznuté, hrotité, lysé nebo wězpod a po kraji chlupaté, řapík polooblý, čárkowaný, wzhůru nebo nejodstáleji chlupatý; palisty wejčité, šidlowitě ukončené, mázdrowité, jednak doleji se řapíkem srostlé, jednak se ho dotýkající; stopky listu mnohem delší, oblé, jako řapíky chlupaté, nesaucí hrozen klasowitý, dlouhý; kwěty na kratičkých stopečkách; listeny kopinaté, kratší kalichu; koruna růžowá, tmawěji čárkowaná; křídla kalichu kratší; struky pýřité, na hřětu zubaté, na bocích swraskalé, prikolcatělé. — W Ewropě na pahrbcích wyslunných, wápenných. Kwěte w čerwnu. ♀.

Wšborná pícní bylina, ježto tu i onde u nás velmi prospěšně k tomu cíli se sází.

SOLNIČNÍK. EBENUS. EBENUS.

Kalich stálý, přes prostředek na patero klaný, s trubkau pak přinařauklau, s ušty čárkowitošidlowitými,

co koruna dlahými. Křídla nejmenší, kratší nežli trubka kalichová. Tyčinky 2bratré. Lusk zaokrouhlý, 1—2-semenný.

Stopky úžlabíčkové. Klasy husté. Kwěty červenavé.

S. kretský. *E. cretica* Lin. *Anthyllis cretica* Lam. *Sims. mag. t. 1092. Alp. exot. t. 228. Barba jovis Barr. t. 377. et. 913.* Keř 3—4' vysoký, větwnatý, ozdobný; větwe a rozhy oblé, jako listy hedwábne, bělawé, lesklé; listy lichopěrené, 2jařmé, někdy 1jařmé: listky podlahlé, čarkowitokopinaté, nejostřejší: konečný sedawý, poboční s kratičkým řapičkem; listeny wejčité, nejostřejší; řapíky krátké, žlábkowité; stopky úžlabíčkové, oblé, hranaté, listu delší, nesaucí klas wejčitowalcowitý, tupý, třebas $2\frac{1}{2}$ " dlahý; kwěty nachové; kalichy huňaté. — Po skalách na Kretě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Dřiwí jest síce černé, nemůže se ale co ebenové potřebowati. Zpařenina z listu žene na stolici.

MANOWEC. ALHAGI. MANNAKLEE.

Kalich 5zubý: zubůw malých, přístejných. Koruna motýlowitá; plátky přístejné, dlahé: pawězka obwejšitá, násobená; člunek rowný, tupý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječník čarkowitý, mnohowaječný. Čnělka nitowitá, lysá, ostrá. Lusk nožičitý, předřewnatý, oblý, málosemenný, o branicemi tu a onde zaužený, nikoli člankowaný. Semena ledwinowitá.

Polokře nebo bylina východní. Listy jednoduché. Palisty nejmenší. Stopky úžlabíčkové, trnaté. Kwěty červené; wedlé řapíku nemnohé.

M. mauréniňský. *A. Maurorum* Tourn. *cor. t. 489. A. mannifera* Desv. *jour. bot. 3. t. 4. Hedysarum Alhagi* Lin. *Manna hebraica* Don. *Agul Raww. it. 94. ic.* Keř rozdilné výšky, nikdá ale loket nepřewyšující; větwe a smítky nejodstálejší, oblé, čarkowané, na samém konci nejautleji bělawě pýřité; listy střidawé, jednoduché, obwejšitopodlahlé, nejtupější, wyříznuté, přídužnaté, 8" dlahé, 3" široké, na řapíku nejkratsím; palisty ještě kratší řapíku, wejčité, ostré; stopky ze všech úžlabíček wětwowých wynikající, nejodstálejší nebo rozewřené, listu mnohem delší, silné, oblé, trnem ryšawým, jehlowitým ukončené, u prostřed 3—4kwěté, dolení bezkwětné, nejlysejší; kwěty na stopečkách; kalichu bělawě pýřitého zuby patrné, ostré; koruna kalichu kolikrát wětší, růžowá; lusky mladé bělawě pýřité, zralé

1" dlouhé, kosovitě ohnuté. — W pustinách egyptských, syrských, mesopotamských. \bar{n} .

Keř dobrá píce welblaudůw. W horkých měsících prýstí se z wětřf šláwa sladká, w noci křehnanci w zrna asi jako semeno kóriandrowé weliká, již pak ráno sbírají; šláwa ta slowe *mannu perskau*, kterau tamo jedí a k pozwolnému počítlowáof potřebujf, k čemuž také listy a kwěty' berau. Jest to nepodchybně ona mana nebeská, jížto Israelité na paušti se žiwili,

M. welblaudí. A. camelorum Fisch. Hedysarum pseudo-allagi Bieberst. H. alhagi Lerch. Manna caspica Don. Welmi podobný předešlému; jest ale bylenny, listy má kopinaté, tupé; zuby kalichowé sotwa patrné, tupé. — Na stepech kawkazskochwalinských, w Iberii prostředni, Tatarsku. \bar{n} .

Dobrá píce welblaudí; many ale neroni.

Podřadí 4.

WIKWOWITE. VICIEAE.

CIZRNA, CICER. KICHERN.

Kalich šlaločný: trubka na hořejší straně wíce méně dole hrbatá; ušty zakončité, 2—4 hoření na pawézku přiložené. Lusk napuchlý, 2semenny, semena hrbatá, zakončitá,

Zeliny hustě žláznatochlupaté. Listy lichozpeřené, řapfk na konci rozwilinatý; listy a palisty welmi žilnaté. Kwěty úžlabčkové, skoro wždycky ojedinelé. Plod chlupatý.

C. obecná, C. arietinum Lin. Blak. t. 557. Plenk. t. 561. Lam. t. 632. Schk. t. 202. Cizrna Mat. Háj. 97. B. — Wel. 117. Zelina 2' vysoká, přímá, wětewnatá, celá obrostlá chlaupky žláznatými, šláwu kyselau wydáwajicimi; lodyha a wětwe hranaté, z lehka prohybané; listy střidawé, lichozpeřené, 6—7jařmé; listky střičné nebo střidawé, wejčité nebo obwejčité, stejné, wíce méně přes połowíčku hoření ostře zpilowané, silně zpěřenožebře; palisty połowejčité, ostře, po kraji wněšněm hluboce pilowané; stopky úžlabčkové, ojedinelé 1kwěté, kratši listu; kalich s ušty kopinatými, ostrými; koruna bledě modrá; lusk $\frac{3}{4}$ " dlouhý, $\frac{1}{2}$ " tlustý, puchýřowitý; semena obyčejně 2, wyhlizející jako hlawa berani, zwicij hrachu, bílá, čerwená nebo černá. — W oseni po Hispanii, Italii, Malé Asii. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Semeno jako u nás hráči obzwláště jedí w Egyptu; tu a onde poručeno bylo místo káwy. Z mauky dělajf obkladky, a listy k wyháňní moče užíwajf.

Kalich trubkovitý, na patero klaný: zubůw 2 hořeních kratších. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka nitowitá, s waječnikem skoro přímý úhel dělající, nahoře a wezpod pod koncem huňatá. Lusk veliký, kožowitý, přinafauklý; semena podlauhlá; pup koječný.

Zeliny přímé. Rozwiliny jednoduché, skoro nižádné.

B. obecnj. F. vulgaris Mocnch. Vicia faba Lin. Sturm f. 32. Hayn. 11. t. 48. Bob Mat. Háj. 98. — Wel. 119. Zelina 3' vysoká, nejlysejší, přímá, málowětewnatá; lodyha přímá hranatá, tlustá; listy sudopeřené, 2—3jařné: listky eliptičné, obak tupé, na konci měkkohrotité, šedozelené, přídužnaté, 2—2½" dlouhé, 1½" široké, na nejkratších řapíčkách; listeny wejčité, polostřelowité, skoro celé; řapík wybihající w rozwilinu krátkau, rovnau, žlábkowitau; kwěty 2—5, na hrozu mnohem kratším listu, nejkratčejí stopečkowané; zuby kalichowé nestejně: hoření 2 kratši, sklímené; koruny bílé nebo modrawé, na křídlech se skwrnau černau; pawězka dlaubá; lusky skoro oblé, haubowité, pak kožowité, pyříčkowané; semena (3—4) veliká, smačknutá, podlauhlá nebo wejčítá; bílá nebo hnědá. — W končinách Chwalinského moře; w největším dílu Ewropy se sází. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Jest mnoho odrodkůw netoliko co do barwy semen, anobrž i co do jejich velikosti, a) bob veliký (major) lusků wětších, trochu smačknutých β) bob malý, koňský (equina) lusků menších, skoro oblých, se slupkami tuhými, nejdělnými, semen menších. Nezralé lusky prwnního odrodku se jedí co waríwo, ačkoli jsau nedobré; semeno obojí ku krmení. Pythagoras zápowřdal požíwati jich.

WIKEW. VICIA. WICKE.

Kalich, koruna, tyčinky a čnělka jako u bobu. Lusk podlauhlý, 1pauzdrý, mnohosemenný. Semena s pupem pobočným waječným nebo čárkowitým.

Zeliny, byliny často pnulé. Listy sudopeřené, mnohojařné; řapík w uponku wětewnatau ukončený; palisty často střelowité. Stopky užlábkowé, zdělené, mnohokwěté nebo zkrácené, málokwěté.

W. ptáčf. V. Cracca Lin. Fl. dan. t. 804. Sturm. f. 31. Engl. bot. t. 1168. Wikwice; wrabčinka. Kořen mnoholetý wypauští několik lodyh třebas 4' vysokých, wětewnatých, slabých, uponkami na jiné rostliny se připínajících, čtyřhraných, čárkowaných, nejlysejších; listy

sudozpeřená, 7—12járné, nejlysejší; listky čárkowitzkopinaté, střičné anebo střidawé, pýříčkowané, rovnoběžně jednoduše žebernaté, měkkohrotité, palisty kopinatočárkowitzké, střelowité, nejostřejší, celé; řápek poloblý, na lici mělce žlábkowitý, ukončený rozwilinawětewnatou; stopky úžlabičkowé, oblé, čárkowané; lysé, zděli listu nebo mnohem delší; hrózen hustý; jednostranný: kwěty čerwenawě modrě; zuby kalichowé, nestejně: hoření nejmenší, doleni kratší nežli trubka kalichowá; čnělky na konci chlupaté; lusky podlauhle, kožnaté, sífkowané, smačkuté, lysé; semena kulowatá, černá. — W plotech, roztích, na lukách po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

Dobrou dáwa píci s jinými bylinami lušními.

W. obcná. V. sativa Lin. Fl. dan. t. 522. Sturm. f. 31. Wikew Mat. Háj. 145. B. — Wcl. 165. (lewý). Wikwa. Kořen letní. Lodyha slabá, neprawidelně prohybaná, oblá, hrázdowaná, žhraná, chlaupkowaná, třebas 3' wysoká; listy sudozpeřená i s rozwilinaw třebas 6" dlouhé, 5—10járné, chlupaté nebo lysaunké; listky rozdílného twaru, obyčejně ale obwejité, též i podlauhle, až i čárkowitzké, na konci ufaté, nebo wyříznuté, s lalokoma tupýna, měkkohroté, rovnoběžně zpeřenožebré a nejautleji sífkowané, o nejkratší řápičky podepřená, nejdořejší járho k lodyze přiblížená; palisty polostřelowité, zubaté; stopky úžlabičkowé, nejkratší, nesaucí: obyčejně 2 kwěty na kratíčkých stopečkách, přímé, listu mnohem kratší; kalichy wálcowité, pýřité: ušťuw kopinatočárkowitzkých, přistejných, rovnoběžných, co trubka dlouhých; koruna pawězky bledě modré, křidel modrawých, člunku bílého; konec čnělky chlupatý; lusky smačkuté, hruzlataunké, podlauhle, sífkowané, přimaunké, pýřité nebo lysé; semena zakulatělá, přiaksamitnatá, obyčejně černá. — Mezi osením w Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Wyborná píce, protož i u velikém množstwi se seje buď sama pro sebe nebo s obilím. Maňka wikwowá může se potřebowati na obkladky; semeno samé proti běhawkám.

ŠOCOWICE. ERVUM. LINSE.

Kalich na patěro klaný: ušty: čárkowitzké, ostré, zděli skoro koruny. Blizna lysá. Lusk podlauhly, 2—4-semenný.

Š. obcná. E. Lens Lin. Sturm f. 32. Schk. t. 202. Šocowice Mat. Háj. 100. — Wcl. 122. Šocowice, čočka,

čečka. Kořen letní. Lodyha přímá, větewnatá, asi 1' vysoká, čtyrhraná, pýříčkovaná; listy sudozpeřené, chlupaté, 2—8jařmé; listky podlauhlé, doleni širší, hořeni užší, nejtupější, vyříznuté, nejkratšejí stopečkované; palisty kopinaté, ostré, brvité; řapík trojhraný, ukončený w uponku jednoduchau; stopky z hořejších úžlabiček ojedinelé, 2—3kwěté, kratší nebo zdéli listu, hranaté, vybíhající w konec osinowitý, nahý; kwěty jednostrané, odwislé; kalich zdéli koruny, bílé nebo modrawé, chlupatý; lusk skoro kosočtwerečný, lysý, autle sítkovaný, nahnědle rusý, 2semenný; semena čočkowitá, okrauhlá, rusá, nahnědle rusá, šedohnědá nebo čerohnědá. — Na rolích Ewropy jižné a Malé Asie, u nás wůbec se seje. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Semena co wařiwu. Čočkowina ku krmení dobytku. Mauka čočková jindá na obklady se potřebowala.

Sázení dwojř odrodek se zpłodil *α) weliká*, w všech dílech wětší se semenem wětším, smačknutějším, ostrohraným, žlutawě šedým do bělawu; *β) malá* čili *černá*, užší, autlejší, se semenem dwa-krát menším, tlustohraným, šediwým, černým až i hnědým.

Š. lecha. E. *Ervilia* Lin. *Sturm. f.* 32. *Vicia Ervilia Willd.* Kořen letní; lodyha 2' vysoká, větewnatá, čtyrhraná, jako ostatní díly nejlysejší; listy sudozpeřené; třebas 14jařmé; listky podlauhlé, hrotičkované; palisty kopinaté, obak zpilované; řapík wezpod zoblený, čárkovaný, na konci vybíhající w uponku štětínowitau, nejkratší; stopky úžlabičkové, kratší listu, obyčejně 2kwěté, vybíhající koncem osinowitým, hranaté, lysé; kwěty nachýlené, modrawé; kalich kratší koruny: uštůw čárkowitzých; lusky podlauhločarkowité, wisuté, přinaduté, $\frac{3}{4}$ " dlauhé, hružlaté, 4semenné, lysé, na přič nejdrobněji sítkované; semena hranatozakulatělá, tisawá. — Mezi obilím w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu. ☉.

W jižné Ewropě ji sázejí jako u nás šocowici; semena založklá jedí co wařiwu nebo krmí jimi dobytek. Též je potřebnější w lékařstwi.

HRÁCH. PISUM. ERBE.

Ústý kalichowé listowité: 2 hořeni kratší. Pawózka obšírná, ohnutá. Čnělka smačknutá, kýlatá, nahoře huňatá. Lusk podlauhlý, smačknutý, nekřídlatý. Semena mnohá, zakulatělá; pup přiokrauhlý.

Zeliny pnulé; listy sudozpeřené, 2—3jařmé, rozwilinaté; palisty obšírné.

H. sejný. P. *sativum* Auct. Kořen letní; lodyha pnulá, hranatá, dutá; jako ostatní díly lysá a siwým jí-

ním pokrytá; listy 2—3jařmé: listky zaokrouhlé nebo vejčítowaječné, zaokrouhleně tupé nebo vyřiznuté, měkko-hroté, celé nebo nestejně obširně zubaté; palisty mnohem větší listkůw, vejčítopolosrdčité, dole zubaté; řapíky oblé, končící se uponkau (čili ručičkau) lichozpeřenau, 1—2jařmáu (jsaucí konečný díl listu pomětalého, zůstawiwšího (toliko žily hlavní listkůw)); stopky úzlabičkové, ojedinelé, kratší listu, někdy kratší palistu, 1—2—mnohokvěté, oblé; kwět veliký; koruna docela bílá nebo s pawězkau lilákowau nebo bělawau, s křídloma nachowýma; lusk skoro oblý nebo smačknutý; semena kulowatá, někdy nahranatělá. — Nepóchybně pochodí z Malé Asié; u nás na zabradách a polích se seje. Kwěte od kwětna až do lipna. ☉.

Následující odrody sluší rozeznati. | 5 007100 01 01 01

a) *H. polní*. *P. arvensis* Lin. *Sturm* f. 4. *Dict. sc. nat. alt.* 3. t. 249. *Moris.* 2. t. 1. f. 4. Hrách polní, menší *Mat. Wel.* 121. Nízký; listy obyčejně 2jařmé; stopky přečrťké, nejčastěji 1kwěté; lusky menší; semena drobnější. Na polích mezi obilím. Snad zdiwočelý domáci.

β) *H. domáci* opět se rozděljuje na dvojí plemeno.

a) *H. d. obecný*. *P. carptile*. Lusky skoro oblé, slupky tuhé, semena přiblížená. Twarý jeho jsau následující: 1) *nízký*, humile *Mill.*, lodyhy 1—3' vysoké; Hrách *Mat. Háj.* 99. Hrách větší *Mat. Wel.* 121. 2) *wysoký*, *communis*, 4—6' vysoký; 3) *okolčkatý*, *umbellatum*, stopky konečné, mnohokvěté, skoro okolčkaté; 4) *hranatý*, semena wmačkantohranatého. Semena těch twarůw jsau různobarewná, bílá, šedá, ano i čerweně skwrnatá a černá (ledinec, ledenec, gál). Twar 1ní jest raněš a pozdní.

b) *H. cukrowý*, *saccharatum* Ser. Lusky smačknutější, koso-witě ohnutější; slupek měkkých, jedlých a semen obdálných. 1) *Nízký*, humile, jenž opět raněš a pozdní; 2) *wysoký*; *elatio*r, s několika odrody co do barwy, kwětu a semena.

Semena hrachu obecného nezralá a zralá, cukrowého nezralé lusky i se semenem jedí rozdílně připrawené, anobř i surowé. Hrachowina všech jest dobráu píci. Manku hrachowau potřebují do chleba, ještě více ku krmení prasat a skotu. ☉.

HRACHOR. LATHYRUS. PLATTERBE.

Kalich zwonkowitý, na patero klany: ušty 2 hořeni kratší. Koruna motýlowitá. Tvčinky 2bratřé. Čnělka smačknutá, na konci rozšířená, napřed huňatá nebo pýřitá. Lusk podlahlý, mnohošemenný, 2chlopný, 1-pauzdřý. Semena kulowatá nebo hranatá.

Zeliny, byliny, často pnnlé. Palisty pořošipowité. Řapíky rozwilinau wětewnatou se končící. Listky 1—3jařmé. Stopky úzlabičkové.

H. sejný. *L. sativus* Lin. *Jacq. ecl.* 4. 116. Kořen letní; lodyha přímá, dole wětewnatá, rozestřená, čtyř-

hraná, 2křídla, 2' vysoká, jako ostatní dily lysaunká; listy 1jařmé: listky čárkovitopodlauhlé, w dlouhé a tenké ostří: wytažené, 3žilé; palisty wejčité, polostřelowité, co řapík dlouhé, brwité; řapík kratší listkůw, obraubený, wybihající w uponku na tré klanau; stopky úzlabičkové, asi 2krát delší řapíku, nejlysejší, 1kwěté, nad prostředkem opatřené listenoma nejmenšíma a klaubem; úšty kalichowé kopinaté, listowité, skoro 3krát delší trubky kalichowé; koruna modrawě bílá nebo bílá; lusky eliptičně podlauhlé, ploskosmačknuté, neprawidelně sítkowaně žilnaté, nejlysejší, po hořejším kraji nerowné, nížce 2křídle; semena zakulatělokostkowitá, hladká, bílá, šera nebo skwrnatá. — W jižné Ewropě, kdežto jako i w některých krajinách prostřední Ewropy se sází. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Jest odrodek s palisty a listky nejužšími, čárkovitými. Jiný má korunu bílou s pawézkau na přední ploše lilákowau, s křídloma škwrnau modrau, welikau znamenánjma.

Natf krmí se dobytek, semena potřebují se co wařiwu a ku krmení dobytku.

H. cizrnový. L. Cicera Lin. Jacq. ecl. t. 115. Předěšlému podobný, lysaunký. Lodyhy 4hrané, 2křídle, rozestřené; listky 1jařmé, čárkovitopodlauhlé, nejostřejší, 3žilé; řapíky křídlaté; uponky 1—2jařmé s lichau; palisty polostřelowité, zdělí řapíku, brwité; stopky 1kwěté, delší palistůw, hranaté, nad prostředkem opatřené nejmenšíma listenoma a klaubem; úšty kalichowé kopinaté, listowité, skoro 3krát delší trubky; koruny weliké; lusky eliptičnopodlauhlé, neprawidelně sítkované, na hřbetu žlábkem opatřené, bez křidel; semena zakulatělokostkowitá, hladká, pihowatá, dwakrát větší nežli předěšlého. — W Ewropě jižné. Kwěte w dubnu až do čerwna. ☉.

Jako předěšlý u welikém množství k týmž koncům se sází; též w zahradách pro ozdobu. Seměno prý jest jedowaté, což ale posud není dokázáno.

H. lesní. L. sylvestris Lin. Ozimý, nejlysejší: lodyhy prostřené, 4hrané, široce 2křídle; listy 1jařmé: listky čárkovitokopinaté, třebaš 6" dlouhé, nejwýš 1/2" široké, ostré, 3žilé; palisty řapíku kratší, polostřelowité, čárkovitokopinaté; řapík křídlatý, mnohem kratší listkůw, ukončený uponkau lichopeřenau, 1—2jařmau; stopky zdělí listu, plodonosné delší, 3—6kwěté; kwěty čerwné; úšty kalichowé čárkovitokopinaté; lusky podlauhláčárkowité, smačknuté, na dél sítkované; semena

mnohá, bradavičnatě tečkovaná. — W lesech po Ewropě. Kwěte w lipnu, srpnu. 4.

Jest odrodek listkůw kratších, eliptičnopodlaulých. *Fl. dan. t. 325.*

H. šírolistý. L. latifolius Lin. Engl. bot. t. 1108. Ozimý, nejlysejší; lodyha prostřená, oblá, křídlatá; listy 1jařmé: listky vejčitoeliptičné, 3—5žilé, tupé, měkkohroté, nasiwělé; palisty polostřelowité, vejčitokopinaté, 5žilé; řapíky křídlaté, kratší listkůw a delší palistůw, ukončené uponkau lichopeřenau, 2—3jařmau; kwěty weliké, wonné; ušty kalichowé kopinaté, listowité, skoro delší trubky; pawézka nachowě fialowá nebo růžowá; křídla bílá nebo bledě čerwená; lusky podlauliločarkowité, smačknuté, srstnaté; semena kulowatá, skoro bládká. — W Ewropě jižné a prostřední. Kwěte skoro celé léto. 4.

H. wonný. L. odoratus Lin. Sims. mag. t. 60. Letní, srstnatý; lodyhy rozprostřené, hranaté, křídlaté; listy 1jařmé: listky vejčité, hrotičkované; palisty kopinaté, polostřelowité, mnohem kratší řapíku; stopky 2—3kwěté, listu mnohem delší; zuby kalichowé široké, zdělí trubky; kwěty weliké, wonné, s pawézkau nachowě fialowau nebo růžowau, křídloma bílýma nebo bledě čerwenýma; lusky podlauliločarkowité, nejodstaleji srstnaté, na hřbetu nezlábkowaté. — W Ewropě jižné. U nás w zahradách pro ozdobu a ustawičný krásný kwět. ☉.

H. lauční. L. pratensis Lin. Fl. dan. t. 527. Engl. bot. t. 670. Ozimý, lysaunký; lodyhy přimaunké, pnulé, 4boké, bezkřídle; listy 1jařmé: listky podlaulilé nebo čarkowitokopinaté, 3žilé, hrotité; palisty vejčité, střelowité, kratší listu; řapíky bezkřídle, kratší palistůw, ukončené w uponku jednoduchau; stopky mnohokwěté, 2krát delší listu; kalichy žilnaté, zubůw přístejných, zdělí trubky; kwěty žluté; lusky smačknuté, podlauliločarkowité, úkosně sítkované; semena kulowatá, nejhladší. — Na lukách wlhkých w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

S jinými laučními bylinami dobrá píce.

H. hlíznatý. L. tuberosus Lin. Schk. t. 200. Sturm f. 21. Lob. ic. 2. p. 70. f. 2. Halucha, oříška. Ozimý, nejlysejší; kořen s oddenkem hlíznatým; lodyhy slabé, 4boké; listy 1jařmé: listky podlauliloeliptičné, ostré, přihrotité, 5žilé; palisty kopinaté, polostřelowité, mnohem menší listkůw; řapíky 3krát kratší listkůw, obraubené,

ukončené uponkau jednoduchau, na 2—3 klanau; stopky 3—6kwěté, listu 2—3krát delší; kwěty karmínové, nachové, wonné; ušty kalichové široké, přístejné, bezžilé, zdělí trubky; semena zakulatělá, hladká. — W Evropě na rolich hlínatých a wápnatých. — Kwěte w lipnu a čerwnu. 4.

Hlizy zwíčel ořechn wlaského, hnědé, u wnitř bělawé, zasladle jako kaštany; wenkowský lid je uwarěné a olaupané jí; též jimi krmí a dobývá z nich škrob; jindá potřebowaly se proti bčhawkám.

H. srostawj. L. *Ochrus Decand. Tourn. inst. t. 219. 220. Pisum Ochrus Lin. Aracus Mat. Wel. 120.* Zelina 2' dlauhá; lodyhy prostřené, 4boké, 2křídle; listy doleni pometawě zůstawuji toliko řapiky se širokýma křídla, ježto srostlé s palistoma po lodyze dolů běžícíma a křídla lodyhowá dělajícímá; hořejší listy jsau sudozpeřené; 1—2jařmé: listky na konci zaokrauhlé, hrotité; též i palisty se odděluji, okrauhlé, hrotité; uponky lichopeřené, 1—2jařmé; stopky krátké, 1kwěté; zuby kalichové nestejně listowité, zdělí trubky; koruna bladě žlutá; lusky podlauhločárkowité, na kraji hořením 2křídle. — Na rolich Ewropy jižné. ☉.

Znameníá rostlina pro změnu listůw.

H. prostolistj. L. *Nissolia Lin. Engl. bot. t. 122.* Zelina asi 1' vysoká, přímá; od listu zbýwá tu toliko řapik listowitý, kópinatý, 3—5žilý, třebas 3" dlauhý, 2" široký; palisty nejmenší, šídlowité nebo žádné; uponky žádné; stopky na konci klaubnaté, listeny 1kwěté, kratší listu; listy smačknuté, čárkowité, auzké, žilnaté, ohnuté. — W Evropě jižné na rolich. Kwěte w lipnu. ☉.

H. bezlistj. L. *Aphaca Lin. Engl. bot. t. 1167.* Zelina nejlyšejší; lodyha přímá, slabá, čtyhraná; řapiky oblé, nitowité, rozwilinau ukončené, málokdy 2palisté; palisty nejwětší, wejčité, střelowité, ostré, mnohožilé; stopky 1-, řidko 2kwěté, na konci klaubnaté a listenem nejmenším a nejuzším opatřené, delší palistu; ušty kalichové 2krát delší trubky, čárkowitokopinaté; koruny žluté; lusky přismačknuté, podlauhločárkowité, na prodlauzené stopce sehnuté, sítkowané, s oky na úkos prodlauzenými; semena smačknutá. — W osení Ewropy teplejší, prostředni a jižné. Kwěte w lipnu. ☉.

LECHA. OROBUS. WALDERBSE.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný; ušty 2 hoře-

ni kratší. Koruna motýlowitá. Tyčinky 2bratré. Čnělka autlá, čárkovitá, na konci luhatá. Lusk wálcowitý, podlahlý, 1pauzdry, 2chlopny, mnohosemenný. Semena pupu čárkowitého.

Zeliny nebo byliny přímé. Palisty polostřelowité; řapky w úponku krátkau prodlaužepé. Listy sudopeřené. Hrozny úzlaběkowé, stopkaté.

L. jarní. O. vernus Lin. Fl. dan. t. 226. Sturm f. 7. Clus. 2. t. 230. f. 1. Kořen mnoholetý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, 4hraná, jednoduchá, lysá nebo pýříčkowaná; listy sudopeřené, 2—5jarmé: listky zakončité, 3—5žilé, nejlysejší, nejcelejší, střičné nebo střidawé, někdy s jedním konečného jarma pometalým, nejmenším, čárkowitým; řapik zlábkowitý, ukončený někdy úponkau štětinowitau, nejkratší; palisty mnohem menší listkůw, celé, wejčítokopinaté, krátce střelowité; stopky úzlabičkowé listu kratší, tuhé, mnohokwěté; kwěty skoro jednostrané, nachýlené, stopečkowané; listeny nejkratší, nejtupější: ústy kalichowé nestejně, sotwa zděli trubky; koruna červená, pak modrá; čnělka kolená; lusky přismačknuté, podlahločárkowité, úkosně sítkowanožilnaté, mnohosemenné; semena zakulatělá, hladká. — W hájích po Ewropě. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Semeno dobrá píce pro zwěř pernatau, obzvláště bažanty.

L. černá. O. niger Lin. Fl. dan. t. 1170. Schk. t. 200. Kořen mnoholetý; lodyha jako wšecy dily lysaunká, přímá, hranatá, prohýbaná, wětewnatá, asi 2' vysoká; listy sudozpeřené, 3—7jarmé: listky eliptičné, obak tupé, na konci hrotičkowané, rovnoběžně žebernaté; palisty čárkowitokopinaté, ostré, mnohem menší listkůw; řapik polooblý; zkončený úponkau nejkratší, štětinowitau; stopky úzlabičkowé, zděli listu, mnohokwěté; kwěty jednostrané, nachowé; zuby kalichowé nestejně, kratší nežli trubka; lusky smačknuté, nepatrně sítkowanožilnaté; čnělky kolínkowité; semena kulowatá. — Na chlumech. Kwěte w kwětnu, červenu. 4.

Kořen zaslady. Listy a kwěty sušením luhědnau. W zahradách pro ozdabu se sází.

L. hlíznatá. O. tuberosus Lin. Sturm f. 21. Schk. t. 200. Kořen mnoholetý, plaziwý, nesaucí hlízy co ořech liskowý nebo wlaský weliké, wně černohnědé, u wnitř bělawé; nať nejlysejší; lodyha prostřená, dólě bradawičnatá, hranatá, auzce křidlatá, nejdoleji bezkřidlá; listy sudozpeřené, 2—4jarmé: listky eliptičné, nejtupější, měkko-

hroté, na líci nejdrobněji hustě bradawičnaté, skoro rovnoběžně žebnaté; palisty polostřelovité, mnohem menší lístkůw; stopky sotwa listu delší, málokvěté; zuby kalichové nestejně, wejčité, tupaunké, kratší trubky; kwěty nachové; lusky smačknuté, nepatrně sítkowanožilnaté; čnělky kolenaté; semena kulowatá. — W lesech ewropských. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Odrodek někdy z téhož kořena wynikající, nižší, s lístky čárkowitzkopinatými.

Hlízy chutnají trpce a potřebowaly se proti běhawkám a au-plawicem; není známo, zdali se také jedí.

Podřadí 5.

FASOLOWITÉ. PHASEOLEAE.

SOTEREK. ABRUS. PATERNOSTERERBSE.

Kalich nepatrně šlaločný: lalok hoření širší. Koruna motýlowitá; pawézka ostrá. Tyčinek 9, w trubku nahoře rozštípenau srostlých. Blizna tupá. Lusk podlahlý, smačknutý, 4semenný. Semena branicemi sklíp-kowanými oddělená, zakulatělá.

Keř točiwý; listy sudozpeřené, mnohojařmé.

S. obecný. A. *precatorius* Lin. Lam. t. 608. f. 1. *Alpin. aeg. t. 40.* Konni *Rheed. 5. t. 32.* *Abrus Rumph 5. t. 32.* *Sloan. 1. t. 112.* Keř tenký, tuhý, vysoko na stromy se pnaucí, hned nad kořenem rozdělující se na šlahauuny wětewnaté, zmatené; listy sudozpeřené, 12—15jařmé, lysé; lístky čárkowitzowejčité, nejtupější, anobř i wyříznuté, měkkohroté nebo ostré, nejlysejší, 4'' dlauhé; řapík ukončený kratičkau úponkau; stopky úžlabičkové, 12—24 kwěty nesaucí w klas rozstawené, newonné, čerwenawě modré; lusky zděli malika; semena čerwená, černě wíce méně skwrnatá, někdy krwawá, bílá, ryšawá, černá, lesklá, wejcowitá. — W Indii východní na místech kamenitých, odkud přenešen do Egyptu a Indie západní. Kwěte na konec plíště. \bar{h} .

List chutná trpce pak sladce jako kořen lekořicowý, a tudy w Indii se potřebuje proti chraptiwosti a kašli, budže se žwýká, budže thé z něho se pije. Semena pěkná co korály nosí na krku; hlawně dělají z nich růžence. Ze semen dělají způsob klišu k u-pewnění zlatého zboží.

HLÍZOLA. APIOS. KNOLLENERBSE.

Kalich zwonkowitý; zuby 4, nepatrné, 1 ostrý, pod

člunkem zdělený. Koruna motýlowitá: člunek srpovitý, čárkovitý, konec pavězky ohybující. Tyčinky 2bratré. Nožka waječnikowá trubkau obklíččená. Blizna vykrojená. Lusk mnohosemenný, 2pauzdry; semena branicemi oddělená.

H. nachowá. A. túberosa Moench. Glycine Apios Lin. Sims mag. t. 1198. Schk. t. 198. Moris. 2. t. 9. f. 1. Kořen hlizowitý, mnoholetý, vypauští mnoho lodyh pnulých, oblých, čárkowaných, na konci dolů pýřitých; listy střídawé, odlehlé, lichopeřené, 3jařmé; listky wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, škrablawé, wezpod na žebrách pýřité nebo lysé; palisty nejmenší, čárkovité, pýřité; řapík oblý, na lici žlábkowitý, pýřitý, pak olysající, zpodek ale jako i řapičky zůstawají srstnaté: stopky úzlabíčkové, ojedinělé, oblé i s hrozem mnohokwětým, jež nesau, asi 2krát kratší listu; kwěty wonné, stopečkowané, po swazcích rozstawené; listeny pršiwé, čárkovité, pýřité; kalich lysý; koruna hnědonachowá. — W plotech a krowištích z Pensylwanie až do Karoliny. Kwěte w srpnu a září. 4.

Hlízy chutnajíce jako artyčoky jedí místo chleba; semena stroj jako my hrách.

FASOL. PHASEOLUS. BOHNE.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk hoření 2zubý, dolení 3dílňý. Koruna motýlowitá; člunek s tyčinkami 2bratřými i s čnělkau zawitý, řidko nadkřiwený. Nožka waječnikowá lůžkem pošewnatá. Lusk smačknutý nebo walcowitý, 2chlopný, u wnitě branicemi přímnohopauzdry, mnohosemenný. Semena s pupem waječnopodlauhlym.

Zeliny nebo polokfe, často točiwé. Listy zpeřeno3lístěčné: listky dole palístkaté. Hrozny úzlabíčkové; stopečky často dvojčatné, 1kwěté.

F. obecný. P. vulgaris Lin. Ledwinkowý, turecký hrách. Zelina. Listky širokovejčité, zakončité, listek konečňý přikosočtwerečňý; stopky škrablawaunké, z mládí pýřité, nejcelejší, 3žilé: žil zpeřenožebrých; palisty nejmenší, wejčité, ostré; palistečky čárkovité, 2 u listku konečného, a po 1 u každého pobočného; řapík delší nebo kratší listku prostředního, oblý, pýřitý, řapičky srstnaté, překrátké; stopky úzlabíčkové s hroznem wětewnatým, kratší listu, pýřité; listeny 2, pod kalichem okrauhlowejčité, širší kalichu a jej docela zahalující; kwět bílý, lilákový, fialowý; lusky wisuté, dost

rowné, hladké. — Původně w Indii východní, nyní po celém světě se sází, na polích anebo w zahradách. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

Sázením welmi mnoho odrodkůw se zplodilo, jichžto dwa hlavné twary přijmání možná.

α) *F. o. točiwýj*. *P. v. volubilis*. Lodyha točiwá. Buď a) lodyha jest vysoká, takže po tyčkách wzháru se pne a točí. *P. vulgaris Plenk t. 554. Hayn. 11. t. 46. Düsseld. suppl. 1. t. 15.* Turecký hrách *Mat. Háj. 101. b. — Wel. 122. c.* Buď b) lodyha zůstává nižší (4—5' vysoká) a potřebuje toliko pruty. — Tyto odrodky opět se liší twarem a velikostí luskůw a náramně rozmanitou způsobou, velikostí a barwou semen.

β) *F. o. nízkýj*. *P. v. nanus*. *P. nanus Lin. Plenk t. 555. Hayn. 11. t. 47. Düsseld. 1. t. 16. Fasoli Mat. Háj. 101. — Wel. 122. c.* Lodyha nízká (2' vysoká) sotwa točiwá. Též i ten odrodek liší se podlé luskůw a semen welice.

Nezralé lusky, *fasoly zelené*, se nakládají do soli a octa anebo co wařiwu se jedí; taktěž i wylaupaná zralá semena jako zralý hrách se potřebují. W lékařství se jich nepotřebuje, ani ku krmění se nehodí, protože prý mnohému dobytku škodí, a mnohý dobytek jich ani se nedotýká. Fasoly barwené a strakaté slowau *koněčky*.

F. mnohokvětýj. *P. multiflorus Willd. Schk. t. 199.* Podobá se f. obecnému točiwému. Lodyha wždycky točiwá; listy jako předešlého; hlavně liší se stopkami listu delšími, listenoma podkalichowýma užšíma, lusky širšími, přisrpowitými, hružlatými, škrablavými, (zmládí plsnatými, škrablavými). — W Americě horké.

Toho jsou dwoje odrodky: α) *čerwcowýj*; *P. m. coccinens Lam. Moris 52. t. 5. f. 4.* Kwěty tmawě čerwcowé. β) *bílýj*; *P. m. albus Lam.* Kwěty bílé.

F. hlíznatýj. *P. tuberosus Lour.* Křowitý, točiwý; palisty dvojrohé; kalich pysku hořeního wyřiznutého, dolního ždílneho, přistejného; kwěty žluté; pawězka ochlípěná; lusky smačknuté. — W Kočincině.

Kořen hlízowitý, weliký, chomáčený, jedlý.

F. pramenatýj. *P. radiatus Lin. P. minimus Rumph 5. t. 139. f. 2. Dill. alt. 315. f. 304.* Lodyha přímá, oblá, 3' vysoká, dolů chlupatá, tak že se chytá na šaty; listy žlístěné: listky wejčité, ostré, taktěž chlupaté, na šatech chlupy se chytající; stopky sotwa delší listu; kwěty dříwe světle nachowělé, pak žluté, drobné, (7—8) w strbaul postawené; lusky asi co malik dlouhé, co brk tlusté, ohlé, srstnaté, rownowážné; semena (asi 6) nejsau wětší nežli wikwa, ledwinowitá ale a jasně zelená nebo žlutá. — W Číně, na Ceylonu, w Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Na Žávě mnoho se ho sází, takže se ho celé koráby odvázejí. Po 3 měsících jsou fasoly zralé a zchováávají se v pytlech z kůry ságonkové na místě kaňnatém. Zdravější jsou jiných, anobrž i nemocným se dávají nenadýmáše. Obvyčejně dělají z nich kaši. Též nať jedí co vařivo nebo salát.

F. zobanitýj. P. Max *Lin.* *Cadelium Rumph* 5. t. 140. Zelina; lodyha přímá, hranatá, draslawá, 1' vysoká; listy 3listečné: listky vejčité, ostré; květy žluté; lusky wisuté, sotva zdějí članku prstového, hružlaté, draslawé, zavírající 3—4 semena ledwinovitá, černá. — Na Žávě, kdežto na rolích se sází.

Fasole ty nechutnají dobře, protož je Žapanové prodávají Čňanům, jižto z malky jejich dělají nudle na maso a kuřata, kteréž jídlo nehezky vyhlíží, dosti ale jest chutné.

F. mořskýj. P. Mungo *Lin.* *Catu Ulini Rheed.* 8. t. 50. Zelina; lodyha prohybaná, oblá, draslawá; listy 3listečné: listky vejčité, ostré, přivykrajované; stopky listu trochu delší; květůw 6—7, w strbaul nahlaučenných, žlutawých; člunek na lewo rchatý; lusky oblé, srstnaté, příhružlaté, 2 1/2' dlouhé; semen asi 12, walcovitých, uřatých. — W Indii východní. Kwěte w plišti. ☉.

Obvyčejně se sází a nahrazuje rýži, když se nepodařila.

SOJA. SOJA. SOJUBOHNE.

Kalich dole 2listenečný, na patero klaný: ušty 3 dolení rovné, ostré, 2 hořeni přes polowinu srstlé. Pavézka vejčitá, krátkonehetná, bezmozolná; člunek podlauhlý, rovný. Tyčinky 2bratré, desátá přiblížená, oddělená. Pošwička okolo nožky waječnikové nižádná. Čnělka krátká. Lusk podlauhlý, 2—5semený, blanovitý, branicemi sklípkowanými opatřený. Semena wějcovitá, smačknutá.

Rod jediný.

S. mrtnatá. *S. hispida Moench.* *S. japonica Sav.* *Dolichos Soja Lin. Jacq. rar. t. 145. Plenk t. 557. Daidsu Kaempf. t. 838.* Zelina; lodyha 4' vysoká, přímá, prohybaná, hranatá, mrty tuhými, naryšawělými, dolů směřujícími hustě obrostlá; listy 3listečné: listky vejčité, třebas 4" dlouhé, 3" široké, tupaunké, měkkohroté, měkké, chlaupkované; palisty nejmenší, kopinaté; řapíky delší listu, mrtnaté jako řapíčky nejkratší; květy úzlabičkové, strbaulené, buď sedawé, buď nejkratčejí stopkaté; kalich jako stopky hustě mrtnatý; koruna fialowá, sotwa delší kalichu; lusky podlauhločárkovité, 1 1/2" dlouhé, nejodstáleji naryšawělé, srstnaté; semena

2—3 zakulatělá, bílá, s pupem hnědým. — Na Žapanu, Molukách, w Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Dělají z nich wařiwo *miso* zwané a omáčku ostran *soja* jmenowanau. První dělají, rozwařce semena na kaši, přidajíce sůl, stejné množství krup rýžových, málo uwařených, postawice všecko do teplého sklepa na 1—2 dni; tak je mohau w dřewném žbánu 1—2 měsíce chowati. Jsau lidé, kteří *miso* dělají a prodávají. *Miso* dávají na všecka jídla místo másla na Žapaně neznámého. *Soji* dělají ze semen sojových málo uwařených, se pšenicí nebo ječmenem obhrubně roztlučnými, a solí smíchanych, a nechají je na wlašné místě 1—2 dni se kwasiti; pak všecko dají do hrnce hlíněného, solí přikryjí, wodau mnohou polejí, wškem dobře zawrau a několikrát za den měchačkau promíchají. Po 2—3 měsících slejí břečku, již zchowají w dřewných nádobách; čím starší, tím lepší; pečeně všelijaké jí polévají.

DLAUHATEC. DOLICHOS. HEILBOHNE.

Kalich 2listenečný, zwonkowitzý, 5zubý: zuby 2 přibližné nebo dole přisrostlé. Koruna motýlowitá: pawézka záokrauhlá, dole brázdowaná, 2—4mozolná; mozolů rozewřených; křídla podlauhlá, tupá; člunek úhlem přímým ohnutý, tupý. Tyčinky 2bratré (9—1). Čnělka smačknutá, od prostředka až na konec wausatá. Lusk smačknutý, čárkowitzý, 2chlopný, hranicemi sklípkatými opatřený, chlopni ani křídlatých ani žilnatých. Semena wejcowitá, wíce méně smačknutá; pup waječný, malý.

Zeliny, polokře; často točiwé. Palisty pňowé, ostré. Listy zpeřeno3lístkové: lístky palístkaté. Hrozny úžlabčkové.

D. dřewnatý. *D. lignosus* *Lin. cliff. t. 20. Smith spic. t. 21.* *Phaseolus perennis* *Rumph 5. t. 136.* Peň přídřewnatý, mnoho- (6—10-) letý, třebas co stehno tlustý, hranatý a draslawý, takže poraňuje; wětwe točiwé, příhuňaté, které na latě wedené dávají brzo hustau besídku; listy jako fasolowé: lístky wejčité, ostré, lysaunké; stopky delší listu, nesaucí hrozen, na němž kwěty w okoliky rozpostawené; pawézka korunowá weliká, nachowá; lusky zdělí prstu, čárkowitzé, asi co prst široké, na hranách zaubkowané, tuhé, lysaunké; semena 3—4, dubkowaná, černá s pupem bílým, buď žlutá s pupem černým, též celá bílá. — W Indii východní. ♣.

Semeno jeho nejobyčejnějším wařiwem w Indii. Nikdá nesází se blízko plotůw anebo stromůw, protože je wětwe mi, rozmanitě spletenými docela poplná. Obyčejně býwá pokryt jakýmisi muchami, jako stínky smradlawými, černými, ježto kauřem se zapuzují. Keř najednau kwěte, nasazuje plody a zrú. Lusky zelené po celé Indii

jako u nás fasoly zelené se jedí; nemají ale tak dobré chuti. Semena zralých málokdy požívají.

D. hlíznatý. *D. tuberosus* Lam. Plum. ed. Burm. t. 220. Kořen řepovitý, co dětská hlava veliký, maučnatý; kmen křovitý, točivý; listky přikrauhlé, zakončité; hrozny stopkaté, prodloužené; lusky rovné, wisuté, smačknuté, hružlaté, ryšavě huňaté, 1' dlouhé, 1" široké; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☞.

Netoliko kořen anobř i semena jedí.

D. kosatý. *D. falcatus* Klein. Pluk. t. 214. f. 3. Kořen hlizovitý, obyčejně toliko na palec tlustý; lodyhy zelinné, 4—5' vysoké, přeautlé, točivé, autle chlupaté; listky okrauhlowejčité, zakončité, lysé, prostřední přitrojaločný, poboční často mělce 2lalké; palistky šidlowité; stopky autlé (4—8), přikoličené; kwěty velké, nachowomodré a tíži sehnuté; lusky 2—3" dlouhé, 4—8semenné, lysé. — W plotech a křowich Indie východní. Kwěte w plišti.

Kořen slauží k podišťowání dětí dolem.

D. úzký. *D. Catjang* Lin. Phaseolus minor Rumph 5. t. 131. Paeru Rheed. 8. t. 41. Zelina; lodyha přímá, 2—3' vysoká; listky širokokopinaté, lysé, 3" dlouhé; stopky nejdelší, 2—3kwěté; kwěty dost velké, bílé nebo čerwené, okolo 10 hodin se zawírajíci; lusky čárkowitzoblé, lysé, rovné, 6" dlouhé, 1/2" tlusté; semena mnohá, jako naše fasoly. — W Indii východní. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Potrawa w Indii všeobecná a hlavně na ostrowech, kdežto a větší bedliwosti ji opatrují nežli rýži, protože mají chléb ságový. Nejlepší jest na Záwě. W Indii jest mnoho odrodkůw známo. Katiang bílý jest nejchutnější a nejzdrawější, za rok ale obyčejně zčerwotočí.

D. egyptský. *D. Lubia* Forsk. Zelina; lodyha rozestřená, lysá; listky wejčité; stopky nejdelší, na konci klasatohrozněné; pawězka bílá, křídla modrá; lusky přímé, smačknuté, škrablawé, 10semenné. — W Egyptu, kdežto wúbec se sází.

D. čínský. *D. sinensis* Lin. Catjang Sina Rumph 5. t. 134. Zelina; lodyha lysá, někdy točiwá, nižší fasolu obecného točiwého; listky wejčité, zakončité; stopky 2kwěté, listu kratší; kwěty čerwenawé nebo bílé; lusky na loket dlouhé, oblé, hružlaté, wisuté; semena bílá nebo čerwená. — W Indii východní a Číně. ☉.

Luskům zeleným a fasolům toho rodu dáwají Ewropané a Číňané předek přede všemi jinými.

LABLAB. LABLAB. LABLAB.

Kalich zvonkovitotrubkovitý, na čtvero klaný: ušty rovné: 3 dolejší ostré, hoření širší z dwau srostlý. Pawézka odstálá, dole brázdowanožlábkowaná, s mozoly rovnolehlými; člunek úhlem přímým křivý. Tyčinky 2bratré. Čnělka smačknutá, wezpod chlupatá. Lusk smačknutoploský, šawlowitý, podlé šwů bradawičnatoměkkoostenný, u wnitř branicemi rozdělený. Semena 4 nebo skrownější, s mozolem haubowitým, čárkowitým, z pupu wyniklým, na druhém konci obraubená.

Zeliny točiwé. Palisty odstálé. Listy zpeřenožlstečné: listy palstkaté, celé. Hrozny stopkaté, dole list jeden nesaučí, nebo jinak profilisté s wětwičkau prostřední, pometauan. Stopčky polopřesleněné. Semena černá nebo hnědá; pup a mozol bílé.

L. obecný. *L. vulgaris Savi.* *Dolichos Lablab Lin.* Jméni fasolu obecného. Zelina; lodyha točiwá, oblá, pýřitá, táhnauci se po odrách; listy žlstečné, mladší pýřité, wejčité, krátce zakončité; palisty nejmenší, wejčité, palistky čárkowité; řapíky delší listu, dole ztlustlé, jako řapíčky srstnaté; stopky s hroznem dlouhým, zdělí listu nebo delší; kwěty okolíkowitě nahlaučené; listeny přikalichowé podlahlé, užší a kratší kalichu lysého; koruna delší kalichu, různobarewná; lusky podlahlé, šawlowité, břichaté, po krajích bradawičnaté; semena wejcowitá, přismačknutá, s mozolem polokulowatým, brázdowaným. — W Indii východní, w Egyptu, a odtud přesazená na Karybeje. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Mnoho jest odrodkůw: α) černý s kwěty fialowými, semeny černými *Alp. aegyp. f. 75.* β) nachowý, kwěty nachowé, semena černě nachowá. *Smith ex. t. 74. Lindl. bot. reg. t. 830.* *Dolichos purpureus Jacq. fragm. t. 55.* γ) bílý, kwěty bílé, semena bledě rezawá. *Dolichos benghalensis Jacq. h. vind. t. 124.*

Lusky zelené a semena suchá w Indii jedí a k tomu u welikém množstwi sázejí.

TYLOKOŇEN. PACHYRHIZUS. RÜBENBOHNE.

Kalich baňkowitý, 4laločný: lalok hoření širší, přiwykrojený. Plátky dole spojené (?); pawézka zaokrauhlá, odstálá, mozolatá, dole dvojřasá, řasy obalující nehet křidlowý. Čnělka bezchlupá, ohnutá, na konci napuclá. Lusk smačknutý, zdělený. Semen 4—8 ledwinowitých.

Polokře točiwé. Kořeny hlíznaté. Listy zpeřenožlstečné. Hrozny úžlabídkowé. Kwěty fialowé.

T. rohatý. P. angulatus Rich. Dolichos bulbosus Lin.
Cacara bulbosa Rumph 5. t. 132. Pluk. alm. t. 52. f. 4.
 Kořen složený z hlízy řepovité, ojedinelé nebo množité. Šlahauy pnau se po stromech; listky robaté a zubaté, zdělí 5" a skoro i tolik zšíří; květy na hroznech na střevis dlouhých, bledech červených; lusky zdělí 5", zšíří 1"; semen 9 hnědých, náhořkých. — Na Manilách, a odtud do Indie východní přenešený. Květe skoro pořád. †.

Hlízy dospívají na Manilách k velikosti hlavy, jsou zpleštilější nežli řepa; hnědé a velmi hrubé; více mají šťávy nežli bataty; chutnají mdlé a sladce jako naše vodnice; kopávají se, nežli semena uzrála. Bud' surově olaupané se jedí, anebo vařené; ani tak ani jinak nejsou chutné.

LETKOČNĚLKA. PSOPHOCARPUS, FLÜGELBOHNE.

Kalich baňkovitý, nestejně 2pyský. Pávězka přio-krauhlá, ohnutá, dole s mozoloma rovnoběžnými; křídla nožkatá, nožka v kraj pávězky přijatá; člunek podlauhlý, 2hlavý. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk podlauhlý, čtverem křídel na dél opatřený, 7—8—10semenný. Semena zakulatělá. — Rod jediný.

L. hlíznatý. P. tetragonolobus Decand. Dolichos tetragonolobus Lin. Botor Adams. Lobus quadrangularis Rumph 5. t. 133. Želina točivá; kořen z hlíz podluhowatých, menších nežli tylokořenové; listy zpeřeno3lístecné; hrozny úžlabíčkové, dvoječaté; květy největší, uvnitř modré, vně žluté, a toliko před polednem otevřené; lusky zdělí pidi, sotva zšíří prstu, 4křídle; semena hnědá; lusky zralé, jsouce nadmuté, pukají, jakoby z bambitky vystřelil, byvše na slunce položeny. — V Indii východní.

Semena její prý obtěžují hlavu, a protož rostlina málo se sází; hlízy vařené jedí.

TROJKÝL. CANAVALLIA. KRIMBOHNE.

Kalich trubkovitý, 2pyský; pysk dolní o zubech 3 ostrých, drobných; hoření o lalocích 2 obširných, okrauhlených. Pávězka obširná s mozoly rovnoběžnými; křídla nožkatá, podlauhlá; auškovaná; člunek 2plátečný. Tyčinky 1bratré. Lusk smačkutý, 3kylý, hrotem wehnutým ukončený, branicemi sklípečnatými opatřený. Semena waječnopodluhowatá, s pupem čárkovitým.

Byliny nebo polokře, větvi točivými, listů zpeřeně 3lístecnými.

Hrozny úžlaběkové, mnohokvěté; stopky trojčatné. Kwěty obšírné, nachovělé.

T. tupolistý. C. obtusifolia Decand. Desc. 3. t. 169. Dolichos Lam. D. rotundifolius Vahl. Rheed. 8. t. 43. Kmeny s mnohými větvezi tenkými, dlouhými, hranatými, na nejvyšší stromy se pnacími, dole tlustými, spuhovitě dřevnatými; řapíky přichlupaté; listky okrahlowaječné nebo obvějčité, překrátee a tupě zakončité, 2—3" dlouhé, tupé nebo vykrojené, dost pevné, lysé; hrozny delší listův; kwěty překrátee stopkaté, veliké, červenawě sialowé, wně bělawé; listeny waječnookrahlé; lusky sotwa ponakřiwené, 3—5" dlouhé, 1½—2½" široké, obzvláště na hřbetu tlusté, na břiše nábrítké, na konci tupaunké, lysé; semena 3—5, waječnopoluhowatá, hnědočervená. — Kwěte w plišti. **h**.

Listy potřebují k rozhánění oteklych žlaz, pražené a s hořčicí smíchané, wně proti bolení žiwota, k nakuřowání proti dnawým bolestem. Semena přehořká jsau nebezpečná.

T. mečowitý. C. gladiata Decand. Dolichos gladius Jacq. rar. t. 560. Malochia gladiata Savi. Nattamame Banks. ic. Kaempf. t. 39. Lobus macheroides Rumph 5. t. 135. f. 1. Rheed. 8. t. 45. Polokeř točiwý; listky wejčité, ostré, bradawičnaté a jakoby uschlé; kwěty bílé, ponáčervenalé, wisuté, na hroznech listu delších; pawězky podlauhlé; lusky na píd' dlouhé, na 2" široké, co malik tlusté, na konci rowné; semen 6, velikých, plochých, červených. — W Indii východní. **h**.

Semena nedozralá wylaupaná jedí.

OBPUPOŠ. MUCUNA. JUGBOHNE.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk doleni na tré klaný, s ušty ostrými, prostředním delším; pysk hoření širší, celý, tupý. Pawězka wzestaupawá, kratší křidel a člunku; křídla podlauhlá, zdělí člunku podlauhlého, rowného, ostrého. Tyčinky 2bratré; prašníkú 5 podlauhločárkowitých, 5 wejcowitých, chlupatých. Lusk podlauhlý, ohrošilý, 2chlopný, někdy s hranicemi sklípkatými. Semena zakulatělá, pupem čárkowitým krauzkowitě obklíčená.

Byliny nebo polokře, dlouhopnulé. Listy zpeřenošlístěčné. Hrozny úžlaběkové, plodonosné často wisuté. Lusky často mrtnaté, mrty nejkřehčejší w kůži snadno wnikající a záhajčí.

O. záhawý. M. urens Decand. Dolichos urens Lin. Jacq. am. t. 182. f. 84. Mucuna Marcg. br. 19. Plum. am. t. 107. Pluk. t. 213. f. 2. Polokeř točiwý; rozly běla-

wě a přitlačeně hedwábité, olysající; listky wejčité, zakončité, na lici přitlačeně chlupaté, wezpod hedwábité, šedé, lesklé; palistky šídlowité; řapík delší listu; stopky úzlabíčkové, kratší listu, nešaucí hrozen z kwětůw bílých nebo nažlutých, asi 2" dlouhých; kalich šedohedwábný a naryšawěle štětinatý; lusky na píd' dlouhé, zšíří 2", zhusta přikryté štětinami, ježto nejmenším dotknutím se ulomíwše a do kůže wníkše náramně páli a zpryskují, což 7 dní trwá; lusky u wnitř perlowě se lesknaucí mají 3 plawá semena s černým pupem. — Na Ostrowech karybejských a Americce jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. **h**.

W Americce dělají ze štětín a melasy syrup proti blistám, což i w Ewropě následowali; jelikož štětiny ale toliko mechanicky působí a snadně do střew se zapichujíce welmi uškoditi mohou, dlouho již tomu způsobu wýbost dali.

O. swědiwýj. *M. pruriens* Decand. *Dolichos pruriens* Lin. *Jacq. am. t. 122.* *Cacara pruritus* Rumph 5. t. 142. *Nai Corana* Rheed. 8. t. 36. *Stizolobium* P. *Brow. jam. t. 31. f. 4.* Keř pnulý, točiwý, welmi škodliwý, do roli se táhnaucí a rostliny užitečné uskrcející; listky wšecky přitlačeně a pobělawěle srstnaté, wejčítokopinaté, krátce zakončité, prostřední skoro kosočtwerečný, poboční nestejnostranné, dole wně roztažené; hrozen nemnohokwětý, úzlabíčkový, sedawý, listu kratší; kwěty málo palec přesahující, fialowé; kalichy šedohedwábité, bezštětinné; lusky bez branic zdělí a ztlaustí prstu, pokryté štětinami žlutými, náramně žáhawými, proti nimž naše žáhawky a kopřivy ničím nejsau; semen 6, černých, žlutě praužkowaných anebo skwrnatých. — Na Ostrowech karybejských, w Malabaru, na Molukách. Kwěte w plišti. **h**.

Štětiny z luskůw zeškrabané naplňují do bambusu nebo kornantkůw papřowých, aby ze čtweráctwí je wysaukly na šat anebo do postele, načež pak náramně swědění působí. Mytí wodau to ještě zhorší; nejlépe pomůže olej anebo popel. Po dešti není rádno w řekách se kaupati, podlé nichž ta rostlina roste.

O. křídlatýj. *M. gigantea* Decand. *Dolichos giganteus* Willd. *Kaba Valli* Rheed. 8. t. 36. *Lobus littoralis* Rumph 6. t. 6. Polokeř točiwý, nejlysejší; listky zakončité, poboční dole wně rozšířené, a tím skoro srdčité, wejčité, prostřední wejčítý; kwěty 8" dlouhé, stopečkowané, rozpostawené na hrozen 1 $\frac{1}{4}$ " dlouhý, běwný, na konci stopky, řapíku delší; stopečky po 2 nebo 3 wynikající, pýřité; kalichy šedopýřité a ryšawě štětinaté; koruna sotwa dwakrát kalichu delší; lusk asi 2 $\frac{1}{2}$ " dlouhý, 1 $\frac{3}{4}$ "

široká, úkosně kopinatá, podle švů 4křídla, štětínami ryšavými hustě přikrytá; semena 3—5 plochá, hranicemi oddělená. — W Indii východní. \bar{h} .

Štětiny též nesnesitelné svrbení působí; 3 semena prý mohou člověka usmrtili.

MESTELICE. CAJANUS, WOLLBOHNE.

Kalich zvonkovitý, na patero klaný: ušty šidlowité, na konci podhnuté, 2 hoření dlouhosrostlé. Pavézka obšírná, dole 2mozolná; člunek tupý, rovný. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk podlaublý, smačknutý, úkosnými zúženinami hružlatý, hranicemi blanovitými oddělený.

Kře aksamitnaté. Listy zpeřeno3lístkové: lístky bezpalisté. Hrozny úzlabíčkové; stopečky dvojčatné z jediného listennu, Kwěty žluté. Dělohy klíčením spleené.

M. žlutá. C. flavus *Decand.* Cytissus *Cajan Lin. Jacq. obs. 1. t. 1. Plum. ic. t. 114. f. 2.* Phaseolus *balicus Rumph 5. t. 135. f. 2.* Keř zvýší 2 mužůw s větvei wisutými; rozhy oblé, hranaté, jako všecky zelené díly aksamitnaté; lístky podlaubkopinaté, krátce zakončité, tupé nebo ostré, zpeřenožebřé; palisty nejmenší, wejčité; palistky štětínovité, o polowici kratší řapiku; řapik kratší listku, žlábkovitý; řapičky nejkratší, hustě chlupaté; stopky úzlabíčkové i s kwěty málo delší řapiku celého, nesaucí hrozen složený, latovitý nebo wrcholíkovitý; stopečky i s kalichy 1barvými huňaté; koruny asi 3krát delší kalichu, žluté; pavézka wně stejnobarvá; lusky čárkowitzopodlaublé, zakončité, brotité, naryšawěle huňaté, sítkované, s oky na úkos roztaženými, asi 3 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé, černohnědé; semena 3—4. — W Indii východní, nyní w Americe horké se sází. \bar{h} .

Semena zralá pak wylaupaná jedí, ačkoli nedají se na měkko uvařití a dobře ztrávití.

M. dvojbarvá. C. bicolor *Decand.* Cytissus *Cajan β Lam. C. pseudocajan Jacq. h. vind. t. 110, Thora Paeron Rhoeo. 6. t. 13.* Podobá se velmi předešlé, rozeznává se ale palistky postranních lístkůw skoro jako řapičky dlouhými, pavézka wně nachowau, ačkoli koruna ostatně jest žlutá, lusky 4—5semennými, zelenawě a červeně skvrnatými. W Indii východní, a odtud do Guiney a Ameriky horké přesazená. Kwěte skoro pořad. \bar{h} .

Semena červeně nebo bledě žlutá w lednu zrají, jsau chutná

a na trhu se prodávají; tedy pílň se sázejí do půdy mastné; pořád zelenají. Kořen dobrý proti blednici a bolení zubův, listy proti krvotoku.

ŠKRKAWIČNÍK. LUPINUS. FEIGBOHNE.

Kalich hluboký 2pyský. Koruna motýlowitá: pavězka po stranách ochlíbená; člunek zakončitý. Tyčinky 1bratré: trubka celá; prašníkův 5 malých, zakulatělých, raučejších, 5 podlauhých, pozdějších. Čnělka nitovitá. Blizna konečná, zakulatělá, wausatá. Lusk kožnatý, podlauhý, smačknutý, úkosně hružlatý. Dělohy tlusté, kliččením w listy proměněné.

Zeliny, polokře. Listy z lístkůw 6—9 dlanitě složené, málokdy jednoduché; palisty se řapíky srostlé; stopky protilisté nebo konečné. Kwěty hroznatoklasené, střídawé nebo přesleněné, listenaté.

Š. bílý. L. albus *Lin. Blak. t. 282. Plenk t. 552. Schk. t. 198. L. sativus Clus. 2. p. 228. f. 1.* Hrách škrkawičný *Mat. Háj. 102. — Wel. 124.* Wlčák, wlečí hob. Zelina. Lodyha 2—3' vysoká, přímá, oblá, dutá, wzhůru huňatá, jednoduchá nebo nahoře wětwnatá; listy střídawé, složené z 5—7 lístkůw obwejitopodlauhých, krátce měkkohrotých, wezpod huňatých; palisty čárkovitokopinaté, ostré, huňaté; řapíky zdělí listku nebo delší; hrozny konečné, delší kratší; kwěty střídawé, bezlistenčné, stopěčkované, bílé, dost veliké, modře žíhané; kalich huňatý: pysku hořeního celého, doleního trojzubého; lusky přímé, skoro přitlačené, zdělí 3", zšíří 1", žlutawé, huňaté; semen 6 velikých bílých. — W Malé Asii, nyní w Ewropě jižné se sází. Kwěte w čerwnu, lipnu. ☉.

W Wlaších se sází na jící a pro semeno, kterým se lid žiwí nebo dobytek krmí; chuti jest hořké; potřebuje se též co surogat káwy; druhdy w lékařství proti škrkawkám, ku kterému konci obkladky z mauky jebo na pupek se kladly.

ZARDĚNICE. ERYTHRINA. CORALLENBAUM.

Kalich trubkovitý, s ústím ufatým, přízubatým neb pošwowitým. Pavězka nejdelší, podlauhilá, mnohem delší křídel a člunku dvojplátečného. Tyčinky 2bratré, rovné: desátá buď přisrostlá buď prostá, mnohem kratší křídel, po řídku chybíci. Lusk dlauhý, hružlatý, 2chlopný, mnohosemenný. Semena wejcowitá, s pupem pobočným.

Stránky, kře, málokdy byliny; palisty drobné, od řapíku oddělené. Listy řapíkaté, 1jařné s lichým; lístky místo palistu dole žlazami opatřené. Pně a řapíky někdy ostnaté. Hrozny zdělené; sto-

pečky někdy trojčaté, přiblížené. Kwěty červené. Semena často červeně a černě strakatá, lesklá.

Z. bylinná. E. herbacea *Lin. Trew Ehr. t. 58. Lam. t. 608. f. 2. Dill. elt. t. 90. f. 106.* Kořen řepovitý, zwici podsedového, vyhání lodyhy letní, 5—6' vysoké, jednoduché, asi co brko tlusté, bezbranné; listy střídavé: lístky kosočtverečné, lysé, zelené, wezpod nasiwělé, tupé, někdy hrotité; řapíky celé, delší listku prostředního, někdy ostnaté; hrozny s listím stejnočasé, prodlažené, třeba delší nežli píď; kwěty řídké, trojčaté, $\frac{3}{4}$ " dlouhé, co korál červené: pawézka kopinatá; kalich červeně hnědý, uřatý, zubůw nepatrných; stopěčky překrátké; lusky hružlaté; semena živě červená, skoro wejcowitá. — W Karolině, Floridě a podlé Missisippi, w lesech písčitych. 4.

Z. korálowá. E. Corallodendron *Lin. Lam. t. 608. f. 1. Comm. amst. 1. t. 108. Sloan. 2. t. 178.* Strom zwýši 9—12'; slíčný, obzwláště když kwěte; kmen tu a onde ozbrojen ostny krátkými, které u mladých stromů na kmenu a wětwich jsau hojnější; wětwe rády kořeny ženau a tudy keř se potřebuje k dělání plotůw; kůra šerá, dříwi křehké; lístky široce wejčítokosočtverečné, ostré, lysé, celé, dole rozšířené, asi 3" dlouhé; řapíky dlouhé (6"), někdy ostnaté; řapíček konečného listku delší po-bočních; kwěty wynikají dříwe listůw krásně miniowě červené, weliké, newonné, mnoho medu dáwající, mrawencům milého, rozpostawené w hrozny homolowité, 5—6" dlouhé; kalich uřatý, šzubý; pawézka podlauhlá; tyčinka desátá prostá, zděli křidel; lusky 6" dlouhé, co prst tlusté, hružlaté, lysé, oblé, hnědé; semena krásně červená, lesklá. — Na Ostrowech karybejských, w Brasilii. Kwěte w prosinci a lednu, a nemaje tenkrát listí, wyhlíží zdaleka jako súkno červené rozprostřené, pak wyráží listí. 5.

Kořen, kůra, listy a kwěty užitečné proti nemocem hrudním, listy také proti blistám.

Z. indská. E. indica *Lam. Gelata litorea Rumph 2. t. 76. Mouricou Rhced. 6. t. 7. Kuara Bruc. it. 5. t. 19.* Strom okázalý jako dub; kmen 2 sáhy w objemu; wětwe plné ostnůw krátkých; lístky širokovejčité, skoro wejčité, ostré, lysé, dole při řapíku žlázkami opatřené; kwěty (20—30), asi prst dlouhé, wisuté, karmasinowé, husté, dělají brozen předlauhý; kalich pošwowitý; pawézka odstálá, wejčitá, poddutá; tyčinky dole 1bratře; lusk skoro zděli pídi, ztlauští malíka, wálcowitý, hružla-

tý, černavý; semen 6—8 červenavých, zvlčí bobu, nejedlých. — W Indii východní, Abyssinii. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Dříví měkké, neužitečné, nehoří plamenem, uhlí ale dlanho dautná. Nižádný strom w Indii tak jistý čas nedrží jako ten; w lipnu padá listí a kvítí vyniká; tenkrát vyhlíží z daleka, jako by jej červeným sáknem powlékl; u prostřed srpna přestane kwěsti, načež w září jest olistěn. Ryby prý červeností kwětu zaplašeny zdalují se od břehu; za to ale w tom čase hemží se papaušky co krew červenými, žlutě a zeleně strakatými, *lori* nazwanými, jižto náramný štěbetot vydávají a mladými lusky se žíví. Slonové milují měkké dříví. Ze dříví dělají pošvy na kordy a nože, z kwětu konfekt, *karil* zwaný. Kůru potřebují proti zimnici a auplawici; listy proti hryzení; kwěty proti wředům a wyraženinám. W Abyssinii, obzvláště w Guaře hojně roste a jest kromě ebenu jediný strom; všude roste, kde zlato se nalézá, a protož od pradávna potřebují semena jeho k wážení zlata: jmenují se *karát*, který názew dostalo záwazí na zlato.

PLASO. BUTEA. RATTENHULSE.

Kalich zwonkowitzý, 5zubý: zubůw 2 hořenich přibližených, přispojených. Pawézka kopinatá, odstálá; člunek křiwý, zdělí křidel a pawézky. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Lusk nožnicowitzý, ploskosmačknutý, nepukawý, nahoře 1semenný. Semeno smačknuté, weliké.

Stromy bezbranné. Listy 3lístičné čili 1jařmé, s lichým: listky palistkaté, obšírné, wejčítokranhlé. Hrozny mnohokwěté: kwěty trojaté, krátkostopečné, pod kalichem listenečnaté. Koruny tmawě čerwcové.

P. májnaté. B. frondosa *Roxb.* 1. t. 21. *Kern. ic.* 1. t. 4. *Hayn.* 10. t. 6. *Düsseld. suppl.* 1. t. 10. Erythrina monosperma *Lam.* Plaso *Rheed.* 6. t. 16. 17. Strom 18' vysoký; kmen 1' tlustý, nakřiwělý; s korau šedau, wětweми nepravidelnými, rozhami pýřitými; listky weliké, zaokrauhlé, tupé nebo wykrojené, wezpod skoro aksamitnaté; kwěty welmi weliké (2"), krásně tmawočerwené, pýřím žlutým a stříbrným wystíněné, s kalichem černě aksamitnatým, rozstawené na hrozen wisutý, na střewic dlahký; koruna kalichu čtyřikrát delší; lusky 6" dlahé, 2" široké, jako nějaká nožnička křídlowité, na nožce a šwech běloplstnaté, na chlopních sotwa pýřité, semeno jedinké, 1½" dlahé, 1" široké, hnědé, zasladle, silně wonící. — W Indii východní na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Časn horkého prýští se z kůry šťawa pěkně čerwená, jež na wzduchu twrdne a *wýchodní, indské kino* slowe; barwy brzo pozbývá, nezchowáli se do lahwic; chuti jest trpké a rozplývá se w hubě. Zpařenina kwětowá barwí bawlnu na žluto. Na wětwech sedí mnoho čerw-

cůw, jižto štáwu červenawu w laku proměňují. Pohané potřebují dříví a listů k swým obřadům.

P. nádherná. B. *superba Roxb. t. 32.* Strom nejladnějši, předešlému náramně podobný; rozhy jsau lysé, hladké; listky přikrauhlé, tupé, wezpod aksamitnaté, prostřední třebas 20" dlouhý; koruny kalichu čtyřikrát delší, weliké, přehojné, překrásné; zuby kalichowé, ostré. — Na wrších koromandelských.

Strom nejkrásnějši, obzvláště když kwěte; kwěty ozdobeň a žiwě barwené, takže nelze malowáním jich napodobiti. Z kůry takowá též štáwa se prýští.

Podřadí 6.

SISOWITÉ. DALBERGIEAE.

KALEDA. PONGAMIA. MONDBOHNĚ.

Kalich čišowitý, 5zubý, úkosně ufatý. Plátkůw 5, nehetnatých, w korunu motýlowitau postawených. Tyčinek 10, 1bratřých: trubka nahoře rozpuklá, nebo s desátou poloprostau. Lusk smačknutoploský, nepukawý, zobanitý, 1pauzdřý, 1—2semenný.

Stromy indské. Listy lichozpeřené; listky střěné. Hrozny užlabičkowé.

K. lysá. P. *glabra Vent. malm. t. 28.* Galedupa indica Lam. Robinia mitis Lin. Dalbergia arborea Willd. Pongam Rheed. 6. t. 3. Strom 40—50' zwýši, jehož kmien sotwa muž obejme; dříví bílé, měkké; kůra a listy wonné; listky 2—3jarmé s lichým, wejčité, zakončité, lysé, zděli 5", zšíři 3"; hrozny užlabičkowé, stopkaté, 4—5" dlouhé; kwěty motýlowité, bělawé, wonné; kalich přemalý, z mládí pýřitý; plátkowé nehty z kalichu čnějící; lusky eliptičné, smačknuté, zděli 1", zšíři 1/2"; semena 2, smačknutá, ledwinitá. — W Indii wychodní na wrších. Kwěte w posuše 5.

Snadno se rozmnožuje hříženicemi, od 15tého roku až do 50tého semena nosí, pořád zelená, kwěte od dubna až do ledna. Dříví k topení; kořen silně wonný užitečný na wředy, listy do koupelí proti dnám, olej ze semen k swícení.

SISO. DALBERGIA DALBERGIE.

Kalich zwonkowitý, 5zubý. Koruna motýlowitá; člunek z plátkůw toliko na konci srostlých. Tyčinek 8—10, buď wšech w trubku nahoře rozpuklau spojených, buď dělajících swazky 2, stejné, střičné. Lusk

nožnicowitý, blanovitý, smačknutoploský, podlauhlý, obak ztenčený, 1—2semenný. Semena smačknutá, obdálná.

Stromy, kře, často pnnlé. Listy lichopeřené.

S. šírolisté. *D. latifolia Roxb. t. 113.* Strom z nejvyšších; listky 3—5, střídavé, zaokrouhlé, vyříznuté, na lici lysé, wezpod pyřité; lity úzlabičkové; chudokvěté, listu mnohem kratší; lusky podlauhlé, kopinaté, na obojím konci ostré, obyčejně 1semenné, zděli 2 $\frac{1}{2}$ " zšíří 1". — W Koromandelu na wrších. 5.

Dříví jádrowé slowe černým (Black wood) a potřebuje se k vykládání; barwy jest nášedě černé s jasnými žilami, ku podiwu pěkné, drobnowlákné, těžké, we wodě se potopuje. Na Malabaru jsou prý kmemy 15' w objemu mající.

S. pnulé. *S. scandens Roxb. t. 192.* Keř po stro-mech se pauci; listy složené z 9—11 listkůw eliptično-podlauhlých, přiostrých, lysých; hrozny klasowité, listu delší; stopečky chomáčené; tyčinky 2bratře: kwěty růžowé; lusky zděli prstu, čárkowitokopinaté, 2—3semenné, lysé, obak ztenčené; semena 2—3, šedá, bezchutná. — W Koromandelu. Kwěte w plišti. \bar{H} .

Z kůry dobývají způsob lenu, z listůw ostrých dělají obkládky, semena potřebují k počišřování.

KŘÍDLOK. PTEROCARPUS. FLÜGELFRUCHT.

Kalich šzubý. Plátkůw 5, w korunu motýlowitau postawěných. Tyčinek 10: nitok rozdílne spojených. Lusk nepukawý, neprawidelný, přiokrauhlý, křídlem obraubený, často bradawičnatý, 1semenný.

Stromy nebo stránky bezbranné. Listy lichopeřené. Hrozny úzlabičkové.

K. drakowce. *P. Draco Lin. P. officinalis Jacq. am. t. 183. f. 92. P. hemiptera Gaert. t. 156. f. 2.* Strom zwýši 30'; kůra tlustá, wně z rezawa šedá, u wniř narezawělá, čerstwá, nařiznuta jsauc, po nějakém čase zpeřestí tečkami krwawými, w slzy se proměňujícími: strom tu a onde poraněný brzo popne se krůpějemi krwawými, po kmenu dolů tekaucími, obzwláště w čas horký w několik minutách křehnaucími a dāwajícími hmot, nazwaný *dračí krví americkau* (Sanguis Draconis). Kůra, dříví a listy swraskawé chuti. Wětwe dluhé; po celé délce ozdobené listím střídawým, lichopeřeným, 2jařným, lesklým: listky kopinatopodlauhlé, tupaunké, nejlysejší, střídawé, konečné 1 $\frac{1}{2}$ " dluhé, prostřední 2"; řapíky oblé, krátké, přiřuhaté; tyčinky 1bratře: trubka nahoře

nerozpuklá; lusky hladaunké, přikrauhlé, korkovité, 1semenné, po hořením šwu rownaunké, bezkřídle. — Na Guadalupě a Tierra-Bombě ostrowech. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Pryskyřice, *dračl křwl* nazwaná, jindá w lékařstwí proti krwotokům se potřebowala.

K. indskj. *P. indicus Willd. P. Draco Lam. t. 602. f. 2. Lingoum Rumph 2. t. 70. Comm. amst. 1. t. 109.* Strom vysoký, křiwý; listy zdéli 1', lichopeřené, 2—4-jařmé: listky střidawé, wejčité, ostré, lysé, zdéli 4'', zšíří 2''; brozny úzlabičkowé, jednoduché nebo wětewnaté; kwěty žluté, welmi wonné, jako chejr zlatý; tyčinky 2bratré (9 a 1); lusk přikrauhlý, kolem do kola křídlem obraubený, zwici zlatého, ostře zakončítý, w wnitř 3pauzdry: pauzdra o 1 semeně. — W Indii wýchodní. Kwěte w srpnu, září. 5.

Dřwíw čerwené, jako sandalowé, likodrowé, měkké, wonné, často pěkně merhowané truhláři potřebují. Kwěty na trhu prodáwaj a wplétaj do vlasůw. Z kůry prýšť se pryskyřice čerwená, přetřpká, proti běhawce a bedelkám užitečná, křiwě *dračl křwl* nazwaná.

K. sandal. *P. santalinus Lin.* Strom nejvyšší; kůra olšowé podobná; wětwe střidawé; listy střidawé, řapikaté, lichopeřené, 1-, řídčeji 2jařmé: listky střidawé, řapičkowané, podkonečné wětší, wejčitozaokrauhlé nebo podlauhlé, nejcelejší, wyříznuté nebo zatlačené, na lici nejlysejší, wezpod šedé; palisty žádné; brozny úzlabičkowé, jednoduché nebo wětewnaté, přímé: listeny žádné; kalich hnědý; koruna pawězky obsrdčité, přímé, po stranách nadchlípené, zaubkowané, čeřité, žluté, čerweně žílnaté, křidel odstálých, žlutých, zaubkowaných, čeřitých, člunku podlauhlého, málo nafauklého, krátkého, na konci čeřitého; tyčinek 10, dvojbratřých; prašniky kulowaté, bílé; waječnik nožičítý, podlauhlý, srstnatý; čnělka křiwá; blizna tupá; lusk přikrauhlý, nožičítý, wzhůru srpowitý, lysý, na dolejší kraji kýlatý, po kýlu obraubený blanau přičeřitau, pod pokožkau žilami bradawičnatý, nepukawý; semeno 1, okrauhlé, smačknuté, sotwa wyříznuté. — W Indii wýchodní na wrších a na Ceylonu. Kwěte w posuše. 5.

Dřwíw jeho jest prawý *čerwenj sandal*, co křew čerwené, černě žílnaté, těžké, u wodě se potopnjící, husté, zápachu kořenného, chuti trpké; barwí čerweně; potřebuje se ku kadění a do práškůw na zuby. Z kůry prýšť se čerwená pryskyřice, způsob *dračl křwe*.

KOSOLUSK. DREPANOCARPUS. SCHNECKENFRUCHTBAUM.

Listence 2 pod kalichem. Kalich 5zubý: zub do-
lení na konci rozewřený. Plátkův 5, korunu motýlowi-
tau dělajících. Tyčinek 10, jednobratrých, s trubkou
nahore rozpuklou, nebo stejně 2bratřích. Lusk smač-
knutý, nepukavý, bezkřídlý, srpovitý, 1pauzdrý, 1se-
menný. Semena na šew břišní připewněná.

Kře, stromy. Listy lichopeřené. Laty konečné.

K. senegalský. *D. senegalensis* Nees ab. Es. *Diisseld.*
18. t. 19. Strom mírně vysoký; listy padavé, lich-
opeřené, 3—4jařmé; listky vejčité; kwěty drobné, žlu-
té, na latách konečných; lusky měsíčné, malé, pyřité,
1semenné. — W Senegalsku. Kwěte w prosinci. 5.

Z kůry poraněné prýští se křivo africké, jež k nám se přiwa-
ží w brylkách drobných, černých, dávajících prášek hnědočervený,
trpký, skoro docela z třísloviný jako katechii sestávající.

PEROLUSK. ECASTAPHYLLUM. RUNDHÜLSR.

Kalich zwonkovitý, předwojpský; pysk hoření wy-
krojený, dolení na tré klaný. Koruna motýlowitá. Ty-
činek 8—10, stejně 2bratřích, nebo 9, jichž 8 stejně
2bratřích a 9tý prostý. Lusk zaokrauhlý, blanovitý,
bezechlopný, 2waječný, 1semenný. Semeno ledwinowité.

Kře někdy paulé. Laty úzlabičkové, přechocholické. Listy
lichopeřené, někdy o jediném lístku.

P. vejčítý. *E. Brownei* Pers. *E. frutescens* Brown.
t. 32. f. 1. *Pterocarpus Ecastaphyllum* Lin. Keř vysoký
nebo strůmek kmenu 8střewičného; listky ojedinelé,
vejčité nebo eliptičné, dole přisrdčité, zakončité, tupé,
zdělí 4", zšíří 2 1/2", nejcejší, na lici lysé, wezpod hed-
wábité, bělawé; laticy úzlabičkové, mnohem kratší; kwě-
ty bělawé; tyčinek 10, na dwa stejné swazky (po 5)
srostlých; lusky asi zdělí 1', okrauhlowejčité, nožičité,
nejtupější, na konci málo wyřiznuté a ostatkem čnělky
kratičkým hrotité, obzvláště u prostřed žilnatostikowa-
né, 1semenné. — W Indii západní a Americce jižné. 7.

Wětwe působí dáwení a ženau na stolici; zwařenina z kwětůw
a lusků proti psí bĕsnosti; syrup ze kwětu proti wodnotĕlnosti.

DWOJOK. BRYA. BRYA.

Kalich předwojpský, 5zubý. Plátkův 5, w korunu
motýlowitau rozpostawených. Tyčinek 10, jednobra-
trých, desátá až do pola s ostatními srostlá. Lusk 2-
člancčný; články 1semenné, pukavé, smačknuté, šew

hoření rovný, dolejší oblankovitý; článek hoření někdy pometalý.

Stromy americké; trny palistní, lístky ojedinelé, shlauchené, snad spíše 3lístičné, sedavé.

D. eben. B. ebenus *Decand.* Aspalathus Ebenus *Lin.* Pterocarpus glaber *Lin.* Amerimnum Ebenus *Swartz.* Brya *P. Brown.* t. 31. f. 2. Spartium *Plum. ic. t. 246. f. 1.* Strom asi 40' vysoký, s kmenem co stehno tlustým, křivým, s kořáním mnohým, rozlézajícím se, s korau rozsedalou, často se slupující a dolů jako hříva visící; dříví má tvrdé a tmavě hnědé; palisty proměňují se w trny oddělené; lístky shlauchené, vejčitopodlauhlé, zdělí $\frac{1}{2}$ ", zšíří $\frac{1}{4}$ "; květy před listím se rozvíjející, drobné, žluté, po 1—2 na stopkách úžlabíčkových, 2—3, listu kratších; lusky co papír tenké, hnědé, zaokrauhloledwinovité, srstnaté, 1semenné. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Dříví jeho pro pěknou, zelenavě žlutou barvu jest váženo, tudy z Jamaiky do Evropy se přiváží a ebenem slowe, ačkoli od madagaskarského docela se liší. Kwěty zaslzlé a lusky mají moc počišťowati jako senes; listy potřebují se proti wředům.

Podřadí 7.

POMĚRANOWITÉ. SWARTZIEAE.

POMĚRAN. SWARTZIA. SWARTZIE.

Lupeny kalichové dřív rozvíjí w paupě vejčítokulowaté spojené, pak skoro až dolů nepravidelně a jakoby chlopnitě pukající. Plátek jediný, podplodní, rovný, boční nebo nižádný. Tyčinek 10—15—25 podplodních, někdy 2—4, větši jalowé (snad plátky pometalé), ostatní dole často přispojené. Lusk často nožičitý, 2chlopný, 1pauzdřý, chudosemený. Semena míškem oděná.

Stromy bezbranné. Listy jednoduché nebo přenosložené; květy úžlabíčkové, hrozněné.

P. palčiwý. S. triphylla *Willd.* Possira arborescens *Aubl. t. 355. Lam. t. 461. f. 1.* Strom kmenu 7—8" vysokého s korau hladkou, šediwan, dřívím tvrdým, žlutawým, celistwým; větwe rozkladité, zawilé; listy lichopeřené, 1jařné, dolení 1lístičné; lístky waječnokopinaté, zakončité, sedavé; řapiky obraubené; palisty malé, ostré; stopky úžlabíčkové, 2—5kwěté, listenaté; kalich z. 2 nebo 4 lupenůw zaokrauhlých, přiswých;

plátek jedinej, obšírný, žlutý, okrauhlý; mnoho tyčinek krátkých, s pometalým prašníkem; lusk kožovitý, o 3—4 semenech hranatých. — W lesech guianských. 5.

Dřívohové dělají ze dříví hroty na špy, odtud jméno *bois a fièche*. Semena jsou palčivá, takže hubu hned zapalují.

P. plstnatý. S. tomentosa Decand. Robinia Panoco *Aubl. t.* 307. (kromě květu a plodu). Strom nejvyšší, s kmenem 3' tlustým; listy 2' dlouhé, z 5—7 listkův, i s řápkem oblým a s rozhami aksamitnatých; listky waječnopodlauhlé, zakončité, wezpod aksamitnaté, zdělí 8", zšíří 3"; palisty přiokrauhlé; hrozny mnohokvěté; plátek ojedinělý, přiokrauhlý, žlutý; lusky smačknuté, fialové; semena pětihraná. — W Kayeně podlé řek. 5.

Dříví hořké a kůra hořdejší, rončí šťávu červenou, pryskyřičnatou, potřebuje se w tisánách k wypravení potu, a zpařenina z květu proti křečům. Dříví přetvrdé, skoro nezmařitelné, červenavé, velmi jest wázeno; hlavuě dělají z něho wosta (*bois pagaie blanc*).

KÁPATKA. BAPHIA. BAPHIE.

Kalich šepicowitý, kwět zawírající, na dél pod člunem pukající, pod pawézkau přímý, pak padající. Pawézka odstálá, zaokrauhlá; křídla čárkowitá, zdělí pawézky; člunek ostrý. Tyčinek 10, prostých. Lusk srpowitý. Semen 6 čočkowitých.

K. lesklá. B. nitida Lodd. cab. 4. t. 367. Strom. Listy lichozpeřené, 2jarmé; listky waječnopodlauhlé, zakončité, lesklé; stopečky 2—3, úzlabíčkové, 1kwěté; kwěty bílé. — W Sierra-Leoně.

Dříví, *Cam-wood* zwané, do Angličan přiwážejí a co fernambuk k barvení potřebují.

Podřadí 8.

CITLIWKOWITÉ. MIMOSEAE.

POTUTA. ENTADA. BANDSCHELFEN.

Kwěty mnohomanželné. Plátkův 5, oddělených. Tyčinek 10—25; prašníky na konci žláznaté. Lusk smačknutý, patrně článkovaný; chlopně často uzráním w slupky 2 rozdelené; články 1semenné; žebra stálá. Semena tlustá.

Kře puulé, bezbranné; listy dwakrát peřené nebo dvojenopeřené; řápsky často w úponky wyběhající. Kwěty bílé, klasené, nesčíslné, mnohé pometavé. Lusky lysé, bezbrauné, největší.

P. pomorská. E. Pursaetha *Decand.* Pursaetha *Lin.*
Mimosa scandens Roxb. Perim Kaku Valli *Rheed.* 8. t. 32—34. Faba marina, Parrang. *Rumph* 5. t. 5. Keř nebo spíše strom s kmenem 2—3 sáhy vysokým a tlustým, takže jej sotva 5 mužův obejmouti může, z něhož vystřelují šlahauy mnohé, dřive zelené, pak černající, rozmanitě prohybané, až na vrcholky blízkých stromův se pnaucí, anebo, neníli jich, po zemi běžící; takovým způsobem dohromady splétají 6—8 stromův, takže jich nelze nežli najednou poraziti; jestli dosáhly vrcholku, spauštějí odewšad dolů množství větviček tenkých, zelených, s listím. Listy dvojzpeřené, úponkau ukončené: listky 1—2jařmé, lístečky 2—4jařmé, obak lysé, vejčité, vykrojené, 2—4" dlouhé, 3" široké, lesklé, velmi hojné, takže listův jiných stromů ani není widěti; hrozny úzlabíčkové na stopkách 1½ dlouhých, plné květův drobných, bílých, vonných, 10mužných; lusky nejvýš 2 nebo 3 na jedné stopce, déle roku zrající, jako pentle dolů wisící, 5—7" dlouhé, co ruka široké, dřevnaté, hned rovné, hned šawlowité, někdy zavlilé, obak s krajem tlustým, hružlaté wyvýšeninami podlé množství semen; slupky sestávají ze 2 wrstew, jichžto wněšná, co papír tlustá a zelená se slupuje, wnitřní ale rusá nepuká; semen 15—30 hořkých, po jednom w každém pazdru, plochých, podlauhých, srdčitých, wíce 2" dlouhých, leskle hnědých, powlečených šťawau jakoby hlinau, jež se dá smýti, nejedlých. — W Indii východní na pomoří. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

P. hromázná. E. Gigalobium *Decand.* *Tuss.* 2. t. 21. *Desc.* 3. t. 200. *Mimosa scandens Swartz.* *M. scandens americana Lin.* Podobá se předešlé; listky 1—2jařmé; lístečky 2—4jařmé, obak lysé, podlauhlé, wyříznuté; tyčinek 20—25; lusky 6—8" dlouhé, kožnaté, šwůw nejtlustších; semena zaokrauhlá, 2" w průměru široká. — Na Ostrowech karybejských.

CITLIWKA. MIMOSA. SINNPFLANZE.

Kwěty mnohomanželné. Plátky 4—5, w korunu nálewkwitau, na 4—5 klanau srostlé. Tyčinky nejdoleji z koruny anebo z nožky waječnikowé wyniklé, buď jich co uštůw korunowých, buď dwa neb třikrát wíce (4—15). Lusk smačknutoploský, 1—mnohočlánečný: články 1semenné, se žebry stálými.

Palisty řapčkové. Listy dvojeno- nebo dvojnásobně zpeřené. Květy růžové nebo bílé, strbaulené.

C. nestejná. *M. sensitiva* Lin. *Breyn. cent. t. 16. Trew. Ehr. t. 95.* Čilek. Keř zvýší muže, mnohovětný: větve oblé, s mnohými trny, málo hákovitě podhnutými, rusými, pýřitými; rozhy oblé, pýřité; listy sudopeřené, 2jarmé: listečky polovejčité, ostré, vezpod přitlačeně chlupaté, na lici lysé, 1" dlouhé, 1/2" široké, vnitřní dolní sudy přemalé; strbauly 2—1, úzlabičkové, na stopkách řapíku kratších; lusky paprskovitě rozpostavené, 1' dlouhé, 3" široké, 4semenné. — W Brasilii. Květe w dubnu až do srpna. \bar{h} .

Listečky dotknuty bywše zponenáhla se schaulf. Celý keř obsahuje tříslovinu, pryskyřici a sliz; žene na stolici; kořen působí dáwení a utiňuje průjem.

C. stydlivá. *M. pudica* Lin. *Dict. sc. nat. atl. 3. t. 258. Breyn. cent. t. 28. Comm. am. t. 29. Plum. t. 202.* Zelina 2—3' vysoká; lodyhy štětinaté a více méně trnaté; trny na konci malíčko podhnuté; listy 2jarmé: listky lichozpeřené, třebas 17jarmé: listečky 5" dlouhé, čárkovité, tupaunké, brwité; řapíky a řapíčky štětinaté; palisty kopinaté, brwité; stopky úzlabičkové, ojedinělé, kratší řapíku; strbaul podlulowatý, mnohokvětý; lusky 1/2" dlouhé, 1 1/2" široké, po kraji štětinaté, u prostřed lysé; semena 4, černá. — W Brasilii. Květe w březnu až do lipna. \bar{h} .

Listy bywše prstem dotknuty rychle se sklopují, protož rostlina w hřízdech se chowá. Kořen smradlavý a hořký působí dáwení, dráždí, činí proti jedům; listy prů jsou jedovaté.

OBALOŠ. INGA. INGA.

Květy mnohomanzelné. Kalich šzubý. Plátkůw 5, w korunu na patero klanau srostlých. Tyčinek mnoho čnějících, dolé krátce (někdy nejdéleji) jednobratrých. Lusk širokočárkovitý, smačknutý, 1pauzdry; semena dužninau, řídko blánkau nebo maukau obkličena.

Kře nebo stromy, často bezbranné. Květy klasené nebo strbaulené, červené anebo bílé.

O. cukrowý. *I. vera* Willd. *Mimosa Inga* Lin. *Merian sur. t. 1. Sloan. 2. t. 183. f. 1. Plum. gen. t. 25.* Strom ztepilý, se dřiwim twrdým, bílým; listy jednoduše peřené, 4—5jarmé: listky obvejčítodlauhlé, zakončité, blanowité, lysé, třebas 6" dlouhé a 3" široké; řapík křídlatý; klasy úzlabičkové, obyčejně ojedinělé; květy dost veliké, bílé; kalich chlupatý, trubkovitý; koruna

wlnatohedwábnatá, 5zubá; lusky 5" dlouhé, pýřité, zele-
nawé, o 10—15 semenech hranatých, černých, w dužnině
bílé, sladké, dosti chutné. — W Indii západní, Mexiku,
Brasílii. Kwěte w březnu, dubnu. 5.

Diwochowé a Negrowé jedí dužninu z luskůw.

O. jedlý. I. Feuillei *Decand.* Pacai *Feuill.* 3. t. 19.
Strom 4' sáhy vysoký, s kmenem co muž tlustým, ko-
šem asi wlaskému kaštanu podobným; listy jednoduše
peřené, 3—4jařmé: lístky waječnopodlauhlé, obak o-
stré, lysé; klasy přídwojčaté, stopkaté, wejcowité, 2¹/₂"
široké; kwěty bílé; lusky 1—2' dlouhé, čárkowitzé, plo-
ché, lysé, asi jako swatojanský chléb wyhlížející; seme-
na šocowicowitá, w dužnině bílé, haubowitzé, sladké. —
W Peruwii; obzwláště se sází w Limě, kdežto w každé
zahradě několik takowých stromůw. 5.

Dužninu luskowag jako předešlého jedí.

O. sladký. I. dulcis *Willd.* Mimosa dulcis *Roxb.* t.
99. Trny místo palistůw nejkratši, rovné; listy peře-
né, 1jařmé: lístek peřený lístečky polowičně wejči-
tými, tupými, přiwtláčenými, hrotitými; žlázka w roz-
poře hlawních jařem a na konci řapíčku; řapík srstna-
tý, kratši lístečku; strbauly kulowaté, hrozněné; lusky
zděli pídi, zšiři 1", jako šraub zatočilé, červené, na-
plněné dužninou suchou, sladkou, červenou; semena
černá. — Na Filipinách a Koromandelu. 5.

Dužninu zdrawau požíwají, korau wyděláwají kůže.

O. kočičí parát. I. Unguis Cati *Willd.* Jacq. *schoënb.*
t. 34. *Desc.* 1. t. 11. *Plum. am.* t. 4. Strom mírný, ko-
še neprawidelného, kůry hladké, nášediwé, u wnitř hně-
dé, wětwi přibakulatých, swraskalých, s trny krátkými,
podwojnými, rovnými, místopalistými; listy dwakrát
dwojené, na řapících caulowých; lístky 1—2" dlouhé,
8—12" široké, welmi nestejnostranné, tmawozelené,
wejčitowaječné, wykrojené, blanowitzé, lysé; žlázy w roz-
porách řapíkowých a mezi lístky; strbauly hrozněné,
kulowaté, na stopkách 2" dlouhých; koruny bělawé;
tyčinky předlaulé, ponachowělé; lusky přismačknuté,
ztočené a zkraucené, z černawa nachowé; semen 5—6,
smačknutých, přineprawidelných, lesklých, w míšku šar-
latowém: — W Indii západní a Guianě. Kwěte w bře-
znu až do kwětna. 5.

Kůru hořkau, swraskawan potřebují proti zimnici, běhawkám,
auplawici, wředům. Lusky nezralé obsahují sok lepkawý, swrskawý,
na wzdudlu černající, k barwení údobný.

O. mydelný. I. saponaria *Willd.* M. saponaria *Lour.*

Cortex saponarius Rumph 4. t. 66. Keř bezbranný, vysoký, konopatý, někdy strom s kmenem rovným, co muž tlustým, na konci větewnatým: listy peřené, 2jařmé: lístkůw 2jařmých s listečky wejčítými, přiostrými; dole na řapíku prodlaženém žláza weliká; strbauly úzlabíčkové nebo konečné, běwně latowité chocholičené; kwěty bílé; lusky tenké, 5" dlahé, 2" široké, s nemnohými tenkými, černohnědými semeny. — W Indii východní na polích. \bar{R} , 5.

Kůra ostrá, zápachu nepřijemného; často se potřebuje k mytí hlavy, protože lépe čistí nežli mýdlo nebo limacíny; též k tomu berau listy roztlučené, ježto s wodan se pěň. Také slauží k hojení uštknutí jedowatých wos.

O. ethiopský. 1. Sassa Willd. Sassa Bruc. it. 5. t. 4. 5. Strom zwicí jilmu; kmen ztlaušti 2', z něhož tolik klowatiny se prýšti, že wyhlíží, jakoby samými kulemi byl pokryt; listy peřené, 3—4jařmé: listky 12jařmé, s listky podlahlowejčítými; kwěty bledě čerwené, okoličnatolatněné; tyčinky přes korunu lbratré. — W Abyssinii. 5.

Klowatinau se porušuje myrha, též z Abyssinie pochodící; u wodě ale nabývá škrát wětšího objemu, čímž od prawé myrhy snadno se rozeznává. Tau huotau tuž čili škrob tkaniny suratské.

SUCHOLEC. DESMANTHUS. BÜSCHELZOPF.

Kwěty mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, oddělených, podlahhle kopistitých nebo srostlých, nebo žádných we kwětu nijakém. Tyčinek 10, řidko 5: nitky kwětůw dolních jalowých rozšířenoblanowité nebo nitowité. Lusk nepřetržený, bezešřawý, 2chlopný.

Zeliny, byliny, kře. Listy dvojpeřené: listky čárkowité. Klasy úzlabíčkové, stopkaté, wejcowité nebo wálcowité. Kwěty bílé; tyčinky plodné, často žluté.

S. plowaucí. D. natans Willd. Mimosa natans Roxb. t. 119. Jacq. ecl. t. 50. Neptunia oleracea Lour. Niti Todda Vaddi Rheed. 9. t. 20. Pluk. t. 307. f. 4. Zelina; lodyha 20' dlahá, lezawá, tu a onde wzpuchlá, čímž na wodě zplýwati může; z uzlůw wypauští kořeny, které do země newnikají, protož ji na koly we wodách zponenáhlych přiwazují; listy 5" dlahé, dwakrát peřené: listky 2—3jařmé, s listečky mnoho (12.) jařmými, 6" dlahými, 2" širokými, dotknutím a na wečir se sklopujícími; klasy úzlabíčkové, wejcowité, na stopkách 4" dlahých, jichž hoření zelené a zpodní pometawé; lusk malý, 1" dlahý, plochý, čerwený; semena 8, pa-

dlauhlookrauhlých. — We wodách stojatých Indie východní a Kočíněny. Kwěte pořád. ☉.

Zelina ta jest wariwo obyčejné, autlé a zasladlé, jež obyčejně s octem jedl; těžko ale se ztrawuje. Též k wyprawení potu se potřebuje.

ZLAZOKWĚT. ADENANTHERA. DRŮSENBLUME.

Kwěty obojaké. Kalich 5zubý. Plátkůw 5, kopinatých, sedawých. Tyčinek 10; prašniky ukončené žlázkau přinožičitau, padawau. Lusk smačknutý, čárkowitzý, na přič mnohopauzdrý, blanowitzý, semeny bružlatý, bezdužniný.

Stromy, kře. Listy dvojpeřené. Kwěty klasatohrozněné.

Ž. rudosemený. A. pavonina *Lin. Lam. t. 334. Jacq. coll. 4. t. 23.* *Corallaria parvifolia Rumph 3. t. 109.* *Mandjadi Rheed. 6. t. 14.* Strom pěkného wzezření, přewysoký, asi tamaryndu podobný, který we čtvtém roce dělá strůmek již nesaucí a 200 let trwá; koš jeho ozdobjný; kmen 4' tlustý; dříwi čerwenawě žluté, obzwláště u prostřed, twrdé; rozhy lysé: listy wice 1' dlauhé, dwakrát peřené, 4—5jařmé: listky složené z listečkůw 9—12, waječných, nejtupějsích, měkkých, 2" dlauhých, 1" širokých, lysých, střidawých, o kratičkých řapicích; kwěty drobné, žlutawé, na hroznech klasowitzých, úžlabičkowých, asi píď dlauhých, dohromady latu dělajících; plátky kopinaté, maličko delší kalichu; lusky černewě hnědé, čárkowitzé, 7—8" dlauhé, 1" široké, kosowitzé prohnuté, wisuté; chlopně pukajice se swinují a pauštěji asi 12 semen, hrachu škrkawičnému podobných, co korál čerwených, twrdých. — W Indii východní. 5.

Obyčejně sází se pro ozdobj okolo domůw, jsa welmi utěšeného wzezření, obzwláště an w luscích otewřených, na chlopních swinutých jsan semena čerwená. Z těch dělají matky obojky dětem, jež nosí co amulety. Chuti jsau nepřjemné, nicméně je chudý lid jí wafené nebo rozmflá je na mawku. Též je potřebuj k wážení zlata, pro stejnost jejich tíže; každé wáží 4 grany a slowe *masjelin*. Roztlučené a s boraksem smíšené slauží k slepení rozbítých sklenic.

Ž. černošemený. A. falcata *Lin. Clypraria alba Rumph 3. t. 111.* Strom ozdobjný, vysoký, bělokorý, jehož koš jako deštník wyhlíží; listy dwakrát peřené, mnohojařmé: listky 10—12jařmé, s listečky waječnými, přiostrými, wezpod plšnatými, na lici tmawě zelenými; kwěty drobné, žlutawé dělají hrozny krátké, běwné; lusky tenké, 4" delší, sotwa zšíří 1", dost rowné; semen

6 eliptických, černých. — W Indii východní w lesech řídkých. 5.

Ze dříví jeho dělají štíty dlouhé, ježto jsou lehké a tuhé, tak že jich nelze probodnouti. Zhotovují též z nich kocábky, ne snad pro trvanlivost, nýbrž pro domněnku, že na nich rybaření lépe se daří.

NADITEC. PROSOPIS. PROSOPIS.

Květy mnohomanželné. Kalich 5zubý. Plátkův 5, prostých. Tyčinek 10: nitky sotva nejdoleji srostlé. Lusk nepřetržený, u wnitř dužninou naplněný, čárkovitý, smačknutý, semeny hružlatý, a mezi nimi pak oddělený.

Stromy nebo kře bezbranné nebo trnaté. Listy dvojpeřené: lístkův 1—4jařmých, lístečkův mnohojařmých, podlauhlokopinatých; klasy úžlabíčkové, stopkaté.

N. klasonosný. P. spicigera Lin. *Roarb. t. 63. Burm. ind. t. 25. f. 3.* Strom ztepilý, s trny krátkými, roztraušenými po větích; listy dwakrát peřené, 1—2jařmé, tamaryndovým podobné: lístečky 7—10jařmé, střičné, sedavé, podlauhlokopinaté, tupé, 6" dlouhé, 3" široké; květy drobné, žluté; lusky na píd' dlouhé, 1" w obvodu, hnědé, mnohošemenné a naplněné dužninou hnědou, maukowitzau, jedlau. — W Indii východní. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Hmota mačknatá z lusků zasladlá jí se a může se přirovnati ke swatojanskému dlebu.

N. jehnědatý. P. juliflora Decand. *Mimosa juliflora Swartz. M. juliflora Swartz. Baié à ondes. Cashew.* Strom ten má kmen zatočilý, 30' vysoký a vyšší, pokrytý korau tenkou, snadno se slupující po kusech; větve rozewřené: listy dwakrát peřené: listky 2—1jařmé; lístečky 18—20jařmé, drobníčké, čárkovité, přiostré, i se řapíky lysé; mezi listkoma žláza sedavá na řapíku, u jehož wzniku obak trn rovný; květy rozpostawené na klasech jehnědovitých, dlouhých, sedavých, walcovitých, žlutých, wisutých; lusky 5—6" dlouhé, 3—4" široké, nejsmačknutější, lesklé, rovné nebo kosowité; semena smačknutá, zaobalená dužninou žlutawou, sladkau. — Na suchoparích Jamaiky ostrowu. Kwěte w čerwnu, lipnu. 5.

Dříví stromu toho rychle rostauchlo nicméně přetwrdé, z čerwena hnědé. Třebas sebe sušší, pořád se bortí a tudý nehodí se ke všemu dřlu. Petřebují je ale k pracem tesařským. Nejhlawnější ale hodí se na koly, protože ani w wodě ani w wlké půdě nehnije. Též dáwa dobré uhlí. Nauze naučila z jeho dlouhých větewí

dělají obruče, které ale musily se ve vodě mořské močiti, aby ochráněny byly před čerwy. Ještě důležitější užitek ale jest ten, že lusky jsou dobrá pícl pro dobytek hovězí a koňský, a jimi snadno tlustnan. Nesmějí se ale dávatí deštěm nawlhlé; což ani tak snadno se státi nemůže, protože strom nese v době, kdy skoro nikdá neprší.

KAPINICE, ACACIA, ACACIE,

Květy mnohomanželné, Kalich 4—5zubý. Plátky 4—5, buď prosté, buď v korunu na 4—5klanau srostlé. Tyčinky různocetné, 10—200, Lusk nepřetržený, bezšřavý, 2chlopný.

Kře nebo stromy. Trny palistní, roztrašené nebo nižádné. Kwěty žluté, bílé, řídko červené, prstonité nebo 1bratré. Více než půl třetího sta rodůw.

* Bezpalisté; řapiky listowitě rozšířené.

K. křídlatá. A. alata R. Brown. Bot. reg. t. 396. Wendl. diss. t. 1. Reich. Garten mag. t. 88. Keř mnoho-wětewný, wětwi a rozeň křiwolakých, oblých, štětina-tých; palisty trnowatějící, nejkratší; řapiky překrátké, asi 4" dlouhé, bezlisté, kolem nahoře a dole obraube-né křídlem listowitým, hoření obruba jednozřazá, dolení po wětwičce až k nejbližšimu řapiku prodlaužená, ostře přestawající, dvojřadě brwitá: tím jsou wětwe dvojkří-dlé; strbaulty ojedinelé nebo dvojčetné, na stopkách řapiku málo delších. — Na Nowém Hollandu; u nás ve sklenicích. \bar{h} .

K. čeritá. A. paradoxa Decand. A. undulata Willd. Wendl. diss. t. 3. Křiček rozeň lysých; palisty trnowatějící, stálé; řapiky listowité, polowičnokopinaté, podlahlé, nejcelejší, čerité, lzilé; strbaulty ojedinelé, na stopkách co list dlouhých. \bar{h} .

K. různolistá. A. heterophylla Willd. M. heterophyl-la Lam. Keř beztrný; řapiky čárkowité, listowité, obak ztenčené, ostré, příkosowité, mnohožilé, nejlysejší, třeba 4" dlouhé, 3" široké, na starších wětwičkách někdy nesaucí list dwakrát peřený, třeba 4jařný; lístky mnohojařmé lístečky čárkowitými, ostrauknými; čím více jařem, tím více řapik pozbývá listowitosti; strbaulty i se stopkou kratší řapiku, skoro w hrozen rozpostawené. — Na Ostrowech maskarenských. \bar{h} .

K. přeslenatá. A. verticillata Willd. Mimosa verticillata Wendl. coll. 1. t. 30. Křiček s rozhami oblými, brázdowanými, mrtnatými; listy stříčné, pometalé, zastaupené řapikem 1—2, čárkowitýma, tulýma, obraube-

nýma, lirotem pichlávým, lžíým, rozewřeným; palisty při každém listu 2, docela podobné řapíkům; tím způsobem sestává každý přeslinek ze 6—8 listkůw; klasy úzlabičkové na stopkách co listky dlouhých, pýřitých; kwěty na patero klané; lusky mladší přípýřité. — Na Nowém Hollandu a Dřemensku.

Tyto čtyry rody w zahradách našich chované jsan znamenité pomětáním listů a rozšřřením řapíkůw w částky listu podobné.

**** Listy dvojenopeřené. Kwěty úzlabičkové.**

K. marocká. A. gummifera Willd. Hayn. 10. t. 28. Strom wětwi přímých, oblých, bledých, bělotečkowaných, rozeh lysých, čerwenawých, prohýbaných; listy peřené, 1jařmé: listky 6jařmé: listečky 6jařmé, čárkowitzé, tupé, lysé, na lici stkwěle zelené, na rubu bledší; žlázy okrauhlé, často teničkými chlaupky zakryté; řapik lysý, společný 2" dlouhý, řapičky polopalečné; palisty trnowité, dvojčatné, šidlowité, silné, 6—9" dlouhé, dole srostlé; klas podluhowatý, úzlabičkový, stopkatý; lusk 4—5" dlouhý, 6" široký, čárkowitzý, plochý, přisrpowitý, mezi semeny popoškrčený, plštnatý; semen 6, obwejičtých, smačknutých. — W Africe sewerowýchodní 5.

Dává způsob klowatiny arabské, jsauce předmětem bohatého knpectwí w Maroku.

K. dongolská. A. Ehrenbergii Hayn. 10. t. 29. Düsseldorf. 17. t. 19. Keř 6—8' vysoký rozeznává se od předešlého rodu, že má rozhy poprohýbané, trny bělawé, třebas 1" dlouhé, listy drobné, po 2—4 nahromaděné, 5—9jařmé: listečky přeautle plštnaté, a tím nasiwělé; strbauly kulowaté, 2—4, nahromaděné, jejichž stopka u prostřed má listen krátce čišowitý nebo na dvě klaný; lusky čárkowitzé, smačknuté, zakončité, zkraucené a ztočené, škrčeninami nepřetržené. — Na pustinách w Libyi, Nubii, Dongole. \bar{h} .

Dává mnoho klowatiny arabské.

***** Listy dwakrát peřené, mnohojařmé. Kwěty klané.**

K. katechu. A. Catechu Willd. Mimosa Catechu Plenk t. 730. Kerr med. obs. 5. t. 4. Roxb. t. 174. Hayn. 7. t. 48. Düsseldorf. 17. t. 21. Strom vysoký kmenu nesliěného, wětwi oblých; listy zděli 1', dwakrát peřené, 10jařmé: listky asi 50jařmé: listečkůw čárkowitzých, ostraukých, obak chlaupky přitlačenými šedopýřitých; řapiky šedopýřité; žláza zpleštilá nad zpodkem řapiku a mezi nejkonečnějším jařmem listečkůw; trny dvoj-

čatné, palistní, smačknuté, přihákovité; klasy válcovité, $1\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, stopkaté, dvojčatné nebo trojčatné v hořeních úžlabíčkách; lusky 5—6semené, 3—4" dlouhé, kopinaté, smačknuté. — W Indii východní. Květe pořad. 5.

Kůra jest trpká a hořká; z dříví wywaruje se hmota, *katechu* nazwaná, již Indové pořad žvýkají s pinangem a betlem. Mají za to, že katechu upewňuje dásně, že léčí průjem a bolení očí. Portugalané dělají z něho s cukrem, skořicí a jinými wonnými hmoty caltičky (Cochonde, pastilles de Serail), jichž před obědem používají. W ústech rozplývajíce činí woňavý dech a usnadňují trávení. Turcké černé a wonné perly též jsau z něho dělány; wůni mají wodau růžowau a černost koptem.

K. bílá. A. verrek *Perott. sceneg. t. 56.* Mimosa senegalensis *Lam.* Strůmek 15—20' vysoký, kmenu 6" tlustého, kůry popelawé; listy se žlazau 4jařmé, listky 12jařmé: lístečky auzké, popelawé, 1" dlouhé; klasy 2—3 w úžlabíčkách, 3" dlouhé, bledě žluté, mnohomužné; lusky 3" dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; semen 6, okrauhlých. — W Senegalsku dělá malé lesy. Květe w říjnu až do března. 5.

Od toho stromu přichází klowatina *senegalem* nazwaná, již dwakrát do roka sbírají, 2 měsíce po deštěch, od lipna až do října, když kůra oteče, pak rychle wyschne, pukne, a klowation wyroní; po druhé w březnu, po silných rosách w lednu a únoru. Představuje brylky 2—3" tlusté, okrauhlé, špinawě bílé; chuti jest sladké; obderstwuje a žiwí, takže Arabové pocestní dlouhý čas o ní mohau žítí. W Ewropě potřebuje se k tužení hedwábnych a bawlněnych tkanin, w barwířstwu, lékařstwu.

K. bělokorá. A. albida *Delil. eg. t. 52. f. 3.* A. Senegal *Willd. M. Senegal Lin. Blak. t. 345.* Strom 30—40' vysoký, s korau lesklau, bílau; trny palistní rovné, nejkratší, někdy docela žádné, někdy ale přichází ještě třetí, pometalau wětwičkau trnowatějící; listy peřené, 5—8jařmé; listky 15—18jařmé: lístečkůw podlauhlokopinatých, tupých, i s řapíky a rozhami lysých; žlásky mezi všemi jařmy sedawé; klasy úžlabíčkové, ojedinelé, štíhlé, řídké, delší listu; lusky auzké, ohnuté, kožnaté, dole polosrdčité, nejtupější, tupě zakončité, asi $2\frac{1}{2}$ " dlouhé, 1" široké, barwy nahnědle žluté. — W hořením Egyptu u Syrene napříč až do Senegalska. 5.

Klowatina, *senegal* zwaná, nepřichází od toho rodu, jak wúbec se domníwali.

*** Listy dwakrát zpeřené, mnohojařmé. Kwěty strbaulené.

K. egyptská. A. Seyal *Delil. eg. t. 52. f. 2. Hayn.*

10. t. 30. *Düsseld.* 17. t. 22. *Wagn.* 2. t. 179. Keř anebo strůmek 15—20' zvýši; trny rovné, skoro zděli listu (2''); listy zpeřené, 2jařmé: listky 8—12jařmé: listečkův podlahločárkowitzých, lysých, 2''' dlouhých; strbauly žluté, jichž po 12 w úžlabičku; lusky 4'' dlouhé, 4''' široké, srpovitě ohnuté, ostré, lysé, 6semenné. — W hořením Egyptu, Libyi, Nubii a Dongole. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od toho rodu přichází největš díl klowatiny arabské (*Gummi arabicum*).

K. zkracená. *A. tortilis Hayn.* 10. t. 31. *Düsseld* 17. t. 20. *A. Seyal Sieb.* *Mimosa tortilis Forsk.* Strom předešlému podobný, 40—60' zvýši, 3—4' ztlauští; větwe hnědé; trny dvojčatné, palistní, rovné, listu kratši; listy 2—4jařmé: listky 8jařmé: listečkův pedlahločárkowitzých, tupých, pýřitých; řapík pod každým jařmem žlazu opatřený; strbauly úžlabičkové, ojedinelé, i se stopkau listu kratši; lusky asi 5—7'' dlouhé, čárkowitzé, čerwowitě zkracené, tupaunké, mnohožilé, nejlysejší. — W Egyptu u Syene. Kwěte w listopadu a prosinci. 5.

Těž poskytuje klowatinu arabskou.

K. červená. *A. Adansonii Guill. et Per.* *Gommier rouge Adans.* Strom 30—40' zvýši; ostny dvojčatné, palistní, rovné; listy peřené, 3jařmé: listky 14jařmé: listečkův úzkých; řapíčky 1žlazé; strbauly úžlabičkové, hromadné (3—4), žluté, mnohomužné; lusky auzké, 5'' dlouhé, 3/4'' široké, hružlaté, pýřité. — Podlé Senegalu řeky. Kwěte w září až do listopadu. 5.

Klowatina, již rouf, jest červenawá. Maurowé jí sbírají a mletaj s bílou; též ji jako kůru, listy a nezralé lusky trpce chutnají potřebují proti běhawce. Lusky obsahují šťawu červenawou, ježto křehne w způsob kina, jehož užívají k vydělávání koží a k barvení.

K. pravá. *A. vera Willd.* *Mimosa nilotica Lin.* *Loebel. ic.* 2. t. 94. *f. 1. Hayn.* 10. t. 34. *Düsseld suppl.* 3. t. 15. *Wagn.* 2. t. 178. Strom mírné výšky; větwičky hnědé, lysé; trny krátké, dvojčatné, palistní, rovné; listy lysé, peřené, 3jařmé: listky 8—10jařmé: listkův podlahločárkowitzých, tupých, 4''' dlouhých; řapíky pýřité, mezi každým jařmem žlazu opatřené; strbauly po 2—6 w úžlabičkách, kulowaté, žluté, mnohomužné, na stopkách listu 3krát kratších, obzvláště na hořením článku pýřitých; lusky wisuté, nožičité, 4'' dlouhé, 1/2'' široké, plochosmačknuté, škracenohružlaté: článkův při-

okrahlých, podlé kraje nepravidelně sítkovaných, hnědé, nejlysejší, 3—6semenné. — Z Egyptu až na Senegal. 5.

Z ní též se prýšší klowatina, arabskou zwaná.

K. bělotrná. *A. arabica Willd. Hayn. 10. t. 34. Düsseld. 17. t. 18. Wagn. 2. t. 177. Mimosa arabica Lam. Roxb. t. 149. Ostrobýl.* Strom vysoký, kmenu trochu křivého, 1' tlustého, kůry černé, nerovné; trny palistní dvojčatné, jeden 1½" dlouhý, druhý kratší, rovné, silné, bělawé; listy 4—6jařmé: listky 10—20jařmé: listečkův podlauhločárkovitých; řapík se žlazau pod nejdolejším jařmem a někdy mezi nejhořejším; strbanly stopkaté, 3—4, úzlabičkové, žluté, woňawé; lusky 6" dlouhé, černé, hružlaté, zmládi běloplstnaté, pak olysající; semena hnědá, wejčítá. — W Egyptu hořením, Arabii, Indii východní. Kwěte dwakrát do roka, w dubnu a listopadu. 5.

Strom w Egyptu slowe *saut*, a jest prawá *Acacia* čili *Spina aegyptia* a *melaena* starých, též slowe *cachia*. Z kmenu prýšší se wúbec známá *klowatina arabská* na způsob čerwíkůw a slz. Ta štáwa wšude slauží potrawau, obzvlášť sběračům a karawanům. Codenně prý na muže 12 lotůw stačí. Jiné stromu částky swraskují. Štáwa z nezralých luskůw wytlačená a zawařená (*Succus Acaciae verae*) slauží k wydělávání koží a barwení na černo, též proti rozdílným nemocem, n. p. krwotokům, k upewnění zubůw a t. d.

K. nilská. *A. nilotica Delil. Blak. t. 377. Plenk t. 731. Düsseld. 17. t. 17.* Podobá se welmi předešlé; wětwe jsau ale čerwenohnědé, méně pýřité; trny toliko ½" dlouhé; lusky skoro lysé. W hořením Egyptu až do Senegambie.

Rosť málo klowatiny; kůra trpká potřebuje se proti běhawkám; nezralé lusky, *nebnab* jmenowané, k wydělávání koží.

K. česnekowá. *A. farnesiana Willd. Mimosa farnesiana Lin. Duham. nov. 2. t. 28. Aldin. farn. p. 2. 4. 7. č.* Strom 15—20' zwýší, s korau černawau; rozhy hnědé, našediwělé, drobničce bradawičnaté; trny palistní dvojčatné; kratičké, rovné, bělawé; listy pečené, 5—8jařmé: listky 15—20jařmé: listečkův čárkovitých, lysých, ostraunkých, nejodstáleji zpeřenožebřých; řapík nad zpodkem žlázu nesaucí, i s částkami swými pýřitý; strbauly 2—4, úzlabičkové, na stopkách bělawé pýřitých, listu kratších; kwěty lysé, mnohomužné; lusky oblé, obak ztenčené. — Na Domingu ostrowě a odtud do Ewropy jižné a Afriky sewerné přenešená. 5.

Kůra kořenowá česnekem zápachajší slauží k wydělávání koží a barwení na černo; lusky dobré proti auplawici; štáwa z nich žlu-

tawá jest tuhlá, tak že porculán jí lepiti se může; též místo dubenek na inkaust se může vzíti; semena jsau ostrá a zapáchají česnekem.

K. wijawá. A. tortuosa Willd. Mimosa tortuosa Lin. Strom anebo keř wětwi rozložených, zprohýbaných, přihladych, hnědých; trny dwojené, rovné, $\frac{1}{2}$ " dlouhé, bílé, zpodinau spojené, a tu jakož i řapiky pýřité; listy po 3—4 pohromadě: listky 2—4jařmé, podlaublé, lysé; mezi sudau první neb i mezi poslední žláza hnědá; strbauly ojedinelé, žluté; na stopkách $\frac{1}{2}$ " dlouhých, sehnutých, silně a nepřijemně zapáchající; kalich a koruna šzubé: tyčinek 20—25; blizna ostrá; lusky přioblé, napuchlé, obak ztenčené, černawé; semena obwejcowitá, černá. — Na Jamaice a sw. Tomáši. 5; $\bar{\kappa}$.

Z ní prýští se klowatina, ježto na Jamaice jako arabská se potřebuje. Wšecky částky její jsau chuti velmi trpké.

K. wonná. A. Julibrissin Willd. M. Julibrissin. Scop. del. 1. t. 8. M. arborea Forsk. Strom 30—50' zwýší, bezbranný; smítky a rozhy lysé; listy peřené, 8—12jařmé: listky 30jařmé, listečkúw polowičnopodlauhých, dole jako uřatých, ostrých, přibrwítých, $\frac{4}{10}$ " dlouhých; řapík nad samým wznikem opatřený žlazau okrauhlau, zpleštilau, i s částkami swými pýřitý; strbauly ojedinelé, úzlabičkowé, na stopkách pýřitých, listu mnohem kratších; kalich celý a koruna na konci pýřité; tyčinky předlaubé; lusky blanowité, 6" dlouhé, 1" široké, nahnědle rusé. — W Malé Asii a nyní podlé Moře středozemního w Ewropě se sází. Kwěte w lipnu až do září. 5.

Kwěty wonné slauží za thé na místo kwětu lípowého.

K. zawilá. A. virginalis Pohl. Mimosa cochliocarpa Gomez. Strom zwýší jabloně; kůra tlustá, rozsedalá, wně z čerwenawa šedá, u wnitř černočerwená, přewlákнатá; listky a listečky 3jařmé, lysé: listečky wejčítokopinaté, zakončité, přisedawé, 1—2" dlouhé, přibirawé; strbauly ojedinelé nebo podwojné, přímé, dlouhostopkaté; kalich přemalý, šzubý; koruna nálewkwitá, ostrouřtá; tyčinek 20 i více, jednobratrých; blizna dwojitá; lusk dlouhý, zawilý; semen mnoho obwejčítých, do pola bělostných a řerých, lesklých. — W Brasilii obecná na wrších. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Od ní pochodí kůra swraskawá, brasilská či barbatimao (cortex adstringens brasil., barbatimao), ježto se wychwaluje proti běhawkám počasným, slizotokúm. Jiná kůra, jurema, podobných jest aučinkúw, a pochodí od obzwláštního rodu kapinice w Brasilii rostaucí.

K. jedlá. A. esculenta Flor. mex. Strom kapinici

wonné podobný, bezbranný, lysý; řapíky přitlačeně pýřité, bezžlazé, neobraubené; listy peřené, skoro 12jařmé: lístky 30—30jařmé, lístečkůw čárkowitzých, ostrých; strbauly dvojčatné, stopkaté, rozstawené na latu konečnau; kwěty bílé, 10mužné; lusky čárkowitzé, ploché, lysé, dole dlanze ztenčené. — W Mexiku. 5.

Lusky *guaxe* jmenované jedí.

DA-URA. PARKIA.

Kalich trubkowitzý: kraj 2pyský, s pyskem hořením 2zubým, dolním 3zubým, dřív rozvíti chlopnitý. Plátkůw 5, přistejných: hořeni málo širší, dřív rozvíti sklímenochlopnité. Tyčinek 10, podplodních, 1bratrých. Lusk mnohosemenný, 2chlopný: slupka chlopňowá wnitřní rozdělitelná, co pauzdra maučnatau hmotau naplněná.

D. kořenná. *P. africana* *R. Brown*. *P. biglobosa* *R. Brown*. *Juga biglobosa* *Pall. Beauv. ovar. 2. t. 90*. *Mimosa biglobosa* *Jacq. am. pict. t. 262. f. 68*. Strom mírný, bezbranný; listy peřené, 20jařmé: lístečky třebas 30jařmé, lístečkůw auzkých; žláza u dola řapíčku; řapík bezžlazý; strbauly dvojčatné, na stopkách $\frac{1}{2}$ střewičných; lusky dlahé, ulitowitzě zatočené, naplněné dřeněm maučnatým. — W Owáru a w Indii východní. Kwěte w kwětnu až do srpna. 5.

Dřeň luskowý potřebují k barwení a hotowení nápoje příjemného. Semena, da-urau zwaná, hořká praží jako káwu, trau a s wodau dělají cátičky, ježto co kořeně přídawají do jídel; též ze Sudanu do Ewropy se přiwázejí a nazýwají ořech čili káwu *guru*. Zhnílé wodě ujímají chuť smradlawau, protož karawany je při sobě míwají.

Podřadí 9.

JAKOROWITÉ. GEOFFREAE.

PODZEMNICE. ARACHYS. ERDEICHEL.

Kalich dlahotrubkowitzý, stopečkowitzý: kraje 2pyského. Koruna obrácená. Tyčinek z ušti kalichowého vynikajících, 9 spojených, plodných, desátá prostá, pometawá. Waječník nejdolěji w trubce kalichowé wáznaucí, podepřený o nožku krátkau, po odkwětení prodlauženau. Čnělka nitowitá. Lusk waječnopodluhowitzý, obak tupý, hrbatý, hružlatý, žilnatosítkowaný, kožnatý, nepukawý, 2—4semenný. Semena hrubá.

P. olejnat. A. hypogaea Lin. *Trew Ehr. t. 3. f. 3. Lam. t. 615. Dict. sc. nat. atl. t. 254. 255. Chamaebalanus japonica Rumph. t. 156. Mandabi Marcg. t. 37. Zelina* vyhánějící z kořena několik lodyh tupě čtyřhraných, zelených, pomačkerwenalých, huňatých nebo lysých, položených, a z kolínek kořeny vyhánějících, co brko tlustých, třebas sáh dlouhých; listy střídavé, sudopeřené, 2jarmé: lístky dolení obwejšité, hoření obwejšitopodlauhle, nejtupější, brwité, na kratičkových řapíčcích, 2" dlouhé, 1" široké; řapíky hoření 4" dlouhé, dolení kratší, žlábkowité, hranaté, huňaté; palisty asi $\frac{3}{4}$ " dlouhé, kopinatočárkowité, ostré, mnohožilé, do $\frac{3}{4}$ s řapíkem sróstlé, brwité; stopky na dílu lodyhy zpřimeném ojedinelé, úžlabíčkové, nesaučí kwět ryzí, den trwající, jalowý; na dílu lodyhy se plazícím kwěty bílé, na stopce nitowité wisící, do země wníkající a nesaučí lusk asi 14" dlouhý, 6" tlustý, oblý, barwy zemowé; semena 2—3, čerwená, u wnitř bílá. — W Americě horké, odtud přenešená do Afriky, Asie, anobř i do Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Semena chutnají jako fasoly, upražená ale jako lískowé ořechy, špatněji ale. Pražená obzvlášť k čaji se jedí; působí ale hlavy bolení, když se jich mnoho sní. Ze semen wytlačně se dobrý olej, mandlowému podobný. Kořen mrcasatý má bambulinky jako hrách weliké, jež potřebuji jako sladké dřewo. Sázejí je do půdy lehké na pole nebo někam do kantu w zahradě; lodyhy se plazící zatlačují tu a onde do země, aby více luskůw nasazowaly; po měsíci jsau již lusky zralé, a to trwá 2 léta; když lusky začínají býti drobné, lesy se wytrhají, a pole náleží proměnití.

TAJITKA. VOANDZEIA. ANGOLA - ERBSE.

Kwěty mnohomanželné: obojaké, wnějši jalowé, 2lístenečné; kalich zwonkowitý; koruna motýlowitá; křídla rownowážná. Čnělka křiwá, chlupatá. Kwěty samičí přiojedinelé, na stopce ohnuté, plodné; kalich zwonkowitý: koruna a tyčinky nížádné; waječník 2waječný. Čnělka krátká. Blizna hákowitá. Lusk podzemní, zakulatělý, dužnatý, pometáním 1semenný.

T. podzemní. Voandzeia subterranea Pet. *Thuar. Glycine subterranea* Lin. *dec. t. 17. Cryptolobus africanus Spreng. Voandzu Flac. mad. 118. Mandubi de Angola Marcg. Manobi Laert. am. c. 13. Zelina* plaziwá, lodyh tenkých; listy na dlouhých řapíčcích 3lístenečné, lysé: listky podlauhle, lichý řapčkowaný; stopky úžlabíčkové, ojedinelé, nesaučí dwa kwěty drobné, žlu-

té, ježto pokvětše vnikají do země, a vzrostají v lusky hnědé; semena 2—1, jako hrách. — Na Madagaskaru, Mauricii, v Angole, v Surinamu a v Brazílii. ☉.

Semena nezralá i zralá se jedí. Rostlinu náleží dobře zalévatí.

SUCHOLUSK. ANDIRA. KOHLBAUM.

Kalich čihowitozwonkowitzký, 5zubý: zubův přístejných, ostrých, rovných. Koruna motýlowitá: pavézka zaokrouhlá, vykrojená, delší člunku. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječník 3waječný. Lusk nožičitý, zakulowatělý, twrdaunký, 1pauzdry, 1semenný, uzralý, 2chlopny.

Stromy bezbranné, palistité. Laty konečné. Kwěty nachowé. — Tuze podobné jakorům.

S. hroznatý. *A. racemosa* Lam. t. 604. f. 1. Vouacapaua americana Aubl. t. 373. Strom k výšce 40—50' dospívající s košem wětewnatým, přepěkným, s kinenem 3' tlustým; listy lichopeřené, 4—6jařmé: lístky wejčito-podlauhlé, zakončité, tupé, nejcelejší, 2" dlouhé, 1" široké; kwěty latnatohrozněné na konci rozhowém, drobné, nachowé; lusk zwicí slepičiho wejce, zelenawý, bíle pozbádaný; semeno 1, twrdé, weliké, čerwenawé, jádra hořkého, hnusného. — W Kayeně a Brazílii. 5.

Piso prawi, že jádro rozmělněné po skrupulu užito moří hlísty, wětší dawek ale otrawuje; taktéž i kúra činí. Z pewného dříví dělají rozdílne náradí.

S. kopinatý. *A. inermis* H. B. et Kunth. Geoffraea inermis Swartz. Wright. phil. trans. 1777. t. 70. Plenk t. 577. Düsseld. 12. t. 13. Strom mírné výšky s korau ze siwa popelawau; wětwe hladké, rozložené, oblé, beztrné; listy lichopeřené, 6—7jařmé, 1' zdělí, lysé: lístky wejčitokopinaté, ostré, konečný 5" dlouhý, poboční trochu kratší, ostré, krátce zakončité; palistky u každého jařma dwa šidlowité, dwakrát delší řapičku; kwěty nachowé, přemnohé, neweliké, nejkratšejí stopečkowané, rozpostawené na latu obšírnau, konečnau, přewětewnatau; stopka, její wšecky částky a stopečky i s kalichy wřecowitými, rezawě pýřité; lusk okrauhlý, nátwrdý, 1pauzdry. — Podlé řek w lesech na Jamaice, Martinice, Porto-Rikku, Domingu, w Guianě. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Kúra (Cortex Cabbaggii nebo Geoffraeae jamaicensis) násilně počištuje, a jelikož dáwení působí a omamuje, již se nepotřebuje.

S. zatlačení. A. retusa H. B. et Kunth. Geoffraea retusa Lam. t. 602. f. 2. Boulé diss. de G. fig. Strom mírné výšky, z jehož kůry se prýští šťáva pryskyřičná; červená; větve oblé; listy lichopeřené, 5—6jařmé; lístky waječné, zatlačené, powyřiznuté, obak lysé, w zpod šedohnědé, 2" dlouhé, 1" široké; kwěty červené; rozpostawené na latu konečnou, obširnou, složenau z hustých, mnohokwětých hrozníkůw. — W Surinamu, Kayeně. 5.

Od něho přichází kůra hlístowá surinamská (Cort. Geoff. surinamensis), násilně počišťující.

S. žawský. A. Horsfieldii Leschen. ann. mus. 16. t. 25. Keř 3—4' vysoký, hnědokorý; listy lichopeřené, 1—2jařmé; lístky waječné, ostré, lysé; kwěty newonné, bílé na hroznech konečných, běwných; kalichy u dolá nahoře hrbaté; lusk wyschlý, oliwķowitý, lsemenný. — Po wrších na Žawě.

Lusky welmi jsau tam wázeny, majíce moc rozdílne nemoci léčiti a jedy kaziti; chuti jest hořké a kus stojí 6—12 kr.

JAKOR. GEOFFROYA. GEOFFROYE.

Kalich w polo na patero klaný, zwonkowitý, předwoj-pyský. Koruna motýlowitá: křídla a člunek přistejné, kratši nežli pawězka. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Waječník 2waječný. Lusk peckowitý, wejcowitý, obak brázdau znamenáný, lpauzdřý, lsemenný, u wnitř 2chlopný. Semeno tlusté.

Stromy americké. Listy lichopeřené. Hrozny úžlaběkowé, někdy laty.

J. trnatý. G. spinosa Jacq. am. t. 170. f. 62. Umeri Marcg. t. 121. f. 2. Strom neauhledný, wětewnatý, přímý, 12střewičný; trny řídké, šidlowité, často palečné, po kmenu a wětwich tlustých; lístkůw 13—15, podlahlých, tupých, lysých, nejcelejších; hrozny jednoduché, husté a úžlaběkowé, 3—4" dlouhé; kwěty nejkratšejí stopečkowané, korun špinawě žlutých, daleko široko smrad rozšiřujících; lusk podobá se mandli, swěží se slupkau nejautleji plšnatau, zelenawě žlatau; dužnina měkká, sladká, smradlawá, zažlutlá, prsty skwrnau hnědau, těžko wyprawitelnau zanečišťující; semeno ztuha s dužninau spojené, jádra bílého, maučnatého, swraskawého. — W Brasílii, Kartageně, w lesech pomořských. 5.

Dužnina surowá působí dáwení; lusky ale warí, a i se semenem k masu nebo rybám na místě chleba jedí.

J. hlístopudný. G. vermiculata Mart. Andira Ibaiariba

Piso t. 81. Strom zwící mírné hruše, beztrný, dřeva twrdého, kůry šedé; lístkůw 9—10, podlauhlowejčítých, asi listu bobkowému podobných, menších ale, se žebry wezpod hnědoplstnatými; řapíky bezkřídle; kwěty na latách konečných, wonné, nachové a modré; lusk jako wejce slepičí, černawý; semeno zwící kulky muskátowé, twrdé, jádra trpkého. — W lesech brasilských.

Prášek ze semena u Portugalůw platí výborným prostředkem proti tasemci; nesmí se ho ani skrupul užití, nemáli jedowatě působiti. Semena slowau *angelim*.

J. kolíčkatý. *G. spinulosa Mart.* Rozeznává se od předešlého listy trojjařnými, lístky dole wejčítými, tupými, na rubu sítkowanožebnatými a pýřítými, řapíkem křídlatým, příkolcatým, latami odstále hroznatými. — W Brasílii.

Semena jeho jako předešlého se potřebují a taktěž slowau.

OWLÁČEŇ. BROWNEA. BROWNEE.

Listence 2 srostlé, pošew na dvě klaný dělající. Kalich na patero klaný, barwený, s trubkau stálaw, ušty dlauhými, často rozdílně spojenými. Plátkůw 5, nehětnatých. Tyčinek 10—15, srostlých w trubku tam na dél rozpuklaw, lbratřých. Waječnik nožkau na kalich přirostlý; čnělka nitowitá. Lusk lpaudzřý, mnohosemenný, šawlowitý, smačknutý. Semena wejcowitá, vlákný haubowitými owinutá.

Strůmky americké. Listy sudopeřené, mladší běwné, lístky k boku ochlípené. Pupeny dlauze palistité. Kwěty z paupat úžlabíčkowých, swazečnostrbaulených.

O. růže. *B. Rosa Pers. B. Rosa de monte Berg. phil. trans. 1771. t. 8. 2. Lam. t. 575. f. 3,* Keř ozdobjný, zwýší 2 mužůw; listy sudopeřené, 2—3jařné: lístky 4" dlauhé, waječnopodlauhlé, zakončité, kožowité, nejcelejší, nejlysejší; kwěty hustě strbaulené, růžowé, obkličené pokrywkau z lístkůw přiokrauhlých, střechowitých, z mládí přiaksamitnatých: tyčinky dwakrát delší koruny. — W Kolumbii na wrších, w zahradách na Guadalupě pro ozdobu. Kwěte w lipnu. \bar{n} .

O. čerwcowý. *B. coccinea Jacq. am. t. 121. Lam. t. 575. f. 1.* Strom 15—20' vysoký; listy 2—3jařné: lístky waječnopodlauhlé, zakončité, 3" dlauhé, 1" široké; kwěty šarlatowé, 3" dlauhé, po 10 we swazek shlaučené; stopky i s rozhami lysé. — U Wenezuely na wrších. Kwěte w lipnu, srpnu. 5.

Zvařenina z listů obou těchto rodů proti žlouté žilce. Kwěty mlučně počištější.

SILOWŇ. DIPTERIX. TONKABAUM.

Kalich s trubkou, číhowitau: ušty 2 hoření větši, přistejné, křidlowité, 1—3 dolení menší. Plátků 5, w korunu motýlowitau rozpostawených. Tyčinek 8—10, srostlých w trubku nahore rozpuklau, 1bratrých. Čnělka wzstaupawá. Lusk wejcowitý, přismačknutý, tlustý, 2chlopný, 1pauzdřý 1semenný. Semeno wejcowitopodluhowaté, w pauzdru wisuté.

Stromy. Listy sudopeřené, kořowité. Kwěty latněné.

S. obecný. D. odorata Willd. Baryosma Tongo Gaert. t. 93. Coumaruna odorata Aubl. 3. t. 296. Lam. t. 601. Desc. 7. t. 472. Strom 60—70' zwýši, 3½' ztlauští; dřiwí bílé, twrdé, celistwé, u wnitř hnědé; wětwe zawilé, rozkladité; listy střewičné, střidawé: listků 5—6, střidawých, přisedawých, wejčitopodlauhlých, zakončitých, celých, lysých, tuhých; řapík ryšawý, obraubený, ukončený dlauhým hrotem; kwěty fialowě nachowé, na střidawých hroznech dělajících latu konečnau; lusk tlustý, žlutawý, dužnatý, wláknatý; semeno 1½" dlauhé, jako hořké mandle wonící, kořenné. — W Guianě. Kwěte w lednu, únoru. 5.

Semena slowau tonka a potřebuj se k sílení nerwůw a wyháňení potu. Rozmělněné přidawaj se do tabáku ššupacšho, jenž nabývá tudy přjemného zápachu: Kreolowé kladau je do ještíkůw k zapuzení hmyzu. Kůra místo guajaku se potřebuje.

S. střičnolistý. B. oppositifolia Willd. Taralea oppositifolia Aubl. t. 298. Listy střičné; řapík neobraubený; listků 6—8 přistřičných; pysk kalichowý dolení na tře klaný; tyčinek 10. — W lesech guianských.

Od toho přichází též tonka, sotwa palec dlauhá, již Angličané přiwázejí.

Podřadí 10.

KASSIOWITÉ. CASSIEAE.

MORINGA. MORINGA. MORINGA.

Kalich z 5 lupenůw přistejných, podlauhlých, padawých, krátce srostlých. Plátků 5, přistejných, podlauhlých: hořejší wzstaupawý. Tyčinek 10, nestejných, prostých, někdy 5 jalowých. Čnělka niřowitá, o-

strá. Lusk šešulinowitý, 3chlopný. Semena trojboká, na střed plodu připevněná.

Stromy bezbranné. Listy 2—3krát peřené, s lichým, Hrozny latowité.

L. olejodarná. M. pterygosperma Gaert, t. 147. M. oleifera Lam. t. 337. Guilandina Moringa Lin. Jacq. rar. t. 461. Hyperanthera Moringa Vehl. Morungu Rheed. 6. t. 11. Rumph 1. t. 74. 75. Balanus myrespica Blak. t. 386. Strom prostřední výšky, 25' vysoký, kmenu dvojstřewičného, wětwi nemnohých, přímých, kůry šedé, bradawičnaté, řetkwí chutnající; listy dwakrát anebo třikrát peřené, na loket dlouhé: listky střičné, složené z 5—9 listečkůw obwejitých, nestejných, tupých, na kratičkých řapičcích, zelené, nejlysejší, nejcelejší, tupé, sotwa 1/2" dlouhé; tím strom málo stínu dáwa; kwěty bělawé, obojaké nebo mnohomanželné, rozpostawené na latě konečné, složené; stopka a její dily bělawě pýřité; kalich též bělawě pýřitý; koruny žlutawé, wonné; lusk asi zdělí střewice, ukončený dlouhým hrotem, walcowitý, skoro 3boký, na dél brázdowaný, mnohosemenný; semena w dřeni haubowitém, mdlém, 3boká, hran w křídla rozšířených. — W Indii východní, odkud do Ameriky horké přenešená. Kwěte od čerwna až do srpna. 5.

Semena, *behenawjmi* nazwaná, mají jádro bělawé, z něhož wytlačují výborný olej (*behenowj*), který nikdy nežlukne a proto jej potřebují k wytažení a zachowání woňawých částic ze kwětůw. Jinak ale jsou semena ostrá, hořká a ženau na stolicí i působí dáwení. Kořen ostrý a palčiwý jako křen potřebují nastrauhaný na maso a ryby. Kůra též w lékařství užitečná proti otokům nohou, kurdějím, dnám; šťáwa vyhání prý baráž (hada jedowatého) z domu. Lusky nezralé swěží jedí anebo míchají je s jinými pokrmy. Holubi rádi kwět toho stromu zobají.

DŘEZOWEC. GLEDITSCHIA. GLEDITSCHIE.

Kwěty obojaké anebo pometáním jednopohlavé. Kalich z 3, 4 anebo 5 lupenůw stejných srostlý, miskowitý. Plátkůw co lupenůw, z trubky kalichowé wyniklých, někdy jich na první pohled méně, někdy pometáním aneb srostáním dwau w člunek. Tyčinky zdělí plátkůw, jim střičné nebo pometáním skrownější. Čnělka krátká. Blizna nahoře pýřitá. Lusk nepřetržený, u wnitř branicemi mnohopauzdrý, dužninau wice méně semena zaobalující opatřený, řidko 1pauzdrý, mnohosemenný nebo wyschlý. Semena smačknutá.

Stromy, wětwičky nadúzlabčkové často w trny wětewnaté

proměněné. Listy sudo- nebo lichopeřené u jednoho rodu. Kwěty klasené, zelenavé.

D. dlahýj. G. triacanthos Lin. Duham. 1. t. 105. — nov. 4. t. 25. Kern. t. 42. Michx. arb. 2. t. 10. Schk. t. 356. Strom 40—60' zvýši, trnatý, trny silné, 2—4" dlouhé, jednoduché nebo trojdílné, nejdoleji smačknuté, ostatně ale oblohomolovitě; někdy trny docela chybují; pod nimi listy chomáčené, sudo- nebo lichopeřené, 11—14jařmé: listky čárkovitopodlauhlé, nejtupější, zejkované, wezpod na žile pýřité, 1" dlouhé, sotwa 1/2" široké, též často dwakrát peřené; kwěty drobné, zelenavé, rozpostawené na hrozny jednoduché, s listy z ok vynikající; lusky delší střewice, zšíři 2", wisuté, nejsmačknutější, někdy zkraucené, červenavě hnědé, nejlysejší; semen 10—20, obkličenyých dužninau sladkau. — W Americe sewerné, na horách Alleghanských, u nás skoro we všech zahradách. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Dužnina luskowá užíwá se proti kašli; též se z ní waří medowina.

LIBOWEC. GYMOCCLUS. CHICOT.

Kwěty pometáním dvojdomé. Kalich trubkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5, stejných, podlauhlých, čnějících. Tyčinek 10, zawřenyých. Lusk podlauhlý, tlustý, u wnitř dužninau naplněný.

L. kanadskij. G. canadensis Lin. Duham. 1. t. 103. Lam. t. 823. Michx. arb. 2. t. 51. Reich Gart. mag. t. 40. Guilandina dioica Lin. Chikot. Strom ztepilý, okázalý, beztrný, s košem pěkným; listy 2—3' dlouhé, dole jedenkrát, hořeji dwakrát peřené: listky 2" dlouhé, střídawé, měkké, wejčité, ostré, skoro lysé, padawé; kwěty bílé, na hroznech úžlabičkowých; kalichy wlnkované; plátky prawidelné; tyčinky přečkrátké, w ústí kalichowém postawené; lusk lysý, walcowitý, asi 5" dlouhý; semena přetwrdá. — Po lesích w Kanadě, Nowém Boraku, Tenasi, Ohiu a Kentuku. W Ewropě w zahradách. 5.

Semena pražená místo káwy se potřebují.

BONDUK. GUILANDINA. GUILANDINE.

Kalich dole trubkowitý, baňkowitý, krátký, kraje 5dílného, uštůw přistejných. Plátkůw 5, sedawých, přistejných. Tyčinek 10; nitky dole huňaté. Čnělka krátká.

Lusk wejcowitý, břichatý, smačknutý, wně ježatý, zchl-opný, 1—3semenný. Semena kamenná, lesklá, zakulatělá.

Stromy, kře, po kmenu a větších hákowitz trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty klasatohrozněné. Listeny zdělené.

B. obecný. G. Bonduc *Lin. Lam. t. 336.* Frutex globulorum *Rumph 5. t. 48.* Acacia gloriosa *Pluk. t. 2. f. 2.* Keř nesličný, lezavý, plný trnůw, jako naše maliniky. Kmen dole ztlauští ramena, dřeněm bílým naplněný, rozdělený na mnoho větwi, asi sáh dlouhých, po zemi lezavých anebo po jiném křowí se pnoucích, nepravidelných; trny osamotělé; listy dwakrát sudopeřené: listky 3—6jarmé, listeckůw wejčitých, 4—5" dlouhých, 2" širokých, u wzniku trnem ojedinelým opatřených; hrozen konečný asi pidi zděli; kwěty červenawé; lusky 3—4" dlouhé, 2" široké, plné kolcůw malých, měkkých, černawé, naplněné dužninau, w níž 2—4 semena kulowatá, autlymi krauzky a plawau skwrnau znamenana. — W Indii východní na suchopařích. Kwěte w červenu, lipnu. \bar{R} .

Semena se slupkau, co kámen twrdau opatřená, hořká, wyhlíží jako rázky mramorowé, a slanží ke hře, cjonka nazwané. Semena působí zácpu, a indští wojáci 40 kusů jich několik dní po sobě jedí, aby zesílili a neporanitelnými se stali. Čerstwé listí s octem rozmačkané usnadňuje křwotok. Sázejí keř okolo klášterůw, protože čerstwě rosta dáwa besídky stinné, jež i dobře stříhati se dají.

B. menší. G. Bonducella *Lin. Schrank. h. monac. t. 68.* Globuli majores *Rumph 5. t. 49. f. 1.* Caretti *Rheed. 2. t. 22.* Keř předešlého menší a jemu welmi podobný, takže mnozí jej mají za pauhý odrodek. Kmen jeho a větwe přímé, obzwláště u břehu, jež někdy obkličuje jako zed, takže nelze proniknauti; též wypauští mnoho větwiček pobočních, jež plné trnůw po zemi lezau; listy dwakrát sudopeřené: listecky podlauhlowejčité, nej-tupější, měkkohroté, z mládí wezpod a na líci po žíle hlawní a podlé kraje bělawě pýřité, pak olysající; trny u wzniku každého listu 2, hákowitz; řapiky oblé, dole kolcaté, jako stopky pýřité; stopky kratší řapiku, dole kolcaté, nesaucí hrozen klasowitý, mnohokwěty, jednoduchý; kalichy a listeny kopinaté, pýřitoplstnaté; lusky asi na prst dlouhé, 2" široké, černawé, ježaté; semena 2, větší nežli předešlého rodu, co kámen twrdá, hladká, lesklá, podlauhlokulowatá, smačknutá, popelawá nebo modrawá nebo černawá. — W Indii východní, též w západní a Americce, kamž nepochybně přenešená. \bar{R} .

Semena (w Brasílii mates jmenowaná) též potřebují ke hraní, méně ale, protože jsau větší a netak kulowaté. Kořen, kůra, listy

a semena proti nadýmání a předpadnutí konečnicka; dužnina lusková proti kamenu.

B. buksolistý. *G. echinata Spreng.* *Caesalpina echinata Lam.* *Ibirapitanga Piso.* Strom vysoký, tlustý, bakulatý, hnědokorý a krátkotrný; listy dwakrát peřené: listky 10jařmé, listečkův listům buksovým podobných; květy drobné, žluté a červeně strakaté, jako konwalinka zapáchající; lusky ježaté, hnědé; semen několik červených. — Na skalách w Brasilii. 5.

Kmen bývá ztlauštlí člowěka, protože ale vněšná jeho vrstwa jest měkká, již osekatí náleží, mají polena toliko tlanštku stehna. Toto jádro jest silné, velmi suché, takže w ohni ani kouře newydává, barwy tmawě červené. Potřebujj je na náradí, protože se pěkně dává leštiti. Nejhlawněji ale potřebnje se w barwfřstwl a slowe *brezalka, pryzila, pryzil, fernambuk, fernebok.*

ŽLAZOKUB. COULTERIA. COULTERIE.

Kalich dole čihowitý, na patero klaný: ušty přistejné, dolení wětší, hřebenatě žláznatozubatý. Plátkůw 5, hořeni wětší. Tyčinek 10: nitky dole přiwausaté, prosté. Žláza medonosná nahoře podlé waječnika. Čnělka krátká, Blizna žláznatopřibrwitá. Lusk smačknutoploský, haubowitý, sotwa pukající, u wnitř branicemi často na pře pauzdratý. Semena 4—6.

Kře, stromy, u úzlabščka trnaté. Listy sudopeřené. Kwěty žluté, hrozněbé. Stopečky pod kwětem člankowané.

Ž. barwírský. *C. tinctoria H. B. et Kunth nov. gen. t. 569.* *Caesalpinia pectinata Cav. Dict. sc. nat. atl. Tara Molin.* Strom; kůra na smítčích popelawá, trny krátkými porostlá; listy dwakrát lichopeřené, 2jařmé: listky 6—7jařmé, listečkůw waječnopodlahlých, lysých, nejtupějších, vykrojených, palce málo delších, $\frac{1}{2}$ " širokých, přikožowitých, obak lesklých; řapíky a řapíčky rezawě pýřité, poslední u každého jařma listečkového 2trné; palisty: trny 2; hrozny konečné, listu delší, jednoduché, mnohokwěté; stopka jako stopečky často přesleněné, rezawopýřité; kalichy stopeček kratší; koruny růžowé; waječník aksamitnatý; lusk sotwa 3" dlauhý, $\frac{3}{4}$ " široký, podlahločárkowitz, červený. — W Kolumbii. 5.

Kůru potřebujj k barwení.

SAPAX. CAESALPINIA. CĀSALPINIE.

Kalich dole miskowitý, přistálý; kraj 5dilný: ušet dolení wětší, přiklenutý. Plátkůw 5, nestejných, nehet-

natých : hořejší ostatních kratší. Tyčinek 10; nitky dole luňaté, vzstoupavé; prašníky všechny plodné. Čnělka nielovitá. Lusk bezbranný, smačknutý, 2chlopný. Semena waječnopodluhowatá, smačknutá.

Stromy, kře, trnaté nebo bezbranné. Listy sudopeřené. Hrozny jednoduěhé nebo složené. Stopečky dole bezlistenné. Kwěty žluté.

* Lusky 1—2semenné. Semena nejtlustší, na přič podluhowatá. Kalichy lysé. Nugaria.

S. obtížný. C. Nuga *Ait.* Guilandina Nuga *Lin.* Nugarie sylvarum *Rumph* 5. t. 50. Keř přenízký, wětweini eo stěblo tlustými we křowi a na pomorí mezi trawau se plazící a obtížný, že mimojdaucím trhá kůži a šaty; listy dwakrát peřené: listky 3—4jařmé, listečky 2—3jařmé, wejčité, ostré; kmen bezbranný; řapíčky wezpod kolcaté; hrozny klasowité; kwěty pěkně žluté, wonné; lusky 2" dlauhé, 1" široké, ploěhé, hladké, hrotem křiwým ukončené; semeno 1—2, černá, podlauhločtyrbranná, plochá. — W Indii wýchodní. Kwěte w dubnu až do čerwna. \bar{h} .

— Z kmenu prýští se trocha klowatiny; kořen na moč žene.

** Lusk podlauhlý, obak zakončítý, nepukawý, nožnicowitý, 1semenný. Semeno ploěhé, na přič podlauhlé. Kalich ryšawoaksamitnatý. *Brezalník*. *Brasilettia*.

S. brasilský. C. brasiliensis *Lin.* Strom bezbranný; listy dwakrát peřené, 7—9jařmé: listky 16—15jařmé, listečkúw waječnopodlauhlých, tupých, lysých; stopka s částkami swými i kalichy pýřitá; hrozny latowité; stopečky kratší kwětu a tyčinky někdy kratší nežli koruna; kwěty žluté. — Na Jamaice, Domingu, a snad i w Brasilii.

Dřiwí jeho jest *fernambuk* (*ferneok*) *západindský*.

*** Lusk mnohosemenný, smačknutý, rowný, 1paudzry, chlopni wyschlých; semena podlauhlá, Plátek hoření kratší.

S. obecný. C. Sappan *Lin.* *Roxb.* t. 16. *Lam.* t. 335. *f.* 1. Lignum Sappan *Rumph* 4. t. 21. Tsiam pangam *Rheed.* 6. t. 2. Strůmek 10—20" zwýši, stehna zilaustí; kmeny plně tlustých trnůw na brádawičkách; listy 2' dlauhé, dwakrát peřené, 10—12jařmé: listky 10—12jařmé, listečkúw nestejnostranných, úkosně waječnopodlauhlých, na konci wyřiznutých, 1" dlauhých; kwěty na latách koncěných, 1' dlauhých, přímých, dost veliké, žluté, newonné; kalichy lysé; lusky smačknutoploěhé, dřewnaté, lysé, na konci úkosně uřaté, 4" dlauhé, 2" široké, hnědé; semena 2—3, hnědá, plochá,

3—4hraná. — W Indii východní. Kwěte od dubna až do září a zrů koncem roku. 5.

Strom všude (též i w Indii západní) pro ozdoby se sází, a hlavně w půdě písčité se daří; dosahuje stáří 100 let. Wněšně dříví jest žlutavě bílé, vnitřní ale bledě červené, k barvení užitečné a *sapanowjm* zvané. Též se z něho dělá rozdílné zboží truhlářské. Amboinský jest toliko keř, siamský ale strom co muž tlustý, ano i w průměru 4' mřvá. Nejvíce barviny mají kořeny, které málokdy se vykopávají, protože strom roste na půdě kamenité.

S. bahamský. *C. bahamensis* Lam. Desc. 7. t. 503. *Catesb.* 2. t. 51. Strom mírně vysoký, lysý, trnatý; listy dwakrát peřené: listky 3jarmé, listečkůw 3jarmých, obvejčitých, srdčité vyriznutých; větwe a řapíky trnaté; kwěty bělawé, wonné na latách; lusky aukzé, čárkowitzé, ostré, skoro nožičité; semena zakulatělá. — Na Ostrowech bahamských. Kwěte w kwětnu, čerwnu. 5.

Od toho přichází *brezalka žlutá*; kůra prudká ku zprýštění kůže.

S. dvojjařmý. *D. bijuga* Swartz. *Poinciana bijuga* et *Caesalpinia vesicaria* Lm. *Senna spuria* Sloan. 2. t. 181. f. 2. 3. Strůmek podobný, trnatý, všude lysý; listy dwakrát peřené, 2jarmé: listky 2jarmé, listečkůw obsrdčitých; kwěty latněné, krátce stopečkowané; tyčinky zdělí koruny; lusky waječnopodlauhle, chudosemenné, černé, brázdowané. — Na Jamaice.

Wšecky dřly třeny jsauce zapáchají balsamem. Dříví červené nepochybně jmenem fernambuku k nám přichází.

S. deštivý. *C. pluviosa* Decand. *Cubaea pluviosa* Leand. *Sacr.* Bezbranný; listy lichodwojpeřené, 6—8jarmé: listky sudopeřené, 10—12jarmé, listečkůw wejčítě kosočtwerečných, lysých; žláza úzlabičková wejcowitá; hrozen konečný; stopečky a kalichy ryšawě aksamitnaté; lusk 1pauzdřý, chudosemenný. — W Brasílii.

Leandro wyprawuje, že z mladých větwi toho stromu woda po krůpějích na způsob deště padá.

S. citelný. *C. mimosoides* Lam. *Kal-Todda Vaddi Rhced.* 6. t. 8. Keř 3—4' vysoký, trnatý; listy na píď dlauhé, dwakrát peřené, 6—12jarmé: listky 3—12jarmé, listkůw waječnopodlauhých, tupých; hrozny mrtnaté; kalichy lysé; koruny červené; lusky waječnopodlauhle, wlnkowané, $\frac{1}{2}$ " dlauhé, 2—3semenné. — W Malabaru. Pořád kwěte.

Listy dotknuty bywše hned se sklopí a brzo zase powzdwinau se.

**** Lusky podlauhle, po straně nakřiwené, u wnitř

mezi semeny srostlé, a tím mnohopauzdré. *Libidibník.*
Libidibia.

S. koželužní. *C. coriaria Willd. Kunth. mim. t. 45.*
Poinciana coriaria Jacq. am. t. 175. f. 36. Strom ozdobný, košatý, nejwětewnatější, celý a wždycky bezbranný, lysý, 15' zwýši; kůra černawá, bělohnědě pozbádaná; listy dvojpeřené, 6—7jařmé: lístky 15—20jařmé, lístkůw čárkowitých, tupých, 3''' dlahých; klasy husté, konečné; stopečky nejkratší, 1kwěté, početné; kwěty drobné, žlutawé, slabě wonicí; lusky 2½" dlahé, co prst široké, esowitě zkřiwené; semena wejčítá. — W Indii západní a Kolumbii na pomoři. \bar{h} .

Lusky slowau *libidibi* a slauží k wydělávání kůže.

DRAHNOUD. POINCIANA. POINCIANE.

Kalich dole miskowitý, přístálý, kraj šdílňý: ušet doleni klenutý. Plátkůw 5, nožičitých: hořejší jinotwarňý. Tyčinek 10, nejdelsích, wšech podplodních; nitky dole chlupaté. Čnělka nejdelsí. Lusk ploskosmačknutý, 2chlopňý, přimnohopauzdrý branicemi přihaubowatými. Semena obwejčítá, smačknutá: slupka wnitřní u wodě sliznatějící; dělohy ploché.

Kře nebo stromy nejkrásnější, trnaté nebo bezbranné. Listy sudodwojpeřené. Kwěty latnatowrcličené. Stopečky dlahé, dole bezlistenné.

D. nejozdobnějši. *P. pulcherrima Lin. Lam. t. 333. Gaert. 2. t. 150. Reich. Gaert. mag. t. 93. Desc. 1. t. 6. Bot. mag. t. 995. Tsjetti-Manderu Rhced. 6. t. 1. Crista pavonis Rumph 4. t. 20. Merian sur t. 45.* Strůmek křowitý kwítím přeutěšeného wzezření, nejlysejší, přímý, asi 12' vysoký; kůra šedá, se skwrnami a bradawicemi hnědými; wětwe rowné, na každém kolínku trnoma silnými, krátkými a podhnutými opatřené; listy delší střewice, sudodwojpeřené, 7jařmé: lístky 5—10jařmé, lístečkůw obwejčítých, nejtupějších, někdy wyříznutých, nejlysejších, nejhořejší dwa stejnostranné, ostatní na wnitřní straně užší, asi 1" dlahé, ½" široké; řapík žlábkowitý, u každého jařma opatřený trničkomá; řapíčky tantěz mají dwa hrotičky; lata skoro chocholikowitá, konečná, řídká, skoro homolowitá, třebas střewie dlahá; stopečky doleni na 2½" dlahé, nahoru se zkracující, nejodstálejší, rowné, 1kwěté; kwět dost weliký, asi 1½" w průměru široký, dříwe ryzí, pak miniowý, někdy těma barwama peřestý, newonný; plátky po kra-

ji třepenaté, dlahonehté; tyčinky zdělí prstu, šarlato-
wé, nitky na konci huňaté; kwěty zůstávají 8 dni ote-
vřené; lusky pak wisuté, podlahločarkowité, smačknu-
toploché, asi 4" zdělí, 1" zšíří, skoro dřewnaté, čer-
ně fialowé, wětrem chřestící; semen 6—8, plochých,
plawých, ježto w luscích už klíči a obyčejně od rau-
půw hynau. — W Indii východní a západní, w Číně di-
woký a sázený. Kwěte w kwětnu a srpnu, zrã w pro-
sinci a lednu. 5.

Wšude jej sázejí w zahradách a pohané též na hřbitowech.
Májemí ozdobují při swatbách dwěře, sednice a stoly; též ku po-
hřbům swobodných je beran, jako u nás rosmarinu. Listy a semena
počišťují, a plod vyhánějí, protož prwní se potřebují na místo sene-
su. Semena prý jsau jedowatá, wšak papuchowé je žerau.

KREWEŇ. HAEMATOXYLON. BLUTHOLZ.

Kalich dole trubkowitý, přístálý, kraj šdilný: u-
štůw padawých, podlahlých, tupých. Plátkůw 5, sotwa
kalichu delších. Tyčinek 10: nitky dole wlasaté; praš-
niky bezžlazé. Čnělka nitowitá. Lusk smačknuto-
plochý, kopinatý, obak zakončítý, 1pauzdry, 2semen-
ný, šwy nepukající, chlopně u prostřed na dél se roz-
dělující. Semena na přič podlahlilá. Dělohy dvojpa-
listkaté.

*K. obecnd. H. campechianum Lin. Plenk t. 329.
Lam. t. 340. Tussac 4. t. 36. Desc. 2. t. 73. Hayn. 10.
t. 44. Düsseld. 14. t. 3. Lignum campechianum Sloan. 2.
t. 10. f. 1—4. Catesb. 3 t. 66. Blak. 463. Strom 20—
50' zwýší; dříwi u wnitř čerwené, do fialowa a černa-
wa, wně bělawé, s kořau hnědau; smitky hnědé, po-
seté hustými, drobnými, šedými bradawičkami; listy je-
dnoduše, někdy i dwakrát peřené, 2—4jařmé: listky
obwejité, na konci wyřiznuté, až i obsrdčité, kožo-
wité, rownoběžně žebernaté, dole nestejně, asi 8"
dlahé, 6" široké, nejlysejší; řapiky též bradawičnaté;
palisty nejmenší, šidlowité; hrozny úžlabičkowé, jedno-
duché, řídké, dělají na rozhách hrozen složený; stopky
nejlysejší, delší listu; stopečky rozewřené, 1kwěté; kwě-
ty drobné, 3" dlahé, žluté; lupeny 3 kalichowé čer-
wené; tyčinky málo, kratší koruny; waječník jí del-
ší, čnělka čnějící; lusk 1½" dlahý, 4" široký, ko-
žnatý; semen málo. — W Americě u Kampeše; w
celé Indii západní se sází. Kwěte w únoru a břez-
nu. 5.*

Dříwi k nám přiwážejí w polenech, 3' dlahých, 2—3" tlustých

wrstwy žluté zbawených a slowe *kampeška* (Kampeschholz), ježto k barwení na červeně, na šialowě nebo černo slauží.

SNĚTOR. PARKINSONIA. PARKINSONIE.

Kalich z 5 lupenů, dole krátkosrostlých, odstálo-ohnutých. Plátkův 5, wejčitých, plochých: hoření zakrauhlý, dluze nehetnatý. Tyčinek 10, přisehnutých, nelitu hornoplátkowého málo delších. Čnělka nitowitá, přiwzstaupawá. Lusk čárkowitopodlahlý, obak zakončitý, nad semeny hružlatý, a mezi nimi smačknutý. Semena podluhowatá; slupka wnitřní napuchlá.

S. trnatý. *P. aculeata* Lin. *cliff. t. 13. Jacq. am. t. 80. Walth. hort. 6. t. 12. Lam. t. 336.* Strůmek ozdobný, 12' zwýší; kmen rowný, přewětewnatý; dřiwí bílé, křehké; wětwe tenké, hebké; listy zdělí střewice, peřené, přemnohojařmé: řapík rozšířený, čárkowitý, dole ztenčený, asi 1" široký; trny 3—1, rowné, rusé, na konci červeně hnědé; lístky přemalé, welmi padawé, střičné, čárkowitopodlahlé, nejtupější, na kratičkých řapíčcích a i s nimi málo delší dwau čárek, zmládí jako i řapíky bělawě pýřité; kwěty weliké, žluté, wonné, na hrozněch konečných, 6" i wíce dlahých, pak wzrostajících, střewičných; plátky dole červeně tečkowané; tyčinky dole huňaté; lusk 3" dlahý, oblaunký, nahnědle rusý, na konci s hrotěm tupým smačknutým, na děl sítkowanobrázdowaný; semena černawých 6—1. — W Indii zapadni a Americě jižně. Kwěte w kwětnu až do září. $\overline{\text{H}}$.

S drahnoandem nejozdobnějším slauží k dělání plotňw přeutečených. Kůra, listy a kwěty potřebují proti mizení dětskému, pražená semena proti zimnicím.

OKOŽEC. SEBIPIRA. SEBIPIRA.

Kalich trubkowitowálcowitý, přístejný, šzubý. Koruna z plátkův 5, rowných, nehetnatých, plochých, wraubečkowaných přimotýlowitá: pawězka přičtwarečná, kratší křidel a plátkův člunkowých. Tyčinek 10, prostých; prašniky kulowaté. Blizna hlawowitá. Lusk smačknutý, čárkowitý, blanowitý, 1pauzdrý, mnohosemenný, tam křídlatý. Semena obwejcowitá.

O. wětší. *S. major* Mart. Strom weliký; listy peřené, mnohojařmé: lístky střidawé, podlahlokopinaté, tupé, wezpod nasiwělošediwé; laty odstáelé. — W Brasílii.

Kůra jeho jest tlustá, swětle hlinožlutawá, a wnitř wláknitá,

wně zrnatá, chuti natrpkalé a swraskawé, nejvíce podobná alkornokowé. Poraučí se proti čemě a wodnotělnosti we zwaženině, k umýwání proti rozličným wyraženinám a otoku w nohan.

ROHOWNÍK. CERATONIA. JOHANNISBROD.

Kwěty mnohománželné nebo dvojdomé. Kalich 5dílný. Plátky žádné. Tyčinek 5; blizna sedawá, okrauhlená. Lusk čárkowitzý, kožowitzý, nepukawý, mnohosemenný, branicemi nadužnatělými přepažená; chlopně u wnitř dužnaté.

R. obecnj. C. Siliqua Lin. Blak. t. 209. Zorn med. 1. t. 59. Cavan. ic. t. 113. Plenk t. 735. Lam. t. 859. Andr. up. t. 567. Hayn. 7. t. 36. Düsseld. 18. t. 31. Chléb swatého Jana *Mat. Háj. 65. — Wel. 76.* Strom wždy zelený, mírné výšky (20—30'); kmen rovný, s korau hnědau, nerownau; wětwe rozložené, křiwé, dělající koš nehustý, zakulatělý; listy střidawé, lichopeřené, nejlysejší, 2—4jařmé: listky obwejšité, podlahlowejšité nebo podlahlokopinaté, třebas 3" zdělí, 1½" zšíří, nejtupější, někdy srdcowitě wyříznuté, nejcelejší, po kraji čerité, kožowité, silné; řapík oblý, na líci žlábkowitzý, na konci osinowitě prodlažený; palisty u mladých listůw podlahlé, blanowité, padawé, u wzniku řapíka; kwěty tmawě růžowé, s prwnimi listy a pod nimi z loňských wětwiček wynikající na broznych klasowitzých, asi 2" dlauhých; lusky wisuté, třebas 6" dlauhé, 1" široké, smačknuté, wně hnědé, nakřiwělé, s dužninau žlutawě bilau; semena tisawá. — Na břehách středomořských, obzwláště hojně w Malé Asii. Kwěte w březnu až do kwětna. 5.

Dřiwí jest twrdé, červeně žílnaté, dobré na zboží truhlářské; kůra a listy hodí se k wydělávání kůže. Lusky slowan *swatojanským chlebem*, protože sw. Jan Křtitel na paušti jím se žiwil. Za čerstwa jsau chuti welmi odporné; swraskawé, později pak sladké, příjemné. Maurowé w Barbarsku jedí ho mnoho. Turci pak dělají z něho, ze sladkého dřewa a hrozinek sorbet ku každodennímu užitku. Egypťané wytahují z něho způsob medu, do něhož zadělávají tamarindu a mirobalány. Domníwají se, že Theofrast jej jmenuje *syke*. Chléb swatojanský jest též dobrá píce pro koně, mezky a jiný dobytek: we Walencii nemajíce ječmene a owsa, krmí tím chlebem, plewami a wojtěškau. Dřiwí pálí nebo dělají z něho uhlí; listůw wydělávají kůže.

TRUBOL. JONESIA. ZAUBERBLUME.

Listence 2, wejčitozaokrauhlé, stříčné u dola kalichu. Kalich barwený, naléwkowitzý, s trubkau dlauhau,

zawřenau, dužnatau, s okrajem otewřeným, 4laločným: lalokůw wejčítých. Plátky nižádné. Tyčinek 8 (někdý 7—9), z hrdla kalichowého wyniklýčh, dlauze čnějicích, prostých anebo nejdoleji (některých) přisrostlýčh. Wa- ječník nožičítý, dolejší díl nožky s trubkau kalichowau srostlý. Čnělka niřowitá. Lusk 4—8semenný, smačknu- toploský, šawlowitý se šwy mozolatými.

T. stromowitý. J. Asoca Roxb. J. pinnata Willd. Saraca arborescens Burm. ind. t. 25. f. 2. S. indica Lin. Asjogam Rheed. 5. t. 59. Strom wždy zelený, zwýši 15'; listy střewičné, sudopeřené, 2—3jařmé: listky 6paleč- né, podlauhlé, lesklé, pevné; hrozny přichomáčené; kwěty 2" dlauhé, žluté, pak čerwenawé, wonné; lus- ky mečowité, na píd dlauhé, 2" široké, semena 4—8, jako kařtany. — W Indii wýchodni. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Sází se okolo chrámůw pohanských a bedliwě se opatruje, protože májemi jeho wnítřek jejich ozdobují. Listy počišťují krew; šťawa z nich s kménem proti hryzení.

TĚŽEŇ. BARYXYLUM.

Kalich z lupenůw 5, nejdoleji sotwa srostlýčh, wejčítopodlauhlých, podhnutých, stejných, padawých. Plátkůw 5, přiokrauhlých, přistejných, krátce nehetna- tých. Tyčinek 10, prostých, nestejných, podplodních (?). Prařniky 4panzdré. Čnělka niřowitá. Lusk tlustý, tupý, zaoblelý, nákríwý, mnohosemenný. Semena zakulatělo- hranatá.

T. ryřawý. C. rufum Lour. Intsia amboinensis De- cand. Metrosideros amboinensis Rumph 3. t. 10. Ztepilý strom; listy lichopeřené, málo- (2—3) jařmé; listky po- dlauhle, tupé, 3" dlauhé a skoro taktěž široké, pevné; hrozny konečné, latowité; kwěty wonné; kalich zeleno- žlutý; pawězka bílá, třepenatá; tyčinky 3, čerwené, plodné; lusk zděli pidi, zříři 3", tenký, hnědý, twr- dý; semena 4—6, černá, plochá, skoro srdčitá. — W Indii wýchodni. 5.

Z poraněného kmennu přýřtí se šťawa co krew čerwená, ježto z plátna nedá se wyprawiti. Jádro kmenowé přetwrdé, těžké, hru- bowlákné jako dubowé, čerstwým chlebem zapáčajšcí; slowe dříwž železné, a potřebuje se jako naše dubowé; nesmí ležeti na zemi, protože brzo hnije, ani we wodě mořské netrwá, trpě muoło čer- wem. To jádro obklíčeno ale wrstwau bílau, kteráž wždycky se musí odstraniti, jelikož bílí wšekazowé jí zřřají. Kůra řerá, sama sebau 5—6krát se laupá u welkýčh kusech a slauží proti běhawkám a jedowatým hubám.

TAMARIND. TAMARINDUS. TAMARINDENBAUM.

Kalich z 5 lupenůw, dole w trubku srostlých, nahoře prostých, ochlipených, podlauhých: 2 dolejší w lalok jediný, širší, dvojžilý, často na konci dvojzubý srostlé. Plátky 3, s hořejšími lupeny střidawé: 2 wejčité, prostřední kuklowité. Tyčinek 9—10: 2—3 dolejší jednobratré, peľnaté, 7 nejkratších, neplodných. Čnělka šidlowitá. Lusk nožkatý, šawlówitý, smačknutý, 1pauzdry, 3—6semenný: chlopně mezi oplodim wněšným a wnitřním dužnaté. Semeno u pupu úkosně uťaté, wejčitočtwerečně.

Stromy. Listý sudapeřené, mnohojařmé. Kwěty hrozňané.

T. wjchodní. *T. indica* Lin. *Blak. t.* 221. *Plenk t.* 31. *Tuss. 3. t.* 35. *Desc. 2. t.* 26. *Hayn. 10. t.* 41. *Düsseld. 7. t.* 11. *Balam-Pulli Rheed. 2. t.* 23. *T. Tamarindus Rumph 2. t.* 23. *Tamarynd Mat. Wel. 69.* (listky a semeno). Strom ohromný, auhledný; kmen vysoký, 4' w průměru tlustý; koš obširný, hustý; kůra na kmenu hnědá, na wětwich napopelawělá; listý střidawé, peřené, 6" dlahé, 12—17jařmé: listky čárkowité, obak zaokrauhlené, na konci někdy wyříznuté, nejkratšeji řapičkaté, 1" dlahé, 5" široké, lysé, zmladí maličko pýřité; hrozny klasowité, jednoduché, asi 2" dlahé, 5—10kwěté, jednak úzlabičkowé, jednak konečné; stopky a stopečky nejlysejší; kalich a koruna bílé, poslední čerweně žilnatá; lusky na dlahých stopkách srpowité, podlauhé, maličko smačknuté, tupé, 4—5" dlahé; wůbec 6krát delší nežli širší, hnědé; chlopně mezi oplodim naplněné dužninau hustau; semena 3—4, hnědá, čtyrhraná. — W Indii wýchodní, též nepochybně w Arabii, Egyptu a Senegalsku. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Strom ten we vlasti sázejí před domy jako my lípy; hlavně ale pro dužninu čili powidla luškowá, ježto k trám se semenem smíchaná přiawázejí (pulpa tamarindorum); jsauť kyselá kyselinau winnau a jablkowan; též sestáwají z cukru, klowatiny a slizi. S cukrem smíchaná ale jsau chutná. Potřebují se w lékařstwi, mírně ženance na stolici. We vlasti jeho powidlím kyselí pokrmý; Hollandané dělají z nich piwo cukrowé, w Indii obšibný nápoj; listý nakyslé a kwěty proti zimnicím a blistám.

T. západní. *T. occidentalis Gaert. 2. t.* 146. *Tamarindus Blak. t.* 201. *T. indica Jacq. am. t.* 10 et 179 f. 98. Liší se od předešlého tím, že má lusky kratší, totiž sotwa 3krát delší nežli širší, 1—4semenné; snad se ještě tím rozděluje, že hrozny jsau mnohokwěté a delší

listu. — Na Ostrowech karybejských a w Americce hor-
čejší.

Užitek předešlého.

KASSIA. CATHARTHOCARPUS. KASSIE.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, nejtupějších. Plátkůw 5, nestejných. Tyčinek 10, prostých, nestejných: 3. dolní delší, 4 prostřední krátké, rovné, 3 ho-
ření s prašníky pometavými, jinotvarými. Prašníky 2pauzdré: pauzdra na konci šterbinau pukající. Waječ-
ník nožkatý, často oblaukowitý. Lusk oblý nebo smač-
knutý, dřewnatý nebo blanowitý, nepukawý, na přič
branicemi rozdělený: pauzdra dužninau naplněná. Se-
mena elipsowitá, přismačknutá, rownowážná. Pupek bo-
dowitý, konečný. Pírko patrné.

Stromy, kře. Listy sudopeřené. Řapíky často žláznaté. Lístky
stříčné.

K. obecná. *C. fistula* Lin. Desc. 1. t. 25. Gaert. 2. t. 147. f. 1. Lam. t. 332. Plenk t. 327. Tuss. 4. t. 2. Hayn. 9. t. 39. Düsseld. 14. t. 21. Wagn. 1. t. 68. Cassia Mat. Wel. 12. Strom 20—40' zwýši, asi našemu wlaskému ořechu wzezřením podobný; kmen nízký, 2' tlustý; listy delší střewice, sudopeřené, 5jařmé, nejlysejší: listky třebas zděli 6", zšíří 2", wejčité nebo wejčitokopinaté, přizakončité, nejcelejší; řapíky oblé; hrozny třebas na 2 pidi dlauhé, mnohokwěté, úzlabičkowé; kwěty žluté, weliké (2') jako slalky wonící; plátky obwejčité, zpeřenožilé; tyčinky 3 delší plátkůw, ostatní kratší; lusk wisutý, oblý, zděli 1—3", ztlauští 1", dřewnatý, hnědočerný, na přič mnohopauzdrý, nepukawý, mělce obraučkowaný a wně na dél podlé šwůw dvěma pásky znamenany: pauzdra naplněná dužninau černau, sladkau; semeno w každém pauzdru jedno. — W Indii východní a Eyp-
tu, a odtud do Ameriky přenešená. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Plody (fructus Cassiae fistulae). jmenowitě jejich dužnina slauží k lehkému obměkčení břicha, obzwlastě pro děti, ačkoli nyní málo jest w obyčejí; taktěž slauží lusky nezralé, do cnkru zadělané; z mauky semenowé dělají obměkčující obklady. Kúra k wydělávání kůže.

K. brasilská. *C. brasiliensis* Pers. Cassia brasiliensis Lam. Jacq. fr. t. 85. f. 3. Breyer. cent. t. 21. *C. grandis* Lin. fil. *C. mollis* Vahl. Strom wysoký, ozdobný, koše hustého; rozhy ponachowělé, pyřité; listy weliké, 10—20jařmé; listky menší w poměru nežli předešlé, sotwa 1 1/2" dlauhé, waječnopodlauhle, na obojim konci trochu

zaužené, tupé, přihrotité, na přič autle praužkované, na líci pýřité, na rubu měkce plstnatoškohlawé; palisty wejčité, zakončité, přemalé; řapíky bezžlazé; hrozny kratší listu, úzlabičkové, odwislé, mnohokvěté, huňaté; kwěty menší, krátce stopkaté, masowé; lusky skoro 3" zděli, 2" ztlaustí, smačknuté, šawlowitě prohnuté, hnědé, přemnohými wyvýšeninami kraužkawatými swraškale, se šwy wstáwajícími, se zadowým jakoby dwojnásobným; pauzdra mnohá, naplněná kaší černohnědau, dříwe trpkau, uzráním nepřijemně hořkau; semena waječnoeliptičná, smačknutá, hnědá. — W Indii západní a Americě jižné. Kwěte w březnu. 5.

Plody toho rodu býwají s předešlými smíchány; jsance ale špatnějši, mělyby se wyhoditi; nicméně w Americě k týmž koncům se potřebují.

K. hůlkowá. *C. bacillus Pers. C. bacillaris Lin. fil. Jacq. frag. t. 85. f. 4. Bot. reg. t. 881.* Strom jměním podobný předešlým; listy dwojjařmé: lístky wejčité, tupauké, úkosné, jichž dwa doleni mezi sebau na řapíku mají tupau žlázu; lusky mnohem autlejši nežli prwního rodu, bledši, naplněné dužninau z hněda žlutau, trpkau a sladkau. — W Surinamě. 5.

Plody, *kassia americká*, od nějakého času přiwází se do Ewropy a místo wýchodoindské se potřebuje.

SENEC. CASSIA. SENNA.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, tupých aneb ostrých. Plátky a tyčinky jako kassie. Prašníky děrama nebo šterbinama pukající. Waječník často oblaukowitzý. Lusk ploskosmačknutý, branicemi mnohopauzdrý, bezdužniný, pukawý, 2chlopny. Semena smačknutá, s chlopněma rownoběžná. Pup boční, čárkowitzopodlahlý.

Zeliny, byliny, kře, Listy sudopeřené.

* Lupeny kalichowé tupé. Prašníky děrama pukající. Lusky listowité, mázdrowité, na přič mnohopauzdré, nad semeny hružlaté, u wnitř sotwa dužninaté. Semena s chlopněma rownoběžná.

S. obwejtýj. *C. obovata Collad. t. 15. f. a. Hayn. 9. t. 42. Wagn. 2. t. 180. Sena Mat. Wel. 443.* Kříček zwýši $\frac{1}{2}$, wětewnatý, nejlysejši; kmen a wětwe oblé; listy 3—4" dlauhé, sudopeřené, 4—7jařmé; lístky obwejtité, tupé, nejkratšeji zakončité, nejcelejši, 6—12" dlauhé, 3—5" široké, nejdrobněji pýřité; řapík bezžlazý, žlábkowitzý; palisty nejmenši, šidlowito-

kopinaté; hrozny úzlabičkové, skoro zdéli listu, asi 12 kwětůw žlutých nesauci; stopky a stopečky nejlysejší; listeny wejčité, ostré, podduté, prchawé; lusky 1—2" dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, listowité, oblaukowitě prohnuté, nej-tupější, u prostřed na dél hružlaté a křídélky nad semeny opatřené, mnohosemenné, podle šwu dolního pukající, aniž se rozdělující dokonale, rusé; semen asi 6, skoro srdčitých. — W Egyptě a Arabii; w Ewropě jižné se sází. — Kwěte w lednu, únoru. \bar{h} .

Listy *senau wlskau* čili *senesem wlským* (*Senna italica*) zwa-né, užívají se k počišťowání. Bývají pomíchány lusky *senesowými* a listům *argelowým*.

S. ztupenýj. *C. obtusata* Hayn. 9. t. 43. *Düsseld.* 7. t. 12. *C. Senna* Lin. *Plenk* t. 826. *Jacq. ecl.* t. 87. We všem podobá se předešlému; listy jsau toliko obdál-nější 4—6jařmé: listky obwejčité, ufaté a vykrojené; lusky silněji prohnuté, 8—12semenné. — W Egyptě. Jindá se sázela we Wlaších.

Užitek tentýž.

S. kopinatýj. *C. lanceolata* Forsk. *Lam.* t. 332. *f.* 2. *c. et f.* 3. *a.* Hayn. 9. t. 41. *Düsseld.* 11. t. 6. *Wagn.* 2. t. 135. *C. orientalis* Pers. *Sená alexandrinská* Mat. *Wel.* 443. Podobá se předešlé; liší se ale, že jest křowitá, že listy jsau 4—5jařmé; listky waječnokopinaté, ostré, řapík žláznatý; lusky listowité, sítkowané, u prostřed hružlaté, nekřidlaté. — W Egyptu hořením a Nubii. Kwě-te w lednu, únoru. \bar{h} .

Listy její, *senau alexanderskau* (*Senna alexandrina*) nazwané, taktéž se potřebují; někdy listy její bývají s předešlými smícháné.

S. ostrolistýj. *C. acutifolia* Delil. *eg.* t. 27. *f.* 1. Hayn. 9. t. 40. *Düsseld.* 28. t. 17. *C. elongata* Lam. *Sen-na officinalis* Roxb. Podobá se předešlému, takže mno-zí jej mají za pauhý odrodek. Rozeznává se ale kme-nem dwakrát vyšším, oblohranatým, listy 5—9jařnými: listky krátce stopečkatými, blanowitými, kopinatými, zakončitými, hrotitými, přílými, 1—2" dlouhými, 3—5" širokými, palisty mnohem wětšimi, šidlowitočárkowitými, řapíky drobnožlázými, lusky příkosowitými, podlauhlý-mi, delšími nežli u předešlého a stejně širokými, po obojí straně u prostřed napuchlými. — Z hořeního Egyptu až na Senegal, z Arabie až do Indie východní. \bar{h} .

Užitek jako předešlého.

** Lupeny kalichowé tupé. Prašničky děrami pukající, Lusky smačknuté, pukající po šwech, napuchlé, u wnitř

dokonale neb nedokonale na přič mnohopauzdré; pauzder bez dužniny. Semena s chlopněmi rovnoběžná.

S. rybolovnj. *C. venenifera* *Mey.* Keř; listy 4jařmé: listky waječné, chlupaté; žláza dole na řapících; hrozny úžlabičkové, chudokvěté; lusky pyřité. — We křowinách u Essekweba w Guianě.

We vlasti slowe *piani*, a kořen jeho potřebuje se k chytání ryb.

S. plocholuskj. *C. occidentalis* *Lin. Bot. reg. t. 83.* *C. planisiliqua* *Lin. Sloan. 2. t. 175. f. 3. 4. Comm. hort. 1. t. 26.* Zelina nebo bylina 2—3' vysoká, hranatá, lysá; listy 9" dlouhé, sudopeřené, 4—6jařmé: listky wejčitokopinaté, zakončité, nejostřejší, po kraji pyřité; na wnitřní straně řapíka nad jeho wznikem žláza tlustá; hrozny chudokvěté, úžlabičkové a konečné; kwěty žluté, dost weliké; stopky pyřité; kalichy lysé; lusky přímé, 4" dlouhé, 3" široké, plochosmačknuté, obak ostré, po šwech ztlustlé, pyřité, u prostřed na dél páskau hnědau znamenáné, ostatně rusé. — Na Ostrowech karybejských, w Americě horčejší a na Žawě. Kwěte za plíště. ☉.

Celá rostlina smrdí a chutná protiwně. Kořen (bois puant) užívají proti zaprtání břišních utrob, slabosti žalúdkowé a nastáwající wodnotčnosti; semena pražená proti swrabu, ano i místo káwy.

S. srstnatj. *C. hirsuta* *Lin. C. caracasana* *Jacq. schoenb. t. 270.* Bylina; listy 4—6jařmé, srstnaté: listky širokovejčité, zakončité; žláza zpleštilá dole na řapíku; hrozny úžlabičkové, krátké, shlaučené; kalichy nejhuňatější. — W Americě horké.

W Brasílii se potřebuje jako předešlá. Podlé *Boerhave* pry Indiané šlawau její maží si ruce, a strkající je do wody ryby mámí a lapau.

S. marilanskj. *C. marilandica* *Lin. Schk. t. 113. Bigel. t. 39. Bart med. t. 12. Düsseldorf. 10. t. 10. Dill. elt. f. 359.* Bylina zwýši muže; lodyha oblá, zmládí celá potom jenom nahoře chlupatá; listy sudopeřené, 8—9jařmé: listky wejčitopodlauhlé, hrotité, po kraji dole pyřité, asi 1 1/2" dlouhé, 1" široké; řapíky chlupaté; palisty kopinatočárkowitzé, chlupatobrwitzé; hrozny úžlabičkové, kratší listu, dělající s konečným hrozen asi 6" dlouhý, hustý; stopky a stopečky chlupaté; kalichowé lupeny po kraji pyřité; koruny žluté; waječník bělohuňatý; lusky smačknuté, čárkowitzé, mrtnaté, olysající, 3' dlouhé, 3" široké. — W Americě sewerné teplejší. Kwěte w srpnu, záři. ♃.

List její, jako senesu obwejitého a kopinatého, k počišťování, a surogat jejich výborný, neauhonný.

S. jednokvětý. C. Tagera Lam. Rheed. 2. t. 53. Zelina (?); listy 3jařmé; listky obwejité; stopky nejkratší, 1kwěté; lusky rovné, čárkovité. — W Indii.

Příkládají jej wně na pryskyře a wředy.

*** Lupeny kalichové tupaunké neb ostré. Plátky přistejné. Prašniky šterbinaté. Lusky plochosmačknuté, bezdužniné, 1pauzdré nebo nedokonale mnohopauzdré. Semena rownoběžná s chlopněma.

S. egyptský. C. Absus Lin. Jacq. ecl. 1. t. 53. Disseld. 14. t. 28. Zelina zvýší 1'; listy 2jařmé; listky obwejité, lysé, brwité, tečkované, mezi nejdolejšíma žlásky nejmenší; wětwe a řapíky pýřité; kwěty doleni w úzlabičkách ojedinele, hoření w hrozen nahý (bezlistý) konečný rozpostawené, pětimužné, žluté nebo šafránové; lusky 2palečné; semen 6. — W Egyptě a Indii wychodni. Kwěte w čerwnu, lipnu. ☉.

Semena zapáchají kořením, chutnají protiwně a hořce; rozmělněné dobře prospwají proti zánětu egyptskému w očech. Slowau *Semina Cismae*.

CHARBĚNÍK. HERPETICA.

Kalich z lupenůw 5, sotwa srostlých, tupaunkých. Plátky a tyčinky jako kassie. Prašniky dwojděré. Lusk blánitý, čtwerokřídlý, pukawý, u wnitř branicemi mnohopauzdrý, bezdužniný. Semena přemnohá, rownowážná, s chlopněmi rownoběžná, smačknutá, skoro obsrdčítá.

Byliny. Listy sudopeřené. Listeny největší, nadduté, pod každým kwětem.

Ch. lysý. H. alata. Cassia alata Lin. C. herpetica Jacq. obs. 2. t. 45. f. 2. Faba dulcis Mer. sur. t. 58. Sloan. t. 175. f. 1. Herpetica Rumph 7. t. 18. Bylina 11' zvýší; lodyha tlustá; listy 7—12jařmé; listky hoření na řapíku obwejitopodlauhlé, doleni čárkowitzejčité, wezpod nejautleji pýřité, pak olysající, dole úkosně srdčité, na konci okrauhlé, nejkratšeji hrotité, konečné na řapíku wětší, 5" dlahé, 3" široké, doleni menší, na kratíčkých řapíčcích; řapík polooblý, po kraji obraubený a tak žlábkowitý, místo žlázy nejkratší štětiny dole, zmládí nejautleji aksamitnatý; palisty polosrdčité, nejmenší; hrozny úzlabičkové, listu kratší (6" dlahé),

mnohokvěté; stopka a stopečky autlé, aksamitnaté; kwěty veliké, žluté; plátky zejgowané; lusk blánitý, čtyřhraný, tuhý, křehký. — Na Ostrowech karybejských, w Americe horčejší a Indii východní. Kwěte w jaře. \bar{h} .

Štáwa z listůw se solí kuchyňskau smáchaná slauží k léčení lišejůw.

Ch. štětinatý. *H. Rumphiana* *Cassia Rumphiana Decand.* *Senna alata Roxb.* *Herpetica Rumph* 7. t. 18. Podobá se welice předešlému. Kmeny jsáu wyšší a tlustší, a jako starší wětwe opatřené pəlisty stálými, uchowitzými, tuhými, ostrými a šrámy opadalých listůw; listy 8—14jařmé; listky čárkowitzopodlahlé, wětší, při jejichž wyniknutí ze řapíku jsáu štětinky 2, malé, tmawě barwené. — W Indii východní. \bar{h} .

Čerstwý list jako předešlého proti lišejům, na Žawě jako listy senesowé se potřebuje.

MÍSKASTEC. AFZELIA. AFZELIE.

Kalich trubkowitzý; kraj na čtvero klaný, padawý. Plátky 4, nelhetnaté, hořejší wětší. Tyčinek 10, jichž 8 plodných, 2 hoření jalowé. Čnělka šidlowitá. Blizna ostrá. Lusk dřewnatý, mnohopauzdry. Semena dole míškem mískowitzým až do pola obklíčená.

M. africký. *A. africana Smih. lin. Trans.* 4. p. 221. *Perott. seneg.* t. 57. Strom; listy sudopeřené; kwěty hrozněné; semena černá w míšku co krew červeném, jež obyčejně jedí. — W Senegalsku.

CHWASTOR. AMHERSTIA. AMHERSTIE.

Kalich trubkowitzý, 4dilný, opatřený listenoma. Plátkůw 5, nestejných; pawězka veliká, srdčitá. Tyčinky 2bratré (9 a 1). Čnělka nitowitzá. Lusk nožkatý, plochý, 6semenný.

Ch. obecný. *A. nobilis Wallich as.* 1. t. 1. 2. Strom 30—40' zwýši, 3' ztlauští; koš obšírný; listy sudopeřené, 1½' dlahé, 6—8jařmé; listky 10" dlahé; hrozny 2—3' zděli a 2' tlusté, wisuté, asi ze 24 kwětůw nejkrásnějších složené; kalich žiwě červený, koruny takowětěz, na konci žlutě skwrnaté; listeny 2½" dlahé, taktěz barwené; pawězka 3" dlahá, 2" široká, křídla taktěz dlahá 8" široká; lusk červený, 7" dlahý, 2" široký. — W Martabanu Indie východní.

Nad strom ten, ozdobený hrozny květaucími, náramnými a štkwělými, a nad trubol není krásnějšího.

LADOKWĚT. SCHOTTIA. SCHOTTIE.

Kalich z lupenův 5, barwených, dole srostlých. Plátkův 5: poboční na sebe přiložené. Waječník nožkatý. Lusk nožkatý, 1—2semenný.

L. hrotitý. *S. speciosa* Jacq. rar. t. 75. *Andr. rep.* t. 348. *Gnaya cum afrum* Lin. Keč 4' vysoký; listy sudopeřené, 7—10jařmé, sotwa 2" dlouhé, nejlysejší: listky waječnokopinaté, hrotem trnowitým zakončité, kožowité; řapík obraubený; palisty šidlowité; hrozny přímé, chudokvěté; kwěty karmasinowé, stopečkowané; lusky 2" dlouhé. — W Senegalsku, na Předhoří dobroňadějském. \bar{K} .

Ze semen dělají krupici chutnau, již Hotentoti rádi jedí.

KOPAJNÍK. COPAIFERA. KOPAIVABAUM.

Kalich bezlistený, složený ze 4 lupenův dole srostlých, odstálých, malých, stejných. Plátky nižádné. Tyčinek 10, prostých, přistejných; prašniky podlauhlé, Čnělka nitowitá. Lusk nožičitý, úkosně eliptičný, kožnatý, přismačknutý, 2chlopný, 2waječný, 1semenný. Semeno elipsowité, míškem dužnatým zawinuté.

Stromy americké, obratňkové. Listy sudopeřené, 2—5jařmé: listky kožowité, přinestejaé, wejčité. Kwěty latačné.

K. brasílský. *C. officinalis* Lin. *Copaiba* Marcg. p. 130. *Piso* p. 56. Strom ztepilý pěkného koše a dřewa twrdého, co minium čerweného; listy sudopeřené, 3—4jařmé: listky wejčítokopinaté, 4—5" dlouhé, 2—2¹/₂" široké, hladké, nejlysejší, prošwitawě tečkowané; hrozny latowité, úzlabičkové; kwěty drobné; lusk podlauhlookrauhlý, 1" široký, hnědý; semeno jediné we slupce černé, s malíčkem žluté dužniny obalené. — W lesech brasílských. 5.

Ten strom roň olej čistý, silici terebintowé podobný, jenž se nazýwá *balsamem kopaiwau* (*Balsamus Copaiva*). Jest ale kapalinau čistau, žlatawau, olejowitau, zápachu kořeného a chuti hořké, a sestává ze silice a pryskyřice hlatitelné. Dobýwají ale jej, nawrtajíce strom až do dřene a přiwážíce pod tu dřu nádobu (půl kalebasy); za hodinu wyprýští se 4 nádobky. Když přestane wytékati, dřu zacpau, načež na wečir opět balsamu dostanau. Příkladá se mu moc hojitelná weliká, neboť plátno rozškubané, do obřátého namožené a na ránu položené, brzo ji hojí a krwacení stawí; 3—4 kapky w měkkém wejci několikrát ráno požřené stawí auplawici. Nyní hlavně se potřebye proti bílému toku.

K. západoiniský. C. Jacquini Desf. C. officinalis Jacq. am. t. 86. Woodw. med. 3. t. 137. Lam. t. 342. H. B. Kunth. 7. t. 659. Plenk t. 343. Hayn. 10. t. 14. Düsseld. 9. t. 2. Wagn. 2. t. 170. Strom ztepilý, ozdobný, košatý; smítky křivolaké; s korau hladaunkau, popelawě hnědau; listy sudopeřené, 2—5jařmé: listky konečné stříčné, ostatní střídawé, wejčítopodlahlé, nestejnóstrané, tupě zakončité, nejcelejší, hladké, proswítawotečkované, rownoběžně žebornaté, na řapiku konečné 3" dlauhé a skoro 2" široké, dolení se umenšující; řapík a řapičky nejkratší, lysé, hrozny latowité, tuhé, úzlabičkové, skoro zdělí listu, složené z hrozníků klasowitých, tuhých, skoro rozewřených, mnohokwětých; kwěty na kratičkých stopečkách; paupata kulowatá; lupeny kalichowé kopinaté, ostré, na wnitřní ploše bělawě srstnaté; tyčinky delší kalichu; waječník zaokrahlý, po kraji srstnatý, nožkatý, s čnělkau co tyčinky dlauhau; lusky zdělí 1", obwejšité, hnědé; semeno 1, podlahlowejčíté, hnědé, dopola w míšku bílém, — W Indii západní a na Wenezuale. 5.

Ten strom též roní způsob balsamu kopaiwy, který ale jest hustší, ryzý, méně wonný. Na Wenezuale slowe *takamahaka*. Jest ale ještě mnoho rodůw toho pokolení, balsam kopaiwu ronících, w Americe horké rostaucích, jichž uwádíme ještě dwa.

K. pýřitý, C. Langsdorfii Desf. Podobá se předešlým. Listky obyčejně 5jařmé, eliptičné, tupé, komolé, proswítawě tečkované, lysé; řapiky pýřité. — W Brasilii. 5.

K. kožnatý, C. coriacea Mart. Podobný předešlému. Listky 2—4jařmé, eliptičné, wykrojené, sítkowanožilnaté, obak lysé, na rubu nasiwělé. — W Brasilii. 5.

BLUMAUŠ. CYNOMETRA. HUNDSRUTHE.

Kalich bezlistenný, padawý: trubka nejkratší; kraj 4dílný, uštůw ochlípených, na konci kystnatých. Plátkůw 5, podlahhlých, stejných. Tyčinek 10, prostých; prašníky na konci na dvě klané. Lusk polookrahlý, dužnatý, nepukawý, wně bradawičnatý, spauzdry, lsemenný. Semeno wyplňující pauzdru, u prostřed na šew připewněné.

Stromy; listy jednojařmé; kwěty z kmenu wykakající.

B. obecny, C. cauliflora Lin. Lam. t. 331. f. 1. Cynomorium Rumph 2. t. 62. Strom mírný, asi citronowému podobný; kmén neprawidelný, rozsedalý, baku-

latý; koš pěkný, obzvláště když pokryt listím mladým, čerwenawým, z daleka jako kwítí vyhlížejícím; kořeny leží nahé na zemi a mezi nimi čnějí frňausy, jako swiňské ocasy; lístky kožowité, tuhé, wejčité, tupaunké, 5—6" dlouhé, 1—1½" široké; řapík překrátký; kwěty vyrážejí z kmenu od kořene až nahoru k wětším, ano-brž i z obnažených kořenůw na pahrbcích, drobné, hromadné; kalich čerwený; koruna z plátkůw kopinatých, skoro rovných; lusky nepravidelné, skoro zšíří dlaně, jakoby poloměsíčité, plné pahrbkůw a dubeč, a nerowné jako kůže, žlutawé; hoření užší šew člunkowitý, a slowe tudy *Vulva canum* (psi kep); dužnina, již lusk přikrytý, sotwa ½ prstu tlustý, jako na slíwách, však ale celistwější, sušší, kyselejší, swráskující jako nezralé hrozny winné; semeno jediné, nikdy 2. W Indií wýchodní. 5.

Owoce zralé lid chudý požíwá buď swěžl buď s rybami. Ew-ropané je laupajl a krájejl, a s cukrem dusl; tak jsau chutné a zdrawé, obzvláště k posilněni žalúdka po běhawkách. Semeno toliko k rozmnožowání se potřebuje: strom ale zponenáhla roste, nejradše w půdě lehké.

BRWOBLAN. EPERUA. EPERUA.

Lupeny 4, dole w trubku baňkowitau, stálau srostlé, duté, stranami přiléhající, hořejší širší. Plátek 1, zaokrauhlý, brwnatý, z prostředku kalicha wyniklý. Tyčinek 10, dlouhých: nitky dole příztlustlé; nachlupatělé, w krauzek krátký srostlé, 1bratré. Waječnik nožkatý. Čnělka nitowitá, dlouhá. Lusk smačknutý, suchý, kožnatý, srpowitý, 2chlopný, 1—4semenný.

B. srpatý. E. falcata Aubl. 1. t. 142. Dimorpha falcata Smilh. Strom 60' wysoký, 3' tlustý; listy sudopeřeně, 2—3jařmé: lístky wejčité, zakončité, lesklé; lata na dlouhé stopce wisutá, složena z mnohých hroznůw odlehlých, 3' dlouhá; plátek weliký, čerwený; tyčinky předlauhé; lusk dřewnatý, čerwenawý, 7" dlouhý, 2" široký, jako žabka nůž; semena 4—1, weliká, plochá. — W lesech guianských.

Dříví we wodě dlouho zůstává nepornšene; Negrowé dělajl z něho topora do seker.

SIMIRA. YOUAPA. YOUAPA.

Kalich na čtvero klaný, dole listenoma stříčnýmá zmnožený. Plátek 1, plochý. Tyčinky 3. Lusk nožkatý, kožnatý, 1semenný.

Stromy guianské. Listy ljařmé. Kwěty brozňné.

S. dvojlistá. V. bifolia *Aubl. t. 7*. *Macrobium hymenaeoides Willd.* Strom 60' vysoký, 3' tlustý; listky sedavé, vejčité, zakončité, úkosné, 5" dlouhé, 2" široké; květy na klasech malých, konečných, červenavé; listeny vyvýšené jednožilé; ušty kalichové rozložené; pavézka veliká, fialová; tyčinky skoro cò koruna dlouhé; lusky 1" široké, rusé, tam křídlem obraubené; semeno 1, veliké. — W Guianě.

Dříví jest velmi mastné, a tudýž dělají z něho pochodně; též zhotovují z něho topóra do seker, baly a čluny, nikdá nehající. Ten strom též poskytuje způsob kopálu amerického.

KURBARYL. HYMENAEA. HEUSCHRECKENBAUM.

Kalich dole 2listený: trubka čihovitá, kožnatá; kraj 4—5dílný, s 2 lalokoma někdy w jeden srostlýma. Plátkůw 5, přistejných, žláznatých. Tyčinek 10, prostých, u střed napuchlých. Čnělka nitovitá. Lusk dřevnatý, vejčitopodluhovatý, lpauzdrý, maučnatý, 1—mnohosemený.

Stromy. Listy ljařmé. Kwěty brozňné.

K. obecný. H. Courbaril *Lin. Gaert. t. 145. f. 1. Lam. t. 330. f. 1. Hayn. 11. t. 10. Düsseld. suppl. 5. t. 17. Jetaiba Marcg. t. 101. Piso t. 123.* Strom 60—80' vysoký a 3' tlustý; dříví pevné, tvrdé, skoro červenavé; kůra černavě rudá, tlustá, nerowná, rozsedalá; větve velmi rozewřené, velmi rozdělené; listy střidavé, řapikaté, sudopeřené, ljařmé: listky vejčítokopinaté, jinostrané, krátce a tupě zakončité, kožovité, lysé, pěkně zelené, nejcelejší, žeber málo patrných, 4" dlouhé, 1 1/2" široké, nejkratšeji řapíčkaté; řapíky lysé, mnohem kratší listkůw; květy stopečkaté, ponachowělé, rozpostawené w latu konečnou, homolowitau; kalich plstnatý, s trubkau cò kraj dlouhou: uštůw 5, u wnitř hedwábítých, tlustých; plátky skoro stejné, dwakrát delší kalichu; waječník nožkatý, mnohowaječný; lusk hladký, 6" dlouhý, 2" široký, červenavě hnědý, malíčko smačknutý; chlopně tvrdé, tlusté; semena 4—5, waječovitá, hnědá, obklíčená dužninou maučnatou, žlutawou, sladkau. — W Americe jižné a nyní w Indii západní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5.

Strom nejnžitečnější. Lusky pilně se sbírají, protože dužnina jest dost lahodná a sytá. Dříví potřebují tesaři, koláři a truhláři. Z něho prýští se kopál americký, jenž nejčastěji pod kořenem se nachází; podobá se pryskyřici animě, která ale w Mexiku z kmenu

se prýští. We vlasti potřebují kopál ke kouření a w lékařství, w Ewropě ale na pokost. Leží w prohlubinkách mezi korau a dřívím, pod kořenem hlavním ale někdy kusy 6—8 liber těžké; jest rusý, prosvitavý, lesklý, a třený velmi líbezňe wonf. Listy potřebují proti hlistám, kůru proti nadýmání.

Jest ještě mnoho rodů w Americé horké rostoucích, kopál téhož přjmení poskytujících.

DRASNOLUSK. TRADHYLOBIUM. RAUHHÜLSE.

Kalich jako kurbarylůw. Plátky 3, ledwinité, na dlaubých, čárkowitzkých nehtech, přistejné. Waječník wausatý. Lusk korkowitokožowitý, bradawičnatoswraskalý, naplněný dužninau wyschlau, pewna, 1—chudosemenný.

Stromy dle jmění podobné předešlým.

D. obecný. T. Martianum Hayn. 11. t. 17. Hymenaea verucosa Lam. t. 330. f. 2. Strom 40—60' vysoký; rozhy často podwojné, lysé, špinawě bílé, hnědě tupkaté; lístky sedawé, wejčítokopinaté, nestejnostrané, vykrojenzakončité, dole silné, stejné, kožowité, přibezžebře, 1½—2½" dlouhé, 6—10" široké, sotwa proswitawě tečkowané, lysé, na líci lesklé, na rubu mdlé; lusk obwejtý, po bocích krátce kolcatý, na 1½" dlouhý, naplněný dužninau tuhau, světle a špinawě nachowau; semena 1—2, podluhowatá, hnědá. — W pralesích nad Rio-Negrem.

Pryskyřice kopál; jako w kurbarylech nachází se na kořenu kulowén a jmenem amerického do obchodu přichází. Nepodrybně, že kopál ještě od jiných toho pokolení rodůw pochodí.

WALINA. BAUHINIA. BAUHINIE.

Lupenůw 5, neprawidelně srostlých w kalich na patero klaný, nebo pobočně puklý, blanowitý. Plátkůw 5, odstálých, poddlauhlých, přistejných: hořejší od ostatních často zdálený. Tyčinek 10, buď 9 jalowých, 1-bratřých a desátá prostá; plodná, buď wšecky dole přijednobratré, wšecky, nebo 5, nebo 3 plodné. Waječník nožkatý, dlouhý. Lusk 1pauzdrý, 2chlopný, mnohosemenný. Semena smačknutá, waječná: slupka wnitřní, napuchlá.

Kře. Listy peřené, 1jařmé, buď 2laločné, složené, totiž ze 2 lístkůw na konci řapíku do pola srostlých, 2—5žilých, buď docela srostlých. Kwěty hrozněné. Skoro 60 rodů meziobratniskových.

W. wylažená. B. porrecta Swartz. Jacq. schoenb. t. 100. Bot. mag. t. 1708. Desc. 2. t. 128. Strůmek 15' vysoký; kůra šediwá; wětwe mnohé, wšamo rozšířené;

listy na řapících pálečných, dole přisrdčité, na rubu, jakož i řapíky a rozhy pýřité, do pola rozklané; lalokůw wejčitých, ostrých, přírownoběžných, 3—4žilých, ostrých anebo zakončitých; hrozny konečné, cháblé; kwěty veliké, bílé; plátky kopinaté; tyčinek 9, jednobratrých, neplodných; 10tá dlouhá, prostá, plodná; lusky 5—6" dlouhé, kopinaté, smačknuté, hnědé. — Na Jamaice, Haitě. Kwěte w čerwnu až do září: 5.

Zwařenina z kořene dobrá proti slabosti žalúdkowé a hlístám; kwěty počišťují jako kassiové.

W. sítkovaná. B. *reticulata Decand. Guillem. seneg.* t. 60. Strůmek 15' zwýši; kmen 1' tlustý, zatočilý; listy kořowité, dole srdčité, lysé, wezpod mezi žebry autle sítkované: listky širokovejčité, tupé, 5žilé, nad prostředek srostlé, na konci rozewřené; kwěty w úžlabíčkách chomáčené, přisedawé; kalichy a waječníky plstnaté; lusky nejšířejí čarkowité, lysé, s dužninou maučnatau a seneny hnědými. — W Senegalsku.

Trpká kůra proti auplawici a wúbec místo prowazůw na cha-trče negerské.

W. jazyk. B. *Lingua Decand. B. scandens Lin.* *Folium linguae Rumph* 5. t. 1. Keř co do kmenu nejpodíwnější; jestiř asi co stehno silný, hranatý, jakoby ze dwau lan srostlý, hladký, hnědý, a pne se po blízkém stromu wzhůru, kdežto tepruwa se rozděljuje na wětwe mnohé, smačknuté, rozmanitě se točící, krautící a splétající, jakoby člověk byl udělal uzly, smyčky; rozhy křiwołaké, pýřité, olysající; listy střídawé, srdčité, wezpod autle sítkované a ryřawě huňaté: listky polowejčité, zakončité, do pola srostlé; z úžlabíček jejich wynikají rozwiliny jednoduché, podwinuté, toliko pometalými stopkami jsaucí; hrozny chudokwěté, přímé, bílé, pak žlutawé: plátky kopinaté, ostré; lusk 1½' dlouhý, 1" široký, co nůž tlustý, twrdý, hnědý; semen 8, plochých, černých, kraužkem co stříbro bílým obklíčených. — Na Molukách, we wšech křowístích blízko moře. 5.

Keř ten zaplétá 2—3 stromy, takže nelze je pro sebe poraziti. Dřiwí haubowité má mnoho šťawy, tábnaucí se w kłowatinu. Listy jedí co zeleninu.

W. peřestá. B. *variegata Lin.* Choyana - mandaru *Rheed.* 1. t. 32. Strom asi 20' zwýši; listy dole srdčité, zaokrauhlé, trochu širší nežli delší, lysé; listky široce wejčité, tupé, 5žilé, nad polowičku srostlé; kwěty pořád, obzwláště w čas deřtiwý se rozwiřející, mají kalich na dél pukající; plátky wejčité, přisedawé, růžowé,

žluté a nachově peřesté; tyčinek 5 delších plodných. — Na Malabaru.

Zvařenina z kořena vyhlání větry a moří hlísty u dětí; s medem a s cukrem dobrá jest proti kašli. Kúra s wodau rýžowau zpařená žene na stolici; taktéž činí květy.

W. plstnatá. *B. tomentosa* *Lin. Burm. zeyl. t. 18. Chanschena-pou Rheed. 1. t. 35.* Keř 10—12' zvýši; listy dole vejčité nebo zaokrahlé, wezpod i s řapíky, rozhami, palisty, stopkami, listeny a kalichy příhuňaté: lístky waječné, tupé, 3—5žilé, nad polowicí srostlé; stopky 1—3kwěté; plátky obvejčité, tupé; tyčinek 10, plodných. — Na Ceylonu.

Kořen roztlučený příkládá se prospěšně na wole; zvařenina z něho dobrá proti hlístám. Kwětm ozdobují chrámy bohům.

ŽMARLIKA. CERCIS. JUDASBAUM.

Lupenůw 5, srostlých u wěnc baňkowitý, šzubý, dole hrbatý. Plátkůw 5, nehetnatých, přímotýlowitě postawených, prostých; křídla wětší. Tyčinek 10, prostých, nestejných. Waječnik přinožkatý. Lusk podluhowatý, málo smačknutý, 1pauzdry, mnohosemenný: šew hoření semenonosný, příkřídlatý, druhý pukající. Semena obvejčitá; slupka wnitřní, napuchlá, bilkowitá.

Stromy. Listy jednoduché, dole srdčité, mnohožilé, celé, po kwětení puďící. Stopky 1kwěté, z kmenu nebo wětwt swazkowitě wnikající.

Ž. nejtupější. *C. Siliquastrum* *Lin. Lam. t. 328. Schmidt t. 20. Kern. t. 520. Duham. nov. t. 7.* Planý swatojanský chléb nebo jidášowý strom *Mat. Wel. 76.* Jidášník. Keř a w zahradách strom asi 20—25' vysoký; kmen w obwodu 4—6', obklíčený korau černawau; listy jednoduché, okrahlé, dole srdčité hluboce wyříznuté, na konci nejtupější a mělce wyříznuté, 2½" dlouhé a malíčko širší, na lici pěkně zelené, obak nejlysejší; řapíky zdělí třetiny listowé; palisty kopinaté, tupé; kwěty před listím z loňských rozeh nebo z kmenu wnikající, w hrozinky krátké rozpostawené; stopčky zdělí kwětu, 1kwěté, nejlysejší; kalich lysý, uštůw nejtupějších; koruny růžowé; lusk zdělí 3", zšíří 8", smačknutý, čárkowitokopinatý, mázdřítý, na přič žilnatý a sítkowaný, na hořením kraji blanau asi ½" širokau obraubený, proswitawý; semen asi 10, čočkowitých. — W Ewropě a Asii středomořské podlé potokůw. Kwěte u nás koncem dubna nebo na začátku kwětna. \bar{R} , 5.

Kwěty ostré a dost lahodné dáwají na salát místo kořen; též se

nakládají do octa; listy proti běhavičkám; dříví dobré pro truhláře; větve hebké na obruce; Turci jej sázejí na hřbitovy.

ALOEDREW. ALOEXYLON. ALOEHOLZ.

Kalich 4lupenný nebo 4dílný: lupenův ostrých, padavých, dolního srpovitého, ohnutého, skoro 2krát delšího (snad ze 2 srostlého). Plátkův 5, nestejných, kalichu delších. Tyčinek 10, prostých. Waječník smačknutý, křivý. Čnělka nitovitá. Lusk dřevnatý, hladký, srpovitý, lsemenný. Semeno podlauhlé, křivé w mísku.

A. obecný. *A. Agallochum Lour. Agallochum Rumph 2. t. 9.* Strom ztepilý: kmen a větve přímé, nejvyšší; kůra hnědá, lysá, netlustá, vláknatá; listy jednoduché, střidavé, kopinaté, nejcelejší, rovné, lysé, přikožnatělé, řapíkaté, zdělí 8"; květy konečné, stopkaté. — Na nejvyšších vrších w Kočinděně podlé řeky Lawa, též w Indii východní. 5.

Dříví jeho newonné, jakausi nemocí ale wylučuje částky wonné, ježto netoliko celé prookají, anobřz i uwuitř se shromažďujícíe pryskyřici se podobají. Tím strom ten hyne; načež z kmenu a větví hmota wonná se wybřrá. Ani jediná část jeho nerodí mléko ani není jedovatá. Od něho přichází wšecko dříví, ježto slowe *alooé* (*lingnum aloes*), anobřz i *kalambak* nazwané, rostaucí na vrších cham-packých w Kočinděně; obydejně způsoby nejsau wzácné a býwají w polenech 30 liber těžkých. Potřebují se co kuřidlo w Asii welui oblíbené a náramně drahé. Z kůry vláknaté dělají papír kočinděnský. Též w lékařství má moc popuzowati a posilňowati. Kauřením pomáhá proti závrati a obrlení. Prášek stawí dáwení a plynntí břicha.

Rumph prawí, že Čňňané rozeznáwají dvojí druh toho dřewa: nejlepší slowe *kalambak*, druhé *gáro*; oba ale od téhož stromu přicházejí. To wonné dříví mají toliko staré kmeny a větve, a poznáwá se po vůni a dle jiných po swíceu w noci. Majitel, našed jej, musí žádati krále o dowolení, jej poraziti, protože to pod pokutau smrti zapowězeno. Dříwe duch stromu se smíř obětowáním kraw, koz, prasat a rýže. Potom strom i s kořenem se wykopá. Nejdolejší dwa špalky dáwají nejlepší dřewo, *kilam* nazwané, tmawě hnědé, měkké jako lůj, takže se může nehtem rýpati; ty dostane král; ostatní kusy kmenu a větví jsau trochu špatnější, ježto se rozdají panstwu. Pak několik let nesmí se jiný strom poraziti, aby dříví wždycky w ceně zůstalo. Prodávné dřewo nedá se nehtem rýpati: na paráži ale silně zapáchá. *Kalambak* ale jest dvojí: hnědě a šedě strakatý s dlauhými černými žilami; druhé šedější má tlustší žíly a rozdílné díry zemí naplučné, tedy nepochybně od kořena; žlutawé, čeroč skwrnaté má se za *gáro*. Zápacli citronem jest příjemný a okřepující; w ústech se žwýká jako wosk, a chutná přihořkle. Přidáwá se do všech drahých kadidel z kor kořenůch a pryskyřic, z nichž se dělají kulky; králowé a welmožowé jich užívají. Toliko králowé jím šatstwo napauštějí; sprostý člověk tak sobě počínající padá do nemilosti. Prawé dřewo *alooé* poznáwají, otřajíce je o kámen

hlazený; dáváť drtiny na způsob malých čerwíčkůw. Hebreowé je jmenowali *achalim* a *achaloth* a wázili si jich welice. Šalomaun prý strom ten we swých zahradách sázal. Dioskorides uwádí je jmenem *agallochon*.

KAŠITEC. DIALIUM. DIALIUM.

Kalich 5lupenný (nebo 5dílný): lupeny waječné, tupé, nadduté, stejně dlauhé, 2 wněšné malíčko širší, Plátky žádné. Tyčinky 2, z lůžka (?) po straně w kwětu vyniklé; prašníky tlusté, přímé, 2pauzdré. Waječník sedawý, wejčítý. Čnělka šidlowitá, tupaunká. Lusk dužninou naplněný, 1—2semenný. Semena smačknutá.

Stromy. Listy lichopeřené, lysé. Kwěty hroznatolatněné, drobné.

K. lesklý. D. *nitidum* Guillem et Per. Strom; listy lichopeřené, hladké; kwěty drobné na latách. — W Senegalsku. 5.

Dužninu luskowau nawnau Negrowé rádi jedí.

Podřadí 11.

TWRDOLOWITÉ: DETARIEAE.

TWRDOL. DETARIUM. DETARIUM.

Kalich 4laločný: lalokůw chlopnitých. Paupě kulowaté. Plátky nižádné. Tyčinek 10: nitky prosté, střídawé kratší. Waječník kulowatý, mrtnatý. Čnělka a blizna 1. Lusk peckowicowitý, terčowitý, tlustý, maučnatý, měkký; semeno peckowité (zdali ojedinelé?), weliké, smačknuté, nejtwrdsí, po šwech hladké, po bocích sítkowanowláknaté. Jádro jediné, weliké, hladké, smačknuté, černawé.

T. senegalský. D. *senegalense* Gmel. Perott. *senegam.* t. 59. Strom; listy střídawé, lichopeřené: listky wejčité, tupé, na lici lysé, wezpod aksamitnaté; hrozny úžlabíčkové, wětewnaté, kratší listu; lusk jako peckowice obkličěný dužninou jedlau, co med sladkaw, 6—8krát wětší nežli pecka broskwová, již jmenují *datach* a k pospasu jedí. — W Senegalsku. 5.

POMNOŽ. CORDYLIA. KORDYLIE.

Kalich zwonkowitý, dřiw rozwití hruškowitoobwejcowitý, na čtvero klaný: lalokůw ostrých w paupěti chlopnitých. Plátky nižádné. Tyčinek 30—35, šidlowitých, nejdoleji jednobratrých. Waječník nožkatý, wej-

čítý, ostrý. Čnělka krátká. Lusk nožkatý, 1pauzdrý, mnohosemenný. Semena 6, vejčítých.

P. africký. C. africana Lour. Strom veliký s větvičkami odstálými; listy střídavě lichopeřené: lístky poddlauhlé, vykrojené, lysé, drobné; hrozny úžlabičkové, mnohem kratší listu; tyčinky šafránové barvy, dlouhé, krásné; lusk peckovitý, 1½" dlouhý. — Na pomorí Afriky východní.

Lusk dužninou obrostlé se jedí.

Řád 80.

RŮŽOWITÉ. *ROSACEAE.*

Kalich z lupenůw 5 dohromady srostlých, a tudý šlaločný, nejčastěji stálý, často prostý, někdy s waječným spojený. Plátkůw co lupenůw kalichowých, pomětáním někdy žádných, z kalichu wyniklých, skoro wždycky pravidelných. Tyčinky s plátky wyniklé, nejčastěji neurčené: nitek w paupěti wehnutých; prašníky 2pauzdré: pazder na dél pukajících. Worečkůw mnoho, někdy pomětáním ojedinelé, někdy srostnutím dohromady a s kalichem na první pohled jednoduchý waječník dělající. Blizny rozdílné, rozšířené, z worečků často pobočně wyniklé. Worečky 1pauzdré, hned odělené (holénky, peckowice nebo měchýřiky), hned dohromady srostlé (jablko). Semeno we worečcích 1—2, řidčeji mnohá, přímá nebo překocená, nejwíce bezbílčná. Kel rovný, děloh hned listowitých, hned dužnatých.

Zeliny, byliny, kře, stromy. Listy střídawé, dole 2palisté, jednoduché nebo složené. Kwětenství rozdílné.

Obsahuje šestero podřadí.

1. *ZLATOPLODOWITÉ.* Laloky kalichowé w paupěti střechowité, trubka někdy na jedné straně na waječník přirostlá. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých, někdy nestejných, řidko žádných. Tyčinek wždycky wíce nežli plátkůw. Waječník prostý, jednoduchý. 1- řidko 2pauzdrý, 2waječný. Čnělka dole z waječníka wyniklá. Peckowice s peckau twrdau, často chlopnitau, 1—2semennau. Semena nejčastěji bezbílčná. Kořínek klowý dolů směřující.

Listy jednoduché, celé, řapíkaté, bezžlazé, často kožowité. Palisty prosté, padawé. Kwěty obojaké na latěci, hroznech anebo klasech.

Nepostřehedně spojuje sapanowité z lužinatých s růžowitými, hlavně mandloňowitými. Wšecky rostau mezi obratníkoma w Americie a Africe.

2. *MANDLOŇOWITÉ*. Kalich prostý, 5laločný, padawý: lalokůw w paupěti střechowitých. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých, stejných. Tyčinek asi 20. Waječník ojedinelý, 1pauzdrý, 2waječný, prostý. Čnělka z konce waječníka wyniklá. Peckowice nejčastěji 1semenná. Semeno wisuté, bezbilečné. Kořinek kelowý wzhůru obrácený.

Listy jednoduché, pilowané; řapík často žláznatý. Palisty prosté, padawé; kwěty obojaké; kwětenství rozdílné.

Asi 60 rodů, ježto největším dílem rostau w mírném pásmu sewerné polokaule. Některé mají ovoce jedlé, lahodné. Kůra mladá nejmožšich, listy, alespoň semena olejnatá, mají kyselinu psotninau čili psotninu.

3. *TAWOLOWITÉ*. Kalich stálý, na pa'ero klaný: ušty 1řadé, w paupěti střechowité. Plátkůw 5, z ústí kalichowého wyniklých, stejných. Tyčinky mnohé. Pestík prostý z worečkůw wíce (obyčejně 5), nejwíce prostých, přeslenowitě rozpostawených, mnohowaječných složený. Čnělka na konci všakého waječníka. Měchýřiky podlé šwu břišního pukajíci, mnoho-, řidko 1semenné.

Kře, byliny. Listy střidawé, jednoduché, jednoduše nebo mnohokrát peřeně, nejčastěji pilowané. Palisty někdy žádné. Kwěty obojaké nebo různopohlavé na wrcholcích, chodholcích, hroznech, klasech.

Asi 60 rodů w pásmu studeném a mírném sewerné polokaule, málokeré w Americie jižné.

4. *TOTENOWITÉ*. Kalich na 3—4—5 klaný: ušty w paupěti chlopnité; ústí krauzkem zaužené. Tyčinky 4, někdy wíce, třebas 30, řidčeji 2, okolo krauzku ústního rozpostawené. Pestík složený z 1—6, nejčastěji ze 2 rozdělených worečkůw; worečky 1waječné, na konci nesaucí čnělku. Holénky w trubce kalichowé stálé, často ztwardlé, zawřené, 1semenné. Semeno wisuté nebo přímé.

Byliny nebo kře, řidčeji stromy. Listy nejčastěji lichopeřené řidčeji dlaněné nebo jednoduché. Kwěty obojaké nebo jednopohlavé, na konečných wrcholcích, strbaulech anebo klasech, řidčeji ojedinelé, uzlabčkové.

80 rodůw sem náležejících roste w mírném pásmu polokaule sewerné a jižné; malško jich mezi obratníkoma a to jenom na velikých wýškách nad mořem. Wšecky wyznačují se prvkem swraskujícím často spojeným se silicím a pryskyřicím.

5. *ŠÍPKOWITÉ*. Kalich prostý, stálý, na 4—5 klaný, často uštůw dwojřadých. Plátky na ústí kalicho-

wém 4—5, stejné. Tyčinek 5—20 i více tamtéž vyniklých. Pestík složený z worečkůw 2 nebo mnohých, prostých, často na závit rozpostavených na lůžku prodlouženém. Čnělky poboční. Holénky wyschlé nebo šlawau obklíčené, nepukawé, lsemenné.

Kře, často ostnaté. Listy nejčastěji složené (lichopeřené), Mlko jednoduché; lístky pilowané. Palisty přirostlé na řapíku, stálé Kwěty obojaké. Řídka jednopohlavé, nejčastěji wrcholštěné.

Asi 570 rodu w 20 pokoleních, největším dílem po mírném a studeném pásmu polokanté sewerné rozlosowaných; málokteré w krajinách meziobratníkowých na velikých výškách. Mnohé jich kráskwětné; některé owoce lahodné a chutné dájají.

6. *JABLOŇOWITÉ.* Trubka kalichowá s waječnikem srostlá; kraj na patero klaný, stálý (nejčastěji zwadlý). Plátkůw 5 a tyčinek mnoho vyniká z krauzku položeného okolo ústí kalichowého. Worečky 2—5, dohromady srostlých nahoru až ku čnělkám. Plod (jablko) 2—5pauzdrý, pazuder 1—2, řídka mnohosemenných, blánatých, anebo kamenělých, nahoře prostých w trubce kalichowé ztlustlé, zweličelé, zdůžnatělé. Semeno přímé, bezbílečné. Kořínek klowý dolůw směřjící.

Stromy, kře. Listy jednoduché, celé, peřeno- nebo dlanitosečné, řídka lichopeřené, nejčastěji pilowané. Palisty prosté, často palawé. Kwěty obojaké. Řídka 1pohlavé, konečné, ojedinělé nebo na wrcholcích a chocholcích.

Sem náležjí asi 160 rodů, ježto největším dílem se nalézají w pásmě mírnosewerném swěta západního a východního. Mnohé dájají owoce a tudy od nejdáwanějších časůw se opatrují.

Podřadi 1.

ZLATOPLODOWITÉ. CHRYSOBALANACEAE.

ZLATOPLOD. CHRYSOBALANUS.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5, nehnetných. Tyčinek asi 50, jednořadých, přístejných. Peckowice slíwowitzá, s peckau wejčítou, 2brázdau, 5chlopau (?), lsemennau; jádro dužninaté, tlusté.

Strůmky; kwěty hrozněné nebo latačné.

Z. slíwowyj. C. Icaeo Lin. Jacq. am. t. 94. ic. pict. t. 141. Lam. t. 428. Tussac 4. t. 31. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 236. Catesb. 1. t. 25. Seligm. 1. t. 50. Brown. t. 17. f. 13. Guaiera Marcg. t. 77. Icaeo Plum. gen. t. 158. Keř mnohowětewný, 10—13' wysoký; wětwe oblé, hladké, hnědé nebo naryšawělé, wšude bělopozbadané: listy střidawé, přikrauhlé nebo okrauhlóobwejité, nebo obwejité, 2" dlahé a skoro taktéž široké, nejcelejší, na

konci mělce vyřiznuté, někdy nejkratšejí zakončité, kožovité, tuhé, lesklé, lysé, peřenožebré; řapíky mnohem kratší; hrozny úzlabíčkové, více nežli dwakrát listu kratší, sochaté; stopky hranaté, bělopýřité, olysající; listeny u rozdělení jejich drobné, vejčité, ostré, padavé; kalich pýřitý, krátce šlaločný; plátky mnohem delší laloků kalichových a s nimi střídavé, bílé; peckowice mladá řídko pýřitá, zralá lysá, zvíci šwestky, kulatější ale, zdělí 1", s 5—7 brázdami, červená, žlutá nebo bílá, též fialová, se slupkau tenkau, dužninau nemnohou, silně na pecce wážnaucí a vyhlížející jako uvařené jablko, sladká, natrpkalá, dost lahodná; pecka bruškovitá, 5—7brázdá; jádro wonné, chutné, olejnaté. — Na ostrovecch karybejských a w Americe horké diwoký a sázený, též w Africe meziobratnikowé. Kwěte celé léto. Ovoce česá se w čerwnu a prosinci. 5.

Ovoce se jí swěží, hasí žízeň a jest zdrawau potravau, ježto ani u větším množstwu neškodí. Zadělané s cukrem welmi se wáží a do Španiel zasílá. Ze semena dobývají olej. Kořen, kůra a listí jsau trpké, a tudyž se potřebují proti běhawkám, krwotokům a wředům.

LUKOR. MOQUILEA. MOQUILEA.

Kalich čihowitý, ostře šzubý. Plátkůw 5, přiokrauhlýh. Tyčinek asi 40, delších než plátky, přístejných, pod plátky z kalichu wyniklýh. Waječnik srstnatý. Čnělka nitowitá, dole huňatá. Blizna tupá. Plod neznámý.

L. guianský. *M. guianensis* *Aubl. t. 208. Lam. t. 427.* Strom zwýši 30', tím znamenitý, že jeho kmen dole až do wýšky 4—5' opatřen wystawajícimi, tlustými žebry, a tudy jakoby obklíčen pilířy; kůra tlustá, narýsawělá; dříví bílé, řídké; wětwe na wšecky strany rozšířené: listy střídavé, krátce řapikaté, vejčitopodlauhlé, zakončité, hladké, tuhé, celé, asi 7" dlouhé; kwěty bílé, mírně weliké, na hroznech řídkých, nachýlených, jednoduchých anebo složených. — W lesech guianských. Kwěte w kwětnu. 5.

WRASKOŇ. ACIOA. ACIOA.

Kalich trubkowitý, tupě a nestejně šlaločný. Plátkůw 5, podlauhlých, tupých, nestejných. Tyčinek 10—12, na jedné straně kwětu shlaučených: nitky do pola w lupen plátkowitý srostlé. Waječnik dole čili nožka se žebrem kalichowým srostlý. Peckowice wejcowitá, kož-

natá, uzráním šterbinatá; pecka 1pauzdrá. Semeno 1, veliké, se slupkau křehkau.

W. sladkij. *A. guianensis* *Aubl. t.* 280. Coupi. Strom 80 i více střeveců zvýší, 3—4' w průměru tlustý; dřívi twrdé, těžké, žlutavě bílé; kůra hladká, popelawá; wětwi mnoho, křiwowaných; listy na řapících mīrně dlauhých, střidawé, dost tuhé, wejčité, ostré; palisty 2, malé, padawé; kwěty na chocholicích konečných fialowé; peckowice veliká s rubinawu kožowitawu, skoro dřewnatau, tlustawu, swraskawawu, hnědawu; semeno we slupce naryšawělé. — W Guianě w lesech. Kwěte w kwětnu, zrá w srpnu. 5.

Semena přinašejí na trh a Kreolowé wnlmi je sobě oblíbují pro jádro chutnější ořechu wlašského. Olej z nich wytlačený jako mandlowý.

TLUSTORUB. COUEPIA. COUEPIA.

Kalich trubkowitý, na konci tupě šlaločný. Plátkůw 5, přiokrauhých, zděli kalichu. Tyčinek asi 20, na konci trubky stejně do kola rozpostawených, přístejných: nitky prosté. Waječnik skoro nožkatý. Peckowice wejcowitá, wyschlá, s rubinawu tlustawu, kožowitawu, wláknatau. Pecka křehká, jádro veliké.

T. hořká. *C. guianensis* *Aubl. t.* 207. *Acia amara Willd.* Coupi. Strom zvýší 60'; dřívi twrdé, těžké, čerwenawé; kůra hladká, popelawá; wětwe křiwowané, rozkladité; listy střidawé, mīrně řapikaté, wejčité, ostré, celé, po kraji čeřité, lysé, 2—3" dlauhé; řapiky čerwené srstnaté; kwěty na chocholicích konečných; peckowice wětší wlašského ořechu; jádro veliké, hořké. — W lesech guianských. 5.

Karaibowé korau olaupanau wypalují hrnce.

ZKAMENĚLOŠ. PARINARIUM. PARINARI.

Kalich baňkowitý, na patero klaný. Plátkůw 5. Tyčinek 15 (po 3 s plátky střidawé?). Waječnik huňatý; nožka s kalichem spojená; čnělka niřowitá, lysá. Peckowice wejcowitá, s rubinawu tlustawu, wláknatau; pecka nejtwrdší, wně chobotnatochropawá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wlnkau obroslá.

Stromy rozeh hnňatých; listy wezpod aksamitnaté; kwěty bílé, chocholičené nebo broznačné; semena jedlá.

* Tyčinky 2řadé: w jedné řadě 7—8, plodných, w druhé 8—7, neplodných.

Z. hruboplodý. P. montanum Aubl. t. 204 et 205. Lam. t. 429. Petrocarya montana Willd. Parinari, Urukukurnerpa. Strom 80' zvýši a vyšši, kmen 2—3' w průměru tlustý, s korau tlustau, šedau, rozsedalau; dříwí žlutawé, twrdé, celistwé; rozhv ryšawěle huňaté, olysající; listy střidawé, wejčité, celé, zakončité, mírně řapíkaté, na lici lysé, zelené, wezpod bělawopýřité, 4—5" dlauhé, 1 1/2" široké; kwěty na hroznech chocholikowitých, wětewnatých, krátkých, konečných: stopka a její částky bělohuňaté; plátky bílé; peckowice weliká, zelenawá, maličko smačknutá, co pěst weliká; rubina dužnatá, vláknatá; pecka přeweliká, bradawičnatá, se šnoroky hřebenatými. — W lesech na Kayeně. Kwěte w kwětnu a zrá w srpnu. 5.

Jádra sladká a dmtná Galibowé jedí; rubina ale kyselá, nejedlá.

Z. drobnoplodý. P. campestre Aubl. t. 206. Petrocarya campestris Willd. Nèfle. Strom zvýši 30—40'. Wětwe røzkladité; listy střidawé, sotwa řapíkaté, střidawé, wejčitosrdčité, zakončité, na lici zelené, wezpod pýřité, bělawé; palisty 2, huňaté; kwěty na hroznech úzlabíčkowých na konci rozeh; peckowice hladká, wejcowitá, žlutá jako předešlého rodu, mnohem menši ale, zwící slepičího wejce; pecka smačknutá, se šnoroky břitkými, skoro zaubkowanými, 2pauzdrá; semena 2. — W Gujaně.

Jádra sladká, jedlá.

** Tyčinky jednořadé, wšecky plodné.

Z. tupolistý. P. senegalense Perrott. t. 61. Néou. Listy waječné, obak tupé, wezpod bělawé; hrozny skoro klasowité, srstnaté; plod zwící husího wejce. — W Senegalsku.

Negrowé netoliko jedí jádra, anobř i rubinu maučnatau, málo dmtnan.

Z. ztepilý. P. excelsum Sabine trans. hortie. 5. p. 451. Gray. Plum. Listy podlauhlé, kořowité, na lici tmawě zelené, wezpod hělopýřité; plod taktěž weliký. — Na wrších w Sierra - Leoně.

Rubina šedá, ačkoli maučnatá a nechutná, slaužf Negrům potrawau.

DUBOCH. GRANGERIA. GRANGERIE.

Kalich tupě na patero klaný. Plátkůw 5, nejprchawějšich. Tyčinek 15, přínestejných. Waječnik wln-

katý. Čnělka poboční, nitovitá, lysá. Peckowice oliwkowitá, přítrojbočná; pecka 3hraná, kostnatá, lsemenná; dělohy dužnaté, tlusté.

D. barbonský. *G. borbonica* Lam. t. 427. Strom wzezřením dubu podobný a i výškau mu roweň; kůra šedá; listy welmi mírně řapikaté, lysé, střidawé, wejčité nebo wejčítopodlaublé, nejcelejší, málo lesklé, 10—15" dlahé, 7—8" široké na konci rozeh; kwěty bílé, drobné, na hroznech malých, jednoduchých, úžlabíčkowých, skoro konečných; peckowice wejcowitá, žlutawá, čerweně zkropená; rubina wyschlá. — Na Burbonu ostrowu. 5.

Owoce swěží s wodau roztlučené zčerwená.

POROŠ. LICANIA. LICANIE.

Kalich 2listenečný: kraje na patero klaného. Plátky nižadné. Tyčinek 5, uštům kalichowým stříčných anebo pometáním 3, z ústí kalichowého wyniklých. Waječnik na dně kalichowém. Čnělka křiwá, poboční. Peckowice oliwkowitá, dužnatá; pecka lsemenná. Semeno tlusté.

P. šcdiwý. *L. incana* Aubl. t. 45. Lam. t. 122. *Hedycrea incana* Schreb. Caligni. Strom 5' wysoký, 5" tlustý; dřiwí twrdé; kůra co rok se obnowuje: wětwe mnohé, rozšířené; listy střidawé, wejčité, ostré, lysé, w zpod bělohuňaté, 3½" dlahé, 1½" široké: palisty 2 na řapíku; kwěty drobné, na klasech konečných; peckowice zwíci oliwky s dužninau masitau, zasladau, slupkau bílau, čerweně pozhádanau. — W Guianě. 5.

Dřiwí řezáno wydává puch žlaklý. Galibowé rádi dužninu sladkau z peckowic cucají.

ZPODOČNĚLKA. HIRTELLA. HIRTELLE.

Kalich tupě 3laločný. Plátkůw 5, drobných, padawých. Tyčinek 3—15 (nepochybně 5—15 s mnohými pometálými): nitky dlahé, před rozwitím swinuté. Čnělka zdola waječnika wynikající. Peckowice brázdowaná, 1pauzdrá. Semeno ze dna nožkaté, přímé, s bílkem dužnatým, klem přímým, dělohama listowitýma,

Stromy americké; listy celé, palistité; hrozny úžlabíčkowé nebo konečné, jednoduché nebo složené.

S. hroznatý. *H. racemosa* Lam. t. 138. *H. americana*

Aubl. t. 98. Strom asi 25' zvýší, $\frac{1}{2}$ ' w průměru tlustý; kmen má kůru čerwenawau, dřiwí křehké, bělawé; wětwe tenké, roztraušené, prodlaužené; rozhy maličko huňaté; listy střidawé, podlahlé, zakončité, na líci lysé, wezpod po žebrách chlupaté nebo lysé, nejcelejší, 3" dlahé; řapiky přečrátké, opatřené palistoma šidlowitýma; kwěty 5—6mužné, nachowé nebo sialowé, na hroznech úžlabičkowých, jednoduchých, ojedinelých, alespoň zdělí listu; kalichy wně bezžlazé; stopečky ryšawě chlupaté, dole listenoma drobnýma opatřené. — W Guianě a na Kayeně. 5.

Kreolowé jej nazýwají *bois de gaulette* jako wúbec jiné stromy, z jejichž kmenu a wětwi dělají trhanice na lisky a stěny.

Podřadí 2.

MANDLOŇOWITÉ. AMYGDALAEAE.

MANDLOŇ. AMYGDALUS. MANDELBAUM.

Peckowice s rubinawu pýřitoaksamitnawu, wyschlau, wláknawu, neprawidelně se slupující; pecka dúbkowaná nebo hladká.

Listy mladé zdwojnásobněné. Kwěty přisedawé, ojedinelé nebo dwojčatné, před listím raščí z pupenůw šupinatých.

M. bobownik. A. nana Lin. Pall. ross. 1. t. 6. Duham. 1. t. 3. Schk. t. 131. P. franc. t. 13. Kern. t. 127. Bobownik. Keř sáhowý, přímý; wětwe šediwě nahnědlé; listy roztraušené, podlahločárkowité, dole ztenčené, tuhaunké, lysé, pilowané zubami ostrými, žlázkawu brotitými, asi 3" dlahé, $\frac{1}{2}$ " široké; s listím najednawu wynikají kwěty buď pro sebe, buď s nimi z pupenůw, ojedinelé nebo dwojčatné; kalich přisedawý, trubkowitý, dole ztenčený, nejlysejší, čerwenawý: kraj z laloků 5, zelených, podlahlých, ostrých, ostře pilkowaných; plátkůw 5, delších kalichu, wejčítopodlahlých, dlahonehetných, pěkně růžowých; tyčinky (20) kratší plátkůw; waječník chlupatý: peckowice obyčejně ojedinelá, sedawá, wejcowitá, smačknutá, zwící lískowého ořechu, s rubinawu nejsrstnatější chlupami nárusými, tuhaunkými; jádro hořké jako hořké mandle. — W Rusku jižnějším, od 55° sewerné šíře, od Dněpru a Donu až k Pohoří uralskému. Kwěte w dubnu a kwětnu, zraje w čerwnu. \bar{h} .

Mandly její o polowičku menší mohaw se místo hořkých prawých potřebowati. U nás w zahradách k ozdorbě.

M. obecná. A. communis Lin. Duham. 1. t. 1. 2. Plenk t. 385. Lam. t. 430. f. 2. Hayn. 4. t. 34. Düsseld. 2. t. 19. 18. t. 3. Wagn. 1. t. 1. 2. 27. 28. Noisett. fruit. t. 3. Amygdalus Blak. t. 105. Mandly Mat. Háj. 78. — Wcl. 92. Mandlový strom. Strom 15—30' zvýši; kmen nerovný, koš řídký; listy kopinaté, asi 4" dlouhé, 1" široké, pilované zubami žlázkau hrotitými, ostré, lysé; řapíky nahoře obyčejně žláznaté; palisty nejmenší, vejčité, tupé; květy před listím se rozvíjející, obyčejně po 2 z jednoho pupenu vynikají, veliké, bílé, poněkud červenalé, řídko bledě růžové, sedavé nebo přerátce stopkaté; kalich zvonkovitý, uštůw vejčitých, tupých, huňatých; plátky okrauhlouvejčité, nejtupější; plod (mandle) podlauhloujecovitý, trochu smačknutý, plštnatý; pecka chlopni děravých. — W Malé Asii a Africe severné; sází se w Ewropě středomořské, též w prostřední, nejde ale tak daleko k severu jako winná réwa. Kwěte w únoru, u nás w březnu a dubnu. 5.

Odrodky mandloně. a) *Mandly hořké* s jádrem hořkým; α) *kamenné*, jejichž skořápku nelze w prstech rozmačkat; květy menší a růžové; β) *praskawé*, skořápka tenká, takže prsty jádro dá se wylausknauti. To jsou obyčejně hořké mandly, hlavně ze Sicilie a Provincie přicházející; kočky, psi, wewerky, kuřata a papaušci snědše jednu hynau; my je potřebujeme za koření do jídel; upražené nebo uvařené zhaubnosti své pozbývají.

b) *Mandly sladké*, jádra sladkého: α) *kamenné*, skořápky tvrdé, prstami nerozluštitelné. Též u nás se sázejí. W obchodu obyčejně a netoliko do jídel (obyčejně olaupané) se potřebují, anobř i dělá se z nich mandlowé mléko (mandlowina), neb vytlačuje se z nich olej; záboj čili pokrutiny (co po oleji zbývá) potřebují místo mýdla k mytí rukau. Sladké mandly dávají půlku oleje, hořké čtvrtinu. β) *praskawé*; skořápka tenčíká, snadně rozluštitelná. Hlavně w Provincii, Janowsku a na Sicilii se sázejí a k nám přiwázejí. Potřebují se jako kamenné. γ) *broskwowé*; listy jako broskwowé; peckowice vejčovité, tupé; pecka žlutawě černá, někdy dosti mnohým masem obrostlá; květ nejčastěji bílý; mají ji za mísence z mandloně a broskwoně.

BROSKWOŇ. PERSICA. PFIRSICH.

Květ jako mandloně; peckowice velmi dužninatá; slupka hned aksamitnatá, hned nejlysejší; pecka nepravidelně brázdovaná a děrnatá.

B. obecná. P. vulgaris Mill. Amygdalus Persica Lin. Duham. t. 1—14. 20—32. Plenk t. 386. Lam. t. 430. f. 1. Hayn. 4. t. 38. Guimp. t. 140. Wagn. 1. t. 39. Břes skew Mat. Háj. 67. — Wcl. 83. Broskwový strom. Strom mírný, 15—20' zvýši; wětwe nepravidelné, šedé; smitky čerwené; listy střidawé, kopinaté, ostře a obyčej-

ně dwakrát pilované zubami žlázkau hrotitými, pak nejlysejšími; řapíky nejčastěji bezžlazé; květy pod oky listovými z loňských rozeh vynikající, rozvíjejí se dříve než listí raší, obyčejně ojedinelé, řídko dvojčaté, sedawé, růžové, veliké; kalich uštůw wejčítých, nejtupějších, na konci pýřitých; plod (broskew, břeskew) zakulatělý s dužninau tlustau. — Půwodně w Malé Asii a jmenowitě (dle domněni) w Persii; nyní všude w Evropě pomořské, u nás jenom podlé zdi na odrách nebo w broskwárnách. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Přemnoho odrodkůw, hlavní dwoje:

a) *B. plsnatá*. Broskwe hustau plstí porostlé; α) dužnina od pecky pauštlí; β) dužnina od pecky nepauštlí; obě zase mnoho rozdílůw okazují.

b) *B. hladká* čili *lysá*, nemáfcí plstí; α) dužnina od pecky pauštlí; β) dužnina nepauštlí. Ten odrodek méně rozdílůw má.

Owoce (broskwe, břeskwe) pro lahodnost wůbec oblíbené. Hořká jádra w lékařstwi jako hořké mandly; též i listí a kwití. S hlucem dobývá se z jader rosolka (persiko).

MERUŇ. ARMENIACA. APRIKOSE.

Kwět jako mandloně. Peckowice wejčitokulowatá, dužnatá, plsnatá; pecka tu ostrá, tam tupá, podlé krajůw brázdowaná, jinak hladká.

List mladý po krajích nadswinutý. Kwěty ojedinelé nebo dvojčaté, před listím se rozwjíjejí.

M. obeený. *A. vulgaris* Lam. t. 431. *Prunus armeniaca* Lin. *Plenk* t. 384. Meruňka *Mat. Háj.* 68. a. b. — *Hřl.* 84. Meruňkowý strom, morulka, marhule, marula. Strom mírný s obšírným košem, rozhami lysými; listy srdčité nebo wejčité, 3" dlouhé, 2" široké, zakončité, ostré, dwakrát pilované zubami tupaunkými, žlázkau hrotitými, nejlysejší; řapíky asi zděli polowiny listowé, žláznaté nebo bezžlazé; květy před listím se rozwjíjejí a z rozeh loňských pučící, obyčejně ojedinelé, řídko dvojčaté, růžové nebo bílé; trubka kalichowá pýřitá, ušty wejčité, nejtupější, lysé, červené; peckowice broskwi podobná, zakulatělá, obyčejně žlutá, na výsluní červená s dužninau tlustau. — W Malé Asii; sázený w nejmnožších zemích mírného podnebí. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dwé hlavních odrodkůw:

a) *Planá*. Meruňky drobné, kulowaté, žluté, málo chutné: α) hořké, meruňky zwicí třechně, zakulatělé a žluté, chuti prostřední, jádra hořkého. W Egyptu slowau *misimisi*, kdežto je suší, waří, a dáwají i na stál boháčům; β) *sladké*, mírné velikosti, zakulatělé, červenawé, chuti prostřední, jádra sladkého.

b) *Štěpáná*. Meruňky veliké, podluhovaté, žluté nebo červené, chutné: a) *hořké*, veliké, zakulatělé, žluté, chutné, jádra hořkého; β) *sladké*, veliké, smáčknuté, žluté a červené, chutné; jádro sladké, jedlé; γ) *uherské*, veliké, zakulatělé, žluté a červené, velmi chutné; pecka sama sebou se laští; jádro sladké, jedlé.

Meruňky jedí se buď svěží nebo naložené; z jader jednoho odrodku vytlačují u Briancónu ve Francouzích olej dobrý (huile de marmotte).

SLÍVOŇ. PRUNUS. PFLAUME.

Květ mandloně. Peckowice vejcovitá nebo podluhovatá, dužnatá, nejlysejší, jinými sívým pokrytá; pecka smáčknutá, obak ostrá, po krajích nepatrně brázdovaná, ostatně hladká.

List mladý po krajích nadswinatý. Kwěty ojedinelé nebo dvojčaté, skoro vždycky s listím rašel.

P. trn. *P. spinosa* Lin. *Blak. t.* 494. *Fl. dán. t.* 926. *Plenk t.* 330. *Schk. t.* 132. *Sturm. 9. Guimp. t.* 66. *Hayn. 4. t.* 44. *Düsseld. 4. t.* 17. *Trnky Mat. Háj. 76. b.* — *Wcl. 89. c.* Trnka. *Ryěl str. a kře ob.* 34. Keř zvýší muže s korau černau; větve nejodstálejší; rozhy někdy nejautleji pyřité, w trny ukončené; listy střídawé, obwejšitoeliptičné nebo wejčité, nerowné, zprohybané, wezpod pyřité, ostře pilowané, s zuby někdy pilkowanými, dole při řapiku obak nebo na jedné straně žlázkau opatřené; řapiky sotwa zděli $\frac{1}{8}$ listowé, pyřité; palisty šídlowité, pyřité, delší řapiku; kwěty před listím se rozwijejí z pupenůw, ojedinelé, stopkaté; stopky lysé, jako i kalichy zwonkowité, ustůw kopinatých, tupých, trubky delších; plátky bílé, podlahlé; peckowice kulowaté, sotwa $\frac{1}{2}$ " w průměru, tmawě modré s jinými bělawým. — Na pahrbcích wylunných po Ewropě a sewerné Americě. Kwěte časně w podletí, zrá w podzim. \bar{R} .

Kůra trpká potřebuje se proti zimnicím a k barwení na černo; květ woný a nátrpký (flores acaciae nostratis) k čistění krwe; též dáwa wdelám dobran pastwu; trnky velmi trpké, wymrzlé mohou se jísti, ač nejsau chutné; dělají z nich wíno; nezralé berau k barwení na černo; též zhotowují z nich wýtah (succus acaciae nostratis) proti bĕhawkám a krowotokům.

S. prcawka. *P. insititia* Lin. *Engl. bot. t.* 841. *Kern. t.* 533. *Guimp. t.* 65. Prcawka, slíwka, trnosliwa, trnosliwka, záhorka. Podobá se velmi předešlé. Keř předešlého wyšší; rozhy trnowatějící, skoro rozkladité, hustě pyřité; listy podlahblokopinaté, tupé, ostré, pilowané, bezžlazé, obak pyřité, swinuté; kwěty stopkaté, dvojčaté, s listím najednau rašící; trubka kalichowá

zvonkovitá, s ušty ostrými, trubky delšími; plátky okrauhlejší; peckowice zakulatělé, stopkaté, dvojčaté; pecka kulowatější, méně smačknutá. — Po Ewropě jižné a prostřední, též w Kawkazu a Barbarsku, odkud prý pochodí. Kwěte w dubnu a kwětnu. \bar{R} , 5.

Planá prcawka jest tmawě modrá, z modrawa bíle jínowatá, trpká. Zahradní nebo štěpná má několikero odrodkůw:

a) *Karlata, karlátka, sroňky*, myrobalana *Duham.* 2. t. 2. f. 15. Ovoce kulowaté, wezpod wmačknuté, čerwené, na konci zpleštilé; pecka hrotěkatá; plátky auzké. Sem také *morawka, morawanka* čili *bruěnka*, a pak *kulačka, kulatka, slíwa kulowatá, židowka* se čítá.

b) *Blumy, hlušice, damascena*. Ovoce zpleštilokulowaté, fialowé; pecka krátká s wystawajícím kšlem, na konci tupá. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 7. 10. 20. f. 3. Největší slowau *řimbuchy*.

c) *Špendlíky, armenioides*. Ovoce kulowaté, žluté nebo zelenawě žluté; pecka tupaunká. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 13. 14. Sem také *cecawky*.

d) *Zelenky, claudiana*. Ovoce kulowaté, přízpleštilé, zelené, často nachowě skwrnaté, řídko zcela nachowé, na konci sotwa prohlubené; dužnina více méně sladká, zeleně žlutá; pecka krátce zakončitá. Rozdílné způsoby. *Duham.* 2. t. 11. 12. 13.

Tyto odrody nejčastěji za čerstwa se jedí; též se suší, ku kterému koaci někdy pecka se z nich wybírá; tak jsau *prunelly*, jež z Francauz k nám přiwázejí.

S. šwestka. P. domestica Lin. Blak. t. 309. Slíwy Mat. Háj. 76. Sliwa Mat. Wcl. 68. Strom šwestkowý, slíwowý. Strom 10—20' zwýši, dříwi tisawé nebo zažlutlé a tisawě merhowané, twrdé, pevné; kůra popelawá; rozhy lysé; listy eliptičné, ostré, obyčejně dwa-krát pilowané zubami žlázkau maličkau ukončenými, nejčastěji obak pýřité, maličko swraskalé; řapíky zděli $\frac{1}{2}$ listowé; palisty šídlowité, zděli řapíku, žláznatopilowané; kwěty s listim rašící, obyčejně podwojné, zelenawě bílé, na stopečkách kalichu mnohem delších, pýřitých; ušty kalichowé delší trubky, pýřité, kopinaté, ostré; plátky podlahlowejčité; ovoce wejčitoelipsowité; pecka silně smačknutá, bezbrázdá. — Půwodně w Malé Asii a jižné Ewropě, kdežto jako i w Ewropě mírnější anobrž i studenější se sází. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Šwestka náleží k owocným stromům z našinských nejužitečnějším; šwestky netoliko čerstwé se jedí, anobrž rozdílně přistrojené; z čerstwých dělají se powídla; též se suší, a tak dajíce se dlanho chowati, daleko se rozwázejí. W některých krajinách dobývají z nich kořalku silnanu, *slíwowiec* nazwanau. Z jader wytlačuje se olej dobrý. Dříwa potřebují saustružníci a truhláři.

Odrodek se šwestkami drobnými, nahnědle nachowými a světle modře jínowatými mají za půwodní twar, od něhož ostatní odrod-

ky štěpné s ovocem podluhovatým (elipsowitým) pochodí. Hlavně rozeznávají se dvoje odrody:

a) *Švestky* (wlastně), P. d. *damascena*; nahnědlnadlowé, jíním modrawým pokryté.

b) *Duranče*, *turonensis*; ovoce obwejcowité nebo obwejcowitokulowaté, mnohem wětší, nebo bledě špinawě nachowé, žluté, bílé, jínaté, s dužninou uwětší, šřawnatější. Rozdílné způsoby. *Duham.* 3, t. 20. f. 1. 5. 8. t. 4.

WIŠEŇ. CERASUS. KIRSCH.

Kwět předešlých. Peckowice kulowatá, lysá, bez jíní. Pecka zakulatělá, hladká.

List mladý zdwojnásobněný; kwěty stopkaté, podwojně nebo okoličené, z pupenůw rašící buď s listím najednou nebo málo dříwe.

W. obecná. C. *vulgaris Moench.* C. *acida Gaert.* C. *Caproniana Decand.* P. *Cerasus Lin. Blak. t. 449. Duham. 2. t. 56. Plenk t. 378. Lam. t. 432. f. 3. Hayn. 2. t. 56. Guimp. t. 62. Düsseld. 5. t. 9. 18. t. 56. Wišně Mat. Háj. 62. b. — Wel. 73. c. Ryčl ob. 32.* Strom nízký, obyčejně 20' zwýší, anobrž keř, vyhánějící z kořena mnoho odnoží; wětwe tenké, prutowité, často wisuté; listy eliptické, rovné, lysé, lesklé, přikožnatělé, pilowané zubami žlázkau černau ukončenými, zakončité, dole někdy obak se žlázkau; řapík žláznatý, též i bezžlazý; palisty šidlowité, žláznatopilowané; stopky 1kwěté, z pupenu wynikají po swazcích, pýříckaté, dlouhé; kalich zwonkowitý, lysý: uštůw podlnutých, wejčítých, tupých; plátky okrauhloobwejčité, obyčejně podduté, bílé; tyčinky zdělí plátkůw; ovoce zpleštilozakulatělé, se šřawau zakyslan nebo kyselau. — Pochodí prý z Malé Asie, odkud ji Lukulius do Italie přenesl, nyní po největším díle Ewropy se sází a w mírnějších krajinách zdiwočela. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Sázením mnoho odrodkůw; nehlawnější jsou tyto:

a) *Wišně černé*, barwy tmawě z čerwena hnědé; šřawa barwf. α) *Kyselice, wišničky, černičky*, C. *anstera*; wětwe wisuté, listy drobné; wišně drobné, překyselé; β) *uherky, wišně (wlastně)*; wětwe přímé, listy weliké, wišně wětší, nakyslé, sladké; γ) *králowky*; o krátkých stopkách, sladké, náwinné.

b) *Wišně čerwené*; ovoce bledě čerwené se šřawau nebarwfci. α) *Amrhele, hamrale, hanrle kyselé*; wětwe wisuté, listy drobné; ovoce kyselé, slupka tmawě čerwená; β) *amrhele náwinné*; wětwe rovné, listy weliké; ovoce sladkokyselé, trochu wodnaté, slupka žlutě čerwená, stopky krátké; γ) *amrhele sladké*; jako předešlé; ovoce skoro sladké, slupka čerwená, stopka dlouhá.

c) *Wišně stálekuctaucí* (C. *semperflorens Ehrh*), jejíž okolík se prodlužuje we wětwičku dole listnatau, nahoře hroznatau a celé léto kwětauí a ovoce nesaučí.

d) *Wišně plná*; pěkný strom zahradní.

Wišně jedí se čerstvé nebo dušené, též se suší a nakládají do cukru neb octa; též se potřebují v lékařství a rosolkářství. Dělalí z nich také víno wišňové. Dříví tvrdé, čerwenožluté. potřebují truhláři a saastružníci.

W. třešň. *C. avium Moench.* *Prunus Cerasus avium Lin.* *Prunus avium Lin. Blak. t. 452. Fl. dan. t. 1647. Plenk t. 377. Lam. t. 432. f. 2. Kern. t. 30. Guimp. t. 63. Düsseld. 18. t. 4. 6.* Strom ztepilý, zvýší 30—40' i vyšší; větve přímé nebo wzstaupawé, na mladých kmenech nejčastěji přesleněné; z kořena newypaustí mnoho odnoží; listy na smítcích z ok po swazících rašící, eliptičně obvejčité, zakončité, tupaunce jednoduše nebo dwakrát pilowané zaubkami žlázkau černau ukončenými, poněkud plihé, swraskalé, mdlé, wezpod (z mládí) pýřité, pak olysající; řapíky žláze nebo bezžláze; palisty šidlowité, padawé, žláznatozubaté; kwěty chomáčené raši z pupentů bezlistých; šupiny pupenové wnitřní wejčité, podlauhlé, huňatopýřité, po kraji žláznaté; stopky lysé; kalich zwonkowitý, lysý: uštůw čarkowitých, tupaunkých; plátky wejčité, skoro ploché, bílé; owoce wejcowité nebo srdcowité s dužninau sladkau. — Po chlumech na Kawkazu a w prostředni Ewropě, sází se ale we mnohých zemích, anobř dost sewerých a na znamenitých wýškách. Kwěte w dubnu, kwětnu. 5.

Odrodky nejhlawnější jsau tyto:

a) *Třešně černé.* Owoce tmawě hořdočrwené, šťawa barwící. α) *Ptáčnice, třešně plavé, lesní;* drobné, velmi sladké, na dlauhých stopkách dužniny měkké. β) *Chrupawky černé;* veliké, s dužninau twrdau.

b) *Třešně bílé.* Owoce bledě črwené, šťawa jeho nebarwí. α) *Třešně woskowé, žluté;* žluté nebo bílé, dužniny měkké. β) *Chrupawky bílé;* bílé nebo črwené, dužniny twrdé, bílé.

Potřebují je jako wišně; dobývá se z nich *wodka třešňowá*, kořalka wýboruá. Ptáčnice se druhdy w lékařství potřebowaly. Dříví se užívá jako wišňové.

STŘEMCHA. PADUS. TRAUBENKIRSCH.

Peckowice lysá, bez jíní. Pecka zakulatělá, hladká. Listy zdwojnásobněné. Kwěty hrozněné nebo wrcholičené.

St. obecná. *P. vulgaris Host.* *Cerasus Padus Decand.* *Prunus Padus Lin. Fl. dan. t. 205. Plenk t. 381. Kern. 4. t. 31. Guimp. t. 59. Hayn. 4. t. 40. Düsseld. 13. t. 6.* Střemcha *Ryčl ob. 33.* Trpka. Keř, často strom 20—30' zvýší, s košem pěkným, listnatým, hustým; kůra hnědá s bělawými nebo žlutawými bradawicemi; listy letní, podlauhluelipsowité, zakončité, 5" dlauhé, 3" široké, pilowa-

né zubami ostrými, žlázkau hrotitými, trochu swraskalé, na líci pěkně zelené; wezpod bělawé a někdy w úzlabičkách žebrowých huňaté; řapík asi zdělí $\frac{1}{2}$ listowé, 2žlazý, z mláďi pýřitý; palisty čarkowité, dwakrát delší řapíku, po kraji žláznatě pilowané; hrozny z pupenůw smítkowých, na krátkých rozhách chudolistých vynikající jsou wisuté, mnohokvěté, řídké, 3—4" dlouhé; stopka a stopečky lysé; kalichy krátce zwonkowité, kratší stopeček, s ušty wejčitymi ostrými; plátky wejčité, bílé, často nejdrobněji pilowané; owoce (střemšalky) kulowaté, černé, zwici hrachu, s peckau wejcowitau, brázdowaně swraskalau. — W lesech na místech wlhkých, podlé potokůw, řek, skoro po celé Ewropě a sewerné Asii, z rowin až na Alpy. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5. \bar{R} .

Jsau odrody peckowic čerwenawých, zelenawých a bílých, kwítí a owoce drobnějšího.

Střemšalky jsou zasladlé, kyselé a hořké, nejedlé, potřebují se proti auplawici a na seweru z nich páří kořalku. Kůra rozhová a list zápachají hořkými mandlemi, jsou trpké a hořké a ženau na moč a na pot; tudíž kůra se potřebuje na místo chinu, list ale co thé proti suchotibám plicním. Kwět přý zabání myši a stínky. Z lehkého dříví dělají lože na ručnice, z větwi bíčistě a trubky k dymkám. Střemcha sama hodí se do sadůw.

S. wirginská. *P. virginiana.* *Cerasus virginiana Michx.* *arb.* 3. t. 6. *Prunus virginiana Lin. Willd. Baumz. t. 5. f. 1.* Strom předešlému podobný, 30—40', anobř i 100' zwýši; kmen 4' ztlaustí; wětwe nejodstálejší dělají koš veliký, řídký ale; listy podlauhle, zakončité, ostře nestejně dwakrát zubaté, obak lysé, nejwýš w úzlabičkách žebrowých wausaté; řapíky listůw dospělých dwojím párem žlaz opatřené; hrozny zdělí listu nebo delší, dříwe přímé, pak nici nebo odwislé; kwěty drobnější nežli střemchy obecné; plátky okrauhlé a menší nežli uweđeného stromu; peckowice sotwa wětši střemšalek obecných. — W Americi sewerné.

Jako střemcha obecná we vlasti se potřebuje.

St. mahaleb. *P. Mahaleb.* *Prunus Mahaleb Lin. Blak. t. 449. Jacq. aust. t. 227. Duham. nov. 5. t. 2. Plenk t. 332. Guimp. t. 60. Cerasus Mahaleb Decand. Macaleb Mat. Wel. 52. C. Slíwa rakauská, trákowišně. Keř nízký, jenž w zahradách může dospěti k wýšce 10—18'; kůra čerwenawá; dříví čerwenawé, wonné; listy letní, okrauhlowejčité, přisrdčité, zakončité, tupě pilowané zubami žlázkau hrotitými, hladké, lysé; řapíky zdělí $\frac{1}{3}$ listowé, lysé, někdy žláznaté; palisty šidlowité, padawé,*

kratší řapíku, žláznatě zubaté; z pupenůw na rozhách vynikají dříwe listůw hrozny jednoduché, dole několika listy maličkými opatřené, sotwa 1½" dlouhými, přímými, mnohokvětými; stopky a stopečky lysé; listeny nejkratší, vejčité, ostré; kwěty bílé; ústy kalichové vejčité, ostré; ovoce kulowatowejcowité, černawé, wětší hrachu; pecka hladká. — Na strminách a kopečích wýslunných w Ewropě jižně a tu i onde w prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. \bar{h} .

Dříví potřebují saustružníci, a z dlouhých rovných odnoží dělají trubky k dymkám, jež turecké nebo uherské slowau. Dříví žene na pot, a protož je poračeli proti běsnosti a jmenowali *dřívím sw. Lucie*. Z mahalebek nejedlých táhnau w Dalmacii wýbornau rosolku, *maraskinem* zwanau. Jádra pro kšbezny zápach přidávají do mýdlowých kulek. Arabowé jádro proti močnómu kamenu wyciwalowali. Tím křem možná nejsnější pahrbky obsázeti; též na něj možná štěpowati wišně nebo třešně.

S. bobková. P. *Laurocerasus*. *Prunus Laurocerasus* Lin. Blak. t. 512. *Duham.* t. 138. *Plenk* t. 383. *Hayn.* 4. t. 41. *Düsseld.* 6. t. 23. *Wagn.* 2. t. 204. *Cerasus Laurocerasus* Lois. *Laurocerasus* Mat. *Wel.* 37. c. Bobková wišně. Strom zwýši 12—25', někdy toliko keř 6—10' vysoký, stálezelený; wětwe šeré; listy dvojřadé, střidawé, podlahlé, z dola ostrého nebo vejčitého ostré nebo zakončité, kořowité, ozimé, 4—6" dlouhé, 2½" široké, lesklé, nejlysejší, pilowané zubami obdálnými, žlázkau ukončenými, na lici lysé, zelené, wezpod bledé a dole podlé žily se 2—4 žlázkami plochými; řapík mnohem kratší listu, bezžlazý; z úzlabička listůw rozhowých vynikají hrozny přímé, skoro co list dlouhé, nejlysejší, mnohokvěté; kalich baňkowitý, s ústy kratičkými, ostrými; plátky obwejíčité, bílé; ovoce zakulatělosrdcowité, černé, zwicí malých wišní, s dužninau teničkau, zasladau, nejedowatau. — Půwodně w Trapezuntu, odkud nejdříwe do Cařihradu, pak roku 1547. Klusíusem do Widně přenešená; nyní podlé Moře středozemního roste w plotech a zahradách; u nás w zimě se stawí do skleníka. Kwěte w dubnu, kwětnu. \bar{h} , 5.

List jest hořké a má w sobě mnoho psotniny, která i wzwá: proto prý hlawa rozbolí, když dlouho w stínu stromu toho kdo mešká. Přepuzují z nich wodu (bobkowišňowau, aqua laurocerasí), kterážto má moc psotninau se silicí spojenau, a tau působí záwrat, křeče, zchromnutí a smrt: nicméně jest wýborný lék proti utpení nerwów, křečím, zaprtání útroh a t. d. Čistá psotnina užitá w okamžení usmrcuje. Nicméně listům tím kořením smetanu na káwu, maučná jídla, omáčky a j. jako hořkými mandlemi, jež nahrazuje.

Podřadi 3.

TAWOLOWITĚ. SPIREACEAE.

ZÁKULA. KERRIA. KERRIE.

Kalich na patěro klaný: ušťůw wejčitých, 3 tupé, 2 na konci mozolatě přihroutité, w paupěti střechowité. Plátkůw 5, okrauhlých. Tyčinek asi 20, s plátky z kalichu počínajících. Worečkůw 5—8, prostých, lysých, čnělkau nitowitau ukončených, waječko po straně nesaucích.

Z. *žapanská*. K. japonica *Decand.* Rubus japonicus *Lin.* Corchorus japonicus *Thunb. Bot. rep.* 587. *Bot. mag.* t. 1296. Spiraea japonica *Camb.* Polokeř zwýši muže i wyšši, s korau hladkau, zelenau, wětwe mi prutowitými; listy wejčitopodlahlé, někdy dole srdčité, střiřhanozubaté: zubůw nestejně pilowaných, peřenožebře, podlé žeber (tedy na přič) řasnaté, pýřité; palisty čárkowitošidlowité, nejkratši; kwěty nejhořeji úzlabičkowé nebo konečné, žluté, pak zwadnutim bílé, mnohé, w zahradách snadno se naplňující. — Na Žapanu: u nás hojná w zahradách pro ozdobu. Kwěte celé léto. \bar{h} .

TAWOLA. SPIRAEA. SPIERSTAUDE.

Kalich na patero klaný, stálý. Tyčinek 10—50, s plátky wynikajících z lůžka s kalichem srostlého. Měchýřikůw mnoho nebo 1, málokdy dole srostlých, krátce špidlatých, zřídka nožkatých. Semena 2—5, na wnitřním šwu připewněná, bezbilečná. Kel překoceny: děloh tlustaunkých.

Kře bezbranné nebo byliny. Wětwe střidawé. Listy střidawé, jednoduché, řídko wyšterbené, žil peřených nebo peřenodlaněných. Kwěty bílé, čerwenawé, někdy žluté.

T. kalinolistá. S. opulifolia *Lin. Duham. nov.* 6. t. 14. *Commel. hort.* 1. t. 87. Keř 8—10' zwýši, rozdělený na mnoho wětwi šedých nebo naryšawých; listy wejčité, 3laločné, dwakrát pilované, řapíkaté, lysé, na lici sytě zelené, wozpod bledé, na konci rozeh přibližené, dole palistoma opatřené; kwěty obojaké, mnohé (10—50), postawené na chocholik hustý, polokulatý, stopkatý: stopčky lysé, 1kwěté; lupeny kalichowé otewřené; waječniky dole srostlé; měchýřiky blanowité, nafauklé, weliké, rozewřené; semena obwejcowitá, rusá, lesklá. — Z Ka-

nady až do Karoliny na patě vrchůw. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

T. ožankolistá. S. chamaedrifolia Lin. Pall. ross. t. 15. Keř mnoho odnoží vypauštější, sotwa 2loketní; listy střidawé, měkké, wejčité, na konci nasekanopilowané, lysé; chocholiky polokulaté, na konci rozehojné, mnohokwěté, wonné; stopečky tenké, prodlaužené; kwěty bílé, slabě tečkowané; kalich lalokůw wejčitých, žilnatých, podhnutých; plátky zaokrauhlé, bílé; měchýřiky prosté. — W Ewropě mírnovýchodni, Sibirii podlé řek. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

T. jilmolistá. S. ulmifolia Scop. carn. ed. 2. 1. t. 22. Duham. nov. 6. t. 13. *S. chamaedrifolia* Jacq. h. vind. t. 140. Podobá se welmi t. ožankolisté. Listy wejčitokopinaté, ostré, ploché, ostře pilowané, brwité; kwěty polokulatě chocholičené, konečné; ušty kalichowé podhnuté. — W Korytanech a Sibirii. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

T. třezalkolistá. S. hypericifolia Decand. *S. crenata* Lin. *S. obovata* Willd. Barr. t. 564. Schmidt t. 56, Schk. t. 134. Keř 4—6' zwýši, wětwnatý, s korau naryšawělau; listy obwejčitopodlauhlé, 3—4žilé, celé nebo zubaté, lysé nebo pýříckowané; žebra peřená; chocholiky stopkaté nebo okoliky sedawé; kwěty drobné, bílé; stopečky lysé nebo pýříckowané; lupeny kalichowé wzeštaupawé; měchýřiky prosté. — W Ewropě a Americě sewerné. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Rod welmi proměnlivý.

T. wrbolistá. S. salicifolia Lin. Gmel. 3. t. 49. Pall. ross. t. 21. 22. Duham. t. 75. Schmidt t. 50. Keř zwýši muže, mnohokmenný, přímý, s korau zelenawau a pokožkau nahnědlau, slupující se; wětwe a rozhy lysé; listy kopinaté, pýřité nebo lysé, často dwakrát pilowané, ostré; řapíky přečrátké; lata složená, konečná; kwěty skoro newonné, před rozwitím krásně růžowé, pak blednaucí; ušty kalichowé odstálé, trojúhlé; plátky waječné, podduté; měchýřiky lysé, nafauklé. — W Sibirii, Čechách. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Listy té a předešlé potřebuj w Sibirii co thé.

T. plstnatá. S. tomentosa Lin. Pluk. phyt. t. 321. f. 5. Schmidt t. 51. Keř 3—5' vysoký; kůra čerwenawá a přikrytá plstí naryšawělau; listy wejčité, obyčejně dwakrát pilowané, wezpod hustě plstnaté, bělawé, na lici zelené, krátce řapikaté; laty delší neb kratší konečné;

stopky a stopečky naryšavěle plšnaté; květy růžové; ušty kalichové vně plšnaté, trojúhlé, podhluté; měchýřiky prosté, rozewřené, plšnaté. — W Americe sewnozápadni. Kwěte w srpnu. \bar{H} .

Celá rostlina má chut hořkau a trpkau; kořen kořený potřebuje se k posilování.

T. udatna. S. *Aruncus* Lin. *Pall. ross. t. 26. Com-mel. hort. t. 9.* Udatna, donik. Kořen mnoholetý, co rok čerstvé lodyhy vyhánějící; lodyha 3' i více vysoká, přímá, tenká, lysá, čárkovaná, sotwa wětewnatá; listy střidawé, třikrát wyštěrbené: úkroje zakončité, dwa-krát pilované, po žile a na řapíku pyřité, konečný wejčitý, pobočné kopinatowejčité, řapičkované; listy nejhořejší obyčejně jednoduše peřenosečné; lata konečná, nejkrásnější, klasatá, třebas 1' dlouhá: klasy sedawé, tenké, 1—2" tenké, hustokvěté; květy skoro sedawé, na jedné rostlině hned samčí, hned samiči, hned nijaké: samčí mají plátkůw 5, kalichu delších, tyčinek asi 15, delších nežli plátky, střed kwětu tupý; samiči mají plátky sotwa kalichu delší, waječnsky 3, podhlulé, rownoběžné, zděli plátkůw, se čnělkau dlouhaunkau a bliznau hlawowitau; měchýřiky 3, nachýlené, podluhowaté, nafauklé, čnělka hrotité, šedé, 2chlopné, 2semenné; semena čárkowitá, ostrá, drobníčká. — W lesech ewropských a sibirských, Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{H} .

Ozdobná bylina, jež bý ozdoba zahradám býti mohla. Kořen zahořklý a trpký silně woní; druhdy jej i nať potřebowali proti zmnicím; nať se hodí k wydělávání kůže.

T. medunišník. S. *Ulmaria* Lin. *Fl. dan. t. 547. Engl. t. 960. Plenk t. 400. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 31. Dürseld. 5. t. 6.* Tawolník jilmový, lobazník, lobaz, medunišník. Kořen mnoholetý, dřewnatý, oblý, černý, mrca-satý; lodyhy 2—4' zwýši, přímé, změlka prohýbané, hranaté, lysé; listy kořenové řapikaté, někdy delší střewice, úkrojaté, lodyhowé střidawé, sedawé čili až ke wzniku listnaté, wšecky přetržené wyštěrbené, na lici sytě zelené, wezpod bíle hustě plšnaté, někdy toliko žebra takowau plsti pokrytá: úkroj konečný nejwětší, dole wejčitý nebo srdčitý, 3laločný: úkrojky jako úkro-je poboční wětší, kopinaté, střižanozubaté zubami nejostřeji pilowanými, úkroje mezi welikými nejmenší, wejčitookrahlé, pilované; listeny podobné lalokům drobným, trochu wětší; z konce lodyhy vychází stopka dlouha, nesaucí wrcholík někdy 3" dlouhý, 3dílný, s diloma

wněšnýma delšíma prostředním; květy jednostranné, drobné, bílé, stopečkaté, wonné; úšty kalichové podhnuté; plátky obwejšité; tyčinky plátkůw delší; plod složený z měchýříkůw 5, zkraucených, hnědozelených. — Na lukách mokrych podlé potokůw w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

Celá rostlina jest nahořklá a trpká, kořením zapáchá a jest oblibená píce kozí; druhy potřebowali ji w lékařství, obzvláště proti wředům; kwěty hořkými mandlemi zapáchající chwálily se proti hlístám; nať též k wydělávání kůže se potřebuje.

T. kamčatecká. *S. camtschatica* *Pall. ross. 1. t. 28.* Donik kamčatecký. Kořen tlustý, wně černý, u wnitř bílý; lodyhy 2—3sáhové nebo wyšší, dole na palec tlusté; listy kořenové nejwětší, často zšíří 1', zdělí 8", dlanitě hluboce řdilné, dwakrát pilované, lodyhowé příšipowité nebo kopinaté, wšecky na lici lysé, na rubu chlupatoběláwé; kwěty trochu wětší nežli medunišnika, lahodně zapáchající; měchýříky šerpiwé, nezkraucené. — Na Kamčatce, na Aleutách a podlé průplawu beringského.

Pazaušky, mající chuť jader broskwowých, jedí na jaře, w zimě ale kořeny surowé nebo uwažené s jikrami nebo rybami.

T. tužebník. *S. Filipendula* *Lin. Fl. dan. t. 635. Plenk t. 399. Sturm f. 18. Hayn. 8. t. 30. Tužebník Mat. Háj. 260. — Wel. 306. c. Třebník, zemní ořech.* Kořenu oddenek úkosný, rozdělený na mrcasy mnohé, niřowité, tu a onde na hlízy zwelíčelé čili oteklé, wně černé; lodyha skoro loktowá, přímá, hranatá, lysá, změlka nepravidelně prohybaná; listy kořenové a lodyhowé na krátkých řapících w obvodu podlauhle kopinatočárkowité, dolení třebas 9" dlahé, 1½, řidko 2" široké, přetrženě wyšterbené: úkroje podlauhločárkowité, stříhanozubaté, lysé nebo pýřité; palisty polosrdčité, taktéž zubaté, s řapíkem dopola srostlé, nejdolejší delší, kopinaté; chocholík konečný, dlahostopkatý, 5—6" dlahý, běwný; kwěty wně růžové, uwnitř bílé, jednostranné, na stopkách dlahých; úšty kalichové, podhnuté; plátky podlauhlé, tupé; worečky rownoběžné, bělohuňaté, s bliznami tlustými; plody nezkraucené. — Na lukách a pastwinách suchých po Ewropě a Sibirii. Kwěte w čerwenci. 4.

Hlízy kořenové u wnitř čerwené, zapáchají w jeseni pomarančemi. Jsau zahořklé a jedlé. Nať zahořklá, trpká, wobná, k wydělávání kůže údobná. Kwěty zasládlé a nahořklé mají mnoho mauky a tudýž w seweru k dělání mauky se potřebují; druhy měly sláwu proti močůmu kamenu. List w Rusku potřebují proti tasemci.

TRUBUŠKA. GILLENIA. GILLENIE.

Kalich trubkowitozvonkovitý, v ústí zúžený, na patero klaný. Plátkův 3, čárkovitokopinatých, přinestejných, z konce trubky vyniklých. Tyčinek 10—15, zavřených. Worečkův 5, ukončených čnělkau nitowitau, hlavičku nesaucí, přisrostlých w toboľku špauzdrau; pauzder 2semenných.

T. malopalístkata. *G. trifoliata* Moench. *Spiraea trifoliata* Lin. *Bot. mag. t. 489. Bart. med. t. 5. Bigel. med. t. 41. Düsseld. 10. t. 12.* Bylina 1—2' zwýši, přímá; lodyha hranatá, načerwenalá, lysá; listy střidawé, prstnatě trojlístkate: úkroje na kratičkých řapičcích kopinaté, nejostřeji dwakrát pilowané, nejostřejši, lysé, wezpod pýřité; řapiky nejkratši; palisty čárkowité, zakončité, zděli řapiku; stopky úzlabičkové nebo konečné, mnohem delši listu, 2—3kwěté; kwěty skoro 1" dlauhé, bílé nebo bílé a růžowé, jednostranné, na stopečkách trubky kalichowé delšich; palisty šidlowité. — W lesech wllých Ameriky sewerné, z Kanady až do Floridy. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen přewětewnatý, žlutawý, člankatý, působí užlwaný jako ipakakuanha horem a dolem; 40 zrn činí dáwení.

T. hrubopalístkata. *G. stipulacea* Nutt. *Bart. t. 6. Spiraea stipulacea Willd.* Rozeznáwa se od předěšlé oseky protiscěnnými nebo šdílými a palisty welikými, listowitými, wejčitými, zakončitými, střihanopilowanými. — W Americe sewerné.

Působí jako předešlá, mnohem ale silněji.

MYDŁOKOR. QUILLAJA. QUILLAJA.

Kwěty pometáním mnohomanželné. Kalich na patero klaný, stálý: uštůw wejčitých, ostrých, w panpěti chlopnitých. Plátkův 5, padawých. Lůzko šlaločné, dno kalichowé přikrýwající. Tyčinek 10, z konce lalokůw lůzkwých vyniklé. Worečkův 5, tlustých, břichem srostlých, w čnělku šidlowitau ukončených. Tobolek tolikéz, trojbočných, kožnatých, odstálých. Semena dwojřadá, střechowitá, na konci křidlatá.

M. tupolistj. *Q. smegmadermos* Decand. *Q. saponaria* Poirr. *Lam. t. 774. Smegmadermos emarginatus R. et Pav. prod. t. 31. Quillai.* Strom ztepilý, přewětewnatý, s korau tlustau, popelawau, dřiwím twrdým; wětwe a rozhy střidawé; listy střidawé, řapíkaté, jednoduché, nejcelejši, wejčité, podlauhle, tupé nebo wykro-

jené, na obau stranách zelené, přezimující; palisty nejmenší padavé; květy na konci rozeh úzlabíčkové, samičí, samičí nebo obojaké, stopkaté; kalich vně bělavě přifaksamitnatý; plátků 5, obvejčitých, nelietnatých; plod z 5 tobolek, jako hvězda rozewřených, eliptických, vejčitopodlauhých, kožnatých, tupých, 1pauzdrych, mnohosemenných. — W Chíli a Peruwii. 5,

Dříví nerádo se štípá. Kůra ale má tu výbornau vlastnost, že nahrazuje mýdlo nejvýbornější, neboť roztlučená a we wodě močená dává mnoho mydlinek, ježto wlnu zbawují mastnoty, plátno ale žlutí. Proto w ní weliký obchod wedau. Všickni Indiané jí sobě myjí hlauu, řečesajíce se; domšwají se, že jí wlasý černají,

Podřadí 4.

TOTENOWITÉ. SANGUISORBEAE,

KRWAWEC. POTERIUM. BECHERBLUME.

Květy jednodomé nebo mnohomanželné. Kalich dole 3šupinný, s trubkau nahore ztěsněnou, krajem 4dílným. Plátky žádné. Tyčinek 20—30. Worečky 2, ukončené čnělkau nitowitau a bliznau kystowitau. Holénky w kalichu ztwrdlém, wyshlém 1semenné.

Byliny, polokře; listy lichopeřené: lístky pilowané; květy strbaulené nebo kšasné, husté.

K. obecnyj. P. Sanguisorba *Lin. Curt. lond.* 2. t. 64, *Engl. bot.* t. 2341, *Plenk.* t. 668, *Schk.* t. 300, *Hayn.* 8. t. 23. Wlaský bedrník aneb, krwawé kořeni menší *Mat. Wel.* 373. Bylina. Kořen kolmo do země wnikající, hnědý, mnohohlawý, vypauštějící trs; lodyhy 1—2střewičné, oblé, příhrnaté, jednoduché, chudolisté, dole huňaté, málowětewné: wětwe nejčastěji jednoduché, nahé; listy lichopeřené, 7—13jařmé: lístky pilowané, lysé, dolních obvejčitookrauhlé, lodyhowých podlauhlé nebo kopinaté; řapíky listůw kořenových a lodyhowých dolejších dole huňaté; strbauly příkulowaté, nemnohé, na konci lodyhy a wětwiček, zelenawé, nachowěle naběhlé, jejichž květy hoření samičí, dolní samičí; tyčinky wlaszkowité; prašniky kulowatosrdcowité; blizny štětíckowité, nachowé; ušty kalichowé wejčité, ostré, rozložené; trubka kalichowá semenonosná zkožnatělá, tupě 4hraná, sítkowaně swraskalaunká. — Na pahrbcích suchoparných, wýslunných po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Listy pro chut ostrokořennau, slabau potřebují co koření; protož rostlipa chowá se w zahradách tu onde a síqwe *bedrník zahradní*. Též

dává dobrsu psíci, pro kterauž přičinu w Angličanech u velikém množství se sází. Druhdy ji potřebowali w lékařství proti auplawicím, krvotokům, na rány a wředy.

K. mnohomanželný. P. polygamum W. et Kit, 2. t. 198. Podobá se předešlému, liší se ale kalichy plodonosnými, co kost ztvrdlými, jamatoswraskalými, čtyrhrannými, po hranách křidlatými, jichžto wrásky wywýšené. — Na pahrbcích suchoparných Ewropy teplejší, Užitek jako předešlého.

K. trnatý. P. spinosum Lin. Moris. ox. 8. t. 18. f. 5. Keř 3—4' zwýši, rozdělený na wětwe nepravidelně křivolaké, šedé, nejodstálejší; wětwičky přiřuhaté; listy lichopeřené, 4—7jařmé; listky wejčitookrauhlé, na lici olysající, srstnaté, řídko sytě zelené, wezpod bledé, hustě huňaté, drobné, 2" dlouhé, po kraji hluboce a skrowně pilované; stopky úžlabičkové, krátké, huňaté, nesaucí strbaul podluhowatý, na němž kwěty hoření jsau samčí, dołeni samičí; ušty kalichowé wejčitookrauhlé, ostraukké, zelené; kalichy plodonosné skoro zjahodělé, zakulatělé, čerwené; stopky mnohé, nenesaucí strbaulkůw trnowatěji a jsau mnohokrát (3—7krát) sochaté, jako wětwe šedé. — Po suchopařích na Kretě, Archipelagu řeckém, okolo Cařihradu, w Natolii, na Sicilii, $\bar{\kappa}$.

TOTEN. SANGUISORBA. WIESENKOPF.

Kwěty obojaké. Kalich na štewero klaný, wně dole dwojšupinný. Plátky žádné. Tyčinky 4, Worečky 2, zawřené w trubce kalichowé, čnělkau štětíčkowitau ukončené. Holénky 2, wyschlé, nepukawé, lsemenné. Semeno překocené.

Byliny; listy lichopeřené; kwěty hustě strbaulené nebo klastené.

T. lékařský. S. officinalis Lin. Fl. dan. t. 97. Plenk t. 63. Schk. t. 24. Hayn. 8. t. 22. Krwawé koření I. *Mat. Wel. 373. c.* Toten, tosten, mateři ličko. Kořen mnoholetý, na prst tlustý, wně šedočerný, u wnitř žlutawý; lodyha 2—3" zwýši, přímá, tuhá, oblá, lysá jako wšecky díly, jednoduchá nebo nahoře ehudowětewná, chudolistá; listy tuhé, lichopeřené, 5—7jařmé; listky kratičce řapičkaté, wejčitosrdčité, na konci zaokrauhlené, zubaté zubami ostrými, na lici sytě zelené, wezpod bledé; strbauly konečné, wejcowité, asi co žalud veliké, na dlouhých stopkách, prodlažené, hnědě čerwené; kalichy

lysé: ústý wejčité, ostraunké, u wnitř pod koncem opatřené bradawickau bilau; tyčinky zdělí kalichu. — Na lukách w Ewropě. Kwěte od čerwna až do srpna. ♀.
 Twrdá to pšce pro dobytek; kořen trpký drohdy w lékařstwi, obzwláště proti hřběci.

T. kanadský. *S. canadensis* *Lin. Moris. ox. 8. t. 18. f. 12. Cornut. can. t. 174. Knorr delic. t. P. 5. f. 4.* Podobá se předešlému; listky wejčito- nebo srdčítopodlaublé, ostře a hrubě pilowané, dlaho řapičkaté, jako palisty wejčitopodlaublé, nestejnostranné, dolejškem srostlé s řapíkem, lysé; klasy hustokwěté, přímé, třebas 2" dlahé, bělawé; ústý kalichowé okrauhlowejčité, tu- paunké; tyčinky mnohem delší nitek čárkowitých; listeny kopinaté, kwětu kratší, pýřité. — Na pastwinách mokřých w Kanadě. Kwěte téhož času. ♀.

Kořen hořký a trpký dáwení působí, což w tom řádu jest neobyčejný aučinek.

PERLAUŠEK. MARGYRICARPUS. PERLFRUCHT.

Trubka kalichowá na konci zaužená: kraje 4—5dílňého s ústý nesaucími kolec zaubkowitý. Plátky žádné. Tyčinky 2. Blizny perowitě na mnoho klané. Holénka w trubce kalichowé proměněné w peckowici zakulatě-lau. Semeno wisuté.

P. štětinatá. *M. setosus* *R. et Pav. per. 1. t. 8. f. d. Ancistrum barbatum* *Lam.* Kříček wětewnatý, 1' wysoký, hustolistý; listy lichopeřené, 4—5jařmé; listky šidłowité, na konci chlupaté, 3" dlahé; palisty pošwo-wité, huňaté; kwěty úzlabičkowé, sedawé; owoce sliwo-wité, zakulatělé, bílé, leskuté jako perly. — W Brasílii, Peruwii, Chili a d. \bar{h} .

Owoce jedí děti, ačkoli málo má dužniny. List proti krwotokům se potřebuje.

KONTRYHEL ALCHIMILLA. FRAUENMANTEL.

Kalich trubkowitý: trubka nahore zaužená, kraj 8dílňý: uštůw střidawě menších, někdy nejmenších, zaubkowatých. Plátky žádné. Tyčinky 4—1. Worečky 2—1, pobočně nesaucí čnělku niřowitau, na konci bla-watau, pak wysýchající, twrdnaucí, 1semenné (holénky).

Byliny, zeliny; listy dlahočolaločnaté nebo rozsekané; kwěty drobné, chocholičené.

K. obyčejný. *A. vulgaris* *Lin. Fl. dan. t. 693. Plenk t. 69. Schk. t. 26. Sturm f. 2. Husinůžka* *Mat. Háj. 53.*

— *Wcl.* 425. Kontryhel, kondolík, hvězdoš. Kořen mnoholetý, silný, rovnovážný, vně šedohnědý, mnoho mraťů vypaustějící; lodyhy podlé dobroty půdy 1" až i 1' zvýší, přímé nebo vzstaupavé, oblé, duté, nejodstáleji chlupaté, někdy skoro lysé, jednořadé; listy ledwinovité, až do třetiny 7—9laločné: laloky polookrahlé, kolem dokola pilované, 3" široké, 2¹/₄" dlouhé, více méně chlupaté, někdy docela lysé, podlé hlavních žil řasnaté; řapíky kořenových mnohem delší listu (třebas 6paletčné), lodyhowé od dole wzhůru kratší, nejhořejší nejkratší; palisty dolní podlauhle, dopola, hoření okrahlější, s řapíkem a dohromady srostlé, po prostém kraji pilované, hořejší stříhanopilované; z hořeních úžlabítek a konce lodyhowého vynikají stopky, nesaucí vrcholiky, ježto dohromady dělají latu listnatou: květy stopěčkaté, lysé, žlutavě zelené; ušty kalichové wejčité, ostré; tyčinky 4, kratší uštůw; holénka rusá. — Na lukách a pastwinách po Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Dobrá píce pro dobytek. Kořen a nať swraskují, a tudíž potřebowaly se proti silným krvotokům, ranám a wředům: Alchemikové sbírali s listů rosu, a tudíž slowe rosau slunečnā a alchimilla.

K. rolní. *A. arvensis Scop.* *Aphanes arvensis Lin.* *Fl. dan. t.* 973. *Schk. t.* 26. Zelinka sotwa prstu zvýší, wětewnatā, rozestřenā, pýřitā; lodyha oblā: listy střidawé, w řapík ztenčené, 3dílne: lalokůw na 2—3 klaných, ostrých, asi 4" dlouhé; palisty wejčité, stříhanozubaté, málo kratší řapíku, s ním dopola a zpředu dohromady srostlé; květy úžlabítkové, strbaulené, nejkratšeji stopkaté, pýřité; kalich na osmero klaný: ušty střidawé nejmenší, zaubkowitzé, střidawé kopinaté, ostré; tyčinky 4—1; holénky 2, jedna někdy pometající. — Na polích a rolich w Ewropě, Iberii, na Jamaice. Kwěte od čerwna až do září. ☉.

Nať hořká a trpkā žene na moč; zmládí může se co salát jísti. Upewňuje pšek.

Podřadí 5.

ŠÍPKOWITÉ. ROSACEAE.

Šik 1.

Mochnowité. Potentilleae.

Kalich rozšířený, bez trubky prodlažené: ušty w paupěti chlopnité. Holénky obyčejně mnohé na

prodlouženém lůzku, řídko 2—4, w trubce kalichowé zawřené.

KUKLÍK. GEUM. BENEDIKTEKRAUT.

Kalich trubky prohlubené, kraje na desatero kláního, s ušty střídavě menšími. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének mnoho, w hlavičku nahromaděných, čnělkau stálaw, ocasowitaw, chlupataw nebo lysaw ukončených. Semeno wzstaupawé.

Byliny; listy rozdílně peřenosečné,

K. lékařský. *G. urbanum* *Lin, Fl, dan. t. 672. Schk. t, 137. Sturm f. 5. Hayn. 4. t. 33. Düsseld, 6. t. 17. Wagn. 1. t. 11, Benedykt Mat. Wel. 316. c.* Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenowitý, wně hnědý, u wnitř bílý, u prostřed čerwený, zapáchá obzvláště z jara hřebíčkem; lodyha přímá, 1—2' vysoká, chudowětwná nebo jednoduchá, nejodstáleji huňatá, listnatá, oblá; listy kořenowé na řapících dlouhých, huňatých, lyrowitopeřené: úkroj konečný nejwětší, obwejitý, dole ostrý, 3laločný; lalokůw kolem do kola zubatých; úkroje 2 poboční nejhořejší taktěž dlouhé, někdy 3laločné, užší, stříhané a pilowané, ostatní dolní úkroje mnohem menší, wejčité, zubaté, wíce méně chlupaté; listy lodyhowé, dolejší podobné kořenowým, ostatní na 3 úkroje rozsekané, nejhořejší jednoduché, ostatně podobně zubaté; palisty zaokrahlé, weliké, zubaté, prosté; kwěty konečné, ojedinelé, přímé, neweliké; ušty kalichowé wětší wejčité, zakončité, chlupaté, na wnitřní ploše podlé krajů běloaksamitnaté; ušty menší čarkowité, trochu kratší wětších; plátky uštůw kalichowých wětších málo delší, bledě žluté, obwejité; plod kulowatý, kalichem podhnutým podepřený, složený z holének mnohých, chlupatých, ukončených osinaw lysaw, dwojčlankowaw, jichž dolní článek čtyřikrát delší hořeniho, dole pýřitého; lůzko rowné. — W hájích a krowištích wlhaunkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen obsahujef tříslojinnu, pryskyřici a silici, potřebujf na místo kůry chinowé; též přý chránf piwo před zkysnutím.

K. wirginský. *G. virginianum* *Lin. Caryophyllata virginiana Herm. par. t. 111.* Welmi podobá se předešlému, od něhož se ale liší listy hluboko stříhanými, skoro protisečnými, úkroji prodlouženějšími a ostřejšími, kwěty bílymi, kalichu kratšími, za kwětení nachýlenými;

stopkami proti kwětu tlustnaucími, osinami semenowými chlupatými. — W Americe sewerné.

Kořen jeho w Americe sewerné jako předešlý u nás se potřebuje.

K. prostřední. *G. intermedium Ehrh. Willd. h. ber. t. 69.* Podobá se předešlému; kwěty ale má trochu wětší, často nachýlené; kalich čerwenawý, rownowážný, ani po kwětení podhnutý; plátky širší, náhle w nehet zaužené; worečky chlupaté, ukončené osinaw dwojčlankowaw, jejížto článek dolení jest čtyřikrát delší hořeního, dole chlupatého. — Na podobných místech w Ewropě. Kwěte téhož času. 4.

Kořen taktěž se potřebuje.

K. potoční. *G. rivale Lin. Fl. dan. t. 722. Schk. t. 137. Sturm f. 8. Hayn. 4. t. 34. Benedykt wodni Mat. Wcl. 346. C.* Po nati podobá se kuklíku lékařskému; kwěty skoro třikrát wětší nežli uwedeného, ryšaworyzé, nejřídčeji žluté nebo bílé, plátky širokoobwejitě, vykrojené, zdělí kalichu, dlauhonehetné; worečky chlupaté, ukončené osinaw dwojčlankowaw, jejíž článek hoření huňatý, skoro zdělí doleního, dole chlupatého; lůžko skoro zdělí kalichu. — Na lukách wlbkých, podlé potokůw, od podhoří až na hory. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen jeho, málo kořenný, někdy za kořen prwního se vydává a potřebuje.

Odrodek s lupeny kalichowými w listy proměněnými jest *G. hybridum Wulf. Jacq. rar. t. 94.*

K. chlumní. *G. montanum Lin. Jacq. aust. t. 373. Sturm f. 14. Benedykt horní Mat. Wcl. 347.* Kořen tlustý, šedočerný, úkosný, mrcasatý; lodyhy přímé, jednoduché, 1kwěté, 1—6" zwýši; listy kořenowé nažlutle chlupaté, lyrowitě peřenosečné, nestejně zejgowané: úkroj konečný, nejwětší, přisřdčítý, tupě laločnatý, pobočné wejčité, zaokrauhlé; listy lodyhowé mnohem menší, dlaněnožlaločné: lalokůw kopinatých, podlauhlých, zejgowaných: palisty wejčité, přizejgowané; kwět skoro $\frac{5}{4}$ " široký, pěkný, žlutý, přímý; kalich chlupatý; ušty wětší kopinaté, menší čarkowité, o polowinu kratší; plátky obsřdčité; holénky s osinami nečlankowanými, huňaté, kalichem rozloženými podepřené. — Na pastwinách horních a podhorních. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen též kořenný druhdy w lékařstwi jako kuklíka lékařského se potřebowal.

MALINNÍK. RUBUS. BROMBEERSTRAUCH.

Kalich dna rownaunkého, kraje na patero klaného. Plátkův 5, s tyčinkami mnohými z kalichu vyniklých. Holének přemnoho, na lůžku wyvýšeném, nedužnatém nahlaucených, čnělkau poboční opatřených, w pecko-wičky dužnaté proměněných. Semeno překocené.

Kře, řídko byliny. Lodyhy dvojleté často kořenatější, hladké nebo ostnaté. Listy řapíkaté, peřené, dlaněné nebo jednoduché; kwěty latěné, řídko ojedinelé, bílé nebo červené. Ovoce jedlé.

M. obecný. R. *Idaeus* Lin. *Fl. dan. t.* 788. *Plenk t.* 407. *Hayn. 3. t.* 8. *Guimp. t.* 97. *Düsseld. 5. t.* 20. *Wagn. 1. t.* 74. Maliny *Mat. Háj.* 300 — *Wel.* 358. Keř přímý, třebas zwýši může, wětewnatý, oblý, nahoře autle pýřitý, ostny teničkými, šidlowitými, štětínovitými pokrytý, někdy bez nich; listy peřené, na rozlách kwětaucích trojené, nejwýšší jednoduché, wejčité, konečný někdy přisrdčitý, dwakrát nejostřeji zubaté, wezpod obyčejně běloplšnaté; řapíky zoblené, na lici žlábkowité, pýřité; palisty šidlowité z nejdolejška řapíku vyniklé; stopky na konci lodyhy úžlabíčkové a konečné, listu dwakrát kratši, nesaucí hrozen chudokwěty, nachýlený nebo nicí, jako stopečky bělopýřitý, hákowitě ostencowaný; kalich pýřitý a ostnatý, otewřený; plátky obwejitoklínowité, přímé, ušťú kalichowých kratši, bílé; ovoce autle pýřité, jakoby jínowaté, nelesklé, karminowé, růžowé, řídko žlutawě bílé. — W lesech, obzwlastě na mýtech hromadně po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Ovoce, *maliny*, netoliko z planých, anobř i zahradních pro wýbornau chuť a wůni se jí; dělají z něho také ocet, syrup a wodu malinowé, w lékařství užitečné; též z něho možná dělati wíno a lš; listy zahořklé druhy proti běhawkám a kwotokům se potřebowaly.

M. západní. R. *occidentalis* Lin. *Sloan. t.* 213. *f.* 1. *Dill. elth. t.* 247. *f.* 319. Podobá se předešlému; lodyhy oblé, modrawě jínaté, ozbrojené ostny sehnutými; listy na silnějších řapících, na rubu běloplšnaté; na wýstřelcích jalowých peřené, pětulistkaté, na kwětaucích trojené; stopky přikolíččené, ostnaté; kalich ušťúw kopinatočárkowitých; plátky 2laloké, klínowité, odstálé; plody černé, někdy červené. — W Americi sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Nahrazuje dokonce we vlasti náš malinník obecný.

M. ježíník. R. *caesius* Lin. *Fl. dan. t.* 1213. *Schk. t.* 135. *Hayn. 10. t.* 9. *Wihe t.* 46. Ježíník, černice, mali-

na černá. Kořen lezavý; kmeny křowité, oblaukowitzě sehnuté nebo prostřené, wětewnaté, oblé, často z modrawa šedě jínaté, ozbrojené ostny tenkými, přirovnými; listy trojeno- nebo pětěnodlaněné: listky wejčité, dwakrát pilowané nebo zubaté, s konečným wětším, řapíčkatým, pobočnimi přisedawými, lysé, pýřité, aksamitnaté nebo brwité; řapíky wíce méně ostnaté, pýřité; palisty čárkowitzé, z dolejška řapíku wyniklé, nejkratší; lata jednodušinká, přímá, listu kratší; stopky štětinato-ostnaté; kwěty bílé, asi $\frac{3}{4}$ " široké: ušty kalichowé, wejčité, dlauze zakončité, otewřené; plátky wejčité, rozložené, kalichu kratší; owoce černé, modrawošedě jínaté, bezleské, kalichem zawřeným zastřené. — Podlé rolí a na nich. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{H} .

W polcích welní obtížný keř, leza po zemi a wyháněje z kořena přemnoho lodyh. Owoce, ježiny, sice se jí, není ale tak chutné, ani newoní jako maliny. List zahořklý jindá na rány.

M. ostružinník. *R. fruticosus* *Lin. Fl. dan. t. 1163. Plenk t. 403. Schk t. 135. Hayn. 3. t. 10. 12. Weihe t. 7. 45. Ostružiny Mat. Háj. 99. B. — Wel. 357.* Keř kmenůw oblaukowitzě sehnutých nebo prostřených, tupě hranatých, wíce méně ostnatých, wětewnatých, lysých, pýřitých, chlupatých nebo huňatých; listy trojené nebo pětěné dlaněné, dwakrát zubaté, lysé, pýřité neb chlupaté, někdy wezpod běloplšfnaté; listky wejčité, okrauhlowejčité, dole wíce méně srdčité wykrojené; řapík a hlawní žila listková wíce méně ostnaté; palisty čárkowitzé, nejkratší; hrozen složený, konečný, mnohokwětý, někdy $\frac{1}{2}$ dlahý, přímý, z wrcholíkůw složený; ušty kalichowé wejčité, ostré, rozložené; plátky wejčité, kalichu delší, otewřené; owoce (ostružiny) dříwe červené, pak černé, lesklé, s kalichem často podhnutým. — W lesech, křowistích, plotech, na rolích po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{H} .

Množstwá odrodkůw, jež někteří za obzwláštní rody uznáwají. Jest také odrodek plnokwětý zahradni. Ostružiny náwinné, dost lahodné, ačkoli malinám nejsau roweň. Dělawí z nich wíno, ocet, kořalku; nezralé a sušené proti anplawici; kořen otwírá a žene na moč.

M. wonný. *R. odoratus* *Lin. Corn. can. t. 150. Mill. ic. t. 223.* Keř přímý, kmenůw někdy co muž vysokých, přímých, oblých, bezbraných, s korau slupující se; rozhy. řapíky, stopky a kalichy pokryté chlupami, na konci žlázku kulowatou a černau nesaucími; listy jednoduché, okrauhlosrdčité nebo skoro ledwinowitzé, 5-laločné: lalokůw ostrých, nestejně dwakrát zubatých; řa-

píky asi o $\frac{1}{3}$ kratší listu; palisty nejmenší, čárkovité; květy konečné, příchocholičené; ušty kalichové wejčíté, dlauze zakončité; koruna skoro $1\frac{1}{2}$ " široká, krásně růžová, kalichu 2krát delší; plátky obwejčíté, nejtupější; ovoce veliké, červené: holénky mnohé, wejcowité, aksamitnaté, s čnělkau nálewkwowitau. — W lesech Ameriky sewerné. \bar{h} .

Owoce jako maliny, jimž se podobá, w Americe jědt; u nás máme keř w zahradách pro ozdobu, maliny ale jeho nedozráwají. Kwět wonný; částky žláznaté třené zápachu jsau růžowého.

M. skalní. R. saxatilis Lin. Fl. dan. t. 134. Guimp. t. 104. Weihe t. 9. Keř kmenůw lezaucich, tu a onde kořenatějících, špinawě úsawých, wětewnatých, wyhánějících několik rozeh letních, třebas 1' vysokých, zelinných, dole šupinatých, čárkowaných, nejjednodušších, chlupatých a krátce a řídce ostnatých; listy trojené, dlaněné, jednobarewné, pýřité, pak olysající: listky wejčítokosočtwerečné, dwakrát ostře zubaté; palisty kopinaté, pýřité; květy příchocholičené nebo přiojedinělé (11—1), konečné; stopka welmi krátká; stopečky pýřité a ostnaté, zděli trubky kalichové, zwonečkowité; ušty kalichové kopinaté, ostré, podhnuté, zděli plátkůw podlaublokopinatých, bílých, přímých; tyčinky přímé; ovoce složené z nemnohých holének nejwětších, prozračitých, červených, wodnatých; semeno podlauhlé, đubkowanosičkowané, rusé, 2" dlauhé, oblé. — Na místech skalnatých podlé lesůw w Evropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Maliny chuti náwinné, mdlé, nelahodné.

M. sewerný. R. arcticus Lin. Buxb. cent. 5. t. 26. Lin. lap. t. 5. f. 2. Fl. dan. t. 488. Plenk t. 410. Engl. bot. t. 1585. Podobá se předešlému; rozhy letní, pýřité, bezbranné; listy trojenodlaněné, skoro stejnobarwé, lysé; listky obwejčíté, ostraunce hrubozubé; palisty wejčíté, tupé; kwět ojedinělý, konečný, skoro 1" w průměru dlauhý, růžový; kalich uštůw kopinatočárkowitých, podhnutých, kratších nežli plátky obwejčíté, wykrojené; ovoce malinám podobné, náwinné, sladké, přewonné a libeznějši jich. — W Loparsku, Sibirii a Kanadě. \bar{h} .

M. moroška. R. Chamaemorus Lin. lapp. t. 5. f. 1. Fl. dan. t. 1. Plenk t. 409. Weihe t. 49. Moroška. Kořen plaziwý, co motauz tlustý, wyhánějící lodyhy přímé, asi 4" vysoké, oblé, připýřité, bezbranné; listy jednoduché, ledwinité, 2" široké, $1\frac{1}{2}$ " dlauhé, řasnaté, ostře zaubkowané, wezpod pýřité, olysající, 5—7laločné; łalokůw zaokrauhlých; palisty wej-

čité, nejtupější; květy dvojdomé, ojedinelé, na stopce řapíku delší a jako kalich pyřité, jehož ušty (4^{'''}) podlahopinaté, ostré; koruna $\frac{5}{4}$ '' v průměru široká: plátků obwejitých, nejtupějších, rozložených; holénky zakulatělé, veliké. — Na seweru Ewropy a Ameriky, u nás na horách krkonošských. Kwěte w čerwnu. †.

Kořen silného zápachu a hořké listy dluwál se proti nemocem kožním. Morošky jsau dobré a náležejí k nejlepšímu owoci na wysokém Seweru.

JAHODNÍK. FRAGARIA. ERDBEERE.

Trubka kalichowá poddutá, na desatero klaná: uštůw střidawě menších. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho. Holének wyschlých mnoho na lůzku rozličném, pak zweličujícím se, padawém, dužnatém. Čnělka poboční. Semeno wisuté.

Byliny wyběžky wypauštějící; listy o lístcích 3, hrubě zubatých.

J. pospolitij. F. Vesca Lin. Blak. t. 77. Plenk t. 412. Schk. t. 135. Sturm f. 2. Hayn. 4. t. 20. Jahody bílé Mat. Wcl. 367. Bylina. Kořen úkosný, černohnědý, mnoho mrca-sů wypauštějící; lodyha nejkratší, vyhánějící wyběžky někdy welmi dlouhé, na konci kořenatějící a rašící; listy na řapících dlouhých, přímých, zoblých, na wnitřní straně žlábkem na děli opatřených, nejodstáleji chlupatých; listy 3lístkaté: listky wejčítokosočtwarečné, chlupaté, dle žeber řasnaté, hrubě nejčastěji jednoduše zubaté zubami ostrými, sedawé: palisty mázdrowité, wejčité, nahnědlé, ostré; stopka jednoduchá, skoro zwýšší řapíku, oblá, nejodstáleji chlupatá, nesaucí chocholík ze stopeček několikrát sochatých, 1kwětých, přitlačeně wzhůru chlupatých; kalich kwětauí rozložený, plodonosný rozložený nebo podhnutý; plátky bílé, rozložené, obwejité, delší kalichu; owoce (jahody) wisuté, nejčastěji čerwené, šťawnaté, kořenné, wonné, plné holének drobných, twrdých, hnědých, hladkých, smačknutých. — W lesech, křowištech, hájích po Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu, na horách později. †.

Odrodky jsau tyto:

α) Jahody homolowité, podluhowaté nebo kulowaté, na jednom mstě.

β) Wyběžky žadné nebo přečrátké.

γ) Listy jednolístkaté, pobočnách pometaujících.

δ) Celé léto kwět a jahody nesaucí.

ε) Plný, kwětu plného.

Owoce netoliko prwní, ano i nejlahodnější, nejzdrawější, občerstwující, a jí se buď panhé, buď s cukrem, wínem, též i mlékem.

Dělají z něho syrop, víno, ocet, kořalku. Kořen a list co thé; též proti plynutí břicha. Listem kauří proti bolení zubů od nástuzení.

J. truskawec. F. elatior Ehr. Noisett. jard. t. 13. f. 1. Hayn. 4. t. 27. Jahodník Mat. Háj. 308. Jahodník horní Mat. Wcl. 367. Truskawec, truskawice, truskawka, kosmatka. Welmi podobný předešlému, a liší se tím, že kalich plodonosný jest nejotewřenější nebo podhnutý; stopky a řapíky nejodstáleji chlupaté; kwěty wětší a po metáním wzdýcky dvojdomý. — W lesech, obzwláště na chlumích. †.

J. kopeční. F. collina Ehrh. Hayn. 4. t. 30. Fl. dan. t. 1339. Tráwnice. Též prwnímu rodu podobný; kalichy ale plodonosné jsou přitlačené na jahody; řapíky nejodstáleji chlupaté, na stopkách přitlačeně chlupaté; listy obak pýřité. — Na kopcích a wrších nezdělaných podle křowist. Kwěte w kwětnu, čerwnu.

J. hrubokwěť. E. grandiflora Ehrh. Duham. 1. t. 6. Jahody nejwětší s kalichem přitlačeným; řapíky a stopky přímochlupé; listy na lici lysaunké, tmawě zelené, hrubě pilované. †.

J. chiloenský. F. chiloënsis Ehrh. Dill. elth. t. 120. f. 146. Kalich plodonosný přímý; řapíky a stopky nejodstáleji chlupaté; listy obak huňaté, pilované zubami širšími nežli delšími. †.

J. wirginský. F. virginiana Ehrh. Noiss. t. 12. f. 2. Hayn. 4. t. 28. Kalich plodonosný otewřený; chlupy na řapíku přímé, na stopce přitlačené; listy na lici lysé; worečky ponorené do dubek lůžkových, čímž snadně od jiných rozeznati se může. †.

Poslední tři rody w záhradách se sázejí, kdežto jahodník hrubokwěť k swému zdaru mírnau krajinu potřebuje. Užitek jejich jako ostatních.

Sázení jahod w některých krajinách, n. p. okolo Hamburgu, w Belgii a w Angličanech okolo Londýna welice provádějí a jest welmi wýnosné.

ZÁBĚLNÍK. COMARUM. BLUTAUGE.

Kalich, koruna, tyčinky a pestík jak u jahodníka. Lůžko odkwětlé zwětšelé, dužnaté, haubowité.

Z. bahní. C. palustre Lin. Fl. dan. t. 636. Hoffm. germ. t. 7. Schk. t. 138. Drev. et Hayn. 3. t. 92. Pětistek čerwený Mat. Wcl. 363. C. Oddenek plaziwý, článkovaný, ze článkůw kořenatější; lodyha wstaupawa, oblá, čerweně naběhlá, nahoře pýřitá, wětewnatá; listy lichoperené, 2jařmé; lístky přiblížené, eliptičnokopinaté,

ostře pilované, sítkowitožilnaté, na líci tmavě zelené, lysé, wezpod bledé, pýřité; listy příkřetí dlanitě trojdílné; řapíky dole rozšířené objímají lodyhu; květy nahnědle červené, na malém wrcholiku se stopkami lysými; kalich 10laloký: lalokůw střidawě wětších, wejčítých, dlauze zakončítých, rozšířených, menších kopinatých, ostrých, podhnutých; plátky podlahlé, zakončité, mnohem kratší lupenů kalichowých wětších; tyčinek 20, zdělí plátkůw; čnělky poboční; lůžko wejcowité, dužnaté, s holénkami mnohými, kulowatowejčítými. — Na lukách bahnitých. Kwěte w červenu, lipnu. 4.

Rostlina wždycky prozrazuje rašelinnu, jest swraskawá, a může se potřebowati k wydělání koží; kořen dáwa červenau barwu špatnau; jindá proti plynutí břichá a křwotoku.

MOCHNA. POTENTILLA. FINGERKHAUT.

Kalich, koruny, tyčinky a pestik jak u jahodníkůw. Lůžko nadduté nebo homolowité, wyschlé, aniž dužnaté.

Byliny, polokře. Listy dělené; palisty se řapíkem srostlé; květy bílé nebo žluté, řidko růžové.

M. křovitá. *P. fruticosa* Lin. *Ann. t. 17. 18. f. 1. Duham. t. 20. Nestler t. 1. Engl. bot. t. 88. Guimp. t. 42.* Keř 3—4' wysoky, přímý, wětewnatý; pokožka korní šedotisawá, se laupající; rozhy zelené nebo červeně naběhlé, oblé, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy střidawé, neweliké, wyštěrbené, 2—3jařmé, chlupaté: úkroje přiblížené, podlahlokopinaté, ostré, obak skoro stejnobarewné; řapíky zdělí listku, wlasaté; palisty kopinaté, ostré, mázdrowité, dwakrát kratší řapíku; květy veliké, příchocholičené, někdy ojedínělé; stopky a kalichy wzhůru chlupaté; ušty kalichowé wšecky stejně dlahé, střidawě wejčité, zakončité a čárkowitzkopinaté, dole zaužené; koruna kalichu dwakrát wětší: plátkůw žlutých, okrauhloobwejčítých. — W Sibirii, Angličanech, na Pyrenejích. Kwěte w lipnu, srpnu. 7.

U nás w zahradách pro ozdobu se ošetřuje. W Sibirii potřebuje se list místo čaje čínského.

M. husí. *P. anserina* Lin. *Fl. dan. t. 544. Plenk t. 413. Sturm f. 4. Hayn. 4. t. 31.* Stříbrník anebo husí mýdlo *Mat. Háj. 303. — Wel. 360.* Bylina lodyh lezawých, 1' dlahých, oblých, wzhůru chlupatých; listy i se řapíkem třebas-8" zdělí, w obvodu podlahlokopinaté, liché a přetržené, wyštěrbené: úkroje nejdolejší nejmenší, a ostatní wzhůru zponenáhla se zwětšující,

wšecy jsau wejčitopodlauhlé, hlauběji mēlčeji ostré pilowané, na lici lysé, wezpod bělohedwábné, wětši třebas 1" zděli, mēnsi mezi nimi položené sotwa 3" zděli; řapík chlupatý, na 4" bezlístěčný; palisty listůw kořenowých třebas zděli 2", kopinaté, celé, na 12—3" nahoře prosté, lodyhowé wejčité, hluboce pilowané, nejhořejší wyštěrbené: listkůw čárkowitých; kwěty žluté, asi 1" w průměru, ojedinelé úzlabičkové, na stopkách co list dlauhých, oblych, wzhluru chlupatých; kalich chlupatý: uštůw 5, wětšich kopinatých; celých, 5 mēnsich často 3—5laločnych; plátky obwejčité, kalichu delší; lůzko chlupaté. — Na auporuč, tráwnících po Ewropě a Americé. — Kwěte w kwětnu, čerwnu a jeseni. 4.

Dobytek se jí netýká, husy ale rády jí zobají. Kořen a nat slabě swraskují a ženau na moč; druhdy w lékařství se potřebowaly. Na kořánf býwá červec polský.

Jsau odrodky listů obak bělohedwábnitého nebo obak zeleného, též stopek dvojkwětych.

M. stříbrná. *P. argentea* Lin. *Fl. dan. t. 865. Sturm f. 17. Pětulistek Mat. Háj. 305. Pětiprstek Mat. Wel. 363. Štíríce*. Kořen dřewnatý, wně tisawě hnědý, vypauštějšíci malý trs, z lodyh přímých nebo dole wzstaupawých, 1' vysokých, oblych, bělohuňatých; listy střidawé, pětěnodlanité, na lici lysé nebo pýřité, wezpod bíle huňaté: lalokůw obwejčitoklínowitých, na polowici hoření hlauběji mēlčeji střihaných anebo protisečných laloky širšími nebo užšími, odstálými, ostrými, po kraji podehlipenými; kwěty na konci lodyh wrcholík dělající, žluté; kalichy chlupaté; plátky obwejčité, celé; holénky wrápečkaté, neobraubené. — Na místech wýslunných, wyprahlých po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

Nat a obzwlastě kořen swírá, a protož před časy byly w lékařství potřebowány. Mohan k barwení slaužiti jako následující.

M. přímá. *P. recta* Lin. Podobá se předešlé jměním. Lodyha přímá nebo nejdoleji wzstaupawá; škrablawaučká, chlupatá chlupy na bradawičce bílé sedícími; bílými, dlauhými a kratšími (obzwlastě hořeji), na konci žlázku černawau nesaucími; listy pětěno nebo sedmėnodlanité, škrablawaunké, a podobnými jako lodyha chlupy oděné; listky podlauhlé, dolů zauženě, a wšude hrubě střihanozubaté zubami tupaukými; palisty kopinaté, celé nebo wice méně střihané, dole kratši řapíku, uprostřed jak on dlauhé, nahoře delší; kwěty na konci lodyhy wrcholík dělající; kalich podobně chlupatý, uštůw stejně dlauhých, těch wejčitých, oněch kopinatých; ko-

runa žlutá, větší kalichu, z plátkův obsrdčitookrauhlých; holénky wyvýšeně swraskalé, blanau obraubené. — Na wyslunných suchopařích po Ewropě mírnější. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

M. lezawá. P. reptans *Lin. Schk. t. 136. Hayn. 4. t. 53.* Pětili-tek *Mat. Háj. 304. — Wcl. 363.* Kořen mnoholetý, dlahý, wětewnatý, černohnědý, wypauští lodyhy lezawé, oblé, tenké, řidkochlupé, jednoduché nebo raději nejkratšeji wětewnaté; listy pětěnodlanité: listky podlahloobwejcíté, hluboce pilované, na lici roztrauseně přitlačeně chlupaté, jakož i wespod po žebrách; řapiky listu delší nebo kratší, řidkochlupé; palisty wejcíté, celé nebo stříhanozubaté; stopky úzlabičkové, ojedineělé, listu dwakrát delší, přímé, lysé, oblé, 1kwěté; kwět w; průměru palečný, žlutý; kalich uštůw podlahlokopinatých, ostrých, střidawě o $\frac{1}{3}$ kratších; koruna zděli kalichu, z plátkův obsrdčitých; holénky zrnkowatoškrablawé. — Na pastwinách wlhkých podlé přikopůw po Ewropě. Kwěte w lipnu, srpnu. 4.

Kořen a nať sw'rajš a byly jindá w lékařstwí užíwany.

M. lesní. P. sylvestris *Nestl. P. Tormentilla Sibth. Tormentilla erecta Lin. Fl. dan. t. 589. Schk. t. 136. Sturm f. 31. Hayn. 2. 48. Düsseld. 6. t. 2. Nátržnik, Mat. Háj. 306. b. Nátržnik, tržené koření Mat. Wcl. 365. Přetržnik.* Kořen uzlowatý, asi prstu ztlaustí, oblý, jako nkausnutý, hnědý, wnitř čerwenawý, wypauští několik lodyh třebas střewičných, tenkých, wzstaupawých, anobrž prostřených, nahoře sochatowětewných, oblych, wzhůru odstálanuce chlaupkowaných; listy trojenodlanité, klinowité, na hoření polowici hluboce zubaté, po žilách obak přitlačeně chlupaté, kořenowé na řapících listku mnohem delších, lodyhowé dolení na překrátkých, hoření sedawé; palisty listkům podobné twarem, stříhanozubaté, o polowičku kratší; z úzlabiček nejhořejších wynikají stopky ojedineělé, tenké, chlaupkowané, delší listu, jednokwěté; kwět žlutý, sotwa 5''' w průměru zděli; kalich chlupatý, uštůw 8, řidko 10, stejných, kopinatých; plátkůw 4, řidko 5, okrauhloobwejcítých; tyčinky dwakráte kratší plátkůw; lůžko chlupaté; holénky čarkowanoswraskalé. — W lesích, wřesowištích, na pastwinách. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

Nať sw'rajš jindá w lékařstwí se užíwala; nyní se potřebuje kořen trpký, obsahující mnoho tříslowiny a wýtah z něho, jenž místo dračí krwe se bere; též slauží k wydělávání koží a barwení jich na čerweno.

M. hájni. P. nemoralis Lchm. pot. t. 13. Tormentilla reptans Lin. Engl. bot. t. 892. Podobá se předešlé. Kořen takový též; lodyhy rozprostřené, střewičné, sochaté, wzhůru odstálaunce chlupaté; listy sedmeno-, pětěno- nebo trojenodlanité, přitlačeně obak chlupaté, olysající: listky obwejíité, střihozubaté, poboční (když jich 5—7) patrně dole srostlé, wšecky řapíkaté, ani nejhořejší sedawé; palisty listkůw mnohem menší, kopinaté, dolení střihozubaté, hoření celé; stopky úzlabičkové, listu mnohem delší, ojedinělé, pýřité, 1kwěté; kwět žlutý, asi $\frac{3}{4}$ " w průměru široký; ušty kalichowé stejně dlahé; wněšné kopinaté, wnitřní wejíité, nejostřejší; koruna kalichu dwakrát delší, plátkůw okrauhloobrdčitých; lůžko chlupaté; holénky tečkowanoswrskalé. — W lesích stinných, mechatých po Ewropě. Kwěte w čerwnu, lipnu. 4.

Powah jako předešlá.

Šik 2.

Řepíkwité. Agrimonieae.

Kalich trubkowitočihowitý, pak i ztwrdlý, w ústí zaužený, a zawirající holénky 2 nebo pometáním 1.

ŘEPÍK. AGRIMONIA. ODERMENNIG.

Kalich trubky čihowité, wně štětinaté, ústí zauženého, kraje na patero klaného. Plátkůw 5. Worečky 2, s čnělkau konečnau. Holénky se slupkau měkkau w trubce kalichowé ztwrdlé; semeno wisuté.

Byliny listů wyštěrbených, kwětůw brozněnoklasených, žlutých, listenatých.

Ř. lékařskij. A. Eupatoria Lin. Fl. dan. t. 588. Plenk t. 364. Schk. t. 128. Hayn. 2. t. 19. Řepiček anebo starček Mat. Háj. 302. — Wcl. 361. Kořen wřetenowitý, mrcasatý, kolmojdaucí, dřewnatý, z černa čerwený, wyhán, lodyhu wzyčenau, oblau, wětewnatau, ponačerwenalauí třebas 2 přewyšující, jako řapiky a stopky pýřítau a nejodstáleji dlahochlupatau chlupy z malé bradawicky wynikajícími; listy střidawé, dlahé, přetržené licho wyštěrbené, mnohojařmé: úkroje wětší podlahlokopinaté, hrubě pilowané, úkroje menší mezi dwěma wětšíma žjařmé, nestejně weliké, wejíité, hrubě pilowané, wšecky na lici řídce a přitlačeně chlupaté, poboční sedawé, konečný řapíčkatý; palisty polosrdčité, weli-

ké, nějdoleji na řapík pěrirostlé, zakoněité, vně ostře zubatě; hrŏzny klasovitě, koneěné, zpěrmeně, dlouhě; květy ojedinělé nebo dvojěatě, krátce stopeěkatě, pod stopeěkau opatřené listenem na trě klanýni, uštěw ěarkowitých, vně chlupatých; květy newelikě; trubka kalichowá hustochlupá, nahŏre háěkowitoštětinatá; uštěy kopinatě, lysaunkě; plátky okrauhlě, wětši okraje kalichowěho; tyěinky zdělí uštěw kalichowých; kalichy zralě obdálně, obhomolowitě, u dola hluboce brázdowaně, na konci s kolci nejrozěwěnějšími, na konci háěkowitými. — Na palirbeěch suchoparných mezi roždím. Kěwěte od ěerwna do srpna. 4.

Naě trochu kořennau a trpkau, pěred, ěasy, w lékarštwí potřebowali.

Ř. wonij. A. odorata Camer. hort. 7. Ait. Podobá se pědešlému, má ale postawu ztepilější; listy pěřenoseěné ěili wyštěrbeně; úkrojěw podlauhlých, hlouběji pilowaných; obzwláště ale liši se trubkau kalichowau polokulowatau, široke zwonkowitau, brázdami mnohýra, mělšími ale protaženau; dále plátky dwakrát delšími kraje kalichowěho. — W ěwropě jižné.
Jest kořennější a tudy mocnější, užitěk ale tentýž.

Šik 3.

Šípkowitě. Roscae.

RŪŽE. ROSA. ROSE.

Trubka kalichowá dužnatá, baňkowitá, ústí kruhem žláznatým zaužené, kraj řdílňý. Plátkěw 5. Tyěinek mnoho, za kruhem a na něm stojícich. Woreěky někdy nožkatě, nožkami nejěastěji na wnitřek trubky kalichowě pěrirostlé. ěnělky dlouhě, z nadústí ěnějící. Holěnek mnoho kostěných, w trubce kalichowě zwelicele, zabarweně, zbobulelé zawřěných.

Kře nejěastěji ostnatě; listy lichopeřené; květy velikě, dělem pěwoňawě. Rody těžko rozeznatelně. Pokolení jedinkě.

§. 1. Woreěky wsecky sedawě, beznožicěné. Palisty stejné, na rozhách kwětaucich, sotwa wětši; listeny z pometalých palistěw užši.

R. lesní. R. arvensis Huds. Engl. bot. t. 188. Red. ros t. 89. Guimp. t. 95. Keř wětwí oblých, prodlaůžených, šlahauowitých, položených, pokrytých ostny roztraušenými, dole smaěknutými, kosowitě podhnutými, nestejnými; rozhy nejodstálejší, pěrimě, lysě, ostnatě;

listy lístkův lysých anebo pýřitých 5—7, přikrauhloob-
wejtých, zejkwanopilowaných, wezpod bledých, nelesk-
lých, padawých; palisty wšecky stejné, podlahločárkowi-
té, ploché: aušek wejtých, zakončitých, podhnutých;
kwěty ojedinělé nebo chocholičené; trubka kalichowá
wejtá: uštů protisečných, často jednoduchých, s plodu
zrajícího padajících; plátky bělawé, celé nebo wykroje-
né, krátké; worečky sedawé; čnělky srostlé, zdělí ty-
činek; šipkowice přímé, elipsowité nebo zakulatělé, kar-
masínové. — W lescech a plotech po Ewropě. Kwěte w
čerwnu. \bar{h} (jako wšecky).

R. stálezelená. *R. sempervirens* Lin. *Plenk t.* 406.
Red. t. 13 — 16. Keř wětwi prodlaužených, šlahau-
nowitých, položených, ostny roztraušenými, silnými, do-
le smačknutými, kosowitými ozbrojených; lístkůw 5—7,
přezimujících, kožowitých, eliptičných anebo wejtých,
stejnobarewných, obak lesklých, skoro přitlačeně pilo-
waných; palisty stejné, podlahločárkowité, ploché: au-
šek kopinatých, podhnutých; trubka kalichowá zakula-
tělá jako stopky a wněšná strana uštůw celých anebo
protisečných, pak padawých, žláznatomrtnatá; čnělky
huňaté, srostlé, nahoře prosté, zdělí tyčinek anebo krat-
ší; plátky wykrojené; šipkowice wejcowité nebo wejčito-
kulowaté, přímé, lysé nebo žláznatomrtnaté. — W Ewro-
pě teplejší. Kwěte w čerwnu.

Ten rod od nejdáwnějších časůw jest w zahradách s plnými
kwěty; potřebuje se na silici růžowan; plátky prý silně počišťují.

R. plaziwá. *R. gallica* Lin. Kořen široko daleko se
rozplazující a vyhánějící kmeny prostřené nebo přímé,
rozdilně vysoké; ostny na lodyhách směstnané, nestej-
né, wětší ze zpodku rozšířeného, smačknutého šidlowi-
té, přikosowité sehnuté, menší štětínowité a promicha-
né štětínami žláznatými, mnohými; lístkůw 5—7, eliptič-
ných anebo zaokrauhlých, kožowitých, tuhých, wezpod
bledých, přijednoduše pilowaných; palisty čárkowitzo-
pdlahlé, ploché: aušek wejčitokopinatých, ostrých, roze-
wřených, i listůw příkwětních, stejných; kalich trubky
jako stopky žláznatoštětínaté: uštůw koruny kratších,
protisečných nebo celých, kratších podhnutých, pak pa-
dawých; worečky wšecky sedawé; šipkowice přímé, za-
kulatělé, pozdě zrající. — Podlé lesůw a rolí na pahrb-
cích wýslunných. Kwěte w čerwnu.

Welmi se proměňuje. Planá nebývá wyšší $1\frac{1}{2}'$ s kwětem je-
dnoduchým, zahradní wyšší, s kwětem plným, růžowým, jednobarew-
ným. Drobnokwěťá jest křiček nizaunký, s kwětem přemalým, oby-
čejně plným a listem drobným.

R. pčimová. *R. moschiata* Mill. *Red. t.* 17. 18. *Lindl. ros.* 121. Keř wětwi šlahauowitých, wzestaupawých, ozbrojených ostny tenkými, podhnutými; lístkůw 5—7, kopinatých, zakončitých, lyaunkých, různobarewných, wezpod bělawých; palisty podlahločárkowité, nejuzši: aušek rozewřených, čárkowitých, ostrých; kwěty často přemnohé, wrcholičené, bílé, jednoduché nebo plné, nejwonnější, plátky s nehem žlutým; stopky mnohem delši trubky kalichowé, postranni člankowané, jako kalichy chlupaté, přimrtnaté; ušty kalichowé připrotisečné, s podlahhlým přiwěskem; šipkowice wejcowité, čerwené. — W Indii a Persii, kdežto i w zahradách wůbec se sází.

Jest to nejhlawnější rod, z něhož růžowá silice (olejček) se dobývá, a protože z 6 centů plátkůw sotwa 2 lotůw silice se nabývá, jest drahá. Plátky dají do wody a nechají státi na slunci, načež silice na wodě wzplývá.

R. indská. *R. indica* Lin. Kmen přímý nebo přípnulý, zelený nebo nachowý; ostny welmi odlehlé, silné, kosowité; lístkůw 3—5, wejčitých, zakončitých, kožowitých, lesklých, lysých, pilkowaných, wezpod bělawých; palisty přeauzké, s řapíkem srostlé, celé nebo hrwitopilowané; kwěty ojedinelé nebo latněné; tyčinky wehnuté; stopky přičlankowané, často ztlustlé, i s kalichami hladké nebo swraskaloštětinaté; ušty kalichowé zděli plátkůw, podhnuté, pilowané; šipkowice čihowité (?). — W Číně a Indii východní. Kwěte skoro pořad.

W zahradách našich máme několikero odrodkůw libowonných; jichž nejhlawnější jest *obecná*, *latněná* (Noisetiana); *čajowonná*, (fragrans, theiodora) a *wždy kwětaučí* (semperflorens), také *růží městěnanu* nazwaná.

R. stolistá. *R. centifolia* Lin. *Plenk t.* 402. *Red. et Thor. p. et t.* 77. *Red. t.* 25. *Hayn.* 11. *t.* 29. *Düsseld.* 10. *t.* 8. *Wagn.* 1. *t.* 24. Podobná k r. plaziwé; kořen ale mnohem méně plaziwý; pně wyšši; ostny roztraušené, nestejně, wětši, silné; lístky nejsau tak tuhé jako růže plaziwé a jakoby mázdrowité, anobř měkké, zelinné, wejčité, rovné, jednoduše pilowané; palisty wšecky podlahločárkowité: lalokůw dlauhých a úzkých; aušek kopinatočárkowitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, kratši nežli koruna; trubka kalichowá a stopky žláznatomrtnaté; plátky wehnuté. — Wlast. neznámá, nepochybně ale Kawkazsko; wšude w zahradách. Kwěte w čerwnu.

Růže, králowna všech kwětůw, čemž Indowé odporují, obraz newinnosti, přátelstw a mlčenliwosti. Obyčejně růžowá, též bílá s

paupětem růžovým. Vůně nejlébeznější. Z plátek dělají med, ocet, voda, silici růžové, v Malé Asii vůbec obilbenau vodu růžovou a perly růžové, černé, roztírajíce plátky na těsto tuhé a tvoříce z nich na stroji pilulkovém kuličky.

Odrodků mnoho. Nejhlavnější tyto:

β) *bublinatá*, *bullata*. *Red. et Thor.* 1. t. 37. Ostny nejbojnější; lístky přeweliké, bublinaté, jednoduše pilované, stopky a kalichy žláznaté, lepnaté, plátky růžové, nachové, wehnuté.

γ) *mechatá*, *mucosa*; ostny nestejně, malé, hojně; lístky wejčité, rovné, jednoduše pilované; stopky a kalichy žláznatomechaté; plátky růžové nebo bílé; wehnuté. Kwěty jednoduše, *Red. et Thor.* 1. t. 39.

δ) *malíčká*, *Pomponia R. provincialis* *Ait. Red. et Thor.* 2. t. 67. 1. t. 56. Nizaunká, kwěty a lístky nejmenší.

ε) ústy kalichové, největší, lyrowité, řapíkaté.

§. 2. Worečky u prostřed kalichu dlouhonožkaté; nožka zděli worečku. Kwěty 3—5 nebo více chocholičené, wšecky kromě prostředního listenem opatřené. Palisty listůw přikwětních rozšířené. Ostny hrubé.

R. šípková. *R. canina* *Lin.* Šípek, šipinka, merhelec, mrhelec. Keř přímý; ostny silně kosowité, dole rozšířené a smačkuté, přistejně, na wýstřelcích roztraušené, na rozhách kwětaucích skoro přiřapění; lístkůw 5—7, eliptičných anebo wejčitých, ostře pilovaných, s zuby, hořejšími sklímenými; palisty listůw přikwětních eliptičné, rozšířené, ostatních rovné, podlauhlé; aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ústy kalichové protisečné, někdy co koruna dlouhé, pódhnuté, s plodu zrajícího padawé; stopky plodonosné přímé; šipkowice eliptičné, wejcowité nebo zakulatělé, pozdě zrající; worečky prostřední nožkaté. — W plotech, křowistích a rozdích po Ewropě. Kwěte w čerwnu; šipkowice w zimě zrají.

Šipkowice otwřené, zbawené semen a chlupůw je obalujících a usušené slauží k dělání omáček; též zadělané do cukru w nemocech k občerstwení. Na tom kři se nacházejí hanby růžové (*Bedeguar*, *fungus Cynosbati*), způsobené žlabatkau růžowau (*Cynips Rosae*), někdy u velikosti jablka, dělají prý spaní, když se položí dětem pod podušku, nepóchybně že wyhlížejí jako hlawa wlasatá. Čerwy w nich se nalézající potřebují proti zubůw bolení, rozmačkawše je a zastrčiwše do wyžraného zubu. Na šípky štěpují růže zahradní, aby nabyly koše. Množství odrodkůw:

α) Řapíky, lístky, stopky a trubka kalichowá lysé. *R. canina* *Lin. Plenk t. 404. Sturm f. 18. Hayn. 11. t. 32. Red. 3. p. et t. 37.*

β) Řapíky a lístky wezpod i na lci chlupaté, stopky bez štětin.

γ) Stopky žláznatomrtnaté, listy lysé nebo chlupaté, trubka kalichowá lysá nebo žláznatomrtnatá, řapíky žláznaté a chlupaté nebo bezchlupé. *R. collina* *Jacq. aust. t. 197.*

δ) *Růže bílá*. *R. alba* *Lin. Plenk t. 405. Hayn. 11. t. 31. Guimp. t. 96. Red. t. 115 — 119.* Lístky eliptičné, jako i řapíky, stopky a trubky kalichowé lysé, kwět bílý.

R. rezawá. *R. rubiginosa* Lín. *Jacq. aust. t. 50.* Keř hustší předešlého, zelený, porezawělý; ostny silné, košowité, dole rozšířené, smačknuté, na pněch roztraušené, nestejně: menších autlejších, na rozlách přiřápiční; lístkůw 5—7, eliptičných, zaokrauhlených, dwa-krát odstále pilowaných; palisty rozeh kwětaucích rozšířené, eliptičné, ostatní podlauhlé, rownaunké: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, skoro zdělí koruny, podhnuté, s plodů zrajícího padawé: kwěty růžowé, o třetinu menší nežli předešlé; stopky plodonosné přímé; šipkowice zaokrauhlé, pozdní. — Na pahrbcích wyslunných a křowistých po Ewropě. Kwěte w čerwnu.

Listy mezi prsty třené wydávají zápach jakoby kožičinau.

R. popelawá. *R. tomentosa* Smilh. *Engl. bot. t. 990. Red. et Thor. 2. p. et t. 39.* Ostny silné, rowné, dole smačknuté, na pněch roztraušené, menší a autlejší, na rozlách kwětaucích přilistní, košowité; lístky eliptičné nebo wejčité, napopelawělé, wíce méně chlupaté, ostré dwa-krát pilowané zubami odstálými; palisty listůw při kwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plochaunké: aušek wejčitých, zakončitých, wztažených; ušty kalichowé přístálé, protisečné, zdělí koruny; plátky po kraji hladké; šipkowice zakulatělé, chruplawé. — W křowistých a lesech. Kwěte w čerwnu.

R. brwítá. *R. pomifera* Herm. *R. villosa* Wulf. Předešlé podobná. Ostny pňowé silné, ze zpodku rozšířeného, smačknutého šidlowité, wýstrelkůw letošních roztraušené, nestejně, menší štětínowité; ostny rozlhowé obyčejně přilistní; lístkůw 5—7, eliptičných, napopelawělých, chlupatých anebo aksamitnatých, dwa-krát pilowaných zuby odstálými; palisty listůw při kwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlauhlé, plochaunké: aušek wejčitých, wztažených; ušty kalichowé protisečné, zdělí koruny, žláznatobrwité; šipkowice zakulatělé, uzráním dužnaté, nachýlené, kalichem stálým, sklímeným wěncené. — Na podhorách a po wrších. Kwěte w čerwnu.

§. 3. Worečky u prostřed kalichu krátkonožkaté: nožka o půlku kratší worečku. Kwěty na konci rozeh 3—5 nebo wíce, chocholičené, wšecky, kromě prostředního, listenem opatřené. Palisty rozeh kwětaucích, širší nežli smítkůw jalowých. Wýstrelky nejostnatější, ostny autlé, rowné nebo nadhnuté, nikdá nesehnuté, smíchané s menšími štětínowitými.

R. skoricowá. *R. cinnamomea* Lín. *Lindl. t. 5. Red. et Thor. ros. 105. 133.* *R. mytica* Fl. dan. t. 688. R:

fluvialis *Fl. dan. t. 868.* Keř; odnože s ostny rovnými, hustými, nestejnými, většimi šidlowitými, menšími štětínovitými, bezžlázy; rozhy ostnův poddvojných, přilistních, silnějších podhnutých; lístkův 5—7, waječnopodlahlých, jednoduše pilowaných, wazpod popelawě pýřitých; palisty rozeh jalowých čárkowitopodlahlé, na dél swinutotrubkowité, kwětaucích nahoře rozšířené: aušek wejčitých, zakončitých, odstálých; ušty kalichowé zděli koruny, celé, dlahozakončité; plátky wykrojené; stopky plodonosné přímé; šipkowice kulowaté, kalichem stálým, sklímeným wěňčené, dužnaté. — W krowištích a plotech, na pahrbcích nezdělaných. Kwěte w kwětnu a čerwnu.

Jest s kwětm jednoduchým, poloplňným a plným.

R. jasanolistá. *R. fraxinifolia Berkh. Ker. reg. t. 458.*
R. blanda Jacq. fragm. t. 105. Mnoho wypauští odnoží, ježto zmladí nejautleji a hustě jsau ostnaté; wětwe dospělé bezbranné; zeleně nebo fialowě, často siwě naběhlé; lístkůw 5—7, eliptičných, ostře pilowaných, přiblížených; palisty na wětwich jalowých, podlahločárkowité, na rozhách kwětaucích rozšířené, polowejčité, zaubkowané; kwěty ojedinělé nebo wrcholičené; stopky a kalichy hladké, ušty zděli koruny, na konci kopinatočárkowité, rozšířené; plátky wyřiznuté; šipkowice kulowaté, kalichem sklímeným wěňčené. — W Americě západosewerné.

— Kwěty tmawě růžowé nebo bledě a tmawě růžowě strakaté.

R. čihowitá. *R. turbinata Ait.* Ostny letošních wýstřelkůw husté, nestejné, větší ze zpodku rozšířeného šidlowité, příkosowité, menší štětínowité, promíchané se štětínami žláznatými, ježto wšecky časem mizeji; wětwe bezbranné; lístky wejčité, hrubě pilowané; palisty listůw příkwětních eliptičnorozšířené, ostatních podlahlé, rownaunké: aušek wejčitých, zakončitých, podhnutých; trubka kalichowá krátká, zwonkowitá; ušty kalichowé, často na konci kopinatočárkowité rozšířené, zděli koruny; stopky plodonosné přímé; šipkowice elipsowité nebo podlahowaté, ušty kalichowými nejrozloženějšími wěňčené. — W plotech a krowištích okolo wesnic. Kwěte w čerwnu.

Kwěty jednoduché, poloplňné nebo plné.

§. 4. Worečky prostřed kalichu krátkonožkaté; nožka nedosahující polowičku worečka nebo nejkratší. Kwěty ojedinělé, bezlistenné anebo listenem jedním z listu pometalého. Palisty stejné. Wýstřelky a smítky jako předešlých.

R. smrdutá. *R. Eglanteria* Lin. Ostny letošních vystřelkův rovné, husté, nestejně, větší šidlowité, menší štětinovité, větvi loňských roztraušené, silnější, přibližně blaukovité; listkův 5—9, přikrauhlých nebo eliptických, stejnobarevných: palisty stejné, ploché, po krajích podchlípené: aušek kopinatých, zakončitých, rozewřených; trubka kalichová zakulatělá; ušty kalichové, na konci kopinatočárkovité, pilované, kratší koruny; šipkovic přímé; zpleštilokulovité; kalichem stálým, nejrozloženějším anebo sehnutým wěncené, žlutočerwcové. — W plotech. Kwěte měsíce čerwna.

Odrodky jsau dwoje:

α) S kwětem krásně žlutým, *R. lutea* Curt. bot. mag. t. 363.

β) na líci šarlatowým, na rubu žlutým, *R. punicea* Lindl. ros. 84. *R. bicolor* Jacq. h. vind. t. 1.

R. bedrníkolistá. *R. pimpinellifolia* Decand. Kříček sotwa 1½ vysoký, přímý; ostny nestejně, šidlowité a štětinovité, rovné, na vystřelcích letošních husté, na větwich roztraušené; listkův 5—9, zaokrauhlých nebo waječných, jednoduše nebo dvojnásobně pilowaných zuby odstálými; palisty čárkwitoklínaté: aušek kopinatých, zakončitých, přirozewřených, na rozhách kwětaucích širší; ušty kalichové celé, dwakrát kratší koruny, čárkwitozakončité; stopky 1kwěté, plodonosné přímé; šipkovic zpleštilokulovité, kožnaté; kalichem stálým, sklímeným wěncené. — Na pahrbcích nezdělaných, suchoparných po Ewropě prostředni. Kwěte w čerwnu a lipnu.

Mnoho odrodkůw:

α) kwěty bílé, stopky lysé, *S. pimpinellifolia* Lin.

β) taktéž; stopky mrtnaté. *R. spinosissima* Lin. Jacq. frag. t. 124. Engl. bot. t. 124.

γ) Taktéž; listy wezpod zláznaté, stopky lysé nebo mrtnaté. *R. myriacantha* Decand.

δ) Taktéž; čnělky prodlanžené, dole huňaté. *R. microcarpa* Bess. *R. melanocarpa* Link.

ε) bez ostnůw. *R. nitissima* Gmel.

ζ) s růžowým kwětem.

R. horní. *R. alpina* Lin. Jacq. aust. t. 279. Kmeny dospělé bezbranné, wýstřelky letošní hustě ostnaté ostny štětinovitými, rovnými, bezžlazými; listkův 7—11, podlanhloeliptických, dwakrát anebo jednoduše pilowaných; palisty rozeh kwětaucích rozšířené, ostatních čárkwité, na konci širší: aušek wejčitozakončitých, rozewřených; ušty kalichové celé, kopinatozakončité, koruny delší; stopky plodonosné zkříwené; šipkovic nachý:

lené, elipsovitě nebo podlauhlé, kalichem stálým, sklímeným věnčené, červené. — Na podhořích a horách po Evropě. Květe v červenu a lipnu.

Odrodky jsou tyto:
 α) šipkowiec lysé.
 β) šipkowiec a stopky nebo toliko stopky žláznatohrnaté. R. pyrenaica *Gouan ill. t. 19.*
 γ) listy chlupaté.

Podřadí 6.

JABLOŇOWITÉ. POMACEAE.

HLOH. CRATAEGUS. WEISDORN.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5. Čnělek cípauzder waječnickových. Waječnik 2—5pauzdry: pauzder 2waječných. Jablka ukončena šomolkau užší nežli příčný průměr jablka, 1—5peckowá: pecek 2, pometáním lsemenných.

H. tupolistý. *C. Oxyacantha* *Lin. Jacq. aust. t. 292. f. 2. Schk. t. 132. Guimp. t. 72. Hloh Mat. Háj. 41. — Wel. 48.* Keř weliký, třebas 2° zwýši, někdy i strom mirný; kůra hladká, bělawá; wětwi mnoho, trnatých; trny oblé, na smítcích asi 1/2" dlauhé, nejodstálejší, černohnědé, po jejichž boku a z ok nad nimi roztraušených vycházejí rozhy; listy obwejčité, 3—5laločné, střihané a pilowané, dole klínowité, zmladí na dolním kraji brwité a na hlavní žíle dole chlupaté, pak olysající, pěkně zelené, 2" dlauhé; řapiky kratší, řídce chlupaté; palisty polowejčité, pilowané zubami žlázkau ukončenými; kwěty wrcholičené, na rozhách konečné; stopky lysé, 1—2žlazé; kalich lysý: uštůw wejčitých, zakončitých, bezžlazých; plátky okrauhlé, zubaté, bílé; tyčinky kratší plátkůw: čnělky 3—1, kratší tyčinek; plod (hlohyně, hložky, hlůzky) waječný, červený, o 3—1 pecke. — W krowištích na wrších nižších po Evropě. Kwěte w kwětnu a červenu, zrá w jeseni. \bar{H} .

Dřwí welmi twrdé a bílé potřebují saustružníci; keř wýborný jest na ploty; listy, kwěty a hlohyně natrpkalé druhy proti běhawkám. Míwá též kwět červený a někdy plný.

H. ostrolistý. *C. monogyna* *Jacq. aust. t. 292. f. 1. Pall. ross. 1. t. 12. Fl. dan. t. 1182. Guimp. t. 73. Wel.* mi podobá se předešlému; listy obwejčité, hluboce na 3—5 klané, střihané a pilowané, dole klínowité; rozhy lysé; stopky a trubky kalichowé huňaté; ušty kalichowé kopinaté, zakončité, bezžlazé; plod zakulatělý, o 1

pece. — W krowištích po Ewropě. Kwěte o 14 dni později předešlého. \bar{h} .

Užitek tentýž.

H. nazarola. C. *Azarolus* Lin. *Plenk. t.* 390. *Andr. rep. t.* 379. Nyšpulowě wlaská *Mat. Háj.* 72. 6. Nyšpulowý strom *Mat. Wél.* 85. Keř hlohům našinským podobný, wždycky ale wyšší (20') a stromowitý, a we všech dílech wětši a silnějši. Smítky zelenawě hnědé, rozhy běloplstnaté, jako i řapiky krátké; listy obwejité, na 3—5 klané, dole klinowité; lalokůw celých nebo 1—3 zubých, lysé nebo po žebrách wezpod pýřité; wrcholiky konečné, na stopce nejkratsí; stopečky a kalichy bělohuňaté; ušty kalichowé trojúhelné, ostré, bezžlazé; plátky bílé, obwejitookrauhlé, delší tvčinek; čnělky 3; plody wejcowité, $\frac{1}{2}$ " tlusté, červené, nawnné. — W Ewropě jižné až do Krajiny a Tyrol jižných. Kwěte w kwětnu, zraje w konec léta. \bar{h} , 5.

Owoce (nazarolky) jest wůbec oblíbeno; též se nakládá; jest dobro proti wrhnutí a plynutí břicha. Dříví bílé, twrdé potřebují saustružnici a truhláři.

H. červenový. C. *coccinea* Lin. *Pluk. t.* 44. *f.* 2. Strom 20' zwýši, silně trnatý; smítky tisawé, lesklé; listy srdčitowejité, střihanorohaté, ostré, zubaté, lysé, asi 3" zděli, a $2\frac{1}{2}$ " zšíří, na lici sytě zelené, na rubu bledší; řapiky asi $\frac{1}{3}$ listu; kwěty konečné, wrcholičené, bílé; stopky a trubka kalichowá žláznatopýřité; ušty kalichowé kopinaté, pilowané; plátky bílé, okrauhlé; čnělky 2—5; owoce zwicí wišně, šarlátowé, nejčastěji o 5 peckách. — W Americe sěwerné, u nás pro ozdobu w sadech. Kwěte koncem dubná. 5.

Owoce chutné, jedlé.

H. leskutý. C. *Crus galli* Lin. C. *lucida* *Wangenh. am. t.* 17. *f.* 42. Strom 20' zwýši; smítky hnědočervené, s pokožkau bílau se slupující; trny oblé, jehlowité, nejodstálejši, silné, tuhé, 2" zděli, černé, po jejichž boku, však i také nad nimi z jiných ok vycházejí rozhy; listy obwejitoklinowité, tuhé, nakožnatělé, skoro sedawé, na konci pilowané, nejlysejši, na lici lesklé, wezpod barwy mdlé, sítkowané, pozdě padající; palisty čárkowité; wrcholiky z kwětůw mnohých, bílých, 10mužných; ušty kalichowé kopinaté, připilowané; čnělky 2; owoce zwicí malých třešni pěkně červené, o 2 peckách. — W Americe sěwerné; u nás w sadech. Kwěte w kwětnu, zrá w jeseni. 5.

H. ohniwý. C. *pyracantha* Pers. *Mespilus* *Pyraean-*

ihá *Lín. Pall. ross. t. 13. f. 2. Schmidt t. 90. Schk. t. 133.* Keř hustý, sotwa zvýší růže; smítky tisawé, lesklé, trnaté, trny ze zakrsalých rozeh jednoduché nebo peřené, nahé nebo listonosné, nejodstálejší; rozhy huště bělopýřité; listy kopinaté nebo podlahlokopinaté, zakončité, až skoro dolů pilowané, tuhé, nakožnatělé, řapikáté, na líci lesklé, wezpod barwy mdlejší, až do zimy zůstawající, mladé obak pýřité, pak docela olysající; řapiky jako rozhy bělopýřité; palisty wejčité, pilowané, 3" dlouhé, řapičkaté, pýřité; wreholíky složené z kwětůw bílých, menší nežli hlohu tupolistého; stopky a kalichy pýřité; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky okrauhlé; tyčinek mnoho; čnělek huňatých 5; owoce kulowaté, hnědočervené, zwící hrachu o 5 peckách, dužnaté, které zůstawjíc na kři přes zimu a jej skoro zcela přikrýwajíc dáwá utěšený pohled w době smutné. — W Americie sewerné. Kwěte jako předešlý. 5.

Owoce zastawuje plynutí břicha a krwotoky.

BIBAS. ERYBOTRYA. WOLLMISPELN.

Kalich wlnatý, tupě šzubý. Plátky wausaté. Tyčinky přímé, zděli zubůw kalichowých. Čnělek 5, nitowitých, zawřených, chlupatých. Malwice zawřená. Tytlík žádný. Kořinek mezi dělohama zkrutý.

B. žapanský. E. japonica Lindl. Mespilus japonica Thunb. Vent. malm. t. 19. Bot. reg. t. 365. Crategus Bibas Lour. Pluk. alm. t. 371. f. 2. Kaempf. t. 18. Strom mírný, wětwi uzlatých; listy třebaš zděli pidi a zšíři 2", kopinaté, zakončité, dole klinowité, ztenčené, mladé obak plsňnaté, starší na líci olysající a lesklé, pilowané, dole celé; řapíky nejkratší, plsňnaté; palisty trochu delší řapíku, kopinaté, zakončité, plsňnaté; kwěty bílé, wonné, konečné, rozpostawené na brozen složený, latowitý; stopky, stopečky a kalichy plsňnaté; ušty kalichowé okrauhlé; owoce zwící třešňi, hruškowité, wlnaté, žluté, o 2 nebo 5 peckách. — W Číně a Žapanu, kdežto také se šází. 5.

Owoce šťawnaté, lahodné, nawnné a sladké wšbec se požívá; trpké listy proti plynutí břicha.

KYSILNÍK. COTONEASTER. STRINMISPEL.

Malwice pecek 3—5, dohromady spojeuých, na kalich dužnatý přirostlých, na konci nahých, ani w dužnině nepohrauzených.

K. pospolitýj. C. vulgaris Lindl. Mespilus Cotoneaster Lin. Fl. dan. t. 112. Guimp. t. 71. Mišpulka jahodková *Rjč. ob. 56.* Keř 4—5' zvýši, wětewnatý; wětwe hnědé, s pokořkau šediwau, slupující se; rozhy šedoplstnaté; listy zaokrauhlowejčité, ostré, na líci tmawě zelené, nejlysejši, wězpod šedoplstnaté; řapiky krátké a palisty šidlowité též šedohuňaté; z konce rozeh pobočnich wynikají chocholiky chudo- (3—5) kwěté, wisuté; stopky pyřité; stopečky, trubka i s ušty wejčítými, ostrými lysé; koruna nejčastěji bílá, též bledě růžowá, kalichu wětši; tyčinek 20; čnělky 3, ano i 5; jablko zwící malého hrachu, kulowaté, červené, wisuté. — Na skalách po Ewropě mírnější a Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu, zrá w srpnu. \bar{h} .

Tuhé dřewí slauží na trubky dymkové, nabíjaky a t. d. Owoce zůstaweno ptákům.

MIŠPULOŇ. MESPILUS. MISPEL.

Šomolka celý hoření powrch jablka zaujímá. Pecky 3—5, se skořápkau co kámen twrdau, smačknutau.

M. domácí. M. germanica Lin. Duham. 1. t. 3. Pall. ross. t. 13. f. 1. Schmidt t. 83. Plenck t. 393. Guimp. t. 69. Nyšpule česká *Mat. Háj. 72.* Nyšpulowý strom *Mat. Wcl. 85.* Strůmek zvýši 2 mužůw, trnatý, zahradni beztrný; trny krátké, 3—4" zděli, úzlabičkové nebo obdálné od úzlabiček, nejostřejši, odstálé; rozhy jako řapiky, žila a žebra listowá šedohuňaté; listy střidawé, kopinaté, někdy podlahlokopinaté, někdy dole skoro wejčité, ostré, zubaté, dole celé, 4" dlanhé i delši; kwět konečný, ojedinělý, sedawý čili na nejkratši stopce; trubka kalichowá zpleštilá, huňatá; ušty čárkowité, ostré, delši plátkůw bílých, zaokrauhlých; čnělky 4—5; owoce (mišpule, mišpulíně) zakulatělé, obširnau šomolkau a ušty kalichowými wěňčené, nejdoleji huňaté, ostatně lysé; pecky 3hrané, přetwrdé. — W křowištech na Kawkazu, w Persii, Ewropě teplé, u nás w zahradách. Kwěte w kwětnu, zrá w říjnu. \bar{h} , 5.

Owoce sčesané, trpké, musí uležeti na slámě, načez zhniličewši jest jedlé, chťi nawné, wůbec známé; druhdy proti plynutí břicha užíwané.

KDAULOŇ. CYDONIA. QUITTE.

Kalich na patero klaný. Plátky zaokrauhlé, kli-

mawé. Tyčinky přímé. Ovoce zavřené, špauzdré; pauzder mnohosemenných, chruplavých. Semena dužninou klejowitau powlečená.

K. obecná. C. vulgaris Pers. Pyrus Cydonia Lm. Fl. dan. t. 1101. Duham. t. 83. Jacq. aust. t. 342. Plenk t. 396. Guimp. t. 8 ob Hayn. 6. t. 47. Düsseld. 4. t. 33. Kdaule planá Rjčl. . 31. Kdaule nebo kutna Mat. Háj. 69. b. Kdúle nebo kutna Mat. Wel. 81. Hrušná jabloň, piłwa. Keř planý sotwa zvýší muže, s owocem drobným, w zahradách dospíwá k výšce 20', a wyhlíží jako strůmek nepravidelně rozvětwený; rozhy, řapíky, ruby listowé a ušty kalichowé u wnitř šedoplštnaté; listy wejčité, dole zaokrauhlé a nejstupější, na konci ostré nebo krátce zakončité, nejcelejší, na lici sytě zelené, nejmladší i na lici přitlačeně chlupaté; palisty wejčité, sedawé, prosté, wezpod chlupaté a žláznaté, na lici chlupaté, po kraji zubaté; kwět plané růži podobný, bílý nebo růžowý, na rozách konečný, krátce stopkatý; kalich trubky plštnaté: uštůw podhnutých, wejčítokopinatých, peřenožebřých, wně řidkochlupých, žláznatých, zubatých; plátky obwejčité, dwakrát delší uštůw kalichowých, wstupaowé, celé anebo wykrojené; čnělky dole huňaté a srostlé; owoce (kdaule) wětší jablka, wěččené ušty kalichowými, nejčastěji elipsowité, hranaté, žlutawé, wlnkau šedau oděné, s dužninau žlatau, obzwláště kořením zapáchající, zatrpkalau. — Půwodně prý u Cydonie na Krétě, nyní po Ewropě jižné a mírné, kdežto i sází se. Kwěte w kwětnu, zrá w říjnu.

5 a \bar{n} .

Kdaule nejedí se surowé, nébrž dušené anebo s cukrem a octem zadělané. Pochrantkáři dělají z nich powídla, caltičky a rosolky. W lékarství potřebují semena slizí powlečená; jindy wcházely kdaule do syruwu a konserwy.

Několikero odrodkůw:

α) *K. podlauhlá. C. v. oblonga Blak. t. 137. List podlauhlówejčítý; owoce podlnhowaté, dolů wytažené.*

β) *K. lusitanská. C. v. lusitanica Duham. 4. p. 195. fig. Listy kopisowité; owoce weliké, skoro hruškowité, s dužninau měkší, wafřením zčerwenající.*

γ) *K. jablkowitá. C. v. maliformis. Listy wejčité; owoce menší, zakulowatělé; odrodek nejobecnější.*

K. žapanská. C. japonica Pers. Pyrus japonica Thunb. Bot. mag. t. 692. Andr. rep. t. 462. Bot. Cab. t. 541. Chaeromeles japonica Lindl. Strom; listy kořowité, lesklé, waječné, příklinowité, zejkwowanopilowané, obak i s kalichy lysé; palisty ledwinowité; kwěty konečné, ojedinělé, sytě čerwené; ušty kalichowé krátké, nejcelejší,

tupé, dužnaté; tyčinky 2řadé; ovoce zakulatělé jako kdaule našinská zápachající, a eo jablko královské chutnající. — Na Žapanu. 5.

We vlasti vůbec oblíbené ovoce, které prý na 5 dílu se rozděljuje, zápach má kdaulovýmí jablky a chuť koženými.

K. plstnatá. *C. tomentosa Roxb.* Rozhy plstnaté jako listy podlahulé, tupé, zubaté; palisty skoro nižádné. — W Hindostanu a Muskatu obyčejná kdaule, *Behiko-bij* jmenovaná a w lékařství potřebovaná.

K. čínská. *C. chinensis Thouin ann. mus. 19. t. 8. 9. Bot. reg. t. 905. Roxb. ind. p. 511.* Listy vejčité, obak zakončité, ostře pilované, mladší přihuňaté, dospělé jakož i kalichy lysé; palisty podlahuločárkovité, žláznatopilované; květy veliké, z růžowa červené; ovoce veliké, vejcovité, tvrdé, skoro wyschlé, zelenawé, w jebožto každém pazdru asi 30 semen s mnohými pometalými. — W Číně a nyní w Indii; w Ewropě jižné dobře se daří.

Ovoce špatně chutnající nieméně jako našinská kdaule se potřebuje, též pro wrbnutí a plynutí břicha.

HRUŠE. PYRUS. BIRNBAUM.

Trubka kalichowá baňkowitzá: kraje šlaločného. Plátkůw 5, zaokrahlých, rozložených, rovných. Čnělek 5, prostých. Ovoce více méně podluhowaté (ěihowité) nebo zakulatělé, dole (u wzniku stopky) nepupečnaté (neprohlubené). 2—špauzdré: pazder ztuha mázdrowitych, 2—lsemenných.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé; stopky jednoduché, okoličené; květy bílé.

H. obecná. *P. communis Lin.* Planá hruše náleží k nejvyšším rodům toho pokolení; kmen starý třebas 6—8' w obvodu, a 30—40, ba i 80' zwýší, a obyčejně we čtvrtině wýšky rozděljuje se na wětwe, dělající koš více méně kulowatý, obyčejně ale více do wýšky ženaucí; rozhy jsau trnaté, které w přístím roce, wydávajíce listy a květy, proměňují se w smítky, tak že strom tím méně trnatý, čím starší; listy vejčité, drobničce zubaté, z mládí wezpod huňaté, pak dokonale olýsající, hladké, lesklé, nakožnatělé, na lici sytě zelené, wezpod blede; řapíky zdělí listu; květy wynikají z konce smítkůw, obyčejně 6''' dlahých, pořidku z delších (2palečných), bílé, asi 1" w průměru dlahé, na stopkách asi 1" dlahých, po 10—12 dělajících okolík; ovoce plané jest dokonale ěihowité, totiž na konei zakula-

tělé, jasně zelené, pak žlutavé, mnohými tečkami šedými znamenané, 12—15'' zdělí a skoro taktéž zšíří (w dílu nejtlustším); dužnina před dozráním tvrdá, bílá, málo šťavnatá, nejtrpčeji, po dozrání ale měkká, nahnědlá, plná šťavy příjemné. — W lesech po Evropě. Kwěte w dubnu, kwětnu. 5.

Planá (polníčka) má dvojí odrodek:

α) trnatá; listy vejčité, zakončité, nejcelejší, dlouze řapíkaté, mladé i s trubkou kalichovanou vlátné, pak olýsající; hrušky dole protažené. P. *Achras Wallr.*

β) trnatá; listy zaokrouhlé, ostré, ostře pilované, mladé i s trubkou kalichovanou lysé; hrušky dole zakulatělé. P. *Pyrastrer Wallr. Gaert. t. 87. f. 2. Planá hruška Rjč. ob. 20.*

W sadech náramně množství odrodkůw se zplodilo, ježto jménem *hruší štěpných* se obsahují, všechny jsauce beztrné.

1) *Máslowky*; jako máslo w ústech se rozplývají, velmi lahodné, žvýkáním zticha šťávu pauštější. Sem n. p. náležejí máslowky (wlastně) podzimní a červené letní, medowky podzimní, kolmáry, šwýcarsky, markrabky, jakubky, wirgule, peregrisky, pergamotky malé, letní, rytířky, saleburky a j.

2) *Sladnice*. Velmi šťavnaté, lahodné; maso chraupá poněkud nebopatrně, docela však se rozplývá. N. p. medowky letní, sladnice, pergamotky zimní.

3) *Čáslawky*. Velmi nebo obyčejně šťavnaté, lahodné; maso křehké jsauc kansáním odsakuje a rozplývá se buď nedokonale buď nic. N. p. čáslawky čili wáclawky (ptáčnice), muškatelky a j.

4) *Wošičky*. Dost šťavnaté, masa tuhého nebo mazavě slizkého, kořeného, w ústech se rozplývajícího, bez lahodnosti. N. p. pleskačky, planečky, čáslawky španielské, královny, pasowky čili hrušky čapaté a j.

5) *Pěstnice*. Šťavnaté nebo wyschlé, chuti nepatrné, mdlé. N. p. pěstnice, červenky, maučnice a j.

6) *Holopowky*. Masa tvrdého, řepovitého, k jídlu se nehodícího. N. p. holopowky (wlastně), přescalky, koženky (panny), kteréž wymrzlé mohou se jísti.

Jak hrušek se užívá, jest wšibec známo. Škoda že chutné dlanho nedrží se, brzo hniličeje a hnišje. Které nejsau chutné, slauží k dělání hruštáku (hrušník, hrušeňska, hruškowice), pro lid sprostý, kdežto není wina; také ocet se může z nich dělati. Hrušky se také suší, buď celé buď rozkrájené na křížalky. Dříví tvrdé, celistvé, červenavě žíhané slauží truhlářům, saustružníkům a řezcům.

H. šípková. P. *bollvilleriana Decand.* P. *Pollvylleri-ana J. Bauh. hist. t. p. 59. ic. P. Pollveria Lin. Knoop Pom. t. 4. Kern. t. 413—14. Sickler Obst. 12. t. 9. Durham. nov. 6. t. 58.* Hrušky šípkové. Nezdá se, že převyšuje 12—15'; kůra šedá, rozsedlá; listy nestejně, 3'' zdělí, 2'' zšíří, vejčité, hrubě pilované, wezpod i s paupaty plštnaté; řapík mnohem kratší listu; kwěty bílé, mnohé, dosti drobné, rozpostawené w chocholík na stopkách velmi plštnatých; owoce obhomolowité, asi $\frac{3}{4}$

dlauhé a $\frac{1}{2}$ " tlusté, žlutočervené, lesklé, u wnitř žluté, maučnaté, zasladelé, lahodné, jakoby šípkiem, obzvláště uležewše na slámě. — Wlast neznámá; w sadě bollwillerském w Alsacii od nejdáwnějších časů, též u nás. Kwěte w kwětnu, zraje na konec lipna. \bar{h} .

Hrušky šípkowé jedí se rády.

H. wrbolistá. P. salicifolia Lin. Pall. ross. 1. t. 9.
Strom 1— $1\frac{1}{2}$ sáhu zwýší, nejwětewnatější; kmen sotwa $1\frac{1}{2}$ " w průměru tlustý, s korau wně nahnědle popelawau, rozsedalau, dřiwím bílým celistwým; smítky trnowatější; ci, jako rozhy a rub listowý běloplstnaté; listy čárko-witokopinaté, z ok jakoby swazkowitě rašící, protože rozha nejkratší, pak jsau střidawé, zmládi i na lici řidkaw ale plstí porostlé, pak olysající, tmawě zelené, třikrát delší řapika; kwěty z paupat smítkowých nemnohé wynikají, rozpostawené w chocholik; stopky a kalichy běloplstnaté: ušty wejčité, ostré, podhnuté, čtyrykrát kratší plátkůw bílých, wejčitookrauhých; tyčinek asi 20; hruška čihowitá, přiuhnatá, dole obloztenčená, na konci zakulacená, šomolkau opatřená; semena 2 w každém pazdru, hlinožlutá. — W Kawkazsku a Persii. Kwěte na konec dubna. 5.

Owoce se stromu sčesané pro trpkost nelze jísti; uleželé, obzvláště wymrzlé ale sladké.

H. sněžná. P. nivalis Lin. Jacq. aust. t. 107. Strom smítkůw tlustaunkých, černohnědých, nerowných, lysých; rozhy jako i řapiky a ruby listowé běloplstnaté; listy obwejitě nebo eliptičné, krátce zakončité, na konci nepatrně pilkowané, zmládi na lici huňaté, olysající, 3—4krát delší řapika; chocholiky jednoduché. — Podlé lesůw na chlumech a we winicích a štěpnicích w Rakousích. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Hrušky její kulowaté sčesané jsau nejtrpčejší, nleželé ale nejsladší, a protože to se stává, když zahrady, winice a luka jsau zasněženy, dostaly jméno sněžných. Ostatně rod ten rozmnožuje se jako jiné zahradní.

JABLOŇ. MALUS. APFELBAUM.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5, rowných. Čnělek 5, dole srostlých. Jablko nejčastěji zpleštilokulowaté, wždycky dole pupečnaté (prohlubené). Pazdra blánowitá, 2semenná.

Stromy owocné; listy jednoduché, bezžlazé. Kwěty na wrcholcích.

J. obecná. M. communis Decand. Pyrus Malus Lin.

Strom 25—30' zvýší: větve rozkladité, mnohé, tak že dohromady dělají koš více méně kulovatý a skoro vždycky širší nežli vyšší; na mladých planých jabloních rozhy trnowatější, na starších ale trny mizejí a místo nich vyskytuje se pupen na kwět; listy wejčité, zubaté, zakončité, rozdílně dlouhé, od 1—3 $\frac{1}{2}$ ", lysé nebo wezpod plšfnaté, dwakrát delší řapíka; kwěty bílé, narůžowělé, obzvláště z wenku, stopkaté, a po 6—12 dělají wreholíky po smítečích rozpostawené; stopky a kalichy běloplšfnaté; ušty kalichové podhnuté, wejčité, ostré; plátky okrauhlé; owoce plané pauchnětem, štěpné jablkem nazwané, kulovaté, rozdílné velikosti, barwau, chutí a časem zrání, jak to z wypočítání odrodkůw bude jasno. — W lesech osamotělá po Ewropě; tutěž, ba i w Persii, Arabii a západní Indii se sází. Kwěte na začátku kwětna; planá zraje w jesení, zahradni ale od lipna až do prostřed zimy. 5.

Odrodky mnohé.

A) *Jablka planá* čili *pauchňata*, *pauchlatá*, *pauklata* jsau dwoje: α) *hořčátka*, *hořčátka*, *M. acerba Merat. P. m. sylvestris Fl. dan. t. 1101.* Planá jabloň *Rjč ob. 19.* Listy mladší a pupeny nejlysejší, owoce trpké.

β) *Zmrzlata*, *zmrzlátka*. *M. mitis Merat. Pyrus Malus Decand.* Listy wezpod a pupeny wlnaté.

B) *Jablka štěpná* čili *zahradni*. Množství odrodkůw náramé, jež takto daj se rozdělití.

1. *Hranáče*. Kalich a owoce s hranami patrnými, pravidelnými, twar nešpatčímí, ohryzek w poměru veliký, nezawřený, často neprawidelný. Tato zase liší se

a) na *jablka kdawová*. (Calville), nad prostředkem ku kalichu se zostřují, na stromě naběhlé jinowatkau, slupku mají mastnau nebo ležením jí nabývají, maso lehké, řídké, autlé, zápach jahodami nebo mälínami.

b) *Chřestáče*, *chřestáče* (Schlotteräpfel). Nikdá nemají slupku mastnau, ani nejsau jínatá, twaru jsau zpleštilého, homolowitého, walcowitého, chnti obyčejně zasládlé nebo nakyslé, masa zrnatého, řídkého a obyčejně nahrubělého.

c) *Zlatňátka*. Chnti jsau kořenné, masa antlého jako renetky, twaru homolowitého nebo zpleštilého, okolo kalichu jsau nejsilnější, brázdaté.

2) *J. růžová*, Pokud na stromě, jsau jínatá; ohryzek w poměru není veliký a obyčejně jest pravidelný; slupka není mastná; okolo kalichu, často i po celé výšce pěkně a prawidelně hranatá; maso měkké, řídké, hanbowaté, obyčejně drobnozrné, chnti lahodné růžemi, feniklem anebo anisem; jako tulipán býwají žíhaná; netrwají, pozbývají zápachu na konec léta, nejvyš jeseň. Jsau

a) podlaublá nebo zostřená,

b) kulowatá nebo zpleštilá.

3. *Danczky* (Rambouräpfel). Hrubá, obyčejně půlek nestejných, jedné vyšší, druhé nižší, okolo kalichu vždycky brázdatá, se žebrem jedním vyšším, wyniklejším, čsmůz twar se špatí, šejdíř a

pleskatí; vždycky jsou širší nežli vyšší; maso mají řídké, hrubozrné, často velmi lahodné. Některá mají

- a) ohryzek veliký, jiná
- b) ohryzek malý.

Wůbec sem-náležejí jablka panská, kardinály.

4. *Renetky* (Reinetten). Pokládají se za nejpěknější a nejpravidelnější; maso mají drobnozrné, aťlé, tuhé, křehké, anebo aťlé a měkké; všecka jsou šedě pozbadaná nebo rezavě naběhlá; pořádku pokožka mastná; obzvláště rozeznávají se chutí obzvláštní, renetkovan; snadno wadnau, a tudý nejdéle musejí na stromě zůstatí. Rozeznávají se

a) *jednobarvé*, zelené až i nejkrásněji ryzé, na straně slunečné nemají jiné barvy ani jinde skvrn rezavých;

b) *červené*, barvy červené na straně slunečné, jinak předošlým podobné;

c) *šedé, kožená jablka, šišmy*, zelené až i špinavě a nepatrně žlté, se skvrnami rezavými, patrnými, více méně rozšířenými na straně slunečné, často špinavě, nahnudle nebo hlinožlutě červené;

d) *zlaté*; na straně slunečné pěkně karmasínové nebo tak zřhané, půda pěkně ryzá, po níž, jakož i po místech karmasínových rezavě naběhlá nebo barvená.

5. *Pruháče* (Streiflinge). Skoro vždycky obmezeně bývají znamenány pruhami červenými, které hned kolem do kola se táhnou, hned na slunečné toliko straně se nalézají, někdy mezery mezi pruhami jsou jednobarvé, jindy zase červeně pozbadané anebo takéž jakoby omyté; ohryzek pravidelný; chutí jsou čistě sladké ano i náwinné anebo nakyslé, nikdá jablek růžových; nikdá newadnau, ledaby byly nezralé sčesány anebo přezrálé byly.

a) *Pleskaté*; zpleštilé jsou nahoře i dole, t. okolo stopky a kalichu nejsou rozdílně vypuklé, a obyčejně jsou o půl palce, nižší nežli širší.

b) *Šišaté*; výška jejich a šířka málo se liší od vypukliny stopkové anebo od prostředku proti šomolce se zužují.

c) *Kulowaté*; výška jejich o málo menší nežli šířka, kteráž někdy o $\frac{1}{4}$ " delší, tak že na boku ležíce podobají se kauli.

6. *Hubičky*. Nikdy nejsou jiným popnuty, ani nemají pruh, jsance buď jednobarvé, buď na straně slunečné červeně naběhlé; vždycky proti šomolce v špici se ztenčují, chutí sladké anebo náwinné, anobř i čistě kyselé; ohryzek pravidelný; newadnau.

a) *Podluhové*.

β) *Šišaté*.

3. *Syrečky*. Vždycky jsou širší nežli vyšší; nikdá nemají pruh, buď jednobarvé, buď na straně slunečné více méně červeně naběhlé; ohryzek pravidelný; slupka nemastná; nesnadno wadnau; chutí čistě sladké anebo renetkové.

a) *Syrečky* (wlastně); rozdíl výšky a šířky patrný, jelikož průměr w šířku vždycky o $\frac{1}{2}$ " větší nežli w výšku.

β) *Kulowaté*; rozdíl výšky a šířky nedá se okem snadně rozeznati, jelikož poslední sotwa o $\frac{1}{4}$ " větší.

Jabloň obecná náleží ke stromům nejužitečnějším. Jablka rozeznávají se od hrušek kromě chutí, že jsou dužniny celistvější, tužší, méně wodnaté, tím netoliko se drží celau zimu, anobř některé odrodky až do budoucího léta, když čerstvá jablka zrají, w čemž nežádáné owoce není jim roven; protož mohou se do dalekých krajín zaslátí. Jablka jedí se buď surowá celau zimu, buď dušená, buď pečená; též w podzim se suší na křížalky rozkrájená; zawařují je

též na powídla. Jsau obzvláštní odrodky, jmenowitě hořčata, z nichž se dělá jablečník čili jablčák, který ale i ze štěpných dobývati se může, a má i přednost, protože, tím jest sladší a lahodnější. Jablka též w lékařství se potřebují. Dříví jabloňové lehké hodí se na dlo truhlářské. Korau barwí na žluto.

J. okázalá. *M. spectabilis Desf.* *M. sinensis Dum.*
Cours. *Pyrus spectabilis Ait. Bot. mag. t. 267.* Keř ozdobný; smítky popelawě hnědé; listy waječnopodlauhlé, dole w řapík ztenčené, na konci zakončité, pilované, pak nejlysejší, 4" zdělí, 2¹/₄" zšíří; řapík 3" dlouhý, lysý; kwěty weliké, překrásné, pak bledě růžové, chocholičené; stopky jako dolejšek trubky kalichowé krátké, pýřité; ušty kalichowé wejčítokopinaté, ostré; plátky wejčité, s nehty zdělí polowičky uštůw kalichowých; tyčinek mnoho, kratších nežli 6 čnělek dole huňatých; jablka zakulatělá, asi 3¹/₄" dlouhá, swětle žlutá, zasladlá, ležením nabýwající chuti mišpulowé, ušty kalichowými wěncená. — W Číně. Kwěte na konec dubna. U nás wydrží pod širým nebem. \bar{h} .

J. wonná. *M. coronaria Mill.* *Pyrus coronaria Lin.*
Strom 15—16', ano i 30' zwýši; kmen 3' w obvodu; listy širokovejčité, dole okrauhlé, pilované, přirohaté, zmládí wezpod šedoplstnaté, pak olysající; řapíky dříwe běloplstnaté, později pýřité; palisty čarkowité, pršiwé; kwěty bílé, wíce méně narůžowělé, libezně zapáchající, stopkaté, po 6—8 w malé chocholiky rozpostawené; tyčinek 20, nitky o ¹/₇ kratši čnělek; owoce: jablko malé, zelené, na dlouhé stopce, chuti welmi kyselé, zápachu libezného, celau zimu trwajícího. — W Pensylvanii až do Karoliny. Kwěte na konec dubna nebo na začátku kwětna. 5:

J. bobulatá. *M. baccata Desf.* *Pyrus baccata Lin.*
Pall. ross. t. 10. *Crataegus Amm. t. 31.* Keř sáhowý nebo wyšší, zakulatělý: listy wejčité, zakončité, stejně pilované, z mládí pýřité, pak olysající, ostré, zdělí řapíku; palisty drobnické, štětínowité; kwěty (4—8) w chocholik postawené, bílé, weliké; stopky a kalichy huňaté; ušty kalichowé kopinaté, ostré, padawé; plátky podlauhlowějčité, podduté; tyčinek 20, kratších nežli plátky; čnělek 5; jablko zwící malé třešně, dlouhostopkaté, kulowaté, zažlutlé, ponáčerwenalé, s dužninau čerwenawau a šťawau náwinnau. — W Sibirii na březích. Kwěte na konec kwětna po wyrašení listůw. \bar{h} .

Rusowé z owoce dělaji si oblíbený nápoj, kwas nazwauý, též křepký nápoj, puně jmenowaný; dlask welmi rád je zobá.

MUCHOWNÍK. AMELANCHIER. FLUHBRINE.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5. Waječník 5-pauzdrý; pazder nejtenčeji mázdrowých, nedokonalau přelhrádkau nedokonale rozdělených, 2waječných. Jablko pometáním 3—5semenné.

M. okrauhlolistý. A. rotundifolia Moench. Aronia rotundifolia Pers. Mespilus Amelanchier Lin. Jacq. aust. t. 300. Guimp. t. 74. Vitis Idaea Clus. 1. p. 62. Keř sahový, bezbranný; smítky s pokožkau bílau, laupající se; listy waječné, tupé, pilované, sotwa 1" dlouhé, z mládí wezpod šedoplštnaté, pak docela olysající, wezpod sítkowanožilnaté; řapíky 3krát listu kratší; palisty na řapik dole přirostlé, šidlowité, padawé; hrozen jednoduchý, 4—5kwětý; listeny šidlowité, wně lysé, ryšawé, u wnitř jako stopka, stopečky a kalichy šedoplštnaté; ušty kalichowé přímé, kopinaté; plátky bílé, mnohem delší kalichu, čárkowitzkopinaté, tupé; čnělek 5; owoce modročerné, zwicí meruzalek čerwených, šřawnaté, sladké; semena hnědá, we všakém pazdru 2. — Po skalínách w Ewropě. Kwěte w dubnu, dozráwá w srpnu. \bar{K} .

Jednoho odrodku listy časem olysají, druhého ale zůstanau plštnaté (*A. tomentosa Lindl. Mespillus tomentosa Willd. M. eriocarpa Decand.*)

Owoce jeho we Wlašch a Francauzích jmenují *Amelanches* a jedl.

JEŘÁB. SORBUS. SPEIERLING.

Kalich na patero klaný. Plátkův 5. Waječník 5pauzdrý; pazder nerozdělených, 2waječných. Owoce pometáním 1—5semenné.

J. oskeruch. S. domestica Lin. Jacq. aust. t. 447. Plenk. t. 391. Guimp. t. 68. Woškeruše Mat. Háj. 74. — Wel. 87. c. ob. lewý. Woškeruše, oškeruše, oskeruše, oskoruše (strom i owoce), oskoruch (strom). Strom wyšší 30' a tlustší 1' w průměru; kůra hnědošedá, rozsedalá; pupeny lysé, lepnaté; smítky hnědočerné; rozhy z konce jejich vycházející jako řapíky, rub listowý, stopky a kalichy bělohuňaté, pak olysající; listy lichopeřené, 4—7jařmé; listky čárkowitzkopinaté, dole wejčité, ostré, na boření polowici nebo ku třetí třetině nebo až dolů ostré pilované, 2" zděli, $\frac{3}{4}$ " zšíří, na lici sytě zelené, wezpod bledé, na prostřední žile wezpod huňaté, ostatně lysé; řapik hauničkowaný; palisty nejmenší, na řapik přiro-

stlé, kopinaté, padawé; stopky z konce rozeh a nejhořejších úžlabíček vzniklé dělají chocholik wreholikowitý, ozdobný; listeny šidlowité; kalich uštůw wejčítých, tupých; plátky okrauhlé, bílé; plod malé hruštičce twarem a barwau podobný, asi 1" zdéli, a 1/2" ztlausti, zelenawé žlutý, červeně zardělý, špauzdrý. — Na chlumech Ewropy teplejší, též i w sadech sází se tu a onde. Kwěte w kwětnu, dozráwá w říjnu. 5.

Owoce jeho oskeruše, oskeruše a t. d. juenowané, jest chutné a sladké, musí ale dříwe na slámě nležeti, jelikož zčesané býwá trpké a protiwné. Dělají z něho wíno a pálf kořalku. Dříwí oskeruchowé jest přetwrdé a dobré na práce saustružnické. Kůra slanží k wyděláwání kůže.

J. obecný. *S. aucuparia* Lin. *Fl. dan. t.* 1434. *Duham. t.* 72. *Schk. t.* 183. *Guimp. t.* 67. *Hayn. 4. t.* 45. *Düsseld. 4. t.* 9. Jeřabina *Mat. Háj. 74. b.* — *Wel. 87. c. ob. pravý.* Jeřáb *Rijč ob. 24.* Strom 20—30' i wíce zwýší, 1' ztlausti: kůra hnědá, hladká; pupeny plstnaté; rozhy, řapíky, rub listowý, stopky a kalichy huňaté, pak olysající; listy lichopeřené, 4—7jarmé; listky podlauhle, obak ostré, až dolů ostře pilowané, na lici tmawě zelené, wězpod bledé, poboční sedawé, dole nestejně, konečný dole patrně ztenčený, řapíkatý; palistý kopinaté, na řapíku přirostlé; chocholik wreholikowitý, ozdobný, z kwětůw mnohých, bílých, silně wonných složený; ušty kalichowé wejčité, ostré; plátky okrauhlé; čnělky 3, dole huňaté; owoce (řeřabiny, jeřabiny) kulowaté, krásně korálowě červené, zwicí hrachu, celau zimu na stromě zůstawající. — W lesech a hájích po Ewropě celé. Kwěte w kwětnu, dozráwá pozdě w jesení. 5.

Strom pro ozdobnost swau w sadech se opatruje, ačkoli nedává mnoho stínu, a tím cesty nekazí: za to z jara jest příjemný kwítím a wůní swau, a na podzím owocem, které jest příjemný zob ptactwa. Jeřabiny jsau welmi trpké, a třebaš wymrzlé nejsau k jídlu. Pálf z nich wýbornan kořalku; též ocet může se z nich dělati. Dříwí twrdé a drobné na díla saustružnická a řezecká; listy k wyděláwání kůže.

J. muk. *S. Aria* Crantz. *Crataegus Aria* α Lin. *Fl. dan. t.* 302. *Lam. t.* 433. *f.* 1. Mukyně *Rijč ob. 22.* Keč zwýší 12', někdy strom 20střewičný; smítky tisawé nebo popelawě hnědé, lysé; rozhy, řapíky, ruby listowé, stopky a kalichy běloplstnaté; listy wejčítopodlauhle, dole ztenčené nebo wejčité, dwakrát pilowané nebo drobně střihané; laloky od prostředku dolů se zmenšující, na lici sytě zelené, wězpod stále běloplstnaté,

mladší i na lici plstnaté, pak olysající, 3—4" zdělí, 2—3" zšíří; řapíky sotva 1/2" zdělí; palisty šidlowité, prehawé, chocholiky úzlabičkové a konečné dohromady dělají chocholik poddutý, dost obšírný, listůw hořeních kratší; ušty kalichowé, wejčité, ostré; plátky okrauhlé, rozložené; čnělky 2—3, kratší tyčinek; owoce (mukyně) kulowaté, podlauhlé, co hrách weliké, dříwe plstnaté, pak lysé, červené, maučnaté. — Na skalínách lesních po Ewropě. Kwěte w kwětnu, dozráwá w říjnu. 5, \bar{h} .

Mukyň newázíme si, ačkoli dosti sladkých a lahodných; jindá poraučeli je proti kašli a běhawce. Dříví twrdé, bílé, dobré na bičičtě a trubky dymkové.

J. břek. S. torminalis Crantz. Crataegus torminalis Lin. Jacq. aust. t. 443. Fl. dan. t. 798. Guimp. t. 80. Břekyně Mat. Háj. 75. Chochofatá oškeruše nebo břek Mat. Wel. 88. Břek Rjč ob. 23. Strom třebas 40' zwýši, skoro beztrný; smitky popelawé; rozhy, řapíky, stopky a kalichy huňaté, olysající; listy wejčité, dolé mělce srdčítowykrojené, peřenožebřé, wyštěrbené: úkrojůw zakončítých, nestejně pilowaných, doleních rozewřených, wětších, lysé, na lici lesklé, sytě zelené, na rubu bledé, rezawě sítkowanožilnaté, třebas 4" zdělí, a taktěž zšíří; listy nejhořejši někdy podlauhlokopinaté, pilowané; chocholik obšírný, poddutý, ozdobný, bílý; ušty kalichowé malé, wejčité, tupé; plátky okrauhlé; čnělky 3—1; owoce (břekyně) hnědé, zakulatělopodluhowské, hnědé, bělopozbadané, 4—1pauzdré. — W Ewropě po lesech končin jižnějšich. Kwěte w kwětnu. 5.

Břekyně sčesané jsau trpké, uležewše a zhniličewše mají chut dosti příjemnau, sladkau, ponatrpkalau, a jsau u nás na začátku jeseň oblíbené; jindá se potřebowaly proti hryzení, a odtud jméno latinské torminalis.

Řád 81.

SAZANÍKOWITÉ. CALYCANTHEAE.

Kalichu barewného, přídužnatého trubka wřecowitá, waječniky obsahující, kraje mnohodílného: lalokůw nestejných, mnohořadých, střechowitých. Plátky nižadné. Tyčinky nejmnožši, wyniklé z terče dužnatého, w ústí kalichowém připewněného, mnohořadé: nitrořadé pometawé; prašniky zadní, 2pauzdré, na dél pukající, přirostlé. Worečky nejmnožši na wnitřní stěně trubky kalichowé, 1pauzdré, 2waječné nebo pometáním 1waječné.

Čnělky konečné, oddělené, čnějící. Blizny jednoduché. Holénky zavřené v trubce kalichové, dužnaté, zavřené, lsemenné, osemení přirohovitě podstaty. Semeno vyplňuje osemení, vzstaupavé; pup semenový skoro u worečkového položený; kořínek dolův obrácený.

Kře bezbranné. Listy střičné. Kwěty obojaké, ojedinelé, stopkaté, konečné nebo úžlabíčkové. Co do ústrojnosti plodu podobají se k růžovitým, co do kle ale přibližují se k marhanfkovitým. Řád ten obsahuje 4—6 rodů (we 2 pokoleních).

SAZANÍK. CALYCANTHUS. KELCHBLUME.

Ušty kalichové kopinaté, všecky dužnaté a barvené. Tyčinky nestejně, padavé, asi 12 vněšných plodných. Worečkůw mnoho.

S. plstnatý. *C. floridus* Lin. *Ehr. pict. t. 13. Curt. mag. t. 503. Duham. 1. t. 45. Lam. t. 445. f. 1. Guimp. t. 4.* Keř zwýši 6—8'; kůra hladká, hnědá; wětwe křížmostřičné; rozhy odstálé, čtyhrané, dříwe plstnaté, pak olysající; listy krátkořapíkaté, wejčitoeliptičné nebo podlauhlé, přímé, nestejnostranné, tupé nebo ostré, ano i zakončité, celé, na líci nazpátek srstnaté a zelené, na rubu ze žlutawa šedě plstnaté, jako řapíky; kwěty ojedinelé, konečné na rozlách, na stopkách ($\frac{3}{4}$ " dlabých) plstnatých, zelenawé; ušty kalichové, střechowité, již nad zpodem trubky začínající, tmawě z nachowa hnědé, wně hustě pýřité, čárkowité nebo klínowitokopinaté, wněšné obyčejně kratší a užší; tyčinky mnohem kratší uštůw kalichowých; prašniky podlauhlé, žluté, se spojidlem nachowě hnědým, delší nitek, též nachowě hnědých; plod čihowitý. — Na připotoci stinném w Karolině. Kwěte od kwětna do srpna. \bar{h} .

Ten pěkný keř naše zimy dobře pod šírem snáší, a ačkoli hojně kwěte, plodůw nenasazuje skoro nikdá. Kwěty obzvláště wadnauce wydávají zápach jahodowý. Též i ostatní částky jeho, obzvláště kůra, jsau kořenné, protože tato w Americe sewerné w lékařstwí se potřebuje. Dříví kořenowé, méně pňowé zapáchá silně kafrem. Odrodky jsau rozdělité podlé twaru listůw podlauhlého nebo wejčitého, též podlé srstnatosti.

S. sivý. *C. glaucus* Willd. *C. fertilis* Walt. *Lindl. reg. t. 404. Guimp. t. 5.* Podobá se předešlému; wětwe odstálé; listy wejčitokopinaté, wezpod síwé a pýřité. — Na wrších w Karolině. \bar{h} .

S. hladký. *C. laevigatus* Willd. *Guimp. t. 6. C. ferax Michx.* Wětwe tuhé, přímé. Listy podlauhlé nebo wejčité, zponenáhla zakončité, přiswrskalé, na líci škrablawé, wezpod lysé, zelené. — Na wrších w Pensylwanii, Wirginii a Karolině. \bar{h} .

I tyto dva rody w zahradách našich se opatrují. Kůru jejich též kořennau potřebují w Americé sewerné jako prwní. Kwěty bledší, méně wonějí.

ROBAJ. CHYMONANTHES. WINTERBLUME.

Ušty kalichowé střechowité, wejčité, tupé, wněšné listenowité, wnitřní wětší, korunu přetwarující. Rod jediný.

R. rovný. C. fragrans Lindl. reg. t. 466. Lam. t. 445. f. 2. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 235. Keř sazaníkům podobný, wětewnatý; kůra hnědá; dříví slabé s mnohým dřeněm; wětwe tenké; listy wejčité nebo kopinaté, 5—6" zdělí, na líci škrabawé, obak zelené; kwěty rozwijejí se před listím, žluté, welmi wonné asi fialkatni; plod baňkowitý, 1½" dlauhý, asi malé šišce podobný zawirá dužninu s 5—6 holénkami hnědočernými, podlauhlými, trochu smačknutými, s dwojím o semením, jichžto wněšné twrdé; jádro bílé, maučnaté a olejnaté, hořkosladké. — Na Žapanu, 𐄂.

Pro ozdabu a wůni nyní w zahradách žapanských obyčejný. U nás jej náleží přes zimu chowati we skleníku. Kwěty mnohem silněji woní předestých, nesmí se ale k nim tuze woněti, protože pak zápach nepřijemný. Listy a kůra nemají západu, za to ale duť o stran z kausawau.

Řád 82.

MARHANÍKOWITÉ. GRANATEAE.

Trubka kalichowá čihowitá, dole s waječnikem srostlá; kraj na 5—8 klaný: uštůw w paupěti chlópniých. Plátkůw 5—7. Tyčinek mnoho, z ušty kalichowého nepostředečně wynikých; prašniky přiléhající, wnitřní. Waječnik mnohopauzdrý; pauzder mnohowaječných, 2řadých, 3 dole, 5—9 nahore. Čnělky w jedinau srostlé s bliznau hlawowitau. Plod (marhan) weliký, zakulatělý, trubkau kalichowau okornatělý, ušty kalichowými stálými wěčený, branici rozdělený: dutina hořeňi 5—9pauzdrá, dolěni 3pauzdrá s přehrádkami mázdrowitými, tenkými. Semena bezčíselná, w míšku dužnatém obalená, w hořejších pauzdrách připewněná na násadách klínowitých, dužnatých, od stěn počinajících, a ku středu se táhnaucích; w dolěních pauzdrách na dužnatém dně. Kel bezbilečný, podlauhlý, s kořínkem krátkým proti pupu směřujícím, dělohanu listowitým, swinutým.

Kře nebo strůmky s wětwezi trnatými. Listy obyčejně střičné. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinelé nebo bromaděné, konečné. Řád ten obsahuje 2 rody w jediném pokolení.

MARHANÍK. PUNICA. GRANATBAUM.

Znaky předešlé.

M. obecný. *P. granatum* *Lin. Blak. t. 95. Trew Ehr. t. 71. 72. Schk. t. 131. Plenk t. 376. Hayn. 11. t. 35. Düsseld. 1. t. 9.* Granátowá anebo zrnatá jablka *Mat. Háj. 60. — Wcl. 76. C. Marhanik obecný Rostl. 2. ob. 62.* Keř 6—7' zwýši, též i strom 15—20střewičný; kmen obyčejně wijawý, welmi rozwětwený, planý s rozhami trnowatějicimi; kůra šedohnědá, na rozhách hnědočerwená; listy padawé, střičné, na zkrácených rozhách pobočných často chomáčené, na rozhách konečných střidawé, kopinaté nebo podlahlokopinaté, nejcelejší, dole w krátký řapík zaužené, poněkud řeřabité, lysé, lesklé, dolení tupé ano i wykrojené, hoření ostré; kwěty na rozhách konečné, ojedinelé nebo 2—3čatné, skoro sedawé, přepěkné; kalich kožowitý, lesklý, co korál čerwený; plátky dwakrát delší nežli nejmnožší, nestejně dlauhé ušty kalichowé, obwejitě, wice méně čerité, šarlatowé; tyčinky kratší uštůw kalichowých wehnuté; nitky nitowité, čerwené; prašniki kulowatowejčité, žluté; čnělka kratší tyčinek, dole homolowitá; blizna po krajích nadehlípnutá; plod kulowatý, nahoře trochu zplestilý, 3—6 anobrž i 12" w průměru ztlauští; kůrka twrdá, kožowitá, nahnědlozelenawě nebo žlutawě čerwená, anobrž i krawá a čerwená; semena obsrdcowitá a neprawidelně hranatá, pletně čerwená, obalená míškem tlustým, dnžnatým, proswítawým, lesklým. — Nepochybně pochodí z Afriky sewerné, odkud w nejdáwnějších časech přesazený do Malé Asie, východní Indie a Ewropy jižné, takže w Helwecii, Tyrolech a Krajině jižných zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu, w teplých končinách skoro celý rok. \bar{n} , 5.

Kwěty jsau buď čerwené, žluté, bílé, ba i peřesté těmi barwami, jednoduché nebo plné. Owoce, marhan, granátowé jablko, welmi oblíbené, ačkoli toliko se wybírají z nich semena s míšký, ježto jsauce buď kyselé, sladkokyselé, buď docela sladké se wycucawají a semena se vypliwují; též z nich dělají nápoje chladící. Kůrka jejich welmi swraskawá potřebuje se k wydělávání kůže. Ta (*Cortex mallicorii*), kwěty (*Flores balanstiorum*) a kůra kořenowá nžiwají se w lékařstwí, a poslední w Indii proti tasemci. Semena mají moc kůrky marhanowé. U nás nesnáší zimy, protož w donicích anebo kbelcích se chowá, a na zimu do sktensku se stawí.

M. nízkýj. P. nana Mill. Bot. mag. t. 634. Keř nízkýj, s listy čárkowitzkými, úzkými. — Na Antilách: ě. Mnozí mají jej za paubý odrodek předešlého.

Řád 83.

ŠAFRÁNOWCOWITÉ. MEMECYLEAE.

Trubka kalichowá wejcowitá nebo zakulatělá, s wa-
ječnikem spojená: kraje krátkého, 4—5laločného nebo
4—5zubého. Plátkůw 4—5, z kalichu vyniklých a s jeho
laloky střidawých. Nitky prosté, prašniky křiwé, 2pau-
zdré. Čnělka nitowitá. Blizna 1: Malwice krajem kali-
chowým wěněná, 5—4pauzdrá. Semena nemnohá, bez-
bílččná. Dělohy listowité, swinuté. Kořinek rovný.

Kře meziobratňkowé. Listy střičné, jednoduché, nejcejší,
bezpalisté, netěčkowané, skoro wždycky přenožebré. Kwěty—úžla-
bíčkové, stopkaté.

Asi 23 rodů (we 2 pokoleních) po Asii, Ostrowech wýchodo-
afrických a Americe rozlosowaných s přewažující tříslowinau.

ŠAFRÁNOWEC. MEMECYLON. SAFRANBAUM.

Trubka kalichowá polokulowatá nebo skoro kulo-
watá; kraj malý, tupě 4zubý nebo skoro celý. Plátky
4. Tyčinek 8; prašniky u prostřed připewněné, zoba-
nité. Malwice přiwyschlá, dozralá 1pauzdrá, nejčastěji
1semenná.

*Š. hláwkowanýj. M. capitellatum Lin. Lam. t. 284.
f. 1. Cornus silvestris Burm. zeyl. t. 30. Keř s wě-
twemi oblými, článkowanými, na člancích hrbolatými,
bělokoryými; listy střičné, waječné, nejkratšeji řapič-
katé, tupaunké, 4žilé, lysé; strbauy úžlabíčkové;
stopek řapiku třikrát delších; malwice zwící hrachu, ku-
lowatá, krajem kalichowým 4zubým wěněná. — Na
Ceylonu. ě.*

Listy nusušené nabývají barwy šafránové, ježto jiné hmoty také
tak barwí; protož we vlasti je potřebují jako my šafrán nebo kur-
kumu k ožlutěň jídel.

*Š. kulatoplodýj. M. sphaerocarpum Decand. M. tinc-
torium Sieb. Keř wětwi oblaunkých, uzlatočlánkowaných,
popelawě kornatých; listy střičné, nejkratšeji řapičkaté,
waječné nebo obwejčité, tupé, dole zteněné, 4žilé, kož-
naté, po kraji ochlípené, 1½—2" zdělí. 1" zšíří; strbau-
ly úžlabíčkové se stopkami sotwa řapiku delšími; pau-
pata homolowitá, ostrá; malwice dokonale kulowaté, men-*

ší nežli předešlého s krajem kalichovým nepatrným. — Na Ostrowech Maurických. \bar{h} .

Potřebuje se jako předešlý.

Š. jedlý. M. edule *Roxb.* t. 82. Strom; větve oblaunké; listy dlouhořapíkaté, širokovejčité, tupé, lžilé; stopky vynikající z uzlův často pod listy, čtyřbočné, okoličehrozněné, mnohokvěté; čnělka skoro zdělí tyčinek; malvice modrá, štáwnatá, měkká, zuby 4 kalichovými věnčená. — Na Koromandelu. \bar{h} .

Listy užitečné k barvení jídel; bobule se jedá.

Š. holemý. M. grande *Retz.* Nedum Schatti *Rheed.* 2. t. 14. Strom obromný; větve oblé; listy střičné, vejčité, krátkořapíkaté, zakončité, lžilé, nejcelejší, $\frac{1}{2}$ zdělí; stopky úzlabičkové, 4—5dílné: stopeček mnohokvětých; květy modré; malvice zakulatělé, zvicí meruzalek, dřívě červené pak černé, lesklé. — W Indii východní a na Žávě w lesech. Květe w době deštivé. \bar{h} .

Zvařenina z bobul s olejem proti swrbení kůže zpomáhá.

Řád 84.

UZLENCOWITÉ. COMBRETACEAE.

Květy pořidku mnohomanželné. Kalichová trubka s waječníkem spleená, kraje 4—5laločného, pak padavého. Plátky hned nižádné, hned 4—5, z nejhořejšího kraje trubky kalichové vyniklé, dwakrátne, pořidku toliké nebo třikrátne. Nitky čnějící, prosté. Prašníky 2pauzdré, na dél pukající. Waječník 1pauzdrý, 2—4waječný: waječka z konce wisící. Čnělka 1. Blizna jednoduchá. Ořech 1semenný, nepukawý. Semeno weliké, bezbiblečné. Dělohy listowité, swinuté, někdy u prostřed wrapem ohnuté.

Stromy nebo kře nejwíce podrownákové. Listy střidawé nebo střičné, bezpalisté, peřenožebře, celé. Klasy úzlabičkové nebo konečné.

Sem náleží asi 130 rodůw (w 19 pokoleních) bohatých na třislowinu; některé jsou také pryskyřičnaté a klejopryskyřičné; semena oplývají olejem; dříví mají dobré.

Rozdělují se na 2 podřadí:

1. *WRCHOLÁKOWITÉ*, jejichž dělohy listowité a nawinuté.

2. *UZLENCOWITÉ* (wlastně), jejichž dělohy tlusté; neprawidelně nebo na dél řasnaté.

Podřadí I.

WRCHOLAKOWITÉ, TERMINALIEAE.

SWITAIL. BUCIDA. KUHORNBAUM.

Kraj kalichový zvonkovitobaňkowitzký, šubový, padavý. Plátky žádné. Tyčinek 10, dvojnásobnou řadou rozpostavených, 5 u dolů krajového, 5 delších mezi ústy. Prašníky dvojčetné. Čnělka šidlovitá, ostrá. Ořech zbobulelý s pečkou hranatou. Waječka 3. Semeno 1, podobně hlávkovitě.

Stromy; listy na konci rozeh příměštnané. Stopky úzlabíčkové. Kwěty strbaleulé nebo klasené.

S. rohatý. B. Buceras *Lin. Lam. t. 358. Mangle julifera Sloan. 2. t. 189. f. 3. Bucera P. Brown. t. 23. f. 1.* Strom asi 30' zwýši, kmen 1' ztlauští, křivý s korau popelawau a nerownau, wětweni a rozhami nejodstálejšími; rozhy krátké a tudy listy jakoby směštnané, řapikaté, wejčitoklinowité, nejtupější, nejcelejší, 2" zdeli, nejlysejší; stopky úzlabíčkové, ojedinele, zdeli listuw, nesanci klas jednoduchý, mnohokwěť, walcowitý, sotwa 1/2' dlouhý; kwěty drobne, bělawé, stridawé, nejkratšeji stopeckate, listenem malickým podeprné, přitlačené, hedwabnopýšite; ořech wyschlý, wejcowitý; — Na Jamaice a w Guané. Kwěte w lipnu až do října. 5.

Kůra slauží k wyděláwání kůží; dřiwí potřebují tesaři a truhláři, protože nezčerwotčí.

WRCHOLÁK. TERMINALIA. KATAPPENBAUM.

Kwěty často pometaním, mnohomanzelné. Kalich zvonkowitokulowatý; kraj padavý, zwonkowitý, na pate-ro klaný. Plátky, žádné. Tyčinek 10, dvojradych, delších kraje kalichowého. Waječník 2waječný. Čnělka nitowitá. Ořech kalichem newěnceřý, lsemenný, buď zbobulelý s pečkou hranatou, buď wyschlý křidlatý.

* *Katapa. Catappa.* Ořech smačknutý, po krajích křidlatý nebo welmi ztenčený.

W. úzkolistý. T. angustifolia *Jacq. h. vind. 3. t. 100. T. Benzoin Lin. fil. Croton Benzoe Lin.* Strom 40—80' wysoký; wětwe křiwolaké, bakulaté; rozhy autlé po několiká často z jednoho místa wynikají pyřité; listy podobné na konci rozeh směštnané, krátkořapikaté,

4—8" dlouhé, čárkovitokopinaté, powykrajované, obak ostré, žlutavě zelené, na rubu obzvláště na žebrách a po kraji chlupaté; řapíky na konci dwaúzlazé, též chlupaté; hrozny jednoduché, krátké, rownowážné; kwěty drobné, bělawé; ořech po jedné straně vypuklý, po druhé naprohlubený, po kraji křídlatý. — W Indii wychodní. Kwěte w kwětnu až do lipna.

Pryskyřice, jižto on roste, podobá se benzoi prawé, protože podobně má vlastnosti a potřebuje se taktéž.

W. maurickýj. *T. mauritiana Lam. t. 848. f. 2.* Strom ztepilý, předešlému podobný, rozdílný ale listím podlauhlokopinatým, dwakrát širším, powykrajowaným. — Na Maskarenách.

Přýšší pryskyřici benzoi podobnou, podobným způsobem w vlasti užíwanou.

W. katapa. *C. catappa Lin. Jacq. rar. t. 197. Lam. t. 848. f. 1.* Adamaram *Rheed. t. 3 et 4.* Strom ztepilý, ozdobný; kůra hladká, šedá; wětwe křížmostříčné, rownowážné, wzhůru zponenáhla se zkracující, takže koš homolowitý; rozhy a řapíky (asi 3" dlouhé), též stopky a kalichy narýsawěle aksamitnaté; listy obwejité, dole ztenčené, na konci zaokrauhlené nebo úhlem rozewřeným zkončené a tupé, wazpod měkce pyřité a dole podlé žily hlavní žlázkau obak opatřené, 6" zděli, 3¹/₂" zšíří; stopky úžlabičkové, kratší listu nebo stejně dlouhé, nesaucí hrozen jednoduchý, klasowitý, mnohokwětý; listeny doleni někdy weliké, kopinaté, přikwětní ale též kopinaté, trubky kalichowé menší; kwětůw 5—6 na každém hroznu jest obojakých, ostatní wšecky samčí; ušty kalichowé wejčítopodlauhlé, ostré; ořech elipsowitý, smačknutý, delší 3", z čerwenawa nebo žlutawa hnědý, na wyniklém kraji žlábkowitý; pecka podlauhlá, přetwrdá a škrablawa; semeno bílé, čárkovitopodlauhlé. — W Indii wychodní, kdežto také jako w Indii západní se sází dílem pro jeho ozdobu, dílem pro užitek. Třikrát do roka nese ovoce. 5.

Jádra jsauce roweň liskowým ořechům ano i mandlím náležejí w Indích k nejobecnější potravě, a potřebují se w hospodářství a lékařství jako mandle. Olej z nich dobytý nikdá prý nezlukne. Z listí dělají jedlé koláče. Kůra třístlowou obsahující slauží k barvení na černo, též i w lékařství se potřebuje jako i listy.

W. moluckýj. *T. moluccana Lam. Catappa Rumph 1. t. 68.* Podobá se předešlému, od něhož se ale liší kwitím dwakrát wětším, silně huňatým, ořechy wětšími, sotwa obraubenými, na konci skoro kožo-

witě smačknutými. — Na Žawě a Amboině diwoký, a sázený.

Potřebuje se jako prwní. Korau a listím barwí obzvlášť zuby na černó, též dělají z nich inkaust. Staré listy zčervenají jako rak wařený.

W. olysalý. T. glabrata Forst. Spreng. ant. bot. t. 2. Též katapě se podobá; listy obwejitě, dole klínovitě, obak lysé, nejcelejší jsau dwakrát menší; řapík pýřitý, dlahaukú; ořech třikrát menší, lysý, waječný, dokonce bezbrázdý, aniž neobraubený, nobřž na konci ostrém smačknutý a blanowitý, a tudy jako by přiwěskem opatřený. — Na Ostrowech přátelských a společných.

Jádra jeho téhož užítku.

** *Badam.* Myrobalanus. Ořech wejčitý nebo přismačknutý, wyschlý nebo zbobulelý; pecka oblá, hranatobrázdowaná.

W. šírolistý. T. latifolia Swartz. Podobá se welmi wrcholáku katapě; listy obwejitě, dole úzce ztenčené, tupé; brozny zdělí listu; kalichy pýřité; ořech wejcowitý, zakončitý, dužnatokožnatý, zwíci broskwe, na jedné straně silněji vypuklý. — Na chlumech Jamaiky sewerné.

Jádra jako předešlých welmi chutná.

W. belerský. T. bellerica Roxb. t. 198. Myrobalanus bellerica Breyer. t. 4. Gaert. t. 98. Lam. t. 849. f. 3. Strom nejwětší, třebas 200 let dočkající, s kmenem tlustým, pořád zelenající a kwětaucí; listy střidawé, eliptičné, nejcelejší, obak přiostré, lysé, dlahuhořapikaté, zdělí pidi a zšíří dlaně, wezpod u dolního konce se žlázkama stříčnými nebo střidawými; kwěty drobné, zelenawě bílé, wonné, na klasech na píd dlahých, mnohých; ořech hruškowitý, wětší nežli šwestka s kůrkau tenkau, hladkau, čerwenawau, dužninau zelenau, měkkau, bezchutnau, s peckau oblau, podlahlau, tupě hranatau a brázdowanau, s jádrem bílým. — W Indii východní na chlumech. Kwěte na začátku posuchy. 5.

Jádro welmi chutné, které ale u wětším množství požito omanuje; též mnoho oleje dáwá. Z kůry poraněné wytká klowatina arabské podobná. Z dříví dělají člunky a ohromné bedny. Druhdy ořechy (Myrobalani bellirici) u nás w lékařstwi se užíwaly, podnes ale w Indii wýchodní.

W. chebula. T. chebula Retz. Roxb. t. 197. Lam. t. 849. f. 4. Myrobalanus chebula Gaert. t. 97. Strom

holemý; listy 6" zdéli, 3 $\frac{1}{2}$ " zšíří, přistříčné, vejčité, ostraunké, řapikáté, dospělé na líci lysé, zmládí obak hedvábně huňaté, wezpod nad řapikem tak i po kraji ještě několik zlázkami opatřené; kwěty žluté, 3—4, na hroznech konečných; ořech. wejcowitý, zwice wece holubího, tupohraný, hran střídawě wětších, s rubinau žlutau, twrdau, kruchau, peckau 3bočnau, přetwrdau, jádrem bílým. — Na wrších Indie wýchodní. Kwěte w posně. 5.

Ořechy býwaly před časy u nás w lékařstwí potřebowány, a to zralé (Myrobalani chebulae) i nezralé (M. nigri). Malíři potřebují jejich rubiny k upewnění barew.; též se železem wýborný dávají inkoust. Na listech rostau jakési háčky, duběnkám podobné, kadakaje nazwané a k nejlepšímu barwíwím náležející. S kamencem dávají nejlepší žluf, se železem čerň lepší nežli rubiny. W Angličanech jsou co lék nejswrskawější zawedeny (fabae benghalenses; bengalleans); též je potřebují w Egyptu a Arabii (haleclidge). Dříví toho stromu welmi se wází k stawění přibytkůw a korábůw.

W. gangesský. T. gangetica Roxb. Listy střídawé a stříčné, vejčitopodlahlé, zakončité, na zpodině zaokrouhlené; po kraji několik žlaz mající; rozhy huňaté; jměním a plodem předešlému podobný. — W Indii wýchodní.

W. kopinatý. T. angustifolia Roxb. Též podobný chebuli; rozhy plstnaté; listy kopinaté, zakončité, po kraji žláznaté. — W Indii wýchodní.

Plody těch dwau jsou podobny, takže od prawých chebul rozepzati se nedají, a tudý wešpěs se potřebují.

W. citronový. T. citrina Roxb. Myrobalanus citrina Gaert. t. 97. Listy střídawé, vejčité, zakončité, nejcelejší, lysé, řapikáté, u začátku řapíka se žlázkami tlustými; ořech wejčitopodluhowatý, dolů ztenčený, žlutawě hnědý, rozdílně hranatý. — W Indii wýchodní. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Potřebuje se jako wrcholák belerský a chebul.

STRBAULEN. CONOCARPUS. KNOPEBAUM.

Kraj kalichový na patero klaný, padawý. Plátky nížadné. Tyčinek 5—10, čnělicích s prašniky srdčitými. Waječník smačknutý, 2waječný. Čnělka jednoduchá. Plody korkowitokožnaté, šupinowité, ztuha střechowité, nepukawé. Semeno 1, wisuté. Děložky swinuté.

Stromy nebó kře; listy střídawé, přistříčné, nejcelejší. Strbany husté, stopkaté.

St. latnatý. C. erecta Jacq. am. t. 52. f. 1. Lam. t. 126. f. 1. Catesb. 2. t. 33. Plum. ic. t. 154. f. 2. Sloan.

2. t. 161. f. 2. Keř anebo strom 30střewičný, kmenu co stehno tlustého, kůry šedé; rozhy hranaté, lysé; listy střídawé, kopinaté, někdy podlauhlé, obak ostré, nejcelejší, na omak masné, nejkratšeji řapíkaté, mnohé, asi 3" zděli, 1" zšíří, nahoru se umenšující; řapíky po kraji s několika žlázkami; brozny z hořeních úzlabiček a konce rozhového wyniklé, jednoduché, kratši listu, složené ze samých strbaulůw asi co wikew velikých, kulowatých, stopečkatých; stopky a stopečky 3hrané, smačknté, stopky doleni toliko nahoře, hoření jako stopečky hustopýřité, pak olysající; listeny pod stopečkami jich delši, kopinaté, taktéž pýřité; kwěty drobnické, žlutawé; tyčinek 10, kalichu dwakrát delších; strbauly plodónosně walcowitokulowaté, asi 5" zděli, 4" ztlauští, celistwé, hnědotisawé, složené z ořechůw oblých, po obójím kraji wněšním křídlatých, rownowážně na ose stojících, pýřitých, olysajících. — Na Ostrowech karybejských. Kwěte w lednu až do března. 5.

Wšecky částky jsau trpké a hořké; kůra slauží k wydělávání koži a místo chinu, zpomáhá očím, močotoku (diabetes) a nakažlívým nemocem.

KLEJÁK. POIVREA. POIVREE.

Kraj kalichowý nálewkowitý, šlaločný, padawý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, čnějících. Waječnik o 2—3 waječkách. Čnělka nitowitá, čnějící, ostrá. Plod waječný nebo podlauhlý nebo škřídlý. Semeno 1, wisuté, šbočné. Dělohy 2—3, neprawidelně swinuté.

Kře, obyčejně pulé; listy nejcelejší. Klasy úzlabičkowé a konečné; listeny podkwětní.

K. *střídawolistý*. P. *alternifolia* Decand. Combretum *decandrum* Jacq. Keř slabý, do velké výšky se pnaučí; wětwe hebké, nejdelši, tenké, dřewnaté; trny z lehká hákowité, 1/2" dlauhé, řídké, roztraušené, obzwláště na starších wětwich; listy roztraušené, eliptičnopodlauhlé, tupé, lysé, padawé, 2—3" zděli; klasy úzlabičkowé a konečné, ojedinelé nebo trojčatné, 1/2" dlauhé, jichž 10 na na koncech wětwi, taktéž dlauhých, které najednau přes kwěty se prodlužují w délku 6', a jsau bezlisté a slabé; stopečky nejkratši; kwěty nejmnožši, drobné, bílé, obyčejně před listím rašící; plod náhnědý. — W plotech a křowistích w Kolumbii. Kwěte w kwětnu a čerwnu, dozráwá w lipnu a srpnu. R.

Z wětwi jeho se prýští štáwa, kterau truhlářowé místo křídla našinského potřebují.

UZLENCOWITÉ. COMBRETEAE.

UZLENEC. COMBRETUM. LANGFADEN.

Kraj kalichový nálewkowitý, 4laločný, padawý. Plátky 4, mezi ušty kalichovými vyniklé. Tyčinek 8, dvojřadých, jichžto 4 plátkům stříčné, výše vyniklé a dlauze čnějící. Waječník 2—5waječný. Čnělka čnějící, ostrá. Plod 4křídlý, 1pauzdřý, 1semenný, nepukawý. Semeno hrátaté, wisuté. Dělohy u prostřed řasau ohnuté, křížmo rozewřené.

Kře nebo stromy přispnulé. Listy často stříčné, nejcelejše. Klasy konečné nebo úzlabškové, někdy latněné.

U. jednostraný. C. secundum Jacq. am. t. 176. f. 30. — pict. t. 260. f. 26. Strůmek 12střewičný; wětwe oblé, nejdelsí, po blízkých stromech se pnaucí; listy stříčné, wejčítopodlahlé, zakončité, lysé, nejcelejše, dvojřadé, řapikaté, 4palečné; klasy dvojřadokwěté; stopečky 1kwěté, nejhustší, nejkratší; kwěty newonné, ze zelena žlutawé; prašníky čerwené, přímé, takže klasy wyhlizejí jako hřeben z nití krystalowých složený. — W Kolumbii w křowistích. Kwěte w listopadu. 5.

Wětwe rozlomené a listy w ruce třené wydávají puč silný, welmi protiwný.

ZDUŽILEC. CACUCIA. CACUCIE.

Kraj kalichový trubkowitozwonkowitý, ostře šzubý, padawý. Plátkůw 5, s ušty kalichovými střidawých a je přewyšujících. Tyčinek 10—14, nejdoleji z kraje vyniklých, nitowitých, dlahočnějících. Waječník o waječkách 3, wisutých. Čnělka nitowitá, ostrá. Ořech wejcowitý, 4hraný, obak ostrý, nahý (bez kraje kalichowého), u wnitř dužnatý, 1—2semenný; dělohy tlusté, dužnaté.

Kře pnulé; listy střidawé a stříčné, anobř i přesleněné. Kwěty klasené, konečné.

Z. čerucowý. C. coccinea Aubl. t. 179. Keř až do nejwětší výšky blízkých stromůw se pnaucí; listy střidawé, wejčítokopinaté, celé, tuhé; kwěty rozpostawené na klasy běwné z koncůw rozhowých vyniklé, podepřené listenem dlahým, úzkým; ořech wětší wlaského, připětihraný, wejcowitý, obak ostrý. — W Guianě podlé Sinemary řeky. \bar{R} .

Karaibové natrají dužninou, z pecky dřevnaté vyhatou psům čenich, domnívajíce se, že tím dích se zotřuje.

HRANOPLON. *QUISQUALIS*. SONDERLING.

Trubka kalichová nad waječnikem nejprodlouženější, autlá, padavá, na kraji na patěro klaná. Plátkůw 5, waječnopodlauhých, tupých, ušty kalichové přesahujících. Tyčinek 10, čnějících, střidawě delších, z ústí kalichowého vyniklých. Waječnik wejčitopodlauhý, 4waječný. Čnělka nitowitá, tupá, čnějící. Ořech suchý, 5hraný, 1semenný. Dělohy největší, ploskonadduté.

H podivný. Q. indica Lin. Lam. t. 357. Bot. mag. t. 2033. Bot. reg. t. 492. Quisqualis Rumph 5. t. 38. Burm. ind. t. 35. f. 2. Wzezření zmateného, nepravidelného. Dříwe jest strůmek přímý, sotwa 3 $\frac{1}{2}$ zwýši, za nějaký čas wyžene z dola šlahauuny dlauhé, pnulé, ježto opatřeny listami střidawými nebo roztraušenými nebo střičnými; anobř i přesleněný, ba i má někde trny z ostalých řapikůw, jichž jinde není. Listy nejčastěji střičné, krátkořapikaté, wejčité, připodlauhé, dole někdy přírdčité, krátce zakončité, lysé, po žile a žebračch jako i po řapiku a rozhách pýřité, 3—3 $\frac{1}{4}$ '' zděli, 2'' zšíři; kwěty na klasech konečných a úzlabičkowých, krátkých, pýřitých; listeny podkwětní, wejčitokosočtwerečné, osinowitozakončité, brwité, dwakrát delší waječnika; kalich pýřitý: trubka nitowitá, asi 1 $\frac{1}{2}$ '' dlauhá, s ušty wejčitymi, ostrými; plátky rozložené, wejčitopodlauhé, tupé, pýřité; tyčinky kratší plátkůw; plod zwici žaludu, nestějně 5hraný. — Na Molukách, Zawě, Amboině. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Kwěty podlé dob denních mění swau barwu: časně ráno jsau bělawé, po polední bledě čerwené, na wečř růžowé, a následujícího rána krwawé. Semena cení se w Indii za aučiniwý postředek proti hlistám; nedozralá chutnají hořce řetkwí, zralá ale sladká jsau asi jako liskové ořechy. Též i list řetkwí slabě chutnajíček; silně ale a protiwně zapáchajíček; potřebuje se jednak proti hlistám, ojednak za surowa se jí.

Řád 85.

KÝLATCOWITÉ. *VOCHYSIÆÆ*.

Kalich 4—5lupenný: lupenůw dole spojených, w paupěti střechowitých, nestejných, s jedním hořením ostruhatým. Plátek 1—2, 3 nebo 5, obyčejně lupenům kalichowým střičných, pořidku s nimi střidawých, dole

z nich vyniklých, nestejných. Tyčinka 1—5, častěji plátkům stříčných, pořádku střídavých s nimi, nejdoleji z kalichu vyniklých, často nejmnožších pomětavých a zůstávujících 1, nesaucí prašník wječowitý (3pauzdrý). Waječník prostý nebo s kalichem spojený, 3pauzdrý, waječek kautových, w pauzdru ojedinelých, podwojných anebo nemnohých. Čnělka a blizna 1. Tobolka 3boká, 3pauzdrá, 3chlopná, chlopni u prostřed pukajících. Semena bezbílččná. Kel rovný, překocný. Dělohy veliké, listowité, řasnaté, swinuté. Kořínek krátký, swinutý.

Stroumy jihoamerické. Wětwe stříčné, rozhy čtyrhrané. Listy stříčné nebo přésleněné, na konci rozeh někdy střídavé, nejcelejší přenožebřé, dole 2palisté. Kwěty hrozněné, latněné aneb kytkatěné; listeny přístopkaté.

KÝLÁTEC. VOCHYSIA. KAPPENBLUME.

Kalich barwený, 5dílňý; lalokůw 4, nejměněšich, páteho hořeniho, ostruhátého; velikého. Plátky 3, z kalichu vyniklé; nestejné; 2 poboční dwakrát menší. Tyčinky 3, plátkům stříčné; 2 poboční neplodné; nejmenší prostřední plodňý s prašnikem nepřetrženým, nepohnutelným, na konci kápowitým. Blizna koňččná, tupá. Tobolka 3boká, 3pauzdrá, chlopni u prostřed pukajících. Semena 1křídla, bezbílččná, ojedinelá w pauzdrách.

Pokolení obsahující více 16 rodů brasílských aneb guianských.

K. guianský. N. guianensis. Aubl. t. 6. Lam. t. 11. Cucullaria excelsa Willd. Stroní ztepilý, 60—80' zwýší, s korau hladkau, zeleně šedau; dříwi twrdé, žlutawě zelené; rozhy čtyrhrané; listy stříčné, obwejitopodlauhlé, mírně řapikaté, krátče zakončité, ohak lysé, 2 $\frac{1}{4}$ zděli, 1 $\frac{1}{2}$ nebo více zšíři, na líci zelené, na rubu ryzé, lesklé a malíčko pýřité; palisty krátké, štetinowité; kwěty na hroznech dlahých, hustých, koňččných, jednoduchých; wšaký na stopeče asi $\frac{1}{2}$ " dlahé, s malým listenoma šupinowitým; kalich malý, malíčko pýřitý; uštůw brwitých; koruna ryzá, mnohem wětší kalichu, libowonná; plátky 4, hořejší wětší, w paupěti ostatní zabalující. — We hwozděch guianských. 15.

WÝRŮTEK. SALVERTIA. SALVERTIE.

Uštůw kalichowých 5, přístejných, eliptičných, tupých, s jedním ostruhatým. Plátkůw 5, 2 hořeni užší.

Tyčinky 3, z kalichu vyniklé, plátkům dolejší, stříčné; prostřední plodné, poboční neplodné. Čnělka kejomita. Blizna poboční, štitovitá; tupá, pod koncem čnělky. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, 3boká: pazuder 1semenných, chlopni u prostřed pukajících. Semena bezbilečná, tam w křídlo prodlažená.

W. biserowonj. *S. convallariodora Hillair. Mart. nov. 3. t. 93.* Strom; listy obwejitopodlauhlé, na konci srdčitowykrojené, nejcelejší, kožowité, peřenožebřé, nejlysejší, 10" zděli, 5" zšiti, přeslěněné: přeslěnkůw 6—8listých; palisty žádné; kwěty na latách rozpostawěné, bílé, co biser čili konwalínka wonici, ozdobné; stopka a wšecky díly její a kalichy hustě pyřité; stopečky přeslěněné, nesaucí na konci 2—3 kwěty, stopečičky asi 1/2" dluhé, trochu kratsí než ostruha, s koncem nadkřiwěným. — Na polích w Brasili. 5.

NUZAR. QUALEA. QUALEE.

Kalich 5dílný: uštůw velmi nestejných, zaokrahlých, s wětšim plátkowitým, dole ostruhatým. Plátek 1 (pořidku 2), nejdoleji z kalichu vyniklý. Tyčinka 1 (pořidku 2) s plátkem střidawá: nitka čarkowitá, prašník podlauhlý. Waječník prostý. Tobolka dřewnatá, 3pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed pukajících. Semena 1křídla, bezbilečná.

N. růžowj. *Q. rosea Aubl. t. 1. Lam. t. 4.* Strom 60 i wice střewicůw zwyżi; kmen 2' ztlaušti, s korau rozsedalau, dřiwím čerwenawým, belistwým; wětwełwsady rownowážně rozložené; smitky stříčné; listy řapikaté, křížmo stříčné, eliptičné, zakončité, obak lysé, pěwné, nejcelejší: žeber pobočních přiblížených; palisty 2padawé; kwěty na latách; ušty kalichowé podduté, nestejně, zaokrahlé, s ostruhau kratsí kalichu; plátek celý, jako ušet kalichowý hōření wně bílý, u wnitř růžowý.

— We hwōzdech guianských. Kwěte w podletí, a tenkrát daleko rozširuje wůni přelibežnau. 5.
N. modřj. *Q. caerulea Aubl. t. 2.* Strom i ještě wětši předešlého, třebas zwyżi 80' i wice; kmen 3' w průměru: dřiwí belistwé, čerwenawé; listy řapikaté, stříčné, waječné, krátce zakončité, nejcelejší, obak lysé, lesklé, zelené: žeber pobočních přiblížených; palisty 2padawé; kwěty koncěné, na latách obširných, stříčno: nebo střidawowětewných; kalich wně popelawý, zděli ostruhy, plátek wykrojený, wně popelawý, u wnitř mo:

drý, proti nehtu žlutý a černě skvrnatý. — We hvoz-
dách guianských podle Sinemary řeky: Kwěta rozlévá
daleko široko zápach velmi příjemný. 5.

Řád 86.

KOŘENOWNIKOWITÉ. RHIZOPHOREAE.

Trubka kalichová s waječnikem spojená (pořidku
prostá), kraje 4—13lalokého: lalokůw w paupěti chlo-
pnitých, pořidku slepených a čepicowitě se oddělujících.
Plátky z kalichu vynikající a s jeho uštami střidawé a
stejnočetné. Tyčinek dwakrát, anebo třikrát více plát-
kůw a s nimi vyniklých: nitky prosté, šidlowité, přímé;
prašníky wejčité, dolem připevněné, přímé. Waječnik
2pauzdrý: pauzdra o 8 nebo mnoho waječkách wisutých.
Plod nepukawý, kalichem wěččený, 1pauzdrý, 1semen-
ný. Semeno wisuté, bezbilečné. Kořinek dlauhý, často
již w plodu se prodlužující w pniček a obsemeni prola-
mující. Dělohy 2 rovné.

Stromy anebo kře meziobratnskové, pomořské anebo bahní,
kdežto wětwezi kořenatějícími dělají lesy husté podiwného wzezření.
Listy střičné, jednoduché, celé nebo žubaté, tžilé, patrně nebo nē-
patrně peřenožebře. Palisty mezirápskové. Stopky úžlabčkové.
Obzwláště oplýwají tříslowinau a, w kůře prý mnoho síry se
nalézá.

KOŘENOWNÍK. RHIZOPHORA. MANGLEBAUM.

Trubka kalichová do pola s waječnikem sróslá;
kraj 4—5dílný, stálý. Plátkůw 4—5 nebo 10—13, ro-
wných. Tyčinek 8—10. Waječnik 2pauzdrý, mnoho-
waječný. Čnělka 1, na konci rozštípnutá; blizny 2, tu-
paunké. Ořech kožnatý; kořinek brzo pronikající ose-
mení a wzrostající w pniček.

K. obecny. R. Mangle Lin. Jacq. am. t. 89. Gaert.
t. 45. Lam. t. 396. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 109.
Plum. gen. t. 15. Catesb. car. 2. t. 63. Strom 30—50'
zvyšší, s korau tlustau, žlutohnědau, wětwezi všamo roz-
loženými, bakulatými, křiwými, kořeny spauštějícími, a
tak lesy nepróniknutelné dělajícími; dřiwí bílé, u wodě
čerwenající; listy krátkořapíčné, podlauhle do obweji-
ta, tupaunké, lysé, na líci tmawě zelené a lesklé, wē-
zpod žlutawě zelené, černě tečkowané, před wyrašením
zahalené palistami podlauhlymi swinutými, padawými;
stopky 2—3kwěté, delší řapíku; kalich kožowitý, tlustý,

žlutavý, o uštech 4, podlauhých, ostrých, pak podhnutých; plátky 4, sotwa zdéli uštůw kalichowých, čárko-witokopinaté, podchlípené, bělawé, u wnitř nejhunatější; prašniky skoro sedawé; čnělka šidlowitá; plod wejčito-elipsowitý (1" dlahý nebo delší), dole břichatý, škra-bawý, hnědý; kel již na stromě kořínkem pronikaje obsemení nabýwá délky 1—1½, načež k dolů wřetenowitě ztlustlý, tmawě zelený nebo černoohnědý; k horu zten-čený; bledě zelený, 9 měsícůw po wyniknutí upadne, koncem kořinkowým w půdě se upne a wzroste w nowý strom. — Na pomoří bahnitém zatápěném, u wýtokůw řek w Indii západní a Americé jižné až do Luisiany. Kwěte skoro celý rok. 5.

Jelikož plod wisí kořínkem dolů a strom w bahnech roste, musí semeno dolů upadlé kořínkem do půdy se zaryti. Brzo wypau-ští ze strany několik rownowázných mrcasů, pak wyžene wzhůru při-ček palečný se 2 listoma a mezi nima pupen. Kořeny pak zdřew-natěwše po několika měsících, oblankowitě nad půdu se wywýší. Sotwa kmen na 2—3' dospěl, dostane několik wětwi a wyžene nad starými kořeny několik nových, do země wnikajících. Nabyw výšky 12', již udělal lesík z kořenůw, ježto z kmenu a wětwi dolejších wy-rostly. Od té doby málo vyhání kořenůw wětrowých, wynakládaje celau bujarost na koš, načež opět zpauští kořeny jednoduché nebo wětewnaté bez jakéhosi pořádku. Z toho možná nahlédnauti, že na místech zatápěných mohou w krátkém čase náramné lesy wyrosti, nad nimiž Ewropan žasne. Blízko nich ale nelze přenocowati pro nezříslané množství tiplic, nercili přebýwati; nicméně nalézáme tu celá hejna bahňo a wodňo ptactwa a tlupy krabůw. Kořeny zina-tené dowolují, že Indiané lowěš po bahni a wodě bezpečně mohou choditi. Na kořenech potopených wisí ústřice stromowé, jež Ameri-čané rádi jedí, jako Ewropané obyčejně. Plody a hořkau kůru po-řebují k wydělávání kůže a barwení na černo; kůra též proti li-choradkám, wyraženinám dobrá i rány hojí. Dřiwí hodí se toliko k pálení.

K. swičkowj. R. candelaria Decand. Mangium can- delarium Rumph 3. t. 71. 72. Pee-kandel Rheed. 6. t. 34. Strom zwýši 3 mužůw; kmen krátký, křiwý, ne-prawidelný, dole nad zemí rozdělený na mnoho koře-nůw, nad zemí jakoby oblauky wystawajících, nahoře rozdělený na křiwé wětwe, z nichž se spauštějí kořeny, tak že dělají les zmatený, jenžto zdá se složen z koře-nů a wětwi; listy waječné, ostré, 8" dlahé, 3½" ši-roké, slané; stopky 1—3kwěté, nejkratší, tlustaučné; kwěty dříwe bílé pak čerwenawé; tyčinek 9—12; seme-na na konci wyklíčelá zdéli 2—2½, tlustší prstu, šidlo-witokejowitá, hnědě skwrnatá, nejedlá; ještliže semena dotýkaji se země, hned kořenatěji; kořeny ty jsau husté, tak že nelze proniknauti. — Na pomoří w Malabaru a na Molukách, w půdě pevné, kdežto málo bahna, wždy-

cky, ale u samé vody. Od srpna jsau stromy plné semen vyklíčelých. 5.

Dříví jsauci křivé a swalowité není dobro k pálení, w málkách ale dáwá dobré uhlí. Z nejlustších kořenůw dělají kotwe 2 léta trvající.

K. walcowitý. R. *cylindrica* Lin. Kanil Kandel *Rheed.* 6. t. 33. Strom křowitý, 15—20' zvýši, s mnohými kořeny wětrnými; listy waječné, obak zaužené a zakončité, 4—6" dlouhé, 1½—2½" široké; stopky úzlabičkové, 1—2kwěté; ušty kalichowé podlahlé, ostré, pak podhnuté; plátkůw 8, podlahlých, bělawých, pak podhnutých; plody 1, se klem wyniklým walcowité, z čerwena modré, 3—4" dlouhé, co prst tlusté. — W bahnech na Malabaru. Strom od prwního roku až do padesátého nese. 5.

Plody mladé jedí; kůru wařenou potřebníj proti hryzení a bedlám.

K. kočluzský. R. *Rheedii* Blum. Candel *Rheed.* 6. t. 31. 32. Keř, jehož wětwowi muž obsáhnutí může; z kmenu vyniká tolik kořenůw k zemi se schylujících, že kmenu ani widěti není, též i wzhůru dělá koš hustý z wětwi člankowaných; listy eliptično-podlahlé nebo kopinatopodlahlé, obak zakončité, lesklé; stopky 1kwěté, delší rapiku, sehnuté; kalich o 12 uštech podlahlých, ostrých, powehnutých, dužnatých; plátkůw 12, žlutočerwených, na konci obyčejně opatřených 5 vlákný trásnatými; plod dříwe čihowitý, 1" zděli, obak tupý, nahnědlý, pak zděli pidi a ztlauští palec, oblý, hladký, hnědlý, se dřenem čerweným. — Na pomořích bahnitých w Indii východní. Kwěte pořád 30 let po sobě. 5.

Kůra slauží k barwení tkanin na ryšawo nebo kaštanowó, které barwy snadno černají; pak se jí wydělávají kůže; listy k hnojení pole.

K. wznošený. R. *gymnorhiza* Lin. *Gaert.* t. 45. *Desc.* 6. t. 400; *Bruguiera gymnorhiza* Lam. t. 397. *Mangium celsum* Rumph 3. t. 68. Strom všech nejvyšši, jako olše přímý, co muž tlustý, s malým košem; listy bobkowým podobné, wezpod žlutawé, waječnoeliptičné, ostré, 6" dlouhé, 2½" široké, na konci člankowaných rozeh; kwěty ojedinele, palec dlouhé, hnědočerwené; kalich 10ušty; plátkůw 10, žlutých, na konci netrásnatých; plod 1' dlouhý, co prst tlustý, walcowitý, ostrý, prauhatý na dél, hnědě a zeleně přerostý, s bílým dřenem, jež lid jí. — Podlé moře na místech wodau oplakowaných,

čímž se stává, že kořeny jsou nahé, a vyhlížejí jako černé klobásy, po nichž Indové velmi tuče skakají, Evropané ale lávky kladou. 5.

Dříví, *lalárovým* zvané, hodí se dobře na prahy, ježto ale v suchých místech snadně čerweim trpí; potřebují je k pálení vápna a cihel, na kůly, obzvláště do půdy bahnité. Korau barví na černo, též i vydělávají kůže. Celi národové, majíce málo sága a ryže, žijí se dřenem semenovým jako chlebem, obzvláště na Búru, Bonoe a papušských Ostrowech, kdežtohy cizí hladem umřeli, protože tam půda skalnatá ničehož nerodí, a semeno to dává chléb, špatný sice a nehrubě záživný. Tudy semeno vaří, dřev co brk tlustý vybírají, a pak ještě jednou vaří s mlékem kokosovým anebo polévkou rybnaou, načež je jísti mohou. List zelený potřebují místo vařiva. Dříví rozměločné jest lék posilující. V Číně jsou kmeny tlusté, tak že z nich dělají opaciny a z křivých větvi kotve.

Řád 87.

PUPALKOWITÉ. *ONAGRARIAE.*

Trubka kalichová s waječnikem srostlá aneb jeho delší, náhoře prostá: kraje 2—5laločného, často 4laločného: lalokůw w paupěti chlopnitých. Plátkůw co uštůw kalichových, s tyčinkami z ústí kalichového vyniklých, w paupěti na děl dohromady swinutých, řídko žádné. Tyčinek co uštůw kalichových anebo dwakrát tolik, někdy jedna nebo druhá zakrsalá nebo plátkowitě rozšířená: tyčinky prosté; prašniky podlaulilé nebo wejčité. Waječnik o tolika pauzdráči, o kolika uštech kalich. Čnělka 1; blizna hláwkowitá nebo na čtvero klaná. Plod 4—5pauzdrý, pořidku 2pauzdrý, mnohosemenný, pořidku skrowno- nebo 1semenný, buď tobolka chlopní u prostřed pukajících, buď malwice, buď ořech. Semena w mišku bezbílčná. Kel dělůh listowitých, kořínku dlouhého.

Zeliny, byliny, kře. Listy střídawé nebo stříděné, nejčastěji zubaté nebo pilowané, bezpalisté. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné. Kwěty ojedizlé w uzlábíčkách anebo hrozněné nebo klasené.

Dotud známé více 200 rodůw (w 15 pokoleních), po celé zemi rozlosowaných, nejvíce jich ale w Americi. Mnohé kwětem krásným a woňawým w zahradách oblíbené. Užitek ale skrowný

Děli se na patero podřadí:

1. *PRUDILOWITÉ.* Kwěty dvojdomé. Trubka kalichová zděli waječnika. Tobolka. Semena křidlatá, střechowitá, přímá.

2. *ČILKOWITÉ.* Trubka kalichová přes waječnik prodlažená, padawá. Plod malwice.

3. *PUPALKOWITÉ* (právé). Trubka kalichová přes waječnik prodlažená nebo stejně dlahá. Plod nejčastěji tobolka. Tyčinek 8.

4. *MĚKČILOWITÉ*. Trubka kalichová přes waječnik nepródlaužená, s krajem stálým.

5. *ČAROWNÍKOWITÉ*. Trubka kalichová přes waječnik prodlažená nebo nic a i s krajem padawá. Tyčinky 2, jichž 1 zakrsalá.

Podřadí 1.

PRUDILOWITÉ. MONTINIEAE.

PRUDIL. MONTINIA. MONTINIE.

Kwěty pometáním 2domé. Trubka kalichová s waječnikem spojená: kraje nejkratsího, 4zubého. Plátky 4, zaokrauhlé. Tyčinky 4, s plátky střidawé, w samičím kwětu zakrsalé. Prašníky podlahlé, wrtiwé. Waječnik wejčítý, w samičích pometalý. Čnělka na 2 klaná. Tobolka 2chlopná, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěččená. Semen na semenici středni přičtwerboké po 6—8 w každém pazdru, přímých, střechowitých, křídlem mázdratým obklíčených.

P. siwy, M. *acris* Lin. M. *caryophyllacea* Thunb. *Smith. spic. t. 15. Lam. t. 808. M. frutescens* Gaert. t. 33. *Caryophyllaea* Burm. *af. t. 90. f. 1. 2. Epidendrum* *Pluk. alm. t. 174. f. 7.* Keř lysý, sotwa 1' wyšši; wětwe hranaté, střidawé, málo rozdělené, bradawičkowané; pozústalými dolejšky řapikowými; listy střidawé, krátké, řapikaté, kopinaté, siwé, přídužnaté, nejlysejši, peřenožebřé, nejcelejši, ostraunké nebo tupaunké; kwěty konečné, ojedinělé, bílé, naduwedené ústrojnosti; plody asi $\frac{3}{4}$ " dlahé. — Na Předhoří dobronadějském po kopcích písčítých. Kwěte w srpnu až do října. \bar{R} .

Prudký a perný, a užíwaj ho waitř i kromě těla.

Podřadí 2.

ČÍLKOWITÉ. FUCHSIEAE.

ČÍLKO. FUCHSIA. FUCHSIE.

Trubka kalichová s waječnikem spojená, nahore prodlažená w trubku wálcowitau, 4laločnau, po odkwě-

tění článkem padající. Plátky 4, nejvýše z trubky kalichové vyniklé, a s ústy střidavé, řídko žádné. Tyčinek 8. Waječník wěncový žlazau baňkowitzau. Čnělka nitovitá. Blizna hláwkovitá. Malwice podlauhlo, nebo wejčitozakulatělé, 4pauzdré, 4chlopné, mnohosemené.

Č. čerwcový. F. coccinea *Ait. Curt. mag. t. 97. Lam. t. 282. f. 2. Duham. nov. 1. t. 13. F. pendula Salisb. st. rar. t. 7. Nahusia coccinea Schneevogt. t. 21.* Keř 2—4' zwýši, s wětweми mnohými, štíhlými, lysými, z mládí s wýstřelky hnědočerwenými, huňatými; listy stříčné nebo po 3 přesleněné, krátce řapíkaté, wejčitokopinaté, dole přisrdčité, ostré nebo zakončité, obdálně zaubkované, huňatobrwité, na lici sytě zelené, wezpod bledé, po žilách a žebrách čerwené; z hořeních úzlabiček wynikají stopky ojediňelé, kratší listu a skoro zdělí kwětu nachýleného, jako waječník a trubka kalichová autle žláznatopyřité; kalich čerwcový, prostý dil jeho trubky zwonkovitý: ústy čtyřikrát delší, kopinatě podlauhlé, ostré; plátky na dél okolo sebe swinuté, tmawě fialowé, zdělí polowice uštůw kalichových; tyčinky daleko z kwětu čnějící: nitek střidavě kratších a delších; prašniky kulowatě waječné, čerwené; čnělka ještě delší; blizna podlauhlohláwkovitá, nerozdělená; malwice elipsovité. — Z Chili až k úžině magelanské. Kwěte od kwětna až do září. \bar{h} .

Zemřnowé barwí dřiwín tkaniny na černo; rozhy a listy potřebují w lékařství. U nás pro ozdobu se sází, zimy ale naši nesnáší.

Č. dlauhostopečné. F. macrostemma *R. et Pav. per. 3. t. 324. f. 6. Lodd. cab. t. 1062. Thilco Feuill. t. 47.* Podobá se předešlému. Keř 6—12' zwýši; wětwe lysé; listy 3, přesleněné, wejčité, ostré, zaubkované, krátce řapíkaté; stopky úzlabičkové, delší kwětu nachýleného; ústy kalichové čerwené, podlauhlé, ostré, delší plátkůw modrých, obwejčitých, rozložených (neswinutých); blizna 4laločná; malwice wejčité, čtyřhrané, 1/2" dlauhé, tmawě čerwené. — Tamtéž. \bar{h} .

Dřiwí k barwení na černo. Zwařenina listowá jest nápoj chladčí w horečkách.

Č. hroznaté. F. racemosa *Lam. t. 282. f. 1. F. triphylla Plum. Burm. t. 133. f. 11.* Keř; kmeny přímé, nejednodušší, zelené, čerwenawě naběhlé, zwýši 2'; listy kopinaté, celé, bledě zelené, kořowité, sedawé, po 3 přesleněné, ostré, zaubkované, obak pyřičkované; stopky aksamitnaté, úzlabičkové, zdělí kwětu, hoření w

hrozen rozpostawené; kalich ústůw kopinatopodlauhých, ostrých, šarlatowých, trubky dole porošířené; malwice wejcowitá, málo wětší oliwky, měkká, dužnatá, čerwena wě černá, pyříčkováná, 4panzdrá; semená drobná, wejcowitá, hnědá. — W Indii západní. $\bar{\kappa}$.

Owoce lahodné, jedl čerstwé i w cukru zadělané. Listy roz-pauštějice pomáhají w lichoradkáci a zašlemowání.

Podřadí 3.

PUPALKOWITÉ. ONAGREAE.

WRBOWKA. EPILOBIUM. WEIDENRÖSCHEN.

Kalichů 4 lupenéch, srostlých w trubku dlauhou sotwa delší waječnika; 4boku; s krajem pak padajícím Plátky 4. Tyčinek 8; upele nelepntý. Tobolka čárko-witá, tupě 4boká, 4panzdrá, 4chlopňá, mnohosemenná, s kalichem srostlá. Semena chmýřitá. Zeleny, byliny. Listy stříděné nebo střídawé. Kwěty úzlabč-kowé, ojedinelé nebo konečné, klasené.

W kopinatá. E. spicatum Lam. E. angustifolium Lin. Fl. dan. t. 289. Lam. t. 278. f. 1. Schk. t. 106. Engl. bot. t. 1947. Wrbowka, wrbice, wrbka. Kořen mnoholetý, swazkatěný, dužnatý, mnoho odnoží, wýpauštějící; lodyha třebas zwýši muže, wztýčená, štihlá, obyčejně jednodu-chá anebo nahoře málo wětewnatá, šiblá; nejlyšejší; lišty střídawé, kopinaté, ostré, w nejkratší řapík zaužené, celé nebo mělce wykrajowané a žláznatě zaubkowané, někdy čerité, peřenožebře; žeber nejodstálejších; kwěty ná hroznu konečném, dlauhém, dřiwě nachýleném, pak přímém, ozdóbném; stopka lysá, stopečky dolejší asi 1/3, nejhořejší 2/3 dlauhé, wždycky nejodstálejší, ku konci wzstaupawé, jako waječnik 1/2palcěný bělopýřitě; listeny při stopečkách čárkowitzé; paupata obwejcowitzá, tupá, dole ztenčená; úšty kalichowé čárkowitzokopinaté, ostré, fialowé naběhlé; koruna ozdóbná, swětle karmí-nowá, pořidku bílá, z plátkůw rozložěných, obwejčítých, nelicnatých, někdy mělce wýřiznutých; tvěinky něstějně dlauhé a pak jako čnělka mezi dwa dolěni plátky se-hnuté; blizna weliká, 4dílná; ústůw čárkowitzých pod-hnutých; tobolka 4bočná, odstálá, rowná nebo nálič-kowě nakřiwěná, pyřitě bílá, 2/3 dlauhá. Na ohlumech obzwláště w pasekách w hlaunkých po největším dílu Ewropy, Asie a Ameriky sěwerných. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Jest také odrodek s listy užšími a širšími, eliptičnokopinatými. Jídná kořen a nať w lékařství potřebowali. W končinách seweroewropských potřebují pazaňsky místo zeleniny, a na Kamčatce užívají k tomu celou nať, též i místo čaje (kurilský čaj).

SWIČKOWEC. GAURA. PRACHTKERZE.

Kalich o 3—4 lupenech w trubku dlouhou, obwejičitou srostlých, s krajem po odkvětení padavým. Koruna o 3—4 plátcích. Tyčinek 6—8. Čnělka se 4 bliznami. Waječník 4pauzdrý. Tobolka ořechovitá, dřevnatá, čtyřhraná, nezralá 4pauzdrá, dozralá 1pauzdrá, 1—4semenná; semena nechmýratá.

Byliny, zeliay, jměním předešlému pokolení podobné, w teplejší Americe sewerné; listy střídawé; kwěty sedawé, na závit rozpostawené.

S. obecný. G. biennis Lin. Gaert. t. 127. f. 2. Curt. mag. t. 389. Lam. t. 281. Schk. t. 105. Kořen oziimý; lodyha zvýší 4—5', přímá, tupohraná, odstále chlupatá, nahoře wětwnatá; listy po celé lodyze střídawě rozpostawené, sedawé, kopinaté, podlauhlé, ostré, zaubkowané, po žile obak pýřité; kwěty nepravidelné, konečné, chocholičené, plody ale w klas dlouhý rozpostawené; trubky kalichové částka s waječníkem srostlá 4hraná, podlauhločárkowitzá, sedawá, jako stopka pýřita, částka prostá dwakrát skoro delší, pýřickowaná s ušty čárkowitzými, růžowými, trubky prosté málo delšími; plátky obwejičité, wstaupawé, na konci nachowé, nahé; tyčinky schnuté; čnělka delší tyčinek co plátky dlouhých; tobolky waječné nebo obwejičité, 4hrané, sedawé, 3''' dlouhé, pýřité, tupaunké, oblohrané, na bocích žilau znamenáné. — Na místech wlhkých w Wirginii a Pensylvanii. ♂.

U nás pro ozdoby w zahradách.

PUPALKA. OENOTHERA. NACHTKERZE.

Kalich o 4 lupenech srostlých w trubku 4bočnou nebo 8žebrou, waječník přesahující; částka trubky prostá i s krajem 4dílným padawá. Plátky 4, při rozvíti rozložené. Tyčinek 8; pel lepký. Čnělka nitowitzá; blizna 4dílná nebo kejowitzá nebo hláwkowitzá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná. Semena připewněná na semenici slaupowitau, pak prostau, nechmýratá.

Zeliny, byliny, polokře. Listy střídawé. Kwěty užlabčkowé, ojedinelé nebo konečné, klasené. Wíce 67 rodů známo.

P. řepka. O. biennis Lin. Fl. dan., t. 446. Lam. t.

319. *f. 1. Plenk t. 295. Sturm f. 5.* Kořen ozimý, dlouhý, vršenovitý, dužnatý vyhlání lodyhu wztyčenau, jednoduchau nebo nahoře chudowětwaitau, oblau, i s listím a kalichy pýřitau, 4—5' zvýši; listy kořenové w prvním roce jsau k zemi přitlačené a wstředně rozpolažené, třebas na píď dlouhé, řapikaté, dole chobotnaté zubaté, lodyhowé střidawé, wšecky ale podlauhlo- nebo wejčítokopinaté, ploché, ostré, maličkým mozolowitým hrotem ukončené, dole w řapik překrátký ztenčené, w-krajowaně zaubkowané, nejhořejší a příkwětní sedawé; kwěty ojedínělé, úzlabičkové, sedawé, pak dělající klas dlouhý, listnatý, wonný; trubka kalichowá skoro 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhá, ani na $\frac{1}{2}$ " s waječnikem srostlá, nahoře nálew-kowitě rozšířená; ušty kopinaté, pod koncem kuklowitým hrotité, obyčejně po dwau slepené; plátky weliké, 1" dlouhé, rozšířeně obwejšité, krátkonehetné, bledě žluté, delší tyčinek s nitkami niťowitými a prašníky čárkowitými; čnělka i s bliznau zdělí tyčinek; blizna o 4 lalocích čárkowitých; tobolka walcowitá, sotwa 4hraná. Semena drobná. — Půwodně prý w Americě sewerné, od r. 1614. w Ewropě zdomácnělá a tu i onde hojná. Kwěte od čerwna až do srpna. ♂.

Ozdobná to bylina, ježto jako ostatní rody kwěty na wětr rozvíjí. U nás také w zahradách se sází pro kořen (rapontika, řepka), z něhož uwařeného dělají salát chutný.

Podřadi 4.

MĚKČILOWITÉ. JUSSIEAE.

MĚKČIL. JUSSIAEA. JUSSIEUR.

Trubka kalichowá po celé délce s waječnikem srostlá, hranatá nebo oblá: kraj 4—6dílňý, stálý. Plátkůw 4—6, rozložených. Tyčinek nejčastěji 8, někdy 10 nebo 12. Čnělka niťowitá, krátká; blizna hláwkowitá nebo štítowitá, 4—6brázdá. Tobolka wěncená krajem kalichowým, 4—6pauzdrá, nejčastěji žilnatá a mezi žilami pukající, mnohosemenná. Semena bezchmýrá.

Byliny, řídčeji polokře bahní. Listy střidawé; kwěty úzlabičkové.

M. peruuský. J. peruviana Lin. Feuille. t. 9. Keř 8—12' vysoký, přímý; listy střidawé, přisedawé, podlauhlé, na obau koncích ztenčené, celé, wezpod pýřité; kwěty ojedínělé, w úzlabičkách stopkaté; stopky dwa-krát delší nežli trubka kalichowá, 5bočná, čihowitá, na-

hoře listenoma opatřené; uštůw kalichowých 5, wejčito-
kopinatých, hwězdowitě rozložených; plátkůw 5, dwakrát
delsích nežli ušty kalichowé, obwejtítokrauhlé, žluté;
tyčinek 10; tobolka zděli 1". — Podlé potokůw w
Chili. ě.

Tomu a jiným rodům americkým a asiatským připisují welikau
moc léčiww; obzwlášť rozmáčkené příkládají na oteklé žlázy, jež
změkčuje a rozpauští.

ZAKUCELKA. ISNARDIA. ISNARDIE

Trubka kalichowá obwejtítá nebo skoro wálcowitá,
krátká, s waječnikem docela srostlá: kraj 4dílný, stálý.
Plátky 4, někdy zakrnělé nebo žádné. Tyčinky 4. Blizna
hlawkowitá. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná, mnohosemen-
ná. Semena bezchmýrá.

Z. střídawolistá. I. alternifolia Decand. Ludwigia al-
ternifolia Lin. Trew - Ehr 2. t. 2. Gaert. t. 31. f. 8. Lam.
t. 77. Bylina 1—1½' zwýší, přímá, jednoduchá nebo
chudowětwtitá; lodyha oblá, nepatrně hranatá, přeaule
pýřitá; listy střídawé, w řapíky welmi krátké zaužené,
kopinaté, obak a po kraji škrablawaunké, 2⅓" zděli, asi
7" zšíři, tupé, hrotičkem kratičkým ukončené; kwěty
ojedinělé, úžlabičkowé; stopky málo delší waječnika za-
kulatěle obwejtítého, 2" dlauhého, lysého, na konci opa-
třené listenoma kopinatě čárkowitýma, brwitýma; ušty ka-
lichowé wejčité, zakončité, nejostřejší, pýřitobrwité, dwa-
krát delší trubky; plátky sotwa delší uštůw, wejčitoo-
krauhlé, žluté; tobolka zakulatěloobwejtítá, křídlatě
4hraná. — Na místech wlhkých we Wirginii a Karolině.
Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Kořen swazkowitě a řepowitě nircasatý potřebuje se we vlasti
k dáwení.

NADHOMKA. LUDWIGIA. LUDWIGIE.

Trubka kalichowá wálcowitá, s waječnikem spojená;
kraj 4dílný, po odkwětení zponenáhla padající. Plátky
4, s ušty kalichowými střídawé. Tyčinky 4, uštům ka-
lichowým střičné. Waječnik wzhůru prodlaužený, jehlat-
cowitý, čtyrstěný, hran huňatých, stěn úžlabých, lysých.
Čnělka nitowitá z konce jehlatce. Blizna hlawkowitá,
4brázdá nebo 4laločná. Tobolka ěihowitá nebo welmi
prodlaužená, 4pauzdrá, 4chlopná, ukončená jehlatcem ro-
howitým. Semena přemnohá.

N. rozestřený. L. diffusa Hamilt. Carambu Rheed. 2.

t. 49. Zelina 2—3 vysoká, rozestřená, lysá; listy kopinaté, střídavé; květy přisedavé, drobné, žluté; tobočky asi hřebíčku podobné, tisavé, čtyřbočné, hranolovité, oblohrané, stopkaté; stopka o polovic kratší listu. — W Indii východní. Květe w plišti. ☉.

Rostlina rozmačkaná a w kyselém mléce medená pomáhá proti zaplavení, nadýmání a blistám; semena rozmělněná s medem w kašli dobrá.

Podřadí 5.

ČAROVNÍKOVITĚ. CIRCEAEAE.

POKOSK. LOPEZIA. LOPEZIK.

Kraj kalichový 4dílavý, padavý. Plátky 3, nepravidelné. Tyčinky 2, jedna plodná s prašníkem, druhá středná neplodná, plátkovitá, od pravých plátkův barvou rozdílná. Blizna hlávkovitá. Tobolka naha, zakulatěla, 4pauzdrá, 4chlopná; chlopni na konci prostředkem pukajících. Semena mnohá nejmenší.

Zeliny, položde mexické. Listy střídavé. Květy hrozněné, koredué.

P. kopinatý. L. racemosa Cav. ic. 1. t. 18. Curt. bot. mag. t. 254. Bonpl. nar. t. 25. L. mexicana Lin. Jacq. rar. t. 203. Zelina ozdobná zvýši 2—3'; lodyha čtyřhraná, střídavě větwnatá; listy střídavé, řapíkaté, vejčítokopinaté, ostré, dole ztenčené, nepravidelně zubaté, měkké; řapíky červeně naběhlé, pyřitobrwité; květy ojedinelé, úžlabíčkové, na konci větvi dělají hrozen, protože listy zponenáhla se zmenšují; stopky tenké, dolejší málo delší řapíku, hořejší ale delší i celého listu; lupeny kalichové podlaubkokopinaté, tupauké; plátky červené, rozložené, nepravidelné; 2 kopisťovité, 2 jazýčkovité, nad nehtem žlázu majici; tyčinky 2, jichž hoření jedna neplodná, plátkovitá, kápowité složená a čnělku i plodnou tyčinku až k zrudnění zaobalující, bílá; tobočka zakulatěloobvejčitá, tupá, na konci 4chlopná, nabnědlá, chlopni mazdrowitých. — W Mexiku. ☉.

U nás stauř ozdoban w zahradách; škoda, že zimomříwa.

ČAROVNÍK. CIRCAEA. HEXSEXKRAUT.

Kalich krátký; kraje 2dlného. Plátky 2, obsrdčité. Tyčinky 2, s plátky střídavé. Blizna vykrojená. To-

holka wejcowitá, chlupy háčkovitými vestaná, 2prazdeká, 2chlupná, 2semenová.

Byliny: listy stěsné, řapíkaté. Květy na hroznech kónárajích.

C. lesný, *C. Intestina Lin. Fl. dan. t. 210. Schk. t. 2. Berl. bot. t. 1026. Sturm f. 23. Carowansk, černokvět.*
Bylina; kónec široko se rozplazující; lodyha vzstápaná, 1—2 výřoká, oblá, jednoduchá nebo nábožeh chudovetná, jako listy nejčastěji anže pýřná; listy stěsné, řapíkaté, vejčité, dole málo srdčité vytroužené, oválné, vykrajovanozubaté, vzduřu se navenčující; řapíky prolooble, na lici žlábkovité; květy na hroznech kóněčných, řídých, potom velmí prodlážených; stopy a stopedky pak docela sehnuté, hnaté chlupy čláčkovitými, háčvickami ukónčenými; trubky kalichové částka s wáječkami stroušká obwejcovitá, štětinami háčkovitými, bílými hnaté zarostlá, hořeni částka lysá, s trubkami en wáječkám dlusňan; wity kalichové kopáné, oválné; plítky bílé, skoro rozstápené, upoklodočné, zděli náduř; tyčinky a částka nálowité, delší kónový; prašinky wejcowité; blizna skoro nálowá; tobolka hrnčičkovitá, háčkovité štětinatá. — Na místech stárajích a wlkých po celé skoro Evropě. Květe od čerwna až do srpna. 7.

Drobnky náwitu se naš w léčebnách a k čářím. Džal zmměně pro dwajmžstwo čičk.

Řád 82.

KOTWICOWITÉ. TRAPACEAE.

Květy někdy jednoduché. Kalichová trubka s wáječkami stroušká, s krajem pátým, šdílajm anebo nepátým. Plítky 4 nebo žádné. Tyčinky 1—4—12—20. Částka a blizna jednoduchá. Ořech 1prazdeký, 1semený, nepokřový, obyčejně krajem kalichovým wěščený. Semeno kóncem zawěšené, bezbílčivé. Keč rovný, přetocený s kóničkem hořením. Dělohy 2, někdy rozpoklené.

Byliny volně, u wodě stájej; listy wšlech nebo částko dubent stěsné, náduřčité nebo náduřčité; květy náduřčité, delší. Ořechy často náduř.

KOTWICOWITÉ. TRAPACEAE. WAMUŠTOWÉ.

Kraj kalichový šdílaj. Plítky 4. Tyčinky 4. Částka nálowá, dole štětiná. Blizna háčvicková. Wáječkám

2pauzdřý, s pauzdřem 1 pometajícím. Ořech tvřdý, skoro rohowý, 2—4rohý. Semeno weliké, wisuté, bezbílččné. Dělohy 2, welmi nestejné: jedna nejwětší maučnatá, w ořechu po wzklíčeni zůstawající, druhá nejmenší čnějící.

K. obecná. *T. natans* Lin. *Gaert. t. 26. Lam. t. 73. Schh. t. 25. Sturm f. 30.* Kotwice čili wodní ořech *Mat. Wel. 342. c.* Kořen wřetenowitý, mřcasatý, wypauští několik lodyh tenkých, článkowaných, jednoduehých, dole položených, a odtud až na powrch wody wzstupujících, a tudy přečasto welmi dlauhých; listy střidawé (nejdolejší dvě střičné), potopené, obdálné, čárkowité, welmi pomíjející a toliko na mladých rostlinách patřné, a zůstawují šřám napřič podlaublý; wedlé nich wynikaji třásně dvě dlauhé, nařowité, dřiwe nahé, pak mnohým a teničkým włášením obrostlé, stálé; hořeni listy na hladině wodní plowající a na způsob růže rozložené a přibližné jsau rautowité, po krajích w konec sbihajících se pilowané, kořowité, na lici lysé, lesklé, tmawěji nebo swětleji zeleňé, wezpod bledé, na žile a hlawních žebrách jako mladé řapiky pýřité; řapiky listůw hladinowých doleni předlauhé, odtud wzhůru zponenáhla se umenšující, na rostlině kwětauci u prostřed břichatě nadmuté; kwěty ojedinělé w úžlaběku hořeních listůw; stopky dřiwe krátké a hustě huňaté, pak prodlauzené, lysé; ušty kalichowé, kopinaté, ostré, lysé; plátky delší uštůw, obwejité, tupé, bílé; ořech čtyřrohý (řidko pometáním jednoho neb dwau uštůw kalichowých 3—2rohý), nad ušty kalichowými zweličelými a ztwřdlymi dost prawidelně mnohožebřý, pod nimi šzebrý, černý, do hněda nebo modrošera, smačknutý, na straně užši stoji rozy wýše nežli na širší, na konci hořením zaužený w štít neprawidelně čtyřúhlý, u prostřed prowřtaný děřau štětínami tuhými, úkosně sklímujícím se zahřaženau, doleni konec s đubkau pupowitau; rohy rozewřené, ze zpodku smačknutého, homolowitého wybihající w konec šidlowitý, po krajích nazpátek trničkowané; jádro skoro srdcowité, dužnaté, bílé. — W rybnících a jezerách, též wodách zponenáhla tekaucích Ewropy jižně a prostřední, též w scwerné Asii. Kwěte w čerwnu a lipnu. †-

Jádra weliká, obzwlášťe suchá, obsahují mnoho škřobu a oleje, chuti jsau zasládlé, kařtanům podobné, natřpkalé. Protož w některých krajinách, kdežto hojně rostau, se sbřají a jedí buď surowá buď wařená nebo pečená; též jimi křmí prasata; ano zemletá slauží k pečení dleba. Dřuhdy w lékařství se potřebowala.

K. hladká. *T. laevis.* Znáu toliko ořechy, ježto

twarem docela s předešlými se srownávají, liši se ale následowně: hoření polowice ořechu čili nadrohová jest hladká, nebrázdovaná a nad doleníma rohoma plochá, polowina pod rohami znamenaná osmi žebry tupými, rohy po krajích blanau úzkau obraubené a na konci šidlowitém netrničkowané, hoření wzstaupawé, dolení rozewřené; konec hoření w šítek čtyrhraný, tupě zubatý, rozšířený, z něhož vyniká homole nízká, ostrá, autle brázdovaná, již ořech tu docela zawřen, bez nějaké památky, žeby ta homole padala. — Nepochybně roste w Čechách, protože před několika lety ořechy ty čerstwé a zralé na trhu w Praze se prodávaly.

K. dvojtrná. *T. bispinosa Roxb. t. 234. Rheed. 11. t. 33.* Ořechy dvojrohé: rohůw střičných, tuhých, ostrých, trnatých, trničkowaných; listy přičtwerečné, pilkowanozubaté, wezpod plstnaté; řapiků puchýř největší. — W Indii východní.

K. dvojrohá. *T. bicornis Lin. Gaer. t. 95. T. chinensis Lour. Braam. ic. t. 22. Plum. Burm. 3. t. 67.* Ořechy dvojrohé, rohy střičné, tlusté, nejtupější, na konci připodhnuté; listy čtwerečné, celé nebo přizubaté. — W Číně nedaleko Kantonu we wodách.

Těž i těch dwau cizých rodů jádra se jedí, ano w Číně poslední rod bedliwě se sází a ořechy na trhu se prodávají.

PRUSTKA. HIPPURIS. TANNENWEDEL.

Kalichowá trubka s waječnikem srostlá, kraj přemalý, slabě 2laločný. Plátky žádné. Tyčinka 1, z ústí kraje kalichowého před lalokem wněšným od lodyhy odwráceným vyniklá. Waječnik 1pauzdry, 1waječný. Čnělka překrátká; blizna šidlowitá, před zurodněním mezi pauzdra prašnikowá přijatá. Ořech 1semenný. Semeno bezbilečné.

P. obecná. *H. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 87. Engl. bot. t. 763. Drew. et Hayn. pl. cur. t. 93.* Truskawec. Bylina lysá, 2—5' vysoká; oddenek wodorowný, článkowaný, na článcích přesleněně mrcasatý; lodyha wztyčená, jednoduchá, článkowaná, oblá, hladká, dutá; listy sedawé, přesleněné, po 8—13, rownowážně odstálé, čárkowitokopinaté, ostré, tuhaunké, obak zelené a lesklé; kwěty sedawé, úzlabičkowé, též přesleněné, nejčastěji obojaké, též i různopohlawé, nejdolejší samičí, nejhořejší samčí; waječnik i s krajem kalichowým $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ ''' dluhý, zelený; tyčinka s krátkau nitkau a prašnikem kulowatowejčítým, nachowým; blizna delší tyčinky, bělawá, bradawičko-

waná; ořech 1½''' dlouhý, walcowitoelipsowitý, tmavě zelený, nahnědlý. — We wodách stojatých a zponenáhla plynaucích po nejwětším dílu Ewropy, Asie a Ameriky sewerných. Kwěte od čerwna až do srpna. 4.

Rostlina jednoduchým ústrojím kwětu znamenitá, ptactwu wodnímu potrawau slaužící.

RŮŽKATEC. CERATOPHYLLUM. HORNBLATT.

Kwěty dvojdomé. Pokrywka mnoho- (10—20-)dílná, stejnouštá. Kalich s waječnikem srostlý bez kraje. Plátky žádné. *Samec*: tyčinek 12—20, bez nitek, prašníky wejčitopodluhowaté, 2pauzdré, na konci 2—3špidlaté, sedawé, u prostřed kalichu shlaučené. *Samice*: waječnik 1pauzdrý. Čnělka nitowitá, křiwá, úkosná. Blizna jednoduchá. Ořech 1pauzdrý, 1semenný; čnělka špidlatá, nepukawá. Semeno wisuté, bezbilečné; kel rowný, s kořínkem hořením, dělohami rozpoltnýma, pírkem nejsloženejším.

Byliny wodní, potopené. Listy střlčné, jakoby přesleněné, tuhauké, dělené na mnoho uštůw nitowitých, rozewřených, přípilowaných; kwěty úzlabčkové.

R. trnatý. C. demersum Lin. *Engl. bot. t. 947. Gaert. t. 44. Lam. t. 775. Schk. t. 297.* Ořechy trojtrné, trnem jedním konečným a dvěma pobočnými dolů směřujícíma. — We wodách stojatých ewropských. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

R. bradawičnatý. C. submersum Lin. *Fl. dan. t. 510. Engl. bot. t. 679. Schk. t. 297. C. verrucosum* Rich. Ořech přibezbranný, ukončený dolejškem čnělky a opatřený dole bradawičkami. — Tamtéž.

Řád 89.

ZRNULOWITÉ. HALORAGAE.

Kalichowá trubka docela srostlá s waječnikem: kraje děleného. Plátky nejwýše z trubky kalichowé wyniklé, s usty střidawé, číslem stejné nebo dvojnásobné. Tyčinky tamtéž wyniklé, počtem stejné nebo dvojnásobné. Waječnik mohopauzdrý. Čnělky žádné. Blizen kolik pazder waječnikowých, sedawých, bradawičkatých nebo štětíčkowitých. Plod z několika worečkůw rozpadajících, ořechowitých, nepukawých. Semena we worečcích ojedinelá, wisutá, s bílkem dužnatým, klem rowným,

osovými, kořínkem hořením prodlouženým, dělohama krátkýma.

Polokře nebo bylina, často vodní; listy stříděné nebo přestěněné; květy úžlabíčkové nebo na klasech konečných.

ZRNULÉ. HALORAGIS. MEERTRÄUBLEIN.

Kraj kalichový 4dílný. Plátky 4, střídavé s ušty kalichovými. Tyčinek 8. Blizny 2—4, krátké, sedavé, bradavičkované. Plod ořechovitý, nepukavý, kulovitý nebo čtyřhraný, někdy 2—4pauzdrý, 2—4semenný.

Kře australské; listy stříděné, celé nebo pilované: květy úžlabíčkové, chomáčené, hrozňené nebo konečné.

Z. přestěnatá. H. *Cercodia* Ait. H. *alata* Jacq. rar. t. 69. *Cercodia erecta* Murr. Kříček asi 2' zvýší, na pohled jako ožanka; větve čtyřhrané, šerpiwé; listy stříděné, řapíkaté, vejčitokopinaté, hrubě ostrozubaté, šerpiwé, wzhůru zpönenáhla se zmenšující; květy krátkostopkaté, po 3—4 w úžlabičku, někdy nachýlené, zelené, čerwenawě naběhlé, kratší řapíku; ořechy vejcovité, křídlatočtverořhrané, bradavičkované, ušty kalichovými wěncené. — Na Nowém Seelandu. \bar{h} .

TROJUŠKA. PROSERPINACA. HINLAUF.

Trubka kalichová spojená s waječnikem trojhraným; kraj 3dílný. Plátky žádné. Tyčinky 3. Blizny 3, na konci waječnika sedavé. Worečky 3, spojené w plod trojbočný, wyschlé, nepukavé, 1semenné. Semeno s konce pazdra wisuté. Bilek dužnatý. Kel rovný, oblý, s kořínkem dlauhým hořením, dělohama krátkýma.

T. pilkovaná. P. *palustris* Lin. Lam. t. 50. *Juss. an. mus.* 3. t. 30. f. 1. *Trixis* Mitch. eph. nat. cur. 1748. n°. 23. fig. *Gaert.* t. 24. Bylina kořene plaziwého, mrcasatého; lodyha přímá, asi 1' vysoká, čtyřhraná, jako ostatní díly lysá, jednoduchá nebo chudowětwtá; listy sedavé, čárkowitzokopinaté, pilované, nejdolejší často proti-sečné, dole zaužené, lysé; květy (2—3) úžlabíčkové, sedavé, drobné; trubka kalichová ostře 3hraná; ušty ostré; tyčinky 3, nitky nitowité, trochu delší uštůw; prašniky vejčité; čnělky žádné; plod vejčitý, ostře trojhraný, na stěnách nerovný. — W stojatých wodách Ameriky sewerné. \bar{h} .

KROCEŇ. MYRIOPHYLLUM. TAUSENDBLATT.

Květy jednodomé, pořádku obojaké. *Samec*. Kalich 4dílný. Plátky 4, s ušty kalichovými střídavé, velmi padavé. Tyčinky 4, 6 nebo častěji 8. *Samice*. Trubka kalichová spojená s waječником, kraje 4laločného. Worečky 4, přisrostlé, smačknuté nebo zakulatělé, ořechovité, nepukavé, 1semenné. Semeno ojedinelé, wisuté, skoro bez bílku; kel překoceny, oblaunky, děloh tupých, kořínku dlouhého.

Byliny wodní přímé, s konci kwětačními wynořenými; listy střídčné nebo přesleněné; kwěty drobné, přesleněné anebo listůw příkwětních, pometajících přesleněnoklasené, hoření samčí, dolení samičí.

K. přeslenatý. M. verticillatum Lin. Engl. bot. t. 218. Bylina s lodyhau přímou, jednoduchou, až po díl hoření kwětační ponořenou, oblou, lysou; listy podwodní po 5 přesleněné, vystěpané: úkrojůw wlasowitých, nejčastěji stříčných; listy příkwětní hřebenatě vystěpané, mnohem delší kwětůw úzlabíčkových, přesleněných, na dílu lodyhowém wynořeném. — We wodách stojatých w Ewropě a sewerné Americi. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

K. klasatý. M. spicatum Lin. Fl. dan. t. 681. Engl. bot. t. 83. Schk. t. 296. Welmi podobný předešlému; liší se ale, že listy příkwětní dolení jsau zsekané, zdělí kwětůw, hoření ale celé, kratší; kwěty přesleněnoklasené. — Tamtéž i teház. ♀.

ŽABIWLAS. CALLITRICHE. WASSERSTERN.

Květy ohojaké nebo často jednopohlavé. Listeny 2, stříčné, plátkovité, prozračitě pod kwětem, někdy ještě 2 nejmenší, s předešlými střídavé; kalich docela srostlý s waječником bez kraje. Plátky nizádné. Tyčinka 1; prašník ledwinowitý, 1pauzdrý, napříč šterbinou pukající. Waječnik čtyřhraný, hran 2 přiblíženějších, 4pauzdrý, pauzder 1waječných. Čnělky 2, šídlovité, s čnělkou nerozdělenou. Ořech wyschlý, pak na worečky 4 nepukavé rozpadající. Kel překoceny w ose bílkové.

Zeliny autlé, lysé, wodní. Listy střídčné. Kwěty úzlabíčkové, ojedinelé, nejmenší.

Ž. jesenní. C. autumnalis Lin. Hwězdoš. Jodyhy slabauké, tenké, rozdílně dlouhé, z článkůw dolních kořenatější; listy křížmostříčné, wšecky stejné, čárkowi-

té, dole širší, na konci užší, vykrojené, dvojostré, lžilé, hoření hustší, ani růžovitě rozložené; květy úžlabíčkové, sedavé; listeny přemalé; worečky křidlatokýlaté. — W řekách a potocích zponenáhlych. Kwěte celé léto. ♀.

Z. jarní. C. vernalis Kütz. Reichenb. ic. 9. f. 1179—1183. Jmění předešlého; listy dolení čárkovité, stejně široké, nejhořejší obwejtité, na způsob růžičky rozpostawené a na wodě plowající; listeny přioblaukovité; čnělky přímé, prchawé; plodky břitce kýlaté. — Tamtéž. Kwěte od jara až do podzimku. ♀.

Z. stejnotlstý. C. stagnalis Scop. Reichenb. ic. 9. f. 1187. — 1199. Jmění předešlých; listy wejčité, řapikaté; listeny kosowité, na konci sklímené; čnělky stálé, pak sehnuté; hrany plodowé křidlatokýlaté. — Tamtéž. Kwěte jako předešlý. ♀.

Řád 90.

KYPREJOWITÉ *LYTHRARIEAE.*

Kalich prostý, stálý, trubkovitý nebo zwonkovitý; ušty w paupěti chlopnité neb odstálé s chobotami někdy wlaločky homolowité nebo zuby prodlauženými. Plátkůw z ústi kalichowého vyniklých rozdílne množstwí, někdy nic, často welmi padawých. Tyčinky z trubky kalichowé pod plátku wyniklé, množstwím buď plátkům rowné, buď dvoj-, troj- ano i čtyrnásobné, buď skrownější. Prašníky 2pauzdré, zádami připewněné. Waječnik prostý, 2—6pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka nitowitá. Bližna často hláwkowitá. Tobolka nejčastěji mázdratá, kalichem obklíčená, často pometáním přečhrádek 1pauzdrá, prawidelně chlopněmi nebo neprawidelně pukající. Semena mnohá na semenici slaupkowité, střední. Bilek žádný. Dělohy listowité, ploché.

Byliny, zeliny, řídko kře nebo stromy. Listy stříděné nebo přesleněné, řídko střídawé, celé a nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, úžlabíčkové, ojedinělé, strbanlé nebo wrcholičené, často také konečné, klasené nebo hrozněné.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 27 pokoleních), jichž $\frac{5}{6}$ náleží horkému pásmu a jmenowitě Americe meziobratniskowé. Dřlem wyznačují se krásným kwětm; an mají rozdílné vlastnosti, nelze nic všeobecného o nich položiti; upotřebení jich w celku skrowné.

Podřadi dvoje:

1. *KRIWAWNICOWITÉ.* Ušty kalichowé w pau-

pěti více méně odstávající nebo nedokonale chlopnité; semena bezkřídla.

2. *PUKOLOWITÉ*. Ušty kalichové w paupěti dokonale chlopnité. Semena křídlatá.

Podřadí 1.

KRWAWNICOWITÉ. SALICARIEAE.

KUŘINEC. PEPLIS. AFTERQUENDEL.

Kalich zvonkovitý: uštůw 6 širších, přímých, zubůw 6 střídawých, šidlowitých, odstálaunkých, vyniklých z chobotů. Plátkůw 6, nejmenších, prehawých, někdy žádných. Tyčinek 6, s plátky střídawých, za ušty kalichowými širšími postawených. Čnělka skoro žádná. Blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnoho-semenná.

K. blatnj. P. Portula *Lin. Fl. dan. t. 64. Schk. t. 99. Sturm f. 1.* Zelina skromná, rozprostřená, z kolínek kořenatější, wětwi stříčných; listy stříčné, obwejitě nebo okrauhloobwejitě, w řapík trochu kratší zaužené, lysé, nejcelejší, někdy červeně naběhlé, přituchné; kwěty ojedinelé, úžlabičkowé, řapíku kratší, na stopce nejkratší; kalich červenawý, zvonkovitý, 8žilý: uštůw přímých, wejčitých, ostrých, zubůw wen sněřujících; plátky bílé, předrobné; čnělka nejkratší s bliznou hlavičkowitou; tobolka asi zwicí semena kaukolowého. — Podlé wod w létě padajících. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

TUHANKA. AMMANNIA. AMMANNIE.

Kalich zvonkovitý, uštůw přímých, plochých, zubůw přírůžkowitých, odstálých, vyniklých z chobotůw. Plátky buď žádné, buď protiušetní. Tyčinek co uštůw kalichowých aneb o polowici méně. Tobolka wejcitozakulatělá, blanatá, 4pauzdrá nebo dozráním 1pauzdrá. Semena mnohá na semenici střední čtyřhrané.

Zeliny wodní, lysé; listy střčné, nejcelejší. Kwěty úžlabičkowé, sedawé nebo krátkostopečné, drobné.

T. egyptská. A. aegyptiaca *Willd. h. ber. t. 6. Delil. fl. eg. t. 15. f. 3.* Zelina přímá, lysá; lodyha dole oblá, nahoře čtyřhraná, stříčně a nejodstáleji wětewnatá; listy stříčné, nejkratšeji řapíkaté, čárkowitokopinaté, dole wejčité, ostré, nejcelejší, nejlysejší, odstále sehnuté;

kwěty úžlabíčkové, sedavé, shlauchené, strbaulené; kalich zakulatělý: uštůw wejčítých, ostrých; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratší s bliznau hláwkowítaw; tobolka blanowitá, 1pauzdrá, proswitawá, ryšawá; semena drobná na semenici kulowaté. — W rýžištích w Egyp-tu. ☉.

T. zprýskawá. *A. vesicatoria* *Rozb. Pluk. alm. t. 136. 22. Burm. ind. t. 15. f. 3. Zelina* zwýši 2'. Lodyha přímá, čtyrliraná, odstále wětewnatá; listy kopinaté, sedavé, dole ztenčené, tupaunké, jednožilé; kwěty drobné, úžlabíčkové, sedavé, shlauchené a jakoby přesleněné; kalich krátký, zwonkowitý, lysý, 8žilý; plátky žádné; tyčinky 4; čnělka nejkratší s bliznau hlawičkowatou; tobolka kulowatá, mázdrowitá, tisawá, 1pauzdrá; semena mnohá, drobníčká, klínowitá, hnědočerná, na semenici střední. — Na místech wzdělaných Indie východní. Kwěte w plišti. ☉.

Celá rostlina západu jest nepřijemného jakoby mořštinau, chuti prndké, a potřebuje se ke zprýskání kože s welikým prospěchem.

KYPREJ. LYTHRUM. WEIDERICH.

Kalich wálcowitý, 8—12zubý: zubůw 4—5, přímých, s plátky střidawých, 4—6 poodstálých, za plátky postawených, šidlowitých, někdy předrobných (wlastně choboty wen wytažené). Plátkůw 4—6, z konce trubky kalichowé wyniklých, w paupěti řasnatých. Tyčinek tolikéž nebo dwakrát wíce plátkůw, řídko méně, wyniklých ze dna nebo prostředka trubky kalichowé. Čnělka nitowitá: blizna hláwkowitá. Tobolka 2pauzdrá, mnohosemenná, (obyčejně) čtyřmi zuby pukající, stálým kalichem obklíčená; semenice tlustá u prostřed na přehrádce.

Zeliny, byliny, pořádku polokře; listy celé; kwěty úžlabíčkové, brunátné nebo bílé.

K. obecný. *L. Salicaria* *Lin. Fl. dan. t. 671. Lam. t. 408. f. 1. Engl. bot. t. 1061. Plenk t. 362. Schk. t. 128. Hayn. 3. t. 39. Düsseld. 6. t. 13. Wagn. 1. t. 90. Wrbi-na Mat. Háj. 383. W. brunátná Mat. Wel. 331. Wrbi-ce, krwawnice, kyprej. Bylina kořene tlustého, dřewnatého, wětewnatého, mrcasatého, mnohohlawého, z něhož vychází lodyha 2—4' vysoká, wztyčená, 4—6hraná, jednoduchá anebo chudewětewitá: listy střičné anebo po 3—4 přesleněné, skoro sedavé, ze zpodku srdčitého kopinaté buď obak lysé, po kraji šerpiwé, buď na lici lysé a po kraji a žebrách na rubu pýřitošerpiwé, buď obak šedo-*

pýřité; kwěty úzlabičkové, jakoby přesleněné, krátkostopkaté, dělající dohromady klas konečný, hustý, přeslenatý, někdy delší 1', obyčejně 12mužné; kalich bezlistenný, pýřitý, 12žilý, 12zubý; zuby před plátky položené šidlowité, dwakrát delší ostatních střidawých, 3—5úhelných; plátkůw 6, podlauhých, tupých, klinowitě w nehet krátký zaužených, daleko z kalichu čnějících, rozložených, brunátných; tyčinek 6, delších s prašníky šedými a pelem modrošerým, 6 kratších s prašníky a pelem žlutými; čnělka buď kratší nežli trubka kalichowá nebo dwakrát delší. — Podlé příkopůw, řek, potokůw, jezer, rybníkůw we křowí po Evropě, též po Asii a Americe sewerných. Kwěte od lipna do září. 4.

Náleží k nejpěknějším našinským bylinám diwokým. Kořen a nat swraskawé a sliznaté druhy w lékařstwí se potřebowaly.

HLAZENEC. CUPHEA. CUPHEE.

Kalich trubkowitý, dole na wrchu wolatý, zubůw 6, přímých, chobotů 6 buď prodlaužených, malých nebo nepatrných. Plátkůw 6—7, nestejných. Tyčinek 11—14, málokdy 6—7, z ústí kalichowého vyniklých, nestejných. Žláza tlustá pod waječnikem. Čnělka nitowitá; blizna jednoduchá nebo na tré klaná. Tobolka mázdratá, kalichem obklíčená, 1—2pauzdrá, pak semenici sehnutau i s kalichem rozpuklá. Semena přiókrahlá, smačknutá, bezkřídla.

Zeliny, byliny, polokře. Listy střičené, pořádku přesleněné, nejcelejší. Stopky meziřapíčné, 1- pořádku mnohokwěté.

H. nejlepnatější. *C. viscosissima* Jacq. *h. vind. t. 177. Lam. t. 407.* *Balsamona* Pinto *Vandell. t. 3.* Zelina zwýšší 1'. Lodyha přímá nebo střičnowětewnatá, oblá, ze žlázek pýřitá, lepnatá; listy střičené, řapíkaté, wejčítopodlauhé, šerpiwaunké, tupaunké, hoření přikwětní nestejně weliké; kwěty meziúzlabičkové, ojedinělé, nejkratšejí stopěckaté, nachýlené; kalich sotwa 5''' dlauhý, 12žilý, po žilách ze žlázek pýřitý, lepnatý, zelený, ponáčerwenalý, dole nad stopěckau s woletem dolů čnějícím 6zubý; plátkůw 6, nestejných, brunátných; tyčinek 12; waječník 4—6semenný. — Na místech stinných z Brasilie až do Pensylwanie. ☉.

H. drobnolistý. *C. microphylla* *H. B. et Kunth.* Keř nejwětewnatější, wětwi lepnatosrstnataunkých; listy wejčítopodlauhé, do zaokrahlena ostré, šerpiwaunké, lepnatíčké; kwěty meziřapíčné, střidawé; kalichy lep-

natomrtnataunké; plátků 6, přínestejných, fialových; tyčinek 11, huňatých, brunátných; waječník 9—10 waječný. — W Peruwii. Kwěte w srpnu. \bar{h} .

Proti nakažliwým nemocem se potřebuje.

OBTULA. PEMPHIS. PEMPHIS.

Kalich čihowitý, stálý, 12brázdý: uštůw 6 wětších, chobotůw 6, wytažených w laloky menší. Plátkůw 6, obwejitých, nejhořeji z kalichu mezi ušty wětšími wyniklých. Tyčinek 12, u prostřed z kalichowé trubky wyniklých, střidawě wětších. Waječník kulowatý. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka blanowitá, 6chlopná, dole 3pauzdrá, obříznutá, kalich vyplňující. Semena mnohá na semenici střední, 3zubé.

O. nakyslá. *P. acidula* Forst. *gen. t.* 34. *Lythrum Pemphis* Lm. *Lam. t.* 408. *f.* 2. *Melanium fruticosum Spreng.* *Mangium porcellanicum Rumph 3. t.* 84. Keř vysoký, přímý, wětwi a rozeh stříčných, rowných, čtyřhraných, bělawě pýřitých; listy stříčné, nejkratšeji řapikaté, podlauhlokopinaté, obak bělopýřité, dužnaté, nejcelejší, ostrauké; kwěty úzlabíčkowé, ojedinelé, krátkostopkaté; stopky dole dwojlistené; kalich bělopýřitý; plátky bílé. — Po pomorí na Ceylonu, Žawě, Timoru a t. d. \bar{h} .

Listy jsau chuti příjemně slané a jedí se s rybami.

PODLUPKA. HEIMIA. HEIMIE.

Kalich dole 2listenečný, polokulowatě zwonkowitý: uštůw 6, přímých, chobotůw růžkowitých, wystawajících. Plátkůw 6, střidawých s ušty kalichowými. Tyčinek 12, přístejných. Waječník sedawý, kulowatý, 4pauzdrý. Tobolka kalichem přikrytá. Semena drobná, bezkřídla.

P. protičemná. *H. syphilitica Decand.* *Ginoria syphilitica Fl. mex. ic.* Keř lysý; listy střidawé přímé shlaučené, čárkowitokopinaté, obak ztenčené; plátky obwejitopodlauhlé. — W Mexiku u Yechixtly. \bar{h} .

Rostlina ta slowe hanchinol; její šťawa wytažená a po 4 uncích užřwaná žene na pot, moč a stolici; a tudíž léčí čemu čili francuzskau nemoc.

HENA. LAWSONIA. LAWSONIE.

Kalich 4dílný, otewřený, stálý. Plátky 4, střidawé s ušty kalichowými, obwejité, nehetnaté, rozložené. Tyčinek 8, po 2 přiblížených a s plátky střidawých. Waječ-

nik sedavý. Tobolka sotwa pukavá nebo bobule blana-tá, 4pauzdrá, kulowatá. Semen hrianiých w každém pauzdru mnoho.

H. bílá. *L. alba Lam. t. 296. L. inermis et L. spinosa Lin. Plenk t. 296. L. inermis Desf. Cyprus Plin. Ligustrum aegyptiacum P. Alp. aeg. t. 28. Mal-Anschi Rheed. 1. t. 40. Alcanna Rumph 4. t. 17.* Keř 8střewič-ný, jměním ptačimu zobu podobný, střičně a rozewřeně nad úzlabičkem wětewnatý; dřiwí přetwrdé; kůra šedá, rozsedalá; mladší na dobré půdě beztrný, starší a na půdě chudé trnatý; listy střičné též i střidawé, krátce řapíkaté, waječnokopinaté nebo eliptičné, dole ztenče-né, nahoře krátce zakončité, peřenožebřé, nejcelejší, nejlysejší, $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ '' široké; lity delší listu, střičné, nad-úzlabičkové, na rozhách čtyřhraných, lysých, dohroma-dy dělají latu konečnau, obširnau, pěknau; kwěty mnohé, drobné, bílé, krátce stopkaté; listeny sídlowité, přisto-peční; kalich lysý: uštůw wejčitých, ostrých; plátky trochu z kalichu čnějící; tyčinky dwakrát delší plátkůw; čnělka niřowitá; tobolka zwicí hrachu bohatého, kulo-watá, hrotitá; semena drobná, nářšawá. — W Indii východní, Malé Asii a Africe sewerné diwoká a w za-hradách sázená, obzwláště w Egyptu dolením okolo Ale-xandrie podlé moře, odkud co rok náramné množství listů do všech tureckých zemi se wywáží. Kwěte (w In-dii) pořad. \bar{K} .

Wšelicí ti národowé, též i Negrowé, barwí listem nehty na žluto, a ženy i wlasý, ruce, nohy a břicho, majíce to za welikau ozdobu. Anobř ten obyčej i w některých končinách ruských, bosenských a walašských jest oblíben. W Indii východní jonáci a děwy se barwí, aby sobě wíce se líbili, což ale jenom sprostí smějí dělati. Ta barwa trwá wůbec 3 léta, až totiž nehet doroste, a wšeka žltost se odstřihá. Za čas smatku ženy se nebarwí. Turci také tak barwí hřiwý, ocasy a nohy koně swých. Berthollet a Descotils našli, že listy mohlyby se potřebowati k barwení wlněných tkanin na rozdřlné a stálé hnědo.

Ženy malajské oblubujíce si kwěty kře toho wplétají je do wla-sůw a kladau w plátno, aby wůní jejich načichlo. Židé kladli je do šatstwa newěstřiho, protož dř newěsta w písniích Šalomannowých, že její milý jest jako ošol hakofer. t. j. corymbus cypri, kdežto se nerozumějí brozny cyperké. Wodau wonnau z kwětůw přetaženau myjí se o slawnostech a swatbách, obřezcích, hairamu a kurban-bairamu. Kořen červenawý slauží k barwení na čerweno.

Kořen a listy též jsau wážené léky w oněch zemích. Olej z kwětůw (*Oleum Cyprium*) slauží k obměkčení tuhých audůw.

Podřadí 2.

PUKOLOWITĚ. LAGERSTROEMIEAE.

PUKOL. LAGERSTROEMIA. LAGERSTRÖMIE.

Kalich dole 2listenečný, na šestero klaný: uštůw jednoduchými choboty rozdělených. Plátkůw 6, nehetnatých. Tyčinek 18—30. Tobolka kalichem obklíččená, 3—6chlopná, 3—6pauzdrá.

Stromy nebo kře východoindské nebo čínské. Listy střičné. Stopky úzlabičkové dohromady dělající latu nebo hrozen. Kwěty brunátné nebo bílé.

P. okrauhlolistý. *L. indica* *Lin. Lam. t. 473. f. 1. Curt. mag. t. 405. Sibi Kaempf. 855. Tsijnkin Rumph 7. t. 28.* Keř stromovitý muže vyšší; kmen ztlauští rama na rozdělený na mnoho wětwi rovných, hnědých, čtyřhraných, na jejichž konci jsau nahlaučeny listy střičné, sedawé, zaokrauhlowejčité, nejcelejší, obak po krajích po žile hlavní a začátku žeber, nejmladší zcela šerpiwaunké, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, kratičkým hrotičkem ukončené; stopky úzlabičkové a konečné, dwakrát sochatě rozwětwené, čtyřhrané, šerpiwaunké, mnohokwěté, dohromady dělající latu ozdobnau; kwěty skoro 1½" w průměru široké, krásně brunátné; kalichy hladké, nebrázdované, lysé: ušty širokovejčité, ostré; plátky okrauhlowejčité, po kraji jeřabaté, s nehty nitowitými; 6 tyčinek delších nežli ostatní; tobolka zakulatělá, černá, tupá, čnělkau ukončená. — W Čině, Kočincině a Žapanu; w Indii východní w zahradách sázená. We Wlaších pod širým nebem dobře se daří. Weliká zahrada ozdoba. Kwěte w lipnu a srpnu. ☞.

P. lysý. *L. Reginae Roxb. t. 65. Adambea glabra Lam. t. 473. f. 2. Adamboë Rheed. 4. t. 20, 21.* Keř nejzodbnější 7—8' zwýši, střidawě welmi wětewnatý; listy střidawé, překrátkořapíčné, 6—7" dlauhé, 3½—4" široké, podlahlé, dole zostřené, na konci zakončité, nakožnatělé, na líci tmawě zelené, wezpod bledé, nejcelejší, rovné, peřenožebře; lata konečná, třebas 1' dlauhá, přimá, střidawě wětewnatá, wětwe 2—4krát sochatě rozdělené, plstnaté, jako hlavní stopka tupě čtyřhrané; kalich plstnatý: trubka obhomolowitá, asi 4" dlauhá, zobleně 12žebrá; ušty o polowičku kratší, wejčité, ostré, podhnuté; koruna 2—3" w průměru široká, z rána bledě růžowá, na wečír brunátná: plátky okrauhlé, čeřité,

s nehty krátkými; čnělka zdělí plátkůw; tyčinky přístejné; tobolka kulowatá, zwíci hraclu bohatého, dolejškem čnělky hrotitá. — Na chlumech Indie východní, na Žawě a Luzonu. Pořád zelená, kwěte w lipnu a srpnu, zrá w listopadu a prosinci. \bar{R} .

Z kořena dělají wodu ke kloktání a obměkčující obkladky; zwařenina z kůry, listůw a kwětůw proti zaprtalostem w bříše dobrá.

P. srstnatý. *L. hirsuta Willd. Rhced. 4. t. 22.* Podobá se předešlému, jest ale wětši, rozhy a listy pýřité; laly okolikowité, plátky waječné, ploché a plody autlymi chlaupky našerpiwaunké. — Na Malabaru.

Kůru potřebují ke flastrům rozhánějcům na dyměje a jiné choroby čemowé.

ŘASNOCH. LAFOENSIA. LAFOENSIE.

Kalich dole 2listenečný, zwonkowitý, na konci řasnato 10—12zubý; uštůw jakoby obzvláštní blanau srostlých. Plátkůw 10—12. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw. Waječník 2pauzdry. Bobule kornatá, kulowatá. Semence střední kulowatá.

Stromy americké. Listy střěčné, nejcelejši, lysé. Stopky ojedínělé, 1kwěté. Kwěty weliké, bílé nebo bledé. Listeny podkwětní, padawé.

Ř. ozdobný. *L. speciosa Decand. Calyplectus speciosus H. B. et Kunth am. 6. t. 548.* Strom ztepilý; listy podlauhlé, zakenčité; kwěty dlouhostopečné, weliké, bílé; plátky podlauhlé, přilaločnaté a čerité; bobule kulowaté, hladké. — Na Andách nowogranadských. 5.

Ř. zakončitý. *L. acuminata Decand. Calyplectus acuminatus Ruiz et Pav.* Strom vysoký; listy podlauhlé, tupě zakončité. Hrozny weliké, welikokwěté; bobule kulowaté, na hoření polowici hwězdowitě brázdowané, sedawé. W hájích teplých w Peruui. 5.

Oba ty stromy dāwají dříwí dobré ke stawení.

Řád 91.

TAMARISKOWITÉ. TAMARISCINEAE.

Kalich o 4—5 lupenech dole srostlých, stálých, w paupěti přístřechowitých. Plátkůw co lupenů s nimi střídawých, z dola kalichowého wyniklých, wadnaucích, w paupěti střechowitých. Tyčinek co plátkůw nebo 2—5—6krát wíce; nitky hned docela prosté, hned jednobra-

tré. Waječnik prostý, wejčitojehlatacowitý, 3bočný. Čnělka hned nejkratší, hned 3bočná. Blizny 3, odstálé nebo w hláwku spojené. Tobolka 3bočná, 3chlopná, 1pauzdrá, mnohosemenná. Semenice 3, hned na dně hned po prostřední čáře na chlopních přirostlé nebo prodlažené w přepážky, a tak tobolku 5pauzdrau dělající. Semena přímá nebo wzstaupawá, podlauhlá, smačknutá, na konci čuprynatá nebo wšude chlupatá. Bilek žádný. Kel rovný s kořínkem dolem, dělohama plochonaddutýma, podlauhlýma.

Kře nebo byliny prutnaté. Listy střidawé, drobné, stálé, šupinowité, celé, často siwé. Kwěty hustě klasené nebo hrozněnoklasené, stopečky listenaté; koruny bílé nebo růžowé.

HŘEBENČÍK. TAMARIX. TAMARISKE.

Kalich 4—6dílný. Plátkůw 4—5. Tyčinek 4—5, s ušty kalichowými střidawých, skoro docela prostých. Waječnik na konci dlauze ztenčený. Čnělky 3, dlauhé, rozewřené, na konci žláznaté, úkosné. Semena nejdoleji na chlopních anebo na dně tobolky u prostřed připewněná, na konci opatřená čuprynau z chlupůw přemnohých, jednoduchých.

H. francauzskýj. T. gallica Lin. Blak. t. 331. Plenk t. 240. Tamaryšk Mat. Wcl. 44. ob. lewj. Keř lysý, 3—6' zwýši, anobíž 5—15', dospiwající stromowitý, wětwi dlauhých, autlých, prutowitých, tisawých a lesklých, wypauštějících mnoho rozeh listnatých, w jeseni padajících; listy střidawé, objímawé, wejčité, ostré nebo zakončité, siwé, autle dubkowané, mladší předrobné, $\frac{1}{2}$ " dlauhé, střechowité, rozhy teničké přikrýwající, starší delší 1" i wice dlauhé, obdálnější, dole zakončité; kwěty na hroznech pobočních, hustých, wálcowitých, klasowitých šmužné; listeny ze zpodku wejčitého nebo kopinatého nejostřejší, přímázdrowité; kalich 3dílný: uštůw wejčitých, ostrých, anebo tupaunkých, mázdrowitě obraubených; plátky dwakrát delší kalichu, wejčité, tupé, růžowé; tyčinek 5, delších než plátky: nitek wláskowitých, prašníkůw přílehawých; waječnik jehlatacowitý, 3boký; čnělky 3 rozewřené, krátké, s bliznau hláwkwitau; tobolka 3boká, $2\frac{1}{2}$ " dlauhá, žlutawá. — W stranách podlé Moře středoziemního, adriatského a atlaského, též na poríčích Ewropy jižné, Asie prostřední a Afriky sewerné. Kwěte od kwětna až do srpna. \bar{n} .

Ten ozdobný keř tu a onde sází se w zahradách. Wětwe štíhlé, rovné a hladké slauží na trubky dymkowé; kůra balsamo-

hořká drubdy w lékařství se potřebovala, hodí se ale k vydělávání koží; rozhy listnaté chválí místo chmele, a též w lékařství se potřebovaly.

Odrodek jeho prý jest *H. manonosný*, T. g. maunifera *Ehrenb.* liščí se rozhamí tužšími, listům bělojnatým, překrátkým. Ten rúste na Sinaji a w Arabii skalnaté; zpíchán malíčkým hmyzem, čerwcem manorobným (*Coccus manniparus*), prýští šťáwu sladkau, wysýchajíc, z čistého cnkru slizového složenau, o nšz někteří se domníwají, že to jest mana čili mán, ježž Israelité w paušti jsau sbírali a jedli. (porownej manowec, str. 393.)

H. africkýj. T. *africana Poir.* Podobá se předešlému rodu, lysý, násiwý; kůra hnědější; listy kopinaté, přibojimawé, střechowité, delší a dwakrát tlustší nežli u předešlého; klasy sedawé, dole šupinaté, husté, tlusté, sotwa tříkrát delší nežli širší; kwěty wětší. — Na místech písčitých podlé potokůw a moře w Mauřenínsku, Ocitanii, Neapolsku, Egyptě, okolo Trapezuntu. \bar{R} .

H. ruskýj. T. *Pallasii Desv.* T. *pentandra Pall. ross.* 2. t. 77. Též podobný prwnímu; lysý sotwa siwý; listy nejmenší, ostré, střechowité; klasy latněné, přitlusté; tyčinky dwakrát delší koruny; čnělky nejkratší. — Na polích Předhoří kawkazského, na stepu kawkazskochwalinském. \bar{R} .

Zwařeninu a kaši z roztlučené nati přikládají Rusowé a národy kočnjící na bolestí dnawé a hostečné a onu též pijí.

H. článkowanýj. T. *articulata Vahl. symb.* 2. t. 32. T. *orientalis Forsk.* Thuja *aphylla Lin.* Strom nasiwělý, lysý, 30' zwýši, s wětweми tenkými; rozhy u wzniku listůw jakoby klaubnaté s články čihowitými; listy nejdrobnější, odlehlé, pošwiwoobjimawé, hrotité; klasy boční, autlé; kwěty drobné, pětimužné, růžowé; listeny hrotité; tobolky 4pauzdré. — W Arabii, Persii a Indii wýchodní.

Kůru potřebují proti krvotokům, list proti nemocem slezinným, dříví a hálky jako guajak proti wyraženinám a chorobám nakažlívým.

ŽIDOWINNÍK. MYRICARIA. MYRIKARIE.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10, 5 střídawě wětších a 5 menších, nitky do pola 1bratré. Čnělka žádná. Blizny w hláwku spojené. Semena po čáře na wnitřní straně chlopněwé připewněná, wzstaupawá, na konci ukončená nití wasatoperowítaw.

Jmění předešlých. Hrozny klasowité, konečné, přsjednoduché.

Ž. tuhýj. M. *germanica Desv.* Tamarix *germanica Lin. Fl. dan. t. 234. Plenk t. 241. Schk. t. 85. Guimp. t. 38. Diet. sc. nat. atl. 3. t. 234. Tamaryšk Mat. Wcl. 44.*

ob. prawj. Keř pohledu hřebenčika francauzského, tužší ale a méně štihlý; listy čárkovité, tupé, siwé, dubkované, w dubkách šupinkami bílými přikryté; kwěty 3krát wětší, na hroznech 2—6" dlauhých, klasowitých, které z jara jsau konečné a hustší, w létě ale, když po druhé kwěte, vycházejí rozhy kwětaucí pod jarními a miwaji wětší listy; listeny a ušty kalichowé kopinaté, zakončité; plátky podlauhlé, o polowičku delší uštůw kalichowých, růžowé; tyčinky kratší koruny: waječnik jákoby zobanítý a ukončený bliznau zpleštilopolokulowatou, žlaločnau; tobolka 4—5" dlauhá, bezleská, siwá; wzstapawá; semena připewněná na krátké semenici středochlopní, walcowité wřetenowitá, žlutohnědá, s ču- pryňau na nožičce kolenowité ztočené. — Podlé potokůw a řek Ewropy jižné a prostřední. Kwěte od kwětna až do lipna. \bar{h} .

Užívá se jako hřebenček francauzský.

SODAL. REAUMURIA. REAUMURIB.

Kalich šdílňý. Plátkůw 5, dole šupinama brwitýma opatřených. Tyčinek 25—30, nejdoleji šbratřých. Čnělek 5—6, nitowitých. Tobolka špauzdrá, šchlopná: pauzder 2semenných. Semena hustě huňatá.

S. jehlolistj. R. *vermiculata* Lin. *Lam. t.* 489. *f.* 1. *Bocc. sic. t.* 4. *f.* G. *Moris. 3. t.* 12. *f.* 6. *Lob. ic.* 30. Keř lysý, přímý, $\frac{1}{2}$ —1' zwýší, bělokorý; listy siwé, střidawé, sedawé, šidlowité, polooblé, na rozhách střechowité shlaucené; kwěty ojedinělé na koncech rozhowých, krátkostopečné; kalich listeny střechowitými obalený: uštůw wejčítých, ostrých; plátky wejčité, bílé; tyčinky kratší plátkůw; čnělky s bliznau ostrau; tobolky wejcowité, šboké: chlopní padawých; semena podluhowatá, chlupy bílými nebo čerwenawě hnědými porostlá. — Podlé Moře středozemního na Sicillii a w Africe. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Z popela toho kře wyluhují salajku (sodu); Arabowé potřebují rozhy slaně chutnající proti zlým wyraženímám.

Řád 92.

ODULOWITÉ. MELASTOMACEAE.

Trubka kalichowá pomocí žil s waječníkem srostlá a tudyž dělající 8—12 dutinek obwaječnikowých, poz-

ději prostá, pořádku docela přirostlá anebo hned z počátku prostá; kraj 5-, též i 4—6dílňý, pořádku toliko zubatý nebo celý, stálý anebo nade dnem obříznutý, padavý. Plátkůw co uštůw kalichowých, vyniklých z kruhu w ústí kalichowém připewněného, často brwitozubaté, w paupěti dohromady stočené. Tyčinek dwakrát tolik (pořádku tolikéz) co plátkůw, prostých, hned stejných, hned střidawě různotwarých, w paupěti wewnutých, čímž prašniky dříwe wisi do dutin obwaječnikowých zapuštěné: spojídlo na nitkách klaubnaté, dole s přiwěsky různotwarými. Waječnik 2—8 - (nejčastěji 4—5-) pazdrý. Čnělka s bliznau nerozdělenau. Plod mnohopazdrý, mnohosemenný: buď bobule s kalichem srostlá, buď tobolka prostá, chlopnitá, s chlopněmi u prostřed přepážkatými. Semena drobná we skořápce kruché, bezbilečné. Kel rovný nebo křiwý a w posledním případě nestejnoděložný.

Stromy, kře, řídko byliny. Listy střidawé, pořádku přesleněné, nejčastěji nejcelejší, 3—9žilé a žebernaté, tečkami neproswitawé, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, na wrcholcích konečných, řídko ojedinělé.

Do toho řádu počítají nyní wíce 750 rodů (w 82 pokoleních), ježto wšecky náležejí horkému pásmu a jmenowitě Americe jižné. Bobule mnohých jsau jedlé; některé poskytují barwinu anebo lék mřně swraskawý.

Obsahuje dvoje podřadí.

1. **ODULOWITÉ** (wlastně). Prašniky konce 1—2děrého.

2. **MILOKWĚTOWITÉ**. Prašniky 2pazdré, šterbinama dolenima pukající.

Podřadí 1.

ODULOWITÉ. MELASTOMEAE.

ROZBLAŇ. MERIANIA. MERIANIE.

Trubka kalichowá zwonkowitá, kraje o 5—6 lalocích, dole širokých, rozšírenoblánatých, na konci jehlowitých. Plátkůw 5—6. Prašniky na konci tupém děrama pukající, dole nejkratší násadkau ostružnaté. Waječnik kulowatý, přízpleštilý, na konci lysý. Čnělka nitowitokejowitá. Tobolka prostá, 5—6pazdrá, semenic lunowitých. Semena nejdrobnější, klínowitohranatá.

R. růžowá. M. rosea Tuss. t. 6. Strom 10—20' zwýši, s wětwezi rovnými, oblými, lysými; listy řapikaté, stříčné, waječné, 3žilé, přízaukowané, lysé, 3—4''

dlauhé; stopky úzlabičkové, 1kwěté, delší řapiku; listeny 2 čárkovité, na konci přirozšířené; plátky veliké, podlauhlowejčité, růžové; tobolka zakulatělá, šhraná, dopola kalichem obklíčená. — Na Jamaicae. 5.

Kwěty kořenné pijí co thé w nemocch hruďních.

ZOBAUR. RHYNCHANTHERA. HORNANTHERE.

Trubka kalichowá kulowatá, kraj o 5 lalocích čárkovitých anebo štětínovitých. Plátkův 5, obweječítých. Tyčinek 10, s prašníky weječítými, nejděle zobanítými a spojidlem dlauhým, dole dwojuchým, 5 buď menších, buď vyklestěných. Waječník weječítokulowatý, lysý. Tobolka 3-, častěji 5pauzdrá. Semena hranatá nebo podlauhlá.

Z. hrubokwětý. R. grandiflora Decand. Melastoma grandiflora Aubl. t. 160. Rhexia grandiflora Bonpl. mcl. t. 11. Polokeř sličný, 2—4' zwýši; kmeny čerwenawé, wětwe křížmo stříčné, oblé, i se řapiky chlupatožláznaté; listy stříčné, dlauhořapíčné, srdčité, přizaubkowané, chlupaté, 9žilé, asi 3" dlauhé, 1½" široké; kwěty na konci rozeň trojnaté; trubka kalichowá, zakulatělá, nachowá, mrtnatá, kratší uštůw štětínovitých; plátky fialowé; tyčinky sotwa delší plátkůw, jichž 5 plodných, 5 malých bez prašníku. — Na lukách bahnitých w Kayeně a podlé Orinoka.

Z celé rostliny prýští se šťawa lepka balsamná, wonná; plátky té vlastnosti zbawené potřebují na thé proti kašli, listy ale k hojení ran.

KOTEWNICE. RHEXIA. RHEXIE.

Trubka kalichowá dole wejcowitobaňatá, nahoře w hrdlo stěsněná, kraje na čtvero klaného; stálého. Plátky 4, obweječité. Prašníkůw 8, spojidla nepatrného, neauškowaného. Tobolka we břiše kalichowém prostá, 4pauzdrá, semenic lunovitých, hladkých. Semena lžícovitá.

K. wirginská. R. virginica Lin. Lam. t. 283. f. 2. Bot. mag. t. 968. Bylina 2—3' zwýši; lodyha křídlatočtyrhraná, přijednoduchá; listy stříčné, sedawé, waječnokopinaté, brwitopilowané, 3—5—7žilé, i s kalichy roztraušeně mrtnataunké; kwěty přisedawé, skoro wrcholičené, úzlabičkové a konečné, na stopce sochaté, pod částkami nesaucí listeny drobné, stříčné; koruny drobné, brunátné. — W plotech a křowistich wIhaunských z Nowa Boraka až do Wirginie. 4.

K. štovlková. R. alifana Walth. Lodyha lysá, skoro oblá, přiná, přijednoduchá, přípýřitá; listy sedawé, stříčné, kopinaté, lysé, ostré, celé nebo ku konci zaubkované; kwěty skoro konečné, w latu chudobnau rozpostawené; stopka rozewřeně sochatá; kalich žláznatě a lepnatě chlupatý; koruna obsírná, jasně brunátná; prašníky veliké, žluté. — W Karolině. ♃.

Listy chutí lahodně kyselé asi jako šťawelové.

SARAK. CHAETOGASTRA. BORSTENKAUCH.

Trubka kalichová čilhowitá, chlupatá nebo šupinatá, o 5 uštech stálých. Plátkůw 5, obwejitých. Nitky lysé; prašníkůw 10, podlauhých, stejných, 2dřých, spojidla dole prodlaženého buď w ostruhu jednoduchau nebo na dvě klanau, buď w bradawice 2, tupé, někdy nejmenší. Waječnik prostý, na konci štětinatý, a často zaubkovaný. Tobolka 5pauzdrá. Semena lžicowitá.

S. šediwý. C. canescens Decand. Rhexia canescens Bonpl. Rhex. t. 6. Keř 3' zwýši; wětwe oblé a listy krátce hustě a měkce srstnaté; listy 1/2" dlahé, řapíkaté, wejčítokopinaté, 3žilé, nejcelejší; kwěty přikonečné, přitrojnate, krátce stopkaté, nicí; kalichy přisrstnaté, s trubkau wejcowitau, ušty stejnými; prašníky dole tupě sochaté, spojidla nepatrného; koruna černobrunátná, plátkůw wejčítých, dwakrát kalichu delších. — Na studených místech wrchu Purase u Popoyanu w Americc. Kwěte w říjnu. ♁.

Zwařenina z listůw toho kře, *sarzileja* jmenowaného, užlwařj proti těžkostem močowým.

OBROŽKA. OSBECKIA. OSBECKIE.

Trubka kalichová wejcowitá: ušťůw 4—5, stálých anebo padawých; přiwěsky mezi laloky wně wyniklé, rozdílne twarem a velikostí. Plátkůw 4—5. Tyčinek 8—10: nitky lysé, prašníky přistejné, krátce zobanité, se spojidlom dole krátce dvojuchým. Waječnik na konci štětinatý. Tobolka 4—5pauzdrá. Semena lžicowitá.

O. čínská. O. chinensis Lin. Osb. it. t. 2. Lam. t. 283. Bot. reg. t. 542. Polokeř s kořenem dřewnatým a mnohými lodyhami čtyrhranými, wětewnatými; listy stříčné, přisedawé, kopinatopodlauhle, 3žilé, wrtnataunké, přízečikowané; kwěty nemnohé, wrcholičené, konečné; listeny delší kwětu; kalich polokulowatý, o lalocích 4—5

čárkowitzých, ostrých, štětinatých, pádových; koruna delší kalichu, plátkův obvejčitých, zakončitých, fialových, delších nežli tyčinky; prašníky přisrpkovité; waječník wejcowitý; čnělka zděli tyčinek, nitovitá, koncem ohnutá; tobolka wejcowitá, do pola kalichem obklíčena, bělawá, 5pauzdrá. — W Čině. Kwěte w dubnu až do října. \bar{h} .

Potřebuje se proti hryzení a wně na otoky.

PODHAL. TIBOUCHINA. TIBOUCHINA.

Trubka kalichowá čilowitá, střechowitě šupinatá, dole obklíčena pokrywkau dwojnásobnau, složenau z listenůw 2 srostlých; uštůw 5, kopinatých; choboty bez přiwěskůw. Plátkůw 5, waječných. Tyčinky nitek lysých; prašníky se spojídlem dole tupě dwojuchým. Waječník dokonce prostý, na konci štětinatý. Tobolka pukawá. Semena lžicowitá.

P. drasný. T. aspera Aubl. t. 177. Rhexia aspera Willd. Melastoma Tibouchina Desr. M. aromatica Vahl. Keř asi 2—3' zwýši; rozhy čtyrbokooblé, křehké, i se řapíky šupinatoškrablawé; listy krátkořapíčné, wejčité, dole tupé, na hoře ostré, nejcelejší, 5žilé, na rubu štětinasrstnaté, na líci přitlačeně huňaté, hunin mezi žilami se stýkajících, asi 2" dlauhé, 8—9" široké; kwěty nemnohé, přikonečné, na chudé latě; plátky brunátné. — W Guianě francauzské. \bar{h} .

Wšecky částky jsau zápachu líbezne kořeného. Z kwětu dělají thé proti neduhům hrudním, obzwláště kašli suchému.

HOROCHRAŇ. TRISTEMMA. DREIKRONE.

Kalich dole mnoholistenný, trubkowitý, na 4—5 klaný, blízko kraje opatřený přiwěsky wausatými. Plátkůw 4—5, nehetnatých. Tyčinek 8—10; prašníky přio-blaukowité, dole přiuchaté. Waječník dole sotwa kalichem srostlý, na konci huňatoštětinatý. Bobule rozdílne zpleštilá, kalichem oděná, 4—5pauzdrá.

H. obecná. T. virusanum Comm. Vent. choix. t. 35. T. mauritianum Pers. Melastoma virusana Don. Podkeř 2—3' zwýši, dole dřewnatý; lodyha čtyrboká; listy stříčné, řapíkaté, waječné, zakončité, 5žilé, obak jako i rozhy chlupaté; strbauy konečné, přisedawé, 5—8kwěté; kalich trojnásobnau řadau štětín přitlačených obklíčeny, kraje na patero klaného a wně opatřeného dwojnásobnau řadau přiwěskůw brwitých, jako ušty stá-

lých; bobule vejcovitá, nahranatělá, o 3 pauzdrách. — Na ostrowě sw. Mauricia. \bar{h} .

Bobule chutné jedí; listy dobré proti nakažlivým nemocem.

ODULE. MELASTONA. SCHWARZMUND.

Trubka kalichová vejcovitá, často šupinatá; kraj na patero nebo pořidku na 4—6 klaný: uštůw padawých; choboty meziuštowé wen prodlažené, drobné. Plátkůw co uštůw kalichowých. Tyčinek často dwakrát více plátkůw, řidko tolikéž. Spojidlo na prašnicích střídawých kratší, a delší, dole 2ostružné nebo 2ščetinné. Blizna tečka jínatá. Bobule 5-, pořidku 4—6pauzdrá. Semena lžicowitá.

Bobule mnohých jedlé a barwí pysky a hubu černě, odkud jméno *melastoma*, jakoby *černoústník*, *Schwarzmund*.

O. malabarská. *M. malabathricum* *Lin.* *M. Burm. zeyl. t. 73.* *Kadali Rheed. 4. t. 43.* *Fragarius Rumph 4. t. 72.* Keř vysoký nebo strom nízký, wětwi křížmo stříčných, rozeh 4bokých, hřbelcowitodrasných; listy krátkořapikáté, eliptičnopodlauhlé, dole tupé, na konci ostré, celé, obak zelené a hřbelcowitodrasné, 5žilé; kwětůw 5—9, swazkowitě wrcholičených, někdy toliko 3 anobř i 1 na konci rozeh, krátkostopečné, před rozwitím zastřené listenoma velikýma, veliké; kalich přitlačeně drobnošupinatě hřbelcowaný, co stříbro bílý nebo žlutawý: uštůw wejčítých, ostrých; plátky obwejícté, brunátné, 1" dlauhé; tyčinky nestejné, 5 opatřených spojidlem přečrátkým, 5 střídawých předlauhým, 2ostružným; bobule kulowatá, uzralá neprawidelně pukající. — Na Malabaru a Ostrowech indomořských. \bar{h} , 5.

Bobule we vlasti jedí, též jimi barwí tkaniny bawlněné na brunátno. Listy slabě swrasknjící w lékařství prospíwají. Polané obětní kwěty we chrámech Ladě, *Mojení* nazwané.

O. molucká. *M. moluccanum* *Blum.* *Otanthera* *Burm. zeyl. t. 72.* *Fragarius ruber Rumph 4. t. 71.* Keř nízký, kmenu jednoduchého, sotwa co rameno tlustého, wětwi nemnohých, rowných; listy podlauhlokopinaté, zakončité, nejcelejší, při5žilé, šerpiwé, 3—4" dlauhé, 2" široké; kwěty 10mužné, bílé, 2—3, hrozněné, konečné, listenaté; ušty kalichowé šidlowité, chlupami wasatohřbelcowé; bobule zakulatělé, jako malé jahody, wšak twrdší a wěněčené ušty kalichowými, dužniny bílé, zrnaté, ježto při kausání swrčí, náwinná jest a žizeň hasí. — W Indii wýchodni na kopeích podlé lesůw. Kwěte pořád. \bar{h} .

Bobulo dáwají dětem, aby do postelo nescaly; rozmačkané listy s listím pepřovým proti kašli.

ŠTĚTAUL. CLIDEMIA. CLIDEMIS.

Trubka kalichová wejcowitá, nahá, nebo málokdy wětewnatá: uštůw 5, stálých, auzkých, ostrých. Plátkůw 5, přemálokdy 6. Tyčinek 8: prašníky dole škrcené, přídwojuché, na konci 1děré. Waječnik s kalichem srostlý, na konci štětínami často w kruhy rozpostawenými wěncený. Čnělka niřowitá. Blizna tečkowitá, jínatá. Bobule špauzdrá. Semena wejčítá nebo přiřhranatá, nelžicowitá, bez přiwěskůw.

Št. srstnatý. *C. hirta* Don. *M. hirta* Lin. *Sims mag.* t. 1971. Keř zwýši muže, tuhý; rozhy oblé, jakož i řapíky a laty srstí ryšawau mrtnaté; listy wejčitokopinaté, dole přizaužené, nahoře zakončité, zaubkowané, šžilé, po žilách hustě, jinde roztraušeně chlupaté; laty úžlabíčkové roztrojené, chudokwěté, sotwa zdělí řapíka; kalich mrtnatý trubky wejčité, uštůw štětínowitých; plátky obwejčité, dost weliké; bobule modré. — Na Jamaicae.

Bobule náwinné jedí a w horečkách k ochlazení potřebují.

Št. wýborný. *C. elegans* Don. *Melastona elegans* Aubl. t. 167. Keř; wětwe smačknutooblé i s řapíky, latami a obojím powrchem listowým chlupy dlouhými roztraušenými štětínomrtnaté; listy srdčité, zakončité, 5-žilé, brwité, široce zejkwané zejky okrauhlými, wraubečkowanými; laty úžlabíčkové roztrojené, chudokwěté, delší řapíku; kalichu mrtnatého trubka wejcowitá, ušty štětínowité; plátky obwejčité, modrawě bílé; bobule chlupaté, modrawé, šřawnaté, špauzdré; semena mnohá, drobníčková. — Podlé zdi okolo přibytkůw w Guianě. \bar{h} .

Bobule sladké, lahodné obzwláště děti jedí.

Št. obecný. *C. agrestis* Don. *Melastoma agrestis* Aubl. 1. t. 166. Bylina o několika lodyhách oblých, i s řapíky, listy a latami huňatá; listy krátce řapíkaté, wejčitopodlauhlé, zakončité, připilowané, šžilé; lata konečná, stříčno-wětewná, bezlistenná nebo s listeny nejdrobnějšími; kalich trubky kulowaté, uštůw 5; krátkých, ostrých; plátky waječné, bílé; bobule huňaté, modré, šřawnaté. — Podlé potokůw a starých zdí w Kayeně. \bar{h} .

Bobule sladké a lahodné jedí Kreolowé.

Trubka kalichová podlahlá, lysá, dole nabá, kraj baňkowitzký, stálý, ōzubý: uštůw širokých, krátkých, tupých, často hrwitzkých. Plátkůw 5, obwejtých. Tyčinek 10: prašniky stejné se spojídlem nejkratsím, w zadu dvojuchým. Waječnik kolem do kola řadau štětín obklíčený. Čnělka walcowitá. Blizna weliká, okrauhlostítowitá. Bobule ōpauzdrá. Semena wejčítá, hranatá, pupu čárkowitzkého.

Kře: řapky krátké, na konci napuchlé, w měchýře dwa w zpod otewřené, u wnitř často zkrýwající mrawence. Listy jednoho páru stejné.

B. kulatý. T. guianensis *Aubl. t. 174.* *Melastoma physophora* *Vahl. M. Tococa* *Desc.* Keř 6' zwýši; rozhy 4bočné anebo mezi klauby smačknuté, na klaubech štětínatochlupaté; řapik pod měchýřema zakulatělýma sotwa 3" dlauhý, štětínatý; listy stějně širokovejčité, zakončité, sotwa přiwraubkowané, ōžilé, po žilách a kraji štětínaté, na lici roztraušeně štětínaté; lata konečná; kalich chlupatý; bobule wejcowitá, asi jako trnka, čerwená, ōpauzdrá, mnohosemenná. — W Guianě a Kayeně podlé cest. \bar{h} .

Bobule obzwláště opice rády žerau. Štáwau jejich možná jako inkaustem psáti.

RŮZNIWKA. MAIETTA.

Trubka kalichová podlahlowejcowitá, wíce méně mrtnatá a často listenatá: uštůw 5, šídlowitých. Plátkůw 5 obwejtých. Tyčinek 10. Prašniky stejné se spojídlem nejmenším wzadu dvojuchým. Waječnik nahoře nejlysejší jakoby ufatý. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá. Bobule ōpauzdrá. Semena wejčítá, hranatá.

Listy jednoho páru nestejně weliké: wětši při řapíku obak rozšřřené w měchýře, někdy w jeden spojené.

R. bílá. M. guianensis *Aubl. 1. t. 176.* *Melastoma Maietta* *Desc. Tococa Maietta* *Don.* Keř tenkokmenný, wětewnatý, asi 2—3' zwýši; rozhy a řapiky štětínami nejodstálejšími mrtnaté; listy krátkořapíčné, různoweliké: wětši waječný, zakončítý, přízaubkowaný, ōžilý, dole wedlé řapíku tupě měchýřítý, menši podlahlý, bezměchýřný; kwěty ojedinělé, úžlabičkové, krátkostopečné; kalich čerwený: uštůw šídlowitých, prodlaužených, 4 listeny zakončítými podepřený; koruna bílá; bobule

podluhováta, pěkně červená, drobnosemenná. — W le-
sech Guiany francouzské. \bar{K} .

Bobule lahodné jedl.

TUPAUŠEK. MEDINILLA.

Trubka kalichová bezžebrá, kraj válcovitý s trub-
kau nepřetržený, dokonale uťatý, stálý. Plátky 4—5,
wejitě, tupé, příkožovité. Tyčinek 8—10: prašníky pro-
dloužené, ostré, 1dřeré, dole tupě 2uché. Waječník
nahore uťatý. Čnělka nitovitá. Blizna tečka jina-
tá. Bobule láhwicovitá, kulováta, krajem kalichovým
wěňčená, 4pauzdrá. Semena wejcowitá, hladká.

T. kadeřawýj. M. crispata Blum. Funis Muraenarum
mas *Rumph 5. t. 35. f. 1.* Keř weliký wětwi mnohých,
okolichených, co prst tlustých, čtyrhraných, plných wo-
dnatého dřeně, pnaucích se vysoko po stromech, opatře-
ných na každém kolínku čtwerem listůw kopistowitých,
5—9" dlouhých, 3 $\frac{1}{2}$ —4" širokých, 5žilých, často pona-
červenalých; kwětůw bílých 5—6 na wreholiku úzla-
bíčkowém; kalich nachový; plátkůw 5; tyčinek 10 ne-
stejných; bobule trochu wětší hlohyň, brunátné, sladké,
mdlé. — Podlé řek na Molukách. Kwěte w listopadu a
prosinci. \bar{K} .

Sedřeli se s wětwi šerá pokožka, jsau hladké a kluzké jako
auhoř; dělají z nich balsam na rány; listy přstučné a nakyslé jedl s
masem; též požívají bobule.

STEJNUCHA. OSSAKA.

Trubka kalichová s waječníkem spojená a jej ne-
přewyšující s ušty 4 krátkými, ostrými. Plátky 4, ko-
pinaté. Tyčinek 8 krátkých; prašníky sotwa dole ucha-
té. Waječník na konci lyaunký. Čnělka nitovitá. Bli-
zna jednoduchá. Bobule 4pauzdrá, krajem kalichovým
wěňčená. Semena wejcowitá, hranatá.

S. žlutawá. O. flavescens Decand. Melastoma flaves-
cens Aubl. t. 164. Strůmek zwýši 10', ztlauští 8"; rozhy
tupě 4bočné nebo oblé, zmládi jakož i řapiky štětina-
mi roztraušenými, přitlačenými přišerpiwé, pak lysé; li-
sty řapikaté, waječné, obak zakončité, 5krátžilé, wrau-
bečkowané, lysé, po žilách wezpod přištetinaté, 9" dlou-
hé, 4" široké, na líci šedé, wezpod žlutawé; stopky
1kwěté, ze starších úzlabíček swazkatě wynikající, krátké,
nejlysejší; kraj kalichový wyřezáwaný; plátky kopinaté,

ostré, vně přiaksamitné; bobule drobné, žluté, chutné.
— W lesech synemarských Guiany francauzské. 5.

ŠOMOLATEC. HETEROTRICHUM.

Trubka kalichová wejčitokulowatá; kraj na 5—8 klaný, uštůw stálých, dole welmi rozšířených, w hrot prodlaužených. Plátkůw 5—8, waječných. Tyčinek 10—16, stejných; nitky lysé, prašníky podlauhlé, dole sotwa hrbaté, na konci 1děré. Waječník lysý, na konci šomolatý. Čnělka walcowitá. Blizna tečka jínatá. Bobule 5—8pauzdrá, kulowatá, kalichem wěncená.

S. úzkolistý. *H. angustifolium* Decand. *Melastoma hirta* Lam. *Plum. ed. Burm. t. 141.* Keř 2—4' zwýši; wětwe, řapíky a stopky, rub listowý a kalichy vně plstnaté pýřím krátkým, hwězdowitým, bílým, a mrtnaté štětínami tuhými, ryšawými, odstálými; listy podlauhlé, dole tupé, nahoře zakončité, swraskalozejkowané, na wrchu bublinatoštětínaté, 3krátžilé, 4" dlauhé, 1" široké; úžlabička žil wausatá; wrcholik rozewřený, roztrojený, konečný; trubka kalichová wejcowitá: lalokůw 5, dole rozšířenozaokrauhlých, w hrot šídlowitý ukončených; koruna bílá; plátky obwejčité, přiostré; bobule tmawohnědé, nawnné. — Na Antilách. \bar{h} .

Z bobul se šťáwau citronowau dělají nápoj chladcí w nemocch zápalčiwých, běhawkách a krwotocch prospěšný.

DWÉKROWKA. DIPLOCHITA.

Kalich nejdoleji s waječníkem spojený, mladší listenkoma obalený, walcowitý, w ústí po odkwětení často hrwitý, kraj nad něj prodlaužený, 5—6zubý, stálý. Plátkůw 5—6, často podlauhlých. Prašníky dole 2uché, na konci 1děré. Waječník wejčítodluhowatý, přewýšený terčem mozolatým, lysým, tlustým. Čnělka nitowitá. Blizna štítowitá nebo hláwkowitá. Bobule wyschlá, nepukawá, 5pauzdrá. Semena wejcowitá.

D. podlůwný. *D. Fothergilla* Decand. *Melastoma Fothergilla* Bonpl. *mel. t. 32.* *M. compressa* Vahl. *dec. am. 6. t. 17.* *Fothergilla mirabilis* Aubl. *t. 175.* Strůmek kmenu 5' vysokého, 5" tlustého, kůry šedé, dříwí bílého, kruchého; rozhy smačknuté, pak oblé, jakož i řapíky, stopky a rub žil listowých s pýřím nejdrobnějším, sotwa patrným, ryšawým; listy řapíkaté, střičné, waječné, zakončité, přinejcelejší, 5žilé, mezi zuby sotwa pýřím bělawým aksamitnaté, na líci lysé; lata mnohokwětá, koneč-

ná, stříchowětwná; listeny aksamitnaté; kalich dospělý nejlysejší; koruna bílá; tyčinky žluté; blizna rozšířená, příštítořitá; bobule wyschlá, 3pauzdrá, drobnosemenná. — W Indii západní, Guianě a Brasilii. 5.

Štáwau z listůw hojí upichnutí o rybí ostí.

HOBCATEC. HENRIETTA. HENRIETTE.

Kalich zwonkowitzý, o lalocích 5 širokých, tupých. Plátkůw 5 aksamitnatých, wejčítých. Tyčinek 10; prašníky tlusté, dole na dvě klané, nahoře dlouhozobané, 1dřé. Čnělka walcowitzá, srstnatá. Blizna hláwkowitzá; tupá. Bobule štáwnatá, 3pauzdrá.

H. štáwnatý. H. succosa Decand. Melastoma succosa Aubl. t. 162. Strůmek zwýši 12', ztlausti 5"; rozhy tupě 4bočné, pak oblé jakož i řapíky šerpiwé pýřím ryšawým přitlačeným, přihřelcowatým; listy stříčné, krátkora-pičné, pětkrát žilné, waječné, hrotem zakončité, nejcelej-ši, na líci zelené, po žilách srstnaté, ostatně štětínami tuhými drasné, na rubu aksamitnoplšfnaté pýřím reza-wým, tuhaunkým; stopky 3—4 ze starších úzlabiček, 1kwěté, ryšawé, swazečné; kalichy rezawohuňaté, tupě 5laločné, obwejitokulowaté; plátky obsírné, bílé, wejči-té, aksamitnaté; prašníky weliké; čnělka tlustá; blizna sotwa hláwkowitzá; bobule fialowá s dužninau čerwena-wau. — W lesech kayenských, kdežto slowe Caca-Hen-riette. 5.

Bobule chutné jedí; zwařeninu z listůw trpkých potřebují k čistění ran a wředůw.

ORUB. LOREYA. LOREYE.

Trubka kalichowá zwonkowitzá, nejdoleji s waječní-kem spojená, na konci přiřufatá. Plátkůw 5, wejčítých, dole přisrdčítých, tupých. Tyčinek 10; prašníky tlusté, wejcowité, tupé, dole přiřrbaté. Waječník na konci ly-sý. Čnělka nitowitzá. Blizna hláwkowitzá, skoro 5bočná. Bobule 3pauzdrá.

O. lysý. L. arborescens Decand. Melastoma arbo-rescens Aubl. t. 163. Stróm lysý, 60' zwýši, 1½' ztlausti; kmen dole s welikými křídly (Arcaba zwanými); kůra šedá, rozsedalá; dřiwí bílé, husté; wětwe široko rozložené, křížmo stříčné; rozhy nejtupěji 4bočné pak oblé; listy řapíkaté, stříčné, waječnookrauhlé, tupé nebo zakončité, nejcelejši, 3žilé: žily 2 trochu nad dolejškem prostředních wyniklé; hrozničky boční, 7—8kwěté, wr-

cholíkwitě; kalich přífufatý; plátkůw 5, dole přísrđeítých; bobule rusá, špauzdrá, malé mišpuli podobná. — W lesech Guiany francauzské. 5.

Bobule sladké, chutné, měles zwané.

ŠIRÁL. MICONIA. MICONIE.

Trubka kalichowá s waječńíkem spojená: kraj krátký, stálý, 5zubý: zubůw tupých, u wnitř zmnožených blanau širokau, často po odkwětení nad waječńíkem sklímeně přítlačěných. Plátkůw 5, obwejščitých, tupých. Tyčinek 10: prašńíky podlahločárkwitě, dole krátce a tupě uchaté. Waječńík příšomlkatý, nejlýsejší. Čnělka niřowitá. Blizna tupá. Bobule špauzdrá. Semena trojhraná, hladká, s pupem čárkwitým.

Š. *aksamitnatý*. M. *holoserica* Decand. Melastoma holoserica Lin. Bonpl. *mel.* t. 23—24. M. *albicans* Swartz. Keř 3—5' zwýší; rozhy oblé, jakož i řapíky, laty, kalichy a ruby listowé a líce listůw mladších hustě a měkce aksamitnoplšńatě, pak olýsající; listy řapíkaté, stříčné, waječńopodlahlé, ostré, dole tupé, přísrđeíté, šžilé, na líci lysé, nejdrobńějšími bělawými tečkami zkropené; lata konečńá; kwěty po wětwich sedawé, 1stranné; plátky bílé; bobule 3—4pauzdrá, fialowá, jako paupata kulowatá. — Hojný na Ostrowech karybejských, w Guianě a Brasílii. Kwěte w dubnu až do lipna. Ĥ.

Plš s listů sedřenau potřebujf místo traudu.

Š. *křídlatý*. M. *alata* Decand Melastoma alata Aubl. t. 158. Keř mnohokmenný, 6—7' zwýší; rozhy křídlatočtyrbočńé jakož i laty, rub listowý a žily na líci příšerpiwé, pýřím hwězdowitým, krátkým, aksamitnatým; listy sedawé, stříčné, zděli 1', zšíří 4—5", dole klínowité, waječńé, ostré, na líci pýřím krátkým, jednoduchým, roztraušeným pýříčkwané, tříkrátžilé: žil u pětiny wýniklých; lata konečńá, stříčńě nejwětewnatější, obširńá; kwěty předrobné; ušty kalichowé nejtupější, krátké; čnělka dlauze čnějící, niřowitá. Bobule málošńawné, špauzdré, plńe semen hranatých, zelenawých. — Po lesech w Guianě a Brasílii. Ĥ.

Zwařenina z listů slaužf k čířtěńf starých wředůw.

Š. *dlaholistý*. M. *longifolia* Decand. Melastoma longifolia Aubl. t. 170. Keř mnohokmenný; rozhy šžebré, jakož i řapíky a stopky pýřím hwězdowitým, roztraušeným příšerpiwé, pak zoblející a olýsající; listy krátkořapíčńé, podlahlé, 6" dlahé, 2½" široké, obak ztenčěné,

skoro tříkrážílé, na lici lysé, wezpod pýřím nejdrobnějším popotečkované; lata konečná, hned nad samým nejvyšším párem listovým wětewnatá: wětwi přesleněných, hranatých; kalich pýřím hwězdowitým přišerpiwý o 5 zubech nejkratších; kwěty předrobné, bílé; malwice modrawé, špauzdré, málošťawné. — Podlé řek w Kayeně a Brasilii. \bar{K} .

Zemřínové barwí tím křem tkaniny na černo a tudýž jej nazýwají *tinota*.

DWOJDĚR. CREMANIUM.

Trubka kalichowá zwonkowitá nebo obwejíťitá, s waječnikem spojená; kraj stálý, 4—5zubý. Plátkůw 4—5, obwejíťitých. Tyčinek 10, stejných. Prašníky krátké, dole přiklinowité, bezuché, na konci tupé, dwojděré. Čnělka nitowitá. Blizna okrauhlošťitowitá. Malwice 3—5-pauzdrá. Semena hranatá nebo wejcowitá s pupem čárkowitým.

D. barwírskýj. C. tinctorium Decand. Nejlysejší; rozhy oblaunké, na kolínkách štěinkami shlaučenými, přířadowými opatřené; listy řapikaté, waječnopodlauhlé, přířakončité, pilkované, 3žilé, kořowité, lesklé; lata konečná, shlaučená; kalich nejtupěji 6zubý; plátkůw 6, okrauhlých; tyčinky příkratsí plátkůw; prašníky krátké, klinowité, nejtupější dwojřadé; blizna štítowitá; malwice wyschlá. — W Peruwii. \bar{K} .

Tím křem barwí Peruané swé tkaniny na žluto.

D. čajowýj. C. theezans Decand. Melastoma theezans *Bompl. mel. t. 9. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 230.* Keř 12—15' zwýši, wšude lysý, rozkladitowětewnatý; rozhy oblé; listy řapikaté, kopinatowaječné, přířubaté, 5žilé, 3—4" dlahé, na lici pěkně zelené, wezpod bledé; lata konečná wětwiček shlaučenokwětých; kwěty bílé, w noei libowonné, drobné, sedawé, hojně; kalich zwonkowitý, sotwa dělený; plátky waječné; nitky u prostřed klaubnaté; prašníky na konci 2děré, dole nejmenšejí příwěsečnaté; blizna štítowitá; malwice kulowatá, modrá, krajem kalichowým wěňčená, špauzdrá, mnohosemenná. — Okolo Popoyanu w Americi jižné. \bar{K} .

We vlasti potřebují list kořenný místo čaje čínského, jenž může w mnohých přířadnostech jej dobře nahraditi. Ten keř dobřeby dařil se we Wlaštech a Francauzích.

SAUKRUŽ. BLAKEA. BLAKER.

Kalich zwonkowitý, dole šupinami širokými 6—4,

křížmo nebo trojnásobnou řadou obklíčený; kraj stálý, blanovitý, 6laločný nebo 6zaubkový. Plátků 6. Prašníky veliké, w krauzek spojené, na konci tupé, děrama pukající, dole násadkou krátkou, ostruhovitou opatřené. Malvice kalichem wěněná, 6pauzdrá. Semena wejčítá, hranatá.

S. pětižilý. *B. quinquenervis* *Aubl. t.* 210. *B. triplinervia* *Lin.* Strom mírný kmenu 10—12' vysokého, 8" tlustého, hladkého, dříví twrdého a bílého, za sucha čerwenawého; wětvi dlouhých, ohebných; smítkůw bakulatých, brázdowaných, dutých; listy eliptičné, zakončité, obak lysé a lesklé, 5žilé: žil 2 krajům nejbližších, 2 nad zpodkem wyniklých; stopky dvojčatné, kratší řapíku; šupiny kalichu delší; kwěty veliké, pleťowé barwy, u wnitř bílé; nitky na konci velmi rozšířené; prašníkůw 16—18; blizna štítowitá; malvice zakulowatělé, žluté, chutné. — Po lesech w Guianě a Brasilii. 5.

Malvice jedí a jmenují *cormes* nebo *meles*. Strom pro kwět mnohý jest ozdobjný, pěkně barwený, wonný a pěkného pohledu.

S. přížiwý. *B. parasitica* *Don.* *Topobea parasitica* *Aubl. t.* 189. Keř přížiwý na kmenech stromůw ztepilých; kmen jeho rozděljuje se na šlahauy dolů wisící, asi co prst tlusté, čtyřhrané, nahoře listnaté; listy přikrauhlosrdčité, 5žilé, hrotité, na líci lysé a lesklé, celé, asi 6" dlouhé, 3 1/2" široké, na líci zelené, na rubu načerwenalé, jakož i řapíky (asi 2" dlouhé, ryšawé) plštnaté; stopky úzlabíčkové, jednoduché, kratší řapíku, potrojně; kalich čerwený; koruna růžowá o 6 plátcích okrauhlých, nestejných; nitky široké; prašníky srpowité, na dél pukající; malvice čerwená, málošťawná, zwící ořechu, 6pauzdrá, naplněná dužninou a předrobnými semeny. — Podlé Sinemary řeky w Kayeně.

Galibowé owoce jedí a štawau drobné výrobky dřewěné barví na čerweno.

Podřadí 2.

MILOKWĚTOWITÉ. CHARIANTHEAE.

MILOKWĚT. CHARIANTHUS.

Trubka kalichowá wejcowitá, přibaňatá; kraj odstálý, nejtupěji 4laločný, stálý. Plátky 4, přímé, waječné. Tyčinek 8, přistejných: nitky čarkowité; prašníky s nitkami nepřetržené, podlahlokyjowité, šterbinama

pukající, dole nahé. Waječník s kalichem srostlý. Čnělka nitovitá, čnějící. Malwice kulowatá, pupečnatá, 4pauzdrá, dole chlopněmi pukající. Semenice lunowité. Semena wejcowitá, welikopupá, bezbilečná, rownokelná, tlustoděložná, dlahokořinkowá.

M. čerwcowj. *C. coccineus* Don. *Melastoma coccinea* Rich. *Bonpl. mel. t. 44.* *M. alpina* Swartz. Keř mladši přípýřitý, pak lysý; rozhy oblaunké; listy waječné, zakončité, nejcelejší, žilé, wezpod pýřím klkatým, roztrašeným anebo tečkami nejmenšími znamenáné; kalich mladý pýřím klkatým skoro šupinatý, pak olysající; kwěty stkwěle čerwcowé. — W rašelinách po horách wysokých na Guadalupě a w Kayeně.

HWĚZDUCHA. ASTRONIUM.

Kalich s waječnikem srostlý: kraj stálý, 5—6zubý. Plátkůw 5—6. Tyčinek 10—12; nitky blanowitě smačknuté, prašniky na děl pukající, w zadu dužnaté. Čnělka 1. Blizna štítowitá. Malwice wyschlá, pupečnatá, 3—4pauzdrá, mnohosemenná, pak na konci pukající. Semenice co pazder we dně malwicowém vypuklých. Semena plewowitá, míškem blanowitým obraubená, přimá.

H. šípkowá. *A. papetarium* Blum. 526. *Pharmacum papetarium* Rumph 4. t. 69. Keř vysoký anebo strůmek kmenu co stehno tlustého, wětwi obširných, rozeh čtyřhraných; listy eliptičné, 8" dlahé, 4" široké, dužnaté, žilé, wezpod hnědošupinaté; kwěty latněné, drobné, čerwené; malwice čerwenawé, twarem šípkům podobné, wětši bezinek. — Podlé lesůw po místech šterkowých na Molukách. \bar{n} . 5.

Kořen a listy míchají do kaše rýžowé a s rybami waří, ježto tím nabýwají chuti přjemně nakyslé.

Řád 93.

ANGOLAMOWITÉ. *ALANGIEAE.*

Trubka kalichowá wejcowitá, koncem přístěsněná; kraj zwonkowitý, 5—10zubý. Plátkůw 5—10, čárkowitých, otewřenopodhnutých. Tyčinek daleko čnějících buď dwakrát nebo čtyřikrát wíce nežli plátkůw. Nitky prosté, nitowité, dole nejuhatější. Prašniky přirostlé, čárkowité, 2pauzdré, wnitřní šterbinama na děl pukající, často wyčauchlé. Terč dužnatý dole u kraje kalichowé-

ho. Peckowice waječná, skoro wěňčená, dužnatá, přížebernatá, příplsnatá, pecka bezchlopná, 1pauzdrá, na konci prowtaná. Semeno 1 (nebo 3) překocené, wejcowité; bilek dužnatý, rozdrolitelný; kel dlouhý, kořínku dlouhého, wzstaupawého, děloh plochých, listowitých, srdčítowejčitých.

Stromy indské ozdobné rozeh trnowatějších. Listy střídawé, bezpalisté, nejcelejší, peřenožebře, netečkowané. Kwěty úžlabíčkové, prawidelné, obojaké, chomáčené.

Obsahuje jediné pokolení se 3 rody.

Místo w saustawě nejisto, ačkoli podobá se k obdulowitým a myrtowitým, od nichž ale jistými znaky se odchyľuje.

ANGOLAM. ALANGIUM. ANGOLAMBAUM.

A. desítiplátcňj. *A. decapetalum* Lam. *Grevia salvifolia* Lin. *f.* *Alangi et Angolam Rhced.* 4. t. 17. Strom třebas 100' zwýši, kmenu často přetlustého (12'), koše obširného, dříwí bílého i šedého, přetwrdého, kůry kořenné, hořké a ostré; rozeh lysých, trnowatějších; listy překrátkořapíkaté, střídawé, podlahlokopinaté, tlustaunké, lysaunké, wezpod nahnědle zelené, wysedložebře; kwěty ojedinelé nebo po 2—3 w úžlabíčkách krátkostopkaté, bělawé, wonné; kalich 20—24zubý: zubůw přímých, čárkowitých, tlustaunkých; plátkůw 10 úzkých, podlnutých, zelenawých; tyčinek 20—24; peckowice podobná třešním welikým, krajem kalichowým stálým wěňčená, příplsnatá; kůrka tlustá, čerwená puká uzráním; dužnina šťáwnatá, sladká, lahodná, o 2—3 semenech černých, polokulatých. — Po skalnatých horách na Malabar. Kwěte a zraje celý rok. 5.

Owoce we vlasti jeho wůbec oblíbené; kořen hořký a wonný; šťáwn z kmenu potřebný proti užknutí hadímu a hmyzímu. Strom mají za podobiznu císařské důstojnosti.

Řád 94.

PUSTORYLOWITÉ. PHILADELPHAEAE.

Kalich trubky číhowité s waječnikem spojené, kraje 4—10dílného, stálého. Plátkůw co uštůw kalichowých a s nimi střídawých, w paupěti swinutostřechowitých. Tyčinek 20—40, z ústí kalichowého wyniklých, 1—2řadých. Čnělky hned přioddělené, hned více méně w jednu srostlé. Blizny přemnohé. Tobolka s kalichem na polo srostlá, 4—10pauzdrá. Semena plewowitá, šidlowitá,

hladká, w kautech pauzdrowých na semenici hranaté nahromaděná, obalená mískem blanowitým, tlustobílečná. Kel překoceny skoro zdělí bilku, děloh waječných, tupých, plochaunkých, kořinku oblaunkého, děloh delšího, hořeního, rowného tupého.

Kře nebo polokře po mřných stranách polokaule šewerné. Listy střěné, netečkowané, žílnaté, zubaté nebo přčelé, bezpalisté Stopky střěné, úzlabíčkové nebo konečné, roztrojeně wrcholičené nebo přlatněné. Kwěty bílé.

Decandolle sem počítá 2 pokolení s 12 rody.

PUSTORYL. PHILADELPHUS. PFEIFFENSTRAUCH.

Kalich trubky obwejičočihowitý, kraje 4—5dílného. Plátkůw 4—5. Tyčinek 20—40, prostých, kratších nežli tyčinky. Čnělek 4—5, hned srostlých, hned wice méně prostých. Blizen 4—5, podlahlých anebo čárkowitých, oddělených, pořidku srostlých. Tobolka 4—5pauzdrá, mnohosemenná. Semena plewowitá s mískem blanowitým, podlahlým, tam třepenitým.

P. wonný. *P. coronarius* Lin. *Duham. nov. 1. t. 20. Lam. t. 420. Schmidt t. 59. Schk. t. 131. Sturm f. 3. Rostl. 2. ob. 61.* Pustoryl, jasmín bílý, český, bez bílý wonný. Keř zwýší 3—4', z kořena mnoho odnoží wylánějící, inálowětewný; wětwe střěné, odstálé, oblé, s korau hladkau, zahnědle ryšawau, slupující se; rozhy srstnaté; listy wejčitokopinaté, dole zaokrauhlené nebo ostraunké, nahore zakončité, ostré, autlo- a ostrozubé, pětkrátzilé, na lici jasně zelené, lysé, na rubu bledší, po žilách a žebrách, též i po kraji srstnaté; z konce rozeh wynikaji hrozny 5—7kwěté; kwěty silně a libezně zapáchající na stopečkách krátkých, srstnatých střěné a pod úzlabíčkem opatřených listenem maličkým šidlowitým; kwět konečný často o 5 dílech, ostatní ale o 4; ušty kalichowé wejčitokopinaté, ostré, srstnaté; plátky wejčitookrauhlé, krátkonehetné, bílé, delší uštůw kalichowých; tyčinek 20, plátkůw kratších: nitky šidlowité, prašniky podluhowaté, 2pauzdré, na dél pukající; waječník twaru trubky kalichowé; čnělky w jednu srostlé, delší tyčinek; bližny 4; tobolka hnědá, podluhowatá, z kalichu čnějící, 5—4chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých; semena mnohá, drobníčká, w mísku paličkowitém, nahore otewřeném a tu třepenitém. — W Ewropě jižné, nyní wšude w Ewropě mírné jako zdiwočelý. Kwěte w čerwnu a lipnu, zrá w záři a rijnu. \bar{K} .

Z rowných wětwi dělají trubky dymkové; druhdy potřebowali

kwět k sftení nerwůw, a olejem z nich dělaným porušowali silici jasmínowau; listy zahořkle ostré we Wlašřch prý dávájí na salát, aby nabył chuti ostřejší.

P. hrubokvětý. P. grandiflorus Willd. Guimp. t. 44. Podobá se předešlému, wětwe ale jsau tenši, prutowité; keř 6—8střewičný; wětwe s pokožkau kařtanowě krwawau; listy wejčité, dlouhozakončité, zaubkowané, třikrátžilé, wezpod po žilách srstnaté; úzlabička žil swazečnochlupatá; kwěty přitrojčatné nebo ojedinělé; uřty kalichowé dlouhozakončité; čnělky srostlé, tyčinek delší; o 4 bliznách čarkowitých; kwěty bezwonné. — W Americce sewerné. \bar{h} .

Druhé pokolení jest *drobnokubník, Decumaria*, w. Rostl. 2. st. 382, a 427.

Řád 95.

MYRTOWITÉ. MYRTACEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 4—5., pořidku 6dílného: uřtůw prostých anebo wíce méně srostlých, w paupěti střechowitých anebo odstáwajících. Plátkůw co uřtůw kalichowých, s nimi střidawých, z uřtí kalichowého wyniklých, w paupěti střechowitých anebo dohromady swinutých, řidko žádných. Tyčinek s plátky tamtéž wyniklých, často mnohořadých, dwakrát ano i mnohokrát wíce: nitky buď prosté buď rozdílně mnohobratré, w paupěti na konci přiwěhnuté; prařníky wejčité, 2pauzdré, malé, řtěrbinama pukající. Waječník 4—5., řidko 2— nebo 6pauzdrý; čnělky dohromady srostlé; blizna 1. Tobolka nebo malwice 4—6pauzdrá, mnohosemenná, řidko ořech 1pauzdrý, 1semenný. Semena bezbílččná. Kel rowný nebo křiwý; kořinek proti pupu směřující (nahoru nebo dolů).

Stromy nebo kře. Listy střěčné, pořidku střidawé, peřenožebřé, nejčastěji kořowité, žlázkami siličnými proswítawě tečkowané. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné, obyčejně listenoma podepřené, ojedinělé aneb na wrcholcích, klasech.

Do toho řádu dojistá náleží 725 rodů (w 42 pokolenřch), jichž málokteré kromě obratřnkůw rostau. Asi $\frac{1}{2}$ roste w Americce jižné, wíce $\frac{2}{7}$ w Austrálii, w ěwropě 1 rod. Wřecky jsau kořenné, i úhledné; mnohé oplýwají třřslowinau; některých plody slauží co owoce nebo kořenř; dřřwí jiných mnohonásobně užitečné.

Obsahuje čtvero podřadí.

1. *OPUČOWITÉ.* Tobolka 1pauzdrá. Tyčinky nejčastěji prosté.

2. *BALMINOWITÉ*. Tobolka mnohopauzdrá, chlopněmi pukawá. Tyčinky prosté nebo mnohobratré.

3. *MYRTOWITÉ* (wlastně). Malwice nejčastěji mnohopauzdrá. Tyčinky prosté. Kel oblý, čárkowitzý, oblaukowitzý, děloh někdy dlaholistowitzých, swraskalých.

5. *KRASOSTROMOWITÉ*. Plod dužnatý anebo suchý, mnohopauzdrý, nepukawý. Tyčinky dole jedno-
bratré.

Podřadi 1.

OPUČOWITÉ. CHAMAELAUCIEAE.

WLASOKUB. CALYTHRIX.

Kalich trubky s waječnikem dole spojené a ukončené nahoře trubičkau wálcowitau, útlaou : kraje 5dílného, stálého : lalokůw dole wejčítých, ukončených štětinau koruny delší. Plátkůw 5, padawých. Tyčinek 10—30 prostých. Prašníky zakulatělé. Čnělka nitowitá, zdělí tyčinek. Plod wyschlý, nepukawý, 1pauzdrý, we waječniku 2waječný, zralý 1semenný.

Kře wřesowité, australské.

W. lysý. C. glabra R. Brown. Lodd. cab. t. 586.

Listy roztraušené, oblé, řapikaté, palistnaté, dospělé jakož i rozhy a listeny lysé; kwěty dwadecetimužné; plátky bledě ponačerwenalé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Opuč. CHAMAELAUCIUM.

Kwět před rozwitím obkličeny listenoma poddutýma, pak dole kolem pukajícima a hořejšek co wičko swrhujícima. Kalich o 5 uštech plátkowitzých, nerozdělených. Plátkůw 5. Tyčinek 20, jichž 10 neplodných, jazýčkowitzých, 10 plodných, menších, střídawých. Čnělka zawřená. Blizna hláwkowitá. Waječnik 1pauzdrý, 5—9waječný.

O. brwitá. C. ciliatum Desf. mem. mus. 5. t. 3. f.

B. Keř; listy stříčné, shlaučené, čárkowitzé, 3hrané; kwěty úzlabičkové; trubka kalichowá lysá, čárkowaná, uštůw zaokrauhlých, brwitzých. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

KLOBUČINEC. PILEANTHUS.

Kwět dříve rozwití zakrytý listenem zakulatělým,

nahoře dvojnosečným a rozpuklým, na ušty kalichové ztuha přiléhajícím, brzo pak kolem šterbinau pukajícím a hořejšek co wičko swrhujícím. Kalich přirostlý, na desatero klaný: uštůw přioakraublých. Plátkůw 5. Tyčinek 20, všech plodných; nitky prosté, některé sochaté, prašníky tedy s pauzdroma spojenýma nebo nespojenýma. Waječník 1pauzdrý, 5—7waječný. Čnělka 1; blizna tupá.

K. čerwíkowj. P. Limaus *Labill. nov. holl. 2. t. 149.* Keř; wětwe křížmostříčné, pahrbkaté; listy sedawé, stříčné, tlusté, oblé, připalíčkowité, na konci rozeh sblaučenné, žláznatotečkowané; kwěty úzlabíčkowé a přikonečné, bílé, krátce stopečnaté. — Na Nowém Hollandu. \bar{K} .

Podřadí 2.

BALMÍNOWITÉ. LEPTOSPERMEAE.

PROTINITKA. TRISTANIA. TRISTANIA.

Kalich na patero klaný, s trubkau stálaw. Plátkůw 5. Tyčinek mnohobratrých, swazky protiplátečné a sowa delší plátkůw. Prašníky přiléhawé. Tobolka 3pauzdrá, mnohosemená, dopola z kalichu čnějící. Semena bezkřídla.

P. oleandrolistj. T. *neriifolia* R. Brown. *Bonpl. nov. t. 30. Reichenb. Gart. Mag. 1. t. 17.* Melaleuca *neriifolia* Sims. *bot. mag. t. 1058.* Keř; listy stříčné, kopinaté, wězpod nasiwělé, swazky tyčinek 3—5mužné; kwěty na wreholících stopkaté, na každé stopečce 3, jichž jeden na čtvero klaný, ostatní dwa na patero klané. — W jižné Nowokambrii. W zahradách obyčejný.

KAJAPUT. MELALEUCA. CAJAPUTBAUM.

Kalich trubky polokulowaté, kraje šdilného. Plátkůw 5. Tyčinek mnohobratrých, swazky prodlauzené, patery protiplátečné. Čnělka nitowitá. Blizna tupá. Prašníky přiléhající. Tobolka zawřená w trubce kalichové, ztlustlé, zkrytá a s ní srostlá, a dolem přirostlá na wětew, 3pauzdrá, mnohosemená. Semena hranatá.

Stromy, kře, nejmožší na Nowém Hollandu, málokteré w Indii wýchodní. Listy střidawé nebo stříčné, dole stejnostranné. Kwěty sedawé nebo skoro přirostlé, klasené nebo strbaulené, bílé, žlutawé nebo ponachowělé.

K. bělowětewj. M. *Leucadendron* Lin. *Lam. t. 641.*

f. 4. Plenk t. 581. Hayn. 10. t. 9. Düsseldorf. suppl. 3. t. 18. Rostl. 2. ob. 59. Caju Puti Rumph 2. t. 16. Strom 50—60' zvýši; kmen kriwolaký ztlauští člověka, někdy i dwau, rozděluje se nahoře na nemnohé větve dělající koš řídký, nepravidelný; kůra měkká, z nejtenších lupenův složená, snadno rozlupitelných, popelavých, dole na kmenu jest červená, ostatně ale bělavá, březové podobná; listy střídavé skoro sedavé, prodlouženokopinaté, 6—8" dlouhé, 1" široké, zakončité, kosovité, 3—žilné, tuhé, nejlysejší, skoro sívé, chuti swraskavé, zápachu kořeného, silného; rozhy květaucí wisuté; květy mnohé, wonné, sedavé, v klas rozpostavené, přiodstálé na větvičce nejlysejší; plátkův 5, zažlutlých, drobných, poddutých, asi $\frac{1}{2}$ " dlouhých: tyčinky mnohé, dlouhé, dole jako v 5 swazkův rozdělené; prašníky drobné, žluté; čnělka rovná, nitovitá; tobolka zwicí semena koriandrového, na konci velmi uťatá, jako koflíčkovitá; semena mnohá, drobná, hnědá, nakřivělá, plewovitá. — Na Molukách v půdě masné lesy řídké dělá. Květe v lednu též i v březnu, zraje od srpna až do listopadu. 5.

Stromy vydávají příjemný zápach, a tudyž rádi k večernu pod nimi se procházejí. Dříví sice tvrdé a štěpné nedá se leštiti. Korau zapávají koráby na místo konopí, baru jí jmenujíce. Olanpaný strom opět nowau korau se popíná. Plodů kořených nepotřebují.

K. menší. M. minor Smith. M. Cajaputi Roxb. M. Leucadendron Houtt. Pflzs. 2. t. 16. Düsseldorf. 11. t. 3. Caju Kilan Rumph 2. t. 17. f. 2. Ten rod, menší předešlého a někdy toliko keř, pořídka ztlauští stehna s korau žlutawau, lupenatau, nehodící se ku cpání, listy má střídavé, eliptičnokopinaté, přiostré, kosovité, 3—žilné, 4" dlouhé, $\frac{1}{2}$ " široké; květy klasené, přiodlehlé; osa (větvička květonosná), kalichy a rozhy huňaté. — Na Molukách v půdě kamenité blízko moře. \bar{R} . 5.

Listy a plody (bolog) wonné často v lékařství se potřebují, a tyto z Bornea se rozesílají. Dělají z nich nápoj k posilnění žalúdka wystonáwajících se. Též semeno drobné, plewovité bedlivě sbírají a v bedničkách prodávají. Listy jsou plné mškkův siličnatých; když celou noc ve vodě se močí a potom z bane přepalují, nabývá se silice prozračitá, kardamomem silně zapáchající a hrzotěkáající, kajaputowau (oleum cajaput) nazwané. Dwa pytle sotwa dají 2 drachmy. To jest silice kajaputowá, ježto do Evropy se přiváží a jako jiné silice působí, toliko že stájeji a bez velikého rozpálení.

K. kručinkolistý. M. genistaeifolia Smith exot. t. 55. Listy čárkovitokopinaté, zakončité, nepatrně 1—3žilné; klasy řídké, listnaté; swazky tyčinkové o mnohých praš-

nicích co nehty plátkové dlahé. — Na Nowém Hol-
landu.

We vlasti potřebuje se místo čaje a slowe tudy *čajovník
bltj.*

BLAHOVIČNÍK. EUCALYPTUS. SCHÖNMÜTZE.

Kalich trubky stálé, obwejcovitě nebo kulowaté, šálečkowité: kraj wičkowitý, kolem obříznutý a pukajicí, padajicí. Plátky žádné. Tyčinky mnohé, prosté. Tobolka 4pauzdrá nebo pomctáním 3pauzdrá, na konci pukajicí, mnohosemenná.

Stromy ztepilé nowohollandské. Listy často střidawé, kožowité, nejcelejší, nejčastěji nejlysejší. Stopky úzlabíčkové, krátké, nesaucí okolk jednoduchý, 3—15kwětý. Wičko některých dvojsobné: wněšné kalichowé, wnitřní plátkowé.

B. pryskyřičnatý. *E. resinifera* *Smith exot. 2. t. 34. Andr. rep. t. 400. Hayn. 10. t. 5. Metrosideros gum-
mifera Gaert. t. 34. f. 1.* Strom ztepilý, jehož koš wel-
mi wětewnatý; dřiwí welmi pryskyřičnaté toliko k pálení
slauží; kůra šerá, rozsedalá; rozhy hladké, oblé, čer-
wenawé; listy střidawé, wejčítokopinaté (6" dlahé, 1"
široké), dlahozakončité, dole ztenčené, peřenožebře,
podlé krajůw jednožilé, nasiwělé, autle a hustě tečkowa-
né, lysé; okoliky úzlabíčkové se stopkau přismačknutau,
trochu delší řapiku; wičko homolowité, kožowité, dwa-
krát delší nežli trubka kalichowá, maličko prohnuté; ty-
činky nitek wláskowitých, prašníkůw žlutých. — Na No-
wém Hollandu. Kwěte w dubnu až do lipna. 5.

Kůra jest plna pryskyřice klowaté, čerwenawé, trpké, ježto
wysušená do Ewropy se zawáží, a kinem *botanybayským* čili *nowo-
hollandským* slowe. Jedíný strom dá třebas 60 gallonůw šťáwy. Pro-
spíwá w běhawkách.

B. ztepilý. *E. robusta* *Smith nov. holl. t. 13. Rostl.
2. ob. 57.* Strom na Nowém Hollandu nejvyšší a nejo-
beenější, třebas 116—124' zwýší, kmen w obwodu 25—36'
tlustý; rozhy lysé, hranaté, zwlášťe na konci ostročtyr-
hrané; listy střidawé, kopinaté, podlahlé, nestejno-
stranné, dlahozakončité, nejlysejší, peřenožebře a podlé
krajů obak řízité; řapiky 1½" dlahé; stopky úzlabíčko-
wé, zdělí řapiku, smačknuté, dvojbrité, nahoře rozši-
řené, nejlysejší, 4—6kwěté; kwět maličko kratší stopky,
o stopečku krátkau, tlustau podepřený; kalich zwonko-
witý; wičko polokulowaté, zakončité, delší trubky; ty-
činky nitek nitowitých, prašníkůw drobných, podluho-
watých. — Podlé Oceanu až na nejvyšší wrehy Nowého
Hollandu. 5.

Dříví tvrdé, červenavé, pěkně žílnaté jako mahagonové, a protož i slowe mahagonem nowohollandským.

B. šiký. *E. obliqua* Herit. scrt. 18. Lam. t. 422. *Smith nov. holl. t. 13. Salisb. par. t. 15.* Strom ztepilý s korau korkowitau, 3" tlustau, složenau z mnohých wrstew wyschlé pokožky; listy širokokopinaté, zakončité, dole welmi nestejně, peřenožebré, 6—7" dlouhé, 2" široké; stopky zdělí řapíkúw (1palečných) úžlabičkové a boční, i s rozhami oblé; okolíky 9—12kwěté. — Na Nowém Hollandu, u nás we skleniku. 5.

Diwochowé korau přikrývají swé chatřce a dělají z ní wory.

ŽELEZNEC. METROSIDEROS. EISENMASS.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, nehranaté, kraje na šestero klaného. Tyčinek 20—30 prostých, nejdělsích, čnějících. Čnělka nitowitá. Blizna jednoduchá. Tobolka 2-, častěji 3pauzdrá: pazder mnohosemenných. Semena bezkřídlá.

Stromy nebo kře. Listy střěné nebo střědawé. Kwěty stopkaté, nepřirostlé na smřtky jako u kajaputu.

Ž. prawý. *M. vera* Rumph 3. t. 7. *Lindl. coll. t. 18. Nani Valent. aest. t. 53.* Strom ztepilý, 4' tlustý; listy střěčné, krátkořapikaté, wejčítokopinaté, zakončité, nejlysejší, 4" dlouhé, 2" široké, na lici jasně zelené, na rubu bledší a sítožebré; kwěty drobné, na wrcholicích úžlabičkových nebo konečných, stopkatých bělawé, mnohé; plody zakulatělé, černavé, 2pauzdré. — Na Molukách a Ostrowech blízkých w Moři jižném. Kwěte w lednu, zrá od dubna až do října. 5.

Kůra hořká a trpká užitečná proti běhawce a bělotoku. Kmen sestává z dvojšho dříví: wněšné skoro jako slanina, wnitřní okolo dřěně rezavé, co železo skoro těžké a tvrdé, a jest vlastně dřewo železové. Obyčejně necháwají stromy státi, až je wítr wywrátí, což snadno se stává, an kořeny nedluboko leží w půdě hlinaté a šterkowité. Měli to dříví za neporušitelné we wodě i zemi; odporuje dešti a wodě, obzwláště mořské; protož Čřnowé dělají z něho wesla a kotwe, jidíž poslední mají za trwanliwější železných, jelikož netrpí čřwem, a jedna stojí třebas 8—100 tolarůw. Baly z toho dříví náleží wázati, jelikož nelze hřebůw do něho wraziti. Nehoří; toliko čerstwé dá se zděláwati; tenká pilka ale přece wníká; snadno se štěpá; dělají z něho dobré uhří, ježto žřfí jako železo.

BALMÍN. LEPTOSPERMUM. SÜDSEEMYRTE.

Kalich trubky přičihowité, kraje na patero klaného, s ušty trojúhelnými, chlopnitými. Plátkúw 5. Tyčinek 20—30, prostých, kratších nežli plátky. Čnělka nitowitá.

tá. Blizna hláwkovitá. Tobolka 4 — 5pauzdrá, velmi pořidku 3pauzdrá. Semena nejdrobnější, podluhowatá.

Kře nowohollandské. Listy střidawé, nejcelejší, tečkowané, drobné. Kwěty bílé.

B. metlatýj. *L. scoparium* Forst. *Cook it.* 2. p. 100. *ic. Andr. rep. t.* 66. *Rostl.* 2. *ob.* 60. *Melaleuca scoparia* Lin. *Wendl. sert. t.* 15. *Philadelphus floribundus* Roem. *et Ust. mag.* 7. *t.* 2. Keř silně wětewnatý, hustý, 4—8' zwýši, někdy sromowitý, wětwi stejně wysokých, kůry šedé; rozhy a listy nejmladší hedwábité, olysající; listy wejčité, kořowité, 5''' dlauhé, 2''' široké, sedawé, střidawé, hrotité, na lici 5žilé: žil dwau ztuha podlé kraje běžících, na rubu 1žilé, žláznatotečkowané; kwěty úžlabičkové, na konci rozeh drobné, nejkratšeji stopkaté; kalich lysý: uštůw blanowitých, wejčitých, tupých, bílých; plátky bílé, okrauhlé; tobolky čihowité, na konci zakulatělé, hnědé, dopola šchlopné, uštůw kalichowých zbawené. — Na Nowém Hollandu. Kwěte w čerwnu, lipnu. \bar{h} .

Listy zapáchají kořením a chutnají hořee. Cook dal swým majtkům na kurděje roznomhlým píti thé z listůw a kwětůw prospěšně, též potřebowal jich do piva na infsto chmele.

B. žlutawýj. *L. flavescens* Smith. *Bot. mag. t.* 2695. *L. Thea* Willd. *L. polygalaefolium* Salisb. *prod.* 3. *Melaleuca Thea* Wendl. *sert. t.* 14. Keř předešlému podobný; rozhy a nejmladší listy wezpod hedwábité, pak olysající; listy čárkowitzokopinaté, tupé, 1žilé, obak žláznatotečkowané, sotwa delší 6''' , zšíř 1''' ; kwěty trochu wětši předešlých, bílé, úžlabičkové, nejkratšeji stopkaté, ojedinělé; kalichy žláznatobradawičkowané, lysé: uštůw wejčitých, blanowitých, tupých, padawých; plátky okrauhlé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Užitek předešlého.

MNOHODUŤ. FABRICIA. FABRICIE.

Kalich dopola s waječnikem srostlý, na patero klaný: trubky zwonkowité, uštůw chlopnitých. Plátkůw 5, sedawých. Tyčinek mnoho prostých. Blizna hláwkovitá. Tobolka mnohopauzdrá, kalichem stále přirostlým obklíčená, nahoře pukající. Semena hubená, křídlatá.

Kře australské. Listy střidawé, nasiwělé, obewejčité, tečkowané. Kwěty úžlabičkové, ojedinělé, nejkratšeji stopkaté, bílé.

M. myrtolistýj. *F. myrtifolia* Gaert. *t.* 35. *f.* 4. *Lam.*

t. 423. *Sims. mag. t. 1301.* Listy mladší hedwábité; tobolky 2—3semenné; ušty kalichové přikrauhlé.

STÁLOKRYT. BAECKEA. BÄCKER.

Kalich trubky čihovité, kraje na patero klaného, stálého. Plátkův 5. Tyčinek 5—10, kratších nežli plátky. Čnělka nitovitá. Blizna hláwkovitá. Tobolka 2—5-pauzdrá, kalichem zavřená, mnohosemenná.

Kře; listy střídčné, lysé, tečkované. Kwěty stopkaté, bílé, drobné.

St. mellatj. B. virgata Andr. bot. rep. t. 598. Sims. bot. mag. t. 2127. Lodd. bot. cab. t. 341. Leptospermum virgatum Forst. Melaleuca virgata Lin. Keř sličný, větvi prutovitých; listy čárkovitokopinaté, ostré; stopky úzlabičkové, ojedinelé, nesaucí okolik z 3—8 květův stopečkových; kalich lysý: uštův rozložených, širokovejčitých, tupých; plátky obvejčité; tyčinek 5—10, nitky na konci žláznaté. — Na Nové Kaledonii. \bar{H} .

Podřadí 3.

MYRTOWITÉ. MYRTEAE.

KYSLOŇ. SONNERATIA. SONNERATIE.

Kalich nejdoleji s waječnikem spojený, zwonkovitý, na 4—6 klaný, uštův w paupěti chlopnitých. Plátkův 4—6, s ušty kalichovými střidawých, někdy žádné. Tyčinek mnoho; nitky prosté, prašniky zakulatělé. Čnělka nitovitá. Blizna přihláwkovitá. Malvice dole přirostlá na kalich, jím obkličena, zakulatělá, slupkau porostlá, 10—15pauzdrá přehrádkami tenkými. Semena mnohá, w dužnině hnizdicí, křivá, bezbilečná; kel křivý.

Strůvky rozeh 4bokých. Listy střídčné, celé, waječné, tlustauké, 1žilé, přibezžebře, netečkované. Kwěty konečné, přifojedinelé, veliké.

K. syrčková. S. acida Lin. Lam. t. 420. Papagate Sonn. voy. t. 10. 11. Aubletia caseolaris Gaert. t. 78. Rhizophora caseolaris Lin. Mangium caseolare rubrum Rumph 3. t. 74. Blatti Rhced. 3. t. 40. Strom asi jako jabloň; kmen a wětwe vypaňštěji kořeny jako kořenovníky; dříví bílé, přetvrdé; kůra tlustá, popelawá; rozhy 4boké, skoro křidlaté, hnědočervené; listy waječnopodlahlé, tupé, lysé, nejcelejší, 6" dlouhé, 4" široké; kwěty veliké, červené, ojedinelé, konečné; ka-

lich lalokůw 6, wejčitých, ostrých; plátkůw 6, auzkých, sotwa kalichu delších; tyčinky mnohem delší plátkůw; prašníky zakulatělé; waječník okrauhlý; malwice weliká, čnělkau hrotitá, o 26 pauzdrech naplněných šťawau kyselau, w niž semena wejčitá, hranatá. — Na Malabaru a Nowé Guinei w místech wlkých. Kwěte pořád. 5.

Owoce zralé jedí surowé anebo s rybami wařené, jímž omáčka zčerná; listy též s rybami waří. Dužnina owoce barwau a zápachem podobá se k starému sýru, takže i jej cítiti se domníwáme jdauce pod tím stromem. Šťawu z owoce wytlačenu a s medem smíchau potřebují proti bedelkám u dětí a k umírnění horkosti w horečkách; listy na kaši rozmačkané příkládají na hlawu w zápalčiwých nemocech.

K. bílá. S. alba Smith. Mangium caseolare album Rumph 3. t. 73. Strom wětší předešlého, asi jako dub, křiwý, tlustší muže; kmen newypauští kořenů nadzemních, za to ale dole přeweliké bakule, takže na nich seděti možná; kořen vyhání dost daleko od kmenu jakoby rohy, zdělí pidi nebo střewice, přímé, ostré, sotwa 1' od sebe zdálené; nejsau pak to zvláštní rostliny ani zakrsalé kořeny, nébrž kusy dřewa, 2' dlouhé, ježto ze stran vyhánějí kořeny, které dohromady s hlawními kořeny jsau spojeny; jestli se uříznau kusy ty, zahynau a podobají se kostem; rozhy oblé; listy waječnopřiokrauhlé, 4" dlouhé a skoro taktéž široké; kwěty 2—3, na konci rozeh; kalich o 4—8 lalocích podhnutých; plátky žádné; malwice jak jablko zakulatělé, jako syreček zpleštilé, skoro terčowité, dole příhomolowité, dolení třetinau w kalichu stálém, hwězdowitě rozloženém ponořené, nahoře tlustau čnělkau ukončené; dužnina wyschlá, zrnatá, bílá, natrpkalá a nakyslá, newonná, w niž mnoho semen hnízdi. — Na Molukách w půdě kamenité, mořem zaplawované.

Dříví potřebují k stawění korábůw, obzvlášť na kleče; dříví haubowité rohůw zemních na místo korku. Owoce waří s rybami, surowého však nejedí.

OBOBEL. CAMPOMANESIA. CAMPOMANESIE.

Kalich trubky příkulowaté, kraje šdílňého, s ušty wejčitými. Plátkůw 5: Tyčinek prostých mnoho na krauzku auzkém, dole na kraj připewněném. Čnělka nitowitá. Blizna štítnatohlawowitá. Malwice mnohosemená, dužnatá, kulowatá, 10—12semená; semena hnizdící, w jedné řadě dokola rozpostawená a připewněná na semenici weliké, dužnaté, přiledwinowitá, we slupce zrnaté, pryskyřičnaté. Kel zatočený, dělohy zdělí kořinku.

Stromy americké. Listy stříděné, řapíkaté, zdvojnásobněné, celé, prosvítavě tečkované. Stopky 1—mnohokvěté, z úžlabíček listu opadalého vyhánějící.

O. úzkolistý. C. lineatifolia R. et Pav. per. t. 13. Listy kopinaté (waječné); stopky 1kwěté. — W hájích na Andách nejhorečjších w Peruwii, kdežto i w zahradách se sází pro ovoce žluté, wonné, jedlé. Strom slowe *palillo. 5.*

O. širolistý. C. cornifolia H. B. et Kunth. am. 6. t. 147. Listy přieliptičné, ostré, wezpod nejautleji pyřité; stopky dolení shlaučené nebo wětewnaté. — W Nowé Granadě nedaleko Ibague, we výšce 4000' nad mořem a slowe *Guyavo de Anselmo.*

Owoce, 1 $\frac{1}{2}$ " tlusté, welmi lahodné.

KUJAWA. PSIDIUM. GUYAVE.

Kalich trubky elipsowité nebo obwejcowité, často na konci škreené; kraje před rozwitím nerozděleného, pak na 1—5 klaného. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, na krauzek široký, skoro po celém dilu kraje kalichowého nerozděleném hustě připewněných, prostých. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá. Waječník 5 — 20pauzdry. Malwice kalichem okornatělá a ušty jeho wěčená, mnohosemená. Semena zralého plodu hnízdicí w dužnině se skořápkau kostěnou. Kel podkowowitý, kořinku delšího, děloh nejmenších.

Stromy nebo kře Ameriky meziobratníkové. Listy stříděné, peřenožebřé, netečkované. Stopky úžlabíčkové, 1—Skwěté, 2listené. Kwěty bílé. Plody zralé často bez přehrádek.

K. hrubokwětá. P. grandiflorum Aubl. t. 190. Strom asi 10' zwýši; kůra náryšawá, coročně se slupující; dřiwí twrdé, celistwé, starých stromůw uprostřed čerwené; rozhy 4boké; listy mírně řapíkaté, lysé, wejčité, zakončité, celé, 4—5" dlauhé, 2" široké; stopky ojedinělé, úžlabíčkové, 1kwěté; kwěty bílé, libezně zápachající; kalich listenoma kopinatýma podepřený, 4—5ušetný; plátky podduté, zaokrauhlé, nestejně, řeřabitě, jakoby trásnaté po kraji; ovoce žluté, kulowaté, 4pauzdré, chuti kořenné; příjemné. — W Guianě a na Kanyeně. 5.

Obywatelé jmenují jej *citronelle*, pro zápach kořenný, podobný melisowému, kterýž wydávají listy, kwěty a dřevo. Owoce jest welmi oblíbené.

K. hrušková. P. pyriferum Lin. Mer. sur. t. 19. Trav Ehr. t. 43. Guajawa domestica Rumph 1. t. 47.

Guayava pyriformis *Caert. t. 38. P. vulgare Rich.* Kujawnik obecný (bez odrodu β) *Rostl. 2. ob. 56.* Strom skoro jako jabloň, asi 20' zvýší, kmen křivý, může zvýší a 1½' ztlauští, někdy vyhání 3 kmeny; větve dlouhé, velmi hebké, nelámající se, třebas až k zemi koncem sehnuté; nejmenší snětiky mohau chlapce udržeti; kůra hladká, nárudá, a pokožka snadno se slupuje; rozhy zelené, 4boké, pýřité, starší oblé; listy stříčné, krátkořapíkaté, kožovité, přezimující, prosvitavě tečkované, eliptické, ostré, wysedložebnaté: žeber wezpod pýřitoaksamitnatých, 3—4" dlouhé, 1½—2" široké; kwěty asi co gdaulové veliké, bílé, úžlabičkové, ojedinelé, na stopce asi 1" dlouhé, oblaunké, pýřité; kalich podepřený listenem čárkovitým, pýřitým: trubka zakulatělowejcowitá, pýřitá, kraj na patero, nejčastěji na čtvero klaný: ušťůw wejčitych, tupých, kožovitých; plátky 5—4, dwakrát ušťůw delší, bílé; owoce twaru a zwící mirné hrušky, pýřité, wně žluté, u wnitř čerwené, bílé nebo zelenawé, dužnaté, šťáwnaté, sladké a kořenné, senem silně zapáchající; semena mnohá, twrdá. — Na Ostrowech karybejských a w Americie horké, odkud přenešen do obojího swěta, kdežto co owocný strom se wšude sází. Kwěte na konec dešťůw a nosí až do kwětna anobř čerwna. 5.

Kujawkám nedávají dozrati, dšlem že je žeraw netopýrowé, dšlem že lahodnosti pozbývají. Nejradsje jedl je surowé, a to na lačný žiwot z rána, též i po stole; se španielským winem a cukrem dušené jsau wýborné: dělají též z nich zmrzliny, zaděláwaniny a podobné pokrmy. Též w popeli horkém upečené jedl. Kujawky zralé obměkčují žiwot, nezralé zelené ale stawí. Semena twrdá, nemohance se zažiti, odcházejí neproměňuá, tak že nepozbývají kličnosti. Kořen, kůru a listy swraskawé potřebníj proti slabosti strojůw zažtwacích, častěji w kaupelfch proti nemocem kožním.

Mají odrodek owoce menšího, kulowatějšího, šťáwnatějšího a lahodnějšího.

K. jablková. P. pomiferum Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 224. Gujavus agrestis Rumph 1. t. 48. Malacca Pela Rheed. 3. t. 35. Araca-guacu Piso p. 74. Marcg. 105. Podobá se velmi předešlému, tak že jej někteří jenom za pauhý planý odrodek jeho mají (wiz *Rostl. 2. ob. 394.* odrodek β). Rozhy též čtyrboké; listy waječno- nebo podlahlokopinaté, wezpod pýřité; stopky 3—mnohokwěté: kwěty obyčejně o 5 uštech kalichowých a plátcích; owoce kulowaté, zwící blumy. — Roste tamtéž jako předešlý w půdě kamenité. 5.

Owoce čerwenawě zelené, se slupkau kožowitau a dužninau tužší, za to sladší bez nepřijemného zápachu senem, protož je radše

jedí, ačkoliw méně mají dužniny. Též w zahradách strom ten sázejí, kdežto nosí ovoce měkčí a větší, kteréž obyčejně nedozralé jedí, protože zwěř, obzvláštně ptáci, je rádi žerau. Dříví dobré k pálení.

K. chlumní. P. montanum Swartz. Rozhy 4boké; listy waječnopodlauhlé, přízejkované, zakončité, nejlysejší; stopky mnohokvěté; kwěty mandlemi hořkými zapáchající, pročež i strom ten *almandron* slowe; ovoce zakulatělé, drobné, výborně chutnající. — Po chlumech na Jamaice.

K. guinejský. P. guineense Swartz. Rozhy oblé, pýřitohuňaté; listy řapikaté, wejčité, na lici lysé, wespod i se řapiky rezawoplstnaté; stopky 1 — 3kwěté; ovoce zakulatělé, plawé, přípýřité, u wnitř rudé, zwicí muškátowé kulky, chuti výborné. — Na Ostrowech karybejských, kamžto z Guiney prý přenešen.

KLÍNOWEC. JOSSINIA. MISPELMYRTE.

Kalich trubky čihowitozakulatělé, kraje až dolů 4dílneho, s laloky i w paupěti patrnými. Plátky 4. Tyčinek mnoho, připewněných na kruh široký, jako u kujawy. Plod dužnatý, čihowitozakulatělý, ušty kalichowými wěňčený, mnohosemený.

K. mišpulový. J. mespiloides Decand. Eugenia mespiloides Lam. Myrtus mespiloides Spreng. Keř podobný mišpuli; listy weliké, wejčitokopinaté, kožowité, po kraji podwinuté, na lici lysé, lesklé, wespod a na řapiku 8" dlahém, rozbách a stopkách přiaksamitnaté; stopky 1kwěté, delší řapiku, skoro palečné; kwěty weliké; plod wejcowitý, dužnatý, krajem kalichowým wěňčený, aksamitnatý, šedý. — Na Burbonu ostrowu. \bar{h} .

Owoce jedlé.

MYRTA. MYRTUS. MYRTE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje 5-, welmi pořídku 4dílneho. Plátkůw 5, nejřídčeji 4. Tyčinky prosté. Malwice 2—3pauzdrá, zakulatělá, krajem kalichowým wěňčená. Semena w každém pazzdru mnohá, nejřídčeji ojedinělá, příkostnatá, ledwinitá, prohnutá. Kel křiwý, děloh polooblých, nejkratších, kořinku dwakrát jich delšího.

Kře. Listy střičné, proswítawě tečkované. Stopky úzlabčkové, jednokvěté.

M. obecná. M. communis Lin. Blak. t. 114. Plenk t. 374. Lam. t. 419. Hayn. 10. t. 36. Rostl. 2. ob. 55. Myr-

tus *Mat. Háj.* 61. — *Wd.* 71. 72. Keř 3—6' vysoký, w nejjížnějšich Ewropy končinách stromowitý, třebas zwýši 2 mužůw, přímý; kůra šedá, rozsedalá; wětwe starši oblé, s korau nahnědloryšawau, mladši čtyrboké, taktěž barwené; rozhy pýřité, naryšawělé, střičné, ačkoliw obyčejně jedna pometáwá; listy střičné, pořidku trojčaté, wejčité nebo wejčitokopinaté anebo kopinaté, nejcelejší, po kraji maličko ochlipené, nejlysejší, žlázkami proswítawě tečkowané, nepatrně žebornaté, lesklé, na lici tmawě zelené, wozpod bledši; řapik nejkratši, ztlustlý; kwěty na loňských wětwičkách úzlabičkowé, střičné, ojedinělé, pořidku dwojené nebo trojené; stopky 1kwěté, na konci s listenoma kopinatočárkowitýma, nejkratšima přsiwýma; kalich zwonkowitý, uštůw wejčitých, ostrých, lysých; plátky zaokrauhlé, bílé, velmi prchawé; malwice kulowatá, modročerná, zwici borůwky, w Syrii zwici třešně, a bílá nebo čerwená, ušty kalichowými wěňčená, špauzdrá; semen w kažkém pauzdru 3, ledwinowitých. — Na auboči pahrbků wýslunném podlé Moře středoziemního a adriatského. Kwěte z jara. **Ř. 5.**

Mnoho má odrodkůw, jež wiz w *Rostl.* 2. st. 287. W zahradách máme též planau.

Listy a plody (myrtinky) jsau chuti a zápachu přjemaých a kořenných; oboje potřebowali k posilowání w běhawkách, krwotocích a wodnotělnosti; nyní listům wyděláwají kůže. W krajinách jižných dělájí wěnce swatební z rozeh myrtowých. Strom ten byl Ladě zaswěcen.

M. muškátowá. *M. Ugni Moll.* *Morilla Feuil.* 3. t. 31. Keř zwýši 3'; wětwe střičné, oblé; dřiwí twrdé; listy wejčité, ostré, lysé, 7—8" dlouhé, 2—3" široké; stopky úzlabičkowé, 1kwěté, připodhnuté, listu maličko delši, pod kwětem nesaucí listeny 2 čárkowité; kalichy na patero klané, uštůw podhnutých; owoce kulowaté, zwici třešní, asi 4" tlusté; semena drobná, špinawě bílá, wejčítá, maličko smačknutá. — W Chili.

Čhlané wytláčují z owoce šťáwu a s wodau mčhají, ježto nabyšši barwy čerwené, slauží nápojem občerstwujícímu; chuť wýborná a zápak poněkud rosmarinau.

M. wšechutná. *M. Pimenta Lin.* *Plenk t.* 375. *Gacrt.* t. 33. *Tuss.* 4. t. 12. *Desc.* 3. t. 314. *Hayn.* 10. t. 37. *Düsseld.* 14. t. 24. *Rostl.* 22. ob. 55. *Eugenia Pimenta Decand.* *Pimenta aromatica N. v. E.* *Piper jamaicense Blak.* t. 355. *Myrtus Sloan.* 2. t. 101. f. 1. Strom 20 i 30' zwýši, hladkokorý, koše velmi rozwětweného, rozeh čtyrbočně smačknutých, pýřičkowanych; listy střičné, řapikaté, podlauhlé nebo waječné, tupaunké, celé,

kožovité, lysé, prosvítavě tečkované, na líci tmavě zelené a lesklé, wezpod bledší; kwěty na wrcholicích úžlabíčkových, několikrát roztrojených, drobné, bílé; stopky kratší listůw i se stopečkami a kalichy pýřité; trubka kalichowá obwejcowitá, skoro čihowitá, podepřena listenoma pozdě padajícima; ústy kalichowé 4, rozšířené, wejčité, tupé; plátky zaokrauhlé, slabě prohlubené, drobně zaubkované, žláznatě tečkované, zděli přemnohých tyčinek; čnělka nitowitá, s bliznau tupau, skoro hláwkowitau; malwice kulowatá, tmavě hnědá, zwicí pepře, o 1—2 semenech hnědých. — W Indii západní planá i sázená. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Od toho stromu přicházejí plody nedozralé, *wšehochut* nazvané a ku kořeněnf jídel a řídčeji w lékařství potřebowané. W Indii častěji užíwají listůw, též siluč kořených w lékařství. *Wšehochut* za zelena se česá a na slunci suší, čmž zewrkne a zhuědne. Obsahuje silici a olej. Jinak i *nowé koření* slowe.

POMYRA. MYRCIA. PEEFFER-MYRTE.

Kalich trubky zakulatělé, nejřídčeji wejcowité, kraje řidlného. Plátkůw 5. Tyčinek mnoho, prostých. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Malwice zralá často 1—2pauzdrá, 1—3semená. Semena zakulatělá se skořápkau hladkau. Dělohy listowité, swraskale násobené.

Kře nebo strůmky na Ostrowech karybejských anebo w Americe jižné. Listy střičné, nejcelejší, prosvítavě tečkované nebo tmavé. Stopky úžlabíčkowé a přřkonečné, latněné, mnohokwěté. Kwěty bílé.

P. kořnatá. *M. coriacea* Decand. *Myrtus coriacea* Vahl. *M. cotinifolia* Poir. Desc. 2. t. 105. Plum. am. t. 208. f. 2. Pluk. alm. t. 155. f. 3. Keř wětwi oblých; listy obwejčito- nebo eliptičnopřřokrauhlé, tupé, kožowité, po kraji přřpodwinuté, netečkované, leskuté, řubkované, i s rozhami lysé; stopky konečné, latněné, listu delší, lysé: wětwiček odlehlých, střičných, 1—3kwětých; kwěty řlaločné, přřnabé; malwice kulowatá, zwicí černého pepře; semeno 1—2, zakulatělé. — Na ostrowech karybejských. Ĥ.

Owoce, listy a kwěty woní citronem a potřebují se proti plynní břicha a krvotoku; kůra k wyděláwání kůže a dřřwí k barwení.

P. prudká. *M. acris* Decand. *M. acris* Swartz. Desc. 3. t. 214. *M. caryophyllata* Jacq. *Caryophyllus aromaticus* Pluk. alm. t. 155. f. 3. Strom welmi ozdobjný, zpomenáhlá rostaucí, časem dost znamenité tlaůšky a výšky nabýwající; kmen přřímý; koř homolowitý, hustý a

překrásný; kůra mladých zahnědlá, pak zpopelavějící, na starších bělavá, často skvrnami rusými obšírnými strakatá, velmi hladká, tu a onde se olupující; listy eliptické, tupé, nadduté, kožovité, nejlysejší, na lici sítkovanožilnaté, prosvítavě tečkované, 3—4" dlouhé; stopky úzlabíčkové a konečné, roztrojené, chocholičené, listu delší, smačknuté; květy na patero klané, drobné; zuby kalichové vejčité, ostré; koruny bílé, načerwenalé; malvice kulovatá, zvíci hrachu, kalichem wěncená, 7—8-semená. — Po chlumech na Ostrowech karybejských, Jamaica a t. d. Kwěte dwakrát do roka. 5.

Obywatelé antilští užívají listůw ku kořenění jídel, jakož i jejích malvic.

P. citrolistý. *M. pimentoides* Decand. *M. citrifolia* Poir. *Bot. cab. t. 178. Düsseld. suppl. 5. t. 19.* Pěkný strom; rozhy ostře 4boké, i se stopkami lysé; listy waječné, kožovité, neprosvítavé, lesklé; stopky úzlabíčkové a konečné, roztrojenolatněné; květy na patero klané, w rozporách sedavé, ostatní stopečkované; malvice elipsowité. — Na Ostrowech karybejských, Guadalupě, w Indii východní se sází. 5.

Nezralé a usušené plody podobají se ku všehochuti, ačkoli řídko do obchodu přicházejí.

ČEPIČNICE. CALYPTRANTHES. KAPPEN-MYRTE.

Kalich trubky obwejcité, kraje před rozwitím celého, za rozkwitání obříznutého a co wíčko poboční padajícího. Plátky žádné, anebo 2—3 nejmenší. Tyčinek přemnoho: nitky vláskowité, prašníky drobné, kulovaté, 2pauzdré. Čnělka jediná. Blizna jednoduchá. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder w kautě středním 2waječných. Malvice pometáním 1pauzdrá, 1—4semená.

Stromy karybejské nebo brasilské; listy peřenožebřé; stopky úzlabíčkové, mnohokvěté.

Č. kořená. *C. aromatica* Hillair. *pl. us. t. 14.* Keř 9' zwýší; listy stříčné, srostlé, podlauhloeliptické, nejlysejší, asi 1' dlouhé, 1/2' široké; stopky úzlabíčkové nebo konečné, dvojčaté, prodlažené, latněné; plátky 2—3, zelenavé. — W Brasilii po pralesech. 5.

Paupata velmi kořená prý se potřebují místo hřebčku.

KRYŠKOWEC. SYZYGIUM.

Kalich trubky obwejcowité, kraje přicelého nebo wykrajowanolaločnatého. Plátkůw 4—5, přiókrauhých,

čepičkowitz srostlých a jakoby víčko dělajících, blanovitých, obřiznutých a pak padajících. Tyčinek mnoho, prostých. Čnělka 1. Blizna jednoduchá. Waječník 2pauzdrý: pazder chudowaječných. Malvice 1pauzdrá, 1—málosemenná. Semena kulowatá. Dělohy nejwětší, dužnaté, polokulowaté. Kořínek malý, pod prostředkem děloli vynikající a jima přikrytý.

Stromy nebo kře staroswětské, meziobratnřkové. Listy střečné, lysé. Stopky úzlabičkové nebo konečné, chocholičené.

K. vykrojený. *S. Jambolanum Decand.* Perim - Njara *Rheed.* 5. t. 29. Jambolana *Rumph* 1. t. 42. Jambolifera pedunculata *Houtt. syst.* 1. t. 7. f. 1. Eugenia Jambolana *Lam.* Calypthranthes Jambolana *Willd.* Čepičnice vykrojená *Presl.* Strom zwýši 40', kmen tlustý, bílý, kořen kořenný; listy waječné nebo obwejíité, peřenožebřé, kořowité, 5" dlouhé, 2" široké, hořké a kořenné; kwěty drobné, zelenawě bílé, newonné, na wreholících latowitých, běwných, pobočnic anebo konečných; kalichy přinejcelejší; owoce jako malá slíwa, skoro ledwinowité, tmawě čerwené, dužnaté a šřawnaté, nawinné a kořenné; jádro prudké a hořké. — W Indii wýchodni welni obecný. Zřá w srpnu a zřři. 5.

Wůbec oblíbené owoce. Zwařenina z kůry proti bedřám, kořen na prášek rozmělnčný proti plynutř břicha. Dřiwí twrdé, drobnowlákné, užitečné.

K. hřebičkový *S. caryophyllaeum Gaert.* t. 35. *Myrtus caryophyllata Lin.* Calypthranthes caryophyllata *Pers.* Strom wětwi oblých; listy obwejíité, přitupé nebo vykrojené, přikořowité, netečkowané; stopky wreholičnatochocholičené, roztrojené, konečné; kalich obwejcowitý, vykrajowanozubatý. — Na Ceylonu w lesech. 5.

Toho stromu kůra před nějakým časem w lékárnách se chowala a korau kassie hřebičkové (*cortex cassiae caryophyllatae*) jmenowala. Drážďi, popuzuje, zahřřiwá a posiluje.

HŘEBIČKOWEC. CARYOPHYLLUS. NÄGELEINBAUM.

Kalich trubky walcowité, kraje 4dílneho. Plátky čepicowité na konci spojené jako u kryřkowie. Tyčinky prosté; na 4 šiky rozpostawené a připewněné na hrážku 4úhelnau wedle uřtřw kalichowých. Waječník 2pauzdrý: pazder 20waječných. Bobule 1—2pauzdrá, 1—2semenná. Semena walcowitá nebo polowejcowitá. Dělohy tlusté, dužnaté, wně poddluté, u wnitř rozdílne chobotnaté. Kořínek ze středu děloli wyniklý, rowný, nahore dělohama zkrtytý.

Stromy. Listy střípné, kožovité, tečkované. Wrcholky konečné anebo w rozporách příchodličené.

H. kořenný. *C. aromaticus* Lin. *Blak. t.* 338. *Gaert. t.* 33. *Sonner. voy. t.* 119. *Lam. t.* 417. *Plenk t.* 122. *Hayn. 10. t.* 38. *Düsseld. 13. t.* 5. *Eugenia caryophyllata* *Thumb.* — *Rostl. 2. ob.* 58. Hřebíček krámský *Mat. Wel. 184.* Strom ozdobný, nejčastěji 25—30' dosahující; kmen přímý w průměru 1'; koš obšírný, poněkud homolovitý; rozhy stříčné, slabé, lysé, hladké, nepatrně tupohrané, šedé, rozewřené; listy stříčné, kopinaté nebo podlauhlakopinaté, obak zakončité, dole ostré, na konci tupé, nejcelestší, poněkud jeřabaté, obak nejlysejší, na lici tmawozelené, wazpod bledé, lesklé, rovnoběžně peřenožebřé, 3" dlauhé, 1 1/4" široké; řapíky o 1/2 nebo 1/3 kratší listu; wrcholik konečný, listu kratší, dwakrát roztrojený: stopka a stopečky oblaunké, tlusté, stříčné, klaubnaté, nejlysejší; kalich barwy krwawé: trubka walcowitá, podlauhlá, dole baňatá; ušty 4, kopinaté, tupaukčné, dužnaté, podduté; plátky 4, mnohem delší uštůw zaokrauhlých, přiwyých; nitky niřowité; prašniky drobné, žlutawé; čnělka a blizna jednoduchá; malwice wejčitopodluhowatá, čerwenawě hnědá, ušty ztwrdlými wěnčená, 1pauzdrá; semeno wejcowité, žlutawé. — Po místech welmi suchoparných na Ceylonu ostrowu; nyní přesazen na ostrowy africké a americké meziobratníkowé. 5.

Od toho stromu přichází hřebíček, kořen w kuchyních wůbec známé, a neř nic jiného nežli paupata čili nerozwtý kwět. Též, až řidčeji, potřebuje se nezralý plod, matka hřebíčková. Strom na začátku dešťůw, t. w kwětnu, wyrází a hned žene do kwětu, po 4 měsících mají paupata welikost, jakowau hřebíček má mřti, a jsau bledě žluté anebo čerwené; tenkrát se česají, při čemž na wrcholcích konečné jakožto nejsilnější se nechají státi, aby uzřaly, ježto pak samy sebau opadawě nowé dawají strůmky. Jeden strom může 50 liber hřebíčku dáti. Nejradše rostau w půdě černé se šterkem; w 10—12 roce již nesan, a wždy po 4 letech dawají hojnau sbírku od října až do prosince. Strom dospívá k stáří 100 let, a tenkrát sotwa 2 mužowé mohau jej obejmauti; obyčejně dosahuje toliko 60 let, protože při sbírání mnoho wětřw se poláme. Též hausenka blá w dřiwě přebýwající mu škodí. Sebraný hřebíček namočí se do wřelé wody, pak se rozhrne na cihly, listům přikryje, a několik dní po sobě pauštl se na něj kanř, čmž zhnědne. Dobře usušený a třebas čerňý musí zčerwenati, když se doň nehtem škrábne. W Indii wýchodní nehřebě se potřebuje, leda že s tabákem se kanř. W Ewropě již více 900 let se potřebuje. Pawel Áginetta nejdřiwě jeho se zmiňuje. *Caryophyllus* Pliniůw nepochybně jest knobeba. Owoce uzralé a usušené, matka hřebíčková, jest méně kořenné. Z hřebíčku obzwláštlě dobývá se silice hřebíčková, olejčk hřebíčkowý, netoliko w lékařstwí užitečný, anobř k dělání rozdlňných woňawek.

MARTEJ. EUGENIA. EUGENIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje až k waječniku 4dílňého. Plátkůw co uštůw kalichowých. Tyčinek přemnoho. Waječnik 2—3pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Malwice zakulatělá, kalichem wěňčená, zralá 1-, pořídku 2pauzdrá. Semena 1—2, zakulatělá, hrubá. Kel děloh nejlustších, slepených, kořínku nejkratšího, sotwa odděleného.

Stromy nebo kře karybejské a americké. Listy jako u myrty a pomýry. Skoro 200 rodů.

M. brasílskýj. E. Michellii Lam. Eugenia Mich. nov. gen. t. 108. Till. pis. t. 44. Myrtus brasíliana Lin. Plinia rubra Lin. M. pedunculata Lin. f. Curt. bot. mag. t. 473. Strom ozdobný kmenu 15' vysokého; rozhy oblé, lysé; listy krátkořapikaté, wejčité, přikopinaté, lysé, tupě zakončité, 2" dláuhé, 1" široké; stopky teničké, úzlabičkové, přiojedinělé, 1kwěté, listu kratší; ušty kalichowé, wejčitokopinaté, žláznatotečkowané, zaubkowané, podhnuté; plátky též podhnuté, obwejčité; tyčinky kratší plátkůw; čnělka delší tyčinek: malwice zwíci třesní, červené, šzebré, 1semeonné, hružlaté. — W Brasílii; sází se na Martinice, kdežto slowe *Crisier de Cayenne*. 5.

Owoce zápachu a chuti lbezných dáwa syrup, způsob wína a ocet.

M. čekan. E. Chekan Molin. Chekan Fenill. 3. t. 32. Keř 4' zwýší; kmen asi 2" ztlauští; kůra tlustá, hnědá, dříví bílé; wětvi mnoho, welmi rozdělených; rozhy oblé, žláznatobradawičkaté; listy stříčné, krátkořapikaté, eliptičné, obak ostré, nejcelejší, nejlysejší, kořowité, na líci tmawě zelené, wezpod bledé, peřenožebřé, žláznatobradawičkowané, neproswitawé, 8" dlauhé, 4" široké; stopky w nejhořejších úzlabičkách ojedinělé, 1kwěté, listu delší; trubka kalichowá krátká, ušty wejčitozakrauhlé, ostré, žláznaté, brwitopyřité; plátky delší uštůw, obwejčité; malwice kulowatá, 5" dlauhá, a skoro taktéž tlustá, wně černá, uwnitř bílá; semena 2, srdcowitá, přízpleštilá, 1" dlauhá a široká. — W Chíli. \bar{n} .

Kůra čerstwá nastrauhaná a wytlačená dáwa šťáwu, jížto s wodaň smíchané potřebují ku kaupání očí, kterým welmi přý prospíwá. Též zwařeninu z pupenůw přidáwají do kaupelí, ježto wšecky způsoby bolestí zapuzuje.

JAMBOSA. JAMBOSA. JAMBOSE.

Kalich trubky čihowité, dole ztenčené, ústí nad

waječník prodlaženého, rozšířeného, obwejitého, kraje na čtvero klaného s ušty přiokrauhlymi. Plátky 4 z konce ústí vyniklé, široké, podduté, tupé. Tyčinky přehojné, delší plátkův, prosté, tuhé. Čnělka nitovitá. Blizna jednoduchá, ostraunká. Waječník mnohopauzdry, mnohowaječný. Malwice 1—2semenná, kalichem rozšířeným a zbobulelým, chuchlatodužnatá, na konci šomolotá. Semena hranatá: děloh tlustých, dužnatorohovitých, po krají slepených, kořinku přiwalcowitého mezi dělohama zkrytého.

Stromy indské. Listy střičné, nejkratěji řapkaté, proswítawě težkowané. Wrcholky boční a konečné, listu mnohem kratší, chudokwěté, stopeček střičných a konečných. Kwěty bezlistenné, článkaté. Plody weliké, jedlé.

J. obecná. *J. vulgaris Decand.* Eugenia Jambos *Lin. Lam. t. 418. f. 2.* E. Jamboo *Roxb. Delaun. herb. am. t. 77.* Myrtus Jambos *H. B. et Kunth.* Malacca Schambu *Rheed. 1. t. 17.* Strom znamenité výšky s kmenem ztlauští muže, korau šedau, wětweimi tlustými; listy střičné, překrátkořapíkaté, kořowité, pewné, kopinaté, zdelené, 6" dlaubé, 1½" široké, nahoře zakončité, tupaunké, nejcelejší, na lici tmawě zelené, lesklé, wezpod bledší, peřenožebře, nejlysejší, newonné, chuti kořenné a lahodné; z boku smítkůw pořidku z úzlabička vynikají stopky střičné, rozsochané, 4kwěté, oblé, nejlysejší; stopečky střičné, se stopkau a kalichem pomoci klaubu spojené; trubka kalichowá, nálewkwitá; ušty 4, na přič okrauhloeliptičné, po krají mázdřité; plátky 4, bílé, newonné, zaokrauhlené, bělawé, delší uštůw kalichowých; malwice zakulatělá, zwicí slepičihó wejce, žlutá, kalichem wěňčená; slupka tenká, dužnina bělawá, šřawnatá, sladká, růžemi zapáchající; semena 2hraná, dužninaw zelenawau, zahořklau obkličéná. — W Indii východní planá, kdežto také a jinde mezi obratníkoma se sází. Kwěte od února až do čerwna. 5.

Plody pro zápach růžemi slowan jablka růžowá a wůbec se jedí. Káru trpkau a semena kořenná a ostrá potřebují proti běhawkám, list dávájí do kaupelí, kwěty zakysle zapáchající zadělávají do cukru a w zápalčiwých nemocech užíwají.

J. hrubolistá. *J. macrophylla Decand.* *J. sylvestris alba Rumph 1. t. 39.* Eugenia macrophylla *Lam. E. alba Roxb.* Předesele welmi podobná; listy wejčítokopinaté, dole tupé, nahoře zakončité; wrcholiky boční, swazečné. — W Indii východní podlé řek we stínu.

Owoce twrdší, mdlejší a zahořklé, w září zrající, nejí se tak

často jako předešlého rodu, někdy se zadělává; zwičí bývá jablka nebo mišpule.

J. wodnatá. J. aquea Roxb. Rumph l. t. 38. f. 2. Strom kmenu nejčastěji křivého, co stehno tlustého, asi jako mírný švestkový; listy vejčité, ostré; vrcholíky boční, zkrácené; stopěčky květu kratší; blizny na čtvero klané; ovoce zpleštilé, drobné, co třešně červené, lesklé, jakoby klovatinou potažené, dole tenší a nahoře hružlaté, klobaukovitě rozšířené. — W Indii východní. 5.

Plody pěkného pohledu mají chut a zápach špatný, t. docela wodnatý, výborně ale jako lubice hasí žízeň. Sprostému lidu jsauci dobrým wariwem a majíce pěkný pohled mezi tmawě zeleným listem hojně se sází w zahradách a polích. Jest odrodek špatnější bílý w horku t. listopadu a prosinci zrající.

J. černá. J. malaccensis Decand. J. nigra Rumph l. t. 1. Eugenia malaccensis Lin. Corr. an. mus. 9. t. 25. f. 2. Myrtus malaccensis Spreng. Rostl. ob. 2. 57. wjk. 3—5 (plod). Nati-Schambu Rhced. 1. t. 18. Strom zwičí jambosy obecné, kmenu ale tlustšího s korau nahnědlau, nerownau; listy $1\frac{1}{4}$ dlauhé, co dlaň široké, vejčitokopinaté, obak ztenčené, peřenožebřé, lesklé, zakyslé; vrcholíky poboční, zkrácené; ovoce na hroznech wětší, hruškovité, více nežli 3" dlauhé, a 2" tlusté, na hoře s uzly a tmawě červené, takže wyhlížejí jakoby černé. — W Indii východní. Kwěte 2—3krát do roka. 5.

Dužnina toho ovoce jest bílá a šťáwnatá, chutná jako winěnky, takže tomu owoci dávají přednost před jamboskami domácimi, alespoň jsau měkčí, zuby po nich tak snad newysedají, čerstwěji ale hnují, a tudyž nedají se tak dlanho chowati. Na Amboině jest obyčejnější než jambosa domácí, aniž se sází, neboť rozmnožen stromu toho zůstawuje se netopýřím.

J. domácí. J. domestica Rumph l. t. 37. Sotwa od předešlého rozdílňý. Strom zwičí jabloně, koš mírný, zakulatělý, tmawě zelený, lesklý a hustý, takže w něm není widěti člověka; kůra hladká, šedá; listy vejčité, zakončité, zdělí pidi anebo střewice a $1\frac{1}{2}$ dlaně zšíří, nakyslé a trpké; kwěty na bočních vrcholicích, wyhlížející jako jablonowé, jsau ale wětší, jasně červené, a tyčinky z nich wisi jak červená štětka s prašnými modrošerými; kwěty na wečír padají, takže země jakoby růžemi postlaná wyhlíží; ovoce obwejcowité, červené, nahoře se 4 uzly od uštůw kalichowých pochodícími, jest také bílé a merhowané; slupka přetenká, dužnina tuhá, jako broskwowá, a w ní semeno chřestající, weli-

ké, dřevnaté, bezehutné, někdy jsau 2 ano i 3, někdy docela zchází; čím menší semeno, tím lepší ovoce. — W Indii východní se sází. Kwěte w deštivých měsících t. čerwnu a lipnu, když listy opadají, načež nový žlutawý list wyraší a tolik kwětůw, že strom zdaleka jakoby čerweným súknem přikrytý se wyskytuje. Zrá w prosinci a lednu anobrž až do kwětna, 5.

Owoce to náleží k nejlepším; woní co růžowá woda, chutná sladce a náwinně, takže se ho ani dost nemůže najísti; též jest welmi zdráwo, obzwláště dobře žízeň hasí, a tudýž i w nemocech zápalčiwých je podávají. Jedí je nejwíce surowé, také ale s wínoem a cukrem dušené. Jestli owoce přezraje, zčerwowatí: w jádru dělají se malí černí braukowé, kteří wyletí, když se wyřízne. Semena rozsazují se wíce netopýry nežli leniwým lidem. Dříví toho stromu jest sice twrdo, ke stawění se ale nepotřebuje. Obyčejně strom ten sázejí okolo domůw, protože dáwa mnoho stínu; w noci jest ale obtížen pro netopýry, kteří owoce rádi žerau, protož jej sítěmi přikrývají.

J. nachowá. J. purpurascens Decand. Eugenia purpurea Roxb. E. malaccensis Smith. exot. bot. t. 61. Jambo malacký (bez citátůw) Rostl. 2, st. 398. ob. 56. wjk. 1. 2. Podobá se jambose černé welmi; listy eliptičné, dole zaokrauhlé, nahoře tupé, 5—6" dlahé, 6" široké, nejcelejší, hladké, tečkami mnohými, proswitawými opatřuné; řapiky 4" dlahé; ze smítků wnikají pod listim stepky hroznovitě rozdělené, silné, nejwíce rozsochané obo roztrojené; kwěty klaubem připewněné; kalich trubky kulowatoobwejitě: uštůw 4 zaokrauhlych, nejtupějších; plátky 4, eliptičnookrauhlé, uštůw kalichowých dwakrát delší, wysoko čerwené; tyčinek mnoho přímých, třikrát delších nežli plátky, nitowitých, čerwených; prašniky podluhowaté, žluté; čnělka delší tyčinek, nitowitá, tlustá. — Na Ostrowě S. Trojice, kdežto nepochybně prospíwá jako předešlí rodowé, 5.

Podřadí 4.

KRASOSTROMOWITÉ. BARRINGTONIEAE.

KRASOSTROM. BARRINGTONIA. BARRINGTONIE.

Kalich trubky wejcowité; kraj 2-, řídčeji 3dílný: uštůw wejčitých, tupých, poddutých, stálých. Plátky 4 weliké, kožowité. Tyčinek mnoho mnohořadých: nitky dole w krauzek krátký srostlé. Čnělka nitowitá s bliznau jednoduchau. Waječník 4pauzdrý: pauzder 2waječných. Malwice hrubá, dole baňatá, wzhlůru jehlatcowitá, čtyrstěnná, krajem kalichowým wěňčená, zralá 1pau-

zdrá, vláknatá. Semeno wejcowitokulowaté, wisuté, wzhůru ztenčené; kel bezbílččný, eliptičnokulowatý; kořínek hoření; dělohy ztuha slepené.

K. indský. *B. speciosa* *Lin.* *Cook út. germ.* 1. t. 24. *B. Butonica* *Forst. gen.* t. 38. *Rostl.* 2. ob. 80. *Butonica Rumph* 3. t. 114. *B. speciosa* *Lam.* *Commersonia* *Sonn. voy. guin.* 1. t. 8. 9, *Mill.* t. 7. *Mammea asiatica* *Lin.* *Mitraria Commersonia* *Gmel.* Strom ztepilý, všech w přezdobné kwěteně obratnikowé wynikajících, nejkrásnější hustými a široko obstiňujícími ratolestmi všude kwitím největším, nejkrásnějším, nachowau a bělostnau barwau se stkwějícími, protkanými. Kmen ztepilý, tlustý, přímý, s korau popelawě hnědau, lysau, brázdičkowanau; větwe odstálé, oblé, rozsáhlé, příprohybané, rozdílně rozdělené, korau rozsedalau přikryté, na konci listnaté; listy roztraušené, směstnané, nejhořejší skoro přesleněné, sedawé, klinowité, tupé, nejcelejší, odstálé, 1—1½' dlouhé, 6—8" široké, tlusté, kožowité, nejlysejší, lesklé, sytě zelené; kytká konečná, přímá, 1' dlouhá; stopka oblá, přílhraná, hladká, příprohybowaná, zdělí 1'; stopeček patero neb dwadcatero 1kwětých, roztraušených, oblých, hladkých, odstálých, na píď dlouhých, co brko husí tlustých: listeny příokrauhlé, hladké, nejcelejší, sedawé, ojedinelé u dola stopeček; kwěty největší, proswítawě bílé, velmi wonné; tyčinky dole bělostné, proswítawé, na konci nachowé; prašniky ryzé; čnělka bělostná, na konci nachowá; plod rezawohnědý, zwíci pěsti ano i dětské hlavy s kůrkau tlustau, vláknatau,; semeno twrdé, málo sliznaté, bezchutné. — Na pomoří u wýtokůw řek mezi obratnikoma w Asii od pomoří čínského jižnějšiho po Ostrowech moluckých až na Ostrowy společné, přátelské a marchionské w Moří jižném. Kwěty w noci se otwírají, a ráno již padají. Zraje w dubnu a kwětnu; ořechy na pomoří upadlé nebo z moře wywržené brzo klíčí. 5

Listy potřebují msto mis, na nichž rozdílnoá jídla obzvláště ryby roznášejí; mladé obzvláště s rybami jedí; jsau ale zahorklé a newelmi lahodné. Jádra na prach roztlučená slauží proti ujmánám; majtkowé čnělčí plody zelené nakyslé encají k uhašení žízně. Též je uwrhují do wody, takže pak ryby jich se nazrawše se omamují a snadně lowiti se dají. Čřnowé na Žawě dělají z nich způsob klibu, jímž natírají deštnky, dříwe olejem skočcowým napuštěné.

K. hrozněný. *B. racemosa* *Blum.* *Eugenia racemosa* *Lam.* *Butonica sylvestris alba* *Rumph* 3. t. 116. *Samstrá-vadi* *Rheed.* 4. t. 6. Strom náramně vysoký, kmenu tlustého, kůry šedé, hořké, kysele zapáchající, dříwi žluta-

wě bílého a hustého; listy na konci rozeh sláučené, hvězdovitě rozpostavené, klínovitopodlauhle, zakončité, zejkwané, pidi delší a zšíři dlaně, hořké, winnými jablky zapáchající, staré kruché jako sklo a upadše zůstawují po sobě na wětwich weliké bradawice; kwěty na rozhách předlauhých (3—4), odwislých, kyselé, newonné; kalich čerwený, 2—3dílný; plátky 4, tlusté, malé, zelelawě bílé; tyčinek přemnoho, brunátných; plod wejcowitý, jehlatcowitý, 4bočný, nejtupější, 4" dlauhý, 3" tlustý, bledě čerwený, tenkoskořepný, ušty kalichowými wěňčený, po chuti a podstatě žaludu podobný. — W lesech wlhkých na Malabaru. Pořád kwěte a zraje a welikého stáři dosahuje. 5.

Listy jedí jako zeleninu, ze šťawy a oleje palmowého dělají mast proti swrabu; jádro roztlučené s cukrem a podmáslím proti běhawkám, se zázworem a šťawau limannowau proti tuhawce, s wímem proti hryzení, s wodau proti zlaté žlze, s močem proti jedu. Pautníci pohanští powěšnji kwětauí nebo plodonosné hrozny na krk a počštají podlé nich modlitby jako na růženci.

WISELEC. STRAVADIUM.

Znaky jako u krasostromu, kalichowý kraj ale 4dílný, stálý; waječník 2pauzdrý; pauzder-2waječných; plod podluhowatý, 4boký.

W. čerwený. S. rubrum Pers. Eugenia acutangula Lin. Barringtonia acutangula Gaert. t. 111. Butonica sylvestris Rumph 3. t. 115. Tjera Samstravadi Rhed. 4. t. 7. Strom ohromný; kmen ztlaušti a zwýši muže; listy klínovitopodlauhle, zakončité, nepatrně pilkowané, 1½" dlauhé, proti konci zšíři dlaně; kwěty na hroznech konečných, 2" dlauhých, odwislých nachowé; tyčinky takéž barwené, mnohem delší; owoce 2—3" dlauhé, 2" tlusté, čtyrhané, hran břitkých, krajem kalichowým wěňčené, hnědé, dříwe sladké, pak hořké a nepříjemné; jádro 4boké, kůrkau vláknatau obkličené, nejedlé, leda dříwe leželo we wápenné wodě nebo lauhu. — Na Malabaru a Molukách na místech bahnitých. 5.

Listy mladé zahořklé obyčejně co salát se jedí; káru potřebují proti swrabu.

WISLOBOB. GUSTAVIA. GUSTAVIE.

Kalich trubky čihowité, kraje celého neb 4—6—8lalokého. Plátkůw 4—6—8 wejčitých, přístejných. Tyčinek mnoho, dole jednokratých; na nehty plátkowé přirostlých. Waječník 4—6pauzdrý; pauzder mnohose-

menných. Čnělka krátká. Blizna tupá. Tobolka wejcowitá nebo zakulatělá, 3—6pauzdrá, kořowitá, bezchlopná, památkau kalichu šomolatá. Semena w každém pauzdru nemnohá, wejcowitá, blanau kořowitau oděná, šnůrau pupeční dlauhau, řasnatau na semenici střední powěšená. Kel dužnatý. Dělohy 2, weliké, přistejné, wně nadduté, wnitř ploché. Kořinek tupý, sotwa čnějci.

Stromy. Listy střidawé, weliké, netečkowané, pilowané nebo nejcelejší, lysé. Hrozny konečné, chudokwěté. Kwěty 2listenné, bílé, ozdobné.

W. nádherný. G. augusta Lin. amoen. 8. t. 5. Pirigara augusta H. B. et Kunth. Japarandiba Marcg. t. 109. Piso t. 172. Strom 20—30' zwýši s korau šedau a nemnohými wětewemi; listy shlaučené, podlahuhlokopinaté, zakončité, dole welmi zaužené, blanowité, obdálně a ostře zubaté, 1' dlauhé, 3 prsty široké; hrozen obyčejně 3kwětý; kwěty weliké, pěkné, jako růže, asi 3 prstůw zšíři; kalich celý lysý; plátkůw 8 bílých, na konci čerwenawých; tyčinek mnoho křiwých; owoce wětší jablka, šedé, u wnitř žluté; semen mnoho podluhowatých, srdčitých, jako liskowé ořechy žlutými wlákný oděných. — W Surinamu, Nowé Granadě a nepochybně i w Brasilii. 5.

Owoce nejedlé. Listy prospíwají w chorobách jaterních. Slove *menbrilo baco*.

W. ozdobný. G. speciosa Decand. Pirigara speciosa H. B. et Kunth. Listy podlahuhlokopinaté, zakončité, dole zaužené, nejcelejší, kořowité; kalich přicelý i se stopecčkami a waječnikem plstnatý; kwěty o 6 plátech. — U Marikity w Nowé Granadě.

Chlapci owoce toho najedše se celý zežlutnau, po 1—2 dnech ale opět barwa ta se ztratí. Slove *Chupa*.

W. baňatý. G. urceolata Poit. mem. mus. 13. t. 5. Na otewřených místech keř 4—10' zwýši, w lesech ale strom 40' vysoký, 1' tlustý, pěkně kořatý, dřiwí bílého, tuhého; listy podlahuhlokopinaté, tupé nebo přifostré, blanowité, po kraji obdálně připilowané, 6—15" dlauhé; hrozen 2—6kwětý; kalich kraje celého lysý; plátkůw 6—7, waječných, tupých, 1" dlauhých, bílých, wně náruřowělých; tyčinek mnoho wehnutých, wonných; plod kořowitý, bezkřídlý, zelený jako marhan čili granátowé jablko; semena nemnohá zwíci bobu wisí na šnůře pupeční zkřiwowané. — W Guianě a na Kayeně. Kwěte a zraje celý rok. 5. \bar{R} .

Čerstwé dřiwí nesmrdí, poražené ale po několika dnech wydává silný puč a tudy slove *bois puant*. Dělalji z něho dobré obruče.

W. čtveroplátkový. G. tetrapetala Raesch. Pirigara tetrapetala *Aubl. t. 192.* Strom překrásný, 20—30' zvýší; kmen 3—4' v průměru s korou šediavou; dříví bílé, husté, hebké; listy podlaublokopinaté, zakončité, dole zúžené, pilované, delší střevice; květy konečné, po 5—6 pohromadě na stopkách krátkých, skoro dřevnatých, s několika listeny, veliké, překrásné, bílé, asi 4" v průměru, zápachající jako liliiemi; kalich nálevkovitý: kraje o 4 ústech okrouhlých, tlustých, podduťkých; plátky 4, okrouhlé, řebaté, na konci červenavé; čnělka krátká, žlutavá; blizna tlustá, 4laločná, hranatá; tobolka náryšavá, zvrčí jablka, s velikou šomolkou na konci, 4—6pauzdrá; v každém pazdru semen 5—6, wejcowitých, zvrčí pistáček, nepravidelných na šňůře wijavé. — Na Kayeně a Terra-Firmě. Květe a zrá na začátku jeseně. 5.

Powahy má jako předešlý.

Přímětek. Pokolení následující podobná myrtovitým pro plod bobulovitý, jichž ale pro semena neznámá nelze vřaditi.

KRUCHOWEC. CATINGA.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4zubého, se zuby drobnými, ostrými. Plátky neznámé. Tyčinek mnoho (jinak neznámých). Malvice pomaranči podobná, kulovatá nebo wejcowitá, krajem kalichovým wěňčená, 1pauzdrá, 1semenná, kůrky dužnaté, tečkované puchýřky siličnatými.

K. pížmový. C. moschata Aubl. t. 203. f. 1. Strom; listy nejčastěji stříčné, wejčitopodlauhlé, celé, zakončité, nejlysejší, proswitavě tečkované; w úzlabičkách býwá několik plodůw pohromadě, kulovatých; silice w puchýřcích powrchních zápachá pížmem; dužnina bílá, vláknatá a w ní semeno twrdé, křehké, s jádrem náryšavým, rudě žilnatým. — W Guianě. Jwa-catinga. 5.

K. kořenný. C. aromatica Aubl. t. 203. f. 2. 3. Podobá se předešlému; plody podluhowaté, limaunu podobné, jejichž silice bazalkau zápachá. — Tamtéž. Goya-wa-rana.

ZÁPAŠNÍK. FOETIDIA.

Kalich trubky polokulovaté, čtyrboké, kraje na 4 klaného s ústy w paupěti chlopnitými, pak stálými, podlnutými. Tyčinek mnoho mnohořadých: nitky vláskovité, prosté. Čnělka nitovitá. Blizna na čtvero klaná.

Malvice wyschlá, twrdá, ořechowitá, nepukawá, nahoře plochá, dole tupě čtyrboká, 4pauzdrá: pauzder 1—2-semenných.

Z. maskarenský. F. mauritana Lam. t. 419. Jacq. frag. t. 11. f. 4. Strom ztepilý; dříví twrdé, smradlawé, poražené wyčichnaucí, wětwe směstnané, skoro přesleněné, oblé, na konci nesaucí listy kořowité, wejčité, 2—3" dlauhé, hladké, bezžebře. — Na Maurickém a Burbonském ostrowu. 5.

Dříví pro twrdost welmi wáženo, a hlawně se dělá z něho nářadí jako u nás z ořechowého. Slove *bois puant*.

MNOHOSCHRAŇ. CAREYA.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4dílného. Plátky 4, wejčité, podduté, rozložené. Tyčinek mnoho: nitky nitowité, prosté, dole s plátkou w krauzek spojené, wněšné neplodné; prašniky plodné wejcowité, 2pauzdré. Čnělka nitowitá. Blizna hláwkowitá, nepatrně 4zubá. Malvice kalichem kornatá a jeho krajem wěncená, mladší 4pauzdrá, dužnatá, mnohosemenná. Semena waječná, smačknutá.

Stromy nebo byliny. Listy střídawé, peřenožebře, netečkowané, lysé. Kwěty obšírné, bílé.

M. bylinná. C. herbacea Roxb. t. 217. Bylina nízká, kořene dřewnatého, mnoholetého, z něhož wychází několik lodyh několikopalečných; listy krátkořapikaté, obwejitoklinowité, pilkowané, 4—8" dlauhé; kwěty na krátkých hroznech přeweliké, krásně čerwenawě hnědé; malvice 1" tlusté. — W Bengalu. 4.

Rostlina w tom řádu pro bylinnost znamenitá.

M. jedowatá. C. arborea Roxb. t. 218. Strom mírný s wětwení mnohými neprawidelnými, korau lnědau, dřívím bělawým, těžkým; listy krátkořapíčné, obwejitoklinowité, sotwa pilowané, delší 1' a širší 1/2', se silnau žilau a mnohými žebry; klasy konečné, chudokwěté; kwěty sedawé, smradlawé; plátky 4 tenké, zeleně praužkowané; tyčinek přemnoho; čnělka dlauhá; owoce jako hruška, kulatější ale, zelená a lesklá, s kůrkau dosti tlustau, dužninau celistwau, bělawau; semena podluhowatá, čerwenawá, asi 3" dlauhá, po chuti kařtanům podobná; plody nezralé přetwrdé a smradlawé. — W údolích Indie wychodní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. Zrá w říjnu a listopadu. 5.

Ačkoli plody zralé jsau dosti sladky, nejedí jich pro jedowaté aučinky. Diwoce kanci rádi žerau jeho kůru, protož ji lowci potřebují.

DWAUŘADKA. GLAPHYRIA.

Kalich kraje 5laločného. Plátkůw 5. Malvice 5-pauzdrá, mnohosemenná. Semena we všakém pazdru dwojradě připewněná.

Stránky indské. Listy střidawé, drobné, palistnaté. Stopky chudokwěté, úzlaběckowé.

D. leskutá. *C. nitida* Jacks. *Trans. soc. lin.* 14. p. 128. Keř jměním a listím podobný k myrtě, listy jsau ale drobnější a tužší, obwejícitě, sotwa 1" dlahé, skoro bezžebré. — Na vysokých horách w Benkulu Indie wychodní. 5.

List potřebují místo čaje.

KŘÍŽOČNĚLKA. GRIAS.

Kalich trubky s waječníkem spojené, kraje malého, na čtvero klaného, tupého. Plátky 4, kožowité. Tyčinek mnoho, připewněných na terč čtweřečný; nitky dole w pětinásobné řadě srostlé, wnitřní nejkratší; prašníky ledwinowité, nejmenší. Čnělka žádná. Blizna křížowitá, ukrytá tyčinkami welnutými. Ořech wejcowitý, 8-brázdý, kalichem wěněčný; jádro podlahlé.

K. kmenokwětý. *G. cauliflora* Lin. *Malus Persica* Sloan. 2. t. 217. f. 1, 2. *Calophyllum* P. Brown. t. 245. Strom často 50' zwýší, skoro newětewnatý nebo s wětewmi jednoduchými, krátkými; listy krátkoapíkaté, wisuté, 2—3' dlahé, 6" široké, podlahlé, dole klínowité, nejcelejší, žebernaté, swraskalé, lysé, leskuté; kwěty z kmenu asi 2 nebo 3' pod košem wynikající; stopky nejkratší, šupinaté, mnohokwěté; stopečky krátké, shlaučené, 1kwěté; koruny weliké, bílé; plod weliký, kulowatý, obak ostrý. — Po místech bařinných podhorních na Jamaica. 5.

Owoce, *poire d' anchois*, *anchory-Pear*, jest welmi chutné a tudy oblíbené.

Řád 96.

HRNEČNÍKOWITÉ. *LECYTHIDIDEAE*.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 6dílneho. Plátkůw 6, dole často spojených. Tyčinky často mnohé, jednobratré; nitky w kruh srostlé, jenž na jedné straně krátký, na druhé ale prodlaužený násadkau tlustau, silně klenutau. Waječník 2—6pauzdrý; čnělka krátká

nebo žádná; blizna jednoduchá. Tobolka kožnatá nebo dřevnatá, nejčastěji wikem se otvírající, mnohosemenná. Semena blanau dužnatokožowitau oděná, bezbílěčná. Kel rovný nebo křivý, s kořínkem proti pupu čelícím.

Stromy nebo kře. Listy střídavé, celé nebo pilované, netečkované, s palisty drobnými, padavými. Kwěty obojaké, pěkné, veliké, nejčastěji na hroznech nebo latách konečných.

HRNEČNÍK. LECYTHIS. TOPFBAUM.

Kalich trubky čihowité, kraje Glaločného, stálého. Plátků 6, nestejných. Tyčinek mnoho, 1bratrých: nitky prostřední nejkratší, plodné, ostatní srostlé a prodlažené w násadku poboční, klenutau, přikrývající pestík, dole prašniky nesaucí a u wnitř obsazenau bradavičkami (koncemi neplodných tyčinek). Waječník 2—6-pauzdrý, pauzder mnohowaječných. Čnělka krátká. Tobolka pak pod čechalkau obříznutá; semeno w každém pauzdru ojedinelé nebo nemnohé. Kel děloh srostlých.

H. srdcolistý. L. Ollaria Lin. Jaça puciao Marcg. 128. Piso 135. Strom výšky znamenité, s korau twrdau, rozsedalau, šedau, wětweми mnohými, rozewřenými, prohýbanými; listy sedavé, srdčitowejčité, připilované, lysé; kwěty na hroznech jednoduchých, konečných, bílé, 3—4" w průměru široké; plátky 4 hoření ploché, 2 dolení málo wehnuté; tobolka zwicí dětské hlavy, wisutá, kulowatoelipsowitá, hrotitá, 4pauzdra, nad prostředkem obkličena listama wystawajícima, podlé hořejší menší kolem pukající a wikem se otvírající; stěny tobolkové přetlusté, twrdé, hlinožluté; semeno w každém pauzdru ojedinelé nebo 2—4, bílé, oděné blanau swraskalau, kožowitau, žlutě hnědau; jádro stejnorodé, složené z kle děloh ztuha slepených. — W Kolumbii a Brasilii. 5.

Toho užitečného stromu tobolky potřebují místo číší a jiného nádobí; lýko dáwa způsob kandeke k zakonopení korábůw; též dělají z ní inkaust; dříví velmi twrdé a trwanliwé náležitě se oceňuje; semena jako pistacie chutnající (jichžto w jedné tobolce třeba 30 býwá), netoliko jsau potravau oblíbenau, anobř i w lékařství se potřebují. Strom w lesech hojný, tak že o něm neweliké wojsko může žíti. Ze semena wylačují též olej dobrý.

H. hrubokwětý. L. grandiflora Aubl. t. 283—385. Strom velmi ztepilý, jehož kmen dospíwá k výšce 30'; listy řapikaté, waječné, ostré, nejcelejší, tuhé, 7" dluhé, 3" široké; hrozny úžlabičkové a konečné; paupata skoro zwicí ořechu; stopěcky tlusté, kratší plátku wětšího;

ušty kalichové zaokrouhlé, červenavé; plátky tupé, pěkně červené, s nehtem tlustým a dřevnatým; kruh tyčinkový červený; tobolka dřevnatá, bandaskovitá, tlustá, asi 7" zvýší a 4" zšíří, dole zakulatělá, nahoře naddutá, na konci ostrá, opatřená do kola lištou, podlé níž otvírá se víkem naddutým, ostrým, dole prodlouženým v jehlatec, na němž visí semena podluhovatá, nepravidelná, takže v každém pauzdru semeno 1 nebo 2—4. — W lesech kayenských. 5.

Jádra jsau chuti kaštanové a tudyž jedí se obyčejně. Též opice je rády žerau, a odtud strom ten slowe *canari macaque*, *Marmite de Singe*.

H. menší. L. minor. Jacq. am. t. 109. Strom zvýší 60'; listy polostřevičné, řapikaté, pilované, kopinatopodlauhle; květy na hroznech konečných veliké, bělostné, wonné, s klenutím žlutým; tobolka kulovatá, w průměru 2palečná, nejtvrdsí, dřevnatá, hnědá, 4pauzdrá, pauzder 1—2—3semenných; semena hnědá, lesklá, u wnitř bílá. — W lesech kartagenských. Kwěte w čerwnu a lipnu, zrá w prosinci. 5.

Semena oblíbená potrawa opíc, a tudy strom slowe *olita de mono*. Nicméně někteří jsau toho mínění, že w člověku jich požiwtším jedowatě působí. Jacquin zkusil to, ač chuf lahodnan jejich velmi wychwaluje. Na kwětech pořád veliké množství wos černých (*moscas bravas*), které se wyrojí na blížícího se k ním anebo kwěty chťejícího šklubati.

H. kopinatý. L. lanceolata Poir. Listy řapikaté, pilované, kopinaté, zakončité; hrozny boční; květy menší; plátky nejtupější, přistejné; plody veliké, wejcowité. — W Brasílii, odkud na Madagaskar a Ostrow sw. Mauricia přenešen. 5.

Užitek jako předešlého.

H. jedlý. L. Zabucajo Aubl. t. 288. kwět t. 284. plod t. 585. Strom veliký, zvýší 60', ztlauští 2' i více; kůra na kmenu rozsedalá, nerowná; dříví u prostřed červenavé, wně bílé; wětwe rozložené: listy střidawé, řapikaté, kopinatopodlauhle, zakončité, nejcelejší, pevné, lysé, bledě zelené, 10" dlouhé; květy na hroznech konečných, wisutých; stopečky kwětu příkratší, tlusté, s malým listenem padawým: ušty kalichové auzké, dužnaté, červenavé, nestejné; plátky tlusté, rozložené, ostré, růžowě bílé, velmi nestejné; tobolka wejcowitá, tlustá, 5—6" vysoká, 6pauzdrá; semena podluhovatá, nepravidelná. — W lesech guianských. 5.

Slowe *quatelé a zabucajo*. Semena sladká, lahodná a lepší našich mandlí; tudyž je jí netoliko lid, anobř i ptáci a opice po

nich slídí. Tobolky prázdné potřebují místo nádob, a saustružníci dělají z nich rozličné práce. Z káry kmenové vyrábují kandel na prowazy.

JUWIA. BERTHOLLETIA. BERTHOLLETIE.

Kalich kraje 2dílného, padawého. Plátky a tyčinky jako u hrnečnika. Čnělka křivá, na stranu proti swazku tyčinkowému ohnutá. Blizna hláwkowitá. Waječnik 4—5pauzdrý: pauzder 4semenných, semena po dwau nad sebau připewněná. Tobolka weliká, přikulowatá, bezechlopná, dřewnatá, u wnitř dužnatá, přikrytá wikem malým, bradawičnatým. Semen 16—20, dole na semenici slaupowitau připewněných, přímých, 3bokých, wně naddutých, swraskalých. Kel dužnatý, částek ztuha slepených.

J. ztepilá. B. *excelsa* H. *Bonpl. acquin.* 1. t. 36. *Poit. mem. mus.* 13. t. 4. Strom krásný, 100—120' zvýši; kmen od hora až dolů rozdělený na wětwe střidawé, s konci jako prowazy dolůw až na zemi wisičími; koš homolowitý; listy na konci rozeh střidawé, husté, 8—24" dlouhé, podlauhle, nejcelejší, přikožnaté, na lici žlutawě zelené a jakoby pokostem lesklé, na rubu mdlé jakoby stříbrné; řapiky 1½" dlouhé; kwěty na brozdech welikých, konečných, 8—18" dlouhých, zwonkowité, hlinožluté, 1½" w průměru široké, poněkud smradlawé a toliko den trwající; tyčinky bílé; tobolka zwicí dětské hlawy, 3—5" tlustá, černá, hladká jako kaule, obrostlá rubínau (kalichowau trubkau), ztwořená wičkem přemalým; zralů nemá přehrádek; semen 16—20, co kámen twrdých, stojících kolmo dole na semenici, zděli wíce 1½" a ztlaští 1", trojbokých, tež i neprawidelných, hustě směstnaných, jejichž wněšná strana na přič zoblená, wnitřní dvě wíce méně ploché, hrany dvě wněšné tupější nežli wnitřní, hnědošedá; jádro olejnaté, chutné. — We východní Americi jižné, obzwláště w lesech poorinockých, w Brasílii, Guianě od dáwna se sází a *tonka* slowe.

Semena netoliko w Americi jižné se jedí, anobř i do Americi sewerné a Ewropy zawážejí se k stejnému konci.

LONČATNÍK. COUROUPITA.

Kalich a koruna jako u hrnečnika. Násadka tyčinkowá na konci a dole prašniky nesaucí. Waječnik číhowitý, 6pauzdrý. Čnělka žádná. Blizna hwězdowitá, 6rohá. Tobolka kulowatá, krajem kalichowým obraube-

ná, víčkem neotvírajícím se opatřená; bezchlopná, dužninou naplněná. Semena hnízdíwá w dužnině, nejmnožší, wejcowitá, obklíčená blanou huňatau, kožowitau. Kel zaokrouhlý, smačkutý, zobanitý. Dělohy weliké, listowité, žilnaté, řasnaté, swraskalé, pod kořínkem křiwým paličkowitým.

L. guianský. C. guianensis Aubl. t. 282. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 227 — 229. Tussac 2. t. 10 — 11. Lecythis bracteata Willd. Kuru-pitutum, abricot sauvage, calebasse-colin, boulet de canon. Strom ztepilý; kmen 2' i více w průměru tlustý; dříví bílé, u prostřed čerwenawé, mírně twrdé; kůra tlustá rozsedalá; wětwe rozkladité; listy na rozhách střídawé, řapikaté, lysé, nejcelejší, podlahloklinowité, přízejkowané, ostré, 1' dlouhé, 4" široké; kwěty weliké, příjemně woňawé, krásně růžowé, rozpostawené na hroznech rowných, jednoduchých, pobočných, z kmenu a wětwi wynikajících; při každé stopěce listen jeden a dwa na konci jejím pod kalichem čihowitým o 6 uštech padawých; koruna plátkůw 6 welikých nestejných, přepěkná, u wnitř karmasínowá, wně zelená, 3 — 4" w průměru široká: plátky 2 hoření wětší a přímé; swazek tyčinkowý jako u hrnečníku a juwie, s tím rozdílem, že dole a na hořením kraji nese prašníky; waječník hořením dílem z trubky kalichowé čnějící, a prostý a tu opatřený bliznau sedawau, 6-pramenau; tobolka kulowatá, zwíci kaule 36liberní, a wětší, hnědá, nerowná, nahoře opatřená obrubau kruhowitau, zbytkem kraje kalichowého, wněšná wrstwa chruplawá, prostřední tlustá a dužnatá, wnitřní dřewnatá, 1" tlustá, jichž prostřední zmizí, takže pak wnitřní jest prostá; dutina naplněná dužninou, ježto zkapkatěwši wyblíží jako winné droždí a nepříjemně chutná, brzo hnije a puch nesnesitelný wydává; přežrádky uzráním mizí a pak semena bohowitá roztraušená jsau w dužnině, která z opadlého plodu děrau wytéká, jelikož wikem se neotvírá; předžrádky mají se jako w dyněch, běžice totiž do wnitř a pak ochlipující se opět do pauzder. — W Guianě a na Kayeně a po lesech na pomoří písečném. Strom dwakrát do roka pauští list, w březnu a září, po 8 dnech opět raší a kwěte. 5.

Zralý plod jsa dost těžek welmi mohlbý škoditi, kdyby padl na člověka. Roztlučen wydává zápach kyselý. Chtěje jej schowati, nawrtej do něho dvě dřvy proti sobě, aby dužnina wytéci mohla. Dužnina obsahje cukr, klowatinu, kyselinu jablkowau, citronowau a winnau, chutí jest příjemné wšnowité a nápojem chladičím w nemocech horkých; zwařenina proti běhawce.

UKLOPNÍK. COURATARI.

Kalich trubky šihovité, kraje šdilného. Plátkůw 6 dole srostlých. Tyčinek mnoho, nitky srostlé w jazýček baňatonaddutý, uřatý, u wnitř prašniky nesaucí, jednostranný. Waječnik 3 — 4pauzdrý: pauzder 4-waječných, waječek přímých. Čnělka šidlowitá, jednoduchá. Plod podluhowatý, přitrojbočný, 3pauzdrý, pak 1pauzdrý, kožnatý, bezchlopný, zawřený wikem naddutým, udělaným semenici slaupowitau, osni. Semena mnohá, w řadách 3 na dně plodu rozpostawená, podlauhlokopinatá. Kel zdwojnásobněný, hrubokořenný. Dělohy 2 dlauhé, listowité, swraskalé.

U. křídlatý. C. guianensis *Aubl. t. 290 Rich. ann. sc. nat. 1. t. 21. Poit. mem. mus. 13. t. 7 — 13. A. š. t. Hill. fl. bras. 2. t. 189.* Couratari, maau, baluta blanc. Strom z nejztepilejších, kmenu 60' vysokého, 4' tlustého a koše vysokého, takže nelze s půdy rozeznati kwětů a strom se znamená plody upadlými; listy střidawé, bezpalisté, celé, 6" dlauhé, 2" široké; ušty kalichowé krátké; kwěty weliké, bílé a čerwenawé; blizna skoro sedawá; plod 4 — 6" dlauhý, 1 1/2" tlustý, podluhowatý, tupě 3bočný, kožnatý, přidřewnatý; wičko krátké, pramenitě brázdowané u wnitř se prodlužuje w čep dřewnatý 3křídlý, křídly dotýkající se stěn tobołkowých a obak dole nesaucí 3 — 4 semena kolmo stojící, tenká, 3/4" dlauhá, žlutawá a obkličena křídlem čili obrubau křídlowitau, 2 — 3" dlauhau, 1/2" širokau. — W lesech guianských. 5.

Z kůry řezají diwochowé široké stuly jako prowazy, kterými kmeny na způsob obšřrné obruče obkličí, do nřz sami tělem wlezu, a by pomocí těch obručeř na stromy šplřhati se mohli.

Řád 97.

DYŇOWITÉ. *CUCURBITACEAE*.

Kwěty obojaké, jednodomé nebo dwojdomé, úzlabičkowé. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šdilného nebo šzubého, padawého. Plátkůw 5, prostých anebo wíce dohromady srostlých, dělajících korunu srostloplátečnau, šdilnau nebo na patero klanau, na kraj kalichowý přirostlau. Tyčinek 5 trojbratřých, pořidku 1bratřých anebo prostých. Prašniky nejdelší, hadowité nad- a podhýbané, 2pauzdré. Čnělka 1, často překrátká; blizen 3 — 5 tlustých, často 2laločných anebo

trásnatých. Plod: dyně 3 — 5pauzdrá, zmizením přehrádek 1pauzdrá, 1—mnohosemenná. Semenice nástěnné, zdánlivě w kautech pauzdrowých. Plod (dyně) sestává půwodně z 3 — 4 worečkůw, jejichž stěny wehnuté sahají až k ose jeho a tím dělají 3 — 5 hlawních pauzder, pak opět ke stěnám se ochlípují a tu přirostají, čímž každé pauzdro na 2 polopauzdra se rozděluje. Kraje těch dwakrát ochlípených přehrádek jsau prosté a čnější co semenice, na pohled nástěnné, do pauzder. Přeřrádky dělajíce hlawní pauzdra jsau útlejší ostatních, ano až k uzrání docela mizejí. Semena w míšku blanowitém bezbilečná. Kel weliký, rowný s kořínkem proti pupu směřujícím, dělohama listowitýma, dlanitě žilnatýma.

Zeliny, byliny nejčastěji s rozwilinami skraucenými a pomocjich pmlé. Listy střidawé, dlanitožilé, nejčastěji dlanitosečné nebo dlanitolaločné, bezpalisté. Kwěty pravidelné, na stopkách úžlabičkowých ojedinelé nebo wrcholičené.

Sem náležj asi 200 rodůw (w 24 — 27 pokoleních), jichž největší díl roste mezi obratníkoma; asi $\frac{1}{4}$ w obojím pásmu mírném, jichž na Ewropu přicházejí vlastně toliko 3 rody.

Mnoho jich má owoce jedlé a ty hojně se sázejí; jiné pro prwek hořký, wíce méně pryskyřičný, silně počišťující w lékařstwf jsau užitečny. Některé jsau newonné, jiné zapáchají líbezně kořením anebo pízmem, jiné velmi hnusně durmanem.

Rozděluje se na 2 podřadí.

1. **ZADĚŘÁČOWITÉ.** Rozwiliny úžlabičkowé řapíčné. Kwěty dvojdomé.

2. **OKURKOWITÉ.** Rozwiliny poboční palistné. Kwěty obojaké, jedno- dvojdomé.

Podřadí 1.

ZADĚŘÁČOWITÉ. NHANDIROBEAE.

ZADĚŘÁČ. FEUILLEA. FEUILLEE.

Kwěty dvojdomé. *Samec*: kalich přes polowicku na patero klaný. Plátkůw 5, přisrostlých, z ústí kalichowého vyniklých, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 5, s plátky vyniklých, s nimi střidawých, někdy 10, jichž 5 střidawě neplodných. Prašníky 2pauzdré dvojčatné. *Samice*: kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného. Plátkůw 5 oddělených podlauhlých. Nitek 5 (snad tyčinky pometalé) s plátky střidawých. Čnělky 3 s bliznami širokými, tupě rozštěpenými. Plod dužnatý, 3pauzdrý, nepukawý: pauzder mno-

howaječných, wajec na středu přímých. Semena waječná, smačknutá, bezbílčná. Kel rovný děloh plochých, přídužnatých.

- *Z. trojlaločnj.* *F. trilobata* *Lín.* *F. hederacea* *Poir.* *Nhandiroba* *Marg. t. 46.* Jako břečtan se pnaucí; rozwilliny úžlabíčkové; listy obak přížláznaté, trojdílné nebo trojštěpné: laloky doleníh tupé, hořeníh ostré, zwicí ruky; kwěty drobné, bledě žluté; plod zwicí jablka se skořápkau tenkau dřewnatau, u wnitř haubowatý, šťawnatý a bílý, hořký, nejedlý; w každém pazdru 4 semena jako boby. — W *Brasilii.* \bar{h} .

Ze semen wytlačují dobrý swíčic olej, jež také potřebují proti boleníh audůw.

Z. srdcolistý. *F. cordifolia* *Pow.* *F. hederacea* *Turp. in Dict. sc. nat. at. 3. t. 210. 211.* Podobá se předešlému; listy bezžlazé, srdčité, širší nežli delší, zakončité, nerozdělené nebo přitrojločné, připilowané, velké; kwěty úžlabíčkové, dlouhostopkaté, hrozněné. — W *Americi jižné.* \bar{h} .

Semena počišťují horem a dolem a užtwáno jich proti jedu.

Podřadí 2.

OKURKOWITÉ. CUCURBITEAE.

DIWENICE. LAGENARIA. FLASCHENKÜRBIß.

Kalich zwonkowitý: ušťůw šidlowitých anebo širokaunkých, trubky kratších. Koruna bílá: plátkůw obwejitých, pod krajem kalichowým wyniklých. Kwěty 1-domé. *Samec*: tyčinek 5, trojbratřých, čtyry po dwau srostlé, pátá prostá. *Samice*: čnělka skoro žádná; bližny 3 tlusté, dvojločné, zrnaté. Plod 3 — 5 pazdřý. Semena obwejitá, smačknutá, po kraji ztlustlá, na konci 2laločná.

D. obecná. *L. vulgaris* *Ser.* *Cucurbita lagenaria* *Lin. Blak. t. 522. a. b. Plenk t. 695. Rheed. 8. t. 1.* Zelina vyhánějící lodyhy položené, daleko se rozprostírající, čtyrhrané, duté, šťawnaté, jako listy měkce pýřité a pízmem zapáchající; rozwilliny na dvě neb čtvero klané; listy širší dlaně, srdčité, celaunké, chlupaté, přinásiwé, dole dwojžlazé, malíčko lepkawé; kwěty přeweliké, jednodomé, nejotewřenější, hwězdowité, chomáčené, na stopkách píďowých, dříwe bílé, pak zežlutnaucí; plody pýřité, uzráním olysalé, nejhladší; dužnina bílá. — Mezi obratnikoma. ☉.

Ten rod má několikero odrodkůw dle tvaru plodowého.

a). Ovoce nestejně dvojbřichého. *Moris. 1. t. 5. f. 1. Dod. 668. f. 1.*

β). Ovoce dole baňaté a krku podlauhlého. *Rumph 5. t. 144. Bram. chin. t. 17.*

γ). Ovoce kulovatě zpleštilé.

δ). Ovoce přizwonovitě hraškovité. *Moris. 1. t. 5. f. 2.*

ε). Ovoce obvejčitopodluhovaté, kejowité. *Moris. 1. t. 5. f. 3. Dodon. 669. f. 2.*

Diwence lálwovitá (odrodek β) slauží za lálwe, když uzrála a kůrka její ztwardla. W Makasaru mají odrodek zwíčf tykwe obecné, již potřebují co bedny na cestu, aby do ní šaty složití mohli. W Americce dělají z nich rozdílné náčiní, nálewky, klobauky, lžice, hudebné nástroje atd. Před uzráním ale sebrané se jedí a to netoliko w obojí Indii anobř i w Ewropě jižně.

DYNĚ. CUCUMIS. GURKE.

Kalich trubkowitozwonkowitz: uštůw šidlowitých, sotwa co trubka dluhých. Plátky dohromady a s kalichem srostlé. Kwěty ldomé nebo obojaké. *Samec*: tyčinek 5 trojbratřých. *Samice*: blizny 3, tlusté, rozpoltené. Plod 3 — 6pauzdřý; semena wejčítá, smačknutá, neobraubená.

D. okurka. C. sativus. Lin. Blak. t. 4. Plenk t. 698. Wokurky Mat. Hag. 132. Okurky Mat. Wel. 454. Okurka, oharek. Kořen letní. Lodyha položená a pnulá s jednoduchými rozwilinami, štětinatomrtnatá; listy dluhořapikaté, srdčité, šrohé, nebo nepatrně šlaločné: rohůw anebo lalokůw ostrých, nezubatých, na rubu jakož i řapiky mrtnaté, na líci přitlačeně srstnaté; kwěty krátkostopkaté: samčí po 4 — 5, samičí po 2 — 1 w úzlabičkách; kalich šestinatomrtnatý: uštůw šidlowitých; koruna tmawě ryzá, wně mrtnatá: uštůw podlauhlookrauhkých, hrotnatých; plod podluhowatý, asi pidi zdéli, nepatrně žbočný, obak tupý, před uzráním hrbolatý nebo bradawičnatý, pak hladký; semena bledě rusá, na jednom konci ostrá nebo hrotitá, na druhém, kdežto kraj nejpatrnější, ufatá nebo slabě zatlačená. — W Asii prostřední a jižně, od dáwna w ostatních swěta dílech. Kwěte w čerwnu až do září. ☉

Okurky mají odrodky co do welikosti, barwy zelené, žluté, bílé a strakaté; nezralé se jedí buď surowé buď za salát nebo naložené rozdílným způsobem; šťawa a semena olejnatoslizká také w lékařství se potřebují.

D. melaun. C. Melo Lin. Melaun, pipaun. Lodyha jako předešlého rodu, i s listy a řapiky porostlá chlupy delšími a měkšími; listy dluhořapikaté, srdčité, tupě a okrauhle šrohé, nestejnozubé; kwěty jako okur-

ky obecné, menší ale a málo bledší; ovoce kulovaté nebo elipsowité, rozdílně veliké, hladké, bradawičnaté, žebnaté nebo síťované; semeno obyčejně větší okurkóweho, bělawě hlinožluté nebo plawé, na jednom konci tupé nebo zaokrauhlené, na druhém, kdežto kraj nejpatrnější, tupé nebo ostraunké, nikdá nezatlačené. — W Asii prostřední a jižné, kdežto jako i w teplejších končinách všech swěta dílůw se sází. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Melauny jsau menší wětší, někdy třebas 20 — 30 liber ztíží; powrch swětleji nebo tmawě zelený, žlutawý nebo žlutawě šedý; dužnina bělawá, žlutá nebo pomarančowá, zapáchá líbezňe, kořenně, a rozplývá na jazyku, jest sladká až mdlá; naše jsme s cukrem, w teplejších končinách buď pro sebe, buď s pepřem, solí nebo wínem. Ze semena dělají wšbec tak nazwané mandlowé mléko. Semeno jindá w lékařstwf potřebowali. Odrodkůw jest mnoho, ježto na tré dají se rozdělití:

α). *Hladké, Mat. Háj. 134 — Wel. 155.* mírně veliké, podlauhlokulowaté, hladké, obyčejně brázdowané, chutné.

β). *Bradawičnaté, přeweliké, široce šnorkowané a bradawičnaté. Cantalupo.*

γ). *Sítkowané, cerowka; plod zakulatělý nebo podluhowatý, na powrchu sítkowaný, šedý. Blak. t. 329.* První a druhý odrodek jest zase raučí a zimní, jichž poslední dá se přes celau zimu chowati.

D. egyptská. C. chate Lin. Chate Alp. aeg. t. 40. Zelina nejlhuatější; lodyhy rozprostřené, tupě šbočné, prohýbané; listy řapíkaté, okrauhlé, tupě rohaté, zaubkowané; kwěty drobné, žluté, krátkostopkaté, úžlabičkové; ovoce elipsowité, dole i na konci ztenčené, bělochlapé. — W Egyptě a Arabii. ☉

Egyptané jedí ovoce surowé a wařené, a tudyž u velikém množstwf na polích je sázejí; též dělají z nich nápoj občerstwující a příjemný, proměňujíce dužninu obzvláštním způsobem w kapaninu.

D. žapanská. C. Conomon Thunb. Zelina chlaupkowaná; lodyha prostřená, čarkowaná, řídkau srsti mrtinatá; listy srdčité, přilaločnaté, zubaté, řapíkaté, chlupaté; kwěty žluté, nahlaučené, úžlabičkové, drobné na stopkách mrtnatých, nejkratších; plod podluhowatý zwičí hlavy člowěčí a wětší, 10brázdý, lysý. Na Žapanu. ☉

Wě vlasti její hojně se sází; dužnina plodowá jest tuhá, kteráž ale wařená změkne jako tykwe.

D. perská. C. Dudaim. Lin. C. odoratissimus Moench. Melo Dill. clth. t. 77. f. 218. Cucumis Walth. hort. t. 21. Zelina mrtinatá; listy doleni okrauhlé, hoření připětilaločné, dole srdčité, zaubkowané; rozwiliny jednoduché; plátky wejčitozaokrauhlé; kalich samčích kwětůw dole zakulatělý, w ústí rozšířený; spojídlo prašníkůw delší; kwěty obojaké s trubkau kalichowau wejcowitau,

chlupatau; blizen 4 — 6; ovoce kulovaté, hladinké, strakaté, řídko bradavičnaté, zwíci jablka obecného, dužniny bílé, bezchutné, nejwonnější. — W Persii. ☉

W zahradách pro líbeznu wůni plodů se sází.

D. ježatá. C. Anguria Lin. Mill. ic. t. 33. C. echinatus Moench. Zelina lodyh skoro nitowitých, rozwilinatých; listy dlanitochobotnaté, dole srdčité, šerpiwé; kwěty žluté, přiojedinělé, velikosti kwětůw posedu čerweného; plody kulovaté, ježaté, bělawé. — Na Jamaice. ☉

Owoce chutné.

D. chlupatková. C. Prophetarum Lin. Jacq. vind. t. 9. Blak. t. 589. Zelina jméním a zrostem obyčejné okurce podobná; lodyha prostřená, čárkovaná; listy srdčité, šlaločné, zaubkované: lalokůw tupých; kwěty drobné, žluté, úžlabíčkové, dvojčatné nebo pětičatné, stopečnaté; kwět samčí zwonkowitý; plátkůw obwejtých; kwět samičí: trubky kalichowé kulovaté, 12brázdé, mrtnaté, kraje zwonkowitého, zuby wěnčeného; ovoce kulovaté, zwíci třešně, žluté a zeleně čárkované, ježaté, náramně hořké a násilně počíšťující. — W Arabii, malé Asii a Africe. ☉

Mají za to, že to kolokwinta, jejížto dužninu prorok Elias s maukau smíchaw učinil jedlau.

D. kawon C. Citrullus Ser. Cucurbita Citrullus Lin. Plenk t. 157. C. Anguria Duch. Anguria indica Rumph 5. t. 146. f. t. Anguria Citrullus Blak. t. 157. Anguria Mat. Háj. 135. — Wel. 156. D. Dyně, Díně, kawon, lubenice, wýřel, melaun wodní. Zelina welmi chlupatá, rozprostřená, rozwilinatá; listy na řapících příných rovnovážné, tupě zpeřenostříhané, přisiwé, tlusté, křehké; kwěty ojedinelé, opatřené listenem podlahlým, netuze weliké, bledě žluté; ovoce zakulatělé, lysé, hladké, hwězdowitě skwrnaté. — W Indii a Africe, nyní se sází po celé jižné Ewropě a w Uhřích, u nás jako melauny pod sklem. ☉

Dyně podobá se melaunu, přewyšuje ale jej velikostí. We Wlašcích býwá 3' dlauhá, 2' tlustá a 30 liber těžká, w Indii ale ještě wětší, twrdá, hladká, černě zelená, skwrnami bledě zelenými nebo bělawými znamenaná; dužnina wněšná zatwrdlá, nejedlá, wnitřní obyčejně čerwená, měkká a šfawau přemnohau wodnatou naplněná, takže po bradě a rukau teče, sladkau, žízeň welmi hasící a občerstwující; semena mnohá, černá nebo čerwená nebo rusá, řídkěji hustěji černě tečkovaná, jedlá. Jest odrodek podlahlého ovoce a welikého, takže dwa muž sotwa unese. Jedí se surowé, pečené, párau wařené nebo s maukau smíchawé.

D. kopwa. C. Colocynthis Lin. Blak. t. 441. Plenk t.

699. *Düsseld.* 12 t. 10 *Wagn.* 2. t. 234. Kolokwintida *Mat. Háj.* 380. b. Kolokwintida nebo rajské jablko *Mat. Wcl.* 450. C. Kopwa, mořská cibule. Zelina prostřená; lodyhy autlé, hranaté, přimrtnaté; listy srdčítovějčité, mnohostříhaně laločnaté, na lici zelené, na rubu bělochlupe: laloky tupé; řapíky zdělí listu; rozwiliny krátké; kwěty žlutawé, malé, ojedinéle, úzlabíčkové, stopkaté; samiči s trubkau kalichowau kulowatau, přimrtnatau, s krajem zwonkowitzým, rozštípeným na ušty auzké; plátky malé; owoce kulowaté, lysé, uzráním žluté s kůrkau tenkau pewnau. — Na Žapanu, nyní také na Předhoří dobré naděje a po malé Asii. ☉

Dužnica plodowá haubowitá, bílá, wyschlá, náramně hořká a násilně na stolici žene, druldy w lékařstwí welmi wážená, nyní docela wyvržená.

TIWUK. LUFFA.

Kwěty samčí latněné, žluté: kalich trubky polokulowaté, uštůw trubky delších. Plátky prosté, dole puknauce padající. Tyčinek 5, wolných: prašníky welmi klikaté. Kwěty samiči ojedinéle: kalich trubky podlahlokejowité, uštůw trubky kratších. Tyčinky skoro pometalé. Blizny ledwinowité. Plod wejcowitý, 3pauzdřý, brázdowaný, pod pokožkau vláknatý. Semena dole 2laločná.

T. ostrohranj. *L. acutangula* *Ser.* *Cucumis acutangulus* *Lin. Jacq. h. vind.* 3. t. 73. 74. *Perola Rumph* 5. t. 149. *Rheed.* 8. t. 7. Zelina; lodyha dlauhá, točiwá, hranatá, přilyzá; listy srdčité, připětílaločné, ostře zubaté; rozwiliny nerozdělené, nebo na dvě neb tři klané; kwěty žlutawé, dost weliké, samčí na broznych dole listenami opatřené, zponenáhla se rozvíjející; owoce podluhowaté, 1—2 pidi dlauhé, kyjowité, 10hrané, ušty kalichowými, čarkowitzými wěněčené, s kůrkau twrdau; semena plochá, podlahlookrauhlá, zralá černá, lesklá. — W Indii východní a Číně diwoká i sázená. Kwěte dwakrát do roka. ☉

Plod zralý otwírá se na konci wíčkem ostrým, dužninu má wyschlau, kůrku pewnau, skoro dřewnatau; pokud ale nezralý, naplněn dužninau bílau, šfawnatau; jedí jej tedy pečený, za salát anebo s rýží wařený. Kořen a plod proti hryzení, olej semenowý proti wyražením.

T. egyptský. *L. aegyptica* *Mill. L. arabum Alp. aeg. t.* 58. *Momordica Luffa* *Lin. Moris.* 2. s. 1. t. 7. f. 1. 2. Zelina; lodyhy tenké, prostřené, řídkochlupe, 3—4' dlauhé; listy řapíkaté, srdčítopřiókrauhlé, laločnaté: lalokůw

rohatých, dole wyseknutých, kraji nadlehawých, mrt-
natých; při každém listu rozwilina jednoduchá, na kon-
ci rozdělená; kwěty dost veliké, žluté, tmawěji čárko-
wané; samčí na hroznech úžlabičkových, stopkatých;
samiči často se samčími w témž úžlabičku na stopce
obyčejně jednoduché; plod obwejšitokejowitý, 10hra-
ný, ušty kalichowými wěncený, asi 6" dlauhý, žlutawě
zelený; semen mnoho bělawých, poněkud nerowných.
— W Arabii, Egyptu. ☉.

Owoce jest mdlé, kecowité, velmi vláknaté a slauží chudně
potrawau. Arabowé vlákný dužniny zbawenými natrají tělo w kaupeli
k zabrání wyraženin.

L. oblý. *L. Petola Ser. Petola Rumph* 5. t. 147. Lo-
dyha oblá, prostřená; listy srdčité, 5—7laločné: laloky
ostré, pilowané, prostředního nejdelšího; rozwiliny roz-
štěpené; ušty kalichové podlauhlé, tupaunké; plátky
obsrdčité, zubaté, kratší uštůw kalichowých; owoce jako
okurka, 1½" dlauhé, co rameno tlusté, zakončité, rowné,
bledě červené, s několika mělkými brázdami, wlnkowa-
té. — W Indii východní a Číně všude sázený. ♂.

Owoce se jí, jest ale wodnaté, mdlé a plné černých semen.

KOPALAM. BENINCASA.

Kwěty mnohomanželné, jednodomé, ojedinelé, žlu-
té. Ušty kalichové krátké, široké, po kraji čerité, zubaté.
Plátky obwejšitozaokrauhlé, otewřené, kadeřawé a čerité.
Samčí: tyčinky 3bratré, rozewřené, nitka krátká, široká;
prašniky velmi neprawidelně obwinuté, odlehlé. *Samiči*:
tyčinky samčí často připometawé. Blizny nejtlustší, ne-
prawidelné. Semena s krajem tlustaunkým.

K. woskonosný. *B. cerifera Savi cuc. p. 6. ic. Cucur-
bita cerifera Fisch. Cumbalam Rheed. 8. t. 3.* Nejhuň-
tější, pižniem zapáchající; listy srdčité, připětílaločné:
lalokůw ostraunkých, zejgowaných; rozwiliny jednodu-
ché; owoce wejšitowálcowité, zelené, odwislé, přikryté
wlnau křehkau a jiním siwým. — W Indii východní.
Kwěte w lipnu až do září. ☉

Jíní tlusté, bílé, plody potahující bywší sňato opět se dělá
a sestává z wosku těžko roztopitelného a pryskyřice. Wosk ten
sice se nepotřebuje, rostlina ale náleží k lékařským we vlasti
obyčejným.

MOHAD. TURIA.

Kwěty jednodomé. *Samčí* okoličené: kalich šdilný,

uštůw kopinatých, odstálých; koruna kolowitá, šplátkowá, žlutá; tyčinek 5, přímých, nitowitých, trojbratřých; prašníky čeřitobludištné; waječníka památka polokulatého. *Samičiči*: kalich a koruna samčiči; tyčinky bez prašníkůw; waječník wálcowitoztlustlý; blizny 3, dvojlaločné. Plod wálcowitý.

M. obecný. T. moghadd *Forsk.* Lodyhy lysé, oblé, rozwiliny protilisté; listy střidawé, řapikaté, 3" dlouhé, 3laločné: laloku prostředního celého, postranních trojlaločných anebo hluboce 2chobotnatých; kwěty weliké, bílé; owoce lysé, wejčitopodluhowaté, zdělí 1 $\frac{1}{2}$ ", ztlauští 1", zmládí zelené, bělawě tečkowané, dozralé žlutawé. — W Arabii šťastné.

Owoce jedl.

POSED. BRYONIA. ZAUNRŮBE.

Kwěty jedno- nebo dvojdomé. Plátky dole sotwa srostlé. *Samičiči*: kalich 5zubý; tyčinky 3bratré, prašníky klikaté. *Samičiči*: čnělka na tré klaná. Plod wejcowitý nebo kulowatý, hladký, málosemenný. Semena wejcowitá, sotwa smačknutá, wíce méně obraubená.

P. holemý. B. grandis *Lín.* Vitis alba *Rumph* 5. t. 166. f. 1. Bryonia *Burm. zeyl.* t. 19. f. 2. Kořen tlustý, daleko široko se plazící, nemléčnatý; staré lodyhy nej-doleji dospíwají někdy k tlaustce ramena, nabýwají výšky několika sáhůw, a rozdělují se na mnoho wisutých wětwi s rozwilinami jednoduchými; listy srdčité, rohaté, rohu konečného tupého, nejcelejší, lysé, na lici mozo-latotečkowané, wezpod dole šzlazé, co ruka široké, takže kmen, po němž se wzpínají, docela listím jest přikryt; stopky úžlabičkowé, 1kwěté; kwěty zwonkowité, bílé, 1" dlouhé; owoce podluhowaté jako malá okurka, ztlauští půl prstu, žluté, dole s několika kolecy podhnutyými. — W Indii východní. 4.

Owoce jedl, též i listy co wařiwó. Kořen jelo působí jako sasaparila a jest dobrý lék k wyhnání neštowic.

P. okoličnatý. B. umbellata *Klein.* B. Teedonda *Roxb.* B. hastata *Lour.* Karivi-valli *Rheed.* 8. t. 26. Lodyha lysá, pnulá; rozwiliny jednoduché; listy obak lysé, na lici tečkowané, dolení 3palečné nebo delší, podlauhlosrdčité, dole přirohaté, po kraji obdál zaubkowané, na konci zakončité, hoření půldruho- nebo dvojpalečné, dole trojlaločnošipowité, zakončité, hrotité; stopky úžlabičkowé, okoličené, mnohokwěté, řapiku kratší; kwěty

žluté, drobné; plod zwíci hrušky, žlutý, 3pauzdrý. — W lesech Indie východní. Zelená a květe celý rok. 4.

Owoce jedlé; šťawa z listu žene na stolici; kořen proti ochromnutí a k obměkčení wředůw.

P. červený. *B. dioica* *Lin. Jacq. aust. t. 199. Plenk t. 700. Hayn. 6. t. 24. Düsseld. 10. t. 15. 16. Posed Mat. Háj. 383. — Wel. 456.* Posed, černoposed, osech, záplotník. Kořen řepowitý, dužnatý, přeweliký, 1—2' dlouhý, co rameno tlustý, obyčejně na dvě wětwe rozdělený, na přič swraskalý, wně žlutawě šedý, u wnitř bílý, mléčnatý, vypauští několik lodyh pnulých, wětewnatých, žlábkowitě hranatých, přilysých; listy řapíkaté, srdčité, dlanitošlaločné, zubaté, obak mozolatotečkowané; lalokůw zakončitých, prostředního delšího a wětšího; kwěty dvojdomé, špinawě bledorusé, zelenawě žilnaté; samčí na hroznech konečných, dlouhostopkatých, samičí o polowici menší na okolicích jednoduchých, krátkostopkatých; owoce kulowaté, zwíci hrachu, červené; semena obwejitokulowatá, smačknutínká, šedá, černě strakatá. — W plotech a křowistích Ewropy teplejší a západnější. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

P. černý. *B. alba* *Lin. Knorr del. 1. t. z. Fl. dan. t. 813. Schk. t. 316. Hayn. 6. t. 23. Düsseld. 18. t. 2.* *P. bílý.* Jména předešlého. Podobá se předešlému; listy srdčité, šlaločné; laloky méně zakončité nežli předešlého, a prostřední méně prodlažený a sotwa delší postranních; rozwiliny dvojčatné; kwěty jednodomé, drobnější; samčí na chocholicích hroznowitých, prodlažených, předlauhostopkatých, samičí též na wrcholicích déle stopkatých; owoce kulowaté, černé. — W plotech a křowistích Ewropy chladnější. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

Kořen obého toho rodu jest za čerstwa chuti protiwně hořké a prudké a silně žene na stolici; protož w lékařství před časy byl zhusta potřebowan; hlavní jeho prwky jsau škrob, cukr slizký a prwek obzwláštní prudký; čerstwý kůži zpruzuje. Sprostý lid pije šťawu z kořene wykapalau proti wodnotělnosti.

LIBENKA. *SICYOS.*

Kwěty jednodomé. *Samec*: kalich 5zubý, zubůw šídlowitých; koruna šídlná; nitky 3 (raději 5, trojbratřích). *Samice*: čnělka na tré klaná; blizna tlustaunká, na tré klaná. Plod lsemenný, nejčastěji kolcatý; semeno obwejité.

L. rohatá. *S. angulatus* *Lin. Lam. t. 796. f. 2. Schk.*

t. 316. *Dill. elt. t. 51. f. 69. Herm. par. t. 133.* Lodyhy tenké, dlouhé, pnulé, šerpiwé; listy srdčité, rohaté, zaubkované, šerpiwé, lalokůw zakončitych; řapíky kratší listu, skoro vlákové; rozviliny úzlabičkové, niťowité, okolikowitě rozdělené; kwěty samčí chocholičnostrbaulené, na stopce společné dlouhé; kwěty samičí sedawé, strbaulené, na konci stopky asi o polowičku kratší kwětůw samčích; koruny drobné, bělawé; ovoce wejeowité, dost malé, plštnaté a chudokolcaté; semeno dole utaté, na konci nejtupější. — W Americce sewerčné; u nás w zahradách k děláni besidek. ☉.

WYMRŠTILKA. ELATERIUM. SCHNELLGURKE.

Kwěty jednodomé. *Samčí* na hroznu nebo chocholiku. Kalich příplátkowitý, zwonkowitý, zubůw sotwa patrných. Koruna srostloplátkowá. Nitky a prašniky srostlé. *Samičí* ojedinelé nebo z téhož úzlabička se samičími vynikající. Kalich prodlažený, plátkowitý, dolejškem ježatým waječnik obkličující, s hrdlem niťowitým wíce méně prodlaženým, pak rozšířeným a tu nesaucím plátky a tyčinky. Čnělka tlustá. Blizna hláwkowitá. Dyně tobołkowitá, kožnatá, ledwinowitá, ježatá, 1pauzdrá, 2—3chlopná, zpružně pukající, mnohosemenná.

W. srdčitá. E. carthaginense Lin. Jacq. am. t. 154. — ic. pict. t. 232. Lam. t. 743. Zelina; lodyhy oblé, lysé, rozstřené, pnulé; rozviliny rozstěpené, boění; listy srdčité, rohaté, nejautleji pilované, wezpod lysé, na líci šerpiwaunké, řapíkaté; stopky samčí mnohokwěté, úzlabičkové, ojedinelé, skoro zdělí listu, hrozněné nebo příokoličené; stopky samičí z téhož úzlabička wyniklé, ojedinelé, 1kwěté, krátké; kwět bělostný, w noci libowonný; plod zelený, 1½" dlouhý, málo má dužniny wodnaté, okurkau zapáchající, wně měkce mrtnatý, zralý nejmenším dotknutím násilně pukající a semena wymršťující; jedna chlopně na straně poddutě zaujímá skoro celý powrch tobołky a má podobu osmičky (8); druhá chlopně jest podlauhlá, nahoře a wnitřku cpatřená násadkau pružnau, na níž 18 semen plochých, hnědých, dole žzubých. — W Americce jižné u Kartageny na wrších. ☉.

MOMORDIKA. MOMORDICA. BALSAMAPFEL.

Kwěty jednodomé, žluté nebo bílé na stopce niťowité, 1listenné. *Samčí*: kalich na patero klaný, trubky

nejkratší. Koruna 5dílná. Tyčinky 3bratré; prašníky srostlé. *Samičí*: tyčinky 3 neplodné. Čnělka na třé klaná. Waječník 3pauzdry. Plod často měkkoostnatý, zralý zpružně pukající. Semena smačknutá, sítkowanoswraskalá.

M. balsamka. *M. balsamina* *Lin. Blak. t. 539. Knorr t. B. 3. Zorn t. 45. Lam. t. 794. f. 1. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 208. 209. Momordyka* *Mat. Háj. 382. — Wcl. 457. C. Momordika, momortika, balsamka, židovská jahoda*. Kořen mrcasatý, letní, vyhání několik lodyh tenkých, slabých, lysých, pnulých, rozwilinami protilistými; listy řapíkaté, okrauhlé, šlaločnodlanité, zubaté, lysé, lesklé; kwěty dost weliké, bledě rusé vynikají z uzlabička na stopkách tenkých, jednoduchých, ojedinělých, málo delších řapíku, na hoření polowině opatřených listenem maličkým, zokrauhlým a zubatým; plod elipsowitowejčitý, obak ztenčený a ostrý, nepatrně hranatý, jasně červený nebo pomarančový, posetý pahrbčky bradawicowitými, w řadách na dél rozpostawenými, pukající na dél nepravidelně; semena waječná, zpleštilá, silně swraskalá, tupě zějkwaná, hnědá, w červeném míšku zawřená. — W Indii východní, u nás w zahradách a za okny žádajíc teplo a mnoho slunce. Kwěte w Indii pořad, u nás w lipnu a srpnu. ☉.

Plody močí se w oleji dřewěném, který na oznobeniny potřebuj.

M. papara. *M. charantia* *Lin. Balsamina Comm. hort. t. 54. Amara indica Rumph 5. t. 151. Pandi - pavel Rheed. 8. t. 9. Wyhlíží jako předešlá, jest ale méně lysá a tmawěji zelená; listy větší šlaločnodlanité, zubaté, přisrstnaté; rozwiliny pýřité; kwěty větší; listen srdčitý, nejcelejší pod polowičkau stopky, čímž obwzlastě od předešlé se liší; plody podluhowaté, zakončité, hranaté, pahrbčekaté, barwy šafránové nebo červené, s dužninau žlatau, měkka; semena podlauhlá welmi nepravidelně swraskalaunká, žlutě tisawá, po kraji nepravidelná, pahrbčekatá. — W Indii východní. Kwěte w plišti, u nás w čerwnu a lipnu. ☉.*

Kořen bílý, hořký, plný bradawic. Listy silně zapáchají a jsau hořké; celau nať utrhují a na hůrách suší, aby ji mohli, kdy líbo, místo chmele do piwa cukrowého dáti. Dužnina z ovoce červená, sladká, zdravá, wůbec se jídá; též i semena jsau jedlá.

TYKWICE. ECBALLIUM. SPRITZGURKE.

Kwěty jako u dyně. Plod zralý, u samé stopky

zpružně se oddělující, a děrau dole tak udělanau násilně vystřikující šťáwu. Semena wejcowitá, málo smačknutá, hladká.

T. stříkawý. E. Elaterium Rich. E. cordifolium Moench. Momordica Elaterium Lin. Sims mag. t. 1914. Schk. t. 313. Hayn. 8. t. 45. Düsseld. 16. t. 11. Tykwice stříkawá Mat. Háj. 381. — Wel. 451. Zelina siwě zelená, mrtnatošerpiwá nebo těstinatá; lodyha prostřená bez rozwilin; listy dlauiořapikaté, trojúhlowejčité, dole hluboko srdčité wyřiznuté, přilaločnaté, zejkwanozubaté, welmi swraskalé, čerité, 4" dlauhé, 3" široké; kwěty zelenawě rusé, žilnaté, $\frac{3}{4}$ —1" w průměru; samčí na wrcholicích o dlauhau stopku podepřených; samičí ojedinělé, krátkostopkaté, z téhož úzlabička wyniklé; owoce elipsowité, obak tupé, 2" dlauhé, zelené, dužnaté, šťáwnaté, ježaté, zralé nachýlené a se stopky prodlaužené nejmenším dotknutím odskakující i welikým násilím wystřikující semena hnědá a množstwí šťáwy. — W Ewropě jižné na škrobotinách. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Kořen a owoce welmi hořké násilně dolem počišťují, protož owoce jindá w lékařstwí proti wodnotělnosti bylo potřebowáno.

SLADKOJAM. SECHIUM. STACHELGURKE.

Kwěty jednodomé, žluté. *Samčí*: kalich přípětizubý, desíti d'ubkami wyhlubený. Koruna s kalichem welmi srostlá. Tyčinek 4—5, jednobratrých, na konci prostých, rozewřených; prašniky srdcowité, odstáwající. *Samičí*: kalich a koruna jako samčí. Tyčinky žádné. Čnělka tlustá. Blizna přihláwkowitá, na tré nebo patero klaná. Plod obsrdcowitý, 1semenný; semeno wejčité, plochosmačknuté.

S. jedlý. S. edule Swartz. Sicyos edulis Swartz. Jacq. am. t. 163. Charyota edulis Jacq. am. t. 245. Charyote, chocho, chaio. H. Zelina pnulá, rozwilinatá, jměním okurkám podobná; lodyha oblaunká, čarkowaná, hladká; listy srdčité, rohaté, šerpiwé; lalokůw dole sklímených, zubatých, konečného déle zakončitého; řapiky lysé; rozwiliny na tré neb patero klané; kwěty newonné, drobné, žlutokorunné; samčí hrozněné, samičí ojedinělé z téhož úzlabička; owoce zwicí slepičihó wejce anebo pěsti, obwejcowité, šbrázdé, na konci hrbaté, chlupatoježaté, zelené, lesklé, u wnitř bělawé, dužnaté; semeno zelené, we wětších plodech palečné, w hořením kautě plodu umístěn, a kterýž zralé šterbinau rozpučiwsí maličko

powynikne, z konce swého kořínky vyhání a do země pauští; z druhého konce ale vypaští pniček, co oplodí hnije. — W Indii západní všude se sází. Kwěte a zraje w provincii. ☉.

Owoce to každodenně přichází na stůl w polévce a kaši.

SPOLUAUDKA. MELOTHRIA.

Kwěty jednodomé. *Samčí*: kalich šzubý. Koruna zwonkovitá: plátkůw brvitých anebo zubatých, nebrvitých. Tyčinek 5, trojbratrých. *Samičí*: čnělka 1. Blizen 5, brvitých. Plod 3pauzdrý, mnohosemenný.

S. obecná. *M. pendula* *Lin. Lam. t. 28. f. 2.* *Cucumis Sloan. t. 142. f. 1.* *Pluk. alm. t. 85. f. 5.* *Bryonia Plum. ic. t. 66. f. 2.* Zelina; lodyhy tenké, hranaté, pnulé, 4—5" dlouhé, s rozwilinami jednoduchými, úžlabičkovými; listy řapikaté, srdčité, šlaločné, zubaté, malíčko řeřabité, sotwa 2" dlouhé; kwěty na stopkách jednoduchých, ojedinelých, nitovitých, řapiku delších, odwislé, sirkově žluté, mezi nimiž také mnoho obojakých se nachází; koruna autlaunce zaubkovaná a přichlupatá; owoce wejčitozakulatělé, hladké, černawé, zwící hrachu, wisuté, 5—6semenné. — W Americie serwerné a Indii západní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Owoce jedl jako malé okurky. Štáwan listní zahánějí skwrny s očí.

WLASOKWĚT. TRICHOSANTHES. HAARBLUME.

Kwěty jednodomé, bílé. *Samčí*: kalich přilysý, šdílný; nštůw šětinau zmnožených, wně o 5 zubech střidawých s ušty. Koruna o 5 plátcích brvitých. Tyčinky 3 (raději 5, trojbratrých). Prašníky srostlé, welmi zprohýbané. *Samičí*: kalich šzubý. Koruna šdílná, laločnatobrvitá. Čnělka na tré klaná. Blizny podlauhlé, šidlowité. Plod podluhowatý, 1—3—6pauzdrý. Semena smačknotá, w míšku zawřená.

W. obecný. *T. anguina* *Lin. Lam. t. 794.* *Anguina Mich. gen. t. 9. Mill. ic. 32.* *Cucurbita Till. pis. t. 22.* *Sabat. rom. 1. t. 71.* *Petola anguina Rumph 5. t. 148.* Zelina pnulá: lodyha tupě šbočná, srstnatá, pnulá rozwilinami nejdelšími na dvě klanými; řapiky tlustší nežli lodyha, srstnaté, přimrnaté; listy srdčité, šlaločné, vykrajowanozubaté, pýříčkované, znoženožilé; stopky úžlabičkové, s rozwilinami; kwěty samčí na stopce dlouhé, hrozněné, samičí ojedinelé, krátkostopkaté, ušty kali-

chowé nejkratší, přízubowité; ušty korunowé wejčité, laločnatobrwité: owoce 3—3½' dlouhé, sotwa 2" tlusté, walcowité, hadowité prohýbané, oblopodluhowaté, dlouhozobanité, chlupatomrtnataunké, pukawé, šedozelené, jakoby pomaučené, zralé ohniwé, se slupkau tenkau, papírowitau, snadně se trhající; semena momordikowým podobná, hnèdorusá, po kraji zubatá. — W Číně a Indii východní. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☉.

Na mnozé se tam sází. Celá rostlina nepřijemně zapáchá a hořce chutná jako plod, který nicméně poskytuje dobré wařiwu, když nedozralý t. j. 1 stěwěc dlouhý se zwaří a prwní woda odleje. Ostatně silně na stolici žene, a tudýž proti tasemci se potřebuje.

W. okurkowj. *T. cucumerina* Lin. *Pacta* - *valam Rheed.* 8. t. 15. Smradlawá, pnulá po stromech rozwinami sochatými; listy zwicí ruky, měkké, srdčité, rohatíe, huňatičké, řapíkaté, běložilé; řapíky měkkoostnaté; kwěty samčí příokoličené, samičí ojedinělé, krátkostopkaté; ušty kalichowé wejčité; plátky na konci třásnaté; owoce wejcowité, hrotité, hladké, zelené, běločárnaté, pak pomarančowé, zwicí slepičího wejce, 3pauzdré; semena 5—6, w červených místích. — W Indii východní na půdě písčité. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Zwařeninu ze semen potřebujf proti bryzení; šťáwu kořenowau k počišťowání, owoce k obměkčení wředůw.

W. hořký. *T. amara* Lin. *Colocynthis Plum. am. t.* 100. Lodyha oblá, lysá, s rozwilinami jednoduchými; listy srdčité přitrojrohé, chobotnaté, tečkowanošerpiwauké, řapíkaté; kwěty samičí ojedinělé, na stopce listu delší; kalichy dlanhotrubkowité, ušty kopinaté, ostré; plátky wejčitozaokrauhlé, třásnaté; owoce obwejčítodlauhlé, 3pauzdré, zelené, na dél běločárkowané, 5" dlouhé, 1½" tlusté, dužniny bílé, hořké; semena auzkopodlauhlá. — Na Domingu ostrowě. Kwěte w prosinci. ☉.

Owoce potřebujf ku tráwení myší a krys.

W. trojlístkatý. *T. trifoliata Blum. Momordica trifoliata* Lin. *Poppya sylvestris Rumph 5 t. 152. f. 2. t. 153.* Listy složené z lístkůw 3, zaubkowaných, šerpiwých, postranních wně hrbatých; koruny veliké, hedwábíté, žluté; kalichy modré; kwěty samčí přibrozněné, listenaté, s prašniky brunatými, samičí ojedinělé; owoce wejcowité, zwicí jablka, červené, měkkoostnaté, se skořápkau dřewnatau, křehkau, 6pauzdré, s dužninau žlutau, bezchutnau; semena zpleštilá, zaubkowaná. — W Indii w lesech bambusowých. ☉.

Těž se sází v zahradách, protože mladá nať co wařivo se jí: štáva z ní s vlácnem palmovým proti vodnotělnosti a ochromnutí; kořen pění se jako mýdlo a potřebuje se ku praní; hadí milují ovoce.

TYKEW. CUCURBITA. KÜRBIŠ.

Květy jednodomé. Koruna zvonkovitá, žlutá; plátky dohromady a s kalichem velmi srostlé. *Samčí*: kalich polokulovatý. Tyčinek 5, trojbratřích; prašníky srostlé, dole a na konci náhle zakřivené, rovnoběžné. *Samičí*: kalich obvejčitokejovitý, proti konci zauzený nebo zvonkovitý, a po odkvětení pod krajem obráznutý. Prašníky nejčastěji neplodné. Blizny 3, ztlustlé, 2laločné. Plod 3—5pauzdrý. Semena smačknutá, vejčitá, po krají sotva ztlustlá.

T. obecná. C. *Pepo* Lin. Zelina; lodyha hranatá, štetinatá, větewnatá, 6—20' zdělí, položená nebo pnulá; rozviliny větewnaté, oblé, wedlé řapíku vyniklé; listy dlouhořapíkaté, srdčité, 3laločné, vyhlodanozaubkované, wezpod jakož i řapíky tuhosersté, na líci šerpiwé; květy úžlabíčkové, ojedinelé, samčí dlouhostopkaté; ústy kalichové šidlovité, zelené, mrtnaté, $\frac{1}{2}$ " dlouhé; koruna přeweliká, 4—6" dlouhá a tolikéž široká, tmaworyzá nebo pomarančowá: ušťuw wejčítých, ostrých, ukončených hrotem zeleným, žebrožilnatých; ovoce kulovaté, elipsowité, obwejcowité, rozdílně weliké a barewné; semena přehojná, bělawá. — W Lewantu. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Tykw tisíciletým sázením we všech swěta díleci w přemnoho odrodkůw se proměnila, takže nelze mezi jejich zewrub ustanowiti. Následující jsou nejlawnější a u nás nejznámější.

a) *T. pravá* (grlačka). C. *Pepo* Lin. Ovoce zakulatělé nebo podluhové, hladké, obyčejně 1' tlusté, nahoře a dole zatlačené, žlté; semen mnoho bělawých, $\frac{1}{2}$ " dlouhých, $\frac{1}{4}$ " širokých

β) *Turek*, *harbuz*. C. *Melopepo* Lin. *Bauh. hist.* 2. p. 224. *Mor.* 1. 5. 1. t. 8. Ovoce zpěštilokulovaté, na hoře zatlačenopupkaté, na krají opatřené uzly čili hrbolky, které wyhlížejí jako kornna; dužnina wyschlá, bělawá kůrka twrdá. Ten odrodek opět velmi se proměňuje, jsou čilowitý, hruškowitý, klobankowitý, ano i štítowitý; též i semena podlé těch twarůw se mění, jsouce zakulatělá, pahrbčítá, atd.

γ) *T. bradawičnatá*. C. *verrucosa* Lin. *Bauh. list.* 2. p. 232. Ovoce zakulatěloelipsowité, bradawičnaté.

δ) *T. pomarančowá*, *tykwice*. C. *aurantia* Willd. Nať nejšerpiwější, listy přisrdčité, 3laločné, ostře zaubkované; ovoce kulovaté, hladké, twarem a barwan pomaranči podobné.

ε) *T. wejcowitá*, C. *ovifera* Lin. *J. Bauh. hist.* 1. p. 222, 223. f. 1. C. *sylvestris* Dod. 670. f. 1. C. *pyriformis* Lob. *hist.* 367. f. 2. Ovoce obwejcowité, hladké, zelenawé nebo nárusé, na dél bělošmawované, jako slepičí wejce wyhlížející.

3) *T. Plucar, tykw obrowská. C. maxima Duch. Tourn. inst. n. 2. t. 1. 34. Lob. ic. 641. f. 2. C. Potiro Pers. Listy srdčité, nejswraskalejší, řapsky mrtnaté, ovoce nejwětší, 40—60, anobř 200 liber zřřř, zakulatělé, žluté, červené nebo zelené.*

Tykw potřebuj se hlawně ku krmení prasat, w teplejších krajinách ale rozdlně připravené slauží cludššmu lidu potravau. Ze semen jako z mandlí dělá se tak nazwané mléko, kteréž w lékařství se potřebuje. Mnohé naduvedených odrodkůw pro obzwláštnost a neobyčejnost chowají se w zahradách.

HRANODYŇ. ANGURIA. ANGURIE.

Kwěty jednodomé. *Samčí*: kalich zwonkowitzý, 5zubý. Koruna s kalichem welmi srostlá, baňatá, červená, kraje 5dílneho, otewřeného. Tyčinky 2, stříčné. *Samičí*: kalich a koruna jako samčího. Tyčinky 2, neplodné. Čnělka polorozřtípená. Blizny rozřtípené. Plod 2—4pauzdřý, mnohosemenný, přičtwerobočný. Kořen tlustý, bradawičnatý.

H. znoženosečná. B. pedatisecta Nees et Mart. act. bon. 12. p. 10. Momordica pedisecta Lin. M. vulgo Caigua Feuill. 1. t. 41. Zelina. Lodyha slabá, tenká, dlouhá, pnulá rozwilinami přikoličenými až na nejvyšší stromy a odtud zase dolůw se spauští; listy weliké, řapíkaté, srdčité, okrauhlé, znoženo5dílne: lalokůw nejcelejších, wejčitopodlahlých, zubatých, rozewřených; kwěty drobné, úžlabičkové, žlutawě bílé; samčí na malých chocholicích nebo hroznech stopkatých; samiči ojedinělé, skoro sedawé; plod asi 4" zdělí, dužnatý, podluhowatý, dole a nahore ztenčený, na dél šmauhowaný, přečasto bradawičnatý, zralý pěkně zelený a plný dužniny haubowité, nəkyslé; semena w místech černých. — W Peruwii. ☉.

Celan rostlinu w poléwkách jedí.

H. trojlistkatá. A. trifoliata Lin. Plum. am. t. 99. Lodyha tlustaunká, oblá, swraskalá; rozwiliny jednoduché; listy trojmodlanitosečné: lalokůw celých, pobočných jinostranných; kwěty samčí hrozněné, brunátne: trubka kalichowá dlauze baňatá; stopky krátké; ovoce nepravidelně wejčitoobdlaužné, tupohroté, 4pauzdřé, zelcné, bělošmauhé, dužnina červená, sladká. — Na Domingu. ☉.

Owoce jedí.

MUČENKOWITÉ. PASSIFLOREAE.

Kalich prostý, vadnací, dole baňkovitý nebo trubkovitý; kraj 5—10dílný, v posledním případě dvojřadý: ústův 6, vněšních, listovitých, 5 vnitřních, střídavých, plátkovitých. Plátky žádné nebo řídce 3, v ústí kalichovém. Wěvec z vláken jedno- nebo mnohořadých anebo jednoduchou trubku dělajících. Tyčinek 5, řídce více, jednobratrých, nožku jako pošva odívajících. Waječník prostý. Čnělky 3, tlusté; blizny kejoovitě, více méně dvojaločné. Bobule 1pauzdrá, 3chloupná: chloupní hned suchých, pukavých, hned dužnatých, srostlých, nepukavých, u prostřed semenici na dél nesaucích. Semena mnohořadně na semenici přirostlá, míškem často dužnatým oděná, smačknutá, ve slupce chrustavé. Kel rovný, u prostřed bílku dužnatého, tenký; kořínek oblý, k pupu obrácený; dělohy rovné, listovité.

Kře rozvilinami se pnací, řídce zeliny, byliny, stromy. Listy střídavé, celé nebo dlanitodělené, pořídce lichopeřené, s prostýma palistoma. Kwěty pravidelné, obojaké, řídce jednodomé, obyčejně veliké. Stopky 1kwěté, pořídce mnohokvěté, pod kwětem klaubnaté, a tu pokrywku 3lupennou anebo 3dílnou opatřené.

Řád ten obsahuje více 180 rodůw (w 10—11 pokoleních), ježto rostou w největším dílu Indie západní a Ameriky jižní; w Evropě ani jediné není, w ostatních světa dílech toliko $\frac{1}{6}$. Mnohé jich krásnokvěté; mnohé dávají ovoce lahodné; we vlasti mnohé mají se za léky aučinnivé. W kořenu mučenky čtyřhrané našli obzvláštní prvek (mučenkowinu, passiflorinum), který nepochybně i w jiných rodech se nachází, a uděluje jim moc hlísty a zimnice léčiti.

Podřadí troje :

1. **PAWZOROWITÉ.** Plátkůw 5. Waječník sedavý. Rozwiliny žádné. Kmeny nepnulé.

2, **MUČENKOWITÉ.** Plátky žádné. Tyčinek 5 (jednoho 4). Waječník nožičitý. Stopky některé někdy rozwilinaté. Lodyhy často pnulé.

3. **PODKONČAKOWITÉ.** Kalich trubkovitý. Tobolka na konci 3chloupná. Semenice nad rozpučením chloupní neprodloužená. Waječka přímá. Semena bez míšku. Polokře nepnulé, rozwilin a palistůw zbawené.

Podřadí 1.

PAWZOROWITÉ. PAROPSIDEAE.

PAWZOR. PAROPSIA.

Wěno ze vláken vláskovitých, jednořadých, w 5 swazkůw rozpostawených, ze dna kalichowého wyniklých. Tyčinek 5, dole krátcę jednobratrých; prašníky přímé. Blizny 3. Tobolka měchýřovitá, 3chlopná.

P. jedljj. *P. edulis* *Pet. Thuar. af. t.* 19. Keř asi 5—6' zwýši, wětwi dlahých, málo rozdělených; listy střidawé, zauženě w řapík krátký, wejčité, 3—4" dlahé, 1" i wice široké, z lehka pilowané, lysé, tupé; kwěty úžlabíčkové, chomáčené, mírně stopkaté; kalich uštůw 5, wejčitých, pýřitých; plátky kratši kalichu, kopinaté, ostré; waječník jednoduchý, sedawý; čnělka krátká, o třech bliznách paličkowitých; tobolka měchýřovitá; semena mnohá, podlahlá, smačknutá, zawřená w míšku dužnatém, bělawém, proswítawém. — Na Madagaskaru. \bar{h} .

Míšky semena obalující jsau sladké a oblíbené Ewropanům a zeměninům.

Podřadí 2.

MUČENKOWITÉ PRAWÉ. PASSIFLOREAE VERAEE.

MUČENKA. PASSIFLORA. PASSIONSBLUME.

Trubka kalichowá krátká: kraj 5 — 10dílný, a pak ušty wnitřni barwené, plátkowité. Wěno w ústí kalichowém z několika saustředních řad třasní. Bobule nožkatá, nejčastěji dužnatá, pořídku wyschlá nebo přikožnatá.

Rostliny (wíce 100 rodů) nejčastěji křowité, řídko zelinné, pnulé rozwilinami do wětši wýšky. Kwěty mnohých přeweliké, ozdobné. Semena w míšku slizkokecowitém.

*) Stopky mnohokwěté, hned dvojčatné, u prostřed s rozwilinau, hned ojedinelé, wětewnaté, se žebrem prostředním w rozwilinu ukončeným. Pokrywka žádná nebo nejmenši. Kalich 10ušetný. Pně se pnauci.

M. mlazokwětá. *P. cirriflora* *Juss. am. mus. 6. t.* 41. *f.* 1. Listy znoženosečné: laloky řapíčkowané, w zpod bělawé, wejčité, dole obak 1zubé; řapík nad dolejškem žlazý; stopky wětewnaté, nesaući rozwilinu,

dvě malé šupiny pokrywku dosazující a kwět ojedinelý; wěnc z třasní trojřadých, nestejných, bělo-, žluto- a čerwenopeřestých; owoce zwící hrušky, 1pauzdré, 3 chlowněmi pukající. — W lesech guianských. \bar{h} .

Owoce chuti lhusné velmi nebezpečno drúbeži a prasatům, jeho se nazrawším.

M. čerwená. *P. rubra* Lin. *Cav. mon. t.* 268. *Jacq. rar. t.* 186. *Bot. reg. t.* 95. *Plum. am. t.* 83. Kmeny wysoko se pnaučí, jakož i wětwe oblé, brázdowané, srstnaté, čerwenawé; listy aksamitnaté, dole srdčité, 2laloké, w chobotu osinaté, na rubu jakož i řapíky bezžlazé, 3—4" dlauhé, 3žilé, žilau prostřední w osinu chobotowau wybihající, pobočnima do lalokůw zakončitych běžícíma; řapíky čerwené, huňaté; kwěty ojedinelé, odwislé, stopkaté, 1" široké; kalich zpodiny wejcowité: uštůw 5, wněšných huňatých, u wnitř bílých, 5 wnitřních bledě pleťowých, dlauhých co wněšný wěnc, nitnatý, čerwenawý; wěnc prostřední krátký, řasnatý, wnitřní kraj bílý, dužnatý; waječnik elipsowitý; bobule zakulatělá, nepatrně 6hraná, šarlatowá, srstnatá; semena čerwná, w mísku bílém, dužnatém. — Na Antilách a w Americe poblížké. Kwěte w dubnu až do září. \bar{h} .

Zwařenina ndělaná z nati, obzwláště z kwětůw a plodůw, přý ukouje a omamuje, takže syrup a tinktura zhotowená w některých případech dosazuje opij.

M. hranoplodá. *P. capsularis* Lin. *Plum. am. t.* 138. *f.* 2. Velmi podobná předešlé, liší se ale wětwe trojhranými, listím mnohem řidčeji chlupatým, kwítím bělawým, a plody podlahloelipsowitými, 6hranými, lysými. — Na Karaiách, w Guianě. \bar{h} .

Proprawuje ženské čunýry.

***) Kalich 5ušetný. Pokrywka žádná nebo nejmenší. Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché často z jednoho úžlabička.

M. bledá. *P. pallida* Lin. *Bot. mag. t.* 660. *Desc.* 1. *t.* 34. *Plum. am. t.* 89. Nejlysejší; kmeny a wětwe oblé, tenké; listy wejčité, zakončité, lysé, nejcelejší nebo tu a onde slabě wykrajowané, 3žilé, 1½—3" dlauhé, 1—1½" široké, na lici tmawé, na rubu bledší; řapíky krátké, nad prostředkem 2žlazé; stopky ojedinelé nebo po 2—3 w úžlabičku, 1" dlauhé, tenké; kwěty skoro 10" široké, bledě žlutawozelené; ušty kalichowé wejčitopodlahlé, ostré, mnohem delší wěnce; bobule elipsowitozakulatělá, zwící kulky bambitkowé, tmawě fialowé; semena při-

srdčitá, černá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w kwětnu až do října. \bar{h} .

Podlé domnění celá rostlina žene na pot a moč; listy wně přikládají na zlatau žlu: w Brasílii jí léčí zimnice; z míškůw semenových náwinných, slizkých dělají lék chladící.

M. korkatá. *P. suberosa* *Lin. am. 1. t. 10. f. 14. Jacq. h. vind. t. 20. Plum. am. t. 84. excl. A. Pluk. alm. t. 210. f. 4.* Dolení díl pně má kůru bělawau, tlustau, rozsedalau, korku podobnau; listy lysé, příbrwičkowané, dole žilé, vejčítopřísrdčité, často žlaločné: lalokůw vejčitých, ostrých, prostředního většího; řapíky nad polowinau dvojžlazé; stopky dvojčatné; kwěty drobné; ušty kalichowé wnitřní bělawě zelené, u prostřed fialové; bobule drobné, zralé, nachově fialové. — Na Antilách. \bar{h} .

M. žlutá. *P. lutea* *Lin. am. 1. t. 10. f. 13. Jacq. rar. t. 607. Cav. diss. t. 267. Bot. reg. t. 79. Clematis Moris. 1. §. t. 2. os. 3.* Kořen mnoholetý; lodyhy letní, tenké, slabé, na konci pýřité; listy přilysé, srdčité, na tré klané: lalokůw vejčitých, štětinkau hrotitých; řapíky bezžlazé; stopky dvojčatné nebo ojedinělé, malé, žlutawě zelené. — We Wirginii. \bar{h} .

Jediný to rod, který mírně naše zimy pod šírým nebem snáš, protože lodyhy corožně obnowuje.

***) Kalich 10ušťý. Pokrywka nižádná nebo nejmenší, od kwětu odlehlá, Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché z téhož úžlabička.

M. hlíznatá. *P. tuberosa* *Jacq. schoenb. t. 496. P. punctata* *Lodd. bot. cab. t. 101.* Kořen složený z větwi bulwovitých, skoro wretenowitých, co malý prst tlustých; pně hranaté, pnulé, dole dřewnaté; listy lysé, wezpod žláznaté, dole okrauhlené, žilé, na konci žlaločné: lalokůw podlauhlých, ostrých, prostředního nejmenšího; řapíky bezžlazé; stopky dvojčatné, 1" dlauhé; ušty kalichowé podlauhlé, tupé, wnitřní hledé, dole hnědé; trásně wěncowé krátké, bělawé, dole brunátné. — W Americe jižné. \bar{h} .

****) Pokrywka podkwětní žlupenná: lupenůw celých anebo zubatých, nelaločnatých. Kalich 10ušťý. Stopky 1kwěté a rozwiliny jednoduché z jediného úžlabička.

M. pilowanolistá. *P. serratifolia* *Lin. am. 1. t. 10. f. 1. Cav. diss. t. 279. Bot. mag. t. 651. Jacq. h. vind. t. 10. Granadilla* *Mart. cent. t. 36.* Lodyhy dole dřewnaté, pnulé, zwýši 5' i wice; větwe tenké, srstnaté; listy řa-

pikaté, wezpod pýřité, wejčítokopinaté, ostré, pilkowané, peřenožebré, 2—3" dlauhé; řapíky pýřité, 4žlázé; stopky pýřité, s pokrywkau z tři lupenůw šidlowitých; rozwiliny úzlabičkové; kwěty bělawé; wě nec dole čerwený nebo nachowý; nitky tyčinkowé smačknuté, proti konci hnědočerweně tečkowané; blizny zelenawé, wyřiznuté. — W Surinamu. \bar{h} .

Owoce jedlé.

M. čerwcová. P. *coccinea* *Aubl.* 2. t. 324. *Cav. diss.* t. 280. Pnulá; listy lysé, wejčité, hrubě zubatopilowané, přiostré, žlutawé zelené; řapíky 4—6žlázé; pokrywka lupenůw wejčitých, přípilowaných, aksamitnatých; kwěty stkwěle čerwené: ušty kalichowé wněšné wně žlutawé, u wnitř čerwené; wě nec pomarančowý; bobule žlutá, dužniny sladké, slizké, chutné. — Na místech dělaných w Guianě. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Z dužniny plodowé, nawné dělají nápoj welmi chladčí a zotawující w horečkách; syrup z nich zhotowený w rozdlných nemocch dávájí.

M. jablotwará. P. *maliformis* *Lin.* *am.* 1. t. 10. f. 5. *Jacq. schoenb.* t. 180. *Bot. reg.* t. 94. *Plum. am.* t. 82. *Pet. alm.* t. 114. f. 3. Lodyha zelinná, trojhraná, pnulá, 15—20' vysoká; listy weliké, lysé, wejčité, dole přisrdčité, zakončité, celé, pěkně zelené, asi 6" dlauhé, 3" široké; řapíky dvojžlázé; lupeny pokrywkowé wejčité, ostré, dole srostlé, kwětu wětší, čerwenawé, stkwěločerweně čarkowané; kwěty překrásné, weliké, bílé; wě nec modrý; owoce kulowaté, zwici jablka, na konci trochu prohlubené, žluté, s kůrkau tlustau, kožnatau. — W Indii západní. Kwěte w čerwnu až do října. \bar{h} .

Míšek semen nakyslosladký, slizký, kašowitý, chutný, obyčejně jedí; z wyprázdňených kůrek dělají pyksly.

M. lípolistá. P. *tiliaefolia* *Lin.* *am.* 1. t. 10. f. 4. *Fcuill.* 2. t. 12. Kmen rozdělený na wětwe pnulé; listy lysé, srdčité, celé, ostré, neweliké, sítkowané; řapíky bezžlázé; palisty a lupeny pokrywkowé celé, waječné, zakončité; wě nec krásně karmínowý s kruhem bílým; owoce kulowaté, wně čerweně a žlutě strakaté. — W Peruwii. \bar{h} .

Owoce chutné jedí.

M. jazýčková. P. *ligularis* *Juss. ann. mus.* 6 t. 40. Listy lysé, srdčité, zakončité, celé; řapíky nesaucí 4—6 žlázek waleowitých; palisty obwejitokopinaté, zakončité; lupeny pokrywkowé wejčité, celé; kwěty 3" široké; owoce zwici pomaranče. — W Peruwii. \bar{h} .

Owoce lahodné hojně jedí.

M. čtyrhraná. P. quadrangularis Lin. Jacq. am. t. 143. — ic. pict. t. 218. Cav. diss. t. 283. Tussac 4. t. 10. 11. Bot. Mag. t. 2041. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 215. Rod přepěkný, m. jablkotvaré podobný; pně 30 — 40' dlouhé, větve křídlatočtyrhrané, lysé, stálé; listy lysé, dole srdčité, zakončité, celé, 3" dlouhé; palisty vejčité celé; lupeny pokryvkové celé, kratší kalichu; květy vonné, širší 3"; ušty kalichové uvnitř bílé; věnec dole nachový, u prostřed bílý, na konci blankytný; ovoce žlutavě zelené, libezně zapáchající, větší husiho vejce, obsahující dužninu vodnatou, sladkou, návinnou, chutnou, vonnou, snadně od kůrky tlusté, tuhé, oddělitelnou; semena černá. — Na Antilách, v Brasilii, Peruui. Květe v čerwnu až do října. $\bar{\kappa}$.

Ovoce jeff velmi oblíbeno zdravým a zimničným: ochlazuje, žízeň uhašuje, chuť wzbuzuje. Pod tím křem jedovatí hadové rádi se zdržujf. Kořen jeff jedovatý působí dáwení, šewelení, ochromnutí, anobrž i smrt; potřebujf jej proti hlistám, ježto prý silně puďf.

M. lawrolistá. P. laurifolia Lin. am. 1. t. 10. f. 6. Jacq. h. vind. t. 162. Cav. diss. t. 284. Bot. reg. t. 13. Plum. am t. 80. Marquisas Mer. sur. t. 21. Pomme de liane. Pně dřevnaté do veliké výšky se pnaucí, rozhy zelinné; listy lysé, vejčitopodlauhlé, celé, ostraunké, 3" dlouhé, 1" široké; řapíky na konci dvojžlazé; palisty štětínovité, zdělí řapíku; lupeny pokryvkové obvejčité, pilowanožláznaté; květy 2" široké, růžemi zapáchající, bílé, brunátně a fialově peřesté; věnec nahoře fialový, dole s trojím čerweným kruhem; ovoce podobné k citronu, žluté, bíle pozbádané, zwicí slepičihó vejce, vonné, obsahující dužninu přelahodnou, návinnou a mnoho černých semen. — Na ostrowech karybejských a w Americě horké. Kwěte w čerwnu až do října. $\bar{\kappa}$.

Ovoce obđerstwuje, žízeň hasí, chuť wzbuzuje; obyčejně je jedí, anobrž i w horečkách podávajf; listy hořké proti hlistám.

M. pletová. P. incarnata Lin. am. 1. t. 10. f. 19. a — e. Munt. t. 160. Jacq. rar. t. 187. Cav. diss. t. 293. Ald. farn. t. 50. 52. 58. Moris. 2. s. 1. t. 1. f. 9. Kořen mnoholetý, trásnatý, lezavý, zasladlý; pně lysé, slabé, oblé, 15' vysoké, pnaucí se po stromech rozwilinami; listy 4" dlouhé, silně zapáchající, lysé, dole klínovité, žžilé, hluboce na tré klané: lalokůw kopinatých, pilowaných; řapíky na konci dvojžlazé, palisty nejmenší, šidlowité; stopky ojedinělé; lupeny pokryvkové pilowanožláznaté květy 2" široké, překrásné, blahowonné; ušty kalichové podlauhlé, hrotnaté, uvnitř

bílé; wě nec u prostřed brunátný, pak černě nachový, na konci fialový, dvojřadý, w každé řadě z 50 — 60 třasní složený; kwět rozvíjí se ráno, na večír se ale zawra wadne; waječník kulowatý, huňatý; owoce zwíci obyčejného jablka, rusé nebo pomarančowý, plné dužniny sladké a semen podlauhých, nerowných. — W Americe jižné a Wirginii. Kwěte celé léto. \bar{h} .

Olišené owoce jako jahody a melanny chutnajícl a lehké stolice dělajícl. Kwět se ctí pro znamení umučení Krista Pána, jimiž prý zahání čáry a kauzla.

M. nachoplodá. *P. edulis*. *Sims bot. mag. t. 1989*. *P. purplo. fruting Sab. hort. 3. t. 3.* Podobá se předešlé. Listy lysé, žlaločné, pilowané; řapíky na konci dvojžlazé; lupeny pokrywkowé žláznatopilowané; wě nec skoro zdělí kalichu; waječník lysý; owoce nachowé. — W Brasílii. \bar{h} .

Owoce jedí.

M. modrá. *P. caerulea* *Lin. am. 1. t. 10. f. 20.* *Knorr 1. t. P. Duhum. t. 107.* *Cavan. diss. t. 295. Sabb. hort. 4. t. 70. Schk. t. 84. b.* *Murucuja Marcg. t. 71. Piso t. 106.* Docela lysá, třebas k 20 — 40' dospíwající; peň a wětwe šhrané, pnulé rozwilinami delšími řapíku; listy dlanitošdílne: lalokůw podlauhých anebo podlauhlokopinatých, tupých, krátce hrotitých, celých, tmawě zelených, wazpod siwých; řapík u prostřed se 2—4 žlazami krátkonožkatými; palisty 1/2" dluhé, polosrdčitosrpowité, hrotité, nestejně zubaté; kwěty ojedinelé, s rozwilinami z téhož úžlabička wynikající, weliké, 2—2 1/2" široké; stopka málo delší řapíka; lupeny pokrywkowé 3 o polowic kratší kwětu, srdčítowejčíté, tupé, celé siwé; ušty kalichowé podlauhle, tupé, 4 wněšné podduté, u wnitř bělawé, wně zelené, pod koncem wně hrotité, wnitřních 5 autlejších, plochých, obak bílých; wě nec kratší kalichu, složený ze řad 4 nebo wíce nití, jichž wněšné nejdělsí a rozložené, dole tmawě fialowé, u prostřed bíle a na konci bledomodré, nejwnitřnější w homoli sklímené a tmawé; waječník elipsowitý; blizny hláwkowité, wykrojené; owoce 2" nebo wíce dluhé, bledě pomarančowé; semena černá w mísku žlutočerweném kašowitém. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w lipnu až do října. \bar{h} .

Nyní po celé Ewropě se sází, w polední jakoby zdomácnělá; tutěz její owoce jedí, ačkoli není tak lahodné, jako na Antíllách, kdežto z něho dělají limonadu w rozdílných nemocích užitečnu. Owoce občerstwuje, hasí žízeň a neškodí třebas u wětším množstwi jedené, tolikože po něm zuby wysedají.

*****) Pokrywka podkwětní 3lupenná: lupenůw rozštěpených na laloky štětinowité na konci žláznaté.

M. smradlavá. P. foetida *Lin. Cav. diss.* 10. t. 289. *Sims bot. mag.* t. 2619. P. hirsuta *Lodd. bot. cab.* t. 138. *Herm. par.* t. 173. *Plum. am.* t. 86. *Petiv. gaz.* t. 113. f. 4. Bylina nebo zelina zvýší muže; lodyha a řapíky mrtnaté; listy obak huňaté, žilné, dole srdčité, 3laločné: lalokůw přičelých, postranních nejkratších, prostředního zakončitého; řapík bezžlazý; stopky ojedinelé, 1kwěté; kwěty bílé; wěnce nachový a fialový; pokrywka naduwedená; ovoce tobołkowité, duté, zwící datle. — W Americe jižné. Kwěte w čerwnu až do září. ☉.

Celá rostlina zapáchá blfnem a prospřwá proti křečům co obkladek obměkčující, kwěty proti obtížnostem hrudním.

MURUKUJA. MURUCUJA. MURUKUJA.

We všem podobá se mučenkám, tolikože na místo wěnce mnohonitého má trubku jednoduchau, homolowitau, na konci ufatau.

M. měsíčitá. M. ocellata *Pers. Passiflora Murucuja Lin. Cav. mon.* t. 287. *Bot. reg.* t. 574. *Desc.* 1. t. 62. *Clem. ind. Plum. am.* t. 87. Kmeny a wětwe vysoko po stromech se pnaucí, oblé, štíhlé, lysé; listy měsíčito-2laloké, s lalokoma tupýma rozewřenýma, na zpodině vykrojené, toliko 1 — 1½" široké, žilné, se žilama pobočnima do lalokůw okrauhleně tupých wnikajícíma, s prostřední ukončenau w chobotu měkkau štětinkau, lysé, na rubu žláznaté; řapíky krátké, brázděné, bezžlazé; stopky u prostřed s listenoma přemalýma, niřowitýma, přeostrýma; kwěty ojedinelé nebo podwojné, úžlabičkové, 1½" široké, šarlatowé; uštůw kalichowých 10, podlauhých, tupých, plochých, barwených; trubka malíčko kratší uštůw; bobule elipsowitá, zwící holubiho wejce, fialowá. — W Indii západní. Skoro pořad kwěte. ☼.

Májc moc wyláněti hlísty a pot i krotiti mádru. Jest we vlastní swé welmi wážena.

TRUBEŇ. TACSONIA. TACSONIA.

Kalich barewný: trubky předlauhé, kraje rozloženého, 10dílneho: uštůw 5 wněšných, wnitřních 5 menších plátkowitých. W ústí trubky kalichowé wěnce dvoje: wněšný, kruhowitý, žláznatý, wraubkowaný, wnitřní blána tenká, celá, přirostlá nad zpodinau trubkowau, a obkličující slaupek ze srostlých tyčinek. Tyčinek 5, nej-

delších, s nožkau waječnikowau srostlých, na konci prostých a rozewřených. Waječnik podepřený [o nožku co trubka kalichowá dlauhau. Ostatně jako mučenky.

T. trojdičná. *T. triparita* Juss. *ann. Mus.* 2. t. 60. Kmeny oblé; rozhy pýřité; řapíky zláznaté; listy na zpodině okrauhlenoutaté, na líci lysé, na rubu pýřičkaté, hluboce žaloké: lalokůw čárkowitzokopinatých, ostře zubatých, přistejných, pobočních rozewřených; listeny veliké, srostlé, pýřičkaté; stopky ojedinělé, 1kwěté, 1palcené, s rozwilinau delší; kraj kalichowý růžowý: uštůw wněšných zakončitých; bobule podluhowatá, dost veliká, žlutá. — Na místech lesnatých Ameriky jižné. Kwěte w lipnu.

Plody zápachu přjemného a chuti lahodné; protož jsau k jídlu oblíbeny.

T. ladná. *T. speciosa* H. B. *et Kunth.* Kmeny pnaucí se; rozhy lysé, oblé, praužkaté; listy střidawě, srdčité, lysé, 4" dlauhé, 7" široké, hluboce žaloké, přikožowité, lysé: lalokůw waječných, podlauhlých, přizakončitých, ostře zubatých, pobočních trochu menších, rownowážně rozewřených; palisty přiokrauhlé, lysé, zaubkaté, poloobjimawé; řapíky 6 — 8žlázé, pýřité; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé, asi 5" dlauhé; stopky pýřité; listeny 3 veliké, srostlé, pýřitoplstnaté; kalich pýřitý, wejčitopodlauhlý; kalich růžowý, wně zelenawý, s trubkau 3palcowau. — W Americce jižné nedaleko Santa Fe de Bogota. Kwěte w srpnu. ě.

T. nejměkší. *T. mollissima* H. B. *et Kunth.* Listy srdčité, žaloké, přikožowité, nejměkší, na líci pýřité, na rubu šediwoplstnaté: lalokůw ostře zubatých, pobočních menších, odstáaunkých; řapíky obyčejně 12žlázé; listeny veliké, srostlé, pýřitoplstnaté; kalich lysý: trubky nejdelší. — W Americce jižné okolo Santa Fe de Bogota. Okolo Popoyanu se sází. Kwěte w srpnu. ě.

Ten a předešlý rod užívají se jako prwní.

MODEKA. MODECCA.

Kwěty různopohlawé. Kalich stálý zwonkowitý na desatero klaný: uštůw 5 wněšných wejčitých, ostrých, 5 wnitřních plátkowitých, šupin 5 — 10 z kalichu wyniklých, řídko nižádných. Tyčinek 5 z lůžka wyniklých jednobratrých. Prašníky stojící. Waječnik krátkonožičný. Blizny 3, plátkowité. Tobolka měchýřowitá, 1pauzdrá,

3chlopná, mnoho—lsemenná. Semena pahrbčitoobrázdo-
vaná na semenicech 3 u prostřed stěn.

Jmění mučenky a posedu.

M. dlanitá. *M. palmata* Lam. *Modecca Rhced.* 8 t. 20. 21. 22. Keř šlahauatý, pnulý, z kořena dlouhého, tlustého, dužnatého, bělawého; větwe tenké; listy lysé, řapikaté, měkké, čeweně obraubené: rozdílně dlanito-
laločné, wezpod 2, 4 nebo 6 žlázek mající: lalokůw pod-
dlauhlých, kopinatých, celých; každý řapik dole má dwa
pahrbky ztrnowatější, někdy w rozwilinu prodlažené;
kwěty žlutawé, na hroznech úzlabičkowých, ojedinelých,
chudých; tobolka kulowatá, zwicí malého jablka, žlutá,
hladká, 3 — 4 slabobrázdá; semena hnědá, nerowná s
jádrem zasladyým w míscích stříbrolesklých, blánatých,
otewřených. — Na Malabaru. Kwěte skoro pořád. \bar{R} .

Kořen posilující zahání černokrewnost, obzwlášť posedlých;
šćawa s mlékem kokosowým proti křečům hrudním.

Podřadí 3.

PODKONČÁKOWITÉ. MALESHERBIAE.

PODKONČÁK. MALESHERBIA. MALESHERBIA.

Kalich mázdrowitý uštůw 10 dwojřadých w paupěti^o
střechowitých: austí u wěnac 10zubý prodlaženého. Ty-
činek 5 čnějících. Waječník 1pauzdry. Čnělky 3 nej-
delší, pod koncem waječníka wyniklé. Blizny kejowi-
té. Tobolka 3bočná. Semena masiskem haubowitým
opatřená.

P. lepnatý. *M. thyrsoflora* R. et Pav. t. 254. *Gy-
mnopleura tubulosa* Cav. ic. t. 475. Bylina zwýši 2 — 3'
wětewnatá, plstnatá, smradlawá, mnoholistá; listy čárko-
witokopinaté, obak ostré, lepnaté, 2" dlouhé, chobotnaté,
pilowané; kwěty úzlabičkové, přisedawé, dohromady w
konečný klas čili kytku rozpostawené; kalich nafauklý,
pomarančowý, 10čarý, 1 1/2" dlouhý: uštůw kopinatých,
brwitých; plátky kopinaté, brwité, kratší kalichu; [tyčinky
stále, delší kalichu, z pahrbčkůw pýřitých wyniklé: wa-
ječník nožkatý, wejcowitý, podlauhlý, chlupatý; tobolka
delší kalichu a jím obklíčena, 3chlopná; semena pře-
drobná, wejcowitá, na šněrkách pupečných. — Na wý-
sluních w Peruwii.

PAPAJOWITÉ. *PAPAYACEAE.*

Kalich prostý, 5zubý, přemalý. Koruna samčí trubkowitonálewkwitá, na patero klaná, samičí hluboko 5dílná. Tyčinek 10 z koruny vyniklých, jichž 5 beznitéčných stojí před ušty, ostatních 5 s nimi se střídajících, krátkonitéčných. Waječník 1pauzdry. Blizna sedawá, 5laločná. Bobule dyňowitá o 5 semenicech nástěnných, mnohosemenných. Semeňa obalená mískem obšírným, sliznatým a opatřená skořápkau kruchau, bílečná. Kel osowý, rowný, děloh welikých, plochých, a kořinku proti pupu čelícího.

Stromy obyčejně bezwětwné, mléčnaté. Listy střídawé, dlani-tolalokaté, na konci kmene přiblížené. Kwěty různopohlavé, obyčejně jednodomé, na hroznech úzlabčkowých, jednoduchých, anebo složených.

Řád ten obsahuje jediné pokolení o 7 rodech, toliko w Americ meziobratnikowé rostaucích.

PAPAJA. CARICA. MELONENBAUM.

Znakůw naduwedených.

P. obecná. C. Papaia *Lin. Rumph 1. t. 50. 51. Hugh. barb. t. 14. 15. Lam. t. 828. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 212. Arbor platani fol. Mer. sur. t. 40. 62. 64. Ficus arbor Pluk. alm. t. 278. f. 1. Papaya Trew Ehr. t. 7. P. Carica Gaert. t. 122. P. maram Rheed. 1. t. 13 f. 1. Ambapapaya Rheed. 1. t. 15. f. 2.* Strom 15 — 25' zwýši, kmene přímého, rowného, jednoduchého, na konci přeřídko vypauštějícího wětew jednu nebo dvě, třebas na 1' tlustého, dutého, branicemi přepaženého, po celé délce jako palmowý opatřeného šrámy listowými, a na konci toliko nesaucí koš listowý; listy na řapicích 2 — 3' dlauhých, srdčité, 1 — 1½' dlauhé a široké, lysé, tenké, měkké, na lici jasně zelené, na rubu bledší, dlanito-na patero neb dewatero klané: lalokůw podlauhých, ostrých, hluboce chobotnatých, prostředního na tré klaného; kwěty ze všech úzlabiček vyniklé, wonné: samčí žlutawé, rozpostawené na hrozny dlauhostopkaté, wisuté, složené; kalich přemalý, koruna s trubkau palcowau, wzhůru maličko se rozšírující a s ušty tlustaunkými, úkosně prohnutými, podlauhlocliptičnými, ostrými; tyčinky z ústí korunowého vyniklé, krátké, sotwa čnějící; kwěty samičí wětší, obyčejně po 3 z nejdolejších úzlabiček listowých, též po 1 vynikající, na stopkách krátkých, tu-

stých, wisutých, ku kmenu skoro přiláčených; koruna přízvonkovitá, skoro až dolů šedilná: uštůw 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhých, $\frac{1}{3}$ " širokých, vejčítopodlaubých, ostrých, tuhých, na hořejší polovině úkosně podlnutých; waječník vejčitoelipsowitý; blizna hluboce šedilná: uštůw rozložených, smačknutých, příkejowitých, zpředu ufatých, krátce drápatých; plody rozdílné velikosti a podoby, zakulatělé, elipsowité, obwejcowité, dyňowité, nepatrně a nížce šhrané, žlutawé, s kůrkau tlustau, dužnatau; semena přemnohá, na stěnách dutiny škauté připewněná, wejcowitá, hranatoswraskalá, nahnědlá nebo černawá, w mísku bělawém zawřená. — W Americce jižné, jmenowitě w Brasilii, nyní we všech zemích meziobratnikowých. Kwěte a zraje celý rok.

Ten strom má tu obzvláštnost do sebe, že ze semena mnohem čerstwěji wzrůstá nežli banan; po 6 měsících již zwýšší muže a nese owoce, w třetím roce jest ztlaští stěwíce, a we čtvrtém swrdek začíná hynauti. Owoce čili papajky uřezují nožem, na tyčce nawázaným, anebo dají chlapičci wyšplhati se naň, protože kmen dutý a měkký sotwaby snesl muže. Celý kmen naduřelý mlékem žlutawým, velmi nepřijemným, trpkým, z nejmenší rány se prýštitěním, zapálení kůže snadno působícím a užitečným proti blistám a swrabu. Jediný strom mívá třebas 50 — 60 plodůw, jichž nejdolejší nejdříve zrají. Netoliko zralé anobř i nezralé se potřebuje. Zralé působí snadno běhawku; nezralé má w sobě množství mléka, kteréž užito snadno stěwa zaněcuje, a proto se waří a zadělává; chuť prý má jako naše řepa. Mléko papajowé w nowějších časech potřebují prospěšně na místo zwřecí bílkowiny k čištění šfawy cnkrowé w Indii západní; w lékařství se užívá jako z kmenu wyprýštitělá. Semena duti ostré, pepřowité nebo horčičné, w kuchyních užívají se co kořenů. Kwěty chutnajíce řeřichau, přicházejí do poléwek. Maso zwřat starých anebo čerstwobitých do listůw papajowých zawinuto anebo mezi ně powěšeno w několika hodinách prý zkřehne, anebo když dobytek a drůbež listům a owocem toho stromu se krmí. Kde hojnost toho owoce, krmí se jím prasata,

Řád 100.

LOASOWITÉ. LOASEAE.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje 5—, porídku 4dílného, stálého. Plátkůw 5 anebo 10, dvojřadých, z ústí kalichowého wyniklých, kuklowitých a w paupěti chlopnitých anebo plochých, dohromady swinutých. Tyčinek mnoho, mnohořadých, prostých, nebo nejdoleji na swazky srostlých, s plátky připewněných, wněšných často neplodných. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, složená ze 3—5—7, docela spojených anebo na

konci prostých. Tobolka kalichem wěňčená, 1paudrá, nepukawá, nebo na konci 3 — 5 — 7chlopná: chlopně po kraji zkráceném aneb do wnitř w přehrádku prodlaženém semenonosné; semenice tlusté. Semena na semenicech přemnohá, nahá, wisutá, bílečnatá. Kel osowý, rowný, čárkowitzopodlauhlý, kořínku k pupu čelícího, děloh plochých malých.

Byliny nebo zeliny dřem rozwilinaté a poulé. Listy střičné nebo střidawé, často dlanitosečné nebo stříhané, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinelé, shlaučené na stopkách úzlabíčkových bočních anebo konečných.

Rád ten obsahuje asi 31 rod (w 6 — 7 pokoleních) w jižné Americe a to hlavně w Peruwii a Chlíi. Mnohé mají dlupy patřivé. O vlastnostech málo známo.

LOASA. LOASA. LOASE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5dílného, stejného. Plátkůw 5, s lupeny kalichowými střidawých, krátce nehetnatých, poddutých. Šupin 5 plátkowitých s plátky střidawých, 2—3laločných, u wnitř nitkyneplodné nesaucích. Tyčinky mnohé: wněšných 10 neplodných, ostatní rozpostawené w šiky 15 — 17mužné, protiplátkowé. Čnělka často na tré klaná. Tobolka číhowitzopodlauhlá, 1paudrá, na konci 3chlopná, kalichem wěňčená: chlopní po kraji semenonosných.

Byliny, zeliny, záhawosrstnaté, někdy poulé; listy střičné nebo střidawé; kwěty žluté, pořádku bílé.

L. akantolistá. *C. acanthifolia* Lam. *Juss. an. mus.* 5. t. 3. f. 2. *Bot. reg.* t. 785. *C. nitida* *Bot. mag.* 2372. *Ortiga chilensis* *Fuill.* 2 t. 43. Lodyha asi zwýši 6' wětewnatá, štětinatá; listy střičné, dole srdčité, protisečné: úkrojůw zakončítých, chobotnatozubatých, asi 9" dlabé, dolní řapíkaté; stopky ojedinelé, 1kwěté, úzlabíčkowé nebo w rozworách stojící; ušty kalichowé kopinaté, auzké, zakončité, podhnuté, zdělí plátkůw 2zubých, žlutých, lžícowitých; šupiny červené. — W Chlíi. ☉

L. ambrosiolistá. *L. ambrosiaefolia* *Juss. l. c. t. 4. f.* 1. *L. urens*. *Jacq. obs.* t. 33. *Tatt. tab.* t. 31. 32. *L. hispida* *Lin.* Zelina zwýši 1 — 2', po wšech dílech pokrytá štětínami mnohými žlutawými, pichlawými a palčiwými; listy střidawé, řapíkaté, dwakrát protisečné: úkrojůw a úkrojůw přítupých; stopky jednoduché, mimoúzlabíčkowé; ušty kalichowé kopinatočárkowitzé, ostré, kratší plátkůw žlutých, poddutých, dost welikých, roz-

ložených; šupiny bílé, červeně a zeleně tečkované; tobolka mrtnatá, čihovitá, kalichem wěňčená. — W Peruwii. ☉.

CACALA. MENTZELIA. MENTZELIE.

Kalich stálý trubky walcowité, skoro šbrázdé, kraje o 5 lalocích kopinatých anebo šidlowitých, stejných. Plátků 5, nejvýš z trubky kalichové vyniklých, stejných. Tyčinek mnoho s plátky připewněných: nitky prosté, často na šiky rozpostawené. Čnělky 3, dopola nebo docela srostlé. Tobolka čihowitowalcowitá, krajem kalichovým wěňčená, 1pauzdrá, na konci 3chlopná. Semena 3, 6, 9 nebo pometáním jinopočetná na semenicech 3 nástěnných.

Zeliny sochatowětewnaté, chlupaté nebo ndičnaté; listy stříděné nebo střidawé; kwěty ojedineľé w úzlabičku wětewném.

C. drasná. M. *aspera* Lin. *Plum. ic. t. 174. f. 1. P. Brown 249*. Na wšech dílech welmi srstnatá, chlupůw ukončených malau hwězdičkau z pramenůw hákowitzých, na šat se chytajících; lodyha rozpróstrěná, wětewnatá; listy střidawé, řapíkaté, wejčítopodlauhlé, ostré, asi 2" dlauhé, často hlauběji nebo měľčěji šlaločné: laloků pobočních překrátkých, tupé, pilowané, obak tmawě zelené; kwěty jakoby z úzlabička hořejších listůw vyniklé, ojedineľé, žluté, krátkostopkaté, dost weliké; ušty kalichové kopinaté, ostré, padawé; plátky waječnopříokrauhlé, tupé, sotwa delší kraje kalichowého, mnohem delší tyčinek; tobolka štetinatá, podlauhlá, walcowitá; semen 3 hladkých, smačknutých. — Na Antílách. 4.

C. mrtnatá. M. *hispida* Willd. *Lam. t. 425. M. aspera Cav. ic. t. 70*. Podobná předešlé; z kořena vychází několik lodyh sochatě wětewnatých; listy střidawé překrátkořapíkaté, skoro sedawé, wejčítokopinaté, dole srdčité, dwakrát zejkwané, hoření skoro střičné, při rozworách wětewových; kwěty přisedawé, úzlabičkowé, ojedineľé w rozworách; kalich čihowitý, podlauhlý: lupenůw dlauhých, ostrých; plátky obwejšité, hrotnatozakončité, kalichu delší; tyčinek 30 — 35. — W Mexiku. Kwěte w čerwnu až do září. 4.

Kořen roztlučěný násilně dolem počišťuje a léčí žemu.

Řád 101.

PASTALOWITÉ. TURNERACEAE.

Kalich prostý, často barwený: uštůw 5 do pola

srostlých, s trubkou walcowitou nebo nálewkwitou, ušty zakončitymi, stejnými, w paupěti střechowitymi. Plátků 5, vyniklých z trubky kalichowé s ušty střidawých. Tyčinek 5, pod plátky z trubky kalichowé vyniklých s nimi střidawých; nitky prosté, prašniky podlahlé, přímé, 2pauzdré, u wnitř šterbinaw dwojnásobnaw pukající. Waječník prostý. Čnělky hned 3, na konci mnohoklaně wějířowité, hned 6 nebo 3 až dolů rozpoltené, wětwi na konci mnohoklaných. Tobolka 3chlopná, 1pauzdrá, od hora až do prostřed skoro pukající: chlopni u prostřed nesaucích na dél semenici. Semena míškem jednostranným, nejtenším, mázdrowitým zahalená, chruplawá, sítkowaná. Kel w středu bilku dužnatého, nákřiwý, kopistkowitý s kořínkem k pupu směřujícím, s dělohama plocho přinaddutýma.

Zeliny, byliny, polokře, jednoduše nepalčiwě pýřité nebo chlupaté; listy střidawé, bezpalisté, jednoduché, někdy na konci řapíku dwojzázé; kwěty úžlabičkowé; stopka někdy z řapíku wyniklá, u prostřed klaubnatá, střičnodwojlistenatá, někdy žádná; listeny příkwětní.

Sem náleží asi 30 rodů (w 2 pokoleních) w Americi jižné a Indii západní rostaucích. O wlastnostech jejich málo powědomo.

PASTALA. TURNERA. TURNERE.

Kalich trubkowitonálewkwitý. Plátky rozšířené. Čnělky 3, jednoduché, na konci w blizny mnohoklané. Tobolka od konce do prostřed pukající.

P. jilmolistá. *T. ulmifolia* *Lin. cliff. t. 10. T. frutescens* *Mill. ic. t. 268. f. 2. Cistus Sloan. 1. t. 127. f. 4. 5.* Keř 5 — 9' zwýši; listy krátkořapikaté, wejčítopodlahlé, anebo podlahlokopinaté, ostré nebo tupaunké a hrotité, ostře pilowané, dole 2žlázé, na lici lysé a lesklé, na rubu pýřité; stopky překrátké, na pohled ze řapíku wyniklé, pod kwětem listenoma poddutýma, celýma nebo zaubkowanýma opatřené; trubka kalichowá čarkowaná, pýřitá: uštůw kopinatých, ostrých; plátky delší uštůw kalichowých okrauhlowejčité, dlahonehetné, žluté; čnělky málo kratši tyčinek; tobolka wejcowitá, nepatrně 3bočná, pýřitá. — W Americi meziobratnikowé. Pořád kwěte. \bar{H} .

Wšecky zelené částky přijemně woní a potřebuj se w lékařstwi k snadnějšimu wylirkowání.

ŠRUCHOWITÉ. *PORTULACEAE.*

Kalich prostý nebo nejdoleji s waječnikem srostlý, často 2lupenný: lupenův stříčných, někdy 3 — 5lupenný: lupenův srostlých w kalich 3 — 5ušetný. Plátky pořidku žádné, nejčastěji 5, někdy 3, 4 a 6, hned wšecky prosté, hned nejdoleji skoro srostlé w trubku nejkratší, s ušty kalichowými střidawé, jestli počet stejný. Tyčinky s plátky nejdoleji ze dna kalichowého nebo z lůžka vyniklé, různopočetné, wšecky plodné; nitky prosté, na plátky připewněné, s nimi srostlé a jim stříčné (stejnolipočetné). Prašníky wejčité, 2pauzdré, 2štěrbinné. Waječnik jediný, 1pauzdrý. Čnělka 1 nitowitá, rozdělená na mnoho blizen, buď žádná s bliznami mnohými z konce waječnika vyniklými. Tobolka 1pauzdrá, hned obříznutá, hned 3chlopná, od hora až dolů pukající, hned (pořidku) nepukawá, 1semenná. Semena w tobolkách pukawých hojná na semenici střední, nejčastěji bílečnatá. Kel obwodní: kořinku walcowitého dlauhého, děloh podlauhých.

Zeliny nebo křídky: listy střidawé, dužnaté, celé, bezpalisté, střčné, palistnaté. Kwěty obojaké, úžlabíčkové nebo konečné, ojedínělé nebo na wrcholcích hroznowitých čili latowitých.

Decandolle počítá 98 rodů (w 14 pokoleních), které sice po wšech pásmech jsau rozděleny, nejwíce ale jich roste w horkém, a to w Americe. Obsahují štáwu wodnatau, slizkau, a slauží dlem potrawan; některé cizí jsau hořké.

SAULISTKA. *TRIANHEMA. DREIBLUME.*

Kalich z 5 lupenů stálých, nejdoleji srostlých, uwnitř barwených, pod koncem hrotitých. Plátky žádné. Tyčinek 5, pořidku více, nejdoleji z kalichu vyniklých. Prašníky ledwinowité. Waječnik wejcowitý. Čnělka nitowitá (někdy jenom blizna) 1 — 2 pořidku 3. Tobolka nezralá 2pauzdrá, zralá 1pauzdrá, pod prostředkem obříznutá s wičkem naddutým; pauzdro 1, málosemenné.

Zeliny, byliny, někdy dole podkřowité, více méně dužnaté; listy střčné, nejcelejší, řapkaté, dolejšek řapka prodlažený w bláwu palistowitau; kwěty úžlabíčkové, často trojčatné.

S. jednočenná. *T. monogyna* Lin. *Lam. t. 375. f. 1.* *Decand. gr. t. 109.* *T. portulacastrum* Sauv. *Herm. par. t. 213.* Zelina lodyh lysých nahoře pýříčkatých, klaubnatých, přioblých; wětwe mnohé, rozkladité, smačknuté; stříčné, přisochaté; listy skoro dužnaté, stříčné, při-

klaubu jednom nestejně veliké, řapikaté, waječné, tupé, lysé, celé, po kraji čerwenawé; řapík mnohem kratší listu, 2zubý; kwěty sedawé, strbaulené, úžlabíčkové, 2listenné; kalich lysý; lupenůw 5 waječných, pod koncem hrotnatých, u wnitř barwených; tyčinek 5, někdy 6 — 12, kratších kalichu; waječník dole zahalený kalichem, tupý, dvojrohý; čnělka 1, nitowitá, na jedné straně mrtnatá, zdělí kalichu; tobolka 2pauzdrá, 4semenná. — Na Jamaice, Kurasawu, w Mexiku. Kwěte pořád. ☉.

Jest hořká a prospěwá w slabém zažlwání.

S. hlatitá. T. *crystallina Vahl.* Papularia crystallina Forsk. Podkříček lodyh dilem položených, oblých, pokrytých drobnými, proswítawými bradawičkami; jakoby bublinami; listy stříčné, mírně řapikaté, waječné přídužnaté, drobné, asi 3" dlouhé, obak přikryté jako bradawičkami proswítawými; řapík krátký; kwěty w strbaulech malých, sedawých, úžlabíčkových; kalich zelenawý o 5 lupenech, pod koncem hrotitých; tyčinek 5 s lupeny kalichowými střidawých; prašníky čerwené; waječník oblaunký, nahoře trochu tlustší, na konci prohlubený; čnělka krátká, nitowitá. — W Arabii a Indii východni. ☿.

Rostlina jakoby krūpějemi wodowými pokrytá jest proto znamenitá,

ŠRUCHA. PORTULACA. PORTULAK.

Kalich buď prostý buď nejdoleji s waječníkem srostlý, 2dílný, pak dole obríznutý a padající. Plátky 4—6, stejné, prosté nebo nejdoleji srostlé, z kalichu vyniklé. Tyčinek 8—15: nitky prosté, někdy na plátky nejdoleji přirostlé. Waječník zakulatělý. Čnělka 1, na konci na tré neb šestero klaná, nebo žádná; blizny 3—8, prodlaužené. Tobolka, zakulatělá, 1pauzdrá, u prostřed obríznutá. Semena mnohá na semenici střední.

Zeliny dužnaté, nízké; listy roztraušené, nejcelejší, dužnaté, w úžlabíčku často chlupaté, okolo kwětůw shlaučené nebo přispřeslenčné.

Š. obecná. P. *oleracea Lin. Plenk t. 130. Tratt. Arch. t. 110. Schh. t. 130. Decand. gr. t. 123.* Kuřínoha lesní *Mat. Haj. 120. K. polní Mat. Wel. 142. C.* Zelina lysá; kořen wřetenowitý, mrcasatý, vypaustějící wice lodyh přiwětewnatých, rozprostřených, 3" — 6' dlouhých, obyčejně do kola rozložených, oblých, tlustých, dužnatých, lysých; listy podlauhloklinowité, tupé, celé, tlustaunké, dužnaté, lesklé, střidawé, nebo stříčné, na koncech wětewových směstnané; kwěty sedawé, ojedinelé, nebo po

2—3 strbaulené, úzlabíčkové; kalich do pola přirostlý, smačknutý: lupenůw nestejných, pokvětlý nad tobolku sklímený, a s jejím wičkem padající; plátky obwejíté, žluté, rozložené, nehtůw spojených; tyčinek 6—12, ze dna kalichowého vyniklých; blizen 5, niřowitých, sedawých; semena zakulatělá, černá, lesklá, uzlíčkami w kruhy rozpostawenými šerpiwaunká. — Na rumu, skalách, zdech, místech vzdělaných, též na pomoří jak se zdá po teplejších končínách mírného pásma w starém swětě, nyní také w Americce s ewerné a některých končínách meziobratníkowých. Kwěte w čerwnu až do září. ☺.

Odrodek kuřnohu zahradní, *Mat. Háj.* 19. 6. k. domácí *Mat. Wel.* 142. D. P. satíwa *Haw.* P. latifolia *Hornem*, mají někteří za obzwlášť rod, poněwadž dlahlým sázením se neproměňuje. Lodyhy rozprostřené, wzstapawé, listy širší obwejíté; wšecky díly jsau wětší a silnější. Půwodně prý roste w Indii wýchodní a Americce jižné. Někdy má listy žlutawé (*P. aurea*). Ten odrodek w některých krajínách ještě wíce se potřebuje nežli kuřnoha obecná. Chuti jest náslané; jídá se co salát, též w poléwkách zelenských; jindá nař a semena proti kurdějím se potřebowala:

PRCHLEŠ. ANACAMPSEROS.

Kalich z lupenů 2stříčných, po dlahlých, nejdoleji přisrostlých. Plátkůw 5 nejprehawějších. Tyčinek 15—20: nitky prosté, nejdoleji z kalichu s plátky vyniklé a s nimi spojené. Čnělka niřowitá, na nejvyšším konci na tré klaná. Tobolka homolowitá, 1pauzdrá, 3chlopná: chlopni často na dél rozpuřlých, a tudy jakoby 6chlopná. Semena mnohá na semenici střední, křídlatá.

Byliny podkřowité, nižnější; listy dužnaté; uzlabíčka chlupatá; listeny mázdrowité; kwěty hrozňané.

P. měňawij. A. telephiastrum *Decand.* Portulaca *Anacampseros* *Lin.* Talinum *Anacampseros* *Willd.* *Decand. gr. t.* 3. *Rulingia* *Anacampseros* *Ehrh. Dill. elth. t.* 281. *f.* 363. *Comm. hort. 2. t.* 89. *Burm. afr. t.* 30. *f.* 2. Lodyhy tlusté, 4—5' vysoké; listy welmi tlusté a dužnaté, lysé, waječné, zakulatělé; w uzlabíčku malý swazek chlupůw dlahlých; nemnoho kwětu čerwenawých, rozložených, na broznu latowitém, jednoduchém; stopky lysé, oblé, wíce kwětůw nesaucí; plátky dost weliké, obsrdčité, tupé; lupeny kalichowé ostré; semena welmi křídlatá. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěty toliko za největšího denního horka se rozwíjejí. ☼.

Porád zelená a potřebuje se jako kuřnoha.

TUČNEC. TALINUM TALINUM.

Kalich padavý z 2 lupenův střiěných, wejčítých. Plátkův 5 podplodních anebo nejhlauběji z kalichu vyniklých, prostých anebo dole přisrostlých. Tyčinek 10—20, s plátky vyniklých a s nimi často srostlých. Čnělka nífowitá, na konci rozštěpená na 3 blizny odstálé anebo směstnané. Tobolka 3chlopná, 1pauzdrá, mnoho-semenná. Semena bezkřídla na semenici střední.

Byliny někdy podkřowowité, lysé, dužnaté: listy střidawé, nejcelejš; kwěty wrcholičené nebo hrozněné, prchawé.

T. trojhranj. *T. triangulare Willd.* *Rulingia racemosa Ehrh.* *Portulaca racemosa Lin.* *P. triangularis Jacq. obs. 1. t. 23.* *Helianthemum Plum sp. 7. t. 150. f. 2.* Podkeř 2střewičný; lodyhy oblé, dole dřewnaté, lysé, wětewnaté, dole položené, wzstaupawé, lysé; listy podlahlé anebo skoro wejčité, dole ztenčené, lesklé, tlusté, wykrojené, hrotité, nadduté nebo ploché, po kraji často podwinuté, kručé, roztraušené; hrozny jednoduché, konečné, alespoň 3kwěté; stopka 3hraná; kwěty newonné; kalich lupenův hladkých, zelených, plochaunkých, skoro tupých; plátky žluté nebo bílé, podlahlé; tyčinky nestejně, kratší plátkův; waječník lysý, zakulatělý; tobolka 1pauzdrá, 3chlopná; semena předrobná, plochá. — Na Antilách podlé moře. \bar{n} .

Jedí jej jako u nás kuřmohu.

ŠRUCHOWEC. PORTULACARIA.

Kalich ze dwau lupenův mázdrowitých, stálý. Plátkův 5 stálých, stejných, obwejčítých, podplodních. Tyčinek 5 s plátky připewněných, nepořádně rozpostawených. Prašníky krátké, často wypaučhlé. Waječník wejcowitý, 3hraný. Čnělka žadaá. Blizny 3 odstálé, nawrchu žláznatě měkkoostnaté. Tobolka křídlatě 3hraná, nepukawá, 1semenná.

S. africký. *P. afra Jacq. coll. 1. t. 22.* *Claytonia Portulacaria Lin. Lam. t. 144. f. 2.* *Dill. clth. t. 101. f. 120.* Keř ozdobjný 2—3' zwýši, pně třebas ztlaustí ramena; wětwe mnohé jakoby wrcholičené, klaubnaté, sochaté, dužnaté, s wrstwau dřewnatau přetenkau; listy mnohé, drobné, dužnaté, tlusté, střičné, obwejčitozakrauhlé, málo lesklé, zšíří a zdělí palec, bledě zelené; kwěty drobné, růžowé, z úzlabiček mladších wyniklé, na stopkách smačknutých, zubatých; stopečky 1kwěté při každém zubu. — W Africe jižně. \bar{n} .

MELOK. ULLUCUS.

Kalich z lupenůw 2 stříčných, přiokrauhých, poddutých, proswitawých, barwených, padawých. Plátkůw 5, kalichu delších, srdčitých, nahoře ztenčených, dole spojených w trubku nejkratší. Tyčinek 5; nitky nejkratší přímé, prašníky 2pauzdré, přímé. Waječnik zakulatělý. Čnělka nitowitá zděli tyčinek. Blizna jednoduchá. Tobolka 1pauzdrá. Séměno podlauhlé.

M. hlíznatý. *U. tuberosus* Lozan. Ulluco, melloco. Bylina lysá s kořenem bulwatým, sliznatým, jedlým; lodyha hranatá; listy střidawé, srdčité, nejcelejší, tlusté, řapíkaté; hrozny úžlabíčkové, jednoduché, nachýlené; stopečky s listeny nejkratšími. — We Kwítu na zahradách.

BATOLKA. CLAYTONIA. CLAYTONIE.

Kalich z lupenůw 2 stálých, wejčitých, stříčných. Plátkůw 5 obsrdčitých anebo obwejitých, podplodních, stejně nehetnatých, něhtůw dole přisrostlých. Tyčinek 5, na nelty plátkové připewněných. Waječnik sedawý. Čnělka 1, na tré klaná: wětwičky u wnitř bliznonosné. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, 3semenná; semena sedawá.

Byliny, zeliny lysé, přdužnaté; listy nejcelejší, kořenowé řapíkaté, nejhořejší často stříčné, sedawé, někdy srostlé; hrozny konečné; kwěty bílé nebo růžowé.

B. prorostlá. *C. perfoliata* Donn. *Sims mag.* t. 1336 *Jacq. frag.* t. 51. f. 2. *C. cubensis* Bonpl. *an. mus.* 7. t. 6. — *pl. equin.* t. 26. *Limnia perfoliata* Hawk. Kořen mrcasatý; lodyha málo vyšší pidi; listy bezžilé, kořenowé řapíkaté, kosočtwerečné, wejčité, lodyhowé stříčné a srostlé w jeden přiokrauhý, prorostlý; z úžlabička vynikají 3—2 stopky, z konce lodyhy ale 6 anebo 8 skoro okolík dělajících; kwěty drobné, bílé; plátky celé nebo přiwykrojené. — Na Kubě, w Mexiku, we Wirginii, na místech stinných. ☉.

Nať w salátu jedl.

B. wirginská. *C. virginiana* Lin. *Lam.* t. 144. f. 1. *Schk.* t. 50. *Decand. grass.* t. 131. Kořen bulwowitý, zakulatělý, wětší lískowého ořechu, mrcasatý; lodyha přímá 3—6" vysoká; listy sotwa žilé, kořenowé podlauhlé nebo čárkowité, trawowým podobné, přiřapíkaté, nejhořejší stříčné, sedawé, prodlažené, lysé, trochu dužnaté; hrozen konečný, běwawý, stopeček ojedinelých, bezlistených; kwěty bílé, dost weliké; lupěny kalichowé, a plát-

ky vejčité, tupé, celé. — We vlhkých lesech nové Anglie, Wirginie a Karoliny. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♀.

Hlízy kořenové jedl.

B. sibirská. *C. tuberosa* *Pall.* Kořen bulvatý, podobný k zemákům; listy čárkovitokopinaté, ztenčené; plátky zatlačené. — Mezi mechem na Kamčatce a w Sibirii východní. ♀.

ZDROJOWKA. MONTIA. MONTIE.

Kalich z lupenůw 2 pořidku 3. Plátkůw 5 nejdoleji přisrostlých, 3 trochu wětších. Tyčinky na nehty plátkové připewněné, často 3, před plátky menšími, nejřidějí 4. Waječnik sedawý. Čnělka nejkratší, 3dílná: wětwi odstálých, poohnutých. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopna, 3semenná.

Z. obecná. *M. fontana* *Lin. Mich. gen. t. 13. f. 1. 2. Fl. dan. t. 131. Engl. bot. t. 1206. Schk. t. 20.* Zelina w trsech hustých rostauc na několik palcůw anebo střewie vysoká, autlá, slabá, dužnatá, wětewnatá; hladká, přímá nebo plaziwá; listy stříčné, přirostlé, podlahlé, dolení kopistowité, celé, zelené; kwěty drobné w hořeních úžlabíčkách, 2—3, přímé, na stopečkách ojedinelé. — We zdrojích a na lukách mokrých po Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w kwětnu až do září. ☉. ♂.

Tu a onde jedlna štáwnata a sladkau w salátu.

Řád 103.

NEHTOWCOWITÉ. PARONYCHIEAE.

Kalich z lupenůw 5 (přeřidko z 3—4), nejdoleji srostlých. Plátky drobné, šupinowité, tyčinkám neplodným podobné, mezi lupeny kalichowými připewněné, nejčastěji jich tolik co lupenůw, řidko žádné, anebo w tyčinky nadpočetné proměněné. Tyčinky wyniklé z trubky kalichowé, anebo z lůžka před lpeny kalichowými; buď jich co lupenůw kalichowých, buď méně, buď dwa-krát tolik. Nitky oddělené. Prašniky 2pauzdré. Waječnik prostý. Čnělky 2—3, hned oddělené, hned wíce méně srostlé. Plod suchý, drobný, často mázdratý, hned nepukawý, hned 3chlopny. Semena hned přemohá na semenici střední, hned ojedinelá na šňůrce dlouhé ze dna wyniklé wisutá. Bilek maučnatý. Kel walcowitý,

pobožní, křivý nebo obvodatý s kořínkem k pupu čelícím, dělohama drobnýma.

Zeliny, byliny, polokře. Listy nejčastěji střelné, celé s palisty mázdrowitými. Kwěty obojaké, drobné na vrcholcích mnohočetných, někdy skoro strbankovitých anebo chudokvětých.

Do toho řádu počítají asi 125 rodů (v 26 anebo více pokoleních), které rozlosovány jsou po obojími mírném pásmě, u největší hojnosti ale v horkých krajinách všech světa dšlůw. Podobají se předešlému řádu též i kankolowitým (str. 117.), od nichž palisty dají se rozeznati, ježto oběma těm řádům chybějí. Od šrudowitých ale liší se ještě množstvím lupenůw kalichových a postavením tyčinek. Rostliny nepatrné užitku skrowného.

HOMULICE. TELEPHIUM. TELEPHIE.

Kalich šdílňý, stálý: uštůw podlaubých, podduťých. Plátkůw 5, ze dna kalichowého vyniklých s ušty střidawých. Tyčinek 5, plátkům střičňých a na jejich dolejšek připewněňých. Čnělky 3 odstálopodhnuté, dole srostlé. Tobolka jehlatcowitá, trojbočná, 3chlopná, dole 3pauzdrá, na konci 1pauzdrá. Semena mnohá na semenici střední w 6 řadách rozpostawená. Kel obwodní, křivý.

H. střidawolistá. T. Imperati *Lin. Schk. t. 85. Gaert. t. 129.* T. repens *Lam. t. 213.* Bylina siwá, lysá; kořen vyhání několik lodyh slabých, položených, jednoduchých anebo wětewnatých, po celé délce listnatých; listy střidawé, waječné, dole zaužené w řapík překrátký; kwěty bílé, dost weliké, na konci wětwi shlaučené w chocholík hustý; tobolka 3" dlahá. — Na skalách wýslunných podlé Moře středozemního, též w Helwecii a Tyrolích jižňých. Kwěte w lipnu. 4.

PRŮTRŽNÍK. HERNIARIA. BRUCHKRAUT.

Kalich skoro šdílňý, u wnitř barwený. Šupínek čili plátkůw 5 niřowitých, nejcelejších, s lupeny střidawých, někdy nejmenších anebo nic. Tyčinek 5 anebo pometáním 2—3, lupenům kalichowým střičňých. Čnělky 2 krátké, oddělené, nebo dole srostlé. Tobolka 1pauzdrá, nepukawá, kalichem zastřená.

Zeliny, byliny anebo polokře prostřené, wětewnaté; listy střelné, palistnaté. Kwěty strbawené, úžlabčkové. Listeny nejmenší.

P. plchý. *H. glabra Lin. Fl. dan. 529. Engl. bot. t. 206. Schk. t. 56.* Rostlina lysá, letní nebo ozimá podle wysetí. Kořen tenký, bělawý, mrcasatý vyhání mnoho lodyh rozprostřených, k zemi jakoby přitlačených, 2—4" dlahých, od dolů wětewnatých, oblých; listy sedawo,

obvejčité, celé, dolení stříčné, s jedním menším, hoření střídové; obak podle listu palist malý, vejčitý, bílý, mázdrowitý; květy předrobné, zelené, úžlabíčkové, nebo protilisté, nahlaucené w strbaulty zpleštilé, 7—10kwěté, podepřené listeny drobaými, mázdrowitými, jako palisty vyhlížejícími. — Na polích, rolích a auporech suchoparných, písčitých w nejwětším dilu Ewropy a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do září. ☉, ♂, ♀.

P. srstnatý. *H. hirsuta* *Lin. Engl. bot. t. 1370.* Welmi podobný předešlému, liší se ale všeobecnau srstnatostí, listim waječnopodlauhlým, strbaulty chudokvětými, ušty kalichowými delší štětinau hrotitými. — Roste tamtéž. ♀.

Obě tyto rostliny bezwonné, ponahožklé a někdy náslaně chutnající druhdy potřebowali proti rozdlájným nemocem, obzwláště proti průtržím u dětí. Na kořeně prwniho rodu žije prý w Ewropě východní čerwec polský.

NEHTOWEC. ILLECEBRUM. KNORPELBUME.

Kalich šdílňý: uštůw ztlustlých, smačknutých na konci úkosně uříznutých, a w hrot wlasowitý ukončených, na lici auzkých, poněkud prohlubených. Plátky a tyčinky jako předešlého pokolení. Čnělky přečkrátké; blizny 2, tupé. Mošnička kalichem zastřená, šbrázdá, podle brázd pukající, šchlopná, lsemenná. Kel sotwa křiwý, poboční.

N. přeslenňý. *I. verticillatum* *Lin. Fl. dan. t. 335. Schk. t. 50.* *Paronychia verticillata* *Decand.* Kořen ozimý, přetenký, mrcasatý wyháni několik lodyh položených, autlých, 3—6" dlahbých, wětewnatých, 4hraných, jako celá rostlina lysých, dole kořenatějících; listy stříčné, řapíkaté, obvejčité, tupé, celé, přídužnaté; palisty drobné, tenké, mázdrowitě bělawé, proswitawé, wíce méně rozštipené; strbaulty 3—5kwěté, w úžlabíčkách po celé délce lodyh dělající na pohled přeslínky; kalichy bělostné, zastřené listeny palistům podobnými; ušty dlahbým chlupem ukončené, na straně wnitřní zelenawé; mošnička elipsowitá; semeno bledě hnědé, lesklé. — Na polích a rolích wlhkých, obzwláště písčitých, rašelinuých w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Jeden nejpěknějších rodůw toho řádu, utěšený pohled poskytu-
jící hořým místům, za obyč wykázaným.

CHRUSTAWEČKA. PARONYCHIA. PARONYCHIE.

Kalich 5dílný: uštův plochopodduých, často hro-
tíých. Plátkův 5 šupinovitých, čárkovitých, s ušty stří-
dawých. Tyčinek 5. Čnělka 1. Blizny 2. Mošnička 1se-
menná, nepukavá, nebo tobolka 5chlopná, kalichem
zastřená.

Zeliny, byliny nebo polokře po teplejším dílu pásma sewero-
mírného rozlosované, nejwětewnatější; listy střífěné; palisty a li-
stény veliké, mázdrowité, zwadlé, bělostné; kwěty wrcholičené nebo
strbaulené.

Ch. dauškolistá. *P. serpillifolia Decand. Illecebrum*
serpillifolium Vill. in Schrad. journ. 1804. t. 4. Lodyhy
přewětewnaté, položené, plaziwé, uzlaté, asi 3—6" dluh-
hé; listy obwejité, ploché, přidužnaté, brwité, obyčejně
o polowičku kratší palistůw mázdrowitých, stříbrných,
často na dvě rozpoltěných; kwěty konečné, strbaulené,
ukryté listeny velikými, mázdrowitými, stříbrnými,
zakončítými; ušty kalichowé komolé. — Na sucho-
pařích Ewropy jižné a východní. Kwěte w kwětnu. 4.

PLEWUCHA. POLYCARPAEA.

Kalich 5dílný, nebo hluboce na patero klaný:
ušty plochaunké, mázdrowitě obraubené, ani kýlaté, ani
hrotité. Plátkův 5 a tyčinek tolikéž podplodních. Čněl-
ka nitowitá a čnělky 3. Tobolka 1pauzdrá, 3bočná, 3-
chlopná, mnohosemenná.

Zeliny, byliny nejwětewnatější; listy střífěné, často wětewička-
mi úžlabčkowými a listnatými na pohled přesleněné; palisty mázdrow-
wité; kwěty wrcholičené, z běla zelenawé.

P. tisawá. *P. spadicaea Lam. Celosia spadicaea*
Willd. Mollia spadicaea Willd. Lahaia spadicaea Schult.
Mailosina Rheed. 10. t. 66. Bylina dole dřewnatá, 1'
dluhá; lodyhy rozprostřené, wětewnaté, wzstaupawé,
wětwe plstnaté; listy čárkovité, tupaunké, mladší při-
plstnaté; wrcholíky konečné, chocholikowité; kwěty
drobné; kalichy mázdrowité: tobolky čerwené. — Na
Malabaru w písku. Kwěte pořád. 4.

Nač potřebují proti uštknutí hadsmu.

KÝLATKA. POLYCARPON. NAGELKRAUT.

Kalich hluboko na patero klaný: uštůw dole wíce
méně srostlých, mázdrowitě obraubených, na konci hro-
tíých. Plátkův 5, vykrojených. Tyčinky 3—5. Čněl-

ky 3, nejkratši. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, mnoho-
semenná.

Listy střičné nebo přeslečné. Kwěty na chocholcích wrcho-
ličnatých. Palisty a listeny malé, mázdrowité.

K. rozewřená. P. tetraphyllum Lin. Zannich. istr. t. 303. Krok. sil. t. 42. Lam. t. 51. Engl. bot. t. 1031. Ko-
řen letní, mrcasatý; lodyha 3—6" vysoká, položená od
dola na mnohé wětwe rozewřené rozsochaná; listy ob-
wejité, lodyhowé čtwerнатé, wětewní střičné; palisty ple-
wowité; kwěty nepatrné, špinawě bílé, na okolicích koneč-
ných wrcholičnatých. — Na místech písčitých po Ewropě,
Ostrowech kanarských. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Druhdy ji potřebowali proti wředům zánehetným.

Řád 104.

CHMERKOWITÉ. SCLERANTHEAE. J. S. Presl (1820) Link (1821).

Kalich stálý: trubky zwonkowitzé, ústí kruhem žlá-
natým zauženého, kraje 4—5dilného. Plátky žádné. Ty-
činek na kruhu ústním připewněných 5, pod ušty ka-
lichowými postawených, anebo 10, jichžto 5 protiušet-
ných, nejčastěji plodných anebo jenom 4. Waječník
prostý, 1pauzdry, 1—2waječný. Čnělky 2, wšaká s bliz-
nau hláwkowitau, anebo čnělka 1 s bliznau wykrojenu.
Mošnička blanowitá, w trubce kalichowé ztwardlé zawře-
ná, nepukawá, 1semenná. Semeno wisící na konci šnú-
ry pupeční, wzstupující, bílečnaté. Kel obwodní krauž-
kowitzý.

Zeliny, byliny; listy střičné, celé, bezpalisté; kwěty drobné,
obojaké, obyčejně na wrcholcích rozsochaných. Malý řád obsahu-
jící 9 rodů (w 3 pokoleních), jichžto 4 w Ewropě, tolikéž w Australii,
1 w Kolumbii roste.

Rozeznávají se od nehtowcowitých kalichem zwonkowitzým, sro-
stlolupeným a nedostatkem palistůw.

CHMEREK. SCLERANTHUS. KNAUEL.

Kraj kalichowý 5dilný. Tyčinek 10, řídka 5 ne-
bo 2. Waječník 2waječný. Čnělky 2, tenkonitowité, s
bliznau hláwkowitau. Mošnička se stálým kalichem pa-
dající.

Ch. zawřený. P. perennis Lin. Fl. dan. t. 262. Schk. t. 120. Bylina 2—mnoholetá. Kořen tence wřetenowi-
tý, mrcasatý, wyhání několik lodých rozpróstrěných, říd-

ko wzstaupawých, 3—6" dlouhých, obyčejně od dola sochatě rozvětvených, oblých, uzlatých, s články jednostranně přřitými; listy střičné, čárkowitzošidlowité, skoro polooblé, obyčejně síwé, dole brwité a širokau obrubau srostlé; kwěty 10mužné na wrcholicích konečných, sochatě rozvětvených, w jejichžto rozworách kwěty ojedinelé, sedawé, na posledních wětwich ale skoro strbaulené; ušty kalichowé podlahlé, zaokrauhlenotupé, se širokau, mázdrowítou obrubau; kalich plodonosný zawřený. — Na rolích písčitych, suchých největšího dílu Ewropy a Lewantu. Kwěte w kwětnu až do září. ☉.

Na kořenu toho dimerku žije červec polský (*Coccus polonicus*), obzvláště w Polsku hojný, který druhdy k barvení wlny na čerweno se potřebowal, nežli červec mexický se poznal. Nafjindá poraučeli proti wředům rakowitým.

Ch. bezbranný. *S. annuus* *Lin. Fl. dan. t. 504. Schk. t. 120.* Podobá se předešlému; liši se ale ušty kalichowými wějšitými, dost ostrými, přeauzce mázdrowitě obraubenými, na kalichu zralém odstáwajícím. — Na rolích a polích písčitych Ewropy a nyní také Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♃.

Řád 105.

NETŘESKOWITÉ. *SEMPERVIVAEAE.*

Kalich z lupenůw 3—20, dole wíce méně srostlých a tím mnohodilný. Plátkůw tolik co lupenůw kalichowých, s nimi střidawých, nejdoleji z kalichu wyniklých, nyní prostých, nyní srostlých w korunu sauplátkowau. Tyčinky s plátky připevněné, s nimi stejnopočetné nebo dwakrátne, některé delší s plátky střidawé a raučejší, jiné plátkům střičné, kratší pozdnější. Nitky prosté, šidlowité. Šupiny medonosné u zpodu worečkůw. Worečkůw co plátkůw, jim střičných, okolo osy přeslenowitě rozpostawených, prostých anebo přisrostlých, 1pauzdrých, čnělkau ukončených, zralých podlé wnitřni nebo i (pořidku) wněšné hrany pukajících. Waječka a semena we wnitřním kautu připevněná, dwójřadá. Bilek tenký, dužnatý. Kel rowný, s kořínkem k pupu čelícím.

Zeliny, byliny, kře. Listy dužnaté. Kwěty často wrcholičené, někdy na wětwich wrcholikowých jednostranné, někdy ojedinelé, úžlabčkowé.

Řád sestává z 300 rodů (we 20 pokoleních), jichžto největší

díl přináležel mřrným podnebnm. Největší množství ale roste jich ná Předhoří dobré naděje, ostatní w Evropě a sewerné Africe a Asii; ostatní swěta díly přemálo rodů mají. Rostauce na skalách anebo w půdě písčité, wyprahlé, wyslunné mají šťáwu mřrnau, náslanau, w níž jablkan wápníčitý přewažuje, někdy také prostá kyselina, řídčeji prvek prudký, těkavý. Mnohé potřebují se w lékařství. Ačkoli nej-množší mohlyby se jísti, málokteré vlastně se k tomu potřebují.

Řád ten rozděluje se na 2 podřadí:

1. *TLUSTICOWITÉ*. Worečky prosté, zralé na wnitřní hraně pukající.

2. *PĚTIROŽCOWITÉ*. Worečky dohromady srostlé w tobolku mnohopauzdrau.

Podřadí 1.

TLUSTICOWITÉ. *CRASSULEAE LEGITIMAE*.

NADSOBIČKA. *TILLAEA*. *TILLÆ*.

Kalich 3—4dílný. Plátky 3—4, podlauhlé, zakončité. Tyčinky 3—4. Šupiny žádné nebo nejmenší. Měchýřiky 3—4, u prostřed škrcené, 2semenné.

Želiny drobněké, lysé; listy stříděné; kwěty nejmnnožších úžlabíčkové, drobněké, bílé.

N. mechowitij. *T. muscosa* Lin. *Mich. gen. t. 20. Lam. t. 90. Decand. t. 73. Engl. bot. t. 116. Reichenb. ic. t. 191*. Kořen letní, přetenký; lodyha obyčejně od dola rozewřeně wětewnatá, položená, sotwa 1¹/₂'' vysoká, lysá, někdy čerwenawá jako celá rostlina; listy předrobné, wejčité, ostré, nedužnaté, střičné, zpodkoma srostlé, w úžlabíčku mající swazeček listůw na wětwičce newzrostající; kwěty bělawé, předrobné, sotwa okem prostým patrné, skoro sedawé, užlabíčkové, ojedinělé nebo časěji nahlauchené; kalichy 3dílné; plátky 3. — Na polích písčitych, obzwláště wlhkých. Kwěte w kwětnu až do čerwna. ☉.

TLUSTICE. *CRASSULA*. *DICKBLATT*.

Kalich 5dílný, mnohem kratší nežli koruna o úštech ploskaunkých. Plátkůw 5, hwězdowitě rozložených, prostých. Tyčinek 5, s nitkami šidlowitými. Šupinek 5, wejčitých, krátkých. Měchýřiky 4, mnohosemenné.

Pokolení obsahující asi 83 rody největším dílem na Předhoří dobré naděje rostaucí. Byliny, podkře, listů stříděných, dužna-

tých, tlustých, celých, někdy slabě zejgowaných; kwěty bílé nebo růžové.

T. stromovitá. *C. arborescens Willd. C. Cotyledon Bot. mag. t. 384. Jacq. misc. 1. t. 19.* Keř několik střewicůw zwýši; kmen a wětwe oblé; listy stříčné, dužnaté, tlusté, přiokrauhlé, brotité, ploché, siwé, na líci tečkované, lysé; wrcholík roztrojovaný; kwěty dost veliké, otewřené, růžové, \bar{h} .

T. mléčná. *C. lactea Ait. Decand. gr. t. 37. Smith exot. t. 33. Bot. mag. t. 1781. Jacq. schoenb. t. 420.* Podkeř nízký, wětewnatý; kmen oblý, dole wijawý; listy jašně zelené, křížmostříčné, po dwau srostlé a jakoby prorostlé, wejčité, ostraunké, s tečkami na kraji řadowými; kwěty hojué na wrcholicích latowitých; stopky roztrojované a listenaté; ušty kalichowé čarkowitokopinaté, mnohem kratší nežli koruna; plátky podlauhlé, ostré, bílé, hwězdowitě rozpostawené. \bar{h} .

T. čtyrbočná. *C. tetragona Lin. Bradl. succ. 5. t. 41. Decand. gras. t. 19.* Kmen přímý podkřowitý, dřewnatý, často kořeny wětrné vyhánějící, oblý; listy křížmostříčné, čtyřřadě, skoro 4bočné, šidlowité, na wrchu ploské, slabě wehnuté, odstálé, lysé; kwěty bílé, drobné, skoro baňkowité, na wrcholíku rozpostawené; prašníky nachowé. Kwěte w prosinci. \bar{h} .

Na Předhoří dobronadějském proti plynutí břicha.

T. protknutá. *C. perfossa Lam. Decand. gr. t. 25. Jacq. schoenb. t. 432. C. perfoliata Scop. ins. 3. t. 6. c.* Podkeř položený, přiwětewnatý, 6—10" dlauhý; listy stříčné, srostlé, prorostlé, přiostré, lysé, siwé, na líci tečkované; kwěty stopečkaté. \bar{h} .

T. srdčitá. *C. cordata Ait. Decand. gr. t. 121. Jacq. schoenb. t. 431.* Polokeř wětwi rozewřených, stříčných; listy mírně řapíkaté, zaokrauhlé, srdčité, tupé, na líci tečkované, lysé; kwěty drobné, červenawě bílé, na wrcholíku latowitém. \bar{h} .

ŘAPUCHA. ROCHEA. ROCHEE.

Kalich šlaločný. Plátkůw 5, w korunu řepicowitau srostlých; trubka dlauhá z nehtůw plátkowých nedokonale srostlých, kraj rozložený. Tyčinek 5, s plátky střidawých. Žlázek a worečkůw 5.

Podkře na Předhoří dobronadějském rostaucí, dužnaté; listy stříčné, přisrostlé, nejcelejší; kwěty okoličnowrcholicečné.

Ř. kosatá. *R. falcata Decand. Larochea falcata Hawk.*

Tratt. thes. t. 20. Crassula falcata Willd. Bot. mag. t. 2035. C. obliqua Andr. rep. t. 414. Podkeř přímý, chudovětný; listy na větvičích dvojřadé, přisrostlé, tlusté, sívé, podlaublé, 4—5" dlouhé, rovnovážné, kosovitě podkřívené, dole na jedné straně ušaté, na konci tupauké; květy na vrcholíku konečném směstnané; koruna krátkotrubá, stkwěle červená. — Pro obzwtáštňi jmění a pěkný kwět obyčejná w zahradách. ě.

Ř. dlouhokvětá. R. coccinea Decand. Larochea coccinea Hawk. Crassula coccinea Lin. Bot. mag. t. 495. Dittrichia coccinea Tratt. thes. t. 19. Comm. rar. t. 24. Burm. afr. t. 23. f. 1. Podkeř přímý, větewnatý, 2—3' vysoký; listy křížmostříčné (4řadé), přiblížené, wejčito-podlaublé, ploché, ostrauké, chruplawé, brwité, dole pošiwě srostlé; květy na swazcích mnohokrát sochatých, konečných; ušty kalichowé čarkowitokopinaté; koruna stkwěle červená, 1" dlouhá. — Pro pěkný kwět chowá se obyčejně w donicích. ě.

KOLOPOJKA. KALLANCHOE. VEEA.

Kalich 4dílný: uštůw dole sotwa přisrostlých, úzkých, ostrých, přirozložených. Koruna srostloplátečná: trubky wálcowité, kraje rozloženébo, 4dílného. Tyčinek 8, dole w trubce korunowé přisrostlých. Šupiny 4, čarkowité. Worečky 4, s čnělkami nitowitými.

Podkře dužnaté; listy stříčné, neprawidelně lichoprotisečné nebo zubaté; kwěty wrcholičnolatučné, běwné.

K. úkrojnatá. K. laciniata Decand. gr. t. 100. Cotyledon laciniata Lin. Weimm. phyt. t. 435. Verea laciniata Willd. Planta anatis Rumph 5. t. 95. Kmen dužnatý, oblý, na palec tlustý, asi 4' vysoký; listy laločnatopeřené: úkrojůw 3—5—7, podlaublých, ostrých, hrubozubých, nejhořejší přicelé; kwěty žluté, na latách konečných; koruna w ústí zaužená, dole trochu baňatá; kalich odstáwající. — Na Molukách a Maskarenách. Kwěte w lipnu až do září. ě.

Sázejť ji na zdi a zahrady, a šřawu wodnatou potřebujť k ochlázowání w horečkách.

NÁDUŤ. BRYOPHYLLUM.

Kalich nadutý, před rozwitím měchýřowitý, sotwa do pola na čtewero klaný: uštůw chlopňowitě zawřených. Koruna srostloplátečná, podplodní: trubky dlouhé, wálcowité, dole tupě 4bočné, kraje 4dílného s ušty wej-

čítě 3úhlými, ostrými. Tyčinek 8, dole z trubky korunové vyniklých. Žlázky 4, podlauhlé.

N. peřená. *B. calycinum Salisb. par. t. 3. Bot. mag. t. 1409. Decand. organogr. t. 22. f. 2. Cotyledon pinnata Lam. Calanchoe pinnata Pers.* Podkeř dužnatý, 3—4' vysoký, wětewnatý, přímý, lysý; kmen tečkami a čárkami nachovýmí znamenáný, dole 4hraný; listy dužnaté, střičné, peřené, dolení složené z listků pěti, hoření ze tří, nejhořejší ale jednoduché; listy jednoduché jakož i listky liché čili konečné nejwětší, wšecky ale podlauhlé, hrubě zejkwané: zejkwůw nesaucích tečku černau, snadno w rostlinu nowau wzrostající; kwěty čerwenawě žluté, 1½" dlauhé, wisuté, na wrcholicích latowitých, konečných. — Na Molukách, Maskarenách. \bar{h} .

Listy dužnaté mají tu obzwláštuost do sebe, že z rána jsau kyselé, na wečír hořké, w poledne bezchutné, a že na zejcích listowých nese pupeny snadno wzrostající.

PUPOWICE. COTYLEDON.

Kalich 5dílný, kratší nežli trubka korunová. Koruna srostlolupenná: trubky wejčitowálcowité, kraje 5laločného, otewřenopodhnutého nebo podwinutého, s laloky ztupenými. Tyčinek 10, nejdoleji z trubky kalichowé vyniklých, prostých, čnějících anebo přizawřených. Šupiny waječné. Worečkůw 5, ukončených čnělkami šidlowitými.

Kře Předhoří dobronadějského; listy často roztraušené; kwěty běwoě latoěné, nachowělé nebo pomarančowé.

P. okrauhlá. *C. orbiculata Lin. Decand. gr. t. 76. Bot. mag. t. 321. Sedum africanum Moris. oxon. s. 12. t. 7. f. 39. Herm. lugd. 551. ic.* Keř přímý, 2—3' zwýši, wětewnatý; listy střičné, ploché, zaokrauhlené, dole klínowitě zaužené, nahoře zakončité, maučnatosiwé, čerweně obraubené; kwěty u wnitř čerwenawé, wně bledši jsau po 10—15 rozpostawené na latách konečných. \bar{h} .

CYMBÁLEK. UMBILICUS. NABELKRAUT.

Kalich 5dílný. Koruna srostloplátečná, zwonkowitzá, na patero klaná: uštůw wejčitých, ostrých, skoro zdělí trubky. Tyčinek 10, z koruny vyniklých. Šupin 5, tupých. Worečkůw 5, na konci ztenčených, čnělkami šidlowitými opatřených.

Zeliny, byliny jižnoewropské nebo maloasiatské. Listy růžowitě rozpostawené nebo střidawé, někdy přizubaté. Kwěty bělawé nebo žluté, hrozěné.

C. wisutý. *U. pendulinus* *Dccand. gr. t.* 156. *Coty- ledon umbilicus* *a Lin. Engl. bot. t.* 325. *C. umbilicata* *Lam. C. Umbilicus Veneris* *Blak. t.* 263. *Cymbálek vět- ší* *Mat. Wel. 407. c.* Kořen bulwovaný, vlášeníčkem ob- rostlý; lodyha přímá, oblá, lysá, 6—10" vysoká, opatře- ná dole mnohým listem řapíkatým, štitovitým, přiokrau- hlým, naddutým, wraubečkowaným, lysým, jasně zele- ným, autlým, dužnatým, 1½" dlahým; hořeji nese listy menší, střídawé, přilaločnaté; kwěty dost drobné, žluta- vé, zelené, wisuté a rozpostawené na broznu ukončují- cím lodyhu a větwičky. — W rozsedlinách skalních a we starých zdech po Ewropě jižné a západní. Kwěte w dubnu až do čerwnu. 4.

Druhdy se potřebowal co lék chladící a na moč ženaucí.

ROZCHODNÍK. SEDUM. SEDUM

Kalich 5dílný: lupenůw wejčítých, často oteklých, listowitých. Plátkůw 5, často rozložených. Tyčinek dwa- krát více plátkůw. Šupiny medonosné celé anebo sot- wa wyříznuté. Worečkůw 5.

Byliny, pořádku zeliny nebo podkře, dole wětewnaté; lodyhy jalowé hustě listnaté. Listy střídawé, pořádku zubaté. Kwěty wr- choličené, bílé, čerwené, žluté, modré.

*) Plocholisté.

R. růžowý. *S. Rhodiola* *Dccand. gr. t.* 143. *S. ro- seum* *Scop. Rhodiola rosea* *Lin. Fl. dan. t.* 183. *Blak. t.* 586. *Schkr. t.* 331. *Crassula flore purpureo* *Mat. Wel. 208. c.* Kořen wětewnatý, nahoře hrholatý, zakulatě- lý, růžemi příjemně zapáchající, vyhání několik lodyh jednoduchých, listnatých; listy roztraušené, podlahlé, na konci pilowané, lysé, nasiwěle zelené; kwěty drobné, žlutawé. často 4plátečné, přiwrcholičené, konečné. — Na skalách horních Ewropy prostřední a sewerné. Kwě- te w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen jindá se potřebowal k ukojení bolestí a ku chlazení; Islandané a Loparowé jej jedí; woda z něho přetažená má zápgch růžemi. Nať na seweru jedí co zeleninu.

R. obecný. *S. Telephium* *Lin. Fl. dan. t.* 686. *Plenk t.* 350. *Sturm f. 9. Hayn. 6. t.* 13. *Dccand. gr. t.* 92. *Reichenb. ic. 9. t.* 727. *Rozchodník* *Mat. Háj. 177. Wel. 208.* Kořen oddenku krátkého, vypaustějíciho wětwi mnoho na začátku řepowitě ztlustlých a dužnatých; lo- dyha přímá nebo wzstaupawá, 1—2' vysoká, oblá, je- dnoduchá anebo nakoře chudowětwatá, lysá jako wšecky

dily; listy ploché, tlusté, dužnaté, štáwnaté, podlauhlé nebo waječné, dole zaokrauhlené nebo wíce méně klínovitě ztenčené, nestejně tupě pilowané anebo zubaté, stříčné nebo čtvernaté nebo střidawé; wrcholíky hojnowkwté, na konci lodyhy a wětwi z hořeního ůžlabíčka wyniklých; ušty kalichowé kopinaté, ostré; plátky wíce než dwakrát delší kalichu, nad prostředkem ohnuté a rozložené, wejčítokopinaté, zakončité, na konci maličko žlábkowité, bílé nebo žlutawě bílé; též odrodek s kwítím brunátným. — Na skalách, zdech a místech kamenitých, hlavně w horních lesech po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Listy mohau se za salát jísti; jindá potřebowali kořen a nat w lékařstwí.

R. širolistý. *S. maximum* *Sut.* *S. latifolium* *Bertol.* *S. Telephium* ϵ *maximum* *Sut. Clus.* 2. p. 66. f. 1. Welmi podobný předešlému, liší se ale listy srdčité ušatými, lodyhu objímajícími, plátky docela rozloženými, na konci kápowitě prohlubenými, w malý smačknutý růžek ukončenými, žlutawě bílými. — Roste tamtéž. †.

Jsa poměchán s předešlým taktéž se potřebuje.

R. nachový. *S. Fabaria* *Koch.* *S. purpureum* *Presl* 1819. *S. Telephium* β *purpureum* *Lin.* Jiný podobný rod; list jeho kopinatopodlauhlý, hlauběji zubowitě pilowaný, wždycky střidawý, dolení řapikatý, kwěty drobnější brunátné, o 4 neděle dříve se rozwijející. — Podlé řek. Kwěte w srpnu a září. †.

R. okrauhlostý. *S. Anacamperos* *Lin. Decand. gr. t.* 33. *Bot. mag. t.* 118. Kořen mnoholetý, mrcasatý, wyhání lodyh mnoho položených, hustolistých, na konci nesaucích rosetu z listůw směstnaných; lodyhy kwětauci wzestaupawé, oblé, lysé; listy sedawé, ploché obwečité, dole klínovitě ztenčené, přetupé, celé, lysé, bělawě siwé; wrcholíky konečné, husté; plátky brunátné nebo růžowé, též bílé, s kýlem zelenawým. — Na skalách horních Ewropy^W jihozápadní a na Ukrajině. †.

Druhdy w lékařstwí užitečný, nyní w zahradách pro utěšený pohled se sází.

***) Listy oblé nebo polooblé.

R. bílý. *S. album* *Lin. Fl. dan. t.* 66. *Decand. gr. t.* 22. Netřesk, jinak tučný mužik *Mat. Háj.* 328. — *Wcl.* 406. Kořen tenký, mrcasatý wyhání lodyh mnoho položených, kořenatějících, zprohýbaných, wětewnatých, wypauštějících wětwe kwětauci a jalowé, wzestaupawé nebo

přímé, oblé, lysé; listy střídavé, sedavé, válcovité, tupé, dužnaté a šfáwnaté, na lici malíčko ploché, rovnovážně odstálé, dole newztažené, a nicméně wezpod jakoby odlaupnuté, wrcholik rozsochaný nebo roztrojený; stopečky zdělí kalichu, jehož ušty kopinaté, tupauké, bílé nebo bledě růžové; tyčičky bílé; prašníky hnědobrunátné. — Na skalách, zdech, střechách po největším dilu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu.

Před časy w lékařstwu se užíwal; může se jísti co zelenina a salát.

R. ostrý. S. acre Lin. *Plenk t.* 351. *Curt. lond. 1. t.* 32. *Schkr. t.* 123. *Hayn. 1. t.* 15. *Decand. gr. t.* 117. *Netřesk III. Mat. Háj* 326. *b.* *Netřesk nejmenší nebo tučný mužik menší Mat. Wel.* 406. *c.* Kořen tenký, silně třásnatý, vypauští mnoho lodyh plaziwých, tenkých, nitowitých, hustolistých, 3—4" vysokých, wzestaupawých; listy dužnaté, wejcowité, ostrauké, na rubu hrbolatě vypuklé, toliko hořením krajem dolejšku přirostlé, a tudy wezpod jako odlaupnuté a zakulaceně tupé, lysé, jako celá rostlina jasně zelená, často čerwenawě tečkowané a čárkowané, na wětwich jalowých střechowité; wrcholik nejčastěji sochatý; kwěty jednostranné, skoro sedawé; ušty kalichowé wejčité, tupé; plátky více než dwakrát delší uštůw kalichowých, kopinaté, ostré, rozložené, i s tyčinkami a pestiky žluté. — Na škrobotinách po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Celá rostlina má chuť ostrau a pernau; zpruzuje křží; druhdy se potřebowala na wředy a n wnitř k počišťowání horem a dolem, též i proti wodnotělnosti a kurdějím.

R. šestihraný. S. sexangulare Lin. *Fl. dan. t.* 1644. *Hayn. 1. t.* 16. *Decand. gr. t.* 118. Podobá se předešlému; listy jeho jsau ale oblé, čárkowité, tupé, dole a wezpod wytažené w špičku krátkau dolů směřující; wrcholíky roztrojené; ušty kalichowé čárkowité, tupé. — Roste tamtéž. O 8 neb 14 dní později kwěte. ♀.

Wlastnosti předešlého.

R. podhnutý. S. reflexum Lin. *Fl. dan. t.* 1818. *Reichenb. ic. 3. t.* 286. *Clus. 2. t.* 60. *Lobel. 1. t.* 377. Kořen tenký; třásnatý; lodyhy dole položené a kořenatější, pak wzestaupawé, $\frac{1}{2}$ —1' vysoké, hustolisté; listy dužnaté, čárkowitojehlowité, ostré, krátce hrotité, obak nadduté, dole a wezpod wytažené, a tudy jakoby ostruhaté, na wětwich jalowých střechowité, odstálé anebo podhnuté; wrcholíky roztrojené nebo rozpětěné, wětwičky často sochaté; kwěty jednostranné, krátkostop-

katé; ušty kalichové kopinaté nebo podlauhlé, ostré; plátky rozložené, dwakrát delší uštůw kalichových, čárkovitých anebo podlauhlokopinatých, tupaunkých, i s tyčinkami a pestíky ryzých; plody na stopečkách trochu prodlažených. — Na místech podobných jako předešlý a po Ewropě rozšířený. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Lodyhy mladší nekwětauí. w některých krajinách prý w salátu se jedl. Jindá ho také w lékařstwu užíwali.

NETŘESK. SEMPERVIVUM. HAUSWURZ.

Kalich 6—12 (anobrž i 20-) dílný. Plátkůw co uštůw kalichových, dole srostlých. Tyčinek 12—24 nebo více, dole z plátkůw vyniklých. Šupiny podplodní na konci zubaté nebo třepenité. Worečkůw co plátkůw.

N. obecný. S. tectorum Lin. Knorr 2. t. 5. W. Sturm f. 23. Hayn. 6. t. 14. Decand. gr. t. 104. Netřesk I. Mat. Háj. 337. Netřesk větší Mat. Wel. 406. Rojník. Kořen wřetenovitý, dlahomrcasný, ukončený růžičkou listowat a z hlavy vypaustějící pazaušky hojně, položené, plaziwé, nesaucí též na konci růžičky listowé menší, které dohromady dělají trs drnowatý; z prostředku staré růžičky listowé vychází lodyha přímá, 1—1½ vysoká, co prst tlustá, oblá, dost hustolistá, jako wětwe wrcholikowé, stopečky a listeny chlupy žláznatými porostlá, někdy zelená, někdy špinawě čerwená; listy, růžičky skládající, hustě střechowité, podlauhlé, obwejtité, náhle brotitozakončité, tráwowě zelené, lysé, po celém kraji brwité; listy lodyhowé podlauhlé, čerweně čárkowané, hoření krátce pýřité; wrcholik složený z hroznůw skraucených, střidawých, velmi přiblížených, jednostranných, listenatých; kwěty překrátce stopkaté, dokonce rozšířené; uštů kalichových a plátkůw obyčejně po 12, někdy také po 11 nebo více, ano i 15; plátky dwakrát delší kalichu, kopinaté, ostré, růžowé, tmawěji čerweně čárkowané, wně žláznatochlupaté; tyčinek nejčastěji 24: nitky růžowé nebo brunátné; prašniky před rozwitím fialowé nebo swětle brunátné; šupiny podplodní překrátké, nadduté, žlazowité; worečky nejdoleji srostlé, rozewřené, oblaukowitě wzestaupawé a obkličující prostoru miskowitau, na hoření konci úkosně uťaté. — Na skalách alpských a předalpských w Ewropě prostřední, nyní na zdech a střechách až daleko k seweru sázený a zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Ta rostlina jest znamenitá, že toliko diwoká na skalách rostaucí má obě řady tyčinek dokonalých, jelikož na zdech anebo v zahradách chovaná, buď vnitřní řadu tyčinek anebo obě řady jejich má w worečky proměněné, takže w prvním případě jest toliko 12 tyčinek a pestíky w dvou řadách, anebo nižádné tyčinky a pestíky w třech řadách čili dohromady 36 w jednom kwětu.

Listy čerstvé jindá potřebowali w lékařství, obzvláště šťáwu z nich vytlačenau, nyní ale jest toliko prostředkem domácím. Že ta rostlina vůbec se sází, zakládá se na powěře, že totiž hrom odvádí. Snad i proto Karel Veliký přikázal, aby netřesk na stawení se sázel.

Podřadí 2.

PĚTIROŽCOWITÉ. CRASSULACEAE ANOMALAE.

PĚTIROŽEC. PENTHORUM.

Kalich 5dílný. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Šupiny žádné. Worečkůw 5, dole dohromady srostlých w tobolku 5zobanitou, 5pauzdrau, na konci 5bočnou a pod zobany pukající. Semena mnohá, na semenici širokaunké všude připevněná, (snad) bezbilečná.

Byliny přímé, tawolám podobné; listy roztraušené, blanowité; wrcholíky jednostranné, na konci skraucené.

P. americkýj. *P. sedoides* *Lin. act. ups. 1747. t. 2. Gaert. t. 65. Lam. t. 390. Decand. mém. II. t. 1. f. 8. t. 13.* Bylina lodyhy rozstřené, hranaté, po hranách šerpivé, asi 1' dlouhé; listy střídawé, zelené, podlauhlokopinaté, přemálo dužnaté, celé, zaubkowané, na řapících překrátkých; kwěty na hroznech lodyhu a wětwe ukončujících, wětewnatých, zelenawě žluté, nepatrné; stopečky krátké, střídawé, dole opatřené listenem šupinowitým; ušťůw kalichowých 5, někdy 6, ostrých, stálých; plátky 6árkowité, přemalé, s ušty kalichowými střídawé, někdy žádné; tyčinky dwakrát delší kalichu, stálé; nitky vláskowité, prašníky zakulatělé; blizny tupé, skoro sedawé; worečky dole spojené, hwězdowitě rozewřené, hranaté, bliznau stálaw ukončené, 1pauzdré; semena mnohá, drobníčká, přismačknutá. — W bahnech Ameriky sewerné od Nowé Anglie až do Karoliny. Kwěte w lipnu. 5, 7.

Řád 106.

WŽDYŽILOWITÉ. FICOIDEAE.

Kalich určitě rozštípený nebo rozdělený, lined s

waječnikem srostlý, hned prostý; ušťůw w paupěti střechowitých anebo chlopnitých. Plátkůw mnoho, někdy dole spojených, někdy nic a tenkrát wnitřek kalichowý barwený. Tyčinek obyčejně mnohokrát více ušťůw kalichowých, pořidku zrowna tolik, i s plátky z ústí kalichowého wyniklých. Worečkůw tolik co ušťůw kalichowých, pořidku více nebo méně, srostlých we waječnik mnohopauzdry: pauzder mnohowaječných. Čnělky oddělené, krátké, s bliznau jednoduchau. Tobolka mnohopauzdrá: pauzder nahoře oddělených a hwězdowitě rozložených, po šwu břišním, pořidku i po wněšném anebo kolem do kola pukajících, někdy i ořech nepukawý. Semena w kautech wnitřních pazdrowých připewněná. Bilek maučnatý; kel obwodní, křiwý, řidko skraucený.

Byliny, kře. Listy stříčné, řidko střídawé, dnžnaté, jednoduché, nejčastěji celé, ploché, hranolowité, wálcowité, bezpalisté. Kwěty prawidelné, obojaké, konečné, úzlabíčkowé, ojedinelé, nebo shlaučené, též klasené nebo wrcholičené.

Sem náleží asi 350 rodůw (w 8 pokoleních), rostaucích w teplých končinách obojho pásma mírného, nejwětšim dílem ale ($\frac{11}{12}$) na jižním konci Afriky, co ostatní swěta díly jich jenom málo mají a Ewropa toliko 2. Milují jako rody předešlého řádu suchopáry wýslunné. Owoce, listy a semena rozdílných se jedí; jiné slauží w lékařstwi; z jiných dobývá se salajka.

KOSMATEC. MESEMBRYANTHEMUM. ZASERBLUME.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na patro (pořidku na dvě neb osmero) klaného, s ušty často nestejnými. Plátkůw mnoho, dole srostlých. Tyčinek mnoho, dole na koruně připewněných. Waječnik 4—5-třebas 20pauzdry; blizen co pauzder. Tobolka mnohopauzdrá, nahoře hwězdowitě pukající.

Pokolení to obsahuje více 300 rodů skoro zcela w Africe jižné rostaucích. Tobolky zralé toliko za powětrí wlkého se otwírají a semeno roztrušují, čímž možná, že semena mohou křčítí na písku, w němž nejwětší počet rodůw roste.

*) Listy ploché.

K. olednatělý. *M. crystallinum* Lin. *Plenk t.* 397. *Sibth. t.* 181. *Decand. gr. t.* 128. *Dill. f.* 229. Lednačka. Zelina nebo bylina; lodyha položená, wětewnatá, jako wšecky ostatní díly neštowičkami welikými, proswítawými, jako led wybližejícími obrostlá; listy ploché, wejčité, obwejšité, nebo podlahlé, tupé nebo ostrauké, přičerité, celé, dolejškem zauženým lodyhu objímající, dolení stříčné, ostatní střídawé; kwěty drobné, konečné

nebo protilisté, krátkostopkaté, nebo skoro sedawé: uštůw kalichowých 5, nestejných, wejčitých, tupých, měkkohrotých; plátky přeauzké, bílé, na konci ponačrwenalé; tobolka 5pauzdrá. — Na pomorích písčitých Předhoří dobronadějského, Ostrowůw kanarských, w Řecku, Sicilii. Kwěte na Předhoří w říjnu až do ledna, w Ewropě w lipnu až do září. ☉, ♂.

Odrodek africký jest ozimý a má lodyhu přímější, ewropský letní, lodyhy položené, kwěty sedawé.

Pro obzvláštnost u nás na zahradách a za okny se chowá. Chuti jest náslané, od dáwna w lékařství potřebowaný; nedáwno štáwa wytlačená k lékům přičtená; na Ostrowech kanarských u velikém počtu se sází; z popela jeho dobývá se salajka.

K. protisečný. M. pinnatifidum Lin. Bot. mag. t. 67. Decand. gr. t. 142. Zelina lodyhy rozestřené, autlé, skoro rozsochané, červenawé, pupenečnaté; listy stříčné, podlahlé, tupé, protisečné, též pupenečnaté; kwěty drobné, w rozporách rozsochané lodyhy ojedinelé, stopečnaté; plátky žluté, jednořadé; čnělek 5, wzestaupawých; tobolka čihowitá, 5bočná. — Na Předhoří dobré nadeje s ostatními. ☉.

K. srdcolistý. M. cordifolium Lin. Glox. obs. t. 1. f. a. Smith pict. t. 6. Jacq. car. t. 487. Decand. gr. t. 102. Lodyha letní nebo mnoholetá, rozestřená, asi 1' dlauhá, wětewnatá, zelenawá, oblá; listy řapíkaté, stříčné, srdčito-wejčité, ploché, asi 1" dlauhé, pupenci jakoby olednatělé; kwěty ojedinelé, konečné; koruna stkwěle červená; kalich na čtvero klaný: čnělky 4 přímé; tobolka 4pauzdrá. 4, 5.

K. rozepnutý. M. expansum Lin. Dill. f. 223. M. tortuosum Decand. gr. t. 94. Křowitý; lodyha rozkladitá, běwně rozepnutá; listy oddělené, obdálné, stříčné nebo střídawé, plochaunké, wejčitokopinaté, netečkowané, bezpupenečné; kalich o 5 uštech nestejných; koruna veliká, bledě rusá; čnělky 4—6, krátké, přímé; tobolka 5pauzdrá.

K. hvězdník. M. Tripolium Lin. Dill. elt. f. 220. Pluk. mant. 329. f. 4. Lodyhy zelinné, běwné, jednoduché; listy ploché, kořenowé shlaučené, wětwowé střídawé, kopinaté, netečkowané, skoro bezpupenečné; kwěty mírné, bílé, stopkaté; kalichy 5bočné, na patero klané. 5.

Tobolky veliké, té a všech jiných toho pokolení rodů mají tu vlastnost do sebe, že we wodě anebo w powětrí wlhkém se otwírají, a semeno wytrušují. suchem ale se zawírají; tím jest možná, že semena jejich na suchém písku, w němž nejmnožší rostau, mohau

klážití. Tobolky rodá nyní popsaného jmenují se růže kanadská a potřebují se k rozdílným powěrám.

K. popolední. *M. pomeridianum* *Lin. f. dec. 1. t. 13. Jacq. rar. t. 189. Bot. mag. t. 540. Seba mus. 4. t. 19. f. 5. Breyn. cent. t. 79.* Zelina zvýši 6" i více; lodyha sochatá, bělosrstá; listy širokopinaté, ploché, hladké, brwité, příoddělené, první trojnaté, ostatní stříčené; stopka konečná, ojedinelá, 1kwětá, srstnatá; kalich přeweliký, dole srstnatý: uštůw 5 listowitých; koruna kratší kalichu, sirkowě barwená, z plátkůw čarkowitých, ostrých, přehojných, nejwnitřnějších štětínowitých; tobolka o 12—15 pauzdraclí Kwěty jsau rozwity od hodiny z polodne až do šesté.

K. zwadlý. *M. emarcidum* *Thunb.* Kmen přimaunký, lysý; listy srostlé, wejčité, ostré, ploché, kwěty stopkaté, přitrojčatné, bílé.

Hotentoti rostlinu obzwláštním způsobem připravují, do obchodu zasílají a co tabák kaufí, jehož i aučinky omamující prý má. Rostlinu k tomu cíli u welikém množstwi sázejí.

** Listy neploché; lodyha dokonce nebo skoro žádná.

K. kočičí. *M. felinum* *Haw. Decand. gr. t. 158. Dill. elt. t. 87. f. 220. Knorr t. 9. 6. n. 1. Mart. cent. t. 30* Nepnitý, nasiwělý; listy tupé, trojbočné, krátké, na wrehu zpleštilé, dlauze brwitozubaté, nejnepatrněji tečkované, na konci chruplawě kýlaté, proti swětlu proswitawě tečkované; kwěty žluté, sedawé, dosti weliké, z poledne rozwité; čnělek 5, zdělí tyčinek.

K. wonný. *M. fragrans* *Salm-Dyck. Otto et Link Abb. t. 43.* Připnitý; listy jazykowité, tlusté, dvojřadé, jichž jeden naddutaunký, na konci tupý, druhý w kýl přewytažený; kwět přistopkatý, přeweliký, 3" široký, wonný; kalich na patero klaný.

K. různolistý. *M. difforme* *Lin. Dill. elt. f. 242.* Mladý nepnitý, starší kmenu 2—3" dlauhého, položeného; listy úkosně křížované, tlusté, přiblížené, podlauhlé, polowalcowité, zelené, tečkované, po straně na konci jedním anebo dvěma zuboma nepatrnýma opatřené, list jeden stříčených wětší druhého; kwěty přisedawé, žluté, nejwětší, žluté pak šafránowé, 8čnělečné.

K. hoblowitý. *M. dolabriforme* *Lin. Dill. elt. f. 237. Decand. gr. t. 6. Bot. mag. t. 32.* Z mládí nepnitý, později ale kmen přímý, střidawě wětewný nabýwá wyšky 1½; listy siwé, tečkované, dokonale hoblowité t. j. dole zpleštilé a na konci smačknuté, tupé, přiwykrojené;

kwěty krátkostopkaté, žluté, wně čerwenawé, na wečir se rozwijejí; čnělek 5, delších nežli tyčinky.

K. brkowitý. *M. calamiforme* *Lin. Decand. gr. t. 5. Bradd. succ. t. 19. Dill. elt. t. 228.* Nepnitý; listy šídlowité, tečkowané, na wrehu zpleštilé, nasiwělé, asi 2' dlahé, stříčné, jeden přímý, druhý rozewřený; kwěty ojedinelé, mírně stopkaté, žlutawě bílé, dost weliké; kalich na patero klaný: uštůw 3 dužnatých, 2 blanowitých; čnělek 8 ostrých; tobolka 8pauzdrá.

***) Kmen podkřowitý, položený; listy dlahé, strbawowitě shlaučené, 3hrané nebo přiwalcowité.

K. řemenatý. *M. loreum* *Hawk. Dill. elt. f. 255,* (bez kwětu). Kmen prostřený, příuzlatý, dospělý oblaunký; listy strbawowitě nejshlaučenější, polooble trojhrané, strunám podobné, podhnuté, ostré, přísiwé; stopky ojedinelé, 1½" dlahé, dole 2listenné, 1kwěté; kwěty rusé; kalich na patero neb šestero klaný; čnělek 15—18.

K. dykowitý. *M. pugioniforme* *Lin. Decand. gr. t. 82. Dill. elt. t. 269. Bradd. succ. t. 14.* Kmen dřewnatý 2—3' vysoký a pak na palec tlustý; wětwe nemnohé, sehnuté nebo wisuté; listy na konci wětwi shlaučené, střidawé, siwé, trojhrané, nejostřejší, alespoň 6" dlahé; kwěty weliké, bledě žluté, dlahostopkaté, úžlabičkové nebo konečné; kalich na patero klaný; plátkůw přeauských přemnoho; čnělek 10; tobolka zakulatělá, 10pauzdrá. Kwěty rozwijejí se o 8 nebo 9 hodinách z rána a zawírají se okolo 5 hodin na wečer.

K. jedlý. *M. edule* *Lin. Dill. elt. f. 272. Seba 1. t. 19. f. 6. Herm. lugd. t. 245.* Kmen 2—3' zdělí; wětwe rozepnuté, po hranách nejcelejší; listy stejně trojhrané, přížlábkowité, netečkowané, obak ztenčené, po kýlu pilkowané, asi co malik tlusté; kwěty weliké, žluté, asi 3" široké; kalich o 4 uštech nestejných; owoce čihowité, skoro zwicí obyčejné smokwy, dužnaté, sladké, lahodné.

Na Předhoří dobré naděje jedí čerstwé owoce, a listy jako fasole do octa nakládají a jedí.

K. šawlowitý. *M. acinaciforme* *Lin. Andr. rep. t. 508. Salisb. par. t. 90. Dill. elt. f. 270—271.* Lodyhy přípoložené, předlahé; listy stříčné, smačknuté 3hrané, šawlowité, po krajích kadeřawé, čeřitošerpiwé; kwěty ojedinelé, konečné, nejwětší, čerwenawé; blizen 12—17.

****) Kříčkové často přímí. Listy stříčné, srostlopošwiwé, nahoře často 3hrané a na konci obyčejně hákowitzé.

K. prorostlý. M. perfoliatum Mill. Dill. elt. f. 240. Bradl. succ. t. 46. Kmen křowitý, přímý, chudowětwatý; listy srostlopošwiwé, přisbihawé, 3hrané, twrdé, bělawosiwé, tečkowané, zakončité, podhnuté, po kýlu wezpod se 3 nebo 1 zubem nebo bezzubé.

K. hákatý. M. uncinatum Mill. Decand. gr. t. 54. Bradl. succ. t. 27. Kmen křowitý, přímý; listy srostlopošwiwé, přisbihawé, zelenawé, tečkowané, trojhrané, wezpod pod koncem dvojtrné; kwěty červené, mírně weliké, skoro sedawé; kalich na patero klaný; tobolka 5pauzdrá.

*****) Podkře. Listy stříčné, oddělené, wíce méně trojhrané.

K. deltowitý. M. deltoides Mill. Decand. gr. t. 53. Dill. elt. f. 245. 247. Kmen dřewnatý, rozestřený, wijawý, 1—2' zwýši; listy křížmo stříčné, přiblížené, nejsiwější, trojhrané, deltowité, krátké, tlusté, netečkowané, po hranách zubaté a někdy nachowě nabèhlé; kýly listenůw a uštůw kalichowých celé; kwěty drobné, swětle brunátné, wonné; kalich o 5 uštech krátkých; čnělek 5.

K. srpatý. M. falcatum Lin. Dill. elt. f. 275. 276. Kmen dřewnatý, s wětewi mnohými, niťowitými, na způsob laty rozpostawenými; listy drobné, oddělené, smačknutě trojhrané, srpowité, přisiwé; kwěty drobné, mnohé, nábrunátné, ojedinělé, konečné, stopkaté, wonné; kalich o 5 uštech na hřbetu s malým hákowitzým trnem; tobolky 5pauzdré.

K. ryzá. M. aureum Lin. Bot. mag. t. 262. Decand. gr. t. 11. Podkeř přímý; listy walcowitotrojhrané, přisrostlé, odstálaunké, ostré, proswitawě tečkowané, siwé; kwěty 2" široké, tmawě pomarančowé; blizny černě brunátné.

*****) Podkře. Listy nejčastěji oddělené, oblaunké.

K. dvojbarewný. M. bicolorum Lin. Dill. elt. f. 258. Keř přímý; listy přitrojhrané, ostré, zelené; stopky šerpiwé, jakož i ušty kalichowé nestejně; kwěty dost weliké, u wnitř ryzé nebo pomarančowé, wně na konci červené, silně lesklé; blizny kratší tyčinek.

K. bulwatý. M. tuberosum Lin. Decand. gr. t. 78. Dill. elt. f. 264. Kořen jeho bulwowitý, zakulatělý, skoro

co hlava člowěčí veliký; kmen přímý, větewnatý, 1¹/₂' vysoký; listy drobné, přitřójhrané, smačknuté, drobníče pupenečnaté, na konci se odhybující; kwěty drobné, červené nebo bledě brunátné, rozpostawené na wrcholíky konečné, roztrojené; kalich na patero klaný; tobolky drobné, 5—6pauzdré; stopky někdy stálé, trnowatější.

K. nocokwěť. *M. noctiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 10. Dill. elt. f. 262.* Podkeř 1—2' vysoký; kmen tenký, oblý; větwe přímé, bělokoré; listy střičné, přiohdálné, nepatrně polowálcowité, siwé, bezpupenečné, stopky dwakrát trojeně wrcholičené, u wnitř bílé, wně brunátné, nebo rusé, na večer se rozwijející a celau noc wůní libeznau a silnau páchnaucí; kalich na čtewero klaný; tobolka 4pauzdra.

K. klaubokwěť. *M. geniculiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 17. Dill. elt. f. 261. Bradl. succ. t. 34.* Podkeř přímý, 2' vysoký; větwe střičné, rozdělené, skoro klaubnaté; listy oddělené, drobné, střičné, polowálcowité, pupenečnaté; kwěty w rozporách wětwowých, nebo w úzlabičku sedawé, ojedinělé, bledě rusé; kalichy na čtewero klané; čnělky 4 krátké; tobolka 4pauzdra. — Na Předhoří dobré naděje, w Egyptu, Arabii.

Beduinowé sbírají semena maučnatá, a rozemlewše je dělají z manky chléb dobrý, sytý.

K. uzlokwěť. *M. nodiflorum* Lin. *Decand. gr. t. 88. Moris. s. 5. t. 37. f. 7.* Zelina větewnatá, rozestřená, dílem i položená, 3—4" zdělí; listy střičné a střidawé, pupenečnaté, oblaunké, tupé, dole krátké; kwěty úzlabičkové, přisedawé, ojedinělé; kalichy o 5 ustech se 2 delšíma, skoro nitowitýma; plátky přeauzké, mnohem kratší ušťuw kalichowých; čnělky 4—5. — Na místech písčitých w Egyptu, na Sicilii, w Neapolsku.

K. koptský. *M. copticum* Lin. Zelina; listy oddělené, polooblé, pupenečnaté; kwěty sedawé w rozporách; kalichy o ustech 5, plátky nejmenší přesahující. — W Egyptu. ☉.

Ten a předešlý rod w Egyptě u velikém množství se sází; z popela jejich dobývá se salajka. *K. uzlokwěť* ještě w Maroku k wydělávání marokénu potřebují.

ČTYRBOČ. TETRAGONIA. VIERECKSERUCHT.

Kalich trubky s waječným srostlé, 4—8rohé, kraje 4 (pořidku 3-) dílného, u wnitř barweného. Tyčinek rozdílné množství. Waječník 3—8pauzdrý. Čnělky 3

—8, nejkratší. Ořech křídlatý nebo rohatý, nepukavý, 3—8pauzdrý. Semena v pauzdrách ojedinelá.

Č. rozcpnutá. *T. expansa* Murr. *com. gott.* 1783. *t.* 5. *Scop. ins. t.* 14. *Decand. gr. t.* 114. *T. echinata* Gaert. *t.* 179. *Demidovia tetragonoides* Pall. *dem. t.* 1. Zelina 2—3' dlouhá, rozewřeně wětewnatá; lodyha oblá, nahranatělá, obdálně pýřitá, drobničce bradawičkovaná; listy střídawé, řapíkaté, srdčítowejčité, nebo wejčité kosočtwerečné, na konci zaužené, tupaunké, dole klinowitě w řapík kratší wybíhající, wykrajowané, obak drobnými pupenci prošwitawými poseté; kwěty krátkostopkaté, úzlabičkové, ojedinelé nebo dvojčatné; ušty kalichowé 4, wejčítopodlauhle, tupé, u wnitř žlutawé; tyčinky po 4—5 mezi ušty kalichowými, a jich kratší; plod (kolmo prořiznutý) kosočtwerečný, slabě smačknutě čtyřhraný, pod krajem stálým, sklimeným 4rohý, uzralý wyschlý, 5—8semenný. — Na Nowém Seelandu a Žapánu. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Na Nowém Seelandu jedí nať co zeleninu a plawci Cookowi ji jedli proti kurdějím; chuti jest ostřejší nežli špinák a tudy se tu a onde w Ewropě sází.

TLUSTOBÝL. SESUVIUM. SESUVIUM.

Kalich 5dílný, stálý: uštůw u wnitř barwených. Plátky žádné. Tyčinek 15—30, na konci trubky kalichowé krátké připevněných. Waječník prostý, sedawý. Čnělka žádná. Blizny 3—5. Tobolka 3- pořídka 4—5pauzdrá, obřiznutá. Semena mnohá na semenici slaupowité, stá-
lé. Kel hákowitzě zkřiwený.

Byliny pomořské, dužnaté, lysé. Listy střěné, nejcelejší, přibezžilé. Kwěty úzlabičkové, střídawé, ojedinelé, sedawé, nebo krátce stopkaté. Kalich u wnitř nábrunatý.

T. plaziwý. *S. repens* Willd. *Crithmus maritimus* Rumph 6. *t.* 72. *f.* 1. *Portulaca* Herm. *lugd. t.* 212. Zelina; lodyha oblá, co brko tlustá, a několik sáhůw dlouhá, hladká, klaubnatá, čerwenawá, welmi tuhá, s mnohými wětewmi kořenatějícími pokrývá půdu, takže daleko a široko ji není widěti; listy kopinatokopisťowitě, ostré, 2" dlouhé, 2—3" široké, tlusté, dužnaté jako kuřinohowé, slané a trpké; kwěty w úzlabičkách ojedinelé, krátkostopkaté, wně zelené, u wnitř bílé; owoce černému pepři podobné. — W Indii wýchodní. ♀.

Owoce a kozy tu rostlinu rády žerou. Hlavně dělají z ní tak nazwaný *acjar*, jež přidawají k masu pro wzbuzení chuti. Waří totiž, na slunci suší, se solí a octem zadělawají a míchají s rozdílným kořenatím, n. p. s pazaušky bambosowými (robangem), zázwo-

rem a galanťau (*lan kwasem*), owocem pepřiky křowité (*čili*) a kwí-
tím papajowým. Michanina ta (*acjar*), ztuha zawřená, dlouho se dra-
ží. Na cestách jedí tu rostlinu jako zeleninu; powinni jsau ale ji
třikrát wařití; jinak působí běhawku.

WŽDYŽIW. AIZOON. IMMERGRÜN.

Kalich 5dílný, u wnitř barwený. Plátky žádné. Tyčinek asi 20 nejdoleji z kalichu wyniklých a po 3—5 swazkowitě w chobotech. Waječník prostý, 5hraný. Bli-
zen 5, tlustých, sedawých. Tobolka 5pauzdrá, na konci šterbinami 5 hwězdowitě pukající: pazder mnohose-
menných.

Byliny nebo polokře nízké. Listy dužnaté, nejcelejše střidawé nebo stříčné. Kwěty úžlabíčkové anebo w rozporách sedawé, po-
řídka stopkaté.

W. kanarský. A. canariense Lin. Nissol. mem. ac. 1711. t. 13. f. 1. Decand. gr. t. 136. Glinus crystallinus Forsk. desc. t. 14. Lodyhy zelinné, položené, oblé, plné pupencůw leskutých, bílých, huňaté, rozsochané, s wětwi druhau zakrsalau, kratičkau, listnatau, kwětnatau a nejkratšeji sochatau; listy střidawé, obwejitoklinowité, tupé, ostraunké neb ostré, pýřité, w řapík dlouhý zau-
žené; kwěty w rozporách nedokonalých lodyhy a jejích wětwi ojedinelé, sedawé, skoro narostlé; kalich zwonko-
witý, wně bělohuňatý: uštůw wejčítých, ostraunkých, u wnitř bílých, běloblanně obraubených; blizen 5 nitowitých, krátkých, dlouhobradawičnatých; tobolka tupě 5-
hraná, nahnědlozelená; semena hnědoryšawá. — Na Kanariích; w Egyptu až do Arabie na pomořích. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

W. španielský. A. hispanicum Lin. Decand. gr. t. 30. Ficoides Dill. elt. t. 117. f. 143. Zelina; lodyha přímá, asi zwýši pidi, rozsochaná, oblá, na konci připupeneč-
natá; listy doleni střidawé, hoření střičné, kopinaté, ploché, lysé, sedawé, sotwa 1½" dlouhé; kwěty w roz-
porách na přečrání stopkách; kalich trubky čihowité, 10žebré, kraje z uštůw 5 kopinatých, ostrých, trubky delších, u wnitř bílých, w poledne se otwírajících. — Na pomoři písčitém we Španielích a Barbarsku, u nás pod širým nebem. Kwěte w lipnu. ☉.

Z popela jich dobývají we vlastech salajku.

TUČNÍK. GLINUS. GLINUS.

Kalich 5dílný, u wnitř barwený, stálý: ušty 3 wně-
šné a 2 wnitřní. Plátkůw 5—20, kratších kalichu, jazýč-

kowitých, na konci na dvě neb čtvero klaných. Tyčinek asi 15. Waječnik prostý. Čnělka nejkratší nebo žádná. Blizen 5. Tobolka kalichem zakrytá, špauzdrá, šchlopná. Semena nejmenší, obwinutá nejdelší šnůrau pupeční. Kel zkraucený.

Zeliny wětewnaté, položené. Listy střičné, nestejně weliké, nebo střídawé. Kwěty úzlabičkové, přisedawé.

T. ledencowatý. G, lotoides *Lin. Burm. ind. t. 36. f. 1. Lam. t. 413. f. 1. 2. Alsine Bocc. sit. t. 11. Portulaca Barr. t. 336.* Zelina všude bělowlnatá; lodyha rozestřená, oblá, hned patrně, hned nepatrně rozsochaná, asi 1' dlauhá; listy obwejtité, wice méně zaokrauhlené, néjtupější, po kraji samém čeřité, dole náhle ztenčené w řapík listu kratší, střídawé; jelikož z úzlabička vynikají wětwičky nejkratší listnaté, jsau listy na pohled chomáčené, nestejně weliké; kwěty z úzlabička na těch překrátkých wětwičkách také na pohled chomáčené, stopkaté; ušty kalichowé kopinaté, ostré, stejně dlauhé, wně bělowlné; plátkůw 10—12 bílých, nitowitých, obyčejně na dvě nebo tré na konci rozklaných; tyčinek 15—16 mnohem kratších kalichu, na terči podplodním sedících; waječnik prostý, huňatý, šhraný, se čnělkami překrátkými; tobolka šbočná, kalichem zastřená, bledě rusá, šchlopná; pauzder 5, se semenem mnohým, drobným, skoro ledwinowitým, hnědým, na semenici slaupowité, střední pomocí šnůrky pupeční obwinuté. — Na místech powodní podrobených na Sicilii, w Egyptu, Arabii. Kwěte w lipnu. †.

W Arabii nať potřebují na rány.

Řád 107.

ŠAMANICHOWITÉ. *NITRARIÆ*. *J. S. Presl* 1820. *Lindl.* 1823.

Kalich prostý, na patero klaný (přemalý). Plátkůw 5, podlauhilých, tupých, přiklenutých, w paupěti chlopnitých. Tyčinek 15 i s plátky w ústi kalichowém připewněných. Waječnik 3- pořidku špauzdrý; čnělka 1; blizny 3 nebo 6. Tobolka peckowicowitá, uzralá špauzdrá, šsemenná, postranně 3 nebo 6 chlopněmi pukající. Semeno wisuté, na šnůře pupeční od dola wzhůru jdauci, bezbiléčné. Kel překocený, rowný.

Kře. Listy střídawé, tlustaunké, někdy chomáčené. Kwěty obojaké, prawidelné, klasenowrcholičené.

Řád skrowněčký z 5 rodůw (w 1 pokolení) w sewerné Asii a

Africe, na Senegalu a Nowém Hollandu rostaucích. O nich není nic známo, ledaže jsou slané mnohým ledkem.

ŠAMANICHA. NITRARIA. SALPETERSTRAUCH.

Znaky naduvedené.

Š. *chwalinská*. N. *caspica*. N. Schoberi *Lin.* N. Schoberi *α)* *caspica* *Pall. ross. t. 50. f. B.* Keř složený z pňůw sáhových, skoro přímých, šedokorých, křehkých, oblych; větvičky a rozhy střídavé, jednostranné, obzvláště na pněch položených přímé, bělavé; rozhy mladé pýřité; listy z pupenůw střídavých chomáčené, sedavé po 4 nebo 5, dužnaté, šťáwnaté, podlauhlé, dole ztenčené, nejcelejší, sivě zelené, v jeseni a s větvi usušených snadno padající, drobnohledem propatřené okazují chloupky nejautlejší, přitlačené; vrcholíky na rozlách konečné, sochaté, holé, pýřité; květy na větvičkách klasaté, jednostranné, přímé, stopečnaté; kalich přemaličký, z 5 zubůw, pak ale zvětšely, zvonkowitzý; plátkůw 5 bílých, rozložených, podlaublých; waječník homolowitzý, s bliznau 3pupenečnau; peckowice homolowitzá, dužnatá, tmavě červená, usušená černá a namodrale černicí, wždycky měkká; pecka homolowitzá, wezpod poddutá, nahore nejostřejší, na konci jakoby šchlupná; semeno walcowitzé, žluté, nasladlé, we šlupce žluté. — Podlé Moře chwalinského. \bar{K} .

Owoce, ačkoli jest nechutné a přislané, jedí na stepech chwalinských, protože jest jediné w těch končinách. Nač ostatně žerau welblaudové.

Š. *sibiřská*. N. *sibirica*. N. Schoberi *Lin.* N. Schoberi *β)* *sibirica* *Pall. ross. t. 50. f. A. Lam. t. 403. f. 1. Osyris Gmel. sib. 2. t. 98.* Kořen dřewnatý wystává nad zemí na způsob bulwy, často jako hlawa veliké a vypaustí pně položené, anobrž k zemi přitlačené, loketné, tenší nežli předešlého, šediwé; větwe střídavé, nejodstálejší, též položené; rozhy jednostranné, lysé, na větwich starších trnowatější a listonosné, na mladších kwětaucí; listy menší nežli předešlého, ostatně docela podobné, ledaže jsou dužnatější a slanější; vrcholíky menší, hustší, chlupatější; kwět we všem menší, kalichu ale patrnějšího; peckowice zralá menší, modrawě černá a taktéž se barwící; pecka wejcowitzá, přitrojbočná, na konci s 6 brázdami po dwau blíženými, nejdrobněji dubkowaná. — W Sibíři. \bar{K} .

Užitek tentýž.

Řád 108.

NOPÁLOWITÉ. *CACTEAE.*

Kalich trubky s waječником srostlé a často nad něj wíce méně prodlažené, hned nahé a kraj mnohodišný, stálý nesaucí, hned šupinami (prostými konci mnohočetných uštůw kalichowých) porostlé, ježto wzhůru zponenáhla se zwětšují, ztenčují a plátkům připodobňují. Plátkůw 5, anebo mnoho, 1—2—mnohořadých: wněšné sotwa od uštůw kalichowých rozdílné, wšecky dole wíce méně srostlé. Tyčinek welmi mnoho, w trubce kalichowé připewněných, prostých. Čnělká 1; blizen wíce prostých, jednoduchých. Malwice dužnatá, hned wěhčená krajem kalichowým, hned šupinatá, pabrbečnatá atd., na konci šomolkau opatřená, lpauzdrá, mnoho-semenná; semenic několik žilowitých, nástěnních. Semena zralá w dužnině hnízdící, na dlouhých šnůrách pupečních, bezbílčaná. Kel křiwý nebo zkraucený, pořidku rowný; dělohy za klíčení tlusté, listowité, nebo malé, ostré.

Byliny nebo kře welmi různotwárné, zmládl dužnaté, lodyh a wětwi wálcowitých, hranolowitých, listowité smačknných, kejowitých, anebo kulowatých. Listy na záwit rozpostawené, řidko patrně wywinulé, nejčastěji naznamenané pahrbkami, polččkami, kolci, anebo dilupy chomáčenými. Palisty žádné. Kwěty obojaké, nejčastěji pravidelné, ojedinešlé, konečné, poboční, často welmi okázalé.

Ten řád sestává z wíce nežli 400 rodůw (w 7—10 pokoleních), jediné w Americce teplejš mezi 35° šířky sewerné a 30° jižné, obzwláště ale mezi obratníkoma rostaucí. Hlawně bůjejí na půdě suché, wyprahlé, bezwodé, anebo škrobotinách a skalách, w rowinách a na wýšinách; anobř některé se nalézají we wýšce 6000—9000', anobř i wýše na Andách. Jako wšecky rostliny dužnaté, pohlcují wláhu powrchem zelených částek u wětším množstw nežli kořenem w srownání skrowným; ano w jejich sklčpkowatině nashromažduje se tolik šťawy wodnaté, že za powětříš welmi suchého a horka nejwětšho mohau obštáti a růsti. Rostance čerstwě a bujně, powleknújí celé plasy obyčejně jiných rostlin nemajšcl a poskytuují krajinám swými obzwláštními twary obzwláštlní pohled, který ale pro jejich tuhost, mdlan zelenost, ano i žlutohnědost starších částek není utěšený a čerstwý. Pro weliikan zásobu šťawy wodnaté jsau w těch krajinách bezwodných darem neocenitelným; jelikož zwřřata žízniwá (jmenowitě skot a koně) jejich šťawu lakotně cucajíce žlzeň hasí, protož práwem se nazývají židly w pašti. Owoce nejmnožšcl jest chutné; jiné swými trny hodí se na ploty neproniknutelné; dřiwí wětšclch rodů časem nabýwá znamenité twrdosti, a slauží k pálení a na díla truhlářská a tesařská. Staré kmeny dlouhých šlahanowitých potřebují se co pohodně. Konečně na některých zdržuje se čerwec nopálowý (kočenila), znamenitý těch krajin towar. Některé obsahují šťawu prudkau leptawau, která se potřebuje jako mléko pryscowé w lékařstwí, w němž i jiné rody se užívají.

CECUŇ. MAMMILARIA. ZIZENDISTEL.

Kalich trubky s waječnikem docela srostlé, kraje 3—6dílného, barewného. Plátkůw 5—25, od kalichu rozeznatelných, a s jeho ušty w trubku srostlých. Tyčinek mnoho, mnohořadých. Čnělka niřowitá. Blizna 3—7dílná, paprskowitá. Malwice hladká, obwejcowitá, dříwe kalichem wěněná, pak holá.

Podkře dužnaté, kulowaté, keřowité nebo slaupowité, obrostlé pahrbky cecowitými (listy čili raději zpodky listními) pravidelně na záwit běžícími, na konci nesaucími chomáč wlny nebo trnůw a w úzlabíčku kwěty též z chomáče wlnowého wynikající, roztrašžené anebo na konci u wěnac rozpostawené.

C. jednoduchá. *M. simplex* Haw. *Cactus mammillaris* Lin. *Decand. gr. t. 3. Tussac. 2. t. 27. Echinomelocactus Herm. lugd. t. 136. Ficoides Pluk. alm. t. 29. f. 1. Comm. hort. t. 55.* Kmen nejjednodušší, zmládí kulowatý, pak wytažený, podlahloobwejcowitý, 4—9" vysoký, 2—3" tlustý; pahrbky wejcowitohomolowite na jejichžto konci z plsti skrowné, bílé wyniká wýstřediwě 12—16 trnůw rowných, tuhých, dříwe co krew čerwených, pak šedočerwených, jichžto čtvero neb patero prostřední trochu silnějši; kwěty w několika kruzích pod koncem, drobné, zelenawě bílé; čnělka 5—6dílná; bobule šarlatowá; semeno černé. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w čerwnu až do šrpna. Zrá obyčejně w přístím jaru. **h.**

Owoce toho i jiných rodůw téhož pokolení jedí. Kmen napříř rozříznutý okazuje dužninu bledau a ostrau jako nezralé okurky rozmačkané potřebují k obkládání zapálenin.

DYŇUCHA. MELOCACTUS. MELONENDISTEL.

Kalich trubky s waječnikem dokonce srostlé, kraje 5—6dílného, barweného. Plátkůw 6—18, s kalichem w trubku walcowitau srostlých. Tyčinek mnoho, mnohořadých. Čnělka niřowitá. Blizna 5pramenná. Malwice hladká, krajem kalichowým a korunau zwadlými wěněná.

Kmen kulowitý, wejcowitý, elipsowitý nebo zpleštilý, obyčejně pravidelně mnohohraný, hran wlnatých anebo trnatých, pořídku cecatých. Hlavní znak toho pokolení w tom se zakládá, že peň na konci swém má polštářek z pahrbkůw cecowitých wlnau a štětínami obrostlých, pod jehož koncem sedí kwěty předrobné do wlny popohřížené.

D. obecná. *M. communis* Link et Otto *diss. t. 11. Decand. diss. t. 6. Cactus Melocactus* Lin. *Decand. gr.*

t. 112. *Dict. sc. nat. atl. 3. t. 204. Bradl. succ. t. 32.* Kmen wejcowitokulowatý, tmavě zelený, 6—8" vysoký, 12—18hraný, hran rovných, dosti ostrých, brazd širokých a hlubokých; zpodky listní přiblížené, veliké, vejčité, šedoplstité; trny chomáčené, tuhé, rovné, žlutavé nebo světle náhnědé, vnějších 8—9 rozewřených, s nejdolejším nejdelším, prostřední po třech, jichžto 2 jsou odvráceny wzhůru a 1 dolů; kwěty hojné, wice méně čnějící z polštářiku, tmavě růžové; tyčinky krátké, bílé, s prašníky žlutými; čnělka delší tyčinek, i s bliznami růžová; malwice kejowitá, tmavě růžová. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte celé léto. ě.

Z ovoce jedlého dělají syrup proti utrpení hruďnému prospěšný; rozmačkanou rostlinu přikládají na wředy, aby změkly.

JRŽUNKA. ECHINOCACTUS. IGELDISTEL.

Ústý kalichowé mnohé, střechowité, dole na waječnik přirostlé a w trubku nejkratší srostlé, wněšné pokrywowité, wnitřní plátkowité. Tyčinek mnoho. Čnělka nitowitá, s koncem na mnoho klaným. Malwice ostatky lupenůw kalichowých přišupinatá. Kel bezděložný (?).

Kře nejjednodušší, dužnaté, wejcowité nebo kulowaté, prauhaté, bezlisté, pruh jakoby z pahrbkůw srostlých, na kraji nesaučích trny chomáčené. Polštářík žádný. Kwěty ze swazkůw trnowých, na konci pruh wnikající, podobné kaktusowým, trubky ale skoro zbawené.

J. tenkotrná. E. tenuispinus Link et Otto diss. t. 19. f. 1. Zakulatělá, 2—3" tlustá, na konci šomolowitě zatláčená, zelená, o pruhách 17, ztupených; trny chomáčené, tenké, ohnuté, se 3—4, trochu wětšími; kwěty wlnkau obkličené, 2" dlouhé, žluté: ušťůw kalichowých kopinatých, ostrých, plátkůw rozšířených, tupých, štětinau čerwenawě černau ukončených; čnělka 12—15dílná. — W Brasilii w powětu Rio - grande. ě.

KAKTUS. CACTUS. FACKELDISTEL.

Lupeny kalichowé mnohé, střechowité, na dolejšek waječníka přirostlé, w trubku prodlaženau srostlé, wněšné kratší, kalichowité, prostřední delší, barwené, wnitřní plátkowité. Tyčinek přemnoho s trubkau srostlých. Čnělka nitowitá, na konci na mnoho klaná. Malwice zbytky lupenůw šrámatá, bradawičnatá nebo šupinatá. Kel bezděložný (?).

Podkře různotwaré, kulowité, kejowité a prodlažené, a posledně přímé, lezawé nebo paulé, jednoduché nebo wčlewnaté, klau-

bnaté nebo nepřetržené. Peří a větve hranaté nebo pahrbkaté, nejčastěji kolcaté nebo štětinaté, někdy listovitě rozšířené. Rozhy a kwěty vynikají ze swazkův trnových anebo z wraubežkůw je dosazujících; kwěty wždycky poboční na starém dlu kmenu nebo větwe.

*) Kmen tuhý, nepnulý, neklaubnatý.

K. peruuský. C. peruvianus Lin. Decand. gr. t. 58. C. hexagonus Willd. Cereus peruvianus Tabern. 705. ic. Kmen přímý, třebas 40' vysoký, stářím wětewnatý, 5—8-hraný, pak docela zdřewnatělý a zoblelý, hrany tupé, smačknuté, nesaucí swazky trnůw 7—10, tuhých, hnědých; kwěty ojedinelé, 6" dlouhé, bílé, noc jedinau trwající, jejichžto wněšné plátky hnědočervené, wnitřní bělostné; tyčinek 13, přizelenawých, dlouhaunkých; owoce tmawě brunátné, jedlé. — W Peruwii a Americi meziobratníkowé. \bar{h} .

We sklčpkowatině kůry a dřeneš starých kmenůw nalézá se weliké množstwí skupených hlafí ze šřowana wápnčitého složených.

K. třepenatý. C. fimbriatus Lam. Cereus fimbriatus Decand. Plum. t. 194. f. 1. Kmen 18—25' vysoký, co stehno tlustý, přímý, nejtupěji přiosmihraný; trny štětínowité, bílé; kwěty konečné, krátkotrubé, krásně růžowé, zwonkowité, z nemnoha lupenůw po kraji třepenatých složené; tyčinek přemnoho; blizna na mnoho klaná; malwice kulowatá, čerwená, zwíci pomaranče, kolcatobradawičnatá, dužniny co oheň čerwené, semen čerwných. — W lesech suchoparných na Domingu. \bar{h} .

Owoce chuti lahodně nakyslé jest oblíbeno; též podává se k ochlazení w horečkách. Šřawa ze kmenu palčiwá slauží ku zpryskowání kůže, též proti bradawicem, nemocem kožním, a u wnitř proti zapřtalostem.

K. rozewřený. C. divaricatus Lam. Plum. am. t. 193. Přímý, 3—4' zwýši, stehna ztlauští, wětewnatý, nejtrnatější, nejtupěji 10úhelný; wětwe odstálé; kwěty poboční; owoce kulowaté, ryzé, zwíci pěsti, bradawičnaté, bezbranné, u wnitř bílé, přesladdké, lahodné. — Na místech newyđelaných ostrowu Domingu.

Owoce jedí; šřawu z kmenůw wytlačenau mají za nejlepší lék proti hlístám.

K. latnatý. C. paniculatus Lam. Plum. am. t. 192. Stromowitý, kmen 15—20' zwýši, stehna ztlauští, 5bočný, nahoře rozdělený na wětwe latowité rozpostawené, dole klaubnaté, odstálé, po hranách porostlé trnami chomáđenými, krátkými; kwěty bílé, čerweně čárkowané; plátky na konci zaokrauhlené, wnitřní menší, 1/2"

dlaulé; ovoce větší husiho vejce, žlutavé, bradavičnaté, u wnitř bílé, se semeny hnědými. — S předešlým. 5.

Owoce jedl a podávají w horečkách k ochlazení.

K. noční. *C. Pitajaya Jacq.* Přímý, 8—10' zwýší, vyšší opírá se o stromy blízce, aniž kořenatí; wětwe trojbočné; trny chomáčené; kwět noční, sotwa wonný, nejkrásnější, bělawý, průměru polostřewičného; kalich 8" dlauhý; ovoce zwící a tvaru slepičího vejce, wně celé čerwowé a šupinaté kalichowými ostatky, u wnitř bělostné, dužnaté, sladké; semena leskločerná. — W Kolumbii. 5.

Owoce jedl jako všech známých kaktusůw, málokteré ale dle svědectwí Jacquinowa Ewropanům přijemné.

***) Pně klaubnaté: prostřené nebo pnulé, kořenatějící.

K. cepovitý. *C. flagelliformis Lin. Decand. gr. t. 107. Tussac 2. t. 28. Trew. Ehr. t. 30. Knorr. 1. t. F. 8.* Peň pnulý, prstu ztlaustí, přewětewnatý; wětwe oblé, s 10—12 řadami palrbkůw, opatřených swazkem z 11—16 trnůw krátkých, tuhých, rozbíhawých, hnědých, dílem na konci ryzých; kwěty karminowé, 2½—3" dlauhé, s krajem 1½" širokým; trubka kalichowá tenká, posázená lupeny hnědočerwenými, chlupatými: plátky měkko-hroté, wněšné podwinuté; tyčinky bělawé, z kwětu čnějící, s prašniky bledě žlutými; čnělka kratší tyčinek, bělawá, s čnělkami 5 přímými; ovoce kulowaté, čerwenawé, ½" weliké, s bradavičkami wlnatými a štětinatými. — W Americce meziobratnikowé, nyní také w pustinách arabských. Kwěte na začátku jara. h.

U nás od dáwna w zahradách a komnatách chowaný rod usta-wičným kwětením oblíbený. Štáwu z něho potřebují proti hlistám.

K. hrubokwětý. *C. grandiflorus Lin. Decand. gr. t. 52. Trew. Ehr. t. 31. 32. Knorr 1. t. F. 6.* Peň rozstře-ný, plaziwý a pnulý, welmi wětewnatý, 5—7úhlý, bledě zelený, klaubnatý článkůw předlauhých, prohýbaných, kořenatějících; trny po 4—8 we swazcích krátké, sotwa pichlawé, žlutavé nebo bílé; kwěty přeweliké, 6—7" w průměru, wanilkau výborně zapáchající; trubka kalichowá porostlá šupinami brvitými zelenými, na konci pomarančowými; ušty kalichowé prosté, rozložené, čárko-wité, ostré, pomarančowé; plátky širší, kopinaté, bělo-stné; ovoce zwící husiho vejce, pomarančowé, u wnitř bílé. — Na Karajbách a Antilách. Kwěte w lipnu. h.

Pro kwět překrásný, weliký, lsběžně zapáchající, toliko jednu

lymi; čnělka málo delší tyčinek, i s bliznami 5—8 bílá; ovoce vejcovité, $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, tmavě brunátné, silně lesklé, nahoře s několika hřbitky pahrbkatými a štětinatými. — W Mexiku. Kwěte časně w jaře až do podzimku. \bar{H} .

U nás pro utěšený květ vůbec w kruhulci se chová, a odměňuje se po celé léto krásným květem. Jest také odrodek bělokvětý.

NOPÁL. OPUNTIA. FEIGENDISTEL.

Kalich trubky docela s waječnikem srostlé, kraje mnohodílného, krátkého, rozloženého, padavého. Plátky mnohé, obvejčité, skoro růžovitě rozložené. Tyčinky kratší nežli koruna. Čnělka walcovitá, dole škrcená. Blizny 3—8, přímé, tlusté. Bobule šomolkatá, po straně pahrbkatá, často kolecatá.

Kře kmenu a větvi walcovitých anebo smačknutých, a na články vejčité nebo podlauhlé rozdělených, s trny nebo štětinatami chomáčenými, na závit rozpostavenými a taktéž rozlosowanými listy šidlowitými, nejčastěji prchawými. Kwěty ze swazkůw trnatých anebo z krajůw článkových vynikající, žluté, červené nebo bílé.

N. hrubočlenj. O. Tuna Mill. Cactus Tuna Lin. Knorr 2. t. o. Tuna Dill. t. 295. f. 380. Opuntia Sloan. t. 244. f. 1. Přímý, zvýší muže; články zdělí 1', zšíří 9", ztlauští 1", smačknuté, široce vejčitopodlauhlé, u wnitř plné slizi; trny šidlowité, dlouhé, žlutavé, z wlny kratičké wyniklé; z krajůw vynikají kwěty jako růže, špinavě červenavé; čnělka na osmero neb dewatero klaná; ovoce jako smokwy čili šiky, wně plné drobníčkových kolecůw, červenavé, dužnina taktéž barwená, sladká, ježto moč červení a zácpu působí. — W Americě horčejší. \bar{H} .

Dělají z něho ploty, jehož trnůw dobytek se bojí. Na něm žije též kočenila dobrá.

N. sklímenj. O. cochinitifera Mill. Cactus cochinitifer Lin. Knorr 2. t. o. 1. Desc. 7. t. 516. Hock. in mag. t. 2741. 2742. Dict. sc. nat. atl. 3. 203. Tuna Dill. elt. t. f. 383. Opuntia Sloan. 2. t. 8. f. 1. 2. Kmen přímý, wětewnatý, 6—9' zvýší; články vejčitopodlauhlé, $1\frac{1}{2}$ " zdělí, $\frac{1}{2}$ " zšíří, dosti tlusté, trníčky teničkými, černawými opatřené, takže jakoby bezhranné, na dolení dílu walcovitě; listy podhnuté, červenavé; kwěty co krew červené, sotwa se otwírající, neweliké, $\frac{5}{4}$ " w průměru široké; waječnik obvejčitý, tmavě zelený, skoro střechovitě pahrbkatý; tyčinky daleko z kwětu čnějící,

skvěle červené, prašníky žluté; šnělka barvy masové, s 8 žlutými šnělkami; ovoce jako předešlého, není ale tak lahodné. — W Indii západní a celé horké Americe. \bar{h} .

To jest ta znamenitá rostlina, na níž kočenila čili červenec nopalový obzvláště žije, a který k tomu čli i ve velikých sadech (nopalištích) naschvál se opatruje. Každý wí, že kočenila jest hmyz, nejkrásnějš barvu šarlatowan a karmínowan dávající a tudy w barvířství velmi prospěšný a newyhnitelně potřebný. Druhdy sbírali kočenilu toliko w Mexiku; Thiery de Menonville přenesl ji odtud na Domingo. R. 1827 zavedl ji Bertholot na Kanarie, kdežto na nopalů smokowci tak dobře se daří, že r. 1838 již 18.800 liber kočenily wywezli. Též i na Korsice a okolo Kadesu a Walencie o to chováni s wětším menším prospěchem se pokusili.

N. smokwec. *C. Ficus indica* Lín. Kmen přímý, rozewřeně wětewnatý; články wejčítopodlahlé, obak tupé, 1½' dlouhé, tupé, tlustaunké, po krají tenší; trny řidké, ojedinělé, malé, zděli wlny; listy drobné, červené; kwěty sirkowě žluté; ovoce veliké, různobarewné. — W Americe jižné, nyní se sází na Sicilii a we Wlaších. \bar{h} .

Na Sicilii mají troje odrody, s owocem žltawým, krawavým a bělawým a bezsemenným, jichžto poslední dwa jsau nejoblíbenějš; též i w jiných končinách, kdežto ten nopal roste, jest pokrmem wáženým. Jest také odrodek s kratšími články. Na Kaarických kočenila na něm se chová.

N. obecný. *O. vulgaris* Mill. *Cactus Opuntia* Lín. *Knorr. t. F. 1. Mill. 2. t. 198. Decand. gr. t. 138. Bot. mag. t. 2393.* Kmen rozstřenopoložený a plaziwý, 5—8', dlouhý, článkowaný; články plosko smačknuté, obwejčité, zelené, s trny nestejnými, mnohými, překrátkými, w stáří oblé, dřewnaté, šerohnědé; listy šidlowité, ostré, velmi prehawé; kwěty z kraje hořejších článkůw; ušty kalichowé malé, hnědé; plátky w několika kruzích, bledě žluté, wněšné měkkohroté, wně ponachowělé, wnitřní srdčité; ovoce obwejcowité, 1" dlouhé, červené. — W Indii západní a w jiných jižných končinách sewerné Ameriky, nyní w Ewropě jižné zdiwočelý. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Owoce zaslulé jedí; má ale prý jako jiné červené nopalky moů červeniti. Články šťawnaté rozmačkané potřebuj na obkladky k obměkčení otokůw.

N. otewřený. *O. Hernandezii* Decand. *Cactus coccinillifer* *Flor mex.* *Nopal Nochatzli* *Hern. mex.* 78. *ic. et p.* 489. *f. 1.* *Nopal sylvestre* *Thiery - Menom. voy. gua.* 2. *p.* 277. *z. ic.* Přímý; články tlusté, příokrauloobwejčité, přibezbranné; kwěty rozložené, brunátné, růžowé nebo

šedolilákové; tyčinky kratší plátkůw a čnělky. — W Mexiku. \bar{h} .

Na tom rodu také žije kočenila.

POTUŠÁK. PERESKIA. PERESKIE.

Květy a ovoce jako předešlého pokolení; kraj kalichový obyčejně stálý a listovitý. Čnělka nitovitá, s bliznami na závit rozpoloženými.

Rody toho pokolení docela jměním se liší od ostatních nopálovitých, takže příbuznost se tuší; květem ale a ovocem docela se srovnávají s nopály, takže jich nelze rozeznati. Jsou ale stromy nebo kře s kmenem a větve mi patrně listnatými, oblými, listům po tvaru a velikosti rozdílným, w jehož úžlabičku jsou hrbolky plstí, štětinami a trnami obrostlé, jako u jiných toho řádu rodů. Z těch hrbolků pučí nové listy a větve, na jejichžto koncech květy stojí.

P. trnatý. P. aculeata Plum. am. t. 226. Dill. clt. t. 227. f. 294. Mill. Cactus Pereskia Lin. Malus americana Comm. hor. 1. t. 70. Portulaca Pluk. alm. t. 215. f. 6. Keř 8—15' zvýší, s větve mi dlouhými, oblými, tenkými, pnulými, zelenými, lysými; trny po 2 úžlabičkové, na větve ch oímáčené, podhnuté, bělawé; listy střidawé, eliptičné nebo podlauhlokopinaté, zakončité, dole zaužené, tlustaunké, sřawnaté; úžlabička wlnatowausatá; květy skoro latněné, bílé nebo žlutawé, přewonné; ústy kalichové zelené, kopinaté; plátky w 2 kruzích wejčité, rozewřené; malwice kulowatá, zwicí w laského ořechu, žlutawá, krajem kalichovým listowitým wěňčená; semena černá. — W Indii západní. Kwěte w říjnu a listopadu. \bar{h} .

Ovoce sladké, náwinné a lahodné jednak jedí, jednak w lékařstwi proti neduhům hrudním potřebný.

WĚŠÁK. RHIPSALIS. RUTHENKAKTUS.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, hladké, kraje krátkého, 3—6dílného, s ústy zakončitými, mázdrowitými. Plátkůw 6, podlauhlých, odstálých, z kalichu wyniklých. Tyčinek 12—18, dole z plátkůw wyniklých. Čnělka nitovitá. Blizny 3—6, odstálé. Malwice proswitawá, zakulatělá, kalichem zwadlým wěňčená. Semena w dužnině hnízdiwá.

Kře, nejčastěji na jiných stromech rostane a s nich větve mi skoro bezlistými dolů wisíce. Kwěty pobočné, sedawé, drobné, bílé. Bobule bílé.

W. přeslenatý. R. Cassytha Gaert. t. 28. Hook. exot. t. 2. Decand. diss. t. 21. Cactus pendulus Swartz. Kmen

přímý, dřevnatý; větve tenké, oblé, přesleněné, klaubnaté, nahé, lysé, 1½' dlouhé, na konci tupé, nejjřídceji poseté bradavičkami malíčkými, z konce trn háčkovitý vypaustějícími; květy roztraušené, drobné, sedavé, bělavé; malvice zvíci wikvy šomolkau ukončené, jmelínkám podobné. — Na větvech stromůw ztepilých po Jamaica, Hispaniole atd. U nás w hříjnech kwěte w únoru a březnu, we vlasti ale pořád. \bar{h} .

Proti hlistám jej potřebujf.

Řád 109.

MERUZALKOWITÉ. *GROSSULARIEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé, často nad něj prodlažené, kraje na čtvero neb patero klaného, stejnoušého, často barewného, wadnaucího. Plátky 4—5, drobné, w ústí kalichowém připewněné, s ušty kalichowými střidawé, stejné. Tyčinky 4—5, prosté, mezi plátky stojící. Čnělka na dvě neb čtvero klaná nebo dělená, s bliznami jednoduchými. Malvice wěnčená zwadlým krajem kalichowým, 1pauzdrá, mnohosemenná, obyčejně se semenícema stříčnýmá, žilowitýmá, nástěnnímá. Semena dlouhau šnůrau pupeční připewněná, míškem šfáwnatým, kašowitým obklíčená, bilečnatá. Kel malíčký, od pupu odvrácený; dělohy klíčící listowité.

Kře bezbranné nebo trnaté. Listy střidawé, dlaňožilé a dlaňosečné, w pupenu násobené, bezpalisté. Kwěty prawidelné, obojaké, pořfdku různopohlawé, na hroznech malých, pořfdku ojedínělé anebo po několiká w úzlabičkách anebo na konci zkrácených rozeh.

Sem náležf 1 pokolení asi o 60 rodech rostancích na sewerné polokanli a wětším dílem w mírném pásmu. Nejwíce jich w Americé sewerné, ostatní w Asii sewerné, ěwropě a w Americé jižné. Wšecy mají jedlé owoce, pro něž některé se sázejf.

MERUZALKA. RIBES. JOHANNISBEERE.

Znaky pokoleňowé jako řadowé.

M. červená. R. rubrum Lin. Fl. dan. t. 967. Plenk t. 146. Schmidt t. 92. Rostl. I. ob. 74. 1. Wino sw. Jana Mat. Háj. 42. — Wet. 50. Rybez, rybiz, meruzalka. Kořen dost silný, wětewnatý, lezawý, šedočerný, vypaustí mnoho kmenůw 4—6' vysokých, přímých, bezbranných, dole hnědých, málowětewných; listy dlouhořapíkaté, zaokrahlé, srdčité, šlaloké: lalokůw tupých, ostře

zubatých, malo swraskalé, zmládí huňaté, pak olysající, bezžlazé; řapíky dole široce obraubené, ostatně dole brvitě chlupy tlustými, žláznatými: brozny jednoduché, běwné, wisuté, přilysé; stopečky tenké, dwakrát delší listenu wejčitého, tupého u wzniku jejich; kalich lysý, žlutozelený; prostá částka kraje kalichowého miskowitá; ušty rozewřené, obwejcowité, nejtupější; plátky kopisťowitopodlauhlé, na konci srdčítowykrojené, zelenawě žluté, menší uštůw kalichowých; tyčinek 5, plátky nepřesahující: pauzdra prašnikowá zdálená; čnělka krátká, dopola na dvě klaná: uštůw rozewřených, maličko podhnutých; blizny konečné, hláwkowité; okolo čnělky dole štít maličko vypuklý, žláznatý; malwice kulowaté, lysé, silně lesklé, červené, též pleťowé a bílé. — W hájích wlhaunkých a suchých, kamenitých po Ewropě mírné a jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu. \bar{R} .

Planá čili lesní meruzalka rozeznává se dnem kalichowým nahnědlým a hnědě težkowaným, kratšími plátky, čnělkou a tyčinkami a menšími malwicemi.

Meruzalka sází se skoro w celé Ewropě a Americe sewerné. Malwice, obsahující kyselinu citronowou a jablkowou, sladké a náwinné, jedí se surowé nebo rozdlně zadělané; dělá se z nich také wíno a oacet. Štáwa z bobul též w lékařství se potřebuje.

M. černá. *R. nigrum* Lin. *Fl. dan. t. 556. Plenk t. 147. Schmidt t. 91. Engl. bot. t. 1291. Rostl. I. ob 74. 2.* Smradinky, smradlawky, rybíz černý. Keř předešlému podobný, 3—5' vysoký; listy dlauhořapíkaté, zaokrauhlé, dole srdčité, šlaločné: lalokůw tupých, tupaunec stříhanozubatých, wezpod pýřité a všude žlázkami pryskyřičnými, ryzými poseté, které obzvláště na mladých listech patrné mnutím smrad jim udělují; takowými též žlázkami i řapík opatřen; brozny chudokwěté, běwné, přímé: stopka a stopečky pýřitoplštnaté; listeny podlauhlé, ostré, pýřité, mnohem kratší stopeček; kalich zwonkowitý: trubky částka srostlá s waječnikem pýřičkowaná, ostatní pýřitoplštnatá, kraj uštůw podlauhých, tupých, ochlípených, zelenawě žlutých, na konci nachowělých; plátky podlauhlé, tupé, zelenawě žluté; tyčinky nepřesahují plátky; čnělka jednoduchá, blizna rozštípená; malwice kulowaté, malé, černé nebo černě šialové surdí stěnicemi. — Na místech lesnatých, wlhaunkých, vyšších po Ewropě a Sibiři. Kwěte w kwětnu, zrá w lipnu. \bar{R} .

Owoce méně jest wáženo; ono a listy a pazaušky w lékařství prospívají.

M. srstku. *R. grossularia* Lam. *R. grossularia* et

Uva crispa *Lin. Plenk t. 149. 150. Fl. dan. t. 546. Engl. bot. t. 1292.. 2057. Schmidt. t. 99. 100. Rostl. I. ob. 74. 4.* Chlupatá anebo zelená jahoda *Mat. Háj. 42. — Wcl. 49.* Chlupatka, srstka, angrešt, měchaunka, mochnanka. Keř 1—2loketný, hustý: wětwe oblaukowitě k zemi sehnuté, wětwičky a rozhy wzhůru jednostranné; kůra na kmenech a wětviích hnědá, na wětvičkách zahnědle bělawá, hladká; trny pod pupeny jednoduché nebo na tré rozdělené s prostředním wětším, silně dřewnaté, nejodstálejší, ostré, homolowité; listy na řapících po kraji chlupatých, okrauhlodwinité, dole uťaté nebo maličko srdčité, šlaločné: lalokůw tupých, tupaunce stříhanozubatých, znoženožebře, na líci lysé, zelené, wezpod na žebřách a žilách wlasatochlupaté, bledší; kwěty z pupenů listonosných, na stopkách ojedinělých, dvoj- nebo trojčatných, mnohem kratších nežli řapíky, chlupatých, s listenoma podlahlými, u prostřed wyniklými, s jedním wětším; kalich zwonkowitý, na waječniku hustě chlupatý, řídko na uštech podlahlých, nejtupějších, zelenawě žlutawých, na konci nachowých; plátky podlahločárkowité, rovné, kratší ušťůw kalichowých; tyčinky delší plátkůw, rovné, bělawé, tlustaunké; prašníky podlahlé, zažlutle bílé; malwice wíce méně kulowatá, chlupatá nebo lysá, zelenawá, žlutawá, jasněji nebo tmawěji čerwená až i černočerwená. — Na skalách a suchopářích wýslunných, též w plotech po celé Ewropě, Sibíři a Kawkazu. Kwěte na konci dubna, z počátku kwětna, zrá w lipnu. †.

Troje hlawní odrody:

α) waječník a malwice žláznatoštetinaté; *srstka*. *R. grossularia Lin.*

β) waječník měkkochlupý, bezžlazý, bobule lysá; *R. Uva crispa Lin.*

γ) waječník a malwice lysé, listy brwité. *R. reclinatum Lin.* Chlupatka w mnohých končinách ewropských, obzwlášť w Anglii se sází, kdežto i nejwíce odrodkůw (400 prý) se rozeznává. Owoce sladké, náwinné jest oblíbeno; též dělají z něho lahodné wíno a wýborný ocet.

Řád 110.

ZÁBLUDOWITÉ. *ESCALONIEAE.*

Kalich dole s waječnikiem srostlý: kraj na patero nebo (řídčeji) na šestero klaný, s ušty stejnými, stálými. Plátkůw 5—6, w ústí kalichowém připevněných,

s nehty w trubku přiblíženými nebo spojenými. Tyčinek oddělených co plátkůw. Čnělka 1, blizna hlávkovitá nebo dvojlaločná. Malvice 1pauzdrá nebo nedokonale 2pauzdrá, mnohosemenná nebo tobolka 2chlopná. Semena předrobná, wisutá, někdy na konci křídlatá anebo w dužnině zaobalená, bilečnatá. Kel maličký, zawřený, od pupu odvrácený.

Kře nebo stromy. Listy střídawé, peřenožebré, kožowité, žláznatopilowané. Kwěty obojaké, pravidelné, nejčastěji konečné, ojedinelé nebo na hroznech čili latách.

Do toho řádu náleží 25 rodů (we 2 pokoleních), které kromě jednoho nowohollandského přebývají w Americe jižné. Jméním podobají se wřesowitým a kyhankowitým; austrojností kwětu a plodu ale meruzalkowitým, od nichžto zase liší se plátky trubkowitě spojenými a listy peřenožebrými, nelalokatými.

Zdá se, že jsou balsamaté, hořké a slabě swraskující.

ZÁBLUDA. ESCALONIA. ESCALONIE.

Kalich trubky polokulowité nebo čihowité, kraje 5zubého nebo na patero klaného. Plátkůw 5. Čnělka niřowitá, stálá. Blizna štitowitá, nejčastěji 2laločná. Tobolka zbobulelá, krajem kalichowým wěněná, nedo-dwojpauzdrá, na dně nepravidelně děrami pukající, přehrádka nahoře na kraji semenonosná.

Z. pryskyřičnatá. *E. resinosa Pers. Stereoxylon resinosum R. et Pav. per. 3. t. 235.* Chakas, chachakoma. Strom lysý, 15—18' zwýší, šedokorý; wětwe přímé; rozhy pryskyřičnolepké; listy dosti směšnané, podlauhloobwejité, dole sotwa zaužené, sedawé, tupé, krátkohroté, drobně žláznatopilowané, wezpod siwé; kwěty krátkostopkaté, woňawé, na latách konečných, chudých, dele listnatých; ústy kalichowé, přímé, celé; plátky obwejitopadlauhlé, nahoře ohnuté, delší tyčinek, bílé, žilnaté; čnělka stálá, sotwa delší plodu čihowitého, smačkutického, 2brázdého. — Na kopcích chladných Peruanských. Kwěte w lednu až do března. 5.

Rozhy pryskyřičnaté, mladé, potřebují se co lék posilující. Dříví velmi twrdé na rozdílne náčiní.

Z. červená. *E. rubra Pers. Hook. bot. mag. t. 2890 Stereoxylon rubrum R. et Pav. per. t. 236. f. 6.* Nipa. Keř 10—12' zwýší; kůra na kmenu laupawá; rozhy lepnaté, žláznatohuňatické; listy obwejitopadlauhlé, zakončité, pilowané, wezpod pryskyřičnotečkowané; kwěty červené, na hroznech konečných a úžlabičkowých, listnatých; ústy kalichowé zaubkowané; plátky kopistowité,

na konci toliko rozewřenén; tobolka dole na dvě se rozděluje. — Na skalách w Chili. \bar{H} .

Z. borůwkwj. E. myrtiloides Smith ic. t. 30. Stereoxylon patens R. et Pav. per. t. 234. f. 6. Keř 20—24' zwýši, lysý, wětwi nejodstálejších; listy obwejítopodlauhle, ostraunké, zejkwowanopilkowané, žilnaté; kwěty konečné, ojedinéle; plátky kopisťowité, bílé, na konci zelenawé. — Skoro wšude na místech chladných Andůw nowogranadských. \bar{H} .

Dříví jeho přetwrdé, dobré na rozdlíné nástroje, n. p. topůrka k sekerám, atd. Rozhy roztlučené přikládají na ztlučeny.

Rád 111.

OPADUŇOWITÉ. CUNONIACEAE.

Kalich prostý nebo s waječnikem srostlý, na čtwe-ro neb patero klaný. Plátky 4—5 (pořidku méně), nákalichowé a střidawé s ušty w páupěti střechowitými. Tyčinek obyčejně dwakrát wíce plátkůw (řidko méně), nákalichowých, protiúšetných. Waječník prostý; čnělky 2, prosté nebo jediná do pola rozštípená; blizny 2. Tobolka kořnatá, wíce méně na dwoje pukající, 2pauzdrá: pauzder mnohosemenných. Keř u prostřed bílku duřnatého.

Kře nebo stromy; listy střičné, jednoduché nebo složené, dole opatřené palistoma welikýma; kwěty konečné nebo úžlabětkowé, ojedinéle nebo na strbaulech nebo hroznech.

LALOČ. WEINMANNIA. WEINMANNIE.

Kalich 4dílňý. Plátky 4, sedawé, ze dna kalichu wyniklé, a s jeho ušty střidawé. Tyčinek 8, mezi terčem a plátky wyniklých, uštům kalichowým a plátkům střičných. Waječník sedawý, prostý, 2pauzdrý, dole baňkau obkličěný. Čnělky 2. Přehrádka obak wejcosná. Wejce nemnohé (5—8), w každém pauzdru 2řadé. Semena eliptičnoledwinowitá, nejdrobnějši, často chlupatá.

Stromy, kře střičnowětewné. Listy střičné, jednoduché nebo složené. Palisty meziřapíkaté. Wětwe úžlabětkowé, ojedinéle. Kwěty drobné na klasech nebo strbaulech, někdy řdílňé, řmužné.

L. lysý. W. glabra Lin. Lam. t. 313. p. 1. Keř střičnowětewňý; listy řapíkaté, střičné, lichopeřeně, 5—7. jařmé: listky obwejíčné, zejkwowané, lysé, jako řapíky a

rozhy přímrtnaté; obruby řapikové poloobvejčité; palisty zwici lístkůw, wejčité, padawé; hrozny listu delší; kwěty drobné, hojně, stopkaté; kalich 4dílný, bílý; plátky 4, třikrát delší kalichu, bílé; tobolka malá, 2chlop-ná. — Na Jamaice, Guadalupě, Kubě. \bar{h} .

Kůra prý potřebujf k wydělwání kůze.

OPADUŇ. CUNONIA. CUNONIE.

Kalich 5dílný: uštůw pak dole klaubem padajících. Plátkůw pět, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 10: nitky ploché, čárkowitzé, se žlázkami střidawé. Waječnik prostý. Čnělky 2, stálé. Tobolka 2pauzdrá, od dola wzhůru na dvě pukající. Semena mnohá, smačknutá, přiblanatokřídlatá. Kel překoceny.

Kře lysé. Listy střičné, lichopeřené, kožowitzé. Palisty meziřapšční, wejčité, weliké. Hrozny nebo lavy mnohokwěté, úzlabčkové.

C. dobronadějský. *C. capensis* Lin. Lam. t. 371. Lodd. cab. t. 826. *Oosterdykia* Burm. cap. t. 96. *Arbustula* Pluk. alm. t. 141. f. 4. Keř kmenůw uzlatých; listy střičné, řapikaté, dost weliké, lichopeřené, 2—3jařné: listky kožowitzé, nejlysejší, podlahlé, pilowané, řapičkowané, střičné; kwěty nejhojnější, drobné, chomáčené, stopčkaté na hroznu rovném, konečném. — W lesech podlé řek na Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

LCHATKA. CERATOPETALUM.

Kalich trubky čihowitzé, s waječnikiem srostlé, kraje pětídílného, stálého, s laloky welikými, podlahlými, wadnaucími, skoro rovnoběžně žílnatými. Plátkůw 5, laločnatých, stálých, mezi laloky kalichowými postawených, a jich kratších. Tyčinek 10, wadnaucích. Prašniky zakulatělé, dole přiostruhaté. Čnělky 2, w jednu krátkau srostlé. Tobolka 2pauzdrá, laloky kalichowými hwězdowitzé rozloženými wěččená, 2pauzdrá, mnohosemenná.

L. pryskyřičnatá. *C. resinum* Smith n. Holl. t. 3. Keř; listy střičné, 3lístkaté: listky kopinaté, pilowané, kožowitzé, síčkowané; kwěty drobné, žluté a čerwené, na lalách konečných. — Na Nowém Hollandu.

Z kůry prýští se pryskyřice čerwená, ježto w obchodu slowe *gummi rubrum*.

KYNKASTEC. BAUERA. BAUERE.

Kalich 7—9dílný: trubky s waječnikem srostlé, lalokůw čárkowitzých. Plátkůw 7—9, padawých. Tyčinek mnoho (50—60), na kalich přirostlých. Čnělky 2, očasowité. Blizny zakulatělé. Tobolka skoro celá prostá, přinapuchlá, 2-, nejřídčeji 3pauzdrá, 2—3chlopná, mezi čnělkami pukající. Semena na konci přehrádky podlauhlá.

K. swizelowj. B. rubioides *Andr. rep. t. 198. Sims mag. t. 715. Vent. malm. t. 96. B. rubiaefolia Salisb. ann. bot. 1. t. 10.* Keř přímý, asi 3' zwýši; wětwe rozdělené na rozhy stříčné, pýřité, dole klaubnaté; listy stříčné, jednoduché, podlauhlé, připilowané, skoro sedawé, wezpod chlupaté; palisty při každém listu dwa, jim podobné, takže se zdá, jakoby listy byly přesleněné (šestnaté) nebo trojlístkaté; stopky uzlabičkové, ojedinelé, jednokwěté, listu delší; kwěty brunátné. — Na Nowém Hollandu. \bar{H} .

W zahradách ozdoba.

Řád 112.

HORTENSIOWITÉ. HORTENSIEAE. *J. S. Presl (1829). Saxifragaceae trib. Decand. (1830).*

Kwěty často jinotwaré, některé úrodné, obojaké. Kalich trubky s waječnikem srostlé, řidko prosté, kraje na patero nebo čtvero klaného nebo děleného. Plátkůw 5—4, w paupěti chlopnitých. Tyčinek dwakrát wíce plátkůw, jim stříčných a s nimi střidawých. Waječnik 2-, přeřidko 4pauzdrý, mnohowaječný. Čnělky 2, řidko 3—4, oddělené. Tobolka chlopněma do wnitř wehnutýma 2pauzdrá, děrau mezi čnělkami pukající, nebo 3pauzdrá, na tré se rozdělující. Semenice na krajích přehrádkowých. Kel přímý, s kořínkem k pupu čelícím, dělohama krátkýma, w bílku dužnatém.

Kře. Listy střičné, bezpalisté. Kwěty wrcholičené. Kalich někdy weliký, barwený, plátky malé.

HORTENSIA. HYDRANGEA. HYDRANGEE.

Kwěty často dwojtwaré, některé úrodné a obojaké. Trubka kalichowá posledních polokulowatá nebo čihowitá, kraj krátký, 5zubý. Plátkůw 5. Tyčinek 10. Čněl-

ky 2—3, oddělené. Tobolka 2—3pauzdrá, krajem kalichovým a čnělkami věnčená, děrau mezi čnělkami pukající, mnohosemenná.

Kromě květův obojakých jsou ještě samčí na obvodu vrcholkovém umístěné, s kalichem velikým, rozloženým, plátkovitým, plátky malými, klínovými.

H. obecná. *H. vulgaris Michx.* *H. arborescens Lin. Lam. t. 370. t. f. 1., Curt. mag. t. 437. Schk. i. 119. Mill. ic. t. 251.* Keř 3—6' zvýší, větvi stříčných, rozeh pyřitých; listy dlouhořapikaté, podlaublowejčité, někdy obwejščité, zakončité, dole tupé nebo přisrdčité, nestejně a hrubě pilované, jasně zelené, roztraušeně pyřité, wezpod bledší a nasiwělé, lysé, kromě žil a žeber, ježto obak jako řapíky kadeřawě pyřité; listy příkwětní sedawé, kopinaté, celé, jako listeny šidlowité, prchawé, wlnaté: kwěty skoro wšecky obojaké a stejnotwaré, na okolicích konečných, plochých, pyřitých; kalich bělawý, s trubkau 10žebrau a zuby přečkrátkými, žúhelnými; plátky kopinatowejčité, bílé nebo žlutawě bílé, jako tyčinky nestejně a jich delší; prašníky 2pauzdré; čnělky 2, krátké, tlusté, rozewřené; tobolka polokulowatá, 2pauzdrá, dříwe na šomolce, pak na stranách na přič pukající mezi žebry; semena wywýšeně čarkowaná, hnědá. — W mírných končinách Saustátí seweroamerického. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Jest odrodek s listy wezpod bělohuňatými (β discolor), který jako prvotní někdy má vrcholky, jehož kwěty na obvodu jako na kalině diwoké jsou dlouhostopkaté, samčí s kalichem mnohem wětším, 4—5listým, rozloženým, korunau malau zawřenau. U nás sází se w zahradách pro ozdabu.

H. ozdobná. *H. hortensis Smith ic. t. 12. Lam. t. 380. H. Hortensia Ser. Hortensia opuloides Lam. Duham nov. 3. t. 24. Primula mutabilis Lour. Sijo.* Keř 3—4' zvýší, větvi stříčných, oblých, bledě hnědých, rozeh zelených, ponachowělých, bradawičnatých; listů řapikátých, obwejščitoeliptičných, ostrých, hrubozubých, lysých, lesklých; kwěty na vrcholcích konečných, stopkatých dwojtwaré: obojaké w rozporách drobné; s trubkau kalichowau čihowitau, s krajem žubým, s korunau šplátečnau, s 10 tyčinkami, s čnělkami 3, rozewřenými, na konci ztlustlými, s tobolkau 3pauzdrau; kwěty samčí na konci wětwiček vrcholikowých, na zahradních welmi hojně dělají welikau kauli dohromady: kalich přeweliký, rozložený, dříwe bělawě zelený, pak žlutawě bílý, konečně růžový, složený z lupenůw 4—5, kosočtwerečnoeliptičných, tupých, tmawějších; korona přemalá, dříwe

w kauli sklímená, pak otewřená, složená z plátkůw 4—5, wejčitých, prohlubených, nadhnutých, tmawě růžowych; tyčinek nejčastěji 8: nitky nachowé, prašníky bělawé; čnělky 2, zakrsalé. — W Číně a Žapanu. Kwěte w čerwnu až do října. \bar{R} .

Není tomu tak dluho, co ta rostlina pro ozdoby do našich zahrad přišla, ačkoli we vlasti swé od dáwna z té příčiny se chowá. W zimě náleží jí buď do rostlinárny zawřítí, aneb pod šírým nebem dobře přikrytí. W půdě železnaté kwěty buď zlílakowatější, anobrž zmodrají; protož k tomu cíli do země přiměšují okru.

TROJPUK. DEUTZIA. DEUTZIE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, číhowité, kraje na patero, řídko na šestero klaného. Plátkůw 5—6. Tyčinek 10: nitky na tré klané, na jejichžto prostřední částice prašníky 2pauzdré. Waječnik nahoře poddutý. Čnělky 3—4, nitowité. Tobolka kulowatá, uťatá, šomolatá, stálými čnělkami hrotitá, složená ze 3 praskawek, dole pukajících, papírowitých. Semen w každé praskawce 10—12, podluhowatých, zakončitých, smačknutých. Kel překoceny, smačknutý, dlauhokořenny, w bilku dužnatém.

T. škohlavý. D. scabra *Thunb. fl. jap. t. 24. Lam. t. 380.* Joro, *Utsugi Kaempf. 5. p. 854.* Strůmek sáhový, nejwětewnatější, podobný bezu; wětwe stříčné; listy stříčné, řapíkaté, wejčité, zakončité, srsti hwězdičkowitau šerpiwé; kwěty na latách konečných, střidawé. — Na wrších žapanských. 5.

Listy slauží ke braušení dřewa.

Řád 113.

LOMIKAMENOWITÉ. SAXIFRAGACEAE.

Kalich prostý nebo s waječnikem srostlý, kraje 4—5dílného, s ušty w paupěti střechowitými. Plátkůw co uštůw kalichowých, z kalichu wyniklých, s nimi střidawých, w paupěti střechowitých, pořídku žádných. Tyčinky jako plátky připewněné anebo podplodní, buď tolik co uštůw kalichowých z kalichu wyniklých anebo dwakrát wíce. Waječnik 2-, pořídku 1pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělky 2, rozdělené s bliznami jednoduchými. Tobolka 2-, řídko 1pauzdrá, stálými čnělkami

Zobanité, mezi čnělkama děrau anebo šterbinau, poříd-
ku chlopněmi pukající, mnohosemenná. Semenice w to-
bolce 2pauzdré osní, w 1pauzdré nástěnní. Kel osní,
rowný w bilku dužnatém.

Byliny nebo zeliny. Listy nejčastěji střídawé, jednoduché,
celé nebo laločnaté nebo dlanitodělené, pilované, zubaté, zejko-
wané, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně pravidelné na wrcholf-
cích, latách anebo hrozrech konečných, pořídka ojedinelé.

Do toho řádu náleží asi 200 rodů (w 12 nebo více pokoleních)
největším dílem w podnebí seweromfrném, obyčejně na horách, ne-
malá část jde přes sewerný točnik; jižná polokoule nemnohými se
hospoř. Alespoň $\frac{1}{2}$ jest w Evropě, alespoň $\frac{1}{4}$ w Asii, toliko $\frac{1}{5}$
w Americ.

Rostliny skrowné, sličné však a ozdobné. O vlastnostech je-
jich málo známo a užitek jejich velmi nepatrný.

Podřadí 2.

1. *LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ.* Tobolka 2-
pauzdrá.

2. *DLUŽICHOWITÉ.* Tobolka 1pauzdrá.

Podřadí 1.

LOMIKAMENOWITÉ PRAWÉ. SAXIFRAGEAE.

LOMIKAMEN. SAXIFRAGA. STEINBRECH.

Kalich s waječnikem srostlý nebo prostý, na pa-
tero klaný, nebo šdilný. Plátkůw 5. Tyčinek 10 ná-
kalichowých anebo podplodních. Čnělky 2, stálé. To-
bolka 2pauzdrá, mezi čnělkama děrau pukající. Semě-
nice na prostředku přehrádky.

Decandolle do toho pokolení počítá 150 rodů, které pro rozdí-
lné jmění a některé odchylky ústrojí kwětowého rozděljuje na něko-
lik pokolení, jež jiní považují za pauhé odděly jednoho pokolení.
My uwedeme nejznamenitější.

L. wždyšlowý. S. Aizoon Jaq. aust. t. 438. Sturm f.
33. *Stermb. sax. t. 3.* Lupkamen. Kořen wřetenowitý,
nesaucí růžičku listnatau, pod níž vycházejí odrostky,
čimž se stává drn hustý vypuklý; lodyha přimá 3" — 1'
zvyšší, lysá, nebo žláznatosrstnatá, nahoře hrozněná
wětwezi delšími, kratšími, 4kwětými, neb wětwezi na
konci 2 — 3kwětými, čimž lodyha skoro latowitá; listy
postawené w růžičku nahoře rownau nebo polokulo-
watau, sedawé, jazykowité, nejčastěji přiobowejčité, tupé
nebo krátce zakončité, lysé, na lici ploché, wezpod wy-
puklé, tlustaunké, dužnaté, po kraji hustě pilované,
mnohotečkowané; každá tečka přikrytá luptem wápná-
tým, padawým, dubkowaným; zuby chruplawě zakončité,

do předu obrácející; listy lodyhowé, střidawé, obdálné, přímé, menší, tenší, pilované zubami drobnějšími, tenšími, ostřejšími, dílem w brwy se končícími a na hořejšku řidnaucími; kwěty déle kratšejí stopkaté, a tím dělající hrozen jednoduchý, hustý anebo latowitý, řidší, chocholikowitý; kalich trubky srostlé, ušťůw wejčítotrojúhelných, tupých; plátky 2—3krát delší ušťůw kalichowých, obwejtité nebo waječné, na konci zaokrauhlené, bílé, někdy na lici u prostřed nachowě tečkowané; prašniky bělawé. — Na skalách alpských a podalpských též i na nižších horách, na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, w Čechách. Kwěte w čerwnu až do srpna, w zahradách již w kwětnu. ♃.

Ozdobná rostlina dájeť se w zahradách jako netřesk k zaozraubení záhonkůw potřebowati.

L. cymbalkowj. S. *Cotyledon* Lin. *fl. lapp. t. 2. f. 2.* *Fl. dan. t. 241.* *Sturm f. 33.* *Sternb. sax. t. 2.* Podobá se welice předešlému; listy w růžičkách obwejtítodlauhlé, nejtupější, chruplawě pilované; lata weliká, přemnohokwětá; ušty kalichowé podlauhločárkowité, delší nežli trubka zwonkowitá; plátky wětší, podlauhloklínowité, nikdá netečkowané, čnělky přírownoběžné, na konci ohnuté, prašniky růžowé. — Na Alpách šwýcarských, Pyrenejích, w Norwegách, Islandu, Loparsku. ♃.

L. zrnatj. S. *granulata* Lin. *Fl. dan. t. 514.* *Engl. bot. t. 500.* *Plenk t. 345.* *Schk. t. 119.* *Sturm f. 6.* *Hayn. 3. t. 23.* *Lomikamen II. Mat. Háj. 293.* *L. bílý Mat. Wcl. 243.* *C. Raupowé koření.* Kořen plaziwý, mrcasatý, nesaucí hlízky nahnědlé, špinawě čerwené, kulowaté, skoro jako wikwa weliké, ježto na podzim se rozpučiwše slupku wypauštěji hlízky menší; lodyha přímá asi 1' zwýši, lepnatá žlázkami na chlauptcích nešenými, oblá, dole jednoduchá, wyše staženě latowitě rozwětwná; listy kořenowé a dolejší lodyhowé ledwinité, asi 1" široké, a skoro tolikéž dlahé, tupě laločnaté, nebo zejkwované, řapikaté, pýřité, listy hoření na tré klané, sedawé; řapiky žlábkowité; kwěty dohromady latněné, bílé, dost weliké, newonné; kalich ušťůw podlauhločárkowitých, tupých, dříwe delších trubky korunowé, pak co ona dlahých; plátky obwejtítodlauhlé, mnohem delší kalichu; tyčinek 5 delších a 5 střidawě kratších čnělky nejdější, kopisťowité, skoro rownoběžné; tobolka bledě hnědá, se semeny drobnými, černými, wejčítodlauhlymi. — W hájích, po kraji lesůw po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Nač nakyslá; hlízky zahořklé a trpké, druhy proti kamenu měchýřnmu se chwálily nepochybně proto, že se podobají kamfakům čili šterku.

L. tlustolistý. S. crassifolia Lin. Gmel. sib. 4. t. 66. Lin. f. dec. t. 14. Bot. Mag. t. 196. Oddenek tlustý, mnohohlawý; listy všechny kořenové, řapíkaté, obvejčité, do waječua nebo okrauhla přecházející, mělkozejkowané, třebas zdělí pidi, tlusté, kožowité, jako celá rostlina lysé; řapíky smačknutické, hranatožebré, dole pošwowitzě rozšířené; stwol přímý, 1' vysoký, co prst tlustý, nahý, anebo nad prostředkem opatřený listenem ojedinnělým, kopinatým, blanowitým, na konci jako i stopečky a kalichy ponachowělý a nesaucí wreholik hojno- a hustokwětý, jehož hlavní wětwe, podporující kwěty jednostranně, jsau dříwe na konci podwinuté, pak zponenáhla se narownáwají a silně prodlužují; kwěty na stopečkách nicí; kalich dnem na waječnik přirostlý, zwonkowitzý, na patero klaný: ušťůw přímých, wejčítých, na konci zaokrauhlených; plátky zwonkowitzě rozložené, obvejčité, dole w nehet zaužené, i s tyčinkami nade dnem kalichowým wyniklé, pěkně karmínowé; tyčinky zdělí kálíchu, jakož i čnělky tlusté, homolowitzé. — Na horách w Sibirii. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

U nás w zahradách obyčejný, kdežto náleží k prwnímu kwítí jarnímu. Naše ziny dobře snáší ano i zachowáwá list. List awadlý co kůže hnědý sbírají Rusowé a jmenem čaje čajirského prodáwají, jež zprostý lid místo čnského čaje pije, obzwláště, když obchod s Čínau zastawen.

L. stínový. S. umbrosa Lin. Engl. bot. t. 2322. Lapeyr. pyr. t. 22. Mill. t. 141. f. 9. Moris. 12. t. 9. f. 16. Kořen a wýběžky jako lomikamenu wždyžilého a cymbálkowého, růžičky ale nejsau tak ztuha zawřené; listy řapíkaté, obvejčité, dole obak málo wykrojené, dole ztenčují se w řapík, na konci uťaté, chruplawě obraubené, zejkwované zejky hned ostřejšími, hned tupějšími, dole širšími a střechowitými, lysé, na líci tmawě zelené, na rubu, obzwláště zmládí, nachowé; řapíky rozšířenější ploché, čárkowité, huňatobrwité, nejwíce zdělí listu samého nebo kratší; stwol nad prostředkem rozwětwený a dělající latu wreholikowítu, žláznatochlupatý; listeny čárkowité, tupé, žláznatobrwité; kalich prostý, podhnutý, šdílňý, tmawě čerwený: ušťůw wejčítých, tupých, blánatě obraubených; plátky dwakrát delší kalíchu, přínestejné, podlahlowaječné, tupé, bílé, porůzowělé, u prostřed brunatně tečkowané, a pod tím se skwrnau žlutau; tyčinky nahoře širší; prašniky růžowé;

waječnik dole obklíčený kruhem žlutým, žláznatým, i s čnělkama a bliznami červenými. — Na Pyrenejích, Alpách švýcarských, solnohradských, Krkonoších, w Anglii. ♀.

Rod ten ozdobný hodí se obzvlášť k obraubení záhonků w zahradách.

L. srstnatý. S. hirsuta Lin. Engl. bot. t. 2322 Lapeyr. pyr. t. 23. S. punctata Sternb. suppl. 1. t. 4. Rod velmi měnivý. Podobá se l. stinowému, liší se ale listim zaokrouhlým, přisrdčítým, zubatým, chlupatým, řápkem dlouhým, oblaunkým, na lici žlábkowitým, a wezpod huňatým; kwěty ostatně jsau běwnolatněné; stopky žláznatolepké; ušty kalichowé tupé; plátky kopisťowité, často tečkowané; tobolky wejcowité; čnělky sotwa odstávající. — W Sibirii a na Hybernii. ♀.

Hodí se též jako následující na obruby záhonkowé. Tečky na plátcích představují písmena, po nichž někteří rozezuávají slowo Jehowa.

L. ledwinitý. S. Geum Lin. Též rod předešlým dvěma podobný: listy jeho okrouhlé, dole hlubokosrdčité, anebo skoro ledwinité, obak roztraušeně mrtnaté; řápek ještě užší a srstnatý. — Na Pyrenejích, na Alpách švýcarských. ♀.

L. odrostečnatý. S. sarmentosa Lin. Jacq. rar. t. 80. Schreb. dion. t. 2. 3. Bylina chlupatá, mnoho dlouhých, nířowitých odrostkůw vypauštějící; listy wšecky kořenowé, předlauhořápkaté, ledwinitookrouhlé, měkolaločné a dwakrát zubaté, podlé žil a žeber často bělostrakaté a wezpod ponachowělé: stwol 1—1½ vysoký, běwně latnatý, rozsochanowětewnatý; kalich prostý, za kwětení podhnutý; kwět nepravidelný: plátky 3 hoření wejčité, ostré, dole bílé, nahoře karmínowé, s několika tečkami velikými, brunátnými, dolní 2 4—5krát delší, kopinaté, ostré, zcela bílé, a jeden delší druhého; mezi waječnikem a menšími plátky žlázy pololunowité. — W Číně a Japanu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Rod jměním a kwětem w tom pokolení neobyčejným dlowáme w kruhulcích, protože naši zimy nesnáší.

L. roční. S. tridactylites Lin. Fl. dan. t. 1517. Schlk. t. 119. Sturm f. 33. Sternb. sax. t. 17. f. 3. Zelinka zwýši pídí, přímá, žláznatochlupatá, lepká; lodyha nejwětewnatější, ano i jednoduchá, málokwětá; listy kořenowé přídužnaté, 3—žlaločné, nebo celé, dlouhořápkaté, řápika plochého, lodyhowé střídawé, dlanitě na tři klané; stopky škwěté, žlistenné, mnohem delší tobolky; ušty kalichowé podlauhlé, tupé, pak kratší nežli

pak kratší nežli trubka; plátky obsrdčité, kalichu delší, bílé; čnělky velmi rozewřeně, kalichu kratší; semena wejcowitá, trojúhelná, swraskalaunká, tisawá. — Na zdech a skalách po Ewropě. Kwěte w kwětnu. ☉.

Druhdy jej potřebowali proti zacpání žlaz a chorobám jaterním.

L. drnatý. S. caespitosa Lin. S. decipiens Ehrh. S. palmata Smith. Z hlawní lodyhy vychází mnoho odrostkůw položených, na konci růžičku listnatau nesaucích a tak drn hustý dělajících; listy na řapíku plochem, hladkém anebo nepatrně 1brázdém, růžiček dlanitě na patero neb dewatero klané: úkrojůw eliptičných anebo kopinatých, tupých, anebo krátkohrotých, lodyžní dlanitě na tré klané; lodyha chudolistá, na konci 3—9kwětá; plátky bílé, otewřeně, waječné nebo podlaublé, tupé, kalichu dwakrát delší, sedawé čili beznehetné. — Na skalách prostřední Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Předobře se hodí k obrubování záhonůw zahradičh.

L. žlutý. S. Hirculus Lin. Breyn. t. 48. Fl. dan. t. 200. Sturm f. 35. Z oddenku vycházejí výběžky obroslé chlupy dlouhými nazrzawělými; lodyha přímá, zvýší pidi, ponachowělá, jednoduchá, 1—3kwětá; listy kořenové mnohé, dlouhořapíkaté, přivejčité, lodyhowé střidawé, sedawé, kopinaté, nahé nebo chlupy měkkými brwitě; kalich uštůw hlubokých, čárkowitzopodlauhlých; po odkwětení podhnutých; plátky ryzé. — Na rašelinách w Sibirii, Švédách, Dánsku, Anglii, Německu, Helwecii, Pedemontu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Užitečen k obraubení záhonkůw.

ČEPEŇKA. MITELLA. BISCHOFFSHUT.

Kalich zwonkowitý, šlaločný, nejdoleji s waječnickem přisrostlý. Plátkůw 5, z kalichu vyniklých, dřipnatých anebo zubatých, kalichu delších. Týčinek 10. Čnělky 2, w jedinau krátkau srostlé. Blizny sotwa rozdělené. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, se dnem kalichowým nejdoleji srostlá. Semena přemnohá, přímá, na dně tobolky.

Byliny. Listy řapíkaté, srdčité. Kwěty krátce stópkaté, na hroznu klasowitém, konečném, běwném.

Č. dvojlistá. M. diphylla Lin. Lam. t. 373. f. 1. Gaert. t. 44. Schk. t. 120. Mentz. pug. t. 10. Z kořena vyniká mnoho listůw dlouhořapíkatých, dost velikých, srdčitých, přitrojaločných, ostraukých, zubatých, brwi-

tých; z prostředka toho drnu vychází lodyha asi 1' vysoká, nesaucí asi u prostřed dva listy střičné, skoro sedawé, menší, kořenovým ale docela podobné; kwěty drobné, kratičkostopkaté, bělawé, opatřené listenem kratičkým na hroznu přímém, běwném; plátky autlé, po kraji dřipnaté; kalich 7—8semenný přímázdrowitý, jako tobolka čočkowitá plstnataunký. — W lesech Ameriky sewerné. Kwěte na jaro. 4.

JINCHLOP. TIARELLA. SPITZHUT.

Kalich 5dílný, stálý, nejdoleji s waječnikem spojený. Plátkůw 5, z kalichu vyniklých, nehetnatých, celých, s ušty kalichowými střidawých. Tyčinek 10. Čnělky 2 prosté. Waječnik 2pauzdrý. Tobolka 1pauzdrá; nejdoleji s kalichem srostlá, blanowitá, 2chlopná: chlopaí nestejných, mezi čnělkama pukajících. Semena na dně tobolky podlé krajů chlopňowých.

Byliny předešlým po jměni podobné.

J. srdcolistý. *T. cordifolia* Lin. Lam. t. 373. f. 1. *Herm. lugd. t. 130.* Kořen mnoholetý, plaziwý wypauští několik lodyh přímých, skoro nahých, teničkých, sotwa pýřitých, 4—6" vysokých, a spolu také mnoho listů dlahořapikatých, srdčitých, ostře laločnatých, zakončité zubatých; řapíky asi 3" dlahé, tenké; na lodyze někdy jeden nebo dva listy střidawé; kwěty na hroznu konečném; stopky střidawé, 1kwěté; kalich krátký, nejlysejší, wejčité ostrozubý; koruna bílá; plátkůw kopinatých, dwakrát delších kalichu; tyčinky delší koruny; prašniky zakulatělé; tobolka o 2 nestejných chlopních ostrých; semena wejcowitá, lesklá. — W Americe a Asii sewerňých na chlumech. U nás pod nebem širým bújí. Kwěte w kwětnu. 4.

Podřadí 2.

DLUZICHOWITÉ. HEUCHEREAÉ.

ŽLUTNÍK. CHRYSOSPLENIUM. MILZKRAUT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 4--5laločného. Tyčinek 8—10, kolem terče žláznatého, prostau částku waječnika obkličujícího. Čnělky 2 stálé. Tobolka 1pauzdrá, až doprostřed 2 chlopněma pukající a pak předstawující pohar 4laločný, na jehožto dně mnoho semen drobných, lesklých.

Ž. střidawý. *C. alternifolium* Lin. *Fl. dan. t. 366.*

Schk. t. 108. Sturm f. 12. Slezinník, slezinice. Bylina autlá, šřáwnatá, křehká; oddenek nitowitý, plaziwý, bělawý, autlé wlašeničko vypauštějici; lodyha přímá, 3—6'' vysoká, chudolistá, nahore rozsochaná; listy střídawé, tráwowě zelené, hrubě zejkwané, kořenové dlahořapikaté, ledwinité, uřatě nebo zatlačeně zejkwané, roztraušenochlupaté, 2—3, lodyhowé kratšejí řapikaté, přikwětní ještě kratšejí, okrauhloobwejcíté, až šejdrořikossné, toliko z předu okrauhlozejkwané, anebo celé, dělajici jakoby pokrywku rozloženu pod wrcholikem plochým, konečným; kwěty krátkostopkaté; kalich u wnitř žlutý; tyčinky a čnělky přeřratké, sotwa co $\frac{1}{3}$ uřtůw kalichowých dlahé. — Na místech stinných, wlkých, w roklich, auwozech, podlé zdi, blizko židel, potokůw a bahen po Ewropě až vysoko k seweru. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Chuti jest skoro řeřichowé a druhdy w lékařstwí býwal wážen.

Ž. střičnj. C. oppositifolium Lin. Fl. dan. t. 365. Gaert. t. 44. Sturm f. 4. Slezinník, slezinice. Welmi podobný předešlému, rozdilný listy střičnými, okrauhlými nebo polookrauhlými, dole uřatými, w řapiky zauženými a zejkwitě wykrajowanými. — Na místech podobných, netáhne se ale tak daleko k seweru. 4.

Chuti jsa prudké, působí přý dáwení; potřebowali jej proti neduhům slezinowým.

DLUŽIČKA. HEUCHERA. HEUCHERE.

Kalich stálý, dnem přirostlý, na patero klaný. Plátkůw 5, z uřtí kalichowého wyniklých. Tyčinek 5. Čnělky 2, předlahé. Tobolka 1pauzdrá, mezi stálýma čnělkama pukajici, se semenicema nástěnníma.

D. lepнатá. H. americana Lin. Schk. t. 58. Plum. t. 58. f. 3. Herm. lugd. t. 131. Kořen vypauřtí drn z listí dlahořapikatého, okrauhlého, srdčité wykrojeného, mělce 5—7laločného, široce tupě a hrotitě zubatého, jako stwol lepkopyřitého; u prostřed listůw wyniká stwolůw několik přímých, tenkých, nahých, zwýří 1' nebo wíce, nesaucích hrozen pěkný, homolowitý, 6—7'' dlahý; stopky sochaté, rozewřené, stopečky u wzniku listenem maličkým opatřené; kwěty hojně, dosti drobúé, zelené, ponačerwenalé; uřty kalichowé krátké, tupé; plátky kopinaté, zdělí kalichu; tyčinky daleko čnějici; čnělky zdělí tyčinek, s bliznama tupýma; tobolka wejcowitá, dost malá. — Na místech stinných z Nowé Anglie až

do Karoliny; u nás w zahradách obyčejná. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Řád 114.

OKOLÍČNATĚ. *UMBELLIFERAE*.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5zubého, obyčejně nepatrného. Plátkůw 5, dole zaužených, w paupěti nadwinutých. Tyčinek 5, w paupěti nadhnutých, někdy pometajících. Waječnik 2pauzdry, (přeřídka 1pauzdry); čnělky 2, obklíčené terčem (občnělčím); blizny jednoduché. Plod: dvojnažka (diachaena): nažky (polonažky, mericarpium) polowičným kalichem obklíčené, uzráním od dola wzhůru se oddělující a na semenici slaupkowité, niřowité, oddělené, rozpoltěné, nebo rozklané, wisuté, pořídka spojené zůstawající. Kel malý, w hořením konci bilku s kořínkem wzhůru obráceným.

Zeliny, byliny, pořídka podkře. Listy střídawé, jednoduché, rozdušně rozsekané nebo rozdělené; řapky obyčejně dole rozšřřený a pošwivý. Palisty žádné. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, řídka dvojdomé, pravidelné anebo nepravidelné, na okolcích složených, pořídka jednoduchých, někdy strbawlowitých.

Ten řád znamenitý a přirozený obsahuje dosawád 1000 rodů (asi w 160 pokoleních), jichž největší díl náleží podnebí seweromírnému, a to starému světu. Jižná polokoule žiwí toliko $\frac{1}{4}$ všech, a množství nowosvětůw má se k starosvětům jako 1: 3. Rostliny jměním tak velmi sobě podobné, také co do chemických prvkůw se srownawají; silice, pryskyřice, klejopryskyřice (w semenech a kořenech) přewaužíjí, protož mnohé potřebují se co koření a léky. Kořeny některých sázením ztlustly, zduřnatěly, zchlutnatěly, a tudý se jedí: jiné jsou pícei dobran pro dobytek. Jsau ale mezi nimi také podezřelé, jedowaté, které i tím nebezpečnější, protože k některým neškodlivým velmi se podobají.

Na polonažkách čili zkrátka nažkách, skoro docela z bilku složených, rozeznawá se a) *hřbet* *) čili wněšná strana jejich, dokud jsou spojeny; b) *břicho* čili plocha, kterou obě polonažky, dokud jsou spojeny, se dotýkají. Na hřbetu rozeznawají se *šnorky* a *brázdy* čili prohlubeniiny mezi nimi; w brázdách a na břichu *praužky* čili raurečky naplněné silicí. — Podlé spojení jádra s osemenním jest nažka *tuhojadřá*, *mandlowitá* a *wřecowitá*; w prwné oba díly ztuha přiléhají, nezůstawujíce mezi sebou dutinky; w druhé jádro prostě leží w osemenním, a w třetí semeno s osemenním na zádech toliko místem jest spojeno a ostatně rýhami odděleno. — Semenice jest *prostá*, když se odděluje od nažek, *přirostlá*, když se jich drží.

Celý řád rozděluje se na tři hlawní části a na 16tero pořádů.

*) Ty a jiné částky nejlépe poznáme přeriznawce nažky rownowážně.

Část 1.

PLOSKOJADRÉ. ORTHOSPERMAE.

Semena na bříše rovná anebo naddutá.

*) Okoliky jednoduché nebo nedokonalé, někdy str-
baulowité.

1. *PUPEČNIKOWITÉ*. Dwojnažka po straně smač-
knutá; nažky hřbetu klenutého nebo břítkého. Okoliky
nedokonalé.

2. *NÍŽEŇOWITÉ*. Dwojnažka na bříše stažená
nažky rovnoběžně štitowité. Okoliky jednoduché nebo
nedokonalé.

3. *ŽINDAWOWITÉ*. Dwojnažka na přečezu při-
oblá, wně šupinatá nebo kolcatá. Okoliky jednoduché,
nebo nepravidelně složené, často swazkowité nebo str-
baulkowité.

***) Okoliky složené nebo dokonalé; praužky skoro
wždycky přítomné.

4. *OMEJOWITÉ*. Dwojnažka po straně smačknutá
anebo stažená a dwojuzlá; nažky o šnorcích 5, obyčej-
ně stejných niřowitých.

5. *SESELOWITÉ*. Dwojnožka na přečezu oblá
nebo přioblá; nažky o šnorcích 5 niřowitých anebo
křídlatých, stejných anebo dwau pobočních trochu
širších.

6. *ANJELIKOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu smač-
knutá; nažky s krajema rozewřenými a s 5 šnorky;
šnorky poboční prodlažené w křídélka (a tudyž
dwojnažka po kraji 2křídla).

7. *SMLDNÍKOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu čoč-
kowitě smačknutá; nažky o 5 šnorcích hlawních a 4
méně vynikajících.

8. *TIMOJOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu čočkowitě
smačknutá; nažky s 5 šnorky hlawními a 4 méně
wystáwajícími.

9. *ŠABREJOWITÉ*. Dwojnažka po stranách při-
stažená; nažky o 5 šnorcích hlawních a 4 wedlejších,
silněji wystáwajících (nekřídlatých).

10. *ČUŘIDLOWITÉ*. Dwojnažka po hřbetu smač-
knutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlawními

nitowitými, jichž 2 na bříše leží, a se 4 šnorky wedlejšími, jichžto 2 wněšné anebo wšecky křídlaté (bezbranné).

11. *MRKWOWITÉ.* Dwojnažka po hřbetu smačknutá nebo skoro oblá; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými (štětinatými), jichž 2 poboční leží na bříše, a se 4 wedlejšími wystálejšími kolcatými.

Část 2.

KŘIWOJADRÉ. CAMPYLO SPERMAE.

Jádro krajůw wehnutých čili wewinutých, anebo na bříše zlábkem na děl opatřené.

12. *ŠUTRANKOWITÉ.* Dwojnažka oblá anebo po hřbetu přismačknutá; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými a 4 wedlejšími, jichž 2 wněšné křídlaté (bezbranné).

13. *DEJWORCOWITÉ.* Dwojnažka po stranách stažená aneb oblaunká; nažky s 5 šnorky hlawními nitowitými (štětinatými nebo kolcatými), jichž 2 poboční na bříše, a se 4 wedlejšími (obyčejně) wyniklejšími kolcatými.

14. *WOCHLICOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená, prodlaužená, často zobanitá; nažky 5šnorečné, někdy až k zobanu bezšnorečné.

15. *TROMINOWITÉ.* Dwojnažka po stranách smačknutá nebo stažená; nažky s 5 šnorky, někdy sotwa patrnými.

Část 3.

DUTOJADRÉ. COELOS PERMAE.

Jádro polokulowatě nebo pytlowitě duté.

16. *KORLANDROWITÉ.* Dwojnažka kulowatá nebo dwojkulatá; nažky s 5 šnorky hlawními, zpleštělými, často nepatrnými, a se 4 wedlejšími, wystálejšími bezkřídlymi.

Nyni popíšeme nejhlawnější rody.

Podřadí 1.

PUPEČNIKOWITÉ. HYDROCOTYLEAE.

PUPEČNÍK. HYDROCOTYLE. WASSERNABEL.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky vejčité, celé, rovnokonečné, hvězdotvorně rozložené. Dvojnážka po stranách plochosmačkutá, dvojštitná. Nažky bezpraužkové se 5 šnorky, jichž kýlowý a wněšné často nepatrné, prostřední oblaukovité. Jádro smačkuté, dvojbřité.

P. pospolitýj. H. vulgaris Lin. Fl. dan. t. 90. Schk. t. 58. Lodyha autlá, plaziwá, z kolínek kořání vypauštějící i s wětweni na konci 1 nebo málo listůw a stopky wydávajícimi lysá; listy štitowité, jednoduché, okrauhlé, $\frac{1}{2}$ —1' široké, skoro laločnatě zejgowané, 9žilé, žlutawě zelené, na lici lysé a lesklé, na rubu často roztraušeně pýřité; řapiky oblé, 2—4" dlauhé, nahoře chlupaté; stopky o polowici kratší řapíku, nitowité, dole se šupinau wejčítai, blanowitai, nahoře chlupaté, nesaucí strbaul z 2—3 přeslínkůw, dříwe přiblížených, pak odlehlejších, 5—10kwětých; kwěty drobné, bílé nebo čerwenawé, jichž každý opatřen listenem šupinowitým; dvojnážka 1" široká, kratší, wezpod málo wyříznutá. — Na lukách wlhkých, bahnitých, rašelinných, též na břehách jezerních a rybničných w zimě potopených w nejwětším dilu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Slíčná rostlina, jejíž toliko list z mechu a tráwy čnf, jest prudká, jedowatá, druhdy w lékařství užitečná; owcím prý působí močenf krwe.

P. indskýj. H. asiatica Lin. Rich. hydr. 15. f. 11. Pesequinus Rumph 5. t. 169. f. 1. Codagam Rhced. 10. t. 26. Bylinka předešlé podobná, huňatá; listy okrauhloledwinité, stejně zejgowané, 7žilé; stopky a řapiky chomáčené, pýřité; okoliky strbaulowité, krátkostopkaté, 3—4kwěté; dvojnážka okrauhlá, obak 4šnorečná. — W Indii východní, Americe jižné, Africe, podlé plotůw, též jej sázejí na půdě wlhké. Kwěte pořad. 4.

Listy uáhořké jedf jako my řeřichu, též je přikládají na rány a wředy nožnf.

P. wykrojcnýj. H. umbellata Lin. Rich. hydr. t. 52. f. 3. Lysý; lodyha na 1' i wíce dlauhá, položená, plaziwá; listy štitowité, okrauhlé, dole wyříznuté, dwakrát zejgowané, často 11—12žilé; řapiky 4—8" dlauhé; stwoly řapíku příkratší; okolik 20—30kwětý; kwěty drobné,

bělavé na stopkách 6—8" dlouhých, obklíčené pokrywkau mnoholupennau. W Indii západní a Americce jižné.

Kořen aromatický utlučený zapáchá petrželeí. Potřebují ho w lékařství.

Podřadí 2.

NÍŽENOWITÉ. MULLINEAE.

NÍŽEŇ. BOLAX.

Kraj kalichowý sotwa patrný. Plátky waječné, celé. Čnělky krátké. Dwojnažka 4bočná, po stranách poddutá; nažky ššnorečné: šsnorkůw nižowitých, hladkých, tupých, 1 kýlowého, 2 prostředních dělajících hrany čtyrboku, 2 wnitřních nižowitých; břicho nejuzší.

N. tupolistý. B. *Glebaria Commer. Gaud. ann. sc. nat. 5. t. 3. f. 2.* Hydrocotyle gummifera *Lam. t. 189. f. 21.* Bylina drnatá; listy střechowité, na tré klané, lysé, kožowité: úkrojůw wejčitých, tupých; řapíky korkatokřídlaté, nebrwité; okolíky jednoduché, přisedawé, 4kwěté; lupeny pokrywkowé. 4, zdělí stopček; dwojnažka mladá hwězdowité pýřitá. — Na wrších Průliwu magelanského, Ostrowůw malkolmských, w Chilli, Patagonii. †.

Prýští se z ní prýskyřice žlutočervená, hořká, ostrá, jako opopanaks zapáchajšef.

N. ostrolistý. B. *Gilliesi Hook. misc. t. 63.* Docela předešlé podobná; úkroje listowé ale ostré a okolíky škwěté. — Na Andách we výšce 8000'.

Prýští se z ní prýskyřice, již proti bolení hlavy potřebují.

WÝKROJKA. ASTERISCIMUM.

Kraj kalichowý stálý o 5 zubech wejčitých. Plátky zakončité koncem nadhnutým, wykrojené, w chobotu mozolaté. Dwojnažka smačknutá, čtyrbočná, dole zakulacená; nažky ššnorečné: šsnorkůw 2 prostředních w křídla prodlažených, kýlowého a přibřišních nižowitých. Břicho nejuzší.

W. ostrolistá. A. *chilense Cham. et Schlecht. in Linn. 1826. t. 5. f. 1.* Kořen ozimý, dřewnatý, na píd dlouhý; lodyha 1' vysoká, oblá, wětewnatá, chudolistá; listy řapíkaté, jednoduché, klínowité přikrauhlé, zdělí 1", na tré klané: úkrojůw ostrých, tu a onde ostře chudozubých; okolíky jednoduché, zakulatělé; pokrywky mnoholupenné, kratši okolíku; kwěty jalowé (samči) dlouhostopkaté, jiné aurodné, obojaké. — W Chilli na pisku. †. Zapáchá kořením jako anisem a potřebuje se proti nadýmání.

Podřadi 3.

ŽINDAWOWITÉ. SANICULEAE.

ŽINDAWA. SANICULA. SANIKEL.

Kraj kalichový 5dílný: lalokův přímých, listovitých stálých. Plátky přímé, sklímené, obwejšité, u prostředku přelomené, až sem vyřiznuté. Dvojnážka zakulatělá, celistvá, hustoudičitá; nážky bezšnorečné, mnohoprauzkové, neodděluje se a tudy semenice nepatrné.

Ž. *evropská*. *S. europaea* Lin. *Blak. t. 63. Fl. dan. t. 283. Plenk t. 225. Schk. t. 60. Lam. t. 191. f. 1. Zanykl Mat. Háj. 305. 6. — Wcl. 363.* Žindawa, zanykl, ženiklejt, ráček živý nebo černý. Kořen mnoholetý, mnohohlavý, silnomrcasý, černohnědý; lodyha přímá, 1—1½ zwýši, štíhlá, brázditá, jednoduchá nebo málowětewná, chudokwětá, lysá jako ostatní díly; listy všecky kořenové, dlouhořapíkaté, dlanitě 5dílné: lalokův 3laločných, nestejně dwakrát a hrotitě pilovaných, lalokův pobočnicích na dvě klaných; okolik nepravidelně složený, 3—5pramenný, okolíčkův strbaulovitých; lupeny pokrywkové zestřihané a pilované, pokrywečkové menší nejcelejší; kwěty bílé nebo čerwenawé: samčí překrátce stopkaté, obojaké sedawé; plod čerwenawě hnědý, udicemi wzhůru obrácenými hustě kolcatý. — Na chlumech wlhkých po celé skoro Ewropě. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Kořen a nat nahořklé a náostré druhdy w lékařstwí welmi wážené.

Ž. *marylandská*. *S. marylandica* Lin. *Lam. t. 191 f. 2. Jacq. rar. t. 348.* Nejlysejší; kořen tlustý, bělawý, dlouhomrcasý; lodyha 1½—2' vysoká, štíhlá, praužečkatá, střidawě wětwitá, nahoře sochatá nebo roztrojená, u prostřed s okolíčkem; listy kořenové rozsekané na tři úkroje přikosočtwerečně klínovité, ostré, ostře nebo hrotitě pilované: prostředniho nahoře 3lalokého, pobočnicích 2dílných s lalůčky 3štěpnými; listy lodyhowé dolní takové též, menší ale a kratšeji řapíkaté, nejhořejší přisedawé a střičné o 3 úkrojích celých, pokrywku zastupujících; okolíky 3pramenné, okolíčky obyčejně potrojně; lupeny pokrywkové wejětípodlahlé, ostré, přilalokaté; kwěty bělawé, samčí hojně. — W daubrawách jižnějších státůw Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen, petruželí chutnější, vychwalují ve mnohých chorobách; mrcasy potřebují na síla pro koně.

JARMANKA. ASTRANTIA. ASTRANTIE.

Kraj kalichový o 5 ústech přímých. Plátky jako předešlého pokolení. Dvojnažka w okrese podlauhlá, po hřbetu přismačknutá, wřecovitá. Nažky bezpraužkové s 5 šnorky silně wystávajícími, ztupělými, řasnatě wysekanými, nafauklými, obsahujícími w sobě šnork autlejší, raurečkovitý. Semenice neoddělená.

J. větší. A. major. Lin. Plenk t. 225. Schk. t. 60. Sturm f. 19. Hayn. 1. t. 13. Düsseld. 12. t. 6. Jarmanka, hvězdowka. Kořen mnohohlavý, mnohomrcasný, černohnědý; lodyha přímá 1—3' zwýši, jako celá nať lysá, jednoduchá nebo chudowětewná; listy kořenové dlahořapikaté, dlanitě 5-dilné: lalokůw podlahloobwejitých, ostrých, nejčastěji 3laločných, nestejně a ostře střižozubých, se zuby dlahohrotými; listy lodyhowé krátkořapikaté, na pošwách sedící, méně dělené a lalokaté; okolíky nepravidelně složené z 5—8 pramenů nestejných; lupeny pokrykové weliké, listowité, pilované anebo zestřižané: lupenůw pokrykwových 10—15, kopinatých, zakončitých, dole zaužených, nejcelejších anebo na konci 2—4zubých, 3-žilých, žil rozvětwených, bílé a růžově peřestých, na konci zelených, co okolíčky dlahých, hvězdowitě rozložených; kwěty mnohomanželné, bílé nebo růžové, wsec-ky tenkostopkaté: samčí beztrubečné; ušty kalichové wejčítokopinaté, hrotité; dvojnažky podlahhle obwejcowité, bělawé, se šnorky tupozubými. — Na chlumech prostřední Ewropy, obzwláště na Podalpí. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Ozdobná ta rostlina w zahradách se chowá. Kořen chutí ostré a hořké žene na stolicí; potřebuje se dosawád w lékařstwí dobytčím. Ostatně poměšuje se jím kořen čemeřice černé, od něhož se ale liší barwau skoro černau a mrcasy tenkými.

MÁČKA. ERYNGIUM. MANNSTREU.

Kraj kalichový a plátky jako předešlého pokolení. Dvojnažka obwejcowitá, šupinatá neb uzlatá, na přerezu skoro oblá. Nažky bez praužek a šnorkůw, uzráním se rozdělujících, nikoli ale od semenice.

Rostliny štětkowitým anebo bodlákowitým po jmění podobnější nežli okolkčítým; kwěty w strbauty směstnané.

M. polní. E. campestre Lin. Jacq. aust. t. 155. Schk. t. 59. Tratt. arch. t. 208 Hayn. 2. t. 1. Düsseld. 7. t. 15.

Máčka, mačka, kotačka, toito, mužská wíra, wětrník. Kořen wřetenowitý, dlouhý, hnědý, zbytky nejdolejších listůw roztrísněnými čuprynatý; lodyha přímá f—1¹/₂ zwýší, rozewřeně a sochatě rozwětwená, brázdovaná, jako ostatní díly lysá, tuhá, bělawá; listy tuhé, siwobílé, bělawě síťowitě žilnaté, přitrojsečné: lalokůw protisečných, kolcatozubých, kořenové dlouhořapíkaté, obvodem trojúhelné, nejprwnější také skoro celé, žlaločné nebo jednoduše protisečné, lodyhowé ušatoobjímawé: aušek stříhanozubatých, dolení krátce a objímawě řapíkaté, hoření sedawé, dole protisečnozubaté, nejhořejší mnohem menší, skoro dlanitě na auzké dřípy rozdělené; strbauly příkulowaté, stopkaté, konečné nebo úžlabíčkové w rozporách; pokrywečky delší strbaulůw, složené z lupenůw čárkowitzokopinatých, kolcatohrotých, obdálně kolcatozubých, jako listy lodyhowé barwených; listeny (plewy) mezikvětůw šídłowité, nerozdělené; ušty kalichové delší plátkůw zelenawě bílých. — Na polích suchých, neúrodných, na mezích Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen zapáchá mrkwí, chutná zasladle a kořením; druhdy se jídal a w lékařstwu potřebowal; též štáwa z nati proti wyraženinám býwala dobrá.

M. siná. E. amethystinum *Lin. W. et. Kit. t. 215. Tratt. arch. t. 206. Besl. cyst. t. 8. f. 4.* Podobá se předešlé; lodyha wyšší, hladaunká, nahoře okoličnatowětewná a tu i s listím nejhořejším pěkně siná; listy kořenové protisečné: úkrojůw kolcatostříhaných, příprotisečných; řapíky dole nejcelejší; lupenůw pokrywkových 7—8, kopinatých, dole chudozubých strbaulky kulowaté daleko přesahujících; listeny celé, wněšné sotwa obak jednozubé; koruny modré, delší kalichu. — W Chorwatsku a Dalmatsku, kdežto jako předešlý se potřebuje. ♃.

M. rozšířená. E. dilatatum *Lam. Laroeh. t. 4. E. purpuratum Smith. E. Bourgati Vahl. Barr. ic. t. 36.* Předešlé podobná. Listy kořenové protisečné: úkrojůw kolcatostříhaných, hořeních wětších; řapíky po celé délce brwitohřebenaté; lodyha siná, příjednoduchá, chudostrbaulatá; lupenůw pokrywkových 5—7, kopinatých, kolcatozubých, strbaulky kulowité, siwé přewyšujících; listeny wněšné obak 1zubé, wnitřní celé. — W Maureninsku, Lusitanii, Hispanii, Etrurii, okolo Cařihradu, w Štyrsku. ♃.

Potřebuje se jako předešlé.

M. plochá. E. planum *Lin. Jacq. aust. t. 391. Tratt. arch. t. 214.* Kořen jako prvního rodu, tlustší ale a bílý; lodyha 2—3' zvýší, modravě naběhlá, nahoře okolkovitě wětewnatá; wětwe sochaté nebo roztrojené; listy kořenové 3—6" zdéli, 1³/₄—4" zšíří, tupé, dole srdčité, kolcatě pilované; následující listy podobné, kratčejí ale řapíkaté, pak sedavé, u zpodiny širší, hlaubějí zubaté, ponasekané, nejhořejší objímavé, dlanitě 3sečné: dříp podlahločárkowitých, kolcatozakončitých a kolcatozubatých; okolíky strbaulowité, obkličené pokrywkau z lupenůw 5—8, čárkowitokopinatých, obdálně kolcatopilovaných, co strbaul dlauhých; plewy čárkowité jakož i zuby kalichové kolcatozakončité, wněšné 3sečné; kwěty siné. — Na ladech, polích, lukách suchých w Ewropě jihowýchodní a w Asii. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen má chuť ostřejší a kořennější nežli máčka polní.

M. wekež. E. maritimum *Math. Lin. Fl. dan. t. 875. Tratt. arch. t. 209. Blak. t. 297.* Mačka mořská *Mat. Háj. 195. Wcl. 227.* Kořen plaziwý, dlauhý, hnědý, u wnitř bílý; lodyha přímá, zvýší 6—18", tlustá, jako ostatní nať bělawá, často pokrytá jínowatkau síwau, nahoře i amethystowau, od dola wětewnatá; listy ztuha kožowité, wíce méně chobotnaté a kostrbatolaločnaté, po obojím powrchu hrubožilé, po kraji chrustawé, kolcatozubaté, doleni řapíkaté, okrauhlosrdčité, řasnaté, celé nebo laločnaté, 2—4" zdéli, ostatní totiž hoření sedavé, objímavé, dlanitě laločnaté; okolíky strbaulowité, wejčitozakulatělé, opatřené pokrywkau z lupenů 5—6 welikých, eliptičných, kolcatozubatých, delších nežli okolíky; plewy kolcaté, delší nežli koruna siná. — Na pomořích Ewropy mírné a teplé. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

W Ewropě sewerné jedí mladistwan rostlinu anebo její mladé odnože; w Anglii potřebují kořen zasladlý nasliznatělý w rozdílných chorobách plicních.

M. snradlawá. E. aquaticum *Lin. E. am foetidum Herm. lugdb. t. 237. E. foetidum Sloan. 1. t. 156. f. 3. 4.* Kořen letní nebo ozimý, složený z několika mreasůw tlustaunkých, dlauhých, bělawých anebo nárusých; lodyha střewičná, zelená, přihraná, sochatá; wětwi odstálých, smítkůw zprohýbaných; listy kořenové růžičkowitě rozložené a nejwíce na zemi položené, podlahblé nebo přikopinaté, tupaunké, dole zaužené, 4—6" dlauhé, nahoře 8—12" široké, měkké a měkce kolčikatopilované, hoření sedavé, střičné, příklinowité, dlanitosečné:

dřip kopinatých, zubatých, zubami kolcem ponachowě-
lým ukončenými; okolíky strbaulowité, walcowité, mno-
hem kratší lupenůw pokrywkowych (5—6), rownowáž-
ných, kopinatých, žilnatých, kolcem ukončených a s
několika zuby opatřených: plewy čárkowité, zakončité;
kalich zděli bělawé koruny; nažky přikryté pabulkami
drobnými zakulatělými. — We Wirginii, Floridě, Mexi-
ku, w Indii západní, Americě jižné. Kwěte w čerwnu a
lipnu. ♂.

Celá smrdí přesilně a protiwně, asi jako nat koriandrowá;
chutná ostře a zasladle. Má se za neomylný lék proti uštknutí ha-
dimu a zimnicím zlým a jiným chorobám nerwowým.

M. wodní. E. aquaticum Lin. Jacq. var. t. 347. Tratt.
arch. t. 215. E. yuccaefolium Michx. Z kořena obyčejně
wice lodyh wchází přírných, 2—5' vysokých, jednodu-
chých, častěji na konci wětvitých; listy kořenowé na-
hromaděné, hned přímé, hned nadwislé, široce čárko-
wité, rownoběžné žilnaté, obdálně brwitokolcaté, nej-
množší široce mečowité, 1—1½' dlouhé, 10—18''' širo-
ké, lodyhowé menší, objímawé, obdálně, kolcatozubaté;
příkwětní kopinaté, zubaté; pokrywka z lupenůw 8—9
celých, kratších nežli okolíky strbaulowité, kulowaté;
plewy wejčitopodlauhle, zakončité; kwěty bílé. — Na
poříčí a pobahní, též na místech zatopených jižného
dilu saustáti seweroamerického. Kwěte w lipnu a sr-
pnu. ♀.

W Americě příkládají jí moc léčiti wodnotělnost a uštknutí ha-
dí jmenowitě chrastýšl.

Podřadi 4.

OMEJOWITÉ. AMMIEAE.

ROZPUK. CICUTA. WASSERSCHIRLING.

Kraj kalichowý šzubý, listowitý. Plátky stejné, ob-
wejšité, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka pewná, obwo-
dem okrauhlá, po stranách stažená, 2uzlá. Nažky ššno-
rečné: šsnorkůw skoro plochých; brázdy vyplněné prauž-
kan wyniklejší nežli jsau šsnorky. Jádro na přerezu
skoro oblé. Semenice rozpoltěná.

R. jízliwý. C. virosa Lin. Fl. dan. t. 208. Schk. t.
71. Hayn. 1. t. 31. Düsseld. 12. t. 8. Amerl. jed. ob.
Rozpuk, rozpuka, ropuka. Oddenek tlustý, tupý, dutý,
branicemi oddělený, mrcasy přesleněnými obrostlý; lo-
dyha přímá, 3—5' zwýši, oblá, mělce brázdowaná, lysá

jako celá rostlina, z kolínek kořeny vyhánějící, nahoře větewnatá; listy dwakrát anebo třikrát přenosečné, (wyštěrbené); úkroje 2—3dílné s úkrojky čárkowitzkopinatými, ostrými, pilowanými; řapiky oblé, trubkovité; listy hoření na pošvách přibaňatých, méně složené, úkrojkův užších, vzdáleněji pilovaných; okoliky konečné, veliké, husté, silně nadduté, okoliky poboční menší, vyšší; pokryvka žádná anebo chudolupenná; pokrywečky mnoholupenné: lupenův šidlowitých, pak ochlípených; kwěty bílé; dvojnažky širší nežli delší, wěncečné krajem kalichowým a čnělkama rozewřenýma, hnědožluté, tlustými praužkami tmawohnědě žíhané. W příkopech, rybnicích, tůních po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Rostlina našinských jedowatých nejkrutější a nejnebezpečnější; obzvláště kořen řepowitý, prudký, slabě kořený, mániwě zápachající, již mnohého neopatrného zpowodil, měwšho jej za jedlý; též i dobytku záhuben. Nač též zápachu slabě kořeného, chuti petruželowé, aučinkůw jedowatých, mániwě prudkých. Nic méně nač a semeno w lékařství potřebowali. Kozám prý neškodí.

MIŘÍK. APIUM. SELLERIE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky okrauhlé, celé. Občnělčí zpleštilé. Dvojnažka celistwá, w obvodu okrauhlá, dvojuzlá. Nažky šsnorečné: šnorkůw nífowitých, stejných, brázd lpraužkowých. Jádro na hřbetu silně nadduté, na bříše dosti ploché. Semenice nerozdělená.

M. bahní. A *graveolens* *Lin. Fl. dan. t. 790. Plenk t. 217. Schk. t. 78. Hayn. 7. t. 24. Engl. bot. t. 1210.* Apich bahniwý nebo miřík. *Mat. Háj. 229.* Apich obecny nebo miřík. *Mat. Wel. 272.* Kořen dlouhowřetenowitý, větewnatý; lodyha přímá 1—2' zwýši, někdy také položená, brázdowaná, trubkovitá, lysá jako ostatní díly, převětewnatá: wětwi střičných anebo přesleněných; listy tmawě zelené a lesklé, kořenowé dlouhořapikaté, wyštěrbené, 4—5jařmé s lichým: úkroje zaokrauhlené, žlaločné, střižanozubaté: zubůw tupých, krátkohrotých; listy lodyhowé wyštěrbené, 1jařmé s lichým: úkroje dole klínowité s zuby ostřejšími; listy nejhořejší na auzkých pošvách s úkroji na tré rozsekanými anebo celými kopinatými, ostrými; okolikůw mnoho malých, 6—12pramenných, krátkostopkatých anebo sedawých; pokryvka a pokrywečka nižadná, někdy dole pod okolikem list 3dílný; kwěty předrobné, bílé; dvojnaž-

ka $3\frac{1}{4}$ " dlouhá. — Na místech bahniatých, podlé příkopův, na pomorí a slatinách po celé skoro Evropě až ke Kawkazu. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Zapáchá silně a protiwně, chutná ostře a jest prý jedowatá. W zahradách pozbývá těch vlastností docela, a kořen býwá veliký jako pěst, zakulatělý, dužnatý, chuti sladké a přijemné, lodyha výšky 2—4'. Známoť, že slowe *celer*. Kořen u nás jíme w salátu, nať ale co kořeně. We Wlaších neuasazuje tak silný kořen; tam se jedí řapíky w salátu, jež zemí obhrnují, aby rostly do výšky, aby žluté a křehaunké zůstaly. Jindá se potřebowal w lékařství.

PETRUŽEL. PETROSELIMUM. PETERSILIE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky přiókrauhlé, nadwinuté, celé, sotwa wykrojené, zaužené w lalůček wehnuty. Oběněleí nadduté, krátkohomolowaté. Dwojnážka celistwá, wejcowitá, jinak jako předešlého pokolení. Semenice rozpoltěná.

P. obecna. *P. sativum Hoffm.* *Apium Petroselinum Lin. Lam. t. 196. f. 1. Plenk t. 218. Hayn. 7. t. 23. Düsseld. 16. t. 21. Apium ternifolium Riv. pent. irr. ic.* Apich zahradní, jinak petržel *Mat. Háj. 228. Petržel Mat. Wcl. 227.* Petružel, petržel, petružka. Kořen ozimý, dlouhowřetenowitý, obyčejně vyhánějící několik lodyh přímých, 2—4' vysokých, oblých, autle pruhatých, lysých jako ostatní dily, od dola rozdělených na větwe dlouhé, prutowité; listy jasně zelené, lesklé, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté, třikrát wystěrbené: úkroje wejčité, 3sečné, střihané a tupaunce zubaté, s konci chruplawými, dole klinowité; listy lodyhowé hoření kratčeji řapíkaté, méně složené: úkroje 3sečné, lalokůw kopinatých, celých, ostrých; listy nejhořejší wystěrbené: úkrojůw 3 kopinatých, celých; okoliky mírně veliké, řídké, 10—20pramenné, konečné, dlouhostopkaté; pokrywka 1—2lupenná anebo žádná; pokrywečky 6—8lupenné; lupenůw šidlowitých, o polowičku kratších nežli stopky; kwěty zelenawě žluté; dwojnážky 1" dlouhé, šedohnědé, bělawě šnorkowané. — Na skalách stinných w Evropě jižně a Lewantu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

U nás wšude na zahradách kuchyňských se sází, kdežto také odrodek listůw nejdolejších wětších, širších a kadeřawých: *Petružel kadeřawá* (*P. s. β crispum*). Známoť, že list a kořen se potřebuje co kořeně do jídel, které jakož i semeno málokdy w lékařství wdíazejí. Semeno prý pro ptáky jest zhaubným jedem.

MAREK. HELOSCIADIUM. SUMPFSCHIRM.

Kraj kalichový 5zubý nebo nepatrný. Plátky wejčité, celé, na konci rovné nebo wehnuté. Čnělky krátké. Dvojnážka po stranách smačknutá, wejčítá nebo podlauhlá. Nažky se šnorky 5, nitovitými, wystaunkými, stejnými, pobočnými obrubujícími, s brázdami 1-praužkovými. Semenice celá, prostá. Semeno hrbaté aneb oblowypuklé, napřed plochaunké.

M. tenkolistý. *H. leptophyllum Decand. H. lateriflorum Koch. Sison Ammi Lin. Jacq. h. vınd. t. 200. Ameos Mat. Háj. 236. b. Ami Mat. Wel. 277.* Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrcasatě wětewnatý, šedohnědý; lodyha přímá nebo rozestřená, 2' vysoká, oblá, autle brázdovaná, jako ostatní díly nejlysejší, nahoře wětewnatá; listy kořenové a nejdolejší lodyhowé řapíkaté, hoření na pošvách krátkých, mázdrowitě obraubených sedawé, mnohokrátě wyštěrbené: úkroje protisečné, úkrojkůw włáskowitočárkowitých, ostrých, na listu nejdolejším kratších, na hořejším delších; listy nejhořejší jednoduše wyštěrbené; okolíky protilisté, sedawé, 2—4pramenné; okolíčky mnohostopečkaté; pokrywky a pokrywečky žádné; kwěty drobníčké, bílé; dvojnážky 1" dlauhé, kratší stopeček. — Na polích, zelništích na Sicillii, w Americě jižné, Nowé Hollandii. ☉.

Semena kořeuná druhdy w lékařství potřebowali a *semen Ameos veri s. cretici* jmenowali.

MYRODA. PTYCHOTIS. FALTENOHR.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky obwejčité, na dvě klanowykrojené, u prostřed a na přič řasau opatřené, a tu lalůček wypauštějící. Dvojnážka po straně smačknutá, wejčítá nebo podlauhlá. Nažky s 5 šnorky nitovitými, stejnými, s krajními obrubujícími, s brázdami 1praužkovými; semenice 2dílná. Semeno oblé nebo hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

M. obecná. *P. coptica Decand. Ammi copticum Lin. Jacq. h. vınd. t. 196. Daucus copticus Pers. Ammi Riv. pent. irr. t. 95.* Lodyha 2střewičná, přímá, oblá, autle brázdovaná, wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy mnohokrát, nejhořejší jednoduše wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, ostrých; okolíky stopkaté, protilisté, 9—12pramenné; pokrywky a pokrywečky z lupenůw čárkowitých, mázdrowitě obraubených; kwěty bílé; waječník

nejdrobněji bradavičnatý; dvojnažka vejcovitá, měkko-
kolcatá. — W Egyptu a Kretě. Kwěte w lipnu a srp-
nu. ☉.

Semena kořeného staří užíwali w lékařství, a *semen Ammeos veri s. cretici* jmenowali; zdá se ale dokonce nahrazen kufnem.

M. ajowan. *M. ajowan Decand. Ligusticum A. Roxb.*
Velmi podobná předešlé. Lodyha přímá, 1—3' zwýši,
chudolistá; listy rozsékané na úkroje mnohosečné, čár-
kowitzowité, nejhořejší jednoduše wyštěptané; po-
kryvka z lupenůw čárkowitzowých, nerozdělených, 5—8, ne-
stejných, kratších nežli paprsky, teničce pýřitých; nažky
silněji žebaté, taktěž hrbkatoměkkoostenné a autle
pýřité. — W Indii, kdežto i obyčejně se sází. Kwěte w
chladnějším počasí. ☉.

Semena chutí ostré, kořenné, zápachu velmi líbezného slauží
kořením na jídlo a lékem jako kufn (*seminn ajowan, odjowačn*).

TYTAN. FALCARIA. SICHELMERKE.

Kalich kraje šzubého, trubky kwětůw jalowých žá-
dné, kwětůw úrodných walcowité. Plátky obwejšité, kři-
wé, chobotem obšírným wykrojené, s lalůčkem ohnu-
tým. Čnělky rozewřené. Dvojnažka podlaublá, po stra-
nách smačknutá. Nažky o 5 šnorkách nitowitých, stej-
ných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 pranzce čár-
kowitzowité. Semenice prostá, dvojdílná. Semeno oblowy-
puklé, napřed ploskaunké.

T. srpenec. *F. Rivini Hošt. Sijm Falcaria Lin. Jacq.*
aust. t. 257. Riv. pent. irr. t. 48. Stračí nůžka III. Mat.
Wel. 160. C. Kořen wřetenowitý; lodyha přímá, 2—2½'
wysoká, oblá, brázdowaná, lysá a siwá jako ostatní díly,
hutná, nahoře wětewnatá; listy kořenowé na řapících
dlauhých, lodyhowé dolení na krátkých, hořejší ale se-
dawé na pošwách mázdrowitě obraubených, wyšěrbe-
né nebo trojenosečné: úkroje čárkowitzowé, přikopinaté,
kořenowých třebas 6" dlauhé, lodyhowých od dola na-
horu kratší a kratší, ostré, hustě a stejně pilowané zubami
hrotitými, poboční dole na hoření straně nestejnostran-
né, a tu nepilowané; okoliky 16pramenné: pokryvka a
pokrywečky z lupenůw nitowitočárkowitzowých, ostrých;
stopečky dlauhé; kwěty bílé, drobné. — Mezi obilím na
rolích písčítých Ewropy prostřední a jižné a Lewantu.
Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kořen zasladlý a ostrý, nač náhořká, kořenná, druhdy w lé-
kařství měly důwěrnost; nynš si jich žádný newššmá.

ZÁZWOREC. SISON. SISON.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky zaokrouhlé, křivé, hluboce vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Čnělky nejkratší, jakoby žádné. Dvojnážka po stranách smačknutá, vejčita. Nažky o 5 šnorcích nitovitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce zkrácené, kejičkovité. Semenice 2dílňá. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

Z. obecný. *S. Ammomum* *Lin. Jacq. h. vënd. 3. t. 18. Plenk t. 200. Schk. t. 65. Hayn. term. t. 36. f. 10.* Kořen mrkwovitý, wětwitý, bělawý, ozimý; lodyha 1—3' zwýši, wztyčená, autle brázdovaná, střenatá, rozewřené wětewnatá; listy kořenové o 7—9 úkrojích přisedawých, vejčitopodlauhých, tupě pilowaných zubami w kolce autlé a měkké ukončenými; listy lodyhowé podobných úkrojůw, které ale laločnatě sekané a připrotisečné; listy nejhořejší mnohem menší, dwakrát protisečné: úkrojůw čárkowitých, kůlčikem ukončených; okolíky přemnohé, o 4—6 pramenech nestejných, a o 2 lupenech pokrywkowých, malých, čárkowitošidlowitých; okolíky 4—8kwěté, s pokrywečkau 2—5lupennau; kwěty překrátce stopkaté, bělawé; plody wejcowité, hnědočerné s praužkami tisawými. — Na půdě hlinaté a wápnité po Ewropě jižné, též we Francii a Anglii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen má chuť ceřerem; listy slabě kořenné; semena zápachu lřezného a chuti silné, příjemné, kořenné, jako kardamom, ježto druhy wcházela do dryáku.

OMEJ. AMMI. AMMI.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky obwejičité, s lalůčkem wehnutým, vykrojeně dwojlaločné: lalokůw neprawidelných, wněšného často wětšiho. Dvojnážka po stranách smačknutá, vejčitopodlauhlá. Nažky o 5 šnorcích nitovitých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy o 1 praužce. Semenice prostá, 2dílňá. Semeno oblowypuklé, napřed plochaunké.

O. wětšé. *A. majus* *Lin. Plenk t. 181. Sibth. t. 273. Schk. t. 61.* Kořen letní nebo ozimý, tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý, špinawě bledě rusý; lodyha přímá, 2' wysoká, oblá, autle brázdovaná, lysá, jako ostatní díly, kolenatá, nahoře wětewnatá; listy kořenové a nejdo-

lejší lodyhowé, řapikaté, wyštěrbené, složené z listkůw 3—5, konečného okrauhle wejčitého, pobočních wejčítých, dole nestejnodlauhých; listy hořejší krátkým řapíkem s pošwau spojené jsau též wyštěrbené: úkrojůw kopinatých, jednoduchých nebo dvojeně nebo trojeně klaných; listy ostatní jsau též podobně rozdělené: úkroje ale jejich zponenáhla užší a menší: úkroje všech těch listůw jsau rozewřeně, hustě pilowané zubami na konci chruplawými, bílými, hrotitými; okoliky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, trojenoklaných, s laloky niřowitočárkowitzými, štětinkau hrotitými; pokrywečky z lupínkůw čárkowitzých, mázdrowitě obraubených; kwěty bílé. — Na rolich Ewropy prostřední a jižné, Lewantu, Egyptu, Ameriky sewerné. ☉. ♂.

Semeno ostré a nahofklé druhdy potřebowali w lékařstwu a nazýwali *semen ammeos vulgaris*.

O. parátkowj. A. *Visnaga Lam.* *Daucus Visnaga Lin.* *Jacq. h. vind. 3. t. 26.* *Visnaga daucoides Gaert. t. 21.* *Daucus Gingidium Lin.* *Visnaga Mat. Wel. 159.* Kořen jarní nebo ozimý; lodyha přímá, oblá, dole autle, nahore hlauběji brázdowaná, hutná, lysá jako ostatní díly, nahore málowětwná; listy lodyhowé sedawé na pošwách krátkých, do pola lodyhy sahajících, mázdrowitě obraubených, sedawě mnohokrát wyštěrbené: úkroje čárkowitzé, špidlaté, rozewřené; okoliky přemnohopramenné, husté; pokrywka z lupenůw co prameny dlauhých nebo delších, jednoduše wyštěrbených, dole mázdrowitě obraubených, s listky čárkowitzými; pokrywečky podhnuté, z lupínkůw mnohých, čárkowitzých, mázdřitě obraubených; kwěty bílé; okolik odkwětlý stažený s stopečkami do wnitř olnutými a prameny zdřewnatělými. — Na rolich Ewropy jižné, Afriky sewerné a Malé Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉. ♂.

Prameny okolškowé kořenné zdřewnatějí a zežlutnau, takže pak co parátka se mohau potřebowati. Z Afriky mnoho se jich do Massilie přiwáží.

JARUS. AEGOPIDIUM. GEISFUSS.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejité, wykrojené, s lalůčkem welnutým. Oběnělčí oddělené, homolowitzé, ukončené čnělkama dlauhýma, sehnutýma. Dwojnažka po stranách smačknutá, wejčitá. Nažky o 5 šnorcích niřowitých, pobočních obrubujících; brázdy bezpraužkowé; semenice štětínowitzé, na konci sochaté. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

J. obecnj. Ae. Podagraria Lin. Fl. dan. t. 670. Engl. bot. t. 940. Schk. t. 79. Sison Podagraria Spreng. Kožínoha, heř, jarus, kerhart. Kořen vypauští mnoho odnoží; lodyha přímá, 2—3' vysoká, brázdovaná, lysá, dutá, nahore wětwnatá; listy po žilách a žebrách obak šerpiwaunké, kořenové řapíkaté, dwakrát trojenosečné: laloky podlahlokopinaté, zakončité, zubaté zuby zakončítobrotitými, všecky řapíčkové, konečného prostředního někdy na tré klaněho nebo trojenosečného; listy lodyhowé dolení kořenovým podobné, na pošwách sedawé; hoření trojenosečné: lalokůw kopinatých, podobně zubatých; okoliky konečné a úzlabičkové, dlauhosepkaté: stopek brázdovaných, nejhořejších někdy přesleněných; okoliky mnohopramenné, nadduté; pokrywky a pokrywečky žádné; kwěty bílé, obojaké. — W plotech, krowištech a štěpnících wlhkých po Ewropě až na Kawkaz a do Sibíře. Kwěte w kwětnu a čerwnu. †.

Nař málokořenná jindá potřebowala se proti suchému lámání (podagra) a ranám; prasata ji rádi žerau.

KMIN. CARUM. KÜMMEI.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejčité, prawidelné, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Oběněliči zpleštilé. Čnělky sehnuté. Dwojnaška po stranách stažená, wejčítá nebo podlahlá. Nažky o 5 šnorcích nířowitých, stálých, stejných, pobočních obrubujících. Břicho ploské, dwojpraužkové. Brázdy 1praužkové. Semenice prostá, na konci sochatá. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

K. lauční. C. Carvi Lin. Blak. t. 529. Fl. dan. t. 1091. Plenk t. 214. Jacq. aust. t. 393. Engl. bot. t. 1503. Hayn. 7. t. 19. Düsseldorf. 14. t. 17 Kmin lauční Mat. Háj. 223. — Wcl. 268. Kmin. Kořen ozimý, dlauhoretowitý; lodyha přímá, 1—3' zwýši, hranatobrázdovaná, jako celá bylina lysá, od dola wětwnatá; listy obwodem podlahlé, dwakrát wyšěrbené, na řapiku křížmo postawené: úkrojůw čarkowitých, ostrých, bělawě nebo čerwenawě hrotitých, listy dolení řapíkaté, hoření sedawé na pošwách ponafauklých, široce blanowitě obraubených; úkrojky autlejší a delší; dole na pošwách obak auško mnohodílné jakoby palist; okoliky stopkaté, 8—12pramenné; pokrywky a pokrywečky nířadné anebo prwní složené z lupinkůw šídlowitých ane-

bo místo nich list na krátké, široké pošvě; květy bílé; nažky 2''' dlouhé, hnědě s bílými šnorky a brázdami dosti širokými. — Na lukách a pastvinách suchých po celé Evropě. — Květe w květnu a čerwnu. ♂.

Semeno vůbec co kořen w kuchyni a též i w lékařství užitečné. Protož w některých krajinách u velikém množství se sází. Nať dává dobran pšci.

K. bulwatý. *C. Bulbocastanum Koch. Bunium Bulbocastanum Lin. Fl. dan. t. 220. Plenk t. 182. Lam. t. 197. Schkr. t. 62.* Hlízatka. Snadno se rozezná oddenkem bulwatým čili hlízovitým, zakulatělým; lodyha jednoduchá anebo nahoře toliko wětwnatá, 1½' vysoká; listy obvodem trojúhlé, dwakrát anebo skoro třikrát wyštěrbené: úkrojkůw úzkých, čárkowitzých; pokrywka a pokrywečka složené z lupinkůw mnohých, kopinatošídlowitých, zakončitých. — Na polích a winnicích Ewropy jižné a západní. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Bulwy wně hnědé a u wnitř bílé, maučnaté, jedí wařené anebo pečené jako kaštany. W některých letech bývá jich tolik, že lid prostý je má za mannu z nebe spadlau.

BULWUŠKA. BUNIUM.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejité, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, čárkowitzě podlauhla. Nažky o 3 šnorcích stejných, niřowitých, tupých, pobočních obrubujících; brázdy 2—3praužkové; břicho o 4 praužkách powrchních. Semenice prostá, rozklaná. Semeno oblowypuklé, napřed ploskaunké.

B. metlowkolistá. *B. ferulaefolium Desf. ann. mus. 11. t. 30. Tourr. corr. t. 43. Sium ferulaefolium Spreng.* Bulwa zakulatělá, wně ryřawá, u wnitř bílá, zwicí liskowého ořechu; lodyha oblá, sochatá; listy wšecky třikrát trojeně wyštěrbené: úkrojůw čárkowitzých; pokrywka 1—šlupenná, pokrywečka nejkratší, 4—šlupenná; květy bílé; dwojnažka čárkowitzowálcowitá. — Na Cypru, Kretě, Skiu po polích. ♀.

Turci kořen *topama* nazývají a jedí.

B. obnažená. *B. denudatum Decand. B. flexuosum Engl. bot. t. 988. Myrrhis pyrenaea Loisel. gall. t. 5.* Bulwa kulowatá; lodyha zwýši 2—5 prstůw anebo 1'; listy lodyhowé přisedawé na pošvě zkrácené, někdy brvité; úkroje listowé čárkowitzé, kopinaté, wíce méně zubaté nebo střihané; pokrywka žádná; pokrywečka má-

lolupenná, jednostranná. — Na lukách a pastvinách horních, w křovištích Ewropy jižné a západní. 4.

Francauzové jedí její bulwy.

BEDRNÍK. PIMPINELLA. BIEBERNELL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejíčné, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po stranách stažená, wejecowitá, s oběnělčím poduškowitým a čnělkama podhnutýma. Nažky o 5 šnorcích stejných, niřowitých, pobočních obrubujících; brázdy mnohoprauzkové; semenice prostá, rozklaná. Semeno hrbatowypuklé, napřed ploskaunké.

B. veliký. P. magna Lin. Jacq. aust. t. 396, Plenk t. 222. Fl. dan. t. 1158. Hayn. 7. t. 21. Engl. bot. t. 408. Bedrník wětší Mat. Wel. 272. C. Kořen wřetenowitý, na píd' dlouhý, bělawý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, brázdovaná, hutná, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé dlouhořapikaté, wyštěrbené, na 5—9 úkrojůw wejíčných anebo podlauhých, ostrých, nejostřeji zubatých anebo střihaných, pobočních w řapíček zaužených anebo sedawých, konečného wždycky řapíčkem opatřeného, někdy žlaločného; listy lodyhowé doleni též na pošwách řapikaté a podobné, menší, hořejší sedawé, wyštěrbené, hořejší trojenoklané, nejhořejší přemalé nebo toliko pošwu zůstawující; okoliky dlouhostopkaté, 11pramenné; pokrywky a pokrywečky žádné; kwěty bílé, drobné. — Na lukách a pastvinách chlumních po Ewropě celé. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jest ostrý, pryskyřičnatý, kořenný, dráždiwý, a dáwa šťáwu modrau; jindá jej potřebowali w lékařstwf (radix p. albae). Nat dáwa doubru píci.

B. lomikamen. P. Saxifraga Lin. Jacq. aust. t. 395. Schk. t. 78. Hayn. 7. t. 20. Düsseld. 10. t. 17. Wagn. 2. t. 205. Bedrník menší Mat. Wel. 272. C. Třebník: Podobá se předešlému. Lodyha autliče brázdovaná, přímá, 1—1½' vysoká, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapikaté, wyštěrbené: úkrojůw 5—11, okrauhých, sedawých, zubatých anebo skoro střihaných, mnohem menších nežli předešlého, lodyhowé nejdolejší wyštěrbené: úkrojůw 9, sedawých, trojenosečných, s laloky podlauhými, na konci žubými nebo protisečnými, lalůčky kopinatými, hořejší podobné, s lalůčky čárkowitými; pošwy nejhořejší bezlisté; okoliky 9pramenné, rovné, bez pokrywek a pokryweček; kwěty bílé. — Na pahrb-

cih, pastwinách po Ewropě, Taurii a Persii. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Kořen dříwe sladký, kořenný, pak ostrý, štiplawý, zapáchá kozlowinau; silně dráždí, žene na pot a obzvláště w dobytčím lékařstwi se potřebuje; též dává silici, která z bílého odrodku jest žlutá, z černého modrá.

P. anjz. *P. anisum* *Lin. Blak. t. 374. Plenk t. 223. Hayn. 7. t. 22. Düsseld. 12. t. 17. Wagn. 2. t. 229. Anjz Mat. Háj. 222. — Wel. 267.* Kořen letní tenký, wřetenowitý, málomrcasatý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, wětwnatá, oblá, autle brázdowaná, pýřitá, nahoře lysejší; listy doleni srdčitozaokrauhlé, stříhanozubaté, přílaločnaté, prostřední wyštěrbené, žlalké: úkrojůw čárkowitzkopinatých anebo čárkowitzých, celých; okoliky mírné, dost řídké, ploché, 9—10pramenné: pramenůw lysých; pokrywka žádná anebo tlupenná; pokrywečky 1 — chudolupenné; kwěty bílé: dvojnažka wejcowitá, 1½ — 2" dlauhá, přitlačeně pýřitá, nahnědle nebo zelenawě šedá, se šnorky autlými, swětletjšími. — W Egyptu a na Archipelagu řeckém. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Netoliko we vlasti anobrž i w ostatní Ewropě teplé a mírné na rolích se sází pro semeno, ježto se potřebuje w kuchyni a w lékařstwi (semen anisi).

SEWLÁK. SIUM. MERK.

Kraj kalichowý šzubý, někdy nepatrný. Plátky obwejtité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým. Občnělčí poduškowité, po kraji zpleštilé. Čnělky rozewřeně ohnuté, na konci hláwkowité. Dvojnažka po stranách smačknutá nebo stažená a dvojuzlá, wěnčená občnělčím a čnělkama; nažky se šnorky stejnými, nitowitými, tupaunkými, s brázdami a břichem mnohoprauzkowými. Semeno přiohlé.

S. cukrowj. *S. Sisarum* *Lin. Plenk t. 188. Lam. t. 197. f. 2. Schkr. t. 69. Düsseld. 7. t. 9. Sisarum Kaempf. t. 818. S. Ninsi* *Burm. ind. t. 29. f. Blak. t. 514.* Kořen složený z mrcasů chomáčených, tlustých, podlauhých, lilizowitzých; lodyha přímá, 2—2½' vysoká, jako celá rostlina lysá, brázdowaně hranatá, wětwnatá; listy doleni wyštěrbené: úkroje poboční podlauhlé, konečné okrauhlé, často dole srdčité, wšecky pilowané; listy hoření z menšího množstwi úkrojůw kopinatých složené nebo trojené; okoliky konečné, malé, chudopramenné; pokrywka a pokrywečky mnoholupenné: lupenůw kopinatých,

často stříhaných; květy bílé; dvojnážka podluhovatá, 1" dlouhá, s brázdami třikrát širšími nežli šnorky. — W Číně, na Žapanu, Korei, Kočincině. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Od nejdávnějších časůw w Ewropě se sází, a císař Tiberius prý od Němcůw podlé Rýna usedlých kořen ten místo daně (Gelduba) vybíral. Kořen sladký, slabě kořený, jedl tu a onde co zeleninu; též může se z něho cukr a kořalka wydobýwati. W Číně od nejdávnějších časůw se užívá. Na začátku zimy jej wykopáwaji, 3 dni we wodě močí, w zawřeném kotlí na oheň stawí a pak suší; tím ztwardne, zhnědne a nabude pohledu pryskyřice, což znamením jeho dobroty.

S. široolistý. S. latifolium Lin. Jacq. aust. t. 66. Plenk t. 190. Fl. dan, t. 246. Engl. bot. t. 204. Hayn. 1. t. 38. Požir. Kořen plazivý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—6' vysoká, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětwnatá, jako celá rostlina lysá; listy kořenové řapíkaté, wyštěrbené, z 9—10 úkrojůw wejčitokopinatých, zubatých zuby zakončitoohrotitými, řidčeji protisečných; konečný někdy dole srdčité wykrojený, poboční dole nestejnostranné, nejdolejší dvě nejmenší kopinaté, nejcelejší; řapíky oblé, klaubnaté, duté, brázdované; listy lodyhowé dole ní též wyštěrbené, na pošwách sedavé: úkrojůw wejčitokopinatých anebo čárkowitých, podobně jako kořenové zubatých, hořejší trojenosečné, nejhořejší jednoduché; okolíky mnohopramenné, ploché; pokrywka z lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, sehnutých; pokrywečky z podobných, menších ale lupínkůw složené; květy bílé; zuby kalichové prodlažené, rozewřené; čnělky přímé. — W příkopech, tůních Ewropy celé a Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Kořen a oaf smrdí, nahořkle a ostře chutnají; počítají rostlinu mezi podezřelé, jako wšecky okoličité we wodě rostající; druhy w lékařstwě se potřebowala.

PROROSTLÍK. BUPLEURUM. DURCHWACHS.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky přiokrauhlé, celé, nadwinuté, lalůčkem širokým uřatým ukončené. Dvojnážka celistwá, po stranách smačknutá anebo předwojuzlá, ukončená oběnělčím zpleštilým. Nažky o 4 šnorcích stejných, křídlatých, ostrých, niřowitých anebo nepatrných; brázdy s praužky nebo bez nich. Semeno na hřbetu silně wypuklé z předu ploskaunké. Semenice prostá.

P. okrauhlostý. B. rotundifolium Lin. Engl. bot.

t. 99. *Sturm f. 5. Hayn. 7. t. 1.* Pupková bylina *Mat. 418. D.* Pupovník, prorostlík. Kořen letní, tenký, málo mrcasatý; lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ —2' vysoká, oblá, hladká, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy wejčité, prorostlé, tupé, brwité, mnohožilé, siwé, dolení dole zaužené a objimawé; okoliky ploché, z 5—7 pramenů krátkých; pokrywka žádná; pokrywečky skoro dwakrát delší okoličků směstnaných, 3—5 lupenné: lupínky wejčité, ostré, u wnitř žlutawé, po odkwětení přímé; dvojnážky $1\frac{1}{2}$ " dlouhé, šedočerné: šnorkůw tenkých, nitowitých, brázd čárkau protažených, bez praužek. — Na rolích a úhorech Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉

Nať a semeno trpké a nahořklé druhdy w lékařstwí užitečné.

P. srpkowitý. B. falcatum Lin. Jacq. aust. t. 158. Kořen mnoholetý, dřewnatý, uwitřlý, wně šedohnědý, několikohlawý, mrcasatý, několik lodyh wýpauštějící přímých, jednoduchých anebo rozewřeně wětewnatých, oblých, powrchně hranatých, 1—2' vysokých, jako ostatní díly nejlysejších; listy kořenowé řapíkaté, podlauhlé, i s řapíkem $1\frac{1}{2}$ —2" dlouhé, tupé, kožowité, 7žilé, lodyhowé na kratičkých pošwách sedící, kopinatočárkowité, někdy 3" dlouhé, sotwa 3" široké, ostré, též 7žilé; okoliky 6—11pramenné; pokrywka z lupenůw 5, kopinatých, nejostřejších, nestejně welikých; pokrywky z lupínkůw 5, čárkowitokopinatých, šidlowitých; kwěty žluté, drobné. — Na pahrbcích wýslunných mezi křowim po Ewropě prostřední. Kwěte w srpnu až do října. ♀

Kořen druhdy podáwali proti zimnici, nať ale na rány.

P. křowitý. B. fruticosum Lin. Sibth. t. 263: Duham. 1. t. 43. Jaum. pl. fr. t. 65. Keř zwýši muže, wětewnatý, přímý, nejlysejší; wětwe oblé, hladké; listy podlauhlé, sedawé na pošwě nejkratší, podlauhlé, dole ztenčené, nahoře zaokrahlené, nejkratším hrotičkem ukončené, kožowité, 1žilé, nejautleji hustě peřenožebré, nejcelejší, ryšawě obraubené, 4" dlouhé, 1" široké; okoliky konečné, ojedinelé, z 14 pramenůw tupohraných, plochých; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, podlauhlých, tupých; kwěty žluté; nažky se šnorky wstáwajícimi, ostrými; w brázdách praužka široká a jedna nejtenší. — Na pahrbcích wýslunných w Lusitanii, Hispanii, Francii a Italii jižných, na Sicilii, w Mauritanii a w Thessalii. ☼

Kořen a semena jindá potřebowali proti kašli a k wyhánění moče.

SESELOWITÉ. SESELINEAE.

HALUCHA. OENANTHE. REBENDOLDR.

Kraj obrubovitý, šzubý, stálý, po odkvětení skoro přirostlý. Plátky obvejčité, vykrojené; s lalůčkem wehantým. Oběnělči homolowité. Dwojnažka wálcowito-wejčítá, čnělkama přímýma hrotitá. Nažky o 5 šnorcích naddutaunkých, tupých, pobočních obrubujících, trochu širších; brázdy 1praužkové; semenice neoddělená.

H. rauratá. Oe. fistulosa Lin. Fl. dan. t. 846. Schk. t. 70. Hayn. 5. t. 98. Drcv. et Hayn. t. 98. Kořen mnoholetý, přesleněnomrcasatý, mrcasy někdy bulwami wejcowitými, sedawými promíchané; z krku vyhání odrostky dlouhé; lodyha přímá, čárkovaná, raurowitá, rozsochažná, 2' vysoká; listy kořenové 2—3krát wyštěrbené: úkroj-kůw klínovitých, lalokatých, lodyhowé wyštěrbené: úkroj-kůw nitovitých, na řapících od dola nahoru se zkracujících, trubkovitých, dole rozšířených a lodyhu objímajících; okolík obyčejně 3—4pramenný, bezpokrywkový; okoličky mnohokvěté, husté, nadduté; pokryvky z lupinkůw kopinatých; kwěty u prostřed okolíku úrodné, sedawé, po kraji stopkaté, jalowé; kraj kalichový kwětůw prostředních šzubý, po kraji na patero klaný: uštůw nestejných podlahlých, ostrých; plátky po kraji nestejně; dwojnažka podlahlowejcowitá, krajem kalichovým a čnělkama wěněčná, rozdělující se na dvě nažky. — W příkopech a tůních po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Jest jedowata a dobytek se jí netýká; jindá k vyhánění potu jí potřebowali.

H. smladnikolistá. Oe. peucedanifolia Poll. Oe. filipenduloides Thuil. Oe. Pollichii Gmel. Oe. peucedanoides Koth. — Lob. ic. t. 729. f. 2. Kořen složený z bulew wejcowitých, sedawých, na konci mrcasem ukončených; lodyha 1—1½' vysoká, přímá, u kolínek ztenčená, oblá, brázdowanohranatá, nejlysejší jako celá rostlina, dutá; listy kořenové dwakrát, lodyhowé jedenkrát wyštěrbené, hořejší trojenosečné, nejhořejší jednoduché; úkrojky všech čárkowité, ostré; řapíky nejdolejší dlouhé, listy hořejší nepostřeďečně z pošew dlouhých vynikají; okolíky dlouhostopkaté, 10—15pramenné; pokrywka žádná nebo z lupenůw 2 nejmenších složená, pokrywečky jednostranné, z 2 lupinků čárkowitošidlowitých; kwěty bí-

lé, prostřední na okolíčku obojaké, přisedawé, wněšně samčí, jalowé, stopkaté; dvojnažky přisedawé, dole ztenčené, pod krajem kalichovým škrcené, rusé. — W Ewropě západoprostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. 7.

Bulwy jeho we Francii a Španiělch jedf.

H. bedrníkovitá. *Oe. pimpinelloides* *Lin. Jacq. aust. t. 394.* Halucha. Kořen z nrcasů swazkowitých, walcowitých, proti konci rozšířených w bulwu wejčitokulowatau; lodyha přímá, 2' vysoká, oblá, brázdowanohranatá, dutá, nahoře wětwnatá, jako ostatní díly lysá; listy kořenové dwakrát wyštěrbené: úkroje wejčité, dole klínovitě zaužené, stříhané, s laloky tupými, hrotitými; listy lodyhowé dolní dwakrát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitzokopinatých, prodlaužených, nejcelejších; okoliky mnohopramenné; pokrywka z lupenůw mnohých, nestejně dlauhých, čárkowitých; pokrywečky z podobných lupínkůw; kwěty bílé; stopka plodonosná tuhá, přímá; prameny tlusté; stopečky kratší nežli dvojnažka dole možoly zmnožená. — W Ewropě, obzvláště jižně, až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 7.

Bulwy jako předešlé w týchže krajinách požíwají.

H. žlutoštáwná. *Oe. crocata* *Lin. Blak. t. 575. Jacq. h. vind. 3. t. 55.* Kořen složený z bulew podluhowatých, u krku chomáčených, sedawých; lodyha přímá, brázdovaná, 3' vysoká, lysá jako ostatní dílowé, wětwnatá, dutá; listy dolní jedenkrát, hoření dwakrát wyštěrbené: úkrojůw wejčitolínowitých, protisečných nebo stříhaných; lalůčkůw podlauhlých, nejkratšejí hrotitých; dolních řapikatých, hořeních sedawých na pošwě mázdrowitobraubené; okoliky dost obšírné, 10—13pramenné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw mnohých, kopinatých, stopečky přesahujících, mázdřitě auzce obraubených; kwěty obojaké, málokteré samčí, jalowé; dvojnažky walcowitopodlauhlé, čárkované, delší stopeček. — Obyčejný na březích říčních, potočních Britanie, Armoracie, Galicie, Hispanie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 7.

Rostlina ta we všech dílech naplněná šťawau co šafrán žltan, dle jiných bílau, na wzduchu žltnaucí, náležf k nejjedowatějším; bulwy její obzvláště jsau nebezpečné, protože se podobají pochodfcím od předešlých dwau rodů jedlých a neškodných.

H. wodní kmín. *Oe. Phellandrium* *Lam. Phellandrium aquaticum* *Lin. Fl. dan. t. 1154. Engl. bot. t. 684. Schk. t. 71. Plenk t. 210. Hayn. 1. t. 40. Düsseld. 14. t. 6. Wagn. 1. t. 122.* Wodní kmín; heř. Kořen z nrcasů

tenkých, chomáčených, přesleněných; lodyha přímá, 3—4' vysoká, tlustá, křivolaká, nejodstáleji ano i rozkladitovětnatá, nejlysejší, dutá, oblá, brázdovaná; listy kořenové veliké, na řapících dosti dlouhých, dole pošvových, mnohokrát vyšťerbené: úkrojky rozewřené, nejprvnějšího čárkovité, tupaunké, asi 3—3½" dlouhé, následující kopinaté, sotwa 2" dlouhé, lodyhowé mnohem menší a méně složené, řapíkem s pošwau mázdovitě široce obraubenau spojené: úkrojkůw čárkowitzokopinatých; okoliky krátkostopkaté, protulisté, 5—7pramené; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw kopinatěčárkovitých, mnohých; kwěty bílé; okoliky plodonosné rozewřené; dvojnažky podlahlé, čnělkama rohaté, nahnědle rusé, černě čárkované, wněšné zděli stopeček, wnitřní jich delší. — We wodách stojatých Ewropy; Taurie a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Semena chutí ostré a zápachu protiwného potřebují se proti zasliznatělosti plíc. Sbírajíce je přihlížejme, abychom spolu semena rozpuku jízliwého nepříměchali. Nať prý koním jedowatá, což připisowali pozdravě newinného branka dlouhohlawce podezřelého (*Lixus paraplecticus*).

MOŘICE. LICHTENSTEINIA. LICHTENSTEINIE.

Kraj kalichowý ostře šzubý. Plátky eliptičné, dlouhazakončité, lalůčkem nadhnutým. Dvojnažka oblaunká, rozdílně dlouhá, nezralá zuby kalichowými wěněčná a opatřená občnělčím zakončítým a čnělkama krátkýma. Nažky o 5 šnorcích nitowitých, stejných, pobočných obrubujících; praužky obširné, ojedinělé, pod každau šnorkau, žádné w brázdách a na bříše.

M. pertrámolistá. *L. pyrethrifolia Cham. et Schlecht.* *Oe. inebrians Thunb.* *Bubon proliferum Burm.* Bylina s lodyhau přímou, 3' vysokou, oblaou, autle brázdowanou, wětewnatou, hutnou, jako ostatní díly lysau; listy lodyhowé dolní trojenosečné: úkroje vyšťerbené: lalokůw protisečných, s lalůčky podlahlokopinatými, ostrozubými; listy lodyhowé prostřední podobně rozdělené s lalůčky užšími, méně zubatými; tyto i dolní na řapících dosti dlouhých, nejdoleji w pošwu rozšířených; listy hořejší na pošwách sedawé, podobné, jednodušeji rozdělené; nejhořejší docela jednoduché, zubaté nebo bezzubé, nejkratší; okoliky z pramenůw 20, oblých, mělce brázdovaných; pokrywka z lupenů 7, kopinatých, ostrých, pokrywky z 7—8 lupínkůw kopinatých, po 2, 3, 4 dole srostlých anebo prostých; kwěty žluté; dvojnažky elipsowité. — Na Předhoří Dobronadějském. 4.

Hotentoti jmenují tu rostlinu *gli* a dělají z ní nápoj opíjející.

TETLUCHA. AETHUSA. GLEISSE.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky podlauhlé, vykrojené, s lalůčkem nadhnutým, vněšně delší, paprskující. Dvojnažka vejčítokulovatá. Nažky o 5 šnorcích vyvýšených, břítee kýlovitých, pobočních obrubujících a málo širších, kýlem příkřídlatým obklíčených. Brázdy 1praužkové. Břícho o 2 praužkách oblaukovitých. Semeno polokulovaté. Semenice 2dílná.

T. dlahopokrywková. Ae. *Cynapium* Lin. Lam. t. 196. Plenk t. 202. Schk. t. 72. Hayn. 1. t. 35. Engl. bot. t. 1192. Curt. lond. t. 18. Kozípysek dlahopokrywkový Květ. Amerl. jed. 6. Tetlucha, kozí pysk, kozí petružel, kočičí petružel. Kořen tence wřetenovitý, bělawý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, mělce brázdovaná, lysá jako celá rostlina, přikrytá jiním modrawým, snadně setřitelným, a pod ním silně lesklá, nahoře wětewnatá; listy lesklé, na lici tmawě zelené, wezpod jasné, dwakrát anebo třikrát wyštěrbené: úkroje vejčité, protisečné, s úkrojky čárkovitými, ostraunkými, krátkohrotými, po kraji šerpiwaunkými, celými nebo střihanými; listy dolní řapíkaté, hoření na pošwách dlahých, mázdrokrajných sedawé; okoliky dlahostopkaté, ploché, 10—12-pramenné, bezpokrywkové; pokrywečky polowičné, obyčejně delší okolíčkůw, 3lupenné: lupenůw čárkovitých, zrowna dolů wisutých; wněšně stopky uzráním dwakrát delší plodu; kwěty bílé, dole s jamkama, na kraji okolkowém paprskující plátkem wněšním, dwakrát delším wnitřním; dvojnažka 1½" dlahá, zelenawá, pak nahnědle rusá, s praužkami tisawými, na bříše dole odstáwajícími. — Na místech obdělanych, na římnu podlé čest, plotůw po nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w čerwnu až do října. ☉.

Rostlina jedowatá, která tím nebezpečnější, protože, obzwláště mladá, velmi podobá se petruželi a kerblíku, s nimiž w zahradách spolu rostáwá; rozeznáwá se třenájšanc zápachem hnusným česnekovým; roste ale čerstwěji, a podlé naduwedeného popisu snadno se pozná.

FENYKL. FOENICULUM. FENHEL.

Kraj kalichový napuchlý, nepatrný, bezzubý. Plátky přiokraulilé, celé, nadwinuté, lalůčkem přičtewrečným, uřatým ukončené. Dvojnažka celistwá, w obvodu čár-

kovitě podlauhlá, na přeřezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wystálaunkých, tupě kýlatých, pobočných obrubujících a trochu širších. Brázdy 1praužkové. Břicho 2praužkové. Semeno polooblé.

F. obecný. *F. vulgare Gaert. t. 23. Anethum foeniculum Lin. Engl. bot. t. 1208. Mill. t. 13. Plenk t. 216. Hayn. 7. t. 18. Düsseld. 1. t. 20* Kopr wlaský *Mat. Háj. 227.* — *Wel. 276.* Kořen tence wřetenowitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 3—6' vysoká, oblá, hladká a jako celá rostlina lysá, tmawě zelená, běločárkovaná i s řapiky a okoliky siwě. jínowatá, wětewnatá; listy třikrát anebo mnohokrát wyšěrbené: úkroje a úkrojky kostrbatě na řapiku rozpostawené, čarkowitonířowité, na 2—3 klané, ostré, obak brázdau protažené; listy hořeni méně složené s delšími úkrojky, na pošwě dlauhé, smačknuté, mázdrokrajné sedawé; okoliky weliké, ploché, hojnoprामenné, bez pokrywky a pokrywečky; kwěty ryzé; dvojnažky 3''' dlauhé, nahnědle nebo zelenawě šeré se šnorky žlutawě bílymi. — Na kameništech a skalách wýslunných Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Netoliko we vlasti jeho anobrž i w jiných zemích až daleko dosti k seweru sází se na zahradách pro semeno (*fenykl*) w kuchyních a w lékařstwi nžitečné; též se dobývá silice fenyklowá. Kořen užíwal se w lékařstwi. Nač cò koření dáwa se do naložených okurek.

F. sladký. *F. dulce C. Bauh. S. Bauh. hist. 3. p. 2. 4.* Předeshlému podobný. Zelina 1—2' vysoká; lodyha smačknutá; listky na řapiku dvojřadé; úkrojky chlupaté, prodlažené; okoliky 6—8pramenné; dvojnažky wětší. — We Wlaších a Lusitanii. Kwěte dříwe.

Mladé rostliny méně kořenné a sladší předeshlých w Italii jedí. Semeno (*fenykl sladký*) jako předeshlé se potřebuje.

F. pepřný. *F. piperitum Decand. F. asininum Cup. Anethum piperitum Bertol. Meum piperitum Schult.* Bylina; lodyha oblá; úkrojky listowé šidlowité, nejkratší, tuhé, tlusté; okoliky 8—20pramenné. — Na Sicilii, Sardinii, w Lusitanii.

Semeno jest kořennější a ostřejší (*f. ostří*), nežli předeshlého.

F. indský *F. panmorium Decand.* Kořen letní, přimrkowitý, jednoduchý, bělawý; lodyha přímá, od dole wětewnatá, 2—4' zwýší, jako ostatní nař siwě jínowatá; wětwe přímé, listy jako fenyklu obecného, úkrojčuw ale skrownějších a obdálnějších, čarkowitonířowitých; okolik 10—12pramenný, ponaddutý; okoličky 10—30kwěté; plod jako fenyklu obecného, hlubokobráz-

dowany. — W Indii východní, obzvláště w Bengalu. Kwěte w chladném počasí. ☉.

Plody, zápachem a chutí našinskému fenyku podobné, taktéž se potřebují.

SESEL. SESELI. SESEL.

Kraj kalichový žubý: zubůw krátkých, tlustauných, někdy skoro nepatrných. Plátky obwejitě w lalůček wehnutý zaužené, vykrojené nebo přicelé. Dvojnážka waječná nebo podlauhlá, na přeřezu přioblá, čnělkama podhnutýma wěččená. Nažky o 5 šnorech wystálauných, nitowitých anebo wywýšených, tlustých, korowitých, pobočních obrubujících a často trochu širších; brázdy 1praužkové, wněšné pořidku 2praužkové. Břicho 2-, pořidku 4praužkové. Semeno polooblé.

S. fenyklowitj. S. Hippomarathrum Lin. Jacq. aust. t. 143. Schk t. 75. Seseli articulatum Crantz aust. t. 5. f. 1. 2. Černohlaw. Kořen wřetenowitý, kolmójdauci (jak do šterbin skalních wniknauti může), neb równowážný, červenawě hnědý, mrcasatý, na hlavě čuprynatý; lodyha přimá, přečasto wztýčená, zwýši prstu nebo 1½, oblá, autliče brázdowaná, jednoduchá, často nahore wětewnatá; listy přisiwé, kořenowé a nejdolejší lodyhowé třikrát wystěrbené: úkroje čárkowité, ostraunké; řapiky dole pošwiwé, jako jeho díly jakoby klaubnaté, ano i úkroje jakoby klaubem spojené; listy lodyhowé hoření přemalé; nejhořejší žádné zůstawující pošwu; okolik z 5—10 pramenůw krátkých, rowný, okoličky strbawowité; pokrywka žádná nebo nahrazená pošwau; pokrywečky srostlé w lupen lochanowitý, po kraji zubatý; kwěty bílé; dvojnážky 2" dlauhé, rusé. — Na pahrbcích a skalách wápenných Ewropy prostředni. Kwěte w lipnu až do záři. 4.

Semena potřebowali jindá na místo fenyku.

S. uwířilj. S. tortuosum Lin. Plenk t. 212. J. Bauh. hist. 3. p. 2. t. 16. f. 1. Lodyha přimá, tuhá, nejwětewnatější, rozewřená, oblá, mělkaunce brázdowaná, lysá jako ostatní dílowé; listy tuhaunké, bělawě zelené, kořenowé třikrát wystěrbené: úkroje čárkowité, 8" dlauhé, ostré, po kraji a na žile wezpod přišerpiwé, dlauhohapikaté; lodyhowé na pošwách sedawé, dolení dwakrát wystěrbené, hořejší toliko trojenoklané, nejhořejší jednoduché: úkrojky všech těch též čárkowité, zkrácené, sotwa 3" dlauhé; okoliky mírně stopkaté, 4—7pramenné; pokrywka žádná nebo z 1—2 lupenůw kopinatých;

pokrywečky z lupínek vejčité kopinatých, ostrých, mázdřitě obraubených, zdělí okoličku; květy růžové; dvojnažka přisrstnatá, šnorkův trojúhelných. — Na výsluních po Francii, Germanii, Haliči až do Taurie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen jest chuti a zápachu kořených; ostrá semena we vlasti potřebuj jako fenykl (*semina seseli massiliensis*).

ŽEBŘICE. LIBANOTIS. HEILWURZ.

Wšecko jako u seselu, toliko ušty kalichowé tenké, šidlowité, prodlažené, barwené, padawé, sotwa zpoděk po sobě zůstawující.

Z. širolistá. *L. vulgaris Decand.* *Athamanta Libanotis Lin. Jacq. aust. t. 392. Fl. dan. t. 754. Engl. bot. t. 138.* Kořen wřetenowitý wně nahnědle rusý, nahoře čuprynatý; lodyha 1—3' vysoká, přímá, oblá, mělce brázdowaná, hutná, lysá, nahoře wětwnatá; wětwi nejhořejších často střiěných; listy kořenowé řapikaté, 2krát wyštěrbené; úkrojky střiřhanoprotisečné, pořapiční, křížmo směřující, s úkrojky kopinatými, ostrými, po kraji pýřitě brwitými; listy lodyhowé 1krát wyštěrbené a nejhořejší trojenosečné, na pošwách sedawé; okoliky mnohopramenné: pokrywka podhnutá jako pokrywečky z lupenůw mnohých čarkowitokopinatých, špidlatých, sehnutých, po kraji pýřitobrwitých; květy bílé; waječniky pýřité; dvojnažky wejčitopodlaublé, huňaté, bělawé. — Na škrobotinách Ewropy a Asie mírných. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Obecný lid we Šwýcařsch potřebuje kořen ostrý a kořený.

NEWĚSIKKA. ATHAMANTA. AUGENWURZ.

Kraj kalichowý šzubý. Plátky obwejčité, wykrojené anebo celé s lalůčkem wehnutým, nejkratším nehnetným. Dvojnažka w krk ztěsněná, na přeřezu přiblá nebo po stranáh smačknutá. Nažky o 5 šnorcích nitowitých, bezkřídlych, stálých, pobočních obrubujících; brázdy 2—3praužkowé. Semeno polooblé. Semence na dvě klaná.

N. horní. *A. cretensis Lin. Jacq. aust. t. 52. Plenk t. 184. Daucus creticus Mat. Wcl. 277. C.* Kořen ozimý, dlauhý, wřetenowitý, wně čerwenawě hnědý, nahoře zbytky listůw ukončený; lodyha přímá, 1/2—1 střevice vysoká, oblá, čarkowaná, zmládí jako ostatní díly zeleně huňataunká, od dola wětwnatá; listy třikrát wyštěrbe-

né: úkrojkův čárkovitých, ostrých, na 2—3 klaných, kořenové a dolní řapíkaté, hoření méně složené na pošvách sedavé; okolíky dlouhostopečné, 8—9pramenné; pokryvka 1 — mnoholupenná: lupenův kopinatých, o polovičku kratších nežli prameny květauí, mázdrovitě obraubených; pokrywečky mnoholupenné: lupínkův kopinatých, ostrých, delších nežli stopečky; květy bílé, plátkův na rubu srstnatých; dvojnažky 4" dlouhé, podlauhlowálcovité, hustě a nejodstáleji šedostřeté, oběnělčím homolovitým a čnělkama odstálými, rovnými ukončené. — Na skalách horních výslunných Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. †.

Kořen a obzvláště semena jsau chuti a vůně kořenné a proto se potřebují k sílení žaládku, ke hnání na pot, proti zastaralému kašli; též w házela do dryáku (*Semina Dauci cretici*).

N. macedonská, *A. macedonica* Spreng. *Bubon macedonicum* Lin. *Lam. t.* 191. *Blak. t.* 382. *Plenk t.* 191. *Riv. pent. t.* 42. Kořen mrkwovitý, návětovitý, špinavě bílý; lodyha 1—2' zvýší, přímá, brázditá, mnohovětwná, latněná, celá jakož i řapíky a paprsky okolkové chlaupky měkkými odstálými bělawá; listy kořenové 3krát peřenosečné čili wyštěrbené: úkrojův krátkořapíkatých, vejčitých, 3—5" dlouhých, tupých anebž zaokrahlených, na zpodině násrdčitých anebž klinovitých, na lici nálýsých, na rubu pýřitých; listy lodyhowé menší, krátkořapíkaté, méně rozsekané, hoření trojsečné, nejhořejší 3laloké, ostré, celé, příkwětní kopinaté, pýřitoplstnaté; okolíky malé, ojedinelé, nadduté, 8—12paprsečné; pokryvka a pokrywečka z lupenův 5—6, čárkovitokopinatých, huničkatých; okoličky nahustělé; plody podlauhowaté, přiláhwicowité, náhnědé, hůnatomrtnaté, se šnorečky přeútlými. — Na horách řeckých a sewerné Afriky. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Plody po chuti a zápachu welmi kořenné (*semen peucedani macedonici*) byly drnhdy w lékařstwu welmi wázeny a dáwaly se také do dryáku.

KOROMÁČ. SILAUS. SILAU.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejitopodlauhlé, w lalůček wehnutý zaužené, celé nebo přiwykrojené, dole přiwěskové nebo uťaté a sedavé. Dvojnažka na přeřezu přiblá. Nažky o 5 šnorcích břitkých přikřídlatých, stejných, pobočních obrubujících; brázdý s prauzkami mnohými přiblíženými jakoby w jednu širo-

kau spojenými; břicho 4 praužkové. Semeno polooblé.

K. luční. S. pratensis Bess. Peucedanum silaus Lin. Jacq. aust. t. 15. Cnidium Silaus Spreng. Kořen mnohiletý, dlouhý, mrkwovitý, vně černohnědý; lodyha přímá, tuhá, 2—4 vysoká, oblá, tupance mnohohraná, nahore sochatě větwnatá, jako ostatní díly zeleně lysá; listy kořenové tři- nebo čtyřikrát vyšterbené: úkrojův pobočních celých anebo rozpoltných, konečného trojdílného, úkrojkův čárkovitých, hrotitých; listy lodyhové doleni jako kořenové a hoření méně složené, řapíkaté, nejhořejší na pošvách sedavé, jednoduše vyšterbené; okoliky 7—8pramenné, podduté, konečné dosti dlouhostopkaté, poboční krátkostopkaté; pokryvka 1—2 lupenná, čárkovitá, ostrá, vněšných pramenův kratší; pokrywečky sestávající z mnoha lupinkův čárkovitých co stopečky dlouhých; květy žluté; dvojnážky hnědé.— Na lukách vlhkých po Evropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen nat a semeno (*Silaus*) druhdy potřebowali proti kamenu a na rány.

KOPRNÍK. MEUM. BÄRWURZ.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky celé, eliptické, dole a na konci ostré. Dvojnážka na přerezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wystálaunkých, ostře kýlatých, stejných, pobočních obrubujících; brázdy mnohoprauzkové; břicho 6—8praužkové. Semeno připolooblé.

K. štětinolistý. M. athamanticum Jacq. aust. t. 303. Plenk t. 201. Athamanta Meum Lin. Aethusa Meum Lin. Hayn. 7. t. 12. Koprník Mat. Háj. 4. — Wel. 4. d. Kořen předlouhý, wřetenovitý, tlustý, hnědý, krauzkovaný a hrbolatý, na hoře čuprynu dlouhou špinavě rnsau ukončený; lodyha přímá, oblá, mnohohraná, dutá, jako ostatní díly lysá, sotwa 1' přewyšující, w zahradě k větší výšce dospívající, obyčejně listnatá, málowětwná nebo jednoduchá; listy čtyřikrát vyšterbené: úkrojův a úkrojkův vlasowitě štětinovitých, nejostřejších, směstnaných, jakoby přesleněných, z půdy lepší též i ze zahrady mnohem řídních; kořenové a lodyhové řapíkaté, nejhořejší na pošvách sedavé; okoliky mnohopramenné, husté, nepravidelné, polokulowaté; pokryvka z 2 lupenův čárkovitých, delších nežli stopečky; květy bílé; dvojnážka skoro 4" dlouhá, hnědě zelená, špinavě ruse šnorečnatá, oběnělčím a dolejškem čnělek wěčená.

— Na lukách horních w Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Celá rostlina, obzvláště kořen, jest chutí a vůně velmi kořeně; jest dobrá pšce a uděluje mléku a máslnu zámam chutí a vůni kořenau. Nať, kořen a semeno jest na horách domácím prostředkem. Kamzci rádi ji žerau a kulky w žalúdku jejich se nalézající hlavně sestávají z vláken, z nichž čupryna na kořenu složena.

K. úzkolistý. *M. Mutellina Gaert. t. 23. Phellandrium Mutellina Lin. Jacq. aust. t. 56. Ligusticum Mutellina All. sed. t. 60. f. 1.* Podobá se předešlému. Lodyha jednoduchá nebo nejvýš jednu stopku s okolikem vypaustějící, oblá, hranatá, zwýši prstu ánebo střewíce, bezlistá anebo s pošwau list malý nesaucí; listy wšecky kořenowé dwakrát nebo třikrát wyštěrbené: úkrojůw kopinatě čarkowitých, ostrých; okolik 8 — 9pramenný, plochý; pokrywka žádná; pokrywečky z lupinkůw mnohých, čarkowitě kopinatých, co stopečky dlouhých; kwěty co krew červené, wonné. — Na pastwinách w haunkých w horách wyšších a nižších po Ewropě. Kwěte jako předešlý. 4.

Užitek předešlého; zůmená dobré pastwiny. Kořen hlavně potrawau swištůw čili hodernic.

MOTAR. CRITHMUM. MEERFENCHEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky přiokrauhlé, celé, nadwinuté s lalůčkem wejčítým. Dwojnažka na přřezu přioblá. Nažky o 5 šnorcích wywýšených, břitkých, přikřídlatých, pobočních širších, obrubujících; obplodí spuhowité, hrubosklípkaté. Semeno polooblé, wolné, wšude pokryté mnohými praužkami.

M. pomoršský. *C. maritimum Lin. Zammich. t. 9. Jacq. h. vind. t. 187. Plenk t. 209. Schk. t. 64. Engl. bot. t. 819.* Stračí nůžka mořská *Mat. Wel. 160.* Kořen mnoholetý, dlouhý, wretenowitý, uwiřilý, wětewnatý; lodyha dole dřewnatá, wětewnatá, podkřowitá wyhání wětwe zelené, přímé, střewie tuze nepřewyšující, oblé, praužkaté, jednoduché, jako ostatní díly nejlysejší; listy střidawé, dolní řapíkaté, hoření na pošwě sedawé, dwakrát wyštěrbené, dužnaté, tuhé; úkrojůw podlahločarkowitých, ostrých; okoliky dosti dlouhostopkaté, asi 16-pramenné, nadduté; pokrywka složena z lupenůw 7—8 wejčitokopinatých, nestejných, ostrých; pokrywečky též z lupenů mnohých, kopinatých, málo kratších nežli stopečky; kwěty zelenawě žluté, drobné. — Na pomorí adriatském a středozemním. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen, nať a semena zahořklé a kořenné jindá w lékařství potřebowali; též šťáwu proti hlistám vychwalowali; nať do octa naložená jako okurky slauží w zimě co kořen.

Podřadí 6.

ANJELIKOWITĚ. ANGELICEAE.

LIBEČEK. LEVISTICUM. LIEBSTÜCKEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky wehnuté, zao-krauhlené, celé s lalůčkem krátkým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, nažkama po kraji odstávajícíma, obak dwojkřídla. Nažky šnorkami škrídlé; křídla šnorkůw pobočních dwakrát širšího; brázdy 1praužkové: břicho 2—4praužkové. Semenice 2dílná. Semeno vypuklé, napřed ploskaunké.

L. obecný. *L. officinale* Koch. *Ligusticum* Lin. *Plenk t.* 196. *Schk. t.* 68. *Hayn. 7. t.* 6. *Düsseld. 6. t.* 12. *Wagn. 1. t.* 88. 89. Libeček *Mat. Háj.* 229. Apich veliký anebo libeček *Mat. Wcl.* 272. Wlstek. Kořen tlustý, wřetenowitý, wětewnatý, nahnědle žlutý; lodyha přímá 4—6' vysoká, oblá, autle brázdovaná, lysá jako ostatní díly, nahoře wětewnatá; listy sytě zelené, lesklé, 2krát wyšterbené, 4—6jařmé a 2—1jařmičkové, wšude s lichými; úkroje 3dílné: úkrojkůw na tré klaných s lalůčky 2—3zubými, hrotitými; listy hoření jednoduše wyšterbené: úkroje poboční nejčastěji celé, konečný na tré klaný; okolíky mírné, 6—12pramenné; okolíčky husté jakoby strbaulowité; pokrywky z mnohých lupenůw kopinatých, mázdrokrajných, podhnutých; pokrywečky též z mnohých a podobných lupenůw delších nežli stopičky; kwěty špinawě žluté; dwojnažky 2—2½" dlouhé, nahnědlé, žluté, delší stopiček; nažky zralé od dola wzhůru oblaukowitě nadhnuté. — Na horách Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Na zahradách až daleko k seweru se chowá. Celá rostlina wydává zápach silný, protiwný, kořenný, taktéž chutná; kořen zawírá mléko žlutawé, pryskyřičné a siličné, dříwe zaslady pak štipawý; hlawně se potřebuje w dobytčím lékařství, a před dasy nať i kořen w lékařství člowěčím měly sláwu.

OLEŠNÍK. SELINUM. SILGE.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejitě, wykrojené. Dwojnažka od hřbetu smačknutá, podle šwu obak dwojkřídla. Nažky šnorkami 5 blanowitými křídlaté; křídla pobočních šnorkůw dwakrát širší; brázdy

1praužkové, vněšné často dwaupraužkové. Břicho 2-praužkové. Semenice 2dílná.

O. kmínolistý. S. Carvifolia Lin. Jacq. aust. t. 16. Fl. dan. t. 667. Angelica carvifolia Spreng. Kořen mnohoretý, větvenovitý, hnědý, dlouhý; lodyha přímá 2—3' vysoká, z mělka klikatá, brázdovaná, ostrohraná, jako všecy díly lysá; listy kořenové dlouhořapíkaté, podlaulowejšité, 3krát vyšťerbené: úkrojůw protisečných, s úkrojky čarkowitokopinatými, někdy podlaulhými, brotitými; listy lodyhowé na poswách mázdrowitě obraubených sedawé, dolení jako kořenové složené, nejhořejší méně; okoliky dlouhostopkaté, 26pramenné, ploché; pokrywka žádná, nebo z lupenůw 2 čarkowitých co půlka pramenů dlouhých; pokrywečky z mnohých lupenůw čarkowitokopinatých, nejostřejších, co stopečky dlouhých; kwěty bílé, dříve červenawé. — Na lukách wlkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

DĚHEL. ANGELICA. ANGELIK.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté, celé, zakončité koncem rovným anebo wekřiweným. Dwojnážka po hřbetu smačknutá, podle šwu obak dvojkřídla. Nažky na hřbetu se 3 šnorky nitowitými, wyvýšenými a 2 pobočnima w křídla blanowitá, mnohem anebo trochu širší rozšířenými; brázdy 1praužkové. Semeno polooblé. Seménice dwodílná, wolná.

D. lesní. A. sylvestris Lin. Plenk t. 198. Schk. t. 68. Hayn. 7. t. 9. Engl. bot. t. 1128. Imperatoria sylvestris Decand. Anjelika menši Mat. Háj. 352. — Wel. 424. Kořen krátký, kraužkowaný, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 4' vysoká, dutá, jínowatá, někdy červenawě nabělá, oblá, autle brázdovaná, wětewnatá, nahoře jako prameny pýřitoaksamitná; listy 2—3krát vyšťerbené: úkroje konečné kopinaté, poboční něstejné, na hoření polowině kopinaté, na dolení wejčité, dwa pod konečným přirostlé zpodkem širším na řapík a někdy skoro dolů běžící; všecy úkroje lysé; ostře pilowané; listy kořenové řapíkaté, hoření na poswách nafauklych, krátkých sedawé; okoliky 20pramenné, mělce nadduté; pokrywka z 1—2lupenůw kopinatých; pokrywečky složené z lupinkůw mnohých, čarkowitých, delších nežli stopečky; kwěty drobné, bílé do zelenawa nebo červenawa se tálnauci; nažky 2 $\frac{1}{2}$ '' dlouhé, špinawě rusé. —

Na lukách vlhkých, podlé potokůw a w lesech po celé Evropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen kořený potřebuje wenkowský lid místo anjelihowého, mnohem silnějšího; we Wlašech jeho užívají proti swrabu; prášek ze semen udělaný zahání wši.

D. stkwělý. A. lucida Lin. Jacq. h. vin. 3. t. 24. Nejlysejší; kořen ozimý, jako předešlého; lodyha na 1—3' vysoká, přímá, zprohýbaná, wětwtá, dutá, nahoře brázditá; listy kořenowé 3krát, lodyhowé 2krát wyštěrbené čili peřenosečné: úkrojůw wejčitých aneb eliptičných, ostraunkých, na zpodině klinowitých, střihanozubatých, na lici stkwělých, z černa zelených, na rubu mnohem bledších, lesklých; okoliky mnohopramenné husté, nadduté; pokrywka o listech 5 auzce kopinatých, hrotitých, pokrywečka o tolikéž šídlowité zakončitéch; kwěty bělawé; plody hnědé. — Na místech stinných w Kanadě až do Pensylwanie. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kořen chutí ostrokořeně, poněkud jako celerowé potřebuje se w Americě sewerné proti rozdílným chorobám, obzwláště proti ujímání od wětrůw pochodícímu.

ANJELIKA. ARCHANGELICA. ENGELWURZ.

Kraj kalichowý krátce 5zubý. Plátky eliptičné, celé, zakončité, s koncem wekřiweným. Dwojnažka po hřbetu přismačknutá, podlé šwu obak dwojkřídla. Nažky se šnorky tlustaunkými, kýlatými; 3 hřbetních wywýšených, 2 pobočních w křídlo dwakrát širší rozšířených. Semeno s obplodím nespojené, průsté, wšude pokryté mnohými praužkami. Semenice 2dílná.

A. lékařská. A. officinalis Hoffm. Angelica Archangelica Lin. Fl. dan. t. 206. Plenk t. 197. Hayn. 7. t. 8. Düsseld. 9. t. 14. 15. Wagn. 2. t. 215. 216. Angelica officinalis Moench. Anjelika wětší Mat. Háj. 351. — Wel. 424. Janoklika. Kořen tlustý, nejčastěji překausnutý, s mrcasy dlauhými, hnědý, plný mléka žlutawého; lodyha přímá, 4—5' vysoká, dole 1—2" tlustá, oblá, brázdovaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje složené z 3—5 úkrojkůw wejčitých anebo wejčítokopinatých, ostrých, střihaných, nestejně ostře pilowaných, lých, s konečným 3laločným anebo na tré klaným, dole klinowité, s pobočními často 2laločnými, dole nestejnými; listy lodyhowé méně složené, hoření dwakrát, nejhořejší jednoduše trojené, sedawé na pošwách přewelikých, břichatě nafauklých; okoliky

weliké, silně vypuklé, zakulatělé, husté; hojnokvěté, pramenůw pýřitých; pokrywky chudolupenné, padawé; pokrywečky z lupinkůw mnohých, kopinatě šidlowitých, co stopečky dlouhých anebo kratších, po odkvětení padajících; kwěty zelenawé; dvojnažky 3 — 4" dlouhé, barwy slámore. — Na místech wlkých, bahnitých, podlé potokůw, hor a nížin Ewropy prostřední a sewerne. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen chutná a zapáchá kořením ostře a hořce, obsahuje mnoho silice a pryskyřice, tudž w lékařstwí, obzwláště dobytčím, výborný prostředek (*radix Angelicae*). Jindá k těmúz čli potřebowali nať a semeno. Mladé rostliny na seweru jedí. Z kořenu možná táhnanti nápoj líhowý, silný.

A. dolůběžná *A. decurrens Ledeb.* Welmi podobná předešlé, liší se ale, že úkroje listůw lodyhowých wyštěptané nebo protisečné mají úkrojky podlauhlé nebo wejčítopodlauhlé, zakončité, dolů běžící. — W sewerne Asii.

Kořen její potřebuje se jako anjeliky lékařské.

A. černohnědá. *A. atropurpurea Hoffm.* *Angelica atropurpurea Lin.* *A. sylv. atropurp. Corn. t. 199.* Kořen mnoholetý; lodyha sáhowá, sotwa ztlauští ramena, dutá, wětwtá i se řapiky jinowatkau černorudau a siwau pokrytá; listy obširné, tmawě čili černě zelené, na rubu bledší, lysé, dwakrát wyštěrbené: úkrojůw obyčejně sedawých, podlauhých, dole zaužených, nálalokatých, pilowaných zubami na konci bílými; okoliky weliké, silně nadduté, bezpokrywečné; paprsky brázditohranaté; pokrywečky z lupinkůw 12 šidlowitých, zděli okoličkůw polokulowatých; kwěty přinachowé, wně narezawělé; naděnělčí a tyčinky zelené. — Na wlkých místech po horách w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen welmi kořený dosazuje w Americě sewerne anjeliku naši; křiweč měli ji za jedowatau.

Podřadí 7.

SMLDNÍKŮWITĚ. PEUCEDANEA.

• MORAČINA. OPOPANAX. OPOPANAX.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky zaokrauhlé, celé, nadwinuté, s lalůčkem ostrým. Oběnělčí široké, tlusté. Čnělky nejkratší. Dvojnažky po hřbetu ploskosmačknuté, krajem rozšířeným, vypuklým obraubené. Nažky

o 3 šnorcích hřbetních nitovitých, nejtenších, pobočných žádných anebo od kraje sotva rozeznáných. Brázdy s prauzkami 3, břicho se 6—10. Semeno smačknuté.

M. obecná. O. Chironium Köch. Düsseld. 17. t. 11. Laserpitium Chironium Lin. Pastinaca Opopanax Lin. Plenk t. 228. Gouan ill. t. 14. W. et Küt. hung. t. 211. Sibth. t. 288. Schk. t. 76. Kořen přezimující, žlutavý, ztlauští ramena; lodyha přímá, 6—8' vysoká, oblá, nahoře nepravidelně hranatá, lysá, dole jednoduchá, nahoře větwnatá; větvi nejčastěji stříčných, někdy střídačných anebo přesleněných, takže dohromady lata powstává; listy kořenové jednoduše wyštěrbené, 3—5listkaté, lodyhowé dolní a prostřední dwakrát wyštěrbené: úkroje konečné kopinaté, dole srdčité, buď lalokem na řápek přirostlé jakoby dolů sbíhawé nebo pořidku oddělené, kořenových dolní řápičkaté, ostře zejkwané, na konci tupé, sytě zelené, obak šerpiwé; listy hořejší zponenáhla se umenšují dle velikosti a množství listkůw, takže nejhořejší toliko pošwy zůstawují; řápiky a jejich díly mrtnaté, listůw kořenových dlauhé, kratší lodyhowých dolních, žádné hořeních nepostředečně sedících na pošwách; okoliky na stopkách mírně dlauhých, 10—12pramenné, nadduté, řídké; pokrywky z 1—2—3 lupenů kopinatých, ostrých, lysých jako prameny a stopečky; pokrywečky chudolupenné, kratší stopeček; kwěty drobné, žluté. — Na pastwinách wyslunných we Francii, Italii, Sicilii, Chorwatsku, Řecku. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Z kořena a lodyhy dole našznutých prýští se šťawa, ježto w klejoprskyřici křehne a w lékárnách *opopanax* slowe; naskytuje se w kusech co wlaský ořech velikých, žlutě čerwených, od nejdáwnějších časů w lékařstwf užitečná; nejwíce jí přichází ze Syrie.

LOČIDLO. FERULA STECKENKRAUT.

Kraj kalichowý krátce šzubý. Plátky wejčité, celé, zakončité koncem wzestaupawým anebo wehnutým. Dwojnažky po hřbetu ploskosmačknuté, po kraji rozšířené. Nažky o 3 šnorcích nitovitých, 2 pobočných nepatrných, w kraj rozšířený přecházejících. Prauzky w brázdách hřbetních 3 nebo množši, na břise 4 anebo přemnohé. Semeno smačknuté. Semenice 2dílná.

L. sicílské. F. Ferulago Lin. F. nodiflora Jacq. aust. app. t. 5. F. latiore folio Moris. ox. s. 9. t. 15. Lob. ic. t. 779. Kořen dlauhý, hnědočerný; lodyha přímá, zwýši

muže, plná, nahoře větvei přesleněnými nebo dvojčatnými řídko ojedinelými rozdělená, oblá, prauhowaná; listy mnoho- (4—5)krát wyštěrbené: úkrojůw na řapiku se křižujících, rozewřených, jednoduchých, čárkowitých, špidlatých, jako celá rostlina nejlysejších; listy kořenové řapíkaté, lodyhowé dolení podobně rozdělené, na pošwách sedawé, odtud wzhůru zponenáhla se umenšující a složenosti pozbývající; okolíky konečné, větší třebas 17pramenné, krátkostopkaté, aurodné, obojaké, poboční menší na stopkách mnohem delších 12—13pramenné, samčí, neaurodné; pokrywky lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, podhnutých; pokrywečky též z mnohých lupínkůw podhnutých, kopinatých, ostrých; kwěty žluté; dvojnažky $\frac{3}{4}$ " dlouhé, rezawé. — Na pahrbcích wýsluných w Ewropě středonořské, w Sedmihradsku, Haliči. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen silného zápachu má mnoho mléka a potřebuje se proti zimnicím. Domnawali se, že od něho pochodí gubán.

L. obecné. *F. communis* Lin. *F. nodiflora* Lin. *Sibth. t.* 279. *Dod. p.* 321. *f.* 1. *Lob. ic. t.* 778. *f.* 2. *Riv. pent. t.* 9. Lodyha přímá, 5—6' vysoká, oblá, na dél autle prauhowaná, naplněná dřeněm měkkým, lehkým, dole na palec tlustá; listy mnohokrát wyštěrbené: oddílů hlawních na řapiku křižmo stojících, úkrojůw čárkowitoštětinowitých, běwných, ostrých, nejodstálejších; okolíky konečné čili prostřední skoro sedawé, 14pramenné, aurodné, obojaké, poboční na stopkách mnohem delších, stříčné nebo střidawé, někdy prorostající, vynikající z úzlabička pošew nafauklých, bezlistých anebo list méně složený nesaucích, nesaucí kwěty drobnější, samčí, jalowé; nažky 5" dlouhé, 3" široké: — Na pahrbcích wýsluných Ewropy středomořské, též w Lusitanii a Mauritanii. 4.

Lodyhy suché potřebují ku kárání we školách, ke dlažkám na zlomeniny; dřevě zponenáhla dantnající místo traudu; dřevě mlékem žlutým naplněný, semena a kořen w lékařství prostonárodní.

L. čertowo lejno. *F. Assa foetida* Lin. *Plenk t.* 203. *Düsseld. 18. t.* 16. *Assa foetida* *Kaempf. t.* 356. Kořen mnoholetý, weliký, těžký, jako pastynákový wně černý, w půdě hlínaté hládký, w piskowé nerowný, swraskalý, jednoduchý, obyčejně kolmojdaucí, na hoře čuptynau z vláken hnědých opatřený, u wnitř bílý a ploý šťawy smradlawé a silně česnekem zapáchající; lodyha přímá, oblá, zelinná, 1½ sáhu vysoká, dole 2" w průměru, tlustá, dřeněm bílým haubowitým naplněná, nahoře na má-

lo větvi okoliky nesaucích rozdělená; listy kořenové vyštěrbené: úkroje obak 1—2, protisečnochobotnaté s úkrojky podlanhlými, tupými, 3" dlouhými, 2" širokými; listy lodyhové žádné a dosazené pošvami; okoliky na štopkách pídových 15—20pramenné; okolíčky 4—6pramenné, 2" dlouhé: pokryvka a pokrywečky nižádné; květy drobné, žlutavě bílé; nažky hnědé, hořké, česnekem slabě zapáchající. — W Persii a podle čínské ždi. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen prý dospívá k velikosti a stáří žlowčka; roční jest ztlaušší palce, w prostředním věku co rameno tlustý a w čtvrtém roce teprwa dává pryskyřici, čertovým lejnem nazwanou. Štáva z ran jeho se prýščí jest bělostná, mastná, smetaně podobná, na wzduchu tuhnauci a tmawnauci a silněji smrdí nežli do Ewropy přivezená, t. kwentík silněji nežli 100 liber w lékárnách. Ewropané mají zápach té klejopryskyřice za hnusný a ji toliko w lékařství potřebují; Asiáté ale netoliko oblibují sobě ji pro zápach dle jejich domnění přjemoý, anobř ji jedí s velikým zálibem a užíwají pokrmem božským.

L. perská. *F. persica Willd. Andr. rep. t. 558. Bot. mag. t. 2096. Wagn. 2. t. 168.* Kořen tlustý, plný šťawy mlékovité, silně česnekem zapáchající; lodyha 3—4' vysoká, přímá, brázditá, toliko nejdoleji listnatá, oblá, siwá, ostatně oděná skoro pauze pošvami dutými, nahoře na větwe přesleněné, kwětonosné rozdělená: listy kořenové (5—6) veliké, ponaprostřené, podepřené o řapíky, na líci ploché, na rubu přikýlaté, obak náchlupaté a siwé, mnohokrát vyštěrbené: úkroje popodálné, dolů běžné, protisečné: úkrojkůw čárkowitzokopinatých, z předu rozšířených a stříhaných; pokryvka a pokrywečka žádná; okoliky konečné, sedawé ze 20—30 paprskůw složené a obklíččené obyčejně 3—6 okoliky stopkatými, menšími, jalowými; květy krátkostopkaté; plody z hněda žluté. — W Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Od toho rodu přichází způsob čertowa lejna. Jíndá od něho odwozowali klejopryskyřici *sagapén*, kteráž nepochybně jest plodina jiného rodu téhož pokolení, jehož kořen zapáchá *sagapénem*.

OŠÁK. DOREMA. OSCHAKPFLANZE.

Kalich po kraji nezubatý. Plátky wejčité s lalůčkem wehnutým. Nažky jak u ločidel, w brázdách ale 1-praužecné. Náčnělčí čišowité.

O. amoniáčnj *D. ammoniacum Don. Ferula ammoniacum Szowic. F. ammonifera Lam. Peucedanum ammoniacum N. v. E.* Jměním podobá se moračinně obecné. Wsude obrostlý chlupy měkkými, žlázatými; listy skoro

2" dlouhé, řapikaté, skoro dwakrát vyšťorbené: úkroje stříhanoprotisečné, hoření stikavé; lalokůw 1—5" dlouhých, $\frac{1}{2}$ —2" širokých, podlahuých, kolcem ukončených, celých, pořádku přílaločkatých, kožovitých; okolíky prorostající, wětewnaté; okolíčky kulowaté, krátkostopkaté, často brozněné, kratičce wlnkaté; pokrywka a pokrywečky žádné; kwěty wlnau zahalené, bílé; zuby kalichowé přemalé; plod waječný, silně smačknutý, krajem širokým obrauběný. — W sewerné Persii a Armenii. 4.

Celá rostlina jest plná šťawy mlécowité, ježto ze stopek u pramenůw, okolíckowých se wyprýštuje a na wzduchu wysýchá w klejoprskyřici *amoniakem* w lékárnách nazwanou, w kusech žlutawě bílých se naskytnějí, hnusně zápachající a chutnající, z pryskyřice; klowatiny a sílice složenau. W lékařstwf dosawád we wáznosti.

SMLDNÍK. PEUCEDANUM. HAARSTRANG.

Kraj kalichowý šzubý, někdy nepatrný. Plátky obwejíité, zaužené w lalůček wehnutý, wykrojené nebo přicelé. Dwojnažka po líbětú ploská nebo čočkowitě smačknutá, krajem rozšířenoploským obklíčená. Nažky se šnorky přístejně odlehlými; třemi prostředními nitowitými, dvěma pobočnými nepatrnějšíma, kraje rozšířeného se dotýkajícíma nebo do něho přecházejícíma. Semeno z předu ploché. Brázdy 1—3praužkowé; praužky břišní powrchní. Seměnice 2dílná.

S. officinaj. P. officinale *Lín. Plenk t.* 180. *Schl. t.* 63. *Hayn.* 7. t. 4. Jelení kořen *Mat. Háj.* 234. b. — *Wel.* 282. Kořen wřetenowitý, hrboľatý, na několik střewiců dlouhý a někdy co raměno tlustý, černawý, u wnitř bílý se šfawau žlutaú; lodyha přímá, 3—6' vysoká, plná, oblá, přemělece brázdowaná, nahoře střidawě wětewnatá, jako ostatní dílowé nejlysejší; listy pětkrát trojdílné: úkroje čárkowité, obak ztenčené, 3" dlouhé, 2" široké, poboční nerozdělené, nejcelejší, konečné trojdílné; kořenowé a dolní lodyhowé na řapících oblych, čárkowaných, hoření 2krát nebo 1krát trojdílné, na pošwách sedawé, nejhořejší jednoduché; okolíky 11—30prameněné, rovné, pramenůw lysých; pokrywka přitrojupenná, padawá; pokrywečky z lupínkůw mnohých štětínowitých; kwěty žluté; stopečky dwakrát nebo třikrát delší dwojnažek waječných, aužce obrauběných, hnědých, na břiše 2praužkowých. — Na lukách wlnkých a stinných Ewropy západnější. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen zapáchá a chutná nepřijemně, takéž i nat; druhy se potřebovaly w lékařství, nyní ještě w dobytčím; šťawa pryskyřičná na jaře z ran do kořenu udělaných se prýštíci jest žlutá a potřebovala se jako amoniak.

S. srník. P. Cervaria Cusson. Athamanta Cervaria Lin. Jacq. aust. t. 99. Selinum Cervaria Lin. Crantz. aust. t. 3. f. 1. Libeček jelení. Srní kořen Mat. Haj. 235. — Wcl. 282. Kořen tlustý, větewnatý, černý, u wnitř bělawý, se šťawau žlutawau; lodyha přímá, 2—4' vysoká, nahore přiwětewnatá, oblá, autle brázdowaná, tupolhaná, jako ostatní díly nejlysejší; listy kořenowé weliké, na řapících dlauhých, brázdowanohranatých, dwakrát wyštěrbené, siwé: úkrojůw wejčítých, dole wně ušatých, hořejších splýwawých, zubatých zuby hrotitými; listy lodyhowé dolení podobné, menší na kratičkých řapících, nejhořejší pometající a toliko pošwy zůstawující; okoliky dlauhostopkaté, 12—24pramenné, rovné, lysé; pokrywka z lupenůw mnohých, podhnutých, kopinatých, dlauze šidlowitě ukončených; pokrywečky též z lupinkůw mnohých, šětínowitých; kwěty bílé; dvojnažky 2'' dlauhé s praužkami na bříše rovnoběžnými. — Na pastwinách wyslunných Ewropy prostřední a na Pyrenejích. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen a semeno wonné a hořké nyčí w dobytčím lékařství se užívají.

S. bedrníkwitý. P. Oreoselinum Cusson. Athamanta Oreoselinum Lin. Jacq. aust. t. 68. Plenk. t. 186. Schk. t. t. 64. Hayn. 7. t. 3. Düsseld. 18. t. 17. Kořen mrkwowitý, 1' dlauhý, co rameno tlustý, wně žlutý, šťawau mlékwowitau naplněný; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, čárkowaná, plná, jako ostatní díly nejlysejší, větewnatá; listy třikrát odlehle a podhnutorozewřeně wyštěrbené: úkroje obdálné, wejčité, protisečné nebo střihanozubaté, lesklé, se zuby krátce zakončitohtrotitými; listy kořenowé na dlauhých řapících, lodyhowé dolení na krátkých, nejhořejší sedawé; okolik mnohopramenný; pokrywka z lupenůw mnohých, kopinatých, ostrých, podhnutých; pokrywečky z lupinkůw mnohých, čárkwowitých; kwěty bílé; dvojnažky 2'' dlauhé; praužky bříšni příkrajní oblaukwowité. — Na pastwinách chlumních Ewropy prostřední a na Kawkazu. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen hořký a kořený potřebuje so w lékařství dobytčím.

JARWA. THYSSELINUM. OLSENICK.

Prauzky břišní přikryté obplodím. Wšecko ostatní jako u smldníku.

J. bahní. T. palustre *Hoffm.* T. Plinii *Spreng.* Selinum palustre *Lin.* S. sylvestre *Jacq. aust. t. 152.* Peucedantum sylvestre *Decand.* Kořen wětewnatý, hnědý, plný mléka ostrého; lodyha přímá, 3—5' vysoká, oblá, brázdovaná, dutá, jako ostatní díly nejlysejší; listy veliké, třikrát wyštěrbené: úkroje wejčité, hluboce protisečné: úkrojkůw čárkowitzě kopinatých, zakončité hrotitých, po kraji šerpiwaunkých; listy kořenové dlouhořapíkaté; lodyhowé zponenáhla kratšeji, nejhořejší na pošwách sedawé; okolik ze pramenů mnohých, šerpiwaunkých; pokrywka z lupenůw mnohých, prostých, nestejně dlouhých, čárkowitzě kopinatých; pokrywečky podobné, některé delší stopeček, po kraji; jako pokrywka šerpiwaunkó; kwěty bílé; dvojnažky 2 1/2''' dlouhé, 2''' široké, barwy slánowé, na hřbetu nahnědlé; obplodí hustě korkowitzě, na břiše tlustší a přikrýwající 3 prauzky. — Na lukách bahnitých, podlé rybníků, přikopůw Ewropy, obzwláště sewerné a východní. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen a nat plné šťawy mlékowitzě, ostré, zápachají, obzwláště prwní, terebintinau, chutnají hořce, ostře; druhdy se potřebowaly proti padaucnici; w Rusku kořenu užíwají místo zázworu; Loparowé jej prý zwýkají.

WŠEDOBR. IMPERATORIA. MEISTERWURZ.

Kraj kalichowý nepatrný. Ostatní wšecko jako u smldníku.

W. horní. I. Ostruthium *Lin. Plenk t. 211. Schk. t. 74. Lam. t. 199. f. 1. Hayn. 7. t. 15. Düsseld. 12. t. 7. Wagn. 2. t. 237.* Wšedobr *Mat. Háj. 230. b. — Wcl. 275.* Kořen mnoholetý, wálcowitý, tlustý, krátký, krauzkowaný, hnědý, u wnitř špinawě bílý, bez čupryny, pazaušky wypauštějící; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, plná, brázdovaná, jako ostatní díly lysá, příjednoduchá; listy kořenové veliké, dlouhořapíkaté, dwakrát trojenorozseknuté: úkrojkůw širokovejčítých, dwakrát pilowaných, prostředních na tré klaných, pobočních wně na dvě klaných; listy lodyhowé velmi malé, sedawé na pošwách obširných; okoliky obširné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky chudolupenné, prwní lupenůw kopinatých, podhnutých, širokmázdřitě obraubených, druhé lupenůw čárkowitzě kopinatých co stopeč-

ky dlauhých; květy drobné, bílé; dvojnažky zaokrouhlé, 2 $\frac{1}{2}$ '' dlauhé, 2'' široké, rusé, na hřbetu nalinědlé. — Na chlumech ewropských. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4. — Kořen welmi kořený, w jaře plný šťawy zahořklé, ostré, bělawé, na wzduchu žltanaucí. Potřebuje se jako anjelikowý obzwláště w lékařstwí dobytčsm.

MIRIČNÍK. BUBON. BUBON.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejíité, celé s lalůčkem ostrým, nadwinutým. Dvojnažka po hřbetu čočkowitě smačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky se šnorky stejně odlehlými, 3 prostředními nitowitými, 2 pobočnima w kraj rozšířený přecházejícíma. Praužky celé semeno příkrývající, na hřbetu 4, na bříše 2. Semenice 2dílná. Semeno vypuklaunké, z předu ploché.

M. pryskyřičnatý. B. Galbanum *Lin. Herm. lugd. t. 163. Jacq. h. vind. 3. t. 36. Plenk t. 135. Wagn. 2. t. 165.* Keř wyšší muže, wždycky zelený, siwě jinowatý; listy dwakrát trojeně rozsekané: úkroje klínowitě kosočtwerečné, na konci střílanozubaté, konečné 2laločné; okolíky weliké a rowné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, čárkowitých; květy ze žluta zelenawé; dvojnažky wejčité, 3'', dlauhé. — Na Předhoří dobré náděje po pahrbeich. Kwěte w srpnu. 4.

Domníwali se, že od toho kře pochodí klejoprskyřice galbanum nazwaná.

KOPR. ANETHUM. DILL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky zaokrouhlé, celé, wewinuté, lalůčkem přičtwerečným, wyříznutým ukončené. Dvojnažka po hřbetu čočkowitě smačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky se šnorky stejně odlehlými, nitowitými: 3 prostředními ostře kýlatými, 2 pobočnima nepatrnějšíma, w kraj mizejícíma. Praužky široké, w brázdách ojedinělé a je docela vyplňující, na bříše dvojčatné. Semeno vypuklaunké, napřed ploché.

K. obecný. A. graveolens *Lin. Blak. t. 345. Plenk t. 215. Fl. dan. t. 1572. Hayn. 7. t. 15.* Kopr zahradní *Mat. Háj. 226. — Wel. 269.* Kořen letní, tenký, wřetenowitý, mrcasatý, wětewnatý, bělawý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, hladká, tmawozeleně a bíle praužkowaná, jako celá rostlina lysá, nahoře wětewnatá; listy tříkrát wyštěrbené, mnohodílné, tmawě modrozelené; ú-

krojkův čárkovitonitovitých, ostrých, bělavě hrotitých, na lici brázdíčkau na dél opatřených; pošvy podlauhlé, širokomázdře obraubené, nahoře vykrojené; okolíky konečné, veliké, ploché, přemnohopramenné; pokryvky a pokrywečky nížádné; květy žluté; dvojnážky 2—2½" dlahé, tmavě hnědé, se šnorky a kraji světle hnědými nebo nárusými. — Na rolích Ewropy jižné, okolo Astrachanu, w Egyptu; nyní po celé Ewropě se sází, a tudy někdy se vystěhuje na rumiště. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Nač kwětaucí potřebuje se co kuchyňské kořeně; semeno (koprové) w lékařství podobá se účinky swými kmínu.

K. indský. A. Sowa *Roxb.* Náravně se podobá předešlému, liší se ale okolíky naddutějšími 5—15pramenými a plody ploščejšími, podlauhloujecnými, skoro neobraubenými. — W Indii východní.

We vlasti své potřebuje se co kořeně na jídla a w lékařství.

DŘENKA. PASTINACA. PASTINAK.

Kraj kalichový nepatrný nebo nejdrobněji zubatý. Plátky zaokrouhlé, celé, nadwinuté, s lalůčkem širokým, vykrojeným. Dvojnážka po hřbetu ploskosmačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nážky šnorkůw nejtenších, 3 prostředních stejně odlehlých, 2 pobočních kraje rozšířeného se dotýkajících. Praužky čárkovité, sotwa kratší šnorkůw, w brázdách ojedinelé, na břiše 2 nebo množší. Semenice dvojdílná. Semeno smačknuté.

D. obecná. P. sativa *Lin.* Kořen ozimý, wřetenovitý, bělavý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, brázdowano-hranatá, šerpiwaunká, plná, wětwnatá: wětwi hořejších někdy stříčených a přesleněných; listy wyštěrbené, na lici lesklé, na rubu nic, po žebrách pýřité, dolní řapíkaté: úkroje wejcitopodlauhlé nebo podlauhlé, tupé, zejkwane zubami krátkohrotými, poboční dole lalokaté a trojenorozseknuté, konečný na tré klaný; listy hoření sedavé na pošvě podlauhlé, po krajích wewinuté: úkrojůw podlauhlokopinatých, ostřejších a ostřeji zejkwovaných, méně lalokatých a rozsekaných; nejhořejší pošvy bezlisté; okolíky obšírné, ploché, složené z mála nebo mnoha pramenů šerpiwaunkých; pokrywka a pokrywečky žádné nebo 1—2lupenné, pršiwé; květy žluté; dvojnážky welmi smačknuté, okrauhlowajecné, 3" dlahé, na-

hnědle rusé, na hřbetu s praužkami 4, na břiše 2—4, tenkými, tmavohnědými, powrchními a tudy přepatrnými. — Na lukách a obdělanych místech po celé skoro Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu až do záři. ♂.

Rozeznávají se dwoje odrodky :

α) *Lauční*, kořene tenkého, listůw pýřitých. *Riv. pent. t. 6.*

β) *Zahradní*, kořene mnohem silnějšího, listůw lysých, na lci lesklých. *Fl. dan. t. 1206. Plenk t. 227. Schk. t. 76. Hayn. 7. t. 816.* Pastynák, pastrnák, paštrnák, dřenka. Kořen posledního odrodku býwá wřetenowitý nebo kulowitý, zapáchá mrkwí, chut má sladkau, kořenau, a jí se co zelenina. Listy, obzvláště mladší, dobrá píce.

D. rozsekaná. P. *Sekakul Russ. P. dissecta Vent. cels. t. 78. Tordylium suaveolens Delil. Sekakul Raww. Moris. ox. s. 9. t. 4. f. ult.* Kořen tlustý, wně šedý, u wnitř bílý; lodyha 2' vysoká, oblá, wětewnatá, pýříčkowaná; listy wyštěrbené, pýříčkované: úkroje protisečné, stříhané, tupě a nestejně zubaté; stopky huňaté; pokrywka žádná, pokrywečky 1—2lupenné; dwojnažky wejčitoo-krauhlé. — W Syrii, Egyptu.

Kořen má welmi chutný, a proto we vlasti se sází a jídá. Slo-we tam *sekakul*.

BOLŠEWNÍK. HERACLEUM. HEILKRAUT.

Kalich 5zubý. Plátky obwejité, wykrojené, s lalůckem wehnutým, wněšné často wětší, paprskující, rozklané. Dwojnažka po hřbetu ploskosmačknutá, krajem rozšířeným obraubená. Nažky šnorkůw nejtenších, 3 hřbetowých, stejně odlehlých, 2 pobočních ku kraji rozšířenému přiblížených; praužky hřbetní 4 we brázdách o-jedinělé, břišní často 2, wšecky kratší nežli nažka, kejo-witá. Semenice 2dílná. Semeno smačknuté.

B. obecnyj. H. *Sphondylium Lin. Plenk t. 177. Schk. t. 67. Hayn. 7. t. 10. Nedwědí pazneht Mat. Háj. 234. — Wcl. 281. Bršř.* Kořen střewice zděli a prstu ztlauští; lodyha 3—4' zwýší, přímá, brázdowaně tupohraná, po hranách bradawičnatá, a z bradawiček štětinatá, dutá; listy šerpiwě srstnaté, wyštěrbené nebo hluboce protisečné: úkrojůw 3—5laločných, s lalůčky stříhanozejkowanými; listy nejhořejší toliko 2laločné, ostatně jako dolení; řapiky listů kořenowých a nejdolejších lodyhowých dlahé, odtud wzhůru se zkracují, takže nejhořejší listy na pošwách sedi; pošwy nařauklé a řapiky jako lodyha z bradawiček štětinaté; okoliky konečné, obšírné, paprskující, rovné, z pramenůw mnohých, šerpi-

waunkých; pokrywka žádná, pokrywečky čárkowitzitínovité; květy bílé, někdy na dně se škrvnama zelenýma, nebo celé bledě zelené nebo růžové, na okoliku pokrajní s plátkem vnějším mnohem delším; waječník pyřitý; dvojnazky 3" dlouhé, a skoro takéž široké, rusé, lysé, s hnědými praužkami. — Na lukách po celé Evropě a Sibiři až na Unalašku. Kwěte w čerwnu až do podzimu. ♂.

W lukách jest obilžnan buření. Kořen ostrý, kořenný a semeno protiwně zápachající jakož i nať slabší, zasladlá, druhdy w lékařství byly užitečny. Poláci užívají nati w pokrmech, obzvláště w polévkách (baršč). Kamčadálí a Litwínové dělají též z nati silný nápoj.

Proměňuje se s laloky listowými nžšími, delšími (H. elegans Jacq. *aust.* t. 175).

ZAPALIČKA. TORDYLIUM. ZIRMET.

Kraj kalichowý šzubý. Plátky obwejíité, wykrojené, s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, rozklané. Dvojnazka po hřbetu plochosmačknutá, po kraji obrubau ztlustlau swraskalopahrbkatau obklíčená. Nazky šnorkůw nejautlejších, 3 hřbetních stejně odlehlých, 2 pobočních přiléhajících k obrubě anebo jí přikrytých. Brázdy 1— nebo mnohoprauzkowé, břicho 2— i více prauzkowé: praužky čárkowitzé. Semenice 2dílná. Semeno smačknuté.

Z. *obecná*. T. *officinale* Lin. *Plenk* t. 177. *Sibth.* t. 267. Kořen ozimý, tenkowřetenowitý, rozwětwený, mrscatý, nahnědle rusý, vypauštějící několik lodyh přímých nebo položených, 1 1/2' vysokých, wětewnatých, jako listy srstnatých; listy wyštěrbené: úkrojů kořenových a dolních lodyhowých wejčité, dole přisrdčité, nejtupěji lalokatozubaté, hořeních lodyhowých kopinatóčárkowitzé, tupozubé, konečné wšech wětši pobočních; stopky nejdelší, šerpiwaunké, brázdowané; okolik plochý, jakoby ze 5 laloků wýstřediwých složený, 8—10pramenný; pokrywka z lupenůw čárkowitzitínovitých, okoliku kratších, sehnutých; pokrywečky podobné, nestejně dlouhé, wněšné kwětůw delší; květy bílé; plátky wněšné kwětůw krajních na dvě rozklané: laloku jednoho nejwětšého obdlauhleho, nejtupějšího; dvojnazky zaokrauhlené, sotwa 1 1/2" dlouhé, s obrubau tlustau, wraubkowanau, bělawau, hřbetem nahnědlým, šerpiwaunkým. — W Lusitanii, Gallii, Italii, Dalmacii, Řecku, též Anglii na polích. Kwěte w čerwnu. ☉.

Slabě kořenná, druhy v lékařství užitečná; mladou nat jedí za salát.

Podřadí 8.

TIMOJOWITÉ. SILERINEAE.

TIMOJ. SILER. ROSSKÜMMEL.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky obvejčité, vykrojené, s lalůčkem vepnutým. Dvojnážka po hřbetu čokovitě smačknutá. Nažky se šnorky nitovitými, vyvýšenými, tupými, prvotních 5, jichžto krajní 4 obrubují, vedlejší 4 méně vystávající. Brázdy pod šnorky prvotními 1praužkové.

T. orličkolistý. S. trilobum Scop. S. aquilegifolium Gaert. t. 22. Laserpitium aquilegifolium Jacq. aust. t. 147. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—6' vysoká, oblá, plná, aťle brázdovaná, jako ostatní díly nejlysejší, nahoře větwnatá; listy kořenové veliké, orličkovým podobné, dlouhořapíkaté, s řapíkem dwakrát na tré rozděleným, jehož každý díl nese úkroje tři, na konečném oddělené, s úkrojem prostředním řapíkatým, dole srdčitým, na pobočních spojené w úkroj na tré klaný; úkrojky konečné opět na tré klané, tupé a hrubé i tupě zubaté, hrotité, poboční toliko hrubo- a tupozubé, též hrotité; listy lodyhové dolní na pošvácl obširných, nadutých sedawé, kořenovým podobné; okolík obširný, plochý, mnohopramenný; pokrywka a pokrywečky žádné nebo nejhořejší menší, toliko žlístkaté neb žláloké, složené z lupínek nemnohých, kopinatých, krátkých, pršiwých; kwěty bílé; dvojnážky waječné, 4" dlouhé, černawě hnědé, se šnorky nahnědle rusými, na břise s praužkami 2—4, širokými, powrehními. — Na kopcích mezi křowím w Evropě a Asii od Hispanie až na Kamčatku. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Ozdobná rostlina, dobře se hodící do zahrad, snadno se má za mladýš orličkolistý.

GALBÁNÍK. GALBANUM. GALBANPFLANZE.

We všem podobá se timoji, tolikože plod má praužky blízko šwů.

G. obecný. G. officinale Donn. Té rostliny toliko semeno znají.

Od ní pryskyřice, *galbán* nazwaná, w trojm způsobu. t. zrnatý, bochuřkový a perský, z nichžto prvnt nejlepší. Zápach jejich

jest nepřijemný, chuť ostrá a hořká. Sestávají z pryskyřice, sílice, klovatiny, slivoviny, vytaženiny a j. Jindů w lékařství velmi vážena, nyní přichází w nepamět.

Podřadí 9.

ŠABREJOWITÉ. CUMINEAE.

ŠABREJ. CUMINUM. KREUZKÜMMEL.

Kraj kalichový se zuby 5 kopinatými, štětinovitými, nestejnými, stálými. Plátky podlauhlé, vykrojené, s lalůčkem welnutým, přímě odstávajícím. Dvojnážka ze stran stažená. Nažky šnorkůw bezkřídlych: hlawních 5, nířovitých, drobničce měkkoostenných, pobočních obrubujících, wedlejších 4 více wystávajících, kolcatých. Brázdy pod šnorky wedlejšími 1praužkové. Semenice 2dílná. Semeno napřed poddutaunké, na hřbetu nadduté.

S. obecný. C. Cuminum Lin. *Plenk t.* 192. *Schk. t.* 80. *Hayn. 7. t.* 11. *Düsseld. 13. t.* 7. Kmín krámský *Mat. Háj. 223. 6.* — *Wel. 269. c.* Kmín římský čili dlahý: Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrcasatě wětewnatý; lodylia přímá, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ vysoká, oblá, brázdovaná, lysá, na wětwe dlahé rozsochaná; listy na pošwách krátkých, přilehajících, mázdrowitě obraubených sedawé, lysé, obyčejně třikrát wyštěrbené: úkrojůw čárkovitě štětinovitých, ostrých, pobočních na listech hořeních často 2dílných; okolíky protilisté, stopkaté, 3—5pramenné; pokrywky a pokrywečky delší okolíkůw a okolíčkůw z lupenůw čárkovitě štětinovitých, celých anebo 3dílných; kwěty bílé, růřowé nebo brunátné; dvojnážky 3—4" dlahé, podlauhlé, na obojím konci ztenčené, rusé, šedé, šnorky hlawní s kolčíky krátkými, rownými, wedlejší s hojnějšími, delšími, ponahnutými. — W Ethiopii a Egyptu hořením, w Ewropě jižné tu a onde se sází. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Nažky silně wonné, uhořkle kořenné, potřebují w Ewropě jižné a Lewantu co koření do jídel a w lékařství. U nás místo nich běře se nyní anyz.

Podřadí 10.

ČUŘIDLOWITÉ. THAPSIEAE.

ČUŘIDLO. THAPSIA. THAPSIE.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky eliptičné, celé, za-

končité, s koncem wehnutým anebo wewinutým. Dwojnažka po hřbetu smačknutá. Nažky s 5 šnorky: hlavními nitowitými, 3 prostředními na hřbetu a 2 pobočnými na ploše břišní, s 4 wedlejšími náhřbetními, čárkowitzými, pobočnými blanowitokřídlatými: křídla celého; brázdy pod šnorky wedlejšími (praužkowé; semenice 2dílná. Semeno plkosmačknuté.

Č. garganské. T. *garganica* Lin. *Gouan ill. t. 10. Sibth. t. 287.* Kořen mnoholetý, šedý, mrkwowitý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dutá, nahoře wětewnatá, oblá, autle brázdowaná, lysá; listy obwodem okrauhlowejčité, 2—3krát wyštěrbené, lesklé: úkrojůw čárkowitzých, ostrých, prodlauzených, po kraji nejcelejších, dolů běžících a stékajících se; řapiky kořenowých listůw dlouhé, lodyhowých dolejší kratší a pak žádné; pošwy nejhořejší bezlisté; okoliky obšírné, mnohopramenné: pokrywka a pokrywečky z lupenůw skrowných, prchawých; kwěty žluté; dwojnažky 6''' dlouhé, 5''' široké, dole hluboko srdčité wykrojené, rusé, na hřbetu nahnědlé. — Na polích pomořských Ewropy středomořské jižnější a Mauritanie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen plný šťawy leptawé jako turpít silně počištuje; potřebuje se proti wyraženinám a rozehnání otokůw.

Č. smradlawé. T. *Silphium Vivian.* T. *garganica* β. *Decand.* Podobá se předešlému, takže je mají za jeho panhý odrodek; lodyha přímá, oblá, brázdowaná; listy wyštěrbené: úkrojůw mnohodílných, úkrojkůw jednoduchých, na tré klaných, všech čárkowitzých, prodlauzených, obak srstnatých, po kraji podchlípených; pokrywky a pokrywečky žádné; dwojnažky 8''' dlouhé, dole srdčité. — Na wrších Cyrenských w Africe.

Viviani se domníwá, že staří od toho rodu brali silfium, kteréž u veliké wáznosti měli, a proti nemocem potřebowali, jako nyní čertowo lejno. Klejopryskyřici museli z diwokých kořenůw dobýwati.

Č. huňaté. T. *villosa* Lin. *Lam. t. 206. Plenk t. 219. Schk. t. 76.* Lodyha oblá, lysá, hutná, 1½—2' vysoká, málo wětewnatá; listy třikrát wyštěrbené i s řapíkem huňaté: úkroje podlauhlé, chobotnatoprotisečné, nejdořejší sehnuté; pokrywky někdy žádné; okoliky obšírné, 8—12pramenné; kwěty žlutawé. — Na wrších w Ewropě středomořské, obzvláště w Hispanii.

Kořen ostrý jako předešlý potřebují jmenowitě proti lišejm a jiným wyraženinám.

HLADÝŠ. LASERPITIUM. LASERKRAUT.

Kraj kalichový 5zubý. Plátky obvejčité, vykrojené s lalůčkem wehnutým. Dvojnažka po hřbetu smačknutá nebo přiohlá, 8křídla, nažky o šnorcech 5 hlavních nitovitých, vedlejších 4, všech w křídélko vytažených; brázdy pod šnorky vedlejšími 1praužkové; semenice prostá, 2dilná.

H. širolistý. L. latifolium Lin. Jacq. aust. t. 146. Plenk t. 179. Schk. t. 67. Fl. dan. t. 1513. L. glabrum Crantz. Kořen mnoholetý, tlustý, dlauhovětenovitý, světlohnědý, čuprynatý; lodyha přímá, 2—5' vysoká, tuhá, oblá, přeautle brázdovaná, lysá, modrawě jinováta, nahoře wětwná; listy řapikaté, dwakrát wyštěrbené: úkroje wejčité anebo podlahle wejčité, dole srdčité, vykrojené, nejčastěji úkosné, nerozdělené nebo konečné kořenových na tré klané, wšecky hrotitozubaté, na rubu siwé a lysé, nebo wíce méně srstnaté, buď wšecky řapíčkaté nebo 2 pod konečným sedawé; listy nejhořejší na pošwách napuchlých sedawé, méně složené: úkrojkůw někdy kopinatých, nezubatých; řapíky lysé nebo chlaupkované; okolíky weliké, ploché, mnohopramenné; pokrywka z lupínkůw mnohých, šětínowitočárkowitých; kwěty* bílé nebo čerwenawé; trubka kalichová pýřitá; dvojnažky širokewaječné, 3—4" dlauhé, uzralé, obyčejně lysé, křídla šnorkůw vedlejších rovná nebo četitá, celá nebo wraubečkovaná. — W hájích a křowistích na wrších wápenných po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen hořký a semeno též kořenné druhy se potřebowaly w lékařstwí; i po tu dobu lid sprostý si jich wáží.

H. obecný. S. Siler Lin. Jacq. aust. t. 145. Plenk t. 178. Hayn. 7. t. 7. Kořen jako předešlého; lodyha přímá, 3—6' vysoká, oblá, hutná, autle brázdovaná, lysá, probýbaná; listy kořenové a dolení lodyhowé třikrát wyštěrbené, nejlysejší: úkroje kopinaté nebo waječné, nejcelejší, hrotité, poboční dwa pod konečnými dolů sbíhawé; řapíky listů kořenových dlauhé, lodyhowých žádné, které na pošwách krátkých sedí a méně jsau složené; okolíky obšírné, mnohopramenné; pokrywka a pokrywečky z lupenůw mnohých, kopinatočárkowitých, nejostřejších; dvojnažka 3½" dlauhá, čárkowitopodlahlá, s čnělkama podhnutýma, na nažky přitlačenýma, hnědá, křidel rusých. — Na podhoří we křowistích po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen aromatický potřebuje lid wenkowský co domácího prostředku; nažky kořenné, hořké a stěnicemi zapáchající potřebowały se w lékařství jako kmín a fenykl; dávají silici modran. Jest *ligusticum*, jehož semena Římané do všech pokrmůw dávali.

Podřadí 11.

MRKWOVITĚ. DAUCINEAE.

MRKEW. DAUCUS. MÖHRE.

Kraj kalichový šzubý. Plátky obwejíťé, s lalůčkem wehnutým, wněšné často paprskující, hluboko na dvě klané. Dwojnažka po hřbetu smačknutá, wejíťá nebo podlauhlá. Nažky s 5 šnorky hlawními, nitowitými, štetinkatými, 3 prostředními na zádech, 2 pobočnima na straně břišni; wedlejší 4 stejné, wystálejší, křidlaté, w řadu jednoduchau kolcůw rozdelené; brázdy pod šnorky wedlejšími 1praužkové. Semeno napřed ploskaunké.

M. obecná. D. Carota *Lin. Fl. dan. t. 723. Jacq. h. vind. 3. t. 78. Engl. bot. t. 1174. Plenk t. 176. Hayn. 7. t. 2. Düsseld. 8. t. 10. Wagn. 1. t. 61. Mrkew Mat. Háj. 105. — Wel. 129.* Celá více méně srstnatá; lodyha přímá, 1½—4' vysoká, brázdovaná, více méně wětwnatá; listy 2—3krát wyštěrbené, bezleské: úkroje obwodem eliptičné, dole zaužené, krátkobrwité, proti-sečné: úkrojkůw čarkowitých, hrotitých; okoliky konečné, weliké, mnohopramenné, husté, ploché nebo vypuklé, odkwětélé stažené a podduté; pokrywka obyčejně zdělí okoliku, někdy toliko do pola sahající: lupenůw na tré klaných nebo wyštěrbených, s úkrojky šidlowitými, přeostřými; pokrywky z lupínkůw mnohých, mázdřitobraubených, brwitých, celých anebo wněšných na tré klaných; kwěty bílé; u prostřed okoliku někdy kwět ojedinelý; stopečkatý, několika lupeny pokrywkwými obklíčený, černě brunátný, podtworný; dwojnažky obwodem podlauhlowaječné, málo smačknuté, 2''' dlouhé, nahnědle šedé: kolce šnorkůw wedlejších rovné, zdělí příčného průměru nažky na konci udičité. — Na lukách suchých, w řídkých lesech, z rowin až na podhoří po celé Ewropě, sewerné Asii a Americě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Půwodní jest mrkew *planá* (D. C. *sylvestris*) s kořenem tenkowřetenowitým, wětwnatým, bělawým, tuhým; jehož odrodek β jest *zahradní* (*sativa*) we všem wětší, s kořenem wětším, tlustým, wřetenowitým anebo zakulatělým, na konci málo wětwnatým, dužnatým,

bledě žlutým ano i žlutočerveným. Poslední všude se sází, protože jest wariwo výborué; též dělají z mrkwe surogat káwowý; čerstwě nastrouhaná slauží k obkládání otokůw, a šťáwa zabíjí anebo pomáhá proti kašli a chraptivosti co domácí prostředek; též i semena plané mrkwe užívají.

Podřadí 12.

ŠUTRANKOŮVITÉ. ELAEOSELINEAE.

ŠUTRANKA. ELAEOSELINUM.

Kraj kalichový sotwa 5zubý. Plátky obwejšité, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po hřbetu přismačknutá, oblaunká, škrídlá. Nažky se šnorky 5 hlawními, nitovitými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními mezi křídlem a krajem žilovitým položenými; wedlejšími 4, wnitřními tupými, wněšními w křídlo rozšířenými blanovité; praužky pode všemi šnorky hojnosičně, pod šnorky hlawními tenší a užší; břišni 4. Semeno pololunovité.

Š. koprniková. *E. meoides Koch.* *Laserpitium meoides Desf. atl. t. 69.* *Thapsia meoides Guss.* Listy dwa-krát wstěrbené; řapíky a žily listové mrtnaté; úkrojky mnohodělené na lalůčky štětinovité. — W Mauritanii okolo Algiru, Tangeru a na Sicilii.

Podřadí 13.

DEJWOROŮVITÉ. CAUCALINEAE.

DEJWOREC. CAUCALIS. HAFTDOLDE.

Kalich zubůw 5 wejšitokopinatých. Plátky obwejšité, vykrojené s lalůčkem wehnutým, wněšné paprskující, hluboce na dvě klané. Dwojnažka po stranách přismačknutá. Nažky se šnorky 5 nitovitými, štětinatými nebo koleatými, 3 prostředními na zádech, 2 postranními na ploše spojkové; s wedlejšími 4 wyniklejšími w jednoduchau řadu kolecůw hluboce rozdělenými; praužky w každé brázdě pod šnorky wedlejšími ojedinelé, a na ploše spojkové 2. Semenice tuhá na konci na dvě klaná. Semeno wewnuté nebo po krajích wehlípené.

D. mrkwovitý. C. daucoides Lin. Jacq. aust. t. 157. Schk. t. 61. Hoff. umb. t. 1. f. 4. C. leptophylla Lam. Kořen letní; lodyha přímá, 1/2—1' vysoká, brázdovaná,

lysá nebo nahoře roztraušeně srstnatá; listy 2 anebo 3-krát vyštěrbené: úkrojův čárkovitých, ostrých, dolní řapíkaté, hoření sedavé na pošvách podlauhých, mázdřitě obraubených, srstnatých; okolíky dlahostopkaté, 2—5pramenné; okolíčky skrownokvěté, z květův obojakých a samčích složené, jichž první kratčeji stopečkované; pokryvka žádná nebo hlupenná; pokrywečky chudolupenné, kratší stopeček; květy bílé, pokrajní paprskující; dvojnážka 4" dlahá, obvodem eliptičně podlauhlá, po stranách poněkud stažená; šnorky hlavní na názkách sotva čnější, se štětiniami obdálnými, krátkými, šnorky vedlejší přeširoké a silně vynikající s jednoduchau řadau kolcův rovných, na konci hákovitých, u prostřed protažené žlábkem podélným, jenž i po tlustém zpodku kolcův pokračuje. — Na polích Ewropy jižně a prostřední až do Taurie a Persie. Květe w červenou a lipnu. ☉.

Druhdy w lékařství se potřeboval.

TOŘICE. TORILIS. BORSTDOLDE.

Zubův kalichových 5, trojúhlokópinatých, ostrých, stálých. Plátky obvejčité, vykrojené s lalůčkem wěhnutým, wněšně wětší na dvě klané. Dvojnážka po straně stažená. Nážky s 5 šnorky hlavními štětinkatými, 3 prostředními na hřbetu, 2 pobočnými na ploše spojkové, s wedlejšími nesaucími množstwi kolcův, celau brázdu (pod kolci 1praužkowau) zaujímajících. Semenice štětiniowitá, na dvě klaná. Semeno po kraji wchlípené.

T. třebulowitá. T. *Anthriscus Gmel.* Tordylinum *Anthriscus Lin. Jacq. aust. t. 261.* *Caucalis Anthriscus Scop. Fl. dan. t. 919. Engl. bot. t. 987.* Kořen letní, tence wřetenowitý, mrcasatowětewnatý, nahnědle rusý; lodyha přímá, 1—4' vysoká, oblá, přitlačenými chlaupky jako i listy šerpiwá, nejodstáleji od dola wětewnatá; listy lodyhowé dolní na krátkých pošvách řapíkaté, wyštěrbené: úkrojův hluboce protisečných s laloky nejostřeji zpilowanými, hořeními celými; listy lodyhowé hoření na pošvách sedavé, wyštěrbené a nejhořejší trojdílné: úkroju konečného prodlauženého, zubatopilowaného; okolíky na stopkách dlahých, hranatých protilisté, 4 5pramenné; pokryvka z lupenů 4—5 čárkovitě nitowitých; pokrywečky hlupenné; květy bílé, porůzowělé; dvojnážky asi 2 1/2" dlahé, s kolci o polowici delší-

mi nežli širšími, na konci ponahnutými. — W plotech, křowistích po Ewropě. Kwěte w lipnu. ☉.

Semena, wši žebračké jmenowaná, chytají se na šat.

Podřadí 14.

WOCHLICOWITÉ. SCANDICINAE.

WOHLICE. SCANDIX. NADELKERBEL.

Kraj kalichowý nepatrný nebo přípětizubý. Plátky obwejté, uťaté, nebo vykrojené, často opatřené lalůčkem wehnutým. Dwojnažka po straně přismačknutá, zobanem nejdelším ukončená. Nažky s 5 šnorky tupými, stejnými, pobočními obrubujícími. Brázdy bez praužek nebo s nepatrnými. Semenice na konci rozštipnutá. Semeno oblonadduté, napřed hluboce žlabowité.

W. hřebenatá. *S. pecten-Veneris* *Lin. Fl. dan. t. 844. Engl. bot. t. 1497.* Kořen letní, tence wřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 3—9" vysoká, oblá, autle brázdowaná, od dola chudowětwná, nahoře wíce méně krátkomrtnatá; listy 2—3krát wyštěrbené: úkroje zaokrauhlé, protisečně mnohodílné s úkrojky autlými, čárkowitými, ostrými, hrotitými; okoliky protilisté a konečné, na stopkách listu kratších, 1—3pramenné, bepokrywečné; okoliky asi 10kwěté; kwěty drobné, bílé, pokrajní přečrát-kostopkaté, obojaké, prostřední dlaustopečné samčí; pokrywečky nečastěji složené z lupinkůw na dvě neb tři klaných, řídko celých, brwitých; dwojnažky obwodem čárkowitopodlauhlé, wybihající w zoban 1½" dlahý, po hřbetu smačknutý, dwojřadně mrtnatý; šnorkůw 5 na nažce plochých, naboru šerpiwaunkých; brázdy auzké, tmawohnědé, autle praužkowané; čnělky rovné, 3—4krát delší nežli oběnělčí. — Na rolích a zelnistích po nejwětším dílu Ewropy, Malé Asie a Afriky sewerné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Plody swými znamenitá rostlina, majfcí wlastností kerblíku; před časy w lékařstwf se užíwala.

W. wlašská. *S. australis* *Lin. Sibth. t. 285. Wylia australis Hoff. umb. 1. t. 2. f. 1.* Jměním předešlé podobná. Kořen letní; lodyha přímá, oblá, wětwnatá, dole i s pošwami chlupatá; okoliky protilisté, krátkostopkaté, 1—2pramenné; pokrywka žádná; okoličky 8—10kwěté; pokrywečky složené z lupinkůw wejčitých, mázdřitě obraubených, přímých, kwěty bílé obkličujících, pod seme-

nem pak podhnutých; plátky pokrajní paprskující, obwejšité, celé, ostatních málo delší; dvojnážky asi 1" dlouhé, se zobanem po stranách smačknutým, všude jako nážky samé nahoru šerpiwým. — W Ewropě jižně, na rolích a škrobotinách. ☉.

We vlasti jedl ji co wariwu. Řekowé ji potřebowali k vyhánění moče a jmenowali *scandix*.

TŘEBULE. ANTHRISCUS.. KLETTENKERBEL.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obwejšité, uťaté nebo vykrojené s lalůčkem wehuutým, často nejkratším. Dvojnážka po straně stažená, zobanitá zobanem semena kratším. Nážky příoblé, bez šnorkůw, se zobanem toliko šsnorkowým. Semenice na konci na dvě klaná. Semeno oble vypnklé, napřed hluboce žlábkowité.

T. lesní. A. sylvestris Hoff. umb. t. 1. f. 19. Chaerophyllum sylvestre Lin. Jacq. aust. t. 149. Plenk t. 208. Schk. t. 73. Hayn. 1. t. 33. Düsseld. suppl. 1. t. 33. Mrkaus. Kořen mnoholetý, mrkwowitý, wětewnatý; lodyha 3—4' vysoká, přímá, brázdovaná, dole srstnatá, nahoře lysá, wětewnatá, dutá, na kolínkách ztlustlá; listy obwodem široce wejšitokopinaté, ostré, dwakrát wyšterbené; úkroje nejdolejší hluboce protisečné, prostředni podlauhlé, střihanozubaté, hořejší celé, splýwající; úkrojky všech kopinaté, nejkratšeji zakončitoohrotité, po kraji šerpiwaunké, na líci tmawě zelené, wezpod blede a po hlawních žilách chlaupkowané; okoliky konečné, weliké, mnohopramenné, ploché; pokrywky žádné; pokrywečky z lupinkůw mnohých, wejšitých, ostrých, brwitých, pak sehnutých; kwěty bílé; dvojnážka 4" dlouhá, podlauhlá, hladká nebo roztraušeně tupobradawiěnatá; zoban s brázdami pátý díl plodu zaujímajícími. — W plotech, křowistich, sadech, štěpnících po Ewropě až na Kawkaz. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Třená wydává zápach nepřisemný; dává špatnou pici, a proto se jí dobytek nedotýká. Prostý lid ji bere k léčení. Míwá se od nezblhlých za bolehlaw.

T. zahradní. A. Cerefolium Hoff. umb. t. 1. f. 21. Scandix Cerefolium Lin. Jacq. aust. t. 390. Plenk t. 205. Engl. bot. t. 1268. Schk. t. 73. Hayn. 7. t. 41. Třebule nebo kerblik Mat. Háj. 138. b. — Wcl. 138. Kerblik obecný Presl. Kořen letní nebo ozimý; tenkowřetenowitý, bělawý; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, autle

brázdovaná, větewnatá, pod kolínky malíčko oteklá a nad nimi pýřitá, ostatně lysá; listy obvodem trojúhlé, třikrát vyšterbené, bleozelené, na líci lysé, na rubu po žilách jakož i řapíky roztraušenosrstnaté: úkroje široce okrauhlé, hluboce protisečné, s úkrojky kopinatými, tupými, krátkohrotými, přízubatými; okoliky protilisté a konečné, krátkostopkaté nebo sedawé, z 3—4 pramenů pýřitých; pokrywka žádná; pokrywečky polowičné, z 2—3 lupinkůw odstáwajících, kopinatých, krátkosrstnatých; kwěty drobné, bílé; dvojnažky obvodem čárkovité, 4''' dlouhé, hladké, černé; zoban brázdovaný, skoro zděli polowičky nažkové; čnělky stálé, delší nežli oběnělčí. — W křowistich a plotech, podlé lesůw w Evropě jižné a prostřední východní. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Kerblík wšude na zahradách se sází a slauží co koření kuchyňské, též i w lékařství se potřebuje. Snadno se pomíchatí může s tetluchau dlouhopokrywkwou (str. 727.).

T. wlasoplodá. A. trichosperma Schult. Chaerophyllum trichospermum Schult. Kerblík wlasoplodý. Podobá se dokonce předešlému, liší se ale dvojnažkami čárkovitými, štětinkatě měkkoostennými, brázdami na zobanu zděli polowičky nažkové. — W plotech, křowistich w Čechách, kdežto se potřebuje s předešlým. Kwěte téhož času. ☉.

T. obecná. A. vulgaris Pers. Hoff. umb. t. 1. f. 24. Koch umb. f. 59. 60. Scandix Arthrisceus Lin. Jacq. aust. t. 154. Engl. bot. t. 818. Kořen letní, teničký, wřetenovitý, mrcasatý; lodyha přímá, 1' vysoká, oblá, brázdovaná, lysá, odstále od dola až na horu větewnatá, někdy jednoduchá; listy dwakrát vyšterbené, wazpod po žebřách roztraušeně chlupaté: úkrojůw wejčitých, protisečných, s úkrojky podlahlokopinatými, ostrými, krátkými; řapíky chlupaté; pošwy chlupatobrwté; okoliky protilisté, krátkostopkaté, nebo sedawé, z 2—3 pramenůw, někdy na konci řídko mrtnatých; pokrywka žádná; pokrywečky 1stranné, z lupinkůw 3—5, wejčitokopinatých, šidlowitě ukončených; stopečky wzhůru tlustnaucí; kwěty drobné, bílé; čnělky přisedawé; dvojnažky černé, 2½''' dlouhé, wejčitokopinaté, kolci šidlowitými, udičítými pokryté, zoban s brázdami zděli třetiny nažkové. — Na místech neobdělanych podlé cest. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Semena chytají se šatu a slowau žebračké wši.

KRABILICE. CHAEROPHYLLUM. KÄLBERKOPF.

Kraj kalichový nepatrný. Plátky obwejitě, vykrojené, s lalůčkem wehnutým. Dvojnažka po straně smačknutá nebo stažená. Nažky s 5 šnorky tupými, stejnými, pobočnými obrubujícími. Břicho žlábkem hlubokým opatřené. Brázdy 1praužkové. Semenice na dvě klaná. Semeno oblonadduté, w přeřezu poloměsíčitě.

K. mámivá. *C. temulum* *Lin. Jacq. aust. 65. Fl. dan. t. 918. Engl. bot. t. 1521. Hayn. 1. t. 34. Myrtilis temula Gaert. t. 10.* Kořen letní nebo ozimý, tenkowřetenovitý, hnědošedý, mrcasatý; lodyha 1—2' vysoká, přímá, oblá, mrtnatá, nahoře někdy srstnatá, wětewnatá, hutná, stejná nebo u kolínek napuchlá; listy dwakrát wyšterbené, obak chlupataunké: úkroje wejčitopodlauhlé, stříhanozaubkované: úkrojkůw nejkratších, hrotitých; okoliky nerozvitě nachýlené, dlahostopkaté, protilisté, 5—6pramenné: pramenůw prostředních 2—3 kratších, tenších, kwět samčí nesaucích, wněšných 3 silnějších delších s kwětem obojakým; pokrywečky z lupinkůw wejčítokopinatých, špidlatých, brwitých; kwěty bílé; plátky lysé; čnělky podhnuté, co oběnělčí dlahé; dvojnažky 3 $\frac{1}{2}$ ''' dlahé, sotwa čárkované. — W křowistich, plotech a štěpnících po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu ♂.

Rostlina podezřelá, jižto mřwáwajř za bolehlaw.

K. bulwatá. *C. bulbosum* *Lin. Jacq. aust. t. 63. Fl. dan. t. 1768. Plenk t. 207. Hayn. 1. t. 32.* Krkoška. Kořen mrkwowitý nebo řepowitý, bílý, dužnatý, mrcasatý wypauští lodyhu přímou, někdy co muž vysokou, oblau, autle brázdowanou, pod kolínky někdy napuchlými zauženou, dutou, dole skwrnatau a nazpátek srstnatau, nahoře lysau, wětewnatau; listy 3—4krát wyšterbené, na rubu po žilách jako jejich řapíky mezi úkroji chlupaté: úkroje protisečné, úkrojkůw čárkowitzokopinatých, ostrých; listy hoření lysé nebo po žilách chlupaté: úkrojkůw čárkowitzých; okoliky konečné, ploché, z 20—21 pramenůw lysých, oblých složené; pokrywka tlupenná, kopinatá, mázdřitě obraubená; pokrywečky z lupinkůw 5, wejčitých, kopinatých, špidlatých, lysých; kwěty bílé; čnělky krátké, rozewřené, skoro dlahé co oběnělčí; dvojnažky 3''' dlahé, rusé. — We křowistich, lesecch wlhaunkých po Ewropě až do Sibirie a Persie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

Kořen chutný jako pastynák jedí a we Wídni a w U-

hřích na trh přinášejí. Pro skvrnatost lodyhy někdy se míchá s bolehlawem.

ČECHŤICE. MYRIS. SÜSDOLDE.

Kraj kalichový, nepatrný. Plátky obvejčité, vykrojené, s lalůčkem wchnutým. Dwojnažka po stranách smačknutá. Semeno wewinuté, oděné dwojnásobnau blanau, jichžto wněšná wyvýšená w 5 šnorkůw, u wnitř dutých, wnitřní ale ztuha přirostlá. Prauzky žádné. Semenice na konci rozklaná.

Č. *wonná*. *M. odorata Scop.* *Scandix odorata Lin. Jacq. aust. ap. t. 37. Plenk t. 205. Engl. bot. t. 697.* Kořen mnoholetý, tlustowřetenowitý, wětewnatý, mnohoblavý, nahnědlý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, brázdovaná, wětewnatá, lysá anebo příluhatá, na kolínkách huhatá; listy weliké, pýřité, s řapíky a řapíčky huhatými, w obvodu 3úhlé, 2—3krát wyštěrbené: úkroje wejčítokopinaté, pilowané, krátce hrotité, dolní protisečné, hoření zponěáhla se zužující a zkracující, splýwawé w konec dlauhý, hluboce zubatý; okoliky skoro ploché, mnohopramenné; okolík konečný s kratší stopkau a skrownějšimi prameny; wnitřní kwěty okoličkůw samčí a neúrodné; pokrywka žádná; pokrywečky z lupínkůw 6—7 sehnutých, kopinatých, zakončítých, skoro zcela mázdřitých, brwítých; kwět bílý; dwojnažky w obvodu čárkowitě podlauhlé, zakončité, 8''' dlauhé, šedohnědé, lesklé. — Na lukách lesních, horských a podhořských po Ewropě jižně a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Nač zapáchá silně skoro anyzem. Tu a onde ji sázejí w zahradách; kořen dáwají do poléwek, a nať potřebují jako kerblík čili třebuli zahradní.

Podřadí 15.

TROMÍNOWITÉ. SMYRNEAE.

PERNATKA. LAGOECIA. FEDERKNOPF.

Ustů kalichových 5 welikých, hřebenowitých. Plátky kalichu kratší, obsrdčité na dvě klané, ustůw osinatých. Waječnik 2pauzdřý: pauzdra 1 pometajícího. Plod tedy složený z jediné nažky wejčité, kalichem wěncené, pýřité, tam žlábkem (okazující místo druhé nažky). Semeno tam žlábkem znamenáné, a tudy nepochybně wewinuté.

P. kminová. L. cuminoides Lin. Lam. t. 142. Sibth. t. 243. Schk. t. 48. Plenk. t. 123. Cuminum sylvestre Mat. Wcl. 270. c. Kořen letní, tenkowřetenovitý, mrea-satě wětewnatý, náryšawý; lodyha přímá, třebas 2' vysoká, oblá, brázdičkovaná, wětewnatá, nejlysejší; listy wyštěrbené: úkroje stříčné nebo střídawé, wejčité, stejné, hrubě 3—5zubé: zubůw osinatých; listy kořenové a nejdolejší řapikaté, ostatní na pošwách sedawé; stopky protilisté; okoliky složené, mnohopramenné, dříwe nachýlené, pak polokulowaté; pramenůw krátkých 1kwětých; pokrywka z 8—10 lupenůw hřebenowitě wyštěrbených, s úkroji štětínowitě ukončenými; pokrywečky z lupínkůw 4, taktěž hřebenowitě wyštěrbených, štětínowitě ukončených, kwět každý, stopkatý zaobalujících; plátky bílé. — Na polích a winicích w Galacii, Persii, Řecku, Kretě, Lybii a Hispanii. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Semena welmi kořenná potřebujf we vlasti jako kmín, a řekowé jej jmenuj diwokým.

STRAČINOHA. ECHINOPHORA. STACHELDOLDE.

Kraj kalichowý 5zubý. Plátky obwejčité, wykrojenné, s lalůčkem wehnutým, nebo wněšné wětší na dvě klané. Čnělky kwětu samičihůw prodlaužené, niřowité, 2, pořídku 3. Dwojnažka wejcowitá, přioblá, zawřená lůžkem dutým, krátce zobanitá, zobanu čnějšího. Nažky s 5 šnorky zatlačenými, řerabitými, čeritočárkowanými, stejnými; brázdy o 1 praužku, blanau pawučinatau přikrytém. Bilek hluboce wewinutý.

St. obecná. E. spinosa Lin. Cav. ic. 2. t. 127. Sibth. t. 265. Lam. t. 190. ff. 1. Decand. mem. 6. t. 16. Strači nůžka II. Mat. Wcl. 160. Kořen wřetenowitý, mnoholetý; lodyha přímá, 8—12" vysoká, od dola odstále wětewnatá, brázdovaná, tupohraná, změlka klikatá, hutná, lysá nebo nahoře pýřitá; listy bělozelené, jednoduše nebo 2krát wyštěrbené, přetuhé: úkrojůw čárkowitých, pětiohraných, na líci žlábkowitých, kolcem ukončených, na pošwách krátkých, žlábkowitých sedawé; listy hoření jednoduše nebo na tré klané; žila hlawní hranatá, brázdovaná, na líci žlábkem mēlkým opatřená; okoliky konečné, z 6—15 pramenůw silných, čárkowaných, lysých anebo pýřitých, rozewřených; pokrywka z lúpeňůw okolika delších, kopínatočárkowitých, kolcem ukončených, pýřitobrwitých; okoličky s pokrywečkau je-

dnostrannau, složenau z lupinkůw 4, wejčítokopinatých, okoličku delších, kolcem ukončených; kwěty bílé, pokrační samčí stopečkaté, prostřední samiči s čnělkama dlouhýma; po odkwětení konec pramenu rozširující se nahýwá twaru objehlateowitého, lupínky pokrywkowé a stopečky kwětůw samčích dohromady srostají, čímž powstawa palička kostřbatá konci nadřečených dílůw, dutá, a w dutině chowající dvojnažku u prostřed čumící koncem swým a čnělkami z paličky. — W písku na pomorích středomořských. Kwěte w čerwnu a lipnu 4.

Kořen jedl jako pastynák.

DRAPOBÝL ARCTOPUS.

Kwěty mnohomanželné. Kraj kalichowý bzubý. Plátky kopinaté, s koncem ostrým, celým, wehnutým. *Samčí kwět*: Tyčinky dwakrát delší nežli koruna; oběněleí ploché; čnělky 2, nejkratší, padawé; waječník pometající. *Kwět samčí*: Tyčinky žádné; čnělky 2, dole zlustlé, na konci rozewřené. Dwojnažka wejčítá, zobanitá, kalichem wěněčná, od dola až nahoru s pokrywkau slepená, na bříše žlábkem znamenaná, nerozpoltící se, anobř 2pauzdrá, pazdra jednoho pometajícího. Semeno tedy jediné, okrauhlé, tam nadduté, tu žlábkem znamenané.

D. ježatý. *A. echinatus* *Lin. Ker reg. t. 705. Burm. afr. 1. t. 1. Pluk. alm. l. 172. f. 5.* Kořen wřetenowitý, wně hnědý; lodyha žádná; listy kořenowé k zemi přitlačené, wýstředně rozpoložené, zaokrauhlé, na tré klané; úkrojůw ostře dwakrát zubatých, štětinatobrwitých, z úžlabička na líci vypauštějících kolce (1—3—5) wztýčené, dlouhé, rowné, šzilé; žil sítkowitě řídce rozvětwených; řapíky ploché, asi 2" dlouhé, pod listem 3" široké, dole pošiwé; okoliky samčí složené, stopkaté, jalowé, ačkoli promíchané s několika samičimi; okoličky kulowaté, s pokrywečkau šlupennau; okoliky samiči úrodné, sedawé, s pokrywkau z 4 lupenů kožowitých, srostlých, sítkowaných, koleatozubatých, plody obkličujících; plátky bílé. — Na palirbeích na Předhoří dobro nadějského. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen pryskyřičnatý a kořený slauží k čistěof krwe a proti slizotokům.

KADIDLOWKA. CACHRYS. NUSSDOLDE.

Kraj kalichový šzubý, pořádku nepatrný. Plátky vejčité, celé, na konci wewinuté nebo wehnuté. Občnělejší zpleštilé, krátké, na plodu zralém sotwa patrné. Dwojnažka oduřelá, na přerezu přioblá nebo přidwojčatná. Nažky o 5 šnorcích tlustých, na přerezu rozličných. Břicho skoro zšíří nažky. Semeno mnohopraůžkaté, silně wewinuté.

K. zubokojná. *C. odontalgica* *Pall. ic. t. 9. f. 1—3.* Kořen mrkwovitý, předlauhý; lodyha přímá, 1—2'' vysoká, wětwtá; wětwtí dolních stříčných, hořenich po 3—4, často rozwětwených; listy šedopýřité, wšecky kořenowé, dost hojně, 3—4krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých anebo podlauhých, přiblížených, trojmonaseknutých; pokrywka a pokrywečky obyčejně šlupenné, padawé; paprsky dlahé, tenké; kraj kalichový nepatrný; plody podlauhlé, se šnorky zpleštilými, hladkými, lysými. — Na suchopářich w Asii sewernější. Kwěte w čerwnu a lipnu. †.

Kořen má chut přeostrau, kořennau, působí slintánf, a w Sibirii slauží proti bolení zubůw.

K. zrnatá. *C. pterochlaena* *Decand. Cachrys sicula* *Lin. Sibth t. 278.* Lořen přehrubý, zápachu kořenného; lodyha přímá, tupohraná, brázdowaná, jako ostatní díly nejlysejší, dwojčatně nebo přeslenatě wětewnatá; listy kořenowé weliké, krátkořapíkaté, mnohokrát wyštěrbené, tuhé, bělawě zelené: úkrojůw na tré klaných, s lalůčky čárkowitými, žlábkowitými, skoro pichlawými, po kraji šerpiwaunkými; řapík a jeho díly hranaté, brázdowané; listy hoření stříčné; pošwy nejhořejší s listy jednoduše wyštěrbenými anebo bezlisté; okoliky na stopkách brázdowaných konečné, wětší postranních, ploché, z pramenůw mnohých, hranatých složené; pokrywka z 5 lupenůw čárkowitých, sehnutých, ostrých; pokrywečky z lupenůw 5—6, čárkowitých; čnělky rozewřené; dwojnažky zakulatělé, tlustě a tupě ššnorečné, po šnorcích wšude zrnatoměkkoostenné, s brázdami hlubokými, nejtěsnějšími. — W Mauritanii, na Sicilii, w Beocii, na Cypru. †.

Kořen potřebuj k drážďení w slabostech.

KRAWAJEC. PRANGOS.

Kraj kalichový šzubý. Plátky vejčité, celé, na konci nadwinuté. Občnělejší zpleštilé, na plodu sotwa wystawající. Dwojnažka na přerezu přioblá, s břichem

širokým. Nažky po hřbetu smačknuté, se šnorky 5, hladkými, dole tlustými a ukončenými v křídla blanovitá, kolmo postavená. Semeno mnohými praužkami obklíčené. Bilek wewinutý.

K. pícné. *P. pabularia Lindl. in Journ. Soc. Lond.* 1825. n. 37. p. 7. Bylina s kořenem velikým, dužnatým, nahoře 1½ w objemu majícím, z množství pupenůw složeným, mnohými vlákný od listůw starých přikrytým a před zimou ochráněným. Z každého pupenu vyniká mnoho listůw 2' dlouhých, mnohokrát vyšterbených, lysých, přewonných jako dobré jetelové seno, úkroje jejich úzké, jednoduché nebo na tré klané; řapík dole pošwivý, nahoře oblý, hladký, autle čárkovaný, druhé díly řapíku nesau 6—10 úkrojůw, w nichžto potravní částky u veliké hojnosti; lodyha vyšší muže; listy její autle a hluboce protisečné, s úkroji pobočními ždílnými, úkrojkem konečným větším a často žubým; okolíky samčí úzlabičkové, kratší listůw siwých, složené; okolíky samičí pro sebe; pokrywka a pokrýwečky z lupenůw 5—6, kopinatě wejčítých, kratších nežli prameny a stopečky; kwěty žluté; dvojnazka 8—9" dlouhá, s čnělkama křiwýma, na oběnělci velikém, dužnatém, ušty kalichowými zkorkowatělými wěněčaná. — W Indii východní mírné okolo Imbalu čili Drazu. †.

Seno té rostliny nad mřu chwálí co zimní pći pro owce a kozy, ano i pro howěží dobytek; semeno prý koňům zapaluje oči a působí tak časnan slepotu. Píce ta zahřšwá, čerstwě vykrmuje, zaháná motolice, na něž tisíce owcf hynau. Tyto vlastnosti, veliká zporost, snadné chování na špatné půdě a trwanlıwost dělají z ní nejhlawnější rostlinu. Stojí jednan w půdě, nepotřebuje se okopáwati, ani plsti, ani hnojiti, a tak podlé zkušení třebas 40 rokůw pořád po sobě trwá. Wřesowišťe a bařiny mohau se jí udělati úrodnými; dlouhým suchem ale wyhynuje. Jelikož jest bylinau obrowskau, náleži semena na 1' od sebe do dřer na palec hlubokých zakládati. W pruwci třech letech nedává užitku, může se ale mezi ní wojtěška naseti a na pastwu potřebowati.

BOLEHLAW. CONIUM. SCHIERLING.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky obsrdčité, přiwykrojené, s lalůčkem nejkratším, wehnutým. Dvojnazka po stranách smačknutá, wejčitá. Nažky se šnorky 5, wyniklaunkými, řeřabatowraubkowanými, stejnými, pobočními obrubujícími, Brázdy mnohočárkowané, nepraužkaté. Semenice na konci na dvě klaná. Semeno se žlábkem hlubokým, těsným a zdwojnásobněné.

B. blamatý. C. maculatum Lin. Jacq. *aust. t.* 156. *Plenk t.* 183. *Schh. t.* 62. *Hayn. l. t.* 31. *Düsseld. 4. t.* 14. *Wagn. l. t.* 99. *Bohslaw Mat. Háj.* 332. — *Wcl.* 379. *B. blamatý Amerl. jed. ob.* 4. Kořen ozimý, tence vrětenovitý, wětewnatý, bělawý; lodyha přimá, 3—7' vysoká, oblá, autle brázdowaná, obyčejně hnědočerveně blanatá čili skwrnatá, lysá jako ostatní díly, nahore wětewnatá: wětwi sochatých anebo po 3—5 přesleněných; listy tmawě zelené, lesklé, 3krát wyšěrbené: úkroje wejčitopodlauhlé, ostré, hluboce profisečné, s úkrojky stříhanozubatými, krátkohrotými: listy dolní na řapících oblých, brázdovaných, dutých, listy hoření sedawé, na pošwách úzkých, mázdřitoobraubených; okolíky mírné, skoro ploché, z 12—20 pramenůw jako stopečky šerpíwaunkých; pokrywka z lupenůw mnohých, sehnutých, kopinatých, zakončitých, mázdrowitě obraubených; pokrywky polowičné, z 3—4 lupinkůw kopinatých, dole srostlých, kratších anebo dlouhých co okolíčky; kwěty bílé; dvojnážky 1½" dlouhé a skoro taktěž široké, šedohnědé; šnorcky polozralých zejkwowanouzlaté, pak čeřité. — Na půdě dělané, rumišťích, podlé cest, w křowí a plotech po nejwětším dílu Ewropy, Asie a nyní také zdiwočelý w Americe sewerné a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Čerstwá a usušená nař wydává pach myšínan, anebo jak jiní chtějí, kořičím močem, a náleží k rostlinám okolíčnatým nejedowatějším, ačkoli rozpkem jest přewyššen. Listy jsau ale wýborný lék, obzwláště wýtal z nich udělaný. Náleží je před samým kwětením sbíratí. W dobré půdě pozbývá skwrn čili blam a tenkrát snadně se může poměchatí s petruzelí a kerblíkem, který omyl již mnoho nešťěstí způsobil. W lékárnách slowe *cicuta*.

ARAKACHA. ARACACHA. ARAKACHA.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo wejčité, celé s koncem wehnutým. Oběnělčí homolowité, tlusté. Čnělky rozewřené, pak sehnuté. Dwojnážka wejčitopodlauhlá, po straně přismačknutá. Nažky se šnorcky 5, stejnými, nezejkwowanými, pobočnými obrubujícími. Brázdy mnohoprauzkaté. Bílek skoro polooblý s brázdau na bříše.

A. jedlá. A. esculenta Decand. *A. xanthorrhiza* Bancr. *Conium Aracacia* Hook. *exot. bot. t.* 152. Kořen bulwovitý, zwíci 2 pěstí, kolem dokola obwěšený bulwami jako zemáky 6" dlouhými, 2" tlustými, walcowitými nebo podluhowatými; lodyha 2—3' vysoká, wětewnatá;

listy doleni 3krát wyštěrbené: úkrojůw velikých, wyštěrpaných, s úkrojky wejčitymi, zakončitymi, hrubě pilowanými; pokrywka žádna; okoliky 8—12pramenné; pokrywečky malé, 5—6lupenné; kwěty špinawě ze žluta-wa zelené. — W Kolumbii na horách. Kwěte w listopadu, prosinci. ♀.

Bulwy kořenowé jsau žluté, bílé nebo čerwenawé, mnohoškrobné a dobrau potravu dáwať, též wydobývají z nich škrob (způsob arrow-rootu); tudž rostlina netoliko w Kolumbii anobř i w Indii západní a jiných stranách Ameriky meziobratnškové u velikém množství se sází. Chtěli ji také w Evropě zawésti a u velikém počtu sázeti; zkušky ale se nepodařily.

TROMÍN. SMYRNIUM. MYRHEKRAUT.

Kraj kalichowý nepatrný. Plátky kopinaté nebo eliptičné, celé, zakončité, s koncem wlnutým. Dwojnažka po stranách stažená, nažkama ledwinowitě kulatýma dvojčatná. Nažky se šnorky 3 hřbetními, wystáaunkými, břitkými, pobočnými obraubené a obmezené. Brázdy mnohoprauzkaté. Semenice 2dílňá. Semeno wewnuté.

T. černýj. S. Olus atrum *Lin. Plenk t. 204. Lam. t. 204. Schk. t. 76. Engl. bot. t. 230.* Smyrna anebo petržel macedonská *Mat. Háj. 230.* Domnělá petržel alexandrínská *Mat. Wel. 274.* Smyrna. Kořen wřetenowitý, wětewnatý, černawý, u wnitř bělawý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, oblá, autle brázdowaná, lysá, nahoře wětewnatá; listy kořenowé řapikaté, třikrát trojenosečné nebo wyštěrbené: úkrojůw trojenosečných, anobř opět wyštěrbených, úkrojky wšecky wejčité nebo obwejčité, zubaté zubami nejkratšejí zakončitymi; listy lodyhowé na pošwách kratších, širokých, mázdřitoobraubených sedawé, hořejší někdy střičné, jedenkrát, pořídku dwakrát trojenosečné: úkrojůw řapikatých, kořenowým podobných, nejhořejší podobné menší; okoliky konečné a úžlabičkové, někdy střičné, 10—11pramenné, konečné pramenůw wnitřních o polowici kratších, kwěty samčí nesaucích, wněšných dwakrát delších majících na obvodu kwěty obojaké, aurodné, okoliky postranni pramenůw přistejných, nesaucích okoličky, jichžto kwěty wněšné obojaké, aurodné, wnitřní ale samčí jalowé; kwěty žlutozelené; dwojnažky tlusté, černé. — W Evropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♂.

Kořen naplněný šťawau mlékowitau, kořenau, ostrau, potřebowal se w lékařství. We vlasti sází se také na zahradách a potřebuje se co celer anebo petržel.

T. křídlatý S. perfoliatum Mill. W. et Kit. hung. t. 23. S. Dodon. t. 698 f. 2. Lob. ic. t. 709. Kořen wřetenovitý, černý, u wnitř žlutawý, mrcasowětewnatý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dole oblá, hořeji tupohraná, pak ale brázdowanohranatá, hran křídlatoobraubených, brwičkowaných, nahoře wětewnatá; listy kořenové, třikrát trojenosečné: úkrojůw kopinatopodlauhých, hrubě zubatých zuby tupými, nejkratšeji hrotitými; listy lodyhowé doleni na pošwě mázdřité širokoobraubené, řapíkaté, wyštěrbené: úkrojůw kořenolistowým podobných, wětších, ostřeji zubatých; listy ostatní bez pošew sedawé, objímawé, s lalokoma na sobě ležícíma, po kraji celém zubaté zubami wětšími nebo menšími, trojenosečné nebo celé, wejčítokopinaté, dole patrně ušaté, nejhořejší wejčité; okolíky jako předešlého rodu mnohodomé bez pokrywek a pokryweček; dvojnažky asi 1 1/2''' dlauhé, 2 1/2''' široké, černé. — W Ewropě středomořské a w Uhřích. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♂.

Kořen a dvojnažky welmi kořenné, wonné, ostré, druhdy w lékařstwí užitečné; Dioskorides o té rostlině již mluwí.

Podřadí 16.

KORIANDROWITÉ. CORIANDREAE.

KORIANDR. CORIANDRUM. KORIANDER.

Kraj kalichowý nestejně žubý, stálý. Plátky nestejné, paprskující, obsrdčité s lalůčkem wehnutým. Dvojnažka kulowatá, pewná, 10šnorkatá, sotwa se rozpoušující. Nažky s 5 šnorky hlawními, nepatrnými, zprohýbanými, wedlejšími 4 (kromě krajního) wystálejšími, kýlatými. Brázdy nepraužkaté. Břicho 2praužkaté. Semenice dole a na konci přirostlá a tudy se neoddělující. Semeno polokulowaté, duté.

K. obecný. C. sativum Lin. Plenk t. 204. Schk. 72. Kern. t. 418. Sturm f. 3. Hayn. 7. t. 13. Düsseld. 8. t. 11. Wagn. 1. t. 75. Koryandr Mat. Háj. 227. Koryandr anebo koliandr Mat. Wcl. 271. Kyšnee. Kořen letní nebo ozimý, tenkowřetenovitý, mrcasowětewný, bělawý; lodyha přímá, 1 1/2—2' vysoká, oblá, hladká, lysá, jako celá rostlina nahoře wětewnatá; listy jasně zelené, kořenové brzo wadnauci, wyštěrbené: úkrojůw okrauhých, střihanozubatých, ostatní dwakrát wyštěrbené: úkrojůw okrauhých, střihanozubatých, ostatní dwakrát wyštěr-

bené : úkrojůw wejčitych, dolů zaužených, na tré klaných a stříhaných, hořeni 2—3krát vyštěpané : úkrojůw čárkowitzých, přeauských, celých ; okoliky dlouhostopkaté, ploché, 3—5pramenné ; pokrywka žádná nebo tlupenná ; pokrywečky polowiěné z 3 lupinkůw čárkowitzých ; paupata někdy čerwená ; kwěty bílé, krajní welmi nestejně, paprskující ; dvojnažky 1½—2" dlouhé a široké, rusé do šeda anebo náhněda. — W Ewropě jižně a Lewantu, sewerněji zdiwočelý w obilí a na rumu. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Nač čerstwau a stěnicemi silně zápachajcí oblibují sobě Tataři, dělajíce z ní polěwky ; též Egypťané ji dáwají do jídel ; téhož zápachu býwá i nezralé semeno ; zralé ale jest chuti a wůně přijemných, kořených a potřebuje se netoliko co koření w kuchyních anobř i w lékařstwi. K tomu cíli se sází.

Řád 115.

PRODAROWITÉ. *ARALIACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlý, kraje celého nebo zubatého. Plátkůw 5—10 se zuby kalichowými střídawých, w páupěti chlopnitých, řídko žádných a tenkrát (jako u pižmowky) snad w tyčinky proměněných. Tyčinek co plátkůw, řídko dwakrát wíce, pod krajem terče welikého nadplodního. Prašniky 2pauzdré, štítowité. Waječnik s kalichem srostlý, složený z pauzder 2 nebo wíce mnohowaječných. Čnělky mnohé, jednoduché, hned oddělené, rozewřené, hned w jedinau srostlé, řídko žádná. Blizny jednoduché. Malwice 2—15pauzdrá, krajem kalichowým celým anebo zubatým wěněná, mající pauzder co čnělek. Semena hranatá, přímá w slupce chruplawé a nitroobsemení mázdřitém. Kel malý, překocení, bílkem dužnatým, hojným obkličěným ; kořínek hořeni ; dělohy dwakrát delší.

Stromy, kře, řídko byliny. Kře někdy pnulé, kořenóm wětrním se ndržíjící. Listy střídawé, bezpalisté, řapíkaté, jednoduché nebo rozdělně složené. Řapísky dlouhé, dole wždycky rozšířené a ztlustlé. Kwěty úžlabíčkové nebo konečné, okoličené nebo strbaulené, okolíky a strbauly rozpostawené w hrozen anebo latu, často pokrywečkau opatřené.

Do toho řádu náleží asi 160 rodů (w 13 pokoleních), které rozlosowány jsau po wšech pásmech starého a nowého swěta, z nichž na Ewropu toliko 2 přicházejí. Podobají se nejwíce okolíčnatým, od nichž se liší hlawně plodem mnohopauzdrým, nerozdělujícím se, čnělkami mnohými ; od dřinowitých ještě listy střídawými ; podobají se také réwowitzým, od nichž se rozeznáwají tyčinkami s plátky střídawými, listům střídawým, kalichem na waječnik přirostlým.

PÍŽMOWKA. ADOXA. BISAMKRAUT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé: kraje ze 4—5 uštůw waječných. Plátky žádné. Tyčinek 8—10, polowicka kalichu střiěná. Čnělky 4—5, tlusté, oddělené, z konce waječnika wyniklé, kalichu delší. Malwice 4pauzdrá, 4-semenná. Semena po kraji blanau obraubená.

P. ewropecká. A. Moschatellina Lin. Fl. dan. t. 94. Engl. bot. 453. Schk. t. 109. Ranunculus Lob. ic. t. 672. f. 2. Bylinka autlá, zapáchající; kořen plaziwý, tlustý, na krku šupinatý, mrcasatý; listy kořenowé řapikaté, trojenoklané: úkrojůw řapikatých s úkroječky 3dílnými, tupě střiíhanými, nejlysejší, sotwa zděli prstu i s řapikem; stwol málo přewyšuje listy (1 $\frac{1}{2}$ " vysoký) přímý, nesaucí list jeden anebo druhý 3laločný a na konci strbawl ze kwětůw 4—5 drobných, listenoma opatřených, přemalých, sedawých, zelenawých, jichžto hoření o částkách 4, ostatní o 10: čnělky 4—5. — W plotech a krowištích wlhaunkých po Ewropě a Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Nat. obzwláště kwět, zapáchá pížmem; malwice prý chutnají jako jahody; kořen druhdy potřebowali na rány.

WŠEHOJ. PANAX. GINSENG.

Kwěty mnohomanželné. Kalich kraje nejkratšího, nepatrně 5zubého. Plátkůw 5. Tyčinek tolikéz zpod kraje terčowého s plátky wyniklých a s nimi střiđawých. Čnělky 2—3, krátké. Plod dužnatý, smačknutý, okrauhlý nebo dvojčatný, 2pauzdrý: pauzder kožnatopapírowitých, 1semenných.

Byliny, kře nebo stromy.

W. nynzín. P. verum Wallich as. 2. t. 137. P. Schinseng. N. ab Esenb. Düsseld. suppl. 5. t. 16. Panax quinquefolium Lin. 184. Jin - chen, orkhoda, garentoguen, gen-šeng, gingseng, ginseng. Bylina; kořen co brko tlustý, plaziwý, kraužkowaný, wětewnatý, žlutawě bílý, 2—3" dlahý, ze zpodu vypauštějící asi 6 bulew mrkwowitých, co prst welikých, w dlahý ocas ukončených, wně čerwenawých, u wnitř žlutawých, chuti ná: ostré, hořké a kořenné, wyháni ročně lodyhu přímaw, 1—2' vysokaw, sotwa co malik tlustaw, jednoduchaw, lysaw nebo nahofe pýřitaw, na konci nesaucí 3—4 listy dlahořapikaté, w přeslének rozpostawené, jichž každý pětěnoprstnatý: lalokůw maličko řapičkowaných, nestejných, podlahlokopinatých, dlahozakončitých, dwakrát

pilovaných, skoro lysých, 6" dlouhých, 1 1/2" širokých; na konci lodyhy na stopce okolik jednoduchý nebo složený, z prostředku prorostavý, obklíčený pokrywkau z lupenův kopinatých anebo šidlovitých; zuby kalichové patrné, ostré jako plátky kopinaté; čnělky 2—3, ostré; malvice kulovatá, trojuzlá, anebo skoro ledwinowito-uzlá, co hrách veliká, šarlatová, hladká, lesklá. — W Asii prostřední, východní, w Tatarsku, Číně, Nepálu na Korei, Žapanu. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Kořen a listky podlé vlasti jsau rozdlučného twaru. Kořen jest pryskyřičnatý, welmi kořený, zaslady a náhořký; w Číně od nejdawnějších časůw má sláwu co lék mocoč dráždicí proti nejrozdělnějším chorobám, obzvláště proti wyslení tělesnému a duševnému. Na začátku 17 věku přinesli jej Hollandané ze Žapanu, kamžto z Číny přicházel; stejná wáha zlata za něj se platila, protože všickni boháčové chtěli zmladniti a zesíteti. Brzo ale nezplniw naděje zawržen byl. Tatarové jej co ročně a pozdě na podzim po pustinách sbírají. Powědají, že Čínský císař r. 1709 wyslal na niziu 10000 Tatarůw pod dohlídkau mnohých mandarynůw toho drahocenného kořenu sbírat. List té rostliny máze se za čaj pítí.

W. pětistýj. P. quinquefolium Lin. Woodw. med. t. 99. Bart. med. t. 46. Bigel. med. 2. t. 29. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 113. Düsseld. suppl. 5. t. 15. A. Aureliana Laffitgins. t. 1. Catsb. car. app. t. 16. Araliastrum Trew. Ehr. t. 6. f. 1. Podobný předešlému; kořen tenší, wonný, zaslady a kořený; listy dlouhořapičné, pětěnoprstnaté: listky 3 prostřední obwejcíté, postranní 2 menší wejcíté; stopka kratší řapikůw, okolik jednoduchý, mnoho- kwětý, polokulowatý; zuby kalichové a plátky tupé. — Na chlumech nejwětšího dílu Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

W Americe kořen potřebují místo sladkého dřewa; nyní prý pod jménem *ginseng* čili *nyuzín* jej wywážejí do Číny a Žapanu n welikém množstwi.

W. trojlistýj. P. trifolium Lin. Trew. Ehr. t. 6. f. 2. Lam. t. 860. f. 2. Düsseld. suppl. 5. t. 15. f. 13. Podobá se předešlému, jest ale mnohem menší, má kořen zakulatělý, listy trojenosečné: úkrojůw skoro sedawých, okoliky dlouhostopkaté, malvice 3semenné, zelenawé. — W Americe sewerné.

Užitek jako předešlého.

W. lícátýj. P. cochleatum Decand. Aralia cochleata Lam. Rumph 4. t. 31. Keč stromowitý, 10—12střewičný, bezbranný, we výšce 3—4' rozdělený na několik wětwi přímých co prst tlustých, kruchých; kůra kruchá, swrskalá a silně bradawičnatá; listy střidawé mnohé na hořenim konci rozeh, které tíží swau nadwisají; dále

jsau listy dost veliké, řapíkaté, vejčité, dole hluboce srdčité vykrojené, lžicovitě prohlubené, protože laloky okrauhlené jsau přiblížené a kraj všecken silně nadhnut, takže větší podobají se čepici, jinak jsau tlusté, lysé, tuhé, tmawozelené, na lici světlejší, kolcatobrwité a přízaubkaté; okoliky drobné, hustě strbaulené a w latu rozpostawené. — Na Molukách a Žawě. Kwěte w posuše. 5.

Obzvlášť kořen a kůra jsau chuti a zápachu poněkud kořených a petruželí podobných; první užívají k wyprawení moče a potu. Listy potřebují wně k rozhánění zapáleníny (obzvlášť prsní), k děláni kaupelí na pot ženancůch; mladé listí jedí jako jiné zeleniny; též listy slauží na místo talfrůw a mis. Z kmenu prýští se pryskyřice opopanaksu podobná.

OBHUBEC. GASTONIA. GASTONIE.

Kraj kalichowý nad waječnik prodlažený, celý. Plátkůw 5—16. Tyčinek dwakrát tolik co plátkůw, po 2 wždycky před každým. Waječnik 8—12pauzdry. Čnělek tolikéž krátkých, nejdoleji přisrostlých. Plod 8—12pauzdry, 8—12žebrý, přiwyschlý.

O. tupý. *G. cutispongia* Lam. *G. spongiosa* Pers. Strom ztepilý s korau tlustau haubowatau, šedau, se žilami tlustými, klejopryskyřici naplněnými, s dřiwim měkkým; kůra snadně nožem propíchnauti se může; wětwe tlusté, listim opadalým bradawičnaté, na konci tlustnauci; listy na koncích rozhových směstnané, lichopeřené z listkůw 5 kožowitých, vejčitých, tupých, nejcelejších, 2" dlahých, tlustých, na lici černě čerwených, wozpod bledších, welmi pohybliwých, plných klejopryskyřice wonné; hrozny zpod listůw nesaucí okoliky asi z 20 kwětůw drobných, rezawých, kořenem anjelirowým páchnaucích, den trwajících; plod modrawý. — Na Maurici a Burbonu ostrowech. 5.

PRODARA. ARALIA. ARALIE.

Kraj kalichowý nejkratší, celý nebo zubatý. Plátkůw 5, na konci prostých, rozložených. Tyčinek 5. Čnělek 5, rozewřených. Malwice 5pauzdrá, často bružlatá. Semena se slupkau papírowitau.

Byliny nebo kře seweroamerické. Listy složeué; kwěty okoličené často na latách.

P. nahá. *A. nudicaulis* Lin. *Rafin. med.* 1. t. 8. Oddenek oblý, krauzkowitě klaubnatý, rozdělený na dlahé wětwe, pod zemí rownowážně rozšírené, wypaustí

jedinký list a stvol; list dlouhořapíkatý, trojenosečný; úkroje lichovýšterbené, s úkrojky 5, vejčítými, ostrými, pilowanými, lysými; stvol kratší listu, 6—8" vysoký, lysý, nahoře rozdělený na 2—4 větve přesleněné, jichž každá nese okolik jednoduchý, hojnokvětý, bezpokrywečkový; kraj kalichový překrátký, šzubý; plátky podhnuté, bělawé; malwice kulowaté, nahoře uřaté, tmawě čerwené, 3—5 čnělkami šidlowitými wěňčené. — W lesech horních Ameriky sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen zapáchá balsamem a tenší díly potřebují se na místo sarsaparily, pod kterýmžto jmenem i do Ewropy se přiwážejí, jimiž i prawá sarsaparila se porušuje.

P. hroznatá. *A. racemosa* Lin. *Schk. t.* 86. *Hayn. term. bot. t.* 38. *f.* 5. Kořen tlustý, hlizowitý, wyhání lodyhu zelinnau, 3—4' vysokau, oblan, lysau nebo pýřítou, rozkladitowětewnatou; řapíky peřeně 3—2dílne: díly nesaucí 3—5 úkrojůw vejčitých anebo srdčitých, zakončitých, ostře pilowaných, lysaunkých, krátkými řapíčky podepřených; stopky úzlabičkové nebo konečné, listu mnohem kratší; jakož jejich díly pýřité, nesaucí hrozen složený z okolikůw anebo wrcholíkůw mnohokvětých, pokrywkau skrownolupennau malau opatřených; kwěty drobné na stopečkách, kalichu lysého 3krát delších; zaubky kalichové ostré, rozewřené; plátky vejčité, rozložené, zelenawě bílé; tyčinky přímé, zdělí plátkůw; prašníky žlutawě bílé; čnělek 5, krátkých, přiblížených, na konci odstáwajících; blizny tupé; plod zakulatělý, hluboce šbrázdý, špinawě rusý. — Na skalách stinných Ameriky sewerné, w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen wonný a sliznatý potřebují na rány a wředy, též proti neduhům hruďním; malwice jedí a proti kašli užřwají.

P. srdčitá. *A. cordata* Thunb. *A. edulis* Zuccar. Dos-žen *Kaempf. 5. p.* 826. Lodyha přímá, 3—4' vysoká, zelinná, pýřitá, chudowětewná; listy wýšterbené na 5—3 úkroje, složené ze 3—5 úkrojkůw, hoření často jednoduché; úkroje jakož i listy hoření řapíkaté, vejčité, dole okrauhlené anebo úkosně srdčité, ostré, ostře pilowané, pýřité; okoliky kulowaté, mnohokvěté, rozpostawené na hroznech jednoduchých anebo složených, (latněných) konečných anebo úzlabičkových. — Na Žapanu, kdežto jakož i w Číně se sází. 4.

Kořen tlustý, dužnatý, chuti přijemně kořeněné, zahořklé, velmi jest oblíbeným wariwem; taktéž i mladé lodyhy užřwají. W Číně také ji mají za lék pot wylánějšet. Zdá se, žeby i naše podnebí snášela.

P. kolcatd. *A. spinosa* *Lin. Schmidt. t. 102, 103.* *Angelica arborescens* *Comm. amst. 1. t. 47.* *Christophoriana* *Pluk. alm. t. 20.* Keř 8—10' vysoký, kmenu přímého, tlustého, jednoduchého nebo skrownovětného, jako řapíky krátkými kolci ozbrojeného; řapíky 2—3krát peřeně rozdělené: úkroje vejčité od počátku prvních dilůw řapíkových až na konec rozpostavené, zakončité, pilované, lysé; hrozen konečný, pýřitohuňatý, rozewřeně přewětwnatý; okolíky přehočné, mnohokwěté, pokrywkau malau z lupenůw čárkowitokopinatých, tupých, červenawých, pýřitých; kalich uštůw zaokrauhlýh, tupých; plátky okrauhlé, bělawé, podhnuté; čnělek 5 rozewřených, oblaukowitých; plod 5žebrý. — W Pensylwanii, Nowém Boraku, Karolině, Illinoe. Kwěte w lipnu a srpnu. $\bar{\text{R}}$.

Odrodek řapíkůw nekolcatých a listůw na rubu siwých. Kořen a kůra welmi kořenné a štíplawé we zwařenině potřebují proti wodnotčlosti, dnám, starým kašlům a nakažliwým chorobám.

BŘEČTAN. HEDERA. EPHEU.

Kraj kalichowý wywýšený nebo zubatý. Plátkůw 5—10, na konci nespojených w čepičku. Tyčinek 5—10. Čnělek 5—10, klimawých anebo w jednu srostlých. Malwice 5—10pauzdrá.

Kře pnulé nebo přímé, anobřz stromy. Listy jednoduché nebo složené. Kwěty okoličené nebo strbaulené.

B. blušt. *H. Helix* *Lin. Bull. herb. t. 133. Schk. t. 305. Guimp. t. 25. Hayn. 4. t. 14. Engl. bot. t. 1267. Drev. ct. Hayn. eur. t. 66.* Břečtan wětši a menši *Mat. Háj. 171. 172.* — *Wel. 202.* — *Rostl. 2. ob. 22.* Keř vypauštějící mnoho wětwi, třebas do wýšky 30—50' wzhůru se šplihající a mnohým kořáním wětrním se udržující, wždy zelený; kmen jeho zponenáhla přibýwající může we vysokém stáří státi se poněkud stromowitým; listy střidawé, řapikaté, lysé, lesklé, kořowité, 5—3roholačnaté, dole slabě srdčité, nejhořejši a rozeh kwětaucích celé, vejčité, do eliptičně kosočtwerečna nebo podlauhlokopinata přecházející, zakončité; okolíky jednoduché 12—20kwěté, zakulatělé, konečné neb úžlabičkowé, často po 3—6 spojené w brozen konečný; stopky hwězdowité pýřité; zuby kalichowé krátké, přitrojúhelné, padawé; plátky podlauhlé, po krajích slabě nadwinuté, pak podhnuté, žlutawě zelené; malwice kulowaté, zwíci hrachu, s úúhelnau šomolkau, černé, 5pauzdré, pometaním obyčejně 2—3pauzdré. — W le-

sech největšího dílu Ewropy, kdežto po stromech, skalách a zdech se šplhá do veliké výšky a je čalaunem vždy zeleným odivá. Kwěte w končinách jižných a prostředních w září a říjnu, zrá trprwa druhého roku; w sewerných končinách řídký a teprwa z jara kwětaucí. \bar{H} .

Listy hořké a swraskalé potřebují na staré wředy; malwice zahořklé prý ženau na pot'a dáwaní působí. Dříví jest sice twrdé, však ale řídké, že se jím wíno cediti může. W teplých krajinách, obzvláště w Lewantu prýščí se z kmenu klejoprskyřice, zápachající kadidlem, černohnědá, křehká, nahořklá a jindá w lékařství potřebowaná. W starých myttech jest důležitý, Bakdms byl jím wěněn a thyrusus, jezž ten bůh a barchantky nosili, ozdoben.

ZDROJOBÝL. PHYTOCRENK.

Kwěty 2domé, na jezli kulowatém, dužnatém nahlauchené. *Samčí*: šupina baňkowitzá, 4laloká, podporující okwěti 4dílne. Tyčinky 4: nitky nejdoleji srostlé; prašníky wáhaté. Pestíku památka chlupatá, nožkatá, mezi nitkami, mezi jejich zpodky sroslymi přímo wstupující. *Samičí* neznámé.

Z. velikánský. *P. gigantea Wallich as. 2. p. 11. t. 216.* Keř vysokánský, skoro strom, po jiných stromech do největší výšky se pnaucí; kmen oblý, hlubokými brázdami zoraný, ze zelena šedý, lysaunký, neprawidelně bradawičnatý, rozmanitě zkraucený, dole tíží swau na zemi ležící, ztlaustí ramena anobrž i stehna; smítky tenké, nejdelsí, oblé, ozbrojené drobnými, autlymi, popelawými kolci; rozhy měkce plstnaté; listy na smítcích a rozhách veliké, odstálé, ploché, řapikaté, střidawé, široce wejčité, srdčité, zakončité, nejcelejší, příchobotnaté, často přitrojlaloké: úkrojůw tupých, aneb ostraukých, pobočních velikých, okrauhlených, na píd' ano i střewic dlahé, na lici lesklé, podlé swazků cewových rezawě huňatické, na rubu měkce huňaté, šedé, odstálé, žebornaté, dole žžilé; řapiky oblé, tlustaunké, rezawě huňaté a posypané chlupy hnědými, lesklými; palisty žádné; hrozny největší, wálcowitě podlahlé, po 5—8 nebo množších chomáčené, ze wětwi anobrž z kmenu vynikající, sedawé, běwné, odwislé, na píd' anebo střewic dlahé, 2—3" tlusté, složené z náravného množství hroznikůw, velmi přiblížených, nesaucích strbatuly 5—7kwěté; stopky wšecky tlusté, dužnaté, huňaté; společná ztlaustí brka husího nebo labutiho; listeny huňaté, dužnaté, prehawé, kopinaté. Kwěty samčí nejmenší, newonné. — Roste w Indii východní hojně w lesech

hustých na pomoři martabanském u Amherstu proti moři. Kwěte w únoru. \bar{h} .

Dříví toho kře jest velmi šťavnaté a děrkaté, takže z rozlomených větví palečných prýští se veliké množství šťávy jako voda čisté a bezchutné, již zemkové užívají k uhašení žízně.

Řád 116.

WÍLÍNOWITÉ. *HAMAMELIDEAE.*

Kalich trubky s waječnikem více méně srostlé, kraje 4—5ušťého, w paupěti střechowitého nebo skoro chlopnitého, někdy žádného. Tyčinek plodných tolik co plátkůw a s nimi střidawých; tolikéž neplodných, někdy šupinowitých, před plátky postawených. Terč nadplodní žádný. Waječnik dole přirostlý, o 2 pauzdrách 1waječných, o 2 čnělkách s jednoduchými bliznami. Plod tobolkowitý: pauzdra pak nahoře se oddělující a podlé šwu pukající, někdy nedokonale chlopnitý. Semeno wisuté s pupem hořením. Kel skoro zdělí bílku dužnatého.

Kře. Listy střidawé, jednoduché, nerozdělené, celé nebo zubaté; palisty žádné nebo pršiwé. Kwěty obojaké, pravidelné, konečné nebo úžlabčkové, okoličené, hrozněné nebo strbaulené.

Řád skrowný z 8 rodů (we 4 pokoleních) sestáwající, w Americe sewerné, Asii prostřední východní a na Madagaskaru rostoucích. Řád jednak podobný wawřfnowitým, jednak a to obzvláště swřdowitým.

WÍLÍN. *HAMAMELIS.* ZAUBERSTRAUCH.

Kalich kraje na čtvero klaného, dole šupinama podepřený. Plátky 4, předlauhé, čárkowité, (pentlowité). Tyčinek 8: 4 plodné, prašníků chlopněma kolmo pukajících, 4 neplodné bez prašníků, před plátky postawené. Tobolka 2pauzdrá, nahoře prostá, 2chlopná: chlopní na dvě klaných; pauzdra 1semenná.

W. wirginský. *H. virginiana* Lin. Mill. *ill.* t. 10. *Catesb. car.* 3. t. 2. *Duham.* 1. t. 114. *Schk.* t. 27. *Guimp.* t. 75. *Lodd. cab.* t. 598. *Rafin. med.* 1. t. 45. Keř 8—12' vysoký, jehož rozhy a kalichy chlupy hwězdowitými plstnaté; listy krátkořapíkaté, obwejitě nebo waječné, ostré, dole nestejně nebo úkosně srdčité, vykrajowanzejkowané nebo zubaté, zmládí srstí naryšawěle hwězdowitau, pak lysé a žlutawě zelené; kwěty před opadáním listůw vynikající, po 3 na stopkách úžlabčkowých nebo bočních nahromaděné a okliččené lupeny 3 drob-

nými; ušty kalichové wejčité, tupé, u wnitř lysé; plátky auzkočárkowitzé, přičerabaté, $\frac{3}{4}$ " dlauhé, zelenawě žluté; tyčinky překrátké; wěvec ze šupin co tyčinky dlauhých, na konci rozšířených a ufatých; tobolka wejcowitá, krátce 2rohá, nahoře 2brázdá: semena černá, lesklá s bílým pupem. — W Americe sewerné. Kwěte w září a říjnu; zrá příštího léta. \bar{K} .

Podwodoici w Americe sewerné lid powěrečný mámf, že wětwemí tobo kře mohau poznati přítomnost pokladůw, rud, soli kamenné, zdrojůw a j. List hořký swraskujel a kára týchže vlastností tam se potřebuj w lékařstwf. Keř w našich sadech někdy tepruwa w únoru nebo březnu kwěte, opozdiw se minulé jeseně.

KUSKA. FOTHERGILLA. FOTHERGILLE.

Kalich zwonkowitzý, nejdoleji s waječnikem spojený, přiufatý, zuby 5—7 mozolowitzými přiwykrajowaný. Plátky žádné. Tyčinek asi 25 z kalichu wyniklých, kejowitzých; prašniky konečné, podkowowitzé, šterhinau polokružnau podlé kraje pukající. Waječnik 2pauzdry, 2waječný. Čnělky 2, nitowitzé. Tobolka dole s kalichem srostlá, 2laločná, 2pauzdrá: pauzder na konci 2chlopných, 1semenných. Semena kostěná, wisutá.

K. olšolistá. F. alnifolia. Lin. Jacq. rar. t. 100. Lam. t. 480. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 199. Duham nov. 4. t. 26. Guimp. t. 16. Keř 3—4' vysoký, olše mladé podobný jměním a listím, šerokorý; listy střidawé, řapikaté, klinowitzé, celé, proti konci pilowané zubami wětšími, řidšími nebo přicelé, na lici zelené, wezpod šedé, mladší bělawě plstnaté; kwěty bílé, klasaté, konečné, shlaučené jakoby w strbaul podlauhý; tobolky weliké, wejcowité, nejhůnatější, ostré. — W lesech hustých na autoči wrchůw Karolíny až do Wirginie. Kwěte časně w jaře z paupat konečných, dříwe rašení listůw. Naše zimy si ce snáši, lépe ale, když se přikryje. \bar{K} .

Řád 117.

DŘINOWITÉ. CORNEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na čtvero klaného. Plátky 4 podlauhle, dole rozšírené, z nejvyššího dilu trubky kalichové wyniklé, prawidelné, w paupěti chlopnité. Tyčinky 4, s plátky připewněné a s nimi střidawé: prašniky wejčitopodlauhle, 2pauzdré. Ořech zbobulelý, památkau kalichu wěčený, s peckau 2pauz-

drau. Semena w pauzdrách wisutá, ojedinelá. Bílek dužnatý. Kořínek klowý hoření, kratší děloh podlauhých.

Stromy, kře, řídko byliny. Listy (kromě jediného rodů) stříčné, celé nebo zubaté peřenožebré. Kwěty strbanené, okoličené nebo wrcholičené, nahé nebo pokrywkaté, pořádku pometáníu dvojdomé.

Řád ten sestává z 18 rodů (w 5 pokoleních).

DŘÍN. CORNUS. HORNSTRAUCH.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje nejmenšího, 4zubého. Plátky 4, rozložené, s tyčinkami na kraji kalichowém připevněné. Čnělka 1, dole kruhem žláznatým (terčem nadplodním) obkličena. Ořech s peckau 2pauzdrau, 2semennau (řídko 3pauzdrau, 3semennau).

D. zelinný. *S. suecica* *Lin. lapp. t. 5. f. 3. Fl. dan. t. 5. Engl. bot. t. 3:0. Suensk. bot. 201. Rostl. 2. ob. 18. C. pumila* etc. *Dill. elth. t. 91. Chaamaepericlymenum Clus. 60.* Kořen plaziwý, nitowitý, mrcasatý; lodyha zelinná, 4—6" vysoká, přímá, hladká, lysá, jednoduchá, dole šupinatá, nahoře někdy stříčně 2wětwná; listy stříčné, sedawé, wejčité, ostré, 7žilé, obak přilehawě pýřité, mladé hustopýřité, na lici sytě zelené, na rubu bledé, 1" dlahé, o 2" užší; strbawl 15—20kwěty, konečný na stopce wzhůru pýřité, kratší swých listůw, obkličeny pokrywkau z lupenůw 4, wejčitých, ostrých, poddutých, dolejších 2 širších, 9žilých, hořejších 5žilých, užších, wšech lysých, bílých, strbawku dwakrát delších; plátky černě nachowé, kopinaté, ostré, nadhnuté; ořechy shlaučené, wejcowité, nejčerwenější, měkké. — Na místech stinných, obzwláště okolo zhnílych pařezůw, po Ewropě a Asii sewerných, na horách w Anglii. Kwěte w čerwnu; zrá w srpnu. \bar{h} .

Ořechůw bezchutných, šťawy wodnaté plných, we Šwédách pořizwají.

D. obecný. *C. mascula* *Lin. Blak. t. 121. Plenk t. 64. Duham. nov. 2. t. 43. Schmidt. t. 63. Schk. t. 10. Sturm f. 52. Hayu. term. t. 35. Sibth. t. 151. Rostl. C. ob. 19. Dřínkový strom* *Mat. Háj. 73. — Wel. 86. 2. Dřínka* *Ryčl. ob. 37.* Dřín; owoce: dřínky, (chybně) břínky. Keř anebo strom 18—25' vysoký, mnoho- a stříchowětwný; kůra draslawá, popelawá; rozhy přitlaččně pýřité; listy stříčné, krátkořapikaté, wejčitozokrauhlé, wejčité nebo eliptičné, zakončité, celé, se žebry rownoběžnými proti konci se sbihajícími, obak roz-

traušenými, přitlačenými chloupkami šerpiwaunké, wezpod bleději zelené, w úzlabíčkách žebrowých obyčejně se swazkem bílých chlupůw; z konce rozeh loňských vynikají okoliky jednoduché na stopkách krátkých, pýřitých, 15—30kwěté, s pokrywkau z lupenůw čtyř wejčítokrauhlých, ostrých, poddutých, ostrých, špinawě žlutých, wně nahnědle zelených, co okolik dlahých jako stopečky hustě a přitlačeně pýřitých; plátků wejčítopodlahlých, ostrých anebo zakončitých; ořech taženě elipsowitý, čerwený. — Na pahrbcích a aubočích suchých wýslunných Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Dříví pro swau twrdost náramnau se hledá. Z wětwi rowných a tenších dělají holi. Owoce (dřínky, břínky) náwinné, malčko swraskalé, jsau oblíbené: tu a onde zadělávají je do cukru neb do octa a před časy potřebowali je w lékařstwí.

D. lékařský. *C. officinalis Zuccar.* Podobá se předešlému; okoliky skládají se z více kwětůw, pokrywka w průměru jest kratší, plátky užší a delší, w úzlabíčku žeber na rubu listowém wausy weliké z wlny ryšawé. — W Číně, a odtud na Žapan přesazený. $\bar{\kappa}$.

Owoce jeho w obojí zemi jest lékem welmi wáženým.

D. welpokrywkwový. *C. florida Lin. Wangenh. am. t. 17. f. 41. Schmidt. t. 62. Curt. mag. t. 526. Michx. arb. 2. t. 7. Guimp. t. 19. Rostl. 2. ob. 19.* Keř zwýši 20', u nás toliko 6—8'; wětwe a pupeny jako předešlého rodu šedozenawé, lesklé; listy za kwětení tepruwa rašící eliptično-okrauhlé, zakončité, wezpod bledé, rownožilé, krátkořapikaté; kwěty drobné, žlutě zelenawé, sedawé, strbaulené, obklíččené pokrywkau z lupenůw čtyř 1 $\frac{1}{2}$ " dlahých, obsrdčitých, teničkých, žilnatých, na lici bílých, na konci a na rubu zažlutlých nebo čerwenawých; [ořech wejcowitý, šarlatowý, čtyřikrát menší dřinek našinských. — Po lesech w Kanadě až do Wirginie. Kwěte w jaře. $\bar{\kappa}$.

Kůra trpká potřebuje se na místo chyny; dříví hnědé welmi jest wázeno.

D. hedwábný. *C. sericea Herit. corn. t. 2. Schmidt. t. 64. Guimp. t. 85. C. caerulea Lam. C. lanuginosa Michx.* Keř 5—10', wětwi rozkladitých, tmawě tisawých, ponabradawičnatých, rozeh hustě a krátce chlupatých; listy wejčítowaječné, 3—4 $\frac{1}{2}$ " dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ —2 $\frac{1}{2}$ " široké, řapikaté, na zpodině okrauhlené, na konci náhle zakončité, přiwraubečkowané, na lici zelené, na rubu, obzwlášťe po žile a žebrách, s chloupky přitlačenými, měkkými, rezawými, pak olysající; wrcholíky bez po-

krywký konečně, rovné, 3—5dílné, husté; kalich bělawohlupatý: zubůw čárkovitých, ostrých; plátky čárkovité, bílé; plody zakulatělé, pěkně modré. — W lesech wlhkých w Karolině až do Kanady. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

Kůra jeho potřebuje se jako předešlého.

D. swída. C. sanguinea Lin. *Fl. dan. t. 481. Lam. t. 74. f. 2. Engl. bot. t. 249. Schmidt. t. 66. Duham. nov. 2. t. 44. Guimp. t. 3. Sturm f. 52. Rostl. 2. ob. 21. Swída Mat. Háj. 73. — Wel. 87. Swid Ryžl ob. 38. Swída, Swid. Keř 12' vysoký; wětwe oblé, stříčné, metlowité, z mládí přitlačeně krátkosrsté, w zimě lysé, lesklé, obyčejně co krew čerwené; listy dřiw kwětení wynikající stříčné, wejčité nebo eliptičné, zakončité, celé se žebry rovnoběžnými proti konci sbíhawými, na líci šerpiwé chlaupkami sochatými přitlačenými, na rubu hustě pýřité chlaupkami delšími, jednoduchými, příkudrnatými; z konce rozeh wyniká stopka, dwakrát delší řapíku, oblá, bělawá, přilehawě pýřitá, nesaucí wreholík bezpokrywkowý, plochý nebo málo naddutý, hojno- a bělokwětý; plátky kopinaté, ostré, wně pýřité; ořech příkulowatý zwicí hrachu, modrawě černý, bělotečkowaný. — W křowistích, řídkých lesech na půdě kamenité po celé Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{h} .*

Dřiwí přetvrdé hodí se dobře na rozdílné práce. W sadech obyčejný. Z jader ořechů nejedlých dá se dobrý swtčí olej wytlačowati.

D. bílý. C. alba Lin. *Schmidt. t. 65. Pall. ross. 1. t. 34. Rostl. 2. ob. 21.* Keř předešlému podobný; wětwe jsau w zimě ještě pěkněji čerwené nežli předešlého; listy má wětši, podlahlowejčité nebo eliptičné, na rubu bělawé chlupami roztraušenými, přitlačenými, sochatými; ořech bílý. — W Americě sewerné; u nás obyčejný w sadech. \bar{h} .

Řád 118.

JEMELOWITÉ. LORANTHACEAE.

Kwěty obojaké nebo různopohlawé. Trubka kalichowá dole kališkem kalichowitým obklíčená, s waječníkem srostlá, kraj krátký celý nebo ušetnatý. Plátky 4 — 5 hned prosté, hned wíce méně srostlé, w paupěti chlupnité. Tyčinek co plátkůw, jim stříčných; nitky wíce méně na plátky přirostlé nebo žádné, prašníky na

konci nitek váhate nebo přímě, buď beznitéčné, na plátky připewněné. Waječnik wejcowitý nebo čilhowitý, s kalichem srostlý. Čnělka nitowitá nebo žádná. Blizna hláwkowitá. Malwice kalichem šomolečnatá čili wěččená, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno w bláně obalené. Bilek dužnatý. Kel kořínku hořeního, na konci ztlustlého nebo uřatého.

Kře, skoro wšecky přížiwné, pořádku kře nebo stromy w zemi kořenější. Listy stříděné, řídčeji střídawé, wíce méně dožnaté, celé, přeřídko žadné. Kwěty rozličné a rozdílně rozpostawené.

Po tu dobu znají wíce 300 rodů (w 4—7, dle některých w 21 pokolení rozlosowaných), jichž nejwětší díl mezi obratřkoma Ameriky a Asie přebývá; Ewropa má toliko 3. Znamenitý jsau, že přížiwné své kořeny zapauštějí do kmenůw anebo wětwi rostlin dřewnatých a z nich swau potravu ssají. W ohledu jejich prvkůw málo wíme; mnohé a snad wšecky mají způsob pryskyřice *lepem* (na plátky) nazwané.

JEMELA. VISCUM. MISTEL.

Kwěty dwau- anebo jednodomé. *Kwěty samčí*: kalich kraje nepatrného; plátky přirostlé, prašniky 4, bez nitek. *Kwěty samičí*: kalich kraje celého; plátky 4 (pořádku 3—5), prosté; čnělka žádná; blizna tupá; malwice šomolatá, 1semenná.

J. bílá. V. album *Lin. Blak. t. 184. Plenk t. 703. Lam. t. 807. Schk. t. 320. Sturm f. 7. Duham. nov. 1. t. 26. Guimp. t. 198. Hayn. 4. t. 24. Düsseld. 2. t. 14. Rostl. 2. ob. 2. Méli Mat. Háj. 236. — Wel. 284. Jmél, jméli, méli, mylí, meyli, omeli, jemela, jemola. Kořen korau stromowau a křowau proniká, a pod bělem čili blanau we dřiwí se tratí; kmen hustosochatě wětwnatý dělá křiček hustý, obyčejně zakulatělý, 1—2' vysoký a tolikéž skoro široký; wětwe oblé, na klaubech ztlustlé, jako listy sytě žlutawozelené; dřiwí měkké, bělawé; listy stříděné, samčích křůw kopinaté, samičích čárkowitzkopinaté, wždycky nejtupější, dole zaužené, sedawé, nejcelejší, kožnaté, dužnaté, nejhladší, usušené samči šzilé, samiči šzilé; kwěty dvojdomé, konečné, sedawé, po 3—5 nahlaučené, zelenawě žluté; kalich s krajem nepatrným; plátky 4, wejčité, přínestejné; prašniky 4, docela přirostlé na lic plátkůw, děrami nepořádně rozpoloženými pukající; pyl žlutý; kwěty samiči menší; plátky 4, wejčité, tupé; waječnik wejcowitý s bliznau homolowitau, komolau; malwice wyrašením dwau pupenůw wedlé kwětůw úzlabičkové, zakulatělé, zwíci hrachu, bílé, proswitawé, na čechalce s 4 tečkami hnědými, duž-*

ninau měkkau, přetuhau, lepkawau; semeno wejčíté, zelené, někdy dwa kle zawirající. — Na rozdílných stromech a křečch, obzvláště na bruších, jabloních, sosnách, po největším dílu Ewropy. Kwěte w březnu a kwětnu, zrá w jeseni. \bar{K} .

Netoliko z matwic anobrz i z kůry tlustších wětwi dobývá se lep na ptáky; drozdové, kwíčaly a j. rádi malwice zobají; paušťjse ale semena nezažítá od sebe, přispíwají k rozmnožení té rostliny, a tudyz přísłowí: *turdus sibi ipse malum cacat*. Celtům starým byl keř ten poswátý.

OCHMET. LORANTHUS. RIEMENBLUME.

Kwěty obojaké nebo dvojdomé. Kraj kalichowý krátký, zubatý nebo nepatrný. Plátky 4—8 (často 5—6), prosté nebo wíce méně srostlé. Tyčinek co plátkůw: nitky dole na plátky připewněné, ostatně prosté. Čnělka nitowitá, s bliznau tupau. Malwice 1semenná.

O. ewropský. L. europaeus Lin. Jacq. aust. t. 30. Schk. t. 99. Rostl. 2. ob. 5. Ochmet, ochmetí, jméli dubowé nebo žluté nebo hnědé. Keř jměním jmělu podobný, též příziwný, od dola sochatě wětewnatý, 2—4' wysoký; dolejšek kmenu rozšířený, přístítowitý, na wětwe, z kterýchž wyrostl, welmi ztuhau přirostlý; wětwe oblé, rozewřené, šedohnědé, bradawičnaté, křečké; rozhy zelené, nahoře smačknuté; dříwi zahuědlobilé, saustředně bleději kraužkowané, bile paprskowané; střeh nepatrný; listy stříčné, kratkořapikaté, waječnopodlauhle, tupé nebo wykrojené, celé, dole zaužené, tlustaunké, nepatrně žilnaté, usušené žilné, nejdolejši dvě mnohem menší a tupějši; kwěty mnohomanželné, dvojdomé, na klasech konečných, jednoduchých, řídkých, žlutawě zelené, podepřené listeny drobnými, šupinowitými; kraj kalichowý krátký, slabě 6zubý; plátkůw 6, čárkowitzkopinatých, ostrých, dole trubkowitzwinutých, na konci nejdostálejšich, u wnitř zažlutých, wně zelených; tyčinek 5, z plátkůw nedaleko zpodku wynikajících; nitky žádné, prašniky podlauhle; waječnik wejcowitý; čnělka nitowitá; blizna hlawičkowitá; malwice zakulatělá, zwící bohatého hrachu, zažlutlá, málo lesklá. — Na stromech, obzvláště dubech, kaštanech příziwný, po Ewropě wychodní, prostřední a jižné; w Čechách nejdále k západu a seweru se nachází. Kwěte w kwětnu. \bar{K} .

Ta rostlina od dáwna jest lékem welmi wáženým, ačkoli nyní málo si ho wšimají. W západní Ewropě berau místo něho jměl bílý, který, jak se zdá, podobného jest účinku.

Řád 119.

KALINOWITĚ. *VIBURNEAE.*

Kalich trubky s waječником docela nebo dopola srostlé, kraje na tré neb na patero klaného. Plátkůw 5, na pohled na waječniku připewněných, srostlých w korunu zwonkowitau nebo kolowitau, na patero klanau: uštůw w paupěti střechowitých. Tyčinek 5—10, z trubky nebo ústí korunowého vyniklých. Waječnik 3—5-pauzdry: pauzder o waječku jediném, wisutém. Blizen 3 anebo 5, sedawých anebo čnělkami šidlowitými podepřených. Malwice 1—mnohopauzdrá, 1—mnohosemenná. Semena bílečnatá. Kel rovný, osowý, s kořínkem wzhůru obráceným.

Kře nebo strůvky, šidko bylíny. Listy střěné, jednoduché nebo lichopeřené, řidčeji trojené; palisty obyčejně žádné anebo místo nich násadky žláznaté nebo brwowité. Kwěty prawidelné, obojaké na konečných wrcholcích anebo strbaulech.

Asi 70 rodů (w 3—4 pokoleních) rozlosowaných skoro po všech země dílech, takže Asie a sewerná Amerika jich nejwíce mají.

TUŠALAJ. *VIBURNUM. SCHLINGBAUM.*

Kwěty obojaké, stejné. Kraj kalichowý, malý, 5zubý. Koruna zwonkowitá, na patero klaná. Tyčinek 5, z dola koruny vyniklých. Blizny 3, sedawé. Malwice 1semenná.

T. bobkolistj. V. Tinus Lin. Curt. mag. t. 38. Durham. nov. t. 37. Schmidt t. 180. Tinus primus Clus. p. 49. Planý strom bobkowý Mat. Wcl. 36. C. Tjñ bobkolistý. Keř ozdobný, 4—9' vysoký, přímý; wětwe střěné, starší oblé, nahnědlorezawé, mladší čtyřhrané, srstnaté chlupami na žlázkách sedícími; listy střěné, krátkořapíkaté, přezimující, wejčtopodlauhle, podlauhlokopinaté, pořidku kopinaté, ostraunké, nejcelejší, po kraji malíčko podwinuté, chlupaté, na líci tmawě zelené, nálesklé, wězped bledé, střidawě peřenožebře, w úzlabičkách žebrowých swazkatě chlupaté, 3" dlauhé, 1 1/2" široké, tuhé, kožowité; na konci rozeh stopka čtyřhraná, žláznatochlupatá neb oplchalá, nesaucí wrcholík mnohokwětý, mělce vypuklý; pokrywka z lupenůw 6, čárkowitých, tupých, kratších nežli stopěcky; stopěček 5—6; pokrywečky šlupenné; kwěty na stopěukách od dola přikryté listenoma kopinatýma tupaunkýma; koruna obširně zwonkowitá, bílá, kraje na patero klaného; tyčinky zděli ko-

runy; čnělka jediná; malvice kulovatá, kalichem wěňčená, zwíci hrachu, modrawá. -- Po Ewropě středomořské od Hispanie až do Řecka, též w Lusitanii. Kwěte w únoru a březnu. \bar{h} .

Malvice prý násilně požišťují. U nás w kruhlicích se chowá a kwěta w zimě a časně w jaře jest ozdoban našich sklenkâw.

T. obecnj. V. *Lantana Lin. Jacq. aust. t. 341. Plenk t. 231. Engl. bot. t. 331. Schk. t. 31. Guimp. t. 31. Rostl. 2. ob. 16.* Tušalaj, chudowina, lepik, muk (křivě). Keř přímý, 8—12' vysoký; wětwe stříčné, oblé, s korau šedohnědau, rozhy hwězdnatoplstíté; listy stříčné, waječné, dole srdčité, tupaunké, pilowané, wezpod swraskale žebnaté a hwězdnatoplstíté; řapík krátký, dole nahý; wreholiky konečné, přesleněně wětewnaté, ploché, hojnowkwtě; kwěty stejné, obojaké, žlutawě bílé; koruna kolowitá, kraje šdílneho: uštůw wejčítých, tupaunkých; čnělky 3, krátké, spojené w tělo homolowité, komolé; blizny 3, tupé; malvice wejcowitá, smačknutá, bliznami wěňčená, dříwe čerwená, pak černá, maučnatě dužnatá, chudošťawá; semeno wejčité, obak na dél dvojbrázdě. — W křowíštích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Z dlauhých a tenkých wýstřelkůw dělají pěkné trésky díli cfwky k dymkám, kůru slaupawše; slowau tureckými; mladé pruty jsauce tuhé, slauží k wázání. Z kůry kořenowé může se dělati lep na ptáky. Malvice sliznatě sladké, slabě swraskujíci mohan se bez aurazu jísti.

KALINA. OPULUS. SCHNEEBALL.

Kwěty na wreholíku krajní nijaké, wětší s korunau kolowitau; kwěty prostřední obojaké: trubka kalichowá s waječným srostlá, kraj šzubý; koruna zwonkowitá; tyčinek 5, z dola koruny wyniklých. Čnělky 3. Malvice 1semenná.

Kře; listy lalokaté, prstnatožilé; řapíky žláznaté, a s násadkama šdlowitýma nebo niťowitýma, palistům podobnýma.

K. obecná. O. glandulosa *Moench.* *Viburnum Opulus Lin. Fl. dan. t. 661. Duham nov. 2. t. 39. Schk. t. 81. Sturm f. 27. Guimp. t. 32. Rostl. 2. ob. 16. Kalina Mat. Wel. 465.* Keř 6—15' vysoký, nebo nízký strůmek s korau šedohnědau; rozhy zelené, brázdowané; listy stříčné, řapíkaté, wejčité nebo okrauhlé, žlaloké, nestejně hrubo- a chobotnatozubaté zubami zakončítými, na rubu pýřité; řapík nahoře se žlázkama stopěčkatýma a dole s násadkama šdlowitýma nebo niťowitýma; wreho-

líky konečné, ploché, paprskující; květy prostřední žlutavě bílé, pokrajní nijaké, mnohem větší, kolovité, bělostné; malvice zakulatělá, šarlatová, šťávnatá. — V hájích a lesech vlhkých, podlé potokův po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. $\overline{\text{H}}$.

W zahradách netoliko ta planá se sází, anobř i znamenitý odrodek, jehož květy prostřední jsou nijaké a jako krajní zwelichené, a slowe *kalina zahradní, plná* (O. v. β rosens). Kůra, kwět a malvice jsou ostré a hořké jako bezové a taktěž se potřebují. Dříví z kmenůw a starších wětwi jest twrdo, a může se potřebowati na drobné práce.

BEZ. SAMBUCUS. HOLLUNDER.

Kraj kalichový malý, šzubý. Koruna kolovitá, prohlubená, na patero klaná. Tyčinek 5, z dola, korunového vyniklých. Blizny 3, sedawé. Malvice 3semenná.

B. černý. S. nigra Lin. *Fl. dan. t. 545. Plenk t. 229. Engl. bot. t. 476. Schmidt t. 143. Duham. nov. 1. t. 65. Schk. t. 83. Guimp. t. 34. Hayn. 4. t. 16. Düsseld. 5. t. 15. Wagn. 1. t. 77. 78. Rostl. 2. ob. 18. Bez domácí Mat. Háj. 387. Bez Mat. Wcl. 484. Keř anebo strom 10—20' zwýši, s wětweni stříčnými, rozkladitými, naplněnými tlustým, bílým střeněm; kůra na kmenu a starých wětwech tlustá, rozsedlá, nahnědle šedá; rozhy zelené; listy stříčné, řapikaté, lichopeřené, 1—3jařmé: lístky wejčité nebo wejčítopodlahlé, zakončité, ostře a hustě pilované, lysé nebo wezpod pýřité: palisty žádné a místo nich dole při řapících několik žlázek anebo přiwěskůw niřowitých; wrcholíky konečné, weliké, ploché, na 5 wětwi hlawních rozdělené; květy žlutavě bílé, zápachu silného, poněkud omamujícího; malvice kulowaté, nachowěle černé, 3''' dlauhé, na konci 5 tečkami znamenáné, na wrcholiku s wětweni fialowě zabarwenými. — W křowistích, na místech stinných, podlé příkopůw, zdí, plotůw po největším dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu, zrá w září. $\overline{\text{H}}$.*

Několikero odrodkůw:

β) *zelenomalwičnj* (*S. virescens*) malvic zelených,

γ) *bílomalwičnj* (*leucocarpa*) malvic bílých,

δ) *dřápnatj* (*laciniata*) lístkůw wyštěrbených, úkrojůw stříhaných,

ϵ) *strakatj* (*variegata*) listůw hělo nebo žlutawostrakatých.

Zelené částky jsou hořké a ostré, třené zapáchají nepřjemně a mámiwě, ženau na stoliici a působí dáwení; potřebují se proti wodnotělnosti; kwět bezový wylání pot a příkladá se na otoky. Kosmatice t. j. kwětančí wrcholíky do těsta zaobalené a usmažené

jsau lahůdkau. Z malwic, bezinek, dělají powídli, *kecandu*, jižto w lékařstwu a w kuchyněch potřebují. Z wětwi střeně zbawených dělají cívky, chlapei ale stříkačky a bauchačky; ze střeně kuličky na stroj elektrikový. Bezinky jsau prý drůbeži jedem. Staří Slowané polabšti měli strom ten za poswátný, a odtud snad pochodí, že w Čechách, na Morawě, w Stezsku a na Slowensku není na wenkowě obydlí, aby podlé něho nebylo bezu, který obyčej i w zemích zachował se, kdežto řeč slowanská wyhubena.

B. chebd. S. *Ebulus* Lin. Mill. ic. t. 226. Plenk t. 230. Fl. dan. t. 1156. Curt. lond. 3. t. 18. Engl. bot. t. 475. Schk. t. 83. Guimp. t. 33. Hayn. 4. t. 15. Düsseld. 16. t. 19. Wagn. 1. t. 30. 31. Rostl. 2. ob. 17. Chebdí Mat. Háj. 388. — Wel. 456. C. Chebd, hebd, chbez, chbeza, chobzda, chebdí, hebdí, zemský bez. Kořen s oddenkem plaziwým, dřewnatým, uzlatým, co prst tlustým, dlouhým, hnědým, mnoho mrcasů wysilajícím, wypauštějícím lodyhy letní, jednoduché, přímé, 3—5' vysoké, dole co prst tlusté, kruché, oblaunké, brázdaté; listy stříčné, lichopeřené, dolejší 5-, hoření 3jařmé: listky kopinaté nebo wejčítokopinaté, nejostřejší, drobně pilowané, lysé, na lici tmawozelené, na rubu bledé, 3½" dlouhé, ¾" široké; řapiky doleni dlouhé, wzhůru se zkracující, dole při wzniku s násadkama palistowitýma; wrcholík konečný, weliký, na dvě nebo tři rozdělený, s kwěty mnohými, stopečkatými, bledě čerwcowými; prašniky tmawě čerwené, na nitkách tlustých; malwice kulowaté, maličko drobnější.— Na mistech wlbaunkých podlé lesůw, na polích hlinatých, weliké plasy pokrýwající, po celé skoro Ewropě, též na Kawkazu. Kwěte w lipnu a srpnu; zrá w září. ♃.

Celá rostlina zapáchá silně a nepřjemně. Oddenek a listy násilně počišťují, kwěty a malwice (chebdinky) ženau na pot. Nyuf w lékařstwu se nepotřebují.

B. čerwený. S. *racemosa* Lin. Jacq. rar. t. 59. Kern. t. 72. Guimp. t. 35. Duham. nov. 1. t. 56. Rostl. 2. ob. 19. Bez horní Mat. Háj. 388. — Wel. 364. Bez čerwený, horní, lesní. Keř 8—10' vysoký, přímý; wětwe stříčné, s korau hnědau, bíle skropenau, střeněm skořicowě hnědým; listy stříčné, lichopeřené, 2jařmé: listky podlauhlé, zakončité, dole přístejné, pilowané; řapik dole se žlázkama; hrozen wejcowitý nebo obwejcowitý, nejtupější: wětwičky stříčné, střidawě rozdělené; stopečky kratičké, jednokwěté, listeny 2 stříčné, na konci nesaucí kwěty ze žlutawa zelené; malwice zakulatělé, čerwcowé, krajem kalichowým wěněné. — Na chlumech wlbaunkých po Ewropě prostřední a jižnější, též w Sibirii. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♀.

Listky jeho někdy vyštěrbené. W sádech jej rádi mají pro pěkný pohled, když květe a ovoce nese. Dříví pevné na zboží saustružnické a řezbářské.

Řád 120.

ZIMOLÉZOWITÉ, *CAPRIFOLIEAE*. *J. S. Presl* (1820). *Caprifoliaceae Bartl.* (1830).

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, často nestejného. Koruna nadplodní, trubkovitá nebo nálewkovitá, často nestejná: uštůw w paupěti střechowitých. Tyčinek z trubky korunowé wyniklých 3—4, dvojmocných. Waječnik 3—4pauzdřý: pauzder 1—mnohowaječných, waječka wisutá. Čnělka 1, nířowitá, s bliznau obyčejně nerozdělenau. Malwice nebo toholka 1—4pauzdrá, 1—mnohosemenná. Semeno bilečnaté. Kel rowný, osowý, s kořinkem hořením.

Kře, pořídka stromy nebo byliny. Listy stříčné, jednoduché, nerozdělené, peřenožebřé, bezpalisté. Kwěty dvojjčatné, prawidelné nebo dvojjpyské, úžlabřčkové nebo konečné, dvojjčatné, hromadné, strbaulené nebo krátkoklasené.

Do toho řádu náleží asi 70 rodů (w 7—8 pokoleních), jichž nejmnožší rozlosowány jsau po seweromřném podobě obojřho swěta, málokteré mezi obratníkoma. Od přibuzných chynowřkowitzých liší se ale bezpalistostí, od bezowitzých ale jměním a ústrojností kwětu a plodu.

Kozílist. *CAPRIFOLIUM*. *GEISBLATT*.

Kalich kraje 5—4zubého nebo přičelého. Koruna trubky zdělené, pokraje na patero klaného, připrawidelného nebo 2pyského. Tyčinek 5, zdělí koruny. Blizna kulowatá. Malwice oddělená, mnohosemenná.

Kře tořiwé nebo pnulé; listy stříčné, často srostlé, prořtlé; kwěty konečné, strbaulené nebo úžlabřčkové přřstěněné.

K. obecný. *C. hortense Lam.* *C. rotundifolium Moench.* *Lonicera Caprifolium Lin. Jacq. aust. t. 357. Engl. bot. t. 799. Schmidt t. 105. 106. Guimp. t. 6. Hayn. 2. t. 37. Rostl. 2. ob. 11.* Lilium lesní aneb růže z Jericha *Mat. Háj. 341.* Růže z Jericha *Mat. Wcl. 341.* Keř 10—15' wysoký, neprawidelně wijawý, pnulý, s wětweimi dlouhými, štihlými, obřými, nahnědle ryřawými, rozhami zelenými, jako mladý list někdy huřatými; listy padawé, stříčné, eliptičné, tupé, krátkohroté, celé, na rubu zelenawé plesnivé, dolení w řapík krátký zauřeně, hoření

srostlé a nejhořejší dělající tak list okrauhlý, prohlubený: květy na koncech větviček po 5—7 v přeslencích, přeslének dolní jakoby úžlabíčekový, hoření strbaulovitý, listem srostlým, okrahlým podepřený; květy 1½" dlouhé, dříve bílé, dole anebo na celém vnějšku růžové, pak žlutavé, vonné, 2pyské: pysku hořeního širokého, na čtvero klaného, dolního sehnutého, celého: tyčinky zdělí koruny vzstoupavé; čnělka lysá; malvice oddělené, elipsovitě, šarlatové, jínaté. — W křovištích w Evropě jižně a tu i onde w prostřední. Kwěte w květnu a čerwnu. \bar{h} .

Květy ráno a večer vydávají vůni přeladnou, protož keř w zahrádách a to daleko k seweru se sází, a jím besídky se oplétají. Před časy všechny jeho díly w lékařství se potřebovaly.

K. otáčivý. C. *Periclymenum Roem. et Schult.* Lonicera *Periclymenum Lin. Fl. dan. t. 908. Engl. bot. t. 800. Schmidt. t. 134. Schk. t. 40. Guimp. t. 7. Hayn. 2. t. 38. Rostl. 2. ob. 11.* Podobá se předešlému rodu, liší se ale, že všechny listy jsou oddělené, nesrostlé anebo že nejhořejší dole nejkratšeji jsou dohromady srostlé; květy na strbaulech stopkatých, obyčejně nahých, listy nepodepřených, a jsou vně jakož i stopka společná a listy žláznatosrstnaté; malvice barvy třesňové. — Na kopcích výslunných w křovi a hájích po Evropě prostřední. Kwěte w květnu. \bar{h} .

Jest odrodek

β) s listím na rubu pýřitým (C. p. pubescens), a

γ) s listím chobotnatostříhaným (C. P. quercifolium). Ostatně jest povah předešlého.

ZIMOLÉZ. LONICERA. LONICERE.

Kraj kalichový na patero nebo čtvero klaný, dole šupinami srostlými podepřený. Koruna trubkovitá, na patero klaná: kraje přistejného, připravidelného nebo dvojpyského. Tyčinek 5. Blizna hlávkovitá nebo ztlustlá. Malvice 2—3pauzdré, často mnohosemenné.

Keř; větve a listy stříděné; květy 2, na stopkách ojedinelých, úžlabíčekových; malvice na stopce 2, dole více méně srostlé.

Z. obecný. L. *Xylosteum Lin. Fl. dan. t. 808. Engl. bot. t. 916. Sibth. t. 223. Schmidt. t. 43. Duham. 2. t. 54. Guimp. t. 9. Rostl. 2. ob. 13.* *Xylosteum dumetorum Moench.* X. pubescens *Juss.* Zimoléz, zimoleyz, zimoláz, Keř 4—8' vysoký, přímý, šedokorý, větví stříčných, nejodstálejších, rozeh bledozelených, pýřitých; listy stříčné, krátkořapíkaté, eliptické nebo vejčitoeliptické,

krátce a tupě zakončité, měkkohroté, nejcelejší, na lici špinavě zelené, na rubu šedozelené, i s řapíky hustě pýřité; stopky úžlabičkové, ojedinelé, stříčné, pýřité, na konci 2kwěté; kwěty 4—6" dlouhé, bělawé nebo rusé, dole ponáčervenalé, wně a wnitř i s tyčinkami a čnělkau pýřité, 2pyské: pysku hořeného přímého, na čtvero klaného, dolního podhnutého, čárkovitého, celého, trubky překrátké, dole zpředu wolaté; malwice zpleštilokulowaté, co hrách weliké, červené, po 2 dole srostlé. — W křowistích, hájích, lesech po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Malwice silně počišťují horem a dolem, též na moč ženau, tudyz jiodá w lékařstwf se potřebowaly.

Z. srdčitý. *L. tatarica* *Lin. Pall. ross. 1. t. 36. Jacq. rar. 1. 37. Schmidt. 1. 111. Bot. reg. t. 31. Rostl. 2. ob. 14.* *Z. zahradní, tatarský.* Jměním předešlému podobný, snadno ale se poznává zrůstem ztepilejším, listím poddauhlowejčítým, dole uťatým anebo slabě srdčitým, na rubu siwým, docela lysým, málokdy pýřičkatým, rozhami a stopkami kratšími, tyčinkami koruny kratšími, malwicema červenýma, dole sotwa srostlýma. — Podlé řek na pahrbcích přikrych w Sibirii, 55° š. s. nepřekročující. Kwěte w kwětnu. \bar{h} .

Kwěty jsau tmawěji nebo jasněji růžowé, anobrž i bílé. U nás w sadech pro ozdobnost oblíbený.

PÁMELNÍK. SYMPHORICARPUS. SCHNEEHOLDER.

Kalich kraje 4zubého, dole 2šupinný. Koruna zwonkowitá, na tré neb patero klaná, přistejná. Tyčinek 5, sotwa čnějících. Blizna kulowatá. Malwice wěňčená, 4pauzdrá, 4semenná; pauzder 2 často pometawých.

P. strbaultý. *S. vulgaris* *Michx. Rostl. 2. ob. 14.* *Symphoria conglomerata* *Pers. S. glomerata* *Parsh. Lonnicera Symphoricarpos* *Lin. Schmidt t 115.* Keř 3—5' vysoký; wětwe oblé, s korau hnědau, lysau; rozhy oblé, zelené, naryšawělé, nejodstáleji pýřité; listy stříčné, překrátkce řapikaté, wejčité, nejtupější, nejkratčěji tupohroté, nejcelejší, střidawožebře, na lici sytozelené, na rubu siwé, po kraji a na žebrách wezpod pýřité, 1½" asi dlouhé, 1" široké; z úžlabička listů hořejších vynikají stopky stříčné, oblé, pýřité, asi dwakrát delší řapíku, dvojlistenné, na konci nesaucí strbaul ze kwětůw 3—6 sedawých, podepřených listenoma wejčítýma, pýřitýma, šupinowitýma; kalich nahoře zaužený, kraje šálečkowitého,

ostře šzubého; koruna delší kraje kalichového, červená; tyčinky a čnělka čnělčí; malvice červená, zvrší semenice. — W Karolině a Virginii. Kwěte w čerwnu. \bar{h} .

Trpký kořen potřebujf proti zimnicfm.

P. hroznatý. S. racemosus Michx. *Symphoria racemosa Pursh. Lodd. cab. t. 230.* Podobný předešlému dle jmění, kwěty ale jsau na hroznech konečných, koruny u wnitř wausaté, malvice jako bohatý hrách weliké nebo wětší, bělostné, leskle, hustě hrozněné, po celau zimu zůstawa-jící. — Podlé jezera Mistasinu na wrších w Americew sewerné. \bar{h} .

U nás w sadech pro ozdobu.

ZANICE. DIERVILLA. DIERVILLE.

Kraj kalichowý šdilný, padawý. Koruna nálewko-witá, nejhlouběji zawírající žlázu na waječniku sedící, kraje nestejně na patero klaného. Tyčinek 5. Čnělka niřowitá. Blizna hlawatoštitowitá. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná.

Z. žlutá. D. Tournefortii Michx. Rostl. 2. ob. 116. *D. humilis Pers. D. canadensis. Willd. Guimp. t. 56. Hayn. 7. t. 56. Düsseld. 6. t. 22. D. lutea Pursh. Lonicera Diervilla Lin. Schmidt t. 116.* Keř 2—4' wysoký, přímý, rozeh nepatrně šhraných; listy štríčné, překrá-tce řapikaté, podlahlowejčité, zakončité, tupě a často autle pilowané, autle brwité, jinak lysé; stopky ojedine-lé w úřzlabičkách, 1—3kwěté; trubka kalichowá 4—5'' dlahá, z dola wejčitopodlahowatého a přiřkosného walcowitě štěsněná; ušty kalichowé šidlowité; koruna 1½'' dlahá, nálewkowitá, wně špinawě žlutá, uštůw sko-ro stejně dlahých, podlahlých, 3 dolních žlutých, s prostředním širším, wausatým, 2 hořeni rezawé; tyčinky daleko z ústí korunowého čnělčí, kratší nežli čnělka. — W Americew sewerné z Kanady až do Karoliny. Kwě-te w čerwnu a lipnu. \bar{h} .

TROJDECKA. TRIOSTEUM. DREYSTEIN.

Kalich trubky wejcowité, kraje šdilného, s ušty čár-kowitokopinatými, stálými. Koruna trubkowitá, přistejně šlaločná, dole wolatá, málo delší kalichu. Tyčinek 5, zawřených. Blizna podlahhle ztlustlá. Malvice kořnatá, kalichem wěněná, obwejčítá, skoro 3bočná, 3- (někdy 1-) pauzdrá. Semena 3 (někdy 5), kostěná, elipsowitá.

T. prorostlá. T. perfoliatum Lin. Schk. t. 41. Big. méd. t. 9. Bart. med. t. 4. Triosteospermum Dill. clth. t. 293. f. 378. Kořen mnoholetý, složený z mrcasů tvrdých, wijawých, tlustých, dužnatých, a vypaští několik lodyh letních, silných, přídřevnatých, 1—2' vysokých, čárkovaných, pyříčkových; listy sedavé, stříčné, waječné, zakončité, celé, dole náhle zaužené a srostlé, lysé; květy skoro přesleněné, úžlabičkové, směstnané; kalich lysý o 5 uštech čárkowitzokopinatých, rovných, stálých, dole podepřený listeny kopinatými, jako kalich vyhlížejícími; koruna malá, trubkovitá, málo delší kalichu, o uštech 5, krátkých, tupých; malvice zakulatělá, žlutavá, dužnatá, krajem kalichovým wěнденá, 3pauzdrá; semena 3, kostěná, čárkovaná. — Na chlumech ve Wirginii, Karolině hoření a d. Kwěte w čerwnu. 4.

Kořen hořký k dáwení na místo ipekakuanhy, prášek proti zimnici w Americe sewerné wúbec se potřebuje.

ZIMOZEL. LINNAEA. LINNÉE.

Kalich dole zmnožený listenem kalichowitým, na dvě klaným; kraje na patero klaného. Koruna zwonkowitzá, 5laločná, přistejná. Tyčinky 4, dvojmočné. Blizna kulowatá. Malvice přemalá, wejcowitá, wyschlá, listenem obklíčena, 3pauzdrá; pazuder 2semenných.

Z. sewerný. L. borealis Lin. lapp. t. 12. f. 1. Fl. dan. t. 2. Blak. t. 597. Schk. t. 176. Hayn. 4. t. 13. Sturm f. 17. Wahlenb. lapp. t. 9. f. 3. Rostl. 2 ob 15. Podkeř wždy zelený. Kínen asi tlustý jako špagat, autlý, ohebný, dřevnatý, s korau čerwenawě hnědau, pyřitý, dlouhý, obyčejně střidawě wětewnatý; wětwi listonosných wzestaupawých, kwětonosných kratších, přímých; listy přezimující, stříčné, wejčitookrauhlé nebo přiokrauhlé nebo obwejšité, na konci ostraunké, dole w řapík zaužené, po kraji několika zuby tupaunkýni pilowané, pyřité, na líci sytě zelené, wezpod bledé, 3—4" dlouhé; stopky konečné, 1—2" dlouhé, přímé, oblé, žláznatopyřité, na konci s listenoma čárkowitzokopinatýma, se stopečkama 1kwětýma a s listenkoma kopinatočárkowitzýma; květy nachýlené, wonné; kalich šerpiwý; kraje o 4 uštech kopinatých, ostrých, pyřitých; koruna růzowá, delší kalichu. — W lesech starých, mechatých, jehličných, suchoparných, stinných po Ewropě prostředni na horách, w sewernější na rowinách, též w Asii a Americe sewerných. Kwěte w čerwnu. R.

Hořký a přiswaskawý. Zwaženinu z něho potřebují we Šwédách a Norwegách proti pakostoici.

Řád 121.

MAŘENOWITÉ. *RUBIACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje rozma-
nitého, uřatého nebo mnohouřtého, nejčastěji pravidel-
ného: uřtůw co plátkůw, přeřidko wedlejšími zuby
zmnožených. Koruna srostloplátkowá, nejwýř z trubky
kalichowé wyniklá, složená z plátkůw 4—5, pořidku 3—
8, wice méně srostlých, w paupěti zkraucených anebo
chlopnitých. Tyčinek co plátkůw, wice méně w trubce
prirostlých a s plátky střidawých. Prařniky wejcowité, 2pa-
uzdré, wnitřní. Waječnik s kalichem srostlý, 2-
nebo mnohopauzdrý, pořidku pometáním 1pauzdrý, wřeckem
dužnatým wěncený. Čnělka wřeckem pronikající, jedno-
duchá. Blizny často 2, oddělené nebo wice méně sro-
stlé, řidčeji množši, oddělené nebo srostlé. Malwice, to-
bolka neb ořech, 2—mnohopauzdré: pauzder 1—2—
nebo mnohosemenných. Semena w pauzdrách ojedinělá, ho-
řejškem, častěji dolejškem připewněná, mnohá, na seme-
nici prostřední často rownowážná. Bilek rohowitý nebo
dužnatý, weliký. Kel rowný nebo nakřiwělý, u prostřed
bilku; kořinek oblý, k pupu obrácený; dělohy listo-
wité.

Stromy, kře, byliny, zeliny. Wětwe oblé nebo čtyřhrané. Li-
sty jednoduché, žilau krajní obklíčené, a tudy nejcelejši, stífěné.
Palisty rozličné. Kwěty rozmanitě rozpostawené, nejřidčeji pometá-
ním jednopohlawé.

Ten weliký řád obsahuje wice 1850 rodů w 237 pokolení roz-
dělených, jichžto nejwětši díl roste mezi obratřnkoma obau swětůw.
Mezi nimi jsau mnohé w hospodářském, řemeslnickém a lékařském
ohledu znamenité; málokteré nosí owoce jedlé; w korách a kořenech
ale jsau prwky hořké, swraskawé, též i dáwiwé a barwiwé. Mnohé
jich mají kwět wonný; ano i jiné we wšech dířtech jsau wonným prw-
kem proniklé, ačkoli jsau i některé welmi smradlawé.

Celý řád rozděluje se na 13 pořadí:

*) Plod pauzder mnohosemenných.

1. *CHYNNIKOWITÉ.* Tobolka 2pauzdrá. Semena
křidlatá.

2. *KUCINAROWITÉ.* Plod nepukawý, dužnatý,
2-, (řidko pometáním 1-) pauzdrý. Semena bez-
křidlá.

3. *UŠATICOWITÉ*. Tobolka 2pauzdrá. Semena bezkřídla.

4. *OKRUŠEŇOWITÉ*. Ořech, pecky 2—6.

5. *PSUJÁKOWITÉ*. Malwice mnohopauzdrá.

***) Plod pauzder 1- (řídko 2) semenných.

6. *TĚSNOLOWITÉ*. Malwice mnohopauzdrá.

7. *NADÁKOWITÉ*. Ořech, pecek 2—10. Semena oblá.

8. *PÁCHLOWITÉ*. Plod 2pauzdrý, nepukawý, sotwa dužnatý, s kůrkau snadno odcházející od worečkůw po hřbetu nejsmačknutějších, s osy niřowité wisutých. Bilek dužnatý.

9. *KAWNÍKOWITÉ*. Plod malwicowitý, 2pauzdrý. Semena po hřbetu naddutá, na bříše plochá a u prostřed žlabowitá. Bilek rohowitý.

10. *BROTOWCOWITÉ*. Plod přiwyschlý, 2—4-pecký. Blizna dvojčepelná.

11. *DUTOSEMENKOWITÉ*. Plod přiwyschlý, na dvě dělitelný, řídko dužnatý, 2pauzdrý. Blizny prodlažené, srstnaté.

12. *SWIZELOWITÉ*. Plod přiwyschlý, na dvě dělitelný, řídko dužnatý, 2pauzdrý. Blizna hlawičkowitá.

13. *WÍČKOWKOWITÉ*. Plody 1pauzdré, 1semenné, pobočně w strbawl srostlé, pak na konci 2pauzdré, pukawé.

Podřadí I.

CHYNNÍKOWITÉ. CINCHONACEAE.

ŘEMDIÁK. NAUCLEA. MORGENSTERN.

Trubka kalichowá prodlažená, s krajem buď krátkým, buď uřatým, buď řdilným; uřtůw čarkowitých. Koruna nálewkowitá: trubky autlé, uřti nahého: úkrojůw ř, odstálých, wejčítopodlauhlých. Prařniky buď zawřené, buď čnějící, kratři uřtůw korunowých. Čnělka niřowitá, čnějící. Blizna podlauhlá nebo wejčítá, napuehlá, nerozdělená. Tobolky 2pauzdré, sedawé, na jezři dole nepatrně ztenčené nebo stopkaté, dole klínowitě ztenčené. Semena mnohá, střehowitá, křídlatá, na somenici podlauhlé, na přehrádku připewněné.

Stromy, řídčeji kře, bezbranné; listy střičné nebo 3—4 přeslenčné. Palisty meziřapěné, padavé. Stopky konečné nebo uzlaběčkové, nesoucí strbaul kulovatý, palistnatý, a mezi květy plewnatý.

*) Tobolky sedavé, dole nepatrně ztenčené.

Ř. *citrolistý*. N. Cadamba *Roxb.* N. *citrifolia* *Poir.* *Cephalanthus orientalis* *Lin.* Katou - Tsjaca *Rheed.* 3. e. 33. Strom lysý, ztepilý, tlustokmenný, twrdodřevý, mnohowětewný, hladko- a šedokorý, hnědo- a měkkodřewový; listy křížmostřičné, 8" dlouhé, 3" široké, řapíkaté, kožovité, vejčité, dole tupé, na konci zakončité; palisty trojúhelné; stopky konečné, ojedinělé, kratší strbaulu kulovatého, co malé jablko velikého: kalich bílý s ušty čarkovitými; koruna ze žluta pomarančové barwy, newonná; tyčinky čnějící, kratší uštůw korunových: čnělka bílá, čnějící; blizna tlustaunká, podluhowatá; tobolky oddělené, dříwe černavé, pak černé. — W lesech Indie východní okolo Kalkuty. Kwěte pořad. 5.

Šťáwu z plodu vytlačenau proti hryzení užlwařs.

Ř. *wýchodní*. N. *orientalis* *Lam.* t. 153. f. 1. *Ban-calus* *Rumph* 3. t. 55. f. 1. Strom hustokošný, lysý; listy waječnopodlauhlé, krátkořapíkaté, obak lysé, 5" dlouhé, 3" široké; palisty podlauhlé, uzlaběčkové: hoření ojedinělé, střičné, třikrát delší strbaulu kulovatého, co třetině velikého; květy drobné, bílé; prašníky zawřené; čnělka daleko čnějící; blizna vejčitá. — W Indii východní, na Žawě a w Číně. 5.

Dříwí wně bílé, u wnitř žlutawé nebo červenawé, dosti twrdé dáwa dobré baly na katře a ploty.

***) Tobolky stopkaté, dole klinowitě ztenčené.

Ř. *trpký*. N. Gambir *Hunt. trans. lin.* 9. t. 22. *Hayn.* 10. t. 3. *Düsseld.* 1. t. 7. *Uncaria* Gambir *Roxb.* *Funis uncatus angustifolius* *Rumph* 5. t. 34. f. 2. 3. Keř wysoký, pnaučí se po wysokých stromech, s wětewmi oblymi: listy vejčítokopinaté, ostré, krátkořapíkaté, obak hladké, 4" dlouhé, 2" široké; palisty vejčité; stopky uzlaběčkové, ojedinělé, střičné, u prostřed listenaté, nej-dolejší jalowé (bezkwěté), proměněné w trny hákowité; strbaul 1 1/2" tlustý; květy barwy pleřowé; tobolky 10" dlouhé, 2" široké, hnědé. — W Indii východní a na Pulo-Pinangu a Sumatře a j. Ā.

Malajowé dětají z listů toho kře wýtah, *žamběr* čili *gamběr* jmenowaný, jeuz w ěwropě pod jmenem *rudky šapanské* čili *katechu* znám

byl; velmi jest trpký a Malajové s betelem a pinangem smíchaný pořádku užívají. Katechu ještě od jiných rostlin přichází, zdá se ale, že nejvíce od té; jest v brytkách asi palec velikých, hnědých, lehkých, křehkých, newonných, přetrpkých, wolan dokonale se rozpauštějí a z mnoha tříslowiny složených. Jindá se potřebowal u nás w lékařství.

Ř. kyselý. N. acida Hunt. Uncaria acida Roxb. Funis uncatus latifolius Rumph 5. t. 34. f. 1. Keř lezawý, vypauštějící mnoho šlahauůw čtyrhraných, hladkých, po jiných křowinách jako réwy se rozšiřující; listy střičné, vejčité, zakončité, obak hladké, 6" dlouhé, 3" široké; palisty obak dvojčatné, zakončité; stopky úžlabičkové ojedinelé, 1strbaultné, u prostřed listnaté, po odkwětení hákowitě křiwnauci; strbaulty zwící limaunu plně bílých kwětů jasmínowému podobných, silicí skořicowau zápachajících: tobolky $\frac{1}{2}$ " dlouhé, wlnaté. — Na Pulo-Pinangu po polích, obzvláště podlé moře. \bar{h}

Listy se sírím a wápnem užívají, a jimi na čerweno barví. Dřev jest velmi wodnatý, takže na cestách šlahauuny uřezují, aby z nich mizu wycucali a žízeň uhasili.

DMUTEŇ. COUTAREA. COUTARBE.

Trubka kalichowá čihowitě podlauhlá s krajem 6dílým; ušťůw šidlowitých. Koruna veliká, nálewkwitá: trubky krátké, ústí obhomolowitého, baňatého, kraje tupě šlaločného. Tyčinky nejdoleji z ústí vyniklé; prašníky čárkowité, velmi čnějící. Blizna brázdowaná. Tobolka kořowitopapírowá, obwejitá, smačknutá, 2pauzdrá: chlopni na konci na dvě klaných. Semenice hanbowitá, pak příwolná. Semena křídlem mázdrowitým obraubená, smačknutá, přímá.

D. ozdobná. C. speciosa Aubl. t. 1. t. 122. Lam. t. 157. Portlandia hexandra Jacq. am. t. 182. f. 20. Keř 6střewičný, přímý, rozdělený na wětwe oblé, při vzniku řapikůw smačknuté, nejdrobnějšími bradawičkami šerpiwaunké; listy vejčité, nejlysejší, tupaunce zakončité, střičné, špalečné; stopky roztrojené, 3kwěté, úžlabičkové, ojedinelé; stopičky krátké; kwěty krásné, wonné, mnohé, skoro 3palečné; ušty korunowé wně pleťowé, u wnitř bělostné, čárkowané; tobolky hnědé, popelawě tečkowané; semena obyčejně hmyzem zežraná. — W křowistích w Guianě, na Kayeně, Karthageně, Ostrowu Sw. Trojice. Kwěte w únoru až do čerwna. 5.

Kára (*china nova colorada*) wýborná proti zimnici, též počišťuje míraň horeu a dolem.

CHYNÍK. CINCHONA. CINCHONE.

Kalich trubky čihovitě, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé: kraje šedilného s ústy podlaubými w paupěti chlopnitými. Tyčinky nitek krátkých z prostředku trubky vyniklých, prašníkůw čárkovitých, zavřených. Blizna na dvě klaná, příkejovitá. Tobolka wejcowitá nebo poduhowatá, obak brázdau skoro znamenaná, 2pauzdrá, kalichem wěňčená, na dvě rozdělitelná skrze přehradku. Semenice prodlaužené. Semena přennohá, přímá, wzhůru střechowitá, smačknutá po kraji křídlatá.

Stromy nebo strámký Ameriky západojižné mezi 12° š. j. a 4° š. s Listy křížmostříčné, celé; kwěty bílé nebo čerwenawé na latách wrcholíkowitzch. Polowička rodu (8—9) dáwa kůru *chynau* nebo *kynau* nazwanau, ježto w lékařstwí často se potřebuje; není ale možná po korách těch poznati strom, od něhož pochodí. Wyznačeny jsou prwkoma, *chynowinau* a *cinchowinau*, od nichžto wšeliký aučinek jejich pochodí.

Ch. pravý. C. *Condaminea* H. et. *Bonpl. eq. 1. t. 10. Tratt. tab. 108.* C. *officinalis* Lin. *Vahl. act. haf. 1. 2. 1. Lamb. cinch. f. 1. Lam. t. 164. f. 1. Plenk t. 131. Hayn. 7. t. 37. Düsseld. 8. t. 14. Wagn. 2. t. 245.* Quina-quina *Condam.* Cascarilla fina, Quina-quina de Loxa. Strom kmenu 15—18" vysokého, 1" tlustého, wětwi křížmo stříčných, skoro rozewřených, rozeh nepatrně čtyřhraných; listy stříčné, řapikaté, eliptičnokopinaté, obak ztenčenozakončité, lysé, lesklé, na rubu w úzlabičkách žebrowých nesaucí žlázky drobné, dubkowité, po kraji chlupaté, wydawající šfawu co wodu čistau, silně swraškující; palisty mezi každým dvěm listůw (srostnutím) 2 wejčité, zakončité, pýřité, prchawé; kwěty na latách (wrcholíkowitzch) mnohokráte roztrojených, rozewřených; zuby kalichowé krátké; koruna 1/2" dlahá, skoro řepicowitá, kraje obak pýřitého, čerwenawé bílého ano i růžowého; tobolka elipsowitá 1" dlahá; semena čočkowitá, křídlem širokým, nahoře zubatým obraubená. — Na Andách Kolumbie jižné a pomeznic končin Peruwie we výšce 5000—7000' nad mořem. Kwěte pořád. 5.

Ten strom dáwa nejlepší chynn čili kynu, jest ale řidče ostatních. La *Condamine* jej r. 1738 nejprwnejší oznámil. Kůra jeho *chynau* čili *kynau* šedau (*china Loxa vera*) zwaná nyní řidko do Ewropy přichází.

Ch. dubkowaný. C. *scrobiculata* H. et. *Bonpl. eq. t. 47. Tratt. Arch. t. 297. Düsseld. 1. t. 1.* Cascarilla fina. Strom 40' vysoký; kůra rozsedalá, wětwe stříčné, rozhy tupě 4hrané, pak oblé; listy 4—10" dlahé, 2—6"

široké, waječnopodlaublé, obak ostré, lysé, na lici lesklé, wezpod w úžlabièkách žebrowých opatrené ðubkami jako u pøedešlého zřizenými: řapiky 1" dlaubé; palisty wejčité, dole kýlaté, brzo padají; kwěty na latách mnohokrát roztrojených, wreholikowitých, pøisedawých, hustých: kalich wně srstnatý s trubkau wejcowitau, ústím ztěsněným, zuby ostrými, na korunu pøiléhajícími; koruna růžowá, řépicowitá, tãíkrát delší kalichu, wně na trubce tupě šhrané pýřitá, na kraji wlnatá: ušty wejčité tupé; prašníky zděli nitek lysých z prostřed trubky wyniklých; waječnik wejcowitý s terčem zeleným o 5 malých uzlicích; čnělka málo čnějíci s bliznau na dvě klanau, zelenau, pøímau; tobolka sotwa palečná, tãíkrát delší než širší; semena obak křídlatá, podlaublá. — Na peruwských Andách u Jaen de Bracomorasu w lesech nesmírných. Kwěte w srpnu. 5.

Poskytuje obyčejnau chynu čili kynu šedau (*china Loxa ordinaria, fusca*). Náleží k nejlepším.

Ch. hralolistý. C. lancilolia Mutis. C. nitida R. et Pav. per. 2. t. 191. C. officinalis Ruiz. quin. n. 2. C. lanceolata R. et Pav. per. t. 223. C. angustifolia Ruiz. quin. supp. t. 1. f. a. Hayn. 7. t. 38. Düsseld 18. t. 20. Wagn. 2. t. 247. Quinquina orangé. Quina naranjada. Strom 30—40' zwýši, 1—4' ztlauští; wětwe střiěné s korau načerwenale hnědau, napřič rozpukalau; listy obwejčité kopinatowejčité nebo kopinaté, ostré nebo sotwa ostré, obak nejlysejší, bežežlazé, asi 2" dlahé; řapiky 1/2", pøišerpíwé; palisty pøemalé, wejčítokopinaté, ostré; kwěty bílé nebo růžowé na latě konečné mnohokrát roztrojené; waječnik wejcowitý, srstnatý, kraj se zuby 5 krátkými, ostrými; koruna nálewkwitá, wně hedwábná; tyčinky z prostřed trubky wyniklé, skoro nečnějíci: prašníky čárkwité, delší nitek: čnělka nitowitá zděli trubky s bliznau na dvě klanau; tobolka asi palečná, podluhowatá, hladaunká, asi pětkrát delší nežli širší. — W studených lesech na pøíkrých stráních Ameriky jižné, obzwláště okolo Santa-Fé a w Nowé Grenadě we výšce 4200—9000'. 5.

Od té pøichází chyna čili kynu žlutá (*Chinu regia, flava, Ch. Calisaya*), ježto nyní nejobyčejněji se potøebuje.

Ch. pýřitý. C. pubescens Vahl act. hafn. 1. t. 2. Lamb. cinch. t. 2. R. et Pav. per. t. 195. Hayn. 7. t. 40. Düsseld. 8. t. 15. Wagn. 2. t. 248. C. cordifolia Mutis. C. officinalis Lin. Gaert. 1. t. 32. Quinquina jaune, quina amarilla. Strom 20—25' zwýši, s korau šerau, na

rozhách pýřítá; listy wejčité, pořídku srdčítowejčité, 5" dlahé, 3" široké, kořowité, na líci pýřité nebo lysaunké, na rubu plšnaté; řapíky 1—2" dlahé, křídlaté; laty konečné, rozkladité, roztrojowané; kalich wejcowitý, brunátný se zuby 5 krátkými, wejčítými, ostrými; koruna wně pýřítá; trubka oblá w prostřed rozšířená, kraj z uštůw 5 odstálých, wejčitopodlahlých, na wnitřní straně srstnatých; tyčinky z trubky nečněji; tobolka wejčitopodlahowatá, asi palečná, wně na dél žilnatá, tři-krát delší nežli širší. — W lesech Nowé Grenady a Peruwie we výšce 900—1400' nad mořem. Kwěte w čerwnu až do října. 5.

Kůra její wně šediwá u wnitř žlutá slowe *china flava dura*, *fibrosa*, *chyna karthagenskú žlutá*, *Amarilla*, *Jacu-Ten-china*, *Cascarilla delgado*.

Ch. nachowj. C. purpurea R. et Pav. per. t. 192. C. Morado Ruiz quin. 5. Cascarilla bobo de hoja morado. Někteří mají ten rod za odrodek chynnika đubkowáného, od něhóž ale znamenitě se liší. Listy širokowaječné, dole přiklínowité, na konci přispídlaté, na líci lysé, wezpod po žebrách přípýřité; lata obširná, rozkladitá; kwěty přiwrcholičené; koruna z běla brunátná, wně zlehká plšnatá, kraje bílého, na líci srstnatého; tobolky palečné, walcowité, pak wejčitopodlahowaté, wně na dél žilnaté, čtyřikrát delší nežli širší. — W hájích dolních, w noci chladných, na Andách peruwských okolo Chinchaa, Pati a d. 5.

Od toho prý také pochodí *chyna* čili *kyna huďdá* (*ch. fusca* čili *loxa*), též *quamalis* a *abomalis* nazwaná.

Ch. wejčitolistj. C. Humboldtiana R. et Schult. C. ovalifolia H. ex. Bonpl. eq. t. 19. Tratt. tab. t. 225. Strom 8—12' wysoký s korau šerau, na dél rozsedalau; rozhy srstnaté; listy waječné, přitupé, na líci lesklé, na rubu pýřité přihedwábité; lata konečná, rozkladitá, hedwábitá 2—4kwětá; koruna bělostná, wně hedwábitá, w ústí lysá; nštůw čárkowitých, na líci na konci huňatých; tobolky wejcowité, wně na dél žilnaté, asi dwakrát delší nežli širší. — Na Andách peruwských blízko Kuency. 5.

Kůra její slowe *Cascarilla pelluda*.

Ch. welikolistj. C. magnifolia Riv. et Pav. per. t. 196. Hayn. 7. t. 41. Düsseld. 8. t. 16. Wagn. 2. t. 249. C. lutescens Ruiz. C. grandifolia Poir. C. oblongifolia Mutis. Strom asi 80—100' zwýšší; listy širokowaječné, přízkončité, lysé, na rubu podlé žil a žeber huňaté, 1—2' dlahé, 6" široké; řapíky 1—2" dlahé čerwenawé; pa-

listy přímé, srostlé, vejčité, ostré, dole srostlé, prchavé; květy bílé, vonné, na latě konečné, asi 6' dlouhé, rozkladité; kalich malý, zvonkovitý, brunátný, 5zubý; koruna nálewkovitá, asi 1" dlouhá, vně hedvábitá: uští podlauhých, tupých; tyčinky nepřesahují trubku; tobolka podlauhlooblaunká, šestkrát delší nežli širší, 2" dlouhá. — W hájích na Andách peruwských u Chinchaa, Kuchera, Chakaluasi a Chikoplayi, též w Nowé Granadě u Mariquity, 600—1300 sáhůw nad mořem. Kwěte w kwětnu až do lipna. 5.

Kůra jeho hořdopopelawá, u wnitř náryšawá, hořká a nakyslá slowe *chyna* nebo *kyna* červená čili rudá, *Quina rosa*, *Q. Azahar*, *flor de Azahar*.

Ch. hruboplodá. *C. macrocarpa Vahl act. haf. 1. t. 3. Lamb. cin. 1. t. 3. Hayn. 7. t. 42.* Strom sotwa 8—12' vysoký, 6—8" w průměru tlustý; kůra šedá na dél rozsedalá, hladká, u wnitř jasně žlutá; rozhy čtyřhrané, hedvábité; listy eliptičné, kožowité, přitupé, na lici lesklé, nejlysejší, na rubu přisrstnatopýřité, 4—6" dlouhé; řapiky palečné, hedvábité; palisty vejčité, palečné, prchavé; květy drobné, bílé na latách konečných, roztrouhaných, hedvábitých; kalich 2—3" dlouhý, dole ztlustlý, nahoře přízvonkovitý, 5zubý; koruna kožowitá, řepicowitá. 6—8" dlouhá, vně přitlačeně pýřitá: trubka oblá, podlauhlá, ušty čárkovité; tobolka palečná, vejčitowřetenowitá, dwakrát delší nežli širší. — Na Andách peruwských we výšce 700—1400° nad mořem okolo Santa-Fé, Swaté Marty, Kuency a d. 5.

Kůra jeho *chyna* čili *kyna* bílá, *Quina blanca*, *Quinquina blanc* zwaná, jest u wnitř bílá a málokdy do Ewropy přichází.

Ch. drobnokvětý. *C. micrantha R. et Pav. per. 1. t. 194.* Listy široce waječné nebo obvejčité nebo vejčité, 3—4" dlouhé, 2½" široké, tupé, lysé, wezpod u dola přípýřité; lata rozkladitá, největší, mnohokvětá; koruny drobné, 3" dlouhé, bílé, hedvábitoplstnaté; tobolky 7—8" dlouhé, 2½—3" široké neboli třikrát delší nežli širší. — Na horách studených And peruwských blízko wesnice Antonio de Playa grande.

Kůra w Peruwii *cascarilla fina* nazwaná potřebuje se tam jako jiná.

Ch. žláznatý *C. glandulifera R. et Pav. per. 3. t. 224.* *Quina glandulosa Ruiz. quin. Cascarilla negrilla.* Strůmek 10—12 vysoký s korau bělopopelawau; listy vejčitokopinaté, na lici lysé, lesklé, w úžlabičku žebro- wém žláznaté, na rubu, obzvláště na žebrách, jakož i

rozhy huňaté; laty wreholikowité; zuby kalichowé brunátné; koruny bílé, ponarůzowělé, krátké s trubkau wně aksamitnatau, s ušty u wnitř wlnkatými; tobolky malé, podluhowaté, třikrát delší nežli širší, před roztraušením semen nakloněné. — W hájích na Andách Peruwie u Chikoplaye. 5.

Kůra *chynau* čili *kynau huannackau* (China Huanaco) zwaná jest bělostí mlékové často černawě nebo popelawě skwrnatá.

DŘÍPUCHA. BURNA. BUENE.

Trubka kalichowá podluhowatá, kraj zwonkowitý, 5—6zubý, padawý. Trubka korunowá, dlauhá, nakřiwělá, oblá nebo na konci přirozšířená, kraj 5—6dílný: uštůw waječnopodlauhých, w paupěti střechowitých. Prašnikůw 5—6 podlauhých, w ústí přisedawých. Blizna na dvě klaná. Tobolka podluhowatá, oblaunká, 2pauzdrá, skroze přehradku na dvě se rozdělující, zralá nahoře nahá kalichem upadlým. Semenice obak u prostřed na přehradku připewněné, prodlažené. Semena mnohá wzhůru střechowitá, obraubená křídlem na konci dřípnatým.

D. zakončitá. B. *acuminata* Decand. *Cosmibuena acuminata* R. et Pav. per. t. 226. *Cinchona acuminata* Poir. Strom asi 20' zwýší; wětwe rozewřené, rozhy skoro čtyrhrané; listy waječné, krátce zakončité, obak lysé, kožowité, jasně zelené, 6" dlauhé, dolní stříčné, hoření střidawé; palisty 1" dlauhé; kwěty ojedinelé, sedawé, konečné, dole obkličené listenoma welikýma, poddutýma, wejčítýma, vlastně palisty jsaucíma; koruna 3" dlauhá a delší, bílá, nejlysejší: trubka tenká, kraj o lalocích 5 wejčítokopinatých, podhnutých; tyčinky zawřené; waječník wálcowitý, uťatý; blizna o dwau lalocích podlauhých. — W hájích nižších na Andách peruuských u Chikoplaye.

Od ní pochodí kůra, již přezdřwají *china capricornuta*.

D. tupolistá. B. *obtusifolia* Decand. *Cosmibuena obtusifolia* R. et Pav. C. *grandiflora* R. et Pav. per. t. 198. *Cinchona China* Lop. Strom 20—25' vysoký s korau hnědě popelawau, u wnitř žlutau, mírně hořkau; rozhy skoro čtyrhrané; listy waječné neb obwejšité, tupé, obak nejlysejší, nejcelejší, na lici lesklé, wezpod bělawé, řapikaté; palisty weliké, tupé, čárkaté; kwěty weliké, stopkaté, woňawé, rozpostawené na wreholík rozkladitý, listenatý, konečný, s listeny šidlowitými; kalich krátký, trubkowitý, 5zubý; koruna bílá, nálewkwitá, lysá: trub-

ka oblá, skoro 3braná; ušťůw 5 wejčítých, podhnutých; blizna z 2 lalokůw podlahlých; tobolka dole ztenčená, 2brázdá, od hora dolůw pukající; semena mnohá, drobná. — W hájích nejhorčejších na Andách peruwských a nowogranadských. 5.

Kůra toho přichází jmenem *china californica*.

D. šestímužná. B: *hexandra Pohl. bras. 1. t. 8. Düs-seld. 1. t. 3.* Strom ztepilý, 1 $\frac{1}{2}$ ' tlustý s korau tenkau, hnědau, u wnitř co krew čerwenau, hořkau; listy waječné, tupé, na rubu jakož i rozhy a kwěty hlinozlutě huňaté, 10" dlahé, 4" široké; koruny 2" dlahé, ná patero neb šestero klané: ušťůw podhnutých; tyčinek 5—6; tobolka 2" dlahá a skoro 1" tlustá. Na chlůmlech brasilských w kraji Rio-Janeirském a Minas-geraeském. 5.

Kůra, *china de Rio-Janeiro* nazwaná, jest welmi hořká, ačkoli prý nemá w sobě ani chinowiny a cinchonowiny.

DWOJŠTĚP. REMIJA. REMIJE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje stálého, na patero klaného. Koruna trubky oblé, kraje 5dílného s ušty čárkowitzými. Tyčinky z prostředku trubky vyniklé: nitky nestejně, prašníky čárkowitzé, zawřené. Terč dužnatý, wyvýšený, uťatý, od čnělky oddělený. Blizny 2, čárkowitzé, zawřené. Tobolka wejčitá, přismačknutá, 2-pauzdrá, kalichem wěňčená, skrze přehrádku a chlopně až dolů pukající. Semena mnohá, střechowitá, štítowitá, po kraji křídlem obraubená.

D. rezawj. R. ferruginea Decand. Cinchona ferruginea Hillair. pl. us. t. 3. Macrocnemum Vellozo. Keř sotwa zwýší muže; listy stříčné, někdy trojnaté, podlahlokopinaté, auzké, 6" dlahé, 1 $\frac{1}{2}$ " široké; hrozny přetržené, ze 4—6 wětwi nejčastěji jednoduchých složené; kwěty 8" dlahé, barwy pleťowé; tobolka 10" dlahá. Na wrších suchoparných w kraji Minas-geraeském w Brasillii we výšce 2—4000' nad mořem. 5.

D. zakončítj. R. Vellozii Decand. Vellozii Hillair. Podobá se předešlému; listy wejčité, obak zakončité; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté; liši se ještě stopečkami kratšími, listeny méně čárkowitzými, kwěty delšími, hojnějšími. — S předešlým.

D. tupj. R. Hillarii Decand. Cinchona Remijiana Hillair. C. Remyana Spreng. Listy širokoeliptičné, tupé, špidlaté, w nejwýšší díl řapíku skoro wybihawé; hrozny přetržené, sotwa wětewnaté. — S předešlými.

Kůra všech tří slowe *Quina da Serra* čili *de Remijo* a potřebuje se jako prawá chyna, jest ale slabší.

LUKULA. LUCULIA. LUCULIE.

Kalich trubky čihowité, kraje pětídilného s ušty čarkowitošídlowitými, stejnými, padawými. Koruna řepicowitá: trubka kalichu dwakrát delší, nahoře sotwa rozšířená, kraj rozložený, skoro šídlný s ušty obwejščítými, nejtupějšími. Prašníky podlahlé, u ústí poposedawé, přizawřené. Blizny 2, dužnaté. Plod tobolkowitý, obwejščitopodluhowatý, nahý, bradawici nahoře opatřený, skroze přehrádku od hora až dolů pukající. Semenice prodlažené, pak prosté. Semena drobná, hustě wzhůru střechowitá, blanau zubatá, dole nejkratší, nahoře širší křídlatá.

L. líbezna. L. gratissima Swet. fl. gard. t. 145. Cinchona gratissima Wallich tent. fl. nep. 1. t. 21. Strůmek; rozhy oblé, pýřité; listy eliptičné, krátce zakončité, řapikaté, na líci lysé, na rubu po žilách huňaté; palisty obak ojedinělé, dole široké, na konci špidlaté, delší řapíku; chocholík konečný, mnohokwětý, střičnowětewný: wětwi konečných, 3kwětých; koruny dužnataunké, růžowé. — Na wrších Indie wýchodní w Silhetu a Nepalsku. 5.

Kůra slowe *china de Nepal*, již potřebují jako prawau chynu; w Bengalu slowe *ussokoli*.

OBŠÍŘ. HYMENODYCTION. FLÜGELNETZBAUM.

Kalich trubky wejcowité, kraje šzubého. Koruna nálewkwitá: kraje šlaločného. Tyčinky nejkratší, pod ústím wyniklé: nitek hladkých, prašníkůw čnějících pod krajem. Čnělka dlaubá, čnějící: blizna kejowitohlawowitá, přílaločnatá. Tobolka nahá, 2pauzdrá, 2chlopná, skrze přehrádku pukající. Semenice na přehrádce, pak prostá. Semena plochostřechowitá, křídlem sítkowitým, dole na dvě klaným obklíčena.

O. ztepilá. H. excelsum Wallich. Cinchona excelsa Roxb. t. 106. Tratt. tab. t. 170. Hayn. 7. t. 43. Strom ztepilý; wětwe nadwislé; kůra tlusta, korkowitá, rozsedalá, u prostřed maučnatá, hnědá, nejwnitřnější bílá; listy podlahlé, 1/2—1 dlaubé, aksamitnaté, přikwětní barwené, bachaté; řapíky náoblé, pýřité; palisty kopinaté; lata weliká, konečná neb úžlabíčková; kwěty přehojné, přewonné; koruna s trubkau delší kraje a dwakrát krat-

ší nežli čnělka; prašníky skoro sedavé; blizna hlavovitá; tobolky podluhovaté, 4brázdé, šerpiwé drobnými bílými pahrbečky. — Na horách w Cirkaru. Kwěte w plišti. 5.

Dříví jeho skoro tak dobré jako mahagonové; kůru hořkau a trpkau, *china orientalis*, *bundaru*, potřebují jako prawau.

O. klepiwij. H. *flaccidum Wallich nep. t. 22.* Listy wejčité, eliptičné, hladké, na lici leskuté, přikwětní žilnatosíťnaté, nadduté, různobarewné, kopinatopodlauhlé; palisty podlauhlé, kopisťowité; hrozny úzlabičkové, autlé, odwislé; tobolky podluhovaté. — Na sewerné auboři wrehu Sheopore a w údolí Noakote w Indii východní.

Kůra, *china de Sheopore* zwaná, potřebuje se jako předešlá.

O. obwejtýj. H. *obovatum Wallich.* Listy obwejtité, zakončité, hladké, přikwětní kopinaté, zakončité, žilnatosíťkowané, nadduté, síwé; palisty wejčité, ostré; hrozny úzlabičkové a konečné, přiwětewnaté, přímé, — W Indii východní.

Kůra, *china de Wynaad* zwaná, taktěž užitečná.

WNĚNITKA. EXOSTEMMA. EXOSTEMME.

Kalich trubky obwejcowité, kraje 5zubého. Koruna trubky oblé, kraje 5dílňého s ušty čárkowitými. Tyčinky hned w trubce až k ústí, hned skoro nad dolem wyniklé. Prašníky čárkowité, čnějící. Čnělka nifowitá, na konci kejowitá, nerozdělená nebo 2laloká. Tobolka kalichem wěнденá, pak přinahá, 2pauzdrá, od hora skroze přehrádku pukající: worečkůw polooblých anebo polowejcowitých s břichem papírowitým. Semence čárkowitá u prostřed pauzder. Semena přemňohá, nazpátek střechowitá, křídlem zaokrauhlým obraubená.

W. karybejská. E. *caribaeum R. et. Schult.* *Cinchona caribaea Jacq. am. t. 179. f. 65. — obs. t. 47. Lamb. cinch. t. 4. Plenk t. 132. Hayn. 7. t. 44. C. jamaicensis Wright phil. trans. 67. t. 10. Andr. rep. t. 481.* Strom 30—50' vysoký, wětewnatý s korau popelawau, jako chyna prawá chutnající, nejlysejší; listy kopinaté, ostrozakončité, dole ostré, 3¹/₂" dlouhé, 1" široké, nejcelejší, střičné; řapíky asi 5" dlouhé; palisty krátké, tupě trojúhelné; kwěty úzlabičkové, střičné, ojedinelé na stopkách řapíku kratších, nejwonnější, z pleřowa bělawé; kalich dole listenem nejmenším opatřený: trubka oblá, nahoru zponěnáhla tlustnaucí, 4" dlouhý; zuby trojúhelné

nejostřejší, přímé: koruna nejvyšší: trubka asi $1\frac{1}{3}$ " dlouhá; ušty čárkovité, podechlípené, skoro delší nežli trubka, čárkovité; tyčinky nitky z dola koruny vyniklých, $1\frac{1}{2}$ krát delších nežli trubka její; prašníky zděli polowiny trubkové, čárkovité, žluté; tobolka podlauhlá, dole tupá, kalichovými zuby wěščená, 6" dlouhá, 4" w průměru tlustá, černohnědá. — W křovištích na Ostrowech karybejských a w Mexiku. Kwěte w září a říjnu; zrá w prosinci. 5.

Kůra jeho, *china caribaea*, jest přehořká a protiwná: činí jako prawá dlyna, snadno ale působí dáwení.

W. úzkolistá. *E. angustifolium R. et Schult.* *Cinchona angustifolia Swartz act. holn. 1787. t. 3. Lamb. cinch. t. 9.* Strůmek 10—15' vysoký s korau popelawau; rozhy a stopky přípýřité; listy čárkwitokopinaté, na rubu jakož i kalichy pýřité, 3" dlouhé, $1\frac{1}{2}$ " široké; kwěty bílé, 2" dlouhé, wonné, stopkaté, konečné, chocholičené; zuby kalichové čárkwitošidlowité; koruny skoro o polowičku kratší nežli listy, lysé před rozkwětením, 15" dlouhé; tobolka podlauhlá, pětibočná, skoro oblaunká. — Na skalnatých porčích Dominga ostowu. Kwěte w prosinci až do čerwna. 5.

Dává chynu *dominickan*, která prý nestojí za nic.

W. dlouhokvětá. *E. longiflorum Roem. et Schult.* *Cinchona longiflora Lamb. cinch. t. 12.* Listy čárkwitokopinaté, obak ztenčené, lysé; stopky úzlabičkové, nejkratší; zuby kalichové dlouhé, čárkwitokopinaté; koruna před rozwitím 5" dlouhá, listu 3—4krát delší: uštůw čárkwitých, trubky třikrát kratších. Na Karybejích.

Dává chynu čili kynu *karybejskau neprawau*.

W. kwětnatá. *E. floribundum P. et Schult.* *Cinchono floribunda Swartz. Lamb. cinch. t. 7. 5. C. montana Badier. journ. phys. 1789. t. 1.* Strom 30—50 anobrž i 80' zwýši, 2' ztlaustí, wždy zelený, s korau šedohnědan, u wnitř rezawau; listy eliptičné, zakončité, 5—6" dlouhé, 3" široké; stopky konečné w chocholík rozpostawené! kalich zubůw krátkých, ostrých; koruna 2" dlouhá, třikrát kratší listu, barwy pléwové; tobolka čihowitá, hladká. — Na Ostrowech karybejských, Jamaice, Domingu, Lucii, Guadalupě, Sw. Trojici, po chlumech podlé potokůw. Kwěte w čerwnu až do srpna. 5.

Dává kůru nazwanau *Quinquina Piton* čili *china piton*, *S. Luciae, martinicensis, montana*, chuť jest hořké, protiwné a snadně působí dáwení.

W. chocholikatá. *E. corymbiferum Roem. et Schult.*

Cinchona corymbifera Lamb. *cinch. t. 5.* Listy zdělí pídi, podlahlokopinaté, ostré; větve, rozhy a květy lysé; stopky úžlabíčkové, stříčné, 2listé, chocholičené; chocholík obšírný, roztrojovaný; zuby kalichové krátké, ostré; ústy korunové sotwa kratší nežli trubka korunová. — Na Tongatabu a Eaowe, ostrovech tichomořských.

Kůra nejhořčejší a svěřaskavá jako chyna pravá, a slowe *china tongatabuensis*.

W. peruwská. *E. peruvianum* H. et. Bonpl. *eq. t. 38.* *Cinchona peruviana* Poir. Strůmek 10—12' zvýší, s korau popelawau; rozhy zelené, zmládí bělotečkované; listy stříčné nebo trojnaté, mírnořapikaté, vejčito-podlahlé, dole zaokrauhlené, hoření sedawé a srdčité, 2—3" dlahé, 1" široké; palisty vejčité; květy wonné, růžové na latě koncečné, sedawé; stopečky přečrátké s drobnými listeny; kalich vejčitý, smačknutý o 5 zubech kopinatých, ostrých, jako stopečky pýřitý; koruna wně hedwábitá; trubka oblá, ústy delší trubky korunové; tyčinky u austí přirostlé; blizna paličkovitá, nepatrně 2laločná; tobolka wejcowitá. — Na úbočích chladaunkých And peruuských mezi Chotau řekau a Querokotillem wesnici. 5.

Kůra její slowe *china peruviana*, a co pravá se potřebuje.

WNĚCHLUP. DAN AIS. DAN AIS.

Květy pometáním dwaudomé. Kalich trubky krátké obwejcowité, kraje nemenšího; dole žubého. Koruna nálewkwitá; trubky autlé, ústí huňatého, kraje 5dílného. Tyčinky samčích čnějící, samičích zawřené, pometawé. Tobolka kulowatá, kožnatopapířowitá, na konci kraužkem po kalichu zbylým znamenaná, 2pauzdrá, skrze přečrátku na dvě pukající. Semena drobná na semenicech středních, wzhůru střechowitá, křídlem blanowitým obraubená.

W. wonná. *D. fragrans* Commers. *Paederia fragrans* Lam. *t. 166. f. 2.* *Gaert. t. 195.* Keř s větvenými předlahými, pnulými, rozdělenými, popelawými, s rozhami černawými zelenými, přípýřitými, obak pod listenem žlábkowitě, mělce wylubeními; listy stříčné, podlahlé, celé, lysé, zakončité, dole w řapík asi co $\frac{1}{3}$ dlahý zaužená, 3" dlahé, $1\frac{1}{4}$ " široké, se žilau nachowau; květy na latách úžlabíčkowých, málo delších nežli řapiky, drobné, červené, libeznau wůni

rozšiřující; kraj kalichový zvonkovitý, 5zubý; trubka korunová, 4'' dlouhá; úšty čárkovitokopinaté, ostré; čnělka z trubky čnělčí, 2laločná; tobolka kulovitá, asi co wikew veliká, swraskalaunká, s brázdama mělkýma, zuby kalichovými wěněčná, nebo bezzubá. — Na Ostrowě maurickém. \bar{h} .

Kořen potřebují proti lišejům a tudy slowe *bois á dartres*. Kůra slowe *belahe* čili *bela-aye* a potřebuje se we wlašti proti zimnicm.

W. okrauhlostjý. D. rotundifolia Poir. Cinchona chlororrhiza Bory. Melanea verticillata Sieb. Jměním podobá se předešlému; listy wejčité, přiokrauhlé, přiostré, na řapících 7—8'' dlouhých; chocholiky sotwa palečné, shlauchené; tobolka nebrázdovaná, krajem kalichovým tupým, bezzubým wěněčná. — Na Ostrowě maurickém.

Keř ten, *liane de bois jaune* nazwaný, dáwa kůru, již na Maskarenách co prawau chynu užívají.

NÁWUŠKA. MANETTIA. MANETTIE.

Kalich trubky čilowité, kraje rozděleného na tolik uštůw kolik koruna jich má, nebo na dvojnásobné množství, takže úšty menší a wětší střídají se. Koruna nálewkwitá w ústí chlupatá, uštůw 4, řidko 5. Prašniky w ústí sedawé. Tobolka wejčítá, smačknutá, úšty kalichovými wěněčná, od hora dolů skrze přehrádku na dwí pukající; worečky člunkowité. Semenice z přehrádek někdy čnělčí. Semena střechowitá, přisedawá, štitowitá, po kraji křídlem často zubatým obraubená.

N. srdcolistá. M. cordifolia Mart. mat. med. br. 1. t. 7. Kořen mnoholetý, dřewnatý, hnědý; lodyha zelinná, točiwá, oblá, šerpiwaunká; listy wejčité, dole srdčité, na konci ostré, obak autle pýřité; stopky úžlabíčkové, 1kwěté; úšty kalichové 4, wejčitokopinaté, pýřité; koruna čerwcowá, palečná, wně lysá, wnitř huňatá. — W plotech, křowistích, podlé lesůw u Willarikky w Brasilii. \bar{h} .

Kořen wychwalují proti wodnotělnosti a auplawici; nazýwají ho *ipekakuahu* od Willarikky.

Podřadí 2.

KUCINÁROWITÉ. GARDENIACEAE.

MĚKKOHŁAW. SARCOCEPHALUS.

Kwěty 5—6dílné, na jezli kolowatém sedawé a s ním a trubkami kalichovými dolhromady srostlé w hmotu

kulowatou, dužnatau. Kraj kalichowý nejkratší. Koruna nálewkwitá na patero klaná: uštůw přímých, tupých. Prašniky w ústí sedawé. Čnělka čnějíci. Blizna podlahlohláwkowitá, nerozdělená. Malwice 1pauzdré, mnohosemenné, srostlé w hlavu kraji kalichowými na powrchu sítkowanau. Semena drobná, přiledwinowitá.

D. jedlý. S. edulis Sabin. trans. hort. soc. 5. t. 18.

Cephalina scandens Thom. *Nauclea latifolia Smith.* Keř pnulý; listy střičné, krátkořapikaté, waječné, přiokrauhlé, ostré, na lici lesklé, na rabu w úzlabičkách žebrowých pýřité; palisty obak ojedinělé, trojúhelné, nerozdělené, dole skoro srostlé; strbauly konečné, krátkostopkaté nebo sedawé; kwěty nárůžowé: plod čili raději hlawa z plodůw složená, zwicí broskwe. — Po lesce w Guinei, Sierra-Leoně, Gambii, Kasamancii. \bar{R} .

Negrowé plod nazývají *persica* a jej jedf.

KRUTULE. BURCHELIA. BÜFFELHORN.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nad waječnik prodlaženého, přes polowičku na patero klaného. Koruna kejawitonálewkwitá, w ústí lysá: lalokůw zkrácených, w paupěti střechowitých a zkraucených. Tyčinek 5; nitky z trubky wyniklé, nad prostředkem prosté, prašniky zawřené. Blizna podlahlokejowitá, jakoby zedwau složená. Malwice kalichem wěňčená, 2pauzdrá, čihowitokulowatá. Semenice na přehradku přirostlé. Semena hranatá.

K. wejčítá. B. capensis B. Brown in bot. rep. t. 466.

Lonicera buffalina Lin. *Cephaelis bubalina Pers.* Keř silný, dřewa přetvrdého, a proto slowe Büffelhorn; listy wejčité, ostré, pýřitošerpiwé; palisty nejsirší, nejkratší, na konci špidlaté; kwěty konečné, strbaulené, na jezli huňatém sedawé, nejmenšími listeny oddělené, nejdolejším dwém listůw podepřené; koruna 9—10" dlauhá, sytě čerwcowá; prašniky nejvýše w trubce přirostlé. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{R} .

DLAUHOCÉWKA. MUSSAENDA. MUSSANDE.

Kalich trubky podlahločihowitý, kraje šdílňého s ušty padawými, přímými, ostrými, jedním někdy prodlaženým w list řapikatý, weliký, sítkowanožilnatý, barwený. Koruna nálewkwitá: kraje šdílňého, ústí huňatého. Prašnikůw 5, dole w trubce sedawých, čárkowitzých, zawřených anebo skoro čnějícih. Blizna na dvě

klaná. Plod wejcowitý, dužnatý, na konci holý kalichem odpadlým, nepukavý, 2pauzdrý: pauzder mnohosemenných. Semenice z prostřed přehrádky vyniklé, stopkaté, na konci na dvě klané. Semena nejhojnější, drobná, čočkovitá.

D. listnatá. *M. frondosa* *Lin.* *M. zeylanica* *Burm. zeyl. t. 76. Lam. t. 157. f. 1.* *M. formosa* *Lin.* *Belilla Rheed. 2. t. 17.* Keř 6—9' vysoký, větve poněkud uwiřilé; rozhy oblé, pýřité; listy řapíkaté, střičné, waječné, zakončité i s chocholiky pýříckaté, 3" dlouhé; palisty šidlowité; chocholik klasowitý, konečný; ušty kalichowé šidlowité, prodlažené, s jedním zweličeným w list wejčitý, zakončítý, řapíkatý, mázdrowitý, pýříckatý, bělawý nebo žlutawý; koruna trubkowitá, 1½" dlouhá: trubka autlá, čerwená, pýříčkowaná, kraj žlutý s ušty na způsob hwězdy rozloženými; plod podluhowatý, žlutý, šedě zkropený, kalichem wěččený, s dužninau zelenau, nakyslý a trpký; semeno černé w 4 řadách jako kříž burgundský. — W Indii východní. Kwěte pořád. \bar{R} .

Kořen, šťawa z listu a kwěty w lékařstwu potřebují.

D. huňatá. *M. Landia* *Lam. t. 157. f. 2.* *M. latifolia* *Poir.* *Rondeletia Landia* *Spreng.* Keř rozeh huňatých; listy střičné, řapíkaté, wejčité, zakončité, nejcelejší, obak pýřitohuňaté, 6—8" dlouhé; palisty šupinowité, malé, mrtnaté; kwěty na wreholiku konečném i s listeny čárkowitými, ostrými huňatém; kalich huňatý o 5 zubech, 3 úhlokopinatých, 12krát kratších trubky korunowé, 1½" dlouhé, huňaté; uštůw korunowých 5, širokých; čnělka silně huňatá; plod wejcowitý, podlahlý, na konci ostraunký. — Na Ostrowě maurickém. \bar{R} .

Kůra její bledě žlutá, hořká a swraskawá slowe we vlasti *Quinquina indigéne*; též do Ewropy se přiwáží a *belake* jmenuje.

CEWENKA. POSOQUERIA. POSOQUERIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje šzubého. Koruna nálewkwitá: trubka oblá, nejdelší, w ústí huňatá, sotwa rozšířená; kraj šdilný: uštůw rozložených, tupých, přístejných; paupě tam wolaté. Tyčinek 5, z ústí trubkowého vyniklých, prostých, zkrátka čnělicích, nestejných. Čnělka nitowitá, na konci autlá, na dvě klaná; uštůw nestejných, připupenečnatých, ostrých. Malwice wejcowita, wěččená; dužnatá, 2pauzdrá, mnohosemenná.

C. dlouhokwětá. *P. longiflora* *Aubl. l. t. 51. Lam. t. 163.* *Solena longiflora* *Willd.* *Cirtanthus longiflorus*

Gmel. Keř 5—6' vysoký, kmen s koran zelenau hladkau; dříví tvrdé, bílé, větve tenké, uzlaté, stříčné; listy stříčné, řapíkaté, vejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, nejcelejší, 6" dlouhé, 2 1/2" široké; palisty podlauhlé, ostré; květůw 6—8 na chocholiku konečném stopečnatých, listeny šupínovitými podepřených; koruna bílá, trubka na střevíc dlouhá, silně zakřivená, na konci nachýlená, dole zelenawá, w ústí dlouhochlupá; nitky oblaukowitzě zakřivené, s pátau kratší; bobule žlutá zwíci krutiho wejce, ušty kalichowými wěncená s dužninou měkkau šťawnatau, chutnau, sladkau; semen asi 15 w dužnině čerwené, jedno na druhém. — Na březích velikých řek guianských. Kwěte w listopadu, zrá w lednu. \bar{H} .

JANIBA. GENIPA. GENIPE.

Kalich trubky wejcovité, kraje trubkovitého, uťatého nebo přizubatého. Koruna řepicowitá, trubkau kalich nepřesahující: kraje velikého, šedilného, s ušty vejčitými, ostrými. Prašníky čárkovité, w ústí sedawé, čnějící. Blizna kejowitá, tupá, nerozdělená. Malwice 4-pauzdrá, obak ztenčená, kalichem okornatěná. Semena nejmnožší, rownowážná, w dužnině hnízdiwá.

J. kopinatá. *G. americana* *Lin. Gaert. t. 190. Gardenia Genipa Swartz. Genipa Plum. spec. t. 136. Janipha Margar. 92. Janiba Piso. 158.* Strom 36—40' vysoký, kměnu tlustého, koše obšírného, stinného, dříví perlowě šedého, kůry našeré, rozsedalé, větwi rozkladitých; skoro přesleněných; listy stříčné, skoro sedawé, skoro 1' dlouhé, 3" široké, podlauhlokopinaté, obak lysé, husté; stopky úzlabíčkové, rozsochanochocholičené; kwěty zápachu libezného, bílé, pak žlutawé, asi 1 1/2" w průměru široké, na stopečkách krátkých; kalich skoro uťatý, sotwa patrně šzubý; koruna skoro kolowitá s trubkau krátkau, krajem rozloženým o 5 uštech hlubokých, vejčitých, ostrých; nitky překrátké, šidlowité, w ústí trubkowém připěwněné, ohnuté přes kauty uštowé; prašníky podlauhlé; waječník wejcowitý; čnělka jednoduchá s bliznau wejčitopodlauhlau, čnějící; bobule měkká, nahoře i dole pod koncema škreená, na konci hořením uťatá a šomolatá, přípýřítá, bělawě zelená, co pomaranč veliká s kůrkau dužnatau, s dužninau bělawau, nawinnau a šťawau z fialowa hnědau nebo černau; jeji 2 pauzdra obsahují mnoho semen smačknutých, hranatých, w dužnině hnízdiwých. — Na ostrowech ka-

rybejských, Domingu a j. w Americe jižné. Kwěte w čerwnu. 5.

Indowé jedí owoce její zralé, které žízeň welmi hasí a občerstwuje; též je nakládají do cukru; wařením ale mnoho tratí. Shotowují ze šťawy jejích také wíno. Také je podávají nemocným. Welmi unawené tělo omývají šťawau, již owšem zčerná, černost ale tá po 14 dních sama sebau zmizí. Ze žertu přidávají jí do wody růžowé, kterau ženštiny se umywe na 14 dní zčernají. Diwochowé naschwál tělo své jím barwí, aby strašnějšiho byli pohledu. Dříví twrdé dá se dobře leštiti: dělají z něho lože na ručnice a kopí.

J. plstnatá. G. Caruto H. B. et Kunth. Strom asi 20' vysoký; listy stříčné, skoro sedawé, obwejité, tupé, na líci lysé, na rubu pýřitoplstnaté; stopky konečné, 2—3kwěté, stopečky delší řápíku; koruna bílá s trubkau nahoře wně a wnitř bedwabítaw; malwice wejčítopodluhowatá, dužnatá, kalichem wěněná, 4pauzdrá, mnohosemenná. — Podlé řeky Oronoka w Americe jižné. 5.

Owoce jest chutné. Indiané šťawau líčí obličej místy na černo.

J. srstnatá. G. Merianae Rich. Duroia eriopila Lin. Merian. t. 43. Strom přeztepilý, celý srstnatý; listy podlahloobwejité, twrdé, tuhé, na píd' dlouhé; kwěty bílé wyblízejí jako jasmínowé; owoce zwicí wejce kruťiho, dříwe zelené, pak žluté s kůrkau twrdau. — Na Kayeně a w Surinamu. 5.

Owoce celé na stůl přichází, a rozkrojuje se, aby dužnina, wzezřením, barwau, chutí a semeny míšpulím podobná, jísti se mohla.

J. wišňowá. G. esculenta Lour. Strom nízký kmenu nejprímějšiho, nejjednoduššiho, 6střewidného; listy nejcelejší, wejčité, chlupaté dělají malé swazky stříčné; trny dlouhé, přímé, stříčné; kwěty bělozelené, shlaučenné; koruna kolowitá, na patero klaná: uštůw podlahlých, wykrojených; kalich zbobulelý, ostře na patero klaný; prašníkůw 5 sedawých; blizna podlahlá, wyříznutá; malwice zakulatělá, wišni podobná, 1pauzdrá. — W Kočincíně. 5.

Owoce we vlasti jedí.

KUCINÁR. GARDENIA. GARDENIE.

Kalich trubky wejcowitý, kraje trubkowitého, uťatého, zubatého, naštipaného nebo děleného. Koruna nálewkwitá nebo řepicowitá: trubky kalichu mnohem delší kraje w paupěti zkrauceného, pak rozloženého, 5—9dílného. Prašníkůw 5—9 čárkwitých, u ústí přisedawých. Blizna kejowitá, na dvě klaná nebo 2zubá: lalokůw tlustých, přímých. Waječník přehrádkami 2—3

nedokonale rozdělený, 1pauzdrý. Malvice dužnatá, kalichem wěňčená, u wnitř papíratá, pecečnatá, nedokonale 2—5pauzdrá. Semena drobná, w semenici dužnaté ponořená.

K. jasmínový, G. florida Lín. *Jasminum* Ehr. pict. t. 15. Keř wždy zelený, přeznameníť krásau a libezným zápachem kwětůw, jíst zwýši 4—5', bezbranný; kmen přímý, nahoře wětewnatý, s korau hnědau nebo šerau; rozhy lysé, maličko uzlaté, na konci listnaté; listy stříčné, někdy trojnaté, eliptičné, obak ostré, lysé, celé, zelené, 2½" dlouhé, asi 1" široké; palisty mezilisté, skoro pošwiwé; kwěty skoro sedawé, ojedinelé, konečné, bílé, nebo ponážlutlé, zápachu libezného; kalich 5—6hranný, rozdělený na 5—6 ušťůw prostopadných, kopinatosídlowitých, co trubka korunowá dlouhých; koruna nákožnatělá, kraj rozdělený na 5—9ušťůw plochých, wejčitých, tupých, skoro co trubka dlouhých; malvice lysá, pomarančowá, zwicí holubiho wejce, podluhowatá, 5—6hraná, wěňčená kalichem, nahoře 1pauzdrá, dole 3—5pauzdrá, 5—6chlopná, naplněná dužninau žlutawau nebo šafránowau. — W Indii východní; sází se na Amboině, Žapanu, w Číně, na Předhoří dobronadějském. Kwěte w kwětnu a pak w záři. \bar{h} .

Jest odrodek plnokwěťý; *Gardenia Ellis phil. trans. 51. t. 23. Jasminum capense Mill. ic. t. 180. Catsjopiri Rumph 7. t. 14. f. 2.* W Číně potřebuj bobule za prostředek chladící w horečkách; dužninau žltau nebo šafránowau barwí hedwábí. U nás chowá se w skleníku a kwěte w lipnu až do září.

K. kořenový, G. radicans Thunb. *gard. t. 1. f. 1. And. bot. rep. t. 491. Bot. reg. t. 73.* Keř předešlého nižší, kmen tenký (asi cō hrko), střewičný, položený, z dola kořeny vyhánějící; wětwe přímé, nahoře listnaté; listy 1—4" dlouhé, kopinaté; kwěty bílé, ojedinelé, přikonečné, přisedawé, řepicowité, wonné, co růže weliké, hělostné; ušty kalichowé prostopadné, čárkowitosídlowité, co trubka korunowá dlouhé; bobule čihowitá, 6hraná, s dužninau čerweně žltau; bezchutnan. — Na Žapanu; sází se w Indii východní a na Předhoří dobronadějském. \bar{h} .

Dužninu z ovoce w barwířtwí potřebuj.

K. přeslenatý, G. Thunbergia Lín. *Sims. mag. t. 1001 G. verticillata Lam. t. 153. f. 3. G. crassicaulis Salisb. par. t. 46. Thunbergia capensis Mont. act. holm. 1773. t. 1. Bergkias Sonner. it. n. guin. t. 17. 18. — jouru. phys. 3. t. 3. Piringa Juss. Keř přesličný, mnoho-*

kwětý, 12' vysoký, bezbranný, s rozhami mnohými, krátkými, oblými, přisrstnatými; listy trojnaté nebo čtvernaté, eliptické, ostré, lysé, v řapík ztenčené, v úžlabíčku žebor na rubu chlupaté, 2" dlouhé; květy konečné, ojedinelé, sedavé, bílé, líbeznau vůni vydávající; kalich 1" dlouhý, nálewkovitý, jakoby pošwowitý, o 5—7 uštech podlauhlých, kopistovitých, na jedné straně až do polovičky rozštípený; koruna kožovitá: trubky válcovité, skoro 3palečné, kraje 2 palce širokého, na 9—10 uštůw rozděleného, ústí huňatého; prašníkůw 9—10; malvice zwicí slepičihó wejce, nepukající, twrdokorá, wejcovitá, 1pauzdrá s 4 přeřrádkami neauplnými, na wnitřním kraji semenonosnými; semena čočkowitá, střechowitá. — Na Manilách, Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

K. twrdodrwý. G. Rothmannia *Lin. Sims mag. t. 690.* Rothmannia *capensis Thunb. act. holm. 1776. f. 2.* Strom bezbranný, twrdodrwý se smítky uzlatými, jakoby klaubnatými; listy stříčné, podlauhlé maličko ztenčené w nejkratší řapík, na konci zakončité, celé, lysé, na rubu w úžlabíčku žebrowém žláznatochlupaté; květy sedavé, úžlabíčkové nebo přikonečné, ojedinelé, vůni líbeznau obzvláště w noci rozšiřující; kalich žebornatý: uštůw 6 šidlowitooblých, přímých; koruna trubky krátké, obhomolowité, kraje zwonkowitého s 5—6 ušty wejčítými, ostrými, rozloženými; tyčinek 5; bobule wejcovitá, 2pauzdrá; semena čočkowitá, w dužnině hnizdiwá. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{h} .

Z dřiwí dělají náprawy.

KRATOŠ. RANDIA. RANDIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje šlaločného. Koruna řepicowitá: trubky krátké, kraje šdílného. Prašníky w ústí sedavé, zawřené. Blizny 2, tlusté. Bobule kalichem wěččená, přiwyschlá, okornatělá, 2pauzdrá. Semena w každém pauzdru mnohá, na semenici střední připewněná, w dužnině hnizdíci nebo dolů střechowitá, bezkřídla.

K. šírolistý. R. latifolia *Lam. t. 156. f. 1.* R. aculeata *Lin. Gardenia aculeata Ait. G. Randia Swartz. Lycium Sloan. 2. t. 2. f. 4.* Keř 10—12' vysoký, wždy zelený, mírně trnatý; kmen kůry rozsedalé, nárysawé; rozhy lysé, nejmenší opatřené, obzvláště na konci, trny úžlabíčkowými, stříčnými, odstálými, tuhými, 4—5" dlouhými; listy stříčné, obwejčité, nejlysejší, nejcelejší,

dole klínovitě, přisedavé, lesklé, lysé, mnohem delší trnůw; květy úzlabíčkové, ojedinelé; koruna bílá, řepicovitá: trubka 4—6" dlouhá, zubůw kalichových dwa-krát delší, w ústí chlupatá; malvice zwíci menší třešně, wejcowitá nebo kulowatá, bílá nebo žlutawá, ponamodralá; semen 6—8 we všakém pazdru dužninau obale-nych. — Na Jamaice a Antilách. \bar{H} .

Dříví výborně se hodí na kopl, luky, špy a lože ručníčné, odkudž i *bois de lance* slowe.

K. křowištní *R. dumetorum* Lam. t. 156. f. 4. *Gardenia dumetorum* Retz. *G. spinosa* Lin. *Thunb. gard. t. 2. f. 4.* *Ceriscus malabaricus* Gaert. t. 28. Keř trny palečnými, nad vznikem rozeh křížmostříčnými, rovnovážnými, lysými, nejtužšími strašný; rozhy z úzlabíček listních nejkratší, hustolisté, wětwe nejtužší, lysé; listy stříčné, waječné, tupaunké, dole klínovitě, lysé, drobné, jako buksowé; kwěty šedawé, ojedinelé, na rozlách konečné; kalich zwonkowitý, lysý o uštech s obwejtých, otewřených, žilnatých, málo kratších trubky korunowé, wně přitlačeně huňaté; koruny bílé, kraj z uštůw obwejtých; malvice zakulatělá, žlutawá, jako malé jablko 2pauzdrá, někdy kalichem wěčena, pazder mnohosemenných. — Na pomoří Indie wýchodní obyčejný. \bar{H} .
Malvice a kořen omamný ryby a lidem působí dáwení.

KUPIZNA. CUPIA. CUPIE.

Kalich trubky čihowité, kraje šdílného, stálého. Koruna nálewkwitá; trubky kalichu delší, oblé, w ústí zponenáhla obšírnější, kraje šdílného, s ušty wejčito-podlauhými, podhnutými. Nitky nejkratší, prašníky podlauhle, na hoření straně pukající. Blizna kejowitá, 10-hraná nebo 2laločná. Malvice kulowatá, kalichem wěčena, 2pauzdrá. Semenice haubowité, střední. Semena we waječniku mnohá, pak 2 nebo nemnohá, hranatá, pupečnatá.

K. chocholíkatá. *C. corymbosa* Decand. *Rondeletia asiatica* Lin. *Webera corymbosa* Willd. *Ker. reg. t. 126.* *Canthium corymbosum* Pers. *Cupi Rhed. 2. t. 23.* Keř zwýší muže; wětwe oblé, uzlaté, stříčné, se dřeněm žlutým; listy kopinaté, podlauhle, lesklé, 6" dlouhé, 2" široké, na rubu w úzlabíčku žebrowém žláznatohuňaté, wonné, zahořklé; kwěty na chocholicích konečných, 1" dlouhé, bílé, pak žluté, wonné; kalich lalokůw s skoro zdělí trubky korunowé; koruna wně lysá, u wnitř huňataun-

ká, zwici hrachu, černá, zasladlá, o semenech 4 černých, 3hraných. — W Indii východní podlé moře w písku. Dwakrát do roka kwěte. \bar{H} .

Owoce jedl, též jako listy proti vyraženinám potřebuji.

TRNUCHA. CATESBAEA. CATESBÆ.

Kalich trubky obwejcowité, kraje 4zubého nebo 4dílneho. Koruna nálewkowitá: trubky nejdelší proti ústí zponenáhla, se rozšiřující, obhomolowitá, kraje 4laločného. Tyčinky 4; nitky nejdoleji z trubky korunowé vyniklé; prašníky čarkowité, čnějící. Blizna 2zubá. Malwice kulowatá nebo podluhowatá, kalichem wěněná, 2-pauzdrá; semenice homolowitá, obak nejhořeji připewněná. Semena mnohá, dolů střehowitá, na dwa swazky w každém pazdru shlaučená, šupinowitá.

T. dlouhokwěťá. *C. spinosa* Lin. Lam. t. 67. f. 1. Curt. mag. t. 131. Tratt. tab. t. 259. *C. longiflora* Swartz. Frutex *Catesb.* 2. t. 100. Keř zwýší 12—14', kmen 4" ztlauští, ozbrojený trny stříčnými, rovnými, odstálými; listy buksowým podobné, wejčité, obak přiostré, trnu přidelší, drobné, na rozhách swazkowé; kwěty ojedinelé, w úžlabičku hořeních listůw; kalich zubůw krátkých, ostrých; koruna 5—6" dlouhá: trubky walcowité, na konci obhomolowité; malwice wejcowité, zwici slepičihowejce, žlutá; semena hranatá. — Na Ostrówech bahamských. Kwěte w kwětnu až do září. \bar{H} .

Od ní prý pochodí kůra protizimničná, *Cortex chinæ spinosus* nazwaná; dužnina malwicowá podobá se jablku zralému.

Podřadí 3.

UŠATICOWITÉ. HEDYOTIDÆ.

KLANOCHLOP. CHIMARCHIS. BACHHOLZ.

Kalich trubky obwejcowité nebo čihowité, kraje na patero klaného, rozloženého, s ušty wně u prostřed srstnatými. Tyčinek 5 nejwýš z trubky vyniklých; nitky dole srstnaté, prašníky waječné. Tobolka obwejcowitá nebo čihowitá, krajem kalichowým wěněná, dřewnatokožnatá, 2pauzdrá: pazdwer od hora dolůw pukajících, 1semenných. Semena wisutá.

K. dlouholistý. *C. cymosa* Jacq. *Macrocnemum longifolium* A. Rich. Strom ztepilý, košatý, ozdobný; wětwe hlawní rozewřeně; listy kopinatopodlauhlé, obak

zakončité, nejcelejší, lesklé, řapíkaté, stříčné, střewičné, na konci rozeb po 8, řidčeji po 10 shlauchené; kwěty hojně, drobné, newonné, s korunami bílymi na hroznech wrcholikowitých w průměru polostřewičných, w úžlabičku listním stříčných, ojedinelých, na konci obyčejně čtvernatých; tobolky malé. — Na Martinici podlé bystřic. 5.

Z dříví řezají dobrá prkna.

ŠIROÚST. PORTLANDIA. PORTLANDIE.

Kalich trubky obwejcowité, šzilé, kraje 5dílného, s ušty podlahými, listowitými, velikými. Koruna veliká, nálewkowitá: trubky krátké, ústí obhomolowitého, kraje tupě šlaločného. Tyčinek 5, nejdoleji z hrdla vyniklých; prašniky dlahé, do pola čnějící. Blizna nerozdělená. Tobolka obwejcowitá nebo přípodluhowatá, žebernatá, na konci wěňčená a wyříznutá, 2pauzdrá, na konci pukající. Semenice kožowité, střední. Semena přemnohá, eliptičná, smačknutinká, bradawičkami šerpiwá.

S. hrubokwětý. P. grandiflora Lin. Jacq. am. t. 44. Smith ic. 1. t. 6. Gaert. t. 31. f. 1. Curt. mag. t. 286. Schneev. ic. 4. Kern. 2. t. 15. P. Brown. t. 11. f. 11. Strom řidko 15' přewyšující, málowětewný wětewmi stříčnými, odstálými, oblými, listnatými; kůra tlustá, nestejná, korkowitá, rozsedalá, aniž padawá; listy stříčné, nejkratšeji řapíkaté, kopinatoeliptičné, přízakončité, nejcelejší, nejlysejší, tlustaunké, lesklé, wezpod bledší; palisty mezilisté, srostlé, 3úhelné, stálé; kwěty úžlabičkowé, skoro ojedinelé, stopkaté, někdy nící, we dne newonné, w noci nejlibezněji páchnaucí, dřiw rozvíjí ponažlutlé, na konci barwy masowé; kalich uštůw wejčitých, zakončitých, stálých; koruna polostřewičná nebo delší, bílá, w hrdle čerwewawá, s trubkau šhranau; tyčinky sehnuté. — Po skalách u paty wrchůw na Jamaice, Ostrowu tomášském a j. Kwěte w čerwnu až do září. 5.

Kůra slowe chyna surinamská.

ODUALENEC. BIKKIA. BIKKIE.

Kalich trubky čihowitopodlahlé, hranaté žebry 8 listowitými, jichžto 4 kýlowé a 3 šwowé; kraje 4dílného, s ušty čárkowitokopinatými. Koruna keřowitá, čtyrboká, kraje na čtewero klaného. Prašniky 4, čárkowité, nepřec-

sahující kraj. Tobolka vejcovitá, na konci pukající, od kalichu oddauvajících a zprošťující se: chlopní na konci na dvě klaných, 2pauzdrá, vešnutými kraji chlopnovými skoro 4pauzdrá. Semenice auzké, málo čnějící. Semena nesčíslná, smačknutá, nekřídlatá, po kraji kolcatá.

Keř lysý. Listy obvejčité, tupaunké, dole klnowité, řapkaté, bezžebře, jednožilé. Palisty krátké, utaté, srostlé, pošwiwé. Stopěšky úžlabčkové, ojedinelé, 1kwěté, nahé. Kwěty bílé.

O. jižnj. *B. australis Decand.* *B. grandiflora Reinw.* *Portlandia tetrandra Forst.* *Hoffmannia amicornum Spreng.* — Na ostrowech moře tichého. \bar{H} .

Od toho kře pochodí kůra, *sawagskau* (Cortex de Savaga) nazwaná.

TULALOD. WENDLANDIA. WENDLANDIE.

Kalich trubky zakulatělé, často čarkowané, kraje nejkratšího stálého, dole 4—5zubého. Koruna trubky oblé, delší kalichu, kraje otewřeného, 4—5laločného, s laloky wejčítými, ostraunkými. Tyčinky 4—5: nitky nejhořeji z trubky wyniklé, prašníky podlahlé, čnějící. Čnělka čnějící. Blizna na dvě klaná: nštůw tlustaunkých. Tobolka wejčitokulowatá, kalichem wěňčená, 2pauzdrá, na konci skrze přehrádku pukající na 2 chlopně. Semena nejmenší, přemnohá we všakém pauzdru.

T. barwírský. *W. tinctoria Decand.* *Rondeletia tinctoria Roxb.* Strom; listy řapíkaté, podlahlokopinaté, na lci lysé, na rubu po žebřách jakož i řapíky, rozhy, stopky a kalichy pýřité; palisty 3úhlé, špidlaté; laty konečné, křižmorozdělené; kwěty trojčatné, drobné, přisedawé; ušty korunowé odstálé. — W Bengalu okolo Burdwanu a Midnapuru. Kwěte w lipau a srpnu. 5.

Kořen potřebuj k barwení.

HADOWKA. OPHIORHIZA. SCHLANGENWURZ.

Kalich trubky krátké, čihowité, dole s waječnikem srostlé, kraje na patero klaného, stálého. Koruna nálewkwowitá, tříkrát delší kraje kalichowého, u wnitř srstnatá: uštůw 5, wejčítých. Blizna 2laločná, kratší nežli koruna. Tobolka široká, smačknutá, zuby kalichowými wěňčená, 2pauzdrá, nahoře šterbinau na přič skrze přehrádku pukající. Semenice podlahlé, na přehrádce obak dole připewněné. Semena mnohá, drobná, šestihraná.

H. kopinata. O. Mungos Lin. A. Rich. mem. soc. h. n. par. 1823. t. 2. Gaert. t. 55. f. 10. Lam. t. 107. f. 2. Plenk t. 90. Mungo Kacmpf. 573. 577. Kořen jedno-
 duchý, co píď dlabý, co prst tlustý, křiwý, dřevnatý,
 křehký, bělawý, rownowázný, mnohomreasatý, s korau
 nerownau, čerwenau a hnědau; lodyha letní, jedno-
 chá, přimá, 1—2 pídi zwýši; listy stříčné, kopinatowej-
 čité, obak zakončité, nejcelejší, lysé, papirowité, úkosně
 žebernaté, řapikaté; palisty maličičké, ufaté; wrcholíky
 konečné, stopkaté, wětewnaté: kwěty na wětwich row-
 nowázných jednostranné, přimé; koruna trubky krátké,
 nálewkwité, kraje na patero klaného, tupého; tobolka
 wejčítá, smačknutá, 2pauzdrá, dopola pukající. — Na
 Žawě, Ceylonu, Sumatře. Kwěte w plišti. ♀.

Kořen hořký, nejslawnější lék proti uštknutí nejjedowatějších
 hadůw we vlastech naduwedených. Promyka, tamo *mungos* nazwaná,
 prý naučila člowěka wýborné moci toho kořene. Též léčí otráwení
 makasarským jedem. K léčení a ochránění se před jeho zlými účín-
 ky berau drachmu prášku toho kořene se saustem wody, též i částku
 toho prášku na uštknutinu příkládají. Podlé rady indských lékařůw
 mnseli wojáci člowěčí lejno požřísti, aby jed ze žalúdka byl wypuzen
 a neškodliwým učiněn.

ZUBEŇ. DENTELLA. ZAHNBLUME.

Kalich trubky wejčítokulowaté, kraje na patero kla-
 ného. Koruna nálewkwitá, na patero klaná: uštůw o-
 bak lzubých, hrdla srstnatého. Prašnikůw 5, zawře-
 ných, přisedawých. Čnělka krátká. Blizny 2, tlusté.
 Tobolka přínepukawá čili malwice wyschlá, krajem kali-
 chowým wěncená, 2pauzdrá. Semenice dužnaté, do
 pauzder čnějící. Semena drobná, wejčítá.

Z. plaziwá. D. repens Forst. nov. gen. t. 13. Hedy-
 otis repens Lin. Burm. ind. t. 15. f. 2. Crusta ollae Rumph
 6. t. 170. f. 4. Zelina trsnatá, plaziwá; lodyhy brwitě;
 palisty nejmenší, ostré; stopečky úzlabičkové, střidawé,
 1kwěté, krátké; tobolky mrtnaté; kwěty bílé, nejmenší.
 — Na místech mokrých, stinných, podlé potokůw, rýžo-
 wišť, w Indii wýchodní, na Žawě, Timoru, Luzonu, Koro-
 mandelu, Nowé Kaledonii a d. ☉.

Potřebují ji proti lišejí zplozenému drobněčkými čmelšky, *kumau*
 nazwanými, jichž dostávají ženy a děti do lesa chodící. Tito čme-
 lšci rychle zahrabawše se do kůže působí nesnesitelné swrbení a
 wředy rozjídawé.

UŠATICE. HEDYOTYS. OHRLING.

Kalich trubky wejcowité, kraje 4zubého, zuby pří-

mými, stálými, chobotem ostrým i na plodu oddělenými. Koruna krátce trubkovitá, hrdla wausatého, kraje na čtvero klaného. Tyčinky 4, krátce čnějící, prašníkův vejčitých aneb okrauhlých. Tobolka wejcovitá, na konci ztenčená, zuby kalichovými sklimenými přewýšená, 2pauzdrá, skrze přehrádku pukající. Semen we všakém pauzdru mnoho drobných, hranatých.

U. bílá. *H. auricularia* Lin. *Valerianella* Burm. *zeyl.* t. 108. f. 1. *Muriguti Rheed.* 10. t. 32. Bylina; kořen bílý, nrcasatý, woňawý; lodyha dlauhá, jednoduchá, čtyrbočná, na konci příststnatá; listy kopinatowejité, žílnaté, přisedawé, stříčné; palisty štětinatobrwtité; kwěty úžlabíčkové, sedawé, strbaulené, skoro přesleněné; semena černá. — Na Ceylonu, Malabaru, též w Silhetu a Nepalu. 4.

Listy obyčejným jsau prostředkem proti ranám a wředům, též proti hluchotě.

CHAJA. OLDENLANDIA. OLDENLANDIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje z 4 zubůw za kwětení přiblížených, na plodu nejšířším chobotem oddělených, odstáwajících. Koruna krátce trubkovitá, kraje na čtvero klaného, hrdla huňatého nebo lysého. Tyčinky krátce čnějící, prašníkův vejčitých aneb okrauhlých. Čnělka nerozdělená nebo na dvě klaná. Tobolka zakulatělá, zuby kalichovými odstálými, drobnými wěččená, 2pauzdrá, na konci štěrbinau skrze přehrádku pukající. Semena přemnohá, nejmenší na semeníci zakulatělé, a skoro do ní ponořená.

Zeliny, byliny, na pohled kuřmnu moru podobné, někdy podkřowité.

Ch. okolkátá. *O. umbellata* Lin. *Roxb.* t. 3. Rostlina ozimá; kořen 1—2' dlauhý, tenký, rowný, žlutočerwený; lodyha sotwa 1' dlauhá, rozprostřená, čtyrbočná, lyaunká, wětewnatá; listy auzce čárkowitzé, ostré, po kraji podchlípené, na lici šerpiwaunké, na rubu bledší; palisty, řapíky spojující, štětinatobrwtité; stopky úžlabíčkové, příokoličené. — W písku Indie východní a Afriky. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Rostlina ta n velikém množství se sází na pomoři koromandelském, kdežto slowe *sayawer*, Angličanům *chayawer* čili *chair root*, *Est - India madder*. Kořen, w únoru vykopaný, suší se na místě wětrném, kdežto 4—5 let se drží a dobroty nabývá; planý jest o 1/2 lepší. Toliko jeho kůra obsahuje barwinu, kterauž na tmawě čerwenobarwf. Kořen též se potřebuje proti nemocem kožním a listy proti dušnosti.

Podřadí 4.

OKRUŠŇOVITÉ. ISERTIEAE.

OKRUŠEŇ. ISERTIA. ISERTIE.

Kalich trubky zakulatělé, kraje krátkého, stálého, 4—6zubého. Koruna dlouhotrubkovitá, u prostřed tenší, kraje 6laločného s laloky krátkými, w paupěti na konci přizkraucenými, u wnitř wlnkau hustau ryzau pokrytými, s choboty w hřebinky prodlanženými. Tyčinek 6, zavřených. Blizny čárkovité, přímohvězdotité. Ořech kulowatý, kalichem wěňčený, pecek 6, kruchých, 3hraných, na wnitřní straně brázdowaných, mnohosemenných. Semena zakulatělá, dole uřatá.

O. čerwcowá. *J. coccinea Vahl.* *Guettarda coccinea Aubl. t. 123. Lam. t. 259.* Strom mirné výšky (12') ztlaustí 7", dříví bílého, řídkého, kůry čerwenawé, rozsedalé, rozeh hranatých, střícných, naryšawěle huňatých; listy střícné, někdy trojnaté, řapikaté, waječné, zakončité, dole ostré, na rubu popelawé a pýřité, 14" dlouhé, 7" široké; palisty obak dvojčatné, kopinatošidlowité, padawé; kwěty krásně růžowé, na latě wětewnaté, konečné, sedawé; kalich krátký, stálý; koruna 2palečná, wně aksamitnatá, kraje malého, málo otewřeného, o šesti lalocích ostrých; prašniky podlahulé; čnělka zdělí trubky; ořech menší nežli šwestka, rubina čerwená, šřawnatá, sladká, jedlá. — W lesech Guianských. Kwěte pořad. 5.

Owoce jedí; dříví hořké; zwařenina listů potřebuje se na kaupele a obkládání otokůw.

Podřadí 5.

PSUJAKOVITÉ. HAMELIEAE.

PSUJÁK. HAMELIA. HAMELIE.

Kalich trubky waječné, kraje 5laločného, s laloky přímými, krátkými, ostrými, stálými. Koruna trubkovitá: trubky skoro 5bočné, kraje z 5 lalokůw stejných, malých, sotwa otewřených. Tyčinek 5, z prostředku trubky wyniklých, zavřených: prašniky podlahuločárkovité. Blizna tupá, skoro 5bočná. Malwice waječná, 5brázdá, kalichem wěňčená, 5pauzdrá: pauzder mázdrowitých, mnohosemenných. Semena nejmenší, smačknutá.

P. sochatý. H. patens Jacq. am. t. 50. Smith exot. t. 24. Gaert. t. 196. f. 3. H. coccinea Swartz. Keř zimolézu podobný, 2sáhowý, smítky oblé, popelawé, rozhy čtyřhrané, zelené, pýřité; listy trojnaté, někdy (nejhořejší) střičné, waječnopodlauhlé, obak zakončité, někdy oblé jakoby wejčité, na konci tupaunké, nejcelejší, 5" dlouhé, 2 1/4" široké, měkké, pýřité nebo huňatopýřité nebo šedoaksamitnaté; řapíky 1/3 listu dlouhé, wejčité, dlouh zakončité; stopka konečná, sochatá nebo roztrojená, wětwi okolíkowitě rozpostawených, na hořeni straně kwěty nesaucích; kalichy wálcowité, načerwcowé; koruny wně pýřité; plod 3 1/2" dlouhý, 2" tlustý, černý, se šřawau černě nachowau, na kratičkých stopečkách. — W křowistích w Indii západní, Mexiku, Guianě, Brasillii, Peruwii. \bar{R} .

Na Domingu slowe *kryšřmor* (Mort aux rats).

P. břichatý. H. ventricosa Swartz. Lindl. bot. reg. t. 1195. H. grandiflora Her. sert. 4. t. 7. Salisb. par. t. 55. Strom weliký, okázalý; smítky šedokoré, bradawičnaté; rozhy oblé, nejlysejší, zelené; listy střičné, trojnaté nebo čtwerнатé, nejlysejší, waječnopodlauhlé, dole klínowité, naboře ostře zakončité, 6" dlouhé, 2 1/2" široké, nejcelejší, žlutawě zelené, na rubu bledší, někdy po kraji nachowěle naběhlé; řapík 2" dlouhý; palisty kratší řapíku; hrozny konečné, pořídku úžlabičkowé; kwěty dlouhostopkaté; koruny žluté, skoro palečné, trubkowitozwonkowité, břichaté; malwice podluhowatá, čerwcowá. — Na pahrbcích suchoparných, we křowistích na Jamaice a w Mexiku. 5.

Dřiwí dáwa prkna přeširoká na stoly a jeřřtky; má drobné wlákn jako jilm s wlami mnohými swětle hnědými nebo šřřými; jmenuje se dřiwí *princowo* (Prince - Wood).

OBUŇ. ALIBERTIA. ALIBERTIE.

Kwěty pometáním nedokonale 1pohlawé. Kalich kraje trubkowitého, žubého. Koruna trubkowitá, delší kraje rozloženého, šdílneho, s uřty waječnými, ostrými. Tyčinek 5, z trubky wyniklých; prašňíky přisadawé, čarkowité, zawřené. Čnělka jednoduchá, w nedosamčilých kejowitá, čarkowaná, bliznau jednoduchau ostrau ukončená; w samičích a obojakých kratší; blizen 5, čarkowitých. Malwice přřkornatá, zpěšřtilokulowatá, krajem kalichowým, trubkowitým wěňčená, špauzdrá: pauzder mnohosemenných. Semena dužninau tenkau obalená.

O. jedlá. A. edulis Rich. mem. s. h. n. par. p. t. 21. f. 1. Genipa edulis Rich. Gardenia edulis Poir. Strůmek; listy stříčné, kožovité, podlauhle, zakončité, na lici lesklé, na rubu w úžlabičku žebrowém wausaté; palisty přisrostlé, celé, ostré; kwěty konečné, ojedinelé nebo chomáčené, přisedawé. — W Guianě francauzské. 5.

Owoce, *kujawka černá* (goiave noire) zwané, jedl.

Podřadí 6.

TĚSNOLOWITÉ. CORDIEREAE.

TĚSNOL. CORDIERA. CORDIERE.

Kwěty jednodomé, na rozdílných wětwich. *Samčí*: Kalich miskowitý, celistwý, celý; koruna řepicowitá, dlauhotrubá, kraje 4—5dílného, rozloženého, těsnoústého; tyčinky 4—5; prašníky sedawé; památka čnělky. *Samičí*: Kalich zakulatělý, kraje celého, obrubowitého; koruna přímá, ústí méně těsného, kraje 4—5dílného; blizny 4—5, šidlowité. Malwice zpleštilokulowatá, šomolkatá, 4—8pauzdrá: pauzder lsemenných. Semena hladká.

T. trojkwětý. C. triflora A. Rich. mem. soc. h. n. par. 5. t. 10. f. 2. Keř hustý, 4—5střewičný; listy stříčné, eliptičné, zakončité, lysé; palisty nejostřejší, dole dohromady srostlé; kwěty bělostné, na nejvyšších rozláhách; samčí trojčatné, sedawé, obkličené 4 listeny šupinowitými; samičí ojedinelé, 4listenné. — Podlé řeky Kuru w Guianě. \bar{h} .

Podřadí 7.

NADÁKOWITÉ. GUETTARDACEAE.

ROJOK. MORINDA. MORINDE.

Kwěty strbaulté, na ježli zakulatělem, přinahém. Kalich trubky obwejcowité, často s poblížkými srostlé, kraje rozloženého, 5-, řídko 4laločného. Tyčinek 5 řídko 4; nitky krátké. Čnělka nitowitá. Blizna na dvě klaná. Malwice 2—4pecká; pecek lsemenných, s blížkými často srostlých a tlačením na sebe smačknutých anebo hranatých.

R. citrolistý. *M. citrifolia* *Lin. Gaert. t. 29. Cada-Pilava Rheed. 1. t. 52. Bancudus latifolia Rumph 3. t. 99.* Strom 3střewičný, větvi rozestřených, rozeh čtyřhraných, často na kolínkách škrčených; listy stříčné, na píd' dlouhé a co dlaň široké, waječné, obak ztenčené, lesklé, lysé; palisty krátké, drobné, široké, objímawé, brázdowané; strbauly protilisté, bezlistenné, na stopkách krátkých, tlustých; koruna bílá, na patero klaná; blizna na dvě klaná; malwice žlutozelené, silně wonné, dohromady dělaji strbaul odwislý welikosti a twaru wejce husího. — W Indii východní wšude se sází, též i sám od sebe roste. Kwěte dwakrát do roka. 5.

Owoce jest šťawnaté, chutné a při tom zahořklé, a proto je nejedl' Ewropané; brzo hnije a zapáchá člowěčsm lejnem. Dříwí dost měkké a bílé. List silně zapáchá asi jako bezowý, a potřebnje se mnohonásobně w lékařstwi.

R. barwířský. *M. tinctoria Roxb. M. citrifolia Hunt.* Podobá se předešlému. Jest skoro stromowitý, lysý; listy podlauhlé, přisedawé, hladké, nelesklé; stopky ojedinělé, protilisté, mnohem delší řapiku, palečné; strbauly wejcowité; koruny bílé; čnělka čnějící; prašniky zawřené. — W Indii východní. 5.

Kůra kořenowá potřebuje se obyčejně k barwení na čerweno a černo.

R. listnatý. *M. bracteata Roxb. Bancudus angustifolium Rumph 3. t. 98.* Strom 20—30' vysoký, tenký proti jiným, lysý, kruchý; rozhy 4hrané; listy stříčné, podlauhlé, 9" dlouhé, 2—3" široké, lesklé, krátkořapíkaté; palisty široké, na konci polokruhowité; stopky ojedinělé, protilisté, strbauly kulowaté, listeny bílými, stálými pokryté; koruay bílé, tenké, w ústí huňaté; prašniky zawřené; čnělka čnějící; malwice 4semenné dohromady dělaji strbaul žlutawý, zwíci šwestky, kořenné, trpké a hořké. — W Indii východní, na Molukách, Ostrowech Andamanských, Filippinských a jinde na pomori. 5.

Owoce dāwajť dětem proti hlistám. Dříwí dosti twrdé, tuhé, bělawé, dole čerwenawé, zapáchá senem. Kořen nebo vlastně kůra silnějšich potřebujť se obyčejně k barwení plátna, a přfze na čerweno, a to buď samy o sobě nebo se sapánem.

R. obecny. *M. Royoc Lin. Jacq. h. vind. t. 16. Royoc Plum. sp. 2. t. 26.* Keř lysý, dole položený, slabý, skoro slahaunatý. 10střewičný; větwe krátké, slahaunowité; listy kopinaté, obak zakončité, krátkořapíkaté, lysé, syté zelené, stříčné; palisty široké, nejkratší, hrořuté; strbauly malé, užlabičkowé, přikonečné, krátko-

stopkaté; koruny bílé, s trubkou autlau, w hrdle nafau-
klau, s ušty 4 ostrými, podhnutými; tyčinky 4; bliz-
na na dvě klaná; ovoce šťáwnaté, smradlawé, kulowa-
té. — Na Domingu, Kubě a w Mexiku. Kwěte w čer-
wnu až do října. \bar{R} .

Kořen žlutý vyhlíží jako rabarbara; dělají z něho žlutý inkaust,
a barví plátno na tunawolnědo.

R. šestihraný. M. Chachuca *Hamilt.* Skoro stro-
mowitý; rozhy šhrané; listy eliptičné, ostré, často
trojnaté, na líci šerpiwé, na rubu pýřité, w úžlabičku
žebrowém wausaté; palisty polookrauhlé, často 2laločné;
stopky úžlabičkowé, ojedinělé, nahé, málo delší řapiku.
— W lesech bengalských u Matsie a Mayadhly.

Slowe *chachuka*, t. j. oko starcowa, pro strbauly škwětowé. Kůra
kořenowá k barvení.

ODON. VANGUERIA. VANGUERIE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nejmenšího, šzu-
bého, padawého. Koruna zwonkowitzkulowatá, w hrdle
srstnatá, na patero klaná: uštůw kopinatých, ostrých,
podhnutých. Tyčinek 5, s nitkami nejkratšími. Blizna
hláwkowitá. Malwice jablkowitá, newěněčená, špeckowá:
pecky kostnaté, lsemenné; semeno wé wnitřním kautu
u prostřed připewněné, podluhowaté.

O. bezbranný. V. *edulis Vahl. Lam. t. 159.* V. *cy-
mosa Gaert. t. 193.* V. *Commersonii Desf. Jacq. schoenb. t. 44.*
V. *Vavanga chinensis Rohr.* V. *edulis Vahl. act. haf. 2. t. 7.*
Strůmek; smítky bělawě popelawé; rozhy oblé,
lysé; listy střičné, wejčité, dole a nahoře krátce zakon-
čité, na konci tupé, 7" dlauhé, 3 $\frac{1}{2}$ " široké, nejlysejší,
blanowité; palisty široké, dlauhé, zakončité, dolejší řa-
piku kratší; wreholíky ze smítkůw (rozeli loňských) pod
listím letošním wynikající, listu mnohem kratší, 2—3krát
rozdwojené: wětwi rozewřených; kwěty mnohé, střidawé,
stopečkowané, neweliké; kalich jako stopky pýřitý, ma-
ličký, s 5 zuby ostrými, přímými, pak rozewřenými; ko-
runa zwonkowitá, s trubkou baňatau, uštůw ostrých, se-
hnutých; prašníky čnějící, na nitkách kratších; malwice
zakulatělá, 1 $\frac{1}{2}$ " ilustá, šomolkatá, kalichu zbawená, š-
pauzdrá, w každém pazdru semeno eliptičné, obak
tupé, mandlowité, některá někdy pometající. — Na
Madagaskaru, odkud přesazena na Maskareny a do
Činy. 5.

Owoce lahodné jedí.

O. trnatý. V. *spinosa Roxb. Meynia spinosa Link.*

Keř křížmotrnatý; listy vejčítopodlauhle, hladké, sotwa palečné, stříčné nebo trojnaté; wrcholíky chomáčené, úzlabíčkové; blizna 4—5laločná; malwice žlutá, zwici wišně, jedlá. — W Bengalu a Čině.

NADÁK. GUETTARDA. GUETTARDE.

Kalich trubky wejcowité nebo kulowaté, kraje trubkowitého, stálého nebo padawého, ufatého nebo neprawidelně přízubatého. Koruna řepicowitá: trubky walcowité, uštůw 6—9, waječnopodlauhých. Prašniky 4—9, u hrdla sedawé, zawřené. Blizna hláwkowitá, řídko na dvě klaná. Ořech zakulatělý nebo wejcowitý, kalichowau trubkau wěňčený, pecka tupohraná, 4—9pauzdrá: pazuder rowných anebo křiwých, lsemenných.

N. ozdobjný. *G. speciosa* Lin. *Lam. t. 154. f. 2.* *Cadamba jasminiflora* *Sonn. voy. 2. t. 128.* *Rava Pou Rhced. 4. t. 4. 47.* Štrom okázalý; kmen tlustý, černawokorý; listy stříčné, skoro dwojpidowé, vejčité neb obwejčité, dole často přísrdčité, na konci tupé, mladší na rubu šedobuňaté, dospělé po žebrách huňaté nebo toliko pýřité; palisty kopinaté, zakončité, padawé; wrcholíky sochaté, z nejhořejších úzlabíček wyniklé, stopkaté; kwěty jednostranné, weliké, tubarozowým podobné, přewonné; kalich odkwětlý padawý; koruna bílá, o 4—9 lalocích mnohem kratších trubky 1½palečné, ořech kulowatý, jako jablko zpleštilý, zelený, nahý, kalichem wěňčený, skrownodužinatý, 6brázdý; pecka dřewnatá; jádro bělawé, trpké, zwici skoro mandle. — Na Ostrowech indských, Koromandelu, Malabaru a j. Kwěte pořád. 5.

Sází se pro ozdobu; pořád zelená a kwěte; kwěty w noci se rozwfjejí a nejsbeznější zápach wydáwají, za wýchodu slunce padají.

STAWITOK. ANTIRHOEA.

Kalich trubky wejcowité nebo podluhowaté, kraje krátkého, zwonkowitého, 4zubého. Koruna trubkowitá, na čtewero klaná: uštůw kratších trubky, přiostrých. Prašniky podlauhle, u hrdla sedawé, nečňjící. Blizna na dvě klaná. Ořech přimalwicowitý, wejcowitý nebo podluhowatý, wěňčený; pecka 2pauzdrá: pazuder lsemenných.

St. přeslenatý. *A. verticillata* *Decand.* *A. Lostaeana* *Commer.* *Malanea verticillata* *Lam. t. 66. f. 1.* *A. borbo-*

nica *Gmel.* *Cunninghamia verticillata Willd.* Strůmek s wětweми oblými, lysými, popelawými; listy trojnaté, někdy čtvernaté, obwejitopodlahlé, dole klínovité, na konci zakončité, obak lysé, 3" dlouhé, 1" široké, w úzlabíčkách žebrowých žláznaté; řapíky 3—4" dlouhé; palisty meziřapíčné, ostré, padawé; stůpky palečné nebo delší, úzlabíčkové, kratší listu, sochaté, na wětwich nahore nesaucí kwěty sedawé, drobné, bělawé, pometáníu někdy dvojdomé: ořech zwicí pšeníčného zrna. — Na Burbonu a snad i Maurici ostrowech. 5.

Francanzowé we vlasti jmenují jej *bois de Losteau*, a kůru kouowau potřebují co prostředek jistý proti běhawkám. Dřwíw potřebují trublaři na práce menší.

TIMON. TIMONIUS.

Kalich trubky wejcowité, kraje trubkowitého, ufatého, 2—6zubého. Koruna řepicowitá, kraje 4—6dílného, rozloženého, hrdla nabého, uštůw waječných, tupých. Tyčinky přisedawé, nejwýš z trubky wyniklé. Bližny 2 čnějící, prstnaté neb na patero klané, s ušty čárkowitzými. Ořech kulowatý, hladký, krajem kalichowým wěňčený, se 7—25 pecek kostěných, oddělených, lsemenných, nepukawých. Semeno překocené, čárkowitzé.

T. kopinatý. *T. Rumphii Decand.* *Timonius Rumph* 3. t. 140. *Erihalis Timon Spreng.* *E. polygama B Willd.* Strom ztlauští stehna, řídko muže, chudowětewný; listy na konci rozeh směstnané, střičné, kopinaté, 3—5" dlouhé, 2" široké; palisty mezistopeční, ostré, celé; stopky úzlabíčkové, listu kratší, 3kwěté: kwět prostřední sedawý, poboční stopečkowaný, stopka pak 1-plodná; ořechy hladké, wejčítokulowaté, zwicí hlohyn twrdaunké, žlutawě černé, plně pecek podlahhlých, mákem zápachajících. — Na místech otewřených, pahrbcích Amboinských. 5.

Kůra kmenowá haubowitá, tlustá, rozsedalá; místem jakoby zpálená, hořká; někdy ji žwýkají na místo pinaogu s betelem; kořen potřebují proti zimnici. Dřwíw bílé, welmi mřznaté, slauží k děláníu krowu na obyčejné přfbytky, dlouhé wětwe na ploty, obzwláště na rybaf w moři.

LÁMAWEC. PSATHURA.

Kalich trubky wejcowité, kraje zwonkowitého, 5—6zubého, stálého. Koruna u wnitř wausatá, trubky krátké, kraje rozloženého, o 5—6 lalocích ostrých, trubky

delších, w paupěti střechowitých; prašníkúw 4—5, u hrdla přisedawých. Blizen 5—6, čepelkowitých. Malwice kulowatá, brázdowaná, krajem kalichowým wěňčená, 6-peakowá. Semena w peckách ojedinehá, přímá.

L. kopinatý. *P. borbonica* *Gmel. Lam. t. 260. P. corymbosa* *Gacrt. t. 194. f. 4.* Keř nízký, kmen přímý, lysý; rozhy rozewřené, welmi kruché; listy stříčné, řapíkaté, kopinaté, celé, lysé, nejostřeji dole w řapík ztenčené; kwětú 7—8, na latě konečné, rozewřené, stříchnowětewné; jakoby z wreholikúw složené: stopka a stopečky lysé, skoro vláskowité nesau kwět drobný, kulowatý; kalich krátký, o zubech 6, drobných, přeostrých; ušty korunowé wejčité, tupé; čnělka delší tyčinek; blizna z 3—4 čepelek; malwice zwicí koriandru, kulowatá, brázdowaná. — Po wrších na Burbonu ostrowu. \bar{n} .

Pro křehkost slowe *bois cassant*. Zwařeninu užlwařj proti chorobám nakažliwým.

WÝHLUBEŇ. MYONIMA. RATTENFRAS.

Kalich trubky kulowaté, kraje nejmenšího, tupě 8-zubého. Koruna trubky krátké, kraje tupě 4dílného. Tyčinky 4: nitky krátké, prašniky podlauhlé, čnějící. Blizny 4, čárkowité, krátké, tlustaunké, přiblížené, skoro srostlé. Malwice kulowatá, newěňčená, o 4 peckách 5semenných, s dužninau spojených. Semena lunowitopupečnatá, prostředkem připewněná.

W. obwejtá. *M. obovata* *Lam. t. 68. f. 1.* Keř wětewnatý, s rozhami stříčnými; kůra popelawě bílá, rozsedalá; listy stříčné, nejcelejší obwejté, tlusté, kožowité, lesklé, jakoby pokostowané, tupé, krátkořapíčné; palisty drobné, nejostřejší, pačawé; stopky úzlabíčkowé, stříčné, 1—3kwěté; malwice čerwenawá, zwicí winěnky, kulowatá, maličko zpleštilá, a tak nepatrně čtyrhraná, kalichem wěňčená. — Na Burbonu ostrowu. \bar{n} .

Myši welmi rády owoce žerau, a tudyž slowe *myšé dřewo* (*bois de rat*).

NONATEL. NONATELIA. NONATELIE

Kalich trubky wejcowité, kraje 5zubého, stálého. Koruna trubkowitonálewkowitá: trubky skoro wolaté, uštůw 5. Tyčinek 5, přizawřených. Blizny 2, tupé. Ořech kulowatý, brázdowaný, o 5 peckách kožnatých, 1semenných.

N. obecná. *N. officinalis* *Aubl. t. 70. f. 1.* Keř 3' zwýšší, 3''' ztlaušti, bakulatý, wětewnatý; listy stříčné, 2" dlanhé, 1" široké, wejčité, ostré, lysé; palisty srostlé w pošwu 4zubau; lata wrcholičnatá; kwěty drobné, jako ptačicho zobu, a pod každým pokrywka malá, 3lupenná, malwice jako meřuzalky, 10brázdé. — Podlé pěšinek lesních w Guianě. \bar{h} .

Zpařeninu listů užíwají Kreolové kayenští proti dušnosti, a tudyž keř ten nazýwají *Azier a l' Asthme.*

Podřadí 8.

PÁCHLOWITÉ. PAEDERIEAE.

PÁCHLA. PAEDERIA. PAEDERIE.

Kalich trubky wejcowité, kraje malého, 5zubého, stálého. Koruna nálewkwowitá, u wnitř chlupatá, 5uštá, w paupěti řasnatá. Tyčinek 5, někdy pometawých; prašníky podlahlé, w prostředku trubky přisedawé. Čnělka nečumící. Blizna na dvě klaná. Malwice malá, wejčitolowatá, s kůrkau pak kruchau, 2pauzdrá, 2semenná.

P. obecná. *P. foetida* *Lin. Lam. t. 166. f. 1.* *Apocynum foetidum* *Burm. ind. 71.* *Convolvulus foetidus* *Rumph 5. t. 160.* *Kaempf. ic. sel. t. 9.* Kmen dole ztlaušti stěwice, bakulatý, dřewnatý, wypaušti šlahauuny dlanhé, slabé, rozdělené na smítky oblé, hauzewué, sotwa co stěbło tlusté, wšudy se pnaucí a křowiny popínající; listy stříčné, podlahlé nebo kopinaté, dole srdčité, lysé, 6" dlanhé, 2" široké, celé, měkké, ostré; palisty obak ojedinělé, malé, ostré, dole rozšířené; kwěty nemnohé, na latách krátkých, úzlabičkowých, krátkých stříčné, u wzniku stopeček drobnými listeny opatřené; trubka korunowá u wnitř wlnatá, ryšawá; kraj malý, málo otwřený; malwice jako srstka, proswitawá, žlutawá, křehká, skoro prázdná, se 2 semenoma, jako proso wylížejícímá. — W křowistích Indie wýchodni, na Molukách, Žapanu. Kwěte w plišti. \bar{h} .

Listy mezi prsty třené zápachají šlowěčím lejnem; switšli stunce na keř, hnusný pučl wydává. Taktéž i kwěty smrdí. Celá rostlina jest zapowřžená, a potřebuje se ke škádlení lidí. Tím wzácnějš jest w lékařstwu; zahání nadýmání, uštinání a křeče: proto list jedl se zeleninami jinými. Nesli to nic platno, hrdec, jí napaný, stawí překocený na břicho. Kořen má kůru co krew čerwenu, dřiwí modrawě čerwené: potřebují jej k dáwení.

Podřadí 9.

KAWOWNÍKOWITÉ. COFFEACEAE.

KANTA. CANTHIUM. CANTHIUM.

Kalich trubky wejcowité, kraje krátkého, 4—5zubého. Koruna trubky krátké, w hrdle wausaté, uštůw 4—5 rozložených. Prašníky 4—5 u hrdla, sotwa čumicí. Čnělka niřowitá, čumicí. Blizna nerozdělená, tlustá, wejčítokulowatá nebo čepicowitá. Malwice kulowatá nebo dvojčatná, zuby kalichowými wěččená, duřnatá, 2pauzdrá. Semena w pauzdrách ojedinělá, proti konci připewněná, nakřiwená.

K. drobnokvětá. *C. parviflorum* Lam. *Roxb. t. 51. Gaert. t. 193. f. 3?* Webera tetrandra Willd. Kanden-Kara *Rheed. 5. t. 36.* Strůmek nejwětewnatější, rozestřenný, 6—7střewičný; rozhy lysé, ředokoré, s trny střičnými, rownými, skoro rownowážnými, dlouhými ($1\frac{1}{2}$ "') co meziklaubi nebo delři; listy pod trnami střičné, wejčité, krátkořapikaté, lysé, sytě zelené, na rubu bledé, delři trnůw (3" dlouhé, 1" řiroké) často chomáčené; hrozny pod trny z úřlabička listního wyniklé, nesaucí kwěty (4—8) předrobné, řluté, wonné, na nejkratřích stopečkách; malwice přikulowaté, zelenawé, přismačknuté, hořké. — Na Koromandelu. 5.

Kořen, kůru a list uřřwaji proti auplawici a hlistám.

K. hořká. *C. Rhedii* Decand. Tsřierou-Kara *Rheed. 5. t. 37.* Kanti Braminůw. Strůmek čili raději keř muře wyřři, trnatý; listy waječnokopinaté, zakončité, nejkratřejši řapikaté, leskuté, $2\frac{1}{2}$ " dlouhé; kwěty mnohé (3—6), úřlabičkowé, krátce stopečkaté, drobné, zelenawé, newonné, na patero klané, řmuřné; malwice dvojčatná, $\frac{1}{2}$ " dlouhá, wěččená, hořká. — Na Malabaru. Pořřad zelená, kwěte a zřřá. 5.

Zwařenina listní proti bedelkám děřřskřřm.

PEWNOL. SIDERODENDRUM. EISENBAUM.

Kalich trubky zakulatělořřhrané, kraje sotwa nějakeého, někdy o 4 zaubcích. Koruna trubky dlouhé, oblé, nahoře sotwa rozřřřeně, kraje se 4 laloky tupými, rozloženými, hrdla lysého. Prašníky 4, u hrdla sedawé, sotwa, čumicí, podlauhlé. Čnělka na konci na dvě klaná, zděři koruny. Malwice wyschlá, zakulatělá, na konci

holá, 2pauzdrá, 2semenná. Semena wně naddutá, u wnitř s prohlubinkau okrauhlau.

P. trojkwětý. *S. triflorum Vahl.* *Sideroxyloides ferreum Jacq. am. t. 175. f. 9.* (kwět). *Gacrt. suppl. t. 197. Pluk. alm. t. 224. f. 2.* Strom okázalý, wětewnatý; listy wejčítokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, řapikaté, střícné, 1/2střewičné; stopky úžlabíčkové, dvojčatné, nejkratší, 3kwěté, obzwláště na smítcích nahých; kwěty drobné, wně růžowé, u wnitř bílé. — Na chlumech Martiny a Montferratu. 5.

Dřwí přetwrdé slowe *bois de fer.*

PŘEKOŤ. CHIOCOCCA. SCHNEEBEERE.

Kalich trubky wejcowité, kraje ostře ōzubého, stáležo. Koruna nálewkwowitá: trubky čili hrdla obhomolowitého, uštůw ō, ostrých. Tyčinek ō, nitky nejdoleji na korunu sotwa přirostlé, pýřité, prašníkú čárkwowých, zawřených kratší. Čnělka na konci přikejowitá, celá nebo přižlaločná. Malwice někdy dvojčatná, smačknutá, zuby kalichowými wěňčená, o 2 pečkách papirowých, 1semenných. Semeno wisuté, překocené.

P. hroznatý. *C. racemosa Jacq. am. t. 188. f. 3. And. rep. t. 284. Tratt. tab. t. 631. Hook. exot. t. 93. Düsseld. 1. t. 20. Periclymenum Dill. elth. t. 228. f. 295. Jasminum Sloan. 2. t. 188. f. 3.* Snow-berry. Keř wětewnatý, zwýši muže, skoro přímý, rozdělený na wětwe dlauhé, oblé, lysé, sehnuté, ježto w lesech hustých wýše wyrostají, a skoro šlahauowité se stáwají; listy waječné, obak zakončité, nejcelejší, lesklé, střícné, 2palečné; palisty dole široké, dlauhaunce špidlaté; hrozny 2palečné, odwislé, úžlabíčkové, střícné; kwěty hned po rozwití bílé, newonné; koruna mnohem delší zubůw; nitky tyčinek pýřičkowaných; malwice bělostné, wyschlé, haubowaté, drobné, zuby kalichowými wěňčené. — Tu a onde w lesech a po jejích krajích na Karthageně, Jamaiice, Domingu. Kwěte w prosinci až do února. 8.

P. hadomorný. *C. anguifuga Mart. mat. m. br. t. 5. C. brachiata R. et Pav. 2. t. 219. f. b. C. racemosa H. B. et Kunth. C. parviflora et paniculata Willd.* Kořen wypauští několik kmenůw prutowých, 10' vysokých; rozhy oblé, nejlysejší, jako listy střícné, krátkořapikaté, wejčité, podlauhlé, zakončité, dole ostré, lesklé, nejcelejší, 4" dlauhé, 2" široké; palisty nejširší, krátké, nejkratšěji špidlaté; hrozny latowité, úžlabíčkové, listu krat-

ší, pyřité; koruny třikrát delší zubův kalichových. — W lesech w Brasílii, Guianě francauzské, Peruwii, na Ostrowu Sw. Trojice, Kubě a d. Kwěte w únoru a březnu. \bar{h} .

Od předešlého rodu a obzvláště od posledního potřebuje se kořen, *kainka* nazwaný, k nám přicházející w kusech co prst dlouhých, hnědokorých a šedodřevých; zápachu nepřijemného, ostrého, chuti hnušné, mnoho slin wyluzujícího; žene na stolici a na moč.

IXORA. IXORA. IXORE.

Kalich trubky wejcovitě, kraje malého, 4zubého. Koruna řepicovitá, trubky autlé, oblé, delší uštůw 4, rozložených. Prašniky 4, w hrdle přisedawé. Čnělka na konci na dvě klaná, s bliznama rozewřenýma nebo podwinutýma. Malwice ořechovitá, kalichem stálým wěňčená, zakulatělá, 2pauzdrá. Pecky papírowé, u wnitř ploché nebo podduté, na hřbetu hrbaté, 1semenné.

I. čerwcová *I. Bandhuca Roxb. Ker. reg. t. 513. I. coccinea Lin. Dict. sc. nat. atl. 3. l. 100. Flamma sylvarum Rumph 4. t. 6. Schetti Rhced. 2. t. 13.* Keř zwýšší 4—5', lysý, odstále wětewnatý, s korau čerwenawě šedau; rozhy na konci maličko smačknuté; listy střičné, nejkratšeji řapikaté, 4" dlouhé, 2" široké, waječno-podlauhlé, dole srdčité a objimawé, zakončitohtrotité, nejcelejší, kořowité, nejlysejší, sítkowanožilnaté; palisty nejširší, nejdéle zakončitošídlowité; wreholik konečný, nejkratší, stopkatý, mnohokwětý, směstnaný, nejlysejší, nejkratšeji listenatý u wzniku wětwiček a pod kwěty; kalich sotwa 1½" dlouhý, zubůw ostraunkých; koruna sytě čerwcová: trubka 18" dlouhá, laloky wejčité, tupé, rozložené; konec čnělky čumící, blizny 2, podwinuté; malwice dlouho zelené, čerwenawě skwrnaté, pak nachowé, konečně černé, měkké, zwící wišně s dužninau bílau, sladkau, jedlau, zuby kalichowými, otewřenými wěňčená. — Na chlumech w Indii wýchodní a wšude w zahradách pro ozdabu. Kwěte pořád. \bar{h} .

Kořen palčiwý potřebujj proti bolení zubůw a klání w boku; též kůra, listy a kwěty nžíwajj proti horečkám, chrkání krwe a wraženinám. Indowé obětujj kwěty bohyni Ixore; též je zwýkajj jako pinang a štáwy nakapujj sobě we wojně do očí, domníwajjce se tím nabyti chrabrosti a strašnosti, tak jako se ulekne člověk, zhlédna ohniwý kwět we tmawém lese.

WASA. PAVETTA. SCHEELKORN.

Wšeccko jak ixory, čnělka daleko z trubky koruno-

wé čumicí a délku uštůw přesahující, na konci kejšowitá, přicelá nebo s bliznama slepenýma nebo sotwa rozdělenýma.

W. indská. *P. indica* Lin. *Gaert. t. 25. Ker. rep. t. 198.* *P. alba* Vahl. *Ixora paniculata* Lam. *I. pavetta* Roxb. *Andr. rep. t. 78.* *Pavetta* Rheed. 5. *t. 10.* Keř 3střewičný, tenkokmenný; rozhy lysé nebo pýřité, zelené, hnědě praužkované; listy střičné, waječnopodlauhle, obak zakončité, řapíkaté, tupé, řeřabaté, pěkně zelené, sehnuté, 6" dlouhé, 3" široké; palisty široké, ostré, přisrostlé; lity přichochołikowité, konečné, střičnowětewné; stopky autlé, niřowité, jakož i stopečky opatřené listeny malými, kopinatými; kwěty žlutawé, drobné, přílibezně zapáchající; kalich zubůw ostrých; trubka korunowá dwakrát delší uštůw auzkých, kopinatých. — W Indii wýchodní obyčejná we křowistích a plotech. Kwěte w srpnu až do konce října. \bar{h} .

Kořen hořký, kořený, w lékařstwi užitečný; listř nepřijemně zapáchající, skoro žádné chuti nemá, potřebuje se na masti proti kožním nemocem a zlaté žřte. Z dřiwí kořenowého dělají střenky.

KÁWNÍK. COFFEA. KAFFEEBAUM.

Kalich trubky wejcowité, kulowaté nebo őihowité, kraje malého, 4—5zubého. Koruna trubkowitá, nálewkowitá, kraje rozloženého, 4—5dílneho, s ušty podlauhlymi. Tyčinky 4—5, čumicí nebo zawřené. Čnělka na konci na dvě klaná, uštůw řídko srostlých. Malwice šomolkatá, nahá nebo wěňčená o peckách 2, papírowých, 1semenných. Semeno wně vypuklé, u wnitř ploché, 1brázdé.

K. obecnj. *C. arabica* Lin. *Dict. sc. nat. atl. 3. t. 99. t. Juss. mem. ac. 1713. t. 7. Blak. t. 337. Plenk t. 130. Lam. t. 160. k. 1. Trat. tab. t. 400. Gaert. t. 25. Sims mag. t. 1303. Tussac t. 18. Hayn. 9. t. 32. Düsseld. 7. t. 4. Bon Alp. exot. 36. t. 36.* Strom štihlý, 15—40' vysoký, wždy zelený, wětwi křížmo střičných, rozewřených, nahoře běwných; listy střičné, řapíkaté, 5" dlouhé, 1½" široké, kořowité, eliptičnopodlauhé, obak ztenčené, často řeřabaté, lysé, na lici lesklé, tmawozelené, w úžlabičkách žebrowých se žlázkami prohlubenými; palisty mezirapíčné, široké, wejčité, ostré, padawé; kwěty 3—7, w úžlabičkách listních nahlaučené, skoro sedawé, jako přeslénky dělající; koruna nálewkowitá, 1" dlouhá nebo delší, na patero klaná, uštůw kopinatých, ostrých, bílá,

wonná; tyčinky z hrdla vynikající, čumicí; čnělka nitovitá, až do prostřed rozklaná, o bliznách 2 šidlovitých; malwice elipsowitá, 6—9" dlouhá, tmavě wišňowá, šomolkatá, newěncšená, r2pauzdrá, w každém pauzdru papírowém semeno skoo docela z bílku rohowitého složené, w němž kel přímý, kořínku oblého, tupého a děloh listowitých. — Půwodně na wrších w Yemenu čili Arabii šťastné, též nepochybně na wysočině w Abyssinii; odtud přesazená do obojí Indie, Ameriky jižné a do osad afrických. Skoro celý rok kwěte. 5.

Semena dužniny zbawená jsau, co nazýváme *káwau*, *kafém*, z něhož nápoj vůbec známý a oblíbený se dělá. Pítí káwy ani Řekům ani Římanům starým nebylo známo. Nejdříve zdá se, že w Ethiopii do zvyku přišlo, na začátku 15tého wěku w Arabii se zawedlo, w Lewantu we wěku 16tém zobecnělo, w Ewropě ale okolo polowice 17tého wěku zawedeno. Nyní jest rozšířeno, takže w Ewropě samé více 225 millionůw liber káwy se zpotřebuje; přidáme-li k tomu, co w jiných krajinách se jí užije, můžeme pak bez rozpa-ku přijmouti 400 millionůw liber, jichžto za rok na celém swěte se vypije. Jest tedy káwník stromem pro krajiny, w nichž se sází, velmi důležitým. Největší množství přichází z Indie západní, pak z Brasílie, potom z Ameriky ostatní, konečně ze Žáwy a Arabie.

Nejprvnější zpráwu o káwě dal Prosper Alpin (n. m. u.), bywší r. 1584 w Egyptu. „Widěl jsem,“ dří, „w Egyptu strom, na němž rostau semena vůbec známá, *bon* nebo *lau* zwaná, z nichž Egyptané a Arabové dělají nápoj, jež pijí místo wína a w hospodách prodávají. Slove *koawa*. Semena přicházejí ze šťastné Arabie.“

Káwovník žádá k daření swému teplého podnebí, w němž prostřední teplota nikdy nepadá pod 16° R, a teplota nikdy pod 10°. Též potřebuje mnoho vláhy. Tudyž na mnoze sázeti se může toliko mezi obratníky nebo nejvýš k 30° šířky, a daří se nejlépe na wrších. Z toho jest jasno, proč strom ten tak dobře se daří na ostrowech meziobratníkových, kdežto nepřiměřenější množství tepla a vláhy. U nás toliko we sklenku wydrží. Dosahuje výšky 15' a nedospívá 15 rokůw. W horkých krajinách též nepřechá 20—30tý rok. W Arabii jsau káwnikowišťe od moře zdálena, proti východu položena we výšce 1000—1500' nad mořem; půdu žádají dobrou.

Káwy jsau rozdílné druhy; mōkkanská t. od Mokky w Arabii jest drobná a tmavě žlutá, ale do Ewropy nepřichází; anobřz pod tím jmenem prodává se žáwanská, nejdrobnější, nahořdle žlutá; pak následuje větší, podlauhlejší a bělawá z Bourbonu; konečně mōdrawě šedá nebo zelenawá a hrubější z Indie západní, Gniany a Brasílie.

Nápoj tak vůbec oblíbený, dělá se toliko ze zrn káwových pražených, jelikož pražením se zplouje přištiralina, která od nejmnožších se liší líbezným zápachem a lahodnou chuť. Tím zplouzeným prvkem zotawuje žilstwo a nerwstwo; jenom škoda, že pítí káwy se přehání, čímž pochodí nespání, wření krwe ku hlavě, zeslabení střew, zlatá žíla a rozdílné neduhy nerwové. Černá káwa bez smetany ale jest také výborným lékem proti opilosti wíneem a otráwení opijem. Surowá káwa *audinaa* jest proti zimnicím a duám.

Wšeliké surogáty na místo kávy po tu dobu užívané nemohau jí nahraditi, a mnohé jich, obzvláště z čakanky zhotovené, škodí, působíce wření krwe, třesení a zlatau žílu. Ze 30 rodů toho pokolení ještě asi čtvery k témuž konci se sázejí; zrna ale od nich nejsou roweň káwovníka obecného. Tyto rody jsou následující.

K. maurickýj. *C. mauritiana Lam. t. 160. f. 2.* Rozhy stříčné, uzlaté, popelawokoré; listy stříčné, waječné, obak ostré, žilnatosítkované, přiřapikaté, lysé, 2 $\frac{1}{2}$ '' dlabé; stopky úžlabíčkové, 1kwěté, saukromé, nejkratší; malwice podluhowaté, dole ostré, 2semenné; semeno podluhowaté, ostré, chruplawé. — W lesech na Burbonu ostrowu.

Od toho přichází špatná káva, tak nazwaná *Café marron*.

K. bengalskýj. *C. benghalensis Roxb.* Listy waječno-podlauhlé, obak zakončité; palisty nerozdělené, zakončité; kwěty 4—6, úžlabíčkové, přišlaučené, sedawé, po dwau pokrywkau 4listau, osinatau, podepřené, dwakrát wětši než barwinku menšího, listeny 2 stříčné, w pokrywce malé, kopinaté; waječniky po dwau w pokrywce přiblížené, lepem obkličené; koruny o 3 lalocích podlaulých; prašniky zawřené, malwice černé, menší nežli wišně. — Na wrších w Silhetu a Nepalu.

K. hroznatýj. *C. racemosa R. et Pav. 2. t. 214. f. a.* Kmeny asi 18' zwýši; wětwe odstálé, smačknuté, sochaté, kolenaté; listy nejeelejší, podlanhlowaječné, zakončité, lysé; palisty na dvě klané; hrozny úžlabíčkové a konečné, za kwětení nachýlené, plodonosné, přímé; kwěty sedawé s listeny nejmenšími, padawými, ostrými; kalich bělozelený; koruna bílá: ušťuw sehnů, tých; nitky dole huňaté; malwice wejcowitá, 1—2semenná-welikosti a barwy wišňowé; semena hladká, polokulowatá. — W hájích u Pati a Makory w Peruwii, kdežto wůbec *Café* slowe a taktéž se potřebuje.

K. zanguebarskýj. *C. Zanguebariae Lour.* Amajoua africana *Spreng.* Stróm přímý, 6střewičný, s wětweми krátkými, tlustými, rozewřenými; listy wejčítokopinatými, lysými; stopky úžlabíčkové, nejmnožší, krátké, o kwětu jediném, bílém, s korunau řepicowitau, na šestero neb sedmero klanau; malwice podlaulhowejcowité, hranatožilnaté, 2semenné. — W lesech na pomoří zanguebarském.

Lusitanci strom ten také sázejí a semeno co káwu prawau užívají.

K. mozambickýj. *C. mozambicana Decand. C. ramosa R. et Schult. C. racemosa Lour.* Strůmek 4střewičný,

rozdělený na větve nejmnější, rozestřené, oblé; listy vejčítokopinaté, nejcelejší, bradavičnatošerpivé; hrozny konečné, rozkladité, na stopce čtyřhrané: větvi stříčných, anebo přesleněných; malvice zakulatělé, drobné, wodnaté, červené, o 2 semenech polokulovatých. — Na Mozambiku w Africe.

Semena we vlasti jako prawá káva se potřebujf.

ZWRACELKA. RONABEA. RONABEA.

Kalich trubky wejcowité, kraje nejmenšího, 5zubého. Koruna podlauhlá, přinálewkovitá, o uštech 5 rozložených, ostrých, hrdla někdy nahého. Prašníkúw 5 podlauhlých, zawřených. Blizna 2konečná. Malvice wejcowitá, hladká, šomolkatá, o 2 peckách 1semenných, tu plochých, tam vypuklých.

Z. *obecná*. R. *emetica* A. *Rich.* Psychotria *emetica* *Mutis.* H. *et Bonpl. eq. t. 126.* Hayn. 8. t. 19. *Düsseld.* 14. t. 26. *Cephaelis emetica Pers.* Ipecacuanha *noir Rich. dict. med. 26. ic.* Kořen prostopadný, oblaunký, přiwětewnatý; kmen podkřowitý, přímý, jednoduchý, půldruhostřewičný, chlupatoplstnatý; listy přiblížené, stříčné, nejodstálejší, nejcelejší, podlauhlé, zakončité, dole zaužené, blanowité, brwité, na rubu chlaupkowané, 2—3palečné; palisty nejkratší, wejčité, zakončité; stopky úzlabičkové, málokvěté, příhrozněné; kwěty bílé, drobné, podepřené listenem jednoduchým, přemalým; kalich malý, zubúw nejmenších, přípodwinutých; koruna nálewkovitá: trubky wálcowité, wzhůru rozšířené, delší kalichu, kraje rozděleného na 5 uštůw kopinatých, ostrých, u wnitř pýřitých, co trubka dlauhých; hrdlo měkkými huninami přizawřené; prašniky na nitkách nejkratších, w hrdle sedící, malé, čárkowité; čnělka zdělí trubky; blizna tlustá, 2dílná; malvice náwejčítá, hladká, kalichem wěncená, 1pauzdrá; semena 2 srostlá, podlauhlá, obak ostrá, u wnitř plochá, wně hrbatá. — Hojná w Nowé Granadě, nedaleko Naresu nad řekau Magdalenu a w kraji gironském. Kwěte w kwětnu. \bar{K} .

Kořen nahoře $1\frac{1}{2}$ '' tlustý, 4'' dlauhý, hnědošerný, klaubnatý; jmenem *ipekakuanhy černé* k nám přichází, jest ale slabší nežli šerá.

KARYNTA. PSYCHOTRIA PSYCHOTRIE.

Kalich trubky wejcowité, kraje krátkého, 5laločného, 5zubého nebo přicelého. Koruna nálewkovitá, krátká, na patero klaná, pravidelná, kraje rozloženého ne-

bo podhnutého, hrdla wausatého nebo lysého. Malwice ořechowitá, 2peckowá, krajem kalichowým wěńčená, wyschnutím 10žeberná; pecky papirowokožnaté, žebernaté, lsemenné. Semeno přímé.

K. drobnokvětá. P. *Simira R. et Schult.* P. *parviflora Wild.* *Simira tinctoria Aubl.* 1. t. 65. Strom lysý, 10—12' zwýšší, 10" ztlaustí, s korau tlustau u wnitř čerwenau, na konci rozdělený na wětwe stříčné, zprohýbané; listy eliptičnowejčíté, náhle zakončité, rovnoběžně žebernaté, wezpod bledší, přiřapíkaté, měkké, nejcelejší, asi 14" dlauhé, 6" široké, na rubu čerwenožeberé; palisty wejčíté, zakončité, padawé; lata přímá, krátkostopkatá, dwakrát kratší listu; kalich krátký, o zubech 5 krátkých; koruna bílá alespoň dwakrát delší kalichu; lalokůw okrauhlených; tyčinky a čnělka z koruny čumící; malwice malé, waječné. — W lesech wlhkých w Guianě.

Kůru potřebuj k barwení hedwábí a bawlny na čerweno.

KŘIWAUŠEK. PALICOUREA. PALICOUREE.

Wšecko jako u karyntý, koruna ale trubkowitá, přiwálcowitá, dole wolatá nebo nakřiwělá, krátce na patero klaná, pod prostředkem u wnitř wausatá; zuby kalichowé a ušty korunowé někdy přínestejné.

K. myšimor. P. *Maregravi Hillair. pl. us. br. t. 22. f. A.* *Erva de Rato Marcg. p. 60. f. 2.* Rozhy přičtyrhrané; listy podlauhlé, zakončité, dole tupaunké, krátkořapíkaté; palisty na tré klané; wreholíky stopkaté, pyříčkowané se stopkau a wětweimi hranatými, šafránowě čerwcowými; koruna trubkowitá, nejkratšeji a tupě šzubá, pupenečnatopyřitá, dole žlutě šafránowá, nahore brunátná. — Podlé lesůw a w mýtech w Brasillii.

Potřebuje se co jed ke tráwení myší.

K. ozdobná. P. *speciosa H. B. et Kunth.* Strůmek; rozhy lysé, oblé; listy podlauhlé, zakončité, dole ostré, blanowité, šerpiwaunké, lesklé; palisty lysé; laly stopkaté; wětwi hranatých, jakož i koruny pyřitosrstnatých. — Nedaleko Sw. Anny w Nowé Granadě.

Zemínowé nazýwají keř ten pro žlutost listů *ryzým* a mají je za neomylný lék proti čemě. Lék popuzuje kůži a ledwiny k wětší činnosti. Weliké dawky otrawují.

K. barwířský. P. *tinctoria R. et Schult.* *Psychotria tinctoria R. et Pav.* 2. t. 211. *f. a.* Strůmek lysý, asi 18' vysoký, nejwětewnatější, s rozhami oblými; listy odstáelé, podlauhlé, zakončité, kožnaté, přiřerabaté, nejméně

3" dlouhé, na líci leskuté, na rubu w úžlabíčkách žebrových prohlubeně žláznaté, krátkořapičné; palisty kopinaté, dole srostlé a žláznaté; lata konečná, žpalčná, krátkostopkatá, rozkladitá; stopka a větve přičtverohrané s listeny drobnými, vejčitými, ostrými; květy sedavé, trojčatné; koruna žlutavá, w hrdle wusatá, s krajem podhnutým; nitky dole srstnaté; malwice zakulatělé, ryšawé. — W hájích na Andách peruwských. 5.

Listí toho kře potřebuj k barwení lnu, bawlny a wlny na žluto.

HLAWEŇKA. CEPHAĚLIS. KOPFBEERE.

Kalich trubky obwejcowité, kraje nejkratšího, šzubého. Koruna nálewkwowitá: uštůw 5 malých, tupaunkých. Prašníky zawřené. Blizna na dvě klaná, často čumící. Malwice obwejčítodluhowatá, památkau kalichu wěncená, 2pauzdra, 2semenná.

H. dáwivá. C. Ipecacuanha *A. Rich. dict. med.* 26. *ic. Mart. mat. med. bras. 1. t. 1. Hillair pl. us. bras. t. 6.* C. emetica *Pers.* Calicocca Ipecacuanha *Brot. Hayn.* 8. t. 80. Bylina, kořen rownowážný, pod zemí plaziwý, s mrcasy tenkými, niťowitými a jinými co brko tlustými, hružlatokraužkowanými; lodyha letní 1—3' vysoká, položená, pak wzestaupawá, uzlatá, nahoře pýřitá, jednoduchá nebo málowětewná; listy stříčné, podlahloobwejčité nebo eliptičné, ostré, celé, w řapík krátký, slabě žlabělý zaužené, na líci šerpiwaunké, na rubu pýřité; palisty přímázdřité, mnohodilné s ušty šidlowitými; strbauly dlouhostopkaté, úžlabíčkowé, pak odwislé, 8—12kwěté; pokrywka z lupenůw 4, řidko 5—6: wněšných okrauhých, přisrdčitých, wnitřních obwejčitoeliptičných; koruna nálewkwowitořepicowitá, bílá, wně a w hrdle autle pýřitá; malwice wejčitoelipsowitá, 3" dlouhá, dříwe brunátná, pak černawě fialowá. — Po pralesech stinných, wlkých w Brasilii. Kwěte w listopadu až do března. $\overline{\text{R}}$.

Od té rostliny pochodí wšbec známá *ipekakuanha prawá* čili šerá w kusech asi 4" dlouhých s korau tlustau, wraubkowanau, jako by ze samých kotaučkůw nawlknutých složenau, w níž prwek aučiniwý jest obsažen. W Ewropě již tomu wšce sta let, co se k dáwení potřebuje. W menších dawcích ale wšborně křeče ukojuje.

Podřadí 10.

BROTOŤCOŤITĚ. SPERMACEAE.

HLAWOŠ. CĚPHALANTHUS. KOPFBLUME.

Květy strbaulené, bezpokrywečné. Kalich trubky objehlatcowité, kraje ťzubého. Koruna trubkowitonálewkowitá, kraje na čtvero klaného. Tyčinky 4, z trubky koronowéwyniklé. Čnělka welmi čumící. Blizoa hláwkowitá. Tobolka objehlatcowitá, krajem kalichowým wěňčená, 4pauzdra, pometáním 2pauzdra, na pauzdra zawřená se rozdělující.

H. sewernýj. C. occidentalis Lin. Duham. 1. t. 64. Lam. t. 59. Schmidt. t. 45. Schk. t. 21. Kern. t. 629. Keř 6 - 10' vysoký, dost wětewnatý; rozhy oblé, lysé; listy stříčné nebo trojnaté, krátkořapikaté, širokovejčité, nebo waječné, zakončité, obak lysé nebo na rubu po žebrách, jakož i po kraji a řapíku pýřité; palisty širokovejčité, ostraunké; stopky w hořejších úžlabičkách anebo na konci rozeh (kdežto někdy po 3) dwakrát delší strbaulu kulowatého; ježle huňaté; koruny $\frac{1}{2}$ palečné, žlutawě bílé, s trubkau koronowau welmi štíhlau, nahoru se rozšřřující, s ušty 4 krátkými, ostrými, přímými; tyčinky překrátké; čnělka dwakrát delší koruny, nířowitá; blizna kejowitá; tobolka 3''' dlahá, hladká, kožnatá, nahnědle žlutá nebo čerwená. — Na bahnitých místech nejwětšého dílu Ameriky sewerné. K्वěte w srpnu a září. \bar{h} .

We vlasti potřebují káru k wyláněnf potu a stolic w zimních. U nás w saděch.

BROTOWEC. SPERMACEE. ZAHNWIIBEL.

Kalich kraje 2—4zubého. Koruna řepicowitá nebo nálewkwowitá, 4laločná. Blizna na dvě klaná nebo nerozdělená. Tobolka krajem kalichowým wěňčená, 2pauzdra; pauzdro jedno přehrádkau zawřené, druhé oddělené, otewřené. Semena waječnopodluhowatá, u wnitř s brázdau dělňau.

B. tenký. S. tenuior Lin. Lam. t. 62. f. 1. Schk. t. 22. Gaert. t. 25. Zelina dole dřewnatá, někdy bylina 2střewičná; lodyha wětewnatá; wětwe čtyřbočné, po hranách hladké nebo šerpiwé; listy kopinaté, ostré, nejcelejší, na lici a kraji šerpiwé, w řapík krátký zaužené, přeostřé, asi 2" dlahé, $\frac{3}{4}$ " široké; palisty s řapíkem

srostlé, pošwiwé, krátké, na mnoho štětín, pošwy sotwa delších, rozdělené; kwěty úžlabičkové, nahlaučené, jakoby přesleněné, drobné; kalichy wejcowité, pýřité, zubůw ostrých; koruny bílé; tyčinky zawřené; tobolky waječné, často srstnaté, zuby kalichowými, ostrými wěncené, takže jedno pazdro má zuby 3, druhé ale 1. — Na Ostrowech karybejských, w Peruwii, Panamě, Karolině hojný; u nás w zahradách. ☉.

RWOTNÍK. RICHARDSONIA. RICHARDSONIE.

Kalich kraje 4—7dílného se zuby stejnými. Koruna nálewkwitá, trubky obhomolowité, kraje rozloženeho, 3—5ušetného, w paupěti chlopnitého. Tyčinek co ušťůw korunowých. Čnělka na konci na tré neb čtewo klaná, s bliznami hláwkowými. Tobolka kalichowým krajem wěncená, pak ale dole obříznutým a padajícím obnažená, rozdělující se na 3—4 pazdra nepukawá, lsemenná. Semeno štítowité.

R. šerpíwá. *R. scabra Hillair pl. us. br. t. 8. Mart. mat. med. br. t. 9. Düsseld. 14. t. 19.* *Richardia scabra Lin. R. pilosa R. et Pav. R. pilosa H. Bonpl. et Kunth R. brasiliensis Gom. mem. ip. t. 2. Hayn. 8. t. 21. Spermaceoe hirsuta, scabra, pilosa et brasiliensis R. et Schult. Poayo do campo.* Kořen prostopadný, málowětewný, prohýbaný, krauzškowaný a brázdowaný, wně špinawě bílý, u wnitř bílý, měkkokorý; lodyha položena, wětewnatá, čtyrhraná, dutá, chlupatosrstnatá, střewičná; listy stříčné, wejčité nebo wejčítokopinaté, řidčejji podlaahlé, ostraunké, obzwláště po kraji šerpíwé, w řapík krátký, chlupatý zaužené, wezpod bělawé; palisty rozdělené na 3—5 částek štětínowých, kratších pošwy; strbawly 20kwěté, stopkaté, úžlabičkové, pokrywka 4-lupenau opatřené; kalich o 6 zubech stálých, ostrých, brwých; koruna bílá, kraje složeného z ušťůw 6 ostrých; na konci chlupatých; waječník zakulatělý; čnělka na tré klaná, se 3 bliznami hláwkowými; tobolka 3pazdra; semena klínowitá, srstnatá. — Na polích w Brasílii. Kwěte w lipnu až do října. 4.

Kořen jeho slowe *ipekakuanha bílá* (radix ipecacuanhae undulatae, albae) a potřebuje se jako ipekakuanha šerá, protože tentýž ančinek w těle člověčím jewí. Wně jest nahnědle šedý, u wnitř čistě bílý a žláuky, z nichž na pohled sestává, jsau jak vysoké tak i tlusté.

SMRDEŇ. SERISSA. SERISSE.

Kalich kraje na patero, řídko na čtvero klaného, s ušty krátkými a několika zuby mezi ně položenými. Koruna nálewkwovitá z trubky u wnitř srstnaté, kraje o 5, řídko 4 uštech, w paupěti zdwojnásobněných. Tyčinek 5—4. Prašniky čumicí, čárkwité. Čnělka zawřená. Blizna na dvě klaná. Malwice zakulatělá, 2pauzdrá, krajem kalichowým wěněná.

S. obecná. *S. foetida* *Commers. Lam. t. 151. f. 3.*
Lycium japonicum *Thumb. jap. t. 17 Curt. mag. t. 361.*
L. foetidum *Liu.* *Dysodea fasciculata* *Lour.* Keř žstřewičný, asi buksu podobný, pěkný, smrdí ale, třen jsa, lejnem člowěčím; smítky a rozhy stříčné, čtyrhrané, po hranách jakož i listy po kraji a žile šerpiwaunké; listy stříčné, wejčité, podlahlé, dole w řapik kratičký zaužené, ostré, nejcelejší, asi 7palečné; palisty s řapiky srostlé, široké, krátké, štětínami ukončené; kwěty sedawé, konečné, ojedinelé nebo po 2—3; koruna asi 4'' dlauhá, o 5—4 uštech, w mastné půdě o 6—8. — W Číně, na Žapanu, Kočinčině a jinde na východním swětě horkém; u nás we skleniku. Kwěte w kwětnu až do září. Ĥ.

Hořký kořen potřebujj proti běhawce a wředům.

Podřadí 11.

DUTOSEMENKOWITÉ. ANTHOSPERMEAĚ.

DUTOSEMENKA. ANTHOSPERMUM. AMBERSTRAUCH.

Kwěty dwojdomé, řídko mnohomanželné nebo obojaké. Kalich kraje nejmenšího, 4zubého, padawého. Koruna trubky krátké, kraje 4dílného s ušty w paupěti chlopnitými. Tyčinky dole w trubce připewněné; prašniky čumicí. Čnělka žádná nebo nejkratší. Blizny 2 nejdelší, srstnaté nebo odstálé, chlupaté. Plod ze dwau pazuder nejsnadněji oddělitelných, na ploše wnitřní ploskaunkých, nepukawých, 1semenných.

D. ethiopská. *A. aethiopicum* *Ltn. cliff. t. 27.* Frutex af. ambram spirans *Pluk. alm. t. 183. f. 1.* Keř malý, wětewnatý, kafrem silně zapáchající, wětwe oblé, rozhy čtyrhrané, pýřičkowané; listy stříčné, čárkwitokopinaté, lysé, po kraji maličko podwinuté, ostré, sedawé; palisty s dolejškem listůw srostlé, na prostém konci kopinaté,

kratičké, ostré; z úzlabička listů vynikají nejkratší větvičky listnaté, čímž listy jakoby přesleněné vyhlížejí; květy úzlabičkové, na nejkratších větvíčkách sedavé, dvojdomé. — Na Předhoří Dobronadějském a Madagaskaru. \bar{R} .

Podřadí 12.

SWÍZELOWITÉ. STELLATAE.

MAŘINKA. ASPERULA. WALDMEISTER.

Kalich trubky vejcovité, dvojčatné, kraje nejkratšího, 4zubého, padavého nebo nepatrného. Koruna nálewkovitá, pořádku zvonkovitá, na čtvero nejřídčeji na patero klaná. Čnělky 2, dole sotva nebo až nahoru srostlé. Plod newěňčený, wyschlý nebo sotva dužnatý, složený z pauzder 2 snadně oddělitelných, nepukavých, 1semenných.

M. barviřská. A. tinctoria Lin. Galium album III Tabernem. p. 733. f. 1. Kořen veliký, plazivý, mnoho mrcasů vypauštějící, vně popelavý, uvnitř červený; lodyha letní přimaunká, $1\frac{1}{2}$ vysoká, dost tuhá, čtyřhraná, po hranách žilau bílau vystávající opatřená, nejlysejší, nahoře málo větewnatá; listy čárkovité, podlauhlé, dolů zponenáhla se zužující, prostřední $1\frac{1}{4}$ dlouhé, ostraunké, nejlysejší, dolení a boření kratší, všude střižené; palisty dolení rozdělené na listky listům ve všem podobné, ano i velikosti někdy rovné, prostřední jsau w jediný list zrostlé, obyčejně málo kratší, jinak ale podobné: tím pochodí, že listy dolení jsau šestnaté, prostřední ale čtvernaté; listy nejhořejší podkwětní vejčité, ostré; květy konečně dohromady dělají brozen stažený, roztrojovaný nebo rozsochaný; stopky obyčejně 3květé; stopečky kwětu kratší; trubka kalichová obvejčitá, koruna asi 1" dlouhá, bílá, vně lysá, trubky čo kraj dlouhé; plody hladké. — Na pahrbcích suchoparných, výslunných, po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen na jaře zebraný dáwa s octem zwařený barwu červenau.

M. psí. A. cynanchica Lin. Engl. bot. t. 33. Rubia cynanchica J. Bauh. hist. 3. p. 723. Podobá se předešlé; kořen wřetenovitý, mnoho kmenů rozestřených, wzestaupavých, nejwětewnatějších vypauštějící; listy čárkovité, lysé, po kraji šerpiwaunké; palisty dolení

listům co do velikosti a tvaru podobné, hoření mnohem kratší, nejhořejší nejkratší; listy nejhořejší podkwětní kopinaté, hrotité; koruny vně červenavé, šerpiwé, uvnitř bílé; trubky co kraj dlaubé; plody zrnkowanoserpiwaunké. — Na suchopařích wyslunných. Kwěte w červenu a lipnu. 4.

M. wonná. *A. odorata* Lin. *Fl. dan. t. 562.* Mill. *ic. t. 55.* Lam. *t. 61.* Plenk *t. 53.* Schk. *t. 23.* Planá mařena Mat. *Wel. 286.* Božcowé koření. Kořen oddenku daleko se rozplazujícího, tenkého, wětewnatého, červeně hnědého, klaubnatého, z koncůw wětwi vyhánějíciho lodyhy letní, přímé, $\frac{1}{2}$ —1' vysoké, čtyřhrané, jednoduché; listy stříčné, lesklé, po kraji a na žile wzhláru štětinkowanoserpiwé, krátkohroté, dolení podlaublhowejčité, hoření podlauhlokopinaté nebo kopinaté, dolů maličko se zužující; palisty dolení rozdělené na listy 2, hoření na tři klané, které jako listy wylhizejí, takže to vypadá, jakoby dole byly listy šestnaté, nahore ale ozmaté; z konce lodyhy a tedy z úzlabíčka nejhořejších listůw wynikají stopky 2—3, listu asi dwakrát delší, několikrát roztrojenowrcholičené; listeny dolení drobné, kopinatočárkowitzé, hoření nejmenší; kwěty bílé, kraje asi zdělí trubky; plody dvojkulaté, udičitoštětinaté. — W prsti lesůw stinných po největším dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červenu. 4.

Čerstwá nemá zápaclu, usušená ale woni přisjemně a silně jako tráwa woňawka. Čerstwá wchází do uřna wájowého nebo bylíného, jehož w některých krajiřkách lid sprostý užívá. Jindy byliu potřebowali w lékařství (Matrisylva).

MAŘENA. RUBIA. RÜTHE.

Kalich trubky wejčítokulowaté, kraje skoro žádného. Koruna kolowitá, šdílňá. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dvoječatný, zakulatělý, zbobulelý, ščáwnatý.

M. barwířská. *R. tinctorum* Lin. Plenk *t. 57.* Lam. *t. 60. f. 1.* Schk. *t. 23.* Sturm *f. 3.* Hayn. *11. t. 40.* *Düsseld. 7. t. 18.* Wagn. *1. t. 119.* Mařena zahradni Mat. *Háj. 238.* — *Wel. 286.* Mařena, mořena, mořenka, broc, brotec. Kořen oddenku pod zemí se rozplazujícího a rozwětewujícího, co brko tlustého, vyhánějíciho několik lodyh letních, 2—3' dlauhých anebo delších, běwafých, 4hraných, po hranách dolů krátkokoleatých, nejodstáleji a obyčejně stříčné wětewnatých; listy stříčné, kopinaté nebo podlauhlo- a cliptičnokopinaté, krátce zakončité, w řapík zaužené, lysé, po kraji a na rubu po žile

nazpátek kolcatě šerpiwé, dost tuhé, suché, patrně žebernaté; palisty dolení obak jednoduché, prostřední dvojnásobné, listům docela podobné, buď co ony velké nebo jak obyčejně menší, takže vypadá, jakoby listy dolení byly čtvernaté, prostřední šestnaté, nejhořejší ale stříčně čili dvojnáté; listy tím jsou vyznačené, že z jejich úzlabička větve vynikají; květy na okolicích několikrát roztrojených dělají dohromady latu obšírnau, přetrženau, listnatau; koruny lysé, žluté, obyčejně na patero klané, šmužné: uštůw wejčítých, zakončítých s koncem welnutým; plod hladký, lysý, obyčejně 1-pauzdrý, zakulatělý, zwieí hrachu dříve červený, pak černý; semeno zakulatělé, na straně wnitřní hluboce podduté. — Na pažitech, polích, křowistích w Lewantu a Ewropě jižné, sewerněji zdiwočelá. Kwěte w čerwnu a srpnu. †.

Kořen usušený a zemletý potřebuje se k barvení na čerweno a dělání laku mořenowého; někdy se užívá také w lékařství a má tu vlastnost do sebe, že děle užíván čerwení šťawy bílé, (pot, moč, sliny, mléko,) anobř i kostí, což ale i kořeny jiných toho řádu rostlin dělají. Pro veliký užitek sází se mořena w Ewropě jižné a prostřední u množství velikém.

M. zimostrazná. R. peregrina *Lin. Engl. bot. t. 851.* R. anglica *Huds.* Podobá se předešlé; lodyha jest tužší a i s listím přezimuje, listy a nejčastěji palisty 2 (někdy 4) docela podobné, docela sedawé, kopinaté nebo eliptičné, za čerstwa bezžebré, po kraji a na rubu po žíle nazpátek kolcatošerpiwé; stopky úzlabičkové, roztrojowané; ušty korunowé osinaté. — Roste tamtéž.

Kořen též w barwířství užitečný. W Malé Asii prý u velikém množství se sází a kořen její jest turecká mařena bohatší na barwinu (mořenowinu) nežli našinská.

M. lesklá. R. lucida *Lin. Sibth. t. 142.* R. rotundifolia *D'Urvill.* Též rod předešlým dvěma podobný; lodyhy na hranách méně kolcatošerpiwé; listy menší, eliptičné neb obwejité, lesklé, po žíle na rubu méně kolcaté nebo docela bezkolcé; ušty korunowé kopinaté, zakončité. — Na škrobotinách Ewropy jižné a prostřední. †.

Může se taktéž potřebowati.

M. munjista. R. Munjista *Roxb.* R. cordata *Thunb.* R. Manjith *Roxb.* Listy stříčně a 2 palisty stejnotwaré, řapíkaté, srdčité, ostré, 7žilé i s lodyhau mrtnaté, šerpiwé nebo přilysé; květy wšecky šidlné. — Na wrších w Nepalu, Bengalu, Žapanu, kdežto kořen její jako našinské se potřebuje k barvení,

M. chilská. R. chilensis *Molin.* Lodyha hladká, z mládí 4bočná, pak oblá, přimaunká; listy podlauhločárkované, hrotité, po žile a krajích roztrašeně chlupaté; stopky úžlabíčkové, stříčné, 1kwěté, trochu delší listu na konci jakož i listeny srstnataunké. — W Chili blízko Rankaguy.

W vlasti slowe *relbun*, a kořen slauží k barvení.

M. huňatá. R. hypocarpica *Decand.* Valantia hypocarpica *Lin.* R. Brownei *Spreng.* Lodyha čtyrbočná, po hranách huninami dlahými wrtnatá; listy waječnopodlauhlé, obak srstnaté; stopky úžlabíčkové, listu sotwa kratší, 1kwěté; listeny podlauhlé, přisrstnaté; kwět a plod w pokrywe přisedawé; malwice chlaupkowaná. — Na Jamaica, kdežto kořen také k barvení na čerweno se bere.

M. relbun. R. Relbun *Cham et. Schlecht.* Rubiastrum *Feuill.* 3. t. 45. Celá šerpiwá a krátce srstnatá; lodyha ostře 7hraná; listy obwejšitoeliptičné, tupé, hrotité, přiblanowité, po kraji brwité, obak srtnatošerpiwé; stopky úžlabíčkové, 1kwěté, stříčné nebo přesleněné; listeny širokopinaté; kwěty sedawé; malwice sedawá, kulowatá, čerwená, řídkochlupá. — W Chili, Brasilií u Karakasú. W Chlíli kořen k barvení na čerweno potřebuj.

SWIZEL. GALIUM. LABKRAUT.

Kalich trubky wejčítokulowaté nebo podluhowaté, kraje skoro žádného. Koruna kolowitá, 4-, přeřidko 3-dílná. Tyčinky krátké. Čnělky 2 krátké. Plod dvojčatný, zakulatělý, řídko podluhowatý, wyschlý, z dwau pauzder nepukawých, 1semenných složený.

S. bahní. G. palustre *Lin. Fl. dan. t. 423. Engl bot. t. 1857.* Kořen teničký, přesleněnomrečsatý, popelawý; lodyhy běwné, rozestřené, ostře 4hrané, lysaunké nebo nazpátek šerpiwaunké, wětewnaté; listy stříčné, tupé, lysé nebo po kraji šerpiwaunké, wětewnaté; dolení jakož i palisty 2 obwejšité, nestejně, hoření stříčné a palisty 2—4 kopinaté, nejhořejší stříčné, bezpalisté; wrcholiky rozsochané nebo roztrojené, dohromady dělající latu řídkau; kwěty bílé, drabné; koruna uštůw wejčítých, ostrých; stopečky plodonosné rozewřené; plody lysé, hladké. — Podlé potokůw, rybníkůw po Ewropě hojný. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Dobrau prý pčci dáwá.

S. syřištowý. G. verum *Lin. Blak. t. 434. Schk. t.*

23. *Plenk t. 54.* Syřišťová bylina *Mat. Wd. 411.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo dole wzestaupawá, tuhá, dole oblá, čtyržebrá, nahoře čtyrbočná, jednoduchá nebo střičně wětwnatá, latowitá, pýřitošerpiwá, listy střičné a palisty šestnaté neb osmaté, čárkowité, na lici pýřičkowané, na rubu přiaksamitnopýřičkowané, hrotité; palisty obyčejně trochu kratší; lata hustá, třebas střewic dlauhá s wětewi odstálými, hustokwětými; wrcholíky úzlabičkowé, 2krát roztrojené; stopečky pak rozewřené; kwěty žluté; ušty korunowé, wejčité, tupaunké, nejkratšejši špidlaté; plody hladké. — Na lukách, pašwinách, podle lesůw Ewropy a Sibirie. Kwěte w čerwnu až do podzimku. ♃.

Kořen barwf na žluto, kosti na čerweno, když ho zwřřata po nějaký čas žrala jsau. Nač kwětauč sráží mléko a tudýž potřebuje se u dělání sýra. Druhdy w lékařstwí (*Galium*).

S. powázka. G. Mollugo Lin. Fl. dan. t. 455. Plenk t. 55. Engl. bot. 1623. Powázka, přitula. Kořen mnoholetý; lodyha položená nebo přímá, čtyrhraná, lysá nebo srstnatá, wětwnatá, latowitá; listy střičné, jakož i palisty kopinaté neb obwejšitokopinaté, hrotité, wezpod nelesklé, po kraji šerpiwaunké; palisty dole a u prostřed žlisté, hořejši 2listé, nejhořejši 1listé; wrcholíky úzlabičkowé a konečné, několikrát roztrojené, wšecky dohromady dělají latu obširnau, někdy 1½ dlauhau, rozloženu: wětwi nejdolejšich rozewřených; kwěty přemnohé, bílé, listeny kopinatými, hrotitými podepřené; ušty korunowé, wejčité, špidlaté; stopky plodonosné rozewřené; plody lysé, přiswraskalé. — W plotech, na lukách. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♃.

Kořen barwf na čerweno, nač na žluto; nač sráží mléko; druhdy w lékařstwí (*G. album*).

S. lesní. G. sylvaticum Lin. Rubia sylvestris J. Bauh. hist. 2. p. 716. f. 4. Mařena planá Mat. Háj. 238. Kořen wětwnatý a mreasatý, wně náhnědě popelawý u wnitř pěkně čerwený, wysílá trs z několika lodyh přímých, oblých, se čtwerem žil délných, lysých nebo srstnatých, 2střewičných, nahoře wětwnatých; listy střičné, jakož i palisty dole a nahoře žlisté, u prostřed 2listé, wyše 1listé jsau podlahukopinaté, tupé, hrotité, po kraji šerpiwé, nadhnuté; palisty dolní a prostřední jako listy weliké, hoření menší, hořejši ještě menší nebo žádné; lata obširná, někdy 2střewičná, složená z wrcholíkůw roztrojowaných; kwěty dřiw rozwití nachýlené, pak přímé, bílé, drobné, na stopečkách niřowitých, mnohem

delších s ústy kratičce špidlatými; plody černavě hnědé, lysé, přisvraskalé. — W lesech ewropských. 4.

Kořen barwí na čerweno.

S. obcnij. G. Aparine Lin. Fl. dan. t. 495. Plenk t. 56. Swizel Mat. Háj. 237. — Wcl. 285. Přitula, deryzda. Kořen tenký, letní, vypauští lodyhu slabau, wětwnatau, asi 1—2' dlauhau, čtyrhranau, po hračích nazpátek kolcatošerpiwau; listy s palistoma dvěma nebo čtyrmi čarkowitokopinaté, někdy podlahlé, lžilé, hrotité, po kraji a žile wezpod kolcatošerpiwé, na lici šerpiwé, na rubu lysé; stopky úzlabičkové, sochaté, chudokwěté, pak dohromady přilatněné, kwěty drobné, bílé; stopky plodonosné přímé, stopečky rozewřené; worečky zakulatěloledwinowité, asi 1''' široké, 1½''' dlauhé, udičtošerpiwé, někdy hladké. — W plotech, na polích a zahradách po Ewropě, Asii sewerné. Kwěte w čerwnu až do podzímku. ☉.

Kořen barwí na čerweno; šťawa z nati drahdy se užíwala proti wodnotělnosti a woleti, semeno co surogat káwowý obzwláště na Hybernii.

Podřadí 13.

WIČKOWKOWITÉ. OPERCULARIEAE.

Wičkowka. OPERCULARIA.

Kalich kraje 3—4laločného. Koruna na tré neb patero klaná. Tyčinka 1—5. Semena přililadká.

Zeliny nebo podkře. Listy střědné s patroými palisty. Strbauy kulowaté, konečné nebo w rozporách sedawé nebo stopkaté. Pokrywka wšeobecná žádná nebo ze 2 listůw a 2 palistůw.

W. mařenowitá. O. rubioides Juss. Bylina; lodyhy čtyrhrané, wzestaupawé, lysé; listy kopinaté, po kraji podwinuté, jakož i na žile wezpod šerpiwé; palisty obak srostlé, celé nebo 2zubé; strbauy w rozporách wětwowých krátkostopkaté, nachýlené, kulowaté, uahé, wětši hrachu. — Na Nowém Hollandu.

Řád 122.

ODOLENOWITÉ. VALERIANEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje rozdilného, zubatého, rozděleného anebo celého, nadwinutého, pak se zwětšujicího a w čimýři se rozwinujicího. Koruna

nákalichová, trubkowitzá, nálewkwowitá: trubky stejné nebo dole wolaté čili ostružnaté, kraje 5-, řídka 3—4laločného. Tyčinek 5—1 z trubky korunové vyniklých. Čnělka nitowitá. Blizny 2—3 prosté nebo w jednu srostlé. Waječník 3pauzdrý: pauzder 2pauzdrých, menších. Waječko jediné w pauzdu úrodném wisuté. Plod blánatý nebo přípeckowitý, hned 3pauzdrý, pauzder 2 prázdných, hned 1pauzdrý. Semeno ojedinělé, wisuté, bezbilečné. Kel rowný kořínku hořeniho, děloh plochých.

Byliny nebo zeliny. Listy stříčné, jednoduché, celé, až i vyšťěbené, bezpalisté. Kwěty obojaké nebo jednodomé, na wrcholcích konečných, rozsochaných, často chomáčených.

Nyní znají asi 140 rodů (w 10—12 pokoleních), rozlosovaných hlavně po pásmě mírnosewerném obojího swěta; w horkém pásmu toliko na horách vysokých. Kořeny jejich na silici hojné jsau výborným lékem; některé letní slauží na salát.

NARD. NARDOSTACHYS.

Kalich kraje 5dílného s ušty listowitými, wejčiotopodlauhými, ostrými, přízubatými, stálými. Koruna prawidelná, bezostružná, tupě 3laločná, w hrdle wausatá. Tyčinky 4 nejdoleji z koruny vyniklé. Blizna hláwkowitá. Tobolka 3pauzdrá, ušty kalichowými wěněná a jich skoro kratší, listenůw prostá.

N. malokwětý. *N. Jatamansi* Decand. mem. 7. t. 1. *Düsseld.* 3. t. 12. *Valeriana Jatamansi* Jones. *Don in Lamb. cinch. p.* 180. *ic. V.* *Spica. Vahl.* *Patrinia Jatamansi* Don. *Nardus Garc. arom.* 133. (ob. koř.) *Nardus indyanský* *Mat. Háj.* 5. b. — *Wel.* 6. c. (kořen). Drnowitý; oddenek wretenowitý, wálcowitý, ztlaustí brka nebo prstu, dole mnoho mrcasůw, nahoře 1—3 pupeny wyhánějící, kteréž poslední coročně se prodlužujice wálcowatějí, nabývají délky 3—7", tlaustky prstu a podobají se pak, jsauce hustě přikryty ostatkami řapíkůw, ocasu štětinatému; lodyha 4—9" zwýši, dutá, přímá, brázdičkatá, nahoře nepatrně 4hraná a nahá, dole 2—3 sudami listůw opatřená, náplsnatá chlupy tenkými, krátkými, měkkými; listy kořenové 4—6, přímé, čarkowitopodlauhé, kožowité, 2—7" dlauhé, 6"—1" široké, w řapík plochý zaužené, ostré, celé, nápýřité; listy lodyhowé dole w pošwu srostlé, zponenábla wzhůru se umenšující, přikopinaté; kwěty chomáčené, konečné, nachové; stopečky a kalichy plsnaté; uštůw přítrojáhých, krátkých, srstnatých; nitky wausaté, čumící, kratší nežli čnělka. — Na nejvyšších horách Indie východní. 4.

Kořen té rostliny přewonný a hořký byl starým velmi váženný, který ale nyní do Evropy se nepřiváží (*Nardus indica*, spica nardi).

N. hrubokvětý. N. grandiflora Decand. coll. 7. t. 2.

Kořen jako předešlého; lodyha taktéž vysoká, nejjednodušší, lysá, opatřená toliko brázdíčkama nepatrnýma, šedohnatýma, nahoře nahá, chudokvětá; listy kořenové podlauhlokopistowité nebo podlauhlokopinaté, 8—12" dlouhé, vždycky kratší nežli lodyha, ostré nebo náostré, bleozelené, na rubu pod koncem 5—7žilé, silně zaužené w řapík plochý, obraubený; listy lodyhowé w jednom anebo dwau sudách, klinowitokopinaté, nebo náwejšité, na zpodině a na kraji pýřité, 3—4" dlouhé, na zpodině krátce pošwovité, hořeni kratší a širší, skoro bez pošew; chocholiky ojedinelé, konečné, 3—6" dlouhé, se 2—3 sudami stopek skoro 4-křídlych, huňatých, 1—3" dlouhých, nesaucích na konci jednoduchém anebo naštipnutém chomáč malý, zakulatělý, pokrywkatý, kwětůw velikých, bledě růžových; listeny caulowé, wejšité, ostré, bělawé, 2 wejši pod každým chomáčem, 1—3 užši a kratší pod wšakým kwětem; koruna na 1/2" dlouhá, na zpodině s nepatrným protahem — Na horách himalajských. 4.

Kořeny wyhlšejš jako předešlého, toliko že jsau tlustš. Wůni wydávajj mnohem lbeznějš.

TERUNA. VALERIANELLA. FELDSASAT.

Kalich kraje zubatého, stálého. Koruna bezostružná, pravidelná, šlaločná. Tyčinky 3. Blizna přirozdělená nebo na tré klaná. Plod 3pauzdrý, přiblanowitý, nepukawý, krajem kalichowým rozdilně zubatým a přirostlým wěňčený: pauzder 1—2pauzdrých, 2—1 aurodných.

Zeliny drobné. Lodyhy sochaté. Listy podlauhlé nebo čarkowité, hořejš někdy protisečné. Kwěty w rozporách ojedinelé nebo swazkatowrcholičené, listenaté, drobné.

T. locykowá. V. olitoria Moench. Valeriana olitoria Lin. Plenk t. 30. Sturm f. 2. Fedia olitoria Vahl. F. locusta Reichenb. cr. t. t. 60. Polní, jarní salát. Kořen letní, tenký, mreasatě wětwnatý; lodyha přimá, 2—12" vysoká, hranatá, hladká, rozsochaná; listy kořenové kopistowité podlauhlé, lodyhowé stříčné, objimawé, čarkowitopodlauhlé, po kraji krátce brwité, doleni nejčastěji celé, tupé, hořeni někdy dole zubaté, užši a ostré; wrcholiky malé, strbawowité shlaučené; kwěty předrobné,

lilákové, s krajem nestejným; plody wěhčené kalichem přemalým, nepatrně 3zubým, podlauhloujcowité, smačknuté, obak dosti ploské, po kraji brázdau opatřené, na bocích dvojsnorečné, se šnorkem jedním přetenkým; stěna na straně pauzdra aurodného přetlustá, prázdných nedokonalau přehrádkau oddělených, takže plod na průřezu 2pauzdrý se vyskytuje. — Na rolích a polích neaurodných největšího dílu Ewropy. Kwěte w dubnu a kwětnu. ☉.

Mladistwé rostlinky toho rodu, dříwe nežli wyhnaly do slanku, jíme za salát času zimního a jarního; sází se tedy w zahradách.

T. kjlátá. *V. carinata* *Lois.* *Fedia carinata* *Steff.* Podobá se velmi předešlému, liší se plody podlauhlými, skoro 4bočnými, na zadní ploše hluboce žlabatými, na přední dosti plochými a obak rozšířenými, w kraj wyniklými, u prostřed a na bocích autle lžilými, krajem kalichowým sotwa patrným, 1zubým wěhčenými a na průřezu 3pauzdrými, stěny neztlustlé. — Roste u nás a kwěte jako předešlý.

T. ušatá. *V. auriculata* *Decand.* *Fedia auriculata* *Koch. Reichenb. cr. 1. f. 128. 129.* Též předešlým podobná; plody zakulatělé, autle žilé, napřed jednobrázdé; kraj kalichowý třikrát užší plodu, wzadu prodlauzený w zub podlauhlý, tupý, úkosně uřatý, zaubkowaný, zuby přední nejmenší; pauzdra neaurodná, skoro zwicí aurodného nebo wětší. — Tamtéž. ☉.

T. zubatá. *V. dentata* *Decand.* *Fedia tridentata* *Reichenb. cr. f. 131.* *Fedia pumila* *Reichenb. cr. 2. f. 223.* Od předešlého liší se, máje plody zakulatěléjcowité, autle žilé, napřed 1brázdé, kraj kalichowý třikrát užší plodu, úkosně uřatý, po zadu prodlauzený w zub trojúhelný, ostrý, napřed nejautleji zubatý. — Tamtéž. ☉.

Tyto troje poslední rody potřebují se jako prwf.

MAWUŇ. CENTRANTHUS. SPORNBLUME.

Kraj kalichowý za kwětení nadwinutý, pak rozwinutý w čmýří mnohoštětnné, perowité, padawé. Koruna trubky obhomolowité, dole ostružnaté, kraje pravidelného, šlaločného. Tyčinka 1. Plod nepukawý, zralý 1pauzdrý, lsemenný.

M. obecná. *C. ruber* *Decand.* *C. latifolius* *Dufr.* *Valeriana rubra* *Lin. Engl. bot. t. 1532. Lam. t. 24. f. 2.* Přespolní kozlík *Mat. Wcl. 11.* Kořen mnoholetý; lo-

dýchly dolejšek dřevnatý, podkřovitý vyhlání corodně mnoho větvi letních, asi 2' vysokých, přímých anebo vzestupavých, oblých, čtverem žil příhranatých, jako ostatní díly nejlysejších; listy stříčné, vejčité neb kopinaté, zakončité, tupaunké, jiním sívým potažené, dolní a prostřední v řápek krátký zúžené, nejhořejší sedavé; lata skoro kytkovitá, konečná, stříčnovětewná s listeny čárkovitými; trubka kalichová čárkovitopodlauhá, čárkovaná, s krajem kraužkovitým, wranbkovaným; koruna $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ " dlauhá, karminová nebo tmavě růžová, ano i bílá, dole prodlaužená v ostruhu čárkovitau, tupau, odstávající, kalichu dwakrát delší a kratší nežli trubka štihlá. — Na skalách, starých zdech Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Rostlina pro ozdobu w zahradách obyčejná.

ODOLEN. VALERIANA. BALDRIAN.

Kraj kalichový za kwětení nadwinutý, pak rozwinutý w čmýří mnohoštětinné, perowité, padawé. Koruna trubky obhomolowité nebo wálcowité, dole stejné nebo wolaté, bezostružné, kraje tupě na patero, řidko na tři klaného. Tyčinky 3. Plod nepukavý, zralý 1pauzdry, 4semenný.

O. kozlík. *V. officinalis* Lin. *Blak.* t. 171. *Fl. dan.* t. 570. *Schk.* t. 5. *Plenk* t. 27. *Sturm* f. 9. *Hayn.* 3. t. 32. *Düsseld.* 6. t. 19. *Wagn.* 1. t. 20. Kozlík menší *Mat. Háj.* 8. b. Obecny kozlík *Mat. Wel.* 10. Odolen, kozlík, baldrian, paldrán. Kořen oddenku krátkého, jakoby ukausnutého, w hojných mreasech ukrytého, vyhánějícího jednu nebo několik lodyh; lodyha zwýši 2—5', přímá, dole 4hraná, nahoře oblá, brázdovaná a stříčnovětewná, na kolínkách anebo od dola až do prostřed srstnatá; listy stříčné, wšecky wyštěrbené: úkrojau 6—11jařmých s lichým, kopinatých nebo čárkovitých nebo eliptičnokopinatých, pobočních buď toliko na dolním kraji zubatých a na hoření celých, konečného obak zubatého, přítých anebo lysých, ostraunkých anebo tupých; wrcholiky mnohokrát roztrojené, konečné, pod úzlabičkem větwowým opatřené listeny čárkwitokopinatými, mázdřítými; kwěty pleřowé nebo bílé. — Na místech stinných, wlkých, w lesech a křowistich skoro po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

O. bezolistý. *V. sambucifolia* Mikan. *V. repens* Host. Kozlík, odolen. Jměním podobá se předešlému;

kořen vypaští wyběžky na konci tlustnaucí a kořenatě-
jící, co zatím prautek wyhyne; listy wšecky wyštěrbené,
4—5jařmé s lichým: úkroje kopinaté nebo podlauhlé, zu-
baté. — Na místech stinných na Krkonoších. Kwěte w
srpnu. †.

Kořen toho a předešlého jest zápachu silného, nepřijemného
jako kočičinau, chuti silné, kořenné, hořké; hlawní prwek jest silice
žlutá; od nejdáwnějšího času lék welmi wážený. Kočky pro ten zá-
pach welmi se po něm shánějí, w něm se wálí, jej žerou a močem
ponešwaují.

O. nejwětší. V. *Phu Lin. Blak. t. 250. Plenk t. 28.*
Hayn. 3. t. 33. Düsseld. 3. t. 9. 10. Kozlik nejwětší Mat.
Háj. 8. b. Kozlik Mat. Wcl. 10. c. Kořen úkosný, co
prst tlustý, wětewnatý, hlawní nad zemí čumící, nemá
wyběžek a wybání lodyhy kwětaucí, 3—4' vysoké, při-
mé, oblé, hladké, lysé, duté, nahoře wětewnaté, a nekwě-
taucí mnohem nižší, listnaté; listy kořenové podlauhlé
nebo eliptičné, wykrajowanozubaté, celé nebo stříhano-
lyrowité, w řapík dlouhý ztenčené, lodyhowé stříčně,
wyštěrbené, 3—4jařmé, s lichým: úkroje kopinaté, nejce-
lejší nebo vykrajowanozubaté, dole po řapíku sbíhawé,
ostrauké, lysé; wreholiky několikrát roztrojené, do-
hromady latu dělající; kwěty obojaké, bílé: blizny 2la-
ločné, autlé; plody na jedné straně s řádkama hedwáb-
nopýřítýma, na druhé lysé. — W hájích wyšších w
Šwýcařích a na Krkonoších. Kwěte w kwětnu a čer-
wnu. †.

Kořen jeho jindá w lékařství se potřebowal jako odolenu obec-
ného.

O. dwaudomý. V. *dioica Lin. Fl. dan. t. 687. Sturm*
f. 9. Hayn. 3. t. 31. Reichenb. ic. t. 59. Kozlik nejmenší
Mat. Háj. 9. b. — Wcl. 11. Oddenek rownowážený,
plaziwý, z kolínek tenké mrcasy vypaustějící; lodyha
přímá, asi střewičná, oblá, čarkowaná; listy kořenové
zaokrauhlowejčité nebo eliptičné, nejtupější, na řapíku
co čepel listowá dlouhém, lodyh nekwětaucích wejčité,
tupé neb ostrauké, na řapíku dwakrát delším, lodyho-
wé dolení lyrowitowyštěrbené, hoření wyštěrbené: ú-
krojůw čarkowitopodlauhých; kwěty dwojdomé, na wr-
cholicích několikrát roztrojených, samčích řídkých, sa-
mičích směstnaných; listeny čarkowité, tupé; kwětů sam-
čích kalich přemalý, koruna uštůw kopinatých, tupých,
co trubka dlouhých; tyčinek 5; kwětůw samčích kalich
podlaubločarkowitý, s krajem krauzkowitým, pak w pyří
se rozwinujícím; ušty bliznowé přisrostlé; plody wejči-

té, lysé. — Na lukách vlhkých, rašelinných, vyšších w Evropě a Lewantu. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Kořen jeho jindá w lékařství se potřebowal (Phu minus).

O. kocmaudek. *V. celtica* Lin. Jacq. coll. 1. t. 24. f. 1. Sturm f. 44. Narduš *celtica* Mat. Háj. b. — Wel. 7. c (obraz w prawo). Kocmaudek. Kořen oddenku úkosného, wětewnatého, wycasatého a oděného šupinami nahoře čuprynu dělajícím; lodyha přímá, sotwa na píd vysoká, oblá, čarkovaná, jednoduchá, chudolistá, lysá jako ostatní díly; listy nejcelejší, tupé, kořenové podlaulokopinaté nebo (řídko) čarkowité, w řapík zaužené i se řapíkem 2" dlouhé, lodyhowé někdy žádné, někdy 2, čarkowité; hrozen klasowitý, střičnowětewný, 1—3" dlouhý, přímý, obyčejně přetržený; kwěty mnohomanželné, jednodomé nebo dvojdomé, špinawě nážluté, wně čerwenawé, samčí wětší: trubka kalichowá čarkowitě podlauhlá, kraje nejmenšího; koruna trubky welmi autlé, kraje zwonkowitého, na čtvero klaného, uštůw wejčitých, tupých, rozložených; tyčinky 2, delší uštůw korunowých, čnělka nejkratší; kwěty obojaké: trubka kalichowá, podlauhlá, s krajem kraužkowitým; koruna trubky krátké, kraje šdilného, s ušty rozloženými, wejčitými, delšími tyčinek; čnělka čnějíci, s bliznau na tré klanau, podwinutau. — Na Alpách žulowých Francie, Italie, Šwýcar, Korutan, Štyrska. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen západu a chuti kořených drubdy w lékařství se potřebowal (*Nardus celtica*).

Řád 123.

CHRASTAWCOWITÉ. *DIPSACEAE.*

Kalich trubky s waječnikem wice méně srostlý, kraje rozdilného, celého nebo zubatého nebo w ušty štetinowité rozděleného, čmýrowitého. Obkališí ztuha kalich obkličující a končící se krajem auzkým, celým anebo zubatým anebo širokým, mázdrowitým, zubatým. Koruna připewněná w ústí kalichowém: kraje na čtvero nebo na patero klaného, často nestejného, w paupěti střechowitého. Tyčinky 4, z dolejška trubky wyniklé: nitky prosté, přeřídko 2bratré. Waječnik 1pauzdry, 1-waječný: waječko wisuté. Čnělka 1; blizna jednoduchá nebo krátce 2laločná. Nažka 1pauzdrá, často zobanitá, krajem kalichowým wěččená a stálým obkališím

zahalená. Semeno bilečnaté. Kel rovný, kořinku hořeního.

Byliny, zeliny, řídce podkře. Listy stříděné, jednoduché, celé nebo vyštěbené, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně nepravidelné, w strbauly konečné nahlauchené, a plewami oddělené, řídce w hořením úžlabíčku chomáčené a jakoby přesleněné.

Sem náleží více 120 rodů w 6—7 pokolení rozdělených a rozlosowaných po mírnoseverném pásmu; malčko jich na jižním konci Afriky. Nejvíce jich w jižné Ewropě a Malé Asii.

ŠTĚTKA. DIPSACUS. KARDEN.

Kraj kalichový lochanovitý, mnohozubý nebo celý. Obkalsí ukončené krajem aukým, wraubkowaným anebo zubatým. Koruny všecky stejné, na čtvero klané. Ježle plewnaté. Pokrywka lupenůw wněšných delších nežli wnitřních.

Š. saukennická. D. fullonum Mill. Plenk t. 50. Kern. t. 74. Hayn. term. bot. t. 41. Štětka zahradní Mat. Háj. 186. b — Wel. 220. Štětka, drápač, bádel. Kořen ozimý; lodyha přímá, 4—5střewičná, hračatě brázdowaná, po hranách, obzvláště nahoře s kolci krátkými, silnými, přisehnutými; listy lysé, sedawé, podlauhlé, střihanozejkowané, lodyhowé široke, srostlé, nejhořejší celé; strbauly walcowitohomolowité, 2—3" dlauhé; lupeny pokrywkové čárkowitopodlauhlé, přetuhé, rownowážné, odstáwající, na konci sehnutauké, obyčejně kratší strbaulu; plewy tuhé, podlauhlé, ukončené kolcem podhnutým, dlauhým co kwěty lilákové nebo bělawé. — W jižné Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

W některých zemích, n. p. we Francii jižné a Italii, též u nás tu a onde se sází, protože bádele toho hlavy čili strbauly potřebují saukenníci a punčocháři k česání svých tkanin; předúost mají fraucauzské, protože plewy jsau tenší a trwanliwější.

Š. lesní. D. sylvestris Mill. Jacq. aust. t. 402. Fl. dan t. 965. Engl. bot. 1032. Štětka planá Mat. Háj. 137 — Wel. 220. Podobá se předešlému, rozeznáwa se ale lupeny pokrywkovými čárkowitošidlowitými, oblaukowitě nadhnutými, plewami ohebnými, podlauhločárkowitými, s přímým kolcem, kwětu delšími. — Podlé roli, cest a krecht Ewropy jižné a prostřední, též w Sibirii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Hlavy jeho nehodí se k nadřečenému česání. Kořen jindá co lék na pot a na moč puděl se potřebowal.

CHRATAWEC. SCABIOSA. SCABIOSE.

Kraj kalichový mísowitý, 8—16žebrý; zubůw o-

byčejně štětinatých. Obkalíši 4bočné, w 4 nebo více přečráních zubůw vycházející. Koruna na čtvero klaná. Ježle plewnaté. Lupeny pokrywkové obyčejně 2řadé, rozložené.

Ch. poln. *S. arvensis* *Lin. Plenk t. 52. Schhk. t. 22. Hayn. 5. t. 38. Wagn. 1. t. 4. Krantia arvensis* *Coult. Trichera arvensis* *Schrad.* Ilizník. Kořen kolmo do země wnikající, mnoho hlavý, mnoholetý; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, chudowětewná, dolůw mrtnatá; listy střičné, huňatomrtnaté, někdy srstí tau šedé, též i lysé; po kraji brwité, dolení řapíkaté, hoření sedawé, kořenové a nejdolejší lodyhowé obyčejně nerozdělené, podlahlokopinaté, zakončité, celé nebo pilované, až i wyštěrbené, hoření wyštěrbené: úkrojů odstálých, kopinatých, celých, konečného wětšihó, zakončitého, obyčejně připilovaného, řídko wšecky listy celé; strbauly nízko vypuklé, paprskující, řídko bez paprskůw; pokrywka hwězdowitě rozšířená: lupenůw štětinatobrwitých; kwěty bledě modré, lilákové, pleťové, řídko bílé; obkalíši mrtnaté, krátce 4zubé; kraj kalichowý ločlianowitý, obyčejně 8zubý, zubůw štětínowitých, co polowičný plod dlauhých. — Na lukách a rolích nejwětšihó dílu Ewropy a sewerné Asie. Kwěte w čerwnu až do září. ♀.

Na náhořká jest dobrau píci; jindá se potřebowala k čištění krwe w chrástách čili wyraženínách a odtud jméno *chrastawec* (*Scabiosa*).

ČERTKUS. SUCCISA. ÁBEISSKRAUT.

Kraj kalichowý mískowitý, 5zubý nebo celý. Obkalíši 8žilé, s krajem 4—8zubým. Koruna na čtvero klaná. Ježle pléwnaté. Pokrywka z lupenů mnoho, obyčejně střechowitých a zponáhlá w plewy přecházejících.

C. obecnj. *S. pratensis* *Moench. Scabiosa Succisa* *Lin. Fl. dan. t. 279. Plenk t. 51. Engl. bot. t. 878. Coult. dips. t. 2. f. 17. Hayn. 5. t. 37. Düsseld. 7. t. 20. Čertkus* *Mat. Wel. 201.* Kořen oddenku krátkého, na konci doleniú jakoby ukausnutého, mrcasatého, mnoholetého; lodyha přímá nebo dole wzestaupáwá, 2—3' vysoká, oblá, málowětewná, přitlačeně wzhůru pyřitá nebo skoro huňatá anebo více méně lysá; listy nejcelejší nebo pilované, mrtnaté nebo srstnaté nebo lysé, brwité, podlahlokopinaté, kořenové širší a tupě řapíkaté, hořejší lodyhowé užší, ostré, na řapících pošwiwě sróstlých, nejhořejší čárkowitokopinaté, skoro sedawé; strbauly pólokulowaté, nepaprskující, plodonósné zakulatělé; po-

krywka z lupenůw kopinatých, ostrých, brvitých, wně-
ných, delších nežli plewy, rozložených; kwěty modré,
řídka plewové nebo bílé; obkališí čtyřhrané, hluboce
8brázdé, srstnaté, ukončené krajem krátce 4zubým, ště-
tinatobrvitým; kraj kalichový 5štětinový. — Na lukách
a pastvinách z rowin až na Podalpi, w Evropě skoro
celé. Kwěte w srpnu až do září. 4.

Oddenek kořenový byl jindá lékem wáženým, nyní toliko w lé-
kařstwi dobytčím se potřebuje.

HLAWÁČ. ASTEROCEPHALUS. STERNKOPF.

Kraj kalichový lochanovitý, s 5 zuby štětínovitý-
mi, pořídku celý. Obkališí w celé nebo polowičné dél-
ce 8brázdé nebo 8žebré a bezbrázdé, ukončené krajem
welikým, zwonkovitým anebo kolowitým, mázdrowitým.
Koruna na patero klaná. Ježlé plewnatá. Lupeny po-
krywkové, obyčejně 2řadé a rozložené.

H. černorudý. A. atropurpureus *Spreng.* Scabiosa
atropurpurea *Lin.* Scop. del. 3. t. 14. Cult. dips. t. 2. f.
11. Bot. mag. t. 247. Kořen letní nebo ozimý; lodyha
přímá, 1½—2' vysoká, wětewnatá, lysá; listy přílysé,
brvité, dolní, kopisťowitoobwejšité nebo podlauhle, hru-
bě pilované až i stříhané nebo kopinaté, hoření lyrowi-
towystěrbené, úkrojůw podlauhých anebo kopinatých, za-
končitých, zubatých anebo stříhaných, nejhořejší celé,
čárkowitzkopinaté; strbawl mělkowypuklý, paprskující,
plodonosný wejcovitý; pokrywka 2řadá, kratší kwětůw
krajních; koruny černonachové s bílými prašniky a
blíznami, pořídku růžové nebo bílé; obkališí 8žilé: žily
dole a pod krajem mázdřítým huňaté, kraj ten kratší
nežli nažka, po kraji wehnutý a řeřabatý: kraj kalicho-
vý na trubce welmi tenké, nožkowitzé: štětín co nažka
dlauhých nebo delších šerpiwaunkých, nahnědlých. —
Pochodí pryž z Indie východní. ☉.

U nás pro ozdobu w zahradách obyčejný: kwěte od lipna až
do září.

H. obyčejný. A. columbaria *Spreng.* Scabiosa Co-
lumbaria *Lin.* Fl. dan. t. 314. Engl. bot. t. 1311. Kawias
menší *Mat. Háj.* 291. K. menší anebo hlizní bylina *Wel.*
340. c. Hlizník. Jměním předešlému podobný. Kořen
mnoho- nebo dvojletý, šedočerný, wětewnatý, mrcasatý;
lodyha 1—2' vysoká, přímá, wětewnatá, ohlá, lysaunká;
listy lysé nebo pýřité, kořenové podlauhle, tupé, dole
ztenčené, řapíkaté, zejkwované nebo lyrowité, lodyhowé

sedawé, nejdolejší lyrowité, ostatní až k žile wyštěrbené, a nejdolejší srostlé: úkrojůw čárkowitých, na dolejšíh listí protisečnostřihaných, na hořením celých; strbaul kwětaucí mělce vypuklý, paprskující, plodonosný, kulowitý; pokrywka asi z 10 lupenůw 2řadých, čárkowitokopinatých, kratší strbaulu; kwěty bledě modré; obkališí s 8 brázdami wybíhajícími; štětiny kalichowé, dole sotwa smačknuté, bezžilé, 3—4krát delší kraje kalichowého. — Na pastwinách suchoparných w Ewropě a Sibirii. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Jindá se potřebowal jako chrastawec polní w lékařstwí.

Řád 124.

HLAWELOWITÉ. *CALYCERAE*.

Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, w aubory na jezli plewnatém nahromaděné, zákrowem jednořadým opatřené. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šdilného, stálého. Koruna prawidelná, trubky štíhlé, kraje šdilného, uštůw w paupěti chlopnitých. Tyčinek 5, z dola koruny wyniklých, lbratřých; prašniky nahoře oddělené, bez přiwěskůw. Waječnik lpauzdry, lwaječný. Čnělka 1, dlauhá, niřowitá; blizna jednoduchá, hláwkowitá. Nažka krajem kalichowým wěňčená, lsemenná. Semeno bílečnaté. Kel rowný, osówý; kořinek hoření.

Zeliny; listy střídawé, jednoduché nebo protisečné, bezpalisté. Malý řád z 10 rodůw (we 4 pokoleních) w Americě jižné za obratníkem. Stojí u prostřed chrastawcowitých a spoluložných: těm podobají se jměním a srostlými prašniky, oněm ale semenem bílečnatým a klem překocným. O prwcích chemických a aučincích nic neří známo.

HLAWEL. BOOPIS.

Kalich polokulowitý, z kwětůw obojakých, mnohých; zákrow 4řadý, mázdrowitý, z 8 lupenůw nejdolejší srostlých, nestejných, ostrých; jezle přetěsné, třepnité; waječnik 5hraný; chmýr z lupenůw 5, polokopinatých; čnělka nahoře tlustá; blizna konečná, polokulowatá, pupencowatá.

H. rmenowitý. B. *anthemoides* Juss. Zelina přímá, wětewnatá, lysá; listy hřebenowitě protisečné: úkrojůw čárkowitonitowitých. — W Bonárii.

Aubory kulovaté. Zákrow mnoholupenný. Kwěty mnohé, obojaké a samčí smíchané na ježli polokulovate-
tém. Nažky šbočné, dvojího způsobu smíchané: jedné
drobné, skoro kostěné, s chmýrem krátkorohým, druhé
mnohem větší, jakoby podstaty spuhovaté, s chmýrem
předlauhorohým.

P. zelinná. C. herbacea Cav. ic. t. 358. Rich. mem.
mus. 6. t. 10. f. 1. Lodyha střewičná, jednoduchá, du-
tá, lysá; listy skoro protisečné, kořenové dlahuorapika-
té; aubory konečné, přeweliké. — W Chíli.

Řád 125.

SPOLULOŽNÉ. SYNANTHEREAE.

Kwěty w aubor zhusta shlauchené, zákrowem mno-
holupenným obklíčené, na ježli postawené nebo wšaké
zákrowikem (zákrowem vlastním) obestřené a na ježli
nahrnuté. Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje wi-
ce méně patrného, lupenowitého nebo w chmýr pro-
dlauženého. Koruna na trubku kalichowau postawená,
srostloplátkowá: kraje pravidelného nebo jazykowitého.
Tyčinek 5, z trubky korunowé vyniklých a s jeho ušty
střidawých: nitky u prostřed klaubnaté; prašníky čar-
kowité, w trubku srostlé, u wnitř pukající, na konci ho-
řením a dolením přiwěskami opatřené. Waječnik 1pauz-
drý, waječko 1, přímé. Plod (nažka) nepukawý, wy-
schlý. Bilek žádný. Kel přímý, kořinku dolního k pu-
pu čelícího.

Zeliny, byliny, kře nebo řídka strůmky. Listy střidawé, střiče-
né, pořídku přesleněné, jednoduché, rozličně rozdělené, bezpalisté.
Kwěty na jednom auboru obojaké nebo mnohomanzelné, pravidelné
nebo nepravidelné, stejné nebo nestejné, na ježli často plewami
oddělené.

Ten řád obsahuje dle Decandolla wíce 8500 rodůw w 898 po-
kolení rozdělených a tudy nejobširnější wšech, ano domníwají se,
že ten počet se může zvýšiti na 10,000, tak žeby spoluložné $\frac{1}{10}$
wšech známých rostlin obnášely. Řád ten po wšech swěta dšlech roz-
losowán, od točen až k rowníku, od přimoří až k sněhowé čáře.
Těch 8500 rodů přichází 5093 na Starý swět, 3590 na Nowý, a 347
na Austrálii; Amerika ale má přewahnu nad ostatními swěta dšly.
Dosawadní skannání dokazuje, že mezi 30 a 500 šířky sewerné a
jižné největší množstwi rodů se nachází, odtud k rowníku a točnám
že jich ubývá, a že jižná polokoule jest na ně bohatší nežli sewerná.

Podřadí, na kteráž řád jest rozdělen, srownávají se velmi s chemickými prvky; w některých převažuje hořká vytaženina, w jiných sílice a klejoprskyřice, w jiných zase mají šťáwu mlékovitau s kaučukem nebo prvkem mámiwým; jímž poslední některé rody jsau jedowací. Některé obsahují barwinu žlatau nebo čerwenau. Semena mnohých jsau olejnatá. Množství jich býwá lékem aučuliwým, nemnohé ale (w průměru jich množství) slauží potravau lidu a dobytku, a ještě menší částka w řemeslech užitečná. Přemnoho jich pro kwět krásný, dleu až do pozdní jeseně trwající, jsau oblíbenými ozdobami našich zahrad.

Rozdělují se na osmero podřadí:

1) *JEDOMAROWITÉ*. Aubor stejnomanzelauý, složený z kwětůw trubkowitých, obojakých, po kraji na patero klaných, řidko dlanitých anebo 2pyských, buď z různomanželných, po kraji samičích, jazykowitých. Raménka bliznowá (kwětůw obojakých anebo samičích) obyčejně dlauhá a šidlowitá, přeřidko krátká a tupá, stejně a dosti dlauze pýřitá.

2) *SADCOWITÉ*. Aubor stejnomanzelný, složený z kwětůw trubkowitých, řidko různomanželný ze samičích jazykowitých anebo nitowitých, krajních, ještě řidčeji dwojdomý. Raménka čnělkowá obyčejně předlauhá a kejawitá, nahoře wně pýřitá nebo měkkobrada-wičnatá.

3) *HWĚZDNÍKOWITÉ*. Aubor různomanželný, na kraji s kwěty samičimi nebo nijakými, jazykowitými, pōřidku dwojdomý. Raménka čnělkowá dlauhá, wně ploskaunká, přímočárně zakončítá, řidko tupá neb ostrá, wně nahoře pýřičkowaná.

4) *STAREČKOWITÉ*. Aubor jako předešlých. Raménka čnělkowá dlauhá, čárkowitá anebo kejawataunká, buď uřatá a na konci kystnatá nebo nad kystí wybíhající w hrot homolowitý nebo šidlowitý, obak pýřitý.

5) *KARDUŇOWITÉ*. Aubor stejnomanzelný z kwětůw obojakých, trubkowitých sestáwající, řidko různomanželauý, s kwěty samičimi nebo nijakými (jazykowitými nebo trubkowitými) na kraji. Čnělka na konci uzlowitá a tu wěncem chlupatým (obyčejně) obkličena a nad ním i s raménkoma čnělkowými (obyčejně krátkýma) wně pýřitá.

6) *ŘIDEŇOWITÉ*. Aubor různomanželný, na kraji s kwěty samičimi nebo nijakými, řidko stejnomanzelný nebo dwojdomý; kwěty samčí anebo obojaké obyčejně dwojpyské. Raménka čnělkowá tupá neb ostrá,

wně silně klenutá, lysá nebo na konci wně pýříčkovaná.

7) *HOLUŠKOWITÉ*. Aubor stejnomanzelný, stejnokvětý, paprskující; květy 2pyské. Raménka čnělková dosti dlauhá, čárkovitá, obyčejně keřowataunká, na konci tupém kystnatá.

8) *ČAKANKOWITÉ*. Aubor stejnomanzelný, ze samých květůw jazykovitých složený. Raménka čnělková ničowitá, tupaunká, podwinutá, pýříčkovaná.

Podřadí 1.

JEDOMAROWITÉ. VERNONIEAE.

JEDOMAR. VERNONIA. VERNONIE.

Aubor mnohokvětý; květy trubkovité, pravidelné, na patero klané, obojaké. Zákrow střechovitý. Ježle nahé anebo (pořidku) přihuňaté. Chmýr obyčejně 2řadý, nitrořadý štiťinovitý, wněřadý takowýtěž anebo plewowitý; obyčejně mnohem kratší.

J. přewysokj. V. *praealta* Decand. V. *altissima* Less. *Serratula praealta* Lin. Mill. ic. 234. *Chrysocoma gigantea* Walt. *Serratula virginica* Dill. *clth.* t. 264. f. 343. *Eupatoria virginica* Pluk. *alm.* t. 280. f. 6. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 4—7" vysoká, brázdovaná, pýřítá, nahoře chocholičenowětewnatá: listy střidawé, krátkořapíčné, kopinaté, zakončité, ostře pilowané, na lici ku krajům šerpiwaunké, na rubu pýřičkowané; aubory rozpostawené na wreholik chocholikovitý, nepravidelný; zákrow přípolokulowatý, lupenůw wejčítých, přitlačených, brwitých, delších hrotu swého, nejwenčejší překrátké; květy brunátné; nažky holé, žlázkami žlutawými poseté; chmýři wněšné z plew překrátkých, wnitřní z chlupůw šerpiwaunkých. — Na lukách, podlé bahen w Saustátí seweroamerickém, též i na Kamčatce. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Rostliny té w čas kwětení utěšené listí potřebují we vlasti co neomylný prostředek proti užšknutí hadřinu.

J. nowoborackj. V. *nowaeboracensis* Willd. V. *praealta* Willd. *Serratula nowaeboracensis* Dil. *clth.* t. 263. f. 342. *S. glauca* Lin. *Suprago. Centaurium medium* Pluk. *alm.* t. 109. f. 3. Podobá se předešlému. Lodyha přímá, čárkowanobrázdovaná, nahoře wětewnatá, ly-

saunká; listy krátkořapikaté, prodlaženokopinaté, na lici lysé, na rubu připýřité, pilwanozaukwované; wrcholík chocholíkowitý, neprawidelný; aubory připolokulowaté; zákrow lupenůw wejčítých, dole přitlačených, na konci prodlažených w štetinu nitowitau, odstálan; nažky nejlysejší: chmýří wněšné z plew krátkých, širokaunkých. — Podlé lesůw a na pastwinách w Karolině až do Kanady. †.

We vlasti taktěž se potřebuje.

J. hlístovník. *V. anthelminthica Willd.* *Conyza anthelminthica Lin.* *Ascaricida indica Cass.* *Scabiosa conyzoides Burm. zeyl. t. 95.* *Cattu - Schiragam Rheed. 2. t. 24.* Kořen letní; lodyha přímá, 2' vysoká, oblá, šerpiwaunkopýřitá, nahoře wětewnatá; listy střidawé, wejčité nebo waječnopodlauhle, 4" dlauhé, 1½" široké, obak zakončité, sedawé, hrubě pilwané, pýřičkowané; aubory 40—45kwěté, na chocholiku rozpostawené; zákrow zwonkowitý: lupenůw wněšných kopinatočárkowitých, ostrých, odstawajících, jako aubor dlauhých, wnitřních čárkowitých, mázdrowitých, s přiwěskem podlauhlokopinatým, ostrým, pýřičkowaným, od wenku do wnitř se zmenšujícím; koruny nábrunátné; nažky podluhowaté, oblaunké, šerpiwaunké: chmýří wněšného z plew nejkratsích. — Obecný w Indii východní. Kwěte w plišti, u nás w čerwnu až do září. ♂.

Wšecky částky hořké; kwěty se semenem potřebují proti hlístám.

PODDUŽNĚLKA. PACOURINA. PACOURINE.

Aubor mnohokwětý, stejnokwětý. Zákrow střecho-witý. Ježle ploché, nahé, dužnaté, Koruny prawidelné, šlaločné. Raménka čnělkowá lysaunká. Nažka wálcowitá, s kůrkau tlustau, bezžilau. Chmýří mnohořadé, z chlupůw tuhých, tlustaunkých, zaubkowaných, wnitřních dole přisrostlých.

P. jedlá. *P. edulis Aubl. t. 16.* *Pacourinopsis integrifolia Cass.* *Haynea edulis Willd.* Kořen mnohole-tý; lodyhy zelinné, přiwětewnaté, 3střewičné; listy střidawé, lysé, siwé, podlauhlowejčité, zakončité, pilwané; řapíky objímawé, listem dolů běžícím křídlaté; kwěty sedawé, protilisté; koruny námodré. — Na pomoří bahnitém w Guianě. †.

Ježle dužnaté, artičokům podobné, jakož i celá nat we vlasti jídá se co zelenina.

SLONÍNOHA. ELEPHANTOPUS. ELEPHANTENEUSS.

Aubory mnoho - a stejnokvěté, nahromaděné w strbaul listím zhusta obkličeny. Zákrow žřadý, lupenůw wyschlých, střidawě rovných a zdwojnásobněných. Ježle nahé. Koruna kraje na patero klaného, s výkrojkem jedním hlubším. Raménka čnělková dopola šidlowitá. Nažka smačknotičká, mnohožebrá, podlauhlá, chlupatá. Chmýří lřadé, z plew nejmnožších, rovných, dole rozšířených, zakončitych, stejných, pilowaných.

S. karolinská. *E. carolinianus Willd. Sloan. 1, t. 156. f. 1. Dill. clth. t. 106. f. 126.* Podobá se welmi následující, není tak hustě chlupatá, lodyha méně sochatá, wětwe méně rozewřeně, listy kořenowé má delší a širší, lodyhowé čárkowitokopinaté, zakončité; aubory 4—6-květé; lupeny zákrowowé celé, žžilé. — W Karolině, Floridě, Indii západní a w Americe jižné. Kwěte skoro pořád.

Listy jejt se potřebujt jako u nás žubtu lékařského čili přímětnafka wlašského; w Brasílii dáwajt kořen ostrý proti zimnicím.

S. šerpiwá. *E. scaber Lin. Bidens Brycn. t. 24. Echinophorae Pluk. alm. t. 388. f. 6. Amschovadi Rhœd. 10. t. 7.* Kořen mnoholetý wyháni lodyhu přímou, asi ž vysokau, dole dřewnatou, málowětewnou, sochatou, hřebelcowitohuňatou; listy šerpiwé, kořenowé podlauhlobwejšité, čeritě wykrajowané, klinowité, dole dlouhostenčené, lodyhowé kopinaté, střidawé, sedawé, objímanwé, též zejkwované, příkwětní široko neb srdčitowejšité, zakončité, sedíwé; aubory shlaučené w strbault konečně, ojedinelé, dlouhostopkaté, dohromady skládající chocholík přeridký; lupeny auborowé mnohožilé. — W Indii wyčhodní obyčejná.

Kořen a listí hořké potřebujt se proti nuplawici.

SROSTLOŇ. SYNCHODENDRON.

Aubor mnohokvětý, stejnopohlavý, ježle těsné, nahé; zákrow obhomolowitý, z lupenůw šupinowitých, mnohořadých, střechowitých, kožowitých, wyschlých, wněšných nejkratších, wnitřních delších, čárkowitých. Koruny truhkowité, stejné, na patero klané. Raménka čnělková krátká, lysaunká, Nažky oblaunké, příhuňaté. Chmýří jednořadé, ze štětín tuhaunkých, celých.

S. obecná. *S. ramiflorum Bojer.* Strom šostřewičný; rozhy, řapiky a listy obrostlé pýřím krátkým, akša-

mitnohuninowatým; listy střídawé, řapikaté, celé, okrauhlé neb obwejité, pak na lici lysé; aubory dříwe listůw po smítech tlustých sedawé, chomáčené, 2" dlouhé. — Na Madagaskaru w kraji emirském w údolech mezi vysokými wrchy, též okolo wesnic sázený. 5.

Jest nejvyšší strom všech spoluložných; kwětení jeho okazuje zemkům, kdy mají rýži sítí.

TRAUDEŇ. ANDROMACHIA. ANDROMACHIE.

Aubor paprskující, s terčem prawidelným, mnoho-kwětým, paprsky jednořadými, jazykowitými, samičími. Zákrow šupin střechowitých, wyschlých, zakončitých. Ježle krátce třepenitoplewnaté. Koruny lysé, w terči na patero klané, w paprsku jazykowitzé. Čnělka dole napuchlá, ramének polowálcowitých. Nažka wálcowitá, mnohožebrá, w brázdách srstnatá. Chmýří 2řadé, plewowitzé, pilowané, plew wněřadých, mnohem kratších a přisířších nežli wnitřních.

T. obecná. *A. igniaria* *H. et. Bonpl. equ.* 2. t. 112. *Liabum Bonplandii* *Cass.* Kořen mnoholetý; lodyha zelená, 3—5' vysoká, s wětwezi přisěstihranými, wlnau bílau, přehustau přikrytými; listy střičné, 5—6" dlouhé, 3½" široké, wejité, zaubkowané, třikrátrojžilé, na lici zelené a lysé, na rubu wlnau bílau porostlé; řapíky 1—1½" dlouhé, oblé, wlnaté, dole mají uši weliké, záokrauhlé, zaubkowané, řeřabité, též na rubu wlnaté; aubory dlouhostopkaté, chomáčené a rozpostawené na konci w chocholik na tré klaný; koruny žluté, libezně zápachají, w terči jich mnoho, w kraji asi 20; zákrow polokulowatý, ze šupin mnohých, střechowitých, přitlačených, wejčítokopinatých, ostrých, mázdrowitých, 1žilých, pýřitých, červenawých nebo nahnědlých; ježle rovné, dubkowané. — Na Andách kolumbských okolo Quita. 4.

Wlna s rubu listowého dá se w celých flácích staupnauti a potřebuje se co dobrý traud.

Podřadi 2.

SADCOWITĚ. EUPATORIACEAE.

PODWRŽKA. PIQUERIA. PIQUERIE.

Aubor 4—5kwětý. Zákrow 4—5lupenný, 1řadý, podlaulý. Ježle nahé, ploché, malé. Koruna trubky krátké, přirozsířené. Prašniky skoro bez hořeních při-

wěškůw. Raménka čnělkowá tupá. Nažky mladší smačknuté, dospělé šhrané, na nožce krátké, klaubnaté.

— *P. lysá*. *P. trinervia Cav. ic. 3. t. 235. Jacq. eclog. 1. t. 48.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1½ vysoká, oblá, lysá nebo pod wznikem listů dwojřadě pýřitá, nahoře stříčně wětewnatá; listy stříčné, řapíkaté, wejčitono nebo podlahlokopinaté, pilowané, na wětwich skoro celé, tupé, žilé, lysé; lata přichocholikowitá, konečná, řídká, mnohostrbaultá, roztrojowaná: wětwi, wětwiček a stopček dwojřadě pýřitých; aubory malé; lupeny zákrowowé podlahlokopinaté, žilé, po kraji mázdrowité, tupé, kratičce hrotité; kwěty bílé. — W Mexiku na místech skalnatých. †.

Celá rostlina zapáchá kořením a tudyž se míchá s tabákem a potřebuje se proti zimnicím.

ŠUŠKARKA. LIATRIS. PRACHTSCHARTE.

Aubor 5—30kwěty. Zákrow skrownoradý, střechowitý. Ježle nahé. Koruny trubkowité. Raménka čnělkowá dlauze čumicí, walcowitá. Nažka asi 10žebrá, přiřawcowitá.

Š: *klasnatá*. *L. spicata Willd. Bot. cab. t. 147. Reichenb. mag. t. 115.* *L. macrostachya Michx.* *Serratula spicata Michx.* Kořen hlizowitý; lodyha 3—5' vysoká, jednoduchá, přímá, rovná, oblá, nápýřitá; listy čarkowité, sedawé, lysé, žilaté, tečkowané, dole brwité, 3" dlahé, 2" široké, dolení delší a širší, obak lesklaunké a lysé; aubory mírně weliké, přisedawé, ojedinělé, w úzlabičku malých listenůw na hořejším dílu lodyhy, a tak skládající klas předlahý: zákrow lupenůw čarkowitých, tupých, přiřawčených, wněšných mnohem kratších, waječných, tupých. — W Pensylvanii, Wirginii, Karolině. Kwěte w srpnu až do října. †.

Kořen chutná a zapáchá terebintinam čili šuškárem nátrpce a ostře, a potřebuje se co lék na moč puděl, dráždíc i rozlánejšíc.

Š: *zajahawá*. *L. spuarrosa Willd. Cirsium tuberosum Dill. elt. t. 71. f. 82.* *Stoebe virginiana Moris. ox. s. 3. t. 27. f. 1.* Kořen hlizowitý, mnoholetý; lodyha přímá, 3' vysoká, jednoduchá, pýřitá; listy nejdéle čarkowité, 6" dlahé, ½" široké, žilaté, na kraji šerpiwaunké; aubory nemnohé, rozpostawené, na konci stoppek listnatých, ojedinělých; zákrowu walcowitého šupiny nahoře listowité, kopinaté, tuhé, odstálé; koruny

jasně brunátné, vněšné pak na stranu ohnuté; nažka lysaunká; chmýří štětín pernatých. — We Wirginii, Karolině. Kwěte w září a říjnu. ♃.

Hlíza kořenová pryskyřičnatá zapáchá terebintinou; potřebuje se tedy k wyprawení moče, anobř i proti čemě.

Š. nejwonnější. L. odoratissima Willd. *And. rep. t. 633.* Trilisa odoratissima Cass. Kořen tlustý, mrcasatý; lodyha jednoduchá, nejlysejší jako listy wejčité a kopinaté, žilnaté, přízaubkované, přisedavé, lodyhowé poloobjímavé; lata mnohostrbaultá, přichochoholikowitá; aubory stopkaté, 7—8kwěté; lupeny zákrowové podlahloobwejté, tupé; koruny jasně brunátné; nažka mnohožebrá, sotwa pyřičkovaná; štětiny chmýřové řídce a krátce fauskované. — W borech nízkyh wirginských. ♃.

Listy mezi prsty třené zapáchají skoro wanilkau.

SADEC. EUPATORIUM. WASSERDOSTEN.

Aubory 3—100kwěté. Ježle ploské, nabé. Zákrow z lupenůw 1—2mnohořadých, stejáých anebó nestejných, zřídka nebo ztulia střechowitých. Raménka čnělkowá čumící wálcowitá, tupá. Nažka hranatá nebo čárkovaná. Chmýří třadě, chlupaté nebo štětínaté, šerpiwé.

S. konopěnc. E. cannabinum Lin. *Fl. dan. t. 745. Schk. t. 237. Hayn. 8. t. 44.* *S. Kunigundy traňk Mat. Háj. 303. b. Kunigundy traňk Mat. Wel. 362.* Ranné koření. Kořen mnoholetý; lodyha letní, přímá, 2—6' vysoká, nahoře wětewnatá, čárkovaná, prachowitě pyřitá, nachowě naběhlá; listy střidawé, řapíkaté, 2—3sečné: úkrojňw kopinatých nebo podlahhlých, pilowaných, zakončitých, prostředního obyčejně delšího, hoření často střidawé, celé; aubory na wrcholíky konečné, husté, chochoholikowité rozpostawené; zákrow elipsowité wálcowitý, z nemnohých lupenůw složený; koruny jasně brunátné, až i pleřowé, řídko bílé; nažky lysé, žlutě žláznaté; chmýří plawé. — Na místech wlhkýh, lesnatých, podlé příkopůw, potokůw, řek w nejwětším dílu Ewropy, Taurie a Persie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Jediný to rod ewropský z 300 rodů dosawád známých, w Americě nejwětším dílem rostancích. Kořen a list hořký a přistroý druhdy w lékařstwf se nžíwal.

S. brunátný. E. purpureum Lin. *Schk. t. 237. Tratt. thes. t. 30. E. Corn. t. 72. Dod. pempt. t. 217.* Kořen mnoholetý; nař tmawě zelená, často nachem naběhlá; lodyha štřewřená, přímá, dutá, oblá, hladká, zelená, u wzniku řapíkůw ponachowělá; listy čtweraté nebo troja-

tó (přesleněné), nejkratšeji řapíkaté, wejčitokopinaté, zubatopilované, swraskalé, žebernaté, šerpiwaunké; chocholik konečný, weliký, pěkný; aubory 5kwěté; zákrow podlahlý, lupenůw střechowitých, wněšných wejčitých, pýřitých, wnitřních delších, přimázdrowitých, čárkowitopodlahlých, lysých, brunátných; koruny bělawé; prašniky brunátné; čnělky nejdelší; nažka 5hraná, sotwa pýřitá. — Na místech wlhkých, w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

We vlasti jej potřebujf jako my našinský.

S. kořenný. *E. aromatisans Decand.* Bylinný nejlysejší; lodyha čárkowanobrázdowná, přihraná; listy střičné, širokovejčité, zakončité, 9—10" dlahé, 3" široké, dole dlahze klínowitzaužené, na částce řapikowité 3" dlahé, přicelé, ostatně hrubopilované; lata obširná, střičnowětewná; aubory mnohé, podluhowaté, 1—12kwěté, stopečkowané; zákrow lupenůw čárkowaných, příbrwitých, tupaunkých, přitlačených; čnělky ramének nejdéle čumících. — Na Kubě u Hawany. Kwěte w září a říjnu. ♃.

Tabák kuřlawý obzwláště ale cigary jím okořeňujf.

S. prorostlý. *E. perfoliatum Lin. Big. med. 1. t. 2. Raf. med. n. 36. E. connatum Michx.* Kořen mnoholetý; lodyha přimá, 2střewičná, praužkovaná, huňatosrstnatá; listy střičné, srostlé, prorostlé, kopinaté, zakončité, zubaté, swraskalé, na lici lysé nebo pýřité, na rubu plstnaté nebo přísrstnaté, nejhořejší oddělené; chocholik směstnaný; aubory 12—15kwěté; koruny bílé; zákrow lupenůw 12—15 střechowitých, čárkowitokopinatých; nažky lysé. — Na lukách wlhkých w Kanadě až do Floridy. Kwěte w srpnu až do října.

Nať (*boneset* zwaná) hořká, slaužf na zwařeninu, jfž užíwajf k dáwení, pocení a proti zimnici.

S. potopudný. *E. Ayapana Vent. malm. t. 3. Tratt. thes. t. 16. E. triplinerve Vahl.* Lodyha dole křowitá, 3' vysoká, wzestaupawá, wětewnatá, lysá; listy přisedawé, střičné, kopinaté, třikrát trojžilé, zakončité, přinejcelejší, lysé; chocholik řidký, z auborkůw skrowných, stopečkowaných, asi 20kwětých; zákrow z lupenůw skoro jednořadých, čárkowitých, zakončitých, nestejných, na hřbetu pýřičkowaných; koruny červené. — W Americě jižné, podle Amazonu na prawém poříčí, odtud přenešený na ostrow sw. Kříže, Mauricia, Žawu. Kwěte w lipnu až do října. ♀.

Zapáchá kořenfm, chutná hořce a potřebuje se k wyhánění potu, proti uštknutí hadřmu a choleře nakažliwé.

S. wanilkowj. E. Dalea Lin. Jacq. schoenb. 2. t. 146. Dalea s. Critonia P. Brown. jam. t. 34. f. 1. Critonia Dalea Decand. Keř zvyší 2 mužůw nejlysejší; listy stříčné, řapikaté, kopinaté, obak zponenáhla zakončité, připilované, peřenožebřé, tečkami a skvrnami proswítawými opatřené, 3" dlouhé, 1' široké; lata přichochoľkowitzá; aubory na konci wětwiček trojené, chomáčené, podluhowaté, 4- (řídko 3-) kwěté; zákrow lupenůw 7—8 podlauhých, střechowitých, připrauzkowaných; koruny bílé; nařka břítece šbočná, šerpiwaunká a žláznatá. — Po křowostich na Jamaica. Kwěte w srpnu. ☞.

Celá rostlina wonf lahodně wanilkau a i suchá dlouho zápach ten podržuje; we vlasti na místo wanilky se potřebuje.

TĚSNĚNKA. MIKANIA. MIKANIE.

Aubor 4kwětý. Ježle nahé, auzké. Zákrow 4lupenný, s přidawým listenem při zpodku anebo pod ním. Koruna trubky krátké, hrdla rozšířeného, přizwonkowitzého. Prašníky přičnělé. Nařka hranatá. Chmýř řadý, chlupatý, šerpiwý.

T. jedomorná. M. Guaco. H. et Bonpl. equ. 2. t. 105. Kořen mnoholetý; lodyha točiwá; wětwe oblé, brázdowné, srstnaté; listy stříčné, řapikaté, wejčité, přizakončité, dole zkrátka zaužené, obdálně zubaté, šitkowanožebnaté, na lici šerpiwannké, na rubu srstnaté; chocholiky úzlabíčkové, stopkaté, stříčné; aubory přitrojené, sedawé; listence čárkowitzé, kratši zákrowu; zákrow lupenůw čárkowitzopodlauhých, tupých, pyřitých; nařka lysá. — Podlé řeky Magdaleny na místech mokřých, nejhorčejších. ♣.

We vlasti slowe *guaco* a má se za wyborný prostředek proti uštknutí hadřmu.

T. žabrolistá. M. saturejaefolia Willd. Eupatorium saturejaefolium Lam. Kmen 1—2' vysoký, rozewřenowětewnatý, někdy latněný, přímý, chlupem krátkým a měkkým často jen po řídku obrostlý, listy nástříčné čárkowitzé, nejcelejší, 1" dlouhé, 1¹/₅" široké, na konci přiwykrojené, dole zaužené, hned nawlnaté, hned toliko pyřité, nejhořejši střidawé; chocholiky chomáčené po třech; kwěty přinachowé. — W Monte-Wideu. ☞.

Co do aučinkůw srownává se s předešlan.

PODBĚL. PETASITES. PESTILENZWURZ.

Aubor mnohomanželný, dvojdomý. Kwěty samiči

nitowité, úkosně uříznuté anebo příjazykowitzé, w auborech samičích mnohořadé, w obojakých krajní, řřadé a nemnohé; kwěty obojaké (neauródné), trubkowité, 5-zubé, na auboru samičím nemnohé, na obojakém celý terč zaujímající. Zákrow jednořadý, často listeny obkličeny. Ježle nahé. Chmýr chlupatý.

P. obecný. *P. officinalis Moench.* Tussilago Petasites *Lin. Fl. dan. t. 842. Plenk t. 630. Sturm f. 7. Hayn. 5. t. 17. 18. Düsseld. 3. t. 7.* Koňské kopyto I. *Mat. Háj. 154. K. k. veliké Mat. Wel. 300.* Oddenek široko daleko pod zemí se rozplazující a rozvětřující; listy wšecky kořenové, dlouhořapíkaté, přeweliké, 1½ široké, okrauhlosrdčité, dole s lalokoma okrauhlenýma, obyčejně kápowité sklímenýma, dwakrát zubaté, na líci krátce pýřité, na rubu křkatě wlnaté, šediwé a po žilách a žebrách i po řapících krátkochlopé; stwoly před listím vynikající ½—1' vysoké, bledě brunátně nebo pleťowě naběhlé, příplsnaté, porostlé šupinami wejčítokopinatými a nesaucí kytku wejcowitau nebo podluhowatau z auborůw; zákrow hnědě brunátný; koruny bledě brunátné. — Na březích potočních a řičních, na lukách wlnkých w největším dílu Ewropy a Afriky sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Rostliny, jejičž aubory mají skoro samy kwěty obojaké, wypauštěji stwoly nižší, kytky wejcowité, tlustší a stopěčky o 1—3 auborech. Tussilago Petasites *Lin. Petasites vulgaris Desf.*

Kterýchž aubory ale z wětšho dílu obsahují kwěty samič, mají je o polowici kratší, kytky ale delší, antlejš, často přiwálcowité, se stopěčkami o 1 auboru. Tussilago hybrida *Lin.*

Oddenek té rostliny druhdy w lékařstwí se potřebowal, obzwláště proti moru a dobytčímu pádu.

DEWĚŠIL. TUSSILAGO. HUFLÄTTIG.

Aubor mnohokwěť, mnohomanželný, jednodomý. Kwěty samiči krajní mnohořadé, jazykowitzé, celé; kwěty w terči obojaké, trubkowité, 5zubé. Zákrow jednoduchý, listenatý. Ježle nahé. Chmýr chlupatý, šerpiwaunký.

D. obecný. *T. Farfara Lin. Fl. dan. t. 595. Engl. bot. t. 429. Plenk t. 629. Schk. t. 242. Sturm f. 2. Hayn. 2. t. 16. Düsseld. 3. t. 3.* Koňské kopyto II *Mat. Háj. 252. b. K. k. obecné Mat. Wel. 301.* Dewěsil, dewěsil; koňské kopyto, podkowka. Oddenek hluboko do země wnikající, wětewnatý, wypauští wýběžky tenké, oblé, šupinaté; listy wšecky kořenové, dlouhořapíkaté, okrauhlosrdčité, rohaté, wylhodanozubaté, tlustaunké, na líci dosti lysé, na rubu jakož i řapíky běloplsnaté; stwoly

před listím vynikají, 3—6" vysoké, přímé, oblé, bělo-
wlnaté, šupinami podlaubými, tupými, poddutými pona-
červenalými porostlé, tauborné; aubor paprskující,
žlutokvětý; koruny krajní, přeaузce jazykovité; zákrow
lupenůw přistejně dlauhých, čarkowitokopinatých, tu-
pých, maličko blanowitobraubených, na konci špinawě
nachově naběhlých. — W půdě hlinaté, wlké, hluboké,
po Ewropě, Asii a Americе sewerných. Kwěte w břez-
nu a dubnu. †.

Jiná netoliko oddenek anobrž i list a kwět w lékařstwí se
potřebowal.

Podřadí 3.

HWĚZDNÍKOWITÉ. ASTEROIDEAE.

HWĚZDNÍK. ASTER. ASTER.

Aubor paprskující. Kwěty w paprsku samiči, řídko
nijaké, jazykovité, řadé, jiné barwy nežli terč složený
z kwětů obojakých, trubkowitých, šzuhých. Zákrow stře-
chowitý. Ježle nahé. Nažky bezzobanné, smačknuté.
Chmýr chlupatý, šerpiwaunký, jednořadý anebo řadau
krátkých štětín obklíčený.

*) Kwěty paprskowé samiči. Chmýr jednoduchý.

H. novoanglický. A. Novae Angliae *Lin. Herm. par.*
t. 98. Lodyhy wztýčené, 3—6' vysoké, srstnaté, obyčej-
ně brunátné, nahoře chocholikowitě rozvětwené: listy
čarkowitokopinaté, zpředu zaužené, celé, objímawé, do-
le ušaté, srstnatopýřité; aubory weliké, 1" w průměru
dlauhé, na wrcholicích konečných, latowitých, směstna-
ných; zákrow lupenůw kopinatočarkowitých, ostrých, 3-
žilých, zelinných, srstnatých, běwných, kostřbatých,
delších nežli kwěty terčowé, žluté; kwěty paprskowé z
brunátna fialowé, řídko růžowé; nažky srstnaté. —
W Americе sewerné podlé potokůw. Kwěte w září a
říjnu. †.

U nás oblíbená to zahradní rostlina swým kwětim podzimek
ozdobnější.

H. tupý. A. Amellus *Lin. Blak. t. 109. Jacq. aust. t.*
435. Hwězdowá bylina *Mat. Wel. 424.* Kořen úkosný,
wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, střewičná, oblá,
brunátem naběhlá, pýřitošerpiwá, jednoduchá na konci
strbaulek nebo jednoduchý wrcholik nesaucí; listy po-

dlauhlo- nebo kopistowitokopinaté, ostré nebo tupé s kratičkým hrotem, dole zaužené v řapík, žilné, pýřitošerpivé, kořenové větší a nejtupější, lodyhowé wzhůru se umenšující; wreholik z 2—4 auborůw; zákrow lupenůw 4—5řadých, podlauhločárkowitzých, tupých anebo sotwa ostrých, pýřitých, odstávajících, na konci nachových; terč žlutý, paprsek modrý. — Na pahrbcích wýslunných, skalnatých, Ewropy prostřední a jižné, Asie západní: Kwěte w čerwnu. 4.

Kořen aromatuě chutnajšef a zapáchajšef drubdy w lékařštwí potřebowali.

***) Kwěty paprskowé samičí; chmýr dvojřadý: wněšný krátký, štětinatý, wnitřní chlupatý, stálý.

H. čínský. A. chinensis Lin. Knorr. l. t. 5. 3. 4. Callistema hortense Cass. Callistephus chinensis Nees; Aster Dill. t. 34. f. 38. Lodyha přímá, 1—1½' vysoká, srstnatá, nahoře málowětwná; listy hrubě zubaté, anobř střihané, brwité, dolení okrauhloeliptičné nebo širokovejčité, w řapík křidlatý zaužené, prostřední kosočtwarečnopodlauhlé, sedawé jakož i nejhořejší kopistowitokopinaté, celé; aubory weliké, 2—2½" w průměru široké, ojedinělé, na konci wětwi jednodnchých, prodlauhzených; zákrow lupenůw dost odstávajících, klínawatopodlauhlých, tupých, dlauhobrwitých; kwěty paprskowé tupé, bezzubé, fialowé, lilákowé, brunátné ano i růžowé, bělostrymaté nebo zcela bílé; terč žlutý; chmýr wnitřní padawý. — W Čině a Žapanu; nyní po celém swětě w zahradách. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Sázením mnoho odrodkůw, jichžto nejznamenitější jsou plně kwěty terčowými zjazykawatělými a s lupeny zákrowními ztrubkawatělými.

TURAN. ERIGERON. FLÜHKRAUT.

Aubor mnohokwětý, paprskující; kwěty paprskující krajní samičí mnohořadé, kwěty terčowé trubkowité, pravidelné, buď wšecky obojaké, buď wněšné samičí a prostřední obojaké. Ježle nahé, dubkowanotečkowané, buňkowitzotřepenité. Nažka smačknutá, bezzobánná. Chmýr chlupatý, šerpiwý, řřadý.

T. kanadský. E. canadensis Lin. Fl. dan. t. 1274. Kořen letní; lodyha přímá, 1—3' vysoká, oblá, praužkatá, mrtnatá, latowitě wětwnatá, stažená; listy čárkowitzokopinaté, obak ztenčené, brwité; dolení obdálně pilowané; zákrowy wálcowité, čárkowitzokopinaté; máz-

drowitoobraubené, ostré, vněšné kratší, na hřbetu mrt-
naté, vnitřní skoro zdějí květůw jazykowitých, ježto jako
terčowé jsau trubkowité, špinawě bílé; nažka podlauhlá,
krátce chlaupkowaná; chmýr špinawě bílý. — Na rumu,
polích a rolich w Americě sewerné, Mexiku, Brasílii, na
Kubě, Guadalupě, Trinidadu, Madeře, w Persii a Africe
sewerné, celé Ewropě. Kwěte w srpnu až do října. ☉.

U nás obtížná buřeň; w Americě jej potřebují proti ply-
nutí břicha.

T. ostrý. E. acris Lin. Engl. bot. t. 1158. Curt. lond.
1. t. 60. Schk. t. 241. Hayn. 3. t. 30. Kořen ozimý neb
mnohotetý, černohnědý; lodyha přímá, střewičná, oblá,
mělce čárkowaná, nachowě naběhlá, pýřitá, nahoře hroz-
něnowětewnatá; wětwi jedno-trojauborných, přímých, li-
stnatých; listy řerabitě nebo ploché, dolení podlauhloko-
pinaté, dole ztenčené w řapík, hoření kopinatočárkowitzé,
odstáwající a zdálené, sedawé, wšecky nejcelejší, srst-
naté; zákrowy polokulowaté, lupenůw čárkowitzých, nej-
ostřejších, wně srstnatých, wnitřních blanowitzě obrau-
bených; paprsek přímý, zdějí terče, swětle nachowý
nebo bílý; terč ze samých květů samičích, nitowitzých,
přemnohých; chmýr bledožlutě čerwený, dwakrát delší
nežli nažka. — Na pahrbcích a polích suchoparných,
po celé Ewropě až do Dawurie, též na Kawkazu. Kwě-
te w lipnu a srpnu. ♂, ♀.

Zápachu a chuti hořkých, jindá se potřebowal w lékařstwí;
též proti čarám a uřknutí.

JINOCHMÝR. STENACTIS.

Aubor mnohokvětý, jinomanželný: kwěty paprsko-
wé samičí, auzce jazykowité, terčowé obojaké, šzubé.
Ježle nahé, tečkowané, ploské nebo nadduté. Zákrow z
lupenůw 2—3řadých, střechowitzých, auzkých. Nažka po-
dlauhlá, smačknutá. Chmýr paprskowý 1řadý, štětinatý,
padawý, terčowý dvojřadý: wněšný nejkratší, wnitřní
jako paprskowý.

J. letní. S. annua Nees. Erigeron annuum Pers. E.
annuum et heterophyllum Willd. Aster annuus Lin. Fl.
dan. t. 486. Kořen tence wřetenowitzý; lodyha přímá,
tuhá, asi 2střewičná, oblá, mělce brázdowaná, srstnatá,
nahoře chocholičenowětewnatá; listy dolení wejčité, do-
le klínowitzě ztenčené a w řapík dlauhý wybihající, na
hoře ostré, zubatopilowané, chlaupkowané, hoření ko-
pinaté, sedawé, celé nebo řídce zubatopilowané, měk-
kohroté, chlaupkowané, nejhořejší kopinatočárkowitzé;

wětwe lodyhowé 1—4auborné; aubory asi sedmikrásowým podobné; zákrow lupenůw kopinatých, skoro stejných, ostrých, blanowitě obraubených, na hřbetu štětinatých; kwěty jazykowité, bílé, podlauhločárkowité, ostraunké; terč žlutý. — Na rumech a polích w Americe sewerné, w Krajíně a Wlaších. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉, ♂.

W Americe sewerné potřebuje se co lék na moč ženancí, proti kamenu, dnám, wodnotělnosti a j.

SEDMIKRÁSA. BELLIS. MASLIEBE.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný: kwěty paprskowé řřadé, jazykowité, samiči, terčowé trubkowité, obojaké, 4—5zubé. Ježle homolowité. Zákrow zwonkowitý, 1—2řadý, z lupenůw tupých, listowitých, stejných. Nažky smačknuté, obwejitě, mrtnataunké, bezchmýrné.

S. ozimá. B. perennis *Lin. Fl. dan. t. 502. Lam. t. 677. Engl. bot. t. 424.* Matečnik menší čili sedmikrásá *Mat. Háj. 274. — Wel. 320. c.* Sedmikrásá, chudobka, kakuška, zapomenutka, cikánka. Oddenek kořenu mnoholetého plaziwý, wětewnatý, mnohohlawý, z každé hlawy vypauští listy co růže rozložené a stwol 1—wice jich, 2—6" vysokých, nejjednodušších, přímých, nahých, 1kwětých; listy wšecky kořenowé, obwejitěkopisfowité, w řřapík zaužené, tupé, mělce zubaté nebo zejkwované, obyčejně 3žilé, pýřité; aubory ojedinělé a konečné, na stwblech; zákrow lupenůw waječnopodlauhlých, přetupých, srstnatopýřitých; paprsky bílé, obyčejně na konci čerwené nebo wezpod čerweně naběhlé; terč žlutý. — Na pažitěch a pastwinách po Ewropě až do Taurie nejobecnější. Kwěte w dubnu až do listopadu, takže rostlinění u nás začíná a končí. ♃.

W zahrádách mají plnau ze samých kwětůw jazykowitých anebo trubkowitých složenau anebo z dřřipnatých, barwy bílé, pletowé, až i nachowé. Druhdy potřebowala se w lékařstwí.

CELÍK. SOLIDAGO. GOLDRUTHE.

Aubor mnohokwětý, paprskujicí; kwěty jazykowité krajní samiči často zdálené, terčowé obojaké, trubkowité, 5zubé. Ježle bezplewné, hned docela nahé hned dšbkované, hned třřepenaté. Zákrow přřtlačeně střřehowitý, mnoholupenný. Nažka oblaunká, mnohožebrá. Chmýř řřadý, chlupatý, šerpíwý. — Welmi podobný hwězdníku; liší se kwěty wšemi žlutými a nažkami oblymi.

C. obecný. *S. Virga aurea* Lin. *Fl. dan. t. 633. Engl. bot. t. 301. Sturm f. 9. Hayn. 8. t. 12.* Traňk vysoký *Mat. Háj. 307. — Wcl. 356. c.* Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, dole tuhá, hořeji prohybaná, oblá, dole toliko čárkovaná, nahoře brázdovaná, tutěž s krátkými wětweми dělá i s kwěty hrozen kopinatý, lysá nebo nahoře pýřitá; listy kořenové řapikaté, eliptické, tupé, pilované, lodyhové kopinaté, obak ztenčené, dole w řapík obraubený, ostré, wšecky šerpiwaunké, dolení pilované, nejhořejší celé; hrozen přímý, někdy střewičný a delší, wíce méně hustý nebo přetržený, listnatý; zákrow lupenůw čárkowitzých, ostrých, kwětů jazykowitzých asi 8, prodlažených; nažky pýřickované. — Na pahrbcích wýslunných, w pasekách po Ewropě a sewerné Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Welmi se proměňuje listím kořenowým širším a užším, lodyha lysau nebo pýřitau. Kořen ostrý sliny wyluzuje; druhdy se potřebowal w lékařstwi.

C. kanadský. *S. canadensis* Lin. *Schk. t. 246.* Lodyha přímá, oblá, čárkovaná, huňatá, nahoře rozdělená na wětwe krátké, kwětauci; listy přiblížené, střidawé, sedawé, kopinaté, zakončité, zdáleně pilované anebo přinejcelejší, 3krát trojžilé, na lici wíce méně šerpiwé, na rubu pýřité; aubory malé rozpostawené w hrozny jednostranné, wzhůru obrácené, na konci podwinuté, dohromady dělají latu chocholíkwowitau; kwěty jazykwité přečrátké. — W plotech a na polích Ameriky sewerné. Kwěte w srpnu a září. ♀.

U nás w zahradách pro ozdobu nejhojnější.

ZLATOWLASEC. LINOSYRIS. GOLDSCHOPF.

Aubor mnohokwěťý, stejnomanzelný, terčowitý, bezpaprskowý. Ježle ploché, buňkowaté, buněk po kraji dužnatých, zubatých. Zákrow skrownoradý z lupenůw listowitzých. Koruna kraje hluboce na patero klaného. Prašníky a blizny čumící. Nažka podlauhá, bezzobanná, smačknutá, hedwábitá. Chmýr dvojřadý, chlupatý, chlupůw šerpiwých.

Z. tečkowaný. *L. punctata* Cass. *Chrysocoma biflora* Lin. *C. dracunculoides* Lam. *Aster acris* Gmel. *it. 1. t. 38. f. 1. sib. 2. t. 85. f. t.* Kořen na hoře šupinatý; lodyha přímá, asi 1½' vysoká, oblá, čárkovaná, jako ostatní díly lysá, dole často čerwenawě naběhlá, nejwýš chocholíčenowětewnatá; listy čárkwité nebo čárkwitokopinaté, směstnané, přímé, nejostřejší, nejcelejší, 1—3-

žilé, žláznatotečkované, přišerpiwé, sedawé; aubory chocholičené; zákrow z lupenůw běwných, nestejně dlaubých, wněšných čárkowitzých, kratších, těžko rozeznatelných od listů podobného nejhořejšího, wnitřní delší, kopinatočárkowitzé; kwěty dost weliké, uštůw kopinatých, ostrých, rozložených, žlutých; prašniky čnějící bílé. — W Sibíři a Čechách. 4.

Z. obecnij. *L. vulgaris* *Cass.* *Chrysocoma* *Linosyris* *Lin. All. ped. t. 11. f. 2. Schk. t. 238.* Podobá se pře-dešlému welmi; liší se ale listy lysými, netečkowanými; lupeny zákrowowými přiwěskatými, na konci odstá-lými, kostrbatými. — W Ewropě prostřední a jižné, též w Taurii. 4.

Oba tyto rody třené mezi prsty kořenm zapáchajf, hořce chutnajf a druhdy w lékařstwí se potřebowaly.

DROBNOHLAW. SPHAERANTHUS. KUGELBLUME.

Aubory shlaučené w uzly zakulatělé, husté, mnohokwěté, jinomanželné; kwěty wšecky trubkowitzé, sami-čí, mnohořadé, dole přitwrdlé, rozšířené, často 3zubé, pometáním čnělky samčí 5zubé w obvodu. Ježle čá-stečné nahé, wšeobecné listenečnaté. Zákrow částečný mnoholupenný, 1—2—3řadý, wšeobecný rozdílný. Praš-niky bezocasé. Čnělka w obvodu na dvě klaná, u pro-střed celá. Nažka bezzobanná, bezchmýrá, lysá nebo chlaupkowaná.

D. indský. *S. indicus* *Lin. Lam. t. 718. f. 2.* *Adaca* *manijen Rhed. 10. t. 43.* Kořen mnoholetý; lodyhy do-le a nahoře wětewnaté, hladké; listy střidawé, kopinaté, nahé, pilované, sedawé, zcela po řapiku a dolů sbíhá-wé, křídel těch pilovaných, jako silice lawandulowá zapáchající; aubory konečné, shlaučené w hlauky co brách weliké, modré, na stopce protilisté. — W Indii východní. 4.

Nač wannau potřebujf proti bryzení a hlístám.

HNIDÁK. CONYZA. DÜRRWURZ.

Aubor mnohokwětý, jinomanželný; kwěty w papr-sku mnohořadé, samičí s korunau nejautleji niřowitau, ufatau nebo krátce 2—3zubau, w terči samčí, trubkowi-té, 5zubé. Ježle nahé, tečkované, někdy třásničkované, rowné nebo nadduté. Zákrow lupenůw mnohořadých. Prašniky bezocasé. Nažka smačknutoploská, často lysá,

dole ztenčená. Chmýr řadý, ze štětín nitovitých, sotwa serpiwých.

H. yvolistý. C. ivaefolia Less. Baccharis ivaefolia Lin. Barth. act. haf. 2. t. 27. Keř wětwi oblých, pýřitých; listy kopinaté, zakončité, w řapík ztenčené. brubopilowané, dole žžilé, lysé; chocholík konečný, složenný. — Na Předhoří dobré naděje. U nás we skleníku obecný. \bar{h} .

POMÍŠENKA. BACCHARIS. BACCHARIS.

Auborky mnohokwěté, dvojdomé, koruny trubkowitzé. Ježle nahé nebo (pořídku) příplewnaté. Zákrow přípolokulowatý nebo podluhowatý, mnohořadý, střechowitý. *Samčí*: koruna w hrdle rozšířená, na patero klaná; prašníky čnějící bezocasé; čnělka wíce méně pometawá. *Samičí*: koruny nitowité, přířutaté; čnělka čumící, na dvě klaná; prašníky žádné. Chmýr chlupatý: samčí jednořadý, chlupůw často wíjawých nebo připernatokystowitých, zdělí zákrowu; samičí 1—mnohořadý, na konci autlý, někdy zákrowu delší.

P. yvolistá. B. Feuillei Decand. B. striata R. et Pav. Conyza frutescens Feuill. 2. t. 37. Keř pýřím nejdrobnejším jakoby poprášenný; rozhy oblé, přičárkowitzé; listy krátkořapíkaté, kopinaté, obak ztenčené, hrubě pilowané, třikrát trojžilé; strbauly samčí rnzpostawené na chocholiky složenné, konečné, přibezlisté, 18—20kwěté; zákrow wejcowitý, lupenůw kopinatých, ostrých, slámo-wě barwených. Kwěte w lipnu až do září. — W Peruwii. \bar{h} .

We vlasti ji potřebuj k sření žalúdka.

KAFRODYŠNÍK. TARCHONANTHUS. PELZBAAME.

Aubory často mnohokwěté, dvojdomé. Zákrow samčí lupenůw 5 jednořadých, do pola srostlých, samičí lupenůw přemnohých, oddělených, 2řadých. Ježle bezplewné, srstnaté. Koruna trubkowitzowonkowitzá, žzubá. *Samčí*: prašníky čumící; waječník pometalý; medník obšírný, mozolatý, w koruně waječník přeštirající; čnělka nitowitá, sotwa 2laločná. *Samičí*: prašníky pometalé; medník žádný; čnělka čumící, lalokůw 2 podwinutých. Nažka nejwlnatější, bezchmýrá.

K. obecný. T. camphoratus Lin. Lam. t. 671. f. 1. Elichryso affinis Herm. lugd. t. 229. Pluk. alm. t. 174. f. 1. Keř zwýši 2 mužůw, smítkůw oblých, rozeh oblých,

brázdovaných, jako všeliké dily laty a rub listůw běloplstnatých; listy střídawé, krátkořapikaté, podlauhlé, dole více méně klinowité, někdy kópinaté, tupé nebo tupauké, nejcelejší nebo přízaubkowané, kožowité, přezimující, sítkowanožebnaté, na lici lesklé, jakoby nedokonale pokostem natřené; lata konečná, i s listy buď wezpod toliko neb obak plstnatá, asi 4" dlahá, mnohoauborná; stopečky tlusté; zákrow plstnatý, mnohokwětý: samčí mají koruny hnědožluté, ušťůw wejčitých, tupých, prašniky žluté, čnějící, čnělku z trubky prašnikowé čumící, trošičku kejowitau, ostrau. — Na Předhoří dobré naděje; u nás we skleníku. \bar{h} .

List woní a dluhá silně kafrem jako našinská šalwěj.

OMAN. INULA. ALANT.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: kwěty paprskowé třadě, samiči, někdy pometaním jalowé, často jazykowité, řidko trubkowité, 3zubé, terčowé trubkowité, obojaké, 5zubé. Zákrow mnohořadý, střechowitý. Ježle ploché, nebo přinadduté, nahé. Prašniky dole 2štetinné. Nažka bezzobanná. Chmýr stejný, třadý, ze štetin wlasowitých, přišerpiwých.

O. lékařský. I. *Helenium Lin. Fl. dan. t. 728. Plenk t. 624. Hayn. 6. t. 45. Düsseld. 4. t. 9. Woman Mat. Háj. 17. — Wcl. 20.* Kořen tlustý, wětewnatý, hnědočerwený, mrcasatý, silně kafrem zapáchající, hořce chutnající; lodyha wztyčená, 4—6' vysoká, huňatá, nahore wětewnatá; listy nestejně zubaté, na lici žebnatoswraskalé, drasné, na rubu běloplstnaté; kořenowé řapikaté, eliptičnopolaulhlé; delší 1', lodyhowé srdčito-wejčité, zakončité, objímawé; aubory weliké, 2—2½" w průměru široké, ojedinělé, nebo po 2 na konci lodyhy nebo wětwi a tak dělající latu newelikau; zákrow polokulowatý: lupenůw zelinných, odstálých, plstnatých, wněšných wejčitých, wnitřních čárkowitě kopisťowitých; kwěty paprskowé auzce jazykowité, jako terčowé syté žluté; nažky čtyrhrané, lysé s dlahým chmýrem. — Na lukách wlkých, podlé příkopůw a řek w Ewropě prostřední a jižné, též w Asii prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. $\bar{4}$.

Kořen sestáwající ze škrobu, kafru, woskn. prýskyčice a hořčiny jindá w lékařství velmi oblíbený; též dělají z něho wíno *omanowé*.

O. chlustawa. I. *Conyza Decand. Conyza squarrosa Lin. Fl. dan. t. 622. Engl. bot. t. 1195. Lam. t. 697. f. 1.*

Zlatý traňk samec *Mat. Háj.* 261. Z. t. větší *Wcl.* 307. c. Chlastawa. Hnidák. Kořen mnoholetý, wětewnatý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, nahoře wětewnatá, oblá, dole čárkovaná, nahoře brázdovaná, pýřitopříplstnatá, obyčejně nachem naběhlá; listy střidawé, wejčítokopinaté, kořenowé w řapík ztenčené, hoření sedawé, dole klinowitě ztenčené, wšecky zubaté, swraskalé, tupé, na lici pýřité, na rubu pýřitoplstnaté, špinawě zelené; auborů přemnoho rozpostawených na chocholík třebas střewičný; zákrow z lupenůw čárkowitých, ostrých, wněšných kratších, odstáwajících, zelených, pýřitých, wnitřních delších, rusých, na konci nachowých; kwěty žluté, paprskowé na wnitřní straně blauběji na tré klané a tudy přijazykowité, samičí; chmýři ponačerwenalé. — W plotech, na pahrbcích, pastwinách suchoparných, skoro po celé Ewropě, w Taurii, Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Celá rostlina špinawá, jsauci třena, smrdí a chutná hořce; před časy potřebovala se proti swrabu.

BLEŠNÍK. PULICARIA. FLÖHKRAUT.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty paprskowé samičí řadě, skoro wždycky jazykowité, terčowé trubkowité, šzubé, obojaké. Ježle nahé, ploché. Zákrow běwně střechowitý, skrownořadý, z lupenůw čárkowitých. Nažka bezzobanná, oblaunká. Chmýř dworjadý, wněšný zubatý, nejkratší, wnitřní ze štětín 10—20 složený.

B. obecný. *P. vulgaris Gaert. t.* 173. *Inula Pulicaria Lin. Fl. dan. t.* 613. *Engl. bot. t.* 1196. Kořen lětní tence wřetenowitý, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, asi střewičná, oblá, někdy nachem naběhlá, latowitě rozwětwená, huňatá; listy střidawé, poloobjímawě, podlahlokopinaté, ostré, řeřabité, nestejně zubaté, huňaté, později olysající; stopky jednostrbaulé, protilisté; aubory polokulowaté; zákrow z lupenůw čárkowitých, koncem přeostrým odstáwajících, huňatých anebo (w krajínách studených) lysaunkých; jazýčky kwětůw krajních nejkratší jakož i kwěty terčowé žluté; chmýř wnitřní asi 15štětinný. — Podlé cest na náwsích w půdě hlinaté, wlhaunké, po celé Ewropě. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Silně zapáchá, i zapuzuje prý blechy a mauchy; nať jindá proti auplawici se potřebovala.

B. auplawičný. *P. dysenterica Gaert. Inula dysenterica Lin. Fl. dan. t.* 410. *Engl. bot. t.* 1115. *Schk. t.*

247. *Hayn. 6. t. 46.* Zlatý traňk prostřední *Mat. Wcl.*
 308. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 2střevičná, oblá, plstnatá, latovitě rozvětvená: větvi oblaukovitě sehnutých, pak zpřimených; listy waječnopodlauhle, dole srdčité, auškoma objímawé, nejcelejší nebo nepravidelně zubaté, tupé nebo ostré, hrotičkem mozolatým ukončené, na rubu šedoplstnaté; stopky lodyžní a wětewní konečné, jednoauborné, plstnaté; aubory asi $\frac{3}{4}$ " w průměru široké; zákrow lupenůw čárkowitzých, štětínowitz ukončených, huňatých; paprsek jazýčkůw 2—3krát delších, terče; chmýr wněšný zubatý, wnitřní asi 20štětinný. — Po celé Ewropě na místech hlínatých, wlkých. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Druhdy se potřebowal proti auplawici.

WOLOWEC. BUPHTHALMUM. RINDSAUGE.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty krajní jazykowitzé, 1řadé, samiči, terčowé obojaké; koruna všech s trubkau oblau, dole stěsněna. Prašníky přenepatrně ocasaté. Nažka w paprsku 3bočná, auzce 3křídla, w terči ploskosmačknutá, po wnitřním kraji 1křídla. Chmýr wejcowitý, mázdrowitý, roztrhaný nebo chlupatozubatý.

W. wrbolistý. B. salicifolium Jacq. aust. t. 370. B. grandiflorum Schk. t. 257. B. salicifolium et grandiflorum Lin. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 2střevičná, oblá, čárkowaná, chlupatá, nahoře wětewnatá; listy podlauhle nebo kopinaté, přizubaté, pýřité, tupé, hrotičkem mozolowitzým ukončené, dolení w řapík ztenčené, hoření sedawé, proti konci se ztenčující; wětwe lauborné, prodlaužené; aubory asi $1\frac{1}{2}$ " w průměru široké; zákrow lupenůw kopinatých, špidlatých, pýřitých; jazýčky dlauhé, širokaunké, na konci zubaté, žluté nebo ryzé; nažky w paprsku na konci tupé, příufaté. — Na pahrbcích wýslunných Ewropy skoro celé. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Sprostý lid se domníwá, že jest lékem proti ušknutí od hadůw a zběsilých psůw.

KOLOTOČNÍK. TELEKIA. TELEKIE.

Předešlému podobný. Paprsek 1řadý s jazýčky dlahubými, aukými; koruny wšecky s trubkau oblau, zponenáhla dolů se ztenčující. Prašníky dole dlahuocasé. Nažka w paprsku a terči čárkowitzá, prodlaužená.

mnohožebra, bezkřídla, tříhranosmačknutá. Chmýr wěncowitý, zaubkowaný, stejný, příchruplawý.

K. nejladnější. T. speciosissima Decand. Bupthalmum speciosissimum Ard. sp. 1. t. 1. Reichenb. ic. 4. t. 349. Kořen mnoholetý, hlízovitý; lodyha 2střewičná, hladká, běločárnatá; listy střidawé, srdčité, objímané, waječné, ostré, pilované, tuhaunké, lysé, po žíle wězpod přihuňaté, sítkowanožebnaté; listy dolní w řápek objímaný zaužené; stopky přitrojhnané; zákrow z lupenůw wejčitých, tupých, welikých; kwěty krajní paprskující, samiči s jazyčkem 2—3zubatým, žlutým; terč z kwětůw trubkowitých, na čtvero klaných; tyčinky w terči 4 s prašniky hnědými, srostlými; w terči waječník pometawý, čnělka wálcowitá, tupá; w paprsku waječník wejčitý; čnělky 2; semeno w paprsku wejčité. — W údolech horkých w Podalpi jižném. 4.

NESHODICE. ECLIPTA. MEHLBLUME.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w paprsku řadé, samiči nejaužej a krátce jazyčnaté, w terči trubkowité, 4zubé, obojaké. Ježle mělkonadduté, opatřené plewami čárkowitzonitowitými, na konci brwitými, co nažky dlauhými. Zákrow 2řadý z lupenůw 10—12 wejčítokopinatých, zakončitých. Nažky w paprsku 3hrané, w terči smačknuté, po stranách měkkoostenné, bezchmýré, komolé nebo špidlaté zaubkem 1—3 nejmenšími.

N. přímá. E. erecta Lin. Rumph 6. t. 18. f. 1. Verbesina alba Lin. Eupatoriophalacrum Dill. t. 113. f. 137. Scabiosa conyzoides Pluk. alm. t. 109. f. 1. Zelina přímá, půldruhostřewičná, wětewnatá, přitlačeně hřebelčitá; listy střičné, sedawé, skoro srostlé, podlahlokopinaté, obak zakončité, celé, hustě nebo obdálně pilované, obak přitlačeně hřebelčité; strbauly úzlabičkowé, ojedinělé nebo podwojné, na stopkách 5krát delších, z kwětůw bílých složené: terčowé na čtvero klané, 4mužné. — W Indii východní, Číně, na Molukách, Žawě, w Asii malé, Egyptu, Africe východojižné, na Mauricii, w Americě jižné a sewerné. ☉.

Černau šlawu z listůw potřebují obzvláště staré ženy k černění vlasůw, ano i noworozenátkům myjí hlawnu, aby dostala černé wlasý; též jí potřebují proti bolení hlavy a wyraženinám.

JIRINKA. DAHLIA. GEORGINE.

Aubor paprskující; kwěty w paprsku jazykowité,

samičí nebo nijaké, w terči trubkowitzé, na patero klané. Zákrow dwojnásobný; wněšný z lupenůw asi 5, listowitých, 1řadých, odstálých anebo podhnutých, wnitřní z lupenůw 12—16 přídwojřadých, dlauhých, na konci mázdrowitých, dole tlustaunkých a dohromady srostlých. Ježle ploché, s plewami mázdrowitými, celými. Čnělka wětwi přímých anebo přiwehnutých. Prašniky bezocasé. Nažka podlauhloobwejcowitzá, přismačknutá, bez chmýru na konci nepatrně 2rohá.

J. mnohobarewná. *D. variabilis Desf.* *D. pinata et rosea Cav. ic. 1. t. 80. et. 3. t. 265.* *D. sambucifolia Salisb. par. t. 16.* *D. purpurea Poir.* *Georgina variabilis Willd. h. ber. t. 93—95.* Oddenek kořenový krátký, ukausnutý, u prostřed se swazkem mrcasů wřetenowitzé ztlustlých, dužnatých; lodyha wztyčená, 2—6' vysoká, roztraušeně chlupatá, až i srstnatá nebo přilysá, střičnowětewná; listy střičné, lysé nebo na rubu krátkými chlupy drasně, po kraji šerpiwé, nejdolejší dwakrát wyštěrbené nebo wyštěptané, hoření jednoduše wyštěptané, nejhořejší 3dílné a celé: úkroje wejčité, wejčítodlauhle a podlauhle, na konci wytažené, nestejně ostrozubé; aubory weliké, 3—5" w průměru dlauhé; lupeny zákrowowé wněšné wejčitoeliptičné, ostré, dole stažené, mnohožilé, zelinné, wnitřní dwakrát delší, podlauhle, tupé, barewné, t. od nejtmawějšího nachu a šarlátu skrze fialowo, lilákowo a růzowo, též z pomarančowa a tmawého ryza skrze sirkowo až do nejčistšího běla; koruny terčowé (jsauli nezměněné) ryzé. — W Mexiku. 4.

Tepruwa na začátku toho wěku přišla wynasazením Sessého, Močina a Cervantesa, rostlinářůw mexických, do našich zahrad, kdežto welikan ozdoba jest, a proměnila se u weliké množství odrodkůw, jichž zahradańci kupci wšec 1500 počítajf. Odrodky tyto nepochodí toliko různobarewností, anobř welikostí celé rostliny a auborůw, jejich twarem plochým až do kulowata a twarem jednotlivých kwětůw aubor skládajfcich.

Bulwy jsau náhožké a potřebujf se we vlasti proti obtžnostem žalúdka; sázené, jsance mřnější, jedf se.

NITROTUL. SIEGESBECKIA. SIEGESBECKIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w páprsku 1řadé, samičí, jazykowitzé nebo jinotwaré, w terči obojaké, 3—5zubé. Zákrow 2řadý: wněšný z lupenůw 5, čárkowitzokopistowitých, odstálých, wnitřní nažky w páprsku dopola zaobalující, přímé. Ježle ploské, s ple-

wami nažky obalujícími. Nažky obwejitopodluhowaté, přičtwerohrané, u wnitř přiohlaukowité, bezchmýré.

N. wýchodní. *S. orientalis* *Lin. cliff. t. 203. Schk. t. 256. Pluk. am. t. 380. f. 2.* Zelina 3—4střewičná, oblá, huňatopýřitá, střičnowětewná, wětwe několikrát rozsochané dělají způsob chocholiku; listy střičné, doleni wejčité, dole klínowité, w řapík ztenčené, zakončité, hrubozubé, žžilé, šerpiwaunké, nejhořejší podlahlukupinaté, sedawé; aubory w rozporách úzlabičkowé a konečné, na stopečkách co ony dlauhých, malé, z kwětůw žlutých; lupeny zákrowu wněšného porostlé chlupami, žlázku kulowatau, lepkost wylučující, nesaucími, dwaokrát delší wnitřních, po hřbetu podobně chlupatých; paprsek z 3—4 kwětůw jednostranných. — W Číně a Indii wýchodní. ☉.

— Nač hořkau potřebují w Číně proti kamenu a podágrám.

Podřadí 4.

STAREČKOWITÉ. SENECTIONIDEAE.

ŠÁTAWKA. CLIBADIUM. SCHLEIMER.

Aubor 1domý, skrownokwětý, terčowitý; kwěty krajní nemnohé, trubkowité, na patero klané, obojaké, jalowé. Zákrow wejcowitý, lupenůw klímaowych, wejčitých, poddutých, wnitřních nažky krajní na straně nadduté dopola objímajících. Ježle ploché, w terči bezplewné, po kraji s plewami někdy dwojřadými. Čnělka krajních kwětůw na dvě klaná, terčowych nerozdělená, na konci kejowitá, mrtnatá. Nažky krajní weliké, obwejcowité, u wnitř přismačknuté, wně nadduté, bezchmýré, na konci huňaté chlupy klaubnatými, w terči pometawé, autlé, čarkowité, na konci nejhuňatější.

Š. drasná. *C. asperum* *Decand.* *Baillera aspera* *Aubl. t. 317. Trixis aspera* *Pers.* *Oswalda baillierioides* *Cass.* *Conami.* Bylina někdy dole dřewnatá, zwýši muže; wětwe oblé, přitlačeně pýřité; listy střičné, řapikaté, wejčítokopinaté, dole zkrátka klínowité, na konci zakončité, ostře pilkowané, obak šerpiwé, 3" dlauhé, 1½" široké; aubory zakulatělé, wně někdy pýřičkowané, bělawé, rozpostawené na latě chocholikowité; nažky w terči pometawé, na konci mrtnaté. — W Kayeně a Mexiku. ♀.

Nat hořká zapáchá celerem a omamuje ryby, a tudy k lowení jich se potřebuje.

KAFROZEJ. UNXIA. RIECHKRAUT.

Aubor jednodomý, wícekwěťý: kwětůw w paprsku 5, jazykowitých, samičích, malých, wejčitých, w terči samičích, trubkowitých, 5zubých. Zákrow zakulatělý, z lupenůw 5 wejčitých. Ježle nahé. Nažka w paprsku wejčitá, smačknutá, nejhladší, holá.

K. kopinatý. *U. camphorata* Lin. Lam. t. 699. Lodyhy přímé, 2střewidné, tenké, sochatě rozvětwené, krátkochlupé, na klaubech oteklé; listy stříčné, sedawé, kopinaté, 1 $\frac{1}{2}$ " dlauhé, 6" široké, mrtnaté, celé, ostré; aubory ojedinelé, w rozporách konečné, 10kwěté, na stopkách krátkých, niťowitých; koruny žluté, drobné; zákrow z 5—6 lupenůw mrtnatých; nažky twrdé. — Na písku w Surinamu. ☉.

Silně zapáchá kafrem a potřebuje se co lék silně na pot ženancf.

SMOLOROŇ. SILPHIUM. SILPHIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku jazykowitzé, samiči, jazýčky lřadé, plody mnohořadé; kwěty w terči trubkowitzé, 5zubé, samiči pometáním čnělky. Zákrow zwonkowitzý, střechowitzý, lupenůw přitlačených, tuhých, na konci listowitzých, běwných. Ježle přinadduté, plewnaté. Nažky w paprsku ploskosmačknuté, obraubeno2křidlé, ukončené zuboma nebo osinama hned prostýma, hned s křidlem srostlýma.

S. obecná. *S. therebinthinaceum* Lin. Jacq. h. vind. 1. t. 43. Lam. t. 707. f. 2. Gaert. t. 171. Lodyhy přímé, 4—5' vysoké, lysé, oblé, čarkowané, nahoře latowitzé rozvětwené; listy střidawé, na lici čapowitzé, t. j. poseté kratičkými, tuhými štětínami, ze štítku okrauhlého wyniklými, wezpod a po kraji šerpiwé, dolení řapikaté, wejčité, někdy dole srdčité wykrojené, drobně pilowané, hoření wejčité nebo wejčitokopinaté, nejkratšejí řapikaté; řapíky dolení delší listu samého, brázdowané, ponáčervenalé; aubory dělají na konci lodyh chocholik; stopky tenké, nestejně prodlaužené, čarkowané, jednostrbaulé; zákrow zakulatělý, z lupenůw wejčitých, tupých, brwitých, jinak lysých; kwěty žluté, oddělené plewami drobnými, čarkowitými; jazýčky podlaubločarkowitzé; nažky wejčité, na konci wykrojené. — W Americě sewerné. 4.

U nás w zahradách pro pěkné wzezření; prýští se z něho pryskyřice žlutawá, terebintinaw zapáchající, kterauž vlastnost i jiné toho pokolení rody mají.

KLEJOWKA. ESPELETIA. ESPELTIE.

Aubor mnohokvětý, jednodomý: kwěty w paprsku nejmnožší, řřadé, jazykowitzé, samiči, w terči trubkowitzé, ťzubé, pometáním samči. Zákrow zwonkowitzý, střechowitzý, mnoholupenný. Ježle ploskaunké, plewnaté: plew mázdrowitých, tupých. Prašniky čnějící. Čnělka w paprsku na dvě klaná, autlá, w terči jednoduchá. Nažky obwejcowitzé, přihranaté, holé, w terči nepochybně pometawé.

K. hrubokvětá. E. grandiflora H. Bonpl. equ. 2. t. 70. Bylina pryskyřičnatá, hustaw a náryšawaw wlnaw při-krytá; kořen mnoholetý; lodyha přímá, 9—10' vysoká, přewětewnatá, čtyrhnaná; listy střičné: kořenowé mnohé, řřapikaté, 1½' dlouhé, 2½" široké, kopinaté, ostré; nejcelejší, tlusté, na rubu čárkowané; aubory asi 1½" w průměru široké, z kwětůw žlutých složené, dohromady dělají chocholík listnatý; jazyčkůw asi 60 čárkowitzých, na konci ťzubých. — Na místech studených okolo Santa - Fé de Bogota a na Andách kwinduenských. ☉.

Prýští se z ní pryskyřice, *trementina* nazwaná, žlutá, prozračitá, welmi užitečná, obzwláště pro knihotisk.

BODLOSEMENKA. ACANTHOSPEMUM.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: kwěty w paprsku řřadé, samiči, jazykowitzokápowitzé, w terči samči trubkowitzé, ťzubé. Zákrow řřadý, lupenůw ť eliptičných, poddutých. Ježle ploché, plewnaté: plew wněšných obalujících waječniky, wně trny zelinnými, udicowitzými opatřených, wnitřních poddutých, na konci zubatých, kwěty samči zastírajících. Prašniky bezocasé, nadwěskaté. Raménka čnělkowá ohnutá, na konci lysá. Nažky plewami trnatými ztuha zaobalené, smačknuté, tupé, dole přitřenčené, bezchmýré.

B. nízká. A. humile Decand. Melampodium humile Swartz. Centrospermum humile Less. Zelina přímá, přísrstnatá; listy přílyrowitzé, střihanozubaté, sedawé; plewy wněšné zaobalující nažky ťbočné, bezbrázdé, w dwa řřžky dlouhé prodlažené. — Na rumu a půdě zdělané na Jámaice. ☉.

Semena (*Semen contra Marron*) škodí drábeži, nepochybně pro udice na plewách, nažky obklíčujících.

ŘEPEŇ. XANTHIUM. SPITZKLETTE.

Aubory jednodomé, stejnomanzelné. *Samčí*: Zákrow zakulatělý, mnohokvětý, z lupenůw prostých, řádých; ježle walcowité, plewnaté; koruny kejowité, na patero klané; tyčinky s nitkami sotwa na korunu přirostlými, prašnikůw prostých, bezocasých. Blizny 2, srostlé. *Samičí*: kwěty 2, w zákrowu hákatotrnatém, 1—2-rohém; koruny nitowité; tyčinky žádné; blizny 2, čarkowité, rozewřené. Nažky smačknuté, bezchmýré, w pauzdrách zákrowu ztwardlého, 2pauzdrého.

Ř. *obecná*. *X. strumarium* *Lin. Fl. dan. t. 970. Lam. t. 765. Schk. t. 291. Engl. bot. t. 2544. Xanthium* *Blak. t. 434. Lupen menší* *Mat. Háj. 368. — Wel. 420. Durkoman. Kořen* tenkowřetenowitý, letní; lodyha přímá, 1/2—2' vysoká, bezbranná, wětwnatá, hřebelcowitosrstnatá; listy střidawé, řapíkaté, dole 3žilé, wíce méně srdčité, 3laločné, nestejně a hrubě dwakrát zubaté, šedozelené, hřebelcowitosrstnaté; aubory samčí kulowaté, konečné na wětwich a lodyze; aubory samičí doleji umístěné, hromadné nebo příklasené; zákrow plodonosný elipsowitý, 1/2" dlauhý, w 2 rohy na konci hákowitě wybihající a ježatý trnami koncůw hákowitých. — Na rumu podlé cest w největším dílu Ewropy, Afriky sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ☉

Ř. *hruboplodá*. *X. macrocarpum* *Decand. X. orientale* *Lin. Gaert. t. 164. Cav. ic. 3. t. 221. X. echinatum* *Balb. et. Nocca fl. ticin. 2. t. 17. X. italicum* *Moretti. Reichemb. ic. 4. e. 323. X. maculatum* *Rafsn.* Welmi podobná předešlé; zákrow plodonosný waječnopodlauhlý, dwakrát delší nežli širší, mezi trny a u dola rohůw nejmrtnatější, rohy na konci hákowité. — Na winicích a rolích w Italii, Gallii jižné, též w Americě sewerné, Mexiku, Bonarii a Peruwii. ☉

Oba tyto rody náležejí k barwřským rostlinám, jichžto staří Římané k žlutění vlasůw potřebowali. Kořen, nař a plody byly před časý w lékařstwí užwány.

BOŽIBYT. AMBROSIA. AMBROSIA.

Aubory jednodomé, samčí nahoře na klasu, samičí dole. Aubory samčí mnohokvěté: zákrow z lupenůw řádých, skoro srostlých w miskú; ježle bezplewé; koruna trubkowitá, krátká; tyčinky s korunau nespojené.

Aubory samičí mnohé, 1kwěté, nahlaučené, zákrowem všeobecným obkličené a wloženými listeny opatřené; koruna žádná; raménka čnělková prodlaužená. Nažka wejcowitá, w zákrowu stálém, wehnutém anebo často w zuby nebo rohy wzrostajícím.

B. pomorský. A. maritima Lin. Schk. t. 292. Ambrosia Dodon. 35. ic. Rostlina letní, celá nejhuňatější, popelawě šedá; lodyha oblá, přímá, 2—3' vysoká, mělce brázdowaná, huňatomrtnatá, nejodstáleji wětewnatá; listy střídawé, řapikaté, dwakrát wyštěptané: úkrojůw protisečných, s úkrojky tupými, tu a onde obak lzubými, s choboty tupými; aubory samčí rozpostawené w klasy na konci lodyhy a wětwi, samičí pod nimi w úžlabičku nejhořejších listůw; aubory samčí nicí, zákrowu zwonkowitzého, nejkratšejí stopečkowaného, krátce mrtnatého, zwonkowitzého, 15—20kwětého; aubory samičí po 1—2—3 w úžlabičku nejkratšejí stopečkowané, 1kwěté, mrtnaté, plodonosné po stranách o 4—5 kolcech krátkých, rowných, krátkým zobanem ukončené. — Na trávnících podlé moře a řek w Ewropě středomořské, též w Egyptu, Senáru, Kapadocii a d. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Příjemně zapáchá kořením a hořce clutná; potřebuje se co posilující hoj k zacelení wředůw.

SAMBABA. PARTHENIUM. PARTHENIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwětůw w pa-prsku 5, jednořadých, samičích, jazykowitzých, w terči trubkowitzé, šzubé, pometáním čnělek samčí. Zákrow polokulowatý, 2řadý: lupenůw wněšných wejčitých, wnitřních okrauhlých. Ježle homolowitzé nebo wálcowitzé. Kwěty samičí: tyčinky nejdoleji z trubky wyniklé, z mládí sotwa spojené; čnělka nerozdělená. Kwěty samičí: jazyčky obsrdčité, krátké; raménka čnělková polooblá, tupá. Nažky přismačknuté, hladké, krajem mozolatým a pak se oddělujícím obraubené. Chmýr z 2 šupin osinowitých anebo přiokrauhlých.

S. obecná. P: Hysterophosaeus Lin. Argyrochaeta bipinnatifida Cav. ic. 4. t. 378. Villanova bipinnatifida Ort. dec. t. 6. Hysterophorus Nissol. mem. ac. 1711. t. 13. f. 2. Zelina pýřitá; lodyha přímá, brázdowaná, wětewnatá; listy řapikaté, nejhořejší sedawé, wšecky přetržené wyšterbené: úkroje rozewřené, wětší a konečný stříhanozubaté nebo skoro protisečné, menší sotwa roweň pětiny wětších, celé; aubory nemnohé, stopečkowané, asi

co wikew weliké, polokulowaté, na konci wětwiček rozpostawené w hrozny, které dohromady dělají latu; zákrow lupenůw na konci pyřitých. — Na místech šterkowých w Mexiku, na Jamaice, Martinice. Kwěte w čerwnu až do října. ☉

W Americe ji potřebujš jako my naši řimbabu.

OSTALKA. ZINNIA. ZINNIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazyčnaté, w terči trubkowité, šzubé, obojaké. Zákrow střehowitý z lupenůw wejčitookrauhých. Ježle homolowité nebo walcowité, s plewami podlauhými, násobenými, kwěty terčowé zaobalujícími. Jazyčky kožowité, obwejité, nebo podlauhlé, stálé. Nažky plewami okornatělé, mázdritopříkřídlaté, w paprsku přitrojhrané, holé, w terči 1—2-osinné nebo 2zubé nebo komolé.

O. mnohokwěťá. Z. multiflora Lin. Lin. f. dec. t. 12. Jacq. obs. 2. t. 40. Kořen letní tenkowřetenowitý, mrcašatowětewnatý; lodyha přímá, 2střewičná, střičnowětewná, oblá, mělce brázdowaná, chlupatá, nebo lysá; listy střičné, wejčitokopinaté, dole ztenčené w řapík nejkratší, na konci tupé, nejcelejší, obak a po kraji šerpiwé; stopky konečné, ojedinelé, jednoauborné, delší listu, wzhůru homolowitě tlustnauci, duté, brázdované; zákrow zwonkowitý, z lupenůw podlauhých, přitlačených, tupých anebo wykrojených, černě obraubených, skoro mázdrowitých; jazyčky obwejité, tupé nebo wykrojené, na wrchu čerwcowé nebo žluté nebo rusé, wezpod z hněda žlutawě mnohožilé a sítkowanožilnaté, nepadající, po kraji šerpiwé; kwěty terčowé obojaké, kraje nálewkwowitého, wně nahnědlého; ježle pak homolowité, jazyčky přewyšující. — Na lukách w Mexiku, Luisianě, Brasillii; u nás w zahradách ozdobau. ☉.

OKORATKA. WEDELIA. WEDELIE.

Kwěty w paprsku jednořadé: samiči s nažkau stejnotwarau, hranatau, okornatělau, na konci nesauči chmýr listowitý, čišowitý, tu a tam osinau krátkau opatřený. Zákrow z lupenůw běwně střehowitých, 2řadých. Ježle slabě plewnaté.

O. krusičková. W. calendulacea Less. Verbesina calendulacea Lin. Caltha Burm. zeyl. t. 22. f. 1. Pee Cajoni Rheed. 10. t. 42. Z kořena wyniká wíce lodyh 1½—2' vysokých, přímých, oblých, obyčejně ponacho-

wělých, hřebelcowitě srstnatých; listy kopistowitokopinaté, přisedawé, tupé, obak ztenčené, dole však zauženější, blízko konce s několika tupými zuby pilované nebo čeřitowykrajované, hřebelčité; stopky prodlažené, 4—6" dlouhé, hřebelcowitošerpiwé; aubory širší 1"; lupeny zákrowové listowité: wněšných 5 kopinatých, ostrých, wnitřních 5 kratších a užších; kwěty paprskové obyčejně po 10: kraje 2—3zubého, terčové 5zubé; plewy podlaublé, tupé; nažky podluhowaté. — W Indii východní a na Ceylonu. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Zelinu kořennan potřebují we vlasti w nedužiwostech žalúdka, břicha, též proti wodnotělnosti, wuč k rozhánění.

MASTŇÁK. GUIZOTIA. GUIZOTIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty paprsku jazykowitzé, třadé, w terči obojaké, koruny trubkowitzé, nejdoleji a uprostřed chlupy tlustými, přiklaubnatými kraužkowitzé obklíčené. Zákrow 2řadý. Ježle homolowitzé s plewami objímajícím; nažky hladké.

M. scjnj. C. oleifera *Decand. mem. soc. Genev.* 7. t. 2. G. abyssinica *Cass.* Polymnia abyssinica *Lin.* P. frondosa *Bruc.* Verbesina sativa *Roxb. Sims mag.* t. 1017. Parthenium luteum *Spreng.* Heliopsis platyglossa *Cass.* Tetragnostheca abyssinica *Ledeb.* Jaegera abyssinica *Spreng.* Helianthus oleifer *Wall.* Ramtulla oleifera *Decand.* Zelina 3střewičná; lodyha přímá, wětewnatá, hutná, oblá, nahore pýřitá; listy 4" dlouhé, asi 2" široké, poloobjímawé, přisrdčité nebo wejčítokopinaté, obdálně a nestejně pilované, šerpiwé, dolení stříčné, hoření střídawé; aubory 1" w průměru široké, na konci lodyhy nebo w úzlabičku osamotělé, na stopkách tenkých, asi 2palečných; jazýčky trochu nestejné, žluté jako kwěty w terči; zákrow wněšný z lupenůw delších a širších, trochu nestejných, wejčítokopinatých; wnitřní z lupenůw šupinowitých, podlauhloobwejčitých, na konci zaokrauhlých, mázdrowitých, mnohožilých, brwitých. — W Abyssinii, Indii východní. Kwěte w kwětnu. ☉.

W končinách naduwečených u welikém množstwi se sází, jelikož semena dáwají wýborný olej na pokrmy a do kahanůw, jenž w Indii slowe *ram-till*, w Abyssinii ale *nook*.

SLUNEČNICE. HELIANTHUS. SONNENBLUME.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké, třadé, terčové trubkowitzé, obojaké. Zákrow nepravidelně střechowitý, z lupenůw

wněšných listowitých, ostrých, přívěskatých, nepřítlačných, wnitřních menších, plewovitých. Ježle ploské nebo nadduté s plewami poloobjímawými. Koruny w terči s trubkau krátkau, hrdlem obsírnějším walcowitým, krajem ozubým. Nažky smačknuté nebo přítětyrbočné; chmýr ze 2 šupinek ode hran nažky wyniklých, řídko ještě ze 2 též ode hran.

S. letní. H. annuus Lin. Koorr 1. t. 8. 1. Kern. t. 131. 132. Slunečný kwět indianský weliký Mat. Wel. 267. Slunečnice. Rostlina letní wúbec známá. Lodyha wztyčená, 4—8' vysoká, jednoduchá, nebo nahore málowětwná, jakož řapíky a zákrow mrtnatá; listy střidawé, dlauhořapíkaté, přisrdčité wejčité, zakončité, obdálně a nestejně pilowané, dole klínowitě prodlaužené a tříkrát trojžilé, obak šerpiwé; aubory ojedinelé, konečné, nicí, přeweliké, $\frac{1}{2}$ —1' w průměru dlauhé; stopka poněkud ztlustlá; zákrow z lupenůw wejčítokopinatých, dlauze a autle zakončitých, zelinných, mrtnatě brwitých; paprsek ryží; terč zahnědlý; nažky černawé nebo šedé nebo šedě a černě šmauhaté, holé. — W Americce jižně w Kolumbii a Peruwii. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Odrodek to zpotwořilý má wněšné lupeny okrowowé w listy řapíkaté proměněné, a obyčejně jest krlatý.

Slunečnice ale we všech swěta dílech netoliko pro ozdobu se sází na zahradách, anobř pro semeno welmi olejité. Semeno též jest dobrým zobem ptačím; zemkowé američtí dělají z něho rozdlné pokrmy; též místo káwy bylo nawrženo. Lodyhy mladé, autlé, obzvláště ježle nerozwité, dužnaté, jedí; nejsau ale prý chutné.

S. brambor. H. tuberosus Lin. Jacq. h. vind. t. 161. Schk. t. 258. Kern. t. 104. 105. Gis. ic. f. 1. t. 19. Kořen mnoholetý, plaziwý, vypauštějící hlízy čili bulwy podluhowaté nebo kulowaté; lodyha přímá, wyšší muže, oblá, mělko brázdowaná, wětwnatá, šerpiwá, nahore huňatoštětinatá; listy střidawé, řapíkaté, 3žilé, šerpiwé, pilowané, dolení srdčítowejčité, hoření wejčité, zakončité; řapíky huňatoštětinaté; aubory na lodyze konečné, ojedinelé, krátkostopkaté, asi $2\frac{1}{2}$ " w průměru dlauhé; zákrow lupenůw kopinatých, wněšných dole huňatých, nahore jako i wnitřních šerpiwých: jazýčky kopinaté, žluté, kwěty terčowé nahnědlé; nažky se chmýrem z 1—4 osin brwitých. — W Brasílii. Kwěte w srpnu a září. ♀.

Rostlina ta se sází u welikém množstwi w Americce, Asii a některých krajinách Ewropy jižně a prostřední pro bulwy čili brambory, we vlasti své *topinambur* nazýwané, maučnaté, zastdlé, ale zemákům chutí nejsau roweň, a tudýž se spíše hodí za píci a to tím wíce, protože rostlina ta i we špatné půdě beze

wšeho téměř opatrowání se daří. U nás tepruwa w září a říjnu kwěte, ale zimy naši nesnáší.

DWAUZUBKA. BIDENS. ZWEIZAHN.

Aubor mnohokvětý, hned stejnomanzelný, terčowitý, hned paprskující (často u jednoho rodu); kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké. Zákrow dvojřadý, řad podobných anebo nepodobných. Ježle plochaunké, plewnaté. Raménka čnělkowá krátkau homolkau ukončená. Nažka wice méně smačknutá, kolcatá, ukončená zobanem, sotwa od nažky rozdílným a wěncená 2—5 osinami tuhými, nazpátek chlupatošerpiwými.

D. trojdílná. B. tripartita *Lin. Engl. bot. t. 1113. Knorr II. t. B. 1. f. 2.* Bidens *Blak. t. 519.* Kořen letní wřetenowitý, mnoho mreasůw a wlašenička vypaustějící hnědopopelawých; lodyha přímá, 2—3střewičná (někdy palečná) jako ostatní díly nejlysejší, stříchnowětewná; listy stříčné, řapikaté, 3dílné nebo přenošdilné: úkrojůw kopinatých, pilowaných, ostrých; řapiky obraubené; listy na wětwich nerozdělené, kopinaté, pilované, hořejší po kraji šerpiwé; aubory konečné, na stopkách dlauhých, mělce brázdowaných, pýříčkowaných, obklíčené listy 6—7 stejnými nebo nestejnými, jedním anebo dvěma mnohem wětšíma, jichž i menší dwakrát delší auboru, wšecky jsau kopinaté, celé, po kraji šerpiwé; zákrow z lupenůw kopinatých, sotwa po kraji mázdřítých; paprsek obyčejně žádný, někdy z jazyčkůw několik žlutých; kwěty terčowé žluté; nažky obwejšitoklinowitzé, smačknuté, bezzobanné, často dwajosinné, hnědopopelawé, po kraji nazpátek trníčkowané, co lupeny zákrowowé dlauhé. — W laužích, w příkopech, po kraji rybníkůw a řek po celé Ewropě a w Kawkasii. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

D. níci. B. cernua *Lin. Engl. bot. t. 1114. Schk. t. 235 Sturm f. 1.* Coreopsis Bidens *Lin.* Bidens minima *Fl. dan. t. 312.* Lodyha přímá, 2—3střewičná, (někdy palečná), lysá nebo mrtnatá, oblá, autle brázdowaná, nahore stříchnowětewná's jednau wětwi obyčejně kratší, auborek nesaucí; listy stříčné, sedawé, auzkým krajem srostlé, objímawé, kopinaté, pilované, na konci tupé, třebas 3 1/2" dlauhé, 5" široké; aubory na kratších wětwich listnatých anebo bezlistých a tudy jakoby stopkami protilistými, níci, podrostlé listy ohnutými nebo rozloženými, kopinatočárkowitzými, po kraji šerpiwými, auboru trochu delšími; zákrow z lupenůw wejči-

tých, po kraji mázdrowitých, mnohožilých, nahnědle žlutých, co aubor dlouhých; květy krajní buď paprskují jazyčkami 7—8 obwejitými, žlutými, buď nic; květy terčové žluté; nažky obwejité, klinovité, černohnědé, po kraji dolů kolcaté, 4osinné. — W laužích, přikopech w Ewropě a nyní w Americě sewerné. Kwěte w srpnu až do jeseně. ☉.

Jedna i druhá jsauce třeny nepřijemně zapáchají a před časy w lékařství se potřebowaly; též slouží k barvení na žluto.

D. čínská. *B. chinensis Willd. Agrimonia mollucca Rumph 6. t. 15. f. 2.* Lodyha přímá, štřewičná, oblá, brázdovaná, nejlysejší, štřičnowětewná; listy štřičné, řapíkaté, dolení peřenošidlné, hoření šidlné: lalokůw pobočních wejčitých, skoro srdčitých, konečného wejčitého, dole zakončitého, všecky pilované zubami hrotitými, obak roztraušenopýřité nebo lysé; řapíky dole skoro šrostlé, brwité; aubory na stopkách dlouhých, brázdovaných, lysých ojedinelé, malé; listeny podlaubločárkowitzé, ostré, brwité, zelené; lupeny zákrowové kopinaté, po kraji mázdraté, mnohožilé; květy žluté bez paprsku; nažky dwakrát delší zákrowu, čárkowitzé, 4hrané, bokůw jednožilých, černé, nejautleji wywýšeno-ččkované, trny drobnými, nahnědle rusými, po hranách a žilách wzhůru obráčenými wice méně ozbrojené, 2—3osinné: osin dolů krátce štětinatých, nahnědle rusých. — W Indii východní, Čině, Žapanu.

Nažky snadno se chytají na šaty; učitelowé maurští dávali chlapcům kořen žwýkatí, aby těžká arabská písmena se naučili wyslowowati.

PLAMATKA. SPILANTHES. FLECKBLUME.

Aubor mnohokvětý, hned různomanželný květy w paprsku jazykowitzými, samičimi, často drobnými, hned stejnomanželný květy obojakými, trubkowitzými, 4—5-zubými. Zákrow 2řadý, přitlačený, kratší terče: lupenůw wněšních přilistowitzých, wnitřních přimázdrowitých, násobených. Čnělky kwětůw obojakých na konci utaté a kystnaté. Prašníky černawé. Nažky w terči smačknuté, w paprsku šbočně nebo skoro smačknuté.

P. abecedowá. *S. acmella Lin. Medic. act. pal. 3. t. 9. Abecedaria Rumph. 6. t. 65; Seba mus. 1. t. 10.* Lodyha asi na 3' vysoká, oblá, lysá autle brázdovaná, asi co brko tlustá, přímá nebo wzstaupawá, z dola někdy kořenatější, štřičně wětewnatá, nahoře rozsochaná; listy štřičné, řapíkaté, wejčítokopinaté, celé anebo zubaté,

ostré, žilné, nehladké, lysaunké, 7" dlouhé, 2" široké; řapík asi polovičné délky, dole s druhým obrubau srostlý; stopky úžlabičkové, w rozporách a konečné předlauhé, tuhé, nesaucí aubory ojedinelé, veliké, wejcowité, asi $1\frac{1}{2}$ palečné; zákrow lupenůw stejných, wejčítých, mnohožilých, ostrých, wněšných brwitých, auboru wíce nežli dwakrát kratších; jazýčkůw 5—6, nejmenších; nažky brwité, 1—2osinné. — W Indii východní. Kwěte pořad. ☉.

Maurští učitelowé dáwají chlapečům aubory anebo mrcasy kořenowé s pinangem žvýkati, aby jazyk změkł a oni mohli wystowowati arabská písmena Č a Z; že ale ta zelina drahá, dáwají toliko dwanzubku čínskou. Nať ale také potřebují w lékařství.

P. zelná. *S. oleracea* Jacq. *h. vind.* 2. t. 135. *Pyrethrum Spilanthes Medic.* *Bidens acmelloides Berg.* *Bidens feruida Lam.* Kořen letní; lodyha wětwnatá, rozestřená zděli pídi; listy střičné, řapikaté, širokovejčíté, dole tupé, nebo přisrdčité, vykrajowanopřizubaté; stopky konečné, jednoauboré, listu delší; aubory tlusté, wejcowité, bez paprsku; zákrow z lupenůw 15—16, waječnopodlauhých; koruny wšecky žluté; nažky po hranách brwité, 2osinné nebo komolé. — W Americie jižné. Kwěte pořad. ☉.

Celá nať chuti štíplawé, slintání působící, potřebuje se proti kurdějům a bolení zubůw; w Americie jí jedí jako řetichu potochní a tudy slowe *cresson de Para*.

P. palčiwá. *S. urens* Jacq. *am. t.* 126. *f.* 1. *Bidens angustifolia Lam. t.* 668. *f.* 2. *Cotula Spilanthus Lin.* Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, oblé, lysé, wětwnaté, položené nebo wzstaupawé, z klaubůw kořeny wyhánějící; listy střičné, sedawé, kopinaté, nejcelejší, lysé, dole zaužené, žilné, $1\frac{1}{2}$ palečné; stopky jednoauboré, ojedinelé, přímé, konečné, listu dwakrát delší, lysaunké; aubory newonné, wejčítokulowaté; zákrow lupenůw wejčítých, přikopinatých, brwitých; koruny bílé, wšecky trubkowité; prašniky černawé; nažky brwité 2osinné. — W písku pomoršském na Ostrowech karybejských, na Domingu, w Peruwii. ♀.

Listy žvýkané isan na začátku bezchutné, pak páří jako kořen pertrámowý, místo něhož se potřebují proti zubůw bolení, když prospívá slintání.

P. barwírská. *S. oleraceus Lour.* Lodyha zelinná, 3střewičná, položená, oblá, rozestřená z kořena plaziwého; listy kopinaté, nestejně pilowané, obak lysé, bezžebré, střičné, ščáwnaté, pěkně zelené; kwěty bělomodré, konečné; zákrow polokulowatý z lupenůw stej-

ných, tupých; květy všecky obojaké, trubkovité; ježle nadduté, nahé; chmýr ze tří osin hlawatých. — W Kočinčině a Číně.

Listy rozmačkané poskytují přepěknau barwu modrau, jež ohněm swým rovná se indychu.

CHUDOKWĚT. FLAVERIA. FLAVERIE.

Aubory chudokvěté, shlaučenocho máčené, hned všechny stejnomanzelné, hned různomanzelné, s květem jediným jazyčnatým samičím, ostatními obojakými, ťzubými. Zákrow z 3—4 lupenů klimawých, podlauhých, stejně dlauhých, s jedním wněšným wětším. Ježle malé, bezplewé. Čnělky kwětůw obojakých ramének na konci bezpříwěskowých. Nažky podlauhlé, holé, čárkowané, lysé.

Ch. hlistomornij. F. Contrayerba *Pers. Sims mag. t. 2400.* *Milleria Contrayerba Cav. ic 1. t. 4. M. Contrahierba Lam. t. 740. f. 4. Contrahierba Feuill. 3. t. 14.* Kořen letní; lodyha přímá, 3střewičná, oblá, brázdowaná, nejlysejší, nahore střičně málowětewnatá; listy střičné, kopinaté, skoro 4" dlauhé, 1/2" široké, 3žilé, nejlysejší, pilowané, ostré, ztenčené w řapík obraubený, též 3žilý, skoro objímawý a obrubau auzkau s druhým srostlý; aubory na konci stopek mnohé, shlaučené w hlavičku; květy žluté, všecky trubkovité, někdy s jediným jazykovitým, jehož jazyček terč nepřesahuje. — W Americe jihozápadní, jako w Čilí, Peruwii, též w Mexiku: na polích a podlé cest. ☉.

We vlasti se wysoce wází jeho moci, že moří hlísty a wysiluje jed; též slauží k barwení na žluto.

AKSAMITNÍK. TAGETES. SAMMETBLUME.

Aubor paprskující neb řídko nedopaprskowaný. Zákrow lupenůw řádých, srostlých w baňku zwonkowitau nebo wálcowitau, na konci zubatau. Ježle přibuňkowitzé. Nažky prodlauzené, dole ztenčené, smačknutočtyrhrané. Semeno nožičnaté. Chmýr jednoduchý; plewy nestejně, některé tupé, přisrostlé, jiné osinaté, prodlauzené, prosté.

A. obecný. T. patula *Lin. Knorr 1. t. 5. 7. 8. Schk. t. 251.* Karafilát indianský *Mat. Háj. 320.* — *Wcl. 379. c.* Afrikán, umrlčí kwět, karafia. Kořen letní; lodyha přímá, 1—2střewičná, střidawě a odstále wětewnatá; listy střidawě, wyštěrbené; úkrojůw čárkowitzokopinatých,

ostře pilovaných zuby (obzvláště hořených listův) osinatými; aubory na stopkách dlouhých, skoro stejně tlustých, na konci lodyhy a větví, $1\frac{1}{2}$ " v průměru široké; zákrow zvonkovitowalcovitý, 5zubý, 5brázdý; květy krajní s jazyčkem širokoklinovitým, napřed drobně zejkaným, jasně žlutým, až i tmavě červenohnědým, pěkně aksamitově lesklým anebo téměř barwama nerhowaným. — W Mexiku, u nás od dáwna w zahradách. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Jest odrodek s samými květy jazykovitými (plný). List a květ nepřjemně zápachající slauží w Mexiku w lékařství.

A. veliký. *T. erecta* Lin. Lam. t. 684. *T. major* Gaert. t. 172. Knorr. 1. t. 5. 6. Karafilát indianský I. Mat. Háj. 319. b. — *Wel.* 379. c. Podobá se předešlému, jest ale we všech dílech holemější; lodyha a větwe přímé; úkroje listůw wyštěrbených kopinaté, pilkowané; stopky lauborné, nahoře kejowitzotlustlé; zákrowy obsírněji zvonkovité, přihranaté; květy jazykovité, jednobarewné, sytožluté. — Roste s předešlým, u nás taktěž w zahradách.

Těž jest odrodek s květy všemi jazykovitými nebo 2pyskými. Užitek jako předešlého.

ZÁPLEWÁK. HELENÍUM. HELENIE.

Aubor mnohokvětý, paprskující: květy w paprsku samiči, řadé, jazykovité nebo řídce připrawidelné, na tré neb patero klané; květy w terči obojaké, trubkovité, nejkratšejí 4—5zubé. Ježle nadduté, kulowaté nebo podluhowaté, nahé. Zákrow z lupenůw 2řadých: wněšných přemnohých, listowitých, prodlažených, přičárkowitzých, ohnutých anebo nejodstálejších, wnitřních obyčejně skrownějších, kratších, plewowitzých, položených kromě kwětůw. Raménka čnělkowá tupá, bez přiwěskůw. Nažky čihowitoobwejité, mnohořadě hunaté. Plew chmýrowých 5—6, mázdrowitých, více méně špidlatých.

Z. jesenní. *H. autumnale* Lin. Lam. t. 688. Schk. t. 250. Hook. mag. t. 2994. *Aster Corn. can.* p. 63. *ic.* Od-denek tlustý, mrcasatý; lodyha zwýši muže, přímá, oblá, mělce brázdowaná, lysá, wětewnatá, čtyrkřídla listy dolů běžícími; listy kopinaté, třebas 3" dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, pilowané, obak tečkowané, na lici drasné, na konci ostré, dolů daleko po lodyze sbihawé; auborůw mnoho konečných na lodyze a wětwích ojedinelých, skoro 2" w průměru širokých; stopky wzůru

zponenáhla tlustnauci, brázdowané, jako lupeny zákrowowé a jazýčky wně pýřitošerpiwaunké; zákrow lupenůw wněradých čárkowitzých, podhnutých, kratších nežli jazýčky ploché, klinowité, na dvě neb patero klané, tupouště, žluté; kwěty terčowé špinawě žluté, wně pýřité; chmýr z plew brwitopopotřisnitých, dlauhau osinau ukončených, třikrát kratších koruny terčowé. — Na místech wlhkých podlé potokůw w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Celá rostlina welmi hořká slauží proti zimnici, též na prach rozmělněná ku kýchání.

PĚTAUR. GALINSOGA. GALINSOGA.

Aubor mnohokwětý, paprskující jazýčkami 4—5 samičími, přikrauhlými; kwěty terčowé obojaké, trubkowitzé, šzubé. Zákrow řadý, z lupenůw 5, wejčítých, po kraji prozračítých. Ježle homolowitzé, s plewami čárkowitzokopinatými, ostrými, celými nebo na tré klanými. Čnělka ramének ostrých, sotwa přiwěskatých. Nažka hranatá. Chmýr řadý, z plew podlauhlých, krátkých, pernatotřisnitých.

P. drobnokwětý. G. parviflora Cav. ic. 3. t. 281. Wiborgia Acemella Roth. Bidens Feuil. 2. t. 32. Paica-Jullo, Pacoyayu - Fino. Kořen letní, silně mrcasatý; lodyha dole položená, pak přímá, asi 1½' dlauhá, oblá, stříčnowětewná, wzhůru chlaupkowaná, wětwičky i stopky bělopýřité: listy stříčné, řapíkaté, wejčité, w řapík náhle zakončené, na konci ostré, zubaté, přitlačeně a roztraušeně chlaupkowané, olysající, žžilé; řapíky chlupaté; stopky konečné, na lodyze a wětwich listu kratši, o jednom auboru zakulatělem, asi co hrách welikém, podepřeném listenem wejčítým, ostrým, zákrowu 3krát menším; lupeny zákrowowé wejčité, zelené, mnohožilé, po kraji bledé, prozračité, dlauhé co kwěty bílé; ježle homolowitzé; nažky přitlačeně mrtnataunké, chmýr z plew 8—16. — Na rumu w Peruwii, Chili, Nowé Granadě, Mexiku. Kwěte skoro pořad, u nás od čerwna až do října. ☉.

Američané jej potřebují proti kurdějům a ranám.

MADIA. MADIA. MADIE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný, paprskující; kwěty w paprsku samičí, jazykowitzé nebo (zpotwořením) neprawidelné a širokotrubé, w terči obojaké, trubko-

wité, 5zubé. Zákrow skoro kulowatý, z lupenůw jednořadých, kýlatých, nažky w paprsku zaobalujících. Ježle ploché, mezi paprskem a terčem plewnaté, uprostřed nahé. Nažky smačknuté 1—5hrané. Chmýr žádný.

M. sejná. *M. sativa* *Molin.* *M. sativa, viscosa et mellosa Willd.* *M. viscosa Cav. ic. 3. t. 298.* *M. mellosa Jacq. schoenb. t. 302.* Kořen tenkowřetenowitý, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, střídawě wětewnatá, dutá, a jako ostatní díly huninami žláznatými mazawá a lepká a ještě chlupy mezotními, delšími, bílými; listy přibližené, střídawé anebo nejdolejší stříčné, krátkořapikaté nebo sedawé, poloobjímawé, čárkowitzokopinaté, ku konci zponenáhla se zužující, tupaunké, celé anebo přemělce a obdálně zaubkowané, žililé; aubory na konci lodyhy a wětwi též z úžlabička hořejšího ojedinelé nebo po 2—3 nahlaučené, krátkostopkaté; zákrow lupenůw 9, čárkowitzých; kwětůw jazykowitzých w paprsku tolikéž, jasné žlutých, klínowitzých, na třé klaných, řídce nepravidelně nálewkwowitzých, tak jako terčowé 5zubé po trubce přehnuatých; nažky šediwé aneb, slupky zbawené, černawé nebo hnědé. — W Chilli. ☉.

Rostlina ta (madi, mellosa) od nejdáwnějších časůw sází se w Chli a ze semen olej se wytlačuje, jenž nahrazuje dřewěný a makowý, anobř i na jídla se užívá, když za studena byl wytlačen, co za horka tlačený k pálení se hodí. Protož w nowějších časech pokusili se w Evropě ji u velikém množstwi k témuž konci sázeti, jelikož naše podnebí dobře snášeje bujně roste a hojnau žeň dáwá.

RMEN. ANTHEMIS. KAMILLE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný, kwěty w paprsku řadě, jazykowitzé, (řídce žádné nebo nedotrubkowané), w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle nadduté, podluhowaté nebo homolowitzé, plewnaté. Zákrow skrownoradý, střechowitý. Raménka čnělkowá na konci bez přiwěskůw. Nažka oblaunká nebo nejtupěji 4hraná, čárkowaná nebo hladká. Chmýr hned žádný, hned mázdra nejužší, celá nebo polowičná nebo u wnitř ušatá.

R. rolní. *A. arvensis* *Lin. Engl. bot. t. 602. Fl. dan. t. 1179. Sturm f. 27. Hayn. 1. t. 5.* Kořen letní, tenkowřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, oblá, mělce brázdowaná, nejdostáleji wětewnatá, jako listy pýřitá; listy střídawé, sedawé, dwa-krát wyštěptané: úkrojůw čárkowitzokopinatých, přibližé-

ných, zubatých anebo celých, špídlatých; aubory asi 1" w průměru široké, ojedinelé, na dlouhých, ojedinelých stopkách na konci větwowém; zákrow polokulowatý, z lupenůw mnohořadých, kopinatých, chlaupkowaných, ostrých, mázdrowitě obraubených; kwětůw jazykowitých 15—21, samičích, bílých, tupě 3zubých; kwěty w terči žluté; plewy kopinaté, zakončité; ježle homolowité; nažky s chmýrem obrubowitým, nejužším, přízubatým. — Na polích a rolich Ewropy, Lewantu, Egyptu. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kwěty zapáchají a chutnají nepřijemně, a tím liší se od heřmánku prawého, který jimi se poměšuje.

R. římský. *A. nobilis* Lin. *Plenk t.* 619. *Sturm f.* 27. *Hayn.* 10. *t.* 47. *Düsseld.* 10. *t.* 7. Rmen plný *Mat. Wel.* 316. *c.* Heřmánek římský. Kořen mnoholetý; lodyhy prostřené, na konci i s větwemi wzstaupawé, jako ostatni díly natowé pyřité, až i huňaté; listy střidawé, sedawé, w obvodu čárkowitopodlauhlé, wyštěrbené, úkroje mnoho wyštěptané, až i skoro dwakrát wyštěptané: úkrojkůw čárkowitých, krátkohrotých; aubory ojedinelé, konečné, o stopku ojedinelau podepřené, $\frac{1}{2}$ w průměru široké; zákrow z lupenůw tupých, kopinatých, pyřitých, po kraji proswítawomázdřitých; paprsek bílý, terč žlutý; ježle homolowité, hutné; plewy podlauhlé, bez osiny, po kraji mázdraté, kratší kwětůw terčowých; nažky 3hrané, hladké, nepatrnau obrubau wěňčené. — Na polích suchých Ewropy jižné a dílem prostřední, kdežto nepochybně zdiwočelý. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Kwěty terčowé snadno w zahradách zjazykawatějše dáwají pak aubory plné, které (heřmánek římský) jako obyčejné jsau přijemného zápachu a potřebují se jako heřmánek obecný.

R. barwířský. *A. tinctoria* Lin. *Blak. t.* 439. *Fl. dan. t.* 741. *Engl. bot. t.* 1472. Wolowec anebo kwětec *Mat. Háj.* 272. *B. Křes.* Kořen mnoholetý, na mnoho mreasů se rozsypající, hnědý; lodyha přímá, $1\frac{1}{2}$ vysoká, tuhá, oblá, mělce brázdowaná, jako listy bělawé šedohuňatá, rozdělená na větwe dlouhé, 1auborečné; listy střidawé, sedawé, tuhaunké, dwakrát wyštěrbené, osa zubatá, úkroje hřebenowitozubaté zubami brotitými: aubory ojedinelé, dlouhostopkaté, 1— $1\frac{1}{2}$ " w průměru široké, žluté nebo ryzé, řídko citronowé nebo bílé; jazyčky sotwa polowičné délky průměru terčowého; ježle skoro polokulowaté; zákrow lupenůw kopinatých, ostrých, šedohuňatých, na konci mázdrowitých, nahně-

dých, brvitých; plewy kopinaté, ukončené hrotem tuhým, kwěty terčové přesahujícím; nažky 4bočné, smačknuté, auzce křídlaté, obak šzilé, obrubau ostrau wěнденé. — Na místech suchých, wýslunných welikého dílu Ewropy a Lewantu. K्वěte w lipnu a srpnu. 4.

Květy slauží k barwení na žluto, a druhdy jakož i nať w lékařstwu se potřebowaly.

MARÚNEK. MARUTA. HUNDSKAMILLE.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w pa-prsku jazykowitzé, nijaké, bez památky rodidel, w terči šzubé, obojaké. Ježle homolowitzé nebo nadduté, zcela nebo na konci plewnaté. Zákrow polokulowatý, kratší terče, skrownoraďy. Koruna trubky ploskosmačknuté, dvojkřídle, dole bez přiwěškůw. Raménka čnělkowá bez přiwěškůw. Nažka žebornatá, lysá, holá, s malým terčikem nadplodním.

M. obecný. *M. Cotula Decand. Anthemis Cotula Lin. Curt. lond. 2. t. 179. Fl. dan. t. 1179. Schh. t. 254. Hayn. 1. t. 6.* Psi rmen. Kořen letní, wřetenowitzý, mrcasatowětewnatý; lodyha přimá, 1—1½' vysoká, rozewřenowětewnatá, oblá, nejautleji brázdowaná, jakož i listy roztraušené chlupatá, zmláďi jakož i konec wětwiček šedohnatá; listy střidawé, obwodem podlahloobwejcíté, sedawé, třikrát wyštěrbené, osa bezzubá, úkrojky čarkowitzé, špidlaté; aubory ojedinelé, na konci wětwi a lodyhy o stopky, též ojedinelé, poďepřené, asi ¾" w průměru široké; jazyčky bílé, terč žlutý; ježle prodlauzenohomolowitzé; plewy čarkowitoštětínowitzé; nažky oblaunké, bradawičnatočarkowané, wěнденé obrubau zejkwowanau, obkličující terčik přinaddutý, nadplodní. — Na rolích a polích po celé Ewropě, též w Taurii, Persii, Mauritanii, na Madeiře a Kanariích, nyní také w Americce sewerné. K्वěte w čerwnu až do podzimka. ☉, ♂.

Buřeň na rolích obtížná, smradlawá, chutí hořké a ostré, někdy se bère místo prawého heřmánku.

TRAHOK. ANACYCLUS. RINGBLUME.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w pa-prsku samičí, jalowé, jazyčkaté neb nedojazyčkwowané, řídko trubkowitzé, w terči obojaké, mozolatošzubé. Ježle homolowitzé nebo nadduté, plewnaté. Zákrow skrownoraďy, přizwonkowitzý, kratší terče. Koruny wšecky s trubkau smačknutau, 2křídla, bezpřiwěskau. Čnělka w

terči ramének bezpřívěškových. Nažka ploskosmačknutá, křídloma širokýma, celýma obraubená, a chmýrem krátkým nepravidelně zaubkovaným na vnitřní straně věnčená.

T. pertrám. A. *Pyrethrum Decand.* *Anthemis Pyrethrum* Lin. *Lam. t.* 683. *f.* 4. *Peltram Mat. Háj.* 232. Peltrám, pertrám, trahok, kolotoč. Kořen mnoholetý, větvenovitý, dužnatý; lodyhy mnohé, položené, prohýbané, přívětavnaté, pýřité nebo huňaté, na střevic dlouhé; listy kořenové rozložené, řapíkaté, lysaunké, vyštěbené: uštůw dwakrát vyštěptaných, s úkrojky čárkovitěsidlowitými, listy lodyhowé sedawé, podobným způsobem rozdělené, řídce huňaté; aubory ojedinelé, na koncích wětwowých o krátké stopky podepřené, dost veliké, skoro 1" w průměru široké; zákrow lupenůw kopinatých, zakončitých, na hřebetu zelených, huňatých, po kraji celém hnědých; jazýčky na líci bílé, na rubu nachové; koruny w terči na patero klané, uštůw stejných, ježle nadduté; plewy podlahloobwejité, náhle dolů ztenčené; nažky křidel mázdrowitých, prozračitých. — Na wrších w Barbarsku blízko Maskaru a Tlemsenu. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kořen w jazyk silně štěpá, anobřž čerstvý, když se s ním zachází, w rukau dříwe wzbuzuje silné stuzení pak ale pálení. W ústech působí silné slintání, a tudýž se potřebuje proti bolení zubůw, kde slintání zpomáhá; též w ochrnutí a hlawničkách jej potřebují. Ocet špatný jim zesilují.

T. obecný. A. *officinarum Hayn.* 9. *t.* 46. Pertrám, peltrám, trahok. Welmi podobný předešlému. Kořen letní; lodyhy přímé nebo wzstapawé, příjednauboré; plewy obwejité, dolů ztenčené; nažky křidel neprozračných; kwěty terčové na patero klané, uštůw stejných. — W Ewropě jižné, w Duryнку u velikém množství se sází. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Wlastnosti předešlého maje taktéž se potřebuje.

T. walentinský. A. *valentinus Lin. Lam. t.* 700. *f.* 1. *Schk. t.* 254. *b.* Kořen letní; lodyha přímá nebo rozestřená, wětwnatá, 1—2' dlouhá, autle brázdovaná, řídko huňatá; listy střidawé, sedawé, huňaté nebo lysé, obwodem podlahloobwejité, vyštěbené, úkrojůw dwakrát vyštěptaných, s úkrojky čárkowitými, ostrými; stopky ojedinelé, dosti dlouhé, tauborné, hustě huňaté jakož i lupeny zákrowové kopinaté, tupé, po kraji skoro mázdrowité; koruny krajní s jazýčkem nejkratsším, sotwa čnělky delším nebo (což pořidku) wejitým, zá-

krowu maličko delším; koruny terčové uštůw dwau delších mozolatých, čárkowitzých. — Na polích w Hispánii a jižné Gallii. ☉.

Jest to prý *buphthalmos* starých Řekůw, jehož proti žloutenci potřebowali.

PERSÁN. PTARMICA. DOBANT.

Zákrow zwonkowitzý, z lupeňůw hnědě a mázdrowitě obranbených. Ježle ploché nebo sotwa nadduté, široké, plewnaté. Jazyčkůw 5—20, plochých, rozloženných, zákrow přesahujících. Nažky holé, smačknuté, wněšné často po kraji nedokřídlené.

P. obecnyj. *P. vulgaris* Blak. t. 256. *Achillea Ptarmica* Lin. *Plenk* t. 633. *Fl. dan.* t. 643. *Sturm* f. 10. *Hayn.* 9. t. 34. *Persán Mat. Wcl.* 185. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1 $\frac{1}{2}$ ' vysoká, oblá, brázdovaná; nahore wětwnatá a pýřitá; listy střidawé, sedawé, lysé, čárkowitzokopinaté, 2 $\frac{1}{2}$ " dlahé, 2" široké, přeostřé, hustě a stejně pilowané zubami na konci chruplawými, lžilé, žeber nepatrných; stopky pýřité, dosti dlahé, 4-auborné dělají dohromady chocholík složený; zákrow polokulowatý, ze šupin wejčítých, tupých, huňatých, rezatě obraubených; jazyčkůw 8—12, přiokrauhých, tupě žzubých, bílých: ježle s plewami podlahými, pýřítými. — Na lukách a pastwinách w Ewropě, Sibirii a Americewerné. Kwěte w srpnu a září. †.

W zahradách jest odrodek s kwěty terčowými jazykowitzými (plný). Celá rostlina zapáchá a chutná kořením a potřebuje se w domácnosti na místě petrámu.

P. pížmowý. *P. moschata* Decand. *Achillea moschata* Jacq. *aust. app.* t. 33. *A. livia* Scop. *del.* t. 3. *A. Genipi* Murr. *Genipi*, Iva. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—12" vysoká, oblá, nejautleji brázdovaná, jednoduchá, lysaunká; listy sotwa palečné, nejdolejší řápkaté, hořejší sedawé, lysé nebo přichlupaté, obwodem podlahlé, hřebenowitě wyštěptané: úkrojůw kopinatěčárkowitzých, celých nebo na dolejší kraji tzubých, chruplawě ostrých, dnbkowaných; chocholík jednoduchý, wrcholikowitzý, s wětewi pýřítými; aubory na stopkách ojedinelé; zákrowy wejcowitozwonkowitzé: lupenůw wejčítých, tupých, hnědě obraubených; jazyčkůw 5—6, zdělí zákrowu, okrauhých, tupě žzubých; plewy lysaunké, proswitawé. — Po místech wlhkých na horách wysokých

w Delfinatu, w Šwýcařích, Pedemontu, Italii, Tyrolsku. Kwěte w srpnu. 4.

Wonf a chutná welmi hořce i kořením a wchází w tak nazwané tlé šwýcarské.

ŘEBŘÍČEK. ACHILLEA. SCHAFFGARBE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwětůw w pa-prsku 4—6, samičích, jazykowitých, zkrácených, často různotwarých, řídka žádných, w terči obojaké, trubk-wité, 5zubé. Zákrow wejčítopodluhowatý, z lupenůw střechowitých, přeřídka hnědě obraubených. Ježle těsné, hned ploskaunké, hned prodlaužené, s plewami me-zikwětními, proswítawými, podlauhlými. Koruny trubka smačknutá. Nažka podlauhlá, lysá, smačknutá, nahá, bezkřídlá.

Ř. *obecný*. A. *Millefolium* Lin. *Fl. dan. t.* 737. *Engl. bot. t.* 758. *Plenk t.* 631. *Schk. t.* 255. *Sturm f.* 12. *Hayn. 9. t.* 45. *Millefolium* Blak. *t.* 18. Řebříček 2. *Mat. Wcl.* 414. Kořen mnoholetý, pod zemí plaziwý; lodyha přímá, rozdílně vysoká, na suchopařích sotwa palečná, w půdě masné třebas i trojstřewičná, oblá, autle brázdowaná, nahoře wětewnatá, příhuňatá; listy kořenowé a lodyhowé řapíkaté, ostatní sedawé, obwodem podlauhločárk-wité nebo kopínaté, dwakrát wzštěrbené: úkrojůw celých anebo zubatých zuby chruplawě ukončenými a hrotitými, lysé nebo huňaté, hustěji nebo řídčeji dubkowanotečkowané, w dubkách žlázkau žlutau proswítawau, wíce méně pátrnau opatřené; chocholík složený, na wrchu skoro rowný, hustý, směstnaný; zákrow obwejítopodluhowatý, lysý nebo huňatý; lupenůw nestejných, wněšných menších, kopinatých, silnau žilau opatřených, tupaunkých, bělawých, po kraji nejaužejí hnědých; jazyčkůw 4—5, obwejítitých, tupě 3zubých, dwakrát kratších zákrowu, bílých, někdy bleději nebo sytěji různowých: plewy podlauhlé, ostré, proswítawé. — Na lukách a pastwinách, pažitech po celé Ewropě a Asii sewerné, nyní také w Americi sewerné. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Podlé půdy, na níž roste, proměňuje se welmi: na suchopařích jest menší, huňatější a úkrojky listowé autlejší a užší, w masné ale půdě wětší, lysejší a má úkrojky listowé širší; kwěty wždycky zachowají swé welikosti. W lékařstwi potřebují se swršky kwětaucí.

Ř. *štětinatý*. A. *setacea* W. et Kit. *t.* 80. Podobá se welmi předešlému rodu a obzwláště odrodku úkrojůw autých, na půdě wyprahlé rostaucího. Lodyhy

wždycky nižší, 5—10palcové, drnowaté, huňaté; listy dwakrát wyštěptané, huňaté: úkrojůw čárkowitoštětinowitých, kolcem autlým ukončených, wíce méně huňaté; wrcholíky ztěsnanější, menší, stejně vysoké; aubory drobné; zákrow přiwalcowitý, chlupatý; kwěty bílé. — Na lukách suchých, pastwinách po Ewropě prostřední, nejhojněji w jihowýchodní. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Naf a obzvlášťě kwět zapáchá a chutná kořenfm; swršky kwětauci potřebuj se w lékařstwí.

Ř. *wonnj.* A. *nobilis* Lin. *Schk. t.* 255. A. *hispanica* *Schrank rar. t.* 70. *Moris. hist. 3. s.* 6. *t.* 11. *f.* 4. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha přímá, 1—1½' vysoká, oblá, autle brázdovaná, huňatopýřitá, nejhořeji wětewnatá; listy střidawé, huňatopýřité, bělawé, nejdolejší řapikaté, podlahlokopinaté, ostatní sedawé, podlahločárkowité, dwakrát wyštěrbené; úkroje dolejších proti-sečnozubaté, hořejších celé nebo zubaté, zuby wšech drobné, kratičce chruplawě hrotité, osa auzce obraubená, od prostředka až nahoru zubatá zuby čárkowitými, celými nebo zaubkowanými; chocholík složený, směstnaný, nahoře ponaddutý; zákrow huňatopýřitý, wejcowitý: lupenůw wejčitých, tupých, se žilau silně wystawajici; jazýčkůw 5, obwejšitozaokrauhlých, tupě 2—3zubých, bílých, třikrát kratších zákrowu; plewy ostré, proswitawé. — Na pahrbcích a kopcích suchoparných, wýslunných po Ewropě prostřední, teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Silněji a lšbezněji zapáchá a chutná předešlého, a to kafrem, nicméně w lékařstwí řídko se potřebuje.

Ř. *jatrník.* A. *Ageratum* Lin. *Blak. t.* 300. *Mill. ic. t.* 10. *Plenk t.* 632. *Ageratum* *Lob. ic. t.* 489. *f.* 2. Jatrník přespólní *Mat. Wel.* 362. Kořen mnoholetý, silný, mrcasatý; lodyha dole podkřowitá wypauští mnoho wětwi přímých, asi střewičných, oblych, autle brázdovaných, lysých nebo pýřičkovaných, jednoduchých nebo wětewnatých, nejhořeji w chocholík rozwětwených; listy střidawé, sedawé, odstálané, podlahlé, dolejší 1½" dluhé, 5''' široké, podlahlé, tupé, obak d'ubkované, střihanopilované zubami, kteréž opět pilkované zaubkami na konci samém chruplawými, ostrými; wětwičky nejkratší, listnaté, a tudy listy jakoby chomáčené; chocholík složený, směstnaný, skoro wrcholíkowitý; zákrow podlahlowejcowitý, z lupenůw wejčitých, silně žilých, ostrých, lysých nebo pýřitých; kwěty žluté; jazýčkůw 3—5, nestej-

ných, hned skoro nerozdělených, hned 2dílných, hned nepravidelně 3—5laločných, vněšních větších; nažky eliptické, přismačknuté, čárečkované, žilau obak obraubené. — Na pažitech výslunných w Ewropě středomořské. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Chutí hořké, západu velmi kořenného: byl druhdy w lékařstfí velmi wážen.

DWOJLIŠKA. DIOTIS.

Aubor mnohokwětý, stejnomanzelný, terčowitý. Zákrow zvonkowitý, střechowitý, z lupenůw podlauhých, přisložených. Ježle plewnaté. Koruny s trubkau smačknutau, dvojkřídla, tupě dvojostružnau ostruhama přes waječnik prodlauzenýma. Nažka hranatá, bez křidel a chmýru.

D. bělostná. *D. candidissima Desf.* Filago maritima *Lin.* Athanasia maritima *Lin.* Santolina tomentosa *Lam.* *S. maritima Smith.* Gnaphalium *Mat. Wel. 305. d.* Podkeř wětewnatý, rozprostřený, rozeh přímých, jako listy a zákrowy pokrytých plstí bělostnau, nejhustší; listy střidawé, sedawé, waječné nebo podlauhlé, tupé, poloobjímawé, 5" dlouhé, 2" široké; aubory kulowaté, zwící bohatého hrachu, ojedinělé, na stopkách z konce rozeh rozwětweného a listnatého wyniklých, a dohromady skrowný chocholík dělajících; lupeny zákrowowé eliptické, tupé, plstnaté; kwěty žluté. — W písku na pomorích Ewropy podlé Okeanu od Anglie až do Lusitanie, podlé Moře středozemního w Ewropě, Asii a Africe. \bar{H} .

Mnutá zapáchá kořením, chutná hořce a potřebuje se proti plwání krwe a nemocím ledwínovým.

SWATOLINA. SANTOLINA. HEILIGENPFLANZE.

Aubor mnohokwětý, hned stejno-, hned různomanzelný; kwěty w paprsku nemnohé, pometáním samičí, příjazykowité. Ježle nadduté, polokulowaté, s plewami podlauhými, nezecla objímawými. Zákrow často zvonkowitý, z lupenůw střechowitých, přitlačených. Nažka podluhowatá, nedočtyrbočená, nejlysejší, holá.

S. cypřiš. *S. Chamaecyparissus Lin. Blak. t. 346. Schk. t. 239. Hayn. 6. t. 9. Lam. t. 671. f. 3. Cypřiš Mat, Háj. 200. Wel. 236. c.* Kříček 3' vysoký, chocholičenowětewnatý, wětwe a rozhy pýřité, šediwé; listy střidawé, řapikaté, čarkowité, čtyřřadě zubaté zubami

oblaunkými, tupými, řídkými, na smičích hustými, šedivě a hustě pyřité, asi 1" dlouhé, asi 1/2" široké, polooblé; stopky konečné, ojedinelé, nesaucí aubory též ojedinelé; zákrow lupenův kopinatých, pyřitých, ostrých, se žilau čnějící; kwěty žluté. — W Ewropě jižné na pahrbcích, výslunných. \bar{H} .

Wůně příjemné kořením, chuti hořké; potřebuje se proti hlisám (herba santolina); též zapuzuje stínky.

KOPRETINA. LEUCANTHEMUM. WUCHERBLUME.

Aubor 10—15kwětý, různomanželný; kwěty w papsku samiči, jazykowitzé, třadé, w terči obojaké, na čtwe-ro klané, cbhomolowitzé. Zákrow z 8—9 lupenůw skoro třadých, waječných, na konci a kraji mázdrowitých. Ježle nahé, těsné. Čnělka ramének tlustaunkých, podlahlých, bezwausých. Nažky waječné, přismačknuté, lysé, holé.

K. obecná. *L. vulgare Lam.* *Chrysanthemum leucanthemum Lin. Fl. dan. t. 994. Engl. bot. t. 601. Plenk t. 616. Schk. t. 253. Sturm f. 2. Matečnik wětší Mat. Háj. 273. — Wel. 320.* Kořen mnoholetý, plaziwý, hnědý, mrcasatý; lodyha přímá, 1—1 1/2' vysoká, oblá, hranatá, obyčejně jednoduchá, lysá nebo pyřitá; listy kořenowé a nejdolejší lodyhowé dlouhořapíkaté, obweji-tokopistowitzé, w řapik ztenčené, zejkwané, dolení podobné, u wzniku obak s uchem stříhanopilowaným, nebo bezuché, ostatní hořejší sedawé, podlahločárkowitzé, pilowané zuby kopinatými, přizaubkowanými, dole stříhanopilowané zuby čárkowitzými, rozewřenými, celými; stopka (pokračowání lodyhy a wětwi) delší auboru ojedinelého, 1 1/2" w průměru dlouhého; zákrow z lupenůw kopinatých, tupých, auzce hnědě obraubených, nitrořadých na konci mázdratě obraubených; jazýčky bílé, podlahlokopinaté, wyřiznuté; kwěty terčowé žluté; nažky holé. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Chuti nahořklé: byla druhdy w lékárnách (Bellis major).

HEŘMÁNEK. MATRICARIA. CHAMILLE.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w papsku třadé, samiči, w terči trubkowitzé, obojaké, 4—5-zubé, trubky oblaunké. Zákrow střechowitý, skrownora-dý, lupenůw přistejných. Ježle obširné, nahé, wejčito-homolowitzé. Čnělka w terči ramének bez přiwěskůw.

Nažky bezkřídle, hranaté, stejné, terčíkem nadplodním, velikým opatřené, hned dokonce holé, hned chmýřem věncovitým opatřené.

H. obecný. M. Chamomilla Lin. Curt. lond. 5. t. 63. Plenk t. 617. Schk. t. 253. b. Hayn. 1. t. 3. Düsseld. 10. t. 4. Wagn. 1. t. 73. Rmen jinak heřmánek Mat. Háj. 270. — Wcl. 318. Heřmánek, ormánek. Kořen letní, tenkovřetenovitý, mrcasatě větewnatý: lodyha přímá, 1—1½' vysoká, od dola až nahoru větewnatá, někdy dole jednoduchá, jako ostatní díly lysá, oblá, mělce brázdovaná; listy střídavé, sedavé, obvodem čárkovité, obak zaokrouhlé, dwakrát vyštěpané: úkrojůw čárkovitých, nejcelejších anebo často dělených, koncem chruplavým, ostrým opatřených; aubory na stopkách někdy velmi prodloužených ojedinelé, dohromady dělají chocholík; lupeny zákrowové podlaublé, po kraji hořejším bělawé, proswitawé; ježle wejčitohomolowité, duté; jazýčky bílé, třikrát delší zákrowu, podlauhlé, na konci vykrojené, tupé, pak sehnuté; kwěty terčové žluté; nažky 4hrané, terčové na vněšné straně širší, paprskové stejnostranné. — Na polích, rolích, podlé cest w celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ☉.

Aubory, obzvláště mouty jsauce, zapáchají silně kořením, chutnají zahořkle a dávájí lék wýborný.

H. newonný. M. inodora Lin. Chrysanthemum inodorum Lin. Fl. dan. t. 696. Schk. t. 253. Hayn. 1. t. 4. Pyrethrum inodorum Smith. Engl. bot. t. 676. Psi rmen. Kořen letní, tenkovřetenovitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá nebo rozestřená, 1' dlouhá, oblá, autle brázdovaná, jako ostatní díly lysá; listy dolení dlouhořapíkaté, hoření sedavé, wšecky obwejčité, dwakrát vyštěbené: úkrojůw čárkovitých, plochých, na dvě neb tři rozdělených, ostrých; větwe o auboru jednom w průměru 1½" dlouhém, zákrow lupenůw podlauhlých, po kraji bělawě mázdratých; jazýčky kopinaté, tupě 3zubé, odstáwající; kwěty trubkowité, žluté; ježle polokulowaté; nažky 3—4bočné, s chmýřem obrubowitým, celým a dwěma žlázkama. — Na rolích po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do podzimka. ☉.

Podobaje se prawému heřmánku často do něho se míschá; aučinky jeho slabé.

RÍMBABA. PYRETHRUM. MUTTERKRAUT.

Aubor mnohokwěť, různomanželný; kwěty w paprsku lřadé, samiči, jazykowité (přeřídka žádné), w ter-

či trubkovité, obojaké, šzubé. Zákrow střechowitý, zwonkowitz. Ježle ploché nebo nadduté, nahé nebo někdy plewkované. Čnělka w terči ramének bez přívěškůw. Nažky bezkřídle, hranaté, stejné, s chmýrem obrubowitým, často zubatým, někdy auškowitým, jako nažka širokým.

Ř. obeená. P. Parthenium Smith. Hayn. 9. t. 20. Matricaria Parthenium Lin. Fl. dan. t. 674. Bull. t. 203. Plenk t. 616. Matricaria Blak. t. 192. Řimbaba Mat. Háj. 271. — Wcl. 318. Matečník, marunka. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, oblá, mělce brázdovaná, wětwnatá, příhuňatá; listy střidawé, řapikaté, obwodem wejčité, wyštěrbené: úkrojůw 7, protisečných, zubatých, nejwyšších stékawých; aubory w průměru asi 1/2 palečné, na stopkách na konci trochu ztlustlých, brázdovaných, drobníččkými, ryzými žlázkami posypaných, ojedinelé, dohromady dělají chocholík weliký; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, ostrých, wnitřních podlauhlých, bělomázdratě obraubených, na konci tupých, wylodanobrwitých; jazýčky bílé, dwakrát delší zákrowu; terč z korun oblotrubkowých, žlutých; nažky klínowité, čárkované, s chmýrem zubatým; ježle polokulowaté, bradawičnaté. — W Ewropě podlé zdi, skal. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kwěty trubkowité w terči někdy zjazykowitzí. Celá rostlina zapáchá silně a nelibě, chutná hořce, a w lékařství domácím obyčejný prostředek proti křečům jako heřmánek.

Ř. indská. P. indicum Cass. Chrysanthemum indicum Lin. Sabin. trans. hort. 4. t. 12. 13. C. japonicum Thunb. Ch. tripartitum Sweet brit. gard. t. 193. Matricaria sinensis Rumph. t. 91. f. 1. Tsietti - pu Rhced. 10. t. 44. Keř rozeh pýřitých; listy řapikaté, obwodem wejčité, střihané nebo protisečné, zhusta zubaté, zklepěšelé, na rubu pýřité, nejhořejší nejcelejší; aubory sotwa palečného průměru na konci rozeh skoro w echocholik rozpostawené, krátkostopečné, s paprskem žlutým, málo delším zákrowu z lupenůw nejtupějších, po kraji široce mázdratých složeného. — W Číně, Žapanu, Indii wýchodni. 5.

Ř. čínská. P. sinense Sabin. trans. hort. 4. t. 44. Chrysanthemum indicum Thunb. Bot. mag. t. 327. 2042. Bot. reg. t. 4. 155. 616. Anthemis artemisiaefolia Willd. Keř wětwi hranatých, jako rub listní šedoplstítých; listy šedozelené, wejčité, chobotnatoprotisečné: úkrojůw wejčitopodlauhlých, ostrých, střihaně dwakrát pilowaných;

řapík u vzniku opatřený obak auškem zubatým anebo střihaným; aubor veliký, 2—3" v průměru široký; zákrow zvonkovitopolokulowatý: lupenůw podlauhých, kýlatých, po kraji hnědém širokomázdrať obraubených; paprsky nachové nebo růžové, lilákové, pomarančové, sirkové nebo bílé; terč ryží; ježle wíce méně s plewami štětínovitými. — W Žapaně sama od sebe, w Číně, Americe a nyní w Ewropě obecná. Kwěte w zimě, obzvláště w prosinci (u nás we skleníku). ƚ.

Co do barwy mnoho odrodkůw; též býwají kwěty trubkowitzé dšlem anebo zcela zjazykowitzelé, někdy wšecky kwěty i w kraji jsau trubkowitzé, a to buď zkrácené, buď prodlažené. Podobá se pře-dešlé, od níž velikostí auborůw se liší.

Ř. *marolist*. P. *Tanacetum Decand.* *Tanacetum Balsamita Lin.* *Balsamita major Dod. Desf.* B. *vulgaris Willd. Schk. t. 240. Hayn. 2. t. 5.* B. mas *Blak. t. 98.* Máta řecká *Mat. Háj. 2. 10.* — *Wel. 249. c.* Matky boží bylina, ženišek, ženišek, marolist. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 4střewičná, oblá, mělce brázdowaná, hutná, wětewnatá, jako wšecky zelené částky aksamitnatopýřitá, šedozelená; listy eliptičné, tupé, kořenowé řapíkaté, lodyhowé sedawé, střidawé, dole ušaté; aubory asi zwicí bohatého hrachu na stopečkách asi dwakrát delších, ojedinelé, dohromady dělající chocholík veliký; zákrow polokulowatý, z lupenůw podlauhých, nahnědle obraubených a na konci proswitawě mázdratých; kwěty wšecky trubkowitzé; nažky bez chmýru. — Na zdech Ewropy jižnější. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Celá nať zapáchá příjemně kořením a balsamem; druhdy potřebowala se w lékařstwí. W našich zahradách wšubec oblíbená.

BYLICE. CHRYSANTHEMUM. GOLDBLUME.

Wšewko jako u kopretiny a řimbaby; nažky ale různotwaré: w paprsku 3hrané nebo 2křídle, hran anebo křidel 2 pobočních, třetí na wnitřní straně, w terči smačknuté nebo přioblé, na wnitřní straně s křídlem. Chmýr žádný nebo obrubowitý.

B. *oseništní. C. segetum Lin. Fl. dan. t. 995. Engl. bot. t. 540. Curt. lond. 6. t. 60.* Bylice, niwník, kwět sw. Iwana. Lysá; lodyha přímá, 1—2střewičná, wětewnatá, oblá, mělce brázdowaná; listy siwé, čárkowitzé, asi 1½" dlauhé, ½" široké, na konci nejostřeji na tré klané, dole zubaté, u prostřed obyčejně celé, hoření objímawé; aubory na stopce nahore tlustší a z konce wětwi ne-

prostředně wyniklé, delší nebo kratší, ojedinelé, asi $1\frac{1}{2}$ " w průměru dlouhé, ryzé; lupeny zákrowové wejčité, přitupé, mázdrau nahnédlaui, obzvláště na konci širokau obraubené; jazýčky nestejně a tupě trojzubé; nažky oblaunké, čárkowané, holé. — Na rolích w Ewropě tu a onde w náramné hojnosti. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Buřeň obtížná w některých krajinách.

B. zlateň. *C. coronarium* *Lin. Lam. t. 678. f. 6.* Zlatý kwět *Mat. Háj.* 319. — *Wel.* 378. Zelina lysá; lodyha přímá, 5—3' vysoká, wětewnatá; listy střidawé, siwé, tlustaunké, obwodem obwejitopodlauhlé, do pola objímawé, dwakrát wyštěptané: úkrojůw klínowitokopinatých, proti konci střihanopilowaných; aubory ojedinelé, na stopkách prodlažením wětwi jsaucich, $1\frac{1}{2}$ —2" w průměru dlouhé; zákrow polokulowatý; lupenůw podlauhých, wněšných na konci mázdrau auzkau, wnitřnich širokau obraubených; jazýčky tmawěji nebo swětleji žluté, též z předu bílé a dole žluté; nažky krajní 3křídle, křídla wnitřního širšího, terčowé 1křídle, křídla všech wytažena w hrot. — We všech končinách podlé Moře středozemního, w Ewropě až do jižných Šwýcar. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Oblíbená rostlina zahradní barwau bílau a žlatau auborůw rozdílně se proměňující.

PELUN. ARTEMISIA. WERMUTH.

Aubor stejno- nebo různomanželný, nepaprsující: kwěty pokrajní trádé, často samiči, na tré klané, s čnělkau hluboko na dvě klanau, čnějíci, kwěty prostřední 5zubé, obojaké nebo pometáním waječka jalowé nebo samiči. Zákrow z lupenůw střechowitých, po kraji mázdrowitých. Ježle bezplewé, plochaunké nebo naddutaunké, nahé nebo chlupatotřísuaté. Nažky obwejčité, holé, s terčikem malíčkým, nadplodním.

P. kozalec. *A. Dracunculus* *Lin. Dracunculus hortensis* *Blak. t. 116.* Dragoncel *Mat. Wel.* 188. Estragon, kozalec, paldán. Kořen mnoholetý, silný, plaziwý; lodyha přímá, 2—4' vysoká, wětewnatá, brázdowaná, jako ostatní díly nejlysejší; listy kořenowé kopinaté, na konci na tré klané, lodyhowé kopinaté nebo čárkowitokopinaté, přízubaté nebo nejcelejší, tupaunké; aubory drobné, wejčitozakulatělé, stopečkowané, na stopkách listnatých jednostranně hrozněné a dohromady dělající

latu odstálatu, dlauhau; zákrowu lupeny wněšné podlauhle, wnitřní širokoeliptičné, wšecky tupé a mázdrowitě obraubené; jezle nahé; kwěty krajní řadě, samičí w terči obojaké, pometáním waječnika jalowé. — Po Rusii z gubernie chersonské až k Moři chwalinskému, w celé Sibirii jižné až do Mongolska činského. Kwěte w srpnu až do září. 4.

Zahradní popsany odrodek wydává, třen jsa, zápach přljemný, kořený, chutná asi jako anyz, a potřebuje se co koření do jídel. Peršané žvýkají jej při obědě, aby chuť k jídlu wzbudili. Též dává se do octa; diwoký nemá ani západu ani chuti (A. inodora Willd. A. Redowskii Ledeb. — Gmel. sib. 2. t. 59. t. 60. f. 1).

P. ladní. A. campestris Lin. Fl. dan. t. 1175. Engl. bot. t. 348. Schk. t. 240. Hayn. 2. t. 9. Kořen mnoholetý; lodyhy dolejšek skoro křowitý, vypaustějící mnoho wětwi, ježto jalowé jsauce dělají trs, kwětauci ale jsau wzstaupawé, oblé, mělce brázdowané, latowitě rozwětwené; listy hedwábnošediwé nebo lysé, obwodem přikrauhlowejčité, 2—3krát wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, hrotitých, lodyhowé dolení dole u wzniku ušaté nebo protisečně zubaté, hoření sedawé, jednoduše protisečné, nejhořejší přikwětní nerozdělené; aubory wejcowité, lysé, jednostranné, přímé nebo nici; lupeny zákrowowé wejčité, po kraji mázdrowité, wněšné kratši; kwěty krajní řadě, samičí, terčowé obojaké, pometáním waječnika jalowé. — Na polích a pahrbcích neurodných po celé Ewropě a w Sibirii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Chuti hořké; druhdy w lékařstwi se potřebowala.

P. modrawý. A. coerulescens Lin. Absinthium maritimum Moris. 3. s. 6. t. 1. f. 5. Duham. 1. t. 24. f. 5. A. angustifolium Dod. pempt. 26. Podkeř vyhání wětwe 2střewičné, dlauhé, přímé nebo položené, oblé, mělce brázdowané, latowitě rozwětwené, plštnaté, olysající; listy šediwopýřité, pak olysající, dolení podlauhlokopinaté, wyštěptané nebo rozdílně laločnaté nebo celé, tubé, řápkaté, ostatní listy kopinaté, tupé, wětewní čárkowitokopinaté; aubory podlauhlowálcowité, 3kwěté, klasené, na wětwich jednostranné a dohromady latu střewičnau i delší dělající; zákrow z lupenůw wněšných kopinatých, zelinných, ostrých, pýřitých, wnitřních podlauhblých, ostraukých, po kraji mázdrowitých, lesklých; kwěty obojaké; jezle nahé. — Na pomorí adriatském a středomořském. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Za času kwětení a zrání semen celý modrawě nabíhá. Wychwáhuje se co neomylný lék protizimničný, což může býti, jelikož jest hořký.

P. tatarskýj. A. *Santonica* Lin. *Wagn.* 2. t. 231. A. *Gmel. sib.* 2. t. 51. *Seimen sanctum* Lob. *ic.* 756. Wzezření pelunu ladního, lodyha ale přímá, latovitě rozvětvená, přisedivá; listy dolní mnohokrát vyšťerbené: úkrojův čárkovitých, šedivých, hořejší nerozdělené: aubory přisedavé, ojedinelé, 5kwěté, na klasech jednostranných, ohnutých, listy drobnými, čárkovitými, nerozdělenými opatřených; zákrowy walcowité; ježle nahé. — W Tatarsku, Persii. ě.

Od toho sbírají se aubory, *semenem škrkawičným* nazwané.

P. bělokoryj. A. *Sieberi* Bess. A. *glomerata* et *glomerulata* Sieb. A. *Contra* Lin. Dolejšek křowitý vyhání wětwe přímé, 1—2střewičné, hranaté, korau bílau, tenkau, tečkowanau popnuté, latnatowětewnaté; listy tuhé, lysé, malé, lodyhowé poloobjímawé, 3—5dílne: úkroje prostředního vyšťerbeného, pobočních i s laloky na tré klaných, čárkovitých; wětwe latowé odstálé nebo rozewřené, wzaupawé, wětwičky kratičké, rozewřené, nesauci klasy ze strbanlůw sotwa 1½" dlouhých, elipsowitých, sedawých, skrownokwětých; zákrow z lupenůw bradawíčkowaných, šedých, tupých, wněšných, okrauhlých, wnitřních podlauhlých; ježle nahé; kwěty stejno-manželné. — Na polích w Palestyně. Kwěte w čerwnu. ě.

Aubory woní silně jako kafrem, chutnají ostře a hořce, a potřebují se proti hlistám (*Seimen contra t. j. vermes S. Ciunae, Santonici*).

P. mnohowětewnj. A. *inculta* *Delile f. aeg. ill.* t. 43. f. 2. Celý šedoplstítý; lodyha dole dřewnatá vypaustí přemnoho rozeh zelinných, přimaunkých, přijednoduchých; listy rozhowé wšecky řapikaté, dwakrát vyšťerpané: úkroje čárkowitzopodlauhlé; lata podlauhlá, kytkowitá; aubory sedawé, podluhowaté, 4kwěté; zákrow z lupenůw wněšných, krátkých, tupých, plstítých, wnitřních čárkovitých, hnědých, mázdrowitých. — W Egyptu. ě.

Aubory jako předešlého rodu se potřebují a jmenují.

P. pomořskýj. A. *maritima* Lin. A. *palmata* *Lapcyr.* A. *maritima* *Engl. bot.* t. 1001 et 1096. *Fl. dan.* t. 1655. *Wood. med.* t. 122. *Absinthium gallicum* C. *Bauh.* Z dolejška dřewnatého vycházejí lodyhy zelinné, střewičné, oblé, brázdowané, jak listy a zákrowy šedoplstité, přímé, latnaté přimowětewné; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, 2—3krát vyšťerbené: úkrojůw čárkowitzonitowitých, tupých, dolní u počátku řapiku ušaté, hoření sedawé, nejvyšší celé, někdy oplchající, lysé; aubory po-

dluhowaté; zákrow plstnatý, z lupenůw podlahločárkowitzých, wnitřních mázdrowitých, wněšných kratších, zelinných; kwěty wšecky obojaké. — Na lukách a písčinách pomorškých w Pomořanech, Francauzích, Španělich. \bar{h} .

Proměňuje se s aubory přímými, wětewi na konci nachýlenými (*A. maritima Willd.*); s aubory a wětewi přímými (*A. gallica Willd.*) a s aubory odwislými (*A. salina Spreng.*). We Francauzích sbírají aubory, kteréž *sanguenié* nebo *sanguenitá* jmenují, a proti hlistám užíwají.

P. chudokwětj. *A. pauciflora Stechm. A. Gmel. 2. t. 52. f. 1. 2.* Podkřowitý, přímý, zmládí huňatošediwý, dospělý olysalý, nad prostředkem latnatowětewnatý; listy dwakrát wyšterbené, krátkořapíčené: úkrojůw čárkowitzonitowitých, krátkých, směstnaných; lata kytkowitá, nejwětewnatější, přímá; aubory po wětwich shlaučené, přímé, 1—5kwěté; zákrow lupenůw tupaunkých, wnitřních mázdrowitých. — U Sarepty podlé Wolhy na stepu kurnumském. \bar{h} .

Sbírají strbauly a proti hlistám potřebují.

P. alepský. *A. Vahliaua Kostelecký. Düsseld. 15. t. 10. A. Contra Vahl.* Keř dluhowětwy; smítky nesaucí rozhy mnohé, krátké, odstálé, kwětauci a popnuté wlnau tenkau, bílau, snadně sešaulatelnu; listy toliko na hořením dilu smítkůw a na rozhách příchomáčené, 2—3" dlahé, taktěž široké, na konci rozštipené na lalokůw 5, přečrání, auzkých a tupých, po straně ještě na dwa delší, lysé, šedozelené, žláznaté (což toliko sklem zwětšowacím patrnó); aubory předrobné, na rozhách rozpostawené w klas nepřetržený, bezlistý; zákrow lupenůw 10—15, waječných, tupých, hladkých, powypuklých, na hřbetu žlutými žlazami opatřených, po kraji proswítawých; kwěty u prostřed 3—4, na kraji 1—2, samičí. — W Persii. \bar{h} .

Od něho sbírají se aubory, a proti hlistám užíwají (*Semen contra levanticum*).

P. židowský. *A. judaica Lin. Düsseld. 15. t. 9. Wagn. t. 233.* Křowitý, šediwoplstítý; listy na lodyhách jalowých nejeelejší, na lodyhách kwětaucích, 2střewičních drobné, dolní řapíkaté, hoření sedawé, wšecky obwejité, zejkwané nebo laločnaté; aubory polokulowaté, nicí, na koncech wětwowých hrozněné, dohromady dělající latu obširnau, dlahau; lupeny wněšné waječné, tupé, plstnaté, wnitřní zaokrauhlé, mázdrowité široce obráubené; koruny nežláznaté. — W pustinách Egyptu, Palestyny, Arabie, Numidie. \bar{h} .

Aubory toho jako předešlého rodu se potřebují, ačkoli k nám se nepřivázejí.

P. dřewinka. A. Abrotanum Lin. Plenk t. 609. Hayn. 11. t. 22. Düsseld. 15. t. 11. Wagn. 2. t. 223. Brotan Mat. Háj. 199. b. — Wes. 236. c. Brotan, dřewinka, boží dřewce. Kříček přimaunký, třebas zvýší muže; wětwe přímé, oblé, brázdowané, pýříčkowané, hustolisté, staženě latněné; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, dolení dwakrát, hoření jednoduše wyštěrbené; úkroje jakož i listy nejhořejší příkwětní wlasowité, prodlažené, tupaunké, wezpod pýřité; aubory zakulatělé, šediwě pýřité, nici; zákrow lupenůw wejčitokopinatých, ostrých, přizelinných, wnitřních obwejitých, po kraji mázdrowitých; kwěty wšecky obojaké; jezle nahé. — Na pahrbcích jižné Ewropy. Kwěte w srpnu a září. ♀.

U nás w zahradách obyčejný a oblíbený. Celý wonf přisjenně a chutná kořením. Jindá se potřebowal wíce w lékařstwí nežli nyní.

P. šediwek. A. pontica Lin. Jacq. aust. t. 99. Hayn. 2. t. 10. Düsseld. 15. t. 13. Pelyněk pontský nebo šediwek Mat. Háj. 198. — Wel. 233. Nechrast, nechrest, šediwek. Kořen plaziwý, wyháni několik lodyh přímých, 1—1½ vysokých, někdy tuhých, hranatých, běloplstnatých; listy střidawé, sedawé, obwodem wejčité, na rubu šedoplstnaté, na lici lysé anebo pýřité, dwakrát nebo trikrát wyštěrbené: úkroje husté, jakož i listy nejhořejší příkwětní a jednoduché čárkowité, ostraunké; aubory šediwé, zakulatělé, nici, na wětwičkách jednostranně hrozněné, dohromady dělající latu staženau, kopinatou, třebas 6" dlauhau; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, zelinných, wnitřních podlauhých, tupých, po kraji a na konci mázdrowitě obraubených; kwěty krajní samiči, w terči obojaké, aurodné. — Na pahrbcích wyslunných Ewropy prostředni z Francauz až do Ukrajiny, též w Taurii, Iberii a Mauritanii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Potřebuje se jako pelun obecný; ačkoli jest slabší.

P. černobýl. A. vulgaris Lin. Blak. t. 431. Plenk t. 606. Engl. bot. t. 978. Hayn. 2. t. 12. Düsseld. 15. t. 12. Černobýl Mat. Háj. 255. — Wel. 302. Černobeyl. Kořen mnoholetý wypauští 1 nebo několik lodyh třebas co muž vysokých, přímých, latowitě wětewnatých, oblých, brázdowaných, lysých, někdy tmawonachowých; listy střidawé, sedawé, obwodem obwejité, na rubu běloplstnaté, na lici lysé, sytě zelené, protisečné: úkrojůw kopinatých, střihanozubatých, ostrých, dolejších

malých, hoření protisečné: úkrojůw celých, nejhořejší nerozdělené, kopinaté; aubory wejcovitě nebo podluhowaté, nejkratšeji stopečkované, nicí, pak přímé na větvičkách klasaté a dohromady dělající latu někdy 2-střewičnau, přimau, staženau, kopinatau; zákrowu huňatého lupeny wněšné kopinaté, zelinné, wnitřní podlahločárkowitzé, tupé, mázdrowitoobraubené; kwěty nahé, krajní samiči, terčowé obojaké, aurodné; ježle nahé. — Na polích Ewropy, Afriky sewerné, Lewantu, Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Obzwlástě kwěty, třeny jsauce, přšjemně zapáchajř, protož i wršky kwětaucí co kořeni dáwajř se do hus péci se majřcích; w lékařstwi wršky kwětaucí a kořen potřebujř.

P. libězný. A. grata *Wallich.* A. vulgaris *Burm. Rheed.* 10. t. 45. Podkřowitý, přímý; listy na rubu běloplstnaté, protisečné, hoření na tré kláné, nejhořejší a wětewní nerozdělené, jakož i laloky podlahlé, tupé, hrotité, nejdolejších přízejkované; aubory podluhowaté, klasatolatněné; lata listnatá, odstáwající; hrozničky mladši nachýlené; zákrowy mladé pýřité, lupenůw wněšných, zelinných, ostrých, wnitřních tupých, mázdrowitých; koruny nahé. — W Indii wýchodní. ⚭.

Z plsti jeřt dělajř moxu.

P. moxa. A. Moxa *Decand.* Absinthium Moxa *Bess.* Křiček; listy šediwé, pak olysající, dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkowitzokopinatých, tupých; aubory asi 2''' w průměru široké, kulowaté, nicí, hroznatolatněné, na stopečkách obyčejně dwojčatných, jednoho prodlauženého, druhého zkráceného; lupeny zákrowowé řa konci mázdrowitě obraubené; koruny lysé, na ježli chlupatém. — W Číně. ⚭.

Lindley dř, že z toho rodu dělajř Čřřiané swau moxu w hojicetwi nřitečnau.

P. obecny. A. Absinthium *Lin. Plenk t. 608. Engl. bot. t. 1230. Hayn. 2. t. 10. Düsseld. 10. t. 22. Wagn. 2. t. 145. 146. Absinthium vulgare Blak. t. 17. Pelynek obecny Mat. Háj. 197. — Wel. 232. c. Pelun, pelyn, peluň, pelynek, pelyněk, peluňka, pelynka, polyněk, polýnek. Kořen maoholeťý, vypauřti několik lodyh přímých, 3—4' vysokých, latnatowětewnatých, oblých, brázdowných, ředohedwábnatých; listy střidawé, řapikaté, obwodem okrauhlowejčité, obak ředohedwábnaté, doleni 3krát, hoření dwakrát wyštěřbené: úkrojůw kopinatých, tupých, přřzubatých; listy přřkwětní nejhořejší podlahlokopinaté, tupé, nerozdělené; řapíky listůw na lody-*

hách neurodných, delší nebo zdělí čepce listové, na květaucích ale kratší; aubory zakulatělé, asi 1½" w průměru široké, nici, na stopečkách kratších, na větvičkách jednostranné, dohromady latu kopinatou odstálaunkau dělající; zákrow šedohedbáwnatý: lupenůw wněšných kopinatých, na samém konci mázdrowitých; ježle chlupaté; květy všecky obojaké. — Na místech neurodných, wyslunných Ewropy, Taurie, Sibirie, do Mauritanie a Ameriky sewerné přenešený. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Nač zapáchá silně a nepřijemně; chutná přehořce; w lékařstwí velmi wážená k sření a vypuzení hlist.

WRÁTYČ. TANACETUM. WURMKRAUT.

Aubor hned stejnomanzelný, hned různomanzelný, květy totiž w paprsku samiči jednořadé, často 3—4zubé. Ježle nadduté. Zákrow zwonkowitzý, střechowitzý. Koruny w terči 4—5zubé. Nažka sedawá, hranatá, lysá s terčikem nadplodním velikým. Chmýr buď žádný, buď mázdrowitý, wěncowitzý, malý, hned celý, hned stejně zubatý, hned nestejný, na wněšné straně patrnější.

W. obecný. T. vulgare Lin. Blak. t. 464. Lam. t. 696. f. 1. Plenk t. 611. Hayn. 2. t. 6. Düsseld. 1. t. 12. Wrátyč Mat. Háj. 272. — Wel. 319. Kořen mnoholetý vyhání několik lodyh 3—4' vysokých, přímých, oblých, hranatých, lysých, obyčejně nachem naběhlých, nahore wětewnatých; listy lysaunké, sedawé, střidawé, obwodem podlauhlokopinaté, přetržené wyštěptané: úkrojůw kopinatočárkowitzé wyštěptaných: úkrojkůw kopinatých, na dolním kraji zpilowaných; aubory polokulowaté, 4" široké, nejlysejší, ropostawené w chocholík nahore rovný; zákrow lupenůw wněšných kopinatých, wnitřních podlauhlých, mázdrowitě obraubených, dlauhých co květy trubkowitzé, jichž krajní jednořadé, 3zubé, samiči, terčowé ale samči, 5zubé. — Podlé cest, řek Ewropy celé a Taurie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Zapáchá silně a nepřijemně, chutná hořce; že prý zahání blechy a stfuky; w lékařstwí hlavně proti škrkawkám. W zahradách jest odrodek, jehož listy kadeřawé obwodem širokovejčité, přetrženě wyštěrbené, úkroje obwejšitokopinaté s úkrojky obwejšitými kolem pilowanými.

SMIL. HELICHRYSUM. STROHBLUME.

Aubor mnohokvětý, hned stejnomanzelný květy trubkowitzými, obojakými, 5zubými, hned různoman-

želný květy w paprsku řadými, často přeskrownými, autlými, samičími; zákrow střechowitý, z lupenůw mázdrowitých, wnitřních klímawých nebo paprskujících. Ježle ploché, bezplewné, hned hladké, hned tabulkowané, hned třísnaté. Nažky bezzobanné, sedawé, tabulkau ukončené. Chmýr řadý, ze štětín přišerpiwých, (někdy perowitých).

S. listenatý. *H. bracteatum Willd.* *Xeranthemum br. Vent. malni. 2. t. 2.* Dwauletý neb podkřowitý; lodyha přímá, 1½—2' vysoká, wětewnatá i s listím pýřitošerpiwaunká: listy střidawé, sedawé, kopinaté nebo čarkowité, wykrajowané, zakončité, co tráwa zelené; aubory ojedinelé, konečné, 1—1½" w průměru široké, obklíčenné listenem 1 nebo několika buď nahé; zákrow lupenůw nejlysejších, wněšných krátkých, wejčítých, přetupých, čerwenawě hnědých, prostředních předlauhých, kopinatých, paprskowitě rozšířených, ryzých, pořidku bělawých, lesklých, nejwnitřnějších krátkých, zakončitých; terč auborowý tmawě žlutý. — W Nowém Hollandu. Kwěte w čerwnu až do září. ě. ō.

U nás w zahradách dost obyčejný.

S. píseční. *H. arenarium Decand.* *Gnaphalium arenarium Lin. Fl. dan. t. 641. Hayn. 3. t. 6. Sturm f. 38. Plesniwec. Mat. Háj. 318. — Wel. 377.* Radostka. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wětewnatý; nať celá bělowlnatá; lodyhy zelinné, přímé, nahoře wětewnaté, oblé, brázdowané, 1' vysoké; listy sedawé, střidawé, tupé, nejcelejší, dolení obwejitopodlauhle, hoření kopinatočarkowité; chocholík konečný, složený, naddutý; aubory zakulatělé, zwicí wikwe; zákrow žlutý, lesklý, z lupenůw podlauhých, tupých, mázdrowitých, poddutých, co terč dlauhých anebo málo delších; kwěty wšecky obojaké; chmýr zažlutlý, na konci šerpiwý. — Na místech písčítých, po Ewropě prostřední, w Taurii, Persii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Slíčná rostlina w zahradách našich místo zasluhující. Jindá proti auplawici se potřebowala (flores *Stoechadis citrinae*).

S. wonný. *H. Stoechas Decand.* *Gnaphalium Stoechas Lin. Blak. t. 438. Barr. ic. t. 278. 409. 410. Stoechas citrina praestantior Mat. Wel. 377.* Polokříček nejwětewnatější, rozestřený, vypauštějící mnoho rozeh přímých, oblých, běloplsnatých, asi 1' vysokých; listy střidawé, sedawé, čarkowité, po kraji podwinuté, tupé, na rubu běloplsnaté, na lici někdy také plsnaté; chocholík zakulatělý, složený, hustý; aubory asi co hráchl

bohatý veliké, obwejcovité, krátkostopkaté; zákrow lupenůw nejwněšnějších wejčítých, wnitřních podlahlých, nejwnitřnějších kopinatých, všech ostraunkých, mázdrowitě obzvláště na konci obraubených, bledě žlutých, terč nepřesahujících; nažka nejdrobněji pupenečnatá; chmýr ze štětín šerpiwých. — Na skalách a w pisku pomořských, podlé Oceanu z Armoracie až do Lusitanie, na březích středomořských. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Listy mnaté líbezň zapáchajf. Druhdy se potřebowal proti anplawici.

PROTĚŽ. GNAPHALIUM. RUHRKRAUT.

Aubor mnohokwětý, různomanželný: kwěty wšecky trubkowitzé, w paprsku mnohořadé, samiči, nejautlejší, w terči obojaké; zákrow wejcowitzý, často zdělí terče, z lupenůw střechowitzých, přitlačených, příproswitawých. Ježle ploché, docela nahé. Prašniky dole 2štetinné. Nažky oblé nebo oblaunké, přípupenečnaté. Chmýr 1řadý ze štětín šerpiwých.

P. wida. G. *Vira-vira* Moll. *Elichrysum Feuill.* 3. t. 13. f. 2. Letní a celý běwně bělowlný; lodyh z krku wíce wzstaupawých anebo přímých, jednoduchých; listy podlahlokopinaté, nejdolejší dole ztenčené, lodyhowé ztenka a krátka dolů běžících, hořejší hrotem přiopáleným špidlaté; aubory na konci wětwiček shlauchené; příkrow přízwonkowitzý: lupenůw bělawých, mázdrowitých, lysých, zakončítých; kwětůw obojakých 4—5, samičích 30—35. W Chíli na pastwinách skalnatých. ☉.

Kreolowé rostliny té welmi sobě wáží, užíwajíce ji proti zimnici a k wyhnání potu; obyčejně dělajf z ní thé.

P. lesní. G. *sylvaticum* Lin. G. *rectum* Smith. *Fl. dan.* t. 1229. Kořen mnoholetý wypaustí jednu nebo wíce lodyh přímých, jednoduchých, tuhých, hustě běloplstnatých, $\frac{1}{2}$ —1' vysokých; listy obak běloplstnaté, na lici pak olysající a zezelenající, kořenowé kopinaté, zponenáhla w dlahý řapík ztenčené, lodyhowé wzřuru se zkracující, čárkowitzé; aubory z úzlabička nejhořejších listůw vynikající a klas hustý dělající; zákrowu lupeny wněšné kopinaté, plstnaté, třikrát kratší auboru, následující jsau wšecky mázdrowitě, obzvláště na konci, obraubené, rusé, lesklé: prwní jich wejčité, ostré, skoro třikrát kratší zákrowu, pak jsau podlahlé, tupé, nejwnitřnější čárkowitzé, tupé, co auborek dlahé. — Na

wřesowištích, pastvinách suchých, lesnatých, po Evropě a Sibiři. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

BĚLOLIST. FILAGO. FILZKRAUT.

Aubor mnohokvětý, různomanželný; ježle prodlážené, niťowité, sotwa na konci rozšířené, tedy zákrowu lupeny střechowité, aniž od plew ježlowých rozeznatelné, wnitřní mázdrowité. Kwěty mezi plewami ojedinelé, samiči niťowité, sotwa na konci zubaté. Kwěty konečné nebo střední, nejmnožší samiči, niťowité, někdy obojaké, někdy jalowé, trubkowité, 4—5zubé. Nažky oblé. Chmýr kwětůw středních ze štětín niťowitých, pokrajních žádný nebo rozdílný.

B. obecný. *F. germanica* Lin. *Schk. t.* 266. *Sturm f.* 12. *Gnaphalium germanicum* Huds. *Impia Plinii Mat. Wel.* 305. Chlupina. Zelina šedoplstnatá; lodyha přímá nebo rozestřená, zwýši jednoho prstu nebo pidi, střidawě wětewnatá, nahoře sochatá; listy čárkowitokopinaté, někdy podlahlé, někdy málo plstnaté, sedawé, kratičce zakončité; aubory (6—7) skoro pětihrané, shlaučené w rozpoře lodyhowé nebo na konci wětwowém; zákrow lupenůw barwy žlutoslámowé, wněšných osinatých, wnitřních zakončitých; kwěty samiči mnohořadé, mezi plewami w pěti řadách rozpostawené; chmýr kwětůw wněšných žádný, středních samičích a obojakých řřadý. — Na polích, rolích, podlé cest po celé Evropě a nyní okolo Nowého Boraka po Americě sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Nať slauží k ucpání běhawky u dětí.

B. rolní. *F. arvensis* Lin. *Gnaphalium arvense* Lam. *Sturm. f.* 38. *Fl. dan. t.* 1275. Chlupina. Z kořena letního wystupuje lodyha přímá, střewičná, latowitě rozwětwená, wětwi přímých, přijednoduchých, jako listy hustě šedowná; listy sedawé, střidawé, kopinaté, černým hrotičkem špidlaté; auborůw 3—6 shlaučěných, konečných a pobočních, sotwa klasěných; zákrow lupenůw stejných, kopinatých, bělawých, po kraji mázdrowitých, ostrých, wně šedowných, tupaunkých a pak olysajících. — Na rolích a polích písčitých w Evropě a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu ☉.

Užitek jako předešlého.

PLEŠIWEC. ANTENNARIA.

Aubory mnohokvěté, dvojdomé anebo přidwoj-

domé. Ježle nadduté, buňkované. Zákrow z lupenůw střechowitých, na konci barwených nebo přimázdrowitých. Koruny trubkowité: samiči nitowité, na patero klané. Prašniky napolo čumící, dole 2štetinné. Čnělka kwětůw samičích na konci na dvě klaná, samčích jednoduchá nebo sotwa na dvě klaná, pometawá. Nažka oblaunká. Chmýr řřadý, kwětu samičého ze štetin nitowitých, kwětu samčého ze štetin na konci kejowitých.

P. obecný. A. dioica Gaert. t. 167. f. 3. Gnaphalium dioicum Lin. Bull. t. 325. Engl. bot. t. 267. Sturm f. 38. Hayn. 6. t. 6. Kořen mnoholetý vypauští z krku výběžky prostřené, kořenějící; lodyhy přímé, zvýši prstu nebo pidi, nejjednodušší, běloplstnasé; listy kořenové obwejitokopistowité, řřapikaté, na rubu běloplstnaté, na lici huňaté, pak olysající, ukončené černým hrotičkem kratičkým, lysým; listy lodyhowé přístejné, čárkowitokopinaté, k lodyze přitlačené, obak běloplstnaté, jako kořenové hrotité; chocholík konečný, jednoduchý, hustý; zákrow lupenůw podlaubločárkowitých, tupých, na konci dlauze mázdrowitých, lesklých, samičích růzowých a trochu delších, šerpiwaunkých, samčích trochu kratších a širších, bílých; chmýr samiči štetinatý, šerpiwaunký, čerwenawě bílý nebo bílý, delší zákrowu, samčí zděli jeho, kejowitý, šerpiwý, bílý. — Na pastwinách suchých, po Ewropě, Taurii, Persii, Sibirii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

PROTAŽITKA. GYNURA.

Aubor mnohohlawý, stejnomanzelný: kwěty trubkowité, 5zubé. Zákrow wálcowitý, řřadý, dole (obyčejně) několika listenci šidlowitými obklíččený, složený z lupenůw čárkowitých, ostrých, po kraji mázdrowitých. Ježle ploché, buňkované, kraj buněk hned nejkratši, hned třisnitý. Trubka korunowá dole rohowá. Čnělka ramének prodlauzených w přiwěsek dlahý, mrtnatý, často čnějící. Nažka oblaunká, čárkowaná, bezzobanná. Chmýr mnohořřadý, ze štetin nitowitých, sotwa fauskowaných.

P. výběžkatá. G. sarmentosa Decand. Cacalia sarmentosa Blum. C. reclinata et cylindrica Wall. Nepochybně C. procumbens Lour. a Sonchus volubilis Rumph 5 t. 103. f. 2. Kořen mnoholetý, wřhání lodyhu lysau, pnulau, oblau s wětewi přihranatými; listy eliptičné, zakončité, dole sotwa zaužené, zubaté, dolení krátkořřa-

píkaté, 2—3" dlouhé, 9—10" široké; aubory 6" dlouhé, po 3—5 na větích laty běwné; zákrow walcowitý, 8—10 lupenný, skoro zdělí kwětůw a třikrát delší listenůw šidlowitých; nažky oblé, autlé, lysé; chmýr bělostný, skoro zdělí koruny. — We křowistich Indie wýchodni, Žáwy, Kočičiny. ♃.

Kočičiněmané nať její mají za zeleninu zdrawau a oblibenau.

P. bulwatá. *G. bulbosa* *Hook et Arn.* *Cacalia bulbosa* *Lour.* Bulwa čili hliza zakulatělá, hružlatá, mnoholetá; lodyha 1/2 střewičná, přinahá, přímá, oblá; listy kořenowé podlauhlé, řapíkaté, lyrowité, zaubkowané, přídužnaté; lata z auborůw nemnohých; zákrow walcowitý, obklíčený listenci s nitowitými, běwnými; koruny ryzé s trubkau nafauknutau; blizny dlouhé, přímé. — W Kočičině a Čině. ♃.

Dělají z ní obklady obměkčující a rozhánějící; též šťáwu čerstwau potřebují.

MILOSTNA. EMILIA. EMILIE.

Aubor mnohokwětý, stejnomanzelný; kwěty trubkowité o 5 lalocích čárkowitých, prodlažených. Ježle ploché, sotwa buňkowané. Zákrow wejčitowalcowitý, řády, bezlistenný, z lupenůw čárkowitých, po odkwětení podhnutých. Čnělka ramének ukončených homolí kratičkau mrtnatau. Nažky podlauhlé, šhrané, po hranách brwito-mrtnaté. Chmýr mnohořadý ze štětín nitowitých, sotwa fauskowaných.

M. mléčolistá. *E. sonchifolia* *Decand.* *E. purpurea* *Cass. dict. sc. nat. t. 91.* *Cacalia sonchifolia* *Lin. Murr. com goet. n. 3. t. 7.* *Muel-Schavi Rheed. 10. t. 68.* *Sonchus amboinensis* *Rumph 5. t. 103. f. 1.* *Zelina* přisiwá, welmi proměnlivá; lodyha přímá nebo rozestřená, jednoduchá nebo wětewnatá, lysá nebo příchlupatá; listy dolení lyrowité nebo obwejčité, zubaté, dole ztenčené, hoření kopinaté, dole srdčité nebo střelowité, lodyhu wíce méně objímající, na uších tupých přízaubkowané, lysé nebo chlupy řídkými obzwláště na žile potraušené; chocholiky ze skrowných auborůw konečné, dlouhostopkaté; zákrow bezlistenný co kwěty (30—50) nachowé nebo pomarančowě nachowé dlouhý. — W Indii wýchodni, na Tymoru, w Čině a d. ☉.

Indowé netoliko nať její jedí s jinými pokrmy, anobř jí sobě w lékařstwí welmi wáží, obzwláště šťáwu z ní wytlačenu. U nás w zahradách welmi obyčejná.

PRHA. ARNICA. WOLVERLEI.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: květy w paprsku lřadé, samiči, jazykówité, w terči obojaké, trubkówité, 6zubé. Zakrow zvonkówitý, 2řadý, z lupenůw čárkówitokopinatých, stejných. Ježle třisňaté, chlaupkówané. Trubka korunowá srstnatá. Kypty tyčinek někdy w kwětech jazykówitých. Čnělka w terči ramének dlauhých, uřatých a dlauhau homolí ukončených. Nažka někdy wálcówitá, obak ztenčená, přížebernatá, srstnataunká. Chmýř lřadý, z lupenůw hustých, tuhých, fauskówanošerpiwých.

P. chlumné. A. montana Lin. Fl. dan. t. 63. Schk. t. 248. Sturm f. 34. Hayn. 6. t. 47. Angelský traňk Mat. Háj. 277. Wel. 324. Prha; šlakowé koření. Kořen mnoholetý, jakoby ukausnutý, úkosný, z dolení strany mnoho mrcasů paušřející; lodyha přímá, 2—3' vysoká, nejednodušši nebo málowětewná, přeskrownokwětá, pyřitá nebo nahoře žláznatohuňatá; listy kořenowé podlauhlobwejité, tupaunké, skoro celé, 3—5žilé, sedawé; listy lodyhowé střičné, mnohem menši, wejčítopodlauhlé, až i kopinaté, ostré, nejhořejši někdy střidawé; aubory ojedinelé, na konci lodyhy a wětwi asi 2" w průměru široké, přinici; terě a paprsky ryzé; nažky černohnědé. — Na lukách wyšších Ewropy prostřední a sewerné až na Alpy, sewerněji na lukách rašelinatých. — Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

W lékařstwí potřebuj kořen, list a obzwláště kwěty hned se chmýřem hned bez něho, jmenowitě jazykówité, které drahé jsauce porušuj se rozdlňnými kwěty žlutými.

KAMZIČNÍK. DORONICUM. GEMSWURZEL.

Aubor mnohokvětý, různomanželný: květy w paprsku samiči, lřadé, jazykówité, w terči obojaké, trubkówité, 5zubé. Zakrow málořadý z lupenůw čárkówitých, ostrých, stejných. Ježle nadduté, bezplewé. Čnělka w terči ramének uřatých, na konci kysňnatých, w paprsku krátkých, tupých. Nažky hezzobané, bezkřídlé, podlauhločihówité, brázdownané, w paprsku holé, w terči se chmýřem mnohořadě štětinatým.

K. srdčitý. D. Pardaliches Lin. Jacq. aust. t. 350. Schk. t. 249. Sturm f. 21. Hayn. 6. t. 21 Engl. bot. t. 2645. Woměj l. Mat. Wl. 394. Kořen mnoholetý, hlizówitý, na krku holý, wpaušřejcí ze strany wýběžky podzemní tenké, prodlaužené, na konci pak tlustnaucí listnaté

a opět výběžky vyhánějící, a ze zpodu mreasy; lodyha přímá, 2—3' vysoká, jednoduchá, oblá, brázdovaná, jako ostatní díly zeleně srstnatá; listy kořenové a nejdolejší lodyhowé hluboce srdčité, ostře a hrubě zubaté, na řapíku dlouhém, dole poševnatém; lodyhowé ostatní sedavé, vejčité, nebo podlauhlé, dole hluboce srdčité a objímavé; aubor 1, nejvýš 3 (v zbradách třeba 8—10), konečné na předlaubé stopce, pokračováním lodyhy jsaucí, 2 1/2" v průměru široké; lupeny zákrowové dlouhé, čárkovitokopinaté, srstnaté chlupami na konci žlázku nesaucími; paprsek a terč žlutý; ježle huňaté. — Na chlumech po Evropě. Květe v květnu a čerwnu. 4.

Wonf a dluhá kořením; užívá se jako prha, tolikože slabší.

HAWEZ. CACALIA, PESTWURZ.

Aubor mnohokvětý, různomanželný; květy všecky trubkovité, na patero klané, obojaké. Zákrow jednořadý, 5—30 lupenný, nemnohými listeny dole obklíčený. Ježle bezplewé. Čnělka ramének zkončených homolkau krátkau, dole přimrtnatau. Nažky podlauhlé, bezzobané, lysé. Chmýr řadý z mnoha štětín tuhaunkých, šerpiwaunkých.

H. šipatá. C. haštata *Lin.* Senecio *Gmel. sib.* 2. t. 66. Kořen mnoholetý, vypaští lodyhu příjednoduchau, jiním siwým poprášenu; listy šipowitotrojlačné, zubaté, dole klínovitě ztenčené w řapík; brozny latěné přibezlisté; stopky chlupatopýřité; aubory nachýlené bezpaprskové; zákrow z lupenůw 8—10 skoro co terč dlouhých složený a nemnohými listeny obklíčený; květy (asi 5) bílé s prašníky černawými. — W Sibirii. 4.

Kořen silně počištuje dolem a tudýž w Sibirii proti mnohým chorobám se potřebuje; též proti čemě se wychwaluje.

ŠRAMATKA. KLEINIA. KLEINIE.

Aubor mnohokvětý, bezpaprskový, skoro wždycky stejnomannželný; květy všecky trubkovité, šzubé. Ježle ploché. Zákrow řadý, mnoholupenný, drobnými listy obklíčený. Čnělka ramének homolí krátkau dole brwitau ukončených. Nažky bezzobané. Chmýr štětinatý, přišerpiwý, mnohořadý.

Š. oleandrolistá. K. neriifolia *Hawk.* *Cacalia Kleinia* *Lin. Decand. grass. t.* 12. *Cacalianthemum* *Dill. elth. t.* 54.

f. 2. *Wemm. phyt.* 276. Keř dužnatý, přímý, wětwnatý, 6' vysoký, s wětwni oblými, bradawičnatými, tu a onde klaubnatými; listy jako oleandrowé, kopinaté, prodlažené, ploché, u prostřed žilnaté, nejcelejší, co ročně padající a po sobě ná wětwich šrámy ploché, okrauhlé zůstawující; stopky úžlabičkové nebo skoro konečné, listu kratší, na konci chocholičené; zákrow bezlistenný z lupenůw 5 zakončitých; kwětůw 5 zákrowu delších, bělawých, s prašniky žlutými; nažky nejlysejší se chmýrem nejdelším. — Na ostrowech kanarských a Předhoři dobré naděje. \bar{h} .

Listy třené zapáchají jako bolehlaw a w horkých krajinách se potřebují proti malomocenství.

S. *čarkovaná*. K. *anteuphorbium Decand.* *Caecalia anteuphorbium Lin.* *Ante Euphorbium Dill. elth. t. 55. f. 2. 3.* Keř nejlysejší, dužnatý, přímý, 8—12' vysoký, wětwnatý, listy wejčítopodlauhlé, ploché; řapík dole trojí žilau prodlažený; aubory ojedinelé, krátkostopkaté; zákrow z lupenůw zakončitých, co kwěty dlauhých. — Na Předhoři dobré naděje. \bar{h} .

Měli ji za prostředek proti klejoprskyřici enforbiowé.

STARČEK. SENECIO. KREUZKRAUT.

Aubor mnoholhawý, stejnomanzelný nebo různomanzelný, kwěty w paprsku jazykowitzé, samiči. Zákrow 1řadý, lined nahý, hned obkličěný listy. Ježle bezplewé, nahé nebo buňkowaté. Čnělka kwětůw obojakých s raménkoma uřatýma, na samém konci kysřnatýma. Nažka bezzobaná, bezkřídla, oblaunká nebo brázdnatohranatá. Chmýr mnohořadě chlupatý, padawý, ze šřetin rowných, přistejných, nejtenších, sotwa šerpiwaunkých.

S. *obecný*. S. *vulgaris Lin.* *Blak. t. 132. Fl. dan. t. 513. Hayn. 8. t. 10. Engl. bot. t. 747.* Přimětně kořeni menší *Mat. Hij. 344. — Wel. 411. D.* Lomihnat. Kořen letni vyhání lodyhu přimau, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ ' vysokau, jednoduchau nebo wětwnatau, obyčejně lysau; listy lysé nebo pawučinowlnaté, protisečné, zubaté, dolení w řapík zaužené, hořeni dole uřaté a objinawé uřtoma zdálenýma podlauhlýma, tupýma, nestejně ostrozubýma; aubory malé bez paprsku, na chocholiku směstnaném rozpostawené nebo roztraušené, dřiw rozwití nicí; zákrow ufatomolowitzý, dole obkličěný listy krátkými, přitlačenými, jako lupeny zákrowowé na konci osmahlými nebo zelenými; kwěty žluté, stejné; nažky čarkované, po žilách nejkratšěji pyřičkované; chmýr zdělí koruny. — Na

rumu a obdělané půdě skoro po celé Ewropě, Africe sewerné, prostřední a sewerné Asii a nyní také w Americew sewerné. Kwěte skoro pořád. ☉.

Rostlina ta, před časy w lékařstwi velmi wážená, nedáwno opět wychwalována byla. Aubory jsau zamilowaný zob ptačí, obzvláště kanárčf.

S. přímětník. S. Jacobaea Lin. Engl. bot. t. 1130. Schk. t. 267. Přímětné koření wětší Mat. Háj. 343. b. Kwět sw. Jakuba Mat. Wcl. 411. D. Kořen ozimý, jakoby ukausnutý, mrcasatý; lodyha přímá, 3—4' vysoká, wětewnatá, oblá, lysá nebo pawučinowlnatá: listy kořenové a lodyhowé dolní řapíkaté, podlauhloobwejitě, dole ztenčené, lyrowité, lodyhowé ostatní auškem mnohodílným objímawé, lyrowitě protisečné: osy celé; úkrojůw rozewřených, podlauhlých, širších aneb užších, zubatých nebo skoro protisečných, napřed dwójdílných, s úkrojky a zuby bradawičkau ukončenými, na lici sytě zelené, na rubu přebledě zelené; chocholik přímý, mnohoauborný; stopěcky listenci čárkowitými řídce šupinaté, jichž 1 nebo wíce přitlačených, nejmenších, auborek dole obkličuje; zákrow přízwonkowitý, lupenůw kopinatých, mázdrowitě obraubených, na konci brwitých, terče kratších, pod koncem skwrnatých anebo stejnobarewných; paprskůw 10—12, rozložených, podlauhločárkowitých, jako terč žlutých; nažky w paprsku nejlysejší, w terči stětinatošerpíwé; chmýr zděli koruny. — W plotech, krowišti, na lukách, místech neobdělaných po Ewropě a Sibiři. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Chutí náhořké jest a potřebowal se jindá w lékařstwi.

S. wjstěčný. S. Pseudoelegans Less. Senecio elegans Thunb. Bot. mag. t. 238. S. elegans β. Lin. Kořen letní ozimý nebo mnoholetý; lodyha zelinná nebo dole podkřowitá, 1½—2' vysoká, přewětewnatá; listy střidawé, auškoma střihanýma objímawé, po kraji podchlípnuté, dolní w řapík zaužené, wyštěptané: úkrojůw obak po 3—4 tupě chobotnatopilowaných, ano i při protisečných, úkroje konečného přiokrauhlého, trochu wětšího, listy hoření čárkowitopodlauhlé, protisečné, nejhořejší nad dolejškem střihaným celé; aubory ¾—1" w průměru široké, běwně chocholičené; stopěcky s nemnohými listeny; zákrow walcowitý, listenečnatý, z lupenůw na konci obyčejně osmablých; paprsky nachowé, řídko růžowé nebo bílé; terč žlutý. — Na Předhoří dobré naděje. ☉, ♂, ♀.

U nás w zahradách obyčejný, ačkoli jméno následujícího nosí-
vá; kwěty terčowé býwají někdy jazykowité.

S. wýbornj. S. elegans Lin. Comm. amst. 2. t. 30.
Podobá se předešlému. Zelina malowětewná; listy řapi-
katé, lysaunké, wyštěptané: úkrojuw obwejščitých, tupých,
tupě chobotnatozubatých; stopečky nahé; zákrow bez-
listenečný; paprsky též nachowé; kwěty terčowé žluté,
někdy na konci nachowé. — Roste tamtéž. ☉.

S. saracenský. S. saracenicus Lin. Jacq. aust. t. 186.
Reichenb. ic. 3. t. 468. Lodyha přímá 5—6' vysoká, oblá,
brázdovaná, nahoře wětewnatá a pawučinowlnatá; listy
lysaunké nebo šerpiwaunké, podlahlokořinaté, nejost-
řejší, stejně pilované zubami nejostřejšími wehnutý-
mi, dolení zaužené w řapík křídlatý, hoření dolejškem
rozšířeným sedawé; chocholík mnohoauborný, konečný;
stopky někdy pawučinowlnaté, bezlistenné, krátké; li-
stence podauborní mnohé, kopinatočárkowité; ostré,
trochu kratší zákrowu čihowitowálcowitého, složeného z
lupenůw 12—15 kopinatých, lysých anebo pýřitých, na
konci ostrém wlnatých; kwětůw jazykowitých 8—7 jakož
i terčowých 25—30 žlutých; nažky lysé; chmýr dříwe
zdělí terče pak trochu delší; wždycky delší zákrowu.—
Na lukách chlumních po celé Ewropě. Kwěte w lipnu
až do září. ♀.

Kořen silně wónf. Před časy listy jeho a následujících w lé-
kařství se potřebowaly wač a wnitř.

S. hajní. S. nemorensis Lin. Jacq. aust. t. 184. (kromě
listu wedlé wykresleného). — *obs. bot. t. 65. Reichenb.*
ic. 3. t. 467. S. Jacquinanus Reichenb. Jměním podobá
se předešlému; lodyha huňataunká; listy eliptičnokopi-
naté nebo eliptičné, zakončité, na rubu pýřité, po kra-
ji pýřitobrwité, nestejně zubaté zubami nejodstálejšími,
dolení w řapík křídlatý zaužené, hořejší sedawé; cho-
cholík mnohoauborný; stopky listnaté; listenečůw 6—3
čárkowitých, brwítých, kratších zákrowu wálcowitého,
složeného z lupenůw 9—10 kopinatých, tupáunkých,
skoro 2krát kratších kwětůw terčowých; kwětůw jazy-
kowitých obyčejně 5, žlutých jako 20—25 kwětůw ter-
čowých; nažky lysé; chmýr skoro zdělí terče. — Na
chlumech Ewropy východnějši prostřední. Kwěte w li-
pnu a srpnu ♀.

S. wrbolistj. S. Fuchsii Gmel. S. ovatus Willd. S.
salicifolius Wallr. S. nemorensis Jacq. aust. t. 184. (list
pro sebe wykreslený). Též předešlým podobný; listy
kopinaté nebo eliptičnokopinaté, obak ztenčené, řapika-

té, lysé nebo na rubu pýřité, nestejně zubaté zubami nejodstálejšími, chocholík mnohoauborný; listeny čárko-witoštětínowité; listence podauborní 3—5, skoro zděli zákrowu walcowitého, složeného z lupenůw 8—9, čárko-witokopinatých, ostraunkých; kwětůw jazykowitých 6—4; kwětůw terčowých 12—15; nažky lysé; chmýr kratši terče. — Na chlumech Ewropy prostředni. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Aučinky obau posledních jsau jako s. saracenského.

Podřadí 5.

KARDUŇOWITÉ. CYNAREAE.

KRUSÍČEK. CALENDULA. RINGELBLUME.

Aubor mnohokwětý, různomanželný; kwěty w pa-prsku jazykowité samiči, w terči trubkowité samči. Zá-krow polokulowatý z lupenůw stejných, 2řadých. Ježle nahé. Nažky nestejně, křiwé, krátkokolcaté nebo zubaté, bezchmyré.

K. obecný. *C. officinalis* Lin. *Blak. t.* 106. *Bot. mag. t.* 3204. *Plenk t.* 639. *Hayn. 9. t.* 47. Měsíček *Mat. Háj.* 379. — *Wel.* 448. Krusíček, pampalik. Kořen letní nebo ozimý; lodyha přimá, 1—1½' vysoká, odstále wětewnatá i s listím a obzvláště zákrowem žláznatopýřitá; listy střidawé, obdálně zubaté nebo celé, doleni podlahlokopistowité, sedawé, hořeni podlahlé nebo kopinaté, objímawé; aubory ojedinelé, 1½—2" w průměru široké; zákrow lupenůw čárkowitokopinatých, zakončítých; kwěty jazykowité, žluté a to buď bledé až i sytě pomarančowé; terč tinawě žlutý ano i náhnědý; nažky wšecky křiwé, na hřbetu (wněšné straně) krátkokolcaté, wněšné širokým křídlem obraubené, wnitřní auzce obraubené, na konci zaužené. — Na polích Ewropy jižně a Lewantu, nyní wšude w zahradách. Kwěte w čerwnu až do října. ☉, ♂.

Celá rostlina (obzvláště třená) má zápach osobliwý, silný, nepřijemný; aubory jejt potřebujš se w lékařstwí.

K. níwní. *C. arvensis* Lin. *Bull. herb. t.* 239. *Schk. t.* 265. *Mor. ox. 5. 6. t.* 4. *f.* 6. Welmi podobný předešlému. Kořen letní, lodyha wětewnatá, rozestřená, nahoře jako listí pýřitá; listy podlahlokopinaté, přízaubkowané, doleni dole zaužené, přířapikaté, hořeni dole zaokrauhlené, poloobjímawé; aubory ojedinelé menši nežli přede-

šlého; příkrow z lupenůw kopinatých, zakončitých, pýřitých; kwěty jazykowitzé, bledě žluté; nažky krajem celé, na hřbetu měkkoostenné, nejwněšnější 3 čarkowitzé, zobanem přímým ukončené, nemnohé wejčité, člunkowitzé, nejwnitřnější čarkowitzé, krauzkowitzé swinuté, we 4—6 řadách krátko- a tupokolaté. — Na rolích, winicích Ewropy jižné a prostředni. Kwěte w lipnu až do října. ☉.
Jindá w lékařstwi se potřebowal.

TWRDOSEMENNÍK. OSTEOSPERMUM. BEINSAMEN.

Aubory paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé samiči, w terči trubkowitzé, šzubé, samči. Zákrow skrownorady z lupenůw prostých nesrostlých. Ježle nahé, málokdy štětinaté. Nažky w paprsku zmalwicowatělé bud nejtwrdši, lysé, bezzobané, bezchmyré.

T. různocowý. O. moniliferum *Lin. Lam. t. 714.* Chrysanthemoides *Dill. elth. t. 68. f. 79.* Chrysanthemum *Pluk. am t. 382. f. 4. Breyn. t. 76.* Keř 3—4' vysoký s wětwezi po 4—6 přiblíženými; listy roztraušené, obwejšité nebo podlahukopinaté, kožowitzé, 1 $\frac{1}{2}$ " dlouhé, $\frac{3}{4}$ " široké, hrubě pilowané zubami nejostřejšími, přímými nebo wehnutými, někdy celé, zaužené w řapík nejdoleji maličko křídlatý a wezpod nad wznikem opatřený hrbolkem kýlatým, zmládí pýřím pawučinným, křkatým plšnaté, pak olysající; aubory skládají na konci wětwi malé chocholiky; zákrow polokulowatý, složený z lupenůw 3řadých, wněšných menších, kopinatých, wnitřních wejčitých, wšech zakončitých, pawučinatých nebo lysých; kwěty žluté; nažky toliko z kwětůw samičích w paprsku obwejšitozakulatělých, nejupěšších zelenawé hnědých. — Na Předhoři dobré naděje. ☿.

NERENKA. ARCTOTIS WINDSAME.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku samiči jazykowitzé, w terči trubkowitzé, šzubé, obojaké, nejwnitřnější pometáním často samiči. Ježle buňkawaté, třišničkowané. Zákrow zwonkowitzé z lupenůw prostých, mnohoradých, wněšných malých, přilistowitzých, wnitřních delších, na konci tupých, mázdrowitých. Nitky hladké. Nažka wejcowitá, na hřbetu 3křídla. Chlupy mnohé, z nožky nebo dolejška nažky wyniklé. Chmyř 2řadý, plewowitý, plewy nitrořadé (často 8) před rozwitím dohromady skraucené.

N. drasná. A. aspera *Lin* A. maculata *Jacq. schoenb.*

t. 379. A. aureola *Bot. mag. t. 32.* A. cuprea *Jacq. schoenb. t. 176.* A. arborescens *Jacq. schoenb. t. 171.* Lodyha dole křovitá, větwnatá, více méně mrtnatá, přímá nebo dole položená, větwe nahoře oblé, brázdované, běloplstnaté, listy střidawé, sedawé, protisečné: osy tupě zubaté, úkrojůw rozewřených, delších anebo kratších, čárkowitzých, rovných nebo řehabátych, ostrých anebo tupých, zubátych, na lici šerpiwaunké, na rubu běloplstnaté, hoření dole obak rozšířené w ucho stříhanozubaté; stopky na konci větwi konečné a úzlabičkové, dlouhé, plstnaté, nahé nebo 1—2 listeny opatřené, 1strbaulé; zákrow lupenůw wněšných kostrbatých, čárkowitzošidlowitě zakončitych a tu srstnataunkých, wnitřních nejtupějších; aubory asi 2" široké, ozdobné; kwěty jazykowitzé, wně růžowé, u wnitř bělostné nebo žluté. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. ♀.

ORUŇKA. CRYPTOSTEMMA. BÄRENOHR.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé, často dlanitodílné nebo 2jazyčné, w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowitzé. Zákrow z lupenůw prostých, mnohořadých, wnitřních na konci mázdrowitěm tupých. Nitky šerpiwé. Nažka bezkřídla, wlnau nejhušší oděná. Chmýr řřadý, plewowitzý, wlnau zastřený.

O. krusičkowitzá. C. calendulaceum R. Brown. Bot. mag. t. 2252. Arctotis calendulacea Jacq. schoenb. t. 157. Breyn. t. 15. Comm. rar. t. 36. Herm. lugd. t. 42. Zelina bezlodyžná nebo s lodyhau skoro střewičnau, přimau, dole větwnatau a položenau; listy lyrowité nebo kracowitzé, protisečné: úkrojůw rozewřených, čárkowitzokopinatých, celých nebo tupozubých; stopka ojedinělá (jestli lodyha žádná) nebo z hora větwi ojedinělá lauborná, dlouhá; aubor 1½palečný; kwěty jazykowitzé bledě žluté, trubkowitzé, pomarančowé, wně na konci jakož i prašníky z fialowa hnědé. — Na Předhoří dobré naděje, u nás w zahradách. ☉.

DĚNKARA. CULLUMIA. CULLUMIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykowitzé, nijaké, w terči trubkowitzé, 5zubé, obojaké. Ježle buňkowitzé, buňky po kraji wyvýšené a nažky zawírající, na konci štětinaté. Zákrow z lupenůw mnohořadých, dole srostlých, wněšných hřebenatotrničkowaných, listům

podobných, vnitřních celých nebo přitřísňatých, koncem kolcatějících. Nažky hranaté, lysé, bezchmýré.

D. brázdovaná. C. sulcata Less. Rohria sulcata Thunb. Berkheya sulcata Willd. Gorteria spinosa Jacq. schoenb. t. 341. Keř větvi rozewřených, oblých, mělce brázdovaných, lysých; listy odstálé nebo podhnuté, na rozích přímé, střechovité, polokopinaté, sedawé 5—6" dlouhé, rovné, tuhé, kolci mnohými jich kratšími brvitě, kolcem kratičkým ukončené; aubory konečné, sedawé, asi 1¹/₃" široké; zákrowu lupeny vněšné přitlačené jako listy vyhlížející, vnitřní širší kolcem ukončené, po kraji štětinato-, na konci kolcatobrvité; jazyčky žluté vně se šmuhau tmawě fialowau. — Na Předhoří dobré naděje. U nás w zahradách. \bar{h} .

POJILUP. GAZANIA. GAZANIE.

Aubor paprskující: kwěty w paprsku jazykovité, nijaké, w terči trubkovité, šzubé, obojaké. Ježle buňkované buňkami krátkými. Zákrow z lupenůw 2—mnohořadých, dole dohromady srostlých. Nitky hladké. Nažka bezkřídla, nejhuňatější. Chmýr 2řadý ze plew nejtenších často mázdrowitých, zaubkowaných.

P. položenj. G. rigens R. Brown. Gorteria rigens Lin. Bot. Mag. t. 90. Mill. ic. t. t. 49. Bylina dole wětewnatá, položená, větvi wzstaupawých; listy na wětwich směstnané, střidawé, w řapík auzce obraubený, dole pošwiwý zaužené, podlauhlukopinaté, celé nebo řídko wyštěrbené, ostré, kožowité, na lici lysé; lesklé, na rubu kromě na žile běloplštnaté; stopky konečné, listu delší, lauborné; aubor skoro 3" široký, přímý; zákrow wejčítózwonkowitzý, lysý: lupenůw 2řadých, přes polowičku srostlých, ostrých, lysých; kwětů w paprsku asi 16, pomarančowě žlutých, dole černau skwrnau znamenáných; nažky oděné huninami náryšawými, bedwabowitzými. — Na Předhoří dobré naděje. \bar{y} .

BĚLOTŘK. ECHINOPS. KUGELDISTEL.

Auborůw 1kwětých mnoho na konci stopkowém, ztlustlém, kulowatém, nahém nahlaučených; jichž nejwyšší raučejší. Zákrow hlavní ze šupin skrowných, drobných, podhnutých, auborowý stálý z lupenůw mnoha 3řadých, vněšných chlupowitzých, mázdrowitých, štetku skládajících, prostředních kopisťowitzých, vnitřních prodlauzených, čárkowitzých, zakončitých, kýlatých. Kwěty

obojaké, stejné: koruna trubkovitá na patero klaná, trubky nejkratší. Nažky válcovité, hedvábnohnuté, se chmýrem nejkratším, mázdrowitým, miskowitým, krátce třísnatým.

B. obecný. *E. sphaerorephalus* *Lin. Lam. t. 268.* Domnělý bílý trn *H. Mat. Wel. 221. c.* Kořen 2-mnoholetý; lodyha přímá, 2—štřewičná, tuhá, wztyčená, lepkopýřitá, nahoře obyčejně wětewnatá; listy střidawé, na líci lepkopýřité, na rubu bělawě plsnaté, protisečné: úkrojůw rozewřených, podlahlowejčitých, brotitokolcatých, kolcatopilowaných, listy doleni řapikaté, ostatní objimawé; strbauy weliké, asi 2" w průměru široké, ojedinelé, konečné; řada wněšná zákrowu auborného štětinatá, zdělí zákrowu nebo jeho polowiny, prostřední skoro žádná, řady wnitřní po kraji krátce brwité, zmládí na zádech pýřité; koruny bílé; prašniky modrawé šedé. — Na místech wýslunných, kamenitých Ewropy jižné a tu i onde prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂. 4.

Druhdy w lékařstwí se potřebowal, nyní se zůstawuje zahradám ozdobau.

KOLIČKA. CARDOPATIUM. AETZDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, příškwětý, stejnokwětý. Zákwow wejčítopodluhowatý, z lupenůw střechowitých, málořadých, kožowitých, wněšných po kraji kolcatých, na konci w přiwěsek šídlowitý, přiohnutý prodlaužených, wnitřních přímázdrowitých, na konci zaubkowaných a kolcatějících. Ježle těsné, třísníčkowané. Koruny dlanitě na patero klané, s trubkau dole hrbatau, přirohowitau, s ušty na konci rohowitými. Prašniky na konci s přiwěskem ostrým, dole s ocasy dlauhými, nazpátek srstnatými. Nažka přiwějcowitá, dole ztenčená, na konci w krk prodlaužená, hedvábnohnutá. Chmýr z 8—10 šupinek řadých, nestejných, přízubatých.

K. chocholičená. *C. corymbosum* *Pers. Echinops corymbosus* *Lin. Carthamus corymbosus* *Lin. Sibth. t. 844.* *Cnicus horridus* *Forsk. Brotera corymbosa* *Willd. Onobroma corymbosum* *Spreng. Chamaeleon niger* *Dodon. pempt. 727. f. 1.* Pupawa černá *Mat. Háj. 186. P. černá* neb weliká *Mat. Wel. 219.* Kořen mnoholetý, mrkwowitý, žlutawý, šlawau leptawau a jedowatau naplněný; lodyha přímá, zwýší pidi, na konci chocholičené rozwetwená; listy wyštěptané: úkrojůw střihanoproti-

sečných, kolcatostříhaných; aubory neweliké, mnohé; kwěty modré. — Na polích a rumech w Berbersku, Tunisu, Natolii, Slawonii, Peloponesu, Thracii, Apulii a t. d. 4.

Štáwa kořenová potřebuje se proti swrabu.

SUCHOKWĚT. XERANTHEMUM. SPREUBLUME.

Aubor stejnomanzelný, přístejnokwěť. Zákrow střechowitý: lupenůw nitrořadých paprskujících. Ježle plewnaté. Kwěty w terči obojaké, stejně ůzubé, w paprsku samiči, nejskrownější, 2pyské: pysku wněšného, delšího, 2—3zubého, wnitřního kratšího, 2dílneho. Nažka kwětůw obojakých s chmýrem plewnatým, 5—10osi-ným, kwětůw samičích kypetnatá.

S. otwřenj. X. radiatum Lam. t. 692. X. annum Lin. Jacq. aust. t. 338. Reichenb. ic. t. 641. Zelina lodyhy přímé, 1½—2střewičné, wětewnaté, i s rubem listním běloplstnaté; listy střidawé, sedawé, podlahlo- nebo čarkowitokopinaté, nejcelejší; aubory ojedinelé, konečné, 1½" široké; zákrow polokulowatý, nejlysejší, lupenůw wněšných proswítawých, bledých, wejčítých, hrotitých, niterních kopinatých, ostrých, dwakrát delších terče, paprskowitě rozložených, růžowých, ponáfialowých, hedwábně lesklých. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy jižné a wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

W zahradách wůbec oblíbená zelina pro aubory newadnauct.

ZAWADEŇ. STAEHELINA. STÄHELINE.

Aubor stejnomanzelný, stejnokwěť. Zákrow wálcowitý, z lupenůw střechowitých, přitlačených. Ježle ploché, plewnaté. Koruny na osmero klané, pravidelné. Prašniky na konci s dlauhým přiwěskem, dole 2ščetinné. Nažka podlahlá. Chmýr třadý, z chlupůw po 4—6, dole více méné na swazky srostlých.

Z. rosmarinolistá. S. dubia Lin. Ger. gallopr. t. 6. Serratula conica Lam. t. 666. f. 4. S. rosmarinifolia Cass. Lob. ic. 486. f. 1. 2. Keř přímý, 1—2 mužůw žwýší, nejwětewnatější wětewmi metlowatými; listy střidawé, sedawé, čarkowité, zaubkowané, na rubu jako rozhy bělohuňaté, na lici lysé nebo pawučinoplstité; aubory wálcowité, na konci rozeh sedawé a podepřené listy nejhořejšími, aubor sotwa přesahujícími; zákrowu lupeny na hřbetu pýřité, ostré, po kraji a na konci čerwené; kwěty čerwené, maličko delší chmýru

ze štětín bělostných, co hedwábí lesklých, hladkých; waječník lysý. — Na škrobotinách wýslunných w Lusitanii, Ewropě středomořské a Italii adriatské. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Celá rostlina jest hořká a potřebuje se proti žloutenici a blistám.

PUPAWA. CARLINA. EBERWURZ.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěť. Zá-krow lupenůw wněšných listowitých, zubatokolcatých, odstálých, wnitřních prodlažených, paprskujících, máz-drowitých, barwených. Ježle ploché, s třísněmi dole srostlými, a tak sklípky dělajícími. Koruna lysá, na pa-tero klaná. Prašniky na konci s dlouhým přiwěskem, dole tocasé. Nažka podlauhlowlácowitá; chmýr ze plew třadých, dole po 3—4 srostlých, pernatých.

P. obecná. *C. vulgaris* Lin. *Fl. dan. t. 1174. Engl. bot. t. 1144. Schk. t. 232.* Hnidák. Kořen ozimý, tenko-wřetenowitý, mrcasatowětewnatý, lodyha přímá, 1—2stře-wičná, někdy sotwa palečná, oblá, pawučinná, olysající, jednoduchá nebo nahoře chocholičené wětewnatá; listy prvního léta k zemi přitlačené, růžowitě rozpoložené, druhého léta wadnauci, kopinaté, trochu podlauhlé, sedawé, chobotnatokolcaté, brwité, na líci lysé, na rubu plstité nebo pýřité, olysající, lodyhowé kratší kořeno-wých, sedawé, poloobjímawé, jinak podobné; aubory o-jedinělé, konečné, listům obklíčené, tedy sedawé; lupeny zákrowowé listům podobné, tolikože jsau menší a w průměru mají delší kolce, a že wně lysé, wnitřní aubo-ru dwakrát delší, čárkowité, nejostřejší, barwy slánowé, dole s plamau tmawě fialowau. — Na škrobotinách wý-slunných Ewropy skoro celé a Lewantu. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Jindá w lékařství se potřebowala. Aubor wlahau se zawfrá, na slunci ale opět se rozvíjí.

P. bílá. *C. acaulis* Lin. *Lam. t. 663. f. 2. C. sub-acaulis* Decand. *Pupawa bílá* Mat. *Háj. 185. — Wel. 218.* Kořen wřetenowitý, silný; lodyha buď překrátká, buď někdy zwýši pidi, nejjednodušší; listy obwodem kopinatopodlanhlé, krátkořapíčné, lysé nebo na rubu pawučinné, tuhé, protisečné: úkrojůw stříhanozubatých zuby kolcem ukončenými; aubor jediný, 3—4" široký; zákrowu lupeny wněšné listům podobné, toliko že jsau menší, co aubor dlouhé, wnitřní skoro dwakrát del-

ší, čárkovité, nad prostředkem kopinaté, nejostřejší, špičkaté, bílé, pod první třetinou nahnědlošeré; květy bílé; chmýr štětín nestejných, jichž delší na konci kejovitě, tupé. — Na pahrbcích škrobotinných, po Evropě skoro celé. Květe v lipnu. 4.

Kořen smrdící, kořením a hořce chutnající, před časem byl lékem velmi váženým; nyní toliko dobytku se dává.

P. klejnatá. *C. gummifera* Less. *Atractylis gummifera* Lin. *Cav. ic. t. 228. Sibth. t. 838. Acarna gummifera* Willd. *Carthamus gummiferus* Lam. *Colum. cephr. 1. t. 12.* Kořen větvenovitý, mnoholetý; lodyha skoro žádná; listy tuhé, na zemi rozložené, řapíkaté, obvodem podlauhlokopinaté, vyštěpané: úkrojův protisečných, zubatých, kolcatých, lysé; aubor ojedinelý; lupeny zákrowové prvo- a druhořadé stejné, zubatotrnaté, třetířadé kopinatočárkovité, zakončité, přimázdrowité, ani nebarvené, ani nepaprskující; koruny nachové; prašníky nahoře s přívěskem utatým; díly chmýrowé, po 3—4 srostlé v 10 swazkův, skoro ve 2 řadách rozpostavené. — Na škrobotinách výslunných Evropy středomořské a v BarbarSKU. Květe v čerwnu až do srpna. 4.

Ze zákrowu prýští se klejoprskyřice, z níž na Sicilii dělají lep na ptáky; kořenem hojí wředy koňům; kořen a ježle jedí jako artyčoky.

BÁDEL. ATRACTYLIS. STRAHLKOPF.

Aubor mnohokvětý, často stejnomanzelný. Zákrow dvojnásobný, vněšný složený z lupenův shlaučených, zubatotrnatých, wnitřní z přílačených, celých, na konci nedokonale paprskujících. Ježle ploché, s třísněmi dole srostlými, sklípky dělajícími. Koruny w terci trubkovité, na patero klané, w paprsku buď též takové, buď nedojazykované, buď dlanité, wždycky na patero klané. Prašníky nahoře s přívěskoma, dole s ocasoma. Nažka s chmýrem 1—2řadým, ze štětín dole kožovitých, přisrostlých, nahých, na konci perovitých.

B. mřížnatý. *A. cancellata* Lin. *Acarna All. Sibth. t. 839. Cirsellium cancellatum* Gaert. *t. 163. Lam. t. 662. f. 1. Atractylis* Mat. *Wel. 223. c. Zelina* kořene tenkóvětvenowitého, mrcasatě wětewnatého; lodyha přímá, asi střewičná, wětewnatá, pawučinatá, listy dolní podlauhlokopinaté, w řapík obraubený zaužené, skoro 3" dlanhé, 3" široké, obak pawučinaté, hořeni kopinatočárkovité, sedawé, na rubu pawučinaté, na

lici nejčastěji lysé, mnohem menší, všecky zubaté zuby mi tenkokolcatými; aubory konečné, ojedinelé, sedavé; lupeny zákrowu vněšného nejsou vlastně nic jiného nežli listy nejhořejší, nadhnuté, jakoby klikku dělající, w niž vlastně auborek, wyštěpané: úkrojůw rozewřených, čárkowitzých, na tré klaných, kolcatých; lupeny ostatních řad nestejně dlauhé, kopinaté, špidlaté, na konci růžové, mázdrowité, sotwa paprsek dělající, skoro přímé; koruny na patero klané, připrawidelné. — Na wýslunných škrobotinách Ewropy středomořské. ☉.

Aubory mladistvé se solí a pepřem na ostrowech řeckých se jedí, též proti wodnotělnosti a kamenu w měchýři se užívají.

BUDĚLNÍK. AMBERBOA.

Zákrow z lupenůw málokdy na konci kolecatých. Koruny w paprsku zwětšené, jalowé. Tyčinky nitek pýříčkowaných, anebo pupenečnatých. Chmýr složený z plew podlahlých aneb obwejitých, dole ztenčených, stejných, řídko nejmenší nebo žádný.

B. pížmowj. *A. moschata Decand.* *Centaurea moschata Lin. Schk. t. 261. Knorr delíc. II. t. C. 4. f. 3.* Pížma. Zelina 1 $\frac{1}{2}$ ' vysoká, přímá, wětewnatá, lodyha oblá, brázdowaná, w brázdách pýřitá; listy střidawé, protisečné: úkrojůw rozewřených, kopinatých, špidlatých, nejcelejších, lysé, dole w řapík obraubený zaužené; aubory ojedinelé, na dlauhé stopce z konce wětwi wyniklé; zákrow zakulatělowejcowitý, z lupenůw mnohořadých, chruplawých, od wenku do wnitř se zwětšujících, na konci okrauhlených, chruplawých, jichžto nejwnitřnější mají na konci přiwěsek mázdrowitý; na konci polookrauhlý, nejodstálejší a tudy paprskující; kwěty bílé nebo nachowě naběhlé: pokrajní nálewkwowité, na 12 uštůw čárkowitzých rozklané, terč nepřesahující, terčowé na patero klané; nažky bezchmyré. — Na slatinách bližnatých Somchetu, Lewantu, Řecka. Kwěte u nás w čerwnu až do září. ☉.

Kwěty líbezňě zápachají pížmem, a proto jakož i pro pěkný pohled w zahradách jsau oblíbené.

B. wonnj. *A. odorata Decand.* *Chryseis odorata Cass. Centaurea suaveolens Willd. C. ambracea Schk. t. 261. C. glauca Willd.* Welmi podobný předešlému, liší se ale kwěty, jichžto pokrajní jsau obšírnější a delší nežli terč, pak chmýrem plewnatým nažky trochu kratším. — W Lewantu, Persii, Taurii, Iberii. U nás též w zahradách. ☉.

CHARPA. CENTAUREA. FLOCKENBLUME.

Zákrow lupenůw rozličných. Koruny w paprsku skoro všech rozšírené, nijaké, řídčeji buď terč nepřesahující, buď obojaké. Nažka smačknutá, s pupem wně a po straně položeným. Chmýr složený ze štětín přínitovitých, šerpiwých, nejčastěji mnohořadých, menších, klimawých, pořidku stejných anebo delších.

Ch. zeměžluč. *C. Centaurium Lin.* *Centaurium majus Clus.* 2. p. 10. *Blak. t.* 93. *Reuponticum* čili zeměžluč wětší *Mat. Háj.* 180. — *Wcl.* 214. Jesenec weliký. Kořen mnoholetý, silný, vypauští lodyhu třebas zwýši muže, wětewnatau, oblau, mělce brázdowanau, chlupatau, pak olysající; listy weliké, obwodem wejčité, wyštěptané: úkrojůw kopinatých, ostře a stejně pilowaných, na lici lysých, na rubu chlupatých, olysajících, pobočních aupně dolů sbíhawých, konečných kopinatých anebo podlauhlokopinatých, kořenowé na řapících nahých, lodyhowé na řapících dole pošiwých a objimawých, obak s řadau úkrojůw kopinatých, mnohem menších a dolů sbíhawých; aubory na konci wětwi rozdělených krátkými stopkami podepřené, wejčitokulowaté; zákrowu lupeny přitlačené, chruplawé, wněšné s auzkau mázdrowitau obrubau, nejwnitřnější ale s mnohem širší, wšecky nepatrně čárkowané; koruny hnědonachowé. — W Itálii na horách Apeninských a Garganu. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen obsahuje šťáwu co krew čerwenau, zasladlau a swras-kujfel; jindá w lékařstwí měl welikau sláwu (*Centaurium majus*); nyní jej jedl.

Ch. behen. *C. Behen Lin.* *Piptoceras Behen Cass.* *Behen album Rawv. it. t.* 288. *Bauh. hist.* 3. t. 37. Kořen wálcowitý, lekořicowému podobný, mnoholetý; lodyha 1½ vysoká, brázdowaná, wětewnatá, jako zebra listni pýřitá; listy kořenowé weliké, řapikaté, lyrawité, obak chlupaté: úkroje konečného šipowitého, pobočních podlauhlých, nejcelejších, stříčných, rozewřených; listy lodyhowé střidawé, sedawé, wice méně dolů běžící, wejčité, nejcelejší, sítkowané, po kraji šerpiwé; aubory asi 1" vysoké, ojedinělé, sedawé na koncích wětwowých a podepřené několik listy čili listeny kopinatými, řapikatými; lupeny zákrowowé wněšné, nejlysejší, wněšné auzce mázdrau obraubené, nejwnitřnějších jest ta obruba mnohem wětší, nejodstálejší a welmi padawá; koruny žluté; chmýr mnohořadý, prawidelně střechowi-

tý, wněradý má plewy krátké, široké, podlauhlé, ostatní řady sestávají ze štětín niłowitých, dlaubých, wausatých, rovných. — Na škrobotinách w Persii a Kapa-docii. ♃.

Kořen hořký má w Lewantu sláwu léčiti otrávení a sfliti pa-mět: jindá též w našich lékárnách býwal (*Behen album*).

Ch. lauční. *C. Jacea Lin. Fl. dan. t. 519. Schk. t. 261. Sturm f. 4.* Kořen mnoholetý; lodyha od výšky 1" až k výšce 2—3' přímá, oblá, skoro hladká, rozdě-lená na wětwe odstálé, brázdowanohranaté, lysá; listy wice méně šerpiwé, někdy šediwé, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté, čárkowitzokopinaté, nejcelejší, zubaté nebo (pořídku) stříhanozubaté, třebas 5" dlouhé, 2" ši-roké, lodyhowé ostatní sedawé, čárkowitzokopinaté, do-lení zubaté nebo stříhanozubaté, hořejší celé; aubory na konci wětwi ojedinělé dělají dohromady chocholík; stopky wzhůru tlustnaucí, listnaté; zákrow wejčitokulo-watý; lupenůw lesklých, nahnědlých, u prostřed se skwr-nau tmawě hnědau: wněšných zaokrauhých, po kraji auzce mázdrowitém třepenitých, nejwnitřnějších majících na konci přiwěsek jako wněšné lupeny wyblížející, tím roz-dílem, že jsau skoro celé; koruny nachowé, pokrajní paprskující, nijaké, terč přesahující; chmýr žádný. — Na lukách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu až do jeseně. ♃.

Hořká jest a jindá se potřebowala w lékařství; nať jako srpek barwí na žluto.

Ch. černá. *C. nigra Lin. Fl. dan. t. 996.* Podobá se předešlé; listy má kopinaté, kořenowé chobotnito-protisečné; zákrow lupenůw hustě střechowitých, jejichž přiwěsky zpřimené černé, hluboce kaštanowě třepenito-brwité, wnitřní bledší, wyhlodané, sotwa čumící. — Na lukách horních obecná. Kwěte w lipnu a srpnu.

W Pedemontu a Sawoji zwařeninau její prospěšně zahánějí liše-je; též prý žene na moč.

Ch. rolní. *C. Cyanus Lin. Bull. herb. t. 221. Knorr I. t. K. 45. Sturm f. 4. Hayn. 7. t. 32.* Chrpa nebo mo-drák menší *Mat. Háj. 129. — Wcl. 151.* Charpa, chrpa, modrák, sinokwět, swětlák, newaza. Kořen letní; lody-ha přímá, 1—2' vysoká, mnohowětewná, chudolistá, i s listím tence křkatowlnatá; listy střidawé, dole zaužené, kořenowé obwejitokopinaté, celé nebo na tré klané, lodyhowé nejdolejší protisečné nebo zubaté: úkroje ko-nečného dlouhého, kopinatého, hořejší čárkowitzokopi-naté, dole zubaté, nejhořejší čárkowitzé, nejcelejší; aubo-

ry ojedinelé, konečné, na stopkách holých, 1" široké; zákrow kulowatejcowitý, z lupenů wejčitožúhlých, černawě obraubených a bělawě zubatobrwitých; kwěty w paprsku obšírně nálewkwowité, siné; chmýr dwojnásobný. — Mezi obilím na rolích, a s ním do všech země dílůw se stěhující. Kwěte w červenu až do srpna. ☉.

Kwěty newonné a bezchutné pro pěknau barwu přidáwají do práškůw kadicích; druhdy w lékařstwu se potřebowaly. Nyní rostlina w zabradách ozdoba jest, kdežto barwu netoliko sinau, ano brž i růžowau a bílau mívá.

Ch. čakánek. C. Scabiosa Lin. Fl. dan. t. 1231. Engl. bot. t. 56. Hayn. 7. t. 33. Čakánek, jesenec malý, železnice. Kořen mnoholetý, 1' dlouhý, tlustý, nahoře čuprynatý; lodyha přímá, 2—3' vysoká, přímá, oblá, brázdowanohranatá, šerpiwaunká, nahoře wětwnatá; listy wlnaté, šerpiwé nebo lysé, wyštěptané: úkrojůw kopinatých, rozewřených, nejcelejších nebo na dolejších kraji úkrojkem jedním nebo dvěma protisečných, ostrých, kořenowé a lodyhowé dolejší i prostřední řapikaté: řapiky pošwující, nejdolejší nahé, hoření dole u wzniku usaté, listy nejhořejší sedawé; aubory na wětwich ojedinelé, dost weliké, ozdobné, u wzniku nahé, t. listenůw zbawené; zákrow zakulatělý, složený z lupenůw přitlačených, lysých anebo pýřitých, kopinatých, ostrých, plochých, černě obraubených a brwitých, s brwau konečnau, krátkau nebo w trn prodlauženau; kwěty nachowé, pořidku bílé; chmýr zděli nažky, jako u předešlého rodu zřizený. — Na pahrbcích suchoparných, na lukách Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♀.

Kořen jakož i uat potřebují proti lišejm.

Ch. obraubená. C. solstitialis Lin. Engl. bot. t. 243. Schk. t. 261. Kořen ozimý; lodyha přímá, 2střewičná, oblá, brázdowanohranatá, wětwnatá wětwwi tuhými, rovnými, odstálými, jako listy šedoplstítá: listy kořenowé lyrowité nebo protisečné, řapikaté, lodyhowé čárkwitokopinaté, nejcelejší, daleko dolůw běžící; aubory wejcowité, ojedinelé, před rozwitím nicí, pak přímé, wlnaté, pak olysající; zákrowu lupeny wněšné na konci s přiwěskem dlanitokolcatým, prostřední také zřizené, tolikože kolec prostřední nejdělsí (3—4" dlouhý), rovný, rozewřený, rusý, nejwnitřnější s okrauhlým, mázdrowitým; kwěty bledě žluté. — Na polích wyslunných Ewropy jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen hořký druhdy jako květy proti zimnici užívali (*Spina solstitialis*).

Ch. sikawice. *C. Calcitrapa* *Lin. Plenk t. 636. Engl. bot. t. 125. Schk. t. 261.* Sikawice. Kořen letní nebo ozimý; lodyha přímá, rozprostřeně největewnatější, oblá, mělce brázdovaná, chlupatá, asi 2—3' vysoká; listy bluboce protisečné: úkrojůw čárkowitzých, ostrých, zubatých, dolní řapikaté, hoření sedawé, nejhořejší nerozdělené; aubory wejcowité, ojedinělé, listím nejhořejším obklíčené, sedawé; zákrowu nejlysejšího lupeny s přiwěskem dlanitokolcatým: kolce prostředního (na lupenech prostředních) mnohem delšího než aubor (wice nežli pūlpalečného), rozewřeného, nahoře žlábkowitzého, rusého, nejwnitnější na konci mázdrowité, tupé, bezbranné; květy nachowé; chmýr nižádný. — Na sawuratech, podlé cest Ewropy skoro celé, též w Egyptu, Madejře. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉. ♂.

Druhdy se potřebowala na místo čubetu lékařského a slaula *Carduus stellatus*.

ČUBET. CNICUS. KARDOBENEDIKT.

Zákrow. lupenůw přitlačených, kožowitzých, prodlažených přiwěskem dlahým, twrdým, kolcatě peřeným: kolcůw pobočních homolowitzých, odstáwajících. Koruny w paprsku jalowé, skoro jako terčowé wyhlížející, tenké. Nažka na dél a prawidelně čárkowaná, lysá, s pupem širokým, pobočním. Chmýr jakoby trojnásobný: wněšný obruba nejkratší zejgowaná, prostřední 10ščetinný, tuhý, dlahý, wnitřní 10ščetinný, krátký.

Č. lékařský. *C. benedictus* *Lin. Plenk t. 634. Hayn. 7. t. 34. Düsseld. 10. t. 11. Carduus benedictus* *Blak. t. 456. Kardus benediktus* *Mat. Háj. 190. Kardus benediktus* anebo přimětník wlský *Mat. Wel. 223.* Kořen letní; lodyha od dola rozdělená na wětwe rozewřené, rozsochané, 1—1½' vysoká, jako listí tenkowná, až skoro pawučinatá; listy chobotnaté nebo skoro protisečné, hrotitě zubaté, zhruba sítowitožilnaté, nejdolejší w řapík zaužené, hořejší dolejškem přisrdčitým malíčko dolůw běžící; aubory ojedinělé, na koncech wětewných; listy aubor podporující srdčitopodlahlé, se zákrowem pomocí chlupůw hojných, pawučinných spojené; zákrow wejcowitý: lupenůw konečných kolcem dlahým, tuhým, peřeným; květy bledě žluté, pokrajní nijaké (4—6), menší ostatních hojných, obojakých, na tré klaných. — W Le-

wantu a Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Nať všeecka jest chuti silně a čistě hořké, jíž i prsty, dotekše se jí, nabývají (od chlupů trochu mазawých). W lékařství jest wážená.

SWĚTLICE. CARTHAMUS. SAFLOR.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zá-krow lupenůw wněšných listowitých, odstálých, prostřed-ních přímých, na konci prodlažených přiwěskem wej-čítým, po kraji kolcatým, nejwnitřnějších podlauhých, zakončítopichlawých. Ježle třepenité. Koruny na pate-ro klané, připrawidelné, s trubkau terče delší. Nažka obwejtá, 4hraná, lysá, nejhladší. Chmýr žádný.

S. barwířská. C. tinctorius Lin. Lam. t. 661. f. 1. Plenk t. 600. Schk. t. 233. Düsseld. 2. t. 18. Šafrán pla-ný Mat. Háj. 391. — Wcl. 477. Kořen letní; lodyha wztýčená, 2—3' vysoká, nahoře rozsochaná, hladká, bě-lawá, jako ostatní díly lysá; listy střídawé, dopola obji-mawé, wejčítopodlauhlé, kolcatozubaté, tuhé, lesklé, ze-lené; aubory ojedinělé na koncech wětrowých, stejně vysokých, a tudy chocholík dělajících, 1" w průměru široké; zákrow baňatě wejcowitý: lupeny wněšné s při-wěskem kopinatým, odstálým, listu podobným; kwěty dříwe ryzé, pak šafránowé a konečně čerwené, řídko býwají bílé. — Pochodí z Indie wýchodní, sází se ale w Africe sewerné, Ewropě, obzwláště jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Sází se pro kwěty, ježto k barwění hedwábu a dělání čerwe-ného křídla slauží. Nažky dolem počišťující byly druhdy u nás w lékařství užíwány; w Indii wýchodní ale netoliko co lék počišťující (*Semen Carthami*) se potřebují, anobřz i olej z nich wytlačují. U nás w zahradách ozdoban se sází.

OSTROPESTR. SILYBUM. FRAUENDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zá-krow wejcowitého lupeny listowité: wněšné rozšířené w přiwěsek waječný, dlauhým kolcem zakončítý, na dílu okrauhleném kolcatopilowaný, wnitřní kopinaté, nejce-lejší. Ježle dužnaté, třepenité. Koruny nestejně tla-maté. Tyčinky nitek jednobratrých, pupencowaných, prašníků s přiwěsky krátkými. Nažka smačknutá, lysá, s pupem konečným, obširným, na konci s krauzkem rohowitým, chmýr nesaucím.

O. obecny. S. marianum Gaert. t. 168. f. 2. Car-

duns marianus Lin. *Engl. bot. t.* 976. *Knorr del. I. t. M.* 3. *Schk. t.* 223. *Hayn. 6. t.* 31. *Düsseld. 4. t.* 3. Kardus Maryn aneb *Ostropes Mat. Háj.* 191. — *Wel.* 224. Ostropestřec, ostropestr, ostropes, ostropec, podstřel. Rostlina ozdobná. Kořen letní nebo ozimý; lodyha dvouloketní, anobrž i muže zvýší, přímá, větewnatá, oblá, hladká; listy veliké, chobotnaté, kolcatozubaté, hladké, lysé, skvrnami bílými strakaté; aubory ojedinelé, na koncích větewových stopkaté, veliké; kwěty nachové. — Na rumech Ewropy jižné, Lewantu, Indie západní, w ostatní Ewropě w zahradách. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Kořen a nať jsan, welmi hořké; šťawa čerstwá w lékařstwí byla jindá wážena. Listy kořenowé mladé, kraje kolcatého zbawené, tu a onde se jedí, chutnajíce skoro jako artyčok španielský.

TRUBIL. ONOPORDON. ESELSDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěť. Zákrowu wejčítokulowatého lupeny střechowité, kožowité, prodlaužené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle dužnaté, hluboce buňkowané buňkami mázdratými, chobotnatozubatými. Koruny na patero klané, tlamaté. Tyčinky nitek lysaunkých. Prašniky s přiwěskem čárkowitým, ocáskem krátkým. Nažky obwejité, smačknuté, 4bočné, napříč swraskalé. Chmýru šupiny mnohořadé, dole w krauzek spojené, nitowité, wauskowané nebo perowité.

T. obecný. O. *Acanthium* Lin. *Fl. dan. t.* 909. *Engl. bot. t.* 977. *Schk. t.* 230. *Hayn. 6. t.* 44. Akant II. *Mat. Háj.* 192. — *Wel.* 225. Ostropes, osloprd, trubil, trubili. Kořen ozimý, veliký, wřetenowitý, větewnatý, dužnatý; lodyha třebas zvýší muže, tlustá, přímá, oblá, tuhá, od prostředka na větwe tuhé, rovné rozdělená, přiwlnatá; listy eliptičnopodlauhlé, chobotnaté, zubaté zubami kolcem ukončenými, obak plstnaté, šedivé, dolení welmi veliké, lodyhowé wzhůru se umenšující, po lodyze daleko dolů běžící, a tu po kraji též kolcatozubaté; aubory veliké, konečné, přímé, krátkau stopkau podepřené; zákrowu lupeny čárkowitošidlowité, wněšné odstáwající, dole wlnkowané, ostatní přímé, pýřité, po kraji vlákný řídkými pawučinaté, u prostřed zelené, na konci rusé; kwěty čerwené. — Na škrobotinách po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kořen též i lodyhu mladou, olaupenou jedí tu i onde jako artyčok španielský, ježle strbaulové jako artyčoky obecné; semena dávají dobrý olej; druhdy potřebovali šťávu natovou w lékařství (*Carduus tonentosus*).

ARTYČOK. CYNARA. ARTISCHOKE.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokvětý. Zákrowu wejcowitého lupeny střechowité, kožowité, prodlaužené w přiwěsek kopinatý, na konci zkolcowatělý. Ježle ploché, třepenité. Koruny na patero klané, tlamaté, ušťuw přenestejných. Nažka obwejšitá, smačknutá, 4bočná; chmýr ze štětín prostých, dole na krauzek připevněných.

A. obecný. C. Scolymus *Lin. Schk. t. 231. Cynara Blak. t. 458. Besl. eyst. autum. f. 4. 5. Scolymus Fuchs. 792. Kardus zahradní II. Mat. Háj. 189. b. — Wel. 222.* Kořen ozimý; lodyha přímá, 2—4' zvýši, nahoře málo wětewnatá, kikatopýřitá; listy střidawé, protisečné nebo nerozdělené, na rubu bělawě plšnaté: úkrojůw kopinatých anebo podlahukopinatých, nepravidelně zubatých nebo protisečných, bezbranné anebo kratičce kolcaté po zubech a úkrojích; aubory ojedinělé, konečné, přeweliké, 3—4" zšíří; lupeny zákrowové lysé, aužejí nebo šířejí wejčité, na hoření polowině wehnuté nebo ohnuté, tupé nebo slabě wykrojené, déle nebo kratčejí hrotité, tlusté, dužnaté, zelené, nahnědlé nebo nachem naběhlé a zkropené; kwěty tmawomodré do fialowa; čnělky předlauhé, lilákové. — Wlast neznámá; wšude sází se w zahradách. Kwěte w lipnu a srpnu. †.

Nejhojněji snad sází se we Francii pro ježle a zákrow, kteréž před rozwitím na rozdílňý způsob ustrojené se jedí.

A. španielský. C. Cardunculus *Lin. Bot. mag. t. 3241. Dodon. 724.* Podobá se předešlému, lodyhu ale má obyčejně wyšší, listy jsau dwakrát wyštěptané, po úkrojích hojněji a silněji kolcaté, aubory mnohem menší, lupeny zákrowové též užší, zakončitolcolcaté. — Na polích Ewropy jižné a Afriky sewerné. Kwěte téhož času. †.

Mnozí mají jej za půwodní rostlinu, z níž chowáním prwní powstala. W zahradách od rodu zrowna popsaneho sázejí odrodek, ježhož lupeny zákrowové jsau méně kolcaté, žebra listní tlustá (*Kardus bodlawý zahradní, Mat. Háj. 180. — Wel. 229. Dalech. lugd. 1433. f. 2. et 1440*). Od toho odrodku jedí řapíky a žebra listní, které pískem obsýpané zmladnau a změknau. Kwěty usušené potiebují we Španielsku a Francauzku k srážení mléka.

BODLÁK. CARDUUS. DISTEL.

Aubor stejno- a mnohokvětý. Zákrowu lupeny střechowité, kopinaté nebo čárkowité, po kraji námázdřité, často na konci kolcaté nebo zakončité. Ježle třepenité. Koruna na patero klaná, tlamatá. Tyčinky nittek prostých, chlupatých; prašníky bezocasé. Blizny srostlé. Nažka podlauhlá, smačknutá, lysá. Chmýr mnohořadý, ze štětín nitowitých, šerpiwých, dole srostlých w kraužek padající.

B. nachylený. *C. nutans* Lin. *Fl. dan. t. 653. Engl. bot. t. 112. Schk. t. 228.* Kořen ozimý; lodyha přímá, 1—3střewičná, wětewnatá, oblá, prauhowaná, chlupatá; listy na lici šerpiwaunké, wezpod po žebrách a žile huňaté, kořenowé po zemi rozložené a přitlačené, lodyhowé střidawé, sedawé, dolů běžící po lodyze, wšecky kopinaté, hluboce protisečné: úkrojůw wejčítých, skoro dlanité na tré klaných, zubatých, úkrojkůw a zubů kolcatých, po kraji trníčkowanobrwtých; pokračování listu, po lodyze dolů běžící, chobotnaté a kolcatozubaté; aubory zakulatělé, ojedinělé, často na stopce welmi prodlažené, nachýlené; zákrowu lupeny wněšné kopinaté, odstáwající, prostřední nad dolejškem wejčítým škrcené a pak kopinaté, zlomenoodstálé a jako předešlé tuhé a kolcem silným ukončené, nejwnitřnější kopinaté, měkké, w štětínu wybíhající; kwěty nachowé; koruny uštůw uzaunce podlauhločárkowitých, prašníky přesahujících; blizny srostlé. — Na škrobotinách, podlé cest Ewropy celé. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwan rostlinu tu a onde prý jedí co wařiwu.

DRUSTÁK. PICNOMON. KRAMPFDISTEL.

Aubor stejnomanzelný, ze kwětůw obojakých. Zákrow wejčitohomolowitý, obklíčeny listím, jeho samého delším, a složený z lupenůw střechowitých, přitlačených a prodlažených přiwěskem šidlowitým, peřenotrničkowaným, wnitřních bez přiwěsku. Blizny prosté, rozewřené. Medník špramený, a kraužek chmýrowý šhraný. Chmýr dlauhý, perowitý, mnohořadý, ze štětín w kraužek slepených.

D. šediwý. *P. Acarna* Cass. *Cnicus Acarna* Lin. *Car. ic. 1. t. 53. Carduus Acarna* Lin. *Chamaeleon salamanticense* Clus. *hist. 2. p. 155. f. 2.* Kořen letní; lodyha přímá, 1—2' vysoká, oblá, prauhowaná, wětewnatá, plštnatá, listy sedawé po lodyze daleko dolů sbí-

hawé a tudy lodyhu okřídľující, čárkowitzkopinaté, cho-
botnatozubaté zubami na dvě klanými a jako konec li-
stu w kolece silné, dlouhé, žluté wybihajícími, na ostat-
ním kraji kolčatobrwité, obak šedoplštnaté, na rubu
sítkowanožilnaté; aubory obkličené listím podobným, se-
dawé, dělají na koncech wětrowých chocholiky wrcholí-
kowitz; lupeny zákrowové pawučinoplštnaté; kwěty
nanachowělé. — Na škrobotinách wýslunných Ewropy
jižné od Lusitanie až do Taurie a Persie. Kwěte w čer-
wnu a lipnu. ☉.

Kořen druhdy potřebowali proti bolení žalúdka, chrkání krwe
a bolení zubůw, semena proti křečům u dětí.

PCHÁČ. CIRSIMUM.

Aubor stejnokwěťý, stejnomanzelný: kwěty oboja-
ké nebo dvojdomé. Zákrow obkličeny listeny listowi-
tými, kwětůw skoro delšími, wejčitohomolowitz: lupe-
nůw střechowitzých, přitlačených w přiwěsek šidlowitz,
peřenotrničkowany, ohautý zkončených, nejwnitřněj-
ších bez přiwěsku. Blizny na konci prosté, rozewře-
né. Medník špramenný a krauzek chmýrowý šhraný.
Chmýr dlouhý, perowitz, mnohořadý, ze štětín dole w
krauzek slepených.

P. oset. C. arvense Scop. Serratula arvensis Lin.
Fl. dan. t. 644. Carduus arvensis Tabern. ic. 700. Engl.
bot. t. 975. Oset. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha
2—3střewičná, přímá, nahoře wětewnatá, óblá, prauho-
waná, plštnatá, olysající; listy obwodem kopinaté, po-
dlauhlé, po kraji řeřabité, kolčatobrwité, na líci lysé
nebo řídka pawučinaté, na rubu pawučinaté, pak oly-
sající, chobotnatoprotisečné: úkrojůw podlauhých, ce-
lých nebo stříhanozubatých, na konci jakož i zuby sil-
nějšími kolci ukončených; kořenové prwniho roku
přítomné, k zemi přitlačené, růžowitz rozložené, lody-
howé střidawé, dawé, malíčko dolů běžící, nejhořejší
a též wětewní celé, kolci silnějšími a slabšími brwité;
aubory wejcowité, latnatochocholičené; zákrowu lupe-
ny přitlačené, kopinaté, wněšné na konci kolčaté; kwě-
ty červené, blizny modrošedé. — Na winicích, rolích a
polích po Ewropě celé a nyní také po Americě sewer-
né. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Oset jest w obilí buření welmi obtížnau. Ušknutím hmyzím
dělají se na něm wýrostky, z kterých wenkowský lid dělá masť na zla-
tau žslu; jindá w lékárnách měli listí jeho (*carduus haemorrhoidalis*).

P. bahní. C. palustre Scop. Carduus palustris Lin.

Engl. bot. t. 974. Cnicus palustris Willd. Kořen mnoholetý; lodyha vztyčená, 3—4' zvýší, obyčejně nachem naběhlá, nahoře málo wětwnatá, brázdovaná, řidko huňatá; listy všechny dokonce dolůw běžící, na lici roztraušeně huňaté, na rubu běloplštnaté, někdy olysající, hluboce protisečné: úkrojůw na dvě klaných, jako úkrojky kopinaté nejcelejších kolcem dosti dlouhým ukončených, též i po kraji ostatním kolcatobrwitých; obruby lodyhowé od listůw pochodici hluboce chobotnaté, kolcaté; wětwe na konci lodyhowém krátké nesau po několik (3—4—5) auborůw hroznatoshlaučených, wejcowitých; zákrowu lupeny přitlačené, kopinaté, hrotité, přibezbranné, lysé nebo pawučinaté; koruny nachové. — Na lukách bahnitých Ewropy celé a Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwan lodyhu jedí na seweru na místo wařiwa.

P. zelný. C. oleraceum All. Cnicus oleraceus Lin. Schk. t. 223. C. pratensis Lob. ic. 2. p. 11. J. Bauh. hist. 3. p. 34. f. 1. Lam. Carduus oleraceus Vill. Řbuchan. Kořen mnoholetý; lodyha třebas zvýší muže, přímá, prauhowaná, na samém konci plštnatá, jednoduchá; listv kořenové křídlatořapíkaté, obwodem podlahlé, obak ostré, lysé, měkké, jasně zelené, zubaté nebo chobotnatě zubaté nebo protisečné: úkrojůw kopinatých, rozewřených, dolejších sehnutých, zubatých zuby kolcatými, po kraji trníčkowanobrwité, lodyhowé podlahlé nebo podlahlokopinaté jako kořenové, po kraji dělené, dole ale srdčité a objímawé; aubory (2—4) konečné, shlaučené na stopkách kratičkých, plštnatých a podepřené listami několik wejčítokopinatými, co aubor dlouhými nebo kratšími, zelenými; zákrowu lupeny chlupaté, kopinaté, prodlaužené w ostrí šidlowité, dlouhé a ohnuté; kwěty žlutawě bílé. — Na lukách wlkých Ewropy prostřední a sewerné Sibirie. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Mladistwé listí tu a onde co wařiwo jedí.

LOPUCH. LAPP. KLETTE.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwětý. Zákrowu kulowatého lupeny kožowité, střechowité, dole přitlačené, pak šidlowité a hákowité ohnuté. Ježle přidužnaté, ploché s třepením tuhým, šidlowitým. Koruny na patero klané, pravidelné, s trubkau 10žilau. Nažka podlahlá, po boku smačknutá, lysá, na přič brázdovaná,

Chmýr krátký, mnohořadý ze chlupůw w krauzek neroslých, padawých, niřowitých, řerpiwých.

L. obecný. *C. Bardana Spenn. Arctium Lappa Lin.* Lupen, řepik, čumbrk, nauze, choce, kolka. Kořen ožimný, weliký, wřetenowitý, duřnatý; lodyha 2—řstřewičná, wztýčená, tuhá, brázdowná, wětewnatá, pýřitořerpiwá, až i wlnatá; listy střidawé, řepikaté, řiroko- nebo wejčitosrdčité, tupé čili na konci zaokrauhlé, zaubkowané, na rubu slabě wlnaté nebo ztenka ředoplřtnaté, kořenowé přeweliké, často řerabaté; aubory rozpostawené w chocholik anebo skoro brozen konečný; kwěty nachowé nebo čerwenawě bílé, řídko docela bílé. — Na řkrobotinách podlé skal, zdi, plotůw w Ewropě, Indii wýchodní a Americě sewerné. Kwěte w lipnu až do záři. ♂.

Ten rod má troje hlawní odrody, jeř někteří mají za obzwláštní rody:

α). *L. weliký.* *L. major, Arctium majus Schk. t. 227. A. Lappa Willd. Plenk t. 599. Hayn. 2. t. 35. Düsseld. 15. t. 26.* Lupen wětří anebo řepík *Mat. Háj. 367. — Wel. 419.* We wřechi díleci wětří a holeměří následujřících; auborky skoro chocholičené, dlouhostopkaté; zákrow skoro lysý: lupenůw wřech řřdlowitých, hákowitzých, rozewřených, stejnobarewných.

β). *L. menří.* *L. minor, Arctium minus Schk. l. c. A. Lappa Engl. bot. t. 1228.* Aubory obyčejně brozněšé, krátkostopkaté, menří; zákrow málo pawučinoplřtnatý: lupenůw wřech řřdlowitých a hákowitzých, méně rozewřených, wnitřních obyčejně čerwených.

γ). *L. plřtnatý.* *L. tomentosa, Arctium tomentosum Schk. l. c. A. Bardana Willd.* Aubory chocholičené; zákrow hustě pawučinatý: lupenůw wnitřních kopinatých, tupých, krátkohrotých, skoro papsknjřících, čerwených.

Kořen a listy w lékařstwí užitečné (*r. Bardanae*); semena počiřtnjř. Na Žapaně přý jej obzwlášťe sázejř pro kořen a nař, ano brž i tu a onde w Ewropě kořen jedř Auborky házejř žertem do wlasůw, z nichž pro háčky zákrowowé těžko se dajř wymáři.

RAPONTIKA. RHAPONTICUM. RHAPONTIK.

Aubor stejnomanzelný, mnoho- a stejnokwěťý. Zákrowu lupeny mnohořadé, přitlačené, ukončené w přiwěsek zcela nebo na kraji mázdrowitý, celý, zubatý, zakončítý neb okrauhlený. Jeřle s třišněmi čarkowitými. Koruny na patero klané, připrawidelné. Nařka podlauhlá, obak smačknutá, lysá, dole s pupem welmi úkosným. Chmýr mnohořadý ze řtětín řerpiwých, wněřných, zponenáhla kratřích.

R. podběřka. *R. scariosum Lam Centaurea Rhapontica Lin. Bot. mag. t. 1752. Serratula Rhaponticum Decand. Rhaponticum Lob. ic. t. 288. Dalech. lugd. 1701.*

f. 1. Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenovitý; lodyha 2—3střewičná, přímá, jednoduchá, oblá, prauhowatá, jako řapíky a rub listní šedoplšfnatá, dutá; listy střidawé, dosti dlahořapíkaté, wejčité nebo srdčítowejčité, w řapík zaužené, zubaté, někdy jedním anebo druhým chobotem wyříznuté, na lici pýříčkownaté, na žíle hlavní plšfnaté, nejhořejší sedawé, podlahulé, zaubkowané; řapík někdy má pod listem jedno nebo druhé auško čárkowitzé nejmenší, čímž přechod do listu lyrowítého, jakowý jeden odrodek mřwá, na němž listy hoření proti-sečné; aubor weliký konečný; lupeny zákrowové u prostřed mnohožilé, žil ku krajům oblaukowitzé wybíhajících; kwěty brunátné. — Na pástwinách horních z Krajiny skrze Šwýcary, Sawoji a Pedemont až do Prowincie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen hořký kořenný jako rebarbara počištuje, ačkoli slaběji, protož i slowe rebarbara neprawá.

SRPEK. SERRATULA. SCHARTE.

Aubor mnohokwěť, často sejnomanželný, někdy pometáním buď jednopohlavý, buď w paprsku samiči. Zákrow přivejcowitý z lupenůw střechowitých, wněšných kratších, buď ostrých, buď w kolčik ukončených, wnitřních delších, wíce méně mázdrowitých. Ježle třepenité. Koruny na patero klané, připrawidelné. Blizny 2 rozewřené. Nažka podlahulá, smačknutá, hladká, s pupem skoro úkosným. Chmýr z chlupůw mnohořadých, tuhaukých, šerpiwaaukých, nestejných, wněšných kratších a pro sebe padajících, aniž dole w kraužek spojených.

S. barwírský. *S. tinctoria* Lin. *Fl. dan. t.* 281. *Engl. bot. t.* 38. *Schk. t.* 234. *Sturm f.* 3. Jelení traňk, jináč srpek *Mat. Háj.* 281. — *Wcl.* 329. *C.* Kořen mnoholetý, hnědý, nahoře čuprynatý; lodyha přímá 2—3střewičná, oblá, prauhowaná, jako ostatní dily nejlysejší, jednoduchá; listy celé nebo lyrowitoprotisečné, nejostřeji drobně pilowané, kořenové a lodyhowé dolejší dlahořapíkaté, hoření sedawé; řapík dole pošwiwý, poloobjimawý; aubory podluhowaté, na konci lodyhy chocholičené, pometáním dvojdomé; lupeny zákrowní lysé nebo skoro pawučinaté, z wenku do wnitř se zwětšující, wněšné špidlaté, wnitřní ostré; kwěty růžové, řídko bílé, stejné. — Na lukách, w plotech, hájích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Listí pěkně barwí na žluto. Druhdy w lékařstwí se potřebowal.

Podřadí 6.

ŘIDEŇOWITÉ. MUTISIACEAE.

ŘIDEŇ. MUTISIA. MUTISIE.

Aubor různomanželný, nestejnokvětý. Zákrow mnohořadý z lupenůw nejcelejších, plochých, střechowitých, vněšných kratších. Ježle nahé. Kwěty w paprsku samiči, w terči obojaké. Koruny 2pyské: pysk vněšný w paprsku obšírný, jazykowitý. Čnělka walcowitá, dole napuchlá, lysá, krátce na dvě klaná. Nažka zobanitá, lysá, dlouhá; chmýr 2řadý, perowitý, stejně dlouhý: štetin dole splených, najednau padajících.

Ř. hrubokvětá. M. grandiflora H. et Bonpl. equ. l. t. 50. Rod překrásný. Lodyha dřewnatá, oblá, pnulá, 24 — 30střewiců zwýši, po stromech rozwilinami řapíkowými se udržující; listy střidawé, wyštěrbené: úkrojůw 3—4jarmých, řapíčkowanych, podlauhlých, na rubu šedoplšnatých, tupých, 2palečných, nejdolejších přisehnutých, menších, palistowitých, srdčítých, padawých; aubory na stopkách špalečných, 2—3 listeny opatřených, ojedinělé, wisuté, 6" dlouhé; zákrow dwakrát kratši paprsku, z lupenůw vněšných wejčitých, šedoplšnatých, wnitřních tmawě čerwených, kopinatých; koruny pěkně čerwené, dwakrát delši zákrowu. — Na Andách quin-duských, mírnoteplých w Nowé Grenadě.

Ten rod má snad ze všech spoluložných kwět nejwětši.

USNICE. CHUQUIRAGA. CHUQUIRAGA.

Aubor stejnomannželný ze kwětůw stejných trubkowitých. Zákrow čihowitý, ztuha střechowitý z lupenůw kožowitých, wyschlých, ostrých, žilých. Ježle hustě chlupatotrěpenité. Koruny kožowité, huňaté, nestejně šdilné, w ústí wausaté. Nažka čihowitá, bezzobaná, nejhuňatější. Chmýr 1řadý, plewnatý, perowitý, dlouhý, plew dole srostlých.

U. okázalá. C. insignis H. et Bonpl. Lam. t. 691. Johanna insignis Willd. Keř bezbranný, wětewnatý s wětewmi po listech opadlých bradawičnatými: listy střechowité, směstnané, sedawé, buksowým anebo listnateé kolcateho podobné, tuhé, wejčité, ostré, nejcelejší, na konci kolcatelé i s rozhami nejlysejší, žilé, žil 2 poboč-ních sotwa patrných; aubor weliký, konečný, sedawý; zákrowní lupeny podlauhlé, hustě střechowité, wnitřní

prodlážené, kopinaté. — Na Andách quitských, na vrchu Antisaně. \bar{K} .

ČAJICE. PRINTZIA. THEETREMSK.

Aubor různomanželný, různokvětý, paprskující. Zákrow z lupenův 3—4řadých, kopinatých. Ježle nahé, buňkované. Květy w terči obojaké, w paprsku třade, samiči. Nažka bezzobaná, wálcowitá, huňatá. Chmýr mnohořadý, dlauhý, ze štětín krátce a hustě perowitých anebo wauskowaných.

Č. kořenná. P. *aromatica Less.* Inula *aromatica Lin.* Conyza *canescens Sieb.* Leysera *incana E. Mey.* Keř 2-střewičný, přímý; wětwe dole olysálé, listím starým zwadlým, zbnědlým šupinaté, nahoře šedoplšnaté, wypauštějící mnoho rozeh dělajících hustý a dost weliký chocholík; listy wětewní sedawé, střidawé, tupé, kopinaté, sotwa $\frac{3}{4}$ '' dlauhé, po kraji podchlípené, wespod hustě plštaté, na vrchu řídčeji, listy rozhowé čárkowité, tupé, sedawé, podlé kraje podchlípené a tudýž na lici oblé, na rubu žlábkem na dél opatřené, jako wětewní plštaté; aubory na rozhách konečné, asi $\frac{1}{2}$ palečné, dohromady chocholík hustý skládající, sedawé, listím podepřené; zákrowní lupeny wněšné listům podkwětním podobné, plštaté a rovné, po kraji proswítawé, wnitřní mají kraj proswítawý, širši; jazýčky bílé, nemnohé; terč žlutý. — Na Předhoří dobrě naděje. \bar{K} .

Celá rostlina lšbezňe wof asi jako lawandule; kolonisté pijí z ní thé proti nastuzení.

KROMÁK. FLOTOWIA. FLOTOWIE.

Aubor stejnokvětý, stejnopohlavý, nepaprskující. Zákrow zwonkowitočilowitý: lupenůw nepatrně mnohožilých, kožowitých, wněšných wejčitých, hrotitých, wnitřních čárkowitých, pak ohnutých. Ježle plewnatotřepinité. Koruna příkožowitá, 10žilá, dlanito- nebo nestejně hluboko- na patero klaná. Nažka wálcowitá, bezzobaná, hustě huňatá. Chmýr stálý, plewnatý, třadý, dlauze perowitý.

K. ztepilý. F. *excelsa Decand.* Chuquiraga *excelsa Don.* Strom 30—60' wysoký, 9' tlustý, wětwe oblé, podlé listůw střidawých obak trny jakoby palist; aubory hustě a krátce klasaté; zákrow lupenůw na hřbetu plšnatých; květy pometáním 2domé. — W Chili.

Znamenitý stromowitost w tom řádu neobyčejnau.

Podřadí 7.

HOLASKOWITÉ. NASSAUVIACEAE.

HOLASKA. NASSAUVIA. NASSAUVIE.

Aubor z květův 4—5 stejných. Zákrov podlaulowálcovitý, hned řadý, z lupenův vnitřních 5 kopinatých, přikolcatých, přímých, 3 vněšných kratších, přitlačených, listům pravým podobných. Ježle nahé, těsné. Kwěty obojaké. Koruny 2pyské: pysku vněšného 3zubého, vnitřního 2dílného s lalokoma někdy srostlýma. Prašníky na článku tlustaunkém sedící, dole a nahoře s dlouhým přívěskem. Nažka obvejčitopodlauhlá, smačknutá, lysá. Chmýřové plewy 3—5, nejprchavější, čárkovité, zakončité, sotva brvičkované.

H. libowonná. *N. suaveolens Willd. Lam. t. 721. Brogn. vog. coq. t. 56. f. B.* Lodyha zelinná, přímá; jednoduchá; listy klinovitowejšité, na konci hrubě a ostře stříhané, na konci přikolcaté, na rubu huňaté; aubory w hrozen wejcovitý, konečný rozpostawené; listy nejhuňatější, auborův delší. — W úžině magellanské.

DLAKÝŠ. TRIXIS. TRIXIS.

Aubor z květův mnohých stejných. Zákrov 1—2řadý z lupenův nejcelejších. Ježle chlupatotřepenité nebo lysé. Kwěty všecky obojaké; koruny 2pyské, chlaupkované: pysku vněšného 3zubého, jazykovitého, na květech vněšných přidělsího, vnitřního 2dílného, podwinutého. Nažky přiblé, na konci ztenčené, šerpiwé. Chmýř ze štětín wlasovitých, řadých, šerpiwých.

D. brasílskj. *T. brasiliensis Decand. T. othonnoides Less. Perdicium brasiliense Lín. Cleanthes brasiliensis Don.* Bylina lodyhy nejchlupatější, tuhé, hranaté, nahoře wětwnaté, přínahé; listy kořenové na píd dlouhé, řápkaté, odstálé, eliptičnopodlauhlé, příchobotnaté, mazolatozubaté, lodyhowé drobné, čárkovité, sedawé, zákrowní lupeny přijednořadé, wně mrtnataunké, kopinaté, tupé; kwěty žluté. — W Brasílii. 4.

Zpařením z něho udělanau užívají proti krvotokům a silným čmýřům ženským.

ČAKANKOWITÉ. CICHORACEAE.

DRAHUŠICE. SCOLYMUS. GOLDDISTEL.

Aubor mnohokvětý. Zákrow listy obklíčený, wejcowitý, střechowitý z lupenůw přitlačených, na konci kolcatých, po kraji auzce mázdrowitých. Ježle plewnaté. Nažky s chmýrem ze plew šupinowitých.

D. skwrnatá. S. maculatus Lin. Lam. t. 659. Schk. t. 227. Hnidák. Zelina lodyhy 3—4střewičné, přímé, oblé, autle prauhowané, lysé, wětewnaté, 4křídle křídly obširně chobotnatými, zubatými, chruplawě obraubenými a w kolce silné se končícími; listy často běloskwrnaté, střidawé, sedawé, dolů běžice lodyhu okřidlují, obwodem podlahlé, protisečné: úkrojůw podlahlých, kolcatozubatých, chruplawě obraubených, obak mrtnaté, listy kořenowé hlauběji protisečné a delšími kolci ozbrojené, podauborní jakoby listeny, hřebenowitě protisečné, úkrojůw kopinatých, celých nebo na dolním kraji se zubem; aubory konečné sedawé, ojedinělé, dohromady dělají chocholik; zákrow lupenůw kopinatých, bělobraubených, wněšných wně zcela pýřitých, ostatních skoro lysých; kwěty žluté; prašniky hnědočerwené; nažka nejkratšeji zobanitá s chmýrem wěncowitým. — Podlé rolí w celé Ewropě středomořské od Lusitanie až do Lewantu. Kwěte w srpnu a září. ♂.

D. drobnokwětá. S. hispanicus Lin. Mill. ic. 2. t. 240. Sibth. t. 825. Miscolus microcephalus Cass. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, wětewnatý; lodyha přímá, 3—4střewičná, oblá, autle prauhowaná, pýřitá, nahoře wětewnatá, přetrženě křidlatá křídly od hora dolů se zužujícími, obyčejně dolního kolínka nedosahujícími, chobotnatozubatými, kolcatými, sotwa chruplawě obraubenými; listy střidawé, sedawé, dolů po lodyze běžící, obwodem wejčitokopinaté, protisečné: úkrojůw na tré klaných, kolcatých, chruplawě neobraubených, šerpiwé; podkwětní w celku podobné, užší, se žilau a žebry tlustými, bílými; aubory w úžlabíčkách listoma podepřené, na kratíčkách wětewičkách dohromady dělají klas; zákrow lupenůw kopinatých, proswítawě obraubených, lysých; kwěty dwakrát delší zákrowu, žluté; nažka bezzobanná s chmýrem ze dwau šupinek stejně dlauhých, k

níž ještě jedna nebo druhá přichází. — Podlé rolí w Ewropě středomořské až do Taurie, též z Armoracie jižné až do Lusitanie. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Prasata i lidé jedí kořen, kterýž se potřebuje proti vyražením. Mladistwé byliny toho a předešlého rodu šparglowité jsau chutné a jedí se wařené.

KAPUSTKA. LAPSANA. RAINKOHZ.

Aubor 8—12kwětý. Zákrow walcowitozwonkowitzý, hranatý z lupenůw 8 přímých, 1řadých a lupinkůw 2—3 nejmenších, zpodních. Ježle těsné, nahé. Nažky podlahlé, lysé, holé, prosté, padawé.

K. pospolitá. L. communis Lin. Fl. dan. t. 500. Engl. bot. t. 844. Schk. t. 225. Kořen letní vypauští lodyhu přimau, 1—2střewičnau, oblau, latnatě wětewnatau, lysau nebo pýřitau; listy lysé nebo pýřité, střidawé w řápek zaužené: dolní lyrowité: úkrojuw zubatých, konečného srdčité wejčitého, postranních podlahlých, rozewřených, hoření wejčité, zubaté, hořejší kopinaté, zubaté, nejhořejší kopinaté, nejcelejší; aubory drobné; zákrowy nejlysejší: lupenůw čárkowitokopinatých, ostrých; listeny nejmenší; koruny žluté skoro zdělí zákrowu. — Na místech obdělaných a rumu po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Mladistwau jedí za salát.

KOSATKA. RHAGADIOLUS. SICHEL SALAT.

Aubor 8—12kwětý. Zákrow 1řadý z lupenůw asi 8, swinutých, nahý nebo listenatý. Ježle nahé, ploché. Nažky holé, oblé, bezbranné, delší semena, nahoře prázdne a jakoby zobanité.

K. jedlá. R. edulis Gaert. t. 152. f. 2. Schk. t. 225. Kořen letní hnědý vypauští lodyhu přimau, 2střewičnau, chocholičnatě wětewnatau, oblau, dole pýřitau; listy pýřité nebo lysé, na žile hlavní srstnaté, w řápek zaužené, kořenové a lodyhowé dolní lyrowité: úkroje konečného wejčitého, trojúhlého, chobotnatého, pobočních podlahlých, rozewřených, lodyhowé hoření kopinaté, celé nebo vykrajowanozubaté; aubory drobné, hroznaté; zákrow nejlysejší, listeny maličkými obkličeny; koruny žluté; nažky 4—6 hwězdowitě rozewřené, asi 1/2" dlouhé, šidlowité, oblaukowité, lupeny zákrowowými lysými zawinuté; na prostředku ježle stojí

nažky 2—3, zakrsalé, oblaukowitzě zkřiwené. wně pýrité.
— Na místech obdělanych Ewropy jižné a Lewantu.
Na mladau we vlasti jedí.

SWINÍZEL. HYOSERIS. SCHWEINSALAT.

Aubor mnohokvětý. Zákrow třády, krátkolistenatý, z lupenůw přípoddutých, nažky w paprsku zaobalujících. Ježle nahé. Nažky zobatané, smačknuté. Chmýr w paprsku nejkratši z jedné nebo druhé plewy prodlaužené, w terči delši, dvojřády, z plew nejděleji zakončitych.

S. skvělá. *H. lucida* *Lin. Jacq. h. vind. t. 150*. Kořen tlustý, mnoholetý; stwoly tauborné, lysé, na konci sotwa ztlustlé, listůw delši; listy lysé, kracowitowystěptané: úkrojůw wejčitožhraných, přízubatých; zákrow z lupenůw přímých, 5 listeny podepřený; nažky smačknuté, wněšné nejkratšěji chmýraté, wnitřní křídlaté, déle chmýraté. — W Egyptu, Řecku, na Sicilii.
Kořen tuším jedí.

POBLEKLA. CATANANCHE. ZWANGKRAUT.

Aubor mnohokvětý. Zákrow z lupenůw mázdrowitých, mnohořády, střechowitých. Ježle ploché, třepnitochlupaté. Čnělkowá raménka krátká, skoro wejčítá. Nažky čihowité, bezzobanné, brázdnatopětihrané, přitlačeně štětínaté. Chmýr 5—7plewý, dlauhý, plew nejděle zakončitych, stejných, zaubkowaných.

P. modrá. *C. caerulea* *Lin. Lam. t. 658. f. 1. Schk. t. 226*. Malá bylina sesamoides *Mat. Wel. 435*. Tolitlik. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, wypaušti lodyhu přiman, dole na dlauhé wětwe rozdělenau, 1—2střewičnau, oblau, jako listí srstnatau; listy kořenowé a dolení lodyhowé střídawé, w řapík křídlatý zaužené, čárkowité nebo protisečné. úkroji dlauhými, rozewřenými, kopinatými, odlehlými, lodyhowé hoření sedawé, zponenáhla se umenšující; aubory na konci prodlaužených wětwi, šupinami drobnými, lupenům zákrowowým podobnými opatřených, ojediněle; zákrow asi $\frac{3}{4}$ " dlauhý, lupenůw stříbrně lesklých, wejčitych se žilau w brot wybihající; koruny modré. — W Ewropě středomořské na pahrbcích skalnatých.

W zahradách ozdobau.

ČAKANKA. CICHORIUM. WEGWART.

Aubor mnohokvětý. Zákrow dvojnásobný: wněšný

krátký, asi 8lupenný, vnitřní dlahý, asi 8—9lupenný. Ježle plochaunké, bezplewé, někdy skrowně buňkowa-notřeplité. Nažky obwejité, přismačknuté, prauhowaté, lysé. Chmýr ze šupinek nejkratších tupauňkých, hojných, 1—3řadých.

C. obecná. C. Intybus Lin. Blak. t. 183. Plenk t. 226. Sturm f. 6. Hayn. 2. t. 24. Čakanka Mat. Háj. 127. — Wcl. 148. Čekanka. Kořen mnoholetý, wřetenowitý, dlahý, wětewnatý, mnohohlawý; lodyha přimá, 1—5' vysoká, od dola odstálowětewnatá, brázdowaná, jako listi krátce mrtnatá nebo přilysá; listy střidawé, kořenové w rúži rozpostawené, k zemi přitlačené, podlahlé, w řapík obraubený zaužené, chobotnato- nebo protisečnokracowité; úkrojňw nestejně zubatých; listy lodyhowé podlahlokopinaté, poloobjimawé, chobotnatozubaté, podkwětní z dola širših, skoro objimawého kopinaté, nejcelejší; aubory úžlabičkové, podwojné nebo pomnožné, sedawé nebo stopkaté, 1—1½" široké; zákrowu lupeny obdálně žláznatochlupaté, wněšných 5 odstálých a podhnutých, sotwa zdělí polowičky wnitřních; kwěty swětlemodré, řidko čerwenawé nebo bílé; chmýr mnohokrát kratší nežli nažka. — Podlé cest, poli, na místech neobdělanych, suchých po celé Ewropě, nyní také w Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do září.

Kořen dužnatý, hořký, mléka plný w lékařstwi se potřebuje. Též jest hlawním surogatem káwy a slowe *cikorie*. K tomu cíli sází se u množstwi a rostlina sázená jest wyšší, lysejší, listí kořenowého nerozděleného, toliko zubatého; listí mladých pfskem obhrnowané, zbledlé jí se w salátu.

C. šterbák. C. Endivia Lin. Blak. t. 378. Plenk t. 587. Šterbák Mat. Háj. 176. — Wcl. 148 Endywie. Podobá se předešlé, liší se ale wětewmi sem a tam zprohybanými, listím kořenowým nerozděleným, docela lysým, lodyhowým širokewejčítým, objimawým, a chmýrem toliko 4krát kratším nežli nažka. — W Lewantu. Kwěte jako předešlá.

U nás sází se w zahradách a potřebuje na salát. Sázením dáwa trojí odrodek α) s listím kořenowým celým užším anebo širším, β) s takowýmž kadeřawým, γ) s wyšičptaným.

PRASENNÍK. HYPOCHARIS. FERKELKRAUT.

Aubor mnohokwěť. Zákrow wejčítopodluhowatý nebo přizwonkowitý z lupenňw střehowitých. Ježle s plewami kwěty dole objimajícimi. Nažky lysé, ostrobrawdawičnaté, hned wšecky bezzobané, hned některé. Chmýr

dvojřady, štětín vněšných kratších, vnitřních delších, perovitých.

S. plchý. H. glabra Lin. Fl. dan. t. 424. Lam. t. 646. f. 1. Curt. lond. t. 149. Schk. t. 225. Kořen letní tence wřetenovitý, hnědý, vypaští několik lodyh $\frac{1}{2}$ —1-štěwičných, přímých nebo skoro wzstaupawých o málo listůw a wětwi; listy kořenowé obwodem kopinato-pódlauhlé, kracowité nebo chobotnatozubaté, lysé nebo srstnaté; lodyhy 1listé nebo nahé, wětewnaté nebo jednoduché; stopky maličko wzhůru tlustnaucí, lauborné, dosti dlauhé; zákrow lysý z lupenůw welmi nestejných, kópinatých, mázdrowitě obraubených, tupých; kwěty žluté; nažky hnědočerné, pokrajní bezzobanné, prostřední se zobanem nažky delším, dole hnědočerným. — W Ewropě na rolích písčítých. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

PLEWNATEC. ACHYROPHORUS. SCHWEINSALAT.

Wšecko jako u prasenníkůw, chmýr ale jednořadý.

P. blatný. A. maculatus Scop. Hypochaeris maculata Lin. Fl. dan. t. 149. Sch. 225. Hayn. 6. t. 43. Kořen mnoholetý, wřetenovitý, kolmojdaucí; listy kořenowé waječnopódlauhlé, řídkosrstnaté, přicele, buď drobněji buď autleji zubaté, nejtupější nebo ostraunké; lodyha oblá, 1— $\frac{1}{2}$ štěwičná, přímá, prauhowaná, srstnatá, jednoduchá nebo rozkladitomálowětewná, nahá nebo listem kopinatočárkowitzým opatřená: aubor konečný, $1\frac{1}{2}$ široký; zákrow tuhými chlupy šerpiwý: lupeny wněšné, dwakrát kratší wnitřních; kwěty žluté na konci šzubé; nažky wsecky zobanité. — Na lukách sušších po celé Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w lipnu. ♀.

Nař a kwěty druhdy w lékárnách chowali (*herba costi*) a kwěty místo přhowých potřebowali.

PAMPALIŠKA. LEONTODON. LÖWENZAHN.

Aubor mnohokwětý. Zákrow přístřechowitý, lupenůw totiž wněšných kratších, 1—3řadých. Ježle nahé, tečkowané nebo u prostřed třepenité. Nažky oblé, prauhowané, napřič swraskalokolcaté, stejné, krátkozobanné, zobanem zponenáhla se ztenčujícím. Chmýr dvojřadý, ze štětín wněšných kratších, chlupowitých, nemnohých, wnitřních perowitých dole mázdřitě rozšířených.

P. nrtnatá. L. hispidum Lin. Curt. lond. 2. t. 161. Apargia hispida Hoffm. Schk. t. 220. Hedypnois Engl.

bot. t. 554. Kořen mnoholetý, několikohlavý, mrcasatý; listy kořenové podlauhlé anebo kopinaté, v řapík křídlatý zaužené, mělčeji hlouběji chobotnatozubaté, chlupy na konci vidličkovatými mrtnaté; stvol prodloužený, zvýší prstu nebo pidi, oblý, prauhowaný, dole a nahoře mrtnatý, u prostředku přilysý; aubor ojedinelý, přímý; zákrow chlupy jednoduchými srstnatý: lupenůw kopinatočárkovitých, vněšných třikrát kratších; koruny žluté; nažky kolčikované. — Na lukách a pastwinách, obzvláště vyšších, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

SMETANKA. OPOKINA. PFAFFENRÖHRLEIN.

Aubor mnohokwětý. Zákrow obhomolowitý, řadý z lupenůw kopinatých, zakončitých a wedlejších w zpod mnohých. Ježle nahé. Nažky podluhowaté, oblaunké, obak přitčené, na přič svraskalaunké. Chmýr řadý ze štětín špinawě bělawých, nejdoleji mázdrowitě rozšířených.

S. podzimní. *O. autumnalis Decand.* *Leontodon autumnale Lin.* *Hedypnois autumnalis Engl. bot. t. 830.* *Apargia autumnalis Hoffm. Schk. t. 220.* Kořen mnoholetý, tlustý, jakoby překausnutý, mrcasatý, hnědočerný vypaustí malý trs; listy kořenové obvodem podlauhlokopinaté, v řapík křídlatý zaužené, wyštěrbené: úkrojůw odstálých, čárkovitých, celých anebo opět wyštěrbených, nebo chobotnatozubaté nebo zubaté, nejlysejší; stvolý w zstaupawé, zvýší prstu nebo střewice, oblé, prauhowané, nejlysejší, nahoře wětewnaté, pod wětewmi a nahoře pod auborem šupinaté, ojedinelé, lysé nebo pýřité, auborůw několik (2—7) na stopkách pýřitých; kwěty žluté; chmýr sedawý ze štětín chlupatých. — Na lukách a pastwinách Ewropy a Sibirie. Kwěte w lipnu až do podzimka. 4.

KOZÍBRADA. TRAGOPOGON. BOCKSBART.

Aubor mnohokwětý. Zákrow řadý, z 8—16 lupenůw nejdoleji srostlých, pak ohnutých. Ježle nahé, dubkované. Kwěty pokrajní často paprskující. Nažky beznožičné, dlahozobanné. Chmýr mnohořadý, perowitý ze štětín stejných, přirohowitých, patera na konci nahých, delších.

K. porolistá. *T. porrifolius Lin. Jacq. rar. t. 212. Fl. dan. t. 797. Engl. bot. t. 638. Schk. t. 212.* Kořen letní neb ozimý, kolníkowitý; lodyha přímá, 3—4stře-

wičná nebo vyšší, wětewnatá, jako ostatní dily lysá; listy z dolejška širokého, objímaného čárkowitzkopinaté, dlouhozakončité, nejcelejší, přímé, tuhaunké, ploché; aubory ojedinelé, konečné, nahoře docela ploché; stopky wzhůru tlustnaucí, kejowité; zákrow slupenný, delší kwětůw nachově sialových; nažky pokrajní drobnošupinaté uzlaté, asi zdělí zobanu niťowitého. — W Lewantu a w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Rostlina na zabradách se sází pro kořen jedlý.

K. lauční. *T. pratensis* *Lin. Bull. herb. t. 209. Lam. t. 640. f. 2. Engl. bot. t. 434. Plenk t. 589.* Podobá se předešlé, má ale listí přikýlaté, obyčejně řeřabité, dlouhozakončité, s koncem někdy podwinutým; stopky oblé; zákrow lupenů 8 nad dolejškem na přič wtačených, zdělí nebo malíčko delších nežli jazýčky na konci uťaté, čistě žluté; nažky pokrajní uzlatošerpiwé, zdělí zobanu swého niťowitého. — Na lukách w Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♂.

Kořen a mladistwé rostliny tu a onde jsan pokrmem obšebným. Poslední připravují se jako chřest (špargl).

K. wýchodní. *T. orientalis* *Lin.* Též předešlé podobná; lodyha, listy jakož i zákrow klkatoplštnaté, kwěty delší zákrowu, nažky pokrajní šupinatoměkkoostenné, delší zobanu. — Na lukách Ewropy jižnější.

K. čerítá. *T. undulatum* *Jacq. rar. t. 158. Kozibrada Mat. Wcl. 164.* Též podobná předešlým a obzvláště lauční; nejlysejší; listy čárkowitzé, nejcelejší, řeřabité, a na konci swinuté; zákrow 8—10 lupenný, zdělí nebo málo kratší korun tupých, semenonosný sehnutý; nažky pokrajní šupinatobradawičnaté, co zoban dlouhé. — Na lukách a pastwinách w Čechách, Uhřích, okolo Astrachanu, w Kapadocii. Kwěte téhož času.

Ta a předešlá potřební se jako kozibrada lauční, ačkoli nižádná jich naschwál se nesází.

ŠADÍBRADA. GERPOGON.

Aubor mnohokwětý. Zákrow slupenný, řadý, kwětůw delší. Ježle se šupinkami chlupowitými na straně wněšné podlé kwětůw stojícími. Nažky wálcowité, nejdeleji zobanité, prauhowané, w paprsku stálé, w terči padawé. Chmýr w paprsku asi z 5 plew aukých, zakončitých, pilkowaných, w terči ze štětín nejmnožších, řadých, dlouhoperých.

S. lysá. *G. glaber* *Lin. Jacq. h. vind. t. 33. Schk. t. 213.* Zelina nejlysejší jméním docela podobná kozibra-

dě laučné. Kořen wřetenowitý; lodyha přímá, 1—1½střewičná, jednoduchá nebo wětewnatá; listy sedawé, střidawé, z dolejška širokého dlawze čarkowité, žlábkowité, nejdolejší objímawé, ostatní ale jenom dopola; aubory ojedinelé, na konci stopky nahore ztlustlé, duté, pod samým auborem ztenčené a tu pýřité; koruny bledě čerwené; chmýr náryšawý. — W Ewropě a Africe středomořské na rolich. ☉.

Aubory toliko jedno ráno rozwité zůstawají, pak na wždycky se zawrau, až pak semeno wypadá.

KLEPUCIA. UROSPERMUM. SCHWEIFSAMB.

Zákrow zwonkowitý z lupenůw 8 jednořadých, dole w trubku baňkowitau srostlých. Ježle bezplewé, chlupatotřepenité. Koruny na konci trubky a dole u kraje chlupaté. Nažky beznožičné, měkkoostenné, smačknuté, zobanité zobanem nejdelším, dutým, dole nafauklým a ode kle bráničkau odděleným. Chmýr řřadý: štětín stejných, perowitých.

K. obecná. U. Dalechampii Desf. Arnopogon Dalechampii Willd. Tragopogon Dalechampii Lin. Gaert. t. 159. f. 4. Hieracium magnum Dalech. lugd. 569. f. 1. H. sulphureum Bar. rar. t. 209. Kořen ozimý, wřetenowitý; lodyha přímá, ½střewičná, málowětewnatá, přímá, jako listy huňatošerpiwa; listy buď wšecky kracowité, buď toliko dolejší a tenkrát jsau hořejší obwejité nebo podlahlé ano i kopinaté, ostré, po kraji, obzwláště dole, zubaté nebo celé, lodyhu dopola objímající; kraj listůw kracowitých celý nebo wíce méně zubatý; z konce wětew wynikají stopky dlawhé, tuhé ojedinelé, jednauborné, pýřitošerpiwé; aubor asi 1½ široký; kwěty žluté, na konci čerwené, sušením zelenající; zákrow pýřitoaksamitný; chmýr náryšawý. — Na polích, winicech po Italii, Gallii jižné a Hispanii. ♂.

Mladistwau jedl s jinými zelinami času zimulho w teplých končinách.

HADIMORD. SCORZONERA. SCHWARZWURZ.

Aubor mnohokwěť. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažka beznožičná, bezzobanná, (řřdko zobanitá), dole pobočně pupečnatá. Chmýr mnohořadý, perowitý, řřdko šerpiwý.

H. nízký. S. humilis Lin. S. lanata Schrank. Kořen mnoholetý, tlustý, dlawhý, několikohlawý; lodyha přímá,

zvyšší prstu nebo pídí, oblá, wlnatá, o 1—3 listech střídawých, obdálných, kopinatočárkowitých, o 1—3 auborech; listy kořenowé řapíkaté, podlauhlé, kopinaté nebo čárkowitokopinaté, nejostřejší, po kraji trochu řebaté, po částece řapíku dolejší obak a žilách wlnaté, pak kromě na řapíku olysající, 3—4" dlaubé, asi 1" široké; aubor dost weliký: zákrow wlnatý, pak olysající, dwakrát kratší kwětůw: lupenůw wněšných wejčítokopinatých; koruny bledě žluté, ufaté. — Na lukách wlhkých Ewropy a Sibirie. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Kořen zahořklý potřebowali co lék wyčišťující a otwírající.

H. obecný. S. hispanica Lin. *Blak. t.* 406. *Plenk t.* 592. *Düsseld. 1. t.* 7. *Scorzonerá Mat. Wel.* 324. *D.* Kořen dlaulý, wřetenowitý, jednoduchý, dužnatý, wně černý, u wnitř bílý, na konci čuprynatý; lodyha přímá, 2—3střewičná, jednoduchá nebo wětewnatá, zmládí pawučinowlnatá; listy střídawé, podlauhlé až kopinaté a čárkowité, wíce méně zaubkowané, zakončité, lysé, kořenowé w řapík zaužené, lodyhowé žlábkowité, objímané; aubory ojedinělé na koncech wětwowých; zákrowy dwakrát kratší kwětůw: lupeny wněšné žuhlowejčité, wnitřní wejčítokopinaté, wšecky ostré; kwěty čistě žluté; nažky pokrajní autle měkkoostenné. — W Ewropě jižné a tu i onde w prostřední na lukách tučných. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Sází se na zahradách pro kořen jedlý. Jindá měli ji za wýborný prostředek proti uškntí hadřmu.

H. lahodný. S. deliciosa Guss. Kořen mnoholetý, bulwowatý, podluhowatý; lodyha jednoduchá nebo nej-doleji wětewnatá: wětwi lauborných; listy čárkowité, zakončité, ploché, lysé, dole maučnatopříplřinaté; lupeny zákrowowé nejlysejší: wněšné širokokopinaté, ostraunké, přitlačené. — Po pastwinách chlumních na Sicilii blízko Palerma. ♀.

Kořen rozdřlným způsobem do cukru zadřlaný jest durti přelahné a občerstwující a tudyž Siciliauim welmi oblíbený.

HOŘEČ. PICRIS. BITTERKAUT.

Aubor mnohokwětý. Ježle nahé. Zákrow řřadý: lupenůw wněšných krátkých, často odstáwajících. Nažky oblaunké, dole a nahoře příztenčené, na pře swraskalaunké, buď se zobanem třikrát kratřím buď žadným. Chmýr alespoň w terci perowitý, řřadý, řřady wněšné kratří, přiwlasowitý.

H. jeřřábníkowý. P. hieraicoides Lin. *Engl. bot. t.*

196. *Lam. t. 618. f. 2. Crepis hieracioides Lam.* Kořen ozimý; lodyha 2střevičná, přímá, větwnatá, oblá, prauhowaná jako listi mrtnatá, nahoře přilysá; listy podlaubkopinaté, zubaté nebo přichobotnaté, nejdolejší dole ztenčené, poloobjímavé, prostřední a hoření dole uťaté nebo šipovité a poloobjímavé; aubory konečné, dohromady dělající chocholik konečný; zákrowu lupeny wněšné odstáwající, na hřbetu šerpiwé a přimrtnaté, po kraji lysé, jakož i wnitřní kopinaté, ostré; kwěty žluté, jazýčky skoro 2krát delší trubky; nažky pod chmýrem skrčené, přibezobanné, autle napříč swraskalé. — Na místech neobdělanych, podlé cest a lesůw, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

LOCYKA. LACTUCA. LATTICH.

Aubor mnoho- nebo málokwětý. Zákrow wálcowitý, střechowitý, 2—4řadý, řad wněšných kratších. Ježle nahé. Nažky smačknuté, bezkřídle, náhle w zoban nitowitý prodlažené.

L. zahradní. L. sativa Lin. Blak. t. 58. Plenk t. 594. Hayn. 7. t. 30. Locyka zahradní Mat. Háj. 123. b. 124. — Wel. 157. Kořen letní, tence wřetenowitý; lodyha přímá, 1—2střevičná, lysá, na wětwe wztýčené, chocholičnatě rozpostawené rozdělená; listy lysé, po hlavní žile wezpod štětinaté nebo bezbranné, zaubkowané, dolení sedavé, obwejitopodlauhlé, nerozdělené nebo kracowitě protisečné, hoření dolejškem srdčítostřelowitým objímavé, nejhořejší a podkwětní zakončité, násobené; aubory na latě rozšířené, chochlikowité, nahoře rovné; kwěty bledě žluté; nažky obak šprauhowé, swětle ze žlutawa hnědé nebo šeré, zděli nebo kratší zobanu swého bílého. — Nepochybně půwodně roste w Indii východní, nyní po celém swětě se sází. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Od nejdáwnějších časůw se sází, a jí se co zelenina, obyčejněji ale za salát (hláwkový, kolowratský). Štáwa její mlékowitá, zhustlá, potřebuje se w lékařství co lék welmi mocný, jelikož jako opimn uspává a bolesti ukojuje.

Sázením tolikoletým proměnila se w množství odrodkůw.

L. lesní. L. Scariola Lin. Hayn. 1. t. 46. Düsseld. 43. t. 8. Wagn. 2. t. 127. Locyka lesní Mat. Háj. 137. — Wel. 158. Kořen letní nebo ozimý; lodyha wztýčená 3—6střevičná, nahoře latowitě rozwětwená; listy kolmo zvrácené, po hlavní žile na rubu štětinaté, wejčítopodlauhlé, ostré, dole střelowité, hrotnatozubaté, protisečné.

nokracowité, řídko nerozdělené, bledě zelené, nasiwělé; aubory rozpostawené w latu jehlatcowitau; kwěty bledě žluté; nažky nahnědle šeré, obak šprauhowé, černě obraubené, na konci štětinkowanopýřité, co vlastní zoban bílý dlaubé. — Na místech neobdělanych podlé zdí, cest w největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Mlwa se za následující, což může býti na škodu, protože mnohem méně jest mocna.

L. jedowatá. *L. virosa* Lin. Schk. t. 217. Hayn. 1. t. 47. Düsseld. 4. t. 22. Welmi podobná ku předešlé, liší se ale, že má listy dolní rovnovážné, tupé, nerozdělené nebo chobotnaté; nažky černé, dost širokoobraubené, na konci pod začátkem zobanu bílého lysé. — Na místech vyšších, skalnatých Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Celá rostlina naplněna jest šťawau mlécowitau bílau, mnohau, ostrohořkau, mámiwau, kteráž nejmenším dotknutím z zákrowu se prýští. Z nati čerstvé kwětaucf dělají wýtah jako opium aučiliwý a w lékarství užitečný.

RADYK. CHONDRILLA. KNORPÉLSALAT.

Aubor chudokwěťý, wálcowitý. Zákrow 2řadý, lupeny přitlačenými, krátkými obklíčený. Ježle těsné, nahé. Koruny trubka na konci mrtnatá. Nažka oblá, bezkřídlá, na konci šupinatě měkkoostenná: šupin nejhořejších asi 5 skoro kalichu podobných, mezi nimiž vyniká zoban dlouhý, tenký. Chmýr chlupatý, mnohořadý.

R. prutnatý. *C. juncea* Lin. Gou. ill. t. 64. Jacq. aust. t. 427. Schk. t. 218. Kořen ozimý; lodyhá přímá, 2—3střewičná, křiwolaká, prutnowětewnatá, oblá, dole štětinatomrtnatá; listy kořenové kracowité, lodyhowé dolní obwodem kopinaté, chobotnatoprotisečné, hoření čárkowitzkopinaté nebo čárkowité, zubaté; aubory 2—6, hromadné, poboční sedawé anebo krátce stopkaté na krátkých wětwičkách, a dohromady dělající klasy na wětwich; lupeny zákrowové čárkowité, blanowitě obraubené; kwěty bledě žluté; nažka špinawě rusá, ukončená 5 šupinami čárkowitými: zoban delší nažky, chmýr bělostný. — Na místech neobdělanych, škrobotinných po Ewropě celé a w Sibirii altajské. Kwěte w lipnu a srpnu. ☿.

Kořen druhdy potřebowali proti plynutí břicha a ušknutí hadímu; w jižných krajínách prýští se z něho mléko ostré, na wzduchu tulnaucf. Mladistwau jedí buď wařenau buď za salát.

PLEŠKA. TARAXACUM. LÖWENZAHN

Aubor mnohokvětý. Zákrow dvojřadý: vněšný z lupenůw drobných, přitlačených, odstálých anebo podhnutých, vnitřní z jednořadých, přímých. Ježle nahé. Nažky podluhovaté, praužkované, po praužkách měkkoostenné nebo na konci trníčkované, w zoban dlouhý prodloužené. Chmýr chlupatý, mnohořadý.

P. obecná. T. Dens leonis *Desf.* T. officinale *Wither.* Leontodon Taraxacum *Lin. Bull. herb. t. 217. Schk. t. 219. Hayn. 2. t. 4. Pleška Mat. Háj. 128. Mat. Wel. 150.* Pampeliška, pampališka, smetanka. Kořen mnoholetý, větvenovitý, kolmo wníkající, šedočerný; listy toliko kořenové w rúži rozložené a položené též i přímé, obyčejně lysé, řídčeji pýřitošerpiwé, obvodem podlahlokopinaté nebo čárkovité, protisečnokracowité nebo celé, zubaté nebo nejcelejší: úkroje kracowitých nejostřejší, nahoře zubaté nebo celé; stwol ojedinelý nebo několikerý, obyčejně po sobě wzstupující, oblý, wlnatý, dole nebo docela olysající, o jednom auboru dost velikém, žlutém, medem slabě wonicím; zákrow lupenůw čárkowitých, vněšných podhnutých anebo odstálých; nažky čárkowitzoobwejtité, praužkované, na konci šupinatě měkkoostenné, praužkůw vněšných od dola swraskalých, hnědě zelené, však také nahnědle rusé, zežené, anobrž i červené. — Na lukách nejrozdielněji vysokých po Ewropě, západní Asii, sewerné Africe. Kwěte w dubnu až do jeseně. ♀.

Kořen šláwnatý jakož i nat může se za salát jísti; šťawa též i kořen suchý w lékařství se potřebuj.

SMETANNÍK. BARKHAUSIA. BARKHAUSIE.

Aubor mnohokvětý. Zákrow listeny obkličeny nebo řídce přístřechnowité. Ježle nahauké nebo chlupatotřepenité. Nažky bezkřídle, oblé, hned wšecky hned toliko střední w zoban dlouhý zponenáhla ztenčené, pokrajní hned s krátkým zobanem, hned bez něho. Chmýr mnohořadý, chlupatý.

S. smradlawj. B. foetida *Decand.* Crepis foetida *Lin. Engl. bot. t. 837.* Kořen letní, tenkowětenuwité; lodyha přímá, oblá, prauhowaná, srstnatá, listnatá, nahoře wětwnatá; listy pýřité nebo srstnaté, kracowité, w řapík křídlatý zaužené, hoření kopinaté, dole hluboce stříhané; aubory ojedinelé, na konci wětwi dřiw rozwití nachýlené, pak přímé, dost veliké; listeny čili lu-

peny zákrowu wněradé přitlačené, kopinaté, dwakrát kratší nitrořadých, též kopinatých a také na zádech srstnatých chlupy na konci žláznatými; kwěty žluté, dwakrát delší zákrowu wnitřního; nažky pokrajní se zobanem kratším zákrowu, wnitřní s delším. — Na místech neobdělanych, polích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Nač vydává zápach hořkými mandlemi; jiní přirovnávají jej ke kozlowině.

SKARDA. CREPIS. PIPPAU.

Aubor mnohokwětý. Zákrow dvojnásobný, wnitřní řadý, wněšný krátký. Ježle bezplewé. Nažky oblaunké, bezkřídle, zponenáhla w zoban ztenčené. Chmýr chlupatý, bělostný, měkký, mnohořadý.

S. ozimá. C. biennis Lin. Engl. bot. t. 149. Gaert. t. 158. f. 8. Schk. t. 222. Kořen wětewnatý; lodyha přímá, 1—2střewičná, od dola wětewnatá, oblá, prauhowaná, nejdoleji řídko mrtnatá nebo docela lysá; listy kořenové a dolní w řapík zaužené, zubaté nebo kracowitoprotisečné: úkrojůw nejodstálejších, po hoření kraji celých, zubatých nebo stříhaných, ostrých, mrtnatých, hoření sedawé, přitobjímawé, ploché, kopinaté, dole protisečné nebo zubaté, nejhořejší čárkowitzokopinaté, nerozdělené; zákrowu lupeny wšecky podlahlokopinaté, tupaunké, šedopyřité, wněšné odstálé, wnitřní na hřbetu mrtnaté nebo nic, na wnitřním powrchu přilhedwábnochlupaté; kwěty žluté; nažky na konci tenší, o 13 praužkách. — Na lukách po Ewropě hojná. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♂.

MLEČÍK. ZACINTHA. WARZENKOHL.

Aubor mnohokwětý. Zákrow lupínky drobnými obkličeny, slupenný: lupenůw po odkwětení na hřbetu hrbatých, tlustých, poddutých, wněšné nažky obsahujících, na konci klímawých. Ježle nahé. Nažky plochosmačknuté, bezkřídle, skoro klínowité, w zoban nejkratší ztenčené.

M. bradawičnatý. Z. verrucosa Gaert. t. 157. f. 7. Lapsana Zacintha Lin. Zacintha Mat. Wel. 149. D. Zelina lodyhy 1—2střewičné, přímé, rozsochané, skoro lysé; listy kořenové kracowité, wětewní čárkowitzokopinaté, přicelé, dole střelowité; aubory konečné nebo

poboční, sedavé; květy žluté. — W Evropě a Africe středomořské, též w Taurii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ☉.

Druhdy jej potřebowali proti vyraženinám a bradawicím; we vlasti nat mladistwau jedl zá salát.

MLÉČ. SONCHUS. GÄNSEDISTEL.

Aubor mnohokvětý. Zákrow střechowitý. Ježle nahé. Nažky stejné, bezkřídle, smačknuté, bezzobané, praužkované: praužkůw často napříč bradawičnatě měkkoostenných. Chmýr měkký, nejbělejší, mnohořadý, ze štětín nejtenších.

M. hladký. *S. oleraceus* *Lin. Hayn. 1. t. 48. Schk. t. 256. S. laevis* *Vill. Mléč hladký Mat. Háj. 125. b. — Wel. 147.* Kořen letní, wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—4střewičná, oblá, hladká, nahoře okoličnochocholikowitě wětewnatá; listy střidawé, obwodem podlahlé, tupé nebo ostré, lysé, mdlé, řidko lesklé, kracowitoprotisečné nebo chobotnaté nebo celé a všecky zubaté zubami krátkými nebo prodlaženými, kořenowé w řapík ztenčené, lodyhowé taktěž řapikaté, dole ušaté, objímawé; aubory dost veliké; zákrow nejlysejší; květy žluté; nažky na příč swraskalaunké, na bocích obak 3praužkowé. — Na místech obdělanych, zelništích, rolích po celé Evropě. Kwěte w čerwnu až do podzimka. ☉.

M. ostrý. *S. asper* *Vill. Hayn. 1. t. 48. S. fallax Wallr. M. ostrý Mat. Háj. 125. — Wel. 147.* Welmi podobný předešlému; kořen wřetenowitý kolmo wníká; listí jeho býwá tužší, zuby po kraji w kolce prodlažené, ucha zaokrauhlená; aubory dělají spíše latu řidkau; zákrow též lysý; nažky ale smačknuté mají obak tři praužky hladké, newrauhkované. — Roste a kwěte jako předešlý. Kwěte w kwětnu až do listopadu. ☉.

M. polní. *S. arvensis* *Lin. Fl. dan. t. 606.* Též podobný k předešlým, od nichž se liší kořenem plaziwým, mnoholetým, zákrowem a stopkami žláznatoelulupatými, nažkami praužkatými a napříč swraskalými; lodyha jednoduchá, na konci chocheličená; listy kopinaté, kracowité nebo celé, lodyhowé dole srdčité, nejhořejší celé. — Na polích s půdau hlinatau a wápennau. Kwěte w lipnu a čerwnu. †.

Wšecky troje nadepsané rody tu a onde, pokud jsou mladistwé, jedl wažené a surowé za salát; též je potřebují w lékařstwí k rozředění šťaw.

M. nejautlejší. *S. tenerimus* Lin. *Reichenb. hort. t. 139. Pluk. alm. t. 93. f. 3.* Kořen letní neb ozimý; lodyha přímá, větwnatá, oblá, lysá, někdy na koncech chlupatožláznatá; listy kořenové podlauhłokopinaté, kracowitoprotisečné, zubaté, nejlysejší, w řapík zaužené, lodyhowé dole střelowitoušaté: uch zubatých, rozmanitě a často dwakrát wyštěptané: úkrojůw čárkowitých, nejlysejších nebo tupě zubatých, po ose dolů běžících anebo řapičkatých; aubory chocholičené; zákrowy plšnaté, pak olysající: lupenů na hřbetu chlupatožláznatých; nažky podlauhłočárkowitzé, na dél čarkowané, na přič swraskalé. — Na skalách a zdech Ewropy středomořské. ☉, ♂.

Wlachowé rádí jedl nať mladou za salát.

JESTŘÁBNÍK. HIERACIUM. HABICHTSKRAUT.

Zákrow wejcowitý, často walcowitý, z lupenůw čárkowitých, tupých, často zakončitých, řidko dwařadých, nejčastěji mnohořadě střechowitých, řidko běwných. Ježle nahé, nejčastěji đubkowané: đubek kraje prodlauzeného w mázdru zubatau plewami nebo brwami. Nažky šbočné, praužkowané, nejčastěji kejowité, bezzobané nebo nejkratšeji zobanité, často podlauhlé čili slaupowité, nejřidčeji wřetenowité. Chmýr stálý, řřadý, ze štětín obyčejně špinawě bílých, křehkých, šerpiwých, přehustých, dole prostých.

J. chlupáček. *H. Pilosella* Lin. *Fl. dan. t. 1110. Sturm f. 27.* Chlupáček wětší *Mat. Wcl. 340.* Kořen mnoholetý, mrcasatý, z jehož krku vychází stwol jednoduchý, přímý, nahý, lauborný, a mnoho wyběžkůw položených, jalowých nebo kwětaucích, kteréž poslední wzstaupawé a prodlauzené w stwol přímý, 1—2—3auborný; listy obwejitokopinaté, ostré nebo tupé, na lici nasiwěle zelené, ryšawě štětinatochlupaté, wezpod jakož i wyběžky a stwoly šedoplšnaté, a spolu ještě štětinatochlupaté; zákrow krátce walcowitý, šedoplšnatý, naryšawěle štětinatochlupatý a jako nejhořejší díl stwolu černawě žláznatosrstnatý: lupenůw čárkowitých, wněřadých užších a kratších, semenonosných podhnutých; koruny žluté, wněšné wezpod se šmuhau nachowau. — Na pastwinách wyslunných, wyprahlých, na pahrbcích. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♀.

Nať a kořen nahorklé druhdy proti zimnicm potrebowali.

J. zední. H. murorum Lin. Sturm f. 39 Kořen oddenku rovnovážného mnoho mrcasů vypauštějícího a často několikoblatvého; lodyha přímá, 1—1¹/₂střevičná, přímá, oblá, plsti šedau, nejdolejší, prehající přikrytá, chlupatá: chlupůw nad polovičkau ukončených černau žlázkau; anobrž i chlupy nejvýše také jsau černé; listy po rubu a kraji (někdy i lici) jakož i řapíky naryšawěle chlupaté, kořenové na řapíku, co čepel jejich dlauhém, vejčité nebo kopinaté, přisrdčité, zubaté zubami žlázkau tubau hrotitými, nad polovičkau přemalými, pod ní ale hrubšími a nejdolejšími hlubšími, nazpátek obráčenými, lodyhowý jediný, krátkořapíčný nebo sedavý, nejostřejší; aubory chocholičené; stopky a zákrowy z lupenůw čárkowitzých šedoplštnaté a chlupy žláznatými, černými porostlé; kwěty žluté; nažky černé, praužkované. — Na skalách a zdech stinných po Ewropě. Kwěte w lipnu a čerwnu. ♀.

Jindá w lékařstwf byl užíwán.

PODHORYČ. NABALUS.

Aubor 5—20kwětý. Zákrow 8—10lupenný, listeny nejdoleji obklíčený. Ježle nahé. Čnělky z trubky prašnikové daleko wen čnějící. Nažky podluhowaté, přiwálcowité, hrázdowané, lysé, na konci utaté. Chmýr mnohořadý, ze štětín tubaunkých, šedočerných, šerpiwých.

P. hadomorný. N. serpentarius Hook. Prenanthes serpentaria Pursh bor. am. 2. t. 14.. Harpalyce serpentaria Don. Bylina; listy zubaté, drasné, kořenové dlani-tochobotnaté, lodyhowé dlauhořapičné, chobotnatoprotisečné, přitrojaločné: laloku prostředního 3dílného, nejhořejší kopinaté; hrozny konečné, skoro latowité, krátké, nachýlené; zákrow 8lupenný, kwětůw 12 bledě nachových obsahující. — W Americce sewerné na wrších z Wirginie až k jezeru hudsonskému. Kwěte w srpnu až do října. ♀.

Kořen wyborný prostředek proti užtknutí hadímu.

P. hlinožlutý. N. Fraseri Decand. Prenanthes alba Elliot. Bylina; lodyha přímá, wětewnatá, řídice pýřitá; listy lodyhowé na tré klané, zaubkowané, přibrwité, w řapík sbíhající, dolení srdčité, hoření dole klínowité, nejhořejší podlauhlé, střihanozubaté; hrozny směstnané, a w latu rozpostawené; zákrowy wálcowité, 8lupenné, řídice pýříckaté, z kwětůw 8 z hlinožluta bílých; chmýr

rusý. — W Karolině jižně, Wirginii, Pensylwanii. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen bulwowitzý, nejhořčejší, potřebuje se jako předešlý.

MLEČIWEC. MULGEDIUM. MILCHDISTEL.

Aubor mnohokwěť. Zákrow s listeny střechowitými. Ježle nahé, dubkowané. Nažky lysé, smačknuté, často obak žilnaté, nahoře ztenčené w zoban jinak nažce podobný, krátký, tlustaunký, na konci w miskubrwitau rozšířený. Chmýr 1- nebo málořadý, ze štětínšerpiwých, špinawých anebo bílých.

M. floridský. *M. floridanum Decand.* *M. lyratum Cass.* *Sonchus floridanus Lin.* Bylina lysá; lodyha přímá, nahoře latowitá, nánachowá nebo násiwá; listy lodyhowé řapikaté, kracowitowystěptané: úkrojůw nemnohých, chobotnatozubatých, konečného trojúhlého, ostrého; latta přímá, běwná; aubory drobné, modré. — Na místech stinných podlé cest Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Kořen hořký proti uštknutí hadímu.

Řád 126.

MORALOWITÉ. GOODENOVIEAE.

Kalich s waječnikem srostlý, řídko prostý: kraj 3—5dílný anebo nepatrný. Koruna z ústí kalichowého nebo (jestli kalich prostý) ze dna wyniklá: kraje 5dílného, 2pyského, řídko 1pyského, trubky po jedné straně na dél rozštípnuté: uštůw w paupěti řasnatochlopnitých. Tyčinek 5, od čnělky a koruny oddělených, s plátky střidawých: nitky prosté, prašniky prosté nebo srostlé, 2pauzdré. Waječnik 2pauzdrý, řídko 1—4pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka 1; blizna celá nebo 2laločná, obklíčená rauškau blánowitau, čišowitau. Plod: tobolka 2—4pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná, řídko ořech. Semena bílečnatá, řídko bezbílečná. Kel osowý, rowný, kořinku doleniho.

Potokře, byliny wodošťawné. Listy střidawé, jednoduché, celé nebo řídko laločnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, neprawidelné, úzlabíčkové nebo konečné, různoradé.

Do toho řádu náleží wšce 130 rodůw (w 10 pokoleních), jichž nejwšce na Nowém Hollandu a jižněm konci Afriky přebýwá, nejméně mezi obratníkoma Oceanie a Ameriky.

ROZKYNULÉ. GOODENIA. GOODENIE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 4laločného. Koruna 2pyská, trubky rozštípené. Tyčinek 5, prostých. Čnělka jednoduchá; blizna dutá, brvitá. Tobolka nejčastěji 2pauzdrá; semen mnoho, smačknutých.

R. wejčitá. *G. ovata* Smith. *Vent. cels. t. 3. Bot. rep. t. 68. Cav. ic. t. 526.* Keř 2střewičný, wětwi přímých, čtyřhraných, přijednoduchých, zmládi bělawě poprášených; listy střidawé, řapikaté, wejčité, drobně zaubkowané, lysé, přišerpiwé, na rubu bělawé: řapiky dole se swazkem chlupůw ryšawých; kwěty na hroznech malých, úžlabičkowých, sochatých anebo roztrojených; kalich nahranatělý, s ušty šidlowitými; koruna ryzá, připewněná w ústí kalichowém, trubky krátké, uštůw po kraji třepenitých; nitky oblaukowité, prašniki ukońčené několika chlupy krátkými; tobolky čárkowité, 2chlopné; semena mnohá, střechowitá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku. \bar{H} .

MORAL. SCAEVOLA. SCAEVOLA.

Kalich trubky s waječnikem srostlé. Koruna nálewkowitá: kraje na patero klaného, trubky na děl rozštípnuté. Tyčinek 5. Čnělka na konci tlustá; blizna chlupatá, baňkowitá. Ořech s peckau o 2 pauzdrách 1semenných.

M. obecnyj. *S. taccada* Roxb. *Lobelia taccada* Gaert. *t. 25. f. 5. L. Plumieri* Burm. *ind. 186. Buglossum litoreum* Rumph *4. t. 54.* Keř welmi wětewnatý, kmenu krátkého, asi co rameno tlustého; listy směstnané, 12" dlauhé, 3 $\frac{1}{2}$ " široké, wejčité, dužnaté, žlutawé, zelené, o sebe třené šustící; kwěty bílé, u wnitř trochu wlnatě, úžlabičkowe, na stopkách sochatých; owoce podobné hlohyním, kalichem wěńčené, brázdowané, bílé, dužnaté, s peckau na powrchu nerownau, 2semennau. — Na pomorí Indie východní a Nowého Hollandu. Kwěte w srpnu až do října. \bar{H} .

Wětwe na palec tlusté obsahujf mnoho bílého dřeně jako bezowé, z něhož řezajf kwětiny, listy, ptačátka a j., ježto rozmanitě barwené na jisté swátky stawf si na lůžka. Listy a kwěty hořké potřebujf proti otokům wodnatým. Štáwa z plodu do očí nakapaná je wyčištuje; štáwa listůw shánf skwrny s očf; kořen proti prašiwým rakům a rybám; ze dřwí dělajf kolíky na lodi, trwanliwější wšech jiných.

SLAUPATKOWITÉ. *STYLIDEAE*.

Kalich trubky s waječnikem srostlé; kraje 5- (někdy 2—6-) dílného, 2pyského nebo (řídčeji) pravidelného. Koruna na waječniku přirostlá; kraje 5—6dílného, s ušty obyčejně nestejnými, w paupěti střechovitými. Tyčinky 2, s čnělkau srostlé w slaupek na waječniku stojící; prašníky přiložené k blizně, 2—1pauzdré, šterbinau na dél pukající. Waječnik 2pauzdrý nebo přelhrádkau zkrácenau skoro 1pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka s bliznau jednau nebo na dvě klanau, proti prašníkům stojící. Tobolka 2pauzdrá anebo skoro 1pauzdrá, mnohoosemenná, 2chlopná; chlopni od přelhrádky se oddělujících. Semeno drobné, bilečnaté. Kel zawřený, drobný.

Polokře, byliny se šlawau wodnatan. Listy střidawé nebo pořádku přesleněné, jednoduché, celé, kořenowé často směstnané. Kwěty obojaké, obyčejně nepravidelné, klasené, hrozněné nebo chocholičené, řídko ojedinelé.

Řád ten wyznačený srostnutím tyčinek s čnělkan, připomíná na wstawačowité, a obsahuje 75 rodůw (w 3 pokoleních), jenž na Nowém Hollandu rostau, kromě několiká na Nowém Seelandu, w Indii východní, na Molnách a w Americi nejjižnější. O jejich užítku a aučincích nic newíme. Jejich čnělka jest za čas zurodnění velmi popudliwá.

SLAUPATKA. *STYLIDIUM*. SÄULENBLUME.

Kalich kraje 2pyského, s pyskem jedním na dvě klaným, druhým 3zubým. Koruna trubkowitzá, kraje na patero klaného, se čtwerem uštůw stejných, pátým přemalým, dole w rozkolu korunowého. Tyčinky 2, nitek dole srostlých, prašníkůw klímaxých, 2pauzdrých. Blizna tupá. Tobolka 2chlopná, nahoře 2pauzdrá. Semen mnoho.

S. trawolistá. *S. graminifolium Swartz nov. act. berol. 5. f. 1. Labill. nov. Holl. 2. t. 215. Bot. mag. t. 1918. Ventenatia major Smith exot. bot. 2. t. 66.* Kořen z mrcašů dlauhých, rovných, tenkých, wřetenowitých, vyhání trs listů asi 2palečných, čárkowitzokopinatých, celých anebo autle zaubkowaných, lysých, ostrých, z jejichž prostředku wzstupuje stwol 5—6palečný nebo wyšší, malíčko praužkowaný, porostlý chlupy žlázkau ukončenými, jež se nacházejí i na hroznu jednoduchém, přímém, konečném; stopky opatřené třemi listený; ušty kalichowé wejčité, jeden o zubech 2, druhý o 3; kraj

korunový o 4 uštech vejčitých, tupých, s 5tým zubovitým, překrátkým; waječník vejčitopodluhowatý; tobolka wejcowitá; semena mnohá, bradawičnatá, přiokrauhlá. — Na Nowém Hollandu a Diemensku.

Řád 128.

CHÝLANOWITÉ. LOBELIACEAE.

Kalich trubky s waječníkem srostlé, kraje šdílneho. Koruna okolo waječnika přirostlá: kraje šdílneho, obyčejně nepravidelného a 2pyského, trubky často po jedné straně na dél rozštípené. Tyčinek 5, s ušty korunovými střidawých, a před korunau wyniklých: nitky prosté nebo nahoře jednobratré; prašniky 2pauzdré, w trubku srostlé. Waječník 2—3pauzdrý, řídko nedokonalau přelírádkau 1pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka 1; blizna obyčejně wykrojená nebo 2laločná, wěncem chlupatým obklíčena. Plod 1—3pauzdrý, buď tobolka chlopněmi pauzdrosečná, buď (pořidku) malwice mnohosemenná. Semena drobná, bílečnatá. Kel osowý, rowný.

Polokře, byliny, zeliny. Listy střidawé, jednoduché, celé nebo přeňosečné, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké a nepravidelné; hrozněné nebo klasené, někdy w úžlaběčkách ojedinele.

Decandolle počítá do toho řádu wšce 350 rodůw (we 20—27 pokoleních), jichžto nejwíce náleží horkému pásmu, kdežto největší díl na horách roste. Které sahají za obratníky, jsau největším dílem w pásmu jižném mírném na Předhoří dobré naděje a Nowém Hollandu. W pásmu sewerném mírném jest Amerika nejbohatší, w Ěwropě a Asii ale jich nejméně: w Ěwropě toliko 6 rodůw.

Wšecy obsahují šťáwu mlékwitau, prudkau, wšce méně kaučuku obsahující, a jsau prudce jedowaté, alespoň podezřelé. Méně prudké jsau výborné léky. Mnoho jich ozdobně kwěte; a tudž w našich zahradách oblíbeny.

BODLOCHLUP. CENTROGON.

Kalich trubky kulowaté. Koruna trubky celé, křiwé, uštůw hořeních wětších, srpovitých, dohromady přilbicí dělajících, dolejších odstálých. Prašniky 2, doleni ostnem wejčitotrojúhlým, chruplawým, z chlupůw složeným často ukončené. Kraužek dužnatý, auzký, mezi krajem kalichowým a hořejškem waječnika. Malwice kulowatá, 2pauzdrá, s obplodím tenkým, semenicemi největšími.

B. surinamský. C. surinamensis C. B. Presl. Lobelia surinamensis Lin. Bot. mag. t. 225. Bot. rep. t. 502. Bot. cap. t. 749. Bonpl. nav. t. 39. Siphocampylus spectabilis G. Don. S. macranthus Pohl bras. 2. t. 168. Keř 6—8střewičný; lodyha jednoduchá, oblaunká, lysá; listy eliptičné, ostré nebo zakončité, dole tupé, krátkorapíčné, zubaté zubami nejdrobnějšími, ostrými, mozolatými, hákovitými; stopky listu příkratši, dole 2listenné; kalichu trubka polokulowatá, s ušty kopinatozakončítými, trubky delšími, přízaubkowanými; koruna nachowá, nakřiwělá, nahoře přibaňatá: uštůw hořejších delších, nadhnutých, hrdlo zastírajících, prašníky čumící, všude srstnaté; malwice kulowaté. — W křowistích w Brasílii, Guianě, na Antilách, w Nowé Andalusii, Granadě a w Peruuii.

Surinamci wábec sobě oblibují malwice.

CHYLAN. LOBELIA. LOBELIB.

Kalich 5laločný: trubky obhomolowité nebo polokulowaté. Koruna nahoře na dél rozštípená, 2pyská: trubky wálcowité nebo nálewkwowité, pysku hořeního často menšího a přímého, doleního často odstálého, širšího, na tré klaného nebo řídko 3zubého. Prašníky 2 dolení nebo řídko wšecky na konci wausaté. Waječník podobalí nebo polonadobalní nebo (u rodů nejpodobnějších) připrostý.

Ch. moralolistý. L. scaevolaefolia Roxb. Trimeris oblongifolia Presl. Keř přímý, wětewnatý wěteweni oblými, lysý; listy obwejité, tupé, nahoře zubatopilowané zubami mozolowanými, tupaunkými, na 2—3' dlouhé, jichž konečné wětši; stopky úžlabičkowé, listu příkratši, nahé, přismačknuté; trubka kalichowá dlouze obhomolowitá: uštůw čarkowitých, tupých, stejných a dlouhých co polowičná koruna, bílá, na hřbetu rozštípená, jejížto plátky 2 hoření s doleními toliko dole srostlé, 3 dolení ale do pola; prašníky 2 dolení na konci wausaté; tobolka dlouhobwejcowitá, na konci 2chlopná; semena wejčitá, ostraunká, hladká. — Na stinných místech Ostrowu sw. Heleny.

Celá naplněná šlawau mlékwowitau, prudkaw, a tudýž slowe mléčné dřewo (Milk - Wood).

Ch. palčiwý. L. urens Lin. Engl. bot. t. 953. Bull. herb. t. 9. Rapuntium olens soloniense Bocc. sic. p. 20. ic. Zelina lodyhy, 11/2střewičné, přímé, nejjednodušši; listy dolejší směštané, podlauhlé, tupé, zejkwované, w

řapík zaužené, prostřední kopinaté, zubaté, ostré, sedawé; listeny čárkowitzé, zakončité, přicelé, o polowičku kratší kwětu přisedawého; kalich trubky dlauze obhomolowitzé: uštůw čárkowitozakončitých, o polowici kratších trubky korunowé; koruna modrá, jakož i prašniky chlaupkowané, jichžto 3 dolení na konci štětičkowané. — Na místech wlhkých a bahnitých Anglie jižné, Francie západní, Hispanie a Madejry. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Chuti jest prudké a palčiwé, ančinku jedowatého.

Ch. potopený. L. Dortmanna *Lin. Fl. dan. t. 39.* Dortmanna lacustris *Rudb. act. ups. 1720. t. 2.* Kořen mnoholetý, složený z mrcasů tenkých, bílých, vypauští trs potopený z listůw jako růže rozložených, čárkowitzých, oblých, lysých, 12—16" dlouhých, raurowitých, u wnitř w dél na dvě pauzdra rozdělených; lodyha z prostřed trsu wyniklá má listy řídké, nejmenší, jest přímá, 12—16" vysoká, lysá, dutá, na konci nesaucí 6—10 kwětůw střidawých, stopečkatých, wisutých, modrawých, dohromady hrozen běwný, wynořený dělajících; listeny wejčité, dwa- neb třikráte kratší nežli stopečky; kalich lysý: trubky obhomolowitzé, přidělsí uštůw čárkowitzých; korunowé ušty dolení wejčitokopinaté, chlaupkowané, hoření čárkowitzé; nitky dole prosté; prašniky zawřené, chlupaté, dolení 2 na konci štětičkowané; waječnik nahoře prostý, 2pauzdry; tobolka dlauze wejcowitá, wíce méně nahoře prostá, hned uštůw kalichowých delší, hned kratší. — We wodách čistých Ewropy západosewerné a Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Piná jest štáwy mlékowité, prudké.

Ch. čemowj. L. siphilitica *Lin. Jacq. rar. t. 597. Bot. mag. t. 537. Plenk t. 649. Schk. t. 269. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 80. Düsseld. l. t. 24.* Kořen mnoholetý, krátký, mnohomrcasatý; lodyha zelinná, jakož ostatní díly chlaupkowaná, jednoduchá nebo chudowětwná, přímá, přihranatá, 1—2střewičná; listy sedawé, střidawé, wejčité, obak ostré, nepatrně zaubkowané; kwěty modré, stopkaté, ojedinelé, w úžlabičkách listůw hořeních přiblížené, asi půl lodyhy zaujímající a tudy skládající hrozen konečný, listnatý; stopky o polowici kratší listůw; kalich srstnatý, s trubkou polokulowatou a ušty kopinatými, zakončitými, o polowičku kratšími koruny a opatřené uchy tupými, ohnutými, trubky kratšími; koruna kraje modrého, trubky šialowé, řídko celá bílá. — W Americe sewerné z Karoliny až do Kanady. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen plný šťávy mlékovité nepřijemně zapáchá asi tabákem, vyháňá pot, počíšťuje horem a dolem, a potřebuje se proti nakažlivým nemocem, jmenovitě žemě.

Ch. šarlatový. *L. cardinalis* *Lin. Bot. mag. t. 320. Knorr del. II. t. 5. 2. Schk. t. 266.* Kořen krátký, mrscasatý; lodyha vztyčená, $1\frac{1}{2}$ —2střevičná, jednoduchá, jako ostatní díly zelené více méně pýřitá; listy střídavé, podlauhlokopinaté, nestejně a ostře zubaté zubami chruplavými, dolení v řapík zúžené, hoření sedavé a zponenáhla ku konci lodyhy se umenšující, a wzezření listenůw přijímající, jichž dolení jsau delší nežli stopka, hoření ale kratší; kwěty úžlabíčkové, dohromady dělající hrozen dlouhý, konečný, jednostranný; kalich trubky krátké, polokulowaté, ušťůw čárkovitých, zakončitých, o $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ kratších trubky korunowé; koruna lysá, 1" dlouhá nebo delší, krásně šarlatowá: ušťůw nadpyskowých čárkowitokopinatých, podpyskowých kopinatých, všech ostrých, skoro stejně dlouhých; nitky tyčinek až do prostřed w trubku srostlé, šarlatowé: prašníky daleko čumící, modrošeré, dolení 2 bělowausé. — Na místech vlhkých Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Kořen chuti ostré a hnusné potřebují proti škrkawkám a nakažlivým nemocem.

Ch. nafauklý. *L. inflata* *Lin. act. ups. 1741. t. 1. Big. med. 1. t. 19. Sweet brit. gard. 1. t. 99.* Kořen oziimý; lodyha přímá, dole jednoduchá, srstnatá, nahoře wětwnatá, lysá; listy nepravidelně pilowanozubaté, chlaupkowané, dolení podlauhlé, tupé, krátkořapikaté, prostřední wejčité, ostré, sedavé; kwěty drobné bledě modré, na hroznu klasowitém; stopky kratší nežli listeny zakončité; kalichu lysého trubka wejcowitá; ušťůw čárkowitozakončitých, co koruna dlouhých; tobolka wejcowitá, nafauklá. — W Americi sewerné z Kanady až do Karoliny. 5.

Kořen její ostrý a omamující působí dáwení: po wětších dáwcích jest nebezpečný.

TUPA. TUPA. TUPE.

Kalich 5laločný, trubky polokulowaté nebo kulowaté. Koruna stálá, 1pyská, na hřbetu na dél rozštípená, ohnutá, plochá nebo poddutá, složená z plátkůw 5, nestejně srostlých, na konci dlouho spojených: ušťůw 3 prostředních nebo doleníh více srostlých, pobučních

wice méně rozewřených, nikdá přímých, všech někdy na konci kwětení oddělených. Tyčinek 5, srostlých; prašníky všecky nebo 2 dolní na konci wausaté, ostatně lysé nebo chlupaté. Tobolka podobalní, řídko na konci hořením prostá, zchlupná.

T. obecná. *T. Feuillei* G. Don. *Lobelia Tupa* Lin. *Bot. mag. t. 2530. Sweet brit. gard. 1. t. 284. Bot. reg. t. 1612. Tupa Feuill. 2. t. 29.* Jměním podobá se diwizně. Celá plsnatá; lodyha přímá, twrdá, jakoby křowitá, 4—6střewičná, jednoduchá nebo na málo wětwi jednoduchých rozdělená, hranatá; listy sedawé, roztraušené, po lodyze dolů běžící, wejčité, ostré, drobně zaubkované a chlupami hwězdowitými bělawě zelené; listeny přicelé, wejčítokopinaté, ostré, přidelší nežli stopka; kwěty co krew jasně čerwené, 17—24" dlouhé jsau rozpostawené w hrozen klasowitý, přímý, konečný; kalich trubky kulowaté: uštůw trojúhlých, přímých, celých, osmkrát koruny kratších; koruny pýřité; prašníky 2 dolní na konci wausaté. — W Chíli a Peruwii.

Wšecky částky její jsau přejedowaté; šťawa z kořeno a lodyhy mlékowitá jest jed psujel. Panhý zápacl kwětůw působí strašoe dáwení. Wezma je do ruky chraň se jich rozmáčkati a prsty potřfsněnými oči mnauti, protože mohau o zrak připrawiti.

T. pchácolistá. *T. cirsiifolia* Decand. *Lobelia cirsiifolia* Lam. Kořen mnoholetý, wětewnatý, bílý; lodyha střewičná, tlustá, přímá, jednoduchá, dole obnažená, nahore listnatá; listy čárkowitokopinaté, 7—8" dlouhé, 9—12" široké, lysé, zubaté zubami odlehlými, trníčkowatými; kwěty nachýlené, podepřené listeny čárkowitými, ostrými, nepatrně zubatými; koruny zelenawé nebo nážluté. — Na Ostrowě swatowincenském.

Aučinky swými podobá se chylanů nafauklému.

SPOJIZAD. SIPHOCAMPYLUS.

Kalich 5laločný, trubky čihowité nebo polokulowaté. Koruna trubky nahore často břichaté, obyčejně křiwé, celé nebo (nejřidčeji) dole rozštípené a nahore celé: uštůw 5, trubky kratších, 2pyských, srpovitých, se dvěma hořejšíma často wětšíma, nad hrdlem ohnutýma, dolními příkratšími. Tyčinky srostlé; prašníky 2 dolní na konci wausaté nebo (pořidku) všecky srstnaté.

S. pružnoklejný. *S. Cautschoue* G. Don. *Lobelia Cautschuk* H. et Bonpl. *Berl. Jahrb 26. t. 1.* Stromowitý, zwýši 2—3 mužůw, wětwi lysých, rozcl jako listy,

stopky a květy rezawoplátnaté chlupy wětewnatými; listy eliptičné, ostré, dole tupaunké, žláznatozaubkowané, na lici lysaunké, po žílo jakož i po řapíku nejmrtnatější, rezawé, 3—3½" dlouhé, 12—15" široké; řapík polopalečný; stopky o polowičku kratší listu; ušty kalichowé kopínaté, zaubkowané, třikrát kratší trubky korunowé: koruna palečná, auzká, wně rezawě chlupatá, u wnitř čerwená; prašníky roztraušeně chlupaté, 2 dolejší na konci wausaté; tobolka zpleštilokulowatá, zwíci trnek. — Na horách w Kolumbii. Kwěte w listopadu. 5.

Naplňen jest šťawau mlékowitan, ostran, z níž we Quitu dělají kaučuk čili pružné klí, ježto ale do Ewropy se nepřiwází.

STEJNOŠMAT. ISOSTOMA.

Kalich 5laločný, trubky čihowité nebo prodlaužené. Koruna řepicowitá, trubky celé, mnohem delší uštůw kalichowých, rovné nebo příkřiwé: uštůw odstálých, stejných nebo malíčko nestejných. Tyčinky nitek wíce méně na trubku korunowau přirostlých. Prašníky kromě trubky korunowé srostlé, 2 dolejší na konci štětinau osínaté.

S. dlouhokvětý. J. longiflorum C. B. Presl. Lobelia longiflora Lin. Jacq. h. vind. t. 27. Bot. reg. t. 1200. Bot. mag. t. 2563. Rapunculus aquaticus Sloan. t. 101. f. 2. Pýřitý; kořen mnoholetý; lodyha přímá, wětewnatá, střewičná, hranatá; listy kopínaté, ostré, dole zaužené, hrubozubé, skoro kracowité, hoření přiblížené; květy úzlabičkové, ojedinelé, na stopkách dole 2listenečných, listu mnohokráte kratších, nejdelší 3—4" dlouhé a skoro zděli listu, bílé; kalichowá trubka obhomowitá: uštůw čarkowitých, ostrých, zubatých, trubky korunowé 10krát kratších; ušty korunowé kopínaté, stejné. — W bahnech na Ostrowech karybejských. Kwěte w lipnu až do prosince. 4.

Šťawa jeho mlékowitá, leptawá a přejedowatá. Wýzew pauhý té rostliny jest prý jedowat.

Řád 129.

ZWONCOWITÉ. CAMPANULACEAE.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje 5-, řidko 3 — 6 — 8 — 10dílného, obyčejně stejného, pořidku nejkratšího. Koruna na kalichu připewněná, obyčejně prawidelná: uštůw co úkrojůw kalichowých, w paupěti

chlopnitých. Tyčinek vyniklých z krauzku nadplodního před korunau tolik co uštůw korunowych a s nimi střídawých; prašníky 2pauzdré, někdy dole srostlé. Waječnik 2—10pauzdrý, pauzder mnohowanečných, přeřidko 1pauzdrý, 4waječný. Čnělka 1; blizna nahá, obyčejně dělená w tolik uštůw co pauzder waječnikowych. Tobolka po stranách anebo dole nebo na konci chlowněmi (řidko děrau) pukající, obyčejně mnohosemenná. Semena drobná, bilečnatá. Keř osowý, rowný.

Kře, obyčejně byliny, často mléčnaté. Listy střídawé, řidko stříděné, jednoduché, celé nebo laločnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně pravidelné, hrozně, chocholičené, klasené, řidko okoličenostrbaulené.

Dotud známe asi 430 rodůw (w 24 pokoleních). Nejwíce jich roste w pásmu mírnosewerném po Ěwropě, Asii a Americi; weliké množstwi též se nachází na jižním konci Afriky, málo ale mezi obratníkoma. Mnohé jich obsahují šťáwu mlékowitau, ostrohořkau, neškodliwau, někdy s mnohau slizí smíchauu.

PAWINEC. IASIONE. JASIONE.

Kalich na patero klaný. Koruna hluboco 5dílná, uštůw čárkowitokopinatých. Tyčinek 5, s nitkami tenkými, prašníky dole w trubku srostlými. Čnělka nad prostředkem chlupatá. Blizny 2, krátké. Tobolka 2pauzdrá, kulowatá nebo wejcowitá, na konci děrau obšírnau chlowněmi nejkratšími pukající. Semena nejdrobnější, wejcowitá, lesklá.

P. obecnj. I. montana Lin. *Fl. dan. t. 319. Engl. bot. t. 882. Sturm f. 15.* Kořen letní, někdy ozimý, tenkowřetenowitý, mrcasatý, vypaustí několik lodyh 1—1¹/₄střewičných, přímých, jednoduchých nebo málowětewných, oblých, dole chlupatých, nahoře lysých; listy střídawé, čárkowitokopinaté, řeřabité, chlupaté; kwěty pěkně modré, nahlauchené w strbaul polokulowatý, na stopkách prodlauzených, nahých, konečných, lysých jako lúpeny zákrowové wejčité, ostré, přízejkowané. — Na pahrbcích wýslunných Ěwropy prostřední a středomořské. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉, ♂.

Dobrá píce pro owce.

KANÁŘINA. CANARINA. KANARINE.

Kalich na šestero klaný. Koruna na konci 6laločná, nejwětší, zwonkowitá. Tyčinek 6, prostých; nitky dole tlustší, lysé. Čnělka zawřená, nahoře mrtnatá.

Blizen 6. Tobolka přídužnatá, 6pauzdrá, na konci pu-
kající. Semena mnohá, drobná, hranatá.

K. zwonec. C. Campanula Lam. Gaert. t. 201. Bot. mag. t. 444. Delam. amat. 25. t. 142. Pluk. t. 276. f. 1. Kořen mnoholetý, tlustý, wřetenowitý, vypaští lodyhu zelinnau, přimau, 3—4střewičnau, wětwnatau, lysau; listy řapíkaté, stříčné nebo trojnaté, šípovitě, přisrdčité, lysé, nestejně zubaté; kwěty čerwenawé nebo bledě pomarančowé, weliké, ojedinelé, wisuté z rozpor wětwo-
wých hořejších wyniklé; kalich trubky obhomolowité; úkrojůw kopinatých, zakončítých, zubatých. — Na ostro-
wech kanárských, u nás w zahradách ozdoba. Kwěte
w prosinci až do března. 4.

Mladistwau jedí za salát.

ZERWA. PHYTEUMA. RAPUNZEL.

Kalich na patero klaný. Koruna 5dílná; uštůw čár-
kowitých, na konci málokdy docela spojených. Tyčinek
5: nitky dole širší, prašníky prosté. Čnělka chlupatá,
na konci na dvě neb tři klaná. Tobolka 2—3pauzdrá.
Semena wejcowitá, někdy přismačknutá.

Z. zakulatělá. P. orbiculare Lin. Jacq. aust. t. 437. Engl. bot. t. 142. P. cordata Vahl. 2. t. 11. f. 1. Bot. mag. t. 1466. Kořen řepowitý vyhání lodyhu 2—20' vysokau, přimau, lysau; listy zejgowané, kořenowé dlau-
hořapíčné, kopinaté nebo srdčité, lysé nebo chlupaté, lodyhowé sedawé, čárkowitokopinaté; strbaulek konečný, ojedinelý, kwětaucí kulowatý, plodonosný waječný; li-
steny wejčité, ostré, široké, celé nebo zejgowané nebo zubaté, lysé nebo častěji brwité; kwěty modré, bledé. — Na lukách a pastwinách lesních po Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpnu. 4.

Z. klasatá. P. spicatum Lin. Fl. dan. t. 362. Schk. t. 39. Bot. mag. t. 2347. Řepka planá. Kořen wřetenowitý, mrkwowitý vyhání lodyhu přimau, 1—2střewičnau, přejednoduchau; listy dwakrát zejgowanopilowané, do-
lení řapíkaté, někdy hnědě skwrnaté, wejčitosrdčité, ho-
ření kopinaté, až i čárkowité; strbaul konečný, oje-
dinelý, klasowitý, hustý, 1—3palečný, z kwětůw bledě hlinožlutých složený; listeny čárkowité, šídlowité; blizny 2. — W lesech listnatých po Ewropě mírné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Z. brunátná. P. nigrum Schmidt. Podobá se wel-
mi předešlé, takže ji mnozí za pauhy odrodek mají; liší

se ale, že listy jsou stejněji a mělčeji jednoduše pilované, koruny před rozvitím jsou černofialové a nejsvraskalejší. — V lesech listnatých Evropy. Květe tenkrát též. 4.

Kořeny řepovité a inladistvé listy těch trojích rodův jsou buď vařené, buď surové s octem, olejem a solí.

PODHALKA. MICHAUXIA. MICHAUXIE.

Kalich na osmero neb desatero klaný: chobotův přívěsky přikrvtých. Koruna 8—10dílná, kolovitá. Tyčinek 8—10, prostých: nitky nejšířší, prašníky na konci špidlaté. Čnělka chlupatá. Blizen 8—10, nitovitých. Waječník 8—10pauzdrý, pauzder proti uštům kalichovým položených. Tobolka nachýlená, 8—20chlupná, dole pukající.

P. mrtnatá. M. campanuloides Herit monogr. ic. Lam. t. 295. Bot. mag. t. 219. Medium dioscoridis Rauv. it. t. 35. Bylina ozimá, celá mrtnatá chlupem tuhým; lodyha přímá, asi 3střewičná, nahoře wětewnatá; listy střídawé, dost weliké: kořenové dlouhořapičné, celé nebo chobotnaté nebo laločnaté, doleni lodyhowé wice rozdělené, skoro sedawé; wětwe dělají jakausi latu, a každá nese několik kwětůw dost welikých, pěkných, wisutých; kalichy s ušty delšími přívěskůw podhnutých; koruny weliké, ozdobné, bílé nebo nábrunátné, čtyřkrát širší kalichu, asi 3" široké, řídkochlupé, uštůw podhnutých; tyčinek 8; prašníky někdy dohromady zkrácené; čnělka tlustá, na konci rozdělená na osm částek hwězdowitě rozložených; tobolka čihowitá, hranatá. — Okolo Alepa, w Kapadocii, Taurii; u nás w zahradách ozdoba. ♂.

ZWONEC. CAMPANULA. GLOCKENBLUME.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci šlaločná nebo na patero klaná, často zwonkowitá. Tyčinek 5, prostých: nitky dole širší a blanowité, klenutě sklímené a terč nadplodni přikrýwající; prašníky prosté. Tobolka 2—3pauzdrá, po stranách anebo dole děrami pukající.

Z. hrubokwětý. C. Medium Lin. Knorr 1. t. 5. f. 2. Medium Besl. cyst. 1. t. 3. f. 2. 3. t. 4. f. 1. Zwonečkový kwět *Mat. Wel. 427. C.* Kořen dužnatý, mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1½—2½ vysoká, hranatá, málowětewnatá, (zahradní wětewnatější), mrtnatá; listy

zejkované, po krajích a žilách wezpod mrtnaté, doleni podlauhlé, dolů zaužené, hoření z dola objímawého kopinaté; kwěty konečné nebo w úžlabičku hořenolistním ojedinelé, stopečnaté, přímé nebo nachýleničké; kalich mrtnatý: uštůw wejčitých, zakončítých, chobotůw prodlaužených w přiwěsky široké, tupé, klenuté, podwinuté, delší trubky kalichowé a ji zcela zastírající; koruna veliká, 1½" dlauhá, elipsowitě zwonkowitá, po žilách mrtnatá, fialowě modrá, řídko modrawě bílá nebo bílá: uštůw krátkých, wejčitých, zakončítých. — Na chlumech jižnoewropských. Kwěte w čerwnu až do srpna, u nás w zahradách ozdoba. ♂.

Kořen jedl z jara za salát.

Z. jedlý. *C. edulis Forsk.* Kořen tlustý; lodyha ½střewičná, wětewnatá nebo jednoduchá, jako ostatní díly zelené mrtnatá; listy wejčítokopinaté, přiwraubkované; kalich uštůw čárkowitokopinatých co koruna trubkowitá, mrtnatá dlauhých, přiwěskůw obšírných, tupých, co ušty dlauhých, málo ostrých. — We šťastné Arabii:

We vlasti kořen jedl.

Z. sladký. *C. edulis Decaisn.* Kořen tlustý vyhání trs z lodyh 4—6" vysokých, wzestaupawých, wětewnatých jako ostatní nař šedoaksamitnatých; listy wejčité, tupé, chobotnatozubaté, doleni sedawé, hoření přibíjmawé; kwěty nemnohé, ojedinelé, konečné, a úžlabičkowé; kalich uštůw kopinatých, málo kratších nežli koruna trubkowitá, pyříčkowaná: přiwěskůw wejčitých, přiostrých, dwakrát kratších nežli ušty. — Na skalách hory Sinaje a Horebu.

Nepochybně že jedl kořen sladký.

Z. klubkatý. *C. glomerata Lín. Fl. dan. t. 1328. Engl. bot. t. 90. Reichenb. ic. t. 754.* Srstnatý nebo šedopýřitý nebo lysý; kořen mnoholetý; lodyha obyčejně ojedinelá, přímá, 1—2střewičná, jednoduchá, oblá; listy drobnowraubkované, kořenowé wejčité nebo wejčítokopinaté, dole zaokrauhlené nebo srdčité, lodyhowé hoření dole srdčité, objímawé, sedawé; kwěty sedawé w strbawl konečný nebo úžlabičkowý směštané, listy podstrbawní wejčité, zakončité, kwětůw kratší; kalich přiwěskůw zbawený: uštůw zakončítých, o polowic kratších nežli koruna nálewkwitá, modrá; tobolka sedawá, přímá. — Na lukách po Ewropě, Sibirii, Armenii, Persii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♀.

Dobytek jej nežere; druhdy potřebowali listy w lékařstwl (*Cervaria minor*).

Z. jelení. C. cervicaria Lin. *Fl. dan. t. 787. Bot. cab. t. 452. Reichenb. ic. 6. t. 778. 779. C. ligulata* Reichenb. *ic. 6. t. 780. 781.* Mrtnatý; lodyha přímá, 2—4střewičná, jednoduchá, brázdovaná; listy drobně zejškované, kořenové kopinaté, w řapík ztenčené, lodyhowé kopinatočárkowitzé, hoření dole objímawé, sedawé; kwěty sedawé, přídelsí listůw příkwětních, nahlaučené w strbauly konečné a poboční; kalich bezpřiwěškový: uštůw podlauhlých, tupých, koruny nálewkwowitzé o polowičku kratších; koruna wně po žilách chlupatá; čnělka příčnější; tobolky přímé. — W lesech, křowistích po Ewropě a Sibirii mírné a sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jeho jedl a nati jindá w lékařstwí užíwali.

Z. širolistý. C. latifolia Lin. *Fl. dan. t. 85. Engl. bot. t. 302.* Kořen mnoholetý vyhání lodyhu ojedinelau, přímau, 2střewičnau, málowětwnatau, nepatrně hrana-tau; listy wejčítokopinaté, zakončité, hrubě dwakrát pilované, srstnaté, krátkořapíkaté; kwěty weliké, ozdobné; kalich přiwěškůw zbawený, lysý: uštůw wejčítokopinatých, koruny modré, zwonkwitonálewkwowitzé třikráte kratších; tobolky nachýlené. — W lesech, hájích, křowistích po Ewropě, Persii sewerné, Nepalu. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jedl. W zahradách přední místo zasluhuje swau ozdobau.

Z. modřenkowý. C. Trachelium Lin. *Fl. dan. t. 1026. Engl. bot. t. 12.* Kořen mnoholetý wypauští lodyhu přímau 2—3střewičnau, ostrohranau, chlupatau; listy z hruba dwakrát pilované, mrtnaté, dolní srdčité, dlauhohřapíkaté, hoření podlauhlé, sedawé; stopky úzlabičkové, 2—3kwěté, dohromady skládají hrozeu běwný; kwěty weliké, ozdobné; kalich bezpřiwěškový, přichlupatý: uštůw wejčítokopinatých, přímých, třikráte kratších koruny zwonkwowitzé, modré; tobolka nachýlená. — W lesech a křowistích po Ewropě, Sibirii, Kawkazu, Žapanu. Kwěte w lipnu a čerwnu. 4.

Kořen jedl; nať drnhdy w lékařstwí se potřebowala (*Cervicaria major*).

Z. řepkowitzý. C. rapunculoides Lin. *Fl. dan. t. 1327. Engl. bot. t. 1369. Reichenb. ic. t. 700. C. trachelioides* Reichenb. *ic. t. 701.* Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha ojedinelá, přímá, 2střewičná, jednoduchá, tupohraná; listy nestejně pilované, přisrstnaté, kořenové přisrdčíté, dlauhohřapíkaté, hoření kopinaté; kwěty šerpiwaunké,

na dlaubém klasu broznowitém, konečném jednostranném; kalich šerpiwaunký: uštůw kopinatých, pak podhnutých, 4krát kratších; koruny sytě modré, nálewkovité: tobolky nachýlené. — W Ewropě mírné, na Kawkazu, w Sibirii západní na polích a podlé nich. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jedf.

Z. okrauholistý. C. rotundifolia Lin. Fl. dan. t. 1086. Engl. bot. t. 866. Kořen tenkowřetenowitý vypaustí trs wětší, menší; listy kořenowé (wětwi nekwětaucích) wejčité, srdčité nebo ledwinité, podepřené o řapiky listu mnohokrát delší, lysé, srstnaté nebo šedoaksamitnaté; lodyhy podlé půdy rozdílně vysoké, třebas střewičné, latowité dělené, mnohokwěté; listy lodyhowé dolení střidawé, kopinaté, hoření čarkowité, nejcelejší; kwěty na wětwich konečné, latněné; kalich lysý: uštůw šidlowitých, třikrát kratších; koruny bledě nebo sytěji modré, wejčito- nebo čihowitozwonkowité; tobolky přímé. — Na pastwinách a lukách suchých, podlé cest na skalách po Ewropě, Sibirii a Americě serwerozápadní. Kwěte w čerwnu až do jeseně. 4.

Z. jehlatcowý. C. pyramidalis Lin. Lobl. ic. t. 327. Besl. cyst. 1. t. 7. f. 1. Kořen tlustý, ozimý, mrkwowitý; lodyha wztyčená, 3—5' vysoká, tupohraná, jako ostatní nať lysá, skoro od dola až nahoru na mnoho wětwi krátkých, přímých, kwětonosných, rozdělená; listy přítuhé, lesklé, pilowané zubami žlázky bílé nesaucimi, dolení dlauhorapikaté, srdčité, lodyhowé dolení wejčité, hoření kopinaté, kratšejí řapikaté; kwěty dohromady dělají latu předlauhau, jehlatcowitau, přemnohokwětau; kalich uštůw kopinatošidlowitých; koruny krátce a obšírně zwonkowité, přes polowičku na patero klané, jasně modré, nalilákowělé. — Na skalách a zdech w Krajině. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Rod zajisté nejkrásnější u nás w kruhulcích na zahradách se sází, kdežto so stává tím ozdobjší.

Z. broskwolistý. C. persicaefolia Lin. Fl. dan. t. 1087. Kořen mnoholetý wyháni lodyhu ojedinelau, 2—3- střewičnau, slabě hranatou, přímou, málowětewnou, jako listy lysau nebo krátce chlupatou; listy obdálně a drobně pilowané, tuhaunké, kořenowé podlauhloobwejčité, tupé w řapík zaužené, lodyhowé čarkowitokopinaté, sedawé; kwěty nemnohé, 2—6, brozněné, nachýlené, weliké; kalich přiwěškůw zbawený: ušty z dola širokého zakončité, celé, o polowičku kratší nežli koruna

širokozvonkovitá, 1" široká, bledě modrá, řídko bílá; tobolka nachýlená, wejcovitá, 3brázdá, děrami obšírnými pukající. — W Evropě mírné a jižné w křovištích, hájích. Kwěte w čerwynu a lipnu. ♀.

Jsau odrodky kwětu menšho a hrubějšho, listm užšm a širšm, trubkau kalichowan lysau nebo mrtnatou. W zahradách chowaj plnokwěť. Listy kořenové mladistwé tu a onde jedť wařené nebo za salát.

Z. řepka. C. *Rapunculus* Lin. *Engl. bot. t.* 283. *Fl. dan. t.* 1326. *Schk. t.* 39. C. *elatior* L. *et Hoffm. port.* 2. t. 80. Rozponka. Kořen mrkwowitý, dužnatý; lodyha wztýčená, přijednoduchá, brázdovaná, asi 2střewičná, nahoře latnatě wětwnatá; listy zejkwované, kořenové podlahloobwejtě, w řapík zaužené, lodyhowé čárkwitokopinaté, sedawé; kwěty na latě přibroznowité rozpostawené, obyčejně nachýlené; kalich trubky obhomolowité, uštůw šidlowitých, dříwe přímých, pak podhnutých; kwěty auzee zvonkowité, malé. — Na lukách suchých, lesnatých, po Evropě prostřední a středomořské, též na Kawkazu. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♀.

Lodyha a listy jsau bud' lysé bud' srstnaté. Kořen jeho zaslady, mléčnatý, též i listy kořenové mladistwé jedť bud' zwařené, bud' za salát; druhdy w lékařstwi se potřebowaly.

Z. rozkladitý. C. *patula* Lin. *Fl. dan. t.* 373. *Engl. bot. t.* 42. Kořen mrkwowitý, ozimý; lodyha přímá, 1—2střewičná, rozkladitowětwnatá, 1—málokwěťá; listy zejkwované, kořenové podlahloobwejtě, w řapík zaužené, lodyhowé čárkwitokopinaté, sedawé; kwěty nemnohé, na latě řídké, chocholikowité rozpostawené, přímé, dlauhostopečné, wětší nežli předešlého; ušty kalichové dlauhozakončité, dole pilované, o polowičku kratší nežli koruna nálewkwowitá, bledě modrá; tobolka wejcowitowálcowitá. — W Evropě prostřední a jižné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♂.

Potřebuje se jako předešlý.

ZRCADLOWKA. SPECULARIA. FRAUENSPIEGEL.

Kalich šlaločný nebo pometáním 4—šlaločný; trubky prodlaužené, hranolowité nebo dlauze homolowité. Koruna kolowitá, šlaločná. Tyčinek 5, prostých; nitky blanowité, chlupaté, kratší prašníkůw. Blizny 3. Tobolka dlauze hranolowitá, 3pauzdrá, chlowněmi 3 na hořením dílu pukající po straně.

Z. obecná. S. *Speculum* Alph. *Cand. Prismaticar-*
pus Speculum Her. *sert.* 2. *Campanula Speculum* Lin.

*Sibth. 3. t. 216. Bot. mag. t. 102. Onobrychys altera Lob. ic. 418. Campanula arvensis Dodon. pent. 168. t. 1. Zelina lodyhy rozewřeně wětewnaté, přímé, wětwi dole-
ních prodlauných, wzestanpawých; listy podlaublé,
dolení obwejité; kwěty ojedinelé, fialowé; ušty kali-
chowé čárkowitzé, zděli waječnika a koruny. — Mezi
osením Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w čerwnu a
lipnu. ☉.*

TENUCHA. TRACHELIUM. HALSKRAUT.

Kalich na patero klaný. Koruna na konci šlaločná,
trubky nejtěsnější. Tyčinek 5, prostých, s nitkami nej-
tenšími, prašníkúw mnohokrát delšími. Čnělka čnějící,
na konci toliko blízko blizny chlupatá. Blizny 2—3, nej-
menší, tupé. Tobolka 2—3pauzdrá, kulowatá, přímá, po
straně dole děrami pukající.

T. modrá. T. caeruleum Lin. Lam. t. 126. Gaert. t. 31. Valeriana caerulea Barr. ic. 683. Kořen mnoholetý,
bulwatý, dužnatý; lodyhy lysé, oblé, nahranatělé, naho-
ře wětewnaté, 1½ vysoké; listy střidawé, krátce řapi-
katé, wejčité, lysé, ostré, hrubě pilowané, 2" dlauhé,
1" široké; kwěty mnohé, drobné, rozpostawené na cho-
cholík pěkný, konečný, hustý; kalichy lysé, drobné;
koruna modrá, někdy bílá: trubky skoro nitowitzé, pře-
dlauhé; tobolka malá, 3pauzdrá; semena mnohá, elip-
tičná, lysá, lesklá. — Na skalách stinných Afriky sewer-
né a Ewropy středomořské. Kwěte w srpnu. ☿.

Řád 130.

PODPĚTOWITÉ. GESNERIACEAE.

Kalich hned s waječnikem wíce méně srostlý, hned
prostý, šdilný nebo na patero klaný: lalokúw přístej-
ných, w paupěti chlopnitých. Koruna srostloplátečná,
trubkowitzá, wíce méně prawidelná, obplodní, t. připe-
wněná na kalichu dole nebo nahoře, šlaločná, často
tlamatá, w paupěti chlopnitá, trubky wzadu často hrbaté.
Tyčinek 5, nejdoleji z koruny wyniklých, jedna často
kypetnatá a 4 plodné, dvojmocné, někdy 2 toliko plod-
né. Prašníky 2pauzdré, často po dwau přispojené. Žlá-
zek pět, s tyčinkami střidawých, hned oddělených,
hned w krauzek srostlých, okolo waječnika dole polo-
žených. Waječník 1pauzdrý. Čnělka jednoduchá. Blizna

hned nerozdělená, hlavata, hned dvojlaločná. Plod 1-pauzdrý, tobolka buď malwice 2chlopná, pauzdrosečně pukající nebo nepukající, chlopně s osau kwětenstwa rovnoběžné; semenice 2 na prostředku chlopni připewněné, dvojčepelné. Semena mnohá, drobná, podlaublá. Kel přímý w ose bilku dužnatého.

Podkře nebo byliny. Listy střídčné, řídko střídawé nebo přesleněné; nerozdělené, bezpalisté, peřenožebřé. Kwěty hrozněné, okoličené nebo úžlabíčkové.

Decandolle sém počítá 136 rodů (w 17 pokolení), které všecky w Americe horké jsau bytem.

WRAPOLIST. RYTIDOPHYLLUM. FALTENBLATT.

Kalich trubky s waječnikem srostlé, kraje šdílneho. Koruna zwonkowitá, u prostřed přistažená, kraje šlaločného. Tyčinky 4, s pátau kypetnatau. Prašniky prosté nebo z mládí přispojené, dospělé sotwa čnějící. Terč nadplodní, tlustý, krauzkowitý, chobotnatý. Tobolka s kalichem šzebrým srostlá, na čechalce ploché 2chlopná, o 2 semenicech nástěnných, mnohosemenných; semena wřetenowitá.

W. wraubkowaný. *R. crenulatum Decand.* *Gesnera tomentosa Jacq. am. t. 175. f. 64. — ic. pict. t. 261. f. 47. Lam. t. 336. f. 3.* Podkeř 4—6střewičný; kmeny mnoho dřeně obsahují; wětwe srstnaté; listy weliké, waječnokopinaté, zakončité, dole klinowitoztenčené, přisedawé, zejkwané, na lici šerpiwé, na rubu srstnaté, málo lepnaté, asi 1' dlouhé, 8—10" široké; stopky úžlabíčkové, 8—10" dlouhé, čerwenawé, rozsochaté dělají wreholik; listeny šidlowité; kalich wejcowitý, bělawý; uštůw waječnokopinatých; zakončitých; koruna dost podobná k náprstnikowé, wně tmawě čerwená, bělawě krátkochlupá, u wnitř žlutawě čerwená; tobolka zakulatělá. — Na Kubě blízko Hawany; u nás w hříjneh. Kwěte skoro pořád. ě.

PODPĚTA. GESNERIA. GESNERIE.

Kalich dole s waječnikem srostlý, kraje přistejně šdílneho. Koruna trubkowitá, nejdoleji šhrbá nebo stejně přinapuchlaunká; kraje šlaločného, lalokůw hned w pysky dwa rozpostawených, hned přistejných. Tyčinky 4, nejdoleji z koruny wyniklé, dvojmocné s pátau kypetnatau. Prašniky z mládí spojené. Čnělka nitowitá; blizna hlawowitá nebo 2laločná. Žlázy 2—5 dole okolo

waječnika. Tobolka kořowitá, 1pauzdrá, 2chlopná: chlopni spojených; semenice 2, nástěnné, mnohosemenné. Semena pilinkowitá.

P. širolistá. G. latifolia Mart. Otto Verhand. berl. Gart. 5. t. 1. G. macrostachya Bot. reg. t. 1202. Bylina lodyhy jednoduché, plstnatohuňatičké; listy střičné, široke a okrauhlowejčité, řapikaté, hrubě zubatozejkowané, 6" dlouhé a skoro tolikéž široké, na líci roztraušeně pýřité, na rubu připlstnaté; wrcholíky úzlabičkové, nahoře w kytku shlaučené; ušty kalichowé kopinaté, zakončité; koruna walcowitá, 1" dlouhá, čerwená, trubky stejné; žlázy 2 obplodní. — Na skalách stinných w Brasílii.

OBDULE. GLOXINIA. GLOXINIE.

Kalich trubky nejdoleji s waječnikiem srostlé, kraje na patero klaného nebo šdílňého. Koruna nálewkowitá nebo zwonkowitopřítlamatá, dole wzadu hřbatá nebo přiostružnatá: trubky baňaté, kraje rozloženého, přídwojpyškého s laloky okrauhlými. Tyčinky 4, dwojmočné s pátau kypetnatau. Prašníky spojené. Žlázek 5 obplodních. Blizna okrauhlá, přinálewkowitá. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná; semenice 2 nástěnné, 2laločné; semena mnohá, podlauhlá.

O. skwrnatá. G. maculata Herit. stirp. 149. Reichenb. mag. t. 3. Martynia perennis Lin. cliff. t. 17. Ehr. pict. t. 9. f. 1. Kořen mnoholetý, zubatorůžencowitý, kyčelnicowému podobný; lodyha zwýši střewice, přímá, jednoduchá, drobně čerweně skwrnatá; listy střičné, řapikaté, srdčité, nestejně zubaté, na rubu roztraušeně chlaupkowané, na líci lysé, na líci lesklé, siwé nebo obyčejně čerwenawé; stopky úzlabičkové, rownowážné, 1kwěté, listu kratši; kalich kraje rozděleného na uštůw 5 waječnopodlauhlých, odstálých; koruna modrá, trubky dole hřbaté. — W Americě polední. U nás w hříjneh. 4.

BAULUNĚ. ACHIMENES. ACHIMENES.

Kalich trubky s waječnikiem srostlé, kraje šdílňého s ušty kopinatými. Koruna trubkowitzonálewkowitá, dole často tam hřbatá: kraje plochého, na patero klaného s ušty přístejnými, zaokrauhlými. Tyčinky 4, dwojmočné, prašníkůw spojených; kypet páte nejdoleji z koruny wyniklý. Medník žláznatý, kraužkowitý, tenký.

Čnělka ukončená blízko sotva tlustší, úkosnou nebo přidwojločnou, tenkou. Tobolka polodwojpaudrá, 2-chlopná; semenice nástěnné, přisedavé.

B. čerwcová. *A. coccinea Pers.* *Cyrilla pulchella Herit. stirp.* 1. t. 71. *Columna erecta Lam. Herb. amat.* t. 216. *Buchnera coccinea Scop. insub.* 2. t. 5. *Trevirana coccinea Willd.* Kořen mnoholetý, bulwičkami šupinovitými obrostlý; lodyha 1½' vysoká; listy řapikaté, střičné nebo trojnaté, vejčité, zakončité; květy čerwcové, úzlabičkové; stopky delší kalichu s ušty kopinatocárkovitými, rovnými, koruny dwakrát kratšími. — Po wrších na Jamaice, podlé řek po skalách; u nás w zahradách. ♀.

B. sesamovitá. *A. sesamoides Vahl.* *Columna longifolia Lin.* *Diceros longifolius Pers. Rheed.* 9. t. 87. Kořen wětvitý, mrcasatý; lodyha 2—3½' zvýši, wětvitá; wětwe 4hrané, jichžto články střidawě poposmačknuté, a brázdau opatřené, lysé; listy sedavé, křížmostojné, prodlažené eliptičné, pilované, šerpiwé, 5—9" dlauhé, 16"—2" široké, na obojím konci welmi zaužené, krátce pilované; hrozny prodlažené s květy křížmostojnými, krátkostopkatými; listeny vejčitokopinaté, zakončité, celé; kalich 5dílňý; uštůw vejčitokopinatých, zakončitých; koruna 1" dlauhá; uštůw předostálých, pýřitých, co broskwový kwět čerwcených, trubky bělawé. — W Indii wýchodni na místech wlhkých. Kwěte skoro pořád. ♀.

Národové dělají z nati obkladky obměkčující na wředy, a zwařeninou z kořena omýwají sobě hlavu.

B. kočičňinská. *A. cochinchinensis Spreng.* *Diceros cochinchinensis Lour.* Kořen plaziwý; lodyha zelinná, 1střewičná, náprímá, oblá, huňatá; listy trojnaté, vejčitokopinaté, pilované, dužnaté, lysé; květy úzlabičkové, ojedinelé, z fialowa bílé, na stopkách huňatých. — W Kočičňině na místech wlhkých.

Jedí nat za salát.

HUBIMOZOL. SARMIENTA. SARMIENTE.

Kalich nestejně 5dílňý. Koruna trubky břichaté, kraje na patero klaného. Tyčinky 2 plodné, 3 neplodné. Tobolka obřiznutá, wičkem se otwírající (puštička).

H. plaziwý. *S. repens R. et Pav.* 1. t. 7. b. *Urceolaria Feuill.* 3. t. 43. Keř na stromech přiživňý; kmen nejwětewnatější, oblý, jednak po stromech se pnauci a je otáčející, jednak dolů wisící; listy krátkořapikaté, 10

—16'' dlouhé, 9—12'' široké, vejčité, tupaunké, přice-
lé, dužnaté, na lici světle zelené, na rubu bělawé, obak
autle tečkované; stopky ojedinelé, konečné nebo stříč-
né, dlouhé, nitowité, 1—2kwěté; listeny stříčné, po-
dlaulé, tlustaunké; kalich srstnatý: uštůw kopinatočár-
kowitých, ostrých, jichž jeden širší hluboce vykrojený;
koruna 1'' dlouhá, šarlatowá, wně bělochluwatá: trubky
obwejcowité, dole přetěsné, na hrdle zaužené, uštůw
krátkých; tyčinky plodné čnějící, neplodné zawřené. —
W hájích a lesech w Chili. Kwěte w únoru a březnu. \bar{R} .
Listy obměkčujícím zabánějí kůř oka a mozoly, obkládajíce
je jimi.

HOŘČICHA. PICRIA. GALLEKRAUT.

Kalich kraje 4dílného, nestejného. Koruna tlamatá,
pysk hoření vykrojený, dolení na tré klaný. Tyčinky 4,
jich 2 delší rovné a opošwené pro sebe trubkau pabul-
katau s prašníky 1pauzdrými, křiwými, prostými, tyčinky
2 kratší wehnuté s prašníky 2pauzdrými, spojenými.
Malwice 2pauzdrá.

H. obecná. P. fel terrae Lour. Lodyha zelinná, pře-
zimující, půldruhostřewičná, přímá, čtyrboká, wětwtá;
listy vejčité, pilované, drasné, lysé, stříčné; kwěty
stopkaté, shlaučené, konečné a úzlabičkové, běločerwe-
né; kalich uštůw 2 vejčitých, rovných, koruny delších,
2 kratších, čarkowitých; koruna trubkowitá: trubka u
prostřed škrcená: pysk hoření kopistowitý, dolení ob-
širnější, uštůw okrauhých, stejných; malwice wejcowitá;
semen mnoho zakulatělých. — Na místech obdělaných
a zahradách w Kočiněčině a Číně. \bar{V} .

Listy nejhořčejší wůbec potřebují we vlastech lékem otwíra-
jícím, posilujícím, na moč, pot a čmýr ženaucím. Protož hlawně na
začátku wodnotělnosti, w zimnicích, zaražených čmýrech, bolení w
žiwotě.

OMĚK. BESLERIA. BESLERIE.

Kalich prostý na patero klaný nebo 5dílný: lalo-
kůw nejcelejších nebo zubatých. Koruna zwonkowito-
přitlamata: pysku hořejšího 2laločného, doleního 3laloč-
ného. Tyčinky 4, dvojmocné, s pátau kypetnatau. Blizna
2laločná. Kraužek podplodní, bežežlazý. Bobule kulo-
watá, 1pauzdrá; semenice 2, nástěnné, 2laločné. Semena
mnohá nejdrobnější.

O. fialový. B. violacea Aubl. t. 254. Keř pnulý, na
wrcholky stromůw se vypínající, spauští wětwe dolůw;
listy 6'' dlouhé, 3 $\frac{1}{2}$ '' široké, vejčité, lesklé, nejcelejší;

brozen konečný z hrozníků 3kwětých složený; kwěty fialové; kalich 5zubý; malvice fialová, zvěci žaludu s přešrádkau blanowitau a mnohými drobnými semeny.— W Guianě. \bar{h} .

Bobule jedl. Natí a bobulemi barví se kataun a sláma na fialowo.

Řád 131.

KŘIWONIŤOWITĚ. *CYRTANDRAE*.

Kalich prostý na patero klaný nebo šlupenný. Koruna podplodní trubkowitá nebo do nálewkwowita a zwonkwowita přecházející, nestejně šušetná, obyčejně 2pyská. Tyčinky 4, dvojmocné, často 2 neplodné; prašníky 2pauzdré. Waječnik na terči podplodním, 1-pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka konečná, s bliznau 2la-ločnau nebo 2čepelnau. Plod: bobule nebo obyčejněji tobolka 2chlopná, nejwice luskowitá, 1pauzdrá, semenící ale hluboce rozštěpenau, 2čepelnau často na pohled 2-řidko 4pauzdrá, mnohosemenná. Semena wi-sutá, bezbílččná. Kel rowný s kořínkem hořením.

Byliny, řidko podkře, často bezlodyžné, dílem příziwné. Li-sty střičné, obyčejně všecky kořenové, celé, jednoduché. Kwěty obo-jaké, nepravidelné, konečné neb úžlabičkowé, ojedinelé nebo na klasech, hroznech, wrcholcích anebo okolcích.

Po tu dobu známo wíce 60 rodůw (w 17 pokoleních) toliko mezi obratníkoma starého swěta rostancích. Jednák přibližují se k podpětowitým a sesamowitým, rozeznáwají se ale od prwních plod-em vlastně 1pauzdrým, od druhých semenící hluboce rozdělenau a semeny bezbílčnými. O jejich užítku nic newíme.

KŘIWONIŤ. *CYRTANDRA*. KRUMMFADEN.

Koruna nepravidelná, na patero klaná. Kalich 5-zubý, předwójpyský. Tyčinky 4, dvě neplodné. Bobule.

K. dvojkwětá. *C. biflora* Forst. *Besleria biflora* Forst. Podkře; rozhy lysé, nahoře čtyrhrané, na konci poprašně rezawoplsté; listy řapikaté, eliptičné, 3caulo-wé, střičné, nejlysejší žebnaté, na rubu bledé, obak ostré, proti konci nepatrně zejkwované; řapík sotwa cau-lowý; stopky úžlabičkowé, málo delší řapiku, ojedinelé, přítrojkwěté; stopečka prostřední někdy trojkwětá, po-boční 1kwěté; pokrywka šlupenná, naddutá: lupenůw kopinatých, nejcelejších: kalich uštůw kopinatých; ko-runu dwakrát delší kalichu s trubkau křiwau. Na Ta-heitě ostrowu. \bar{h} .

KYHANKOWITÉ. *VACCINIEAE.*

Kalich s waječnikem srostlý: kraje 4—5—6dílného, padawého nebo stálého. Koruna nadplodní, srostloplátečná, 4—5—6dílná, padawá: uštůw s kalichowými střídawých, w paupěti střechowitých. Tyčinek dwakrát wíce nežli uštůw korunowých, nadplodních, řřadých: nitky prosté nebo jednobratré; prašniky konečné, zadem wedlé dolejška připewněné, kolmojdaucí, 2pauzdré, pauzdroma rovnoběžnýma na konci často oddělenýma, jichž každé prodlauženo w trubku tuhau na konci prowrtanau. Waječnik podobalní; na čechalce znamenauý krajem kalichowým a složený z částek 4—5—6—10 s ušty kalichowými střídawých a okolo osy rozpostawených, 4—5—6—10pauzdrý. Semenice přirostlé na slaup střední, mnohosemenné nebo 1semenné. Čnělka 1 s bliznau obyčejně hlawowitau. Malwice 4—6pauzdrá nebo (řřidko) tobolka nebo ořech 16pauzdrý a 16semenný. Semena bílečná. Kel rovný, kořinku proti pupu čelícího.

Kře. Listy střídawé, jednoduché, celé nebo zubaté čili zejkwané, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, ojedinělé nebo hrozňné.

Řád ten obsahuje wíce 170 rodů (w 13 pokoleních), jichž nejwětší množství přináleží sewerné polokauli; nejwíce ale jich w Americew sewerné, pak w prostřední a jižné; w ostatních zeměďlech jich ale málo, které wšak rozeznáwají se množstwím jednotnkůw po hromadě rostaucích. Od wřesowitých hlawně rozeznáwají se waječnikem podobalním. Obsahují wůbec mnoho třřstowiny a w plodech prostau kyselinu.

NADZUB. *THIBAUDIA.* *THIBAUDIE.*

Kalich do pola srostlý, trubkowitobaňkowitý, krátký, příkožowitý: kraje 5dílného s ušty zubowitými, přímými, stálými. Koruna trubkowitobaňkowitá, 5zubá, dužnatá. Tyčinek 10: nitky prosté nebo 1bratré. Malwice zakulatělá, příhranatá, uřatá, wěněčauá krajem kalichowým, dužnatokožowitými, 5dílným, 3pauzdrá: pauzder mnohosemenauých.

N. mednatá: *T. melliflora R. et Pav. T. mellifera G. Don.* Puechato-sumacmisqui. Keř 2loketaí, nejwětewnatější wětewemi rozloženými, wisutými; listy podlaubloeliptické, tupé, nejcelejší, kožowité, obak pýřité, na lici lesklé, na rubu bledší přišerpiwaunké, po kraji ohnuté; hrozny úžlabičkowé, ojedinělé, jednoduché, chlupaté;

kalich uštůw nejšířších, nejkratších, přízádných; koruny wejcowité, šarlatowé; tyčinky nitek 1bratřých; semena nejdrobnější, bělawá. — Po skalách a škrobotinách wrchů studených na Andách peruwských. \bar{H} .

Kwěty její přemnoho medu w sobě mají, ježž Indiané welmi rádi cueají.

N. hrubolistá. *T. macrophylla* *H. B. et Kunth.* *Uva camarona.* Keř s wětwezi hnědými, hladkými, lysými; listy 8—9" dlahé, wejčitokopinaté, zakončité, dole zakrauhlené, sítkowaně pětkrát pětižilé; brozny ojedinelé, listu tři- čtyřikrát kratší; kwěty weliké; kalichy čerwené i s korunau trubkowitau, bilau, dole baňatau a čerwenau lysé. — Na Andách popojanských. \bar{H} .

Z malwice dělají wíno.

N. womná. *T. Quereme* *H. B. et Kunth. nov. gen.* 3. t. 256. *Quereme de Cali.* Keř asi zwýší muže s wětwezi hladkými, hnědými; listy wejčitoeliptičné zakončité, dole ostré, sítkowaně pětkrát pětižilé, nejlysejší 3—3½" dlahé, 16—17" široké; hrozny listenaté jakož i kalichy, a 6čárkové koruny lysé; malwice zwíci pepře. — W Kolumbii na wrších. Kwěte w čerwnu. \bar{H} .

Celý keř přfjemně zapáchá, anobřž i usušený; dělají z něho tinkturu, ježto hřebíčkem zapáchá a proti bolení zubůw se potřebuje.

BRUSNICE. VACCINIUM. HEIDELBEERE.

Kalich kraje prostého, 4—5dílného s ušty zubovitými, řídko nejcelejšího. Koruna zwonkówitá, baňkowitá nebo walcowitá, kraje na čtvero nebo patero klaného, často podhnutého. Tyčinek co uštůw korunových, z kraje kalichowého vyniklých, často zawřených. Prašniky často na konci na dvě klané. Čnělka s bliznau tupau. Malwice kalichem oděná, kulowatá, 4—5-pauzdrá, pauzder mnohosemených, nejřídčeji 10pauzdrá; pauzder 1semených.

B. obecná. *V. Vitis Idaea* *Lin. Fl. dan. t. 40. Engl. bot. t. 598. Lam. t. 286. f. 2. Plenk t. 299. Hayn. 4. t. 19. Düsseld. 5. t. 14.* Jahody čerwené *Mat. Wel. 72.* Brusnice, kyhanka, kyhančí. Kříček wždyzelený, kořenu plaziwého a wyhánějíciho kmínky přímé nebo wzstaupawé, 3palečné nebo střewičné, oblé, pýřité, wětewnaté; listy střidawé, krátkořapíkaté, obwejité nebo podlahloobwejité, tupé nebo wykrojené, nepatrně zejkwované, po kraji podchlípené, kořowité, tuhé, na líci sytě zelené a lesklé, na rubu bledě zelené, přenepatrně žebnaté, tmawohnědě tečkované; kwěty na hroznech

konečných, jednostraných, směstnaných, nachýlených; kalich 4zubý; koruna zvonkovitá na ústí neškrčená; lalokův 4 širokovejčitých, tupých, podchlípených, bílá často ponáčerwenalá; prašníky bez osin na hřbetu; malvice kulovaté, červené. — W lesech na půdě písčité a rašelinaté po Ewropě, též po Asii a Americe severových, až k čáře sněhowé. Kwěte w kwětnu až do lipna ano i do září. \bar{h} .

Brusnice žili kyhanky (malvice) jedí surowé, obyčejněji ale naložené; též dobruu kořalku z nich táhnau. W lékařstwí nyní se nepotřebujf: Listy potřebuje sprostý lid proti kašli a jimi mčhajf se listy medwědicowé. Celý křížek obsahuje mnoho třfslowiny slauží k dubení koží.

B. holokwěta. C. corymbosum Lin. Bot. rep. t. 138. Křížek rozdílné výšky; wětwe kwětaucí skoro bezlisté; listy podlahlowaječné nebo waječné, obak ostré, pilkowané, lysé, po žebrách na rubu pýřité, padawé; hrozny krátké, porostlé listy šupinowitými; kalich uštůw skoro podhnutých; koruna walcowitowejcowitá; tyčinek 10; prašníky komolé. — W Americe sewerné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{h} .

Malvice potřebujf jak my kyhanky.

B. běloplodná. V. stamineum Lin. Pluk. alm. t. 339. f. 3. Keř 2střewičný; wětwe přiohlé, hnědé; listy wejčité, ostré, nejcelejší, lysé, na rubu siwé; brozny listnaté, stopečky ojedinělé, úzlabičkowé, ničowité; korunny zvonkovité, bílé; prašníky osinaté; malvice hruškowité, dříwe zelené, pak bílé. — Na chlumech Nowé Anglie a Floridy. \bar{h} .

Podlé Bosca malvice we vlasti nejsau prý k jídlu chutné.

B. pensylwanská. V. pensylvanicum Lam. Bot. mag. t. 3434. Guimp. t. 34. V. tenellum Pursh. V. ramulosum Willd. V. humile Willd. Keř 1— $\frac{1}{2}$ střewičný; wětwe oblé, zelené; listy drobné, 8''' dlauhé, řídko palečné, sedawé, wejčítokopinaté, hrotité, pilkowané, obak stkwělé, padawé; hrozny hustokwěté, přikonečné, sedawé; koruny wejcowité, bledě červené nebo bílé; prašníky komolé; malvice weliké, z modra černé. — W Pensylwanii a Wirginii w lesech stinných. \bar{h} .

Malvice jedf

B. borůwka. V. Myrtillus Lin. Lam. t. 286. f. 1. Schk. t. 107. Plenk t. 218. Hayn. 2. t. 7. Düsseld. 6. t. 11. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 69. Jahody černé anebo wrani oka *Mat. Háj. 62.* — *Wel. 72.* Borůwka, čičoretka, čičoretka, čičarětka, černá jahoda, černice. Křížek

přímý. $\frac{3}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ ' vysoký, lysý, přewětewnatý; wětwe zelené, břitkohranné; listy střidawé, krátkořapikaté, wejčité, drobně pilowané, obak co tráwa zelené, padawé, skoro kožowité; stopky úžlabičkové, ojedinelé, nachýlené; koruna kulowatá, okolo ústí škreená: zubůw krátkých, tupých, podechlípených, bledě zelená, pletowé nebo bledě z hněda čerweně naběhlá; prašníky na hřbetu 2osinné; malwice kulowaté, co hrách weliké, černé, modrým jiním poprašené. — W lesech a podlé nich po Ewropě prostřední a sewerné Asii, z rowin až ku sněhu na Alpy. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{K} .

Borůwky jedí se surowé nebo sněšené a rozdlným způsobem přistrojené. Též dá se z nich silná kořalka táhnauti. Ušušené slauží za domácí lék. Listy dáwají thé dosti příjemné, trochu swraskující. Celý kříček slauží k wydělávání koží.

B. wlochuně. *V. uliginosum* Lin. *Fl. dan. t. 231. Sturm f. 12. Guimp. t. 42.* Brusnice bařinná, wlochuně, lochyně, šalenka, mechynka. Keř 2—3' zwýši šedokorý, oblowětewný; listy obwejčité, tupé, celé, na lici sytě zelené, na rubu modrawě zelené a sítkowanožilnaté, padawé; stopky na koncech wětwowých shlaučené, nachýlené; koruna wejcowitá, bílá nebo čerwenawá; prašníky dwojosinné; malwice zakulatělé, černé, modře jinowaté, u wnitř zelenawě bílé. — W bařinách po celé Ewropě od jihu až do nejzazšihó seweru, též w Asii a Americě sewerných. Kwěte w kwětnu a čerwnu. \bar{K} .

Malwice jejt wětš předeslých mohau se též jísti, nejsance, jak někteř twrdili, mámiwé; jako z předeslých může se z nich silná kořalka táhnauti. Celý keř hodí se též k wydělávání koží. Onť i rostlina jedna z wětšich rašelinu dáwajících.

KLIKWA. OXYCOCCUS. MOOSBERE.

Kalich s waječnikem srostlý, kraje na čtewero klaného. Koruna 4dilná: uštůw přičárkowitých, podwinutých. Tyčinek 8, klímawých. Prašníky trubkowité, widličkowité, pukající děrami ukosnými. Malwice 4pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

K. drobnoplodá. *C. palustris* Pers. *Fl. dan. t. 80. Engl. bot. t. 319. Schk. t. 107. Hayn. 4. t. 18.* Klikwa, žorawina, žerowina, kamenka. Kříček wždy zelený, plaziwý, wypauští wětwe nitowité, prostřené; listy asi 3" dlauhé, $1\frac{1}{2}$ " široké, waječné, nejcelejší, po kraji podchlíplé, lysé, na lici sytě zelené a lesklé, na rubu bělawé nebo siwé; stopky 2—3, konečné, prodlaužené, dlaulié; koruna růžowá: uštůw waječných; malwice ku-

lowaté, 5'' w průměru široké, nahnědle červené, po jedné straně bílé a červeně skropené. — Na bařinách a rašelinách po Evropě, Asii a Americe sewerných. Kwěte w červenu až do srpna. \bar{h} .

Malwice weliké, welmi trpké a kyselé, mohau se jísti několi-krát zmrzuwše, načež jako kyhanky se potřebujf. Listy prý jako kyhankowé dáwajf lšbezné thé.

K. hruboplodá. *O. macrocarpus Pers. Wats. dendr. t. 122. Vaccinium macrocarpum Ait. Bot. mag. t. 25. V. hispidulum Wangenh. am. t. 30. f. 67.* Křiček plaziwý; wětwe niřowité, wzstaupawé; listy 3—4'' dlauhé, 1—2'' široké, podlauhle, nejcelejři, rownaunké, tupé, lysé, na rubu bělawé; stopky poboční, prodlaužené, dole listenaté, bezlisté; malwice červené, mnohem wětři nežli u předeřlé. — W bařinách Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. \bar{h} .

Malwice lahodné se jedf, ano i každoročně do Angličan se přiwářejf, a *Cramberries* slowau.

Řád 133.

WŘESOWITÉ. *ERICACEAE.*

Kalich 4—5dílný, skoro stejný, od waječnika oddělený, stálý. Koruna obplodní nebo podplodní, srostloplátečná, 4—5dílná nebo 4—5plátečná, pravidelná nebo pořřdku nepravidelná, w paupěti střechowitá. Tyčinek co plátkůw a s nimi střidawých anebo dwakrát tolik, na krauzku mědnikowém anebo nejdoleji na koruně přirostlých; prařniky pauzder 2 ztuha při sobě položených nebo oddělených, často přiwěskatých, děrau nebo šterbinau pukajících. Waječnik prostý, obyčejně dole obklřčený krauzkem anebo terčem anebo žlazami a šupinami, 4—5— (řřdko wice— nebo méně—) pauzdry; pauzder obyčejně mnohowaječných. Čnělka 1; blizna hlawowitá nebo terčowitá, často zubatá nebo laločnatá. Tobolka chlopnitá nebo bobule mnohopauzdrá: pauzder mnoho— řřdko chudo— nebo lsemenných. Semena drobná, bílečnatá. Kel rowný. Kořinek proti pupu čelici.

Kře, podkře nebo strůmky obyčejně wždy zelené. Listy střidawé nebo přesleněné, řřdko střřčné, jednoduché, celé, bezpalisté. Kwěty obojaké, pravidelné, úžlabřkowé nebo konečné, ojedinělé nebo nabromaděné a rozdřlně rozpostawené

Do toho řřdu počřtajf asi 820 rodů (w 55 pokoleních), kterých nejwětřř díl přebýwá w mřřném podnebř obojím a w studeném se-

werném. Největší díl (skoro $\frac{7}{9}$) roste na jižním konci w Africe; w Australii toliko 2 rody dosawad nalezeny. Mnohé jich rostou společně, mají krásné kwěty a tudy staly se oblíbenými w zahradách rostlinami. Málokteré mají ovoce jedlé. Prvky swraskující a kořenné w nich přewažují; některé také omamují. Kwěty mnoho medu wydávají, jenž u některých omamuje. W bahnech rostoucí přispívají k dělání rašeliny. Některé se potřebují k wydělávání koží.

Podřadí počítají čtvero.

1. *PLANIKOWITÉ*. Plod bobule.

2. *BANOWITÉ*. Tobolka skrze chlopně nebo odtržením se chlopni od přehrádek pukající. Waječník dole obklíčený kruhem anebo žlazami.

3. *HRUŠTIČKOWITÉ*. Tobolka skrze chlopně pukající. Waječník dole bez kruhu a žlaz.

4. *PĚNIŠNÍKOWITÉ*. Tobolka skrze přebrádky pukající.

Podřadí 1.

PLANIKOWITÉ. ARBUTEAE.

PLANIKA. ARBUTUS. ERDBERBAUM.

Kalich 5dílný. Koruna kulowato- nebo wejcowitobaňkowitá, 5zubá zuby tupými, podhnutými. Tyčinek 10 zawřených; nitky nejdoleji z trubky korunowé wyniklé, prašníky smačknuté, na konci dwojďéré, hřbetem pod koncem připewněné a tamtéž 2osinné. Waječník terčem podplodním podepřený nebo do něho ponořený, 5pauzdřý: pauzder mnohowaječný, semenie středních, wisutých. Čnělka 1; blizna tupá. Bobule kulowatá, wíce méně zrnatonerowná, řídko hladká, 5pauzdrá: pauzder mnohosemenných.

P. obecna. A. Unedo *Lin. Mill. ic. t. 48. f. 1. 2. Duham. nov. 1. t. 21. Lam. t. 366. f. 1. Engl. bot. t. 2377. Unedo edulis Hoffm. et Link. Arbutus Mat. Wel. 91. Jádina. Keř přímý, 4—5' vysoký, přewětewnatý, wždy zelený; rozhy nachowě hnědé; listy obwejité nebo podlauhlokopinaté, w řapík ztenčené, tupé, špidlaté nebo krátce zakončité, pilované, tuhé, kořowité, lysé, lesklé; kwěty na latách konečných, nachýlených; stopčky lysé; ušty kalichowé, krátké, wejčité, tupé; koruna wejcowitohomolowitá, bělawá: kraje podwinutého, tupě 5zubého, zelenawého; bobule nachýlené, kulowa-*

towejcowité, drobnobradawičnaté, dříwe zelené, pak žluté, potom čerwené, na způsob jahody zahradní. — Na výsluní kamenitém w Lewantu a Ewropě jižné. Kwěte (w Ewropě jižné) w říjnu. \bar{H} .

Bobule po roce zrající pěkně vyhlízejí, chuti ale jsau mdlé a protiwně sladké; nicméně je obzvlášť lid chudší w Lewantu jí; není ale možná mnoho jich najednou snísti; také dělají z nich wíno a kořalku. List a kůra, jsauce trpké, slauží proti běhawkám a k wydělánf koží.

P. hladká. A. *Andrachne Lin. Bot. reg. t. 113. Bot. mag. t. 2024. Duham. nov. 1. t. 22. Andrachne frutescens Ehr. phil. trans. 57. t. 6.* Keř pěkný, vyšší muže; kůra hladká, pokožka čerwenawá s konárůw se slupující; listy střídawé, dlahořapikaté, waječné, dole ostré, na konci tupé nebo ostraunké, nejcelejší nebo obdálné pilowané, kořowité, 3" dlahé, 1½" široké; řapíky palečné; lata konečná listu delší, bezlistá, chlupatá chlupy bělawými, na konci žlázku kulowatau nesaucími; listeny wejčité, zakončité, chlupaté; stopečky ojedinělé, zdělí kwětu; kalich uštůw širokovejčítých, ostrých; koruna bílá, ponazelenalá, wejcowitá: uštůw podhnutých, nejtupějších; bobule kulowatá, hladká, čerwená. — W Řecku a Lewantu. \bar{H} .

Bobule jedí.

P. celolistá. A. *integrifolia Lam. Anadrachne Theophrasti Clus. 1. p. 48. ic.* Podobá se předešlé; listy dlahořapikaté, wejčité, nejcelejší zakončitohrotité; lata konečná, rozewřená, zřídka chlupatožláznatá, nemnohýu listem opatřená; bobule waječné, bradawičnaté, žlutočerwené, černě špidlaté. Na Kretě. \bar{H} .

Bobule chuti náostré, lahodné, jedí we vlasti.

MEDWĚDICE. ARCTOSTAPHYLOS. SANDBEERE.

Kalich šdílňý, stálý. Koruna wejcowitobaňkowitá, po ústí krátee šzubá, podchlípená. Tyčinek 10 zawřených: nitky dole přirozšířené, prašníky smačknuté, na konci šděré, po straně šosinné osinami ohnutými. Waječnik zpleštilokulowatý, šupinami 3 dužnatými obkličěný. Čnělka krátká. Blizna tupá. Bobule kulowatá, š-, řídka 6—7- ano 10pauzdrá: pauzder šsemenných.

M. obecná. A. *Uva ursi Spreng. Arbutus Uva ursi Lin. Fl. dan. t. 33. Schk. t. 118. Schmidt t. 138. Plenk t. 340. Sturm f. 6. Hayn. 4. t. 20. Düsseld. 4. t. 7. Wagn. 2. t. 206.* Medwědice, nedwědice, kostraunek, tolokněňka. Křiček wždy zelený z mnohých kmenkůw prostře-

ných, lezavých, větewnatých, dělajících trs 1—8' široký; rozhy hranaté, pýřité nebo lysé, příčné; listy střídavé, krátkořapíkaté, podlahloobwejité, tupé, nejcelejší, sítkowanožilnaté, na lici swraskalé, lesklé, tmavě zelené, na rubu bledší, se žilami málo wystávajícími, kožovité, mladší po kraji pýřité; květy na hroznech konečných, krátkých, nachýlených; ušty kalichové krátké, okrauhlé, tupé; koruna wejcovitá, bělawá nebo načerwenalá: kraje se zuby krátkými, okrauhlými, podhnutými; bobule kulovité, zwici hrachu, hladké, čerwené, pak tmavější. — Na wřesowístích a w borech písčitych po Ewropě prostřední a sewerné, na horách w jižné. Kwěte w kwětnu až do lipna. \bar{h} .

Bobule přimančnaté potřebují se na seweru s jianu mákau na chléb. Listy trpké a nahořklé, newonné, w lékařství; též se potřebují k wydělávání koží, barwení sukna na černo a šero; i do tabáku kuřlawého je přidávají.

M. horní. A. alpina Spreng. Arbutus alpina Lin. Fl. dan. t. 73. Lightf. scot. t. 11. f. a. 6. Guimp. t. 58. Křižek prostřený z mnohých kměnkůw větewnatých složený; rozhy přímé, nizaunké; listy řapíkaté, blanovité, padavé, podlahloobwejité, ostré, pilowané, zmládlí brvité, sítkowanožilnaté, na lici tmavě zelené, na rubu bělawé; hrozny konečné, chudokvěté; listeny wejité, obšírné, skoro zdělí stopečky brvité; koruny bílé; bobule zwici hrachm, černé. — W Ewropě prostřední na horách, w sewerné na wýsluních nízkých. \bar{h} .

Bobule trpké jedí we vlastech.

Podřadí 2.

BANOWITÉ. ERICEAE.

Jochowec. CLETHRA.

Kalich šdílňý. Koruna hluboce šdílňá, skoro šplátečňá uštůw wejitopodlahlých. Tyčinek 10, šidlowitých. Prašňiky zadní, pak ohnuté, wisuté a zwráčené, Čnělka přímá: blizna na tré klaná. Tobolka kalichem obklíčěňá, špauzdrá, šchlopňá, skrze chlopně pukající. Semena mnohá, wejcovitá.

J. olšolistá. C. alnifolia Lin. Lam. t. 369. Duham. 1. t. 71. Guimp. t. 76. Schk. t. 118. Keř sličňý, 4—šstřewičňý a wyšší; větwe běwné, oblé, rozhy pýřité; listy řapíkaté, klínowitoobwejité, na hoření polowině pilowané, obak lysé a stejnobarewné, na rubu bledé a

po hlavní žíle pyřité, 3" dlouhé, 1" široké; hrozny jednoduché, klasovité, přímé, 3" dlouhé, s listeny čárkovitými, prehavými, mnohem kratšími kwětu jakož i stopka, a kalichy pyřitoaksamitnatými; kwěty bílé; tyčinky kratší nežli čnělka. — W lesech bahnitých w Kanadě až do Georgie; u nás w zahradách. \bar{r} .

LIBAWKA. GAULTHERIA. GAULTHERIE.

Kalich šlaločný, pak rozšířený, wíce méně zbobulelý, tobolku obkličující anebo zastírající. Koruna wejcowitá, ústí často ztěsněného, šzubého. Tyčinek 10, zawřených; prašniky 4osinné, na konci na dvě klané: pauzder 2osinných, přeřídko komolých. Čnělka nitowitá; blizna tupá. Šupin podplodních 10, oddělených anebo srostlých. Tobolka zpleštilokulowatá, špauzdrá, šbrázdá, šchlopná, skrze chlopně pukající. Semenice na osu přirostlé. Semena mnohá, drobná, se skořápkau přisítkowanau.

L. položená. *G. procumbens* *Lin. Duham.* 1. t. 113. *Bot. rep.* t. 116. *Bot. cab.* t. 82. *Lam.* t. 367. Keř lysý; kménky 6—8" dlouhé, položené a někdy kořeny vypauštějící; rozhy wzstaupawé, mnohé, asi 2½" vysoké, oblé, lysé, dole nahé, nahoře listnaté; listy střidawé, překrátce řapíkaté, obwejšité nebo wejšité nebo přiokrauhlé, na konci tupé, hrotité, dole ostré nebo nejtupější, po kraji pilowané zubami štětinau ukončenými, kožowité, lesklé, na líci sytě zelené, na rubu bledé; řapíky a žíla hlavní pyřité, palečné: stopky z úzlabíčka nejhořejšího wyniklé, krátké, 1—2kwěté, málo delší řapíku, pyřité, pod kalichem opatřené listenoma širokovejčítýma, tupýma; kwěty nachýlené; kalich dwakrát delší listenůw, dole nachowý; koruna kalichu 3—4krát delší, wejcowitá, čerwená, někdy bílá; nitky chlupaté; tobolka kalichem zbobulelým obestřená. — Na chlumech Ameriky sewerené. Kwěte w čerwnu až do září. \bar{r} .

Celá rostlina jest kořená a tudy z listu dělají thé (*Mountain-Tea*), jehož místo čaje užívají. Plody čerwené jedí (*Partridge berry*, *Fox berry*).

BAHENKA. ANDROMEDA. KIENPORST.

Kalich šdilný; uštůw ostrých, nestřechowitých. Koruna kulowatobaňkowitá, w ústí zaužená, šzubá. Tyčinek 10, zawřených; nitky wausaté, prašniky krátké; pauzder 1osinných. Blizna uřatá. Tobolka špauzdrá, šchlop-

ná, skrze chlopně pukající. Semenice 5laločná. Semena eliptičná, smačknutá, lesklá, s pupem pobočným, čárkowitzým.

B. polejolistá. *A. polifolia* Lin. *Fl. dan. t. 54. Pall. ross. 7. t. 1. Duham. nov. 1. t. 38. Schk. t. 118. Plenk t. 338. Hayn. 3. t. 22.* Rozmaryn planý menší *Mat. Wel. 280. C. Bahenka.* Kříček nejlysejší, $\frac{1}{2}$ —2' vysoký, přímý, wětewnatý, vypauštějící wětewičky čili wýběžky plazivé, pod pokožkau popelawau nahnědle ryšawé: listy střidawé, překrátce řapikaté, čárkowitzé nebo kopinatočárkowitzé, ostré, po kraji nejcelejší, podchliplé, na lici sytě zelené, na rubu modrawě bílé, kořowité. palce málo delší, obak ostré; kwěty konečné, w chocholík rozpostawené; stopky nejdolejší listem, ostatní listenem wejčítým, ostrým podepřené, mnohem delší kwětu; kalich jakož i paupata čerwená; kwět rozwitý bílý; tobolka kalichem stálým podepřená, obwejcowitzá, šžebrohraná, na konci prohlubeném čnělkau stálau ukončená, sítkowanoswraskalá, popelawá, dlauho na kménku zůstawající. — W rašelinách obzwláště horních Ewropy sewerné a prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{H} .

Náleží k rostlinám mámiwým, takže někdy místo rojowníku omylem w lékárnách se nachází. W Petrohradě barwí jí zboží hedwábne pěkně na černo.

KYSLAUN. OXYDENDRUM.

Kalich šdilný, uštůw zakončítých. Kórna wejcowitá, šzubá. Tyčinek 10: nitky tlusté, chlupataunké; prašniky přímé, podlauhlé, s pauzdroma na konci oddělenýma, zakončítýma, komolýma. Čnělka tlustaunká, šhraná. Tobolka jehlatcowitá, šbočná, špauzdrá, šchlopná chlopněmi u prostřed přepážkowanými. Semena mnohá, pilinowitá.

K. stromowitý. *O. arboreum* Decand. *Andromeda arborea* Lin. *Bot. mag. t. 905. Michx. arb. 3. t. 7. Bart. am. t. 30. Sorell — tre Catesb. 1. t. 71.* Strom sličný, 12—20střewičný; smítky oblé, tisawé, lesklé, lysé, rozhy oblé, pýřité; listy střidawé, překrátce řapikaté, podlauhlé, zakončité nebo ostré, hrotičkem oblým, tupým ukončené, drobně pilowané, pýřité nebo olysající; laty konečné, složené z hroznůw jednoduchých, klasowitzých, příjednostranných, pýřitých anebo skoro lysých; stopečky zděli kwětůw odstawajících, pak sehnutých; kalich bezlistenný: uštůw wejčítých, ostrých; kórna wejcowitá, asi $1\frac{1}{2}$ " dlauhá, zelenawě bílá, wně pý-

řítá: kraje ochlpeného, na zubův 5 wejčitých, ostrých rozděleného. — W lesech Ameriky sewerné z Pensylvanie až do Floridy. 5.

Z listův kyselých zwařenina slauží k uhašení žlzně w hořečkách.

WŘES. CALLUNA. HEIDE.

Kalich 4dílný, dole listenatý. Koruna zwonkowitzá, skoro 4dílná, kalichu kratší. Tyčinek 8, prostých. Waječník 4pauzdrý: pauzder 2waječných, s waječky s konce semenice wisutými. Tobolka 4pauzdrá, po šwech a odtržením se chlopni od přehrádek pukající. Semena wejcowitá, bezkřídla.

W. obecný. C. vulgaris *Salisb.* Erica vulgaris *Lin.* *Fl. dan. t. 677. Schk. t. 107. Plenk t. 301. Hayn. 4. t. 17. Sturm f. 1. Guimp. t. 45. Wřes Mat. Háj. 39. — Wel. 44. c.* Křiček wždy zelený, 1—3střewičný, metlowitě wětewnatý; listy drobnické, sotwa 1" dlouhé, střičné, nahlaučené, odstále nebo střechowité, sedawé, čárkowité, 3hrané, na dolejšku odděleném šidlowité; kwěty krátkostopečné, na hroznech konečných, jednostranných; kalich dole obklíčený listeny 4 nebo 6, 2" dlouhý: uštůw wejčitopodlahlých, tupých, mázdrowitých, čerwených, řidko bílých, atlasowitě lesklých; koruna o $\frac{1}{3}$ kratší kalichu, taktěž barwená; tyčinky skoro zdělí koruny; prašníky nachowě hnědé, dole s přiwěskoma smačknotýma, zaubkowanýma; čnělka přimá, delší nežli koruna; blizna 4laločná. — W lesech a na ladech rowinowých a wrehowých s půdau písečnau nebo rašelinatau, často weliké plasy přikrýwající, po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. \bar{h} .

Někdy jest listůw pýřitých.

Kde nemají slámy, herau wřes ke stláni. Kwěty dáwají dobran pastwu wčelám, protož přenášejí auly letního času na wřesowitě, jelikož med wřesowý, hnědý se wází. Slauží k wyděláwání koží, ano i místo dimele se poraučí. W bařinách přispíwá ke zplazení rašeliny.

BANO. ERICA. HEIDE.

Kalich 4dílný nebo 4lupenný. Koruna zwonkowitzá, trubkowitá nebo baňkowitá, kraje na čtvero klaného. Tyčinek 8 (řidko 6—7), z kruhu mednatého wyniklých. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná, skrze chlopně pukající, přehrádky z prostředku chlopní wyniklé, dokonalé nebo nedokonalé.

Decandolle popisuje 429 rodů, jenž w Ewropě, nejwětším ale dílem w Africe jižně rostau.

B. bařinové. E. Tetralix Lin. Fl. dan. t. 81. Křiček vždy zelený; kménky přímé nebo vzstoupavé, $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ ' vysoké; větve autlé, jednoduché, často připřesleněné nebo okoličeně přiblížené, i s listy wlnatopýřité a ještě mrtnaté; listy po 3—4 přesleněné, rownowážně odstávající, čárkovité, tupé, po kraji podechlplé, chlupy dlouhými, tuhými, obyčejně žlázku nesaucími brvité; květy konečné, po 5—12 strbaultookoličené; kalichové ušty kopinaté, sotwa do polowiny koruny sáhající, jako stopečky z bělawa wlnatoplštnaté a chlupem žláznatým brvité; koruna baňkowitzowejcowitá, 4''' dlouhá, kraje auzkého, podhnutého, 4zubého, pleťowá, řídka bílá; tyčinky zawřené: prašniky na konci s osinama po jedné straně autle wraubečkowányina; čnělka potom z květu čumící, s bliznau hláwkowitzau, čerwenawau. — W rašelinistich a bařinách Ewropy sewerné a prostřední. Kwěte w lipnu až do záři. \bar{h} .

Kde na mnoze roste, dawá látku ke zplození rašeliny.

B. pletové. E. carnea Lin. Jacq. aust. t. 31. Bot. reg. t. 1452. E. herbacea Lin. Bot. mag. t. 11. Wendl. er. t. 7. 9. Sturm. f. 26. Křiček nejlysejší, $1\frac{1}{2}$ —1stře-wičný, rozestřený, vzstoupavý: listy přesleněné, čtvernaté, čárkovité, ostré, na lici ploché, na rubu zoblené, na dél žlábečkem znamenaué, nejodstálejší, nejkratšejí řapíkaté, asi 4''' dlouhé; květy wynikají w jeseni co zelená paupata, w příštím jaru tepruwa se rozvíjející, w úžlabičku ojedinele, nachýlené, dohromady dělají hrozen příjednostranný; stopky kratší listu, u prostřed s listenoma střičným, kopinatým, překrátkým; kalich uštůw kopinatých, ostrých; koruna kalichu dwakrát delší, trubkowitzowejčítá, lysá, o 4 zubech okrauhlených, jako kalich pleťowá; tyčinek 8; prašniky podlauhlé, čnějící, bezosinné, tmawě hnědé; čnělka tyčinek delší, ukončená bliznau malau, tupau. — W lesech řídkých po chlumech a horách Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. Též pro ozdobu w zahradach. \bar{h} .

B. stromowité. E. arborea Lin. Sibth. 4. t. 351. Clus. 1. p. 41. f. 1. Lobel ic. t. 214. f. 1. Keř sáhový ano 15—20' vysoký; kůra popelawá; smitky a rozhy běloplštnaté nebo srstnaté, poslední trojnaté; listy přesleněné, trojnaté, odstálé nebo skoro přímé, čárkovité, na hrbetě útlaukau brázdičkau na dél znamenaué, lysé nebo pyřičkowané, tupaunké, na řapíku nejkratším, ryšawým sedící, 2''' dlouhé; květy na konci rozeh potrojné, nachýlené, jednostranné, dohromady dělají hrozen

kopinatý, třebas střewice zdělí; stopky 1kwěté, dole nad výnikem s listenoma nejmenšíma, kopinatýma; kalich uštůw wejčitých, ostrých, lysých, 2—3krát kratších koruny kulowatozwonkowité, červené, čárku málo přesahující, s ušty tupými, trubky kratšími; tyčinky zdělí koruny; prašníky komolé; čnělka delší nežli koruna; blizna štitowitá; waječnik lysý. — W Ewropě středomořské. \bar{H} .

We vlasti dělají z něho košťata; tež potřebují je k pálení. Jsa ustawičně kleštěno dělá kmen tlustý a zawitý, ježž potřebují saustružníci a trubláři.

B. košťatowé. *E. scoparia* Lin. *E. fucata* Thunb. *Wendl. cr. f.* 15. *E. virgulata* *Wendl. cr. f.* 21. Kež 3—4' zwýší, přímý, lysý; listy přesleněné, trojnaté, čárkowité, tlustaunké, tupé, na rubu žlábkem širokým, mělkým na dél znamenáné, odstálé, na rozhách přiblížené, nejkratšeji řapíkaté, asi 4''' dlauhé; kwěty z úzlabiček listních dělají hrozen klasowitý, dlauhý, listnatý; stopky ojedinelé, podwojné nebo potrojné, dwojkwěté, nejlysejší jako listeny kopinaté, pod výnikem stopeček postawené; kalich uštůw dole nebo skoro až do prostřed srostlých, wejčitých, ostraunkých; koruna malá, kulowatozwonkowitá, zelenawá, 1''' dlauhá, dwakrát delší kalichu a do prwní třetiny rozštípená na ušty wejčité, ostré; tyčinky kratší koruny; prašníky komolé; čnělka zdělí tyčinek s bliznau štitowitau. — W Ewropě středomořské a atlaské jižné. \bar{H} .

Dělají z něho košťata; též je i k pálení potřebují.

Podřadí 3.

HRUŠTIČKOWITÉ. PYROLACEAE.

HRUŠTIČKA. PYROLA. WINTERGRÜN.

Kalich šdílňý. Plátkůw 5. Tyčinek 10, po 2 proti plátkům postawených, podplodních. Prašníky dole nejkratšeji rohatých, děrama pukajících. Tobolka špauzdrá, šchlopná, u prostřed skrze chlopně pukající, nahore a dole se nerozdělující, kraje chlopnové plstí spojené.

H. okrauhlolistá. *P. rotundifolia* Lin. *Lam. t.* 367. *f. 1. Engl. bot. t.* 213. *Fl. dan. t.* 1816. *Schk. t.* 119. *Plenk t.* 335. *Hayn. 4. t.* 21. *Dict. sc. nat. atl. 3. t.* 75. *Hruštička Mat. Wel. 345. C.* Kořen oddenku tenkého, prodlauweného, několik lodyžek krátkých wyhánějící; li-

sty růžovité nebo swazkowitzě nahlaucené, dlouhořapíč-
né, wejčité až i okrauhlé, někdy dole přisrdčité, tupé,
nepatrně wraubkowané, kožowité, co tráwa zelené, lesklé,
jako cela rostlina lysé; stwol 7—9" vysoký, 3—4hraný,
obdálně šupinatý, na konci nesauci brozen stejný, říd-
ký, 15—20kwětý; kwěty nachýlené; kalich uštůw kopi-
natých, zakončitých, na konci podhnutých, bělawých;
koruna mēlkozwonkowitzá, dwakrát delší kalichu; plátky
obwejtité, přínestejné, bílé; tyčinky nadkřiwené; čnělka
sehnutá, na konci oblaukowitzá; blizna šuzlá, na krauž-
ku malém. — W lesech stinných nejwětšého dílu Ewro-
py a prostřední Asie. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

List zahořklý jindá w lékařstwě potřebowali.

H. prostřední. P. media Swartz. Engl. bot. t. 1945.
Rad. pyr. t. 3. P. rotundifolia Fl. dan. t. 110. Podobá
se po jměni k předešlé; listy okrauhlé neb okrauhlowaječ-
né, wraubečkowané, kožowité, zděli řapiku dole rozši-
řeného; stwol hranatý, s hroznem mnohokwětým; kalich
uštůw wejčítokopinatých, ostrých, pak podhnutých; ty-
činky přímé, u pestiku zkřiwené; čnělka sehnutá, plát-
kůw delší; blizna hlawowitzá, tupě šlaločná, bezkraužko-
wa. — W lesech po Ewropě chladnější a Dawurii. Kwě-
te s předešlou. 4.

Taktěz se potřebowala.

H. menší. P. minor Lin. Fl. dan. t. 55. Rad. pyr.
t. 1. 2. Sturm f. 13. Hayn. 4. t. 23. Hruštička Mat. Háj.
294. Těz k prwni podobná, obyčejně ale menší: listy
zakrauhlené, waječné, wykrajowanozejkowané, delší řa-
piku dole rozšířeného; hrozen stejný; listeny zděli sto-
peček nebo delší; kwěty růžowé, uštůw krátkých, při-
ostrých; tyčinky stejné, klímawé; čnělka rovná, krátká,
z koruny nečnějící; blizna bez kraužku o 5 zejcích
rozewřených, tupých, dwakrát delších průměru čnělko-
wého. — Na chlumech po Ewropě, těz w Asii a Ameri-
ce sewerných. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

S předešlými se potřebowala.

ZIMOZELEN. CHIMOPHILA.

Kalich na patero klaný. Plátkůw 5 padawých. Ty-
činek 10: nitky dole wen ohnuté, rozšířené, trojúhlé,
pak wzstaupawé, šidlowité; prašníky s růžkoma roze-
wřenými. Tobolka jak u hruštiček, kraje chlopňowé ne-
spojené plsti.

Z. okoličtý. C. umbellata Nutt. C. corymbosa

Pursh. *Pyrolla umbellata* *Lin. Fl. dan. t. 1336. Bot. mag. t. 897.* Podkeř plaziwokořenný, wždy zelený, pně 2"—1' vysoké, jednoduché nebo sochatě rozwětwené; listy střidawé, nedostříčené nebo nepravidelně trojnatě nebo čtwerнатě ano i šestnatě přesleněné, krátkořapičné, kopinatoklínowité, pilované, kožowité, tuhé, nejlysejší na lici tmawě zelené, na rubu bledé, 1½" dlouhé; řapík sotwa 4" zdelí; z konce wětwiček wyniká stopka ojedinělá, 2—3krát delší listu, přímá, nesaucí okolik ze 3—7 kwětůw dost welikých; stopky poprašénopýřité; listeny čárkowitošidlowité; kalich uštůw wejčitych, ostraunkých, brwičkowanozaubkowaných; plátky třikrát delší kalichu, obwejčité, zaubkované, bílé; tyčinky kratší koruuy s nitkami lysými: waječník zakulatělowejcowitý, od hora přes prostředek 10 paprsky po kraji pyříčkowanými znamenáný; blizna polokulowatá, skoro sědawá. — W lesech po Evropě a Asii, hojněji w Americě sewerné. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Listy hořké a trpké ženau na moč, a tudyz w lékařství někdy se potřebují.

Z. skwrnatý. *C. maculata* *Pursh. Rad. pyr. t. 5. f. 2. Bart. am. 1. t. 11. Pyrola maculata* *Lin. Bot. mag. t. 897. P. mariana* *Pluk. mant. t. 349. f. 4.* Jméním podobá se k předešlému. Listy střičné něco přesleněné, trojnaté, krátkořapičné, wejčítokopinaté, ostré, pilované, kožowité, nejlysejší, na lici tmawě zelené, a po hlavní žile, někdy také po žebrách, bělawau skwrnau znamenáné, na rubu bledé, jednobarewné; stopka dlouhá, nesaucí okolik čili wrcholík z kwětůw 2 nebo 5 welikých; listeny čárkowitošidlowité; kalich uštůw wejčitych, tupých, nejautleji zaubkowaných; plátky obwejčité; tyčinky nitek nad wynikem huňatých; prašniky pod koncem hrdélkowaté. — W lesech stinných na půdě písečnaté nebo šterkaté z Kanady až do Karoliny. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Zemkowé jeho užtawají k puzení moče, téz i proti mádře ano i nakažliwým nemocem.

Podřadí 4.

PĚNIŠNÍKOWITÉ. RHODODENDREAE.

BADULKA. LOISELEURIA. FELSENSTRAUCH.

Kalich šdilný. Koruna přízwonkowitá, na patero klaná, stejná. Tyčinek 5, od koruny skoro oddělených

stejných, rovných, koruny kratších; prašníky od konce po straně pukající. Čnělka krátká, zavřená. Blizna hlávkovitá. Tobolka 2—3pauzdrá, 2—3chlopna: chlopni od hora pukajících, na dvě klaných. Semena mnohá, wejcowitá, bez křídel a přívěškův.

B. rozestlaná. *L. procumbens Desv.* *Azalea procumbens Lin. f. lap. t. 6. f. 2. Fl. dan. t. 9. Pall. ross. 2. t. 70. f. 2. Engl. bot. t. 865. Schk. t. 36. Dict. sc. nat. atl. 3. t. 71.* Kříček nejwětewnatější, položený, wždy zelený, nejlysejší, dělá trsy husté jakoby čalaun skály přikrývající, vypaustějící rozhy přímé, málo delší palce; listy stříčné, eliptické, nejcelejší, tupé, po kraji podchlípené, wezpod žilau welmi wystáwající opatřené, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, o řapík co třetina dlouhý podepřené, asi 3" dlouhé; kwěty z konce rozeh po 2—4 wyniklé dělají malý chocholík, dole listeny obkličenný; stopky skoro zdělí listu, 1kwěté; kalich červený: uštůw kopinatých, ostrých, sahajících do pola koruny z běla růžowé, jejížto ušty kopinaté, tupé. — Po skalách wýslunných na Pyrenejích, Alpách, Tatrách, wrších anglických, loparských, islandských, sibiřských a seweroamerických. Kwěte w lipnu a srpnu.

ODUR. AZALEA. AZALEB.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkwitá, neprawidelná, 5laločná. Tyčinek 5, s korunau nesrostlých. Prašníky na konci děrama pukající. Čnělka prodlažená, i s tyčinkami čnějící, na konci zponenáhla neztlustlá.

O. černomořský. *A. pontica Lin. Pall. ross. t. 69. Bot. rep. t. 16. Bot. mag. t. 433.* Keř 1—1¹/₂lokty, neprawidelně rozestřený, přisochatý, s korau hladkau, popelawau; listy na konci rozeh shlaučené, odstále, podlauhlowejčité, ostré, tuhaunké, přiřeřabité, celé, tuhými chlupy brwité, na líci šerpiwaunké, na rubu hladké, netečkowané; řapiky nejkratší, brwité; kwěty (20 i wice) dělají na koncech wětwowých wrcholíky, a jsau podepřené stopkami přímými, 1kwětými, co kwěty dlouhými; kalich nejkratší, stálý: uštůw podlauhblých, chlupatých; koruna 5/4" dlouhá, dopola na patero klaná, neprawidelně nálewkwitá, žlutá: trubka asi 8" dlouhá, nakřiwělá, 5hraná, žláznatopýřitá, ušty wejčité, ostré, po kraji ostré, jichžto 4 skoro stejné, pátý širší, u wnitř dole křídlatý; tyčinky nejdoleji z koruny wyniklé, přiselnuté, zdělí koruny; waječnik obhomolowitý, nepatrně 5hra-

ný; čnělka delší tyčinek, s bliznau hláwkowitau; tobolka podluhowatá, palečná, ostrá, šhraná; semena pilinowitá, šedá. — Na Kawkazu, u Trapezuntu, w Armenii, Iberii. Kwěte w kwětnu a čerwnu. $\overline{\text{H}}$.

Kwěty wydávají zápach silný, balsamný; wčely rády na nich se pasan, med ale dávají mámiwý a třešťceí, jak to obywatelé kawkazští potvrzují; to samé zkusilo i wojsko Xenofontowo. List přijemně woří a chutná zahořkle; kozy z jara, když pastwy jiné se ještě nedostává, jeho se nažrawše, hynau; též i howada a owce dostávají záwrat a pocházejí.

O. lepnatý. *A. viscosa* Lin. *Cistus virginiana* Pluk. *alm. t.* 161. *f.* 4. *Catesb. 1. t.* 57. Keř asi žstřewičný; smítky ná konci a rozhy wzhůru mrtnaté; listy před kwětem se rozwinující, podlahloobwejícté, ostré, obak lysé, stejnobarewné, štětinatobrwité, po žile na rubu přitlačeně štětinaté; chocholiky 4—7kwěté, konečné; stopky kratší nežli trubka korunowá nebo stejně dlahubá, wzhůru srstnatá; kwěty wonné; kalich srstnatý, uštůw nejkratších, okrauhlených; koruna asi $\frac{5}{4}$ dlahubá, bílá, w zahradách také čerwená; trubka celá a prostřední prauh na uštech wně žláznatochlupaté, lepké, ušty dwa-krát kratší nežli trubka; tyčinky z koruny málo čumící; čnělka mnohem delší s bliznau hláwkowitau. — W lesech stinných, bahnitých Ameriky sewerné, u nás w zahradách. $\overline{\text{H}}$.

O. dlahuhonitný. *A. nudiflora* Lin. *Delaun. am. t.* 213. *Bot. mag. t.* 3667. *Bot. reg. t.* 120. 1367. 1461. Jmění předešlého; rozhy mrtnaté; listy podlahulé, ostré, dole ztenčené, brwité, obak lysé, kromě žily přitlačeně chlupaté; chocholiky 8—12kwěté, konečné, před listy nebo po nich se rozwijející; kalich nejkratší, též stopky a trubka korunowá wně chlupaté, poslední s chlupy bezžlázými, nelepkými; koruna bleději tmawěji čerwená; uštůw co trubka dlahubých; tyčinky a čnělka daleko čumící. — W lesech Ameriky sewerné z Kanady až do Georgie, u nás w zahradách. $\overline{\text{H}}$.

PĚNIŠNÍK. RHODODENDRON. ALPROSE.

Kalich šdílný. Koruna nálewkwowitá, řídko zwonkowitá nebo kolowitá, hned prawidelná, hned wíce méně nepřawidelná, wždycky šlaločná. Tyčinek 10, na korunu nepřirostlých, z kraje terče podplodního wyniklých; prašniky na konci děrama pukající. Tobolka špauzdra, skrze chlopně pukající.

P. stromowitý. *R. arboreum* Smith *exot. t.* 6. *Bot.*

reg. t. 890. 1210. 1982. Hook. exot. fl. t. 168. Bot. mag. t. 3290. Wallich as. 2. t. 123. Strom nejzodbnější, 20—30' vysoký, 2' tlustý (u nás v zahradách dojde sotwa výšky 5 střevícůw), vždy zelený; větwe rozewřené, hnědokoré; listy roztrášené, řapíkaté, kopinaté, lysé, lesklé, na rubu šupinkované, bělawé, třípytiwé, 6" dlouhé, 1³/₄" široké; kwěty (12 i více) šhlaučeaochoholicené na konci větwi, na stopkách překrátých, srstnatých, dole opatřených listenem podlahlým, polomázdrowitým; kalich nejkratší: uštůw trojúhých, tupaunkých; koruna zwonkowitzá, pěkně nachowá, s několika skwrnami tmawěji ěerwenými, asi ⁵/₄" dlouhá, až do polowičky na 5 uštůw okrauhlených, skoro stejných rozdělená; tyčinky a čnělka nečnějici; blizna hláwkowitzá; waječník pýřitoplstnatý, 8—10pauzdrý. — Na horách himalajských Indie wychodni. \bar{K} , 5.

Z natatých listůw prýštl se huota cakrowitá na zpřsob slz, kterau pro lahodnost její a že žlzeň hasí, po těžké práci horáci sbřrají.

U nás v zahradách se chowá, a míchánm s jinými toho pokolení rody mnoho pomšencůw se nadělalo, ježto wšecky krasau se rozeznáwajl.

P. černomořský. R. ponticum Lin. Pall. ross. 1. t. 29. Jacq. rar. t. 78. Lam. t. 364. Bot. mag. t. 650. Schk. t. 107. Guimp. t. 5. Keř obyčejně zwýšl muže, někdy půldrubosáhový, často ztlauštl ramena, s korau popelawau; listy roztrášené, kořowité, weliké, nejlysejší, podlahlokopinaté, obak ztenčené, na liči tmawě zelené, na rubu narezawělé, bezžebré; řapíky krátké, tlusté; pau-pata na podziměk wzrostaji pro příštl léto, zakrytá šupinami wejčitoostrými, nejlysejšími; kwěty (10 i více) na broznu konečném, krátčém nejzodbnější; stopky asi 1¹/₂palečné u wýniku opatřené listeny skoro do pola jejich sabajícími, wejčitými, ostrými, hrotitými, dutými, pýřitoplstnatými; kalich nejmenší, šzubý; koruna nachowá, asi 2" w průměru, zwonkowitzokólowitá, otewřená, hluboce na patero klaná, uštůw wejčitých, jednoho trochu wětših; tyčinky zděli koruny, nachowělé: nitky dole se šupinkami odstálými, hlaťowitě lesklými; čnělka sehnutá, delší tyčinek, s bliznau maličko tlustší; tobołka polopalečná. — W lesech skalnatých, wlhkých Malé Asie, Iberie, Armenie a Hispanie. Kwěte na jaře. \bar{K} .

List newonný má chuť trpkau jakoby růžemi a potřebuje se w Lewantu proti jedu. W zahradách máme množstwí odrodkůw a pomšencůw.

P. nejwětšl. R. maximum Lin. Trew Ehr. t. 66. Lam.

t. 364. *Michx. arb.* 3. t. 4. *Schmidt t.* 121. *Bot. mag. t.* 951. *Kalmia Mill. ic.* 229. *Chamaerhododendros Catesb.* 3. t. 17. f. 2. Keř 5—15' vysoký; rozhy pryskyřičnatožláznaté, lepké; listy střídavé, na konci rozeh přiblížené, řapikaté, podlauhlé, ostré, po kraji malíčko podchlípené, tlustaunké, kořowité, zmládí rezavě křkaté, pak olysající, na lici tmavě zelené, lesklé, na rubu bledě zelené nebo rezavě; květy na chocholicích konečných, velikých, okolikovitých; kalich uštůw wejčítých anebo podlauhlých, zaokrauhlenotupých, 1—2" dlauhých; koruna kolowitozwonkowitzá, 1½—2" w průměru, jasně karmínová, řídko bílá, přes polowičku na patero klaná: uštůw přínestejných, waječných, na konci zaokrauhlených. — Podlé řek a jezer w Americe sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna. \bar{n} .

We vlasti listy potřebují co lék balsamný, trpký a omamující. U nás w zahradách oblíbený snáší zimy nepřilíš tuhé pod šřým nebem.

P. ryzokvětý. *R. chrysanthum Pall. ross.* 1. t. 31. *Plenk t.* 339. *Hayn.* 10. t. 27. *Düsseld.* 8. t. 17. *R. officinale Salisb. par. t.* 80. *Andromeda Gmel.* 4. t. 54. Keř 1—1½střewičný, rozestřený, nejwětewnatější; listy na konci smítkůw nemnohé, střídavé, podlauhlé, ostraunké, w řapík ztenčené, na lici sítkowanobrázdičkowané, na rubu bledé nebo ponarezavělé, nejlysejší, po kraji nejcelejším podchlíplé, kořowité; paupata w podzimku wzrostající, přikrytá šupinami ze šeda hlinožlutými, příplstnatými, pak olysajícími, stálými; květy (6—10) ookoličnochocholičené, na stopkách chlupatých, veliké, zdobné, nachýlené; kalich nejmenší; koruna zwonkowitzě otewřená, žlutá, na patero klaná: uštůw zaokrauhlených, přínestejných, jichžto 3 hoření trochu wětší a proti trubce tečkami sinalými čárkowané; tyčinky kratší nežli koruna, sehnuté; čnělka též sehnutá, delší tyčinek; blizna hláwkowitzá, šlaločná; tobolka podlauhlošbočná. — Na nejwýšších hřbetech Dahurie, Sibirie a Kamčatky. Kwěte w čerwnu a lipnu. \bar{n} .

Listy a pazaušky hořké a trpké potřebují se w lékařství k puzení na moč a na pot, zvláště we dnách. Zwařenina listowá omamuje.

P. srstnatý. *R. hirsutum Lin. Jacq. aust. t.* 98. *Bot. mag. t.* 1853. *Bot. cab. t.* 479. *Hayn.* 10. t. 26. *Guimp. t.* 53. Keř ½—3' vysoký s korau popelawau; wětwe lysé, rozhy štětinaté; listy štětichéne nebo střídavé, přelipličné, obak ostraunké, po kraji útlauce zekjowané, štětinatobrwité, tuhé, kořowité, obak lesklé, na lici sytě

zelené, sítkowaněbrázdíčkované, na rubu bledé, tečkami ryšavými a pryskyřičnými pozbádané a sítkovanožilnaté; květy (4—7) na konci rozeh okoličené, na stopkách $\frac{1}{2}$ —1" dlouhých, štětinatých; kalich uštůw čárkovitých, štětinatobrwitých; koruna nálewkovitá, karminová, wně jako kalich pryskyřičnopolzbádaná, k první třetině na patero klaná: uštůw podlahlých, tupých; tyčinky a čnělka zděli trubky korunové; tobolka ostrowejcowitá, popelawá. — Na Alpách obzvláště wápenných z Rakaus až do Walesie. Kwěte w lipnu až do srpna. \bar{h} .

P. rezawj. *R. ferrugineum* *Lin. Jacq. obs. 1. t. 16. — aust. t. 255. Bot. cab. t. 65. Hayn. 10. t. 35. Düsseld. 8. t. 18. Guimp. t. 52.* Keř zwýši 2—3', wždy zelený, wětwi křiwých, s korau popelawau, rozhy luptami pryskyřičnými tisawé; listy střidawé, podlahlé, obak ztenčené, na konci tupé neb ostraunké, nejcelejší, po kraji podchlípené, nejlysejší, na lici tmawě zelené a sítkowaněbrázdíčkované, na rubu lupty pryskyřičnatými rezawé, palec délkau a půl palece širkau nepřesahující, kožowité, tuhé, na řapicích asi 3" dlouhých, taktěz luptowaných; květy na konci wětwowém chocholičené; stopky, kalichy uštůw kopinatých, brwitých a koruny wně rezawoluptované; koruny mnohem delší kalichu, nálewkowité, pěkně karminové, do pola na patero klané: uštůw podlahlých, okrauhlených; tyčinky a čnělka koruny kratší; tobolka ostrowejcowitá, taktěz luptowaná, asi $2\frac{1}{2}$ " dlouhá. — Na pastwinách a skalách po Pyrenejích, Alpách, téz i w prostředni Asii. Kwěte w lipnu a srpnu. \bar{h} .

Pupeny a listy toho a předešlého rodu jsau hořké, trpké a mámiwé, ženau na moč a na pot, protoz je potřebujř boráci co domácí lék proti dnám a neduhům od kamene; w Sabaudii dělajř olej, ježž užíwajř wně proti trhář w audech a ranám.

MAMOTA. KALMIA. KALMIE.

Kalich 5dílný. Koruna řepicowitá nebo skoro kolowitá: kraje krátce na patero klaného, wezpod prodlaženého w rohůw 10 dutých, prašníky obsahujících. Tyčinek 10, prašníky na konci úkosně rozpoltné. Čnělka krátká. Blizna hláwkowitá. Tobolka špauzdrá, šchlopná. Semen mnoho, wejcowitých.

M. široolistá. *R. latifolia* *Lin. Schk. t. 116. Bot. mag. t. 175. Michx. arb. 3. t. 5. Ledum Trcw Ehr. t. 38. f. 1. Chamadaphnae Catesb. 1. t. 98.* Keř wždy zelený, zwýši muze, ano i 20'; wětwe ponazelenalé, šedé, smítky

tišavé, rozhy zelené, oblé, lysé nebo žláznatopýřité; listy střídavé, řapíkaté, roztrášené nebo trojnaté, eliptičné, obak zakončité, ostré, kožovité, ploché, na lici tmavě zelené, na rubu bledé, lesklé, bezžebré, asi 3" dlouhé, 1" široké; řapík asi polopalečný, silný, zmládí žláznatopýřitý, pak olysající; chocholiky konečné, mnohokvěté; listeny vejčité, stopky a stopečky jakož i kalich přemalý, uštův čárkowitzkopinatých, žláznatopýřité, lepkavé; koruna v průměru asi palec široká, bledě růžová, s trubkou asi 2" dlouhou, kraje mělce rozklaného na uštův 5, širokých, krátce zakončitých; tyčinky a čnělka koruny kratší. — Na skalách a pahrbcích z Kanady až do Karoliny. Kwěte v čerwnu. \bar{R} .

Ze dříví žlutého a merhovaného dělají rozdílné nádoby, obzvláště lžice. Listy trpké a mámiwé škodí dobytku domácímu, nikoli ale zvířeti. Též se potřebují proti běhawce, vyraženinám a nemocem nakažlivým. Med, jejížto wěly z kwětu sbírají, působí záwrat, dáwní a křeče.

M. úzkolistá. *K. angustifolia* Lin. *Bot. mag. t. 331. Bot. cab. t. 502.* *Chamaedaphne* *Catesb. 3. t. 17. f. 1.* *Ledum* *Trew Ehr. t. 38. f. 2.* Podobá se k předešlé, jest ale po wšech dilech menší; rozhy oblé, lysé; listy řapíkaté, přesleněné, trojnaté, waječnopodlauhlé, ploché, obak lysé, na rubu šivé, často ryšavě naběhlé, se žebry dost patrnými, na konci tupé neb ostraunké; chocholiky z úzlabička hořejšího wynikající, ze mnoha kwětůw mnohem menších nežli předešlé; listeny ostrowejčité, jakož i stopečky a kalichy žláznatopýřité; kalichy uštůw vejčitých, zakončitých; koruny bledě čerwené; tyčinky kratší nežli koruna co čnělka dlouhá. — W lesech písčitých a bahnech z Kanady až do Karoliny. \bar{R} .

Takowé též má aučinky jako předešlá, zwláště prý zhubná owcím a tudý slowe *Sheep - Laurel*; ano i med jest jedowat.

ROJOWNÍK. LEDŮM. PORST.

Kalich malý, šzubý. Koruna šplátečná, rozložená. Tyčinek 5—10, na kraji kruhu medowého wyniklých; prašníky na konci dřerama pukající. Tobolka špauzdrá, šchlopná; chlopní od dola pukajících, nahore spojenými zůstawajících; semeníc 5, s konce slaupku wisutých.

R. bahní. *L. palustre* Lin. *Fl. dan. t. 1031. Duham. 1. t. 67. Bot. cab. t. 560. Schk. t. 117. Plenk t. 337. Hayn. 3. t. 21. Düsseld. 4. t. 4.* Rojownik *Mat. Wel. 280. C.* Keř 2—4' wysoký, wždy zelený, chocholičně wětew-

natý; smítky hnědotisavé, oplchalé; rozhy šedo- nebo rezavě vlnalé; listy střídavé, krátkořapíčné, čárkovité, po kraji podchlíplé, kožovité, tuhé, na lici tmavě zelené, na rubu rezavě plstnaté, tupé, palce málo delší; květy mnohé, rozpostavené v okolíky jednoduché, konečné; stopky pyřité; kalich uštův okrauhlených; koruny bílé, řídko růžové, plátkův obvejčitých; tyčinek 10, koruny delších, čnělka ale kratší; tobočky elipsovitě, hnědé, čnělkau hrotité, odvislé, sotva 3" dlouhé. — Na rašelinách Evropy severné a středovýchodní. Květe w kwětnu a čerwnu. \bar{R} .

Zmládí nať zapáchá přjsemně balsamem, později ošklivě a mániwě, chuti jest hořké a trpké; w lékařství potřebuj rozhy. Neswědomitě stádcí berau jej na místo chmele do piwa, které tím jest opojnější. Luhem z rojownka vydělávají nejtenší korduan; silič z listůw wydobytau natírají juhty, které jí nabývají přjsemného zápachu. Kwěty dávají wčelám dobran pastwu. Kdežto hojný, mnoho přispívá k dělání rašeliny.

R. širolistý. *L. latifolium* *Ait. Jacq. rar. 3. t. 464. Lam. t. 368. Guimp. t. 50.* Welmi podobá se k předešlému; listy eliptičnopodlauhle, na rubu rezavě plstnaté; květy menší předešlého; — tyčinek 5 skoro zděli korunu. — W rašelinách Ameriky severné.

List na mnoze místo čaje čínského se potřebuje a tudýž slowe čaj *labradorský* čili *jameský*; též proti neduhám hrudním.

Řád 134.

POSTRMINCOWITÉ. *EPACRIDEAE.*

Kalich prostý, 5- (nejřídčeji 4-) dílný, často barewný, stálý. — Koruna podplodní, skoro wždycky srostloplátečná; plátkůw w paupěti chlupnatých anebo střechovitých, řídko nahoře srostlých w čepičku nad dolejškem obríznutau. Tyčinek 5—4, řídko méně, podplodních anebo na korunu přirostlých; prašníky jednoduché, t. z jednoho pazdra složené, nerozdělené šterbinau na dél pukající. Waječnik obklíčený kruhem podplodním anebo šupinami prostými čili srostlými, 10—2, přerídko 1pauzdrý; pazder mnoho- nebo twaječných. Čnělka 1, s blízau celau anebo zubatou. Plod mnoho-pauzdrý; bobule nebo toholka chlupnatá, řídko peckowice o 1 nebo mnohé pece. Semeno bílečnaté. Kel rowný, kořinku různosměrého.

Kře, řídko stránky. Listy obyčejně střídavé, jednoduché, celé nebo častěji nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké nebo 1pohlavé, pravidelné, na klasech anebo hroznech konečných anebo ojedinelé w úžlaběčkách.

Řád ten obsahuje nyní 230 rodů (w 30 pokoleních) na Nowém Hollandu a poblížkých ostrovech, kdežto nahrazují wřesowité skoro docela chybující; jediný rod byl nalezen na jejížnějším konci Ameriky a jediný na poloostrowu Malaiice w Indii východní. Od příbuzných wřesowitých liší se prašničky 1pauzdrými. Rozeznávají se pěkným kwitím, a tudy jsau ozdobau zahrad. Plody některých jsau jedlé; o jiných vlastnostech a užitku nic není známo.

LYSOKEŘ. LISSANTHE.

Kalich 5laločný, 2listenný nebo bezlistenný. Koruna zvonkovitá, řídkěji wřetenovitá: ústí bezwaušého. Rodidla zawřená. Terč podplodní čišowitý, 5laločný. Waječnik 5pauzdrý: pauzder 1semenných. Peckowice zbobulelá, s peckau kostěnou, celistwau.

L. lahodný. *L. sapida* R. Brown. *Bot. reg. t. 1275. Bot. mag. t. 3147.* Kříček wětwi střídawých, smítků a rozeh oblých, nejdrobněji poprášene aksamitnatých; listy střídawé, nejkratšěji řapíkaté, podlahločárkovité, hrotité, na lici hladké, zelené, nejautleji pýřité, na rubu šediwé, znamenane žilami mnohými (9—11), málokterými sochatými, sotwa 1¹/₈'' dlahé, 2'' široké, po kraji obojím podchlípené; kwěty (2—4) na hroznu úžlaběčkowém co list dlahém, podhnutém; stopky lysé, u wýniku stopček s listenoma stříčnými, nejmenšíma, wejčítýma; kwět 4'' dlahý; kalich bezlistenný úkrojůw wejčítých, tupaunkých, lzilých; koruna bílá, uštůw na konci zelených, u wnitř pýřitohuňatých; peckowice kulowatá, hladká, dolejškem čnělky hrotitá, čerwená, welikosti a chuti jako bobule klikwy hruboplodé. — Na Nowém Hollandu. \bar{h} .

Bobule we vlasti jedl.

BĚLOWLAS. LEUCOPOGON.

Kalich 5laločný, 2listenný. Koruna nálewkovitá, kraje rozloženého s ušty nahoře wausatými. Tyčinek 5, na trubku korunowau přirostlých, nečumících; prašničky w ústí sedawé. Terč podplodní čišowitý, přilaločný, řídko žádný. Waječnik 2—5pauzdrý. Peckowice zbobulelá nebo wyschlá, 2—5pauzdrá: pauzder 1semenných.

B. jedlý. *L. Richei* R. Brown. *Styphelia Richei* Labill. *nov. holl. t. 60.* Keř asi 5—6střewičný, střídawo-

wětewný, lysorozhý; listy sedawé, střídawé, podlauhlokopinaté, lysé, celé, obak ostré, 3—5žilé; hrozny úžlabičkové, trochu kratší listu, přímé, pak ale delší; stopečky překrátké, dole šupinaté; kalich uštůw wejčitopodlahlých, blanowitě obraubených; koruna bílá, trubky co kalich dlauhé; peckowice malá, s peckau špauzdrau; semena w pauzdrách ojedinělá, powěšená na osu střední. — Na Nowém Hollandu a Van - Lewinsku. \bar{h} .

Owoce jeho zachowalo život slawného *Riche*, společníka La-billardierowa, který zabloudiw brzoby hladem byl pošel.

POSTRMINEC. EPACRIS.

Kalich barewný, šdilný, listeny mnohými, taktěž barewnými obkličeny. Koruna trubkowitá, kraje šdilného, rozloženého, lysého. Tyčinky z koruny wyniklé; prašníky u prostřed štitowitě připewněné. Šupin 5, podplodních. Tobolka špauzdra, šchlopná, mnohosemenná.

P. dlauhokwžtj. E. longiflora Cav. ic. 4. t. 343. E. grandiflora Willd. Smith exot. 1. t. 39. Bot. mag. t. 982. Keř 2—4střewičný, wždy zelený, rozeh huňatých; listy střídawé, 4—6" dlauhé, 2 $\frac{1}{2}$ —3" široké, řapikaté, srdčité nebo přiwejšité, zakončité, odstáwající, ploché, kořowité, tuhé, obak lysé; kwěty úžlabičkové, stopkaté, odwislé, na rozbách jakoby hrozny listnaté dělající; kalich uštůw a listenůw zakončitých, zelenawě žlutých; koruna skoro wálcowitá, 4krát kalichu delší, 1" dlauhá; trubky nachowé, uštůw bělawě žlutých. — Na Nowém Hollandu; u nás keř ten krásný w zahradách se sází a přezimuje se we skleniku. \bar{h} .

Řád 135.

SAMOWRATCOWITÉ. MONOTROPEAE.

Kalich prostý, 4—3lupenný, stálý. Koruna podplodní, 4—5plátečná, w paupěti střechowitá. Tyčinek 8—10 podplodních, 5 střídawých wyniká ze wraubků žlaz, dolejšek waječnikowý obkličujících; prašníky obyčejně špauzdré, rozdílně (nikdá dčrama) pukající. Waječnik nedokonale 4—špauzdrý; pauzder mnohowaječných; čnělka 1; blizna tlustá, okrauhlá nebo nálewko-

witá. Tobolka 4—5pauzdrá, 4—5chlopná, skrze chlopně pukající, přehradky u prostřed na chlopně přirostlé; pauzdra mnohosemenná. Semena předrobná, w míšku zawřená; bílek dužnatý. Kel maličičký, u konce bílku nerozdělený.

Byliny příziwné. Listy šupinowité, barewné. Kwěty obojakké, pravidelné, konečné, ojedineělé nebo hrozněné.

Řád skrowný z 6—7 rodů (we 3—4 pokoleních) po Ewropě, též po Asii, Africe a Americě sewerných rozlosowaných. Podobají se nejwíce k hruštičkowitým w řádu wřesowitých, od nichžto jměním a prašníky 1pauzdrými a jinak pukajícím se liší.

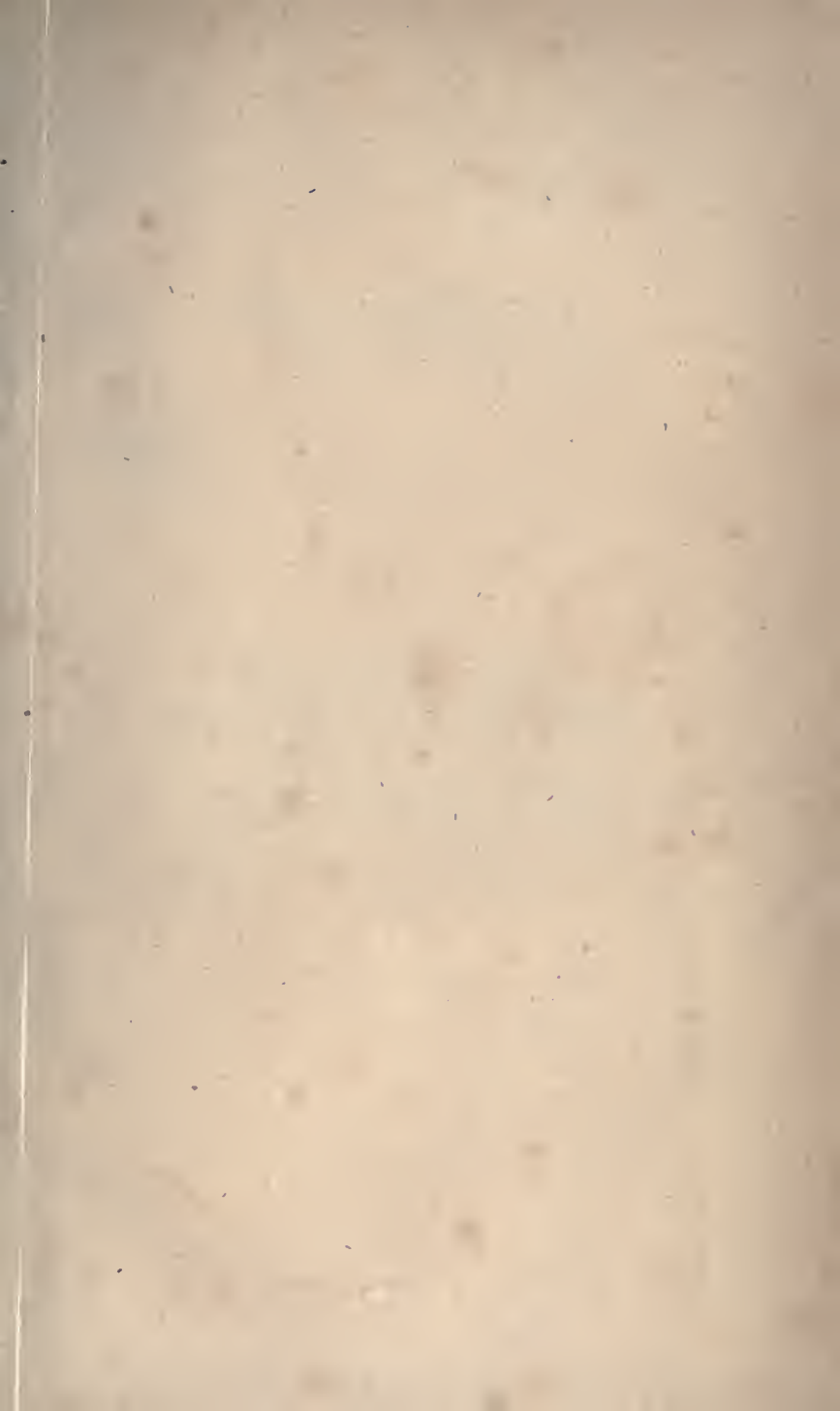
SAMOWRATEC. MONOTROPA. OHNBLATT.

Kalich 4—5lupenný. Koruna ze 4—5 plátkůw dole hrbatých, skoro ostružnatých a med wydávajících. Tyčinek 10, stálých; prašníky 1pauzdré, na přič 2chlopně pukající. Tobolka do pola 4—5pauzdrá, 4—5chlopná.

S. mnohokvětý. *M. Hypopitys* *Lin. Fl. dan. t. 232. Schk. t. 116. Reichenb. ic. 5. t. 481. 675.* Kořen z mrcasů dužnatých, šťawnatých, hustě zmatených, jichžto spojení s kořáním stromůw nebylo lze dosawád naleznauti, takže jej nemají za příziwný; lodyha přímá, 3—8" vysoká a vyšší, nejjednodušší, šťawnatá, bledě rusá jako ostatní dílowé; listy přímé, šupinowité, málo objímawé, dolení hustší, wejčitopodlauhlé, hoření řídicí širokovejčité, tupé, dole často zubaté; kwěty mnohé, na hroznu konečném, hustém nachýlené, těsně zwonkowité, skoro baňkowité; listeny a lupeny kalichowé listům podobné, poslední ale menší; plátky delší kalichu, podlauhlé, na konci zaokrauhlené, wíce méně zaubkowané; prašníky hnědé; blizna medožlutá. — W lesech hromadně pod buky a stromy jehličnatými, po Ewropě, po Asii a Americě sewerných. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♀.

Jeden odrodek jest lysý (*M. hypophegea* *Wallr.*), druhý má osu hroznawou pýřitau, listeny brwité, kalich u wnitř a po kraji; plátky obak též i tyčinky a pestík srstnaté.

Bylina ta wyhíží jakoby z wosku, a potřebuje se we Šwédích proti kašli u dobytká owěfho a howěžfho.

QK
95
P74
dil 1

Presl, Jan Swatopluk
Wšeobecný rostlinopis

Biological
& Medical

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

